IJA # 127

[Book Section - Commentary on Hebrew Bible]

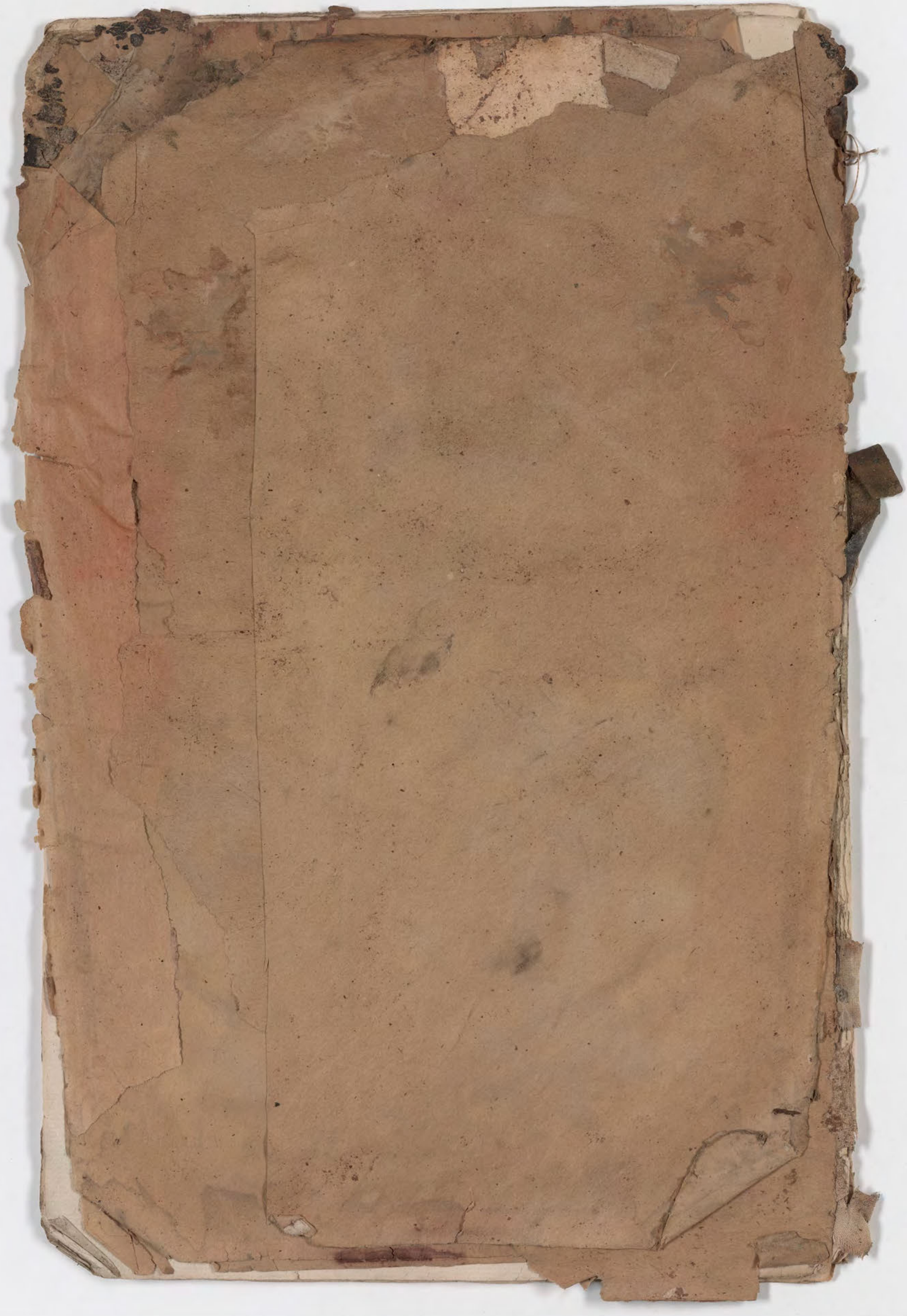

قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ visible fragment from bookbinding

visible fragment from bookbinding قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ

visible fragment from bookbinding قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ

הקדמת החכם השלם הדיין המצויין
עצום אחיו של הרב המחבר נר"ו

מן המוציא"ל ולפנים לומדים מקצת ולא נאמרו כל השיעורין
ולא חני דבר אפיק שפת ועייל שפה:

יתגדל ד' ואל"ל ויתרומם ד' יו"ר עוש"ה הכל תלוי בחילון גדול דומה נטיעה למי שנטעה ושנפיו
מרובים בכללני ופרטי נקומה זקופה: בפרטי דרב יוסף אחין להם שיעור אחד מעשרה למאה ומאה
לאלף ואין סוף כל אחד ואחד מינן לאלפא: הם ותולדותיהן ותולדות תולדותיהן מעולם ועד עולם יציאות השבת
עולם שכולו שבת שחים שהן ארבע הני חלתא ארבעה מקטר קטירי ולא מני למשלפא: באירי"ן ונירי"ן
באספקלריי"ן המאירה ברקיעותקיפא: עשלן כמין מרזב ושפופרת של קנה אור פעמי אתי מרחיק מן העליה
כאעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק בר"ב נהור"ן נהרא ופשטיה ודדופא: אור מקיף ואור חוזר בתר ריסא
בופא: אינן למהן הרבה טעמים יש בדבר וט נמא חדא פלגא חריפא: אינו אלא לנו אינו אלא בעבורינו
עופא ע"ם להטפיח דעביד טיף טיף וסימנך דולפא: הנינוק והקעפרס ומקה עופא האשפיעין נמדה נסה
מרובה מדה עונה יורד עמו עד נחייו ונישול מנה יפה: ומה לי כולי האי ערח טריח למה תלקן בהני
כבשי דרחמנא ודרך כבוזה בחרנע בתי לבות טבא חדא לבא לקנא אלפא: אמר לו אלהים קרובים אנו קרוב
בכל מיני קריבות לעולם יפנה אדם ורך קנרא רואים אנו את אלו הקנ"ה מנרפה: כמה תשובות יש בדבר
במופנא מאך אל החקור ישים יד לפה ישים פנמו כאלם פה כפופה: קיימא לן בדין הא בדיני אדם מי
שמחלוה עמו גוי בדרך ההולך פילוסופא: ירחיק לו את הורך למתחתה בזקיפה: אסברה בדמי מי מעכב
השאור שנעיסה ושעבוד מלכיו"ת ואין מלכות פוגעת בחברתה ואופה: סברהי נינהו גם את זה לעומת זה עשה
האלהים תרין כערין לחת בקודש ושניה בחול חולין טמאין וכאה חניפה: מאי קא עביד קב"ה המלך שלם עניר
להו הרחקה דרבינו ת"ס רביעי בקודש עקר פובל"א עיקרא שליפא: ואקציאה אוקנה אחמת איסור ואיסור
נולד מס וחיילותיהם קליפתו זרק כל קליפה וקליפה: נפקא ואתיא תוך תוך אלפים אמה לכל רוח חני
להו בסיפא: מקום המורפה: מחייה בקולפא: והוציאו בנויפה מפולמה של צו"ר ועד חיפה: תו אסכתנא פתרי
מחניתין בבחירתא בעשרה מאמרות נברא העולם הא לא במאמר אחד יכול להברלות אלא לפרע מן הרשעים
וליתן שכר טוב לצדיקים ואיתמר בפירושא בפה אנפין נאירין פוק עיין בה זחד מינייהו עדיף מילתא דעדיפא:
באמיתה ס"ת בעשרה ספירות נברא העולם והלא באמר אחד בספירה אחת יכול להברלות מיתקף תקיפא:
כי כולן אחד אלא ליתן שכר למיחדים ושונא למקצרים רחמנא ליצלן מכיסופא: ואידך זיל גמור ליתו ס"ת
ולקרי אנד השוה שבהם כבולהו תנאי וכבולהו אמוראי גמרא דאתא חילפ"ל: כל כמ ה דפשיט עפי מעלי
אשכח בה עופיינא טפופה: האי מאן דבעי למיפוי חסידא ייקיים מילי דאבות ליקיים מילי דנזיקין ואל יהי רצא
שעה אחת לפני המקום פוגם ונפגם פגום נכנס פגום יוצא עד שאת נאוחה מיתה חטופה: קפופה: לעולם יהא
מן הנרדפין ולא מן הרודפים אתיא רדיפה רדיפה: בורר אדם אחר תלות המאכל דקרים ספי קופרא טבא
לפומא חמרא טבא לפומא דאכיל אליתא ומשחא דבדפא: הא בטוקא בהשכמה עלה יש לך אדם שמתנו חביב
עליו זבון וזבין חברא ליהוי מוליך ומביא ומקעיני ליפה: מעלה ומוריד בדבר שאין תומתו ידועה בחרעא חריפא
כל כך למה זוזי אנסוה ואתפסה גרי חרם את הראשונה ומתפה: תרם את השניה ומתפה: חורה מה תהא
עליה מונחת בקרן זוית דמלפפה: ולא עוד אלא בדי הזיקא אחת למעלה הוה מזלא קס למיקדי נספרן של
רשעים מתישין כח של מעלה הוא"ל ואידחי אידחי חוץ למקומו נאמן ליפרע דמוקים אפוטרופא: איזוהי דרך
ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם אדם מה כתיב ביה לעובדה אלו מצות עשה
ולשומרה אלו מל"ת ועבודה עדיפא הא דקניע ליה עידייה ליברום איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר מילתא
בטעמא טורפה: ואי בר אוריין הוא חכם ומבין מדעתו ושב נשבע נים ופד לחכמים כי סס ביתו יביע כפיך כי
תאכל לפי מדתך לפי אוכלו הרוגה שיחיה ימות דלא חש לקיימתיה פרט למזופן ואפי' פת קינר סונין ומורס
ועמו טפילה ניצה קלה ומחבת נפה: דהוי דבר שבאפין אחת של נדיקים גמורים שמקיימין את העולם שנברא
בעשרה מאמרות מוסיפין כח וגבורה בפמליא של מעלה ליקיט זקפא ולא נעיף מינייהו נפתא: ולא עוד אלא
שמהפכין מה"ר למה"ר נח זעפא וכך מנהגו של רבי בן קטין היה דאזיל מוטב כל מעבדוהי קטוט צריך מעלמו
שירלאת חעאו קודמת לעיקריה קאי קרוש הוא בכל מיני קרושות איש ואשה זכו על כל טפה וטפה: משעת יציר
דנקי לגב אמיה בתשכחים דרבי אמונא דבשאיל נפש אדוני גרורה בצרור החיים

מר קשישה הרב המופלא מר שמואל זצ"ל דאפיק משמע בשנת מדות ששנו חכמים נפק רבי החכם
עיניו ברחשו מה יהא בסופו בסיפסופא: מקטפיה ידיע לא שיש בה ידיעה בתחלה
שהגיע לעונת הפעוטות היודע למי מברכין כבן ח' כבן ע' הוה מסדר אגדתא ודאסנוריה ליה מסגר הקוע"ה
אלפ"ל: ונהגיע מופלא הסמוך לאיש הוא אומר על המוגמ"ר במרא במיר לה חכם ומבין מדעתו אפילו תקפה:
בן עשרים ושא ונותן היה נותן בהם סמנים אותוני מותיב כאן שנא רבי ואנא אסבא שמעינא אגב חורפא: יושב
ומזווג זיווגים עד כאן לה קאמר רבי שנה ופיר"ש קשה מכולם כל הדבר הקשה הא ניחא לרבי מינה נייחין נסיפא:
עד שדרשה את זו דרש רבי מקרא מועט והלכות מרובות אליבא דהלכתא ציצין ופרחין לתורה על כל קוץ וקוץ
משוש קצא: מר אפסיק בין בגדא לגברא ממונא חסריה וספיקא דרבנן כבר ומותר וביעולי גויים מכשירי
לוכל נפש מריקה ושפיעה: בן שלושים לכח עמו עוז תושיה דמנחא ליה בכיסתיה מתניתא בידיה דיקדוקי תורה
ודיקדוקי סופרים נפונות מוסיע דגלי מסכתא דינא רבה ודינא זוטא ואגדה בסימנים וסימנים דבופא: בן
ארבעים

הקדמה

לדרכים לבית מספר הכתוב לחרבים הוא היה מתכוין לגמור את השם לחבר את האהל כפיה שהיא לשם שמים
בהד"י פנ"ל וקח משני לאמה • וכיון שכן נמצאת אתה לומר דאיתתוק הכא עתרה מהור גברא לאה הרבל
דומה שכתב נוצינה קדישא הרשב"י זצל"ה כפ' ר"ח ור"ל אמר ר"י אמרי מי שאבותיו הרהרו בדבר עוב כו' ואמר מיר
זה נתכוון בו לשם שמים הרא הוא דכתיב שיר המעלות לשלמה כו' בשביל שלמה בני בכבשה • משמת רבי ממלא
מקום לבותיו מזה בן מזה מנה ן' מנה ויבש שלמה על בסא ה' תיכו הבתא סימנא מלתא כה תברכו עומד
ומשמש כד נפיק מני כנסתא לבי מדרשא בחדי דקא חלפא • יוצא בחכלוסא ונכנס בחכלוסא נפו ק
כולי עלמא לחו לאתריה הלו מיימינים והלו משמאלים אחד הטוען ואחד הנטען לרוש שיש בו תנופה ודין מוחים
פנינ שניני פייפא • אחר האיש ואחד האשה מקיש הוויה ליניאה ברוסה וחלוקה לקורה ומותרה דחיישין וקא
פגע בערוה נופה • יושב בשבת דיינים ניישבה על הדין ועל האמת שין דין אמת לאמיתו ונעשה כמעיין
התהגבר וכנהר שלינו פוסק ותרב חכמת שלמה לאמת ושבע יולא נרכה חנא להעדפה • הור הוא לכל חסידיו
מהדורא קמא הדר"ל אחרעא המאיר לאר"ץ ורב נהורא"י שמנחיר עיני חכמים כהלכה נהר"ל ומבטיח הספקלרייא
דנהרא חאר"ץ הלירה מכבודו ורב זרחי"ה נהירין ליה שביני דשמיא כרכא דכולא ביה שגד"ל עד"ר מגן הוא בחברתו
יכך פרא נדפה והקיפה • רב לחא"י משנח"ל לחיו ודדינו ר"ם מתא ורים מחיבתא חרש הוא חרב המוגרש
המאיר בנרק כמהר"ר רפאל שלמה לאנייאדו נר"ו מרן תלכא לעלמין חיי ר"ב חיי"ל אריכ"ה
עוב לחדית בחרייתא עדיפא • לחד הרוקה
לחרין לפעלא טבא לחיישר חילך לאורייתא הליכות עולם בארבעה פרקים העולם נידון כל הכתוב לחיי"ם בדולה
דע"ה זכה עת"ר"ו כל פנינות כך היה דרכה של תורה לחיי"מינים בה לחש"ן המשפ"ט על לבו הלך לחר ב"ר יפה
בית דינו של שלמה גא גברא רבא רב מעלים פעל ועשה הלכתא בפיקחא מעשה שהיה כבר הורה
טרח וכתב לה בחר היעב ותניא בבחירתא הבא תוספא • גלי מילפא • דרוש
וקבל שכר דבר הלמד מעניינו עשר מעלות במקדש ויותר מהמה מעות רחשונה גדולה מילה מבמה חחן וכלה
כיסחן לחוצה הלכות פסח נפסח הלכות עצרת בעצרת ג' ספרים נפתחים ברחש השנה סדר כפרות קא חשיב
השובה חולה ויום הכפורים מכפר וקדמה זכירה לעשיה כל האמור בפר' במלך עשר כברי כספא • הלי הספרא
מלי ענבחיה של חכמים וכל סופרים מעבב את הפורענות ובדולה לוקה ובנין ב"ה וח"ת כנגד כולם כולהו הנוי
חני בעוקצי"ן דקיין לחדודי קשות מיוש"ב כלום שמלחים על לחיבריה לשפא • מקרא משנה הלכות ולגדות
סיפרי וסיפרא וי"ב מדות שבתורה נדרשת בהם ולפיכו במסכת כלה וחילופה • ענוד פרי"ה ברבר המועיל
והיערב ערבונא קא מקי"ל כי תיריק הלנופה לגיבא דהלכתא משלות דלורייתא המעלות לשלמה
תחילתה ב"ח וסופה • דיח הלחא"י עבד לח"ם רב במלאכתה של תורה לחמניו"ת
הסופבנין והדוכסנין לחם שלמה הדר פשוט שלשם הם סולת מנופה כי"ב ככה • ולא חפי ברכה הדיוש קלה
הדיוטות לגן מנרכין ומשנחין יהא רצוא דמוסיף יוסיף כהנה שית וכהנה שית לאמר רבנן
בכפינא חי עיפ"ה • תפארת חכמים עשרים עוחרא ותיי פנ"י ומסב"י דבייני ליה נקבא רבא כפת יאמר שלשו
דינרים נקופה • לילן לילן נמה לברכך שיהיו צלצלי ממיך כמוחך בני סמיכי סמוכים דרבנן נחכמה ובירלת
הטא ומחדודי טפי ליורש חורפא • ולא תתמה על הקשן אם הרלשונים מלאכים הרב פמובהק המחבר נר"ו ושל
כמסכים רחון לכל דבר שבקדושה דומם הרב למלך ה' בנחות מעוז ומגדול הרב המובהק במהר"ל
יאודה קצין נרן לגן בני לרוש כעמא ולחרעא לחוכפא • דעייני בלא נר בין שני הריס גדולים הוי
זהיר בנחלון שלא תכוה הוה ליה מיפא • מחניתין היא לגו שרלויין לחעיד בגדול"ן
מה שרלו בקעגן ולא מיחני כיוהרא לחפוני גברי קא לתינא לקיינהו לגב לסיפא • ולגו לי"ד עיינינו עשה לחעב
שבינתך לקקא שבינתא מעפרא הקם חקים עמו וקם הבי"ת עומדים פטופים ביחודא שנים מע"ה זקופה נלם
הבנד החורם הה גוב יצ"ל בשנת אוה המצות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה לא רע בדול ולני
לעצמי הקלתי לך ה' לעילא מרבי חנינא ה' ונתת לעבדך לב שומע להבין ולהשכיל
לשמוד ולשמר תלמודו בידו • לשמור ולעשות כאשר צוה ה' לת משה עבדו הצעיר
חליהו נכמה"ר שמואל לאנייאדו ז"ל

הקדמת הרי הרבנן החכמים
השלמים הדיינים המצויינים מ"ו

תרי	קלי משתמעי קלא דהילולא תורמין מן השמים אופרא ופירי חולקין כבוד	נרב
תרי	חלמ"י מחלמים חלומים בשנתא ולתתי ממיל"ה לחת למעבלה ו' למעשה ליבא ביניהו	דרב
תרי	רוב"י לחמור רבנן בכפילא פחות"י חוס"ם לחמורא"י ניהו לחתר"י ני	רב
תרי	מכתבן מיליהו דכתיבן ולא קריין יותר"ת הכב"ד דחייהר"ת ודחקיבת"ל לא יעבי מלין ניהו	רב
תרי	תלמידי מקמי דליפתא קדמ"ת לחור"ר לחתי קירוש שתים שהן לרבע קמים	ירב

רב מחולל כל ברוחי מעלה ומעז חבל ומלוחה והד מנייהו עדיף דין בר נפ בעלם ודמות דמי לבר
לאלהין קרישין כמעשהו ממנו מעשה רב •
רב ברונ"ל רלשון ליצירה ריש בריונ"י מחלתו מ"ר בתר מדלי שלין בה תפיסת ידי לרש כתותי מנתת
שיעוריה לאפס ותהו נחשבו הני בר בי רב •
רב ניר"ל לחר בידנו המלך מהר"ר לחרירות"ל סיידה ובייריה כתפארת לרש נקומ"ה שיש בה סידור
כי קרן עור פניו הד"ר ברוי"ה הר"ר ניה רב •
רב עוניה דשעוניה לוטיב שקיל"ל טיבותיה דפליג ליה רביה יקרא ויסת נחפיו רוח חכמה וגינה חכים יחקרי
חכם הרזים גלי רזייא קים ליה נדרב"ה לית ליה דרב •
רב נסק לקרייתא"ל נקר"ל לדת"ן רלה סי' יפה בחשבתו כבר שית כבר שנע עני מעלי מעבל"ל לית ליה
קרא ומתניתי' מסייע ליה סייעתא דשמיא מסייע ליה לרב •
רב בוגרים והוא כגבור לחשקל ולאערי יוני רב לו במלחמתה של תורה שרי גירי פילחא דרמי"ל
רמי דרב אדרב •
רב חילוה חורפיה מחלייא ליה לחלנ"ה והדר חכליה כחומרי ונקולי עמוקות חבלה נגרא דולי לחבדיה
לכלליה כדבש למחוק בשפ"ה ערב"ה ער"ב ר"ב •
רב לא חיעלם עייה חינו דומה שונ"ה דלנסי ליה נעדנים דקנים ליה זמניה ולא מוצנה בר ובינה עני רב •
רב כח חיליה לחוייתא דתני הלכתא בברוחתא תומרי מתנייתא הני ליסוריתא מקהו בהו לקייתא רבנן
דני רב •
רב ליקל"ע קלען בפקלעות קלעתא דייתא ומחיינהו בחדא מחתא הכא תרגמו נהוריתא תרבע רב •
רב ספר"ל כוחבה דורשה ענוד פרי"ה מר מייתי לה בהיקשא ועוב לדרשה מחוקים מדבש ונעת נוצים לשר
שם הגדולה מרבל"ל בפומיה דרב •
רב פמנ"ל כנוף ולחי כ"ע לבניה חנפי זוערי ולחנפי רבדני למנמר מחד רבה לחו לקמיה דרב •
רב הסר"ל חסרלה הוא וחסרלין מילוי מילת"ל לבישיהו יקירא מילי דמזדבני הדינרי הנחמדים מזהב ומפז רב
רב חנא הוא ופלי"ב חנא דירן קחשיב לכולהו בני כולהו לחמנהו ביה דלפליב חיפליב ופליב"ל דרב •
רב חש"י כלי"ל לחיש"ם דהמניה רחמנא רעיא מהימנא פלי"ל אר"י נזר הקדש על ישראל ועל רבנן עטרת
תפארת הדר"ל חרעא ריש מתא ורים מחיבתא קריית מ"ך רב •
רב יוס"ף סיני סיני דקדש כרכא דכולא ביה מלא מחזיק הליכות חלי הלכה ומורין לורי רב •
רב עול"ל שהקים עולה של תשוב"ה דן ידין דינא דבה ודינא זועא דסלקא ליה שמעתא חלינא דהלכתא
הלכתא כרב •
רב נהורא"י שמנהיר עיני חכמים נהלכה חרוחה לומד ברקאי כולהו דבבן דמתיבתא לבתריה ולסבריה נרבי
במרי מיניה דרב •
רב דמי דברים הקשים כגידין חלי סתומת"ל סונית נרוכתה דקדיא הלכתא לחלכתא ותיינה ברוריא ודייר
וחחיס ולית נבר דיפרקינה חיובתא דר"ב •
רב אר"י שרי קטרין פולהו ליסחיר"י אר"י לן עורב"ל פוחח כיון מחירו כלאחר יד חרין יחיב חיב רב •
רב חביב"ל רח"ם רחמחיי"ם הבה יחירה נודעת לו רח"ם ונעי"ל טע"ם חבינין שמעתחיס רב •
רב הר"ר והדר"י פירה הנוחן לחרי ספ"ר והוא יתן מעדני וקא נבדין כתלי ממחדור"גילי מחזורין מן
המבדרין משופרי שיפרי כולהו חנויי דרב •
רב אר אר דגדול בישראל דפקיע ומומחה עמוד הימני פטיש החזק רבה דעמיה מ ברנא דלומתי מרה דחרעא
גדול לחוינו ורב •
רב מלכי"ו מלכי דקדש דלזיל חנא ויחיב נדוכתיה ראש ד"ר מקורש עלמי קלי לקידושא נדיק יסוד עולם כ"ע
דיליה מלך במשפטיעשייר אר"ץ קימה היתה לו יחיב קמי דרב •
רב טניוח"י טוב הוא לישראל מגלגל חמה דנפ"ש נזוריה עונא נהר"ל נהר"ל אספקלרייא המאירה כמראה
דנרק ברקים רב •
רב עילא"י חדיה דני עילאי לחמירה"ו לבנוה סלקא נוקמה ונולם לון הפרגוד כגעל נמנו עלה בבנ"ש בחדי
כבשי דרהמנא וכוי"ן פתיחן ליה כל מילי דמר עביד כרב •

הקדמה

רנ חסר מעשה כלפי חסד בקי בהסיה ויש אלו חסד זהנים מעניר דאויל כומקא ואתי חיוורא אין דין
לעבלה בפקי זיק קין דנור מפומיה דרב ׳

רנא ריש׳ דומה למלאך ה׳ בעין דובאא של מעל׳ה דובמא הוא, כרבנה שלו כאחד הנפלאי׳ם נל׳ל רב ׳

רנב הל׳ל לית ליה דין אפילו פסק כסער הגבוה תנא תוספתה הא איכא שיריים שיירו׳ת מצוות לא
סיימוה קמי דרב ׳

רנג פעלים מפעלות נדיק הראנו ידו הנפלאה הן הן גבורותיו בני׳ה לדרעיה ונעל נקורא נסה עלינו אור אורין
חליתאי שלשה ספרים נפתחים כולהו כתיבי בלדרעיה הני ספר׳י דבי׳ רב ׳

רנד חנוחות הכל נריכין למאדי חעייא אחר בית דין יפה כי דינא רבה בית דין של שלמה
שאני רב ׳

רנה אמרה לשמעתיה הלכות פסוקות פסיק סדרה סדרן של כחוני׳ם עייפינהו וסדרינהו על אדבעה
עורי ריש סדרא אורח חיים אמצלה הני ברכ׳י דרבנן כפק ברכות שבת ודינין אלה מועדי הני
אינעיי דנעו מיניה דרב ׳

רנו בנייי׳ה מודע לניה לתכין ולהורות יורה דעה יצין שמועה מכלן מודעה רבה גדולה דעבי הלכתא
באיתי הלכתא עסיקתא דכ׳ע ליה להו דרב ׳

רנז סב׳ר תחוצין דאורייתא נמופלא ונמכופה כי הפליא להעזר להד׳ר עז׳ר למשרי חברא בריאה הני
נשי יתאות וחולות כנוטת וכנולום דאיכא זיק׳ה נפיסא על לא הוזע מה אז נשנר אז נשנה
סעיקן בודלן ואין לתקנו יודע עד מה רחק ויחר מתיר ומפקיע ואוחך כד קאי לחד בדעא קסנר
אין זיקה מפשע עשיטא ליה דרב ׳

רנח לית ליה ברירה באוריתא שם שם לו חק ומשפט חשן המשפט על לבו בקי בהן ובסימניהן לגמרה בסימנים
מי כמוהו מורה כאשר ישאל איש בדבר האלהים ספיקא דרבנן ספיקא דדינא ממון המוטל בספק שאינו
נקי׳ב דרבנן לקביעהו ולידמו מסחברא מילתיה דרב ׳

רט פתח לם פתחא פרשה זו סחומה תורה חתומה מקריאות שאין לה הכרע והכרעות איכא ניציהו ואין פותח
אותם דרשיהו להני קראי בסיני הקבן וחנגן על הדין ועל האמת ויהיה לנאר
בחר הישב הנוה בשמים מעליותי׳ו ועליות מדרוחות המעלות לשלמה כמין חומר ודש רב ׳
חוכל טעמו ורחו מפת בב המלך משלחן בבוה לחי׳ו ניחן מנופה ני׳ב נפש

רנא לחם שלמה עניד קרבא עבר לח׳ם רב ׳
מר׳י מר ניהו רבה מרבא ורבנא הרב המובהק המאי׳ר כנרק כמ׳ר׳ר רפאל שלמה
לאנייאדו נר׳ו מרן מלכא לבלאין חיי יחי המלך שלמה לעולם שנים כשני
אלי׳ו שנים רבות יחיה ורב ׳

רנב חזקי׳ה הולך וחזק מאד חיליה לאוריתא עשות ספרים הרבים ולינדרן שמעתתיה בעלמא ומשפטיו עם ישרא
ולכל בהן חיי לחיות עם רב ׳

רנג משרבי׳ם שושליתא דבי נשיאה בנן של קדושים אדי בן אדי בן לאוחו צדיק
רבינו הגדול הרב המופלא בבסנהדרין כמהר׳ר שמואל לאנייאדו זלה׳ה והוא עומד בין
ההרסים בי בזא דרחמנא סליק ויחיב באדרא דבי רב ׳

רנד מ׳ניחי׳ קשיא ליה מלן ניהו אנשים שני פפסי׳ן זה עושה לו פותח׳ת פתוחו׳ת לעדקלין
כשם הגדולים הא ניחא לרב ׳

רנה הוא דאמ׳ר לאמורי׳ן לגבוה סלקי רבנן פחחי לה פחחא פחיחתא דחכיתי דבר זה נפתח בגדולים שדי
חכיתיה ניתנין לו לא השבח משחיח להו בדרב ׳ ספיר קאמרי רבנן לרב ׳

רו אנא אנ נחכמה מר בריאה ראשון לכל דבר שבקדושה מר קשישא חסידא קדישא
דאלא המדברים אדי שבאכורה מר ניהו רבה הרב המובהק המאיר כנרק נור אדיה כמהר׳ר יאודה קצין
מ׳ן יהודה יצלה בתחילה קדיש רב ׳

רנו לכם אדי קטיני דקטני קדי הקלים שבדמא׳י אלו דברים מקולי אינו דומה הנא טצון להבא דיקו תסתיים דרב
ואין חלמין כבוד לחלמיד במקום הרב ׳

רנז ענ׳ן יאי עמיתא מן יציב דבקיאינו בשיעורא דלן יד עניי אנן שותא דרבנן לא במרינן בדם קושטא קאי
בריא בחיובא אפ׳י שידה אם מן השמים מצוה להגיא מן ההדיוט וכל אדם אינו חייב אלא בשיעורו המעט
הוא לם רב ׳ כד שיש נר בי רב ׳

רנח ברכים ליה אנו מברכי׳ם על המונא׳ר לבמרה של תורה ברוך שחלק מחכמתו ליראיה ברוך הפס הרזים עינה
דחוזא לן שופריה דבני ישנא ליה לרב ׳

רנט נחכמה וחדב חכמת שלמה לאו ראיה בעי עדיו נחחומיו יכין לו רובה דמיסכר לעין זיל קרי בי רב ׳

רס העלוניה מחוינא כלפי שמיה לאלהא דישראל מצלינא כדו צלו בעי׳ל ניאות׳א מצינא הלידנא לקניד׳ו
קצר׳ו דבי רב ׳

רסא מלכי׳א עיניו לך תלויות חולין עיניים כלפי מעלה כולהו שני קאמרינן לא נברכה אלא ליומי הנחא קאי
מר הנחא קאי מר מעא זמניה דרב ׳

רסב חחליפ׳ה חלוף ואזול כלו כל הקיצין כפל עונתו עונה האמורה בחורה ודנביאי ודכתיבי חלוף שנין
דאמר רב ?

הקדמת הרב המחבר

עדרא דאור׳ו ולא אלעני דלפני׳ו תלמידי דרב עד דעונה׳ו אמו בשופטני׳ו כל מיניה׳ו וכתב לו לא ספר אשנה
שולי משבם הוא דשמו שומעני׳ה׳ כתיב ולא קאדי דקרו ליה ולא עני׳ו לא נקרא ולא מתרגם ועמד חומצית
המחורג מן׳

מאן דעביד כחאי גוונא לאו משליות׳א היא ולא קמא עוד רוח נבוהם חדי זה מנסי׳ו ולא מחוי כיוהרא
לבעבור נסות ולא לחנכה׳ ול׳ל שם בגדולים חקרי לב במופלא ובמכופה׳ ריוכבי אש ושוסי׳ו הנה ספרי
דני רב חביב לא לחדפום׳י׳ לאו שיש בו מעשה׳ מה יעשו פרנסי׳ ואת מלכים לבסא׳ לכן רוח היא באנוש הם
מעט דעתן קלה דעתיה לנסיה׳ לא לחדתי לחצפ׳ שהאם יורדת מן השמים מנוה להביא מן ההדיום לדידי נמי
לוק מן׳

מאן פלג פלג אלהים חלק אלוה מי שאין לו אלא מלו׳ק אחד מנידא לידעי׳ אשר חנן אלהים בחיחן עניין
מניח ונקורא ליגרם לחיים ואע׳ג דעני׳ דלוגו עלי אחנה כלאנים פנני׳ כותב ומעלה כתינן באדרעיה
ובלבד שכוין לבו לשמים רחמנא לבא בעי׳ לא לבבו גא מן׳

מאן דאזא עיניו יחזו מישרים בלמת ונישרת לבב דלא אתי לאחלופי׳ טטוב בעיני אדם רננן חקיפי׳ דשפיר
קלמיכא דמעלי עמי׳ הנם הם עוב ומה נעים הישר בעיני שמים סוד בדתי׳ אלא עוב ולא יפה׳ אתר
שלמה חביב׳ל בעלמא הוי מחשבם עונה הקב׳ה מפרסה למעשה לבי נדבי׳ מ׳א יבאתי ולא מצאתי אל חחמן
שמא ימצא בלוסקא אינשייה מעשה לוסה׳ בחפרקסוהא דעני מעשה מחבה מרגניתא ביני׳ת הכסת ביני׳ת על כנפי
ולאו בר פחכא הוא סמוך לחמנותא דשלמה לעבין הלכה למעשה כימסיק חצל׳ל לקוף דיכא׳ לאו ריחיה סיביה׳
כי מירלאי הורלה אני דל׳ה מסחבי׳ החכם עיניו בראשו עניד דיכא לנפשיה לעיין מר במילי׳ על הדין ועל האמת
כאלים חעוסה בשלו חוי ליה כנופים דקדקו על עב מן׳

מאן דקמוחיב שפיר קא מוחיב לם חמני׳ הא נדחא לי כי השוסק ירגל חכם עסקים שמחעסק נדרכי עבוד
מהולנין לוחו מן החכמה ונני ביחיה לית הוא עביד ולפי׳ חפציה׳ יום ולילה לא יבאוחו זה נכנס ונם
יוצא׳ ולא יעבור בשעתא חדא ובשעותא חדא חר פני׳ אחד לדין ואחד לבשרה ריכא הוא דמעני׳ ואחר לנדקה
אל שאו׳ל ואל לית הדמי׳ם קום עש׳ה גדול המעשה אנין מרגה׳ אמור אל הכהנים הבו לכם פרנס׳ הדור נדבות
פי רגה׳ כי מלכים ימלוכ׳ו במועצות כלל ופרט מלכי׳ם ויוצני׳ כל המיגר ליסראל נעשה רחם לחל׳י נבדול החל
בחפס על אחסי עירו כי חפס׳ל דמלכא מנח דקיימי עליה קצוני׳ דאלכלי קירני׳ עמו בכנל רב׳ו ברזל בברזל יחד
עד נואר יחנה׳ ואין יוצא׳ עד שירגה׳ האדון בהרגאה דמי׳ם לחרגוי אדני׳ קדיה מחרפם כרני׳ רף הכמתי
בחדה לי ברסא דינוקתא לחדתי מנעורי דרכה של תורה חכם לבשרגה׳ ויהי מלא ניחי מורדי הלא כחנחי חניין
של אותיות מן הקנה׳ ועד קנה׳ דחיקא לי שבחא עובא לאחנויי לבשאבנה לשנה בהחכא חון מפא׳ ויה בורם
מעט אבר היה לפני ירלאה ורגה׳ מהלוק׳ת היא שנייה בפקי בפקי וכולן קנוני׳ זמנים הרבה מחחיל לחורה
ולאי כותב על הספר ואפסיקא הלכתא ולא סיימוה מאי פסקא אחידי דעריך היינו עזובה היינו שכוחה נפסל ביוסא
ורוב נעל פה אחשבה לדעת מחשבה מועלת לדברי חורה הרי זה עובר בכל ירלאה ובל ימנא׳ על כן דברי לעו
ונסחם כל חזון נחמת׳י בעניי אקלוס לנה׳ מן׳

מאן ודריך לחד המרבה רב שקה׳ ולחד המעטיע והריחו בירלאת אלהים היא חכמה ריחא לאו מלחא משל
לנת מלך שהריחה ניקי׳ בעי אודוי לה׳ חסדו ואמתו כל אמת תפסיה לאלי רב אוקי׳ עליה אמור׳א
חנא ליה פרקיה׳ כי לה׳ מנוק׳ו׳ אשר ינק מים לראש בגר ומוח עצמותיו ישוקה׳ למען דעת לת חוקי׳ ולי
עלה לדרך בדכת הדיום קלה על הבונא׳ל מבנב ואביא על הדקין דקדוק חורה ויקדוקי׳ ואומר על הנס׳ם בהוראה
ארוממך ה׳ כי דלתני ועשית לי שם כשם הגדולים מכחנן מלייחו בספר ויוחקו גדולים חקקי׳ אשר עד כה ברבני
ה׳ נאסיק׳ ונלאפוק׳ נגלי מלחא בעלמא וירחו לחפיקי׳ תלת דמחח מן׳

מאן דכר שמי שלשה ספרים נפתחים ספרא וספרי׳ שמוחיהן מקיריין לוחן לשנה מעין שופרי׳ והדר שבחא
למלריה׳ והגולא׳ה לו כלוה תהלה יעבה מורה׳ ועבר הלו׳ל לנריה׳ ודקאדי לה מלי קרי׳ מסקינו
בשמייהו לשם נעלים ולשם בבוה שמו כשם רבו רבי יחקרי׳ ספר בראשי׳ת הרוא יקרא
המעלות לשלמה כי כן עולה המעלו׳ת בחסבר שוות שם דקטנו רפאל שלמה חיידי
דזוער הוינא זוסרי׳ ומעלו׳ת הו׳ פנות כלפי מעלה
מעלי׳ן בקרש כמה מעלות טובות למקו׳עליני ולאוסביו ולשוארי׳ מצוחיו לאדרי נופרי׳ מעלות דרבנן והלמידהון
לקדושין אשר בארץ המה ואדירי׳ כי הוו מפטרי׳ דורש משבט כמה מכרעות שאין להם הכרע הלכות ואגדות
ומורשות רבות אוקמוה לדעמה ומעמידן בשערי׳ ירונו ויסמחו כל חבני נדקי מרנו׳ן כ׳ע אבחריה׳ ואיכא
בינייהו פלפלת כל שהוא ויהי רונה קשה דקא חברה׳ ולא שם בשני קרא
בית דינו של שלמה והנה בם הוא הוי מחבר נמספר קטן רפא׳ל שלמה הו ריוו לעניין
ודרי ליה מבריה׳ והחוט המשולש קרא שמו לחם שלמה מל׳ה מל׳ה בספר קטן לחם כשלמה
בשעתו דמן נעור׳ן שחין לו שם לוי לת נעדי׳ עפחתי ודניתי ליהו בי׳ דקאדי׳
ושוא

הקדמת הרב המובהק המאיר כברק כמהרר"ר יאודה קצין נרו

הנה מה טוב ומה נעים בורא לאחד לה' חן עם בני ישראל אשר בחר בהם לו יה חלק אלוה ממעל בנשים שהיא לבם שנים יותר מכל נתי כנפיו"ת. אשר לו יעבדה יעוד נאותן עושה ותהי לו לבת ואחת נעוריה נכר ישראל גם כן לא זו מתנגן עד שקראתן בני בכורי ישראל ובבויים לא יתחשב שלין לתנות לבוי בני נכר הלא נכריות עשה בם אמת"ר אמירה כעימה ישראל אשר בך אחפאר השיבה בעלמא תעיבה אחת נעולם אמירה"ו לבנות שלמה סגרי"ו אין מסביקין לכתוב שהי לותיות. וקר"ל עליו המקר"ל הזה עמא פזיז"ל מחרון ומפז מה יקרו יקר נעיני ה' תביבין ישראל חיבה יתירה נודעת להם על כל שביות. ומרוב כל תביבותיה בבן תורה שם ביישראל להם לבדם ניתנה לא עשה כן לכל גוי כלום כפה עליהם את הר כביבות ושנא"ח עב"ח והא חנ"ח ליה ריש"ל ראשון ליעירה תנאי אתנה הקב"ה אם מקבלים ישראל את התורה שמים וארץ נעולם ה"ן שומרין ואם לאו והיו כלום היו אדל להיות. ציווי זה אינו אלא לנו אינו אלא בעבודינו כי עוב לנו זה בית חייבם קמא דחיי אריכות ימים ליכא וכ"ש עוסר וכנור ובכולא ביה כל מילי דמיעבד ממרחק תביל לחמה היתה נלוניות. והיה העוב אשר יצא ממנו אין מי בא"ר אחד מאלף לא מצאתי מעבה שחוקו כך עלה במחשב"ה אין דובר אליו דבר ולא חצי דבר ואפי' כמלא ניח"ל אם יש לו שפיו"ת. דבוק חזי משתבח להו למיני נדר"ב. ספר"ל ספר התורה הזה ולו אמרו עליו אינך זאתן פנא יעשה בשים לספר וכל משכב אשר ישכב עליו אתן יקרה שם הגדולה לאבם ותוהו מחשבו לו אנשים טובות ומרגליות. גם את זה עשה אלהים יהיה חכמתה לחכימין ומדעת לידעי בינה כי הוא אמר ויהי הוא נוף דיעמוד והוא נאחד ומי ישיבנו אל"י אם מניח כל מיני נגיות. נזירים בזר מוקה חקק בחר אומר לדור ודור אין עלוני זכו"ן יך ויסר מרח"ם משכי"ל שבל עוב זכי"ן לאדם חכים יתקרי רבי יתקרי כי ח' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה מוסיף יתיבי"ם דברי חכמים וחידותם ויש"ב פגיו"ת. לא זו אף זו קתני והיו מלכים מהקם מלבין ומעב"ה מלכיך בעדי ערים עוו"ת ליסראל נאון ישראל וצני עדיו בשיא ולא בית דין משמיא מוקמו ליה דבר אחד לדור אנו הם מדברי"ת. זה חלק אלי תנא דאדן וה' נתן חכמה לשלמה וכו בחר ה' למלוך על ישראל נדון ונהורות ידין ידין יורה אורה את חוקי אלהים ואת תורותיו חכמה ה"ן כאן ואחד חכמת שלמה וקיים ליה בדרב"ה דנא דעמים מדברנא דאומתיה מלך ביסראל ה"ן מלאך אחד עושה בהי שליחיות. מלך במשפט יעמיד ארץ וכי יריבון אנשים וידו אבן אבל"ל בחדין ריבין דין מוחיה חביר ודין מוחיה בעיב מי אשר חטא ליה לאים נוקם ונישר אינו אלא שר"ף מטרפי מעלה שאלמלא מורלה של מלכות פנע וחפורה ומכה טריה היה נותן ליה בנגו ובאחיו מלא בויות. והוא נדרו נטל עליו עול נבור הנבר להורות להם אם דבר המשפט לאסור ומותר פטור ואיזו טהור מטמא מעלות השחר עד לאת הכנעים גם בלילה יתיב ניל"י דל"ידין אמת לאמתו נעשה שוחף לקב"ה נדיק יסוד עולם בנה ברניות. כאשר ישאל אים בדבר אלהים דן ידין עמו ומשפטיו עם ישראל כל היומא מפיו כן הדברים שנאמרו לאשה מסיני יפה דן יפה חייב יפה זיכה מותא שפתיו לא בנה ולא השחתה הלכם. ומורין כן ומי יבוא אחרי המלך את אשר כבר עשהו מיחזי כשתי רשויות. כי יפלא מעיני הקהל ויסתר"ק עליהו ספיקא דרבנן לא דברו בו חכמים וגם דמ"ו הנה מדרש נזומם לו ולא מצאו והוא אומר ברבע קטון את מקירו הערה בלה פורו ע"קרא דמלאתא הטורש לא יכזב הדמיון יתבניד לדומ"ה הן נמסרים מביא להם רחיות.

את הדבר הקשה כמראה הקז"ת אשר כל רואיו יאמרו הלכה זו מקופחת היא בידינו אידמי ליה כפרש"ל ואי אמר עקרנא לטורא לעקר מפרקיה והיה לאבן דק כהאי חירנא דיומא שאין בו ממש חולי"ן הוא לו כאו"ל שיש עד שיתפקצו כל חוליות. אים כי ידוע נדר לו השנא שבועה ונם נז"ר לדור ודור וכתם נזירות היתר נדרים פורחים ברוח שפתיו כאשר ינתק פתיל הנעורת עוקר הנדר מעיקרו והוא בלחד יחיד מומחה כל נדרי ושבועי לאבם ותוהו נחשבו לו כאלו נדר בחרמו של יס לאמיקים ולנאיות. אחמתי בנרא דהוה ממונם לביטי פקיע שמיה בטיב נשין וקדושין ואבקעינהו לקדושי כל"ה ברש יגרש כי אין האים בביתו הלך לדרך מרחוק ולא נודע ליה מקום כבודו משום עינונא בכמו הגדול מחיר את הנדו"ת לכל מאן די תבני ואלו חולנין ולא מחיימין ודיו לא לאסורות למשרי תרבא טר"ף נתן בו סימני טהרה ונאול"ו שר"ם תליסר בתלי סניקי עדיות. והלכתא למשיחא של"ה ובירו"ם ובני הכאים בנח"ת נשמעים והקיבן בהלכות עד שדרשה מיות שהחורה נדרשת בהם כללי ופרטי דבריו ומיעוטי קלו"ת וחמורו"ת כל דבר הלמד בהיקש לחיל בזירה שוה ומפקא עיריב פרשיות. דורש טוב לעמו דרשינהו לרבי קרלי נסיבדרטי"ם לכל חפציהם הנתאדים מזחב ומבז רב נלה דורש על הדין ועל החמת ויש עליהם חנ"ל פלבלא תריכתא ותשובה עם כל אחד ואחד לדידי חזי לי יוסב ודורש כמשפ מפי הבנורה ואדשת שפתיו שהם יזונו מיני מתיקה הדובשנין והשובבניות והלאמניות. כל שישנו בלמיד"ם חלמוד גדול וסניניו בקי בהם ומעשה רב מתיקה מ

הקדמת החכם השלם והכורל הכן יקיר אפרים נרו בנו שר הרב המחבר נרו

רב משמעתי"ה • לשמע לוזן נכון קלה מעיליתי"ה • לא על ונוכחת • לעיני כל ישראל עוב"ל תוכח"ת •
רבדבנותיה ובדרותיה • לי מעוז תנוי • הכל לאחוי • הא דמני לשנוי"ל • בהדיה דלזיל ולאחי • ופה
תלמו"ד הדין בגלאה • וחנא תונא חנא ירושלמלה • מקדי"ן חדתי • אם שנים הם נקי פהם • הם וכל אשר להם •
לא שניק מידי לסיבי"ה • מוסכו"ת משנאות • לא שתי קצותי שתי כחי • אחד נדין • יוצא נדיק דין • כד נייס
ובכיב הוה גדים בגיגתי"ה • לרגות מעשה הדודין • דברים שקשים כגידק • גנס היו עומדין • מלי דקמן
דזמנתיה • כולהו שני קלמרינן • בקומחן ובגיגין • דדכו ליבלן • שני"ם כתקנן • כמי שמספר רחוקי מרחשן
שמוחיה • דעבידי רבנן דמבל"ו • שעוסקין בבנייני • מר לאמרה לאילתיה • ומר אמרה לאילתיה • אשר נחתר"ת
שנ"ה לחתרת • עשות ספרים הרבה שכל מת"י • כל נדיק ונדיק פוכר בבורתיה • אשר לא יאמרו ולא יספרו • כל אנש
תבר"ו • ומלאו בתי • וכותלי בית המדרש יוכיחו • וגם יגוחו • בבית מדרשו של רבי •

רב פתח לא מס"ך פתח • לפי מקומו וזעתו • המסכ"ה ער"ה • עור"ה בגו עור"ה • כל שנת"ו • מן העול"ם •
ועד העול"ם • לי אתה יכול לומר בחמות"ו • בגא"ה קלי לבגא • כחומה נגבעה • לפני קרת"ו • ואין
פותר לוחם • אחד חכם ואחד ת"ם • שגם הוא ושלימה משנתו • דראיית עלייהו • שני"ם כשל"י אליהו • מוכיח עלין
חות"ו הרי זו נבולה • הזון נרלה • דלא חזי לפילו בבולה דבבולה • גלם ודמות חבניתו • אם יום לו יומים ויהי
כא פי שנים • כישיב"ה של מעל"ה • יסו"ב מחשבתו • עיניה"ם ישיתו • ולא שתו • מיל"י עלות"ו • ערש"ה קטנה •
שסיתה מבול"ה • אשר דיבר המלך ודתו • כל שדלחותיה נגעלות • בקול"י קול"ת • פתח לא רני • דב דמי הא
לא דמי • כרחוק מזרח ממערב לפרוסיהו לפרוסי • הנדון לרלים • ולאו רלים • אם לדין יש חשובה ואם קבלם
נקבל הלכה למשה • מחניתין למתניתין • ובדייתא למתניתין • רובן קשה • וכמה הלכתא בברוותא • עמיקתא
ומסתרתא • לאו ריסיה קיפיה ולאו סיפיה ריסיה • נקט בידיה תרתי מתנת"א מת"ן נם ז"ר • ולא נתנו בהם
היתר • דתנו נה לוגסי • אם שלמי"ם וכן רבים • המה שני"ם • כתלב מיור לנושיה • זקנים הם • שקולים הם •
ומלא כריסו מקרטי • לין דוגר לליו דבר • ולא חני דבר • והניחו הדבר • דלא ידעי ברוסיה • עד שיבוא המלך
הגואל • כי לין זולתו גואל • לא רב ולא רבי •

לרב משלש פשיטא ליה • נפיסי במלי • וכל מרכב רוכבי אש וסוסי • ספיקי טרפיות • כל כעלי אומנות •
מלרי ניכסי • מדיינים פוחרים • אלו עם אלו כדרך אתבריי"ם • ומחו שיתין עולסי • זם אומר כולא
שלי • וזה אומר כולה שלי • דעתיה לנסיה • דהוה ממויה לגיטי • לי נמי אפשיטי • הרי זה מגם"י ואפקיעינהו
לקדושי • לא תהיה לו כנוס"ה • ועיר לעדסיה • האשה שיש עליה זיקה • ברוח מביאתו כשב זיק"ל • נפה נכסי •
יעברו אלוני"ם • כופין אותו כבדי מקולם בחכ"ל נחלת"ו חבורה על אלני"ם • ואליפתו בשירה אע"ג דקלס"ה •
ונעלם מעיני אשה • הלים אשר לירים לאשה • מופלא ומכוסה • וינוע"ו אמו"ת • לו ניתן למו"ת • עיניהו הרואות
מבין ריסי • נמו"ת הריס בלב ימים • אשרי מצא לת הימי"ם • מים שאין להם סוף דלא מסנכסי • כולהו ספיקי
ליפרוק ליפרוקי • כי יתיב לבי בורסיה • והוא נשבן • מושיטן • של אלו מכלן סמכו של בית רבי •

רב שר"י כל נדרי • ותרמי • ועליו יציק מר"ו • כל ימי הזירו לצלם ולצלמי • ושיכא מילי דמסחמ"ן אלא
חתמ"ן • כר יומי סתם נזירות • שיוצא בהם לחירות • שלמו ימי • ביום המודע יפת"ח • ואין בהם פות"ח •
קתוחת"א דחכיאי • לו השבע שבועה • ואין כל בריה יכולה לכוין לותה שעה • עוד זה תדבר עם נמרומ"י • למחר
לבלה"ם • ונא נת"ם • דלא אחת לנחומי"ה • נחר"ע לגוש שאינו תוהל • דלא מסיק לפת"א בשפי פסי • עמדה
בפומיה • בעומדו כל אחד ידו • התי"ר רבי •

רב ניח"י לא היה דמי הביע דמן • קמיה דיקר לוריתיה • כעיפת רם כחרדל מיכתת כתוחי • דאו"ח טרות
לבנות סימן בחוך סימן • ושפיר ושליא לעהר אשה לבעלה מקיש עיפרי לעיניריה • משום שגוס הבית
שהיה עסוק בבלומן • אם נהרת קרמת לבער לבן • ואם קדם שבר לבן • קדם טומן • וכל אשר נב"ע • אשר בו
הנגע • נעש נעמ"ן • הרי שהיה כותלו • בית מיל"א • עד שנחמלא כל הבית כולו • שקערורות ירקרקות
בגבר"ו ב"א לי נאי בפני"ו לו שלא בפני"ו עד מיטמן • ולא ימים מחוך האוה"ל • אצל נגעים ואהלות מאה"ל אל
לוה"ל • עומאת לובלין ומשקין שאמרו בלחמן • יכול לטהר • כולן כאחד שר"ו מהר • התי"ר ומחמן • עומאת מקדש
וקדשיו • כל קדושיו • ועבוד"ת עבור"ה עד שהגיע לפרק ליזהו מקומן • בידא ממש כמי שהונחה • מיעט את הכל
ריבה את הכל כמלן דכתיבה ומנחא • של"ו הם המביאו שמ"ו מעורב בשמ"ן • כל דבר כלל • כלל ופרט וכלל •
דרש טעמיה דקרא ממשן ומצמן • דן בזירה שוה • השוה • ל"ה רחי זה כרחי זה • דבר הלמד בהקשי • כל מדות"ן
לין בהם בפתל ועקש • תרומו"ת ממדותיו של רבי •

רב חמ"ל דחמא חמל • לור יקרות • מלוחות בשמים עמוד"י שמים • דברים בעומדים ברומו
שחולים בגית ה"ב בחברות • אחד חכ"ם הלא ת"ג אחד לבולנו דות חכמ"ה ובינ"ה שר"ה אמנ"ו שרי"ם ושרות
ורע"ת קדושים • לרלים ותרשישים • לו זרוע עם גבור"ה לבו"ת ובגורו"ת תפאר"ת ישראל • וגם נגה
ישראל • יוצב וקושר כתרי"ם גולות הכותרות • בגה המים הוד"ו • יסו"ד מוס"ד גלה עוד"ו • בנר עליון חכמו •
בעל

הקדמה

נטל עשר עטרות • ויקם ספ"ל • וכל המצות כתוב בספ"ר • עשר ספירות • זע"ר שם • זעיר שם • לבנת לריב"ח
ארוכו"ת וקצרות • ועמד והתפלל • כי שם נכלל • סוד שרפי מעלה והוסיף על התאורות • מעלה ומוריד בקי
בסטיפ הטה רבי • וזקף רבי •

לרב מילתא זוטרתי • כל שיטמו במקרא לדאוריתא לונביאי לדכתובי עשר נוחות צוחו בה לני לא
נקראת"י • כתיבן ולא קריין • ומילי דאגדתא תמירתו לפנו"ה • עשה בה מחמ"ר כולו מקש"ה גבו"ם
מעל גבו"ם • לין מבין מלי קאמר מימיו לא ראה בניי"ן • נשאל לחכמים ולא פירשוהו • והמה כסהו • בפ"ה
שבתיד לבלת מאמנו אמעמידין לת לפויין • דרוש דרש כנתינתם מסיני ברבולהו תבלי • וכולהו לאורלי • דיהב לן
לוריין • יושבי על מדין הבילן זה בזה • והרכיבן זה על גב זה • לחד הרולת ולחד השומע הולת הוס לומר שהיו
עסוקין בלוחו עניו • כחדא נפקין כחדא שריין • ולו יסב"ו שהקיפן בהלכות בפלפול וסברת • ישרה • לגב
חורפייהו מהלין • זה דרב"ו כל הימים דר"ך לא עבר בה לים לת זו דרש רבי •

רב גוברים ורב חיליה מי ומי • בשחק ישרוך לחת מלוף לעפ"י בהעלה נומ"י • לו לים דברים במחרה הולת
תומת • וכ"ע ידעי ממכון שבתו • לת יקר תפלרת גדולתו • כהנה וכהנה מה שהין הפה יכולה לדבר לכל
אשר יבקש • ולולו רלים בעי ולא לוברו סהדי וכ"ם וק"ו כמוני היום לים תומה • ברת כרעים • מסאנא דר"ב עפרת
דתומי כרעיה ולל זעטוטי • זלת לשיב כגון דא נדיקים הכרוה • לעיני כל ישראל קרי כרוזא • ולפי גדולתו כל
בתני הקודש הנם מוטעים לקוטי בתר לקוטי • ושמא יאמרו ותלו ח"ו נוקי סריקי • דכדבעי ליה למבעד לא עבד
לחוויא לת תוקי • וליכתבה לדויסקיה • אשר על כן נריכים אנו למודע"י להושיע מעופעי • שכל תורה תורתו של
רבי • לפי לבי • פלר הדור והדרו בחון ישראל ובני • נעשית לו לגב דוחקא דבורה דלא מצי לאתמוטעים •
רגש כמעיריה • יומם ולילה לעת האוכל קלי לבנה דדי דדי • ומרגנו לבתריה • בולי ובועי • ודין גרמא ולא
תתעה דעוק חזי מקרא מלא דיבר ויעמוד הנס על משה מן הנקר עד הערב ואמרז"ל וכי תעלה על דעתך שמשה
יושב ודן כל היום כולו תורתו מתי נעשית ודון מינה ומינה • ולוקי באתרין דשפיר קאמינא • לאת יהגה תכי ולא
פנה לא דאנים ושני • האמן כי יסופר שכל כתבי • הקודש הלי ספר"ת רבה קר"י ביה • פסקי פסקי מיום ליום
ומתודש לקודש יומי אריכי ויומי זועי • ולא היה כוחב ומעלה • ה"ן כל חדש והיה עליהו אלף עולו"ת יעלה •
ובלבם למעשה המה יעלו נקבל אלנה כל כמה דבעי"ע עשיע לא רבי •

ר"ב בני • דבני והדר בני • מבלינא האידנא בלוחיה דרב"י • כל שבתא ושבתא מתרחי"ם בן אמרית קמיה רבי
ארנא דבשאיל מלך אלכיא רבי רבי • ובינו לשאיל נשלית בופה הייתי ברבי • וכפי פרוטות בדין
נקרים לפני אלהים זה רבי • אמור לגרותינו די לימא רבי • דבר נא בנבו ובמטו נפינא מרבי • באוני העם
נענה רבי • וסוה נויה רבי • קומו ונעלה בית אל אחריה דרבי • ונעשה שם מזבח בבי רבי • ואיהו אמר לקרייבי"ה
תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן מאן אתא תמיד רבי • ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים פרתו של רבי • ומשר"ה
קטרי"ן מעשה בקטורת אתרים עון של בית רבי • וסנהדרי גדולה היתה שם בנית מדרשו של רבי • מי נרלש בן יש
ברלש דיבא רבי • ושפטיו מלכינו מחייב רבי • פוטר רבי • ולי לני עבדך חפלתי קנע ונרת לעבדך לב שומע
להבין ולאורות כן יי"ן לידידו • לאהבה לת ה' ולעובדו • לין חטא בא על ידו • וכל אשר הוא עושה ה' מצליח
בידו • וכל טוב לדוניו בידו • ספר"ת וספר"י וכוליה חלמודא תלמודו בידו • לא זזה ידו • עד שעשאו חכם עדיף
מופל"א משמו"ן וסמ"ך לת ידו • זה יכתוב ידו • לים לעיר אפרים בגמהר"ר רפאל שלמה נשמיאלדו נר"ו •

דרוש ראשון א

למעלת ראש השנה

פסיקתא וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו כי עצום עושה דברו כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו • וה' נתן קולו לפני חילו בר"ה • כי רב מאד מחנהו אלו ישראל • כי עצום עושה דברו שהוא מעניש כמן של נדיקים שעשו רצונו • כי גדול יום ה' ונורא מאד זה יום"ך • ומי יכילנו דא"ר כרוספדלי משום רבי יוחנן שלשה פנקסות הן אחד של נדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים וא' של בינוניים אלא לחיי עולם הבא אלו הנדיקים גמורים • ואלא לחרפות ולדראון עולם אלו רשעים גמורים • יתמו מספר אלו הרשעים • חיים אלו הנדיקים • ועם נדיקים אל יכתבו אלו הבינוניים שבתן להם הקב"ה עשרת ימים שבין ר"ה ליום"ך אם עשו תשובה נכתבים עם הנדיקים ואם לאו נכתבים עם הרשעים עכ"ל •

(דברי מהרא"ל הגה הבלבים נועדו שלמים וכן רבים על דברי חתום אמת ראו כן תמהו נדברי חתו הנו") פלגו וחד מנייהו מוסרא"ל ז"ל בדרשותיו סוף ס' מעות וז"ל דחיי עוה"ב מה שניינו להיות נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה בר"ה פזה לינו אלא דבר אשר יצטרך לחר המות פעם לחת לבד בעת המשפט ולין שניינו להיות בכל שנה ושנה ובעו"ל ובמאמר ר' כרוספדלי שאמר כאן שלשה ספרים נפתחים בר"ה וכו' פינוניים תלויים ועומדין מר"ה עד יום הכפורים וכו' ולחשוב מעשנה זו דחה הרמב"ן בשער הגמול חפי' הזה ודחק פוה בפי' דבריו עכ"ל • ולאן בדרין הא לשכחן תולא דמסייע לתוס' מלמדין ז"ל בעסקיתא לשר דברנו בעתת דבריהו דתני לפרייא מלמר דר' אלעזר אומר אם עשה תשובה אינו נכתב ונחתם אלא לחיים • ולא אמר אלא לחיים ולא למיתה • ולא אמר אלא לחיים ולא למיתה • ולא אמר אלא לחיים ולא למיתה

[illegible]

[illegible]

[illegible]

דמשמע לפעמים לומי מצוי ולכן סוכרח לחלק בין יחיד לצבור
אף לא"ר גז"ר ויחיד נמי נקרא ולכן כתב הפ"ם שהתשובה
והצעקה יפה לעונם דהיינו אפילו ביחיד ואף לאחר גז"ר
שכבר נחתם ביום"ך ובזעת רי"ל מ"מ כיון דאיכא
ומתקבלת מיד וכתו שנאמר דרשו ה' בהמצאו והיינו לפי
שעדיין לא נחתם הגז"ר בהא ודאי יש הפרש בין קודם גז"ר
לאחר גז"ר כי ביחיד הבל צבור כל זמן שעושין תשובה
ונועקין בלב שלם אף לאחר יום"ך שכבר נחתם הגז"ר הם נענין
שנאמר כה' אלהינו בכל קרואינו אלינו וע"פ דרך זו הנה מקום
ישוב לדברי הרמב"ם במה שהקשו עליו דצבור לא בעי לב שלם
שהרי הרמב"ם ז"ל מודה לאחר גז"ר לאחר שעבר עליהם
יום"ך וא"כ נוכל לומר דאף דמסקינן בגמ' דצבור אף בלבם
לא נכון עמו הם נענין הני מילי קודם גז"ר אבל לאחר גז"ר
אף בצבור בעינן כי יעקבו בלב שלם ולא אליהם כחייהו בהא
אף לאחר גז"ר דהא ודאי דצבור במי איכא לפלוגי בהו בין
קודם גז"ר לאחר גז"ר דאין סברה לומר דגז"ר דצבור לא
מעלה ולא מוריד ושוו בשעוריהן בין קודם גז"ר בין לאחר גז"ר
ומה גם דנימא אף אם לבם לא נכון עמו נענין אף לאחר גז"ר
הא ודאי ליתא אלא דהא איכא ביניהו כאן לאחר גז"ר נענין לבם נכון
עמו וזה ברור בעיני והסברא מוכחת כן •

ואבן לוראין בין מקרא שכתוב בהושע
ישראל והנמשך סימן י"ד שובה ישראל עד ה'
אלהיך וכו' קחו עמכם דבריכם ושובו אל ה'
ובל המפרשים דקדקו על עצמן ואחמלי פתח קרא בלשון יחיד
שובה ישראל עד ה' אלהיך וסיים בלשון רבים קחו עמכם ד
דברים • עוד זאת יש לדקדק דאמאי ביחיד קרא להם בשמות
רבים שנים ה' אלהיך והא בצבור שמו אחד ושובו אל ה' •
אמנם הענין יובן ע"פ האמור בתורת מוקדם ומאוחר זה כבין
מלי דאיתא בילקוט בשם הפסיקתא והביאו רש"י בפי' הנביאים
וז"ל ע"ר אלהיך תני בשם ר"מ שובה ישראל בעוד שהוא ה'
במדת הרחמים ואם לאו אלהיך מדת הדין עד דלא יתענה
בענוריות קטנוריות עכ"ל • האדם ירחם לעניים סתם משמע
ר"מ מסתם לה סתומי בתין מבין מלי קאמר דאיך ולמה לי
לאתהויי לאתהי הרשע כי יפול סיגבור נעשה קטיגור ועריין
לא שמענו תנא היכ"קלי דקתני מלישתי קובע לו זמן דאיך
מיעך מדה"ר למדה"ר אמנם הדבר מבואר לפ"ד דכאן לאחר
גז"ר שנחת מפי ב"ד של מעלה שוב אין מחזירין לזכות ויתעביד
בענוריות קטנוריות ובזה יובנו כתובים הולכים אוזך ודברי
לשמת מ"ר דגז"ר דצבור דוקא אע"פ שנחתם מתקרע לבל
גז"ר דיחיד לגי נקרע והיינו דקאמר קרא שובה ישראל אתם
ה' כאן ביחיד עד ה' נעבוד שהוא במדה"ר כאן קודם גז"ר ואם
לאו אלהיך מדה"ר עד לא יתעביד בענוריות קטנוריות והיינו
לאחר גז"ר דשוב אין תקנה ליחיד והא בצבור שם נאחר קחו
עמכם דברים ושובו אל ה' דהיינו אף לאחר גז"ר שובו בית
ישראל ואם עוריכו עומד במה"ר ולא יתעביד בענוריות ק
קטינוריות לגבי צבור שאע"פ שנחתם מתקרע • האמנם לפיס
מלי דאחרת לן דאף בצבור לאחר גז"ר נענין כי יצעקו בלב
שלם ואמר נא באופן אחר ובזה נבין מה"ר קחו עמכם דברים
דמה ענין אלה הדברים ולא משמע להו במקום שבעלי תשוב
עומדים גם מלי עד ה' ובקאמר שובה ישראל עד ה' אמנם
בבר הקדמנו דאיתא בגמר' דביחיד אינו נענה אל"כ מאיס
בעמו בכתו שיהיה לבו סוס עם ה' אלהיו אבל בצבור אף שלבם
לא נכון עמו הם נענין ואוקימנא להא קודם גז"ר אבל לאחר
גז"ר אף בצבור בעינן לב שלם ונקרעים עוד דאיתא בילקוט קחו
עמכם דברים רבי יאשיה אומר בדברים פתיחם אותו בעיני

שנאמר ויפתחו נפשם מ"כ • ועפ"ז ה"ק קרא שובה ישראל
אתם יחיד עד ה' דהיינו שיהיה בלב שלם ומאן דבר האמור
בלב שלין מכיר בו אלא ה' ואז אף כשהוא במד"ר קודם שנעשה
אלהיך דהיינו קודם גז"ר עד דלא יתעביד סנגוריות קטנוריות
אבל בצבור קחו עמכם דברים דהיינו דברים בעלמא מן הספה
ולא ק ולכם לא נפין עמו והיינו דדרש רי"ה בדברים פתיחם
אותו בשני שנאמר ויפתחו בפיהם ולמה לומר כי הדברים האלה
דמיים עוונים ונכוחים ולכם רחק מאינו בלא לב ולב ידברו וכמו
שעשו בשני ויפתחו בפיהם ואע"פ כן תשובתם מתקבלת
אמנם הייני דוקא כאן קודם גז"ר ו"ש ושובו אל ה' דהיינו
בשוב במד"ר עדיין ואכתי לא נחתם הגז"ר ולא יתעביד
סנגוריות קטיגוריות ואז דוקא הוא דלא בעינן לב שלם •

ובדרך זו אנך לנאר מזון שבעיהו סימן נ"ה וכה אמר
דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב יעזוב
רשע דרכו ואיש און מחשבותיו ושוב אל ה' וירחמהו ואל
אלהינו כי ירבה לסלוח הביני בשר לו ירחם בעיני הדא אמרה
שבפוסוק בזונות על שלשים ובריבה קאמר דדשו ה' בהמצאו
ושבה עליו קראוהו בהיותו קרוב ומה טעם קאמ' בריבה במצא
והדר קרוב ואין קאמר יעזוב רשע דרכו והדר חני ואיש און
מחשבותיו ושני קרא בדבוריה דבתחילה קרי ליה רשע והדר
קרייה איש גם בריבה בעל מעשים הוה דרך רשעים ושוב
לתשביה קרא בעל מחשבות ועוד שתי תשובות בבר דקאמר
ושוב אל ה' וירחמהו ובה"ה והיתם ואל אלהינו כי ירבה לסלוח
ולא עוד אלא דקא"ר בעל מחשבות ובה"ה בדברים לפלוח
קאמר ה' ולכסוף נאמר אלהינו ועוד דבמד"ר כתוב רחמים
בעלמא ובני מדה"ר לעשוי אחת ירבה לסלוח ואדרב אשכח
מבעי ליה •

אמנם הכל יבא לכלל יושב על פי הקדמתינו דביחיד
בעינן לב שלם ובצבור לא בעינן לב שלם וכל זה
קודם גז"ר אבל לאחר גז"ר אף בצבור בעינן לב שלם ובבר
הקדמנו דבנמרא מיקי להאי קרא דדשו ה' בהמצאו ביומ"ל
והיינו לומר שעדיין לא נחתם הגז"ר עד יום"כ וכמו שפי' רש"י
לדיים בפי' הנביאים דמיירי קודם גז"ר • אמנם אנו נאמר
דמיירי קרא בצבור דמשתעי קרא בלשון רבים והיינו דקאמר
קרא דדשו ה' בהמצאו כאן קודם גזר דין בעבדה יתי תשובה
ואהה קא מחבר לזהרה יתירה קראוהו בהיותו קרוב לומר
שבריך לגרז גרוז לאחר זרוז כי קרוב הוא יום ה' זה יום"ך שבו
נחתם הגז"ר ואין שהות ביום וכ"ש מאי כולי האי דקא מחבר
להו לשוב קודם גז"ר והא אליבא דכ"ע גז"ר של צבור אע"פ
שנחתם מתקרע לא"ה יעזוב רשע דדכו לומר דהיינו דאתנייא
להו לצבור כאן קודם גז"ר שאין צריך לב שלם אלא עזיבת
החטא לפי שעה ובמלו מעשה ידיהם זה דרשם • אמנם ביחיד
ואיש און מחשבותיו דהיינו כשהוא לבדו ליה ברדוס צריך שיעזוב
מחשבותיו ג"כ בלב שלם דביחיד אף קודם גז"ר בעינן לב שלם
וכבר הא נאמר ושוב אל ה' וירחמהו דהיינו כשהוא במד"ר
קודם גז"ר דאכתי לא אתעביד סנגוריות קטנוריות דאז הוא
דלא בעינן לב שלם ועל הב' נאמר ואל אלהינו כי ירבה לסלוח
דהיינו לפי ששב בלב שלם אף לאחר גז"ר שהוא שלינו ולכן קאמר ירבה
לסלוח כי רבה היא סליחה לאחר גז"ר •

ובכן לשובה ואלכה למלי שאחיכם אלא
דברי הנביא יואל כי ע"פ הדברים
הלל שהקדמנו הנה אמת בכון הדבר אשר
דברו הנביא וכל דברי סמוכים לעד
מקושרי בקשר אמתין ובארץ מריבי לענין נבואתו שהיה מוכרח

דהולך על אחריתם אשר יהיה בימים האם והיינו דקאמר לשו
נבואה ליואל וה' כתן קולו לפני חילו וכו' כי גדול יום ה' ונורא
מאוד ומי יכילנו דהיינו לומר דאדם נדון בכה"ג ובז"ל שנו נחתם
ביום"כ וכמו שדרשו רז"ל בפסיקתא אחי קרא בדבתיב דבהכי
מיירי וכמו שביארנו והנה זה כח הנביא לאחמר אל בית ישראל
הן אמת שבצר נעשה הדין כי"ה ונחתם הגז"ר ביום"כ בראת
אחרונה וא"כ שאל תאמרו שב אין תקנה ואין הדבר תלוי
בתשובה מאחר שכבר נגזרה גזרה ונכתם עונם לפני שאל ית
לזה אמר וגם עתה כאן לאחר גז"ר שובו פני אלה ה' אלהיכם
רב"ע בז"ל של צבור אעפ"י שנחתם מתקרע אמנם אל ודאי אף
בצבור בעינן לב שלם כאן לאחר גז"ר וכמו שביארנו ונ"ל
בכל לבבכם בצום ובכי ומספד וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ד
דהיינו לומר שלא תהיה התשובה חיצונית כלומר חתליפם ולבם
לא נענין פי אם מקירות הלב • אמר עוד ושובו אל ה' אלהיכם
לומר דאף לאחר גזר דין שהוא אלהיכם בשעת הדין עדיין
הוא בחיות הדין עליכם לקבל תשובתכם • וכדי לבאר תשלום
התכונים נקדים מאי דבריסינן בפרק יום"כ אמ"ר יצחק אמתי
בראבינא משמיה דרבא בר מרי בא ורא שלא כמדת הקב"ה
מדת בשר ודם מדת ב"ו אדם מקניט את חברו ספק מתפיים
ממנו ספק אין מתפיים ממנו ואח"ז אתפיים ממנו בספק
מתפיים ממנו בדברים ספק מתפיים ממנו בממון • אבל
מדת הקב"ה אינו כן אדם עומד בעברה מתפיים ממנו בדברי
שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואל עוד אלא שמחזיק
לו טובה שנאמר וקח טוב ואל עוד אלא שומה כמי שבנה
מזבח והקריב עליו קרבן שנאמ' ונשלמה פרים שפתינו ושאל
מאמר פרי חובה תלמוד לומר אוהבם נדבה עד כאן לשונו •
והיינו דקאמר להו נביא ליואל לשובו אל ה' אלהיכם כי חנון
ורחום הוא אלך אפים ורב חסד ונחם על הרעה מי יודע ישוב
ונחם דהיינו לומר אל ודאה מדתו של הקב"ה כי חנון ורחום
הוא ואל אחר הוי מקבל אל כל האדם ומתפיים ממנו בדברים
דהיינו הא עקרה של תשובה מה שאין בן מדתו של בשר ודם מי
יודע ישוב ונחם כי אם יחטא אינו אל אחר ספק מתפיים ממנו
לבל הקב"ה חפץ בתשובת הרשעים ולא עוד אלא שמחזיק לו
טובה וזה שאמר ושאיר אחריו ברכה והיינו ע"ד מה שפירש
רש"י ז"ל בפסוק קח נא את ברכתי ונפשוק ויברך יעקב את
פרעה שהוא לשון שאלת שלום אף כאן נאמר שפירש לו הקב"ה
שלומותיו כאדם המחזיק טובה ותנות למי שבעשה לו טובה
ולא עוד אלא שדומה כאלו הקריב קרבן מנחה וזהו שאמר
ממנה ונסך לה' אלהיכם דהיינו לומר מעלה עליכם כאלו
הקרבתם ממנה ונסך לה' הבאים בנדבה ולא בפרי חובה כי
לרצון יהיה לכם ממנה ודורון בתורת נדבה •

נחזור לדברי הרמב"ם ז"ל שפירש לאמ' דר' כלוספרלי
אריו"ח דל"ג ור"ג נתחתין לאלהר לחיים ולמות
היינו לחיי העה"ז ומיתתו הנה הרא"ד ז"ל השיגו וז"ל
אמר אברהם לא כמו שהוא סובר שכשאמרו רשעים נתחתין
לאלהר לחיתה שתיד מתים זאינו כן כי יש רשעים חיים הרבה
אלא נתחתין לאלהר אלא יאלהו ימיהם שני חיור שבגזרו
עליו וכו' עכ"ל • גם אחר מפרשים הקשו כן דהא כמה צדיקים
ראינו מתים וכמה רשעים חיים ומרן ז"ל בכ"מ הניח בצד
הרמב"ם ז"ל שכבר חי' זה רבינו בח"ם ושקול זה אינו לפי מנין
הזכיות וחטאונות אלא לפי מדלים יש זכות שהוא כנגד כמה
עוונות שנאמ' יען נמאס בו דבר טוב ויש עון שהוא כנגד כמה
זכיות שנאמר ואחטא לא' ואלנו טובה הרבה ואין שוקלין אלא
עצמו של אל דעתו והוא הידוע היאך עורבין הזכות כנגד
העונות עכ"ל • הלי אבר אבשר אירלה לנו שהוא רשע

במור ועשה מצות שבעבורה ראוי שיזכה ובעונו שנאמ' כלדיק
ובעון נחנה בו דבר טוב עד כאן לשון מרן • והקב"ה ז"ל
חיבר ע"ר הרמב"ם ז"ל בדרך אחרת והוא על פי מאי דאיתא
במדרש קהלת על עשוק את הכל ראיתי בימי הבלי זה לשון
שאלו את שמואל הקטן מהו דין דבתיב ים בדיק אובד בצדקו
אמר להם בלוי וירוש לפני מי אמר ויש העולם שבדיק
עתיד לבא לידי מיתה שיתהוות ויכון ודון ממעשיו הטובים
אמר הקב"ה כה אמרו בצדקו אבלקנו שנאמר ים בדיק אובד
בצדקו ויש רשע מאריך בדעתו כל הזמן שאדם מי הקב"ה
מצפה לו לתשובה מת אבדה תקותו שנאמר בעוות אדם רשע
מאבד תקוה ומפני ג' דברים ע"ר ראיה הקב"ה מאריך פניה
בעולם הזה עם הרשעים שמא יעשו תשובה אז יעשו תכונת
שיעלם להם שכרן בעולם הזה לו שמא יצא ממנו בנים בדיקים
שבן מניעו האריך בנים לאחר ובזה ממנו תקיים עם לאחר ויצא
ממנו ישעיהו שמעני יצא ממנו מרדכי עד כאן לשונו • ועל
פי זה הרב ח"ל ז"ל הבין דבר הרמב"ם ז"ל במה שהשיגו
הרא"ד ז"ל ואחל מפרשים אחרי אנו רואין כי יש רשעים
חיים הרבה ויש בדיקים אשר מתים בקצור ביום רחפצר כי
אותם הבדיקים אשר מביא לאחם כמעשה הרשעים ומתים
בקצור ביום הוא מבני אבלוי לבניו ובדרך אחם עתידין ל
להחזרן ולכן מקלקן - קודם זמנם כעבד אחם בעדקם וכן
הרשעים אחיים הרבה הוא מבני שבר הקב"ה שעתידין לשוב
בתשובה אז מיבעו אנות שיעלם להם שכרן בעולם הזה לו
שעתידין להוליד בנים בדיקים אבל אותם בדיקים שאינם
עתידין להתמין עליהם הוא שאמר ריו"ח בדיקים נאורין
בחיין להתמין לאחר לחיים וכן אותם הרשעים שאינם
עתידין לשוב בתשובה ולא יעבו עוד מצות שיעלם להם שכרן
בעולם הזה לא נפיק ממייהו כרא מעלייא עליהם הוא שאמר
ריו"ח רשעים נאורים בכתנין ונחתמין לאלהר לחיתה ובזה
עלו כהוגן דברי הרמב"ם ז"ל אלו דבריו ז"ל •

אך לוי לאחר דרכם של מרן בכ"מ
ואמר יעקב והרב מ"ל ז"ל לאחר הכתובים
והנמשך דרך ב' שאמר ובאה בדרך ג' למה תאמר יעקב
ותדבר ישראל ששני כתות הנו בדיקים
ורשעים זה יקרא בשם יעקב ועקוב יעקוב הנה אלה רשעים
ובשם ישראל יכנה בדיק ואחר הוא עם אל הם המדברים שוטין
ודורשין ישנו בכתבות הרמב"ד ז"ל ואחר מפרשים יאמר נא
ישראל אלה מנינו כמה בדיקים בעולם לא יחנו ימיהם ואם
בן חם ושלום נסתרה דרכי מה' ורשע מהו אומר הא קחזינן
כמה רשעים בעולם ימים ושנים הארינו ואם כן ח"ו ואלהי
משפטי יענוו ועל זה השיגו חנניא ב' תשובות בדבר אלו
ואמרין מי מרן בכ"מ ואי"ל ח"ו וזהו שאמר הלא ידעת אם
לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא יגע
דהיינו לומר והוא לקצות הארץ יביט נוסף בתידות עד סוף
כל הדורות ויש בדיק אובד בעדקו לפני שבגלוי לפניו ית' שעתיד
לחתמין ולכן מסלקו קודם זמנו קודם שיתמין ויש רשע מאריך
בדעתו לפי שהוא יודע שעתיד לעשות תשובה אז בנפיק
מיניה ברא מעלייא אז שעתיד לעשות מצות שיעלם להם
שכרן בעולם הזה ואז תירוץ אחר • אמר עוד תירוץ ב' אין
מקר לתכונתו דהיינו שאין ידיעתו יתברך כידיעתינו ושקול
העונות והזכיות הוא תלוי בשקול אל דעות ואם כן אפשר
הן הדום ירחה לצדיק בחוד אחר שהוא רשע במור ועשה
מצוה אחת שהוא שקולה ומכרעת כנגד כל עונותיו וכן
להפך יש לך אדם ירחה לעיני כל האדם שהוא צדיק
במור ובגבר עבירה אחת שהיא שקולה ומכרעת כנגד

בעבד כל צדקותיו אשר עשה וה"כ עמקו מחשבותיו יה" והוא
איודע חילוף שקלין הזכיו עם העונות ונעשה דרכי ה' מדרכן
של בני אדם ושוב חזר בו הנביא לנאר חי' הא' כי לא עורש
בדברות הראשונו' וכה אמר נוחן ליעף כח ולאין אונים עצמה
ארבה לומר הן אמת שהוא מעניש כאן של צדיקים דאנן דשלמי
היגיעים בתורה הקדושה תוביה שמתשת כחן וכמ"ש בגמרא
אחן מריאי דאנן אחנס לפעמי' ואיעבו נעריס ויינעו דהיינו
אלו הצדיקים ראיזין נמצות כעלם ומתוחו עלה עתם לפי שנוי
לפניו יתברך שהם עתידין נאחאין והיינו דקאמר ובחורים
עשול יפלו דהיינו הצדיקים שמובחרין בתשלהם לעתיד ולא
אמה יכשלו בעמכול עון וכן לפעמים הרשעים יחיו ויאריכו
ימים ושנות חיים לפי שהקב"ה מקוה להם שישובו בתשובה או
בעניק מנייהו זרעא מעליא או שעתידין לעשו מצות שישלם
להם שכרן בעולם הזה וז"ש וקיים יחליפו כח לומר שגם אלה
הרשעים שהקב"ה מקוה להם לטובה שמהם תצא כדבר המאור
יחליפו כח והיינו עלמא יעלו אדר בנשרים שהם עתידין
להתחדש ואמה יעלו אדר בנשרים שמתחדשין או ע"י תשובה
או זרעא מעליא או לעשות מצות ובכן דרוש ולא יבעו אלה
ולא יעבו חיים ולא נרוגין דבות בשנים

ך דברי הרמב"ם ה"ד"ו כי לדברי הרמב"ם הא אשכחת
שהא רב"ש ספרים פתרי בתה שהשיבוהו לכל
פתחים ברי"ם מרלה עיני אדם אמה ראו כי יש צדיקים
עמה שק"עליו) מתים בלא עתם ויש רשעים חיים הרבם
אמנם אחתי קשיא מה שהקשו אתום על
מימר דריש"ח מהא דאיתא בפ"ק דקדושי מי שזכיותיו מרובין
מעונותיו מריעין לו ודומה כמי שסרף כל התורה ולא שייר
ממנה אות אחת ומי שעונותיו מרובין אזכיותיו מטיבין לו
ודומה כמי שקיים כל התורה ולא שייר ממנה אות אחת וקרא
כתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו ומכה זה הוכרחו התו'
לפרש דברי ריש"ח לחיי עולם הבא. אמנם הרמב"ם שמפרש
לחיי עול"ם הזה כמ"ש מה יענה ביום שיבוא בו בהיא דקדושין

ך חי מהר"ם ואתי לה"מ) זה דאיתי שבנר עתר גם נזה הר"ב
ארחב"ר ז"ל ותי"ל דכונת הרמב"ם במ"ש אדם שעונותיו מרובין
מזכיותיו מיד הוא מת בדשעו דוקא לומר מיד מת בעולם הבא
ואחירי כאן בשקול העשוי בשעת מיתתו וכמו שבישר לקמן
ואמר וכשם שזוקלין זכיות האדם בשעת מיתתו משמע דעד
בשעת בשקול העשוי בשעת מיתה מיירי וכ"ה מ"מ הרי כתב
לקמן בר"ח מי שנמצא צדיק נחתם לחיים ומי שנמצא רשע
נחתם למיתה יש לומר דצדיק דקאמר דוקא בלתתו
שדין כמו אחי' הרמב"ן ז"ל ולכך לא כתב הרמב"ם ז"ל לקמן
מי שנמצא זכיותיו מרובין על עונותיו נחתם לחיים אלא כתב
צדיק שאעפ"ש שיהיה רשע גמור ורוצה הקב"ה לפרוע לו טוב
שכר מצוה נותן לו החיים ומקרי צדיק בזה הדין עכ"ל.

ך קושיות על ואנכי נעניי לא אוכל להחלטק להלוס
מי הר' לה"מ העירוב הזה בדברי הרמב"ם כין
עמה שפירש נתחילת דבריו עין בסוף דמה
שפי' דמ"ש הרמב"ם בריש מת נרשעו ר"ל מיתת עולם הבא
הרי תשובה נדרה שהביא הרמב"ם ראיה לזה שנאמר על רוב
עוונך וקרא הוא צרמיה פי' ל' והכי כתיב חמן כי מכת אויב
אכזרי יד מוסר אכזרי על רוב עוונך וחו כתיב אחם על רוב
עוונך עבאו הטאתיך עשיתי אלה לך הרי דקראי מיירי בדין
העולם הזה ולא בדין של עולם הבא ועוד יבדל התימה דהא
קא מסיים בה הרמב"ם ז"ל וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד
היא אובדת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וכן כל העולם
כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהם מיד הן נשחתין
שנאמר וילך ה' כי כלה לדבר אל אברהם בתרן ע"כ. והרי אתם
אנשי סדום ודור המבול נמיתה עולם הזה הכתוב מדבר
ודיקא נמי דאותה דין היחיד ודלי דמיירי נמי במיתה עולם
דהה קאמר עלה וכן ואם כן משמע דדין לחד להם יחיד ונבור
חד דינא מתחנו ולכה למימר דגם בשנאי סדום ודור המבול
מיירי הרמב"ם במיתת עולה"ב וכדאמרינן בפר' חלק אנשי סדום
ודור המבול אין להם חלק לעולם הבא דמלבד שהן דותה עבוש
לומר כן בדברי הרמב"ם אלא דהא ליתא בשם פנים בעולם
שברי הדבר בשוב תרוב לכל מנין עם תלמיד דמה שבעולם
הזה דוקא
אחר דונו וכן המדינה בתר רובא הוא בעולם הזה דוקא
לכל לעולם הבא לא שייך זה כלל דהא הר"ב נח"מ בעיים כתב
בזה שהמדינה שב ונותיה מרובין היא נחרבת והנרוקי נעולים
בעו שנאמר בסדום הלף תסבה בדיק עם רשע ואם זכיותיה
מרובין היא קיימת ונפרעין מן הרשעים כל ה' לבדו וכן בכל
שעולם אם רובו חייב חרב והנרוקי נעולין בכח ואם חובו זכאי
הוא קיים ונפרעין מן הרשעים כל ה' לבדו עכ"ד. וכל זה לא
שייך לעוה"ב כיון דלין הכי וכן הכי הצדיקים נעולים ונפרעים
מן הרשעים אם כן לא יה עניין אחרו ז"ל שהעולם בדון אחר
דונו והמדינה נחר דונה דנשלמה נעוה"ז כבקא מינה עת
להאבד ולהחרוס בוף העולם והמדינה שריפה כל אחד כ
בהפיכת סדום ועמורה ותשחת הארץ דור המבול כי שם
בלל ה' שמת כל הארץ ועת לבנות ולנטוע אבל לעוה"ב לא
שייך זה כלל. גם מ"ש לפרש סוף דברי הרמב"ם דמ"ש מי
שנמצא בדיק נחתם לחיים ומי שנמצא רשע נחתם למיתה
דהיינו בדיק בדין זה ורשע בדין זה וכפירוש הרמב"ן ז"ל ודייק
לה מדלא קאמר מי שנמצא זכיותיו מרובין אלא כתב בדיק
דהיינו בדיק בזה הדין גם זה הדבר קשה לשמוע שהרי ככר
כתב הרמב"ם ז"ל בריש פרקין ח"ל כל אחד ואחד מבני האדם
יש לו זכיות ועונות מי זכיותיו יתירות על עונותיו בדיק ומי
שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה למחצה בינוני הרי
דהרמב"ם ז"ל כללא קא כייל בדיק מקרי מי שזכיותיו מרובין
ורשע מיקרי מי שעונותיו מרובין ואם כן אין זה מן הדיוק
שדקדק ממ"ש הרמב"ם ז"ל בדיק אחתמו לחיים דשתמו כפירושו וכמו
שביאר בראש הפרק ולא עוד אלא דאדרבא איפכא מסתבר
דמ"ש הרמב"ם בדיק ורשע סתם אחתם קא סמיך על מ"ש בדיק
פרקא מי הוא בדיק ומי הוא רשע אבל בבריו נמשכין והולכין
מבנין לבנין ובאותו ענין והכל הולך אל מקום ה' לאבריה קלי
והיינו דאנטריך הרמב"ם ותכא ריש מכלל שהוא בדיק ורשע
אלן ניהו בדיקי ורשעי לבנוי סיפא הוא דבני בדיק ורשע
לא קאמר אלא דומיא דריש. ועוד קשה טובא לדברי הר"ב
לה"מ דבדיק בדין זה קאמר ואפ"י שהיה ר"ב ורוצה הקב"ה
לפרוע לו טוב שכר מצוה נותן לו החיים ומיקרי בדיק בזה הדין
שהרי מיים בה הרמב"ם ז"ל והבינוניים תולין אותו עד יום כ
אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה. ולפי
דברי הר"ב לה"מ אין הדבר תלוי בתשובה כי אם במה שהדין
עושה בו בפרק לשלם לו טוב שכר מצוה אז ליפרע ממנו טוב
בגוף בעבירה ואחרבה אם עשה תשובה דין הוא ליפרע ממנו
על מעשיו הרעים ונחתם למיתה והבדך בסכך אם לא עשה
תשובה נחתם לחיים ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו נאומן
כי דברי הל"מ אלו בכל מ"ש בזה בשלמו ממני ודברי הרמב"ם
ז"ל הולכים אלון ואבר כפשטן כאשר ידרוף הקודש ומ"כ הדרש
קשיא לדוכתא מהיא דפ"ק דקדושין כל שזכיותיו מרובין
מריעין לו תדמם וכו' וכל שעונותיו מרובין מעיכין לו ותמם

נחי' לדברי ואשר אלי אחזה לי לחרן לשם ותות
ה"מ"ל ל' בהגיע הייח סוגיה דקדושין תנן
ממני) אחתם כל העושה מצוה אחת מעיכין לו ומחריכין
לו ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה
אחת אין מעיכין לו ואין מאריכין לו ימיו ואינו נוחל את הארץ
ופריך עלה בגמרא ורמינהי אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן
בעה"ז והקרן קיימת לו לעה"ב ואלו הם כבוד אב ואם וכו'
דמשמע הני הוא דאוכל פירו' והקרן קיימת אבל מצות אחרתי
לא ואם אתם מעיכין לו ונוחל את הארץ ומשני א"ר יאודה ה"ק
כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מעיכין לו ואם פריך
מבלל דהיך אפי' בחדא נמי דהיינו אפי' לא קיים אחר מצות
והא דוכא עונות הוא ומשני א"ר מעייה לומר שאם היתה
שקולה מבראת דהיינו הא דקתני אלו דברים במחצה עונות
ומחצה זכיות קאמר ויש במחצה זכיות א' מאלו מכריעה את
הכף כאלו הוי דוכא זכיות ואינו פריך למצוה יתירה דמחני
וכי ליה כח אחד מהני פריך למצוה יתירה והדר פריך וכל
העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבין לו ורמינהי כל
שזכיותיו מרובין מעונותיו מריעין לו ודומה כמי שסרף כל
התורה ולא שייר ממנה אפי' אות אחת וכל שעונותיו מרובין
מזכיותיו מ טיבין לו ודומה כמי שקיים כל התורה ולא שייר
ממנה אפי' אות אחת אחר אביי מתניתין דעבדין ליה יום
טב ויום נים ופרש"י ז"ל וז"ל מתניתין דקתני מטיבין ומריעין
דהיינו המשנה דקתני כל העושה מצוה אחת מעיבי' לו דעבדין
ליה יום טב ויום נים מי שעושה מצוה אחת יתירה דהוי רובא
זכיות מתקנין לו בעה"ז ע"ש שנפרעין ממנו שונותיו וזהו
תקון לו ע"ש לעה"ב וכל שעונותיו מרובין דקתני מריעין לו
היינו דעבדין ליה הזמנת יום נים שמשלמין לו שכר מצותיו
כאן להות מתוקן לו יום רע עכ"ל. דנא אמר הא מני ר'
יעקב היא דאמר שכר מצות נהאי עלמא ליכא ופרש"י רבא
אמר לעולם כדאמרן מעיקרא מטיבין לו בשכר פירות והקרן
קיימת ודק בריתא דקתני מריעין ר' יעקב היא עכ"ל.

ך קושית התו' והתום' הניחו פירוש רש"י והקשו עליו
ע"ר רש"י בחא מדמשני הא מני ר' יעקב היא
דעבדי' ליה יום משמע דעד השתא לא מוקמינן כר' יעקב
עב ותי' ממני) ולברש"י לתניי נמי אין מתניתין אין בריתא
אחי בר"ש עכ"ל. ואני עני לדידי חזי לי
להלין נמר רש"י והוא דס"ל דלתניי מוכרח הוא דאין מתני'
אין בריתא לא אחי בר"ש דהא אוקמינן למתניתין ובריתא
דכי הדדי נינהו ואמרו דבר אחד וגם אוקימנא לתניי מתני'
דקדושין כמתניתין דפלא דקתני אלו דברים שאדם אוכל
פירותיהם ואע"ג דמשמע דלתניי' ואלו אין לא לעניין
לאוקמתא אשם היתה שקולה מבראת דהא ההיא דקתני
במתני' דקדושין מטיבין לו היינו שמחקלין לו ע"ש לעה"ב מ"מ
לא משמע הדדינן לומר דפליגי להדדי אתניתין דקדושין
ומתני' דאלו דברים. ועוד דמה תרוייהו הוו שתם מצות
ותיקני שהתא שתמא אלא ודאי מוכרח הדבר לומר דאע"ג
דמטיבין לו ומתני' דקדושין היינו לעה"ב ואדרבא נעול אדם
מריעין לו ליפרע ממנו שונותיו מ"מ מהך דברים דקתני
מתני' דפלא שאדם אוכל פירותיהן מודה בהו תנא דמתני'
דקדושין דאיתא ליה שכר פירו' בהאי עלמא דשאני מצות
מי שעושה אותם הוא נדיק טוב לשמים וטוב לבריות שהבריות
מהנין ממנו ועליהם הוא אומר אמרו נדיק כי טוב כי פרי
מעלליהם יאכלו דהיינו אותם יאכלו מעשה ידיהם ופ"ק
וכדאיתא התם בגמרא אחי טעמא נאומן נגרמה חדבר נדור
דמתני' דקדושין לא פליגא אמתני' דאלו דברים והיא דאלו
דברים ודאי לא אתיא כר' יעקב דאית ליה דשכר מצות נהאי
עלמא ליכא כלל ואף בהנך דברים דמני לה מתני' דפלא
דאיתא בהאיל דאלו דברים ק"ז בחדייהו כבוד אב ואם שהדם
אוכל מפירותיה בעה"ז ורי"ע קאמר להדייא בברייתא דאיתא
התם דמה שנאמר בכבוד אב ואם למען יאריכון ימיך ולמען
יטב לך בעולם שכולו טוב לעולם שכולו ארוך וגם בלא קל
כיל אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה
בצדה אחרי אחית המתים תלויה בה הרי דס"ל דכל המצות
בכלל אין שכרם בעה"ז. המורם מכל זה דלתניי אין מתני'
דקדושין בין בריתא לא אחי כרי"ע אבל לרבא בריתא רי"ע
היא והיינו דעתיה דרב"י ז"ל כן נלע"ד ואם לא הוא

אמנם אחו"ר פירש"י מכח קושיא זו וכתבו ז"ל לכך
פיר"ת מתני' דעבדין ליה יום טוב ויום נים ותרוייהו
בעה"ז ומטיבין לו ובריתא הוי פי' אתני' כלומר פעמים
שעושין לו יום טב כדי לקבל שכר מצותיו בעה"ז ובאותו יום
יהא דומה לו כמי שקיים כל התורה אבל רוב ימיו של רשע
שרוי בדמה והיינו שעונותיו מרובין על זכיותיו ומריעין לו
היינו פעמים שעושין לו יום טב כדי למרק עונותיו בעה"ז
ובאותו יום יהא דומה לו כמי שסרף כל התורה אבל רוב ימיו
של צדיק שרוי בטובה כזכיותיו מרובין על עונותיו והיינו
ולא בריע"ע דאמר שכר מצות בהאי עלמא ליכא כלל עכ"ל.

נקשנן מהכא דלרבא בין לרש"י בין לתוס' סתמא
דמתני' דקדושין וסתמא דמתני' דאלו דברים
תרוייהו ליתי לאו כהאיל בריית' דכל שעונותיו מרובין מעיבין
לו וכל זכיותיו מרובין מריעין לו דהאיל אחיל כרי"ע ולפי'
אתו' לאחני נמי ההיא בריתא ה"פ דיום יום לבר עושין לרשע
אבל רוב ימיו שרוי בדמה ויום נים עושין לצדיק אבל רוב ימיו
שרוי בטובה והבי נמי ס"ל לסתם מתני' דקדושין ומתני' דאלו
דברים וכולהו ס"ל דלא כרי"ע ודאמר שכר מצות מהאי עלמא
ליכא. הרי מבורר יותר תשובה נאמת לדברי הרמב"ם
דאיהו פ"ל בתרי סתמי דמתני' דקדושין ומתני' דאלו דברים
דאלינא דרבא דבתרא הוא והלכתא כוותיה פליגי הר סתמי
אהדדי בריתא דדומה כמי שסרף וכמי שקיים ורי"ע היא
ולית הלכתא כוותיה דאמן קי"ל הלכה כסתם משנה ואלו
נמי לפי' אתו' אף דהאיל בריתא אזלא כסתמא דמתני'
ת"מ כולהו ס"ל דמטיבין לנדיק בדוב ימיו בעה"ז ומריעין
לרשע בדוב ימיו בעה"ז ודלא כרי"ע דס"ל ש"מ בהאי עלמא
ליכא וכן מצאתי להרמב"ם בפי' המשנה שפי' נמתני' דקדושין
מטיבין לו ומאריכין לו ימיו בעה"ז. הרי דס"ל דהכי סתם
לן במתני' והיינו דלא כרש"י אלינא דאתיי לו דסבק כרבא
ולכן פי' להאיל דר"ל לריו"ח בעניני העה"ז ופסקו סתם מי
שמצא צדיק נחתם לחיים ומי שמצא רשע נחתם למיתה
דהאיל בריתא דומה כמי שקיים וכמי שסרף ליתא הלכתא
כוותה לרבא ולאתיי מתני' ביום יום ויום נים וריו"ח קמיירי
בדוב הימים ולא מיירי למעשה ולכן פ"ו דברי הרמב"ם נכונים
ויפים וקושיא מעיקרא ליתא.

ך הערה פ"ו וכתי' ולא"כ מאי דקאמר התוס' מהאיל
אחו' נהא דג' בריתא על מאמר ריו"ח ז"ל
ספרים נמתני' דלאתיי מקשו מעוש דלפעמים עושין ל
על"ה ותירוצא) לצדיק יום נים ולרשע יום עב ודבריהם
אכי דייקי שנתנו ופעמים הצדיקים נחתמין
למיתה ורשעים לחיים דכתיב ומשלם לשונאיו זכו אלמדינן
בספ"ק דקדושין כל שזכיותיו מרובין וכו' ולרבא נמי שפיר
קא מקשו דאע"ג דהאיל בריתא ליתא כהלכתא דהא קי"ל
עלכה בפחות אשנה דפלינא עלה מ"מ ודאי רב"ע אורו
דלפעמים

ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਕ ਘੋੜਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਤਾਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਸਕਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਇਕ ਘੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਘੋੜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਘੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਤਨੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਘੋੜਾ ਖਰੀਦ ਸਕਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਘੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਤਾਂ

אמינו דס"ל לירושלמי דרבנן כמי מודו דנעשה לא בעינן חצו
וזה ברור ופשוט ומוכרע מעצמו והלי לוקמתא דירושלמי
לא מצי לתי כרבי דהא קאמר בל"ת לא מכפר שעיר בלא
תשו ולגי לרבי אף על המחורות אין מכפר עול וכו' אלא
מכפר בלא תשובה •

והזיות קשה מנכי הרואה שכתב הר"ב יפה מראה להקש"
אמרא דירושלמי דכתן דמתניתין דשבועות כרבי
אוקמינן לה היכי מצי למימר דל"ת דוקא כשעשה תשובה והא
לרבי בין עשה בין ל"ת יו"כ מכפר בלא תשובה כל דלא חוי
פזרק עול וכו' ת"ע עכ"ל ודבריו תמוהים לע"ד דמי הניד לו
דירושלמי בעי לאוקמה למתני' כרבי ובשעת תלמודא דיין
בלא ולא דמחלפא שם .יס דירושל' מת"ד ולהיכו מוקי למתני'
כרבנן וכדכתיבנא •

ולפי דרכינו למדנו מקום ישוב לדברי הרמב"ם ז"ל מאד
שהקשה עליו מרן ז"ל דדעתו משה נחירו בשאת
ירושלמי דמוקי למתני' כרבנן דהלכתא כותייהו דרבנים
ניהו ונייר משנה תלמודא דיין בדחיק ומוקי לנפשיה למתני'
כרבי דיחידאה הוא ולכן פסק דעל הקלות לעבור מכפר אף
בלא תשובה • נשאר לנו לבאר דברי הרמב"ם ז"ל בשמת
הירושלמי ומי לא אתי דהיכו פסק דעל ל"ת נמי חוץ מלא
תשא שעיר מכפר אף בלא תשובה ולגי ירושלמי קאמר
דבל"ת ודאי אינשה תשובה להא אמינא דהא נמי לא חברא
ודהא הרמב"ם ז"ל גרים וייב ליגא דתלמודא דירושלמי
דקאמ' עשה ת"ע שלא עשה תשובה ל"ח ר"ם בר זעירא והוא
שעשה תשובה דמשמע דהא דקאמר עשה ת"ע שלא עשה
תשובה פתחא דתלמודא קאמר לה והיא סברא מוסכמת
לכולם דרבנן כולהו תלמודיא של הישיבה אבל הא דל"ת ודאי
שעשה תשובה דשב"ע קאמר לא ואין בכל מודים לו ומליצי
דרבנן עליה וס"ל דל"ת נמי אף בלא תשובה שעיר מכפר והיינו
טעמייהו דרבנן משום דמתני' ביל ותני עשה ול"ת אחדא
מתחא דקתני על הקלות והדר מפרש ואלו הן קלות עשה ולא
תעביליהו בריאה כחד בלא וקרי להו קלות מפני שהו
עשיוריין על שניהם הוא אומר שעיר מכפר אף בלא תשו
ולא ניחא להו לרבנן לומר הא כדאיתא והא כדאיתא כדעתיה
דרשב"ן • ואם תיכא טעמא אחרינא לאוקומי דל"ת אף בשלא
עשה תשובה ואמר ע"פ שמת הרמב"ם ז"ל שכתבנו לעיל דס"ל
דבל"ת תשובה לאודה מכפרת על השבע וכמ"ש בפירוש המשנה
ובאיזהו לעיל שכתב כן מהכרח דקשיא מתני' דיומא דתני
תשובה מכפרת על עשה ועל ל"ת לבריתא דרי"ש דתני על
ל"ת תשובה תולה ויו"כ מכפר ולכן הוכרח לחלק בל"ת בין
שוגג לאונס ובדבריהנא לעיל כל זה באריכה ואם כן בל"ת נמי
איקשי לתתני' דשבועות דתנן הקלות והחמורות שעיר מכפר
בין שעשאן בשוגג בין באונס ובשוגג בל"ם לא דעבר תשו' לא"ל
שעיר הא כבי ליה בתשובה לאודה ולכן מוכרח לומר דבל"ת
נמי שעיר מכפר אף בלא תשובה ולא ניחא ליה לחלק בזה
בין שוגג לאונס לומר דבמזיד בל"ת בעי תשובה נמי תשש
דעמתני' קתני דבל ל"ת שעיר מכפר ומפרש בין שעשאן
בשוגג בין שעשאן במזיד וכי היכי דבשוגג מוכרח לאוקומא
אף בדלא עבר תשובה הוא הדין נמי במזיד אוקמינן לה הכי
אף בדלא עבר תשובה כי היכי דלא נימא לנדרים קתני בחלוק
ל"ת נופח לחלק בה בין שוגג למזיד והיינו טעמייהו דרבנן
דסתמא דתלמוד ירושלמי דמשמע דס"ל דבל"ת נמי אף בדלא
עבר תשובה שעיר מכפר ובלגי עליה דרשב"ן דס"ל בל"ת
והוא שעשה תשובה והרמב"ם ז"ל פסק כסתמא דתלמודא
שסתמו כן רבנן של הישיבה ובכן עלו דברי הרמב"ם בסוגן
(כתב"ל הגן בנחירתא כווקים והדברים
בדורים)

ומן המאמר בענין אלה ונשובה למאמר כתוב דליתא
באורים שיר השירים כתוב הבני שפתותיך זה לשון של
אחורית ומדברך נאוה זה שעיר המשתלח אמרו ישראל לבמ"
הקב"ה רבש"ע אין לנו לשון אחורית ושעיר המשתלח אמר להם
כתוב הבני שפתותיך רחיצת פיך חביבה כתוב הבני של אחורית
ושעיר המשתלח רבי אלעזר אומר אמר אלה ונשלמה פרים שפתינו
מה נשלם תחת פרים ושעיר המשתלח שפתינו אל"ל. ולכל
לעיוני ובמלי קאפלגי ת"ק ורבי אלעזר ומלי ביניהו מאמעות
דורשין דמר ילף לה מן הכתובים דכתיב כתוב הבני שפתותיך
ומר סבר לה ויליף מדנבילי ונשלמה פרים שפתינו ולא עוד
אלא דמשמע דרבי אלעזר מוסיף הוי על דברי בעל המדרש
ולא שינה מדעתו דהא קאמר רבי אלעזר אמר עלה דגרמא
דתנא בחדא לעשויי לתא ול"כ לרבנן מלי לתא קרא אקרא

אמנם שענין יונן בהקדים מלי דליתא בירושלמי פרק
יו"כ להגיה בריתא דרי"ש דדרש ר' אלעזר כפר
וחד מנייהו העונר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויו"כ
מכפרין מחצה והיסורין מכפרין מחצה וקאמר עלה בירושל
מ"ר יוחנן זו דברי רחב"ע ורי"ש ורע"ק אבל דברי חכמי' שעיר
המשתלח מכפר אם אין שעיר המשתלח היום מכפר ע"כ ופי'
פר"ב יפה מראה דלרבנן הבני מכפר אף על כריתות ומיתות
ב"ד והכי תנן בריש שבועות על שאר עבירות שבתורה הקלות
והחמורות הדונות והשבועות כריתות ומיתות ב"ד שעיר ה
המשתלח מכפר ע"כ • ובינתא בזה תנינו לתתוס' בשבועות
פרק די"ג ד"ה דעבד סמוך לשקיעת החמה ויו"כ נלא שעיר
מכפר קצת על הכרת ואין כאן כרת גמור אבל אינו מכפר
לגמרי ועוד כתבי שם בשם ת"ת דיו"כ בלא שעיר מכפ' לגמרי
יע"ש אמנם הר"ם נמז"ל בפ"ח מה' תשובה בחלה הביא להא
דתנן השעיר מכפר על הקלות ועל החמורות והחמורות הן
כריתות ומיתות ב"ד ולא"כ כתב בזמן הזה שאין בית המקדש
קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה וכו' ועמו של
יו"כ מכפר לבנים שאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר
מכל חטאתיכם מכפרת על הכל ועמו של יו"כ מכפר יש עבירות
מהן מתכפרין לבעלן ויש שאין מתכפרין אלא לאחר זמן
כתב עבר אדם על מ"ע וכו' ומייתי ההיא דר' אלעזר בפרק
שהיום ריש דורש • מוכח להדיא דס"ל לרמב"ם ז"ל דרי"ש
ורבנן דמתני' דשבועות לא פליגי אהדדי דכ"ע מודו דשעיר
מכפר על הכל אבל בזמן הזה שאין שעיר אין יו"כ מכפר
על כריתות ומיתות ב"ד וכן כתב הר"ב לא"ת דחזקיה לו לרבי
מתני' דשבועות לבריתא דרי"ש מיירי בזמן הזה דליכא שעיר ;

המורם מזה דאף דרמב"ם ז"ל עשה שלום בינייהם שאין
כאן מחלוקת מ"מ בירושלמי ס"ל דאיכא
פליגתא בהא דרי"ש ס"ל דאין יו"ה מכפר לגמרי על כריתות
ומיתות ב"ד אלא תשובה ויו"כ עושין מחצה ויסורין ממרקין
ורבנן פליגי עליה וס"ל דיו"כ אף בלא שעיר מכפר על הכל ;
עוד נקדים דאיתא בתלמודא דיין בפר"ק דשבועות דאלינא
דרבנן דפליגי אדרי אלעזר דאם לא התענה בו ולא קרבו מקרבן קדש
ונשאר בו מלאכה אינו מכפר והדבר פשוט דאף לו קאמר דאם
עבר חד מנייהו אינו מכפר ופירש"י ז"ל שם לא קרבו מקרבן
קדש לא קבלו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויו"כ ע"כ ;

ועל פי הדברים האלה יבא המאמר כמין שאיר דבה
דעתייהו דישראל שאמרו לפני המקום דבש"ע אין לנו לשון של
הודיה ושעיר המשתלח אשם דטו ס"ל כבריתא דרי"ש ונשאה
פרעונם

ודל"ק קרא שכתב"ל הצלו בשוגג ומחל להם אף בשחרו ובשבו
במזיד אז עורר עליהם את אשר חטאו בשוגג ויבאהם ביד
פשעם דהיינו שהעניים גם על העשירים תבע פשעם והא
דידים הוא ז"ל שגם ופיר"ם דעל ידי הפשע השני הוכיח סופו
על החלקו ונתבר להם החטא בפשע מזיד ואז נדונים גם על
הקנות בחמורות ונזה מי קרא כרכתיב משפטי ה' אמת צדקו
יחדיו לפי דרך דבו שיחדיו תבע הפשע דבר אחו משפט גם על
החטא ולרבנו פנה לדון על הקלה ראשונה בחמורה השנים
עכ"ד:

(ניאור מאמר **ואני** אבא אחרי המלך ומלאתי את
שקו נדקו) דבריו ואכבר דרכם כמתלמד
מתוך דבריהם לחבין דבר הלמד מעניינו
מאמר אחד תמוה דאיתא בילקוט בשם הפסיקתא ע"ז הפסוק
משפטי ה' אמת צדקו יחדיו ת"ל ר"לוי אמר מקל ומומר צדקו
ורבנן אמרי מגזרה שוה צדקו עכ"ל: והנה שיחתן של חכמים
עריכה תלמוד גדול בלתי מבין ולא יודע מלי קאמרי רבנן
ושאתא דיהבו לא בחר דמן הענין קו"וג"ם והיכי יצפינן פנייהו
לאמר צדוק הדין משפטים צדיקים ובמלי קמפלגי רבנן ור"ל
ומלי ביניהו: אמנם לפי דרכם של רקאנוטי אחרי בגרי דברי
ובאדרא אנ"ם תתחיי"ם דבר לבאר הלי קרא אמנו נקח להבין
המאמר דבהא קמפלגי דרבי לוי אזיל לשטת מזהרי שאדרה
ולבנ הפשע כי יוד"ם אים בדון לעבר בם על השוגג והלי
בדלתיאם והלי בדלתיים ואינו חייב אלא כשיעורו על החטא
מדון בקלה ועל המזיד בדון בחמורה והיינו דקאמר משפטי ה'
אמת צדקו יחדיו שאבנ חזא אדתרתי דן על שוגג כמזיד הבינו
לפי בלי הקטן לפי קטנו וה"ם מקל צדקו לומר צדיק הוא
ונדיק דינו ודן את האדם על הקל יקל ואומר לאחור ורבנן
אמרי דינו ודן מזיד ב"ם מיומו שבעין מן האדם מדעתו ושלא
מדעתו ובזו בשיעוריהן קלים בחמורות והיינו דאמר רבנן
שב"ם צדקו לאמר שיהם שה וגזרתם שוה: עוד זאת
פני' הרב מוהרי"ם בשם מוהר"ם אלשיך ז"ל בענין זה שהיצר
הרע אינו יכול בתחילה להכיחו לידי עון ופשע עד שיחטא
אותו חטא קל ואח"כ בנקל יחטא במזיד ובאומרו בכל אכלת
פוס ורוחו נתף חזור ואכול וכזה גם כן פירש הרב ז"ל פסוק
משפטי ה' אמת שבעים אומו על החטא הראשון אף שבעבר
בקל משום בדקו יחדיו ובל יום בא לו האדם והוא הנורש
עכ"ד:

ועל פי הדברים האלה שלשה דרכים של שלשה הרועים
הנה מקום יבוא אל המאמר ההוא ובן היינו
דשקייהו דרבנן ושפיר קא מותבי לר"מ ומאחר שהחודש על
הזדונות והמרדים חוזר ומתודה על הבנים לחטאה והיינו
בדשיר רש"י הם על הזדונות ימחלו לו שוב אין צריך לבקש על
הבנות וה"ע כפי דרכם של ב' אמוראי דמי גרם לו אחר יחטוב
לו ה' עון למי שאין ברוחו רמיה נפש כי החטא בשגגה הוא
בראשה ליה הלי עון מזיד הוא אז בחורת אבב לדרכו של מ
מוהרי"ם אז לפי שהוכיח סופו על חחלתו לדרכו של מוהרש"ם
אז לפי שאן החטא נגיר לבא לעשות עון מזיד לדרכו של
מוהרש"ל הנה כי כן עון מזיד הוייא ליה נרמא בנזיקין ליון
על חטא שוגג ואיהו הוי עלה וסבם וא"כ ממילא נהבטל הסנה
ועון אל אז נמחק יבטל המסובב היינו שוגג ושוב אין צריך
לבקש עליו ולך שוב כי בעבה היא מוצלת הוצלה אלמני
פשעים ואין שלטון לבנות נכסי"ן ופטיר ומטיר מכל החטאות
האדם וא"כ שפיר קאמרי רבנן לר"מ ומכאן תשובה מוצלת
הוא קרא דשפיר אלינא דרבנן דקרא דשפיר לא בא לאשמעינו
פרד ודוי כולו מתודה והלי הוי אלחא דסברא כך היה לומר
בקל רקל תחילה ואלחא דפשטא היא ואמילו בעבי כותים
שאלין ודורשין בריאה בא לחטא ולבחר לבחן ובא"ם ר"ל

מכן נדוד הוא לומר שבילות מי יכין מנסחרות נקי והדר
מצלי גם מזדים חשוך ענוך דקאזל לפי דרכם של בעבי כתים
וא"כ הא לא אצריך נקרא לאשמועינן תמנם ה"ק קרא
והתורה עליו אם כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל
חטאתם והיינו לומ"ר שהעונות והפשעים הוא"ל להו גרמא לדון
על כל חטאתם אלו השגגות אז בחורת אבב לו מפני שהוכיח
סופו על חחלתו לו מפני הרגל עבירה לאמר כדאית ליה ולאמר
כדאית ליה וא"ם עזי לדרכו של מוהרש"ם שהוא נדון על הקלה
כבחמורה ודינם שוה וכל שבגתו חטאת פושע הוי והיינו דקא"
קרא ואת כל פשעיהם של כל חטאתם שוים כפשעים: והכי
דייק קרא דקאמר לכל חטאתם דאם איתא דקרא מיירי בפרד
ודוי כר"מ הו"ל למימר ואת כל חטאתם כאחר דבר אם כל
עונות ואת כל פשעיהם דאם את הבסיק הענין והנ"ל הוה ליה
לאתבוקי בין שוגג למזיד בתת לו בוי"ו וגימא וכל חטאתם
מדברינהו וחבנהו לכל חטאתם הא קא"ל מלחא אבב לוחמים
דזדונות הוייא ליה גרמא בנזיקין לדבר אחר משבע לכל ח
חטאתם היינו שבגות ולדרכו של מוהרש"ם אזדונות נפשות לא
שבגות והיינו דקאמ"ר ואת כל פשעיהם לכל חטאתם שהשבגות
נחשבים כפשעים:

(ניאור לחרי **ובזה** יובן שנים כתובים הבאים באחד
נשוי פשע הם המזדים תהיים סל"ב אחרי
והסמוך לו) נשוי פשע כשוי חטאת אחרי אדם לא יחטוב
ה' לו עון ואין ברוחו רמיה: ואיכא למידק
דאמאי שני קרא בדבוריה מפשע לחטאה דבפשע נקט נשוי
והחטאה אמר בשוי חד אחר נושא ואחר אמר כובש ואחו הדר
כבליה לדבורים ושיים באחרי אדם לא יחטוב ה' לו עון והא
נופא קאמר והיכי קאמר הכי אחרי אדם שאין דין וחשבון על עון והא
כל האומר הקב"ה ואחר יוחרו בני מעוהי אלא אחריך אפיק
וגני ריליה והקשי לך סיפא דמאי קאמר ואין ברוחו רמיה אף
כי רשע ואיתא אין ברוחו רמיה אחמהא והלא אין אדם מבבר
עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות ורמ"ל אנשים מלא
מרמות ואוך:

אמנם הדבר מובן לפי הקדמתינו דבפי הדין אים אשר
יחטא בשגגה והוא לא ידע אינו בר פושעין והלי
עון מזיד כדב"ב הולך אלה וסנה שמבלבלין עליו את הכל אלו
השגגות ובשהוא מחודש על הזדונות יחמו חטאים מעצמם
ואין צריך לבקש עליהם מחילה והדר דינא שאינו דאוי
לעונשין כיון דלאו מודעים עניד והיינו דקאמר קרא אשרי
נשוי פשע בבוי חטאה לומר כאשר נמחל לו הפשע אז ממילא
בבוי חטאה וקמי שמיא לא בגייא ולא נעביד בפרה ובכן
אשרי אדם לא יחטוב ה' לו עון דהיינו אשרי לאדם ולא
לאחביה רחמנא עון אשר חטא אינו שוגג ומן ובאין ברוחו
רמיה ולאו מדעתים עביד ולא רמיי"ל עליה ואינים ולא
מוכר:

(ניאור פ' **וכיוצא** נזה אינה למודרש קרא כדכתיב
חטאתי נאותו מזמור חטאתי אודיעך
אודיעך) ופוזי לא בסיתי אמרתי אודה עלי פשעי
לה' ואתה נשאת עון חטאתי סלה כי יש מ
מהדיוק דאמה נאמר כאן סדר ודוי דחטאתי עויתי פשעתי
ואמאי פלגינהו לתלת בני וכל אחת נאמרה בלשון ח' אלא
שיש בה ידיעה נחמילה ובגלה עון ונוהן הוא"ם על הפשע הוא
לו להתוודות על שלשתן כאחד וכך היה אומר חטאתי עויתי
פשעתי: ואבל יש בו מן הקושי מה הוא אומר אמרתי אודה
עלי פשעי כי מאחר אמרתי לכאורה אין לו שחר אל"ר לאמרן
אמנם הדבר פונג אל הקדמתינו דאם פוא מתודה על הראשון
ואל

המזדים שב אין צריך לבקש על השגגות לפי שע"י הזדונות
המזדים נתגלגל הדבר ונעלה ליון על השגגות וכיון שנמחלו
הזדונות והמרדים והלך לו הקטיגור נעשה סניגור על השגגו'
מאילה ולא יזכרו ולא יפקדו ואל זה כיון דהע"ה בלשונו ובחר
לשון ברורים וכה אתר חטאתי לוויעך ועוויי לא כסיתי
דהיינו לומר לבני האדם אם חטאתי לוויעך ואומר ודוי על
פחטאתי לבר אז ועוויי לא כסיתי שאין עצמו אינו נמחק עודיו
בלתי לא יקבלו ולא לחכמי כיון שלא התודתי עליו אחר על כן
אמרתי אני אל לבי אודה עלי פשעי לה' דהיינו אתודה על
בחמורות אלו המרדים ובכללם הזדונות ובכן אתי אומ' ודוי
על החמורות אז ואתה נשאת עון חטאתי הפעות והחטאות
בנים גם יחד ואיני צריך לבקש על הסוגב אם כולם ישא רוח
פורחים באויר ואין להם על מה שיסמוכו ולדרכו של מוהרש"ם
שהוא נדון על הקלות אלו השגגות בחמורות אלו הזדונות לפי
שהוכיח סופו על חחלתו הנה נדרש עון חטאתי דהיינו עון של
חטאתי לפי שהחטאת נעשה בעון מזיד וכיון שהזדון על
המרדים והזדונות מאליהם סבו תמו החטאות שנעשו כזדונות
ותהו עון של חטאתי שאתה נשאת אלא ודוי ונקשת מחילה:

(ניאור נפסוק **אז** נאמר בלומן אחר בחקרים מלי
חטאתי לוויעך) דאיתא ביומא פ' יום"כ דפ"ו תניא
ודריך לבדוק אם החטא שאמר אבא חטא
פעם הזה חטאה גדולה ויעבו להם אלהי זהב דברי רבי יהודה
בן בבא רבי עקיבא אומר אשרי נשוי פשע כשוי חטאה אלא
מהו אומר משה ויעשו להם אלהי זהב כדרבי יאלי דא"ר יאלי
אמר משה לפני הקב"ה רבונ"ע כסף וזהב שהרבית להם לישראל
עד שאמרו די גרם להם שיעבו אלהי זהב ע"כ ודו איתא התם
ופ"ו מ"ר יהודה דב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כשוי חטאה
וכתיב מכסה פשעיו לא יצלח לא קשיא לא כאן בחטא מפורסם
כאן בחטא שאינו מפורסם דב זעירא בר טוניא אמר אמר
רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין
אדם למקום ע"כ:

(ניאור ובדרי **והרמב"ם** ז"ל בפ"ב מה' תשובה כתב
מרן בכ"מ עמ"ש וז"ל ובריך לבדוק אם
פרמב"ם בריך החטא שנאמר אבא חטא הפעם הזה חטאה
לבדוק החטא) גדולה ויעבו להם אלהי זהב עכ"ל והיינו
כדיב"ב וכתב עליו מרן בכ"מ ואמ"ב דהכל
פר"ע מחבירו לא פסק רבינו כ"ותיה מתוס ור"י אמ' רב משני
דומיא דקרבי וכתיב אשרי נשוי פשע כשוי חטאה וכתיב
מכסה פשעיו לא יצלח דל"ק כאן בחטא מפורסם כאן בחטא
שאינו מפורסם והא כדיב"ב אומא אלו ר"ע אינו מפורסם
נמי לא דהא חטא הבגל מפורסם הוה ואמ"ה אמר עליה
אשרי נשוי פשע ודריש לייעבו להם אלהי זהב לורשא אחריתי
אבא ואלי כדיב"ב אחיא וכיון דסבר רב כותיה הכי נקטינן
ואע"ג דרב זעירא בר טוניא אז"ר נחמן משני הלי דומיא
דרמי רב כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין
אדם לחבירו ואלי שנויא מני אחי בר"ע ופסקה רבינו להחיא
שנויא סבר דמ"מ הלכה כדיב"ב כדתסמא מורי אר"ר ע"כ:

והרב מוה"ר אלגאזי נס' אחבת עולם דס"ו הקשה
עליו לדעת בדברי מרן הלנו דמה ייסב באומרו
מ"מ הלכה כדיב"ב כדמשמע מדר"י אר"ר ואדרבה טעי היה לנו
לאחזיק בסבר רב נחמן ומסייע ליה הכלל שבידינו הלכה כר"ע
מחבירו והרב ז"ל האריך למענינו ליישב דברי מרן יע"ש:
ומוהר"ן חביב ז"ל גם חוסמת יוה"ל כתב לייסב זה דכוונת
מרן דבין הרב דהוא מגדולי החמורים סובר כדיב"ב אע"ג
דבר עוברא משמיה דר"ן סובר כר"ע בתמורה אלא שהם

לפי אחרי ורבא לא הלכה כבתרלי אלא אדרבא בקמאי
ולפיכך פסק כרב דסובר כדיב"ב ודתם דברי ר"ן דסובר כר"ע
משום דרב גדול מר"ן עכ"ל:

(קושיא על **ואני** בעני אתבאי ולא אבין שהרי
יסוד מהרמ"ן מרן בעצמו אעיקרא דדינא
בדברי מרן) הא קשיא ליה מהא דר"ן דמני אחי כר"ע
והמקשה מקשה בכח לפי שהרמב"ם עצמו
פסקה להלי שנויא דר"ן והאמת כן הוא שכ"כ הרמב"ם לקמן
ז"ל ושנה גדול בשב שיחודה ברבים ויודיע פשעיו להם ומגלה
עבירות שבינו לבין חבירו ואומר להם אמנם חטאתי לפלוני
ועשיתי לו כך וכך והריני היום שב ומתנחם וכל המתבל ואינו
מודיע אלא מכסה פשעיו אין תשובתו בחורה שנאמר מכסה
פשעיו לא יצלח בזה דברים אמורים בעבירות שבין אדם
לחבירו אבל בעבירות שבין אדם למקום אינו צריך לפרסם
עצמו ובזות פנים היא לו אם בילם אלא שב לפני אלא ברוך
הוא ויפרע חטאיו לפניו ומתודה עליהם לפני רבים פחם
ובונה היא לו אלא בחבלה אינו שנאמר אשרי נשי פשע כסוי
חטאה אל"ל: הרי מבינו שהרמב"ם ז"ל פסק להלי שנויא דר"ן
דמחלק בין בעבירות שבין אדם לאדם לבעבירות שבין אדם
לחבירו ומוקי לקראי בהלי חלוקא ועיקר קושיתו של מרן מהא
דפסק הרמב"ם להלי שנויא דר"ן וכמ"ש מרן כן להדיא וא"כ
הא קשיא שיבא דהיכי קאמר מוהר"ת ן' חביב לבאר בונת
מרן בחירוצו דפסק הרמב"ם כרב ודתם דברי ר"ן מקמי דרב
שהוא גדול והרי זה סותר דברי הרמב"ם ומרן ז"ל ולא ווי זה
אלא שדבריו הללו סותרים דברי עצמו שהוא כתב לקמן
שהרמב"ם ס"ל כשנויא דר"ן ואם שכ"כ לקמן לדעת עצמו
ובטעמו ולא אלינא דמרן ז"ל מ"מ הוא כ"כ מלשון הרמב"ם
שהבאנו ותפס בפשטות כן מדברי הרמב"ם והיאך כתב הכא
לדעת מרן הפך מזה ולכן דברי הרב ז"ל נבאנו מתוך מרן
מבין מלי קאמר:

והנראה אלגי לינ"ו בכיות מרן להעלו ממה שהקשה
עליו והוא ע"פ מ"ש הראב"ד ז"ל להשיג על
הרמב"ם ז"ל בפ"ב לחלק בין בעבירות שבין אדם לאדם לבין
בעבירות שבין אדם לחבירו ובחב עליו דגם בעבירות שבין
אדם למקום אם הוא חטא מפורסם צריך לפרסמו ולהתודות
עליו ברבים אבמו שבתפרסם החטא כך צריך לפרסם החטאה
ויתבייש ברבים עכ"ד: הנה מצינו דחמם בפשיטות דרב ור"ן
לא פליגי לענין דינא ושני מחלוקתם יש בדבר שיש לחלק שני
חלוקים ובגרים כאחד טובים דבחטא שאינו מפורסם הוא שיש
לחלק בין בעבירות שבין אדם למקום לבעבירות שבין אדם
לא יבו אבל בחטא מפורסם אף בעבירות שבין אדם למקום
צריך לפרסם החטא בתשובתו אמנם בחטא פליגי רב ור"ן
למסבר קראי ומר מוקי לה לקראי בהלי חלוקא ומר מוקים
לה בהלי חלוקא ובכל כך פשטא ליה הלי מלחא להראב"ד ז"ל
עד שהשיג ממנה על הרמב"ם ז"ל וגם מרן בכ"מ הודה לו
להראב"ד וכתב שגם הרמב"ם מודה בזה שהמדקדק בל הרמב"ם
ימצא ולא קאמר דבעבירות שבינו למקום אינו צריך לפרסם
אלא בשאינם מפורסמות שכך כתב ובעזות פנים היא לו אם
בילם ואלו היו מפורסמים לא שייך לומר אם בילם דהא בגלוים
ובומדים הם וגם כן בגזוף ובריו יוכיח דקאמר ובזה היא לו
שלא נחבלא עוני ולא במפורסמים הרי אע"פ שהוא לא בילם
בבר נחבלא אלא ולא כדאמרן עכ"ל אלא שאמ"כ כתב ום"ל
שהרמב"ם לחלק קצת בין חטא מפורסם לבעבירות שבין אדם
למקום ושלא כדעת הראב"ד ע"ז:

המורם מזה דס"ל להרמב"ם אלינא דמרן ז"ל דבבור"ן
לא פליגי לענין דינא ותדוייהו איתנהו לשני
חלוקים וגם אמת ומכאן תשובה עוצלת למה שהקשה מהרש"א
ע"ז

פ"ר מרן דאם יש"ש בחומרו הלכה כריב"ב כרמשמע מדברי
ר"י ז"ל והרבה עניי הו"ל להחזיק בסברת ר"ן ומשייב ליה
הכלל שנדינו הלכה כר"ש מהנהרו ונדקות דברי רב כי על פי
שתחור לין כלן מקום קושיא והא לין כלן מהלוקה בין רב
זעין ר"ן לענין דינ"ה מרן דלא פסק כר"ש משום ורב מחלק
לענוי רומייה דקרלי בין חטא מפורסם לשאינו מפורסם וזה
הוי כריב"ב ודלא כר"ש ואע"ג דר"ן מסני דלי רומייה דקרלי
בלן בעבירו' שבין אדם למקום כלן בעבירות שבין אדם לחברו
ודא אמר מני אתי כר"ש ופסקו רבינו להאות שנויא סוגר
דא"מ הלכה כריב"ב כדמשמ"מ דר"י ז"ל ודאינו כיון דרב מחלק
בגונא לתרתי בין חטא מפורסם לשאינו מפורסם וחילוקו
ג"כ אמת דאר לאר אדא ואר אמר אדא ולא פליגי והוא
מ"ל ולקא לא מני אתי כר"ש לגר לא פסק כוותיה ור"ש אלא
כריב"ב וזה נדור לע"ד •

ע"ד קושיא על מרן מהר"ם ב') **ועיין** דאם זה מצאתי למוהר"ם ל"ה שהקשה מרן מהר"ם עד מרן הגלו ז"ל אך ק"ל אם הטעם
ל"ה) ופסק הרמב"ם כריב"ב הוא משום דשנויא
ואר"י ז"ל ז"ל שייה כוותיה מ"ב הו"ל לרמב"ם להלק חלוק אר"י
ז"ל דבחטא מפורסם צריך לפרע. החטא ובחטא שאינו
מפורסם לין צריך לפרע והרמב"ם סתא קא' צרי לפרע החט'
ולכאור' היה כ"ל דמ"ש וצריך לפרע החטא ר"ל בחטא מפורסם
דאם מייתי ראיה מדכתיב ויעשו להם חלני זהב וחטא העגל
מפורסם הוה לכל חטא שאינו מפורסם ל"ל לפרע וזה אינו
דברי לפסקן להרמב"ם שכתב שם דין ה' עבירות שבין אדם
לחברו צריך לפרסם ושבין אדם למקום אין צריך לפרסם כו'
אלא שב לפני החל בר ך הוא ופורע חטאו נפנו ומחוה
עליהם לפני רבים סתם כו' דאפי' בחטא שאינו מפורסם
ד ך מיפרע חטאו ואזו הכף תירון ר"י ז"ל עכ"ל •

ע"ח על קו' מוהרמ"ל) **ואנכי** הרואה דאין כלן מקום קושיא כלל כי הוכר נדוד ופשוט דמה
שחלק רב בין חטא מפורסם לשאינו
מפורסם הוא לענין בגלותם לפני רבים דבחטא מפורסם
צריך להחזות רבים ולפרסם התשובה כדי שיקבלו רבים
כתו שבחטא מפורסם אבל חטא שלא נו מפורסם אין להחזות
עניו רבים כדי שלא יתחלל ש"ם בכל מה שחוטא חטא
בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא וכמו שבירש"י וכן ב"כ מה
שמחלק ר"ן בין עבאל"מ לעבאל"מ הוא לענין לגלות רבים
דבחל"מ אין להחזות עליהם רבים מפני חלול השם ובעבאל"מ
שוב להחזות עליהם רבים כדי שיקשו ממנו שיחזול לו וכמו
שבירש"י ב"כ באחרן ודאי חרי חילוקי הוא לענין לפרסם
רבים אבל לענין לפרוש חטאו לפני המקום אינו לפי עצמו
אלא פליגי ריב"ב ור"ש וריב"ב בכל עבירות שבעולם בין
אותם שבין לאדם לבין אותם שבינו לחבירו וכן בין ה
המפורסמות ובין שאינם מפורסמות צריך לפרוש את החטא
אינו לפי עצמו ור"ש ס"ל דאפילו אינו לפי עצמו אין לפרוש
את החטא אלא מחויה סתם חטאתי עותי פשעתי וכ"ש שאין
לגלותם ולפרסם רבים ואפילו בחטא מפורסם כמו חטא
העגל ולכן כתב מרן דחילוקא דרב דבין חטא מפורסם לשאינו
מפורסם לענין בגלותם רבים הוא ודאי כריב"ב דאלו לר"ש
אף אינו לפי עצמו אין לפרסם וכ"ש רבים אבל חילוקא דר"ן
דבין עבאל"מ ובין עבאל"מ מני אתי כר"ש ודאפסר דר"ש לא דבר
כי אם בעבאל"מ אבל בעבאל"מ אויל ואזרה דאף ב רבים צריך
לגלותם והרמב"ם פסק כריב"ב כדמשמע מדר"י ז"ל וכיון
שריב"ב ס"ל דבכל עבירות צריך לפרוש אינו לפי עצמו לכן
סתם וכתב צריך לפרוש את החטא משום דמיירי במחוה אינו
לפי עצמו וכדברי ריב"ב מתם דבכל גוונא צריך לפרוש אינו

לפי עצמו ובדברי ריב"ב מתם ר"כתב דגם בחטאו מפורסם פורש חטאו
לפני המקום משום והכי ס"ל לריב"ב וזה פשוט ובדור ומבואר
בדברי הרמב"ם וגם הרב מוהר"ם נ"ח דרך נדרך זו נחלק
בגלותא דתנאי מיירי במתוה לפני רבים אלא בגלותא
דאמוראי מיירי נמתוה לפני רבים אלא שקנה לו דרך לעצמו
בא דיבים ולא לבטא מרן ולהי אומר דגם מרן אזיל בשטה זו
אלא דתירוצא דרב לא הני אתי כר"ש דאלו ר"ש אף בחטא
מפורסם אף אינו לפי קונו ל"ל לפרוש וכ"ש ברבים אלא כמאן
אזלא כריב"ב ולכן פסק הרמב"ם כוותיה •

ע"ט קושיא על מרן מהר"ם ג') **ובדרך** זו אלף לבאר קושיא אחת שהקשה מהרש"ל נמ' מרן עור להביא ראיה לדברי
פוגלס עמ"ש מרן עור להביא ראיה לדברי
הרמב"ם שפסק כריב"ב מדאלינו החם על
עבירות שבתוה עליהם ביום כ"ב מעבר אם יכול להחזות עליהם
ביום"ך אחר ואל כורוך בתפרע חטאיו מיירי אלמא דכל
שלא התוה עליהם עיין לדברי הכל צריך לפרסם עכ"ל •
ועל זה הקשה מה"ר"ל דכיון דכת"קודם דשנויא דכאן נעבאל"מ
מני אתי כר"ש אע"ג דר"ש סתם קאמר מ"מ מפרשינן דר"ש
בעבאל"מ קאמר דומיא דענין לאדם נעבאל"מ אף ר"ש מודה
לריב"ב וצריך לפרוש אל"כ מה דאלינו אבאל עבירות
שבתוה ביום כ"ב אחר מיירי בעבירות שצריך פירוש אלמא
דר"ש וכנין עבאל"מ וכ"ת דבגלותא בני ר"ש אמרינן הכי משום
שאנוסין דאינם בר פלוגתא מוועבו אלהי זהב והיינו בין אדם
למקום ואיכא למימר דעליה הוא דקאמר ר"ש אחרי נשוי בעבר
אתם בריבא רביבא ק זני סתם עבירות שבתוה עליהם
וכו' דמיירי בכל מין עבירות אם נאמר כן מכח הסתם אל"כ
אכתי אף לדעת רב דמשני כלן בחטא מפורסם דמשמ"ד דאיכא
חטא דא"ל לפרוש קשיא דבריבא דבריבא דאלינו אבאל
עבירות שבתוה עליהם ביום כ"ב כל שלא התוה עדיין צריך
לפרוש אלא אית לך למימר דאנהו תנאי לא פליגי אלא
בעבירות שצריכים פירוש עכ"ל •

ע"י על קושית מהרש"ל ב ביו מרן) **ולדוקיי** לא קשה ולא מידי דהוא ע"פ מה שביאר דריב"ב בכל מין עבירות צריך לפרוש את החטא ביום
לבין עצמו וזה המלבינו בין חטא מ
מפורסם לשאינו מפורסם וכן בין עבירות שאל"מ לעבאל"מ
הוא דוקא לענין בגלותם רבים אבל להחודו ביום לבין עצמו
דהא ליכא שום חילוק לריב"ב דצריך לפרוש וא"כ מה דאלינו
תנאי בעבירות שבתוה עליהם ולא"ה אם לא התוה עליהם
צריך לפרסם איינו ביום לבין עצמו דבגלותא עבידו צריך לפרו'
לת החטא ביום לבין קונו וחיינו לריב"ב דאלו לר"ש לאפילו ביום
לבין קונו א"צ לפרוש וכ"ש ברבים ואף דאפשר דמודה בעבירו'
שאל"מ דצריך לפרס ואפי' לגלותם ברבים מ"מ פליגת דתנאי
בעבירות שבתוה עליהם דמשמע דלר"ש עבירו' שלא התוה
עליהם צריך לפרוס לא אחייא כר"ש דאיכא לאוקומה
בעבירות שאל"מ שריכים פירוש אף לר"ש דהא בריתא סתמא
קתני דמשמע דכל עבירות צריכים פירוש וכמ"ש הרב ז"ל וא"ל
דאיתי מרן מהאי פלוגתא דתנאי דהלכה בריב"ב היא דאיכ
בדוכה ונפוה • ומתהני מהרב מהרש"ל שהוא עצמו כתב
לאמעלה מזה כדברי' אלה לדעת ר"ן דמני סבר כריב"ב והיינו
ע"פ חילוק זה דבכל מין עבירה ס"ל לריב"ב דצריך לפרוש ביום
לבין קונו יע"ש • ולפ כן מאי קשיא ליה מו לדברי מרן שהרי
דברי מרן בדורים ע"ש בדברים אלה •

עלאי לחמה דאלוקותי אל מוקים מלחמה דרמיה עליה • ובדרך
ש אלף לתנין דברי רש"י ז"ל בפירוש המקרא שכתב וז"ל בחר
לנו אנשים גבורים וילחמו חטא שתחה זקותן מסיעתן ר"ל
שחר לנו אנשים מיודעים לנטל כשפי' נפי שבני עמלק מכשפין
פיו עכ"ל יוהבדר צריך ביאור דמאלי קמשלני הני תרי ליטני
פור אמר חדא ואחר אחר תרי גם זכ"ם ונא חנאם נעמלק אין
מבין מלי נא ואלי ניני דשמעתא ומיכין יצא •

והאמנם כדי לבאר זם חחילה ודאם דריכים אנו לעמוד
בדברי הרמב"ם ז"ל בריש פ"ה מהלכות מלכים
שכתב ח"ל אין המלך נלחם תחילה אלא מלחמת מצוה ואיזו
היא מלחמת מצוה זו מלחמת ז' עממין ומלחמת עמלק ועזר'
ישראל מיד צר שנא עליהם ואחר כך נלחם למלחמת הרשות
והיא המלחמה שנלחם עם שאר העם כדי להרחיב גבול ישראל
ולהרבות בגדלתו ושמעו מ"מ לינו צריך ליטול נה רשות ב"ד
וכו' אבל מלחמת הרשות אינו מוציא העם אלא ע"פ ב"ד של
ע"ח אב"ל • ועוד כתב בפ"ז מהלכות אלו וז"ל בר"ח שמחזירין
לנשים אלו מעוברי המלחמה במלחמת הרשות אבל במלחמת
מצוה הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה עכ"ל •
ואנה הדבר גרור ופשוט ומיכרע מעצמו דמ"ש בפ"ז לחלק בין
מלחמת הרשות לא"מ לענין חזרת מעוברי המלחמה שאיך
אמי אהא שכתב בפ"ה לאחר אינו אינו אינ"מ ולא"ו מה"ר דאמאל
הוה מסתמיך ואיל מ"ש פ"ז לחלק ביניהם לענין חזרת
מעוברי המלחמה וס מו כפירושו דפי' בפ"ה אחן ניהו
ועל מנהם הוא אחר לאחרן דינא כל דינים המאמרים משם
דאילו בחילוקי דינים שבינהם והנה אמינו דבלאה אף כולא
הרמב"ם ז"ל בכלל מ"מ ובזרת ישראל מיד צר שנא עליהם
ביאור לה מ"מ ובראה דסיינו הך דקאמר בגמרא למעוטי
בנים דלא לייתו עליהו דפליגי בה רבי יהודה ורבנן מר קרי
לה מצוה ומר קרי לה רשות נ"מ לעסק בעבוד מן המסה ותמר
בפרק מי שנתן לאשה ד"ל ר"ל ר"ל ר

קשיא הא קשיא מודים לרודים בספר היד בעצמו וזאת שנית
פנני יום"ב להבלגי על מדן והר"ב כה"ג והיכי ניחא לזה למי"
דמה"ם הרמב"ם ועזרת ישראל מיד גר שבא עליהם דהוי מ"מ
משמע שפסק כר"י והיינו רק דלמעשי גויים דלא לייחו
עליהו דזה מן התימה שהרי אף ר"י לא קאמר דלמעשי גויים
דלא לייחו עליהו הוי מ"מ אם רוקא לענין רשוסק גם שעטור
מחנים אחרת אבל לענין חזרת מעורבי המלחמה אינו
ומודה ר"י לרבנן שחוזרין עליה מעורבי המלחמה דהא עלה
הוא דקא ר"י בר"ל נמ"מ אחין אבל יוצאין בה וכמאנואר לעיל
בחדוכה ע"פ מפתיקי השמועה רש"י והרב"ם והרמב"ם עצמו
כפי המשנה וא"כ איך הרמב"ם פסיק וחני דעזרת ישראל מיד
גר שבא עליהם דהיינו למעשי גויים דלא לייחו עלייהו דהוי
מ"מ לכל דיניה ומה גם דאף לענין חזרת מעורבי המלחמה
גר קרי לה מנוס שבכל יוצאין בה כמו שהזכרנו מדברי לעיל
ואיך ובמה מרן ז"ל והר"ב כה"ג העלימו עיניהם מזה ולא אחז
לגם גם לזאת לסתעורר בזה כמנהגם בכל מקום שבתנו חכמי"
עיניהם בו ובדבריהם ע"ש.

ויאשר לדברי ישוב לדברי הרמב"ם ז"ל) אני אחזה לי בדעת הרמב"ם ז"ל
לאמן הגיל אחוז ממלי דאקשינן
עליה וזה דמ"ם הרמב"ם עזרת ישראל
מיד גר שבא עליהם לאו היינו רק דאיתא בגמ' למעשי גויים
דלא לייחו עלייהו אלא תרי מילי נינהו והתי נחוזה קאי
והתי לחודיה קאי דקאמר בגמ' למעשי גויים דלא
לאחו עלייהו מיידי בגויים דעדיין לא באו על ישראל אחנס
אינה אחיה שבאו ישראל וקדמו ישראל ויצאו לקראתם ל
לאמעיטם ולהחליטם לירחם ולנהגם אד לא יצאו וסכי דיקא
דקתני בגמ' דלא לייחו אמאי משמע שעדיין לא באו אלא אחיינן
פלא יצאו ועל זה הוא דאמר רבי ר"י ורבנן אי הוייא לה מנוס
לענין הרוסק מנוס פטור מן המנוס אבל לענין חזרת
מעורבי המלחמה הכל חוזרים עליה מעורבי המלחמה
אחנס הא שכתב הרמב"ם ועזרת ישראל מיד גר שבא עליהם
מיידי ב"ד שבר בא עליהם והיינו דקאמר גר שבא עליהם
דמשמע שבר בא הגרו"ם קרי לה הרמב"ם מ"מ לכל דיניה
אף לענין חזרת מעורבי המלחמה שהכל יוצאין בה לפי שנזה
ודאי הכל חייבין להגיל ואין לך מ"מ בדונים מזו להוציא את
ישראל מיד אויביו העומדים עליהם והחזיקה חזרה הגלה
לחירוף הסכם לגורנו ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש
הגל נקרים לחות ובכן עלו כהוגן דברי הרמב"ם ז"ל ולכאה
פחי חיוחא ולא חיובא מדברי הגמ' אבתי פב נבן מקום
לגון על הרמב"ם דעיקר דינא דאיתיה בגמ' דהיינו הייה
דלמעשי גויים דלא לייחו עלייהו לא אייתיה ליה הרמב"ם
ז"ל ולא אשמעינן מאי דינייה ודינא אחרינא דליתיה בגמרא
הניחו לא זו הדרך של הרמב"ם ז"ל.

והנראה אבל כי נדרך זו אלף הר"ב ל"מ שכתב של
מה שחתם מרן ז"ל על הרמב"ם שלמה לא
קרא לאלחות ז' עממין חוכה שאין כאן מקום לתמיהתו
דהרמב"ם בסק כדבנו ולוחרו ליכא אלא תרי דיני מנוס ורשות
ואף למעשי גויים דלא לייחו עלייהו הוי רשות אף לענין
פטוסק גם אחינו פטור מן המנוס ומ"ם לא אכפת לקרות
לאלחות ז' עממין חוכה דוי אי קרו לה מנוס לעלוייה מעלה
מ"מ לרשות ועל זה הקשה דאמאי אבלוגתא לא
אחכרה נדבריו כלל דהיינו הייה דלמעשי גויים דלא לייחו
עלייהו ואי דכלה במ"ם ולהרבות נדולתו ושמעו דהכוונה
פירוש אמנו ולא יצאו עליו והיינו למעשי גויים דלא לייחו
עלייהו אבל וכמ"ל ומ"ב שוב אין מקום לגון לאשיג לשה

לאחת שהרי נרים במז"ל המיה כל מאי דאמור רבנן בגמרא

ובזה נתיישב מה שהקשה עליו הר"ב
הל"מ מהם כה"ג על הל"מ דנפי' כתב
שהקשה עליו הרמב"ם ועזרת ישראל מיד גר שבא עליהם
הר"ב כה"ג) והיינו הך דלמעשי גויים דלא לייחו דהו"ל
מ"מ והוצרך לומר שפלת"ת לא היה בורם
בדברי הרמב"ם ועזרת ישראל גר מיד שבא עליהם אחז"מ נורמא
ומ"ם משמע ליה שפסק כר"י ועל פי זה הקשה עליו למה קרא
לאלחות ז' עממין מנוס ולא חוכה אבל"ר. ועל"ד דרכינו אין
כאן מקום תמיהה על הר"ב לא"מ ואל"ל שלא היה בורם לזה
בדברי הרמב"ם אלא לעולם אימא לך דברים ודיק הרב בדברי
הרמב"ם ועזרת ישראל מיד גר שבא עליהם והיינו שכבר בא
ומ"ם קרי לה מנוס דכבנו דא תחוי למנוס רבים פרון שבויים
להגיל את ישראל מיד אויבם ואחיה ראיתא בגמרא למעשי
גויים דלא לייחו עלייהו היינו שעדיין לא באו ובהיה הוא
דפליגי ר"י ורבנן ורבנן קרו לה רשות והרמב"ם פסק כותייסי
כמ"ש הר"ב לא"מ.

ויקוים אחרת עוד דאם זה מצאתי לקר"ב כה"ג שהמם
על הל"מ מהר"ב על הרב לא"מ במ"ם למעשי גויים
כה"ג יחשוכתיב דלא לייחו עלייהו הוזכרת בת"ם ולהרבות
נדולתו) נדולתו ושמעו כמשנת"ל וכתב עליו דאין
זה נכון דמ"ם ולהרבות נדולתו ושמעו הוא
מ"ם בגמרא מלחמת בית הר לרוחה הוא רשות עכ"ל.
ולדיני חזי לי הנה אלות נכון הדבר אחר דב"ר חיא הר"ב לא"מ
דקודיים רב ליעבא אחירא שכתב הרמב"ם כדי לזרחיב בנולו
ישראל ולהרבות נדולתו ושמעו כי נעולם יעבא לתלמידיה
הרמב"ם ז"ל דרך קצרה ואמרתי הכא קצבי בדבורים דמלחמה
שבבר אחר כדי לרחיב בנולו ישראל לאחי הנעריך הו לאיע"
ולהרבות נדולתו ושמעו אחים כדי להרחיב בנולו ישראל סיימ
מלחמת בית דוד נרוחה ולא כות בדולתו ושמעו הייגו ל
למעשי גויים דלא לייחו עליו וכמ"ש הגמ"ם דהכונה שירלו
אחנו ולא יצאו עליו וכל זה נדור ופשוט. אחרי כתבי כל
זה הענין בעצמו לא הקמה ודרשתי אותו בדרשים שב הראשונים
ובעבי הלכות לתהר"ב אגלאו שלא היה הספר מצוי בידי וכם
דאיתי שמר בכל אחר עמדתי בדברי הרמב"ם וכתב שבבר
עלה במחשבה לפניו לא"ל דאיכא תרי גווני עזרת ישראל מיד
גר וכו' וכתו שחוקת אבני בעניי אלא שכתב שם דוחק דהא
איכא תרתי חלוקות בעזרת גויים ואיכא חלוקה רב"ע מודה
בה דאינו רשות אמאי מחתמים רבא מלהזכירה ונדי לחלוקת
לרווחא ע"ל. ואראה שם עצות סופר בדבריו וכ"ל ונדי
לחלוקת מלחמת יהו"ש לכבש ולדיני חא לא תבראל לרחות
שוב בדברי הרמב"ם מנוס דחלוקת עזרת ישראל מיד גר שבבר
בא עליהם שאתב הרמב"ם כגון דא לא צריכא למיפר דהוי
מ"מ דנזה ואחי הכל מחייבים להגיל מנוס בקום נעשות דברי
איוקא שבבר בא עליהם הוזיים ומ"ם לאתמיש רבא ולא
הזכירה דמנחא דפשיטא היא ולא נדרכא אלא דהרמב"ם ז"ל
טרח וכתב לה לפי שדרך הפוסק לפרש דבריו בתוס"ת ביאור
הא לאבמורי מאן דלא נמיר וחלוק זה שכתבנו בין עזרת
ישראל מיד גר שבא עליהם לבתר הרמב"ם ובין למעשי גויים
דלא לייחו עלייהו הוא ברור בעיני ובדעתי והא קתמיה לן
הר"ב לא"מ דמוכח לדיה דחזיל בהאי שעתא דאלא"ה אין
מוכן לדבריו וכמו שהקשה עליו הר"ב כה"ב כמ"ל.

ויאוב לדברי הל"מ מהם שהקשה ונם יש מקום לומר דנם בר נעל כ"מ אחיל בהאי שעתא ושעתא ליה האי מלחמה

שהקשה עליו הל"מ) ולא חוכרך לפרש והי קשיא לך ה"כ מאי קא
פריך על הרמב"ם שקרא למלחמת ז' עממין
מנוס ולא חוכה שהרי לשעתינו הרמב"ם פסק
דרבנן ולריהו קרו לה מנוס דריש להבלותה מעלה ה' מינה
לרשות ולא אכפת להו לקרותה חוכה וכמו שהקשה עליו הר"ב
לא"ם נזה ז"ל דהכי קפריך דכיון דבגמרא קרו לה חוכה אף
אלינא דרבנן אף דרבנן בתחני' קרו לה מנוס מ"מ הרמב"ם
שיה לו לקרותה חוכה כלשנא דגמרא ולא כלישנא דמתני' וכן
מילה מלשון מרן אחר שהניח דברי הגמרא הא דאמר דבא
אלחמת יהושע לכבש ר"ם חוכה אלא אף קפריך על הרמב"ם ז"ל
שקרא מנוס ולא חוכה והיינו משום דרבנן לא אכפת לפו
לקרותה חוכה כאמור מ"מ ד"ל הפוסק לפרש דבריו בביאור
ובפרש אבל דמינו שבגמרא ניחנו דבריהם לקרותה חוכה כ"ש
הרמב"ם דאיכא ליה למיזל בתר סוגייא ולישנא דתלמודא זה
גרלה לומר בדעת מרן אף שגרלה דוחק לפי אומר הנשא
דקשיא עוכא לדברי מרן.

המורם מזה דעזרת ישראל מיד גר שבבר בא עליהם
הו"ל מ"מ לכל דיניה לרהר"ם ז"ל ואף לענין
חזרת מעורבי המלחמה אם מכל יוצאין בה. ודון מינה ואוקי
בלחרין למלחמת יהושע בעמלק דהו"ל מ"מ לכל דיניה דאף
שנו בפרק עדיין לא נעשו תאחה לת זכר עמלק מ"מ הו"ל
עזרת ישראל מיד גר שבבר בא עליהם הוא עמלק כדבתיב
וינא עמלק וילחם עם ישראל וא"כ ודאי דהו"ל מ"מ לכל דיניה
ואין חוזרין עליה מעורבי המלחמה וזאו לרבת הרמב"ם ז"ל
אלא דר"י ז"ל ודאי דפליג ע"ז שהרי אחה דחנן ברים סהדרין
אין מוציאין למלחמת הרשות אלא ע"פ כ"ר דע"ל כתב דכל
מלחמה קרי לה רשות לפר ממלחמת יהושע שהיתה לכבוש
א"י וכמ"ש והוכחנו ב"כ דה"ם לענין חזרת מעורבי המלחמה
דהו"ל רשות כל מלחמה חוץ ממלחמת יהושע לכבש א"י וא"כ
דון מינה למלחמת יהושע בעמלק שחוזרין עליה מעורבי
המלחמה אחים הירא ורך הלבב אלינא דר"י ז"ל. ומינה
למדין דמלחמת יהושע בעמלק בחלוקת הוא שנוי אי הוי
מ"מ בין הרמב"ם ור"י ובכר הקדמנו דאיכא אלוגתא בפירו
בקרא מי אחים הירא ורך הלבב ילך ושוב לביתו דר"מ ס"ל
הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה
ולרחות מרב שלופה ורבי יוסי הגלילי ס"ל הירא ורך הלבב אינו
הירא מעבירות שבידו ואיתא בגמרא דר"י הגלילי נמי מודה
בתי שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ומפיק לה מדכתיב
אלא יחם לה לבב אחיו כלבבו נמצא דלר"י הגלילי בין הירא
ורך הלבב כמשמעו ובין הירא מעבירות שבידו כולם חוזרין
מעורבי המלחמה.

ובזה נבא לביאור דברי רש"י ז"ל בפירו' החומש בחר לנו
אנשים בנורים וירחי חעא אחשא זבותן מסייעתן
ע"ל בחר לנו אנשים שיודעי לנעל כשפים שבני עמלק מכשפין
אין עכ"ל. והיינן בה דבמחי קמבלני ועל פי האמור נאמר
בפליגי הוא תרי ליטני בסלוגתא דהרמב"ם ורש"י ז"ל שזכרנו
דלישנא קמא דרש"י דברים בחר לנו אנשים בנורים וירחי חעא
אחיל מוגב לשנה רש"י דס"ל דמלחמת הלוז סו"ל מלחמת הרשו'
ומי הלים הירא ורך הלבב זאו הירא מעבירות שבידו ומי
שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולרחות מרב שלופה ילך
ויסוב לביתו והיינו כסדרת ר"י הגלילי דס"ל דשניהן חוזרין
מעורבי המלחמה וכמ"ש ולכן דרוש דרש אנשים בנורים וירחי
חעא מבחורים במלחמה הלוז ולישנא בתרא דדרים אנשים
שיודעין לנעל כשפים ס"ל כדעת הרמב"ם דמלחמת הלוז הו"ל
מ"מ והכל יוצאין בה וא"ל בנורים וירחי חעא ולכן מוכרח
לומר דמאי דבתי' בחר לנו אנשים היינו שיודעין לנעל כשפי'

ל ביאור מאמר וכדרי לבחר תשלום הענין הקנין ורחא
דרשך לתה לחתם ונבחר מאי דאיתא בחכילתא על
תשמרו לא לבחר) פסוק ונא הלחם בעמלק וזה לשונו ר"א
חמוועי אומר א"ל יהושע רחשך לתה
לחתם תשמרו לא לבחר נא מחתת חשנן בעמלק עכ"ל.
ולמודבי הוא צריך ביאור דמה ענין לבחר בא לחמת עמלק
לחמם הענין יובן בחלי דאיתא בב"ב דף ק"ג אין עשו נוטל אלא
ביד בני בניה של רחל והכי חיתא בילקוט ויאמר משה אל יהושע
ולמה אמר ביהושע מפני שבא משבטו של יוסף הכתיב והיה
בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש הנה לחבש
מביא יוסף ותאכל קש של בית עשו זה יהושע שהרג עמלק ר"
פנחס בשם רבי שמואל בר נחמן אומר אפורת הגדה היא ביד
בניה של רחל עשו נופל דכתיב אם לא יסחבום נערי הצאן
בו' ואיתא במי בש"ב ומהדרין ד"ר תניא רבי יוסי אומר ב"
מצות נעשו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך חחלה
ואח"כ להכרית זרעו של עמלק שנאמר כי יד על כס יה מלחמה
לה' בעמלק ואין כסא אלא מלך שנאמר ויעש שלמה על כסא
ה' למלך עכ"ל. ונמצינו למדין דבמלחמת עמלק חרמי בעינן
שיהיה הנלחם עמו מלך וגם מבני בניה של רחל. ולכך נבחר
יהושע לנלחם בעמלק לפי שהיה מבני בני ח של רחל כמ"ש ז"ל
אמנם עדיין לא היה מלך ועפ"ז יבא המאמר על נכון דהיינו
דקא אר ר"ל המודבי שאמ"ל משה ליהושע רחשך לתה לחתם
תשמרו לא לבחר נא מחתת הענין והלחם בעמלק לומ' דכיון
שלחם מבני בניה של רחל ובעינן שיהיה ב"כ מלך מלוך תמלוך
לחתה אתה כי רחשך חתה תשמרו לבחר מלכות. ותניא אתה
מלכותך ותכי לחתה נמכילתא ויהי בלחוני יהושע חביר שבלחתו
יום נאשה ע"כ. שוב מצאתי להרב הגדול כמוהר"ר חבולעפיה
ז"ל בספר עץ חיים שפירש כן המאמר הכן:

ובזה נבין מאמר ר"ל איתא בילקוט וז"ל
כמה נדולי יש אמר יהושע כמה נדולים הם מעשי
בדור הזה) הזה לחדרן ודור ע' זקנים ולא נזר משה לא
לי לא על חנם נזר הלא ארלה שנולל בידי
מיד ויעש יהושע כאשר אמר לו משה לחלחם בעמלק עכ"ל.
והדבר קשה לשמוע כי מה רצה לומר יהושע בדברים הללו
דאשמע דבלאו הכי לא היה עושה יהושע מ"ם לו דבר אחמה
אחנם הדבר סובב אל הקדמתינו ונקדים עוד מ"ם הרמב"ם ז"ל
פב"ב מחלכות מ"ח ח"ל היה לבניו עשיה מצוה ומ"ח אם אפשר
למצוה ליעשות ע"י אחרי' לא יעסיק חלמודו ואם לזה יעשה
מצוה ויחזור לחלמודו עכ"ל. ואיתא בגמרא בפי"ח דמנחות
דלא הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבין עליו ביותר שנא"
ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מחוך האוהל אמ"ל הקב"ה
יהושע כל כך דברי תורה חביבין עליך לא ימוש ספר החורה
הזה מפיך עכ"ל. נמצא דיהושע הוה עסיק בחורייתא חדירא
שחורתו אומנותו וא"כ לא היה יכול לינעל מ"ח כ"א לעשות
שנוח אל"ל לעשות ע"י אחרים הנה כי כן היינו טעמ' דיהושע
ש"ם יכול לינעל מ"ח לחלחם בעמלק לפי שמצוה זו אינה
ליעשות ע"י אחרים כי אם על ידו שהוא מלך ומבני בניה של
רחל הוא מדבר אשר דברן בעל המאמר כי כה אמר יהושע
כמה נדולים הם נדור הזה ח"ר ואחור ע' זקנים ולא נזר משה
אלא לי דהיינו לומר אם נאמת מצוה זו אפשר ליעשות ע"י
אחרים והלא כמה נדולים הם נדור הזה ואיאלך לא נזר אמה
אלא לי ומה לעשה שנפסי אבקה בתורה ולינעל מ"ח אל"ל
כדי לעשות מצוה שאפשר ליעשות ע"י אחרים אלא ודאי לא
על חנם נזר אלא ארלה שנולל בידי ולא ביד אחרי' אם"ל לפי
שלחי מלך ומבני בניה של רחל מיד ויעש יהושע כאשר אמר לו
משה לחלחם בעמלק

אמנם האמת הוא שהיה לו לומר מלת רשות ולא
הלו בוטש לו הוי מ"מ מלת רשות ולא
לפלוגתא הרמב"ם ורש"י דלהרמב"ם הו"ל מ"מ לכל דינים דהו"ל
כדין עזרת ישראל אין נר שכבר נתן עליהם דהו"ל מצוה וכמו
שהקשינו מדברי הרמב"ם לגבי לרש"י ז"ל לא הו"ל מ"מ כי אם
מלחמת יהושע לכבש ארץ ולזה נם זאת אלינה דרש"י לחכמי
מידי פלוגתא לא נפקא מינה דהו"ל דומיא דלאשתו גוייס
דלא לייתו עליהו דעליני בה ר"י ורבנן לעניין הבוסק בה
בשור מן המצוה דוחר ר"י קרי לה מצוה והבוסק בה פטור מן
המצוה ורבנן קרו לה רשות והבוסק בה חייב פטור ממצות
לחרת חבלה לידו ואל"כ עדיין הדבר סקול ומידי ספיקא לא
פטקא לי הויא מלחמה הלזו דעמלק מ"מ לעתות לענין
הבוסק במצות שפטור ממצות אחרת והיה יכול ליכבל יהושע
מה"ת כדי לעסוק בה אז דילמא דהו"ל רשות אף לענין הבוסק
בה שחייב פטור מהמצוה אחרת ולא היה יכול יהושע ליבטל
מה"ת לעסוק בה מלחמת הכרחית דמה"ס ז"ל והו"ל מ"מ לכל דיניה אז אף
אלינה הלכתא כרמב"ם ז"ל דהו"ל מ"מ לכל דיניה אז אף
אלינה דרש"י דהוי רשות היינו לענין חר דינים לגבי לענין
הבוסק במצוה פטור מן המצוה הו"ל פלוגתא דר"י ורבנן
ואיהו סבר לה רבינו משה כר"י דקרי לה מצוה והבוסק בה
פטור ממצוה אחרת ולכן ויאמר משה ליהושע ולא אמר
בעמלק כלומר נא ממחיתך מתוך אהולך ורשאי אתה ליבטל
מה"ת לעסוק בהמלחמה אלו משום הו"ל מצוה לעתות לענין
זה הבוסק בה פטור מן המצוה ולגבי ת"ת נמי א"א ליבטל
ע"י אחרים כי אם על ידיך שאתה מלך ומבני בניה של רחל
אלכן יהושע רכתי הוא מסבקא ליה דילמא הכתא כרש"י
דמלחמה הלזו הו"ל רשות ובס"ק לענין דאף לענין
הבוסק במצוה הו"ל רשות והבוסק בה חייב פטור מן המצוה
אל"כ לא היה יכול ליבטל מה"ת לדבר הרשות ואע"פ כן לא
אלינו לנו לדחר אחר דבר והיינו דכתיב ויעש יהושע כאשר
אמר לו משה להלחם בעמלק ורש"ל עשה מה שנפקד ולא עבר
על גזירת דבר והיינו בה דמאי קמ"ל מקרא יתירא ומשנה
מחיירא ומריבא היתי וע"ב לאחור הדבר מונן דהא קמ"ל דאף
שהיה לו הכ"ס לבקש בזה דמידי ספיקא לא נפקא וספק
פטיקא בעלינהא דרבותא מ"מ קבלה מרבו ולא עבר על
גזירתו אף במלחמה דלא הוה פטיקא ליה:

ובמשלה נעלה לנאר מקראי קדש
והמה כתובים חסרים
פיתן מ"ה לתינה על שונים לגבי קרא
משכיל שיר ידידות דחש לגבי דבר טוב לאמר

ויחלו פסוקי דמזמור דחש לגבי דבר טוב)

אלי מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר יפיפית מבני אדם
חונן חן בשפתותיך על כן ברכך אלהים לעולם הגור חרבך
על ירך בגבור הוד והדרך והדרך צלח רכב על דבר אמת
וענוה צדק ותורך נוראות ימינך חציך שנונים עמים תחתיך
יפלו בלב אויבי המלך כסאך אלהים עולם ועד שבט מישור
שבט מלכותך אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים
אלהיך שמן ששון מחבריך ע"כ מ"ה חדרים ירא לעתים אלה קריאלי
וכל אחר בתיבו יתמ"ה ואחים משחאל לרעת מה אלה הם
המדברים נקראים ולא מחרגמין ולא ידע לכווני לאמר"ל ועל
פרשך המזמור הזה אומר ורשני ולא אפשטו פשטו של
מקרא מה הוא אומר ומפרש שהוא נדרך לפרש קצה דקדוקים
ראשון הוא על שושנים מי אלה דחדמי אדמויי לשושנים נם
שיר ידידות מה ידידות זו היא נם מה שנאמ' אומר לגי מעשי
לאלך מה ענין דבר חמלוכה היה לדבר אל המלך נם כנגד מי
אמר מקרא זה וכל המשך הכתובים למי אלה כל הסבה"ס
שנשבע אלו לשמו מה שמו כי מעשו מלי דכתיב יפיפית

מבני אדם הוא פה כתיב לפי דרכינו ולא עוד אלא דכפלים לדכוריה שני
יפיפיות ומי לנו לנו גדול מכל בני דעלמא בגו"מ ברמה נם
מלבי דסיים בה ע"כ ברכך אלהים לעולם מה ברכתא אשחבה
פיה לבלים נם זה"מ חגור חרבך על ירך בגבור וכל המלך
נדיבים אלו למוע"ל בחיו אלחמה הכתוב מדבר ותו מלבי
לחבר ליה הוד והדר לפניו והכתיב אל יתהלל בגבור בגבורתו
ותו כתיב סוס חרך לחים מגבור ותו מהו דין דכתיב נצח רכב
על דבר אמת וענוה צדק וחורך נוראות ימינך בחיו מבין
מלבי קלחר דחיבי חרבניה לחרבי רבבי ד"ר אמת וענוה צדק
ולא מי יורה נוראות ותו לכל דברות ולחמירות משחבי קרא
לגון הדיוט כאשר יבבר חיש אל רעהו ויאמר לאוס שכמותו
ונלחלי דביני ביני הכך עצמו כלבי שבינה ובנה לחבלה בחמרו
כסאך אלהים עולם ועד ורש"י ז"ל בפי' המקרא נתחק בשם
ופי' אין אלהים האמור כאן קדש אלא שר ושופט כענין
שנאמר ראה נתתיך אלהים לפרעה נם צריך להבין הזה הוא
דכתיב אהבת צדק ותשנא רשע דמה ענין זה לכאן ב
בשבח מלחמה ביום קרב שאינו מבחין בין צדיק לרשע ולא
מיירי ביום קרא לדיק ורשע לא קאמר ותו דאתאי שלי קרא
בדבריה בחור נטוב ומאוס ברע וחרי כלל גדול הוא מכלל
הן אתה שומע לאן הא ודאי אשר יאהב העוב בחה שנאת טוב
מכנה רבי לביטו דהו"ל דבר הכבנו:

אבן הדרשא חדרש לפי דרכינו שהקדמנו דביהושע כתי'
ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל
ולא הוה פסיק ברשא מבמיה וכמ"ש נגמ' ברלם הקב"ה
ש"ת חביבין עליו ביותר עמוד וברכו לא ימוש ספר התורה
הזה מפיך הנה כי כן לא היה אפשר ליקובע לבטל מה"ת כי
אם דוקא לעסוק במצוה אחת של מ"ת ליעשות ע"י אחרים ודין ברמב
דעבירה"ם כי עצור עצר ובטל מ"ת לגלחם בעמלק משום
ולא אפשר למצוה זו ליעשות ע"י אחרים כי אם דוקא על ידו
משום דבעינן תרתי למלחמת עמלק שיהיה מלך ומבני בניה
של רחל ובניהם כאחד טובים שוין טובה נעלו ביהושע ולא
הוה מזי למלכותא כוותיה ובו ביום נמשח ובס דאתי מיוסף
אבל אכתי סניקי הוה מסבק ליה לי מלחמה הלזו הו"ל מ"ש
אלו לא ובמחלוקת היא סנויה שני מחלוקות יש בדבר כמו
שביארנו ומרב"ם אסכים להלכה ולמעשה דהו"ל מ"מ לעתות
לענין הבוסק במצוה והבוסק בה פטור מן המצוה ומת"ה
היכא דלא אפשר ליעשות ע"י אחרים ולכן ל"ל משה ולא
אלהים בעמלק דהיינו לגלחת מתוך האהל ליבטל מה"ת ולעסוק
במצוה זו משום דלא אפשר ליעשות ע"י אחרים כי אם דוקא
על ידו שהוא מלך ואחי מיוסף ולא דלא הוה פשטא ליה
ליהושע להיכן הדין נופה עשה מה של"ל רבו ולא הרהר אחר
מ ותיו ועזר אחרת קאמר רב מוחר"ח הגולעפיה ז"ל אלא
דרש"ל ויעש יהושע כאשר אמר לו משה מה שנתפקד ולא עבר
על גזירת משה דהכונה היא שהי"ל ליהושע לימנע מזה שלא
ליעול שרה לעצמו ולא יקבל עליו עול מלכות ונפרש משום
בנודו דרב הוא משה הו"ל לאחמוני ולא עבר אדרב משום דלא אפשר
בלאו הכי דאין כאורו דאלו לדבר הזה עכ"ד והנה מצינו
שהסכימה דעתו של מקום ע"י דמשה כאשר הורה גבר שהיה
יכול יהושע ליבטל מה"ת להלחם בעמלק דאיה דלדבר שהרי
עשה והצליח ויתלוש יהושע לת עמלק ואת עמו לפי חרב ואם
אירא דלא כדין עניד מה שבטל מה"ת להלחם בעמלק
אילך מן השמים סייעוהו ונבר ישראל בשר ה' אתו והא
קמבר לדאוריתא דבטיל מינה ולא בהלכתא אלא ודאי
דאסכים מאריה על ידיה דמשה שהורה כהלכה ואף שהצינו
שלא היה שם רק אולבא בעלמא וכמו שאמר ויתלוש יהושע
וכו' שנייא הוא ביטל פי הדבר היתה וכמ"ש רש"י ז"ל ו"ל

ויתלוש יהושע מחד רלשי בגוריו ולא השאיר אלא האלשים
שנהם ולא הרגם כולם מכאן אנו למדין שעשו כל פי הדבר
של שנינה עכ"ל ומכי אתא ממכילתא רבי אלעזר הומ"ל ויאמר
יאבר שמם של אלו כשבא שתעקר ע"ז ועבודה ויהיה המקום
יחיד בעולמו ותהא מלכותו לעולם ולעולמי עולמים בתותה
שנאמר ה' ונלחם בגויים ההם וכו' ותו אינתא שתם ויאמר
כי יד על כס יה רבי יהושע אומר לכשיבא הקב"ה על כסא
מלכותו ותהא הממשלה שלו בתותה שנה מלחמה לה' בעמלק
ע"כ נמצא שאין זה גומרו בידי אדם בזמן הזה אלא ע"י הקב"ה
בכבודו ובעצמו לבדו ולא לכשיבא על כסא מלכותו ותהיה
המלחמה שלו:

ובכן נבא לביאור הכתובים בדרך דרש אנכי אדרוש כי
הם המדברי בלחמת עמלק שבריכ' אלך ויהושע
כתיב דאתי מיוסף ומשה למלך להלחם בעמלק ובטל מה"ת
כדת והלכה ומוכחי קראי דנתבי מיירי והיינו דכתיב למענת
על שונים אל הקרי שונים אלא שונים ועל יהושע נאמר
משפחותיו שונים נד"ת ולא הוה פסיק ברשא מבמיה לגבי
קרא משכיל שיר ידידות דהיינו שיר של אהבה רבה שהיו ד"ת
מחבינן עליו ביותר וכמ"ש בגמר' דשם לגבי דבר ס"ב הוא הדבר
אשר דבר שוב בעל הסר אומר אלי מעשי לאלך לומר השיר
שעשיתי הוא למלך וכמו שפירש רש"י בפירוש העקידה ויהיו
יהושע ומלכה הוי לגוני עבו סופר מהיר דהיינו כתיב שבו סופר
מהיר היה לשוני בשיר הזה ויהי שירה יפיפיה מבני אדם כלו
יען נאצלו בך שני דברים פוגים ונכוחים שתיהן יפות שאתה
מלך ואתה בא מבני בניה של רחל וכדי אתה להלחם בעמלק
אלין דאוי והבון לדבר הזה כמוך הנה כי כן הנם שהונק חן
בשפתותיך דאז"ל נעוק חבור על שפתיך זאת התורה שמעלת
חן ולא פסיק ברשא מפומך על כן ברכך אלהים לעולם ויהיו
מ"מ נגמרה דאתה הקב"ה שד"ת תיבין על יהושע ביותר עמוד
וברכו לא ימוש ספר התורה הזה מפיך לעפ"י כן חגור חרבך
על ירך בגבור ולא ממחיתך מתוך האהל ובטל מה"ת להלחם
בעמלק יהו הוזך והדרך שאין מי שראוי לכך זולתך והדרך
צלח רכב על דבר אמת וענוה צדק ותשנא שדבר זה שהוא
פרדך כי תרכב על סוסיך מרכבותיך יהושע להלחם בעמלק
עדיפא עפי על דבר אמת זאת התורה ובתי"ב אמת שאתה
יושב ועוסק בה לפי שמצוה זו ל"ל ליעשות ע"י אחרים אלא
על ידך • ועוד זאת היתה יתירה מן הענוה שא"ל לעשות שלא
ליטול שרה ובפרט בפני משה רבך ורחיה לדבר זה אכן הוא
האמת והוזך נוראות ימינך דהיינו תמה שאתה עושה נוראות
בימינך ונוצה בלחמת משה הורלה יוצלה כי אתה עשית כדת
ובהלכה דאל"ה לא אביר קב"ה מיסה לנצח בלחמה' לפי שעשה
אלא כדין והא דאיה חציך שנונים עמים תחתיך יפלו בלב
אויבי המלך וכמו שנאמר ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו
לפי חרב זכי תימה דאדרבה משם דאיה שהרי התחיל בלחמה
ולא נגרה שלא הרגם כולם אלא אחד דאשר בגוריו בלבד נזה
תירץ כסאך אלהים עולם ועד שבט מישור שבט מלכותך כלומר
אלין זה בגמרן בידי אדם בזמן הזה אלא ע"י הקב"ה בכבודו
ובעצמו לבדו על כסא מלכותו ותהא המלחמה שלו ותהא
מלכותו לעולם ולעולמי עולמים נאותם שבט ואינא ה' ונלחם
בגויים ההם אמר עוד אהבת צדק ותשנא רשע כו' הדי זה נא
לומר טוב טעם ודעת מפני מה זכו בניה של רחל שאין עשו
פוסל אלא נדים והבר זה נאמר בעצמה דמלחמת בפסיקתא
יוסף גדל בין ב' רשעים הדיינו פוטיפר ולבן ולא למד מ
מעשיהם ועשו גדל בין ב' צדיקים דהיינו יצחק ורבקה ולא
לאד מעשיהם יוסף הם על כבוד קונו אלא עשה לאחו מעשה
זה בזה כבוד קונו דפיינו עשו זה עמלק כתיב ולא ירא
אלהים ויוסף כתיב בים לת אלהים אני ירא יבא זה ויפול

ביד זה עכ"ל כמאינו לאדין מי לגבי יוסף ודי בין שני רשעי
ולא למד מעשיהם והם על כבוד קונו והיה ירא אלהים לכן
זכה שעשו נופל בידו ובידו בלי כחו הנפש בנין הלא הוא דכתי
כלפי יהושע ואתי מיוסף שפטבט ביגרו אחבת צדק ותשנא
רשע דהיינו לף שדרת בין שני רשעים לא למדת מעשיהם
ואין אתה חבץ במעשיהם של רשעים ונצלת לותם ואהבת
צדק לחוס על כבודו יתברך ויראת מאלהיך עלכן מאשר
אלהיך אלהיך שמן משון מחבריך דהיינו לפיכך נמשחת למלך
להלחם בעמלק יותר מחבריך שאין עשו נופל אלא בידך ודוק

ונלמד פי ויחלו פסוקי דמזמור דחש
ולגבי דבר טוב) ודרשת עמלק שלשה כתובים
הנלוים כאחד הם המדברים ויאמר ה' אל
משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה
את זכר עמלק מתחת השמים ובן מעז מזבח ויקרא שמו ה'
נסי ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור
הענינו פשר לו רחה ירחה הנין כתיב'ן ולא קריין על לא חורב
מאלי קאמרי רחשון ש לחקור דאמאי אתא קא אזהר רחמנא
לעשה כתוב זאת בספר ואמאי תרא וכתב לה קרא אף גם
זאת דכתיב בה מכלל דאיכא אחריתי דומייא לה ומאי היא
גם מ"ש זכרון מה טעם אתיא זכירה לזכרון קאתי גם מה
שאומר ושים באזני יהושע אמאי צריכא שומ"ל נאזני יהושע
גם כפל כי מחה אמחה תרתי ל"ל גם את זכר למאי אתא
גם מ"ש מתחת השמים אין מבין מאלי קאמר גם למה נמ
משה מזבח ולמה נקרא שמו ה' נסי וקרא עליו את המקרא
הזה ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור •
גם אין לו מובן מאלי קאמר והדברים כתובים ותתומים
ובריכים ביאור •

אמנם הדבר סובב הולך אל הקומתינו שכבר הקדמנו
לפיל שכתב הרמב"ם ז"ל דמלחמת עמלק הוא
מ"מ כמלחמת ז' עממין ומנה הרמב"ם שהם אלו בקנעני
הכתוב מנוה וחוצב להלחם בהם ולא שאינן פלין להלחם כנגד
ישראל דכמלחמת ז' עממין נאמר החרם תחרימם ונאמר
לא תחיה כל נשמה ונע"ע עמלק הוא לומר תמחה את זכר עמלק
וכמ"ש הרמב"ם ברפ"ה מהלכות מלכים והבה לותם גם בכל
הדברים שם בין מ"מ למלחמת הרשות שונים כמ"מ לכל דבר
ובבר הקומנו ב"כ ברש"י ז"ל תוקף עליו במלחמת עמלק דהו"ל
רשות לכל הדינים שבין מ"מ למלחמת הרשות אף ורק לענין
הבוסק במצוה שפטור מן המצוה אפשר דמ"ל דהו"ל כדין
למעוטי בוגיים דלא לייתו עליהו דעליני בה ר"י ורבנן דר"י
קרי לה מצוה לענין זה ורבנן קרו לה רשות • ובמלחמת יהושע
בעמלק סוכתנו דעליני בה נמי הרמב"ם והרש"י ז"ל דלהרמב"ם
הו"ל מ"ת כדין עזרת ישראל אין נר שבת עליהם כבר דהו"ל
מ"מ לכל דיניה ולרש"י ז"ל הו"ל רשות לכל דיניה רק לענין
הבוסק במצוה הו"ל פלוגתא דר"י ורבנן ונפקא מינה דלדעת
הרמב"ם היה יכול יהושע ליבטל מה"ת כדי להלחם בעמלק
אשר הו"ל מצוה שא"ל ליעשות ע"י אחרים ובעיא מ"ל
ומבני בניה של רחל והוא זכה לסייהם טוגים השנים אבל לדעת
רש"י הו"ל פלוגתא דר"י ורבנן אם היה רשאי יהושע לבטל מ"ת
להלחם בעמלק והסכים דעתו של משה שהיה יכול יהושע לבטל
מ"ת לעסוק במלחמה זו אמנם יהושע היה נבי מפשם נזה אם
דשאי לבטל מה"ת אשר מחלוקת בדבר כאמור ובכ"ל
קבלה מרבו ולא עבר על דבריו ובית מדרשו בטל ובכן ה
הכתובים מתאריס כאר היטב חזלי ואור"ו לאודות ולהלל
ע"ם שבת הרמב"ם ז"ל היינו דכתיב ויאמר ה' אל משה כתוב
זאת זכרון בספר דהיינו לומר מכתב זאת לדבר אחרון היא
המצוה אל מחית עמלק בספר מה שכתוב במשנה תורה ובוי

אומר מאלף כו"ל כי יהיה כך היה אשר לא יהיה מהור מקרה
ליילה היינו שנמלון במשכב זכר ובדפירש הר"ר ל"ה בנחתן
קרחף ודאי מה עשה לשם עמלק ירד לו לבית הרכוון של
מנרים נעל טיחומים של שבשים שהיה שמש חקוק עליהם ובא
ועמד לו חוץ לשנן והיה קורא ראונן שמעון לחוכון לון פוקו
לחון בעיין נמעבר ערקמטייל עמכון וכיון שהיה יוצא לחר
מהם היה חורגו עכ"ל . וגראה ודאי דהיינו טעמא שסריחם
לרו"ל לאבוקי קרא מחמעוחיה מלשון מקרה איהו כי קר"י
בלקרחי בלבלת שפנע בך, כלומר הפוגע בחברו ודרשי לחלי
קר"ל לפי מדרשו לחר נדלים ליה ולחר כרחים ליה לפי פי
לא כך היה מעשה מקר"ל לא קר"ל לא מקר"ל הנדה לא לחזמן
שמוכן ומזומן לעורעות היה שהרי ה' עחמין פסב עמלק
ונקר המקומו לרבע מלות פרסה ובא בענה קענר ומבוין
להלחם בישראל לפיכך דרשיהו להני קרא"י בלחני לפריני
ולין המקר"ל הזה לומר לא לא דרשי כמו שדרשו מה שדרשו .
ומזה לני מחה על חרגום ורש"י ז"ל בלשון ראשון שפירשוה
לשון מקרה והא לא לו פני הה עובדא ולולי ז"ל ובכי קחמרי
דבנן שעשה עמו עמלק כאלו בא במקרה . ובינוא בזה
מנלחתי נאכילחא ר"ל לומר . ובא עמלק שבא בנילוי פנים
לפי שכל הניחוח שבא לא בא הלא במעונוחיה שנאמר לחר
קרך בדרך עכ"ל והיינו שעשה עמו שבא במקרה ולא בגילוי
פנים . מ"מ הלי הנא דספרי לא ס"ל הכי הלא כדרשת ר"ל
אלינא דחר מנייחו והיינו דקאמר לין קרך הנא נזדמן לך
הרי זה בא ללמד לין קרך בחמת בפשוטו כי אמר מקרה הוא
הלא אורנה מעשה שהיה כך היה שנזדמן לך ולין זה פירושו
של קרך הלא מגיר לאמר כי לא כך היה מעשה לחר קרך
במקרה הלא בוכה דעובדא הכי פוה נזדמן לך ופירושו של
קרך הוא מבואר במקום לחר לו לשון קרייחה לו
לשון קרירות לחר כדאיתא ליה ולחר כדאיתא ליה כחמור .
אף לחי לבית היכא דחיכא למדרש מלחא יחירחא דקא קרא
בדרך אלא בנית לרמות ש ביחה שלשית שקדמן לדרך על דרך
פנים זן של ישראל לחרן שנאמר וירד העמלקי והכנעני ויהושפ
בחר הרוח ויכוס ויכוס ויבחוס עד החרמה כמו שדרש"ל שמקדימין
ליום הכניסה . לחרו עוד בספרי ויזנב בך כל הנחשלים
לחריך מלמד שלא היה הורג הלא בני ה"ם שנמוכו מדרכי
הקיקים ונחלשו מחחת כנפי הענן לומר לך שהיה מוצא מקום
שבע"ה לנבות לת חוצו ובבר עמלק . ולדעתי כי אל זה נאמר
וב"ה לחרי הדברים האלה ואתה עייף ויגע ולא ירא לאלהים
לרמוז ל' הבלבה תלחא דבזרעבוחא בבוא"ה ובבוא"ה ובבוזל"ה
שבא עמלק על ביחה רלחונה כשעלו מן הים נחמ' ולחה עיף
כי שם לא היה מים לעבדה שנאמר וילכו שלשת ימים במדבר
ולא מצאו מים ועל זה נאמר לשון עיפות היך מה דלחה לחר
עיף ונאלח וכנגד ביחה שניה שבא לרפידים נאמר ויגע כי שם
היה העם יגע ורפה ידיו שרפו ידיהם מן החורה המר"ל כי
יגעת כי ישראל ולא הסלישיה נאמר ולא ירא אלהים לרמוז
לא ביחה שלישית שקומן לא דרך בניכחן של ישראל לחרן
וכמו שנאמ' וירד העמלקי והכנעני ויכוס ויכחוס עד החרמה
כי בו בפרק לא ירחו אלהים מצון המרגלים ומן המעפילים
שיו אשר לא שמעו בקול ה' שחאר להם לא תעלו כי אין ה'
בקרבכם ויפמילו לעלות .
כי על כל אלה הוצרים החאורים בפרשה דקפפיק סדרא
וקא מפור מתניחא פרשי הדברים המה בלו לחה טוב טעם
ודעת טעמא דקרא אקנעה הכחוב הוצא למלחמת עמלק
לחר לא נזה ה' בחר עמלק ודאי מטים שבעה פעמים בא
עליהם ולסוט לחריהם כנגוב הלחוט לחר המכה וגם שהיה
מוצא מקום שיובל עליהם מחוך ערוף סדבת שהיו מעוריפים
שפוש חולשא ולחורחא גם נמלים וגם שרפו ידיהם מן החורה

גם בעצם לחר לא ירחו אלהים כלאמר וגם שבא עליהם
בדרך שלא בבדו עליו לקחת לרבו מידו הלא הם נדרכים הין
הולכים והוא מעבמו נעקר ממקומו כמה פרסאות ויחבר בם
מלחמה נמנלחחיו היה מוכן ומזומן לפורעבות וכל שבא
ובעה דיינים לים כמעה רחבונה כלומר בא עליהם והו"ל
כדין שכתב הרמב"ם ז"ל כל עזרת ישראל מיד מי שבבר בא
עליהם דהו"ל מלחמת מנוס וחובה להציל לת ישראל מיד שופכו
ועבר לחרת היתה שבא בשעת בחולחכם כי כל העמים נבחלו
נפחזו רעבה לחחזק מפני בני ישראל וגם נמוגו כל יושבי
הארץ מפניכם ובא זה והיקיר לת לחיותכם כפני ה"ה על כן
לחבי מנוך תמחה לת זכר עמלק מחחת השמים דהיינו לף
בשעה שלא יבא עליכם וגם לת כל משבחחו ובית לחיו ש
שמימיהם לא בלו להלחם מצוה וחובה עליך ללבת מהמקומך
לל כל המקום לחר תדריך כף רגלו חחת כל השמים ו
ולהחבדות בו מלחמה ולמחות לת זכרו מן העולם בכל מקום
מיבים והבי דייק דקחמר מחחת השמים לומר שלחחה חלך הלא
לל המקום לחר הוא חוצה שם חחת כל השמים והוי רן לחחו
מדם כנגד מדה כלאר עשה שנעקר ממקומו ובא לא"ך כן
יעשה לו ללבת לחנו להלחם בו . הלכה ולחבוה לסיפא
דבריחא דספרי והיה בהניח ה' אלהיך לך שלא לחבוד עליך
לבוזה בלרץ לחר ה' אלהיך נוחן לך מה שלחה יורש לחם
מנקש . הרי זה בא ללמד מי מה טעם נלחמה מנה לחחר
מנוחה ובחלה ויהי כמשיב כי בחחל נדיך לחה להלחם בלויבך
הקמים עליך ובלים בלבודם בחיות שבבר בלו ובעמדם הם
עומדים והא"ב בא והלחם בעמלק שבלוחה שבא הינו עומד
בנגדך וז"ם והיה בהניח ה' וכו' מכל לויבך מסביב שלא לחבוד
עליך לבודם והיינו מלחר שבבר בחבדה הבילה והוקרם
הלבודה מן הקמים עליך ל"ז חמחה לת זכר עמלק וכן גם כן
בחחילה לחה מצוה להלחם בעמלק ז"ל עמחין לרבה לת
הרבם ולחה"ב להלחם בעמלק וז"ם בחרן לחר ה' לאלהיך נוחן
לך מה שלחה יורש לחה מבקש לומר לך בחחילה לחה מבקש
מה שלחה יורש לה לחם גם זו מלחמת ז' עמחין ולחה"ב עליך
להלחם בעמלק שלאיך יורש לת הרבו . לחר עוד המחחה
לת זכר עמלק ולהבן זוה הוא כי מחה לחחה לת זכר עמלק
ולחומר כי יד על כס יה וכו' לומר לך שלאנה זו כבר רמזה לנו
מבה בחורה מפי הבבורה בלומרו כי מחה לחמחה לת זכר
עמלק והיינו כמו שבחרנו לעיל כי בין מחה שבבר היה
בחלחחת יהושע בעמלק ובין לחמחה לל ע"ד חרוייהו הו"ל
מ"מ ומוצה ז"ם ולחומר כי יד על כס יה הלחמה לה' בעמלק
מדור דור לומר לך כי לדורי ודורות מלחמת עמלק נקרלת
מלחמת ה' מצוה וחובה וכן נשבע הקב"ה בכסאו להיות לו
מלחמה ולחיבה בעמלק עולמית ובא ללמדינו דמלחמת עמלק
הויא מצוה וחובה כדין מלחמת ז' עמחין כדעת הרמב"ם ז"ל
ולהעדוקי מדבת רש"י ז"ל דס"ל דהויא רשות לענין דבים שבין
מ"מ לרשות ובמו שבת"ל .

ואל (ביאור סמוקי שמואל פקדתי לת לחר עשה עמלק) זה נאמר נוס"ל מסך המשל לחר דברו הכנית שמואל לל שאול בם" שמואל ל' סימן ט"ו כה לחר ה' צבאות פקדתי לת לחר עשה עמלק לישראל לחר שם לו בדרך בעלותו ממצרים עתה לך והכית לת עמלק וכו' . ויש כאן מקום שלא רלחונים בלומרו פקדתי לת לחר עשה עמלק כי פקדתי לשבבר משמע ובה לחבתי לא בקר עליו עונו וחכי הו"ל לומר הנני פוקד והרי"ק ז"ל פי' מקרוחי עתה לחי דיתם לבקוד ולבמול על עמלק וכו' ועוד במ"ש לחר שם לו בדרך בעלותו ממצרים

הלא דבר זה שני בנביאים ומשולש דמלחר שבבר נלחר לחר
עשה עמלק לישראל לחלי סל"י קרא בנבוריה לומר לחר שם
לו בדרך והדר בפנים לחבלי"ה בבלוחו ממצרים ותו מימנא
ל"ל בלחיה מקום ובלחיה זמן וכי לא יוב ליה שלול בנביאים
מעשה שהיה ותו לחלי ל"ל לחבוחי ביה סימנא טימן בחוך
פימן והא לא בעיא דרישא וחקירה בלחיה מקום ובלחיה זמן
כי לא המדר"ש הוא העיקר הלא המעשה היה בוחא קבילא
ובוי יש מן חדיוק בלומרו לחר שם לו דחלי סימה זו דקחמר
בהלי ליבנא ובדי זו יוחר"ת הכב"ד וחו"ל לחיחר לחר עשה
עמלק לישראל בדרך ולא בריכא שו"ל גם מה שבלחת בעלותו
ממצרים דלוך ולחם שני קרא בדבוריה לחבלות"א ליבשה
דבלויא והו"ל לחיחר בבלחו ממצרים בם על דבר שבעתה
בלומרו עתה לך והכיתה לחה בבדכא והיולך היתה לה שעת
סבוחר בם שבחא ולא היתה הלא לבעתה בם בח"ם לך לחלי
לינבריך ובא ודאי כי יבא למלחמה חרי הוא חוקך ומכה ולא
לחבר בלא הליכה . חמבם ע"ם הלחיר הדבר מבוחר בחר
הינב ע"ם דרכיהו דה"ק כה לחמר ה' בקדתי דהיינו כבר בקדתי
ובויתי ע"י משה בחורה בפ' זכור שבבעה הכחוב חובה חמחה
לת זכר עמלק ובם בלא"ר כל כבל הטעמים הלחוריי וחזר ובבלם
בלן מנו בנביאים והלו הם לחבר עשה עמלק לישראל לו ביחה
ראשונה כשעלו ישראל מן הים שבבם לת כל ה"ם ובא ועשה
מלחמה עם ישראל והכי דייק דקחמ' לחר עשה לשון בבם כמו
ומחבר לחבינו עשה לת כל הבבוד חזה ספירש רש"י ז"ל שם
בבם כמו ויעש חיל ויך לת עמלק וה"ב הבא לחר עשה עמלק
שבבם לת כל ה"ם על יש"ל לחר שם לו בדרך שם רח"ל לביחה
מליחת מקרמן לדרך נא"ן עלי דרך בבחסן לא"ן והכי דייק
דקחמר שם לו בדרך לומ' שנזדמן וקרמן לדרך ויבם לו מלרע
מלי דרך ולא בלו הם לחבלו ליבת לרבו מידו הלא הוא הקדים
לבויהם והחיל בבלוחו לרבו ועוד שחבת הימה
בעלותו ממצרים בשעה שנחבלו בעיני הלחומות שמעו עמים
ירבזון ולא קמה עוד רוח בחיים לעמוד כנגדן ובא זה והיקירן
בפני הלחומות ופתח לפניהם דרכם כסל לתו והיינו דבקא קרא
לשון עליה בלומרו בעלותו ממצרים לומר לך שחבלי עליה
שבחבלו בבני הלחומות בא ופנן לוחם ומ"ה נקש לביחה שיה
לבסוף בחר ביחה שלישית לבי כי משונה ביחה זו בדולה ומרה
לחבנה עונו לשון מפני שנרלה כמיק"ר לוהו בי קר"י כי על
כל הלה מקר ה' לת עמו למחות לת זכרו כדבר הלמר דבר
זה כחוב בחורה בפ' זכור כבל חחזיון הלו וכל הדברי הלמש
דקחמר לה נביא הבל הלך לחר הבקר מה שלחמר בדבור
ראשון בקדתי לשבבר משמע דהיינו לומר כי כל הדברי הלמש
לו לחרתי ע"י משה ומנוה זו לישראל בחורה לא לבעה הלא
להבא לחר יראה וישבה וכדכתי"ב והיה בהניח ה' לאלהיך לך
מכל לויביך בו' גם לחרי שם מלך עליהם כמ"ש בנאר בשני
דסנהדרין מקרא רבי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק שלון
כם הלא מלך הוי לומר להעמיד להם מלך תחילה ולחר כך
להבריח זרעו של עמלק ולכן לחמר לו שמואל לשאול עתה לך
והכית לת עמלק דגרים ודייק לחמר עתה לומר כי עתה
הגיע זמנה שלמצוה זו לחר בקר ה' לת עמו לשבבר של
הפחיד לבת קן וכבת כבר הגיע הקץ ובת לכל חבן בחות
שבבר בלוחל המצוה הלל הבחלה וגם מלך מלך לבני ישראל
וכבר הרמב"ם ז"ל בפר"ל מהלכות מלכים דייק חיבת עתה

לא היה לבנ וקטליה שלו לא הוה אחיליה אמן דאקני ניה
מרדכי וגרם להו נצרה לישראל ע"כ. הרי לך בחדייה דשלו
גרם למעשה דהמן ולא מלת ה' פיתה זלת והיינו דעתיה דר"ל
סמוכיי דאכילת כי לא נראזה בתורה מעשה דהמן רק דאבנ
תו לא לבל ר"ס ל כי מלת ה' איתה מעשה דהמן ולכן דר"ש
זכר זה הון והיינו דך דשנו יתברך לאחות אלת זכר עמלק
בשנה פעמים חדש ויחזשב וגנים גם דבנ ולא השלישית
מעשה דהמן וה"כ יפה עשה שלו דלא קטליה לאבנ דשיר
עבר רעותא דאחריתי. ולא זה סובב אוף פ' ונתא לאחריתי
דאיתא כאמילתא ע"פ מלתה ה' לא בעמק מדור דור ר"ל
מסורתי אומר מדורו של משה לדורו של שמואל ובינקוט אומלא
שבראה לאחריתי מדור דור אמר שקב"ה אלא בחרים לדרי דרין
מדורו של משה לדורו של שמואל לדורו של מרדכי ואסתר
ע"כ. ואולא אל כאיתא פלונתא דר"ל המורעי ור"י דר"ל
אחיל לשמאים דדרים זכר זה אבנ ותו לא הה"לא נוה על מעשה
דהמן ולכן דרש ג"כ מדורו של משה לדורו של שמואל אמנם
שלו לגרמיה הוא דעבר דלא קטליה לאבנ ואתיליה אמן
ולאצריך לה לישראל לאחזוה בדור שלאשי זה דורו של מרדכי
אבל לי ק"ל סבר לא כר"י. דדרש זכר זה האן דמעיקרא
מדינא כך נזדה אכמתו יתברך לאחות אלת זכר עמלק בשנה
דורות ולכן אלת זו דרש מדורו של משה לדורו של שמואל לדורו
של מרדכי. ולא זה אמשך אלת אחיל ב"ר"ק ד"ניגלה בס"
בחוב זלת מה שכתוב כאן זכרון את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם
מן מצרים ומה שכתוב בנביאים דברי ר"ל אזורעי. ר"ל בחוב זלת מה
שכתוב כאן ומשנה תורה וזכרון מה שכתוב בנביאים בספר
מה שכתוב באגילה ע"כ. וגירסת זו מייר לא הר מוהר"ר
אבולעפיה בספר עץ חיים בגירסת בסלא יע"ב דבגירסת
שבגמרא דין מחבאת שמחייבו דר"ל ור"י וע"ב גירסת זו
סדר מגילה דלאזי בשמחייבו דר"ל ס"ל סדר זה כתו כתורה
מעשה דאבנ ת"ב בנביאים ותו לא ור"ס ל שלא מעשה דהמן
ת"ב באגילה רמיזה בתורייתא מפי הגבורה.

ובכן ירוה לנו מן חקוני דרשון גם עמ"ב בנביאי דאיכא
לאמרי כי זלת הוה דע"ו של שאול המלך דלא
קטליה לאבנ משום דשבר לה כר' יהושע אבתב לנו משה בתורה
מעשה דהמן שכך רצונו יתברך למחות אלת זכר עמלק בשלשה
דורות של משה ושמואל ומרדכי ואלמלא קטליה שאול לאבנ
לא היה נלא נכרל מתן ויעלה כתב לנו משה בתורה מעשה
דהמן ולא ר"ל נמרל שלא נא לצונם ולכן אביר ענו שאול רקייתי
לאבנ לתמן נדע דברי אלהים חיים הכתובים בתורה ולכך
בשבת שמואל ב שאול מן ת"ל שאול לשמואל ברוך אתה גם
מקיימותי אלת דבר ה' אבר רצונו יתברך נקיומי לאבנ ומשום
בחבר עותיה אלהי אנא עבדוי דלא לשחבה תורה ובאתי כה
מעשה דהמן לו אבר שמואל הביב לו כברכיו ומה קול הצאן
בזה בחזי דמיינו לומר תינה חרבתו ביב לך מה לאביב לבל
בבל הצאן ובבקר אם תאבה ולכן גם בוכות שני אל"ב שמואל
לשאול ונמה לא שמעת בקול ה' ותעט אל הבלל ובשם אבר
שמואל כתה של תוכחה מעשה דאבנ בוביה משום שם בידו
להביב אבל אל הבלל בקבר כי לא יאמר אעבה ואל זה כוח
שאול בתשובתו אבר שחטתי בעבור ה' ואבינה אלת אבנ אמלק
עמלק עשום הם"ל כי כה אבר ה' לקיומיה לאבנ אבן כתב
לנו משה בתורה מעשה דהמן ולא אפשר דמתיליר המן אם
לא יקיים לאבנ ובשבר שמע בקול ה'. ועפ"ז הנה מקום
שוב למקרא בתוב בתורה ויאמר ה' אל משה כתוב אלת זכרון
בספר ושים באזני יהושע כו' ואוה מבואר ע"פ מה שהקדמנו
אבל כי מחה אמחה אלת זכר עמלק בלשני כה דר"ל קא
מיירי זכר זה לאבנ ולי"ל מדריש זכר זה המן ולכי אבר בהמנ

ודקא"ל למשה כתוב אלת זכרון בספר לשבר בתיב ואמרתם לאת
זכר בסחם ולא תיבת הדבר על מי נאמר אם באבנ אם
בהמן ובאם בחזני יהושע דבריה הקאמרים בלחיבה פי' מדברי
בתיב מכתוב מדבר אם באבנ ואם בהמן כי לו לבדו הבלה רו
זה ומהו מזכרון שאמרתי לך כי מחה אמחה אלת זכר עמלק
מחה לעמלק בזמיה אמחה לאבנ לו לבמן מרמוזים בזכר
והיינו עמלק שלא נתנה ליכתב לו בעירושלם לאחר משה
דאם בהמן מכתוב מדבר הא קעביד מעשה נידים המלך שאול
לחיות וכמ"ש הש"ע הוא לאבנ בין דאיכא לאחריתי מעשה דהמן
ולא אליה קטליה שאול לאבנ לא הוה אתיליה המן ואם באבנ
מכתוב מדבר הא לא נוה על המן ה"כ כאשר יקיים שאול לאבנ
סו"ל מוזד וכושע ח"ו לכן מסיים ואמרתם הדברים כבתבן לזכר
בעלמא.

נשאר לנו לבאר מה זו תשובה היינו
שאול לשמואל כאשר הוכיחו
באומרו ומה קול הצאן הזה באזני וקול
הבקר אשר אנכי שומע. והוי כמשוב ויאמר שאול מעמלקי
הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבח
אלהיך והחרמנו השאר. שזו סיבת תשובה. ובגרא דבא קא
חזינא שהרי נאמר לו ע"פ נביא מפי ה' ולא תחמול עליו
ומתת מתים עד אשה ועולל ועד יונק משור ועד שה מגמל
ועד חמור ולא עשה מה שנתקבר ולא לומר אשר חמל העם
והם עשו אלא כסונן ולא"ל לא ס"ל ושלא ברצונו הוא ובעונו הוא
זו טענה להיל לעצמו אלא הי"ל לשאול אם הכל לאשר יחפוץ
עשה. ואין מוחין בידו ומי יאמר לו מה תעשה. והרי סוף כל
סוף הורה ולא נוש ויאמר שאול אל שמואל חטאתי כי עברתי
את פי ה' ואת דבריך כי ירא אתי את העם ואשמע בקולם ואפי
שהיה מרגל בחטאת נאמר עליו ויחמול שאול והעם כו' כמ"ש
הר"ב כלי יקר ע"ש.

אבן תחלה ראש נבאר מאחר תשובה
ודבר בנאי ע"פ דאחת דבר"ב דיומא ודבר נמצא
נאבן) ה"ר מני על מסקי נחל בשנה שה"ל הקב"ה
לשאול לך. והבאת את עמלק אמר ותה לא
נצטוה עם אחת אחרה תורה הציאו אבנא עדיפה בנחל כל
מנאות הלנו על אחת כמה וכמה לא הטל אדם בהמה מה
הטל לא בדולים הטלו קטנים מה חטאו איר יגלח ב"ק אחרה
ל אחרי צדיק הרבה עכ"ל. והמפרשים אחיו ספר תמה ראו כן
תמהו דאלי קל ואמר פריכא הוא דבנלם עדופה הוא על
חלב מבני ישראל ואיכי אתי נקי לבני עמלק דליתנהו בנלם
הם נתבן את הבר. גם בעיני יבלא אלא היכא דלא מפריך
ק"ו ואדם דן ק"ו מצאמו הייבו דקא היכא דלא הוי הכך דבר
ה' אבל אי אי ליפכא מהם שנוה ה' חל ודאי דק"ו פריכא
הוא ואין אדם דן ק"ו נגד הבעלים ובאתו ובינו בעל ולא נמה
עשה המלך שאול ק"ו מעצמו ואולא נכת"ר מפני גזרת מל"ם
הקב"ה ונראה ח"ו נחולק על דבר שמואל הנביא ואולם על
חשבינה. ועוד גם להקשות בא"ם לם אדם הטא בהמה מה
חטאה נדולים חטאו קטנים מה חטאו ואולא לא עשה כן אלא
ולא כל העם החרים לפי חרב ולא הותיר מהם שריד ופליט
לגבדול ועד קטן וגם את כל הבהמה החרים ולא השאיר מהם
כי אם מיטב הצאן והבקר וכל המלאכה נמבנה וגמם אותה
החרימו וכי בדר ניה מחחיה מעיקרא אלא סבר ולבסוף מלא
סבר. אמנם אלת אשר לקושיא הא' להבין הק"ו עצמו ואולא
בעה בנדקדק עוד בעלי דקאמר קרא וירד בנחל ואמר נמי
ל"ר מני ע"פ נחל ומה בשביל נפש אחת אחרה תורה הציאו
ע"פ בנחל דמשמע הכל עקרו של ק"ו סגא מן בנחל ולפי הר"

אחמנים יש מקומות דחייבי לרגיבה אחיטו בהמתו של בני ואין
מוכרין להם בהמה ועל כי זה נאמר דשאול המלך הוה שקל
ובריר בינו לבין עצמו לאחסוכי אמתתא אלינא דאלבתא
למען דעת בעמא דמלתא אלא ואמר אשר פקדה להמית
אלהם ובהמה גדולים וקטנים ובגרא אמנם נשא ק"ו בעצמו מענין
מבלה ערופה בנחל על מי שלא הניחוהו לעשות פירות דהיינו
מו"ר וכ"ש כל הנשמות הללו ואף דרבינו נינהו א"מ קטנים
אם חטאו וגם בהמה מה חטאה אלא מוכרח מדבר לומר משו
דחשודין על הרביעה משום מבי נוה ה' להמית אדם ובהמה
מזאלין ונכטלו ע"י הבהמה ובאו שנאתר ולא הבהמה תחרבו
שלא יאמרו זוהי שנכשל פ' על ידה וה"נ בקטנים אפני מחשודין
על משכב זכור וכ"ת דהא אמרינן דגוי חס על בהמתו שלא
תעקר ולא תכחיש נבשר א"ת אל איכא הקומות דחייבי על
הרביעה אף בבהמת דידהו אגוי ולא"כ אפשר דידע קב"ה בנני אמלק
דרבני אף לבהמות דידהו מש"ה בזר אומר לאחיתם אחנם
הני עיזי דני שבאל אמינן מיעב אנלן והנקר בהנפו ודאי
לית בהו חסם דרביעה שהרי אלמלא נרבעו היו מכחישין בשר
והא דאי דלא בזר עליהם ולכן ויחמול שאול על מישב הצאן
והנקר והמשני ועל הבקרים דהיינו הסמנים והמפוטמים משום
דודאי לא נעבדה בהם עבילה דאוזהם מוכיח עליהם ולפיכך
כאשר אמר לו שמואל לשאול ומה קול הצאן הזה באזני הבינו
אחר אחל הטם על מישב הצאן והבקר לאמר לזמידי אלא
שעמלק בזר על הרביעה בהני ליכא לאיחס לזמידי הוא
שחשודין על הרביעה והני לית בהו משום לכתוכי.

פש נבן לבאר דברי שמואל ביוכיח שני
אלא אם קטון הייבו רכתיב ואתר שמואל אלא אם
אתה וכו') קטון אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה
וימשחך ה' למלך על ישראל ויאמר לך ה' בדרך
ואמר לך והחרמת את החטאים את עמלק וכו' ולמה לא
שמעת בקול ה' וכו' ויש כאן מקום שאלה ולמה נגרמה על
לאקבותי מחחיל בשבח בי הוא ראש שבטי ישראל ומשוח מלך
ומהוך שבחובה לידי בנותו אשר לא שמע בקול ה' ולך ובחם
סותר הקיום כי הוא קטון בעיניו וראש שבטי ישראל יוגיד
בותר הנמשך בחברת דהו"ל למשמע ולא שמע.

זכיצא בדבר אחת אומר דאיכא
אותי שלא ה' למידק בפתח דברי שמואל
למשחך למלך אשר דבר בעצין הזה דקאמר קרא ויאמר
זכו' שמואל אל שאול אותי שלח ה' למשחך למלך
על ישראל ועתה שמע לקול דברי ה' והא
דאית לאשאלה דלמה את דבר המלוכה הביר לו לבת פתח ולך
ומשך אזה לשמוע בקולו ומאי ועתה דקאמר ל"מ אם אוהו שלח
קאמר אותי שלח ה' למשחך למלך דמאי ל"מ אם אוהו שלח
אלא לאחר למנוס העבין יונן ע"פ האשור בתולת מוקדם לעילא
לעילא אין הנחר ואיתא בילקוט שלקם עמו נופל אלא ביר
פניה של דאל ואיתא נמי בגת"ג מצות נעשו ישראל בכניסתן
לארץ להעמיד להם מלך תחלה ואח"כ להכריח זרעו של עמלק
וכו' נמצא דבמלחמת עמלק בצינן תרתי שיחיה מלך ומבמה
של דאל ובע"ן יגואו הכתובים על נכון שיחם כאחר עובים
דאשון מקרא קדם ואמר שמואל אל שאול אותי שלח ה' על
למשחך למלך הנה כבר ידוע שמשיר שמואל באשר
אלו ישראל להם מלך מדרי שמואל ובית דינו קיים וכמו
שמואל וירא הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו חנה לבו מלך
לאוסעיני ואל זה כיון שמואל בדברו עמה אל שאול אותי שלח
ה' למשחך למלך לאמר לו הלא תראה שעשאני שיח למשחך
למלך

המלך ולא משה אותי למלך מה עשה הלא דבר הוא מוכרח לומר כי אל אלהים הוא יודע מגיד מרחשית אחרית הדבר משה אומר לך המלך על ישראל כדי להלאם בעמלק לפי שאתם מבניה של רחל כי לך משפט הבכורה ואין גואל זולתך לבחול דז"ם אותי שלח ה' למשרך למלך על ישראל מה שעם בשביל דעתה שאת לקיל דברי ה' דהיינו בשביל העת עתה שתשמע לקול דברי ה' להלחם בעמלק עד"כ מוכרח אתה שלא תשור ימין ושמאל מדברי ה' כיון שלכך נבחרת והוא הדבר אשר דבר בשביות הלא אם קטון אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה וכו' דהיינו לומר אם נאמת קטון אתה בעיניך כאשר דברת לאמר הלא כן אמיני אנכי מקטני שבטי ישראל ומשפחתי מבנימין אל"כ מה שעם ראש שבטי ישראל אתה ויאשחך ה' למלך על ישראל מבעשית לראש עליהם למלך באמת תמיהה אלא הלא ולאי מוכרח הדבר לומר דהיינו בעמלק משום דשלחך ה' בדרך ואמר לך והחרמת את החטאים את עמלק דהיינו משום שליחות מצוה דמלאמת עמלק לכך נבחרת כי אין זולתך לגאול משום דבעינן תרתי במלחמת עמלק מלך ומצנים של רחל וא"כ איך ולמה לא שמעת בקול ה'.

אך ואחר דאופן אחר שנים כתובים הבאים בהקדוש אלי דברסין בב"ב דיומא ר' יהודה ר' מפני מה נאבק שאול מפני שאמר על כבודו שנאמר ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש וכתי' ויעל נחש העמוני וכו' ופירש"י ז"ל וז"ל מפני מה נאבק שאול לבית לידי דבר שבליו ניעל תמנו תלכותו דהיינו מעשה דאגג מפני שמחתלת תלכותו מחל על כבודו בלא על עצמו אחינו בדאלי לאלו דכתיב ועל נחש העמוני ומסקנא דמלחמה ד' דאמרו ישראל מי האומר שאול ימלוך עלינו פתאומה תנו בחלכים ומיהם והוא אמר לא יומת חיש היום הזה עכ"ל ובזה יבאר הכתובים ע"ב עוטים הבנים ראשון סוף ויאמר שמואל אל שאול אותי שלח ה' למשחך למלך על ישראל בנוגע הלא ידעת כי אני מייתי אליה בדבר הזה בכבודי ובעצמי מאת העקום ולא משה אותי למלך ח"כ ודאי שאתה ראוי והבן למלך ולא כאשר עשית בתחלת מלכותך שמתחלת על פנודך וגילת על עצמך שאינך בדאי למלוכה ועל דבר זה אתה נענש לגלה לידי מכשול עון שעליו חטאל מלוכה מיוך לך אני מודיעך הזהר והשמר ושמע לקול דברי ה' ואל תש ימין ושמאל. ואל זה נמשך מ"ש עוד בדברות שבות לאחר מעשה ונקדים עוד מאי דאיתא בב"ב דסנהדרין ד"ט ע"ב אמרו כן בשם יעלי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך והקשו התוס' והנא משמע דמנך נרע מת"ח דהא ת"ח אין צריך לעמוד בשביל לו דין ואם תאמרו דאמרינן דאמר בשמחל על כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ותי' ר"ת דהרבה מש"ה כבוד הרב מחול דאחרים שנו הלא ודאי יכול למחול בשלו אבל כבוד המלך אינו משלו אלא מחורה נותה עליו שום תנאים עליך אלא שתהא מימתו עליך ואין יכול להשקיע מצות המלך ע"כ. בזה יבא ע"ב דשמואל מנגיה דנה להבינה לו לשאול עלה ובפה דאשונה נרמא ב בנזיקין שבא לידי עון אחר ומאי ניהו מעשה דאגג שעליו הנשל מלכותו אמנו ועון ראשון הוא מפני שמחל על כבודו בתחלת מלכותו והיינו דקא"ל אלא אם קטון אתה בעיניך דהיינו לומר שלא שייך מחשיב בכמה לבלוש מ"מ ראש שבטי ישראל אתה ומשחך ה' למלך על ישראל ואין זה כבוד שלך אלא בגירת הבחוב היא לנהוג כבוד במלך ואינך ראוי להפקיע מצות המקום ולמחול על כבודך והיינו מחלה על כבודך והן אתה ג"כ ויפלחך ה' בדרך ויאמר לך והחרמת את החטאים אם עמלק ולמה לא שמעת בקול ה' ותיך נפלת בעון גדול

פזה לבבור על לוי יחברך שנוך בפי' על הדבר הזה אלא גם בורם הוא עון הא' ועבירה בורחת עבירה והא גרמא לזה שמחל על כבודו ואין כבודו מחול כי משה ה' הוא נוה ויעבוד גדול המלך.

ביאור מאמר הקודם נהדרך לרישא ראיתי בויס עמלק הסתיים מתוך למתיימה מבין פתיחה ופוף סופו בתחלתו אם דורי אתה

מאמר פתוח איתא בפרקי ר"א אמרו ישראל משה רבינו פתו אחר אומר זכור את אשר עשה לך עמלק וכתוב א' אומר זכור את יום השבת לקדשו כיצד יתקיימו שני כתובים הללו דשניהם זה זכור וזה זכור אמר להם משה לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ זה כוס וזה כוס זכור לשמור ולקדש את יום השבת שנאמר את יום השבת לקדשו וזה זכור להשמיד ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק עכ"ל. הן דברים יתמהו שואלים ודורשין מה משפט המאמר הזה וילאו למצות להבין אמרי בינה מה אמרו ישראל לעשה כיצד יתקיימו שני כתובים הללו זה זכור וזה זכור והלא לעולם הן עומדין ומשמע שניהם כאחד טוענים זה לעצמו וזה לעצמו בשני עניינים הכתוב מדבר אלי לחוויים קלי והלי לחוויים קלי ולא קרב זה אל זה ותו קשיא מה זו תשובה כיצד ויבא משה את דברי העם לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ זה כוס וזה כוס בלין מבין מלי קלמר גם מלי קמ"ל ולא"ת לפרושי פשטן של כתובים זכור לשמור וכו' וזה זכור להשמיד וכו' וחיל קרי בי רב הוא מפורש הוא בפירושא לאחר ולא נצרכא לפרושי לאנשים הצנין יוצן בהקדים מלי וגרסינן בפי' ר' השנת ת"ר חייב בר לבנות ת"ר יומנן כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עבודת כוכבים מ אתין לו שנאמר אשר לנוש יעשה זאת כו' שומר שבת מתללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו עכ"ל. עוד נקדים ראשית מאמר הלז דפרקי ר"א דקתני הם רבי עקיבא אומר אחר מ' שנה רחם משה לזכור לישראל ולומר להם זוכרים אתם שאמרתם הים ה' בקרבנו אם אין אלא אמר משה אם אני אומר להם כך הריני מגלה פניהם והמבלה פנים אין לו חלק לעולם"ב אלא אני אומר להם משה עמלק והם מבינים מה שכתוב לפניו משל למה הדבר דומה למיך שהיה לו פרדס אחד וקשר המלך כלב בפתח הפרדס והמלך יושב בפלייתו נופש ומביט כל מה שבפרדס ונכנס אוהבו של מלך לבוב מן הפרדס ונשקו בו את הכלב וקרע בגדי אוהבו אמר המלך אם אני אומר לאוהבי למה נכנסת לפרדס הרי אני מבלה את פניו אלא הרי אני אומר לו הרחק אותו כלב שוטה הילך קרע בגדיך ולא תביר שאתה אוהבי ומיד הוא מבין מה שעשה כך אמר משה הרי אני אומר לישראל מעשה עמלק ומיד הם יודעים מה שכתוב למעלה לפיכך אמ"ל משה זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים מ"ל ישראל כתוב א' אומר וכו'. ועפ"ז יבאו דברי ישראל ותשובת משה עונים ונכונים דהיינו דקאמרי ישראל למשה כתוב אומר אומר זכור את אשר עשה לך עמלק והכונה להזכיר לעם מעולות ראשונים מאמרנו הים ה' בקרבינו אם אין וכתוב אחר אומר זכור את יום השבת לקדשו דהיינו לשמור את יום השבת ואת קי"ל כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עפ"ז כתוב אוהלין לו ח"כ היאך אתקיימו ב' כתובים הנאמרים כאן דאם אנו מקיימין מצות זכור את יום השבת אל תזכור לנו פגונות ראשונים והרי אם שניתין ובניקין לא מרירין ולא קיימין ואם כן ב' כתובים הללו קשה לזוגן ואין להם ישובה אחת בעולם ועל זה השיב להם משה לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ זה כוס וזה כוס וכו' ואיתא דרבנן לומר להם משה דאלי קרא דזכור את אשר עשה לך עמלק יתפרש שני כתרשים שונים אחוד בבוד פנעיות

ואחר

ואחר בסוד איזוניות הבן אח' שנבר פנישיותו שם רמ"ז לעון קדוש הנורם לביאת עמלק שאמרו הים ה' בקרבינו אם אין והבן איזו שבנד איזוניות הובר מבואר בדרך פשוט כפשוטן של דברים להכרית ולהשמיד זרעו של עמלק וח"כ נמצא לפ"ז דהני מיני דקאמר קרא זכור את אשר עשה לך עמלק מנויים בפסוקים כהם ובניה"ם פנים של ועם הם המדברי דבור קשה והיינו דקאמר להו משה לישראל לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ בתמיהה זה כוס וזה כוס דהייתו חוצה להם שניהם כאחד טוענים ומרחיקין טוב מן המדוש האחרים וה"ל אלי קרא כדכתי זכור את אשר עשה לך עמלק חונה לו ירלא ירלא בכוס של קונדיטון והיינו לפי פשוטו להכרית ולהשמיד זרעו של עמלק אמנם מצד פנימיות הרי הוא כוס של חומץ דרוצה לומר להזכיר להם עון הים ה' בקרבינו אם אין והיינו אם אי ס מאמרין את השבת אבל אם אשמרין את השבת הנם מדרי לפי פשוטו להכרית זרעו של עמלק וז"ל זכור לשמור ולקדש את יום השבת וזה זכור להכרית ולהשמיד זרעו של עמלק דרוצה לומר לם אחת מקיימין זכור לשמור ולקדש את יום השבת אז זה זכור את אשר עשה לך עמלק אין מקרא יוצא מידי פשוטו להכרית ולהשמיד זרעו של עמלק.

ובכן פיגינו אל ה' אל"ינו כאשר עשה פעמים שלם עם נבר ובבר ישראל וינוח שנע הרשע כה ישמה וכם יהיה לו הם פשע ולכלות הטלת האחים האלה לבלתי השאיר להם שם ושאר זה' נעולם יבא כונן נמשפט בשלו. ביאה"ר.

דרוש א

למעלת חנם של פורים

גרסינן בפר"ק דמגלה דף י"ב שאלו תלמידיה את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שנאותה פדור כלה אמר להם אמרו אחם אמרו לו מפני שהנו מסעודתו של אותו רשע אמר להם אם כן של שושן יפרנו גם על העולם לא יהרבו אמרו לו אמור לנו אתה אמר להם מפני שהשתחוו לצלם אמרו לו וכי משום עם בדבר אמר להם הם לא עבו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה אלא לפנים והיינו דכתיב כי לא ענה מלבו ויבא בני לים שכ"ל.

מחייב ליגים לנסומי בפוריא חזיל ומיד"פ פשחנת ליה נר"נ חסד"ל כשל כל אשר נמלנו ה' רבי"ם. דחס רחמנא לרבינו את הנבאה. מיד האדי גם את מדוב פשק דרפס. ובר שול רשע זה המן כתב ולא קעקע לאבדול ועד קטן אחוטל בעדיסה. כל מלרנות עיסה. לגהים חשנה לטובה נקם לעורלן שיריאו מלפניו והאלים נפש כל כי הלי רחמנא נקרא שמה עכ"ם. זוכר את הרחמים הוה קא פטר פרדיסא ופרים חד פרסא. לחסות תחת כנפיו היינו יחוס"ל. וקדש אנכה. מרקדים רפואה בא אס"ל. התילת נפילה ניס"ל. דאלם מר דרור ויהי לומן את הדסה. ויהי היום זמן קהלה אבל מקדשיין לדם מכניסה. שוחלין ודורשין בענייני של יום לאוקומי גדיסא. מה דאה מרדכי דהקני בהמן יונא עלובלומא. משוש דשוי נפשיה ע"ן דמתליפא. ומה קביב אליהם דלחרהים ניסא.

ביאור פשקי וכל ענדי המלך וכו' כורעים ומשתחוים מ"ן ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ויתמלא עברי המלך אשר בשער המלך למרדכי מדוע אתה עובר את מצות המלך ויהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו ויתמלא המן חימה ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי וינקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי.

אות שיש נה יגיעה בתחילה צריכים אנו לאודע"י מאלי כולי האי שקלא וטריא דדרים הדברים אשר אלפנו עברו לאו בין מרדכי הצדיק ובין עבדי המלך דאתי פינייהו בין עובר אלהים לאשר לא עבדו ומאלי קמבלני ומה זו שאנא אשר אחנו מאחו ומה תשובה הסיבן הבנינא גם מה דאו אל בכח ויבידו להמן לראות היעמדו דבי מרדכי דאתיה זו אינו מגיר לי לאחזי אתו גם מה אלא דברי מרדכי ולא אמרו לא קאמר לאו ולא מירי אלא דליתיה בשמיעה ולא שמע אלירם גם מאלי קא מבעיא לרו יעמדו דבריו גם מה שנאמר כי הגיד לרם אשר הוא יהודי אמנו עד השתא לא הוו ידעי ליה מאיזה עם הוא ואדי הוא גדול ליהודים בשמו ובמעשיו יכירו יכירנו לאחרים דקא נדגל מ"ר מכל העמים דמושלם במודיע וכל כי הא לא מבעי ליה לאודועי ועוד חזון קשה אם המרא פגדיל ואדא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו ולא אתי לא חזא כלל מחזיון הזה. ואיה שלי עבדו בעצם בעצם ולא קם ולא זע מאמנו וכי נסמיה עינו של אותו רשע וטוב נתבקש ולא תהא שמיפא גדולה אדאלים ומה שמיעה שמע. ובלא נחר ן יש ועוד מה זה ובלא תם זה בקש לעקור את הכל האיש אחד יחטא ועל כל העדה יקצוף ומאי שנאת קאמר בה כי הגיד לו אתו עם מרדכי ולא ידע לאו הן עם רבי ישראל ידועים לשבעיהם ומאלי היא מלאת הרחמא דבעייתא הנבה ואגיר"ן בה גם מאלי אתי דבנא גם זמנא לאחרייתי נמעבתנתו של אותו רשע כלמוד להשמיד את כל היהודים עם מרדכי ואתו אינא למיק נמ"ש כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו דמאלי לו דקאמר מל"ו דבני יתר כמעוד דמלחמה דפעיטא כי הדברים מגיעין עני דיוים ליקדר וכי אין אנו אודעין מי משתחוה למי.

אמנם עקרא דאלי מלחמה איתא בפרק ז' דסנהדרין דף ס"ו אחמר הבובר ע"ז מלחמה ומירחם אלנו אמר תיב דנא אמר מעור אבי אמר חייב דאא פלחש דנא אמר מעור אי קבלין עליה בלבה אין אי לא לא ע"כ. ומי"ר ז"ל וז"ל מלחמה ומירחם מלחמה לום ומירחם לום ולא תשבה בלבו לאלהות עכ"ל.

ן לשון הרמב"ם ז"ל הרמב"ם ז"ל פי' פירוש אחר סעובר ע"ז מלחמה שבחב נפ"ב מהלכי מ"ז ז"ל כו' נפ"ב) הבובר ע"ז מלחמה כגון מחק בנורה ז' מפני מנאכרה שיחה נאה גיוהר מן שבבה מירחמו לא שחא תריב נו כאו שרן מדמין בובויה שיהא מעיבה ומריעה אם קבלם עליו באלהים חייב סקילה ואם בברה דרך עבוד זה או בחתה מלחמה עבודות מלחמה מו מירחם מעור עכ"ל והרמב"ם בהשגותיו כתב ז"ל ואנו מעבדים מלחמה לום ומירחם לום ולא זע בה ע"ו ולא מירחם עכ"ל והבר"ה בהגהותיו תמה ע"ד הרמב"ם מהא דאיתא בתם סנהדרין ונראה בעוביא דלעיל ד' הא דאמרינן לא תאבה לו ולא

תעתם

תשובה אלו אל אלכה ושעב חייב מיירי בדאמרי ליה ע"ז פ"
כך אשיבה כך תריבה דבון ריבא שבתיה דע"ז וקאמר אין מו
לא הדר ביה ומתייב נאמרת אין הוא חייבה לדעת הרב דאיהו
קאמר דאף שענדה משום דמשיבה ומריבה דמיפער וכל שכן
באמירת אין וכי עדיף ה אמירה מעבודה גופה דמפסר וליכא
למימר דפליגן דהא רבא בופים דפער שכא איהו בופים קא"
הכם לחייב תוקפתא ע"ם עכ"ל. ואחרי המילה רבא
מכ"ר לדידי חזי לי דאין כאן מקום קושיא כלל ואמינא ליה
לרב ספרא ולשעאיר אדפרכת ליה מאוקמתא דרבא דלעיל
אצערי לך למפרך דרבא אדרבא חיקשי ליה מתניתין דתנן
הכם בו בפרק דף ס"ו בני מסים אמר יש ע"ז במקום פלו כך
אוכלת כך שותה כך מעשיה כך מריעה ע"כ. הרי לך בהדיא
דמסית חייב אף שבא בעצה כך מעשיה כך מריעה וה דמבש"
קא אר דאף דקבבר מעשה נמור לעובדה עבודת עבודה לפי
שמשיבה ומריעה פעור וכי עדיף מסית מעובר בופיה כמנא
האומר נפיו חמור מעובה מעשה שא ודאי מאי אים לך למיא
דהא דמחייבי המסית והנסת אף שבאים בעצה כך מעשיה כך
מריעה היינו לומר דמשום שבתיה דע"ז יאמין בשוא נתעה כי
אלהים הוא וכי שב לי לפרע לו לחייבו ונפיו מלא לאמר
לעבוד ונקרבו ישים לורבו דקבליה עליה באלוה אל תאמר לו
אלי לתת כדרך כל הארץ העובדים ע"ז ולאו מיירא הוא
דעבוד אלא אמר יאמר העובד כך חובתיו ואף יפה לנו
אלהים דרב חיליה לפרע לו לחייבו ומש"ה חיובי מחייב אבי
באמירה לחוד ואף הנשמת דבון דוגא שבתיה דע"ז הו לא אבד
ביה הקבעיד עבודה אבל העובד ע"ז מבני הירלה שמא תריב
לו לא קבליה עליה באלוה אלא דידע לחיים בנפשיה המם לא
שיים ובעידתיה עבדי למעבד ליה ריעותיה מפני דהוי מחשב
שיש בידו לפרע לו לחייבו כמו אדם בחירי ברגון שיש סלק
בידו לעשות כרגונו ואין מוחין בידו ואדם הוא ולא מנף בנבר
ומכני הכבוד והירא בני אדם משחחוים לו ולכבודו הוא דעביד
ומשום הכי מפסר העיבד ע"ז בחלי גוונא אף דקבביר מעשה
באומן שהכל חולך אחרי אלהים אחרים ודאי קבליה עליה
אלוה אף דאחי עלה משום דמטיבה ומריעה היוני מחייב
אפי' באמירה לחוד ואף לא קבליה עליה באלוה אף דקבביר
מעשה פעור ולכבוד לאקשויי מחיה לאיך כי רב המרחק
בפה טורת ביניהו אלהים על אדם הדרים זה נלע"ד ברור להגין
בעד הרמב"ם ז"ל.

ענוך לו חשובה מוצלת לפי מ"ש הריב"ם סי' ק"ו לדעת
הרמב"ם דפלוגתייהו דאבי ורבא בע"ז שהכל
עובדין אותם מאהבה ומיראה דומיא דהמן דמייתי בגמרא
ובחא הוא דפסר רבא אבל ע"ז שעובדים עובדין אותה בקבלת
אלהות ובא זה ועבדה אע"ב דלא קבליה עליה באלוה חייב
אפילו לרבא וה"כ הרמב"ם מיירי בע"ז שהכל עובדין אותם
מאהבה ומיראה ובחא הוא דפסר הרמב"ם אבל לקו"מ
מן המסית והנסת שעובדין לפי שמשיבה ומריעה דהם אף
דמיירי בע"ז שעובדים עובדין בקבלת אלהות ובהא כ"ע מודו
חייב אע"ג דלא קבליה עליה באלוה ופי' זה שכתב הריב"ם
בתבואה הא"ש בסנהדרין ובשבת פ"ו ועוד כתבו שם דבסתם
ע"ז חייב ולא פסר רבא אלא במפרש דקא עביד מאהבה
ומיראה ואולי זהו דעתו של הרמב"ם ודוק. והתיפה מהרש"א
אשר לא שת לבו לדברי הריב"ם שכתבנו והובא בע"י.

ענוך הקשה הרע"ב ע"ד הרמב"ם הלוי אחת דאמרינן
הכם בס"ז דסנהדרין דף ס"ה דמקטר לשד עובד ע"ז
אות ואל הכם שבורתי אינו מקבלו עליו לאלוה אלא שמקטר
לו כדי שיעשה חפצו ורצונו והוי כעובד מלאכה ולעש"כ קרינן
ליה עובד ע"ז ולכן פי' שאר המפרשים פקר בע"ל. בס אלוה

לוכי חרוצה לע"ד דלא קשיא דהכי לאחא הכם בני בעל אוב
דמקטר לשד הוא ופריר עלה רבא מקטר לשד עובד ע"ז הוא
ומשני דמקטר לאחר ופריר"ז ז"ל ז"ל במקטר לאחר אינו מ
מקטר לשם אלהות אלא ע"י הקטורת עושה המכשפות לאחר
הבדים לכאן עכ"ל וכיונא בזה פי' ב"כ נפר"ק דכריתות ד"ב
על סוגיא דאיתא הכם בכה"ב אלא אמר רבא במקטר לשד
ע"מ לאחרו וכתב רש"י ז"ל ע"מ לאחרו שיתחבר אליו ויסיענו
בכשפיו ולא קטר לו לשם אלוה עכ"ל. ואתורתו של רש"י ז"ל
אינו אמדין דבמסקנא הוא דאמרינן לו רבא דאינו מקטר לשם
אלהות אלא כדי לאחרו אליו שיסייענו בכשפיו והיינו כמ"ש
הרמ"ם שאינו מקבל עליו לאלוה אלא שמקטר לו כדי שיעשה
חפצו ורצונו ובמסקנא הוא דמסקינן הכי ונרון מדין נעל
אוב. אבל כפי הסגנון דמחין דפריך רבא מקטר לשד עובד
ע"ז הא הוי פירושא שמקטר לו לשם אלהות ומקבלו עליו
באלוה ומש"ה קרי ליה עובד ע"ז וחיובי מחייב ולא קשיא ולא
מידי על הרמב"ם ז"ל והדא דתימ"ה על הרמ"ה מ"ר קשה עצמו
לדעת הרמב"ם במלחת דפשיטא ולא ידרתי לסוף דעתו דעת
עליון הרחנה נסגבה לא אוכל לה.

ענוך הקשה הרמ"ה מ"ר דאיתא הכם
(מז"ל מהרמ"ה) על פלוגתא דאבי ורבא ואמר
אבי מנא אמינא לה דהעובד ע"ז מ
מאהבה ומיראה חייב דתניא לא תשתחוה להם אבל אתה
משתחוה להם כאורח יכול אפי' נעבד בהמן תלמוד לומר
לא תעבדם ואל המן מיירא הוה נעבד עכ"ל. ולפי טעמ
הרמב"ם דפירוש מאהבה ומיראה היינו מאהבת ע"ז עצמה
ומיראת מאי קא מייתי ראיה אבי מהמן דהוה נעבד מיראת
אדם ואין דמיונו עולה יפה למיראת ע"ז עצמה שכך מעיבה
ומריעה אם לא שנאמר דמייתי ראיה באש"כ כיון דאפילו
מיראת אדם חייב כ"ש מיראת הנורם עצמה עכ"ל. אן אמת
שאינו מוחיב לה ואינו מפרק לה חריץ יתיב שפיר והדברים
ברורים מ"מ אכתי לא אפרק מחולשא דמי דאקו להרמב"ם
לפרש מאהבת ע"ז ומיראה זה עד שיצטריך לאחוק דאא דקיליף
לה אבי מהמן היינו נמכ"ם דמיראת אדם עבי אדם ומיראת אדם דומיא
עיקר המחלוקת דאבי ורבא מאהב"ם אדם ומיראת אדם דומיא
ממש דהמן דמייתי למילף מינה כמו שאר המפרשים ואיתאר
קשה דאא מנ"ל להרמב"ם לפרושי מלחא דלא מוכח בגמרא
ואדרבא אאכא מוכח מינה כדבר אחר.

ונתיב על קושיא הנ"מ **והנראה** אבני ביאור קושיא זו ואולי
דס"ל להרמב"ם דמאהבה
ומיראה דקאמר בגמרא הוא כולל בין
מאהבה ומיראה דאדם בין דע"ז גופה דבאיזה אופן שיהיה
קמבלני אבי ורבא ומשמע ליה הכי אחרי טעמי מדא ע
מסתפיות דגרי בגמרא דמסתם לם סתומי ולא פורש במאי
קמיירי ואיו לשון כולל דבאיזה אופן שיהיה קמיירי ונוגד דיל
בתר טעמא דאבי ורבא דטעמא דאבי הוי דהא פלחה וקא
לזיל בתר מעשה דקבביר אבודה ורבא קאזיל בתר מחשבה
דכיון דלא קבליה עליה באלוה ומשום עילה הוא דעביד לאו
בלום הוא וחבי טעמי שיבי בין מאהבת ומיראת אדם ובין
דע"ז גופה דבר עצמה אית לה ומש"ה בין לחד לחם ובין
בשיעוריהן ואין טעם לחלק ביניהם כלל. וכפי זה ל"ש הא
דמייתי אבי למילתיה מהא דהמן דמיראת אדם הוא דהוה
משום דבהא נרי קמבלני והא דהרמב"ם כתב דינא דמאהבת
מיראת ע"ז גופה ובנקיה לחידה דינא דמאהבת ומיראת אדם
משום דפסק ברבא דפער דהכי חריתי ואשמועינן דאפילו
מאהבת ומיראת ע"ז בעבה פעור וכ"ש במאהבת ומיראת אדם
דאתיא

דאתיא בק"ו ולא שרא למבתב לה כלל וכ"ת דהו"ל למכת דינא
דמאהבת ומיראת אדם לא אשמועינן דאם קבלה עליו באלוה חייב
אף בגו הא נמי מלחא דפשיטא היא ולא אצריך לאשמועינן
ובכרא היא וזה ברור לע"ד טוב טעם ודעת לדברי הרמב"ם.

אכן מדן בכ"מ קאמר בה בעמא אחריתי
מדן נעבן הנ" שעל מה שפשיב הראב"ד דפירושא
הוי מאהבת אדם ומיראת אדם כתב וז"ל
דבינו נראה לו שלא לפרש כן משום דמיירא
אדם הייני באומם ואנום ראמנא עבריה ואיכי לאמר אבי חייב
אפילו לא קבלו עליו באלוה אלא מאהבה ומיראת מאהבת
ע"ז ומיראתה וכמ"ש רבינו עכ"ל. ונאמת דדברי מדן תמוהים
דהיכי קאמ' דמיראת אדם אבי אבי אבי מודה דפטור והלא אבי
בופים הא קמייתי ראיה מלתיה דחייב מהמן דקתני בעדיו
דנעבד בהמן הוי בכלל לא תעבדם והאן מיראת אדם הוא
דהוי ואפ"ה קסבר אבי דחייב. וראיתי אחרי דראי סבבר
עמד על זה הרפ"ח וקמסיים בה דמה שהקשה מדן דמיראת
אדם הו"ל אנום והיכי קאמר דחייב כבר אי הריב"ם דלאו
מיראת שמא יהרגנו דבחא לא הוה מחייב אבי אלא מיראת
אדם שמא יזיק לם שהיה גדול בבית המלך ע"כ. וראיתי בספר
דינא דאבי לרב החבי"ב בביאורו לסמ"ג לאוין י"ז שהביא בשם
הרמב"ן שהביא הר"ן בחידושיו ספי' מיראת אדם שלא יזקינו
בממון והקשה עליו הרב החבי"ב דא"כ מאי מייתי אבי מהא
דנעבד בהמן דהא המן מיראת נפשו היה נעבד והניחה בע"ב
ונראה מדאם דאמתיתיה דברי הריב"ם סלנו דבהמן לא
היה בם סכנת נפשות אלא מיראת הזיק והיותר קשה שהוא
עצמו בחותו לשון אבי אבי לתשובת הריב"ם הנו בשביל ענין
אחר ולא פיימוה קמיה מ"ם בם אתשובה וצ"ע.

נתשובה על קושיא הנ" **נראה** לדברי מדן והנה אחת דדברי מדן
הללו שרפסן אברי האמנם לפי
הומר הנושא בע"ר לתלין בעבד מדן ז"ל דאיתו
מאי אזיל ומודה דמיראת אדם שמא יזיקנו אבי אינו אבי אבי
דאבי ורבא אמנם כונת מדן היא דהרמב"ם ז"ל לא ניחא ליה
לפרש מאהבת אדם ומיראת אדם משום דסתמא קא מיראת
והוי לשון בולל ונכלל בזה מיראת הריגה וירא אדם מהריגה
הייני אומם ואנום רחמנא פטרים ואיכי קאמר אבי דחייב
אבן ניחא ליה לפרש דלא מיירי מאהבת ומיראת אדם אלא
מאהבת ע"ז ומיראתה ואין נכלל בזה מאהבת ומיראת אדם
דאדם מאן דכר שמיה הכא אבל ע"ז גופה בה קמיירי וקאמר
העובד ע"ז ובאי דידה הדר מאהבה ומיראה דהיינו מאהבתה
ומיראתה אמנם מינה נשמע דמיראת היזק נמי קמבלני אבי
ורבא משום דהר טעמא אית בהו בהני תרתי חדא מאהבתה
ומיראתה וגם מאהבת ומיר' אדם דהיזק בעלמא דאבא דפטר
מאהבת ומיראת ע"ז עצמה משום דלא קבלה עליה באלוה וע"
עילה וסבה הוא שעובדה וקאזיל בתר מחשבתו העובדה היא
ה"ה ופוא הטעם היכא דעובדה מיראת אדם לפי דהיזק בעלמא
אלהיהו דפליג עליה וסבר דאף היזק שעובדה משום עילה
וסבה דהיינו מאהבה ומיראתה חייב דהא פלחה וקאזיל בתר
מעשה כי רע ומר ה"ה ופוא הטעם לחיבה שעובדה מיראת
אדם דהיזק בעלמא ואחא שפיר מייתי אבי ראיה לעלתיה
מהמן דהוה בתם ירלה היזק בעלמא משום דשקולים הם
מינו אינם וחד דינא ונעמא אית להו לחד לו נאמר המיתו לם
נמכ"ם מיראת אדם דהיזק דחייב לגירא ע"ז וכמ"ש הרפ"ח
לדעת הרמב"ם כדבר האמור לעיל מן נעבד בהמן מדן
ל"ל ואף כי נראה שזה דוחק ואינו מנוחר בדברי מ"מ אין
עוד מלבדו בכונת דבריו כי היכי דלא לשוויה טועה ח"ל כדבר
משנה שנתעלמה ממנו פלכה הא דקליף אבי מרתניתא.

ויצא מן סכלל דבין למדן בין להריב"ם העובד ע"ז מיר"
הריגה אף אבי מודה דפטור וליכא מאן דפליג
בחא ומטי בה הריב"ם מהא דתניא בחורות כהנים בני מולך
ונתתי את פני באיש ההוא ולא אנום ולא שוגג ולא מעשה
גם הרמב"ם ז"ל הביא בריתא זו בפ"ה מה' יסודי התורה ז"ל
וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה
מחלל את השם כו' ואע"פ כן מעבר שעבר באונס אין מלקין
אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו מיתת ב"ד אפילו
הרג באונס אין מלקין וממיתין אלא לעובר בזדון ובעדים
והתראה שנאמר בעוזן מזרעו למולך ונתתי את פני באיש
ההוא מפי השמועה למדו השוא ולא אנום ולא שוגג ולא
מוטעה ומה לם ע"ז שהיא תאורה מן הכל העובר אותם
באונס אינו חייב כרת ואין צריך לומר מיתת ב"ד קל וחומר
אשר מצות האמורות בתורה ובעריות הוא אומר ובעבדה
לא תעשה דבר עכ"ל. גם כתב כן הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות
סנהדרין וז"ל כל מי שעושה דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד
באונס אין ממיתין אותו ואפילו היה מזהר שהרג ולא יעבור
אע"פ שחלל את השם הואיל והוא אנום אינו נהרג שנאמר
ולעבדה לא תעשה דבר זו אזהרה לב"ד אלא יענשו האנום
עכ"ל. וכן הריב"ם בסימן ד' וי"ל הביא דברי הרמב"ם דת
סנהדרין וכ"כ משם הרשב"א בחשובה ושם ג"כ הביא הביא
בריתא דת"ק ומדברי"ם לאר לעניין דינא יע"ש. גם הסוס
בריש פ' הבע"י בינמות דנ"ר ובע"ז פה' ד"ר כתבו כן אחא
דאיתא התם בע"ז דתניא אזהרה נעבד כל אחות נעבד כן אין
באונס בין בשוגג ופריש רש"י ז"ל אחמא אלי אנום ריבי אבי
כנון שאנסוהו גויים והשתחוה לבהמה וידים מתק"ל לה בני
זירא לאנום רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר
אלא לאחר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם וכסברא לך בסתוב
ואי בהם ולא שיאות בהם יצא אנום ואזיר בחב רחמנא ולא
מחללו את שם קדשי ואפי' באונס הא כיצד הא בנעבד הא
בפרהסיא ע"כ ולהכריחו שם הסוס בהברת במור דרבי זירא
ורבא לא פליגי בחא דלכתחלה חייב למסור עצמו ורבי זירא
הכי פריך אונס רחמנא פטרה ריבבר דכתיב ולנערה לא
תעשה דבר ואע"ב שיש לו למסור עצמו אין לאסי' בהשתחויה
ורבא מסיק דהואיל ובפרהסיא חייב למסור עצמו ע"ז קיבלה
עליה אע"ב כן בנעבד פטור עכ"ל. וכ"כ הבע"י ודבריהם
מבוארים בדעת הרמב"ם וסיעתו שבאנו.

ומן יש לתמוה על מ"ש הסוס נסוגיין
נתשובה ע"ר **הקושיא** על פלוגתא דאבי ורבא בעובד
דעובד ע"ז ע"ז מאהבת ומיראת דאבי מחייב ורבא
מאהב' ומיראת' פוטר ז"ל רבא אחר פטור אע"ג דבעבדם
בן סורר ומורה אחרינן דבע"ז ובהרג ואל
שעבור ז"ל נמי דחייב לחסור עצמו לכתחלה מ"מ היכא דלא
מסר את עצמו לא מיחייב מלקה כו' ומ"ה דאמרינן דהרג
ואל יעבור היינו בסחם ע"ז וחכא אמרי בע"ז שהכל עובדים
מאהבה ומיראה דומיא דהמן דמייתי כו' עכ"ל. מבוארם
יונא מדבריהם הללו דמתחלה לא לאא דעובד ע"ז מיראת
דאדם דאבי ורבא היינו מיראת אדם אבי אבי ורבא
כהריב"ם שבירם דאמרי בירא היזק בנ"ל ובכו נבקה מינה
מדברי הת' הללו דלעיר"ם רחמנן שבתו יונא דאבי חיוב
מחייב מיתה אף דק נעבד מיראת הריגה ולבי מ"ל יונא
דבסתם ע"ז בין לאבי בין לרבא חייב מיתה אף היכא שעובד
מיראת

פירלת הריגה ולא פליגי אבי ורבא אלא בע"ז שהכל עובדין
מירלת הריגה דומיא דהתם דמייתי זה מן התימה דלא די
שבריהם מותרין זה אח"ז למ"ל כפרי ובע"ז הנע"ז דלכ"ע
אף איכא דאמרינן דרב ואל יעבור אם עבר ולא נהרג אינו
חייב מיתה אלא שבריהם מותרין לכאורה אפ"ל קרא ואי
פעית אימא נמרא ובריתא תיקשי להו קרא כדבתי ולנערה
לא תעשה דבר ותלמודא ניחא דקאמר רבי זירא בנמרא אנוס
דחמנא פעריה ורבא נמי הא קא מודינא מדאנפיה לחרוצי
ליה ברכתו דר"ז והא איכא נמי בריחא דת"כ דקאני ונתתי
אני את פני באיש הזה ולא אנוס ות"כ היני בת"ר אתו
לפירושא קמא דלאביי אם עבר מחמת אונס דהריגה חייב
מיתה ולפירוש הי"מ אף רבא מודה בזה פסחים ע"ז •

הן אמת דאקרא לא קשיא משום דאיכא למימר דמאי
דקאמר קרא ולנערה לא תעשה דבר וכתיב לה רחמנא
משום אונס דקרקע עולם היינו טעמא משום דקרקע עולם היא ואינה עושה
מעשה ואיכא למיפלג מיהא בשאר אונס דקבביד מעשה כמו
פשוטר ע"ז מירלת הריגה וכמו שכתבתי שם נפרק הנע"ל
ובפר"י נקושיתם ואף שכתבו לדחות זה פירושם מ"מ הם
כתבו כן לתרוצי לדבי זירא דקאמר על עובר ע"ז אנוס
דחמנא פעריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר ועל זה הקשו
אדאיתא דנערה רחמנא לנערה משום דקרקע עולם היא
והוצרכו לתרץ ע"ז בטעמים שונים דלא ס"ל לרבי זירא דמשום
הכי דקרקע עולם היא מעיה דחמנא אלא משום אונס אמנם
דבריהם אינם מוכרחי לשון אינו יוכל לחלוק ע"ז שם אדם דאכתי
איכא לאימר דאפשר לשאר אמוראי שיחלקו ע"ז ויסברו
דבא רבינו רחמנא לנערה משום דקרקע עולם היא • גם
הריב"ם בסימן שפ"ז כתב כן בפשיטות על הא קרא דולנערה
לא תעשה דבר וז"ל שלין לנו למדין מכאן לשאר עובר מחמת
פחד ואינו אחר מיתה שהרי בנערה המאורסה אינו כן
אדרבא אם היא בידה לחתול אין העבירה כשתשקר עצמה
למיתה חברג ואל תעבור ומחמת יראתנו לג"ע משום דלחתול
לדונה אל החם לנוסה היא לבתרי שת"ל לה להגל מן העבירה
בשום ענין דקרקע עולם היא וכל אונס שהוא ביונה בו שא"ל
לאדם לקיים המצות בשום פנים מחמת אותו אונס ואפי' אם
ירגה למסור עצמו למיתה אנו למדין משם שהוא פטור לא
פחי שיכול לקיים המצוה ועובר עליה מחמת פחד מיתה
שהגיע לו מאנה אם יקיימה שזה פקוח נפש ואנו לא יכפיון
פקוח נפש מהתם עכ"ל • והבחלתי כל לשונו שפת הדבר
מכואר בעוב עשה ודעת ברם דא עקא שדבריו סותרין זה
לזה שהרי בסימן ד' ו"ל כתב להדיא בהפך מזה דאונס
דחמנא פעריה מולנערה לא תעשה דבר • גם שם חביל דברי
הרמב"ם בהלכות סנהדרין דאף מי שמצוה שיהרג ואל יעבור
אם עבר אינו נהרג שנאמר ולנערה לא תעשה דבר זו אזהרה
לב"ד שלא יענשו את האונס ע"כ ובמש"ל • וכבר רמזה הר"ב בעל
משנה למלך בפ"ה מה' יסודי התורה בגרמה מהעורר בקושי
ז והיינו יש ליבא דהתם דסיפן שפ"ז יסדה אחיו של הריב"ם
אחר"ר יהודה וכמ"ש שם ואף שנתחמה איך סניהם מ"מ דברי
שם שכתב יראינו מעלה ומוריד לענין דינא לגרון דיניה דהתם
ר"ל מיירי כמי שעבר על השבועה מחמת אונס מחוץ יע"ש •
ומש"ה לא קשיו הריב"ם לחלוק עליו בזה אמנם אי קשיא הא
קשיא דזה הוי הפך תלמוד ערוך דקאמר ר"ל אונס אי קשיא
פעריה דכתי ולנערה לא תעשה דבר וע"ד מה שהקשינו לעיל
ע"ד התו' והנה מקום לזה דדחי נר חמה ס"ל דהא דעבר קרא
לנערה משום דקרקע עולם היא נדעת אמוראי א"ל ב"ש שהרי
אהו קאמר כגון שאנסוהו בנים והשחיתה כו' ואקשי עליה ר"ל
אונס דחמנא פעריה וכתיב ולנערה לא תעשה דבר השתא

מחדש"ל והרי"ף שהרי זה סותר הקושיא והכא קריה לה אונס
לעיל אמרו ועכשיו נרגון ונאסרה על מרובי בעלה אשום
לאו אונסה היא מכאן ואילך עוד אסור אהבעל ראיך ולמה
ולאחר הנוקה פיה פתחה ותאמר אל מרובי ועכשיו נרגון
ואיינו כמ"ש רש"י מכאן ואילך מדבתי דמת נפשך אם נאמת
לבתמים נתרצת לעבירה מכאן ולהלא דבר זה אי אינשר
לאמא על אותה נדקת ואם נאמר דכיון שהיא הולכת אלו
מתלוים לא מקרי אונס צריך עיון עוד למה דהא אנחה הוייא
לבא אל האיש להתחנן לו ולבקש מלפניו על עתה אמנם
הענין הכן בהקדים עוד אחי דברסיון בגמרא פ"ד דכתובות
דנ"א א"ר יהודה הני נשי דבני בני דהיינו אלבטי בונים אותן
מתחת בעליהן שריון לגנרייהו לפי שבאלו נאין עליהן אמרי
ליה רבנן לר"י והא קא ממנייתן לה נחמה דהיינו אתנו רואין
אצבעותן אצלן מוכיחין לסם לאותן בנים ומוון אלמא
ברגון הוא ומשני מתחת ראיה הוא דעבוד והא קא מצלתן
לסו בירי כסלתיים עזמנות ומוטשות לסם מינים לרות
ומשני מרמת יד ודאי אבקינהו ואזלן מנסייהו לסיון ובסקה
קדמב"ם ל"ג בפ"ד מה' איסורי ביאה ז"ל נשים שבנו לותם ליטמים
הרי הן כשביות שהן אונסות ומוטרות לבעליהן ואם הניחום
והלכו לנסטים משמתן הרי אלו ברגון ואסורות לבעליהן עכ"ל
בלתת איכא למיפלג בהא דאמרי אי אמרינן לתלמודא למימר
דאי אבקינהו ואזלן מנסייהו אסיון הא ודאי מלתא דשיעי
פיה ולא נזרכה לאשמועינן דהא ודאי ברגון גמור נתרצו
לעבירה שהרי הם מעצמם הלכו אצלם ואין לך רגון גדול מזה
אמנם אם נתרצה לבלי ואם לא הוא דעיירי אף איכא חשש
ירלה אם לא יבלו מעצמן אצלן שלא יחזרו ויצנבו אותם
ויהרגום על אחר לא הלכו אצלם מעצמן אם"ה אסורות ל
לבעליהן דכיון דקבבדי עובדא בנסייהו לאכת מעצמן אף
איכא למתלי דמתחת ירלה הוא דעבוד מ"מ אסורי מסקינן
והן אמרו אם אמרו לה ת"ר שבוי מלכות דהיינו נשים
שנשבו הילד לאשמעינן הרי הן כשבויין ואותרות לבעליהן
והיינו מעשה דאונס הוא דנבעלין ומוקים לה בנמ' באלכות
לתשורים מקרן נערות דבות •

ועכ"ז ואמאי ז"ל של לאחר הנדקת כי בתחלה הו"ל
בדין שבויה נמורה וכמ"ש בנמ' דשבויי מלכות
לתשורים הרי הן כשבויין וא"כ הו"ל לאסתר לאונסה באונס
ולאחר שנלאכה מותרת לבעלה ואיינו דקאמרי בגמרא
בלת מאחר מרדכי לאסתר עובה בלאחר הרתה בלאנה אתו
מלחד שהיתה עומדת מחיקו של לתשורוש ומובלת ויושבת
בחיקו של מרדכי לפי שאונס היתה מלת לתשורוש ולא היתה
הולכת אלו כי אם אפן נה המלך ונקרלה בשם לאנס כאשר
בקשה לבא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה
ומאליה היא בלה אלו ומה יתרצה לעשות רצונה כי אם
בלהנתו לוהה להנה דוחקת לת הנשר וא"כ הו"ל בדין ש
בקיבו בנני לבני כפי בנני ואזלן מנסייהו אליהם דאסיון
כמ"ש בגמ' ואף דאיכא לאמלי דמחמת ירלה הוא דעבוד
שמא יחזרו עליהן ויהרגום על אחר לא הכו אלמן מ"מ
אסיון מספיקא לם באונס אם ברגון כמו שביארנו וא"ל
והא הטעם בלאחר הנדקת אבר היתה הולכת אלו מאליה
אע"ג דמחמת ירלה הוא דעבוד לבקש מלבנו על עמה ועל
מולדתה מ"מ מחמת ספק נאסרה על בעלה אחים מרדכי כי
אי יוכל לדון דיעם שנבר אם באונס אם ברגון ואין לריין לת
מה שביאר רלוות וע"ב אלמר הנה מה עוב מאמר אסתר
לאמרדכי ובנן ר בוא אל המלך אסר לא כדת ודר"ל שלא כדת
של כל יום עד עכשיו באונס אלו היתה הולכת אלו כי
אם אמן נה המלך ונקרלה בשם וא"כ אונסה היתה ועכשיו

ברגון לבי שהיתה הולכת אלו מאליה ובכן הו"ל דין רגון לבני
בעלה ולכן אמרה ואחר אפדתי מבית אבא כך אונב ממך
דברגון אסורה לבעל ואע"ג דא"ל לומר ח"ו על אסתר הצדקת
דברגון היתה מ"מ לבעל דינא דינא לבני בעלה דיינינן כדין רגון
דליכא לבאוני בכי הא בין בריש לרשע אז בין ל"ב לשאינו בחור
בדיני אסור ואיתר והו"ל כדין כפי דבנני בנני דאסיון מספיק
ברבר החמור המנם ודאי בחמת היא לא נתרצית לעבירה
ומצילאי דיהם לבא אל המלך איינו מצוי להבל לקוחים למות
אם בחם ואת מולרתה ואיהי בופה הוא בכלל הסכנה ובדיני
שמים לא מחייבא על גופו של מעשה ומיהא הא לא אסתר
הרא"ך בני כל מי שאומר מי יחרב ולא יעבור ועבר ולא נהרג
שבעוה מהכרת דרמאב"ל נפי ואל שהים הוא יודע דאונס
קבביר אבל מיתת ב"ד חייב אם עבר בעדים והתראה פמו
שהקדמתי לעיל ודון מינה ואוקי באחרין בני אסתר דאפ"ג
דלבני בעלה דיינינן לה כדין בנעלה ברגון ואסרת על מרדכי
לפי שהלכה מאליה מ"מ הא בדיני שמים פטורה היא משום
דרחמנא לבא בעי ואחא קיבב דאונסה היתה בלא לב ולבן ובכן
מה מתוק מדבש הא דקאמ' בגמרא כיון שהגיע לבית הנאמים
נסתלקה ממנה שכינה ואמרה ש' אלי למה עזבתני שמא אחה
רן על שונג כמזיד ואונס כרגון ואחתא דייקא בלשונה לשון
פזהה ותמן אסתר ותאמר שמא אחה רן לומר אלהים אתה
ידעת בוחן לבות וכליות ש"ים בדיק כי לא מלבי היתה ואונסה
אלי ואיהך אחה רן אונס כרגון דבשלמא בדיני אדם שאין דנין
דיניש שבלב לפי שא"ל מכירין הם דנין אותי על האונס כרגון
משום שפי' אבל בני דיוק מי איכ' שפי' אמיתא בגיה ורחמב"
לבא נאי ופטורה אלי בדיני שמים וכמו שכתבו אם"ה הרמ"ך •
ואף אליבא דהרמב"ם ושיעתו דס"ל דאונס פטור בין בדיני
אדם בין בדיני שמים ואין אונס אי"ם היינו לענין פוטרת
דפטור בין מחייבת בין ממלקות דסבק נפשות להקל אבל
לענין אסה לבעלה אסורה מסקינן בדיני אדם אבל לענין
דיני שמים רחמנא לבא בעי ובכן עלה כאונס הבני מלאכים
הנו אליבא דכ כיתיו יהיו חמים •

אלו נאחרין ותלקח אחתר אל בית המלך אל יד הנשי
שומר הנשים ותיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו ויבהל את
תמרוקיה ואת מנותיה לתת לה כו' ושבע את נערותיה לעבר
בית הנשי לא חביאה לה אחר אם עמה ואת מולרתה כי מרדכי
צוה עליו אשר לא תגיד ובכל יום ויום מרדכי מהלך לפני
חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה • תו
כחיב תמן ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו
וכו' ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו
מכל הבתולות ויסם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי
ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר
והמדינה למדינות עשה ויתן משאת כיד המלך ובהקבץ בתולות
שנית ומרדכי יושב בשער המלך אין אסתר מגדת מולדתה
ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת מאומר מרדכי
אסתר עושה כאשר היתה באמנה אתו • ובאיבא לגירסא
דמלי קא משמע לן אשר לא הגיות אסתר את עמה
ואת מולדתה ולא עוד אלא שהיה עליו מכתוב איך
אסתר מגדת ועוד הרי רואה מזרעא מסורים יש בלון
דבתחלת קאחר ותלקח אסתר אל בית המלך אל יד
הני וכו' ואחר כך ויטב הנערה בעיניו כו' ויבהל את
תמרוקיה וכו' ואחר כך לא הגיות אסתר את עמה
וכו' ולא זו הדרך סדרן של כתובים

בפיהם וז"ל נפלאות שהנפלאו לישראל בשם לא החזירום למועב
רוו המזירתן למועב אבל פלמת לא נתחייבו כליה.

אמנם זאת הנלאו להר"ב פרשת דרכים
ברוש ל"ד רף ג' שהוכיח מזה
המאמר דקאמר רש"י שנתחייבו ישראל
כליה מפני שהשתחוו לצלם דישראל שבבבל
ע"ז פלונים חייב מיתה לשמים יע"ש.
ותמיהה אלתא דרב דהא בדיני שמים ליכא מלון ומחייב
ובריית ערוכה היא בס"כ בני חוץ ונתתי לה פני בחיים הוא
פחות ולא לגוים והביאה הרמב"ם בתשובה בפ"ה מהלכות יסודי
התורה והריב"ש בתשו' ונם הרמ"ך בהגהותיו היה נמי קשה
מודה בה ומאי האי דאשתמיט מינים דרב כל כי האי אלתא
ושות מביר ורבינו בדברי הרמב"ם וכמאן דמוקמן ליה בשמתים
דמיין והסוכתא שבאיה מאלו דרש"י לא מכרעא וכמ"ש ד
דמוכרת פרבר לומר דכפי הדין לא נתחייבו כליה אלא כדי
לתחזירן למועב עשה עמהם הקב"ה לפנים והאלהים עשה
שידלו מלפניו וא"כ דברי הרב ז"ל מוקשין ובוחרין וכ"ע.

אמנם אמתי קשיא על הנהו תלמידי דרש"י שהקשו
עצמן לדעת וכי משום פנים יש בדבר וכי נצלם
מעיניהם חטיא בריית הזהו ולא לגוים ואעיקרא דדינא הי"ל
להקשות דאיך ולמה נתחייבו כליה והלא אנשים הוו ואף
אלכתחל היה להם למסור עצמן מ"מ לם עבדו לעמות בעורי
מדיני שמים אליבא דר"ש מכה הנהיא ברייתא.

ע"ל מאמר מ"ר הנן קשה לי עדיפא דבמאמר הלו דרש"י
שהשתחוו נמלבו מבוחר מהרב ותלמידיו כולהו ס"ל
בדיבלא חש דישראל שבלותו חדוד תלבו חק והשלו נמה
רשתחוו לצלם) שהשתחוו לצלם ועברו על דת והיינו משום
דקי"ל בע"ז ישרב ואל יעבור ואלו במ"ר
אתיא ע"פ ואם קומתך דמתה לתיר דיר חשיריס מי ז' ו"ל
אלבו הגנים מישב ועזרה אבל דניל ה"ל רבינו דניאל נבוכדנצר
העמיד צלם בו' מה אתה אומר נסגוד ליה לי לאו אמר להם
פנים הגנות לפניכם לכו אצלו הלכו מיד אצל יחזקאל אמרו לו
מה שאתה לדניאל נסגוד ליה לו לאו אמר להם כבר אני
מקבל מיפיה רבי חני בשמים רבע עד יעבור זעם אמרו לו
מה לת בני דיהון אחרין הדין צלמא סגדין ליה כל אומיא
אמר להם ומה אתון אחרין אמרו לו אין נעינן דנתן ביה
פגם דנהוי תמן ולא נסגוד ליה דיהון אחרין הדין צלמא
כל אומיא סגדין ליה לבד מישראל אמר להם אם כדעתכם
המתינו לי עד שאלך בגבורה כו' ע"כ. אדי מלינו דאוכח
לדדיה מזה המאמר שכפי הדין היה לפם מקום מעבר ל
להשתחות לצלם אלא שהם רצו להתמיד על עצמן ולכן הלכו
ונמלכו בדניאל וגם דניאל עלה ונתחבק והמתה אותם אבל
הנגיה להמלך בו ואדרי זה קוראי הקורם מאמר דרש"י ע"ח
דתלמודא דידן דמבר לה מר ותלמידיו שעברו על דת ל
להשתחוות לצלם שאדם ישראל ולא די שדברי המדרש קוראים
לתלמודא דידן אלא שדברים קוראים זה לת זה שהרי בראשית
מאחר לתמר בני מדרשא פלוגתא דרבנן ורש"י ואחר אמר
הוא שבלו ישראל בטבק בימי האן על שעבדו ע"ז ואחר אמר
הוי על שלבלו מתבטל הנביים בסעודתו של אחשורוש ואיתו
ס"ל שלא עבדו ע"ז ישראל בימי נבוכדנצר הא כיון נבוכדנצר
העמיד צלם והפרים שלשה מכל אומות ולשון מישראל
והם חנניה מישאל ועזריה ועמדו ואיתו על עצמן ולא עבדו
עבודה זרה ומסיים בה הלבו אצל דניאל וכו' כמאמר לעיל.
אם כן אין נרגנן בין לרש"י היו חייבים למסור עצמן שלא

להשתחוות לצלם אחרי מלך דס"ל שבלו ישראל בשבט על שלבלו
מתבטל הנביים היינו טעמא דבבל עון ע"ז דתמיר ונקט בשולי
גויים דקיל משום דס"ל שלא עבדו ישראל ע"ז כי הנזרם על
שלשה לבד והם חמו"ב ומ"ב אלינה רב"ע לתנאי דבי מדרש
נמי חיינים הם למסור עצמן לכבשן האש ולא יתחוו לצלם
ותיינו מלתא דתמיהא על ג' עמודי עולם שאול ישאלו ברמה
מחלה קשה לשמוע ויהי בחמרם אכם מהו לומר כפנוד ליה
לו לא ומי אינא סביקא קמי שמיא לגרות פני עליון והא
לא בעיא המלכא ולא יתא המלוכ"ם לעבור על דת נמעו
ובמרו רבנן ותלמידיהון ישרב ואל יעבור ומה זו תשוב' משיבן
רב דניאל דבר זה נשאל לעניא וכי מלתא בדינא ל"ל אינא רבא
נשאל לחכמים ולא פירשום כי אם בכל דבר הנכשל בו ואלו
ליתיה בשאלה.

ע"ל מאמר מה הנן אינא לתמהני מהנין מאמרי אחה
ראו תמו"ב) דברסינן בפסחים פ' מקום שנהגו דף
נ"ב עור זאת דרש חורים אים רומי מה ראה
המו"ב שמסרו עצמן לכבשן האש נשאו ק"ו בעצמן מפרעים
כי דמאי דרש שאול שאול אחים גבולא רבא הוה אדי נעשה
שוא מה ראה המו"ב שמסרו עצמן ולא מבורש יונא בא אמרי
שהכירו דרבנן ותלמידיהון כאה וגמרו מרי בחיובא שחייבי הם
למסור עצמן ואדרבא ישראל שבלותו חדוד נחייבו כליה על
שהשתחוו לצלם ואנה רש"ז"ל פירש מה ראו שלא דרשו ומי
בהם ולא שיאות בהם ועמדו עליו התו' והר"ן להקשו דהא קי"ל
כרבי אלעזר דבע"ז ישרב ואל יעבור ועוד דהתם פרהסיא
הוא ומסקינן בסנהדרין ס"פ בן סורר ומורה דבפרהסיא לכ"ע
ישרב ואל יעבור אפילו על מצה קלה עכ"ל. ולא הקשו עליה
מהאי מאמר דרש"י דלקמן וגם אחר מהתירוצים שהירצו
לא מפני לאלי קושיא דלקמן וכמו שנתבאר בזה לקמן
אמנם הר"ן ז"ל כתב לתרץ הקושיות שהקשה בשם ת
לחרים שפירשו דה"ק מה ראו שלא נרחו כמו שעשה רבינא
וכך הוא שמדרש שאמ"ל ליחזקאל שהיה אומר שהוא מקובל
מישעיה חני כמעט רגע עד יעבור זעם מה לת בעי ויהון
אחרין הדין צלמא סגדין ליה כל אומיא אין נעינן דנתן ביה
פגם דנהוי תמן ולא נסגוד ליה כו' עכ"ל. והנה אמת שפיר
קא מתרץ לאמר דמה ראו ומאני לבולא פירכי ואף לאלי
דלקמן האמנם לבתי קשיא ממקום שבא הוא המדרש שהניאל
אתרץ ולא נופא קשיא אריש אלא לאשר שאלו בחלה נסגוד ליה
אי לא דמה זו שאלה ואלא דין הוא דישרב ואל יעבור ונם על
מאשיב רב דניאל שס"ל לכו אצל חכנים לתשובה דאלי מסקא
ליה במקום דיש אלו הכם אין הולקין כבוד לרב הוא הנגיה
ותמיהה מלתא דרב הר"ן דאתידוק מסיבא דאתנייא נמי
מדרשא ליבא חיא דמה ראו תיקבי ליה ריבא נופא דאילף
שאלו נכם אלא נסגוד או לא ונחא אין לומר חשב שהיה להם
לברוח.

הנן ליבא למידק במאמר הלו דרש"י ותלמידיו דבמאלי
קמפלבי מר אמר מנחייבו שונאיהם של ישראל
בלים מפני שהשתחוו לצלם ותלמידיו הם אמרו מפני שהיו
מסעודה של אותו רשע ומאלי ביניהו ועוד קשה דאיך מיתה
עון הצלם דאמיר ונקט ליה וחבסו עון הסעודה דקיל ואף
דבמדרש קאמר דבל דעתיה דאלין דאמר דעון הסעוד דאיהו
קא בריים ס"ל שלא עבדו ישראל ע"ז ואות שלא בוד נבוכדנצר
כי אם על שלשה מישראל והם חמו"ב מ"מ בגמרא דידן אין
דמן מזה כלל. ועוד קשה מ"ש דאיך אמר לומר שהחייבו
עליה על עון הסעודה ולא בנילות וטריפות ליה בחו אלא
לאו ונשאי בויים ופחם ייפם ליתכהו אלא מדרבנן ואף דקי"ל
דבפרהסיא אפי' על מצה קלה יעבור ואל יעבר מ"מ אם

עבר ולא נהרג אינו חייב מיתה בדבר דלית בם אלא לאו ואינו
מחייבי מלכות כיון אלף הם עבר מדבנו כלי פוס לאונם אינו
חייב מיתה וכ"ש מאן דעבר אדרבנן ואף כי הבונר על דברי
חכמים חייב מיתה מ"מ היכא דאונס פוא ודאי דשבור ועוד
נמה שהקשו תלמידיו לרש"י עמ"ש מפני שהשתחוו לצלם וכי
משום פנים יש בדבר שהמיתה זאת לא נולדה להם מדברי
רש"י ומלתא דלא דמיא עליה ולאו אדעתיה שהרי בלמת
השתחוו לצלם ואמאי לא נענשו על זה ועוד דלדידהו נמי דס"ל
מפני שהם מסעודתו של אותו רשע מי ניתא ותיקבי להו וכי
משום פני יש בדבר ועוד יש לדייק בת"ש מפני שהנו דבלמת
לא על המונה היו חייבים אלא העקר היא הלכלים וא"ל
לאיתר מפני שאכלו ואמאי לא אקשה לתכילה בלשון הנלה ועוד
יש לדרוש לשון חכמים ששאלו תלמידיו את רש"י אפני מה
נתחייבו ישראל מו' והאי ליתא אפני מה מתחמא לתרי
אנפי דבלאה דאתרתי ליתנהו שני עונות מקבילים ועל איזה
מהם נלאת הגזיר ועוד נמה שהשיב להם אמרו לי אתם ואלא
הם לנמוד בלו. והדי זה נא בלמד ונמנא למד.

ע"ל טוב טעם אכן הנלה ודאם הנלה נגלה לאת עוב
לישראל שהשתחוו טעם ודעת ולהשניר פנים הגרלים
לצלם) ודאי דאו ישראל שבלותו הדור להשתחות
לצלם ואי משום ירלה הוא דעבוד לא יהנע
אלתי חלוקות דאי דינא הכי לעבור ואל ישרב מ"ב מה ראו
המו"ב שמסרו עצמן ואי דינא הוא ליהרב ואל יעבור מ"כ מה
ראו אחרית ישראל לא יעבו עולה ומ"כ צריכין אנו לתוספ'
ובמאלי קמפלבי חמו"ב עם בני דורם וכל אחד לדרכו פנו.
אמנם הכל ינא לכלל יסוד בהקדים מאי דברסינן ס"פ נפו"מ
דף ע"ד אמ"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יהונדב נאמו וגמרו
בעליית בית נתנאל בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרים לו
לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וגלוי עריות
ושפיכות דמים ומקשה בגמרא וע"ז לא והתניא אל"ר ישמעאל
מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד ע"ז ואל תהרג שיעבור ואל
יהרג תלמוד לומר ולי בם ולא שיאות בהם יכול אפי'
בפרהסיא תלמוד לומר ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי
ומאני אינהו דאמור כרבי אליעזר דתניא רבי"א אם נאמ' בכל
מאדך למה נאמ' בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר
בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו ממונו לכך נאמ'
בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך
נאמר בכל מאדך ואיתא הו החם כי אתא רב דימי אמר רבי
יוחנן לא אמרו אלא בשעת הגזר אבל בפרהסיא אפי' על מצוה
קלה יהרג ואל יעבור וכמה פרהסיא אמ"ר יעקב א"ר יוחנן
אין פרהסיא פחות מעשרה בני אדם משעת ישראל בעונן
דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ומריך בגמרא והא אמתל
פרהסיא אלי דהיינו שנבעלה לאחשורוש ולא מסרה נפשה
לקבלה ומשני רבא אמר הגאה עצמן שאני דהיינו היכא שאין
הבוי מחכוין להעבירו על דת אלא להנאה עצמו מחכוין שאני
ואין כאן אלא ה' ליהרג על כך ע"פ. אלא נידונו דאיכא
פלוגתא בהאי מלתא בע"ז בשעת ישראל ס"ל דבע"ז
בשעת יעבור ואל יהרג ור' אליעזר ור' אליעזר ושיעתו ר"ש משום ר"ש בן
יהונדב דנאמו וגמרו דבע"ז אף בשעת יעבור ואל יעבור אבל
בפרהסיא כ"ע מודו דאף על מצוה קלה יהרג ואל יעבור.
אלונם הייתו דוקא אם מחכוין הבוי להעבירו על דת אבל אם
מחכוין להנאתו יעבור ואל יהרג. והרי"ף בס"פ בן סורר בתפ
דרבא בע"ז פ"ר ישמעאל בע"ד אחיל לשעתיה דר' ישמעאל בע"ז
בשעת יעבור ואל יהרג וכ"כ התו' בפ"ב דכתובות דף י"ט אמאל
דאיתא התם אמר רבא עבדים אמרו להם תתנו שקר ואל

תהרגו אלו אתו לקמן לתמלוני אתם דיקן לאו זילו התוחו ולא
תתקשלו דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא
ע"ז ג"ע ומ"ד וע"ז כתבו התוס' שם פי' אפי' מאן דמתאיר לא
מתאיר אלא בהכך דרבא גופיה קשבר דאתי' בהני אינו חייב
למסור עצמו בשעת בע"ז פ' ר"י ואין מילוק בין הכך לשאר
ובפרהסיא בכולהו יהרג ואל יעבור עכ"ל.

אמנם בפר"ב דע"ז דכ"ז הקשו התוס' שם דרבא דפר"
אדרבא דפר"ב דכתובות והביאוה בל"ע לבל
בפר"י כתבו אחו' שם דרבא נמי ס"ל כרבי אליעזר דבע"ז
בשעת יהרג ואל יעבור ומה דקאמר בבר"י דוקא יעבור ואל יהרג
בע"ז בשעת קבעי לתרוצי אף אליבא דרבי ישמעאל בתומן
דאיכא מ"ד דרבא דבתרא ס"ל דבע"ז בשעת יעבור ואל יהרג
כר"י. עוד נקדים מ"ש חו' אלינא דר"מ וסיעתו ר"י משום
רשב"י דבע"ז עבירות ע"ז ג"ע ושפ"ד אפי' בשעת יהרג ואל
יעבור וז"ל דעת רבותינו דלא שרינן להנאת עצמן אלא בשאר
עבירות אבל בב' עבירות חמורות לא דהני לאו משום אלוף
הטם הוא דאסירי והא אמילו בשעת ואתי סלא בשעת השמד
דאיכא אלוף הטם יהרג דמשום חומר עצמן הוא ומש"ה אסירי
בכל ענין ואפי' להנאת עצמן עכ"ל ובחב מרן הב"י בי"ד סימן
קנ"ז סב"כ הר"ן בשם הרמב"ן וסבן דעת הרמב"ן והטור ע"כ.
המורם מזה דבר"ל וסיעתו ר"י משום רשב"י דמתנו וגמרו
בע"ז אף בשעת יהרג ואל יעבור ואף היכא דקמכוין הגוי
להנאת עצמו כיון דלאו משום מ"ה הוא דאסור אבל לדבי
ישמעאל ורבא אליבא דמ"ד בע"ז בשעת יעבור ואל יהרג
אבל בפרהסיא יהרג ואל יעבור מפני ח"ה וכיון דכן הוא היכא
דהוי להנאת עצמן יעבור ואל יהרג אף בע"ז בפרהסיא משום
דליכא ח"ה בדבר להנאת עצמן ולא להעביר על דת. ועי"ש
בדברי הלה נאחר דאמו"ע ובני דורם קמבלני בחלי אלונתא
דר"מ ור"י דהנם בלם שהעמיד נבוכדנצר הרשע הו"ל ע"ז
ופרהסיא דאלי אכן לכבודו הוא דעבד ולהנ תו היה מתכוין
להנגדל ולהתיחר ולא להעביר על דת וכן מצאתי בכתב הר"ם
שלטי הגבורים בפשיטות בסו"פ נפו"מ והסברא נותנת כך
שהרי אל בל האומו' בזר ואין סברא שכיון להעביר על דת של
כל האומות וא"כ הו"ל אלונתא דר"מ ור"י דבר"י ודבא דבתרא
הוא אליבא דמ"ד דהכי ס"ל פעורים ומותרים היו ישראל
שבלותו הדור להשתחות לצלם כיון דאינם חוו ואונס בע"ז
שריית רחמנא לר"י משום דכתיב ואי בהם ואי משום פרהסיא
הנאת עצמן אלו דברי משום ליתא דפרהסיא כדבר המתוך
ולכן ישראל שבלותו דור היינו דסבור בהאי סברא דר"י ורבא
דבתר ח הוא ומש"ה ולא היתה להם להשתחות לצלם ויש להם
על מה לסמוך. אמנם אמו"ע אינהו דסבור כרבי אליעזר
וכר"י משום רשב"י דנאמו וגמרו דבע"ז אף בשעת יהרג ואל
יעבור ואם כן אף בהנאת עצמן יהרג ואל יעבור כיון דלאו
משום חילול ה' הוא ואסור אלא מפני חומר העבירה בם
ואיינו דגרמא להו למסור עצמן ולא בלחי לצלמא אף
דלגראיה הוא דעבד נבוכדנצר הרשע ולהנאת עצמו הוא שיש
מתכוין.

ע"ל ומעוצא דבר מפורש ינא בלה
שלו אמו"ע בשלו היינו לדברי המדרש
נשבור ליה לו שהבלו הנגיה מישאל ועזריה
לא) ומאלו בדניאל ואמרו לו נשבור ליה לו לא
נסבוד ליה ומסיבן הנה הנגיה לבניכם
לנו אלנו וכו' ואיינו בה ראמי קמ
מנגייה לתו בשקו שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב ואף גם

אינה אחת לא פשיטא להו לאסור ולא הוה ניחא עד דפורר לחו
אלא הגיה וגם המעקרת מחי סבור לפפוקי נפגוד ליה ולנסוף
מחי סבור דבעו למיתן ביה פגם דלהוו תחן ולא יסברן ליה
שלא לברות וחרי זו סברת התוכה מן הקנה אל הקנה ממש
אחמם ע"פ דרכינו הדבר מבואר דהיינו דקא מפיעה לחו
אלכתא כאתן אי כר"י ורבא דבע"ז בנגעה יעבור ולא יהרג
ובפרהסיה נמי היכא דהוי להנאת עצמן משום שרי והכא
נמי בע"ד נסבור ליה אז לא נסבוד ליה דהלכתא כר"א וסיעתו
נמי בע"ד נסבור ליה אז לא יעבור וכ"ש בפרהסיה ואף נהנה
בעע"ז אף בנגעה יהרג ולא יעבור אלא אפשי חומר שכה
עצמן כיון דלאו משום ח"ם הוא דאסור אלא אפשי חומר שכה
ונם דניאל הוה מספק ליה ולא לכו אבל הגיה לפסוק הלכה
כמאן הלכתא ואז הלכו אבל יחזקאל וח"ל בחלי גוונא מחלי
הלכתא ואחר להם כך מקובלני מישעיה רבי חני כמעט רגב
עד יעבור זעם אז ידעו מחשובת הגיה דינא הוא יהרג ולא
יעבור כר"ח וכר"י משום רשב"י דנמנו ונגרו דיהרג ולא יעבור
בע"ז אף בנגעה ואף בחגלת עצמן שהרי ל"ל לברות ולחי דינא
הוא דיעבור ולא יהרג כר"י אינם חייבים לברות וכן נראה
מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסודי התורה שאחר מ"ש שם
על מי שנאמר בו יהרג ולא יעבור ועבר ולא נהרג שאינו חייב
כרת ואע"ל מיתת כ"ד קא מסיים בה אבל אם יגזל נאלנו נפש
אלברות מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה פנה הוא ככלב שב
על קיאו והוא נקרא עובד ע"ז במזיד והוא נשרד מן העה"ב
ו יורד לגהנם התחונה של גהינם עכ"ל. משמע מזה דאינו
חייב לברות רק מי שנאמר בו יהרג ולא יעבור ולכן כיון
שהגינו מדברי הגיה דינא הוא יהרג ולא יעבור אז אמרו לו
אם לא נעבר דיהון אחרין הדין נלמה סגדין ליה כל אומיא
אחר להם ואם לתהון נעבן אל"ל אלן בעינן נתן ליה בגם דניהוו
אחן ולא נסבוד ליה דיהון אחרין הדין נלמה כל אומיא
סגדין ליה לגבר מישראל וכו' והיינו משום דדינא הכי יהרג
ולא יעבור. ובכן נחה שקטה הקושיא שהקשינו על מאמר
הגדרש אלוה שאמאמר רשב"י ותלמידיו דכולהו מודו דישראל
שבאותו הדור עברו על דת. במה שהשתחוו לצלם. וגם
קרא"ל שאחר שגדרים הלו תשא נמי הכי דרבנן ורשב"י כולהו
ס"ל דאיכא אפורה רבא בהשתחואה הצלם דנבוכדנצר ואם כן
מאבקרת מאי אוה מספקא להו לחזו"ל ודניאל אם להשתחואה
אי"ל כי ש"ם אחמור אין כאן קושי' בגל משום דרבנן ורשב"י
הינהו דסבור כר"ח וסיעתו ר"י משום רשב"י דנמנו ונגרו
בע"ז אף בנגעה יהרג ולא יעבור ואף איכא דהוי להנאת
עצמן בהיא בלם דנבוכדנצר. אמנם חזו"ל ודניאל מספקא
עצמן בהיא בלם דנבוכדנצר. אמנם חזו"ל ודניאל מ"ל הלכתא כר"י ורבא דבתרא
אזלו ונסבו לה שבעיא דילמא קי"ל הלכתא כר"י ורבא דבתרא
הוא דבע"ז בנגעה יעבור ולא יהרג ובפרהסיה נמי היכא
דהוי להנאת עצמן שרי והוא בלם נמי הוי להנאת עצמן ו
הלכתא הוא דעבד נבוכדנצר אשרי למסגד ליה כי נלמת יש
אמנם להסתפק בזה משום דאו"ל פעיקא דפלוגתא דרבוותא

ע"ז שוב לאחר שם רחו חזו"ל ומלילא רוחא שעתתא הויא דגרסינן בפ"ה דפסחים דרש תורם הים רומי מה רחו חזו"ל

שאסרו עצמן לכבוד שם נשלו ק"ו מצערדעים כו' ולקשינן עליה מאחר דרשב"י ותלמידיו. ומן הגדרש דלעיל דכ"ש שאינם הו לאסור עצמן וגם התו' הקשו על מה שפרש"י שם דהא פרהסיה הוא שמות נשם דהא פרהסיה הוא שמקשים כמנהרין דלכ"ע בפרהסי' חייב לאסור אפי' על מצות קלה וגם הר"ן הקשה בגוי כזה. ועוד דקושיא להקשות דהא קי"ל כר"ל דדרים בכל נפשך. ולפי דרכינו לא קשיא ולא מידי אמנם דחזו"ל הגיה רומי בגרא רבא הוא ולהיל לפטרים דר"ל דבע"ז בנגעה יעבור ולא יהרג ומיהו אמנם דכתיב ומי

מחרים נפשינו על קדוש השם והיינו שעשה דיוקו מבו"ד דשלחני ח"ם דהכא משחר ח"ם:

ויאוב כ"לאחר (עם רחו חזו"ל) וגם נחה ירוחה לנו האחר דחזו"ל הגיה רומי אלא זו דרש מה רחו חזו"ל שאסרו עצמן לכבוד השם דהיינו

ביאה ולפי דרך זו נבאר נם כן חשובה הגיה נשלו ק"ו בעצמן מצערדעים ומה לצרדעים שאינן מצוין על קדוש ה' כתיב ועלו ובאו בביתך וכו' ובתנורך ובמשארותיך ואיתי בשארת מצוייה אבל חתנור בשעה שהתנור חם אנו שאנוון על ק"ה על אחת כמה וכמה עכ"ל. דאיכא למידק דבאתיה דחזו"ל מומה נפשך דאי דינא הוא לאסור בעצמן אם כן מעקרת מאי קבעי מה דאו אמה דאו דדינא שכי ואי לאו דינא הוא לאסור עצמן ומש"ה קחבב אל אחו"ל מש דאו ק"ל מה זו חזו"ל נשלו ק"ו מצערדעים דהיכי קאמר ק"ו ומאחר דינא ועוד יש להקשות מה שקשה הר"ב יפ"ת בס' וחרא פ"ב שיעון ג' דמאי ק"ו פוא הלא הצערדעים אינן נבאי בחירה רק מוכרחי בחעשיהם ואין ללמוד מהמוכרח ועוד מאי קאמר שאינן מצוין על קדוש ה' והלא מצוין הם מאחר שגזר עליהם ועלו ובאו בביתך כו' עכ"ל.

אמנם סעניין יוצן ע"פ דרכינו ונקדים עוד מאי דכתב הר"ב תרומת הדשן בתשו' סימן קצ"ה על מאי פלוגתא דרבוותא שהאמר מי שנאמר בו יעבור ולא יהרג דהרמב"ם ס"ל שהם נהרג ולא עבר ח"ו מתחייב בנפשו והרמ"ם ס"ל דברי ואינו מתחייב בנפשו וסמ"ק כתב דמדת חסידו אוש ליהרג ולא יעבור ובמב"ל בשם אחרי"ם מהרחק כה אי ברי אלו אסור וכתב הרב ז"ל וא"ל והיה נראה דפלוגתא דרבוותא היא לזלינן לקולא באסור בסכנת נפשות דספק נפשות לקולא אמנם ע"ל הכא דלענין קדוש ה' שלא הקפידה תורה על אבוד נפשות מישראל ואמרה אסור עצמך על קדוש ה' לא יעבור לא אשאר ספיקא דלית נהו אשון ק"ה ונראה דלפי הענין ושרוחלין אנו כונתו מורין לו עכ"ל. עוד נקדים מ"ש הר"ר אל פרשת דרכים בדרך האחרים דרוש ב' בשם מוהריב"ל דאף אמ' דאדם רשאי לאסור עצמו על ק"ה אף נאקשה שאינו מייב מ"מ פבני נח כיון שאינם מצוין על ק"ה אינם רשאים לאבוד בעצמם עכ"ל. ובכר ביאתנו בדרך אמ' דמדומם הים רומי אזיל לשטתיה דר"י ורבא דבע"ז בנגעה יעבור ולא יהרג ואף בפרהסיה היכא דהוי להנאתן אף בהנאתן שרי ובלם דבנוכדנצר נמי הוי להנאת עצמן דלכבודו הוא דעבד ובטורין ופוחרין היו להסתפקות לו וא"כ אל"ל פלוגתא דרבוותא אם רשאי לאסור אל עצמן אז דהם מתחייבין בנפשם כדבר אחמו"ת עכ"ל נאמר כי אם זו דרש ושאול שאל חלים רומי חדום מה רחו חזו"ל שאסרו עצמן לכבוד השם אם הוא אל"ל פלוגתא דרבוות אם יכולין לאסור עצמן ומסקא אדי אשון ק"ה נפשו לאקל וכמו שאלתה אל דעתו אל חרב ת"ח ולא עוד אלא אלו היו עוברי ע"ז אחרין אין כידם עוון אחר חטא אבל כשאסרו עצמן על ק"ה אם איכא מ"ד הרמב"ם וסיעתו ס"ל דהו"ל מתחייב בנפשו ובם דאינה אלא בהגיה אל"ל אבל בעצמו ביון דהוי הנאת עצמן אף דהוי פרהסיה כאמור וע"ז הגיה נשלו ק"ו בעצמן מצערדעים ומה צערדעים שאינן מצוין על ק"ה ואם כן הו"ל מדין נמי נח דאיכא אינם רשאין לאבוד בעצמן כמ"ש מוהריב"ל ואמ"ש כן חורלת שעה היתה שגזר עליהם המקום ב"ה לאסור עצמן דמחיב ועלו ובאו כו' וכתנורך ובמשארותיך בשעה שמשלחת מצויה בתנור שהוא חם אנו שמצוין על ק"ה בעצמה ולא הקפידה תורה על אבוד נפשות מישראל בעצמן ק"ה אלא ולא יעמדו לה משאר ספיקי נפשות דעצמה ואם ודאי דהכא לפי הענין ולפי הסונה וכמסקנת הר"ב ת"ם ונ"ל

פשטא דריבא לכך אחרי כל האותות בורעים ומשתחוים בצלם ואין לך ח"ח גדול מזה שאין כמותו והיינו כ"ע חזוי ומזוי לע"ז ולא יוסר בם ישראל עוד עונו לעולם ואם כן יש לדון פורלא שעה לאסור עצמינו ולתת פגם בע"ז לחודיב אלהותו בעולם ויורו העורי"ם נתורם כפלמה:

ע"ז דין מחודש לגיאת דרי"ם דמוהה לרבנן בב"ע וב"ר) ובכן נתנה רחם לנאר מאחר שהתחלנו על בי מלאתו ונקדים עוד לדון בדבר חדש ואם דאף לר יעמעל דס"ל דבע"ז בנגעה יעבור ולא

יהרג ופליג עלייהו דר' אליעזר וסיעתו ר"י משום רשב"י דנמנו ונגרו דע"ז ב"ע ב"ר יהרג ולא יעבור אף בנגעה ע"כ לא פליג עלייהו ר' ישמעאל אלא בע"ז אבל בב"ע וב"ר אזיל ומודה לרבנן דיהרג ולא יעבור אף בנגעה ומכל מאינה לם בגופה דשמעתתא דייקינן לה דסוגיין תלמודא נמ"ם בסו"מ בריאה קמייתי להא דר"י משום רשב"י דע"ז ב"ע ב"ר יהרג ולא יעבור ופריך עלה הני בהלי ליאמר ע"ז לא ואחניא אר' ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד ע"ז ולא יהרג מנין שיעבור ולא יהרג כו' הרי לך בהדיא דלא פריך אלא אע"ז דהא קאמר ע"ז לא ואם איתא דאלבולהו קפליג ר"ש הו"ל לאפרך בשאם איני ואחניא ונ"ל לאדכורי שאל דע"ז בנגד ועוד דר"ש נופיה לא קאמר אלא ע"ז ואם לא ולא לאסכן ליה דקאמר מי ב"ע וב"ר ומכ"ל דיכו מי קפליג עליהו דרבנן דאסוסי פלוגתא לא מסתנן ואם ליכא למימר דנקט ע"ז דאמירה וכ"ם ב"ע וב"ר ויש כדמות ראיה לזה דקיליף ע"ז מקרא דאי כיון אל"כ ס"ל דאלאי קרא דבל המנות תמירי ובכלנן לא תונה ב"ע וב"ר הא ליתא דטעמא דבל איכא בחלתא דאמירי ב"ע וב"ר בענין זה טמי אשון דב"ע ילפינן לה מנערה המאורסה והיא נופה ילפינן לה מרוצח דיהרג ולא יעבור ורוצח בגופה סברה הוא ואלאי חוזה דמה דיהרג דומה שני דילמא בגופה סברה הוא ואלאי חוזה דמה דיהרג דומה לכ"ע ב"ר ויהרג ולא יעבור אף בנגעה אבל אם אמרו לו לאדם עבוד ע"ז ולא יהרג ולא יעבור ולא יעבור אף בנגעה וכן הוכח לחזיא מדברי הרמב"ם בפ"ה בסו"מ אם אמרו לו לאדם דפריך בגמ' הרמב"ם ז"ל נופה ילפינן לה מרוצח דיהרג ולא יעבור ורוצח בגופה סברה הוא ואלאי חוזה דמה דיהרג דומה לכ"ע ב"ר ויהרג ולא יעבור אף בנגעה ולא יעבור אף בנגעה ולא יעבור אף בנגעה

פקוח נפש אלא ע"י נ"ע וז"ר בלבד בתנו ז"ל פי' אפילו מלון
ומתמיר לא מתמיר אלא בהיך דרגא נופים קסבר דאפילו
בהני אינו חייב למסור עצמו בנעשה בע"ז בפר"י ואין איסור
בין הגך לשאר ובפרהסיא בכולהו יהרג ואל יעבור עכ"ל • פרי
שבתנו דרבא דאזיל לשמת רי"ם דבהני תלתא ע"ז ג"ע ש"ד
אינו חייב למסור עצמו ותמיהא לי מלתא דהא מינ"ל דפליג
רי"ם בנ"ע וש"ד כמי מלתא דלא חיינן ליה דבלי דעתיה בסו
דלשונו פלוגתא וגם שכבר הוכחנו מן הגמרא דבהני מודה
לה לרבנן וגם שהם בעצמם בסנהדרין כתבו להפך להדייא
ובמש"ל ואנו אין לנו אלא דברי התו' בסנהדרין דברירי ומוכחי
אלא"ג מ' ואל"ה סברא •

ועוד האומר בחורת מוקדם ומאוחר
יון מאחרים ז"ל במדרש רבה
של מגילת אסתר ע"מ אם על המלך טוב
יכתב לאחרים ז"ל אמ"ר יצחק בשתה המן
הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל כו'

אמר המן לאחשורוש אלהיהם של אלו שונא אתה שעמד להם
זונות ועשה לכם משתה ונזור עליהם שיבאו כולם ויאכלו
וישתו ויעשו ברצונם שנאמר לעשות כרצון איש ואיש כיון
שראה מרדכי כך עמד וחכריז עליהם וא"ל אל תאכלו
בסעודתו של אחשורוש שלא הזמין אתכם אלא להזמר עליכם
קטיגוריא כדי שיהא כ"ם לאמר"ה לקערב שליכם לפני הקב"ה
ולא שמעו לדברי מרדכי והלכו כולן לבית המשתה אמר רבי
ישמעאל ר"י אלף ות"ק הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו
ונשתכרו ונתקנאו איש ואיש עמד שכן והנשק עליהם לפני הקב"ה
בו' וגם חשוה דעתו של הקב"ה לנתחות את ישראל כו' באותם
שעה הלך השכן והביא לו מגילה וכתב עליה פליט כו' באותם
שעה בת אליהו ז"ל אצל אבות העולם ואצל משה רבינו וא"ל
אבות העולם עד מתי רדומים בשינה ואי אתם מסגיתים על
שנה שנגזרה שרויין בה אמ"ל מפני מה אמ"ל מפני שנהנו
מסעודתו של אחשורוש ונעבור זאת נגזרה עליהם בגזרה
אלכותם מן העולם ולאבד את זכרם בו' ומסיים שם שעמד
משה רבינו ומרדכי הצדיק נתפלה לבטל את הגזרה ע"כ • גם
בזה המאמר יש לשאול דהיכי קאמר שנתחייבו שונאיהם של
ישראל כליה מפני שנהנו מסעודתו של אחשורוש בשלמא אם
שביק עון ע"ז ורחמיר שהשתחוו לצלם ואף דאיכא למימר דש"ל
ע"ז במדרש תחת שכח"ל אלא עבדו ישראל ע"ז וחוא בי נא
בזר נגבדנער כי אם על תאו"ם לבד ועמדו ומיחו על עצמן
מ"ת היכא דאיכא למדרש דרשינן והוא כי ע"מ אם שקדמנו
הדבר מבואר דאין כאן מקום קושיא ואי משום ע"ז הנה רי"ם
הוא דקאמר חכי במאמר הנזה ורי"ם לטעמיה לזיל דס"ל
דנע"ז בנע"ע יעבור ואל יהרג כדאיתא בתלמודא דידן משום
רי"ם ואי משום פרהסיא הא קו"ל דהיכא דהוי להנאת עצמן
יעבור ואל יהרג משום ליתא דפרהסיא ואותו עלם דל"ג הוי
להנאתו ולבבודו הוא דעבד וכמש"ל וא"כ אין לחם כאן אבר
חטא ישראל שבאותו הדור ומפני שהשתחוו לצלם דעבודין ?
ומוחרין היו ולכן רי"ם בחר לו דרך לעצמו שנתחייבו כליה
מפני שנתקנאו בזונות ובמשתה ואכלו ושתו ונתקנאו וכל דברי
המאמר רוצים הלוך ודבר דמשום עון זונות דלהנאתם לבן
בא"ם המן הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל שהש"ל לאחשו"
אלהיהם של אלו שונא זה העמד להם זונות כו' מובא לחדיא
דהקטרוג היה מפני עון זונות ומ"ם לא"ב מבני שנהנו
מסעודתו של אחשורוש חל נמי מתבאר עד"ל שמתא' האוכל
משתה של הסעודה נתקנאו בזונות והוא"ל הנאה ודאיקא נמי
דקתני מפני שנהנו ולא קאמר אכלו ושתו משום דמיירי
בהנאה של זונות ונקט לשון נקיות שלא לבזיון דבר תגונה

מפני ונחר לשון פרומי' אבל על האכילה ושתיה לא היו חייבים
כליה דהי משום עון כנילות וגריפות ושתים יינם ובשולי גויים
אף דהוי בפרהסיא וקי"ל דבפרהסיא אפי' על מצה קלה כגון
עוקבת דמשאלה יהרג ואל יעבור מ"מ אם אבר ולא נהרג
לא מחייב מיתה כיון דאפי' בדבר אם עברו לא מחייב מיתה
דנגילות וגריפות לית בהו אלא לאו ובשולי גויים ושתם יינם
הו"ל מדרבנן וא"כ אף אם נאמר בדרבנן אבל ושתו נגילות
וגריפות ובשולי גויים וס"י ומ"ם וגזור עליהם שיבואו ויאכלו
וישתו לאו לאיסורא מאכלי גויים אלא מאכל ישראל וכמ"ל
באמדרש אסתר אין לומר דיין נכך מ"מ אף ברצון אין מיינים
מיתה כדבר האמור ? אמנם היינו דברמא להו עון הזנות
משום דקו"ל בכלל ב"ע וכמ"ש הר"ן ביומא פרק"ד בשם הרמב"ן
דישראל הנה על הגויה ב"ע חוי ויהרג ואל יעבור משום ד
דמחייבי מיתות הוא דהא קנאין פוגעין בו ומחייבי כריתות
נמי קאמר דאדרבה רב לבמדי יכרת ח' לאיש אשר יעשנה
עכ"ל והניאו מרן הב"י בי"ד סימן קנ"ז וכ"כ הכ"י בס"פ בסמ"ח
ובאיתר עוד דאף בנעע"ז יהרג ואל יעבור דאף דאין קנאין
פוגעין בו ואין חייב כרת כי אם בפרהסיא וכמעשה שאים
מ"ע מדין אבודרהא דנ"ע יהרג וש יעבור דהא אשם זו מעמי
שהיא ערוה בתורה וחייב עליה כרת אבל מדין הנ"י בחו"ע
סימן ט"ז כתב בשם א"ח שכתב דנ"ל דחיינו דוקא בפרהסיא
מ"מ הכא במשתה של אחשורוש פרהסיא הוי וכ"ע מודו דיהרג
ואל יעבור ובבר הקדמנו דאף רי"ם דפליג על רבנן בע"ז וס"ל
דהוי כשאר מצות מ"מ בנ"ע וש"ד מודה לרבנן דיהרג ואל
יעבור אף בנעע"ז ואף אם"ל שאין זה בדור ואין ליה פרכא
מדברי התו' בפר"ב ובתוכות וכמש"ל מ"מ הכא הוי פרהסיא
ונמעשה דאסתר דקא"ל בגמ' דפרהסיא הוי ובפרהסיא אפי' על
מצה קלה יהרג ש יעבור ולא הוי הכא הנאת עצמן כמעשה
דאסתר שהרי כפי רוש"ל אמר בני מדרש שכונתן דמן
ואחשורוש לגמר עליהם קטיגוריא • ואף דלהרמ"ם יסיעתו
כל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג אין חייב
כרת ולא מיתת ב"ד ולהרמ"ך וסיעתו נמי דפליגי ומחייבי
בדיני אדם מ"מ מדיני שמים כ"ע מודו דעבור וכמבואר כל זה
בלחוכה לפיל ולא"כ תקשי לך דאיך ולמה נתחייבו כליה בדיני
שמים על שנתקנאו בזונות כיון דמלתא המלך הוא דקענדו
ולאנוסים הוו ובדיעבד פטירי מדיני שמים לגמרי אפשר לומ"
דאף הקב"ה לא עשה אלא לאנסים ונקט לעורדן בחטוב כמש"ל
ואף שכת לגרת של בליה סרי מבואר שם במ"ר דנעיע נתחתם
ולא נדם ויש לה תקנה וא"ל וגם הסוה דעתו למחות את ישראל
גם זה לאנסים וכמ"ש הר"ב הר"ב ז"ל • מיהו בלא"ה חל לא קשיא כלל
חדא דאף אם נאמר דאנסם הרמ"ם בפ"ח מהלכו' מיסורי ביאה ובפ"ב
מה' סנהדרין וה"ל שם כל מי שעשה דבר שחייבים עליו מיתה
ב"ד נאנסים אין ב"ד ממיתין אותו ואע"פ שהיה מנוסה שיהרג
ולא יעבור אע"פ שהלא את ה' ואותו אנוס אינו נהרג שנאמר
ונערה לא תעשה דבר זו אזהרה לב"ד שלא יעבור אם האנוסים
אינם שאנוסהו עד שבא על הערוה חייב מיתה ב"ד שאין קטיר
אלא נדעת עכ"ל • ומקור דין זה מהא דאיתא בגמרא ריש פ'
הנע"י אמר רבא אין אונס לערוה שאין קטיר אלא נדעת וא"כ
לפ"ז שפיר נדונו ונתחייבו כליה אף דאנוסים הוו משום דאין
אונס לערוה ואף לחי"ל שהניח הח"מ בפ"ח דה"ב דהלכים על
הרמ"ם וס"ל דכיון שמחמת האונס יהב לדפתיה ונתקשה
פעור והיא דרבא אפרשי לה נענין אחר יע"ש • מ"מ הדי
כתב שם בשם פעור בדיני אדם משמע דבדיני שמים חייב
ועוד דאעיקרא דדינא נדא"ל אלא אנס אותם על דבר זה שהרי
קאתר לקדיש ובגזור עליהם שיבואו ויאכלו ויאכלו ויאכלו
כרצונם

ברצונם שלאחר נעשות כרצון איש ואיש ואכלו ואכלו ושתו
ונשתכרו ונתקנאו אדרי אלך לגיך דברצון סוא דקבנוי ?
וא"כ אדי הם חייבים כרת לשאים וכדאיתא בפרק הנשרפין
דפ"ג לא בעבו בו קנאין אחו בו לאדכריה רב לעתרים בו ובפל
דת אל נכר זה הנא על הגויה וכתיב בתרים יכרת ח' לאיש
לאיש אשר יעשנה ובכן אין לחו נדינין לבל ח"ם להפרית דבוס
יהרג ואל יעבור כיון דברצונם עברו ונעשו כחדא לפוס דינא
אבל קבה בפ"ז ובי אשות פנים יש בדבר והיאך זכו לגם בין
שחייבים מיתה כפי הדין • אין אחת דהא לא קשיא לפברת
הדורש דהא קאמר שתפלת מרע"ם ומרדכי הצדיק דלא חייבא
לחו לבטל הגזרה וגדולה תפלה שרוחה לת הגזרה ולא בבא
מחו"ם עצמם שתפלתם של נביאים מחפבת מד"ם לאדם"ל
אבן מצאתי למפר"ם יפה בפ' יפה עינים שכתב להא דאמרינן
במדרש הלא אם יפה דעתו לחתום את ישראל וז"ל לפנים
פדי שיעשו תשובה כי לפי הראתה א"ל לעולם בלא ישראל
מדלגיל בשיאן הקודם ועוד דכתיב ולא דבר ח' לשחות את
ישראל כדאיתיה ליה לעיל ס"פ בחדש הראשון עכ"ל • אין אמת
ישראל הדבר אם ע"מ ולאלך אין פוה לחטיאם וז"ל כל מה
שהיה המן מקטרג את ישראל מלמעלה היה מיכאל אומר
מנינוויה עליהם מלמעלה וכו' וא"ל הקב"ה חייב לא שבקית
ולא אשבוק הא"ר כי לא יעוש ח' את עמו בעבור שמו הגדול
אין חייבין אין זבאין בך ח"ל להיחאם לבי שא"ל לעולם בלא
ישראל עכ"ל • אמנם הא קשיא לפוס פוגיין דתלמודא דידן
בהיא דשלו תלאידו את רשב"י דחייחיון לביל שהרי הקבה
שם לרשב"י וקאמר מפני שהשתחוו לצלם וכי אשום פנים יש
פדבר והנעדר לשיב להם הם לא עשו אלא לאנסים וכו' מאמר
לפדיא דאלמלא היו חייבים היה הקב"ה מחייבם ולא יעלה
פנים להם וא"כ תקשי לאו לתלאידו רפ"ל מפני שאמר
אפעודתו של אחשורוש והיינו דאי כדעת מא"ר דחייבו שקט
אין הבריות ונתקנאו גזונות ובתו שנאמר לקמן דא"ל אמן
אם יש בדבר ובמו שהקבה הם בעצמם לרבם ולעידהו אי
ניחא •

גם לזה י"ל דבית דמתוך שכרוך עשו מה שעשו אינה
לאיסור שהגיעו לשכרותו של לוט ולכן נפקרו מידי
עדיתתן דהכי איתא בפ"ו דעירובין דף פ"ם שכור אקבה הקב
שמכרו מחבר עבר ענדרה שם בא איתה ממיתין אותו
מלקות מלקה אותו כלם של דבר אדי חזא בפקה לבל דבריו
אי"ר חיינא לא אבו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט אבל הגיע
לשכרותו של לוט פטור מכולם ע"כ • וכ"ת דא"כ אעקר דינים
לחה ותחיינו כליה עיון דלאו מדעתייהו הוא דעבוד הא לא
מצרת דאף הקב"ה לא עבד עמהם אלא לאנסים לעורדן בחטו
על מה שחטאו ובניהו עצמן לידי שכרות ושתמינו בעבירה
חמנה מדעתם ומ"ל אחלתן ברצון ושיפם בלוגם אף הקב"ם
ברע להסתרה בכנגד פרס ואחתילה הגזרעות ונגזרה גזרה
ולבסוף רצולו נגם על עון נכילות וגריפות וב"ג וס"י אף אם
אנוסים היו בפרהסיא הי"ל לאסור עצמן לכתחילה וכ"ם אם
היה ברצון וכמו שמיתרנו לעיל ואף דלא יש חייבים מיתה על
כל אלה מ"מ לא עבה מלבו כי אם להחזרן לאושר •

עוד אלא אנו להתו בפרי"ם דנ"ר שכתבו בשם הקמ"ג
בשמ"מ אחא דרבא דאיתא החם וז"ל ה"ם אחר רבא
אבל אין בכלל לא חשבדה בין לאזהרה בין למיתה בשאול לו'
ואי בהם יצא לוגם ונעבד מכל וכל בין מלזהרה בין מהיתה
אבל הא מודה רבא דאיכ עשה ובכל נפשך אינם לא לאסור עצמו
לאיבו בכל אונסא גדאמר רבי אליעזר בפרשתא בשאול
אומר לא חמלו אחדיה לבנים וחייבו אונס דפרהסיא בין
לאזהרה בין למיתה כנ"ל • אמנם הרמב"ם ז"ל בפ"ה מאיסורי הביאה
בשמ"ג בשם אחרי"ם איסורי הבורח וז"ל ובאי אלאחר
מה ה' לאמר לא תעשה אלא אם כן נדרשים לעבר ח"ז מחלל את ה' ולא
יהיה בישראל ח"ז אבל אם אמר לו ה' נדרשים כו' ואם על פי כן
עבר בזדון ישראל ח"ז אבל אם אמר לו ה' נדרשים כו' ואם על פי כן
שעבר בזדון לא נתנו לו מלקות ולא"ל אם אמר לו ה' נדרשים כו' ואם על פי כן
דבר אחר הוא בכל התורה • אמנם קשיא
דאמר דלא מצוה אם כבר בכל התורה • אמנם קשיא
אמר דלא מצוה אם יש בדבר והיאך זכו לגם לא"כ ומחתת
זה הכריתו דבורה לומר דאלכתא כרי"ם דבע"ז בנע"ע יעבור
ואל יהרג ובפרהסיא משום ח"ה קוא דיהרג ואל יעבור והיכא
דהוי הנאת עצמן יעבור ואל יהרג ולכן ישראל שבאותו הדור
פטורים ומותרים היו כמה שהשתחוו לצלם משום דאנוסים היו
לחוש נפשות ואמנם דאמנא בעריה בע"ז בנע"ע כרי"ם ודקא
דהוי בפרהסיא פנאת עצמן שלבי וא"ל בלהנאתו היה מתכוין
ולכבודו סוא דעבד הא אין עליך לומר ונתחייבו שונאיהם של
ישראל כליה מפני עון הלצם ונבוכדנצר אלא מפני שהנו
מסעודתו של אותו רשע אחשורוש והיינו בסברת הש"ר
שהבאנו לעיל דנ"ל דאף דלהתא"ת היה מתכוין ונתחייבו מיתה
לשאים כעון ע"ז כדברת הש"ב עשום דהוי בפרהסיא ואם כן
אין גרמת לאו שנתחייבו שונאיהם של ישראל כליה בימי כ"ן
דאף אחיה בים בזונות לחרים מ"מ אינה לחתני בעון ע"ז
דאחרינא שכל התורה אם בכופר בכל התורה • אמנם קשיא
אחו דא"ב משום אנוס יש בדבר והיאך זכו לגם אלא"כ ומחתת
זה הכריתו דבורה לומר דאלכתא כרי"ם דבע"ז בנע"ע יעבור
ואל יהרג ובפרהסיא משום ח"ה קוא דיהרג ואל יעבור והיכא
דהוי הנאת עצמן יעבור ואל יהרג ולכן ישראל שבאותו הדור
פטורים ומותרים היו כמה שהשתחוו לצלם משום דאנוסים היו
לחוש נפשות ואמנם דאמנא בעריה בע"ז בנע"ע כרי"ם ודקא
דהוי בפרהסיא פנאת עצמן שלבי וא"ל בלהנאתו היה מתכוין
ולכבודו סוא דעבד הא אין עליך לומר ונתחייבו שונאיהם של
ישראל כליה מפני עון הלצם ונבוכדנצר אלא מפני שהנו
מסעודתו של אותו רשע אחשורוש והיינו בסברת הש"ר
שהבאנו לעיל דנ"ל דאף דלהתא"ת היה מתכוין ונתחייבו מיתה
לשאים כעון ע"ז כדברת הש"ב עשום דהוי בפרהסיא ואם כן
אין גרמת לאו שנתחייבו שונאיהם של ישראל כליה בימי כ"ן
דאף אחיה בים בזונות לחרים מ"מ אינה לחתני בעון ע"ז
דאחרינא שכל התורה אם בכופר בכל התורה • אמנם קשיא
אחו דא"ב משום אנוס יש בדבר והיאך זכו לגם אלא"כ ומחתת
זה הכריתו דבורה לומר דאלכתא כרי"ם דבע"ז בנע"ע יעבור
ואל יהרג ובפרהסיא משום ח"ה קוא דיהרג ואל יעבור והיכא
דהוי הנאת עצמן יעבור ואל יהרג ולכן ישראל שבאותו הדור
פטורים ומותרים היו כמה שהשתחוו לצלם משום דאנוסים היו
לחוש נפשות ואמנם דאמנא בעריה בע"ז בנע"ע כרי"ם ודקא
דהוי בפרהסיא פנאת עצמן שלבי וא"ל בלהנאתו היה מתכוין
ולכבודו סוא דעבד הא אין עליך לומר ונתחייבו שונאיהם של
ישראל כליה מפני עון הלצם ונבוכדנצר אלא מפני שהנו
מסעודתו של אותו רשע אחשורוש והיינו בסברת הש"ר
שהבאנו לעיל דנ"ל דאף דלהתא"ת היה מתכוין ונתחייבו מיתה
לשאים כעון ע"ז כדברת הש"ב עשום דהוי בפרהסיא ואם כן
אין גרמת לאו שנתחייבו שונאיהם של ישראל כליה בימי כ"ן
דאף אחיה בים בזונות לחרים מ"מ אינה לחתני בעון ע"ז
דאחרינא שכל התורה אם בכופר בכל התורה • אמנם קשיא

שהכניסו עצמן לידי שכרון והו"ל תחלתן ברצון וסופם באונס
ואנוס כנבר אנוס מדד לשם שמקלה נגזרת גזר ואח"כ נתבטל
לו נאמר דאף את"ל דרי"ש ס"ל דגם נב"ע בנגעא יעבור ואל
יהרג מ"מ הכא הוי פרהסיא ולא הוי להנאת עצמן שלא לגמר
עליהם קיבוריהם ועוד דאין אונס לעבוד ועוד דלא אנסם
אחרים על כך • וגם על עון נבלות וערפות וכ"ג וס"ל להם
לאסור עצמן משום דהוי בפרהסיא ואפי' על מצות קלה
מסרב ואל יעבור וכ"ש אם היה סדר ברצון בדרשת הין אונס
ביין נסך ואף דלא מחייבי מיתה על כל אלה מ"מ נקט הקב"ה
לעוברכן בתנוכם והיינו כלה אינה דא"ר אלון ואי נימא דהיינו עבירות
ברבנן דאמרין הם אמרו משפחות מחברות זו בזו משפחות
יהודה לומרת לנא גרמ"י דמתיליד
מרדכי דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא ומשפח בנימין לומרת
מני קאתי והיינו משום דס"ל דישראל שבאותו הדור דבלתי
לגלות חטאו ונענשו שנתחייבו כליה למקום וגם ס"ל כדעת
הסמ"ג שנאמרו דבפרהסיא אף בזעבד אם עבר ע"ז בחנם
חייב מיתה על אונס כרצון ותו ס"ל דגם שעשה נ"ע לא להנאת
עצמו היה מתכוין אלא להעביר על דת ולכן בחטא נתחייבו
שונאיהם של ישראל כליה חו"ל ולא לפנים פשה עמדם אקב"ה
כי אם בזירה לאבת"ת היא מלעניו יתברך אמנם היינו דאתיא
לו לישראל שבאותו הדור שפולו בזכותו של מרדכי הצדיק
שעשה בהסך מרבחם של ישראל שלעולם לאדם שכחותו זה
המן הרשע שעשה עצמו ע"ז לא הסתחוה לו אף אחים סכנה
מדבר מעצם המלך ודין גרמ"ל דאנשיה"ם שנפגרה אותה
גזירה והכי איתה במ"ר ע"פ ומרדכי יצא מלפני המלך וז"ל
ז"ר פרכיה הקב"ה כחב בלולת ישראל בתורה וכי תשיג יד בר
וחושב עמך כו' יד בר וחושב זה המן כו' ונקרא בר תושב
שהוא מזרעו של עמלק והיה בר נמדי ופרם ואיך אחיך אלו
ישראל שהיו רלים ומכים ומכר לבר תושב שמכרם אחשורוש
להמן להשמיד להרוג ולאבד לו לעקר משפח בר שעשה עצמו
ע"ז הה"ד בורחים ומסתחרים להמן אחרי נמכר בחולה תחיה
לו שנאלם הקב"ה מיד והיינם מעזרתו אחד מאחיו ינאלנו
זה מרדכי דכתיב ורצוי לרוב אחיו מכל • ופי' שם הר"ב יפה
עכ"פ שבנבר השתחויית עגלם של כ"ב ביכרו להמן שעשה עצמו
ע"ז ומאחר שמרדכי נמצא מלם בענין ההשתחויה דלתיליה
להמן לא יכרע ולא ישתחוה לפי שעשה עצמו ע"ז אלוי לבפר
על השתחויית ישראל עגלם זת"ד הגל"ם • הרי מלינו שוכותו
של מרדכי שלא ישתחוה להמן היתה לו כפרה לישראל
שהשתחוו לעגלם והיינו דקאמרי רבנן משפחות מחברות זו בזו
דהיינו לומר כל אחת לוחתה גדולה לעצמה על גדולת מרדכי
צדיק הוא ונדיק דינו אחר לא יכרע ולא ישתחוה להמן שעשה
עצמו ע"ז ואף שהיה סכנה ברבר מאת המלך שכן הדין נותן
כר"ח וסיעתו דבע"ז אף בנגעא יהרג ואל יעבור ואף להנאת
עצמן וכ"ש כפרהסיא ומינה שמעינן שחייבים היו ישראל באותו
שהשתחוו לעגלם ולכן נגזרה עליהם אותה גזירה חמנם הוא
שעמדה להם להגנל משום דנתיב זכותיה דמרדכי שעשה בהסך
מדה כנגד מדה באותו ענין שלא השתחוה להמן ועל זה וכפר
על זה וז"ל פמה גדול חדש זה מי גדול מרדכי שזכה וזכה אמו
חרבים רב להושיע אח כל ישראל ומגדול ועד קטן אמות
לחיים זכות הרבים תלוי ם ולכן משפחה ומשפחה היינו
דביתייה"ו כי רב מרדכי אחת ליהודה ויאמר אלו גרמ"
דמתיליד מרדכי דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא דנפק מיניה
מרדכי ולבנימין אמר מני קאתי אנכי ילדתיהו • אמנם
דגא אמר כנסת ישראל הוא דקאמרה לאיתיד ביסא ראו מי
עשה לי יהודי ומה עלם לי לי יאמיני מה עשה לי יהודי דלא
קטליה דוד לשמעי בן גרא דאתיליד מיניה מרדכי דאקרי ביה
המן ומה עלם לי יאמיני דלא קטליה שאול לאגג דאתיליד מיניה
המן דמצער לישראל • ולפי דרכינו דבא הוא דאיל לשתחוה
אלינא דמ"ד דאיהו ס"ל כרי"ש דבע"ז בנגעא יעבור ואל יהרג
ובפרהסיא גמי איכא הוי להנאת עצמן יעבור ואל יהרג
ולכן

ס"ל דאם רצה להחמיר על עצמו רשאי • אמנם כת"ר ז"ל והיינו
דוקא היכא דקמכוין להעבירו על דת ונאמר דא"ל להעביר
על דת היה מתכוין המן הרשע והבי דייק דקאני במאמר את
שהנאני וכך היה אומר המלך ומדרבר בלבו אם יאמרו לי נמצא
עבע"ז מוכח מזה דקבבד ומכוין להתעילו בע"ז ועפ"ז נאמר
לתלך דשאול ליתא דע"ז לכך ומרדכי לא יכרע ס"ל כדעת
אחי וסיעתה דרשאי להחמיר על עצמו היכא דמכוין להעבירו
על דת ולכן מרדכי הצדיק מחמיר על עצמו היה לבל חיוב
מ"ד דס"ל דשאול סגנין של מלך ס"ל כדעת הרמב"ם ובא מי
שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מחחייב
בנפשו וא"כ לא היה יכול להחמיר על עצמו אם לא דאיתא דע"ז
לאנס שאני רבי מרדכי הרג גוברא שבא מחמת טענה סגנין
של מלך • או נאמר ע"פ דרך זה הטני דכולהו ס"ל דאין בלון
אסור ע"ז כאמור אנס נאמר דבפרהסיא הוא והנאת עצמן
הוי ואף דקאני שהיה מ"ר הר בלבו אם יאמרו לי נמצא עבע"ז
ע"מ עקר סגנרה שהיתה מפי המלך לא היתה להעביר על דת
אלא לכבוד לן בדבריו של אותו הרשע הוא המן ועפ"ז נאמר
דקאמרינן בפלוגתא שהנאני לעיל בדעת אחי וסיעתן בין
ס"ל והפרישה והוא דלדעת הפרישה היכא דהוי בפרהסיא
אף להנאת עצמן רשאי להחמיר על עצמו ולשעה זו קאזיל
המ"ר דמשום אסור ע"ז ומרדכי לא יכרע משום דמחמיר על
עצמו היה אלא אינך מ"ר קאזיל לשטה הב"ח ואיכא דהוי
להנאת עצמן אף בפרהסיא הו"ל חובל בעצמו ואל"ב ה"נ אכא
לא היה רשאי להחמיר על עצמו משום עון ע"ז ולכן אמר
בה טעמא משום סגנין של מלך •

ובדרך אמר מגמ' קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני) זו אלף לנאר אחת דברסמן בס"ק דמגלה רי"ב אים יהודי קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני מה עשה לי יהודי אלמא מהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי דבנן אמרי משפחות מחברות זו בזו משפחת יהודה אומרת לנא גרמ"י דמתיליד מרדכי דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא ומשפח בנימין אומרת מני קאתי דבנן אמרי אחר כנסת ישראל הוא דקאמרה לאיתיד מיניה מרדכי דאיהו ס"ל דבע"ז בנגעא יעבור ואל יהרג ונקטו טעמא קטיל אתי טעמא קטיל אתי אסורא דבנן אמרי אחר כנסת ישראל הוא דקאמרה לאיתיד מיניה מרדכי דאיהו ס"ל כרת"ח וסיעתו דבע"ז בנגעא יעבור ואל יהרג ולכן אמר מרדכי הצדיק אם לא דאיתא דע"ז אנס לא יכרע ולא ישתחוה להמן ומרדכי לא יכרע ס"ל כדעת אחי וסיעתה

אלא כלפי דרך גם בדליכת דרכה אחרינה לפרוש לפם הלין
קריין וכתיבין והאומרים הנ"ל שהגלגו וכולין עניאלו
מריעות לפיעים מדרש ואד מגייהו עדיף מאמר פתוח ד
דפתחין בית שנתחייבו שוחטין של ישראל בלוי מבני שפשחוו
לגנס דהוינן ביה וקשיא לן בגוים מבריאתא דת"כ הוה ולא
לגוים ותו רייש לן דבמאלי קמפלגי רשב"י ותלמידיו דשר ניחד
דשם קאמר בם טעמא מבני שפשחוו לגנס ואינהו הוו סברי
מפני שנהגו מסעודתו של אותו רשע וגם דאין ולמה מניחין
מרי עולם עון ע"ז דחמירא ושוקלין נחי מעב דנקטי עון
שהאלה דקיל ובודק זו אלך ליעב דברי התוס' שפיר שפיל
דסנהדרין דפליגי אלי ורבא בעובד ע"ז מלהכנה גמירא דאלי
אמר חייב ורבא אמר פטור שסקלו לרבא דאמר פטור דסלו
קי"ל כע"ז יחרב ואל יעבור ותי דאמפ"כ אם עבר ולא נחרב
פטור וי"מ פי' דפלוגתא דאלי ורבא מיירי בע"ז שחכל
עובדין אותה אלהנה ומירלה ע"כ • ומפורש יוצא מדבריהם
דלפי' קמא אף בירלה הריגה אלי חייבי מלייב ולפי' הי"מ
אף רבא מודה דחייב אף בירלה הריגה בסתם ע"ז שעובדים
אותה עובדים מרגנים מגמור ואלא קשיא לן מהיא דהוה
ולא לגוים וכבר ישנו הכל בדרכים נכוחים לפבנין ויברים
מלוגלי דעת • שאמנם לא נגרכא אלא לדבר שנתחדש בם
הלא הוא •

אשיב לתפלת מהא דאיתא בסנהדרין
בס' תלק ר פנ"ג א"ר יוחנן מאי
דכתיב ראיתי בלילה ואנם אים רוכב על
סוס אדום והוא עומד בין ההדסים אשר
במצולה ואחריו סוסים אדומים ברוקים
ולבנים אמר ראיתי בלילה נקט הקב"ה להפוך את כל העולם
כולו לגלגלהנם אים רוכב אין אים אלא הקב"ה שנאמר ס אים
מלחמה אל סוס אדום נקט הקב"ה לחפוך את כל העולם
כולו לדם כיון שנסתכל באמו"ע נתקנרה דעתו שנאמר והוא
עומד בין ההדסי אשר במצולה אלא בכל שנה אמר אמרי
ביה אומן את הדסה ואין מצולה אלא בכל שנה אמר אמרי
אורבי מיד מלילים רוגז נעשים ברוקים ואדומים נעשי לבנים
ע"כ ופירש רש"י ז"ל הא שבקש הקב"ה להפוך את העולם לדם
ולילה היינו מפני שהשחחוו לגנס והוא נכח מאמר הגמרא
זה מן התימה דאיך ובמה נתחייבו אותו אדור תסבוכות המה
לילה ולדם ואיך אלהים הוו מפני הדליקה שבאר עליהם ע"
ומאן דיי לא יפל ויסגוד בה שעתא יתרמי לבו אחת נורא
דקדתא ואיך אלהים בני מולך הוא ולא אלהים • והגם שנדעת
הסמ"ג שכתבו התו' בפ' רי"ם דע"ד דפרסייא כל מי שנאמר
בו יחרב ואל יעבור ועבר ולא נחרב אלהים אלהדריש קרא בין לאזהרה
בין לעיתה ותיי • מחייב מיתה כמש"ל נראה דלא קשיא הא
משום דהוה לגנס דע"ג פרסייא הוא מ"מ כבר אמרנו דאף
לדעת הסמ"ג לא היו חייבים מיתה משום דעבדה דפרסייא
פוי מפני ה"ה ואיכא הוה חגלת בגמן אזל ליה מעמא דת"ה
ופרסיי נמי הו"ל כדין בנעת ות"ג גנס דע"ג לכבודו הוא דעבד
ולהגאתו היה מתכוין כאשר הוכחנו לעיל והבאנו שכ"כ שה"ג
ואף אם תאמר שאין זה מוכרח מ"מ כבר כתבנו שהרמב"ם
מליג על הסמ"ג וס"ל דאף בפרסייא אם עבר ולא נחרב
פטור מכלום וכן מצינו לאתו"ס שכ"ם ע"ר"ם שכתבו להדיא דאם
עבר ולא נחרב אף בפרסייא פטור ולדבתם ודאי קשיא הא

ניעוב נקוטי הנו' שעל המאמר הלו לדעת התוס' וגם ליעב ישוב לדברי אחים בני עע"ז מלהכנה

והנראה אלי בישובן על דברים לדעת התוס' וגם ליעב דברי התו' רסנהדרין בני פלוגתא דאלי ורבא בעע"ז מלהכנה ומירלה שכתבו לתר פירושא דאלי אחייב אף בירלה הריגה

ומידלה • הריגה ולפי' הי"מ אף רבא תודם ז
בסתם ע"ז ולא חייבי להחיה בריגה
דהסוא ולא לגוים והוא מרוח לאמרת איתה ת"ס בפירוש
דבריאתא דהוה ולא לגוים והכרת לוח שהרי אף בס' רי"ם
ובריש הנע"י שכתבו דאף שלבתחלה יחרב ואל יעבור בע"ז ועפ"ז תו
אם עבר פטור וכן ג"כ בסנהדרין כ"כ לפי קמא לרבא מ"ם
לא תעבו בה מהחיה בריאתא דאם ולא לגוים ותלמודא נמי
בפ' רי"ם קאמר מחקיף לה רבי זירא לגוים דאמנא בעריה
דכתיב ולגערה לא תעשה דבר ולא מצי בה מקרא דהסוא
ולא לגוים דדרים לה הכי בבריאתא דת"כ דמיירי בע"ז נופה
דמיירי בה תלמודא ואף שיש לרחוק דתלמודא נקט הקשה
מפורש דולגערה לא תעשה דבר ולא נברכא להחיה דהסוא ולא
לגוים דמפיק לה מהיעוצא מ"מ אתו' אם ובריש הנע"י הקשו
על הא דאיה דמייתי תלמודא לפטור הלגוים מקרא דולגערה
לא תעשה דבר דשלגי התם דקרקע עולם היא ואונדכו לחרש
בטעמים שונים ואמאי לא מייתו דאיה לפטור הלגוים מהחיה
בריאתא דהסוא ולא לגוים שהיא דאיה נמורה אלין עליה תאר
ואף שבגמרא לא מייתו מבא מ"מ התוס' הו"ל לא חוייש כיון
דקשיא להו על דאיה דגמרא ואנם שיש לנו לומר דאתו לזלי
לטעת הרמ"ך דהחיה דהסוא ולא לגוים היינו דוקא מכרת הוא
דפטר ליה רחמנא אבל מיתה ב"ד חייב וכמש"ל בדרך הא"מ
כל כי האי מלתא הו"ל להתו' לפרושי ואם גם שהרמב"ם פליג
על הרמ"ך וס"ל דכ"ש הוא שפטור ממיתה ב"ד ובין שיש סב'
לומר הפך מסברת הרמ"ך הו"ל להתוס' לומר נפי' דמסתבר
לאלן בין כרת לתיתה ב"ד לאפוקי מדעת הרמב"ם •

אשר ע"כ הגראה לומר בע"ד דהתוס' לית להו דרכא
לחרינה בפירוש דבריאתא דהיא דהסוא ולא
ולא לגוים והוא בהקדים מאי דאיתא מאמר אחד לרו"ל מוכיח
דיליקוט בסם מדרש תנכי"ר וז"ל והמיס להם חומה מלמד
שירד ס"מ ואמר רבנ"ש לא עבדו ישראל ע"ז נמדיים ואתה
עושה להם נסים מה חלנו בע"ז אף הלנו בע"ז אמ"ל הקב"ה
שמא שבעולם וכי לדעתם עבדוהו והלא לא עבדוהו אלא מתוך
שעבוד ומתוך טרוף הדעת ואתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון
שכ"ל • ולכאורה יש לדון דהיכי אתי עלה למפטרינהו מתרי
טעמי ובתרי דיני דיין לחו דסתרי להדדי מדין שוגג ואונס
דאמ"כ אם לגוים הוו שאנסום גויים בע"ז לא הוו שוגגים
ואי הוו שוגגים מתוך טרוף הדעת לא הוו אנוסים
ולא לגם ישיבה אחת בעולם לגוים ושוגג שניהם כאחד • לאנס
הדבר שבאמר בע"ד דמתוך טרוף הדעת הו"ל לגוים משום
דדעתיה ולביה לגוים והו"ל בזקן שבא חלמודו מחמת לוגמו
ואחי שוגג מחמת לוגם ותרוייהו לית בהו בית ומש"ה קאמר בם
טעמ מדין לוגם ושוגג לאנס אלי אלי הוי לגוים לא הוי כמו שאנסוהו
גויים והוא שבוי בדעתו אלא הו"ל לוגם הקרוב לשוגג ואמי
ליה דאם שוגג לומר מוחר הוא ואלי נמי דכוותיה דמתוך
טרוף הדעת לא מצי ליתובי דעתיה ולא הו"ל נאידע דקבניד
לאסורא • נמצינו למדין מן שלאמר אלא העובד ע"ז מתוך
טרוף הדעת הו"ל כדין לגוים ושוגג דפטור ופע"ז אף לגן נמי
נימא דהחיה בריאתא דהסוא ולא לגוים איירי בלגוים מתוך
טרוף הדעת דומיא דהסוא אלא לומר שהבאנו שע"ז ישראל
בנגרים מתוך טרוף הדעת דקרי ליה לגוים ואלי בריאתא נמי
דפוותיה ואלי לגוים הו"ל כמו שוגג ומוטעה דקא ממעט בהאי
בריאתא דהכי איתא הסוא ולא לגוים ולא שוגג ולא מוטעה
ודרשינן מיעוטי דמיין להדדי והיינו לגוים מתוך טרוף הדעת
כי קרוב הוא לשוגג ומוטעה אבל מי שהוא שפוי בדעתו אלא
שאנסוהו גויים מחמת ליכא למשמע מינה דעבור ובהכי ניחא
שפיר דמש"ה בגמרא בפ' רי"ם קמייתי דלגוים דמנא פעריה

מקרא

מקרא כדכתיב ולגערה לא תעשה דבר ולא מייתי מהחיה
דהסוא ולא לגוים וגם אתוס לא מצו בה מהחיה מאם ולאי
שהא לא תיריה וכבר אמרנו בדרך הא' דמקרא דולגערה אין
אין לו הכרע דאפשר לומר דמיירי היכא דלא עבדה מעשה
ובמ"ם אתו אם בקושיתם וכמ"ם הריב"ם סימן אם ז ופע"ז תו
לקו"ם על התוס' דסנהדרין שבתנו דלאלי מחייב הע"ז אף
מירלה הריגה ולפי' הי"מ דלא נמי מחייב בסתם ע"ז מהחיה
דולא לגוים מאם דהחיה מיירי לגוים בדעתו דקעביד עבודה
זרה מתוך טרוף הדעת אבל מי שהוא שפוי בדעתו אלא
שאנסוהו גויים חיובי מחייב לאלי ולי"מ גם לדבא • ומתילא
דוחתא שמעתתא הסיה דע"ל אלא דאמר ר' יוחנן בקש הקב"ה
להפוך את העולם לגילה ולדם מפני שהשחתו לגנס דאקשינן
עלה מהחיה דהסוא ולא לגוים מי לפי דרבינו הפיק לא מבדע
מאם דמיירי בלגוים מתוך טרוף הדע אבל מי שאנסוהו גויים
דומיא דגנס ד"ל חיובי מחייב וגם נראה דיו"ם חזיל לשטתיה
דאלי דגנס בע"ז שאבל עובדין אותה מירלה הריגה חייב ומו
גנס דג"ל שאבל הו עובדין ומשתחוים לו מפני מירלה וכל זה
הוא לדעת התוס' אבל הרמ"ך ס"ל דהסוא ולא לגוים אזלא
בעבטא דמיירי בעי שאנסוהו גויים • אאנס אליהו ס"ל דוקא
מכרת הוא דפטר ליה דחמנא מאם דרחמנא לא בעי אבל
חייב הוא בתיתה ב"ד וכמש"ל משמו וה"כ ודאי לדידיה פלוגתא
דאלי ורבא בעובד ע"ז מירלה מיירי דוקא בדיני אדם אבל
בדיני שמים כ"ש מודו דפטור •

נמצינו למדין דגנס ושלשה מתלוקות יש בדבר הוא
דאלי ורבא נמי בעובד ע"ז מירלה הריגה
דלאלי חייב ולרבא פטור ובדבר הזה כתבו התו' שני פירושים
לפי' קמא בכל ע"ז קמפלגי ולפי' הי"מ כי פליגי בע"ז שאבל
עובדין מירלה אבל בסתם ע"ז לפי' רבא מודה דחייב ואיכא
ביניהו נמי דלפי' קמא ס"ל לרבא דבכל ע"ז חייב למסור עצמו
לכתחלה ויהרג ואל יעבור אבל לפי' הי"מ בע"ז שאבל עובדים
מירלה יעבור ואל יהרג אליבא דרבא ופטור ומותר הוי
בלשון ירלה המעיין בטוב הדבריהם • ותו איכא פלוגתא
אחרייתי דהתוס' סברי דאלי דחייב בדיני שמים נמי מחייב
והרמ"ך ס"ל דוק בדיני אדם מחייב אלי אבל בדיני שמים כ"ש
מודו דפטור •

והנה אמינא מלתא דמסתברא דמ"כ לא פטר רבא אלא
בע"ז מירלה משום דלא קבלה עליה נלגוים כדקא
מגמרא בהדייא שהרי מלהכה נמי פטר מחלי עצמה אבל
בשאר עבירות שלאמר בהם יהרג ואל יעבור לכתר דאף רבא
מודה דמחייב העובר דהא קעביד מעשה רע ג"ע או ב"ד ולא
דפי לעובד ע"ז נאחר מעבודתיה דאלו התם דעקר עבודתם
תלויה בקבלת אלהות והא לא קבלה אלהות •

ניאור מלתא דמחיל בדרך ב') ועפ"ז פנה מקום ישוב למאמר דרש"י
ותלמידיו שנחלקו מפני מה
נתחייבו שוחטיהם של ישראל כליה דאמר
לומר דקמפלגי בהני פלוגתי שהבאנו
דתלמידיו הוו סברי כרבא דפטר העובד ע"ז מירלה וכמת
מ"מ דפטור ומותר הוי לכתחילה ע"ז שאבל עובדים מירלה
דומיא דגנס ג"ל ואף לפירושא קמא דס"ל לרבא דלכתחילה
חייב למסור עצמו • אבל מקום היכא דעבד פטור
מתיתה ומשום הכי ליכא למימר שנתחייבו שוחטיהם של
ישראל כליה מפני שהשחחוו לגנס משום דמירלה הוא
דעבוד ולתחות בדיעבד פטורים וגם ליכא למימר דהלכתא
כאלי דמחייב אף מירלה הריגה משום דקשיא להו דת"כ
משום פנים יש בדבר וכמו שנאמר לקמן ולכן שנקי עון ע"ז
ומש לחרון מפני שנהגו מסעודתו של אותו רשע והיינו

שנתקלקלו בזנות ודברו חנאים לשון נקיים בלשון סגלה ומבושל
אחרתי הו"ל ב"ע וכאשר דברנו בדרך הא' והיינו משום דס"ל
דע"כ לא קפטר רבא אלא בע"ז דקבניד עבודה מירלה משום
דלא קבלה עליה בלגוים אבל ב"ע דקבניד מעשה רע ומר אף
מירלה הריגה חייב ולכן נתחייבו על ב"ע וכ"ח ת"כ משום
פנים יש בדבר כבר אמרנו בדרך הא' דבערו מידי כריתת
משום דשבת בהו שכרות אמנם דשב"י סבר לה מר ניחו לבא
כאלי דמחייב העובד ע"ז אף מירלה הריגה ואף בע"ז שהבל
עובדין אותה מירלה דומיא דהמן דמייתי מגיה אלי ודומיא
דגנס ל"ל ולכן חכם אהו אומר שנתחייבו כליה מפני שהשחחוו
לגנס וע"ז הוא שהקשו לו תלמידיו וכי משום פנים יש בדבר
ומיאך זכו לגם ויהיינו משום דס"ל כדעת התוס' דאלי דמחייב
בדיני שמים נמי חייב אבל רש"י ס"ל כדעת הרמ"ך דאף לאלי
דמחייב דיני אדם דוקא בדיני אדם אבל בדיני שמים מעבר משום
דהסוא ולא לגוים כתיב ומשום דרחמנא לא בעי ותיינו
דוקא"ל הם לא עשה אלא לפנים דהיינו מירלה ובפירש"י אף
הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים משום דבדיני שמים מעבדים
הם ומה שנגזרה עליהם גזירה נתחלה משום דקבלו אלהות
דבא ותייבים בדיני אדם ובקש לעוברן בתשובה כאמור לעיל •

ניאור מלתא דמחיל בדרך ג') אף נאמר באופן אחר דרש"י ותלמידיו
הם אחי בדרך ג') תרוייהו ס"ל כרבא דאמר פטור
העובד ע"ז מירלה וגם ס"ל דאלי
דמחייב בדיני שמים נמי מחייב וכדעת התוס' אמנם קמפלגי
בפני פירושים שכתבו שם' דלפי' קמא אף לפי' הי"מ שכתבו התו' דאיכא
ע"ז מירלה היינו דוקא בדיעבד אבל לכתחלה חייב למסור
עצמו ולפי' הי"מ דבא אמר פטור ומותר לכתחלה ובכן לא יהיה
שנתחייבו של ישראל כליה מפני שהשחחוו לגנס מפני יראים העם
מפני הדליקה של כבשן אלא ופטורים ומותרים הו' להשחחות
כי הכל היו משחחוים ועובדין מפני הירלה אבל דשב"י ס"ל
כפירושא קמא של התוס' דבכל ע"ז אף לרבא דפטר היינו
דוקא בדיעבד אבל לכתחלה חייב למסור עצמו ומ"ה קאמר
שגזרה עליהם גזירה מפני שהשחחוו לגנס משום דאף לרבא
לכתחלה היה להם למסור עצמן ולכן נגזרה גזירה עליהם לפי
שעברו על חיוב לכתחלה ובקש המקום לעוברן בתשובה
ותלמידיו ויהי כשומעם את דברי רבם חשבו מזשות ותיינו
דעתיה דרב משום דס"ל כאלי דמחייב אאנס"ה אלא כרבא
ס"ל הא רבא הוא דאמר פטור ומותר לכתחלה והיינו משום
דאינהו ס"ל כשטת הי"מ דרבא ס"ל דפטור ומותר אלא ודאי
מוכרח הדבר לומר דס"ל לרב כאלי דאמר דחייב ולכן הקשו לו
משום פנים יש בדבר דהא אלי חיובי מחייב אף בדיני שמים
וכדעת התו' שהבאנו והוא תי' להם דאלא נמי כרבא ס"ל והם
לא עשו אלא לפנים דהיינו מירלה אף הקב"ה לא עשה עמהם
אלא לפנים דלרבא נמי לכתחלה חייב למסור עצמו כפי
קמא של התוס' ולפי שעברו על אסור דלכתחלה בקש הקב"ה
לעוברן בתשובה •

נעשה לתלוק ד') ועפ"ז כ' דרכים הללו יאמר גם דעת
התו' עם בני ורים קא מפלגי התו' קמפלגי בפלוגתא
בשני אופנים אופן הא' דאלי שכתבו התו' דאלי
דאלי ורבא כפי הי"מ שכתבו התו' דאלי
דמו"ע הוו סברי כאלי דאמר חייב העובד ע"ז מירלה אף
שהבל עובדים אותה מירלה דומיא דגנאו של ל"ג ומש"ה משרו
עצמן לכבשן אלא ולא שנתחאו לגנס אבל בני דורם הוו סברי

פטור

ਸਲੋਕੁ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਨੀਲਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਤੇਰਾ ਤੋਲੁ ॥
ਕਹਣੈ ਉਤੀ ਹੇਤਿ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀ ਸਾਲਾਹਣੈ ਕੇਤਾ ਹੋਲੁ ॥
ਕੇਤੇ ਆਖਣ ਆਖਿ ਥਕੇ ਕੇਤੇ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕਹਣੁ ਕਹੇਨਿ ॥
ਕੇਤੇ ਦੇਨਿ ਨ ਤਿਸਟਈ ਕੇਤੇ ਲੈਨਿ ਲਵੇਨਿ ॥
ਕੇਤੇ ਕਰਮ ਕਰੇਨਿ ਕੇਤੇ ਤਾਰੇ ਤਾਰਣੇ ॥
ਕੇਤੇ ਪਾਪ ਜਲੇਨਿ ਕੇਤੇ ਗਣਤ ਗਣੇਨਿ ॥
ਕੇਤੇ ਗਣਤ ਗਣੇਨਿ ਕੇਤੇ ਗੁਣ ਵਿਚਿ ਗੁਣਾ ॥
ਕੇਤੇ ਸੁਣਿ ਵਖਾਣਦੇ ਕੇਤੇ ਕਵਣੁ ਭਣਾ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤੀ ਦਾਤਿ ਕੇਤੇ ਜਾਣਹੁ ਤੋਟਾ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਆਖਣੁ ਆਖਹਿ ਵੇਖਣੁ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਦੇਖਣੁ ਦੇਖਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਕਹਣੁ ਕਹਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਪੁਛਣੁ ਪੁਛਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਦੇਵਣੁ ਦੇਵਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਲੈਣੁ ਲਵਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਖਾਣੁ ਖਾਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਕਰਣੁ ਕਰਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਮਰਣੁ ਮਰਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਜੀਣੁ ਜੀਵਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਦਿਸਣੁ ਪੇਖਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਸੁਣਣੁ ਸੁਣਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਪੈਰਣੁ ਪੈਰਹਿ ਕੇਤੇ ॥
ਕੇਤੇ ਕੇਤਾ ਉਪਜਣੁ ਉਪਜ

וה"ל מרדכי בך יהודאי ונמלך לתן שום להניחם:

אך נלמ' בדרך אחרת הנין קרחי וכל עבדי המלך ידעקרי מ"ש החוס בשם ר"ת והר"ן בשם ר"ת הונה בעין יעקב להסיח דמם ראו חמו"ע שאסרו עצמן אחא דקשיח ומאי קא כאי מה ראו והלא קי"ל דבע"ז יחרב ואל יעבור ובערבסייח פ"ב אורו ביחרב אבי על מנוה קלה אבי שירחו הנשם שבשה ל"ל אלו ע"ז הוס אלא אנדרטי שבשם לכבוד עצמו ולכך קאמר שם ראו וכן אמא מדמחיב לאלכך ליח לאחנא עלמין ולבש בהבאל בי הקמת לא נבגוד אשבע דאלאח דיחיה ונגמלא מרי מיני נינהו עכ"ל:

ובאמת מי נורלות נבלאתי נדברי ר"ת הנלו דמה יבנה ביום שיוכר בו בהחות מחמר דרשב"י דקאמר מבני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל בליה מבני שבשתחוו לבשם דאם איתא דלאח ע"ז הוה אלא אנדרטי עדיין תשובה תולה מבני מה נתחייבו ואלא אנדרטי הוה ולכבוד המלך היא עשויה ואין כאן מקום חיוב וא"כ שאלת תלמידיו במקומה עומדת מ"מ נתחייבו ואחרגא אבבא קמנעיה בן דמה ראו חמו"ע שאסרו עצמן וא"כ היכי קאחר דנתחייבו שונאיהם של ישראל מ"ו ע"ז והלא יבא עבו כדין ובשורה ולא עוד אלא שתלמידיו הוסיפו על השאלה בלאמרים א"כ אשה בנים יש בדבר והלא לעקרא דרי' פרכא דמ"מ נתחייבו ולינא למאמר דשייבו מה שחי' לבם דשב"י הש לא עבו אלא לבנים אף הקב"ה לא עשה שהם אלא לבנים שרי זו אינה נריכה לבנים כלל דאח על חמו"ע קשיח בן מה דקו שאסרו עצמן לבבשו אחם הנוס הנוס ראיתי אחרי דואי לאחר"ם יבה בש"ר סדר זחרא פ"י שהקשה זה ע"ד ר"ת הנלו ובניחה בע"ב ועוד הקשה לי חכם אחר ע"ד ר"ת הנלו שהסיח רב' חנן דאמ"ר יוחנן נקט הקב"ה להסוך את העולם לרם ולילה מפני שהשתחוו לבנים ואם אנדרטי הוה אלילה לאלא מעשות כדבר הזה ובאמת דהכי קשיין עובא לדברי ר"ת:

אבן זאת מצאנו להסמ"ג לאוין י"ז שכתב בחשיבה דהשבוד ע"ז מלהבה ואיראה אלבי אמר חייב ורבא אמר בעור שבי מהר"א אמיתן ז"ל דמיירי בע"ז שלא נעשית מעולם ע"ז אלא מלהבת אלוה ואיראת אלוה בכון אנדרטי של מלך וכגון המן שהגיעו בשמועה זו וכן אבר כונתו של עובד ע"ל: נקמינן מקמי מילי מעלייתא דקאמר רב הלא"ם דאנדרטי נמי הויא ע"ז אלא שבכל עובדין אותם מלהבה ואיראה ובהא פליגי אביי ורבא ואיינו כפי הי"מ שכתבו אתוס' והפלגו דבריהם לצד אף אנו כאמ"ר ר"ת דבלם דל"ל אנדרטי הוה לא אמיראה דבא אלא משתחוים לכבוד המלך בלבד שלא הגיע עובדים אותו איראת המלך ושום אלוה מקבלו בלבד אלא אשר אלא שלא הגיע אותם אלוה ראוי מה ראו חמו"ע שאסרו עצמן ואיינו משום דס"ל דבקא קמשבני אביי ורבא בראיה"ם וכפי' הי"מ ורבא ס"ל דבעור ואחר לבתחילה לא בשתחוות לו ואיתו קאזיל לשעתיה ורבא ובע"ז נאמר דריי דקאמר שבקש הקב"ה להסוך את העולם לילה ולרם מפני שון הבלם דל"ב בבר לא כאביי דמחייב בהא וכן רשב"י דקאמר שנתחייבו שונאיהם של ישראל כליה מפני שהשתחוו לבשם נמי אבי באביי ומיאור מאמר דרשב"י ותלמידיו הכל אינא לבבל ישוב בדבר אחאור בדרך הב לפי הי"מ שבתבו התו יעש"ב:

(חשובה שנית על הקושיות הנ")

עוד נאלנה מלין במה שמצאתי דאמתו לאבר בני"ם בם"ם בן סורר ומורה שבחב וז"ל וכל היכא דאמרינן יעבור ואל יחרג אין לו למאור עצמו על ק"ה ואם מסר ח"ו מחייב בנפשו לבבל אם הוא אדם בדול ואסיר ירא אחים ורואה שאדור פרון בכך דאאי נקרא אם הבם ולמאור עצמו אבי על מעשה קלה בדי שיראו הנשם וילמדו ליראה אם ה' ולאחינו בכל לבם והיינו דאמרינן מה ראו חמו"ע שאסרו עצמן לבבשו אחם בי' ולא השתחוו לבשם שהרי לאו ע"ז היתה אלא אנדרטי של מלכים לכבוד בעלמא אלא מתוך שהיו רונים טועים ומבוריים שהיתה ע"ז היה קרוש אשם בתם שעשו עכ"ל: וע"ם הדברים אלה מיאה נייח מאמר רשב"י שאמר שנתחייבו שב"ש כליה מבני שהשתחוו לבשם מאוש דאיבא לאיאר דיבר"ל שנאלאתי דאור היו עובדים ומבוריים שהיה ע"ז ומ"ה נתחייבו כליה ולבן הקשו לו תלמידיו וכי משוא פנים יש בדבר דכיון אם מעו בחשבם שהיה ע"ז ממש הרי הם נדונים כדין ע"ל ממש והשיב להם הם לא ששו אלא לבנים והיינו אף שנאלאת עצו בדמיונם ובקול הדעת! בחשבם שהיו ע"ז מ"מ המבשם אבשו והשתחוו לא היתה בחמת ע"ז אלא לבנים והיינו בני אמלך ובורחו אנדרטי היתה ולבן אף הקב"ה לא עשה אם אלא לבנים: אם נאמר בשביב להם אלא לבנים ואין קי"ל עמהם מ"מ לא קבלו עליהם באלה אלא לבנים ואין קי"ל כרבא דס"ל בכל היכא שאינו מקבלה באלה אף אם עובדים מחתה אבר וכ"ם מיראה: ועפ"ז אפשר ליבב ב"כ מאמר דיר"ל דאמר שבקש הקב"ה להסוך את העולם בלילה ולרם משום עון בלם והיינו משום דאיבא לבשת תלמידי דרשב"י ובעין אם אבו אהיתם ע"ז הרי הם נדונים כדין ע"ז ממש וס"ל ב"כ כאביי דמחייב אף העובד ע"ז מחבם ומיראה ואלא קבלה עליה באלה זהו מה שבלב"ד אלאין בעד ר"ת לפי חומר הנושא הני שמצאתי דקשיין על דבריו:

ובכן אמר דרבו של הר"ב ב"י אשר כתב בהיא דמה ראו חמו"ע משום דאנדרטי הוה ופי' דאדם בדול ואסיר ירא אחים ורואה שאדור פרון רשאי לקרב את הבם ולאסור עצמו אף במה שהיו חייב ע"ב לבאר אלה מקראי דהיינו בהו דה"ק וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך דהיינו אם היו משתחוים לו מעשה המלך כי כן צוה לו ולבבודו הוא דעבר מצות כבוד לו מעשה המלך כי כן צוה לו ולבבודו הוא דעבר מצות כבוד בעלמא ואיינו דוייק קרא בלומרו כי כן צוה לו המלך דלפי בשבו של מקרא סיה לו לומ"ר לאם כי המצוה הזאת עליהם היתה ולא לו: אמנם לפי דרבינו ח"ם דה"ק כי כן צוה לו המלך דהיינו להפלתו ולשונתו לאלוק לו כבוד בעלמא ולא בשום ע"ז אלא יקרא בעלמא הוא דעביד ליה מלכא ואיבו הוא ראפיר אנפשיה שעשה עצמו ע"ז ובשלא רצה אבל כל אדם שאין מתכוונין לכך וקל הוא מאנדרטי של מלכים כי אדם אדם הוא כמו"ת כל אדם ואפילו חכי ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ולבן ויאמרו עבדי המלך אשר בשער המלך למרדכי אדוע אתה עובר את מצות המלך והלא המלך לא צוה משום ליתא דע"ז אלא לכבוד בעלמא ופי"ל כאנדרטי של מלכים שבשום לכבוד בעלמ' ואין בו משום ע"ז ולא שאב אליהם ויגידו להמן לראו' היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי וחיינו בת"ב ע"ם אים יהודי לאמת נקרא שמו יהודי ואלא יאיבו הוא לפי שיבר אמו של הקב"ה נקרא יהודי לאמר יחידי וי"א

שאים שקול כאברהם בדורו מה אברהם מסר עצמו לכבשן אש והכיר גדלתו של הקב"ה לבריות אף מרדכי יחד שמו של הקב"ה וקדשו ולשיבך נקרא יהודי יחידי ע"כ ת"ד: וה"נ הבא הביד להם אחר הוא יהודי דהיינו יחידי ברוגם ליחד שמו של הקב"ה כאברהם ולהכיר גדלתו לבריות: וכמו שעשו חמו"ע בעצמת דידהו משום דאיבו גדול ואסיר וירא אחים ברואה שאדור פרון הבאי נאמנו לבבשו אחם ולא אם אחר הוא יהודי דאיבו גדול הוא ירא אחים ולו משבט הנחלה ללמד דעת את העם לירא את ה' הנכבד והנורא וכיון שרשע זה בושה עצמו ע"ז יש ק"ה בעם שאינו משתחוה לו אז ירא המן כי אין מרדכי בורע ומשתחוה לו דהיינו שראה והבין דעתו של מרדכי ומעמא דידים שאינו כורע ומשתחוה לו כדי שילמדו ממנו אחר העם וכן יעבו לבן וימלא המן חימה ויבן בעיניו לאות יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי שהשתחוו לבשם ויבקש המן לבבוד אחיו ואוהביו ויאמר המן אם אמרו לבבשו אחם אם אמרו לבבשו אחם אם אמרו לבבשו אחם

ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਕਾਲ ਕੀ ਕਰਾਲ ਦਸਾ ਦੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ਕਿ ਹੇ ਸਿਖ ਹੋ ਕਾਲ ਕੀ ਕਰਾਲ ਦਸਾ ਦੇਖ ਕੇ

שונות מכל עם ולשון תאמר שלוקחים עוברים על גזרת המלך
לגלח כמה שהמלך גוזר בדברים אחרים מחקי המלכים ורבים
מהפוסקים ס"ל דלית נחו משום דינא דמלכותא לגזר את אלת
דתי המלך לחיים עושים:

ולומר דאף דברים וכי תימא דדברים שאין המלך
שהם חוקי המלכות ותועלת למלך מעבירים עם
ודתות ומוסיות ה' והרמב"ם ז"ל וסיעתו ס"ל דלית נחו
לחיים עושים: משום דינא דמלכותא ליה אמר ולמלך
אין שום להניחם לומר שאם תניחם ויעשו
ברצונם ויעברו על דתי המלך אין בזה הגלה של כלום כי אין
שום נזק המלך שהרי הם עוברים על דת שהוא חנלה ותועלת
המלך: לז יאמר ולמלך אין שום להניחם לומר דלכולהו תגלי
ואמורלי לית לזו פרכת להלין יהודאי דמרדו בך מדינא
דמלכותא ושום כולם לדעת אחד בכיונא בזה שאין להניחם
לעשות כן:

ולביאור ע"ם פי' ואל זה סובב הולך אשר אמר המן על
על המלך עוב אחרית פיהו מילגות אם אל המלך עוב
יכתב לאבדם לתרבות רעה בלומרו אם אל המלך עוב
וגו': יכתב לאבדם ועשרת אלפים כסף בסף לשקול
על ידי עושה מלאכה להניח אל גנזי המלך
כו' ואמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב
בעיניך: והדבר ברור ביאור לדעת מה זה ועל מה זה שקילת
שיבוחים לשקול על גנזי המלך סכום זה לא פחות מעשר ולא
יותר עד אחד עשר ועוד הדבר קשה לשמוע על המלך לאחשורוש
שיהיה שונא ממונו בדין שא"ל להמן הכסף נתון לך והעם אחיה
שונא אותם יותר מהמון וכמ"ש רז"ל מ"מ אם היה לוקח ממון
ומעשה בהם כרצונו יותר עוב לו בתוספת מרובה מדת חנלמי
בכל ואיך ולמה יצחר בעוב ביעבורנו ועוד דהא קי"ל עבד
עברי נקנה בכסף ובשטר וקנין אין כאן אשר לא כתב בספר
שלא נתן ליבתב ומה אין פלן שהרי החזיר לו את הכסף וא"ל
הכסף נתון לך וא"כ בזה קנה את ישראל זה המן: והמנס
הדבר סובב אל הקדמתיו שכל עצמתו של המן על ישראל
לפני המלך לאחשורוש לפי שאינם מקיימים דבר המלך ודתו
בדינא דמלכותא וה"ל איתא בפר"ק דמגילה ואת דתי המלך
אינם עושי' דמפקי לה לשתא בפ"י פה"י ופרש"י ז"ל ואת דתי
המלך אינם עושים אנגריות ומסים וגולגליות וחרגוניות אינם
נוחני' דמפקי לה לשתא בפ"י פה"י שבת היום ספה היום ואנו
אסורים במלאכה ע"ל: עוד נקדים מ"ש הרמב"ם בפ"ח מהל'
עבדים וז"ל מלך שגזר שכל מי שלא יתן המס והקנוב על כל
אדם ואינם יכולים בזה שבזה המס על ידו הרי זה מותר
להתעבר בו אחר מדאי אבל לא בעבר ואם אינו נוהג כשורה
מותר להשחתם בו בעבר ע"ל: וכ"כ בפ"ה מהלכות גזלה ואבידה
תלמוד ערוך בפ' אין זקפין נסר רפ ע"ג ובפרק החולץ דף מ"ו ע"ב
שכתבו התוס' בפר"ק דמגילה אחת דאיתא התם אתי מלא
קומצא דידה: ודחי עשרת אלפים כברי כסף דידי וז"ל שמעתי
עשרת אלפים כברי כסף עולים חצי שקל לכל אחד מישראל
שהיו ת"ר אלף כשיעורו ממנרים ואמר שיתן לאחשורוש כל
עדיונם עכ"ל: והכי איתא בילקוט ובתרגום והרב מוהריר"ש
בדרשותיו ודוק זבור דק"ל כתב ע"ר התו' הללו שבי מהר"ל
ז"ל שעולין הנאי שקלים של המשים שנה של כל אחד מישראל
שהם ת"ר אלף סך הכל עשרת אלפים ברי כסף לפי שכל שנה
היה עלה בברי כסף דבתיב ובסף פקודי העדה מאת ברי
ומנה של קדש כפול היה ברי מאתים ברים לכל שנה ונמצא
לאחשים שנה תשעים פעמים מאתים ברי שהם עשרת אלפים
ברי והמן רצה לשקול בעבר כל שקלי ישראל של גלי מיי מיהם

שיתי שנות אחדש שנעשים שנה ואינו חייב לתת מחצית השקל
כי אם מבן עשרים שנה ומעלה ברי תמצים שנה שלרום שוקל
לא שקלו וכנבר כולם אחר המן לשקול ע"ד וכן הוא אומר
מהרא"ל בדרשותיו בפרשת תצא יע"ש: ועדיין אינו נרשים
לאחרע"י דמאי אחנייא ליה שעותיה להמן לשקל שקלים בעבר
שקלי ישראל דמאי נפקא ליה מינה והילך נוחים אנו מפני
אלו ואלא שקלי ישראל לבנות שלקן ושקלי המן לאלף בשר ודם
שנאותו ומה לתנן לת חבר:

אמנם אפשר לומר דאלכותא דארעא כאין מלכותא
דרקיעא והשם הקנוב על כל אים ואים מישראל
לתת למלך לאחשורוש אים ג"כ מחצית השקל על כל א' מעין
דוגמא של מעלה שאין פוקנים מחצית השקל בשקל הקדש:

ועל פי הדברים האלה נראה לומר אשר אמר המן על
איהודים לקנותם מאת המלך בדינא דמלכות
שכתב הרמב"ם שכל מי שלא יתן המס הקנוב על כל אים ואים
שתעבר לתי שנתן המס בעדו ה"ז משתעבד בו בעבר בנעני דכיון שהם
אינם נותנים המס הקנוב זה כסף גולגלתא נקב לגולגולת ובמו
שכתב רש"י ז"ל ע"פ ואת דתי המלך אינם עושים לכן אמר
המן לשקול על גנזי המלך עשרת אלפים ככר כסף אשר חשבון
נקב לגולגולת במשפר בני ישראל לגולגולתם לס"ר של כל
ימי חייהם מסכר שנותיהם שהם חייבים לתת נקב לגולגולת
שהוא חמשים שנה וכיון שהוא יתן בעדם מנ"מ המלך של כל
ימיהם ה"ל יכול ודין הוא לקנותם לעבדים ולהשתעבד בהם
בפרך כעבד כנעני לכל דבר באמור:

ובזה יובן מש"ה ויבן לו מרדכי את כל
פרשת הכסף אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר
אמר המן לשקול על גנזי המלך ביהודים
לאבדם: כי הדבר צריך ביאור מאי דכתיב פרשת הכסף בלא
עצין מאי קא"ל וצריך פירוש לפירושו לאמנם ע"פ דברינו הדבר
מבואר אשר שלא מרדכי להגיד אל אסתר כי ענין הכסף
אשר אמר המן לשקול למנות חשבון של כסף גולגלתא נמספר
בני ישראל של כל ימיהם והדמים מודיעין דבמר ומקיק לקמת
אותם כדאמר לפוס דינא דמלכותא שכתב הרמב"ם שמי שאותן
הסם בעד מי שלא נותן ה"ז יכול לרדו בו בפרך יותר מדאי

והנה אמן הוא נרשע אשר הפריז על המדה
אל ה' ומן זו מדת פורענות ועבה בשקול
ובתו דכיון שישראל הם נקנים לו לעבדים
במודים ולרוותם בפרך ה"ה והוא העשה שיכול ודין הוא
לעשות בהם מה שלבו חפץ רק לאות הן לאותם שיכול ויבקש המן
להמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אמנם לאחשורוש הגיב
לו ע"פ מדותיו כי אם כה יעשה לקנותם לעצמו לא ודינא הוא
להמיד לעבדים ולשפחות הם נקנים שמא להמיד להרוג
ולאבד זו אינה תורה אלא דאיכא דרכא אחרינא כי אדין
לעשות רצונך והוא מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות מלכים
ה"ל רשות יש למלך ליתן מס על העם לצרכיו כו' וקונב לו
אנס כו' איש לו לגזור שכל מי שיגנוב מן המכס יגלח ממונו
או יהרג כו' שכל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו ע"כ ל
ובתב הר"ב כה"ב בח"מ סי' שם"ט בשם הרשב"א ז"ל,שלף במלכי
ה"ה כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו ע"כ: ולכן אמר
המלך להמן שהוא המלך בעצמו יגזור על ישראל ה' מיתה
מדינא דמלכותא לפי שהם מבריחין מעצמו מן המכס וכמ"ש
לעיל ומלך בחר בגזרה ובזרתו מחקיימת אם שלין בו אם
יאמור לוסם להמן הקונה אל יעשה לעשות בהם רצונו שהרי
קנין

קנין אין כאן להמיד להרוג ולאבד ולכן ויאמר המלך להמן
הכסף נתון לך לפי שכפי הדין אין לך קנין בהם בכסף שאתה
נותן בעדם למס הקנוב עליהם להמידם ה' לתה בעצמך
שאין נקנים אלא להשתעבד בהם ולא לאבדם מן העולם אבל
אני מלך ובזרתי מחקיימת כפי הדין ואני בזרה והעם לעשות
בו כטוב בעיניך הריינו להמיד להרוג ולאבד ואכי דייק דקא"
והעם לעשות בו כטוב בעיניך שהים לו לומר עשה בו כטוב
בעיניך ולא לעשות אלא לומר שאין אתה יכול לעשות דין
לעצמך בזה שתקנה אותם אלא אני שסמך בידי לעשות אני
בזה ומקיים לעשות בהם כטוב בעיניך:

ולביאור פ' כי נמכרנו אני ובזה נמכרנו אני ועמי להמיד להרוג
ועמי) ולאבד ולא לעבדים ולשפחות נמכרנו
אחרשתי כי אין הצר שוה בנזק המלך ורלוי
לאדון כי אם נזק יש למלך בזה שנמכרנו להמיד ועוד דאמת
ולא לעבדים ולשפחות נמכרו אין נזק למלך אבל עבדיו
שנמכרו להמיד להרוג יש נזק למלך ואין מוכן מה יש תלוק
בין זה לזה שהרי בין הכי ובין הכי למלך אין שום אי להניחם
אי לאבדם ודא"י ז"ל פי' כפי' הקדמת ז"ל כי אין הצר שוה
בנזק המלך אינו חושש בנזק המלך שאנו רדף אחר הנלחך
הי"ל לומר מכור אותם לעבדים ולשפחות וקבל הממון אי
אתיה אותם ויהיו לך לעבדים הם ונרעם עכ"ל: ועדיין הדבר
קשה בלתי מבין מאי טעמא קאמר כה אחיך ולאה אם היו
מכרים לעבדים היה מקבל ממון ועבדיו אינו מקבל
ממון והלא המן קבל עליו לתת ממון הרבה לאבדם ולא רצה
המלך לקבל ממון ובזה חזיק לעצמו: אמנם הדבר מובן
הוצב הולך אל הקדמתינו דהנה אם היה קונה אותם המן
לעבדים ולשפחות נאה שנתן בעדם כסף גולגולתא הקנוב על
כל אים ואים לפוס דינא דמלכותא לא היה שום נזק למלך
בזה אלא אדרבא היה מנלה ותועלת למלך שהרי הוא נותן
בעדם הסם של כל ימיהם בתורת מוקדם והם חיים וקיימים
ומולידים בנים ובני בנים והם נוהגים מנת המלך זה כסף ג
גולגלתא בנים עדי עד אבל כל אלה בעבור שאל המן
להמיד להרוג ולאבד ולא פסיק מנייהו זרעא דעבלייא מעולה
בדמים לתת מנת המלך נמצא דמ"ס ור"ס ז"ר עיותיהם תלויים
בו כי מה מידו יקח, בעבר הרחוייים להוגר לחרי כן וא"כ מוקו
מרובה למלך אשין לו שיעור כי רב הוא ואין לו קץ ועוד כי
ע"י שנקם לעקור את הכל הוכרח המלך אלא יאמור לותם לו
בכסף לאלה שהמלך בעצמו יגזור עליהם מיתה ח"ו בלא כסף
ובלא מחיר ואין לך נזק גדול מזה ואין הצר שוה ותוסם בנזק
המלך: ובזה גם דברי רש"י מבוארים היטב לדרך זו בדבר
האמור:

ובמסלה מתיר מדרש נעלה לבאר מאי דאמור
של ואין קונה) רבנן בנית המדרש רבה
בריש מגלת אסתר על פסוק והתאבדתם
שם לאחיך לעבדים ולשפחות ואין קונה אלה דברי הברית
אשר צוה ה' את משה וכו' וז"ל ואין קונה למה אין קונה רב
אחר על ידי אלא הקניתם דברי הברית שאין בכם מי קונה
דברי ה' ספרי תורה מנין של קונה מ"ר שמואל בר נחמן על
מחזרתי על כל האומות ואין מי קונה דברי תורה כיונא בכם
מ"ר שמעון בן יוחאי אתם יש לכם קנין בתורה הענולם שאלמר
ונם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו עבד ואמה לבנ
לאומות אין לרם קנין בכם ולמה יש לכם קנין בא"ה אי
שהקניתם אלה דברי הברית ולמה א"ה אין להם קנין בכם ע"י
שלא קנו אלה דברי הברית רבי יצחק אמר לעבדים ולשפחות
אין אתם נקנים אבל אתם נקנים להמיד להרוג ולאבד אבן

אתה לו מרש לאחשורוש ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו
אחרשתי שכן כתב לנו משה בתורה והתמכרתם שם לאויבך
לעבדים ולשפחות ואין קונה שאל להשמיד להרוג ולאבד כיון
שרלו הכל אתחילו נותנין ווי ויהי ווי שהיה בימי אחשורוש עכ"ל
ובאן הכן שואל דבאתי קמבלני רבנן רבי מרדכי ובמאי
חלית עלובתייהו אמר אמר חדא ואמר אמר חורי ורבי
בתוכין מריבה לסיפים מדרש: אחי קרא ואמר דרש לפ
לבנה ואמר דרש לבגאי ואין שבי נבילים מתבנלים בסבנתן
אחד ולא עוד אלא דתנא בתרא לעבויי אתא הוסיף של
אחד ולא עוד לעבדים ולשפחות אין אתם נקנים אבל אתם
נקנים להשמיד וכו' אלא זה הדבר קשה לשמוע ואמר נאבד
בלבבן מוגתי: גם מאמר אסתר לאחשורוש ואלו לעבדים
ולשפחות נמכרנו אחרשתי שכן כתב לנו משה בתורה
והתמכרתם שם וכו' שאל להשמיד וכו' אין מבנין מה ראתה
אסתר בדברים האלה: אמנם הכל יבא לכלל ישוב בחקרים
מאי דגרסינן בגיטין פ' השולח דל"ן אמר ר"ל מאין לבוי
שקונה את הגוי למעשה ידיו שנאמר ונם מבני התושבים
הגרים עמכם מהם תקנו אתם קונים מהם ולא הם קונים
מכם ולא הם קונים זה מזה לנופו יכול לא יקנו זה את זה
למעשה ידיו אמרת ק"ו גוי קונה את ישראל למעשה ידיו דכתי'
כי תשיב יד בר תוסב עמך ואיך אחיך עמו ונמכר לבר תושב
או לעקר אשתת בר גוי לגוי לא כ"ש ע"כ: עוד נקדים מ"ש
הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' עבדים וז"ל מלך גוי שעשה מלחמה
והביא שבוי ומכרם וכו' וכן אם היו דיניו שכל מי שלא יתן
המס יאבד או מי שיעשה כך וכך או לא יעשה יאבד הרי דיניו
דין ועבר הנלקח בדינים הללו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר
ע"כ: ופי' מרן הכ"י בי"ד סימן רס"ז בח' עבדים שאף בזמן
קנוי לבחרי מעשה דינא דמלכותא דאלים דינא דמלכותא
לאקנוי ליה לגופיה והיה דהשולח שאין גוי קונה את הגוי
אלא למעשה ידיו ולא לגופו חיינו כשנבאו בעצמו שלא בדינא
דמלכותא דאלו בדינא דמלכותא הוה מקני ליה גופיה אע"פ
שהקונה הוא גוי ע"כ וכתב ע"ש הכ"י בשם הכ"י דבכה"ג שנקח
גוי במלחמה מדינא דמלכותא גוי קונה אפי' את הישראל
אפילו לגופו יע"ש:

ואגב מאמר הגמרא דאמתה לרי נוסם) אורחין בדרך זו נבאר מאמר
ה' דאיתא בפר"ק דמגילה דיש
לקיים פתח לה פתחא לחאי פרשתא
מהכא אדני נוסם ודון שוקם מוטל רשע על עם דל אדי נוסם
זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה עלה אריה מ סובכו ודוב שקוק
זה אחשורוש דכתיב ביה במלכות פרס ואדו אחרי תניינא
דשיא לדוב ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלים ושותין כדוב
ומסורבלין בשר כדוב ואין להם מנוחה כדוב אוטל רשע על
עם דל אוטל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים
מן המצות עכ"ל: ואיכא למידק ומאי טעמא כי פתח ר"ל
לדהים בלבדת עוריים היה דורשה במקרא זה ומאי קמ"ל עם
שדרשה לדרשה זו ועוד מה ענין לנ"ל לת לגרם הפרים הזאת
ומאי עבידתי הכא ועוד על מה זה נקיט הוי תלת דפורענות
ושלשתן במקרא אחד ואמרו נם אמאי קרי ליה להמן הכי
קרא שאו מוטל רשע גם מה טעם בשם ישראל יכנה עם דל
שהם דלין מן המצות:

אמנם על פי הקדמתינו יבא המאמר כמין תומר
דהכי קאמר ליה לר"ל דהיאך המן הרשע דהו"ל
גוי במור יש לו קנין ביישראל לגופם ואפי' לעבדים ולשפחות
בתורת קנין הגוף והלא קי"ל בדינו שאין הגוי קונה את הישראל
אלא למעשה ידיו בלבד אבל לא לגופו וכמ"ש ר"ל בעצמו בגמ'
דגטין ולזה בא לתרץ, על פי מ"ש הרמב"ם דהלך גוי שעשה
מלחמה

מלחמה וחציה שניה ומכרה וכן לא גזר שכל מי שלא יתן
המס ימכר עבד הנלקח ממנו הרי הוא כ"כ לכל דבר וכתב
בב"י דלא קנין הגוף יש לו בו משום דאינם דומ"מ לאקנויי ליה
לגופיה וגם כתב הב"י דלא גוי מקונה לישראל בדין זה קני ליה
לגופיה קנין גמור וכן מצינו בישראל שהמלך נ"נ עשה מלחמה
עם ישראל ויש ממנו שני וינא אותם בבלא ואחר כך פחדה
המלכה לאחשורוש מניתו של נבוכדנצר ובאו ליהו ישראל וכבשן
תחת ידו ועפ"ז אפשר הוא מני למוכרם להמן בתורת קנין
הגוף אדינא דמלכותא לפי שלא היו נותנים מסים הקבועים
עליהם ובא המן ובקש לתת נעדם המס כדבר האמור לעיל
ואלים גבר דר"מ לאקנויי ליה לגופיה ואת זו דרש ר"ל דורש
טוב לזרע נוחם זה ר"ל מרדכי ולזיגו הו"ל גרמא בנזיקין
לישראל לקנותם המן קנין הגוף שהרי הוא כ"כ היה לאם לקונים
לת עם בני ישראל בימים ההם בדינא דמלכותא ע"י אלקחם
בשבים במלחמה ואחריו קם במקומו הקונה השני הוא אחשורוש
המולך והוא דוב שוקק שהיו ישראל משוקעין וכבושין תחת ידו
ולכן קרי ליה שוקק לשמר שהיו ישראל משוקעין וכבושין תחת
ידו ומניחם שיו לרעה כ"נ ואחשורוש זה וזה גורם גרמא ב
בנזיקין לחיות מוכל רשע על עם ר"ל זה המן על ישראל דהיינו
לקנותם קנין הגוף אדינא דמלכותא ולכן קרא"ו להמן עשם
מוכל לומר שהוא מוכל עליהם בתורת קנין הגוף בדין מלך
ומה שקראם לישראל עשם עם ר"ל שהם רלים מן המנות הוא
ע"פ מ"ש לעיל בשם הרמב"ם שמלך שגזר שכל מי שלא יתן
המס ישתעבד למי שנותן המס נעבדו ה"ז מותר להשתעבד בו
אבל לא כע"כ ואם אינו נוהב כפורה ה"ז מותר לרדות בו
ערך כיצ"ב ע"כ וא"כ היינו דגרם לסו לישראל ג"כ שהיה יכול
המן להשתעבד בהם ולרדות בהם בערך בדין ע"כ לפי שלא
היו נותנים כפורה שהיו רלים מן המנות:

נרחוב למאמר המדרש דהוינן ביה ונקדים עוד דשלשה
מחלוקות יש בדבר הזה הובאו ביתה יוסף כי"ד
כי רס"ו יע"ב רשש"ן אות מה שכבר נאמר מ"ש הב"י דגוי
קונה את הישראל בדינא דמלכותא אפילו לגופו היכא שנתן
המס בעבדו ומעי נם מהא דאמרינן בחולין דמ"ו א"ל רב
פפא לרבא חזי מר הני דכי פפא בר אבא דיתבי עוד לאינשי
אלרב"יהו ומשתעבדי בהו וכי נפקי בריכי ביטא דחירותא
א"ל הכי א"ר ששת מוהדקייהו דהני נעבסא דמלכא מנח
ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרג"ל לשתעבד למלך דיהיב
ברג"ל ומי רס"ו ז"ל מוהדקייהו דהני תוחתן של אלו נעבסא
דמלכא מגח לרבא שהן לו לעבדים ע"כ והיינו דכתב ליה ו
בריכי ביטא דחירותא שבופן קנוי. והנה הב"י עצמו הקשה
על זה דהא קי"ל שאין עבד עברי נוהב אלא בזמן שהיובל
נוהג ותי' דהיינו לענין דיני עבד לנשא בשם וגסומנין ולמחיר
בשתה אבל מ"מ קנוי הוא לענין שעבודו ופו"ר. הסברא
השנית היא להרמ"ם שכתב פשוט שם דגוי דשביה לישראל בדינא
דמלכותא ואחר זמניה לאחר קני ליה למעשה יהיו בלבד אבל
לא לגופו יע"ש. והיינו משום דס"ל דלא בדינא דמלכותא גוי
לא קני לישראל לגופו וכתב שם מרן הב"י ודחיית דב"ח החולק
דקאמר בריכי ביטא דחירותא שלמד ממנה הב"י דגופו קנוי
ס"ל לחרמ"ה דלא היו הנאכרים ישראלים אלא גויים כן פירש"
דהרא"ש ע"כ ומתבאר מדברי חרמ"ם שם ומדברי הב"י לדעת
חרמ"ה דהיינו דוקא גוי דשביה לישראל לא קני ליה לגופיה
אלא מדר"מ אבל גוי דשבייה לפי נרא"מ והדר זניה קני ליה
לגופיה. הסברא השלישית היא להרשב"ל ז"ל שהביא הב"י
שם דלא גוי שקנה גוי חבירו בדר"מ לא קני ליה לגופיה אלא
למעשה ודין זה לא נאמר בגמ' דקני ליה לגופיה בדר"מ
אלא בישראל הקונה את חבירו אבל גוי לגוי לא קני לגופיה

ומעתה הנה נבא לגילוי מאמר המדרש שהבאתי
ותמיהא דהני תנאי דבבן דני מדרשא הם
הולכים אלך ודבר ואמרלבי בבלות דרבנן בתלמי הפוסקים
שהזכרנו ראשון לכל דרש רב ואתמכרתם שם לאויבך לעבדים
ולשפחות ואין קונה למה אין קונה רב אחר ע"י שלא הקניתם
אלא דברי הנדרית שאין בכם מי קונה ה"פ"ת מנין של קונה
ונאמר דרב הוא ראמ"ל אלא"ה בשעת הר"ב הב"י דס"ל דבדינא
דמלכות אלך שעשה מלחמה והביא שניה ומכרה עבדי הנלקח
ממנו קני ליה לגופיה ולפי' גוי קונה לישראל קנין הגוף ואין
זה נוהב אלא בזמן שאין היובל נוהב והיינו דתמיהא ליה לרב
אמה אין קונה דממעט שהכתוב אומר שאין לכם קנין בכם
ולאמלי והלא יש בר שיהיה לכם קנין בכם מעכנן דינא דמלכות
ע"י המלך שמוכר לאותם ולכן דרש רב לקרא הכי והתמכרתם
שם לאויביך לעבדי ולשפחו' דהיינו לומר לאבר לאבר יתמכרו ממכרת
עבד מכירה במורה בתורת קנין הגוף ולפי בלאותו זמן שאין
היובל נוהב והכי דייק קרא דקאמר והתמכרתם שם לומר דלא
בימים ההם שאין ישראל יושבים על אדמתם ואין היובל נוהב
שאין יושבים עליה הם קונים מכם קנין גמור כדין ע"כ לכל
דבר והא דכתיב ואין קונה טעמא הוא דקיימא לתלמיד לומר
דהיינו טעמא אבר יתמכרו ממכרת עבד ע"י שאין בכם מי
שקונה אלא דברי הנדרית ה"פ"ת מנין של קונה ושיהיו דברים
לה לישראל כיון שחטאו בו להשתעבד תחת ידי מלכי ח"ה
וגם כיון שאינם מהגים כפורה הרים כדין ע"כ לכל דבר
ובמ"ל בשם הרמב"ם ז"ל. אמנם רשב"ן חלק עליו ודרש
לאכלא ע"י אחזרתי על כל האומות ואין מי שקונה ר"ת כיונא
בכם ודבריו כשמעים דקאזיל לשטתיה דהרמ"ה דס"ל דיש הבדל
בין גוי לישראל בענין זה דגוי אינו קונה את הישראל לגופו
אף בדינא דמלכותא אבל גוי קונה את הגוי לגופו בדינא
דמלכותא ולכן את זו דרש רשב"ן לקרא שכי והתמכרתם שם
לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה לומר כי שם בארץ
אויביהם בזמן שאין היובל נוהב אין עבד עברי נוהב ולא
יתכרו ממכרת עבד בתורת קנין הגוף אף בדינא דמלכותא
דז"ל ואין קונה שלא יהיה להם בשם קנין הגוף ונתן טעם לזה
ע"י אחזרתי על כל האומות ואין מי שקונה ד"מ כיונא בכם
ולפיכך אין לאומות קנין בכם בכל אף בדינא דמלכותא ומינה
נשמע דשם קונין זה מזה קנין הגוף לפי שאין קונין ר"מ כ
ביונא בכם והיינו בדינא דמלכותא והיא היא שברת חרמ"ה
אמנם רשב"ן ז"ל סליג עליה ודרש אחם יש לכם קנין בא"ה
שנאמר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו אבל
לאומות אין להם קנין בכם כו' ואבד"מ אבות דברים ליה להאי קרא
דבתיב קרא אחריתי מהם תקנו ובניהם אמרו דבר ל' ודרך
אחר להם והנה מצינו בגמרא דר"ל דרשה לקרא דמהם תקנו
אחם קונים מהם ולא הם קונים מכם ולא הם קונין זה מזה
קנין הגוף וס"ל לרשב"ן דדכוותיה נמי דרשינן להאי קרא דואין
קונה דהיינו דאין לאומו' קנין בכם ולא הם קונין זה מזה קנין
הגוף ואיהו קאזיל לשטתיה דהרשב"ל שהבאתו דלא בדינא
דמלכותא אפי' גוי לגוי לא קני ליה לגופיה ואחריו קם במקומו
בא רבי יצחק ודרש לעבדים ולשפחות אין אתם נקנים אבל
אתם נקנים לשמיד לאדון ולאבד שכן אמתר אחר לאחשורוש
פו' ודבריו קדושים לשמוע כדעת רשב"י הקודם לו וסמך עליו
דמקרא זה הנה נדרש כמו שנאמר דבתיב קרא אחרינא וגם
מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו אתם קונים מהם ולא הם קונים
מכם ולא הם קונין זה מזה קנין הגוף ומקרא זה נאמר אף
לענין דינא דמלכותא דאפי' גוי לא קני לגוי לגופיה והיינו
כדעת הרשב"ל מהם דסכי אתם להדיא מדבריו דמקרא זה
משעבד לאלי דינא כפי מה שפירש מרן הב"י בדבריו יע"ש:

ועפ"ז קשה ליה לר"י דדף"ם מקרא זה דואין קונה לאם ולאחר
דאלי לא שאמרינן דאין לא"ה קנין בכם אף בדינא דמלכות הל
כבר מלתא אמורה ושאעינן לא מקרא המהם אקנו לבן אלא
דדרש ר"י דלאויבך אלאלי אלי קרא דואין קונה לומר לעבדים
ולשפחות אין אתם קנים אבל אתם נקנים לשמיד לאדון
ולאחר ודבריו נשמעים ע"פ האמור בחורת מוקדם שמלך
אחשורוש גזר עליהם פיתה ע"ש הדין שבתב הרמב"ם ז"ל
מה"מלכים רשות יש למלך ליתן מס על העם לגבריו בו וקובע
לו איכם כו' שיש לו לגזור אבל אי שיעבוד ממכם יעלה מעונו
אלי יהרג ט"ל אבל האמור בפ"ד מלך אלך מוחר בו ואחבנו ב"ל
בשם הראב"ד שגם במלני ה"ל כל האמור בפ"ד מלך אלך מוחר
בו ואל"ע ישראל שגאלותו הדור בתחיינו כלים ה"ו אדינ"ד המלכו"
לפי שהיו מגרשין עצמן מן המקום וכמ"ש רש"י נפי' על אבמ"
ולת דתי המלך אינם עושים אנגריות ומסים וגולגליות ו
אלרנוניות אינם נוחנים מנת הדבר אשר דבר ר"י וגרים ודיק
מקרא דואין קונה אבל אתם נקנים לשמיד לאדון ולאחר
והיינו שהם נקנים לאחשורוש המולך אדינא דמלכות לשמידים
לפי שאינם נוחנים מנת המלך והביא ראיה לדרשא זו שכן
אסתר אומרת לאחשורוש ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו
מכרתי אני והענין הוא כי הדבר ברור ביאור דהיאך אלו
לעבדים ולשפחות נמכרנו החרב תחריש ראש"ב דלא הוייא לה
ברא כיונא בר דלהשמיד כו' מ"מ נקוש מיהא דאכתי הוייא לה
ברא מחיים ולא הו"ל למשתק כי אם לבא אל המלך ולהתחנן לו
ולבקש מלפניו על עתה אלא מוכרת הדבר לומר שנתן אתה
אשר דרשינן לקרא הכי ואין קונה אלין לא"ה קנין בישראל
אף אדינא דמלכותא ולכן היה פתחה בחמה ותבן אסתר
דתאמר ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו אחרתי שלא הייתי
מקבלת על הגזרה היה שכן כתב לנו משה רבינו בתורה
והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה דהיינו
שלא יהיה להם קנין בכם וכדאלת דבנן דני מדרשא ול"ל ודלו
שלא היתה מתקיימת אותה הגזרה כיון שאינה כפי הדין אבל
אמה דקיל לדיוקא אחת כדרשת ר"י למימרא אבל אתם
נקנים לשמיד לאדון ולאבד והיינו אדינא דמלכותא לפי שהם
מגרשין עצמן מן המקום ולא"כ הם חייבים מיתה ח"ו כפי הדין
ועל זה אלי קל בכינא ויש לי לדבר אל המלך ולהתחנן לו
דבל כי אל בעני ראתי רחמים ותחנונים דרך בקשה מאת המלך
בתורת מסר. ואל זה נמשך אלי דקמסייים בה כיון שראלו
הכל אתיאלו צוחין ווי ויהי ווי שהיה כימי אחשורוש דקשה
לכאורה דבר זה אין לו קשר ושייכות אל הקודם:

אמנם הדבר סובב אל הקדמתינו ואתל
אחשורוש והמן ורמש נאלוי אלי ראוינן ביה אלי תיכל
נדרך ב) ביניהם בין המלך אחשורוש ובין המן והמן
אמר בפי לקנותם לישראל בכסף אלא
ואחשורוש לא קבל עליו ואמ"ל הכסף נתון לך ואלי דעתיה
לאות אותם בנגע ופגר נאתר ישוב נכון ואשיבה ירי לדרוש
לו בחוכם אחר קרוב לו אשון ודרך אחר להם ואולי ובכל
מלאת אחשורוש אשר אמר המן לשקול כנגד אקלי ישראל ואולי
יתן דמיה"ם בם זה כסף גולגלתא במספר בני ישראל
לגולגלותם של כל ימי חייהם ובזה יתיו קנויים לו בדין שכתב
הרמב"ם ז"ל שכל מי שלא יתן המס הקבוע ישתעבד למי שנותן
המס בעבדו ולא אינו נוהב כפורה משתעבד בו בע"ב.
ובבר הקדמנו דאיכא סלוגתא דרבותא דס"ל דבדינא
דמלכותא אפי' גוי קונה את ישראל אפי' לגופו ורמ"ה
והרשב"ל הסוו בדבר דלא בדינא דמלכותא לא קני גוי לישראל
לגופיה ועפ"ז נאמר דנחא קושיא לחי אחשורוש והמן האמן הוא
ס"ל דבדינא דמלכותא קני לגו לישראל לגופיה במס שנותן

ענין לפי שכל האומות מגיון דעלמא קלוני לבעתים ומרדכי בשל ודלי שהם הולכים אחרי עצת הזקנים שבדור ובתרוייהו בדידן שפסקו הלכה דלא כהלי ודל"כ כל ישראל הם מזלולים בו ולא הכל בכריעה והשתחויה להמן:

ודרך ד' נפסו' ישנו עם אחד) המן אומר בזה קרוב לשמוע הלי ליאנה בישל דמשתעי הוא המן לאחר למלך פוסב הולך על ענין זה כל דוחו הנשיא כסיל ויאמר המן למלך לאחשורוש ישנו עם אחד מפורד והפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם: ובכדר התעוררנו במקרא שכתוב כמה פעמות ומכיון לזו בעיב הנשא ומתן משולם בכתובים ולרבי"ע מעטנו לפי דרכינו לאדון לנכתא אחרינא ע"פ מה שהקדמנו דב' המלוקות יש בדבר הזה אשר גזר המלך להשתחוות ולכרוע להמן וכל הפו' הסוו דלית הלכתא כוותיה דהנ"ד דס"ל דבדינא דמלכותא לפיהלי גוי קני ליה לישראל לגופיה ולכן פעורים ומותרים היו ישראל שבאותו הדור אשר לא יכרעו ולא ישתחוו להמן אשום בדבת הנ"י פערל יחידאה היא וכי בליבי הבוסקים היינו עדיניהם של בוייש לי גוי קני ליה לגוי חבריה לגופיה בדד"מ ופרמ"ם ס"ל דגוי קני ליה לגוי לגופיה בדד"מ והרשב"ם ס"ל דלא בדד"מ גוי לא קני ליה לגוי לגופיה והיינו דכתיב ויאמר המן למלך לאחשורוש ישנו עם א' דהיינו לומר דרבנן וכל ישראל אמרו דבר אחד לשנות בזירת המלך שלא להשתחות לי אבל מפורד ומפורד בין העמים דהיינו כי קמפלגי שאפורדין ומפורדין וחלוקים בסברתם וכל א' לדרכו פנו היינו דוקא בין בעמים בכל מדינות מלכותך לאלי דכיני ניני ביני עממיא לענין דד"מ לי גוי קני לגוי לגופיה וחייבים הם בכריעה והשתחויה לי לשמי אז לא לאל לבני ישראל עוים הפו דלית לי כהו קנין הגוף ואין חייבים לכרוע ולהשתחות לי משום דגוי לא קני לישראל לגופיה לף דד"מ. אחר עוד ודתיהם שונות מכל עם לומר דלעקרא דדינא בב' עבדים הם אמרו לפי דתי ם שישראל קנים מן אלוהות קנין הגוף ואין אלוהות קונים מישראל קנין הגוף ולא הם קונים זה מזה ול"כ דתי ישראל שונות מכל עם דאחר העמים זה עם זה שו בשיעוריהן אינם קונים זה מזה ואין לאומה אחת מעולה על חבירתה אבל ישראל לבני העמים נשתנו אלו מאלו שישראל קונים מהם ולא הם קונים מישראל ואין לך שנוי ברול מזה ולא עוד אלא ואת דתי המלך אינם עושים דהיינו שלף בדד"מ דאם איכא דס"ל דאלים דינא ומלכותא עפי תשאר קייניה דגוי קני ליה לישראל אפי' לגופיה אינם עושים כדעת הנ"ד אלא ס"ל אלא אלים דד"מ עפי מפלו קייניה ולא קני ליה גוי לישראל לף דד"מ לגופיה ול"כ ודלי דס"ל דיהו לפי שאין אחה אשום בעיניהם כאלך ח"ם ולמלך אין שוה להניחם לומר שאם לאחה אניחם ויעבו כרצונם נאלא שאינך שוה ודלוי לאלוכה בעיניהם שהרי לף דד"מ דינא לא דתי המלך אינם עושים:

ופסוקי ויאמר מרדכי לאמיר לא אחרי) ועוד המאור נגיון שנים כתובים אנאים כאחד ויאמר מרדכי לאמיר לא תדמי אל אחר בנפשך לחמלט בית המלך מכל היהודים כי לא הרגש אחריתי דעת הזאת ריות והלא יעמוד ליהודים ממקום אחר ולא ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות: ונאמר בי חדברים מתמיהין דאיך יעלה על הדעת לאמר כדברים הלא ריות והלא יעמוד ליהודים ממקום אחר ולא ובית אביך תאבדו כי מי זה אמר ואחי והלא שיא ובית אביך אחרי הם בכלל כל ישראל ואם הלא יעמוד ליהודים גם הם בכלל ולאם יצאו מן הכלל ולא עוד אלא דאחרינא הפכיה נועה לספר שלא לא ח"ו המה יאבדו היא ובית אביה נעמדים יעמודו שהם קרובים לאלוקת והיה אחר המלכה קרבא עולם היתה אחרת לבולא עומדת והיכי אתר אפשר אחיל יעינא באחרא ובירא בשמיא אמיא לאמנם ע"פ דרכינו הם נכונים הדברים על בוריין משום דלעקרא דדינא אם רלה המן דאקני ממרדכי משום דלא יבוא ולא יתחתום לו הייו נעמת דיהיה אשום דס"ל דלית הלכתא בהנ"ד ובוי לא קני ליה לישראל לגופיה לף בדד"מ ולכן אינו פן הדין לכרוע ולהשתחות להמן ואת ברחת ליה ויבקש המן להשמיד לה כל היהודים משום דשמיע ליה דהיינו כ"ש אלוני לשנתיה דמרדכי ופס"ז יאמר נא דה"ק לה מרדכי לאחשורוש כי קרוב הוא כאשר ידעו בית ישראל כי כלתה אליהם הרעה ח"ו משום מעשה דהמן אזי יאמרו דכדאי הוא הנ"ד לסמוך עליו בשעת הדחק דבדינא דמלכותא בוי קונה לה ישראל אפילו לגופו ויכרעו ויתחתו לפני המן וכשתבטל הסבה יבטל המסובב ונכון בטילת בזירתא דיהודאי וח"ם ריות והלא יעמוד ליהודים ממקום אחר דהיינו מסברא אחרת והיא סברת הנ"ד לבסוק הלכה כמותו לאמנם ולא ובית אביך תאבדו לפי שאינם יכולים להגיל לעצמם בסברא זו שהרי אלים מרדכי הוא הראש למשפחת בית אב כנר עשה מעשה בעמים רבות בשבר מ מסברת הנ"ד כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו ולא קבל עליה התרות של עבדי המלך וטוב אינו יכול לחזור בו דמאלי דטוב הוא:

באן (מאמר אלקוט אם רצונך כסף מן הגרוטאות) נאמר בלוקן אחר והוא ע"פ מה שהקדמנו לעילא מן המן כל דה"ט דדינא דמלכותא דינא הוא מפני שהארץ היא למלך וכל הדר בארצו עליו לקיים כל חיקותיו וכל משפטיו נם ארז"ל במדרש שהעולם רב"ם הברכיות ואחשורוש הוא המולך על קכ"ז מדינות ככתוב וכבר הקדמנו שכל עצותיו של המן הרשע דמשתחוי ליהנא ניהנא קמי מלכא על ישראל הוא מדין דד"מ שאינם מקיימין לא דתי המלך ודינא קאמתעי לחייב לא דאחזן למלכות ח"ו לאמוס יש להם מקום עצור שהם יכולים לגרום מכל מדינות המלך לאחשורוש ולכו למקום אחר אחר מלכיות ושוב אינם היינים בדינא דמלכות לאחשורוש אשום דעקר עצמת דד"מ הוא לפי שהם דרים בארצו ויכולים הם לאמר למלך עול עניך ואנוך ואין אנו דרים בארצך ובזיינו דקאמר מרדכי לאחר דיוק והלא יעמוד ליהודים ממקום אחר דהיינו שהם יכולים לילך למקום אחר שאינו מן המדינות המלך לאחשורוש לאמנם ולא ובית אביך תאבדו לפי שאינם יכולים לצאת מן המקום הזה שהרי לא יוצאת בית המלך ואיך יכולה לגרות מיד הבי שיאר מנשים ונם משפחתך ובית אביך אינם יכולים לעצוב אחוד כנפש אחת בין כמה ואחים ובזה יובן מה שאים ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות דלכאורה אין מבין מאי קאמר אמנם לפי דרכינו ה"ק ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות דהיינו שלעת הזאת שנ"ד הם בזירה לכן מתחלה הגעת למלכות כדי שלא הוציל נרגא ובון גורם ח"ו ול"ל חדבר צריך לך יותר מן הכל לעצות תקנה לדבר:

באופן שהמן הרשע נעלה גדולה בלא אם רצונך כסף מן הגרוטאות) על ישראל מחמת שענם אשום דינא דמלכותא ועפ"ז חורו עיני להבין מאמר אחר דאיתא בילקוט ע"ל עושי המלאכה אמ' לו אם רמוך אלפים ככר כסף אשקול ע"י עושי המלאכה אמ' לו אם רמוך כסף מן הגרוטאות שבביתי אני מניח ואשקול ע"י האומנים ואם עונשים המעבר על אמך עכ"ל. והדבר מאוזן כי אל מה ועל מה דבר פגרים הללו שיהיו עונשים המעבר על אם המלך כי זה אין לו שחר ולאמה נגרכה למשנע אות יבוא לא

פכסף ומה שירצה המלך ישלם בו. אמנם הדבר סובב אל סקרמתינו ונקרוש עוד שכתב הרמב"ם ז"ל בס"ם מ' גזלה בני דד"מ דינא ד"ל בתרג דברים אחורים במלך שמעבר יתא בלוחן הלכות שהרי הסכיתו עליו בני אותה הדור ובמכה ניתנן עליו שהוא אחשוריש והם לו לעבדי אבל הם אין מעבר יונא חרי הוא בבולן בכל זרוע ובמו חבורת לפעים האזיינין שלח דיניהם דין וכן מלך זה וכל עניניו נגלגין לכל דבר עכ"ל והר"ב שה"ר בפרק ח"ם כתב ע"ד הרמב"ם שלנו ז"ל ומכאן דאים למלך שבזל הרץ ומוציא מתלך חברו ובחוזק יד הוא מולך עליהם ואעפ"ל לא קבלוהו עליהם למלך אלא שבכח הוא מולך עליהם ובשה חקים ליהודים שבאו לדור שמה שאין חקיו חקים שאין זה דינא דמלכא מחמר שאין טבעו יונא בחוזן אמקומות ולא קבלוהו עליהם למלך עכ"ל. עוד נקרים דאיתא בבר"ק דמגילה המולך אמר רבא שמלך מעצמו ואמרי לה לגבאי דלא הוה חזי למלכותא ויסיב אמונא יתירא נקט ע"כ. ח"ב זכינו לדין אחשורוש מלך מעצמו ואינא פמ"ר אלא שיש הבון למלכות ויסיב שודא עד דמליך ואם כן בחוזק יד הוא המולך על העם וגם מעורב יונא מן אמאחר שהבאנו אלא היה לו מעבר יונא למדינות מלכותו שהרי אמן הוא שבקש לשקול לא הכסף ולטבוע המטבע על שמו מכלל אחמר דמעיקרא לא הי"ל מטבע על שמו וא"כ ודאי אלא הי"ל דין מלך לענין דד"מ כלל וכמ"ש בשם הרמ"ב ושה"ב ועפ"ע זה יבא המאמר כמין חומר שכבר הקדמנו שכל מעצתו של המן על ישראל לפי שאינם עושים דינא דמלכותא לאחשורוש ולכן אם זדון לגזור עליהם גזרות ממעבר המלך אשום דד"מ דינא הוא שיכול ודין הוא לגזור עליהם המלך מה שירצה לפי שעובדי' על דתו ומקיו אבן על זאת מקום עניו דשמא יאמרו ישראל אחשורוש ויקם מלך חדש משום דאיתו ס"ל דתעקרם מתחילת מלכותו מלכות אלכת חוי ולין כל חדש.

ודרך ג' נפ' נגזר את אחר מרדכי ואת פרשת הכסף. ובזה נגזר את אחר מרדכי ואת פרשת הכסף לאחר לאמר המן לבקול על בני המלך ביהודים לאבדם ולהרג ביה בי פרשת הכסף צריך פירוש לפירושו ולפי דרכינו הדבר מבואר דה"ק עי' ענין הכסף לאחר לאמר המן דאיתו שיהיו עובדין מאמנה על שם המלך כדי לקיים דבר המלך ודתו ליהודים לאבדם ח"ו:

ודרך ג' נפ' נם הכסף נתון לך נם יוכן פוב טעם ודעת למלי דהוינן ביה דמה עלתה על דעתו של אחשורוש לאמר לאמן הכסף נתון לך דמי סבי ליה עשרת אלפים ככר כסף. אמנם ע"פ דרכינו הדבר מבואר דהנה המן אחר לשבוע המעבר נשם המלך לקיים מלכותו והרי זה כל אחדש המלוכה ולכן לא קבל עליו אחשורוש הדבר הזה דעד חסתא לאו היהו מלכא ויבא המן הדם המלוכה ויקם מלך חדש משום דאיתו ס"ל דתעקרם מתחילת מלכותו מלכות אלכת חוי ולין כל חדש.

ומעתה אל ה' ויאר לנו ביאור מאמר הקדוש בקום עליו חדש) הקדוש רב נפתלי בר יצחק פתח לם פתחתי לאלי פרשתא מהכלא מיס המעלות לדור לולי ה' אשיה לנו בקום עליו חדש חדש אל המלך ב"ב והדבר קשה לשמוע דלמלי נפק"מ דקם קם חדש ולא אלך דאשמא דהא גרמא בהנלא נשמה והלא כולם שוין לרבה לי אלכה פוי ולי תשיבה בעלמא הוא ולא אור אלא שהרי המלך בעצמו הי"ה יהו נמעל כי כתב לחר נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך. אמנם על פי דרכינו הנה מה טוב ומה נעים אשום דכל בקר מבזרים היתה אשום דד"מ דינא הוא וכבר ביארנו מאחשורוש לא היה לי דין מלך לפי שהמלך מעצמו ביד חזקה ע"י ממון רב ואין דיניו דין ול"כ נאמר דמש"ה נתבטלה בזרתו והיינו דקאמר רבא"ם ל"ל ה' שהיה לנו בקום עליו חדש חדש ולא אלך דאיינו כי מלת ה' היתה זאת בקום עליו חדש הוא אחשורוש המולך מעצמו ואין לו דין מלך ואין דיניו דין שאלו היה לו דין מלך היתה בזרתו מתקיימת כפי הדין דד"מ דינא הוא אבל בהיות שאין לו דין מלך דד"מ דיניה הרי הוא בטל ומבוטל ולכן לא נתקיימה בזרתו כדינא ודיינא ישראל נמחו דינא. ובכן לא לנו אודים הידאה לשבר אחר בלא אלת אבותינו אמות לאיים ולא לנו מתמלנין כה יעשה לבאול בקרוב אנו משעבדים לחפצי ישלנו כעבלא ובזמן קריב?

דרוש אלשבת הגדול

למעלת יציאת מצרים

במדרש ויקרא רבה נפ' ונפש כי תקריב קרבן מנחה רבי יהודה פתח עוד אנא כף נחת מאלא תמנים אמא ודעות ריח טו' ה' ברכיה שונה דריסה אחת שדרש הקב"ה במצרים מנא' ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מהלא חבנים פית מכבשן של משה ואהרן למה שבחה היתה גאולה ובזה לא היתה גאולה עכ"ל.

הכר עוזים נעצר"ת לאמר"ל לה כי תבנסן נפקא אוזית"ל מבי ר"ב ומכילתי תוד"ם פית ה' מרבים העם לפניה מר"ל. יום ליום מוכל דבריה לאנשי וכרם לאשרי. שמוכיחין יציאת מצרים מדברי אלהדי. ואם ניחוד הלי לאחדים. לוין ומוזה. ומאחדר לה בקרוסה דבי שמשי ורב"ל מועד"ת אלה מועדי. בעייהו עד"ק איתיה בזכירה ואיתיה בשמירה יום טוב ויזיה. מה נבנה היום גדול וקדוש נקבלו ונאמר על נפשם כל בכורי מצרים בולם לאתוי חדר אלוהי. ואין נדרין לאכול ולשתות ולשמוח ליבנל ולאחדי. לזכרון קאתי האידנא כמוב עלמא לדרוש ולאור בחכמה ובינו במקרא ואיתי מהניחה גידיה. דבעי לאחדויה. איכו הנחה לאתי לאחיה מה בין חקיפי לאסיתי? בין עובד אלהים אשר עבר ה' לאשר לא עבדו הוא פרעה כי פרוע הוא נסתרי עבדי. בישא סתיקים הוא בחלי דמיה תם אמר הקב"ה למשה בשלחו אותו אל פרעה ואם השם תשם לבני הגבורים דברי ודברי התלמיד מלי קאמר רב ואלי קאמר מתחי

ל ביאור זמתה לכה וה"ל אך

ובויחוי לתן להבין מאמרי בינה לשל תנאו עברו לתו בין ה' וכין הלך פרעה כי' המלך אחיש משה בשליחותו של מקום לשר שלחו ה' לפוציא את בני ישראל מן מצרים

דמאי כולי האי שקלת ושריית דשקלי ושרו ומאי כייאיתו דאיך וגעמה מלך מ"ה בחר בזולה לשיות שלוחו ומשה עבר ה' כמה מרבן ת"ו. ולפ"ז גם זאת צריכים אנו לאודע"י דברים הדברים לשר עבר בין שני מלבי' משה ופרעה דמלחת רמשיב"ר ופרעה לאו קטיל קני בחגמא לעצור לה פי ה' ומלון לשלח העם וכל סלמור נעמן מריאיה לסיפיה מודיע. תחלת דבר ה' בחוש"פ פתח בהגלה תחלה ואתה לבה ולשלחר של פרעה והוצא את עמי בני ישראל מצרים ויאחר משה אל החלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל מצרים ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך. והדבר קשה לשאול כי מה זו שאלה אשר שאל משה מי אנכי כי אלך אל פרעה דהא לאו דידיה היא ולאו כתו הוא אלא דרבים ואיה בא אלו בשם ה' בלול תרוינו ורב כח ובכל עושה חקרוש כ"פ אביאיתו לף שלינו הגון גם לפי דרש"ל דקאמר מה אנכי אל פרעה הם המלכים אי הכי הו"ל למימר מה אנכי ע"ר שנאמר ונתנו מה ואף גם זאת אשר דבר בשלחה אתם וכי אוציא את בני ישראל ממצרים קרבר בריך ביאור דאמאי לא יוכל להוציא ואי משום דלאו אשיב וסעין הוא היינו אך הוא הדבר אשר אמר בראשונ' ומה הוסיף בדברות אניות ודר"ל דרשו מה שדרשו גם אמאי דקאמר הקב"ה למשה וזה לך האות כי אנכי שלחתיך לא ידענו מה אות נתן לו. ולמנס הענין יובן בהקדים מאי דגרסינן בגמרא בפרק הנזל קמא דף ק"ד לאמר אלו שעשאו בעדים היינו מי שיש לו חוב לו מקדון אל אדם לאחר ועשה אלו בעדים לקבלם ממנו רב חסדא אמר מוי אלו אדיינו אלם נתנם הלוה לו הנפקד ליד הלוה וכפר בם הלוה לו שלחנו בדרך עבור אדם לו הנפקד כיון שמסר ביד שלוחו אל הלוה לו הנפקד ושלוחו של אדם כמותו וכאלו נמסרו ליד הנמלים רבה אמר לא הוי אלו אלם נאבדו לו שכפר בהם אלו הלוה חייב בהם הלוה לו הנפקד דאמאי שלוחא לא מיקרי שלוחו של הלוה והמפקיד ויהיב עצמא למתלוקתם רב חסדא אמר מוי אלו אלם דלהכי טרח וקומיה בעדים כי סיכי דליקו ברשותיה דנם אמר לא הוי אלו אלם אלא אם אמרת אמאי הוא לי סמכת מסוך לי בעדים לשדוני בעדים מנא ידעינן דהיינו מנא ידעינן דשלוחו הוא והיכי מסר ליה הנזלון כיון דלא ידע דמוי שלוחו של הנזלון וכמו שבי אמ"ש אם יש לאדם לו ושאלו בעדים ואמ"ם לא יאמן לו תלמוד ר"ח בשבועות ר"ח בשבועות ע"ב: ובסקו דוב הפוסקים כל"ח דשלוח שעשאו בעדים הוי שלוחו של המלוה לו המפקיד ואם נאבדו לו שבבר בהם הלוה פטור המלוה לו הנפקד אמנם היינו דוקא היכא שעשאו בעדי ברקא בגמרא דלהכי טרח ולוקמיה בעדים כי היכי דליקו ברשותיה לכל אם עשאו אלו ביום לבינו לף שהנפקד לו הלוה שלחתין לבדי הלוה שעשאו המפקיד לו המלוה שעשאו אלו לא יוכל הלוה לו המלוה שעשאו אלו לא הוי אלו ולא משער מלוה לו הנפקד אם יאבדו לו שנופר בהם הלוה אמנם אמת דישראל הוי הלוה פרעה בתורת הקדון וכדאיתא בגמרא רש"ל ובפ"ז משה שפיר קאמר ברברות בתים אשר שלו משה המקום דקל"ה קאמר ליה ופתח אלה ואלנך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל מצרים דהיינו שעשאו אלו להוציא לו הקדונו הן בני ישראל מיד פרעה. לאמנם מוי הבינו איתה בין המשלוחה ואין עדים בדבר ולכן שפיר שתבע ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה

ג פטוקי הנה ואל זה נמשך מה שהשיב משה ע"ז ויאמר אנכי בא אל משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי אליהם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. וכל הענין. והדבר תמוה לענין כל קורת שהרי הקב"ה אל"ל לכה ואשלחך אל פרעה בשם ישראל לא יזכר ומשה אומר אנכי בא אל בני ישראל והיאך הוא משנה בשליחותו ח"ו בשם לאלהי אינעריך לומר להם שמו של הקב"ה דכיון שאומר להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם מי ומי לנו גדול מן האבות דבתיב בהו ושמי ה' לא נודעתי להם וכמו שהחרעם הקב"ה עליו אל"כ בזה בלתומרו הרבה פעמים גליתי על אמונה בלא פרי ולא אמרו לי מה שמך וכמו שדרשו רז"ל בפסוק אנוכי. גם מה שהשיב ע"ז הקב"ה ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם כי שלחני אליכם יש לדקדק כי משה שאל מלת אמתת המקום מה שמו בשם אל"כ אם אהיה ואף פלת"כ ל"ב שם המיוחד בלתי אמירה אינה ת"מ לומר הוא לומר

לאמר לו שם אהיה אשר לא שאל עליו ועוד דלמאלו שלבינהו לאחרי בני ומימת דיו אחת דבר אלהים שתים זו שמעון ובמאמר אחר יאמר קדוש נשתי הדבורות. גם מה שנאמר לו עוד לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי כו' ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העברים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו הדבר צריך ביאור כי לאה נצרכה לאסוף זקנים ליכך עם משה אל פרעה לאמר אליו כדברי אלה ואסבי ליה נתר ובמה משה לבדו והם לא יבאו כי הלים משה גדול מאד במקום שבעים ואחד קלי כי הוא המוציא ועוד צריך לאחרן מאמר סתום אלהי העברים נקרה עלינו כי לא נודע מאי קלאמרי ואם קרייתא זו בלתי שכיבה אבל לא תפיתו שגגה הקב"ה בעצם הזאת על הזקני ועוד שהרי בדבר הזה לא נאמר שיאמרו לו משמו של הקב"ה בשלח את העם אבל דוקא אלהי העברים נקרה עלינו ואיכי משמע מזה לשלח את העם.

אמנם הכל ידע לכלל ישוב ע"פ הקדמתינו פלאי שמשה בקש מאת המקום לקיים שליחותו בדרך הדיינא לכן אסר לו הקב"ה תחתון ושתו לאות ולסי' לבניה לו בקרון כן עם בני ישראל ממצרים ובזה הוי שליח רקי"ל דשלחין בקרון בתחלה לסימן אמנה לאחרי יש לדון דאף דקי"ל הכי ולא בעינן עדים על השלישה מ"מ הא בעינן עדים על החותם שיעיד שזו חותמו של המלך וכ"ם בנה"ם אם עדים תיומים על הקייזר דקאמר בהדיא ובעינן עדים על החותם ולכן הוא משה דן בדבתו ליך אל ישראל לאחר אליהם שלא יהיו עדים לסמיר משה אל אלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי אליהם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי אליהם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו לעולם כו' דהיינו שם המיוחד כ"ל ורכ' שלחני אליכם שם שמי לעולם כו' דהיינו שם המיוחד כ"ל ורש"ל ז"ל ואם אהיה אל שמי המיוחד וכמ"ש הרי"ז ז"ל ואם אהיה אל אמר לכם שם ממיוחד ומה שנאמר לאחר שמוף ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם ה' אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעולם ומה שנאמר לכם שם ממיוחד ומה שנאמר לאחר שמוף ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם כי שלחני אליכם ל' יש לדקדק כי משה שאל מלת אמתת המקום מה שמו בשם אל"כ אם אהיה ואף פלת"כ ל"ב שם המיוחד בלתי אמירה אינה ת"מ לומר הוא לומר

לאמר לו שם אהיה אשר לא שאל עליו ועוד דלמאלו שלבינהו לאחרי בני ומימת דיו אחת דבר אלהים שתים זו שמעון ובמאמר אחר יאמר קדוש נשתי הדבורות. גם מה שנאמר לו עוד לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי כו' ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העברים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו הדבר צריך ביאור כי לאה נצרכה לאסוף זקנים ליכך עם משה אל פרעה לאמר אליו כדברי אלה ואסבי ליה נתר ובמה משה לבדו והם לא יבאו כי הלים משה גדול מאד במקום שבעים ואחד קלי כי הוא המוציא ועוד צריך לאחרן מאמר סתום אלהי העברים נקרה עלינו כי לא נודע מאי קלאמרי ואם קרייתא זו בלתי שכיבה אבל לא תפיתו שגגה הקב"ה בעצם הזאת על הזקני ועוד שהרי בדבר הזה לא נאמר שיאמרו לו משמו של הקב"ה בשלח את העם אבל דוקא אלהי העברים נקרה עלינו ואיכי משמע מזה לשלח את העם.

אמנם הכל ידע לכלל ישוב ע"פ הקדמתינו פלאי שמשה בקש מאת המקום לקיים שליחותו בדרך הדיינא לכן אסר לו הקב"ה תחתון ושתו לאות ולסי' לבניה לו בקרון כן עם בני ישראל ממצרים ובזה הוי שליח רקי"ל דשלחין בקרון בתחלה לסימן אמנה לאחרי יש לדון דאף דקי"ל הכי ולא בעינן בעינן עדים על הלישה מ"מ הא בעינן עדים על החותם שיעיד שזו חותמו של המלך וכ"ם בנה"ם אם עדים תיומים על הקייזר דקאמר בהדיא ובעינן עדים על החותם ולכן הוא משה דן בדבתו ליך אל ישראל לאחר אליהם שלא יהיו עדים לסמיר משה אל אלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי אליהם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו לעולם כו' דהיינו שם המיוחד וכמ"ש הרי"ז ז"ל ואם אהיה אל אמר לכם שם ממיוחד ומה שנאמר לאחר שמוף ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם כי שלחני אליכם ל' יש לדקדק כי משה שאל מלת אמתת המקום מה שמו בשם אל"כ אם אהיה ואף פלת"כ ל"ב שם המיוחד בלתי אמירה אינה ת"מ לומר הוא לומר

נקוף ובמ"ש בשלר פ"ג ולאם כן הרי הזקנים הם יכולים לבעיר על חותמי ולאי לבני פרעה לבי אשם מקובלים בו שלחנותיה ולכן ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העברים נקרה עלינו שלחנתו מכידים חותמו ושמו של מקו"כ הוא זה לבי שכבר נקרה עלינו ואתמו מכירי אותו מקודם ולכן ובאתה נלכה נא כו'.

ומזה נמשך ויכוח משה ואהרן עם פרעה ובמו שנאמר ואחר נלו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר ה' אלהי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח. ולכאורה דבר קשה דאיך ומה משה ואהרן שו לת לשונם שאמ"להם הקב"ה ואמרתם אליו אלהי העברים נקרה עלינו והם אמרו בלבון אחרת כה אמר ה' כו' גם ראוי להבין מה היתה כונתו של פרעה בלומרו מי ה' אשר אשמע בקולו כו' לא ידעתי את ה' שהרי ודאי לא מלך עבדיהם אלא הכם והמנגנין גדול סיה ומ"ם האר"י ז"ל ונמחות עידה הוה יודע כי יש אלהים בישראל והיכי קא מאמתני הא מילי דידיה הא בשאר כדברי משנים והקעים. גם מאי הוי רכבלא לדברים וקמשמעי סבי בלומרו וגם את ישראל לא אשלח והלא כבר אמר מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל ולמה אמר בו ושנה עליו גם מאי רבי בלומרו וגם את ישראל דמאי וגם דקאמר ע"ז גם מאי לבי אמרו לבי אמרו לבי אמרו

פרעה ואחרון משה ואחרון לזקנים פולו אמנו ונלך אל פרעה
ויד קטנו עליהם זקני ישראל והלכו עמהם עד שהיו הולכים
היו מבינים בעמם ה׳ ושנים שנים היו מגיעו לבנין של
פרעה לא נשאר בהם עד ה׳ מנאמר ואחר נלו משה ואחרון
ולהיכן הם הזקנים אלא שהלכו לחם עכ״ל ובכן הכל יבא לבלי
ספק הזה הוא דכתיב ואחר נלו משה ואחרון ויאמרו אל פרעה
כה אמר ה׳ אלהי ישראל שלח את עמי ויחוגו לי במדבר והייתי
אלהי שהגלו להם הזקנים ואחר נלו משה ואחרון לבדם אל
פרעה לכן שנו אותו הכתוב שאמר להם הקב״ה ה׳ אלהי
העבריים נקרא עלינו לפי שאותו הכתוב שיעידו כי הוא זה אותו ושמו של מקום בחיות שבכל
נקרא עלינו ולמנו מכירין אותו והזקנים הלכו להם ולכן הוא
משה ואחרון הם המדברים אל פרעה דברי שניהותם ויאמרו
אלינו כה אמר ה׳ אלהי ישראל שלח את עמי ושם אמרו לו שם
המיוחד ובודאי שקורם אמרו לו שם להיות אותו אותו של שם
הויה ולא אמר בלתי הכי כאמור לעיל לא אמר פרעה מי ה׳
אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה׳ ראינו
אינו ידע מה שמו של מקום וכיון שכן איך יהיה זה לסיון
ולאות לשלח את ישראל על ידך דמאן מוכח שאתה שליחו של
אלהי ישראל ובזה יומתקו דברי רז״ל שאחרו בא״ל ש״
פרעה אמתינו לי עד שאתפנה בספרים שלי ודאינו לראות אם
שמו ואותו כתוב אצלי כי ממנו אקח ראיה ואדמה מלחמה
מלחמה אם אותו מותו של מקום מה שאתם אומרים בשמו
ולא מצא ה״ל חפשתי שמו בכתב ולא מצאתי אותו הם
שעמה קרא לאמרי מצרים ומ״ל שמעתם שמו של אלהיהם של
אלו וכו׳ • ואם דבאמת אמתמה הלו של מצ״ר לא משמע הכי
אלא דפרעה היה כופר בעקר כמבואר שם נאורך אמ״ת אלו
שאינן מלי דאיכא לאודעם דהיינו • והוא הדבר אשר דבר ב״כ
מעולם לא שלח לי אגרת של שלום ולא הגיה לי דורון והיינו
מעשה דאחרינו בפ׳ השולח דל״ז דרבנן דעקיא שבייהו מר
חיים כוורא ומר חתים מכותא מי׳ וילון של פסנים לו חרותה
עוף של דקל וקאמר בגמ׳ דמשקרא מאלי מעקבי ליה דהיינו
שמתחלה היאך מודיעים כי זהו אותמו של פלוני חכם ומשני
עדקבי ופירש״י ז״ל דהיינו כאגרת של שלומים כותבים ותופסי
פה סעיר וזה יודע כי הוא זה מוהם של רבי פלוני ח״ם ב״פ
מרעה מעולם לא שלח לי אגרת של שלום ולא הגיה לי דורון
דהיינו שכתב לי אגרת בשביל הדורון שהוא שולח כדי שיהא
מקיים שתים לאמן דעת הם זהו מותבו שאמרתם לי • אמר
עוד טפשם אחרת וגם את ישראל לא לשלח יסר שלם אם
היה שמו ואותמו נכר וידוע אצלי מ״מ אינה סבירה לי בשמואל
דאין מאלהין בקורן ע״י סימן ואותם של המלה ואם אינו ערים
מעידין עליו שהוא שלו ולכן לא אשלח את ישראל בחות הסימן

ובדרך זו יתנא״מה שהשיבו משה ואהרון
ע״ז ואמרו אלהי העברים
עלינו נלכה נא דרך ג׳ ימים במדבר וכו׳
ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרון
תפריעו את העם מעשיו ורחוי להבין דמה הרשו באותרים
אלו אלהי העברים נקרא עלינו ומלא בתחלה א״ה אם אמרו
כדברים אחלה כה אמר ה׳ אלהי ישראל שלח את עמי ואולם
כבר בעקרי ואמר מי ה׳ אשר אשמע בקולו וכו׳ ומה יועיל כי
יבנעו בו בדברים אלו שנים מקרא ובמה יתרצה זה אל אדוניו
באמור לו אלהי העברים נקרא עלינו ודז״ל דרשו בס״ר
פי״ט וז״ל אמרו משה ואהרון שאם אמר שנינו אותו אלהי
שאמר לנו הקב״ה ואמרנו לו כה אמר ה׳ אלהי ישראל ולאיך
הקשה כנגדנו אמרו ואמרו אלהי העברים בכ״ל ועדיין ביעים
לנו לאמרו״ מה בין לשון ל״ לשון אחרון ונראה דשניהם

ויאמר אל פרעה לך ב׳ בפעם לך ואספת את זקני ישראל כי אמר ה׳ אלהי העברים נקרא עלינו ונלכה נא דרך ג׳ ימים במדבר ונזבחה לה׳ אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרון תפרעו את העם מעשיו ורחוי להבין דמה הרשו באותרים אלו אלהי העברים נקרא עלינו ומלא בתחלה א״ה אם אמרו כדברים אחלה כה אמר ה׳ אלהי ישראל שלח את עמי ואולם כבר בעקרי ואמר מי ה׳ אשר אשמע בקולו וכו׳ ומה יועיל כי יבנעו בו בדברים אלו שנים מקרא ובמה יתרצה זה אל אדוניו באמור לו אלהי העברים נקרא עלינו ודז״ל דרשו בס״ר פי״ט וז״ל אמרו משה ואהרון שאם אמר שנינו אותו אלהי שאמר לנו הקב״ה ואמרנו לו כה אמר ה׳ אלהי ישראל ולאיך הקשה כנגדנו אמרו ואמרו אלהי העברים בכ״ל ועדיין ביעים לנו לאמרו״ מה בין לשון ל״ לשון אחרון ונראה דשניהם

ואמר אל פרעה לך ב׳ בפעם לך ואספת את זקני ישראל כי אמר ה׳ אלהי העברים נקרא עלינו ונלכה נא דרך ג׳ ימים במדבר ונזבחה לה׳ אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרון תפרעו את העם מעשיו ורחוי להבין דמה הרשו באותרים אלו אלהי העברים נקרא עלינו ומלא בתחלה א״ה אם אמרו כדברים אחלה כה אמר ה׳ אלהי ישראל שלח את עמי ואולם כבר בעקרי ואמר מי ה׳ אשר אשמע בקולו וכו׳ ומה יועיל כי יבנעו בו בדברים אלו שנים מקרא ובמה יתרצה זה אל אדוניו באמור לו אלהי העברים נקרא עלינו ודז״ל דרשו בס״ר פי״ט וז״ל אמרו משה ואהרון שאם אמר שנינו אותו אלהי שאמר לנו הקב״ה ואמרנו לו כה אמר ה׳ אלהי ישראל ולאיך הקשה כנגדנו אמרו ואמרו אלהי העברים בכ״ל ועדיין ביעים לנו לאמרו״ מה בין לשון ל״ לשון אחרון ונראה דשניהם

וכתבו הר״מ בפי״ל דשמות רל״ל ולא נתן ביד ב״ד דמהני
וכבר הקדמנו דשמואל ס״ל דאין מבלהין פקדון ע״י סימן
ואותם ואחילו עדים מעידים עליו שהוא של המבלה ובכן אשר
אמר ולכך הוצרך הקב״ה לומ״למשה לך ואספת את זקני ישראל
כו׳ משה דלף שהקב״ה אסר אותמו ושמו למשה לסיון שהוא
אלוהו לשתיה את ישראל ממצרים מ״מ עדיין יש פתחון פה
לבע״ד הוא פרעה לומר דס״ל כשמואל דאין מבלהין פקדון
ע״י אותם וסימן וכמו שהוכיח סופו שעשן כן בדבר האמור
לעיל לכן רצה המקום לקיים שליחותו של משה ינבא מלאך
שאין עליה שום פקפוק וערעור כלל ואכל מודים בה ולכן ל״ל
הקב״ה למשה לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה״
אלהי העברים כלומר בשם המעורר אלהי אברהם כו׳ לאמר פקד
פקדתי אתכם כו׳ וכבר מסורת ביום שבל אי שיבא ויאמר
להם כדברים האלה הוא גואל של אמת המבולה לעיל ובזה
ומעבו לקולך ובכן הדיני עושה אותך שליח בב״ד שם הזקנים
ומה אין פתחון פה לומר לא אשלח עם לאחריות בלאחריותם
שהרי ליבא מלן דבליג בפה כלל ולא ובאת אתה וזקני ישראל
אל מ״מ ואמרתם אליו ה׳ אלהי העבריים נקרא עלינו והיינו
שאשה למשה שליח ב״ד והרי אנחנו זקני ב״ד ובזה יהיה מעוור
מבל מין אחריות ואין לו מקום לטענו אמנם ואחר אלו משה
ואהרון לבדם כי הזקנים נשמטו מ״ מ״ וכמ״ש רז״ל ובכן שנו
את לשונם ולא אמרו אלהי העבריים נקרא עלינו כאשר דבר
ה׳ לפי שדבור זה הוא אמור בשביל ב״ד שיאמרו כדבר הזה
ויאחזו קמן ובכן משה ואהרון הם אמרו דברי שליחות ויאמרו
אל פרעה כה אמר ה׳ שלח את עמי וכשהקשה כנגדם וידבר
אליהם קשות מי ה׳ כו׳ לא ידעתי את ה׳ כו׳ כאשר בילקוט
פרק הז״ל אז אמרו מ״מ שנינו אותו הכתוב אל״ל הקב״ה ובכך
הקשה כנגדינו כי מ״ש לנו אותו הקב״ה לאמר לו אלהי העבריי נקרא
עלינו ונוי זה הוא לנו ובשבוריו ב״כ שבם אותנו נאמר כן
אמנתנו נקראים ב״ד משום דבן בת נדון בע״ל ובדיין אחד ובשם
משה ומאלה אחד במקום ב״ל סנהדרין קלי ולכן אמרו לומר
אלהי העבריי נקרא עלינו והיינו שאנחנו נקראים אלהים וב״ד
וכיון שתמצור את ישראל בידינו הרי אתה בשאר מכל מין
אחריות ועל״ז הביא להם אתה ואמרתם כי אמר ה׳ אלהי
בעצמיכם אין ולמה אתה יוצאי ממצרים ומי מוציאכם מכלל
עני ישראל ולאן הבנם לוי לא היה בכלל השעבוד מ״מ לא היו
יכולים לצאת ממצרים וכמו שספרתי זה במקום אחר ואין
בלן מקומו ומ״כ היאך אתם נעשים ב״ד על עמיכם ואם כן
דברינם למה שאין בסם מעם וחזר חדין שלא לשלח את ישראל
כאשר דברתי •

ואל ה׳ סובב הולך דברי פרעה לאחר
ממכם כאשר דבר למשה ואהרון
ויאמר אליהם לכו עבדו את ה׳ אלהיכם מי
ומי המהולכים ויאמר משה בנערינו ובזקנינו
נלך בנו׳ ויאמר אליהם יהי כן ה׳ עמכם כאשר אשלח אתכם
ואת עמכם ראו כי רעה נגד פניכם לא כן לכו נא הגברים
ועבדו את ה׳ כי אותה אתם מבקשים וירחו לאחין אלה שעמה
כי מאלן לשלח את הטף ואם כונתו לקחת אותם בתורת משכון
בדי שיחזור בהם ישראל לאחר שלשת ימים הי״ל ליקח אחותם
לאשכון שאין דרך הטף לעזור את אביהם ואמם ומי ישמע
אליו בדבר הזה לאיבח אות ילידי ביתו מעולל ושד יונק ניר
אוזניהם ועוד דשנ מה הוא אומר יהי כן ה׳ עמכם כאשר
אשלח אתכם ואת טפכם כי נראים הדברים משולי הפנים
באין מכון ולא ידע מלי קאמר • גם מ״ש ראו כי רעה נגד
פניכם אין מובן לן וכתב רש״י ז״ל ון״ל ומדרש אגדה שאמתי
כוכב א״ים שמו רעה אל פרעה ראה אני באמצעותיו שלי
אותו כוכב עולה לקראתכם ממדבר והוא סימן דם והריגה כו׳
ועדיין לא שמענו דמלי אלי שעמה דקאמר בם דהיני מה
גרמת ליה שלא לשלח את הטף ראה הוא הם על הטף לאמלי
לא קחיים על הגברים שראויין למלאכה לעשות מלאכתו והרי
מנינו דהחזה גברא לא בני בני הוא ענ״ם ומעיקרא הנם
נתחכמה לו כן ירבה ויקונו מפני ישראל ובזר בזירתא לם בן
הוא והמתן אותו וכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ואתריתא
עדי אוכר היה שוחט שלא מאו ילדי בכל יום וכך מודמן וכמ״ש
רז״ל והשתא קאי למיתם עלייהו • גם מ״ש לא כן הרי אות
טפל ויתר ויתפא דברים אחר לא כן •

אמנם הענין יונן בהקדים מלי דאיתא בה״מ סי״ק״ל
עלובתא בין הרמב״ם והטור על לוי שבא
בשליחות דאונן לגבות אשמעון חמשים דינרים אחייב לא
ובבאם מאמו ודאונן אומר לא שלחתיו לגבות אלא עשרים
דינרים ועשרים נלבד הבית דלהרמב״ם ז״ל חייב שמעון הלוה
מאחריות אותם השלשים אחריים כיון שראונן לא עשאו שליח
לגבות אליהם והטור חולק עליו וס״ל בפשוט שמעון הלוה בם
מאחריות אותם השלשים משום דכיון שראונן המלוה מודה
שעשאו שליח לגבות ובירשות נתן לו אף שראונן עצמו שלא עשאו
שליח רק על עשרי דינרים בלבד ראובן אינו רשאי לעכב לגבות
לגבות שליח אחינו הגון ואינו נאמן לשולחו ע״כ יפ״ל בב״י •
והנה כבר הקדמנו דכל שעצתו של פרעה ומאן לשלח העם
אשום דס״ל דאין שליחותו של משה מחקיימת כפי הדין ולא
הוי שליח ליעבר מאחריות הפקדון הן עם בני ישראל ובכן לא
פיה רוצה לשלחם ע״י משה • ועפ״ז יבואו הכתובים כאין
תומר דאף לאחר שהחמין פרעה בשליחותו של משה דהוי
שליח מאת המקום מאחרי דפקדונא משום דקיהיב סימנא
ממנאתי לגיל מ״מ עדיין היה לבו נוקפו ומוסס בעצמו דשמא
לא שלחו הקב״ה למשה להגיה רק הגברים לבד מטף לפי שאין
דרך הטף לזכות וכמ״ש רש״י ז״ל בפירוש סחומש וכן לא

ר"ל אחר שיתחייב באחריותם לגמרא הראב"ם ונלא עוד אלא שהפסי
סגם הצור מורה כזה מאחר שאין דרך העם לזכות והסכרת
עתנת כי ה' לא שלחו למשה להכיאם ושיינו דקאמר יהי כן ה'
עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ואתמוהי קמתמ"לאמ"
מי מסכים הקב"ה על דיבור כשאשלח אתכם ואת טפכם וכי
עשה אתכם עזרים להביא לו הנף ג"כ מי זה אמר ותהי ה'
לא נוח ואם תאמרו מה איכפת לך ראו כי רעה נגד פניכם
ואיינו כדרשת רז"ל ראוה אני בהשגחתינו שלי אותו כוכב שמו
רעה עולה לקראתכם במדבר ואוה סימן דם והריגה וא"כ כיון
שיש סכנה בדבר חושבני לי אחשאת מן אתחייב כאחריותם לא
כן דאיינו באמת הדבר אם"ל לא נוח כן אלא לכו נא חנגרים
ונעברו את ה' כי אותה אתם מבקשים ואיינו כדפירש רש"י ז"ל
שאחרתם ונזבחה לה' אלהינו ואין דרך העם לזבוח וא"כ ודאי
לא תצא זאת מלפניו יתברך וכבר כי אח כ"ע מונו שאם
לשלח את העם אתחייב באחריותם •

גם ויאמרו ויחנו לפני פי החירות ויאמר ה' :

גם דבר אל בני ישראל ויסעו ויחנו לפני פי החירות כו' ואחר פרעה
לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם
המדבר ואזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם כו' ויונד נאלך
מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם וכו'
והדבר קשה דאיך ומאם יתחזק לב פרעה כאשר ראה נבוכים
הם בארץ וכן אשר משה ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם
וירדוף אחרי בני ישראל דאחרי אכפת ליה מהו ואולי כבר
אלהים נלחמו ועכ"ז רז"ל אומרים מלקוהו ע"פ קומו אלו מתוך
שאי שהתיאל פרעה נוח אחרי אחם ברשותכם הרי אתם בני
חורין ואל"ע מה לו ונגרש אותה בכל ערתם לא גר ואורבא
פי' לשאות בשלחן אמנם הדבר סובב אל הקומתינו כי כל
מעלותיו של פרעה ומלן לשלח העם כן יאבדו בדרך ואחרייב
אחריותם כאמור וכן ראיה כראלותו נבוכים הם בארץ סגר
עליהם המדבר לא נתה פרעה ווי בי נדבר אשר ירא ודולג
גו נפל אחרי יש לאום שמא יאבדו בדרך כי משו במדבר ולאחר
יעלוהו אחלסים בשפתם על כל נפלם ויתייבהו באחריותם
וזה"ם ויונד נאלך מצרים כי ברח העם דאיינו כדמות עברים
בורחי מלחת אחוניסם ה' אחרינו ונבוכים הם בארץ לכן ויהפך
לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת
עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדינו דבשלאת אלו היו הולכים
אל מדינים לזבוח לה' הנף מה עוב אבל עכשיו לאנוס שלאנוס
מעבדינו כי ה' לא שלח אחריהם ועדיין דנונו לפניהם תחת
ידינו ונעבדותינו •

נחזור על פרלשנות אלה מקראי קדש כל האמור
מעתה אלי דמוה הוה כין ה' וכין המלך אשר
משה ואמרתי דבריני ביני ביני וכין פרעה מרגלי לסיפים מדרש
בדרכא אחרינא בהקדים מלי רבתא מרז"ל והעור נח"מ סימן
קכ"ה ואוה ראש"ב דהנפקד שאלה הפקדון לאפקיד ע"י
שלוחו בעיון ונאבר בעור הנפקד א"מ אם ירצה הנפקד לא
יפלוהו לו ע"י שלוחו אף אם יש עדים שמשלו אליה עד שיבא
בפרשאה משה ודאי לאמיר ליה לשלח לאו בעל דברים דידי
אלה ופי' הרל"ב שעמא דמלתא תשוב דתיישין שמא יבעל
המפקיד אילוחותו של אליה קודם שיתן לו הנפקד הפקדון
ואז יהיה חייב הנפקד באחריותו אף אם אלה ודאי הנפקד שבעל
המפקיד אלה השליחות •

ונדרך בפ"מי (ועפ"ז יבואו הכתובים על נכון כי אלה זו
אלהי ואמשך) דרש משה האיש מאלה המקום
כאל"ל ואתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא
אלה בני ישראל מצרים ויאמר משה אל האלהים אי

אלהי ה' הוא שם המיוחד הוא יורה על מדת הרחמים אלו נאמן
אלהי דברי ובאתהיה הנעמתי בשמו המיוחד היא מתקיימת
אף אם יהיו מועלים ח"ו ואיינו דקאמר ואמרו לי מה שמו
לומר שהם נריכים לדע שם המיוחד ושתהיה הסכמתה בשם
המיוחד כדי שתהיה מתקיימת אף אם שמועלים וא"ב מה
אומר אליהם ואז ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה
ויאמר כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם ואיינו
שלחני שהוצרך לומ' להם שם המיוחד לכן יאמר להם שם אהיה
המותם שנריך לאומרו קודם פיזכיר שם המיוחד כאמור לעיל
דרך תא' ולכן נאמר לו עוד ויאמר עוד אלהים אל משה כה
תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם כו' שלחני אליכם
גם אמי לעולם כו' דאיינו שא"ל ה' ויאמר להם שם המיוחד ולכן
נאמר לו עוד לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה'
אלהי אבותיכם נראה אלי דאיינו שנגלה אלי בשם המיוחד שפי
אי"ו נאמר אלו פקדתי אתכם כו' דאיינו כיון שהנגלה זאת
היתה בשם המיוחד היא מתקיימת ואיינו אחוז בו הקב"ה ממנה
ושמנו נקולר ונאת אחה וזקני ישראל אל מ"מ ואמרתם אליו
ה' אלהי העברים נקרא עלינו דאיינו שעשה אותנו שלוחי בדבר
וזקני ישראל הם המדברים בעד כל קהל ישרא שעשה המקום את
כולם שלוחי לגאלה ממצרים ואתה נלכה נא ב' ימי' דרך במדבר
ונזבחה לה' אלהינו וכיון שעשה את כולנו שלוחים אם כן אין
אחה יכול לטענו שמא יבטל שליחותינו ויאמר אחר דאה ליכא
אחר כי כל הנויים אינם נתורת שליחות כדבר האמור •

ובמשלת נעלה לגאר הדא הוא
דבריה אלהי
והנמשך)

דכתיב ויאמר משה אל
ה' כי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול
כו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי ויאמר ה'
אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או
עור הלא אנכי ה' ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך
אשר תדבר והדבר צריך ביאור מאז זה שאמר משה לא איש
דברים אנכי כי מה היתה כונתו בזה ואם לומר כי כבד פה
וכבד לשון הלא זה הדבר אשר דברו הנביא בסוף ובפירושא
אחמר ולא צריכא למימר מבלגא דאתמר בריש ועוד דאי
אבי מוכ"ל לא איש דברן אנכי אז מסיר בדברים ואנני יוסף
להסלית על מרע"ה בגלא מחמת טעמה כי כבד פה וכבד לשון
אחרי תשובתה נגדה כאשר אמר ה' אליו מי שם פה לאדם כי
גדול ה' וה' עמו ומה' מענה לשון ובבר נאמר לו כי אחיך
עמך זרז"ל אחרו במ"ר וז"ל ויאמר משה אל ה' בי אדני אמר
משה לקב"ה אתה אדון העולם ובי אתה רואה שאיה שליח
מרי לא איש דברים אנכי מבל"ל •

ואמנם המאמר הזה נאה
ואושר דרשוני ואיו ונגלה מסתם לא סתומי יותר ממה שפתם
לנו מכתוב • ובעוד קצה לשמוע מ"ש אדון העולם ובי אתה
רואה כו' דמה שעשה קאמר בה שלבי שהוא אדון העולם מצ"ל
לא אשר ליה לשוויי שליח והנלא הרבה שלוחים לאקום וכמה
מלאכים עומדים לפניו במרום שלוחי דרחמנא ביניהו •

ע"מ אמר מ"ר אמר
משה אלי איני איש
של דברים כו')

הכן אמר משה אלי איני איש
של דברים ואיני רואה כאן דברים כי
האדם שאני מוכן אלנו אבר פה ואיינו
מקבל מוסר שנאמר בדברים לא יוסר עבד לא איני הולך
לדרומו איני הולך עכ"ל • גם זה מאמר סתום סבור אחוש בר
באין מבין מלי דרוש איני איש של דברים ואיני רואה כאן
דברים דמלי ניכנו שתי תשובות נדבר אשר דבר משה ותקשי
ליה ראשא כי לא הוסיף על האקרא כלום כי אם תיבת של

ונביאת נמי קצי"ראיה זו איני מכיר דאיהו לא הוי ומלי טעמא
קאמר הם כי האדם שאני הולך אנלו מבר הוא כו' גם כל פני
מיני דקאמר רב ליתנהו בהנתנה היכא דמיני באוריתא
בתקרא כתוב • גם מפו דין דבתיב ואנכי אהיה עם פיך כי
אמלי לנצריך להיות עם פיהו ואנלא הוא רומא כל בשר ורשא
ירבא ויאמר לו כי אני ה' רופאך מרבא לבון הו יתן עניה
נפיו לדבר אל פרעה ומה' מענה לשון •

אמנם הדבר סובב אל הקומתינו הא דכתב הרי"ף דאם
עד שיבא בהר שאה מקום המני למיאר ליה הנפקד לשלוח אל המקבל
כע"ד דידי אם ופירש הרא"ש הטעם הוא משום דאיכא למיחש
שמא יבעל המפקיד שליחותו של שליח קודם שיתן
הנפקד הפקדון לשליח ואז יתחייב הנפקד באחריות הפקדון
אף כי לא ידע הנפקד בבטול השליחות • עוד נקדים מתקרא"ל
בחדושיו לב"ק חלק על הרא"ש נשא"ס דס"ל דאל אני הנפקד
לדחות את השליח בטענה זו שהרי לא ידע הנפקד שבטל
המפקיד את השליח וחזקה על המשלח שעשה שליחותו ואוא
ז"ל כתב דהא דמני הנפקד לאמיר לשליח לאו בע"ד דידי אם
איינו חיוב שאינו רוצה ליתן הפקדון אחמת טענת ותישש"
שיש לו על המפקיד או מחוא כופר בפקדון בענין זה יכול
לטענו לאו כע"ד דידי אם כלומר אין אני מדבר עמך כי אני
יש לי טענות שהמפקיד עצמו לא יוכל להעיז בנגדי אבל
עהרשאה איינו יכול לטענו כן • ומ"ש הלאמור בעקר ה"ן
מה אחוק מדבר דברו הוא לאר דבר משה לא איש דברים
לגבי נומר דלא שעשת אותי שלית להוציא את בני ישראל מיד
פרעה מ"מ הרשות בידו כפי הין שלא לשלחם על ידי משה
דאני לאמיר דלאו בעל דברים דידיה אני כי אינו אלא שליח
בעלמא ולא בעל דברים ואל זה סובב הולך מלי דאיתא אם הקשה
במדרש א"ר פנחס סכהן אמר משה אני איני איש של דברים
ואיני רואה כאן דברים מו' כנ"ל ודבריו נאמרים מ"מ מלי
ד אחר דבון בטעמא בדינא דשליח דאני למיאר ליה הנפקד
לאו בע"ד דידי אם ושויסהם תרין טעמין אלוקים זה מה
ונא ר"מ לומר דתרוייהו איתנהו הכא ושל שניהם הוא אומר
אמה שמיר קאמר ראשון הוא מ"ש הרא"ש דטעמא הוא משום
דחייש"ין שמא יבעל המפקיד שליחותו שליח ביני ביני ואל זה
רמז באומרו אני איני איש של דברים דאיינו דאיכא לאיתא
שבטל שליחותו ותמנה אחר במקומי וא"כ אין אני איש של
דברים אלא אחר יעמוד במקומי • ותו דאפשר לדנא קי"ל
הרא"ש אלא כמהרי"ל שחלק עליו ודאיכא למיחש לאם משום
דחזקה על המשלח שעומד בשלוחתו מ"מ הא איכא טעמא
אחרינא שכתב מהרש"ל דאם אומר הנפקד שיש לו טענות
ותביעות אל שבועה בו אני לאמיר לאו בע"ד דידי אם דהייש
אינו מדבר עמך לפי שיש לי טענות שהמפקיד עצמו לא יוכל
להעיז בנגדי וא"כ בע"ד שאל יאמר פרעה אדשע שיש לו
טענות ותביעות עליהם אל שיכבור בהם ויאמר שהפקדון אין
עם בני ישראל אינם של הקב"ה אלא שלו הם ואיינו דקאמר
משה ואיני רואה כאן דברים דאיינו שאין כאן דין ודברי לדון
עמו כי האדם שאני הולך אנלו מבר הוא ואיינו מקבל מוסר
שנאמר

שנאמר כרצים לא יוסיף עבד וגם כן לא לאחר יאחר שבבר
ישראל הם שלו ויכפור באלהות ה׳ לאחר שפקות אנו לא
ידעתי מה שאתיב לאפיקורוס כי בזה לזינוח דב״ מני למיפ״
לאו בע״ד דידי לת וז״ם כי כבר פה וכבר לשון לאני דהיינו
אין לי פה לדבר ולא לשון חקוס לתו לאפשע תשוס דרינא
קתבע ולכן צריך לתי פרשלה דבהרשלה לתינו יכול לעשות כן
וז״ם תשם לאם לתי חולך לרדותו לתי חולך דהיינו לאם לתן כה
בידי לרדותו ולדונו בכפייה ע״י הרשלה לתי חולך • וע״פ
דפריו ועצלותיו של תשם חשבו פקב״ה ויאמר א׳ לתו מי שם
עם לאדם לו מי ישום לאלם לו חרש לו פקח לו עור הלא לאני
ה׳ והיינו כמו שפירש רש״י ז״ל וז״ל מי שם פה לאדם מי לאוך
לדבר כפתיית נדון לבני פרעה על האמרי לו מי ישום לאלם
מי עשה פרעה אל שלח נתלתן נתלות בריאתך ולת מפרתיו
חרשים שלא שמעו מצוותו עליך ולא תפקלעורין הסורגים
מי עשלם עורים שלא ראו כשברחת מן הנימם ומלטת הלא
לאני שתי ה׳ עשתי כל זלת עע״ל • דהיינו לומר הנך רואה
דלף שהיה חייב ניתם דרינו של פרעה על שסרבת לת המדרי
מ״מ נתתי לך פה לדבר ופרעה ועבדיו מהם נעשו אלמים
ומהם פותרין וריינו בעלין הנה כי כן גם עבשו אלמים
עם פרעה להרגיל לת בני ישראל לף דרינא קתבע • לאחר לו
עוד ולתם לך ולאני לתיה עם פיך והיינו לו כדי להסיר דעתך
הריני מתנה לאחך תמונה ומורשה גאור בעדי ובשתי ולתי
לומר לך מיי כפי וז״ם ולאני לתיה עם פיך דהיינו פיך כפי
שהוא לשון הנאחר בהרשלה כנודע ובכן לתה יכול לדון עם
פרעה דדינא ודיינא ולא תני לתימר לך לאו בע״ד דידי לת
דהרשלה לתינו יכול לעצון כן כאמור והעתתמין עענחיו
ודוק כי עוב הוא •

ג״פ שלח נא ואל זה מאשך מה שנאמר עוד ואחר מי
עוד תשלח אדני שלח נא ביד תשלח ויחר אף ה׳
והמשך) פאשה ויאמר שלח אהרן אחיך הלוי ידעתי
כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו
הדברים פעיו ולאני לתיה עם פיך ועם פיהו כו׳ ודבר הוא לך
אל העם והיה הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים •
והי בקשה הרב כמה קשה רבינו משה ע״ה לסרב בשליחותו
של מקו׳ אחר ואבר משה שלח נא ביד תשלח והלא אין מסרבין
לגדול ורו״ל דרשו שלח נא ביד מי שרגיל לשלוח ואותו אהרן
וע״ז יגדל התמיה וכי היוכן למלך נתנוהו כף עלה במחשבה
לפניו יתברך לשלחו לעשה בתירו ואת מי נופץ ויבינהו ועוד
צריך להבין מ״ש המקום ברוך הוא ידעתי כי דבר ידבר הוא
דלמלי לצעריך לתימר שקומה לו ידעתה בתחלה ומה היה
אסר המקרא לומר הלא אהרן אחיך הלוי דבר ידבר הוא הלא
ידעתי גם בא״ם הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים
ולאיך ובמה היעשה לו לדם לאלהים ומה גם שכבר נאחר ולכני
לתיה עם פיך ועם פיהו וא״כ שניהם כאחד עוניים הם ה
המדברים ולמה חזר לומר שאהרן לבדו ידבר ?

אמנם הדבר סובב אל הקדמתינו ונקדים עוד שכתבנו
הרי״ף והרמב״ם ז״ל דמי שעשה מורשה לא׳ יכול
חזר לבטל הרשלתו ולמנות מורשה לאחר במקום מן אבל אין
האמנה יכול לדחות למורשה לומר שלא המרשה בטל שליחותך
מ״ע״ם • גם קי״ל בדין דהמרשה לאחר ולאח״כ הרשה לאחר
שניהם בתים לפניהם כל א׳ בהרשלה שלו אין לנחבע להשיב כי
אם לשני • ועפ״ז משה שפיר קאמר שלח נא ביד תשלח
והיינו כמו שדרו״ל ביד מי שאתה רגיל לשלוח וזהו אהרן לפי
שאהרן בחיר ס״ביודעו ומכירו שהוא מגיד ורגיל בענוותו נגיעת
מאת ה׳ נגד כל ישראל לאחר בתנרים זה ס״שנה כאחר חכמים
פגינו בת״ר ובכן תשב משה דלף שבבר הקב״ה מנה והרשה

לתו מורשה גאור לסוניה לת בני ישראל מאדן מצרים ומ״ש
לו ולאני לתיה עם פיך וכמו שפילרנו מ״מ לכתי למיתם דשמ
ה״ו ינטל הרשלתו וימנה בתקומו לאהרן לתיו בחיותו. רביל
לאנו מלת ומקרם ותדיר קודם וז״ם שלח נא ביד תשלח הוא
לאהרן שלתה רגיל לאנו והיינו דקלמ״ תשלח בלשון עתיד לומר
כי קרוב הוא לבטל הרשלתי ולמנות במקומי לאהרן ולתם
עתיד לבלתו ולם לו בלין לדון בנת לתת כל ל״ח בהרשלתו
לין מן הדין להשיב לני דבר אלא לבני משה ולתוגינן בתוי
בחדא וכבן לתא בנלת העברים בתתי כבד ה״ו • וכדי לבלתי
תשובת הקב״ה ע״ז נקדים עוד פלוגת דלתתא בארדכי אבנילו
הסרע״ם פ״ם קכ״ב דל״ל דלתיכא מ״ד דלין לדם יכול לעשות
מורשה שלא בפניו דלין הבין לאדם שלא מדעתו וזו היא חובה
לו שהרי כתיב ואשר לא עוב עשה בעמיו זה הבא בהרשלה
ולכן לפי׳ לם נתרבה לת״כ לא מהני ולתיכא מלן דפליג וס״ל
דלא נאמר ואשר לא עוב עשה בעמיו אלא זה הבא בהרשלה
מפני שהוא מלם ובעל עבנות אבל כשהוא עורם בתם שלין
המשלח יכול לעורם לין זה חובה ולדרבא הנה קבנבר לבעל
עשוק מיד עושקו ולכן לם נתרבה לת״כ מהני ע״כ יע״ש • ועל
פ״ו נאמר דהנה כיון שרלה המקום ב״ה שלינו רוצה משה שלין
בשליחותו מפני הירלה שמא ימנה לאהרן במקומו לכן בא
פקב״ה להרשות ב״כ לאהרן עם משה ושניהם כאחד עונים
תשנים יהיו מורשים בדבר וכמ״ש מור״ם נהב״ה פי׳ קכ״ב דלמ
פרשה לא נבא להרשות לאחר דאם ירצה יוכל לומר שגם הא״
יהיה שליחותו קיים ובא״ל תשניהם יהיה מורשה בדבר ע״כ •
אמנם כיון דלאהרן בה שתתא ליתים קמן דנשיליה לם יתרבה
עליהם מורשה בדבר וא״כ איכא למיחש שמא לא יהבדה וא״כ
נאלנו למתלוקת שכתב המרדכי דלתיכא מ״ד דלין מרשין לאדם
שלא בפניו כיון דמונה הוא לו שמא לא יתרבה ולף לם נתרבה
לת״כ לא מהני דמונה הוא לו שמא לא יתרבה קבנינו לבטל עבנות
מהני דוכות הוא לו לכן א״ל הקב״ה למשה הלא אהרן אחיך
הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא דהיינו לומר דבכה לא איכא
שמא לא יתרבה לאהרן בדבר כי אנכי ידעתי כי דבר ידבר הוא
ויתרבה בדבר משה דוכות הוא לו וכבון דלא תהוי למצוה
דבה להתיה לת בני ישראל ממצרים ויבחה לה למעבד מצוה
עצומה ולכן ובדרת הלו ושמת לת הדברים בפיו ואנכי אהיה
עם פיך ועם פיהו דהיינו הריתי שם פיכם כפי דדין הבדרלה
ובניכם כלל תהיו מורשים בדבר • א״ל ואיה הוא יהיה לך לפה
ואתה תהיה לו לאלהים הרי זה בא להפיס דעתו של משה
באומר הלוי דלף לת״ל שיש לחוש שמא לא יתרבה אהרן
בדבר ואיכא למיחש לסברת מ״ד דלין עושין מורשה לאדם
שלא בפניו אף במקום מצוה מ״מ עדיין יש תקנה לדבר שלהם
עצמן תמנה לתו מורשה בפניו ומדעתו וכמו בכן הוא הדין
פיכול הבדרלה למנות מורשה ובהרשותו לחנות ולהרשות אחר
במקומו וז״ם ואיה הוא יהיה לך לפה דהיינו שאתה תמנה
לתו מורשה בעדך ובשמך והעשה פיו כפיך ואתה תהיה לו
לאלהים דהיינו שאתה תהיה במקום בעל דבר עצמו הוא
לאלהים ואתה תהיה הבדרלה בתו גדול •

נדרש ד״ בא״ נדרש לקרלין לבאר מלאכי ואחרתם
אלהי העברים אלהי העברים נקרא שלינו
נקרא עלינו) בתוסן לאר והוא ע״פ מה שהקומנו דכל
פלא בא בהרשלה ועני הבתנע לתיכר לתם
לאו בע״ד דידי לת וכתב הרא״ם הטעם עשה דחיישינן שמא
בעל המשלח לת שליחות השליח ביני ביני ובילתרנו דמשה
בקש משה מלא המקום לעשות לת כל ישראל שלוחים בדבר
ותו ליכא למיחש שמא יבטל שליחותם ויתנה לאחרים במקומם
ודאליכא לאר חוץ מישראל דלהו לסיות שלא שכולם כתיב
ולא

ולא בשליחות לנכרי וגם ליכא למיחש שמא יחזור בו הקב״ה
מכל השליחות שהרי מעולם לא יבלת תרב טובה מפי הקב״ה
ביום בחלוקה הכוונת הגבינה וחזר בו מכל הדברים האחורים
לעיל ועוד הקומנו שהבדרלה אלק על הרא״ם בטעם זה וס״ל
דלא חיישינן לבטול השליחות ולא מפי הנתנע לדחות לבלתי
מעשה זה שהרי לא נודע בטול השליחות וחזקה על המשלח
שעומד בדבורו • ובחב הוא ז״ל עעם לאר דהא דמני למיתר
לאו בע״ד דידי לת בלא הרשלה היינו היכא שלינו רוצה ליתן
הבקרון לאומרו שם לו טעמות ותביעות על המעקיר לו
שבופר בבקרון בעניין זה יכול לטענן לאו בע״ד לת פלומר
מיי מודר ממך כי לתי יש לי טענות שהמעקיר עמנו לא
יוכל לתעיר כנגדי אבל בהרשלה אינו יכול לטענן כן ע״כ •
ועפ״ז נאחר וחזר הקב״ה שמא פרעה ישבור כדפת תפרש״ל
דלתמור יאמר שם לו טענות וחביעות על ישראל לו שבופר
בשם ומשה מני לתיתר למשה לאו בע״ד לת ולם כן לף לם
יהיו כל ישראל שלוחים בדבר ולו אזיל ליה טעמא דהרא״ם
דחיישינן לבטול השליחות משום דפבא ליה למיחש לבטול השליחו
וימנה לאחרים במקומם שהרי אין עוד אבלעדי ישראל ארלוי
להיות שליח מ״ת לטעמא דמוסרש״ל לאכתי מני למיתר לאו
בע״ד לת מחמת התביעות וטענות ובכן עשה הקב״ה לת משה
וזקני ישראל מורשים בדבר וז״ם ואמרתם אלינו אלהי העברים
נקרא עלינו דהיינו משמו נקרא עלינו וקרא לותנו אלהים
במקומנו לשות מורשים בעדו ובשמו ולא״ל והיית לו לאלהים •

ועפ״ז ג״כ ויבוא משה ואהרן אל פרעה באור הישב דהנה בהבלכו
ואחר בלו אל פרעה לדם הזקנים ונשמעו מלבת אל פרעה כאחור לעיל
משה ואהרן בלדם אל פרעה כאחור לעיל
בשם הנדרש חשבו לעצמם דשמא לא עשה
לותם הקב״ה מורשים כי לם בהנבורות הזקנים אלא הרשם
לותם שיהא כל א׳ מורש בדבר לבדו ובכן שוו לת לשומם מפי הקב״ה
לם הקב״ה אלהי העברים נקרא עלינו דהיינו שעשה לותם
מורשי כמו שביארנו ולא באור הרשלה שא באור שלוחים
ואמרו אל פרעה כה אמר ה׳ שלח את עמי לא היה לו פתחון
פה לעע״ז ואמר פרעה מי ה׳ אשר אשמע בקולו כו׳ דהיינו לו
ד״ל עמי האמורי בעניין שליחו דמני לתי התנע לשלח לאו
בע״ד לת שייבי הבא דאי לתוקרש״ל דס״ל דלא מני למי בני
אלא היכא שם לו טענות ותביעו אז שבופר בבקרון כן אנכי
עמדי מי ה׳ אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את
ה׳ דלית ליה בני כלום ועוד בה טעמא אחרינא שכתב הרא״ם ולאיכ
למיחש שמא בעל המשלח לת״ל ביני ביני וא״כ אף לם לא יהיה לו
שום טענה כנגדם אבתי מצינא למני לאו בע״ד לתם וז״ם וגם
לת ישראל לא תשלח ע״י שליח ודיק דקא״ל וגם לרבות דאתי בלי
שום טענה אין מן הדין לשלחם ע״י שליח משום דאיכא למיחש
שמא בעל המשלח השליחות • אז אמרו משה ואהרן לפי
ששמעו אותו הלשון שאמ״ל הקב״ה דהיינו אלהי העברים נקרא
עליו שעשה אותנו מורשים כאמור ובאנו בתורת שלוחי לפי
הקשה כבריינו חזרו לומר אלהי העברים נקרא עליו דהיינו
שעשה אותנו מורשים אז א״ל פרעה למה משה ואהרן ודרל״
אתם ומה ורגרינם לתם והכונה היא לומר שדבריכם בותרים
אתם ז״ל ולא בלתם אתם שלוחים ולא מורשי כדבר הראשון אלא
דבריתם ל״כ אתם למה אלו בע״ד אתם ולם אתמרו שאתם
מורשים בלבד אחרתם בסוף ל״כ דבריכם לעמ אחר דבריתם
אלי בראשונה בתורת שליחות הרי כיון שהגיד שוב אינו מוחר
ומגיד ותפוס לשון ראשון שאין בו משום •

ג״פ ויעב משה אל ואל זה טובב הולך הפתונים האמורים
ה׳ ומדבר אליהם בענינן ויעב משה אל ה׳ ואל אדני
אל משה)

לתם הרעות לעם כתם לתם זה שלחתני ומאז באתי אל פרעה
לדבר בשמך הרע לעם הזה כו׳ והו כתיב תמן באותו ענין
ויתר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה׳ • וסדרי מתמיהים
דאיך ולמה משה עבד ה׳ ונאמן ביתו הקשה לשאול נגד פני
עליון לאמר לתה הרעות כו׳ וסוף באחר ומי ישיבנו ונפשו
לאותה ויעב ומי אתם׳ לו מה תעשה גם צריכי לתו לומדע״ מהו
לאיך לתה תרי תמיהי והדברים ברלים כי הכל ענין א׳ ושניהם
לאמרו דבר א״ג בם מקו דין דכתיב ומאז באתי אל פרעה לדבר
בשמך הרע לעם הזה הרע דמאי ומאז דקאמר ואין מוכן לי
ועוד כי כל הני מילי מותרי״ם ועומדים שהרי כבר אמר למשה
הרעות ומאמאי אנ״י בדבריה אפ״ה שלינה צריכה ומאז באתי
פו הרע לעם גם מקו זה אחר לדבר בשמך ומאמאי שמא
ברים שם משה״ל אל גרמת בנזיקין ה״ו ישתקע הדבר ואדרבא
גדול שאו בגויים • גם מאמר הקב״ה ודבר אלהים אל משה
ויאמר אליו אני ה׳ אין מבין מאי קאמר ומה זו תשובה לדברי
משה ואיתא בילקוט בשם אחתומאל ול״ל ודבר אלהים ל משה
כו׳ וז״ם שמשה אמי ומדברה אלהים אלהיך אנכי אתר״ פנחס
הכהן בר חמא ל״ל הקב״ה למשה כשבא אקראתי אותך אלהים
שנאמר ראה נתתיך אלהים לפרעה אחיך אני לכך נאמר ודברי
אלהים אל משה כו׳ ע״כ • ועדיין הדברים סתומים וחתומים
ואין תבונה מה אמר המקום למשה • אמנם הדבר מובן אל
סקרמתינו ונקדים עוד שבתב הגמ״ר בסי׳ קכ״ב פלוגתא בתי
שעשה מורשה לא״ם יכול לבטל הרשלתו דהרא״ם ס״ל שאינו
יכול לבטל הרשלתו דאמ״ב דקי״ל שלח שויה היינו לענין דלא
אני מתשב לעשות המורש אותו תמון מהניא אבל אבל מהני
פלוי דכתב ליה זיל ודון ופב לעשך לענין זה שלא יוכל לבטל
פרשלתו דכתב ר״ם כתב בשם רב יהודאי גאון דכיון דקי״ל
שלח שויה הילכך לי בעי לבטולי שליחותיה מני לאעבד מבי
וכן פסק הרמב״ם ע״כ • והנה כבר הקדמנו דמשה נסתפק
בהרשלתו של הקב״ה שפרשה לו ולזקנים אם יכול אל לא מהם
ליתן לבדו בחורת הרשלה או לי בעינן כולהו ובכן כשבאלו
לם הזקנים ואחר בלו משה ואהרן אל פרעה לבדם הם אמרו
דבריהם בחורת שליחו ולא בחור הרשלה ולא״כ אמרו דבריה״
בחורת הרשלה כאמור לעיל • ובכן מין שרלה משה כי
כאחר דברו אל פרעה הרע לעם הזה למשבא אתו״ הקב״ה
בטל שליחותו והרשלתו וז״ם במ״ר פ״ו ס״ג שאמר משה שמא
בשעה אחרת לי לכה ואשלחך אל פרעה במדת הרחמים
אחרת לי שמא עד שעלתי נתבב׳ אמ״ד ע״כ והיינו לומ״ שמא
בעל שליחותי ביני ביני אמני קעריב מד״ם ועפ״ז יבולו דבריו
אל נכון בדברו ל״ה״ מה הרעות לעם הזה והיינו מטו דאיכו
הוה ס״ל בהרא״ם בהתרשם לא״ אוב הינו יכול לבטל הרשלתו
ובכן משה שביר קאמר דאם נאמתי עשיתי מודעה גמור אבי
לבדי אלא הזקני״ ל״כ למה הרעות לעם הזה ובטלת הרשלתי
ואלא הין אתם יכול לבטל הרשלת המורשה ואם תאמר אלא
עשיתי מורשה רק שלח בעלת למה זה שלחתני בחור שליחו
ולא בחורת הרשלה ואלא יבול לומר הרעם לאו נעד״ר לת
ובן היה ותמלו בלתי ל הרעה לדבר בשמך דהיינו מאז ומקום
מחילת דברי שהתחלתי לדבר בשמך דהיינו בחורת שליחות
כל שתך ולא בחורת הרשלה כמדבר מפי עמו במקום בעל
הדבר ואף אתה״כ חזרתי בי לומר בלשון הרשלה הרעה הבם
לשון רשלון ווין גרמ״ל כי הרב לעם הזה לא הביב לו הקב״ה
ודבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה׳ והיינו כמו שדרו״ל
בתנחומא לעב״ שעשיתיך אלהים לפרעה אלהיך אנכי דהיינו
לומר אף כל כי שעשיתיך בחונה ומורשה גמור בעדי ובשתי
במקום אלהים מ״מ אלהיך אנכי ויכול אני לבטל הרשלתך
ובדבת הרי״ף ורמב״ם ורב חאי גאון כי דברים הם •

כאומר הרי עשיתי לותך כמותי לעברעם כו׳) ועכ״פ האמור יובן מאמר דאיתא בילקוט בשם התנחומא ע״פ ראם נתתיך לגוים לפרעה אמר הקב״ה הרי עשיתי לותך כמותי לפרעה הרי נקרא אלהים ובו בשם נתתיך לפרעה כו׳ ד״ל ה״ל הקב״ה למשה בשביל שקראתי לותך לגוים תהא רוחך בשם עליך לין לחם הלוה הלוה על פרעה וכ״ה וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה׳ לין לת הלוה הלוה על פרעה שנאמר ראם נתתיך לגוים לפרעה עכ״ל והמאמר הזה כולו מקשה בלין מבין מאלי קחאר דלשונה במ״ש אמר הקב״ה הרי עשיתי לותך כמותי לפרעה דאיך ונתה נעשה כמו אל ולמאלי נפקא מינה בשמע כדבר הזה אז הנהיה כמוהו היעשה אדם אלהים אחתה וכן יש לשאול על מ״ש עוד אני נקרא אלהים כו׳ דמה ליעוד אשה אלהי כל הארץ יקרא ולמאלי לפעריך לומר לכל הדברי׳ הלא דלא משמ״לנו מאלי קראתי נם מ״ש אד״ל לא בשביל שקראתי לותך אלהים תהא רוחך בשם עליך ומ׳ לאמר נאמר כבל הדברים האלה ועריך לסכון דבר מתוך דבר מאלי פיעייהו בין ה׳ ובין המלך אלא מ״ש עד שהוצרך הדבר לאומרו הקב״ה למשה גם נמאלי קמפלני הה״ק וד״ל דמר דרים לה לשנה ומר דרים לה לשנאי לאנכ הדבר סובב אל הקדמתינו ונקדים עוד דקי״ל כדין דסמרשה לאחר צריך להקנות לו לגבי קרקע וכבן יבא המאמר כמין חומר דה״ק הת״ק הסיינו דקאמ״ל קב״ה למשה רחם נתתיך לגוים לפרעה והיינו לומר הרי עשיתי לותך כמותי לפרעה כלומר שמניתי והרשיתי לותך מהונה ומרשה בחור כמקומי להוציא את עמי בני ישראל ממצרים לכן ברין הרשות צריך להקנות לו לגבי קרקע ולכן נאמר לו לחי נקרא אלהים ובו בשם נתתיך העולם ול״כ שם זה נקרא למי שחופש העולם זכו בשם רחם נתתיך אלהים דהיינו מקנה לך העולם ונקרא לותך אלהים ולגבי קרקע זה לחי ממנה ומרשה לותך ויל ורחם וסב לעבדך וחנכה לבריתך ולחולקך וקיימלני הת״ק ור״ל בעלונתא דהריף והקמנ״ם עם חרל״ם שבת״ל דהת״ק ס״ל כחרל״ם דכיון שעשה לותו מורשה אינו יכול לבטל מרשה לחו ומ״ם דרים לה לשנה שהקנה לו את העולם ולבכן מנה והרשה לותו וזהו בשבח דקא משבחת ליה לבני שאינו יכול לבטל הרשה״ו לגבי הר״ל ס״ל כדעת הרי״ף והרמ״ם שיכול ודין הוא לבטל הרשאתי כיון דקי״ל פליה שוייה ולכן אמ״ה המקו׳ לאשה לא בשביל שקראתי לותך אלהים תהא רוחך בשם עליך לומר על יעלה על דעתך בשביל שקראתיך אלהים דהיינו מורשה בחור במקומי תהא רוחך בשם עליך שאינו יכול לבטל הרשאתך אלא לין לתת אלוה אל על פרעה דהיינו שהרשיתי לותך על לחוני את עמי מיד בלבד אבל לעולם פליה שוייתך ולא מצית לתת לם לנפשך ולכן אני יכול לבטל הרשאתך וז״ם ובכה״ל וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה׳ דהיינו לומר כי הרי זו תשובה השיבו המקום למשה על מ״ש למה הרעות לעם הזה ובעלת הרשאתי וע״ז א״ל כי אני ה׳ האלהי׳ ומבלעדי לין אלהים ולין לתת אלוה אלא על פרעה ולאלהיך אני ויבול אני לבטל הרשאתך׳

ברין ה׳ נאמר נתן ברך על הרשעות לבאר מאמר לתת לם. לתת למה כשופן לחר ולחרין יש לך תרעומתו של משה כנגד המקום נשופן לחר והזל מהקר ס״מ הטור ח״מ פי׳ קכ״ב שלין לדם יכול להרשות לו עבדו לפי שלין קנין לעבד ע״ר רבו שפרי נופו קנוי לו ויוו בידו נאלא שלינו אלא שלוחו ומאי הנתנב לאחר לאו בעד דידי לת ומרן שם כתב בב״י בשם המרדכי שיכול להרשות עבדו וכן מנאתי שכתב סר״ב סתרומות בשם

לשה לגרמיה הוא דעבד בכבוד המקו׳ ולאליבא דרבי׳ עובדים שמעל לו וכמה שאשים המשמשים לפניו בארוס גם הליש עשה מקיים וקלי ולימא מר לשלוחא הבל תניא ולזה נא לתרץ אני ה׳ אני הוא ולא לחר דהיינו לומר אני ה׳ לדון הכל וכולם בבני הם ולין הרשאה לעבד במקום רבו ויש פתחון פה לבע״ד לומר לאו בע״ד דידי לת לסיבך אני מוח הגואל ולא אחר שיכול לגאול לא מלאך ולא שליח כדבר האמור׳

(אלא״ק פקודים׳ ומזה סובב הולך מאל״ פתות שהתחלנו ז״ל רבי יהודה פתח עוב הלא כף נחת אמלא חסנים עמל והצות רוח ל״ר ברכיה עונה דריסם לחת שדרם הקב״ה במצרים כמה דתימא ועברתי בא״מ בגיל״ שזה אמלא חפצים ביח הכנסן של אשה ולחרן לאה שנזש שיתה גאולה וזכה לא היתה גאולם עכ״ל׳ ולי קשיל דמה לא לאמינו שלמה בחכמתו לם לומר שנזה היתה גאולה ולא עזה זיל קרי בי רב הוא מעצ״ סהים ולם דמעשה שמים עדיפי אבל משה ולחרן הא נמי אשיעה ועוד תימה כי מה זו שלגה אבל לאה כי לא פורש מזו לאה כי הדבר מובן מענמו מאלי דבוחיה דאלי מקלי ועוד כי בחמת לין הדבר תלוי במעשה שמעולם בעמה כיהכל בידי שמים וקב״ה כך עלה ברצונו אבל אנזה תהיה גאולה ולא כזה ולמאלא בקש הקב״ה לגאלם בקלם שבקלות היה עושה וכמנייים עניד ועוד מלי שגם דנקש הלי מעשה דפיה הכבשן אתר משאר האכות שנכולם לא היתה גאולה ועוד לפי דרשא זו דדרים בקרא מלי מלי דקמסיים ביה ורעות רוח כי לין לו מוכן עם הקודם כלל לאמנם הענין יובן ע״פ הקדמתינו דלין הדין נותן להוציא את ישראל מיד פרעה אלא ע״י הקב״ה בכבודו ובעצמו לפי שהכל עבדיו ולין יכול לחרשות את עבדו. עוד נקדים עלתא בס״ר פי׳ב שהאכות ג׳ הוי ע״י משה ולחרן וג׳ ע״י אחרן וג׳ ע״י הקב״ה וא״ל ע״י כולם והיא מכת הבאין ועפ״ז אמר אמר שלמה והא ק״ל שלא היה מן הדין לגאלה בני ישראל מתחת יד פרעה עד שנגלה הקב״ה בכבודו ובעצמו״ם טובה פרים אחת אדרם הקב״ה זו בלוי שבינם אמלא פיה בבשן היא מכת הבאין אף שהיתה ע״י הקב״ה ומשה ולחרן ג״כ וע״ז שלא למה דנלאת למה היה בן ואלא פיה הבשן אף היא אותה ע״י הקב״ה ובית דינו עמו הוא משה ולחרן ולזה תיקן שבזה היתה גאולה דהיינו לומר שהיה מן הדין לגאול לותם לפי שבעל הבית נעצמו כח ליטול בקרונו משל״כ בפיה הבשן לא היה מן הדין לגאלם אף שהיה ע״י הקב״ה ב״ב פ״מ לא נגלה הקב״ה בכבודו ליטול את שלו אלא מלאך ה׳ מן השמים ממעון קדשו השקיף עליהם לרצה ואף שנאה ע״י משה ולחרן ג״כ ושלוחי דרחמנא הינהו שבאו בהרשאה מ״מ לין הרשאתם כלום ומאי למימר פרעה לאו בע״ד דידי לחם וזהו שסיים הכתוב ורעות רוח דהיינו שהיה הדבר תלוי ברצונו של פרעה שלא לשלחם על ידם ודין הוא לכל כשנגלה הקב״ה מלאכי דמקדונא סוכרת למחר לשלחם׳ ובכן עינינו אל ה׳ אלהינו לבר אלונו עגאל את לבותינו בגאל הא״ל הוא בוחל אחר״ הוא בוחל אחרון יגאל בקרוב אזו מעשבדין ובחבש סוה לתם בגאלנו לכי״ר׳

דרוש ב לשבת הגדול

גרסינן בגמרא בפ״ק דברכות ר״ע דבר נא באזני העם וכו׳ אמרי בני רבי ינאי לין נא אלא לשון בקשה א״ל הקב״ה לעשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות שלא יאמר אותם ריק ובעבורם ושבו אותם קיים מהם ולאחרי כן יצאו ברכוש גדול׳ לא קיים בהם עכ״ל׳

מחייב לתיב לאודויי רוב הסודאות׳ לא״כ שוב לעשה נפלאות בארץ חם לרוגים קיים בעבור ישראל עמוקי הלאות׳ ויוצילנו ה׳ אלהינו משם ואמוקי״ עלו בני ישראל מארצם מוצלות׳ בזרוע נטויה ובשפטי גדולי׳ ומצרים מקבריש למות חולאות׳ ובני ישראל יוצאים ביד רמה לאופת ולאות׳ וינשלם ויגשלם את כל עוב מצרים ויש משאות׳ ויעמוס לים כל חמורו עבר לחונות משאות׳ הבריאו והמליאות׳ אבריל דתענית״ל לאמן עבותו בשבריו לנקם מצליות׳ כי ה׳ דבר בלה סודו לירידו הוא למרסם לבינו מרלאנו מגיד מרלאית במספר הדורות סדורות ובלות׳ הלא נכל קן שם במרלה לנין במרלו״ת הנוכלו״ת׳ שיל נובל״ל בגירם ובגדים ושמו לותם לרבע מלות׳ ואתן שכרם בנדבה ולאחרי כן יצאו ברכוש גדול מרובה מדת תשלומי מדיו״ת נאות׳ תרוייהו לתנתנו במאמר בין הבתרים ובמשם בכל אחר סדברים בדבור אחד נאמרו ולין ביניהם ולאבינו במלאלות׳ הנכך נמריבהו לכולהו׳ והדרשה תרדם לכל דברות ולמירות ולהו מקרלות׳

(ויעל אוזנו וזה תחרם של בתובים ויעל לותו הבתוב בתובים והכמשך) ויאמר הבע נא השמיעם וסבור פטכבים וכו׳ ויאמר לו כה יהיה זרעך ההאמין בה׳ ויחשבה לו צדקה ויאמר אליו אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה ויאמר אדני אלהים במה אדע כי אירשנה ויאמר אליו קחה לי עגלה מ״ש אלהים במה אדע כי אירשנה ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת וכו׳ ויקח לו את כל אלה ויבתר אותם בתוך ויתן איש בתרו לקראת רעהו כו׳ ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול כו׳ ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה ויקח משם כלה כו׳ והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה ביום ההוא כרת ה׳ את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת כו׳ ע״כ׳ והנה רבו כאן רבו שאלות הרבה בכל האמור בענין ראשון הוא בא״ם והאמין בה״ מה קשיל דמאי רבותיה דקא משבחה ביה קרא בדין באמונתו וההיבל תיתי שלא לאמין בה״ ח״ו ומי גבר כאברהם בגלל מתיתנות חלילה לו לחיות מקטני אמנה ומאי קמ״ל קרא אילמלי כי יסופר ולא עוד אלא שב״ו נאמר ויחשבה לו צדקה בלתי מבין מה בענין מעשה הנוקה מדבר חזה ורש״י ז״ל פי׳ ארקב״ה חשבה לאברהם לזכות ונזקה על האמונה שהאמין בו ומדבר תמוה דמאי תשיבותי״ם דאברהם אלהים חשבה לטובה בשכר האמנה שהאמין בבון דא תהוי לאמנה רבה והלא קלה היא בעיניו ומלאלא זועזעתי׳ והדרבא אוהי שקב״ה כויני תמונתו ולחיך ולמה על בסורת הארץ שלא לו אות ויאמר אברהם אמה אדע כי אירשנה לאבד אדם גדול כאברהם שאמר בעבור בסיגות ולא הדבר אחר מדותיו יתברך ובעבור הפרין על מדותיו אלא דבר הוא ובדיין בריכים אני לאודע״ דמה טעם על בסורת הזרע אמרה בה״ ועל בסורת הארץ שלא לו אות ומובטח דמאי שלא הא אחא ומאי ביניהו ועוד מה זו תשובה השיבו הקב״ה ע״ז קחה לי עגלה משולשת כו׳ דעדיין לא שמענו מה אות נתן לו ועוד במה שנאמר לו בו בפרק בלתמנע דבור יהוא תדע כי גר יהיה זרעך כו׳ בלתמנע הענין של בין הבתרים אשר עבר בין סג גרים אלהים עבין משעבוד ומה לו להזכיר עבשיו

כדי להחזיק בהם ולתופסן למען עבודתו בסבלותם דמצרים
ולא ישתעבדו לאחרים ובמה החזיקו בהם וינן ערי מסכנות
לפרעה דהיינו שהיו עושים מלאכה לפרעה ובזה הויה ליה
חזק ותפיס בהו וכמו שהקדמנו וזהו לון מוציאין מידו לחזקם
הה ודאי הויא לה תפיסה לאותם שכבר נולדו אבל לא לנולדים
אחרי כן ולא"ל ובאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ ואותם
הנולדי מחדש לא הויא להו תפיסה ולכן ויקיצו מפני בני ישראל
לפי שמריחים בכל יום לפחזיק מחדש באותם הנולדים אח"ם ?

ובזה יובן מאמר תמוה דאיתא במדרש
פרשת בחר ו"ל ויקם מלך חדש בבבל חוב
ושערו בידו ומאמר הזה נראה ודרשוני
ותיו נאין מבין מאי קאמר לחנם הדבר תובן לפי הקדמתינו
אף דאין לזה מקנה דבר שבע"ל ולא לפי שבע"ל מ"מ לזה קדם
ותפס הזוכה קודם שיחזור בו המקנה אין מוציאין מידו וכתב
הרמ"ל בהג"ה דאלמי לא תפס אלא שכתב לו שטר ושפרו
בידו במאן דתפיס דמי וכן כתב הב"מ וכבר הקדמנו דגזרת
הפעבוד לפשר שלא להתקיים תשוב דקנין אין כאן ואינה
מתקיימת אלא ע"י תפיסה בגופם של ישראל או ע"י תפיסת
הטשר והיינו דאתמ' במדרש ויקם מלך חדש בכ"ח ושערו בידו
דהיינו שכפי הדין לא נקנו לו ישראל לעבדים לפי שבשעת
הגזירה לא היה הוא בעולם ולא ישראל היו בעולם אמנם לא
שליהם בעלילות רשע כמאן דתפיס שערא בידים וקנה

ומזה נראה לבאר מאמר שהתחלנו
דברשינן בפ"ק דברכות דבר
נא באזני העם אמרי רבי רבי יוחאי אין לא
אלא לשון בקשה ח"ל הקב"ה למשה בבקש

פתוך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו מאצרים כלי
כסף וכלי זהב ושמלות שלא יאמר אותו גרוש ועבדום ועבדו
אותם שנים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם
עכ"ל והמאמר הזה אינו אלא מן המתמיהין ודאי בא בתם קמאי
והקושי מבואר בו דמסתמא אלמלא חרעותם של אותו גרוש
לא קיים בהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול וזה מן המתימה דאיך
ולמה תנא זאת מלבדו יתברך הוא אמר ולא יעבדו
ואמרתי ית' יעבוד ריקם ח"ו והלא מקרא אלא דבר הכתוב לא
אים אל ויכזב וכן אדם ויתנחם ועוד אחרת יש לי לשאול בת"ב
ועבדום ועבדו אותם קיים בהם דאלמלי לשרוך דבר זה ל
לחרעותם של אותו גרוש ולא יצאו ברכוש גדול אלא ודאי
ריקם ח"ו לא קיים בהם וחזו עיקר חרעותם ועדיין
פרעה אינו מודע"י על מה עשה ה' ככה לקיים בהם הבטחת
הרכוש גדול באופן זה איקמו מצרים כ"כ וכ"ז נחורת שאלה
ויחזיקו בהם לנסף דגרת ח"ו כמו גזל ויעבו בערמה כה יעשה
להם אלהים ונקחת בחזקה ע"מ שלא לחזיר מי הוא אמ' ויקי
ואח"כ יצאו ברכוש גדול

אמנם דבר סובב אל הקדמתינו דגזרת ועבדום ועבדו
אותם אינה הכרחי דקנין אין כאן לפי שלא היו
עדיין בעולם לא ישראל הנקנים ולא המצרים הקונים וגזרה
לא אינה מתקיימת אלא ע"י תפיסה וכן עשו פרעה ועבדיו
שתפסו בהם בישראל ובזה קנו אותם לעבדים ודין זה שייך
ג"כ בהבטחת הרכוש גדול דבה מבחל הרכוש גדול ליתיה
בעולם ואין מקנה דבר שבע"ל וישראל הקונים ג"כ עדיין לא
פלו לעולם ואין מקנה לפי שבע"ל ואם כן הבטחה זו אל
לאתקיים כי אם ע"י תפיסה וא"כ אינו יכול להוציא הרכוש
גדול מיד המצרים בעל כרחן ולכן עשה הקב"ה באופן זה
משאלו מצרים נחורת שאלה כ"כ וכ"ז ואח"כ יחזיקו בהם
ובזה יהיה קנוי להם לפי דין תפיסה דאבטיח לא לדברי

אלם בע"ל ולפי שבע"ל. המורים מזה כי אתים אלא גזרת השעבוד
והבטחת הרכוש גדול שו בשיעוריהן ודינם שם דלית בה
חורת קנין רק ע"י תפיסה. ועפ"ז יבא המאמר כאין חומר
לך ואמור להם לישראל כו' שאלו המצריים כ"כ וכ"ז ושמלות
שלא יאמר אותו גרוש ועבדום ועבדו אותם קיים בהם ואחר כך
יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם והכונה לומר דנאמת ב' דברים הללו
דינם שם דלית בהו חורת קנין אלא ע"י תפיסה לפי שלא היו
בעולם באותו זמן שנאמר בהבטחה לא ישראל ולא המצריים
ולא הר"ב והנם לבנין ועבדו ועבדו אותם כבר קיים בהם שכבר
תפסו והחזיקו בהם פרעה ועבדיו הם מעצמם וקנו אותם
לעבדים ומאי דהוה פה. אמנם הבטחת הרכוש גדול עדיין
לא תפסו והילך אני יכול לקיים בהם דבר זה דכפי הדין אינו
יכול להוציא איר המצריים הר"ב תשם דהו"ל דבר שבע"ל ולפי
שבע"ל ואין בו חורת קנין אלא ע"י תפיסה לכן לך ואמו' להם
לישראל שאלו ממצרים כו' ואח"כ יחזיקו בהם ולא מתקיימת
הבטחת הר"ב כדת וכהלכה מדין תפיסה שלא יאמ' אותו גרוש
ועבדום ועבדו אותם קיים בהם כו' לומר שהרי ב' דברים הללו
דינם שם ומ"ם הא מסת דהאי ועו"ש אותם קיים בהם במה
שהניח להם לתפוס ולא חזר בו קודם תפיסה ואח"כ יצאו ברכ"
לא קיים בהם שלא עשה המצר' שתפסו וא"כ תרעומת דברים
בעצמו הוא שיש לו לאותו גרוש להחרעם דשאלו המצריים שהם
תפסו מעצמם ולא נאמרו הגזרה משא"כ ישראל שלא תפסו
מעצמן ולאיכו דתפסו אינשייהו ומה יש עלי לעשות.

ודרך ב' נאמר אך נאמר בחופן לחר ובזה נתן בם כן
הקונים דבר בא דאמרי קרי ליה הכא לאברהם בלשון
בחזוי העם כו') גרוש סתם נאומרו שלא יאמ' אותו גרוש
דו"ל לאיש דבר בשם אומרו הוא לאברהם
בם יש לנו לחת טיב טעם ודעת דאלי שיאמר דמר הכא א'
היה לאברהם לישראל אחר אחר רבו ח"ו ולא"כ מה הראוי דברים יש
בלון שהבטיח הוא אברהם לאמר הכתוב סובב אל הקדמתינו
ונקרים פור מאי דאיתא בפ"ד דנדרים ח"ר אבהו א"ר אלעזר
מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו רד"ו שנה מפני
שעשה אנגריא בת"ה שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו רבי
שמואל בר נחמן אמר מפני שהגריז על מדותיו של הקב"ה
שאמר בשם אדם כי אגרשנה רבי יוחנן אמר מפני שהפרים
בני אדם מלבו תחת כנפי השכינה שנא' חן לי הנעם ואברכנה
קח לך ע"כ. והנה אליבא דמ"ר שנענש מפני שאמר בשם
אדם הדבר קשה לפי דרבינו שמ"ח תנא פרין מאוש דהו"ל בדרך
המקנה אמי שבע"ל לא קנה ואדבו של אברהם עדיין לא היו
בעולם וכמש"ל וא"כ לא חטא בזה אמנם גרמה נזק דש"ל
להאי מ"ר דלא אחרינן הכי דאין קנין אמי שבע"ל אלא בזמני
אדם המקנה לפי שאומר בו מדבורו משא"כ לבני קב"ה כי לא
אדם אות להנחם ולא אים אל ויכזב ואינו אומר בו מדבורו
וכמו דכן מצינו הדבר מבואר להדיא בתשו' מוהרש"ך ח"ב סי'
כ"ו בתשו' למהרא"ך שלף בהדיום אם לא אומר בו קנה ואהי
שקנה לפניו יתברך פרן דין בנוה כדין הדיום ועל דבר זה
נענש ונאמר לו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך כו'
ורמז ראן לו ידוע פרין בנוה אינו כדין הדיום מאה שהדב
עי בר יהיה זרעך ואני בוחר כן מעכשו ולא שעדיין לא בלו
לעולם בדנורא דיהי' קנו להו לעבדים לפי שאינו חוזר בו
מדברי ואמנם אתה נמר לענין העובם שאמרתי לחת להם
לת הארץ אף שעדיין לא בלו לעולם קנו והנה כי כן לפי ס
ע מה שקיים בהם ועבדום ועבדו אותם אלו מדין תפיסה
שהחזיקו בהם המצריים אלא מעשה אלא דהדרא ומשום הכי קנו אותם
ריקם ומלבותא דרקיעא לא הדרא ומשום הכי קנו אותם
וא"ל

אלם כן ולא היתה לו לאברהם אשר יאמר אותו גרוש
דומה כבבר מפני מה ועבדו ועבדו אותם קיים בהם וחלא קי"ל
דאין קנין בדבר שבע"ל ולא לאי שבע"ל ובשעת הגזירה עדיין
לא בלו לעולם לא ישראל הנקנים ולא המצריים הקונים מה
תאמר דבדי הקב"ה ואמירתו של בבוה אדירא וקיימת
אלינו חוזר בו מדבורו ומש"ה אית בהו חורת קנין ואף שבע"ל
לא"כ מה נעשה ואח"כ יצאו בר"ב לא קיים בהם וחלא שנהם
בדבור אחד נאמרו ודינם שוה ורלאי זה ברלאי זה ומ"ם הא
מהא מה תאמר אלעולם דין בבוה בדין הדיום ותרוייהו אית
בהו חורת קנין ומה שקיים בהם וע"ע אותם הוא מדין
תפיסה שתפסו המצריים מעצמם ואחזיקו בהם מאא"כ הרכוש
גדול אלא תפסו ישראל א"כ קשיא עובא מפני מה נענש א"ל
ונשתעבדו בניו והלא עצמם ומלחא ומלחא מפני שאמר במה אדע
ומונתו ויתה אחין הארץ נקנית לזרעו לפי שבע"ל בדיני אדם
ומשאה דין בבוה כדין הדיום ואחרי מלינו שהקב"ה בעצמו הטוה
דין בבוה כדין הדיום ולא קיים בהם ואח"כ יצאו בר"ב מאוש
דאין כאן קנין לפי שלא היו בעולם וא"כ אחר דין שא"ל הוא
בנדקו דמ"ם במה אדע דדינא קתבע שדין בבוה כדין הדיום
וא"כ למה נענש וקיים בהם ומ"ע אותם קיים בהם ומ"ם
שלא יאמר אותו גרוש שקרוב גרוש לומר שה ולא גרוש בדינו
בא"מ במה אדע אמנם הקב"ה ס"ל שנענש ח"ל ונשתעבדו בניו
מפני שעתי אחרי שנאמרו בבא"כ וקיים בהם ומ"ע אותם
מדין תפיסה שתפסו המצריים מעצמם אשא"ב בר"ב שלא
תפסו ישראל עדיין ודוק כי הוא חריף.

ובמשלה נראה מענין לענין ובאותו
ענין לבאר כמה כתובים
הנאמרים בענין מלכות בית דוד זה יצא
דאמאה אשר דבר נתן הנביא אל דוד
שמואל ב' פי' ז' וכתי אמר והגיד לך ה' כי בית יעשה לך ה'
כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך והקימותי את זרעך
אחריך אשר יצא ממעיך והכינותי את ממלכתו הוא יבנה בית
לשמי וכוננתי את כסא ממלכתו עד עולם אני אהיה לו לאב
והוא יהיה לי לבן אשר בהעוותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי
בני אדם ואסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול
אשר הסירותי מלפניך ונאמן ביתך ומלכותך עד עולם ל
לפניך כסאך יהיה נכון עד עולם. והיכא נשיבא לאדרש
דאמאה בא"ם כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך ומה מצינו
בתה להגיד לו הם המיתה ודי בא"ם לו והקימותי את זרעך
אחריך ונו' והכינותי את ממלכתו ועוד בא"ם אני אהיה לו
לאב והוא יהיה לי לבן אין מובן לו איה הנראה מבנו כאב את
בן ירצה ומה נראה לאמיאר בדבר הזה ועוד א"ם והאדי לא
יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול דאיך ומה אמיאל
זכירה למחבת עון האול דחשבו ליה בא"ם והאדי לא יסור
ממנו ואין לא צריך לדמיון אלחא למלחא אל שאול ואל ביתו
הדמיים גם מ"ם ונאמן ביתך ומלכותך עד עולם לפניך אין
מבין מי כאן נאמן גם מ"ם לפניך אין לו מובן מלי קאמר
ואינה צריכה לפנים.

אמנם הדבר סובב אל הקדמתינו דקי"ל בדין המזכה
לעבור לא קנה אבל המזכה לעובר אלו קנה
אשם דרעתו אל אדם קרובה אצל בנו גמר ומקנה ודוקא אם
אותו מעוברת אבל אם אינה מעוברת לא עוד נקדים מ"ם
הר"ב בה"ג בח"מ סי' רמ"ח בשם הרב המגיד ע"ש דאף לאדם
מוקנה לאי שבע"ל היינו דוקא מזכה המזכה לו ע"י אחר ואחר
מזכה לאותו אחר מזכה בה לעצמו ובאי באי אבל היכא שמקבל
לא' שם דבר מזכה בו לעצמו ואחריו בא' אף שאותו ב' לא
נולד אדרין אם אדם אדם אמת הנעבה אל' קנה בנין אבות

היה בעולם בשהגיע זמן זכייתו ופטיל לו מזוכות מדברי
הגיעו"ל אמנם הרמ"ם חולק בדבר וס"ל דאף שאומר בכסי לך
ואחריך לבלוני אם אותו ע' עדיין לא בא לעולם אף שבא
לעולם קודם שמת המזכה הרי לא קנה. וע"פ הדברים האלה
נבא לביאור מכתובים דהיינו דקאמר ליה נתן אל דוד והגיד
לך ה' כי בית יעשה לך ה' והיינו כדפירש"י ז"ל וז"ל והגיד לך
ה' שיהיה על ידי כי בית יעשה לך להושיב בנך על כסאך ו
ויתקיים לך בית מלכות ע"כ וב"ת דא"כ בלתו לדין המזכה לפי
שבע"ל דלא קנה שהרי עדיין אינה לא נולד וכרכתיב אשר יצא
ממעיך לזה"ל כי ימלאו ימיך ושכבת את אבותיך והקימותי
את זרעך אחריך אשר יצא ממעיך והכינותי את ממלכתו
והיינו לומר כפנרת הריטב"א והמבי"ם דהי אמר נכסי לך
ואחריך לע' אם נולד אותו פ' קודם שמת המזכה הא' קנה אף
אם לא היה בעולם בשעת המזכה הא' והיינו דקא"ל כי ימלאו
ימיך ושכבת את אבותיך והקימותי את זרעך כו' לומר ש
שבלותה שבא בבר יהיה קיים בעולם זרעך ואמר אחריך
לומר דכיון שהי מקנה לך לעצמך המלכות ואחריך לזרעך
אפ"ה מו"ל קנין בטור ומלם ולכן אף אם עכשיו עדיין לא היה
בעולם אלא לאחר זמן אשר ממעיך לשחיד ועכ"ז והכינותי
את ממלכתו דהיינו שהיה אבותיו קיימת בדברים אלו אחרי
שקנה לו מעכשיו. ל"ש אחי אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן
לומר שענה אחרת לקיים כל דבר והוא ע"פ הדין דמזכה
לעובר שלו דקנה מטוש דדעתו של אדם קרובה אצל בנו וה"ל
הבא אחי אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן ובזה נאמר הקנין
ואף דקי"ל דדוקא אם בבר הוכר העובר ושלמה עדיין לא היה
בעבור א"מ אפשר לומר דדוקא בארם שאינו יודע אם אתעבר
אשתו בעינן הוכר העובר אבל הקב"ה שהוא נוצר ומביא ע"ש
כל הדורות יכיר יבינו שעתיד דוד להוליד בן הוכר העובר
מקרי והנה לכאורה היה נראה דאין צורך לכל זה במלכות בית
דוד שתתקיים שהרי המלכות ירושה היא לזרעו עד עולם
ובמו שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו וכמ"ש
הרמב"ם ז"ל בס"ל מה' מלכים וא"כ ה"ז בירושה הבאה מאליה
שאין לה הפסק ואין צורך לנקש טעמות להקמת לדוד ולזרעו
עד עולם לזה נא לומר דשייא מלכות כ"ד אשאר מלכיות
ונשאר מלכיות אין המלך זוכה לבניו אחריו אלא לבשרים
אבל דבנינו אינה מלכות הבן ממלא מקום אבותיו בירשה והיינו
רצותיה דדוד שבא הקב"ה להבטיחו אלא תפסק ממלכו מזרעו
אף שלא יהיה ממלא מקום אבותיו בירשה וז"ל אשר בהעותו
השוכתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם ואסדי לא יסור
מעמו כאשר הסירותי מעם שאול אשר הסירותי מלפניך
והיינו לפי שחטא אם שאין כן בזרעך ואסדי לא יסור מעמו
ואחקיים מלכותו ולכן צריך לנקש טעמות כדאמר לשום
עינא לקיים דבר זה אף שעדיין זרעך לא בא לעולם
ל"ע ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך וזה יובן ע"פ מה
שקדמנו בדלים דבריהו דאף במקנ' לאי שבע"ל יש דרך להקנו'
לו ואולי באומר קנה ע"מ לחקנות והיינו שיקנה לא' ע"מ ש
שחקונה יקנה לאי שבע"ל בבשיעור ו"ש ונאמן ביתך ומלכותך
עד עולם לפניך לומ' שאי שהיה מבניך נאמן ביתך ומלכותך
והיינו שיהיה כחדך הרי אות לפניך שיעוד לך קודם שתשכב
עם אבותיך ואותה בעצמך תהא מקנה לו המלכות ובזה כסאך
יהיה נכון עד עולם והיינו כמו שאמר"ל דוד נאמר בו שכיבה
ולא מיתה לפי שהיה כן ממלא מקומו ויהיה כתרו וכסאו לא
מת ובן היה הדבר הזה שדוד בעצמו המליך את שלמה בן
מקנה לו המלכות והמה בכתובים בתחילת אבותיו ואין

לאחריך ואל

(פ' וינא המלך דוד ויאמר לבני ה' והאמתך)

ואל זה סובב מולך סדרן של פתוחים אחר דבר דוד לחרי זאת לבני ה' ויאמר תחדש וינא המלך דוד ויאמר לבני ה' אלהים ומי ביתי כי הביאותני עד הלום וקטן עוד זאת בעיניך ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק וזאת תורת האדם ה' אלהים ומה יוסיף דוד עוד לדבר אליך ואתה ידעת את עבדך ה' אלהים ורצוי להבין כונת דוד באמרו וקטן עוד זאת בעיניך דמאי כ"ת אם גדולה היא לו קטנה לפני המקום ב"ה גם מ"ב ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק אין מבין מאי קאמר ומה הגרעה ממנו גם מ"ם וזאת תורת האדם אין מובן לו לאמנם הענין סובב אל הקדמתינו בס ע"ב מה שהקדמנו לעילא אין כל מה שכתב שדאב"ם ז"ל שכונתו אתנה לאחרו אינה נקנית בדברים בלבד אלא בא' מודכי הקנין ונקנים עוד מ"ב הרמב"ם בפ"ז מהל' מכירה והטור וכ"ל בח"מ סי' ר"ד ובכמה דוכתי דמי שאחר ליתן מתנה לאחרו ואת נתן ה"ז ממחוסרי אמנה בד"ח במתנ' מועפת שהרי המכה דעתו של מקבל כשהבטיחו לבל במתנה מרובה אין בה חסרון אמנה שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו עד שיקנה אותם בדברים שקונין בהם ע"כ. והנה אמת נכון הדבר ולא תאריגן הכי דבמתנה מרובה אין בה משום חסרון אמנה אלא באדם האומר ליתן מתנה לאחרו מאום ולא בחכמה דעתיה של מקבל ויתן לו חברו מתנה מרובה ולא עביד אינש דליתיה שיגזבו מבטחו חרבה ופטומי מילי בעלמא הוא דקא"ל ואין כונתו באמת לתת לו אבל הקב"ה האומר ליתן מתנה הא ודאי דאף אם תהיה מתנה מרובה בחכמה דעתיה דמקבל על דבריו מאום רבל מלחה יתירתא ומרובה מדה טובה מלחה דעתיה היא לבני הקב"ה ועפ"ז מה מתוק מדבש אלה דברי דוד ויאמר מי אנכי ומי ביתי כי הביאותני עד הלום ואין הלום אלא מלכות דהיינו שהבטחתני לעשות לי בית מלכות וא"כ הויא לה מתנה מרובה ובדין אין אדם לתנו לאחרו אפי' מאום חסרון אמנה אין בה ואינה מתקיימת בדברים בלבד לאמנה בלבני דיך ותקטן עוד זאת בעיניך ולקח שבקלות היא לפניך וחכמת דעתו של מקבל עליך ולכן הרי היא מתקיימת בדברים בלבד לאמנה זוהי הקשה ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק דהיינו אשר דברת להקנות לא לזרעו שעדיין לב"ל ולרחוק הוא וזאת תורת האדם דהיינו לומר זאת תורה ודרכי הקנין ליתנהו אלא נמי שב"ל הנק' אדם ולא נמי שב"ל שאינו נקרא אדם אלא נאמר דה"ק דמ"ש אני אהיה לו לאב כו' זהו היינו אלא בנ"ל מאום דשאו של אדם קרוב אל בנו והיינו שאמר זאת תורת האדם שזאת התורה לא שייכא אלא באדם ולא שנא' לו כמה טענות להקנו' לאמי שב"ל מ"מ לבולהו אית להו פרכא דטענה חל' הוא ע"כ שכרת חריטב"ל והמני"ם שאומר נכסי לך ואחריך לעלוני קנה אף שאותו ע' ליתים בעולם והרי הרא"ם שחולק עליהם דס"ל דלא קנה ואם לא"ב אני אהיה לו לאב כו' עדיין יש לבקשה בז מאום דבענין הוכר הטובר ואשר אף לבני קנ"ה אחריהן חכי ואתנון שבלקנו אינו ברור ואם שב"ל עוד שאול ימליך את בני מנוי קני ע"מ להקנות אבתי אחוסר מעשה וקנין שדיר להקנות לבנו נאופן שעדיין לא יצאנו מדי ספק לו נאמר וזאת תורת האדם ע"פי מה שהקומנו לאמר לבני הקב"ה הוא מקנה אף לאמי שב"ל כי לא אים שב"ל ויכול בן אדם ויתנהם ואף בהדייב אם לא חזר בו קנה ועפ"ז נאמר שהמלך דוד בא לספר בשבחו של מקום ובגדל עלוותיו שבן דין בנוה כדין הדיחו ובקש כמה טענות לקיים דברי מלכות בית דוד ע"פ הדין שבין אדם לחברו וא"ם ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק דהיינו אשר דברת להקנות לאמי שב"ל אינו בקשת כמה טענות לקיים דברי פרנסים דהיינו בין אדם לחברו והיינו דקאמר וזאת תורת האדם ה' אלהים שעשה תורת ה' אלהים ודנים דין בנוה הדין

(פ' ומי כעמך כישראל גוי אחד וכו' ונמשך)

ומזה נמשך דברי דוד האחרונים אשר דבר ומי כעמך כישראל גוי אחד אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם ולעשות לכם הגדולה ונוראות לארצך מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גויים ואלהיו ותכונן לך את עמך ישראל לך לעם עד עולם ואתה ה' היית להם לאלהים ועתה ה' אלהים הדבר אשר דברת על עבדך ועל ביתו הקם עד עולם ועשה כאשר אמרת ואלהורה הדבר קשה לשמוע דמ"ל להזכיר עכשיו יציאת ישראל ממצרים ונשאחן לאדון ואיה ה' אלהים דמאי ג"מ ומה ענינים למלכות בית דוד ונתחלה נקדים פירש"י ז"ל להבין פשוטו של מקרא וזה לשונו אשר הלכו אלהים משה ואהרן שנאמר ואתיך אלהים לפדותם לפדות לו לעם כך אמרו הבלוחין לישראל הקב"ה שלחנו לכדות לו לעם ולשום לו שם ולעשות לכם הגדולה ונורלות עשית לארצך לאחר שיצאו משם ומה הם הנוראות מפני עמך לגרש גויים ואלהיהם ומקרא זה מסר לגרש עכ"ל ועפ"ז נאמר שהדבר סובב אל הקדמתינו דהנה מפני שהבטיח הקב"ה לא"ל פתח הבטחות הזה שהבטיחו להוציא את בניו ממצרים וכמ"ש ואחרי כן יצאו בר"ג ובזה הבטיחו לפתח להם אל הארץ וכמו שנאמר לזרעך נתתי את הארץ ועוד נאמר לו פ' מילה והקיימותי את בריתי בינו ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך וכל הבטחות אלו עדיין עולם להיות לך בתו לעולם ואעפ"י כן נתקיימו הם וא"ט פי דבריו של הקב"ה קיימים ונאמנים אף שהבטיח לאמי שב"ל ונזה אמר המלך דוד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם ולעשות לכם הגדולה ונוראות לארצך מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גויים ואלהיו ותכונן לך את עמך ישראל לך לעם עד עולם ואתה ה' אלהים הבטחת אלו לא על זרעו ואף שבדיין לא בתו לעולם והיינו טעמא כי דברך מלכתי אמת וקיים לעד ודבריך לא יתנו ריקם הנה כי כן כחסד אשר עשית את אבותינו כן תעשה עמדי אף שהבטחתני על מי שב"ל"ז ועתה ה' אלהים הדבר אשר דברת על עבדך הקם עד עולם ועשה כאשר דברת דהיינו לומר כן עתה העשה עמדי כאשר עשית לאבותינו ואנה לא"ב שהבטחו הללו בבטחת הקב"ה לא"ל היה עמהם בדרך ובשובעה ומ"ה היה חייב לקיים מכח השבועה מ"מ היה יכול להחל על שבועתו וכמ"ש הר"ב המפה נא"מ כי' ר"ע ראם נשאל על שבועתו מי שנשבע לקיים אמתה שב"ל ה"ז מסור ומותר ואף דקי"ל דמי שנשבע להצלת חברו אין מתיריין לו אלא מדעתו הני מילי היכא שהוא מקובל בגשבע אין התשביע כעת השבועה ובעבורה וכמ"ש שעוסקים יעוזין בי"ד שהגן רכ"מ.

(פ' ואתה ה' אלהים אמת ותדבר אל עבדך לאמת ואתה ה' אלהים אמת ותדבר אל עבדך לאמת ואתה ה' אלהים אמת ותדבר אל עבדך לאמת

ובין ענין לענין אלא ערבינהו ותגנהו מענין לענין ושוב חזר בו לענין כאן. ולא עוד אלא דתכור"ו מתכ"ר כוי"ו העשף כמו שנאמר ומלכי ארץ מלך אלם כו' ועוד צריך להבין מה היתה פונתו של מלכי ארץ בשתי ברכות הללו ברוך אברם וברוך אל עליון גם ר"ל ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ דמה ענין שמים וארץ קנין אחד בברכתו של אברם ועדיפא מינה הו"ל לומר מכי בברכתו של הקב"ה ועוד במ"ש מלך סדום לאברם תן לי הנפש והרכוש קח לך דמאי סגיא הוי מנוקש שרגם לאלק ועדיין צריכים לנו לחודע"י מאמר רז"ל בג"ר הרימותי ידי ר"י יהודה אומר עשאן תרומה ורב נחמן אמר עשאן מעשה ורבנן אמרי עשאן שירה ע"כ דבמאמרי קמעלני שלשה המה האמורים גם דבריהם סתומים במ"ש עשאן תרומה עשאן שירה אין מבין מאי אמרי רבנן:

אמנם הכל יבא לכלל יפוב בהא דאיתא בגמרין פ"הסולת דף ל"ו מתניתין דעבד שבשבת ומאי דאמת אלא בגמרא ובדברי מדרשי המאמרים והמורים מהם הוא זה ענין שבשבת ועמד אחר ובדאו אם לבני יהוה דהיינו קורבן שנתיאש ממנו רבו ר"ל לאחיי אם עדאו לשם עבד יתעבד ברבו ר"ל ע"ב דהא לפני יהוה הוא לשם בן חורין פליגי בה ר"ש ור"ע בן גמליאל ורבנן רבנן ס"ל דלא יתעבד לא לזה ולא לזה לכ"ל לא יתעבד דהא לשם ל"ח פרקיה לא' נמי לא יתעבד דא"כ ממנעי ולא פרקי ורשב"ג ס"ל דלשם ב"ח ג"כ יתעבד לא' ולית ליה דלא ממנעי ולא פרקי דקסבר כשם שמצוה לפדות ב"ח כך מצוה לפדות לת העבדים: ולרבא כל הסוסקים ס"ל בראיתו דבלפני יהוה כ"ע מודו דבן לשם עבד בין לשם ב"ח לא יתעבד לא לזה ולא לזה לכ"ע הכל הרשב"ל דבן לשם עבד יתעבד לא' ולשם ב"ח מרי יה ב"ח לכ"ע. ולרבא פליגי דבן הרשב"ג בלאחר יהוה דבן לשם ס"ל דלשם עבד יתעבד לא' כיון דלאחר יהוה הוה לשם ב"ח לא יתעבד לא לזה ולא לזה ורשב"ג ס"ל בין בין כך יתעבד בדחוקים דאמר בדי שלא יהא כל אחר ואחר בדולך ומפיל עצו לגיסות ומפקיע עצמו מיד דבר יקמשלגי המפרשים בדעתיה דרשב"ג בחדושין דיבמות בשם י"מ דבין לשם עבד בין לשם ב"ח יתעבד לא' אבל דשל"ת והרשב"ל וחרץ וכן ס"ל בדעת הרי"ף דבין כך ובין עד יתעבד לא' וזתו והרמ"ם והטור וכן ס"ל בדעת הרי"ף דלשם עבד יתעבד לא' ולשם ב"ח יתעבד לא':

אלעזין הלכה כ"ע מודו דבלפני יהוה ואל"כ כל הסוס ס"ל בלפני יהוה דבין לשם עבד בין לשם ב"ח יתעבד לרבו ר"ל משום דמצוה ב"כ לפדות לת העבדים וכ"כ הרמב"ם והטור לדיל לגד הרשב"ל דס"ל דלשם עבד יתעבד לא' ולשם ב"ח יתעבד לא': ולאחר יהוה הרמב"ם והרמב"ן והגאון והרשב"ל וכ"ר הרי"ף תלינא דהרמב"ן והרשב"ל והר"ן כולהו ס"ל כרבנן דלשם עבד יתעבד לא' ולשם ב"ח ב"ח לכל הרא"ש וכן ס"ל בדעת הרי"ף וכ"כ בשם ר"י דב"ר הטור ס"ל כרשב"ג ולדעת הר"י ור"ת והרשב"ל והר"ן דבין לשם עבד בין לשם ב"ח יתעבד לא' ולדעת הטו והרא"ש והטור לשם עבד יתעבד לא' ולשם ב"ח יתעבד לא' בין כך ובין כך יתעבד לא'. ודע דכל דיבא דאחר לרבו ר"ל בין לשם עבד בין לשם ב"ח ס"ל לטור יהר"ן דנוע"ל ומיי מרבו ר"ל הכל הרמב"ם ס"ל דלשם עבד

גועל דמיי מרבו ר"ל ולשם ב"ח חוזר לרבו ר"ל נלא בלום בין ולשם ב"ח פרקיה:

עתה הנה נבא לביאור המאמרים והמאמרים דהנה הכא אינך סדום נא אל אברהם לקחת מידו לת כל הנפש אשר לו שהניל אברהם מיד המלכים ואין הנם ענדיו ושפחותיו של מלך סדום והא וסלי דהו"ל ענד שנשבה שהרי נא כדרלעומר והמלכים אשר אתו ויקחו לת כל הרכוש של סדום ועמורה וילכו ויבא אברהם ופדה אותם וישב לת כל הרכוש ולת הנשים ולת העם וגרלה שנתיאש מלך סדום מעבדיו ומשפחותיו שהלי גם ויתלע מל נפשו ויפול בעמק השדים פחרות בחדות אמר ר"ל לעלות משם לולי ע"י גם שנעשה לו וכמ"ש רז"ל ונזה בדולי הפוסקים ס"ל דלשם עבד יתעבד לכ' ולשם ב"ח ל"ל וגם לומר מ"ד דבין כך ובין כך יתעבד לכ' זה"ל מלך סדום נקי מנכסיו כיון דלאחר יהוה הוה לזה נא מלך סדום לל אברהם לאמר לו דבאמת אני לא נתיאשתי מלהניל ול"ת שהרי פלאתי לאמר אני הייתי מונטח לעלות מן החתר כשם שאתה פלת לבנשן האש וגנולת והיינו דקרא קרא ויצא מלך סדום לקראתו ודרז"ל התחיל לקשקש לו בזכנו א"ל מה אתה ירדת לבנשן האש וגנולת אף אני ירדתי לאור ונולתי דהיינו לומר ממך אני הרואה ומבטחני לעלות ואכתי לא הי' יאוש וא"כ כל הפוסקים ס"ל בזה חוץ מהרשב"ל דבין לשם עבד בין לשם ב"ח חוזר לרבו ר"ל אם כן צריך אתה לחזיר לי ענני ושפחותי אשר פרית מיד המלכים אז נא מלכי ארץ לגיר זכות על אברהם לומר אברהם אף בני אברהם אף בני יהוה הרין נותר שאין לחזיר לו לת הענבים רע"ל מ"ל מרין דאף אם פדו לו לשם ב"ח יתעבד לרבו ר"ל ולא חמרון דלמא ממנעי ולא פרקי מישום דמצוה ב"כ לפדות לת הנשים ולא ממנעי ודאי ודאי בני אברהם ליתא לזה מלת אתה אתה אומר לו להחזיר ממנה ולא פריק וכתו סבו מצינו לרז"ל בב"ר שאמרו ויבא לת כל הרכוש וגם לת הנשים ולת העם ר"ל מדן אמר לנשים ונשים הבינו ולת טפם לא החזיר ובי' בתפנה בפונה שלא החזירם מיד המלכים אם יחזירו יצערך להחזירו אל אכזריותם יחזירו לסורם ע"כ: וז"ל מלכי צדק ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ דהיינו מבחינה לא לא היה הקב"ה קונה שמים וארץ שלא היה שמו ואלהותו בכל בריו בתרץ אלא היה אלהי השמים ובד עד שנא אברהם דהקונה להקב"ה שמים וארץ והודיע אלהותו לת"ל בארץ וא"כ בל תקי וחבצו לבייר ביורים והא ודאי אם אחה אומר לו לחזיר לת העבדים אבל אדוניהם ויחזיר לם דם ממנע ולא פריק ואל"כ בהא ודאי כ"ע מודו דאף בלפני יהוה לא יחזור לרבו ר"ל: ועוד צא מלחא לחדוחי דבלחמת המלכים אחרים אלא לוני ה' שהרי מי היה יכול להניל מיד המלכים אחרים אלא לוני ה' עזרתה לאבריהם עד שהיה יכול להניל. וז"ל וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידיך ואין עוד מלבדו ואלמלא הקב"ה עוזרו לת היה יכול עליהם וא"כ לא היה יכול מלך סדום להניל אלין הקב"ה עוזרו כי הוא רשע וחוטא ואם כן הא דאלי שנתיאש מלהניל ובזה קי"ל כסברת בדול הפוסקים דבין אם פדאו לשם עבד בין לשם ב"ח אינו חוזר לרבו ר"ל אלא לשם עבד יתעבד לכ' ולשם ב"ח ב"ח ונם איכא מ"ד דבין כך ובין כך יתעבד לכ' אינם אלא סדום הוה ס"ל כסברת הפוסקים האחרים דלאחר יהוה נמי. בין לשם עבד בין לשם ב"ח יתעבד לא' לכן א"ל לאברהם תן לי הנפש והרכוש קח לך דמבונה היא לומר לו דמתם נפשך צריך אתה ליתן לי הנפש והרכוש תקח דאם לפני

לפני יהוה הוה סלי קי"ל דבין לשם עבד בין לשם ב"ח יתעבד לא' ולא ס"ל כהני מילי דקאמר מלכי צדק לדון בדבר חדש לבני אברהם כלומר לעיל ולא כן צריך אתה ליתן לי הנפש לאנשים בשביל מה שנתרחת אתה והתנשים אשר הלכו עמך וא"כ צריך אתה ליקח דמי הפדיון וכאן שפסק השור דבין לשם מבר בין לשם ב"ח מיכה דחוזר לרבו ר"ל גועל דמיי מרבו ר"ל מדי הרכוש קח לך דמי הפדיון ולי לאחר יהוה נמי לדידי קיימ"ל לי כסבר הפו' דבין לשם עבר בין לשם ב"ח חוזר לרבו ר"ל אלא הרכוש ודאי הוא לך דהא לאחר יהוה הוה:

ודרך ב' נפ' ברוך אברם וכו' **אך** יאמר בלופן אחר קרוב לזה במאמר מלכי צדק ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ דהכוונה היא לומר לאל עליון סדום אדמה עצמו לאברהם מבנשן אחם וחשב בדעתו לעלות מן החתר כמו שעלה אברהם מבנשן אחם ולא נתיאש מלהניל ולא דמי ומה לחבן לח הבר דשאני אברהם שהיה עצמו לבנשן האש הוא כדי להודיע אלהותו ית' בעולם והקנה לו שמים וארץ בזה והא ברמז ליה לחנגל מבנשן האש מה שאין כן מלך סדום מה בידו זכות לחנגל ולא זה כוון כ' בלומרו ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ וא"כ ודאי ומעולל לא עלה על דעתו מלך סדום לעלות מן החתר ולהניל דשקר ענה ופשיטא דנתיאש ועוד דחלילו לת"ל שעלה על דעתו לעלות מן החתר מ"מ נתיאש מלהניל אף שהיה עולה ממי יוכל לדון עם מי שחקף ממנו כדרלעומר והמלכים אשר אתו המלכים האדירים האלה לוני ה' שהיה עם אברהם נעזרו ר"ל וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידיך כדבר האמור לדרך כה"י. לו אמר מלך סדום דאף לפי דבריך דלאחר יהוה הוה מ"מ נקיש מינה פלגא שחתן לי הנפש והרכוש קח לך דאלמא לדידי הכל שלי הנפש והרכוש דלפני יהוה הוה אמנם לדידי לאחר יהוה הוה חן לי הנפש דאלמא ס"ל כסברת הפוסקי דבין לשם עבד בין לשם ב"ח יתעבד לא' אף לאחר יהוה אבל הרכוש קח לך דלאחר היהוה הוה כלומר בדבר הל':

ודרך ב' נפסוק ברוך אברם כו' **אך** יאמר בלופן אחר בהקדי מ"ש רש"י בתחלת הפורה אר"י לא היה צריך להתחיל לת הפורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה א' ומה עשם פתח בבראשית משום כח מעשיו מביר לעמו לתת להם נחלת גויים שלם יאמרו א"ה לסטים לחם שכבשתם ארץ ז' עממין הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם ובראנו נעלה מהם ונתנה לנו ע"כ: ואל זה כיון מלכי צדק באמרו ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ דהיינו שהוא ברוך הכל והכל שלו וברוך ל עליון אשר מגן צריך בידיך דהיינו הוא בראם ונתנם לכדור לעומר ומונם ביד אברהם ונתנם לו וא"כ הם שלו ולא דמי לפורה מיד השבאים נאמנון דשאני התם דווקא שייך כל הדיעים הללו ולא אכא ולזה ויתן לו מעשר מכל דכיון שהם שלו צריך לעשר אז ל"ל מלך סדום א"כ תן לי בתורת מתנה הנפש והרכוש קח לך:

ועתה האמור לזכן מאמר המ"ר הרימותי ידי עשאן תרומה וכו' יאמר מ"ל עשאן תרומה וא"ל עשאן שנועה וא"ל עשאן שירה דהנה אינו דב' מחלוקות יש בדבר בלאחר יהוה ובזה תלוי פלוגתייהו הני תלתא אמוראי דאיכא מאן דאמר בין כך ובין כך יתעבד לכ' והכי ס"ל למאן דאמר הכל עשאן תרומה דבין אם שלו הרים מכן תרומה וא"ל עשאן שנועה ס"ל כת"ד בין כך ובין כך יתעבד לא' ולכן

נאמר המדר הרימותי ידי עשאן תרומה וכו'

נאמר ספרי אמנם לזה מזכיר ידי על כל מצוה כו'

נאמר המדר

נאמר ספרי

נאמר ס"ע ס"ל

נאמר

נאמר

נאמר

לת זרע אנרהם לא מדאון לשם ב"ה אלא לשם עבודי שבשבועור
אלא יהיו מקבלים עליהם לומר לשם עבודי אתם עכ"ל ·
ולכאורה אין חבין דבדי המאמר הזה על נדרים ועקרן מאלי
קאמר אלא ב"ש המאמר בחורת מוקדם ח"ש דבר דבור על
מקומו מה טוב ומה נעים דהנה אמת נכון דאימות אלא"ה
כבדנו זרע ישראל לחיות עבודו של הכ"ה ומאד פרעה ובכבש
לעברים וא"כ חו"ל דין עבד בשבה ומאד הקב"ה ומדאון מיד
מצרים וכיון שהקב"ה שהוא רבם חל מדאון הדין נותן לכ"ב
אלינא ברבא אתם לשם עבד ישתעבדו להקב"ה ואם לשם ב"ת
מדי זם ב"ה ראם לפני יהוה דקי"ל הלכתא ברבא ובכל הדוס"
דבין לשום עבד בין לשום ב"ה ישתעבד לא" ולפרשב"ל לשום
עבד לב" ולשום ב"ה לא" ס"א אבל דרבו ל"הוא דבו ב"ה הל
ורחי לשום עבד ישתעבדו לו ולשום ב"ה ז"ל שהדי דבו ל"
לשום ב"ה מדקי"ם ולחי בלאחר אלינא לרבא אלינא ד"כ לשום
עבד ישתעבד לא" לו לב" והכא דבו ל" וב" והוא בלאחר ולשום
ב"ה ב"כ רבים מסבו ב"ל דה"ל ב"ה ולא אלינא דב"ל וישתעבד
לא" לו לב" הכא דבו ל" והוא הב" לשום ב"ה מדקיה ב"ב
מורו דה"ו ב"ה · ומב"ל הנה בלאו דברי המאמר אל נכון מלבד
הקב"ה מדאון לשם עבד ולא לשם ב"ה כדי שיסבלו עליהם ג
בזרותיו ית' מתורם וכמלבה דאתחזו לשם דינא ואל זה סובב
דברי המאמר המאמר לעיל אל"ל מעשה לברעה המאמר הדי
אתם ברשותכם הדי אתם עבדיו של הקב"ה והיינו שאמר
מחמת ידו של פרעה לשום עבדות של הקב"ה ובכך לא ל"
ביאמר לשם הדי אתם ב"ה דל"כ לב"ע יצאו ב"ה דהא לשם
ב"ה מדקיה והקב"ה רובה שיקבלו עליהם עול מלכותו ית' לבן
אמר לו שיאמר הדי אתם עבדיו של הקב"ה דהיינו לשום עבד
דאלינא דב"ע ישתעבד בו אמנם פרעה מרשע דרש אחרת
שיתם אתו דמשה הוא היה הסודה וגולל את ישראל ממצרים
ולא שאים שלמו של הקב"ה מ"מ מרעה יכתיב זה ויאמר ישראל לא
ה' אלהו למשה לו דהוס ב"ל דעדיין לא יצאו ישראל מבלל
ב"ל לגאולי ול"ב משה סו"ל דין כותי וקי"ל בדין ב"ת מי שקבל
מלוק שליחות לכותי דהיינו הם עשה ישראל שליח לכותי שיקבל
לו שום דבר אינו וקבה אותו דבר להמשלח ישראל אלא
הדי הוא של כותי ול"ב מה שפרס משה לישראל נשליחו הקב"ה
לא הו"ל דין שליח אלא הוי כאלו פרעה אחר שאינו שלחו של
הקב"ה ול"ב לא ר"ל דלשני יאמר קי"ל דאם מדאו אחר אין לשום
עבד בין לשום ב"ת ישתעבד לא" אלינא דכל הפוסקים מלבד
הרשב"ל ום"ל דלשום עבד ישתעבד לב" ול"ב הדי הם עבדיו
של הקב"ה לא שבדאון משה מ"מ בלאחר יאמר אמנם
פשוט דפרעה הם ס"ל דלאחר יאמר הוא שבבר בשליחם הקב"ה
מלבלים לני אלא היו דאויים ליגאל וכו' ולחתא בילקוטו ולחתן
ר"י בר' נחמן בשם ר"י בן בזי בזי מקרא בזי מו"ר שהיו שו ערלים
ולנו ערלים כו' מ"כ לא היתה מה"ר נותנת שיצאלו ישראל לעולם
אמר רשב"ן אלני שאסר הקב"ה עצמו בשבועה שנאמר לכן
אמור לבני ישראל אני ה' כו' ואין לכן אלא שבועה עכ"ל ·
ול"כ בבר הדי יאמר ונם הוה ס"ל כדעת הרמ"ם והעור דלשם
עבד ישתעבד לב" ולשום ב"ה לא" ולכן פיו פתח כמרמה ודבר
החמיל פרעה להיות ניוח לשבבר פיתם עבדי דהיינו לאחר
יאמר הוא ואין רשות הקב"ה עליכם אלא קניתי אתכם ביאמר
ול"כ נריך לעבדות אחכם לשם ב"ת כדי שתשתעבדו להקב"ה
שהוא רבכם הא" ולכן אמר עוד אבל עבדיו הדי אתם ב"ת
הדי אתם נרשותכם נריכים אתם לאל להקב"ה שאתם עבדיו
דהיינו ביון שאתם נבדין לשם ב"ת הדי אתם חחדים תמילא
אבל הקב"ה ונריכין לאל לי לפי שאתם עבדיו מחחלה · נשאר
לנאר דקדוק ח"ל מתי דקאמר נייבא אתם לאל לאקב"ה מה
הוא הנוה לכן יוכן בה"ב פ"ק דמגילה מ"מ אין אומרים הלל
בעורים כמו בפסח דבא אחר אתם הלנו עבדי ה' ולא עבדי

פרעה בבא ניאמר הלנו עבדי ה' ולא עבדי
עבדי אחשורוש אבן ואל זה ראיו פרעה באומרו נריכין אתם
אבל לאקב"ה וכו' דהיינו אינו כמו באלאת אחשורוש שלא
סיתם באלאת אלימה דאתכתי עבדי אחשורוש נינהו ולכן ל"ל
אבל אל כאן נריכין אתם לאקב"ה לפי שיאלתם מחמת
ידי מבל וכל חבו שסיים שלאחר הלנו הלנו עבדי ה' וסיינו
ולא עבדי פרעה כמ"ש בגמר' ·

ועתה' אמר נכאר מחוניים בגאחרים
כי אלך אל בבר' שמות ויאמר משה אל
פרעה וכו') פאלהים אי אנכי כי אלך אל פרעה וכי
אוציא את בני ישראל ממצרים ויאמר כי
אהיה עמך וזה לך אות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם
ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה ול"ל דמה זו אשר
לשר שאל משה מי אנכי כי אלך אל פרעה דהא ודאי תשובתם
בענין כי הקב"ה הוא הנותן לו כח לעשות חיל ובוז בחם שנא"
לו אם לך אות כי אנכי שלחתיך הדבר תמוה כי לא ידענו
מה אות נתן לו ורש"י ז"ל נדחק בזה לאמרם עפ"י הקדמתנו
יצא על נכון דסבה אם אנו אומרים שיש לו לנשה דין ישראל
שפיר הוי שליח מאת הקב"ה ושלחו כמותו וכאלו בדאון הב"ם
בשבחו וא"כ אף נגאחר יאוה אם בוזרן בשם עבד ישתעבדו לו
ביון ודרשם ה"הוא השני אף אם אנו אומרים שיש לו לחשוב דין
עדיי אין שליחות לבחי וחו"ל כאלו בדאון אחר ובגאחר יאוה
יש מחלוקת הרבה אם ישתעבד לא" לו לב" ושאת הוי לאחר
יאוה לפי שלא ציו דאחרים להבאל ויתחברו בגוים ואמרו ב
מומעבים וכמ"ש רש"ל מה הנלו אף הלנו וא"כ נתיאם הקב"ה
מלבאלם לוי אחזר ושב עליהם נמדר"ר ואל זה כיון משה
באומרו מי אנכי דהיינו שה דין יש לי אם דין ישראל לו דין
ב"ל ודשאת יש לי דין ב"ל כאלו בדאון אחר ובגאחר יאוה
דבר וקי"ל אין שליחות לכותי וא"כ הו"ל בלאחר ובגאחר
ליאנא אם ישתעבד לא" לו לב" · וכ"ת דלפני יאוה הוא וקי"ל
דרוב בפוסקים בין לשום עבד בין לשום ב"ת ישתעבד לא" אמת
לאחר יאוה הוא דאם אין דאויים לגאולה וז"ש וכי אוציא לא
בני ישראל ממצרים וכמו שדרשו רז"ל מה זכות יש בידם
פשע לו הקב"ה כי אהיה עמך דהיינו שאין אחה שליח בדבר
אלא אנכי אהיה עמך ואני אמי הוא המציל פורה וגולל ואת
עצמא אחרתי אם לך אות כי אנכי שלחתיך דהיי"ש אמתקיים
השליחות ויש לך דין שליח בהוציאך את העם תעבדון אח ה
האלהים על ההר הזה דהיינו כמו שדרשו רז"ל שבזכות התורה
שבן עתידין לקבל על ההר הזה הם בגאלין ואם אינה שאין לך
דין שליחות"ל כאלו בדאון אחר אל קי"ל אלינא דדבר הסוס
שישתעבד לב" והיאך ישתעבדו לי שהני רבם הא"ל והיאך אחידין
לקבל את התורה שלי הא ודאי אין עליך לומר אלא שיש לך דין
שליח ובשלחו כמותו וכאלו אני בעצמי בודם אותם אלי יא

ע"ב ובדרך' זו הלך לנאר שיש וב' בחוניים
משה ואהרן כו' הבאים כאחד ואחר נאו משה
ומא' אחם למה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר ה' אלהי
ישראל שלח את עמי ויחוגו לי במדבר
ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא
ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח ויאמרו אלהי העברים
נקרה עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו
כו' ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן כו' ירחמנה
ראוי להבין במ"ש לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח
מהי וגם דקאמר דנראה שהוא דבר אחר לבני דבר ה' והלא
הוא הדבר אשר דבר בתחילה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח
את ישראל ועוד זאת מה זו תשובה אשר משיבו לו אלהי העברי
נקרה

נקרה עלינו נלכה נא כו' והלא כדברים אחלה הם אמרו בדבור
ראשון ומה חדשו בזה עכשיו ובבוחינו דרשו אמרו שמ"ת שמינו
אותו הלשון שא"ל הקב"ה וא"ל כה אמר ה' אלהי ישראל חזרו
ואמרו אלהי העברים וכ"ל מה חפרש יש בין זה לזה אחלה
מניסה לדבר ל' נחכונו ועוד מה עלתה על דעתם לאמות גם
במ"ש למה משה ואהרן דרו"ל אמ"ל אם אתם ודברים למה
זה מאמר סתום סגור אותם בר אמנם הכל יבא בכלל יאוב
ע"ב הקרותינו ואת"ל דבכי לתקן הבליחות של משה דמפפקא
לן אם נעשה שליח לו לא אמור לעיל עשה הקב"ה בחוכן זה
שילך משה וזקני ישראל אל פרעה ויאמרו לו אלהי העברים
נקרה עלינו נלכה נא ונזבחה ובמ"ה ובאתה אתה וזקני ישראל
ואתרתם אליו אלהי העברים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך
ב' ימים ונזבחה לה' אלהינו בבריינו אלא יהיה משה שלית בתורת
שליחות מאת הקב"ה אלא יבא הוא וזקני ישראל ויעבדו את
בבלל השעבוד ואתם למה לכם לעבדות עצמכם הדי אין עליכם
לומר כלשון אחרון אלא בלשון ל' שבאתם בחורת שליחות
ואין מתקיימת שליחותכם והדי אתם כעובדין את ישראל ל
לעצמכם והדין נותן אשר ישתעבדו לכם ולא להקב"ה ואם כן
דבריכם למה נלכה ונזבחה לה' אלהינו וע"ז נא ואמר ריב"ל
שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך לומר שמבאן למדנו זה
מת"ש לאמר כי מהו לאמר מוכרח הוא שבא לומר שפיון שאין
אתם בכלל השעבוד אתם לכם לעבדות עצמכם · וכדי לבאר
אתם בכלל השעבוד אתם לכם לעבדות עצמכם · ובדי לבאר
תשלום האמר נקרים עוד מ"ש הראב"ן עשה שבטם לוי שאים
פנוי מע"ב שמנהב כל עם לחיות אתם אמתים מורם תורתם
ובכן הנה לכם פרעה שבט לוי שהיו אמתיהם וקנייהם ושכל
אמה מאת ה' עכ"ל · ובזה יובן פיוס המאמר שאמר להם
פרעה בשביל שאתם פנויים אתם לומרים נלכה ונזבחה ולאחינו
דהיינו לומ' בשביל שאתם פנויים ואיננו לפי שאתם זקני העם
ומוסמכי לכן אתם לומרים נלכה ונזבחה דהיינו שאתם רוצים
לעבדות העם לכם לבלתם וטובתכם שיהיו עבדים לכם ואין
אתם שלוחים מאת המקו"ל לעצמיכם שהוין ובן שישתעבד
לכם ואינו שומע לכם לדבר הזה אלא לו לסבלותיכם דהיינו
לשלח נאבדת העם לסבל תורתם ודינים בלשון אחר שיחם
מרשים מתאול שלשום ע"ד שנאמר יום שכמו לסבול ויהי לאם
עובד וכמו ספר"ר ויש שכמו לסבול עול תורה ויהי לבל אחינו
ישראל לאם עובד לסבל להם הוראות של תורה ע"כ ·

ומעתה הל עלינו חובת ביאור המאמר של הבנאה
ומבארתי בא"מ אני ולא מלאך והכיתי כל בכור
לני ולא שרף ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ולא שלח
לאי"ה אני הוא ולא אחר דבבר הקדמנו מע"י אבת ופרות
אבדו ישראל מיד פרעה וכמ"ש נא" ס"ט שאמר אלם משה
ומבקש אתה לבלות המכה הזאת מעל אמוד אמרי אתם ב
בראשותכם הדי אתם עבדיו של הקב"ה והנה אמת שהב"ה שהוא
דבש הל"מאד ובדון נכבודו ובעצמו מיד פרע כדי שישתעבדו
לו לפי הדין הלינא דכ"ע בין לפני יאוה בין לאחר יאוה דבון
בדבש הל"הוא חשני הדין נתן הלינא דבבא שישתעבדו לו הלין
דבוא אחר עליהן אם שלין כן אלו הם פוח אחר הינו בלאים
לחתלוקות הבות אי ישתעבדו לא" לו לב" הקב"ה עבד תלחא
יתירתא שלא בדאון לא ע"י שליח ולא ע"י מלאך ולא ע"י שרף
אלא שלוחו כעותו שמא יכחישו ישראל ח"ו השליחות ויאמרו
לא ה' שלחו לנו ולם כן הו"ל לאחר ויאמרו ולאחר יאוה הוא
ויעבדו אצמן לב" אומו שליח וח"ו יעבדו אותו ויאמרו לו
ויעבדו אצמן לב" אשר הבלוך מל"מ כמו שהיה בסוף שלקחו
אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים הא גראה לפו
לשר ליך ולזכות לורבא לאבא מסתברא דאלמלא היו
משעבדין אחר יש לם לומר כן להניל אצמם מן השעבוד
משל"כ עתה שהיו פנויים מה לם ולנזרה הזאת לבלבל אצמם

ש"ל הקב"ה למשה בנקפה תמך לך ולאמור להם לישראל נקפה
אמכם שלא ממצרים, פלי כסף וכלי זהב שלא יאמר לותו צריק
ובגדום וענו לותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא
קיים בהם • ודבו ביה קמלי והקושי מבואר בו דאשת שאלה
תרעומתו אל לותו צדיק לא היה מקיים בהם ואחרי כן יצאו
ברכוש גדול וזה אין התיתה דאיך ולמה תצא ולא תפגיו
יתברך ההוא לאמר ולא יעשה הבטחתו לישראל ואחרו יתברך
ישוב ריקם מ"ו והלא מקרא מלא דבר הכתוב לא היה לא
ויכזב וכן הדם ויתנחם ועוד אחרת במ"ם ובגדום וענו לותם
קיים בהם דלמלי אמרינן דבר זה להרעומתו של צדיק ולא
בזל"ל אלא ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם ותו לא
דוקו עקר הרעומת • ועוד ז"ל ולמלי קרי לה חכם לא"ל
עלמון צדיק פתם הוא"ל שלא יאמר ח"ל ובגרוך כשופה יאמר
לא במלי דפיתה במ"ר ובתחומא ע"פ וה' פקד לת שרה ו"ל
זה"ם לא היה לא ויכזב וכן הדם ויתנחם כו' הפסוק סזה אלו
פיעים דישה ולאו דישה סיפיה מי שהוא לומר לא היה לא
ויכזב תוכר ולאמר הזוא אמר ולא יעשה אלא לא היה לא
ויכזב כשהוא לומר לעשות טובה כיצד ב"ו לומר ליתן מתנה
לבנו כיון שהכעיסו חוזר במתנתו הקב"ה לומר לעשות טובה
ולאעפ"י שחוטאין לוו חוזר בו שנאמר ויתן להם ארצות גויים
ועמל לאומים ירשו למה בעבור ישמרו חקיו ותורותיו יצורו
ולאעפ"י שלא שמרו הוקיו ותורותיו לא נפרו נתן להם כו' מהו
להוא לאמר ולא יעשה לם הקב"ה לומר בשעת כעסו להביא רעה חוזר
בו שכן אמר למשה הרף ממני ואשמידם ואמחה כו' ולא עשה
אלא ויבאם ה' על הרעה כו' ומשיבם בה במדרש רבה כשעה
שאמר הקב"ה לאברהם וגם את הגוי אשר יעבודו כו' לא היה
אל ויכזב ואעפ"ש שעה שאמר ועבדום וענו אותם שהוא לומר ולא
עשה בכל דהיינו שהקב"ה דלג על הקץ ולא הגלימו ד' מלות
שנה וקאמר בגמרא בפ"ק דנדרים ס"ר יוחנן משום ר"ן
אמרה כל דנור ודבור שאתה מבי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי
אינו חוזר כו' ואתנו המפרשים ומפלגים הרא"ם ס' ושלא
הרעה"ת על אמ"ר הנו' ומה אפילו חוזר בו בדבר הטובה אף
אם חטאו הייתו כשהבטחה ע"י נביא לאחרים שיש בתלופה
הבזנת הנביא ולכן אינו חוזר בו כדי שלא יתנה הנביא בקרן
בדבריו ח"ו לאמנם ברכה הרעה אף שיש בתלופה הבזנת הנביא
הקב"ה חוזר בו ולזה זה מבואר בענין ירמיה הנביא כן עזוד
כמצינו לאיזין דמן הדין היה נותן שיחזור בו הקב"ה לענין
הטובה כשהוטאין לענין ובפרט כשהיה ע"ת אלא לפי שיש
בתלופה הבזנת הנביא אינו חוזר בו אף שיש בתלופה הבזנת הנביא
הקב"ה ברוב רחמיו חוזר בו אף שיש בתלופה הבזנת הנביא
ודכה מצינו בישראל כשהיו במצרים היו עב"ז ובטלו אמילה
דברית אבות בילקוט ואתחתן ע"פ בני מקרב בני שהיו אלו ערלים
ואלו ערלים ולא היתה מדה"ר נוהגת שבגלו ישראל לבגלם
אלוני הקב"ה אפר עמו בשבועה יע"ש וכ"ש שלא היו ראוין
לקחת ברכות גדול ובפרט שעדיין לא שלמו ת' שנה והבטחת
ואחרי כן יצאו ברכוש גדול אל תקלי נאמרה לאחר זמן הקץ
ת' שנה מ"מ לפי שיש בהבטחה זו הבזנת הנביא ח"ל ברוך
קיימים וד"ל לך לאמור להם לישראל שאלו ממצרים כלי כסף
וכלי זהב אף אמן אדין אינן ראוים לכך וה"ל לקיים כפי הדין
א"מ כדי שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם
ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם דהיינו לפי שיש בזה
הבזנת הנביא לאותו צדיק שהוא עתיד לעשות לעם ולא יאמר לא
שנעשה הדבר בחסד ועבדום וענו אותם שהיה יכול לאחר בן הקב"ה ממנה אף שיש בתלופה הבזנת
הנביא ואף על פי כן לא חזר בו וקיים בהם ואחרי כן יצאו
ברכוש גדול שהיה הבטחה לעונה ויש בתלופה הבזנת הנביא
ולכן אינו חוזר בו ולא קיים בהם אתמהא

(מאמר הגדה ברוך שומר הבטחתו לישראל כדרך שהבטיח הבטחתו וכו')

ועפ"י האמור הנס מקום שיש לאלה לחד דאיתא בהגדה ח"ל ברוך הוא שהקב"ה חשב את הקץ לעשות מה שאמר לא"ל בין הבתרים מ"ם יהיה תרע כי גר יהיה זרעך בארץ ל"ל ובגדום וענו אותם ת' שנה ונם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ע"כ והדברים מתמיהים דמלי קמ"ל שהקב"ה שמר הבטחתו לישראל דמהיכא תיתי לומר דליתיה בשמירה ח"ו כי לא חדם הוא להנחם ואחרי דברו לא יעשה ועוד דלמה הניח המגיד הבטחתו לרעה כי גר יהיה זרעך כו' ולא היה לו לתניא כי אם הבטחתו לטובה ואח"כ יצאו ברכוש גדול ופי"ל בכל הענין לעשות מ"ם לא"ל כאו שאמר ודי שיאמר לעשות מה שנאמר דמלי לחכמת לן אם אחר לא"ל או לא בס מ"ם בין הבתרים אלא לומר דלמלי נ"מ אם נאמר במעמד בין הבתרים אמנם הדבר בוכב להקדמתינו דמן הראוי היה יכול ודין חוא שלא לקיים הבטחת ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לפי שחטאו לפניו ועבדו ע"ז ונעלו המילה ולא היו ראוים לגאולה וכ"ש שלא יצאו ברכוש גדול ובברע שעדיין לא שלמו ת' שנה והבטחת הרכוש גדול ע"ת נאמרים לאחר זמן הקץ אמנם הקב"ה ברוב רחמיו מקיים הבטחתו לטובה אף שהיה ע"ת ולא נתקיים התנאי ולכן ואחרי כן יצאו ברכוש גדול קיים בהם שלא יתנה ח"ו להרהם לדינו שקרן בנבואתו ע"ג מ"ם חרים ת' ולא נאמר זה אלא במאמרו יח' לנביא אלא מלת מלת מ' לאחרים אחרים בתלופה הבזנת הנביא אבל במאמרם לנביא עצמו ולא שליח לאחרים חוזר בו הקב"ה לכי אחרי כלון הבזנת הנביא ע"כ וא"ב היה מקום לטעון עמ"ם בא"ר בטעם שאמר הקב"ה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ולא לנביא בשתיים הבטחתו לישראל ע"י נביא אלוה לישראל ולא לנביא עצמו הקב"ה אומר ומקיים הבטחתו בלילה לוכן אתה אף כשהיה ע"ת ואף אם חוטאי לפניו ולהיה לדבר זה מהבטת ואב"ר ב"ג שלעפ"י שהיה בתנאי לאחר זמן הקץ אל ת' שנה ועוניין לא הגיע הקץ אפ"ה קיים בהם ח"ם שהקב"ה חשב את הקץ דהיינו לומר אלהים חשבה לטובה כאלו כבר בא הקץ ונתקיים התנאי וקיים בהם הבטחתו הר"ג ונתן טעם לזה לעשות מ"ם לא"ל דהיינו לפי שיש בתלופה הבזנת הנביא אותו צדיק ח"ל ת' דהא הבטחה זו נאמרה לנביא עצמו ולא שלוח ליפרעה לא"ל בין הבתרים וכמ"ם רש"י ז"ל על מעשה דבין הבתרים שדרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתריהם אף כאן תנור עשן ולפיד אש אחר עבר בין הגזרים הללו הוא שלוחו של שכינה הוא הקב"ה ע"כ נמצא שמאמר בין הבתרים הוא רומז לברית ובין אחיה אם בסבק שבועה בינתים אף לנביא עצמו אינו אחר הקב"ה מהבטחתו אף שהיה ע"ת ח"ל הבטחה שאמר לומר עוד טעם אחר דאף הבטחה זו היתה לנביא אלוה אחרי דבר זה כתוב בתורה ז"ם ובמו שאמר דהיינו מקרא אמור וכאן שבכתב ונאמר בתורה הרי הוא נביא שלוח ועפ"ז ח"ם אם אחיה מתנבא הבטחה לרעה אל כי גר יהיה זרעך כו' ולא הפסוק לו לנביא ההבטחה לעונה אל ולכי פר"ג אבל להשמיענו שע"ת מאמרם הבטחה זו לאחר זמן הקץ אל כי גר יהיה זרעך בארץ לא לאם הענדום וענו אותם ת'

שנה

שנה ועדיין לא שלמו אלא אל כי כן קיים בהם ואלי פר"ג ז

ר"ג לא היה אל ויכזב ומאשר ומ' לא הניע לון ניעקב לשעבד אותו ולא יעשה בהם ויתנחם ההוא לאמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה לא הניע לון ניעקב ולא אשיבנה ולא יעבד לון ניעקב ורש"י ז"ל מגיד לישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אל מוציאם מצרים כתועפות ראם לו • ואלוי לאמין כוחה בלשם באומרו הנה ברך לקחתי כו' ועוד במ"ם לא הניע לון ניעקב ולא ראה עמל בישראל לון מבין מלי קאמר ורש"י ז"ל פירש לא הניע לון ניעקב שכשהם עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם לחתנונן בלוויות שלהם ובעמלן שהם עוברין על דתו ה' אלהיו עמו אלא מכעיסין וממרין לפניו אינו זז מתוכם ותרועת מלך בו לשון חבה ורעות עכ"ל • והרבני תמוה דאיך קאמר דכשהם עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם והלא כל האומר הקב"ם ווחרן יוחרו בני מעוטי ועוד אמרינן ולא יקח פרוחד שאינו לוקח שוחד מצות אלא נערב על העבירות ומשלם שכר על המצות • ועוד אלא קשה מאמרם ז"ל לא הניע לון ניעקב אמר בלעם אינו מסת כל בעבירות שלהם ואינו מסתכל אלא במצות • והדבר קשה לשמוע דמי זה אמר ותפי בדברים האלה ועוד במה אסיים דבריו עלעם אל מוציאם ממצרים דמלי אחת לאשמעי' ומי לא ידע בזה ומה עניין זה אלאן • אמנם עפ"י הקדמתינו הכל יבא לכלל יפוי קשר הכתובים קשר אמיץ והיינו דקאמר לא אים אל ויכזב והייט בפ"ם רז"ל בשעה שנוזר עליהם עונש אף אם חוטאין אל"ל לפניו לא אים אל ויכזב ובן אדם ויתנחם ובשעה שהוא בוזר להביא רעה ההוא אמ' ולא יעשה ודבר ולא יקימנה אחר ע"כ הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה דהיינו שקבלתי מאת ה' לברך אותם ובעניין טובה וברכה אינו חוזר בו אע"פ שחוטאין לפניו ח"ו שובדך ולא אשיבנה לומר שבענין הנדבה דבריו לא יפוגו ריקם וז"ם לא הניע לון ניעקב ולא ראה עמל בישראל דהיינו כמו שפיר"ש מכשהם עוברים על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן בלוויות שלהם ובעמלן שהם עוברין על דתו ה' אלהיו כדברי רז"ל שכשהוא גוזר עליהם עונה אף שהם מכעיסין לפניו ועוברין על דבריו אינו מביא בחון שלהם ובעמלן לחזור בו מן העונה אלא ה' אלהיו עמו לא חזר בו מחבבן ותרועת מלך בו שהוא מהג עמהם בלהבה וריעות כאשר בזר עליהם מתחילה וגזה יבאו דברי רז"ל ע"ג במ"ם אינו מסתכל בעבירות שלהם ואינו מסתכל אלא במצות דה"ק כשהוא בוזר עליהם עונה אף שהם עוברין על דבריו אינו מסתכל בעבירו' שלהם לחזור בו מן העונה ואינו מסתכל אלא במצות דהיינו כשאיל בוזר להביא רעה ומוזרין בתשובה אז מסתכל במצות שעושין וחוזר בו מן הרעה והו שסיים אל מוציאם ממצרים מי דהיינו הרי לך ראיה ביציאתם ממצרים שאף שבוזר עליהם מעבדום וענו אותם ת' שנה אלא ח"כ דלג על הקץ וחזר בו מן הרעה אבל ואחכ"י ברכוש גדול קיים בהם אף שחטאו לפניו ולא היו ראוים ליגאל לעולם וכ"ש ליקח רכוש בדול אף על פי כן הוציאם ממצרים בזרוע רמה כראיתא בילקוט על פ' בוי מקרב בוי בגלגם בזרוע לפי אלא היו ראוים ליגאל וז"ם אל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לו •

כפ' ויונא אותו בהונה והבמשך) נחזור לאמר דבר לא נאמר בלעם לאחר הנמשך מה כתובים אומרים ומאמר בין הבתרים חם תולדות ויונא אותו הונה ויאמר חבא בשתיים וכו' ואמר לו כח ימים זרעך והאמין בה' ויחשבם לו צדקה ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה כו' ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ת' שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ובלון הבן שולה רלשונה בפ"ם והאמין בה' ויחשבה לו צדקה ומסיכלא תיתי שלא לאמרין ל"ל בדברי ה' ומי אלו גדול מאברהם שהוריש לאחיו יתברך לכל בלי העולם וחס ליה לבריות תמהוסרי אמנה ומלא קא"ל קרא ולא עוד אלא שאמר ויחשבה לו צדקה ואין מבין מלי קאמר ורש"י ז"ל פירש שהקב"ם חשבה לאברהם לזכות ולנוקה על האמונה שהאמין בו והדבר תמוה דמלי חסיבותים דאברהם בכבון דל תחוי למנה רבה והלא אלהא זוטרתי הוא לבניה ובוהי שקשה עד מאד דאיך על בשורת הארץ שאל לו אות ולא נתן לו אות אבל אעפר לחדם גדול כאברהם שאמר כי בכיוונות ולא הרהר אחר מדותיו יתברך ובכאיו הערין על המדה ואמר במה אדע אלא דבר הוא ועוד ל"ל דמה טעם על בשורת הזרע האמין בה' ולא אל לו אות ועל בשורת הארץ אל לו אות ומופת דמ"ם הא מפא ועוד במה שנאמר לו השבה אל זה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך דמה זו תשוב ומפ אות נתן לו נזה ובגמרא ר"ר דנדרים אמרו בעבי מה נעבש אל"ל ונחמבנו בניו ד"ר ו' בנים ראבן אמר מעבי שפליו אל מדוחיו של הקב"ם שאמר במה אדע כי אירשנה ועדיין יאמר בריכין למודע"י דאיך ובמה הוה ליה עונש זה מא"מ אל מדוחיו של הקב"ם • ועוד קשה דאל כתיב אים בחטא יומתו ובנים נעון אבות לא והיאך עכם לבנים בעון אב ועוד במ"ם וגם אם הבנים אחר יעבודו דן אנכי דמלי וגם דקאמר ומלי אנכי ועוד במ"ם כיום הזוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת דמלי לאמר דקאמר ועוד נתתי לשעבר משמע דסו"ל לומר אתן לכנה ורן"ל דרשו מם פרשה

אמנם הכל יבא לכלל יפוי בהקדים מ"ם חרמ"ם בפ"ם מה' זנים ומתנה והעור מ"מ סימן רמ"ח הנותן מתנה לאחרו אין המקבל זוכה בה אלא בפ"מן הדרכי שהקושה זוכה בהן במקום כו' אבל בדברים בלבד לא זכה בהם המקבל אלא כל ה' מהן עדיין יכול לחזור בו ע"כ • עוד נקדים מ"ש הרמב"ם פ"ו מה' מכירה והעור וכ"י נסי"ר וקב"ם ורמ"ה ורמ"ב ורמ"ם ו"ל הרמב"ם מי שאמר לחברו ליתן לו מתנה ולא נתן מדי זה ממחוסרי אמנה בד"ל במתנה מוצעת שהיא מתנה דעתו על המקבל כשהבטיחו אבל במתנה מרובה אין כח אחרון אמנה שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו עד שיקנה אותו בדברים מקוים בהם עכ"ל והניח מרן הב"י בסימן ר"ד שכתב הרי"ף כשם אירוסלמי דאף במתנה מרובה דאמרינן מותר לחזור בו הדא דאימא כשהמקבל עשיר אבל אם המקבל עני נעשה נדר וכופין אותו לקיימו דאמרינן בפיך זו נדקה ובאמירתו להדיוט וה"ל כנדור לצדקה דאמרינן בפיך זו נדקה ובאמירתו נפש לבד ערך לקיים דבריו • ועפ"ן יצאו הכתובים בתון מומר דהכה בתחילה הבטיחו הקב"ם על חזרה בדברים נפלאות ויונא אותו הונה ויאמר הנא לא חשמיעם כו' ויאמר לו כה יהיה זרעך וחא ודאי דאוייא לה מתנה מרובה לחת לו זרע בכוכבי השמים ומאלי דאתחזי לפום דיכא בהלכות מתנות יכול ותותר לחזור בו הנותן ואין בו אשום מחוסרי אמנה אמנם מדק נדר ערך לקיים דבריו לפי אל"ל עני היה בלותה שעה מן הנביא ובחולת נדקה פרי הוא מקבל מתנה זו מרובה בענים רבים ונם והאמין בה' שהיו חוזר בו במתנה זו ואף פהיא מתנה מרובה והיינו זקא יהיה טעמא ויחשבה לו צדקה דהיינו שאברהם הניח הבב לעצמו

page(s) missing صفحة (صفحات) مفقودة

לשם גלח היפה לי מ"מ הרי יש לי משמח שהם מחייבים לברנסני
כרקי"ל דמי שיש לו קרובים עשירים אין נבלי צדקה מחויבים
לפרנסו וגם דיין הייתי בעיני וקי"ל דחייבים בני העיר לפרנס
דיינים וחכמיהם וא"כ אם תחמלו לתת לי מתנה מרובה אין
כאן משום מורד לענין מה ת חמלו דהא כתב המרדכי שאם
רבים אמרו ליתן מתנה לא אף במתנה מרובה היה בה משום
מרדן אמנה לז"ל לא נמחר כשהחלק הארץ לשבטים היה מכש
שיתן לי כרם ר' בתוך שלו לומר רשעתא מלי כתב המרדכי
ברבים היה בה משום מחוסרי אמנה משום דממכא דעתיה
דמקבל על הרבים שאינם חזרים בדברים ואת שאינו מביא
על כל אחד אלא דבר מועט והנא ליתנהו להני נמאתי דהא
ודאי לאחר מחלק הארץ לשבטים לבד ובדכתיב לשמות מטות
לבנותם תחמלו יצאו ברים וא"כ אח"כ צריך לתת לי אחד מכש
אינם כרם דא"ל לתת לי כל ת קניתא דחרעא דא"ב תחלק
הארץ שלי בפסקי פסקי מלא קנה זה לראובני ומלא קנה זה
לשמעוני אלא מוכרח ודאי שלקח מאחד על הכל ומי הוא זה
אשר ידענו לנו ולא יוכל לחזור בו שהרי הוא יקיר דלית ביה
משום מחרון אמנה ונחלקו מרבים וכיחידים דמו לז"ל למשה
אל נא תעזוב אותנו ואמרו רז"ל שאמר לו בחרני עליך שחקנל
דוכנה של יריחו עכשיו יהיו אומרים לא נתנייר יקרו מחנה
בסכור שמחנה מרובה עכשיו שמתנה מועטת הניחם וחלף לו
אומר דהיינו אף שבאמת אין אנו יכולים ליתן לך עכשיו כי אם
מתנה מועטת מוכרח אחה נקבל משום לזות שמתים שלא
יאמרו כי עוד ח"ל כי ע"כ ידעת חנוחינו במדבר ודרז"ל
שמרי אתה דאית חן שניחן לאבותינו במצרים שנאמר וה'
נתן את חן העם בעיני מצרים ובאמילוס דהיינו לומר אין לך
מקום לפקפק דאכתי הארץ אינה ברשותינו ואף שנדר הקב"ה
ליתן לנו אם הארץ לא שייך דין נדר לבני הקב"ה כי אנחנו עולם
ה' לזרע"ל הנך ראיה שהקב"ה הבטיח לא"ה ואחרי כן יצאו בר"נ
ואפשי בו בפרק היה דבר שב"ל ואמר בלשון יחחן ואף שיש
מחלוקת בזה אי הוי נדר ת"מ קיים בהם וה' נתן את חן העם
בעיני מצרים ויאמילוס לכ"ש הכא דא"י אינה נעולם ונדר
לנו הקב"ה ליתן אותה לנו בודאי הנמור שקיים דבריו ו
ומאמרו יתברך כמעשה גמור ובברשותא דידן דאי ח"ל עוד
והיית לנו לעינים ורז"ל אפי' אין דיינו אלא כל דבר ודבר
שנתעלם ממנו שהא מאיר עינינו ודיינו לומר דמה שאנו
עוחנין לך אנא בארץ אינו מתנה אמתה אלא בחורת שמירות
אלף עבודתך שתהא מאיר עינינו על כל דבר שנתעלם ממנו
ואל זה נמשך מ"ש לו עוד והיה כי חלף עמנו ואיה הטוב אשר
אשר יעיב ה' עמנו והעבנו לך • ונקריים עוד מלי דקי"ל בדין
שמירות שבעים נא"מ סימן של"ב השוכר את הפועל ואור בו
בה"ב אין לו עליו אלא תרעומת אבל אם אלף הפועל כדי
לעשות המלאכה שוב אין יכול בה"ב לחזור בו ומהרמא"י בחשו"
סימן נ' נשאל על אודות קהל שסכרו לרב אחד עליהם לשיות
מורה הוראה ושוב חזרו בהם ורימה דין זה לדין שכירו פועלים
דאם אלו שוב אינו יכול לחזור בו בה"ב גם מהרש"ם אלף י"ל
סימן נ' ומהרש"ך ח"ב סימן ס"כ על מרבין תורה שסכרו
אותו הקהל שאם הזרו בהם חייבים לפרוע לו שכרו משלם
לאינו אלא קנין יש"ש ובפ"ז יבא כתיב אמר מ"ש אמה ליחרו
והיה כי חלף עמנו כו' לאחר דכיון שאנו נותנין לך אנא בארץ
בחורת שמירות שוב אין אנו יכולים לחזור בנו מעתה שהרי
והיה כי חלף עמנו ובזה מוכרחים אנו לקיים דבריו והיה
הטוב ההוא אשר ישיב ה' עמנו והעבנו לך כדקי"ל בדין פועלי
שאם הלכו שוב אין יכול לחזור בה"ב ואם חזר בו חייב לחת לו
שכרו משלם • אז נאחר בחו"ל מ"ש והיה כי חלף עמנו והוא
ע"ב מה שהקדמנו דאף דקי"ל דחי שאחר ליתן מתנה לעשיר
אם היא מתנה מרובה יכול לחזור בו אבל כאורח לו כשיאלף

למקום ס' פני מקרי כיון שהוא חוץ לעירו חייב לקיים דבריו
מדין נדר והיינו דקא"ל משה דאף בחורת מתנה חייבים אנו
לקיים דבריהם אף במתנה מרובה ואף שאתה עשיר לפי שאנו
נודרי לך בשתלך עמנו ואז עני מקרי וז"ש והיה כי חלף עמנו
והיה הטוב ההוא אשר ישיב ה' עמנו והעבנו לך דהיינו ש
שאוכרחים אנו לקיים דבריהם מדין נדר כיון שחלך עמנו ?

ס"ל לא אים אל ויעקב"ו אלמור יונן מקרא בחוב דשו
ויכוב וכו') ביה רבים לא אים אל ויכוב ובן
אחרם ויתנחם ההוא אמר ולא יעבה ורבר
ולא יקימנה ואקשי מבוא"כו מה שהקשו רז"ל מרישים למיבים
דמרישא קאמר לא אים אל ויכוב ובן אדם ויתנחם וחזר בחב"ל
לומר ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה ועוד קשה
לשמוע כדברים האלה כלפי שמיא שא"ו בוזר ואינו מקיים
מבטיח ואינו עושה ובבר הבאנו דרז"ל ורש"י פי' דקא"ל בלשון
תמיהה והדברים מתמיהין אמאי נקע לה בלשון חימה ולשון
אוינה ולא בלשון חיוב אומר ועושה מדבר ומקיים גם בכל
הדברים האלה מלי קא"ל דמלחא דפשיט היא ומלי שיאמיר
דמר ניהו ה' אורונינו דקא משתבח ביה השתא הכא והא עינון
שלא כעינינו • גם אמלי כפלים לדבריה שתים שהן ארבע
שכפולה בזאנות וחיפני לה בחרתי שתים זו שמעני גם אמלי
מני קרא בדבריה הדא מחדא מכויב לנהמה ומעשיה לקיים
גם מלי קאמר אחוא אמר דהוא למעוטי מלי אחא וכולהו
הני שנויי דחיקי לאו בל מגן אמנם הענין יונן עפ"י הקומחיב
דמי שאמר ליתן מתנה לא אם היא מתנה מועטת אם מוחל
בו ה"ז ממחוסרי אמנה דהיינו שאינו עומד בדבורו ואם היא
מתנה מרובה מוחר לחזור בו משום דלא סמכא דעתיה ש
דמקבל עונתן לו מתנה מרובה אמנה אם מעוטי מילי נעלב"
אים לבני הקב"ה הא ליתא דאם אמר ליתן לפי"ח מרובים
דבריו קיימין משום דסמכא דעתיה דמקבל על דבריו אדא
משום דכל מלאה יתירתא ומרובה מדה טובה מלחא זוטרתי
היא לבני קב"ה ושוב שלא כמדת ב"ו מדת הקב"ה לדבר לתן
הבאי ופעמי מילי ח"ו ועוד דלא שייך ביה שני מחשבה מעתה
לעת ולכן אמירתו לבנה כמשירתו לאדיוט • ובזה נבא לבוחת
הכחוב והנה רש"י ז"ל פי' שהכחוב מדבר על בחינת הארץ
לישראל ועכ"ז נאמר והיינו דקא"ל בלעם לבלק שכיון שאמר
הקב"ה ליתן הארץ לישראל אף שהיא מתנה מרובה אינו מוצ
בו וז"ש לא אים אל ויכוב והיינו כתרגומו לא כמילי בני אינשא
אמר אלא בני אינשא אמרין ומכדבין דהיינו יש בני אדם
שאומרים ליתן מתנה מועטת ומכזבין ומש"ה קאמר לישראל
ויכוב לומ"ש הן נקראין מחוסרי אמנה ומכזבין ואינם עומדי
בדבורם וגם ובן אדם ויתנחם דהיינו כתרגומו ואף לא כעובדי
בני בשרא דאמון בזרין לאעבד ותיבין ומתאבלין והיינו
נאמנים מרובה הן יכולים לחזור בהם ואינן נקראים כזבנים
מש"ה קאמר ויתנחם דהיינו חזרה הוי שיכולין ומותרין לחזור
לתנם לבני הקב"ה הא נמי ליתא דאף מתנה מרובה אינו
חוזר בו ונתן טעם לזה דשאני דיני אדם מדין נבוה מצוה
דאדם אחאמר ליתן מתנה מרובה לא סמכא דעתיה דמקבל
עליה דנותן שנותן לו כ"כ מתנה מרובה דז"ש אחוא אמר ולא
יעשה דהיינו אחוא אדם שאמר ולא סמכא דעתיה אלא נוטה לא יעשה
הנותן באמת מה שאמר ולא סמכא דעתיה עילויה מש"ה ודבר
ולא יקימנה דהיינו אף על פי שדבר ליתן מתנה יכול ומדין הוא
שלא יקיימנה משא"כ לבני הקב"ה ליכא למימר מכי דאמא ודאי
דסמכא דעתיה דאינש על אמרו יתבר שהוא מצוה ומעשה
כדבר האמור • אז נאחר בחופן אחר ע"פ מה שהקדמנו
דאם המקבל עני אף בתנה מרובה אינו יכול לחזור בו הנותן
חייב לקיים דבריו מדין נדר גם הבאנו משם הריטב"א שעשה

וכיית

וכיית אישראל בארץ הוי מדין נדר שנדר הקב"ה ליתן להם הארץ
לאמנם כתבו הפוסקים דבדין נדרים יכול להשאל על נדרו כל
אין שלא נאת ליה גבאי • ע"ב שכתב מוהריק"ו ז"ל קל"ב
דהיכא דאיכא ערתא דגופא אפי' אם המקבל עני אינו חייב
לקיים דבריו מדין נדר ועפ"ז יבא ע"כ דהיינו דקאמר לא אים
ש ויכוב דהיינו שחוזר בו ממה שהבטיח ליתן את הארץ לישראל
בלא שאלה לחכם וגם ובן אדם ויתנחם דהיינו שלא כמדת
הקב"ה מדת ב"ו שמתחרט בו ובשאל לחכם ומחיר ע"י חרטה
וגם ליכא למימר שיכול לחזור בו כיון דאיכא ערתא דגופא
לבני הארץ מיד החמורי המחזיקים בה משום דהא ליתא
לבני קב"ה דלא שייך ביה ערתא דגופא ח"ו אלא אחוא אמר
בלחודיה בעלמא ונשאה רצונו ולא בעי עשייה וערתא וז"ש
ולא יעשה שאינו צריך עשייה כלל לכן ודבר ולא יקימנה
דהיינו אף בדבור בעלמא לאחר דבר לתת להם את הארץ
מקיים הבטחתו ואין צריך להעתיד ולקיים הדבר בקנין גמור
וז"ש ולא יקימנה שאף בלא קיום כדרכי הקנאה דבריו קיימים
לא בכל דבר מכל דברו העוב •

ובכן אנו ליה עינינו ברוך אומר ועושה מבטיח ומקיים
עשה מה שהבטחתנו כמו שנאמר כימי צאתך
ממצרים אראנו נפלאות • בילקו"ו •

דרוש ה

לשבת הגדול

בילקוט תהילים מי' ק"ז נשם המודים הודו
לה' כי טוב כי לעולם חסדו יאמרו
גאולו ה' אשר גאלם מיד צר למה
אשר גאלם מיד צר •

מבנף הארץ זמירות שמעתי כנו"ף כ"ב בין
גדרי לנסי זמרן ועניין • אין יסיר
ישראל ערים ומרות כחוקת נפקין בחדת
שריי"ן • כי נפקין ואחיין • מדינת דבר מצר"ת חפוסק בנגין •
אין נמי בתרייהו גרירין בתר לב"ל גודיי"ן • על ישראל ועל
בנין בל לאנין ובר לוריין • חובש עלינו לספר ביציאת מצרים
מופרי"ם ומחניי"ן • דאי לאו דרב חס"ל דאם רחמנא עבן
זאתרקינן והרבה להשיב אפו זעמה דלין • הוינא כד הוינא
ווטרי לגברי ברגין לבני לבני בני דוב מנין • ורוב בנין •
ודלונו עלי אהבה שבלב על הקץ דלייה לפלבא קרוב לחנין •
חחוק אמר ולא יעשה מלי ובתיב בחוריתא בתיבן ולא
קרי"ן • הבתא אחינא למסבר קראי אחר קריין • שולל כענין
הוחן הוא בכתיב בתרגמא לך לך ואמר
(פ' יהוש תרע) לאנוס יהוש חדש כי גר יהיה זרעך בארץ
לא להם ובנגדם ועבנו אותם ארבע מאות
שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן לבני אחרי כן יצאו ברכוש
גדול • וז"ל בת"ל וגם את הגוי אשר יעבודו דמקו וגם ומלי
אחא לרבוי • המנם הענין יונן בהקרים מלי דבר סיגן
בלחרון ופנהדרין דף נ"ל פעם אחת בלו בני מצרים לדון עם
ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר וה'
נתן את חן העם בעיני מצרים ויאמילוס תנו לנו כסף וזהב
שנטלתם • אמר להם בניאל בן פסיסא הרי הוא אומר ושאב
בני ישראל אשר ישבו במצרים ל' שנה ואתרבע מאות שפה תנו
לנו שכר של שפיס רבוא ולא תגלו תקונה לזה ובתרתו לשם ב"כ

ובחב ת"ל הר"כ פרשת דרכים וז"ל ווי"ל בטענה זו של גביאל כן
פסיקא לוך הבא פקוק של ושוכב בני ישראל אשר ישבו
במצרים ת"ל שנה דע"כ לינו כפשוטו שהרי לאישבו במצרים
כ"ל דר"ו שנה כמבואר ומכת זה הוצרכו לשנות לתלמי המלך
ולוזר ושוכב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר לרבות
ת"ל שנה • ועוד ר"ל דאפי' דר"ו שנה שישבו במצרים
לא היו כולם בעבודה וכדאמרינן בפ"ר ת"ל ס"ו שכל זמן שא"
מן השבטים קיים לא נשתעבדו בהם וא"ב לוך טען נגיהא בן
פסיסא ת"ל שנה של השעבוד • והגראה ליישב כל זה עם מה
שהוקשה לאברהם דהיכן נתקיים בזרעו שגזר ועבדום וענו
אותם ארבע מאות שנה הלא לא היה מועבדום וענו אותם
לאחה בשלש ולרביע ותרגו כובד העבודה דכתיב וימררו
את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה
ובל זה לא היה בכלל גזרת ה' של ועבדום וענו אותם ת"ל שנה
אלא כובד זה של העבודה שעשו בהם בלאותם השנים נתשב כאו
בשעבדו בהם ר' מאות שנה ע"כ • עוד נקדים מה שהקשה
הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' תשובה דמלאחר שכתב בחורה ועבדום
וענו אותם הרי גזר על המצרים לעשות רע ואיך נברא מהם
ותירץ הרא"ב לחי קנאתי מעט והם עזרו לרעה דהיינו שהם
שעבדו בהם שעבוד קשה יותר ממה שגזר עליהם • בזה יבאר
בל נכון יבוא חרוב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם דהיינו
זהו מה שאמר בגזר לרעה עליהם והם מעצמם ועבדום וענו אותם
פירוסיבו לעזור לרעה ונ"ל אח"כ כ"כ למה זה הצער ולזה מי"
ד' מאות שנה דהיינו כדי מיצלימו זמן ת' שנה בעבלא וזמן
קריב וחוקף השעבוד ישלים המנין • וגם דהיינו ועוד טעם
אחר את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ולולא זה אינו יכול לרוש
כי בזרה היא מלבני אמנם כשהם יעזרו לרעה דן אנכי ושוב
טעם אחר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ואליב לא יצאו ברכוש
גדול כ"ב כי שכיר הוא בא בשכרו ולשום לשרא אגרא ודוק •

(דרך כ' בפ' אין נאמר באופן אחר ונישב מי' לאנכי
יהוש תרע) דרחיק לה עלמא ושאר הדקדוקים
יונגו ממילא והענין יונן בא"ב בס' אחרי
פסר לאמר"ם פריימו ז"ל בפ' שמות נשאנו הרכוש גדול אלפי
פעמים קאמ וכי משום שעבדו בהם יקחו אמונם והלא כ
כרשותא דרחמנא עבדו בהם • אבל הטעם הוא דאם דון
לישראל כעבד עברי הא קי"ל דהמוכר בעבד עברי חייב לשלם
ד' דברים נ"ן ר"ב חוץ מן חשבת ואיתא במדרש שהיו ישראל
בעלי אומנין משעבוד טיט ולבנים וקי"ל אין מבנין קנסות
בעבל • ובזה יובן מלי דקאמר קרא הנה עם בני ישראל
רב ועצום ממנו בחורים ויודע הדין דאין מבנין קנסות בעבל
לכן ועלה מן הארץ לדון דיני קנסות בא"י ויחייב אותנו אם
ענה נענה אותם בחבלות וכיוצא דקי"ל כמנהג הישנו דמנדין
עד שיעלה עמו לא"י לדון • ולפשר נמי פסוק דאם ראיתי
את עני עמי כי אין דינין אותם לשלם יען כי הם במצרים ת"ל
ומרר אני ב"ד מומחה להגילו וגם להעלותו אל הארץ לדון
שם עפ"י דייני א"י ועתה הנה נעקת בני ישראל אלה אלי שאני
מומחה ונזק יצא לנו לקיחת הרכוש בחורת שאלה ולבסוף
החיקו בהם דגרלה ח"ו כבזל אלא דקי"ל דאם תפס הניזק
אפי' בת"ל אין מוציאין מידו דלכן תפסו הם בערמת שאלה
והחזיקו בהם בדין • ואם נדון אותם בדין עבד כנעני נמי ח"ש
דאל קי"ל כמ"ש הרמב"ם ז"ל דאם הפיל שן עבדו ואח"כ עינו
ליפא בעיניה בחרמא אם נותן לו דמי עינו ופסק הר"ם דאם
תפס אין מוציאין מידו וכל ההלוקות הנ"ל שייכי הכא דאם
קי"ל דדין פ"כ שיוצא לחירות קנאה • ובזה יובנו פסוק ראה
ראיתי ופסוק הנה עם בני ישראל ול"כ כל הנחבלים פעורים
מעבודת מצרים ויובן בא"ש סכ"מ דהעבדו חקוק בעצמו ואפי'

לד ח בח"ל

בח"ל יוצא לתירות ולכך יי לחם ברד"ו שנה פי רובם לו חניים
היו ב"מ ברחבי תיבריי והין פעוריס ונצלו אלו בלו וגם לענין
הרבוס לפשר לומר כן עכ"ד • בזה יצא הכתוב על נכון
דה"ק יודע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם דהיינו בח"ל
ולעבד"כ ועבדום וענו אותם ארבע מאות דהיינו ע"י מעבדות
והענוי בחבלות וגזיקין יחסב להם ד' מאות שנה לף אלו
יוצאין כי לם רד"ו שנה כלומר כיון שהם תפוסים כעצמם יצאו
לחירות דייקא כמי דקאמר לוחם לחפי ב"חל • וגם ע"ל שיך
הכל שהרי לת הגוי אשר יעבודו דן אנכי דהיינו כיון שאני
מוחתם יכול אני לדון לוחם לחפי' בח"ל ומי"כ ולחרי כן יצאו
ברכוש גדול לו משם דהקב"ה דן לוחם שהוא מומחה לו
משום דתעבו •

ע"ש ואתן ה"לת חן חנם) ובזה יוכן מלי דקלמר קרא ואתן ה"לת
חן חנם עניני מצרים גם הלא
משה גדול מאוד בארץ מצרים

בעיני עבדי פרעה ובעיני העם • ול"ל מלי שיך הכל גדולת
משה ע"ה • ומלי קלמר גם • לומנם יוכן כמה שנק' עוד מ"ש
שם הרב חנ' לבאר ופתח לבם ולשלוח לל פרעה דהכונה
דחרי משה מוסמך ומומחה מבני הש"ת ודן לפי' בח"ל ולכן
חוצא לת עמי ממצרים דייקא ואלמר משה מי אנכי דהל
קי"ל אין אשמיכין זקנים בח"ל עי"ש וא"ב אין סמיכתי כלום
ואלמר ה' כי אהיה עמך וכו' דקי"ל דבר גלוי לארץ הוי
על הארצות כשירות וזהו אומרו הלות כי אנכי שלחתיך
ועשיתי לוחך מומחה כי יצן כי בהוציאך לת העם תעבדון
אחר הזה ולם כדבריך לסור לעבוד כי אינה ה"י ואין קרבן
בח"ל אלא מלי לית לך לאמר דבריין לא בלו לארץ ומזה
נלמוד לענין הסמיכה דהמנים זקנים בח"ל דקדש ביאת הארץ
ע"כ • בזה יצא על נכון דבתחילה קלמר דבר גלו בלוי העם
ויבלו ממצרים היה מלוח רעבהו ולשה מלת רעותה כלי כסף
וכלי זהב וכן עשו ויתן ה' לת חן העם בעיני מצרים וע"י כן
יצאו לקחת לוחם כיון דתפ"ו ונתנדל"ל והיינו דקלמר גם
הלוא משה והיינו גם טענה לחרת הלוא משה גדול מלוך
בארץ מצרים והרי הוא מומחה ולכן היה יכול לדון לוחם ?

ע"ש לך ולקבת ויגם הלמור יוגנו קנת בפוקים בב"
לת זקני ישראל פמות לך ולקבת לת זקני ישר"
ונמשך) ולמרת לליהם ה' לליי לבותיכם נראה
אלי כו' לאמר פקד פקדתי לתכם ולת

העשוי לכם במצרים ולמר לעלה לתכם מעני מצרים לל
ארץ הכנעני כו' ולקת לתם זקני ישראל לל מלך מצרים
ולמרתם לליו ה' לליי לבותיכם נראה עליו ועתה נלכה נא
דרך ג' ימים במדבר ונזבחה לה' לליהינו • ול"ל דלמלי
לנעריך לסיבת זקנים ומלי קלמר ולת העשוי לכם במצרים
מלמר שכבר לאמר פקוד פקדתי לתכם • ומלי ועתה • גם
שלר יטוב הדקדוקים יתיישבו במלמרינו דהק"ל קב"ה לאמר
לחר שסמך לותו לך ולקבת לת זקני ישר"ל דהיינו כדי לסמוך
לותם וידונו לת פרעה ולת מצרים על החבלו בהם בישראל
דהיינו דקל"ל ה' לליי לבותיכם נראה לליי כלומר שסמך לותי
לליי לבריהם לליי יצחק ולליי יעקב לאמר פקוד פקדתי
לתכם ולת העשוי לכם במצרים דהיינו מה שהבלו בכם ולומר
לעלה לתכם משני מצרים דהיינו מפנת עני מצרים סחבלו
בכם לל ארץ הכנעני וגם לדון לותם בל"י • ובלת לתם וזקני
ישראל לל מלך מצרים ולמרתם לליו לליי העברים נקרא
עליו דהיינו שסמך לותנו ולא למר לכם ולא יאמר לכם שלא
בח"ל תלמרו לליו ועתה דהיינו עכשיו קודם שנכנסו לארץ
ותכבדו כל הארצות שהרי נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ל

והיינו בח"ל ולתבא"י כן ווזבחה לה' לליהינו ולא שלין עצמה
בח"ל מוכרח שעכשיו הוכבדו כל הארצות ומינה נשתע לענין
מסמך סני ודוק •

(פ"ולחר כלו ואל זה נמשך שנים וב' כתובים הבאים
משה ולהרן כלתר בפרשת שמות ולחר כלו משה
ונמשך) ולחרן ולמרו לל פרעה כה למר ה' לליהי
ישראל שלח לת עמי וינותו לי במדבר ולמר

פרעה מי ה' לשר לשמע בקולו לשלח לת ישראל לא ידעתי לת
ה' וגם לת ישראל לא לשלח ולמרו לליי העברים נקרא
עליהו בלכה נא דרך שלשת ימים ונזבחה לה' לליהינו ולליי
להבין דהילך משה ולהרן שנו לת לשונם שלמר לשם הקב"ה
ולמרתם לליו לליי העברים נקרא עליהו וכם למרו בלשון
לחרת כה למר ה' שלח לת עמי כו' • גם הדבר צריך ביאור
דמה תידבו בלמרם לה"כ לליי העברים נקרא עליהו ולשלח
כבר נלבר לו כדברים הללה כה למר ה' שלח לת עמי ולמה
כבר נבקר ול"כ במה יתרצם זה לל לחוניו בלמר לו לליי
העברים נקרא עליהו ורבותי' ז"ל דרשו בש"ר פ"ח סי"ו ל"
לומרו משה ולהרן שלח לתלמר שביהו לותו הלשון שלמר לם
הקב"ה ולמרנו לו כה למר ה' לליי ישראל ובשביל כך הקשה
בבנדנו חזרו ולמרו לליי העברים נקרא עליהו דהיינו שלתשר
שלמי שלמרנו לו משמו של מקום שהוא דריין לכך הקשה כ
בבנדיהו שלמע' שלח כל הארץ כבודו מ"א רוחה ולהיו נרא"
בעני הבע"ר לכן חזרו לומר לליי העברים נקרא עליהו דהיינו
שסמך לותנו נקרא לותנו לליהים מומחים ולנחנו יכולי לדון
דיני קנסות לל ויאמר לליהם מלך מצרים למה משה ולהרן
תפריעו לת העם ממעשיו דהיינו כמו שדרשו רז"ל לחם למה
ודבריכם למה דהיינו לומר לחם גם לתם שבלים לדון דיני
קנסות למה בלחם ומהיכן נא כחכם מי שמך לחכם הוא ה'
לליי ישראל ולחני כומר בו שכבר למרתי לא ידעתי לת ה'
ול"כ ובריכם למה •

ע"ש וישב משה ואל זה סובב הולך משה ושב משה לל
לליה' וכו') ה' ולאמר ה' למה הריעותה לעם
הזה למה זה שלחתני ומלז בלחתי לל פרעה
לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת • הלדם ידלה
לעיניה שהדבר כפול דמכופל והרבה להשיב משה כמה תלונו
לעני המקום דבתחילה למר למה הריעותה לעם הזה ובגם
עליו למה זה שלחתני ובגל הכתוב הב' ומלז בלחתי לל פרעה
לדבר בשמך הרע לעם הזה • ועל רבע"ם והצל לא הצלת •
פש יש לדקדק מ"ש למה זה שלחתני דמלי זה דקלמר • גם
ע"ל מלי דלמלה במדרש מהו והצל לא הצלת רי"ש לומר והצל
לא הצלת ודלי ע"כ • והדבר תמוה ולין מבין מ"ק ודלי ?
לומנם הדבר סובב לל הקדמתינו שהקב"ה סמך לת משה לדון
ולהוציא לת בני ישראל ממצרים ול"ל לשבע' שלין פחכין
זקנים בח"ל מכל מקום עד שלא בלו ישראל לארץ על הארצות
הוכבדו ובילו מהרש"ל ל"ל עוד ודהיינו דקל"ל הקב"ה למשה
זה לך הלות כי אנכי שלחתיך לומר זה לך הלות שהסמיכם
בעת הזלת מוציל לף בח"ל כי לתה רולה כי לבני שלתתיך
בבנולם והלא הבטלה לינה שורה בח"ל בל ודלי שבתה קודם
ביאת ישראל לארץ בל הארצות כשרות ע"כ והיינו דקלמר
קרא ויבא משה לל ה' ולמר ה' למה הרעותה לעם הזה
והדבר מובן בפשו ועוד למה זה שלחתני דהיינו שסמכת לותי
ולמרת לי זה לך הלות כי לבני שלתיך דהיינו שלתת לי לות
זה שלחתני והדרת הבטלה בלי בדי להוציא מלרץ מצרים
ול"ל שלבי בלרתי שביתי לותו הלשון ולא בלתי לבל פרעה
בלרות סמיכה שסמכת לותי לבל לחרתי לו בתורת שליחות
משמך כלומר והלא מלז בלתי לל פרעה לדבר בשמך הרע
לעם הזה וכבר בעיקר ולמר מי ה' לא ידעתי לת ה' ולם כן
בל שבקו"ל בשלחי בל לבלי בתורת סמיכה שסמכת לותי ומי
בדול המלך לו המולך וכיון שכבר בא תוכיל סמיכתי
ול"ש והבל לא הצלת ודלי דהיינו לבי' כשלמרבי לו משמך לא
הצלת ודלי שלא הצלת כשלמי בל לבלי בתורת סמיכתי דק"ו
הוא וכן פרעה לתר לתם למה ודבריכם למה דלם בסמיך

עה יוכן כמה שהקומנו שעתם ידיעת ישראל ממצרים ברד"ו שני
קודם הזמן לפי שהיו בעלי מומין וכל הנחבלים פעורים ת
מעבודת מצרים והבינו תכוס בעצמו ולפי בח"ל יצא לחירות
ולכן יי לחם ברד"ו שנים כי רובם לו חניים היו ב"מ פרלשי
חיבריים והיו פעורים ויצאו לחו בחלו וגם מר כי פרעה הוא
ב"ל שלין הבינו נקרא תכוס בעצמו חלא חדרבה הוא תכוס
כיר רבו וא"כ הוא מוחזק בישראל ולין מיהו מגיע ג"ח וגם
לת ישראל לא לשלח דהיינו לומר שלא לם תלמרו שבלא ניין
מוסיף ומומחה לדון דיני קנסות הם יוצלים לחירות מדין
חביסה שהם תפוסים בעצמם הא ליתא שלדרבה שלני מחזיק
ותפוס בהם ולת ישראל לא לשלח ולין מיהי מגיע לו חזרו
בהם משה ולהרן ולמרו אמ"ת שנינו לוחו הלשון שלמר לנו
הקב"ה ולמרנו לו כה למר ה' לליהי ישראל ובשביל כך הקשה
כבנדנו חזרו ולמרו לליי העברים נקרא עליהו דהיינו שלתשר
שלמי שלמרנו לו משמו של מקום שהוא דריין לכך הקשה כ
בבנדיהו שלמע' שלח כל הארץ כבודו מ"א רוחה ולהיו נרא"
בעני הבע"ר לכן חזרו לומר לליי העברים נקרא עליהו דהיינו
שסמך לותנו נקרא לותנו לליהים מומחים ולנחנו יכולי לדון
דיני קנסות לל ויאמר לליהם מלך מצרים למה משה ולהרן
תפריעו לת העם ממעשיו דהיינו כמו שדרשו רז"ל לחם למה
ודבריכם למה דהיינו לומר לחם גם לתם שבלים לדון דיני
קנסות למה בלחם ומהיכן נא כחכם מי שמך לחכם הוא ה'
לליי ישראל ולחני כומר בו שכבר למרתי לא ידעתי לת ה'
ול"כ ובריכם למה •

ע"ש וישב משה ואל זה סובב הולך משה ושב משה לל
לליה' וכו') ה' ולאמר ה' למה הריעותה לעם
הזה למה זה שלחתני ומלז בלחתי לל פרעה
לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת • הלדם ידלה
לעיניה שהדבר כפול דמכופל והרבה להשיב משה כמה תלונו
לעני המקום דבתחילה למר למה הריעותה לעם הזה ובגם
עליו למה זה שלחתני ובגל הכתוב הב' ומלז בלחתי לל פרעה
לדבר בשמך הרע לעם הזה • ועל רבע"ם והצל לא הצלת •
פש יש לדקדק מ"ש למה זה שלחתני דמלי זה דקלמר • גם
ע"ל מלי דלמלה במדרש מהו והצל לא הצלת רי"ש לומר והצל
לא הצלת ודלי ע"כ • והדבר תמוה ולין מבין מ"ק ודלי ?
לומנם הדבר סובב לל הקדמתינו שהקב"ה סמך לת משה לדון
ולהוציא לת בני ישראל ממצרים ול"ל לשבע' שלין פחכין
זקנים בח"ל מכל מקום עד שלא בלו ישראל לארץ על הארצות
הוכבדו ובילו מהרש"ל ל"ל עוד ודהיינו דקל"ל הקב"ה למשה
זה לך הלות כי לבני שלתיך לומר זה לך הלות שהסמיכם
בעת הזלת מוציל לף בח"ל כי לתה רולה כי לבני שלתיך
בבנולם והלא הבטלה לינה שורה בח"ל בל ודלי שבתה קודם
ביאת ישראל לארץ בל הארצות כשרות ע"כ והיינו דקלמר
קרא ויבא משה לל ה' ולמר ה' למה הרעותה לעם הזה
והדבר מובן בפשו ועוד למה זה שלחתני דהיינו שסמכת לותי
ולמרת לי זה לך הלות כי לבני שלתיך דהיינו שלתת לי לות
זה שלחתני והדרת הבטלה בלי בדי להוציא מלרץ מצרים
ול"ל שלבי בלרתי שביתי לותו הלשון שלמר לם לחרתי לו בתורת
משמך כלומר והלא מלז בלתי לל פרעה לדבר בשמך הרע
לעם הזה וכבר בעיקר ולמר מי ה' לא ידעתי לת ה' ולם כן
בל שבקו"ל בשלחי בל לבלי בתורת סמיכתי שסמכת לותי ומי
בדול המלך לו המולך וכיון שכבר בא תוכיל סמיכתי
ול"ש והבל לא הצלת ודלי דהיינו לבי' כשלמרבי לו משמך לא
הצלת ודלי שלא הצלת כשלמי בל לבלי בתורת סמיכתי דק"ו
הוא וכן פרעה לתר לתם למה ודבריכם למה דלם בסמיך

וק בלבר ב"ש בשמשמך והשיב לו עתה תלמה כי ביד חזקה
ישלחם וכו' •

(פשוקי ודבר עוד נלמר לו ודבר לליהים לל משה
לליהים ל משה ויאמר לליו לני ה' ולמרל לל
והנמשך) לברהם לל יצחק ולל יעקב בלל שדי ושמי
ה' לא נודעתי להם וגם הקימותי לת בריתי

לתם לתת להם לת לרץ בנען לת לרץ מגוריהם לשר גרו בה
וגם לני שמעתי לת נלקת בני ישראל לשר מצרים מעבידים
לותם ולזכור לת בריתי לכן למור לבני ישראל לני ה' והוצלתי
לתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי לתכם מעבודתם וגלתי
לתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים • ועלן סגן שולל
בא"ש ודבר לליהים לל משה ויאמר לליו לני ה' כי מי לא
ידע בכל לבלה כי ה' הוא הלליהים • גם מ"ש ולרל לל הלבות
בלל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם לין לין מבין מלי קלמר ובגר
רש"י בפי' נתקבה בו מדה ובכלל הדברים הקשה ול"ת לא הודיעם
שכך שמו הרי תחלה בסגנלה לאברהם בין בבתרים נלמר לני
ה' לשר הוצלתיך מלור כשדים • ושוד במ"ש וגם הקימותי
לת בריתי לתם לתי וגם דמה לתן לרבויי • ועוד בא"ש וגם
לני שמעתי לרבויי מלי לתן וגם רבוי לחר רבוי • ועוד
במ"ש לכן למור לבני ישראל לני ה' והוצלתי וגלתי דמה בלל
לומר להם כי הוא המוציא והמביא דמי לא ידע בכל לבלה פי
לין זולתו לבחול • לומנם מדבר פונב לל הקדמתי שהקדמנו
מעם מצרים"ם שלפי שלין דנים דיני קנסות בח"ל אבל עכ"י
מוסמך לכן הקב"ה סמך לת משה כדי לדון ולהוציא ישראל
ממצרים וגם להצלותו לל הארץ לדון שם עכ"י דייני לי"ו וגם
שהקב"ה שהוא מומחה שבריינים הוא דן לותם להנילם • ובמ"ו
יכולו הכתובים על נכון ויבדר לליהים לל משה ויאמר לליו
לני ה' ודייני לומר שהקב"ה סמכו לבשה וקרא לותו לליהים
ובאו מדרש שבשה לותו לליהים על פרעה והיינו שסמכו כדי
לדון ולהוציא לת ישראל ממצרים ויאמר לליו לני ה' דהיינו
שלני לדון הכל ויכולני להסמיך הקנים וכלפי מה שנתרעם
לפנו ולמר למה הריעותה לחר לו ולרל לל לברהם לל
יצחק ולל יעקב בלל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם לומר לי
רלה נתתיך לליהים לפרעה שסמכתיך לותך לחיות דין מומחה
מה שלא עשיתי כן לאבות שנגליתי עליהם בלל שדי דהיינו
שדיו לעולם לאני ה' לדון לת כל בלי העולם ושמי ה' לא
נודעתי להם דהיינו שלא סמכתי לותם לקרלתם בשמי כמו
שעשיתי לך ולתה מהדבר לחר מדותי ה"ל עוד וגם הקימותי
לת בריתי לתם לתת להם לת לרץ בנען לת לרץ מגוריהם
לשר גרו בה דהיינו לומר בס עוד שבנה לחרת לדון דיני קנסות
שהרי הקימותי לת בריתי לתם לתת להם לת לרץ בנען ול"ל
לני מעלה לותם לשם ודוע בדיינו ה"ו וגם לני שמעתי לת
נלקת בני ישראל לשר מצרים דהיינו שלני נצנאי דן לותם
בפיות שעלה נעקתם לפני הגם לשר מצרים מעבידי לותם
בח"ל לני דיין מומחה ודן לותם לכן לאמר לבני ישראל לני ה'
דהיינו שלני דן לותם והוצלתי לתכם מתחת סבלות מצרים
והיינו הסבלות שעשים לתכם ב"מ וגם הצלתי לתכם מ
מעבודתם דהיינו מבזלת העבודה דכיון שהיו בכם ב"מ ולהיו
פעורים מן הסעבוד ולמ"ה נשתעבדו בהם לם כן יצא תשלום
הזמן כמה שעבדו לתו שהיו פעורים •

ע"ש דרך כ"נפשו ואל נלמר לחר נתקיים מ"ש
ויבדר לליהים ל הרי"ף נבסף נבחר בפרשת ולרל
משה כו') ובלי שעמלת הכביד ה' לת לב פרעה ולא
בל משה לל פרעה הרע לעם הזה ביקתכן
לל נתן לבם ותוכן כלכיים יתנו • ובל לי שלא הוציאו דברי

מלא להקל מעליהם אלא שהוסיף עליהם שעבוד יותר מדאי
וכתב שהרשעים ז"ל כי אלהים חשבה לעובה מצר ישראל
ברלותם כי אזנת יד ובאו מים עד נפש אז יהיו תולים עיניה
לאמרום ומיחלים לה׳ • זה יבאר ע"ב מאלי דקאמר בתחילה
ודבר אלהים שהוא מדה"ר ואחר כך אמר אני ה׳ וגם מה רצה
לומר לי כזה אני ה׳ והוא שבפרשה הקודמת אמר הכתוב שאמר
לו משה לזקנים למה הרעותה לעם הזה כו׳ ומאז באתי אל
פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והייתם זו היא שאמר שאל
הרי"ף ז"ל הכניד ה׳ אל פרעה שיכניד עליהם עולו ואז
הגיב לו הקב"ה כהסובה הראשונים וז"ל וידבר אלהים אל משה
ויאמר אליו אני ה׳ הראה אותו אלוי יוסף על ישראל כמדה"ר להכניד
עליהם העול יותר קשה לעובתם כדי שיראלו כי בלא מים עד
פעם אז יקוו לה׳ וז"ל ויאמר אליו אני ה׳ דהיינו כדי שיתלו
בי אני ה׳ ואז אשב עליהם במדה"ר • אז נאחוז באחוזן אחר
צמ"ש הרי"ף ז"ל שם טעם אחר שלכך הכניד הקב"ה לב פרעה
יותר מדאי שלפיות ב נעמעו ישראל בגילולי מצרים ובמעבודתם
ולא היו ראוים לגאל מפני שהיו אחזקין בע"ז לכך הכניד
עליהם עול כבד ועבודה קשה לאחר שמתפשרו מהגאולה כי
מאוך כך יתנו לב לשוב אל ה׳ מעון ע"ז גם אותו שעבוד ימרק
הפאתם ויכופר להם העון הזה ויהיו נגאלים מיד • זה יבאר
ע"ב שהוא שאמר לו הקב"ה למשה וידבר אלהים דהיינו מה
שאני נוהג עמהם במדה"ר ומכניד עליהם השעבוד הוא כדי
שיתנו לב לשוב מעצותם זה שהיום וידעו כי אני ה׳ אין עוד
מלבדי ואז שאמר ויאמר אליו אני ה׳ ואז אתנהג עמהם
במדה הרחמים ולכך אמר אני ה׳ שהוא מדה הרחמים •
וז"ש ועוד וגם הקימותי את בריתי לתת לתם לתת לתם ארץ
כנען יובן בטעם שכ"ל עוד ע"ח שלכך הכניד עליהם השעבוד
הקב"ה בהקדים מ"ש בפ"ק דברכות ג׳ מתנות טובות נתן הב"ה
לישראל ולולא נתנם אלא כ"י יסודין ואד מגייהו א"י והוא
שאם שהשעבוד מקודם כבר כי בגמרא דברים מפני מה
פעם א"ל אבל מה שהכניד עליהם השעבוד כדי שיזכו לא"י ואל
פריפה יסודין וז"ש הרב טעם אחר למה אני מכניד עליהם
השעבוד לפי שהקימותי את בריתי לתת להם לתת לתם א"כ וא"י
אפשר בלא יסודין ומ"ש וגם אני שמעתי את נאקת ב"י יובן
בהקדים מ"ש הרי"ף ז"ל עוד ע"ל לפי שהקב"ה גזר ועבדום
וענו אותם ת׳ שנה והם לא עמדו במצרים כ"א רד"ו שנה ולא
נשתעבדו בהם כ"א ס"ו שנה לכן עשה הקב"ה והכניד עליהם
עול פרעה עליהם ואז אמר אחר ו׳ הדשים כי זה עולה לחשבון ברוב
ובכנס תחורת כל בת׳ שנה בשעבוד כיוני וז"ש וגם ע"ל למה
הכנדתי עליהם השעבוד לפי שמעתי נאקת בני ישראל ואם
יהיו בגדרים עד שיגאלו ת׳ שנה יגעבדו הרבה לכן אני
מכניד עליהם השעבוד כדי שחוקף השעבוד יגלים אמנם
ובע"ה בקרוב אני גואלם • אמר עוד אחר מצרים מעבידים
אותם לרעות למ"ש הרי"ף ע"ל לפי שהקב"ה גריק ויבר הוא לא
עביר בילא בלא בינא והוא הנעים לישראל להעביד אותם
כדכתיב וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי והנה כללות מצרים
לא היו ראוים ללקות שאם פרעה חטא עם ב"ה לא חטאו
ולפיכך הקשה לב פרעה שיאמר תבן לא יתן להם ותבן
לבנים יתנו והוצלבו ב"י להיות מחזרים בשדות המצרים לקושש
קש לתבן והיה היהודי נכנס בשדה המצרי והיה המצרי מקפה
את שוקיו באותן שעבודיו ראוים המצרים ללקות בדין ובמשפט
ע"כ • אזי יבא אל כוון דבא הכתוב לאתה ע"ל לכונד השעבוד
ואמר אשר מצרים מעבידים אותם דהיינו הקב"ה רוצה שיהיו
כללות מצרים מעבידים אותם ולא פרעה לבד ובדין לא
שעבדו בהם לכן גזר עליהם מ"מ שהם יכלו וקושרו להם תבן
ובזה יהיו מביים ורודים בהם המצריים

אמר עוד ואזכור את בריתי לרמוז אל מה שנע"ר ע"ל
בהקדים מ"ש בפ"ק דברכות ב׳ מתנות טובות נתן
הקב"ה לישראל וכולם לא נתנם אלא ע"י יסורין וחד מנייהו
תורה והתורה נקראת ברית כדכתיב אם לא בריתי יומם ולילה
חוקות שמים וארץ לא שמתי וא"כ נוכל לומר דמה שהכניד
עליהם השעבוד הוא כדי שיזכו לקבל התורה כי מה שנשתעבדו
מקודם מבואר בנדרים ואפילו אמוראי כמ"ש וא"כ אל"ם שנת
הכתוב לתת ע"ל לכונה השעבוד ואמר ואזכור את בריתי
שעתיד אני לתת להם מתנה עובה אחיל התורה וא"ל בלא
יסורין הכנדתי עליהם השעבוד • באותן שבל השעבדים
האמורים בכתובים הללו כולם שוים לעובה שלעובתם הכניד
עליהם השעבוד וברחמים גדולים עשה הקב"ה כן אל ב"י ולפי
מה טוב ומה נעים מאד הכתוב לכן אמור לבי"י אני ה׳ ואגאלתי
אתכם לכן ר"ל כיון שבתחי לך כל הטעמים הללו לכונד
השעבוד שלעובתם היה לכן אמור לבי"י אני ה׳ דהיינו שאה
שהם חוזבים שאני מתנהג מדה"ר אין האמת בן אלא אני
ה׳ במדה"ר אני נוהג עמהם לביכך אאמין ואמינו שאני רוצה
לגאלם ואגאלתי אחכם מתחת סבלות מצרים כמו שאמרנו
בתחילה כדכתיב ויאמרו גאולי ה׳ לתן העם ואל יכפרו באמונתם בראותם
כי הכניד עליהם השעבוד יותר מדאי •

ג דרך ג׳ בפסוק וגם אני שמעתי וכו׳ אן נאתר באותן אחר וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אותם ואזכר את בריתי • ונאמר בשמות ב׳ ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה • מלמד שירד ס"מ ואמר רבינו"ע לא עבדו ישראל עבודה זרה במצרים ואתה עושה להם נסים מה הללו עע"ז אף אלו עע"ז הקב"ה שוה בעגלים והלא לא עבדוהו אל עתוך שעבוד ומתוך טרוף דעת ואתה דן אותם כמזיד ואומם כרצון ע"כ • ז"ש וגם אני שמעתי את נאקת ב"י דהיינו לכן אני רוצה לגאלם וכ"ל ודאין דאלו לגאלם דהם עע"ז לזה תי"ל הש"ת שלא אפר מצרים מעבידים אותם דהיינו הם לא עע"ז מרצונם ומנשם אלא מצרים מעבידים אותם באונס ולכן אין עליהם עון אחר חטא •

ד פ"ה והוצאתי ובזה אני מבין תשלום הכתוב מה שאמר והצלתי וגו׳ לכן אמור לבי"י אני ה׳ והוצאתי אחכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אחכם מעבודתם ואגאלתי אחכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים דלמה כבל הענין במלות שונות והוצאתי והצלתי ואגאלתי ולבי"ל מ"ש ל"ש והוצאתי אחכם וכו׳ הוא כבשונו והצלתי אחכם מעבודתם פי׳ מע"ז שלהם ואגאלתי אחכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים דהיינו מלכן אני יכול לגאול אחכם ובעבות שפטים גדולי במצרים ולא יש עוד מעבת עתה שר של מצרים מה הללו עע"ז אף הללו עע"ז לפי שישראל לא עבד"ז אלא באותם ומצרים ברצונם הבמור •

ה מאמר הקודם מעתה מחזור למאמר שהתחלנו ולא יתפ הודו לה׳ כי טוב פיקוח תהלים הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו ואמרו גאולי ה׳ אשר גאלם מיד צר • ולא יודעתי מה מרגש בעל המאמר בזה הקדמת מלא הוא • וכ"ל לייחב והוא דהכתוב סובל ב׳ פירושים ובא בשם"ש לשלול פי׳ האחר ולומר פי׳ הב׳ והוא כי יכולים אנו לומר שבך פי׳ הכתוב ואמרו גאולי ה׳ והוא שאמרו אשר גאלם מיד צר ואם נאמר שבך מאמר אשר גאלם מיד צר מוקדם לבר מאמר גאולי ה׳ בגאלם זה לכך בא בעל המאמר לשלול זה הפירוש ולכדרש שאמרו גאולי

גאולי ה׳ אמרו דבק עם מה שבאמרו הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו אמרו גאולי ה׳ זהו מה שאמרו ולמה יאמרו כך אפר גאלם מיד צר •

ד דרך ב׳ באל אן נאמר באותן אחר בחקרים מה הכו׳ שמצאתי להד׳ב אנות חיים בפרשת בפלה שהקשה מב׳ מאמרים דקשו לאחרני אחר מ"ש הקב"ה למלאכים מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה לפני ומאמר אחר אחת בחטאותיה דבקשו מצאתי הפרת וישראל אומר שירה ואמר להם הקב"ה שישראל יאמרו תחילה וזה סותר הקודם שאמ"ל שיאמרו אחר ישראל ואחרין שבגילה שהיו מצריים טובעים בים בקשו מה"ש לומר שירה ולא הניחה לפי שבשעת מעשה הים ואחר שיצאו ישראל מן הים וכבר טובעו המצריים בים סוף אז אמר להם המלאכים וישראל אומר שירה ע"כ • וצריך ל"ל מלא אז ישיר משה ומהו אז דקאמר ומ"מ ל"ש ולא הותר להם לומר שירה עד שיצאו מן הים וטובעו המצריים והיינו דקאמ׳ אז דבתחילה קאמר ויושע ה׳ כו׳ וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה׳ במצרים שבבר עשה אז ישיר דוקא ולא קודם לכן • ובזה נפרש מאמרין הודו לה׳ כי טוב כל"ח יאמרו גאולי ה׳ לתם שמקשה כתב יכולים לומר שירה שהיא הודו ואחרין אשר גאלם מיד צר שבבר נגאלם ואז יכולים לומר שירה •

ד דרך ג׳ באחר אן נאמר באותן אחר נאמר שנאן אחלם הכו׳ וגיאור מאל ודאם מלי דברים נפשם דף ל׳ פ"ב ת"ל בו ביום דרש ר"ע בשעת שעלו ב"י ישראל מן הים אתו עיניהם לומר שירה מן הים וכיצד אמרו שירה כנגדו המקרא אלא שהאל והם עונים אחריו רחמי פרקים אשם אומר אשירה לה׳ וישראל אומרים אשירה לה׳ אשם אומר כי גאה גאה והם אומרים אשירה לה׳ ר"ל בנו של ר"י הגלילי כשהיו מצרים אומרים לה׳ אשם אומר כי גאה גאה והם אומרים כי גאה גאה רבי נתניה אומר כשופר הפורס על שמא בל"ה שהוא מרחת תחלם וכם עוני אחריו מאלי קמעבני ר"ע סבר לאחר אמלתא קמייתא ור"ל פנו של ר"י הגלילי סבר לאחר אבל אמלתא ואמלתא ור"ל סבר ויאמרו דאחרי בולהז שהוי מדבי לאחר דפתח תבה בריאשל ת"ל ורש ר"י הגלילי בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כולל אחשל על ברכי אמו וחנוק יונק מפדי אמו פיון שראו את הסכנים עולל הגביה עוזרו ותיכוק שאנו דר שאינו ואמרו גם אלי ואנוהו אבי"ל ואיכה לאיזק במאלי דפתחתי לה פתחתי ונקאמרי רבנן בריב דבריהם בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם ראמלי קל יפניה ביניהם לומר שירה ומש"ל ראתני וקא מבייני לאמרת ואל ואלי אלמא עדנא לא נגרכם לאיתיבו ולביוני הילך ואמרו כי לין לך בדול בל הנשים ובל הבלאות אשר עשה אלהים כי"מ וכל המפתבים אמנם ומה זו בתיק בבנו ידמו לאר"ם וכי ווקיאל שיהיה עין בתנו עיניהם אלי הוי ומה כל בעל המאמר לאמרינו בזה ובוד זאת ל"ש פיאוה ביצד אמרו שירה מה זה שאלא הלא זה מדבר כי ידבר אים קל הוא לפחות פיו ולומר לפניו הללויה ולויתיה ב פשאלהרלא קיימא לשאלה ביצד והילך נסים כדבר הזה ואם הכלום ולא"ל לאפרך אלין ת"ל לאחר ובראתו בתחני בתחני אתם חבי סו"ל בלי שנא ובתחני אלין לומר כמאחר התנא בתחנית ואלין מוכן מה הכרנה ממנו • ועדיין צריכין אנו לאורע"י מה מעם בן בבו ב"י לבנת לאוון הכל בגדול אי בקשן המקרא כמרגתו לבולהו כל הר ודר כמי אחר תשיב דפתו אחרונה וקבלה • ובוד ל"ל מ"ק תנא בתרא בינר אחרו שירה אשלא ובוד יונק פתחו

עוד ואזכור את בריתי לרמוז אל מה שנע"ר ע"ל
בהקדים מ"ש בפ"ק דברכות ב׳ מתנות טובות נתן
הקב"ה לישראל וכולם לא נתנם אלא ע"י יסורין וחד מנייהו
תורה והתורה נקראת ברית כדכתיב אם לא בריתי יומם ולילה
חוקות שמים וארץ לא שמתי וא"כ נוכל לומר דמה שהכניד
עליהם השעבוד הוא כדי שיזכו לקבל התורה כי מה שנשתעבדו
מקודם מבואר בנדרים ואפילו אמוראי כמ"ש וא"כ אל"ם שנת
הכתוב לתת ע"ל לכונה השעבוד ואמר ואזכור את בריתי
שעתיד אני לתת להם מתנה עובה אחיל התורה וא"ל בלא
יסורין הכנדתי עליהם השעבוד • באותן שבל השעבדים
האמורים בכתובים הללו כולם שוים לעובה שלעובתם הכניד
עליהם השעבוד וברחמים גדולים עשה הקב"ה כן אל ב"י ולפי
מה טוב ומה נעים מאד הכתוב לכן אמור לבי"י אני ה׳ והוצאתי
אתכם לכן ר"ל כיון שבתחי לך כל הטעמים הללו לכונד
השעבוד שלעובתם היה לכן אמור לבי"י אני ה׳ דהיינו שאה
שהם חוזבים שאני מתנהג מדה"ר אין האמת בן אלא אני
ה׳ במדה"ר אני נוהג עמהם לביכך אאמין ואמינו שאני רוצה
לגאלם ואגאלתי אחכם מתחת סבלות מצרים כמו שאמרנו
בתחילה כדכתיב ויאמרו גאולי ה׳ לתן העם ואל יכפרו באמונתם בראותם
כי הכניד עליהם השעבוד יותר מדאי •

ד דרך ג׳ בפסוק וגם אני שמעתי וכו׳ אן נאתר באותן אחר וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אותם ואזכר את בריתי • ונאמר בשמות ב׳ ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה • מלמד שירד ס"מ ואמר רבינו"ע לא עבדו ישראל עבודה זרה במצרים ואתה עושה להם נסים מה הללו עע"ז אף אלו עע"ז הקב"ה שוה בעגלים והלא לא עבדוהו אל עתוך שעבוד ומתוך טרוף דעת ואתה דן אותם כמזיד ואומם כרצון ע"כ • ז"ש וגם אני שמעתי את נאקת ב"י דהיינו לכן אני רוצה לגאלם וכ"ל ודאין דאלו לגאלם דהם עע"ז לזה תי"ל הש"ת שלא אפר מצרים מעבידים אותם דהיינו הם לא עע"ז מרצונם ומנשם אלא מצרים מעבידים אותם באונס ולכן אין עליהם עון אחר חטא •

ד פ"ה והוצאתי ובזה אני מבין תשלום הכתוב מה שאמר והצלתי וגו׳ לכן אמור לבי"י אני ה׳ והוצאתי אחכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אחכם מעבודתם ואגאלתי אחכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים דלמה כבל הענין במלות שונות והוצאתי והצלתי ואגאלתי ולבי"ל מ"ש ל"ש והוצאתי אחכם וכו׳ הוא כבשונו והצלתי אחכם מעבודתם פי׳ מע"ז שלהם ואגאלתי אחכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים דהיינו מלכן אני יכול לגאול אחכם ובעבות שפטים גדולי במצרים ולא יש עוד מעבת עתה שר של מצרים מה הללו עע"ז אף הללו עע"ז לפי שישראל לא עבד"ז אלא באותם ומצרים ברצונם הבמור •

ד מאמר הקודם מעתה מחזור למאמר שהתחלנו ולא יתפ הודו לה׳ כי טוב פיקוח תהלים הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו ואמרו גאולי ה׳ אשר גאלם מיד צר • ולא יודעתי מה מרגש בעל המאמר בזה הקדמת מלא הוא • וכ"ל לייחב והוא דהכתוב סובל ב׳ פירושים ובא בשם"ש לשלול פי׳ האחר ולומר פי׳ הב׳ והוא כי יכולים אנו לומר שבך פי׳ הכתוב ואמרו גאולי ה׳ והוא שאמרו אשר גאלם מיד צר ואם נאמר שבך מאמר אשר גאלם מיד צר מוקדם לבר מאמר גאולי ה׳ בגאלם זה לכך בא בעל המאמר לשלול זה הפירוש ולכדרש שאמרו גאולי

ובכן נבא אל ביאור המאמר וסנה עקרא דהאי מלתא
איתא בפ"ד דסנהדרין אלין הקב"ה שמח בעמלתן
של רשעים מדבתיב במלחמת יהושפט עם העמונים נצחת
לפי החלון ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו • ואמר
ר"י מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב לפי שאין הקב"ה
שמח באבדתן של רשעים דאמר ר"ש בר נחמן אמ"ר יונתן
מ"ו ולא קרב זה אל זה כל הלילה בתוה"ק אמר הקב"ה
לומר שירה לפני הקב"ה אמ"ל הקב"ה מעשה ידי שבועים בים
ואתם אומרים שירה לפני ע"כ • בזה יבא מאמרינו ע"ל
דה"ק הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו יאמרו גאולי ה' אשר
גאלם מיד צר לאמר דהיינו לאמר נאמר כי טוב בהודאה זו והבא
אין הקב"ה שמח באבדתן של רשעים וכמו שהגינו בתלמוד
יהושפט שאמרו הודו לה' כל"ל ולא נאמר בו כי טוב משום
דכי טוב משמע כי שיש בפיגינו יתברך הודאה זו ושמחה ואין
הקב"ה שמח באבדתן של רשעים ופ"ז בתה התשובה אשר נשא
מיד צר לאמר שבא הגאולה שבאלם מיד צר לומרים הם הודו
לה' כי טוב ולא בשביל אבדתן של רשעים •

ע' אפרי ה' (ואל שזכיר) זה נמשך מ"ש הגניה ישבעה מי ש"ג
אפרי ה' לזכיר תהלות ה' כעל כל אשר
גמלנו ה' ורבעוב לבית ישראל אשר גמלם
כרחמיו וכרוב חסדיו • והקושי מבואר בו שכבל הפנין
שברלשונה קאמר אפרי ה' לזכיר תהלות ה' כו' ופנה אלינו
ורב טוב לבי אשר גמלם כו' • גם ורב טוב לבי אין לו מובן
לבאורה • גם כל אשר גמלנו ה' כל לרבויי מלי לחת • לחנם
חבר סופר אל הקדמתיו ואיתא נמי בפ"ק דמגילה ובפ"ד
דפנחסרין על פסוק והיה כאשר שם ה' עליכם להשיב לחכם
כן ישיב להרע לחכם ומי חרי קב"ה בתפלתן של רשעים כו'
ומשני תר"י כד תגינא סוף ליגו שם לבל לחרים מעשי דיקא
עמי דכתיב ישיש ולא כתיב ישוש ש"מ • נמצא לפי זה שאין
עדיין יכולים אנו לומר שירה נגילה ונשמחה אלא על מפלת
לויגינו אבל דוקא כי טוב אין אומרים • לחנם בשאנו אודים
ומשבחים על גאולתינו ועל פרות עשינו ולא על מפלתן של
רשעים אין יכולים אנו לומר ב"ב כי טוב והיינו דקאמר קרא
אפרי ה' לזכיר תהלות ה' כעל כל אשר גמלנו ה' דהיינו אלי
לבדי לזכיר תהלות בעל כל גאולות בין על הגלתינו מיד
אחרים בין על מה שרגלנו בתפלת לויגינו אלם ורב טוב
דהיינו בשאני אתרבה ואומר נפניו כי טוב אז אין אני אודה
ומשבח רק על מה שעייר לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו
וברוב חסדיו דהיינו על הגלתם לבד ולא על אבלת לויגיהם

ב' דרך ב' נפסוק אן נאמר גם נאמר לחר בהקדים אלי
אפרי ה' לזכיר • ובגרסינן בברכות בפרק אין עומדין
האות דמית קמיה דרבי חגינא אמר אמר
הגדול הגבור והנורא אלי אלהי האמתי והאמתי ואיתאלי
החזק והנכבד אמתין לו עד שסיים כי סיים אמ"ליה סיימתינהו
לשבחיה דמרך לת"ל בעלי אלי הבתא ומה הוי מלת הגדול
הגבור והנורא אלי אלהו דאמרינהו משה בתורייתא ואתו אנשי
כנה"ג ותקוניהו בתפלה אמן לא הוה אמרינן אלא אמת
פנחתים כולי אלי מאל נאמר שהיו מאמינין אותו בשלם אלפים
דינרי כסף והיו לו אלף אלפין דינרי זהב והגלה בגלי הוא לו
ש"כ • ובהא מרן בב"י בעור ח"ם סקי"ב בשם הר"י ע"ד ח"ל ש"
דדוקא בשמות המיוחד בגון אלו אין לו להמריך אבל בדברים
של שבח שאבנה לאמקום שעשה עמנו נסים ונפלאות ומשפטי
אומם אינו אסור אי"כ • עוד כתב מרן הב"י בס"ו ל"ל מנאתי
בתוב ע"ב מרא"ם אע"ב דשתיקותא הפנייתא כלפי שמייא ה"ל
בתרגומי מנחת דינים דרחמנא בגון אדיר ונורא וחתיך ואתנן

גית לן ניעה לאחרוני שנאמה אבל לספר ניסיו ונפלאותיו
וגבורותיו כל המופיף ה"ז משובח ע"כ • ובפ"ז הייב בקאמר
קרא אפרי ה' לזכיר תהלות ה' כעל כל אשר גמלנו ה' דהיינו
שאני לספר תהלות ה' על כל אשר גמלנו כמה מעלות ומנות
למקום עלינו • ובל"ת שהרי אסור לספר הרבה בשבחו של
מקום וכמ"ש ר"ה פ"ייאתיגהו לשבחי דמרך • לז"ל ורב טוב
לבית ישראל לומר ורב אפ"ל אחני מרבה בשבחו של מקום
מ"מ אני ארבה בענין טוב לבי אשר גמלם ברחמיו וברוב
הסדיו דהיינו אלי מספר לניסים ונפלאות שעשה אלהים לנו
ואיני מרבה בחולרו של מקום ובשבח דדיה אלא אני מספר
מעשים טובים שעשה לנו ואין הפעולות יוודעו הכוחות רבים
ועצומים עד אין חקר •

ג' ס' רבות עשית ובזה יובן מאי דכתיב בתהלים ס"ל
לחם ה' • רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך
ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך אגידה
ואדברה עצמו מספר • ולא נאריך בדקדוקים ויובן על מ"
הקדמתינו דה"ק רבות עשית אתה ה' אלהי דהיינו אלי מרבה
לספר מה שעשית עמנו וכ"ל שאסור לספר בשבחו של מקום
הרבה • לז"ל נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין מספר • אין ערוך
אליך דהיינו אלי מדבר בחולרך ובערכך שבזה אם נאתי
אגידה ואדברה עצמו מספר ואין לסם חקר וכל המוסיף
גורע •

ד' דרך ד' נפ' המן) אן נאמר בלוכן לאחר אלי קרא דכתיב
רבות עשית כו' בהקדים אלי דאלי
בב"ר פרשה ל"ב ת"ר אליעזר בן ר"ר הגלילי מצינו שאומר
מקנת שבחו של מי שאחר ואינה תעולם עצמו שנאמר אמרו
לאלהים מה נורא מעשיך שלא בפנו לומר חודו לה' כי טוב
כי לעולם חסדו • ופירש שם הרב יפ"ת דשלא בפנו אינו
בשלא מדברים עמו הוי שלא בפנו כמ"ש בברכות חתלתן
בלשון נוכח וסופן בלשון נסתר • ובתב פרשל"ה שעם כפי
האבנות שהב"ה נמצא אצר אחר אלי קרא כדכתיב רבות עשית אתה
ה' דהיינו לומר בשאני מדבר לנוכח אני לומר בשתם ובלשון
כולל רבות עשית אתה ה' • לחנם בשבפלאותיך ומחשבותיך
אלינו דהיינו שאנו מספרים נפלאותיך מינינו ובין עצמינו
אין ערוך אליך שאין אנו עוברים אותם לפניך בלשון נוכח אלא
אגידה ואדברה עצמו מספר •

ע"ד ויזבח ס' נדרים לבנינו לנאר מה שנאמר
והנמשך • בגורקמא בתרא דישראל מיד
מצרים היינו דכתיב ויזבח ס' ביום ההוא
את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת
הים וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים •
ל"ל אומרו ביום ההוא למאי מצריך ונמאי ל"מ ועוד וירא
ישראל את היד הגדולה ואמר עד שאחז לא ראו ישראל את
היד הגדולה ואמאי חזי בה שבחא מלתא יתירתא • אלא
בענין יובן בא"ם מוהר"ש פרימו בספר אגרי שערים ס' ויקרא
שבכל אלומות אשר נופל תחלה ונמצרים היה בחיים עד שיהיה
אותו ביום וכותבו יה"ב שהוא בחיים וכדיתו ישלח אותם ואמת
שבת יניחה מצרים יותר מכל הגאולות שהיה כעוד אשר קיים
ויהו הטעם אפי' ל"ל כי הוציא ה' ז' נדולה על כולם שבן
היות עדיין אשר בכולו והיינו דכתיב ואמה מצרים נוסע
אחריהם וירא ישראל אלהי ורז"ל שר של מצרים כי זהו הטעם
שיראו ישראל מאור כי אמרו כיון שהשר עדיין נוסע אחריהם
ה"ל עדיין לא נפלו המצרים והם לא ידעו את אשר הטעלל

בים המצרים עכ"ל • מזה יבא אל נכון דה"ק ויזבח ה' ביום
ההוא את ישראל מיד מצרים זהו שר של מצרים ולא ביום פסוק
ויקח שיתם תשובה שנאמר מיד מחרחר ע"י שנטבע בים והיינו
דקאמר וירא את ישראל מת מצרים מת כל שפת הים ולא וירא את היד
הגדולה אשר עשה ה' במצרי דהיינו שבאבור השר קיים הוילוה
מתחת ידו והביל אותה זו בגדולה על כולם ומה שהרגיש בזה
אותה שפה ולא קרוב שבתחלה חשבו שנבל השר מתחלה אבל
עכשיו שראו אותו קיים עדיין וביום פחות נבל כאמור מה
שעתה הרגישו בדבר • לו יאמר שמה שהרגישו עתה בגדולה
זו שבתחלה היו סברים כי לא יבול לו לשר של מצרים ולכך
עודנו בתוקפו וכשנבל אז הכירו את גבורתו ית' • ובדרך זה
אלף להבין מאמר חמוה דאיתא בתכלתא אשירה לה' גם
לאמרה ולא לבו ולא כמ"ה הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו
דאין מבין מה הגרגה אמנו • אך עפ"י האמור יובן דהנה
בתלתא מצרים היה הכל ע"י הקב"ה שלא ע"י ב"ו והיינו
עצמה משום דבשאר המלחמות אין הקב"ה מעביל את האומה
אלא עד שיעול השר שלה תחלה ואז יוכלו בני אדם להביל את
שאותם משל"ב מצרים שהיה השר שלה קיים ונלחם הקב"ה
בהם אל לא אשר אלא ע"י הקב"ה ואח"כ הביל הקב"ה גם בן
את השר ונתקשה בעל המאמר דאמאי קא מאני קרא ב
ברבבותיו שהם עליו הכתוב דבר אחר את השרה הזאת לה'
ואמאי קאמר תו אשירה לה' • ולזה תירץ דשירה זו לא
נאמר על ב"ו ג"כ בפ"ש הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו
דאותן מלחמה ואין מלעילה וע"י הקב"ה וישראל נעשה בדבר
שהקב"ה הביל שר ישראל אחומה אבל בזה הבל נעשה ע"י
הקב"ה ואין עוד מלבדו ואש"ה שם עליו שכתוב לעבבו נאומרה
אשירה לה' כי לו לבדו ולאחרה אשירה אותה ולא לב"ו ג"כ כמו
מלחמת שאול ודוד שאמרו הנשים שירה לשאול ולדוד •

ע"ו ס' ויספר דעים האמור יובנו קצת פסוקי יתרו
עשה לחותנו וזה תחרים ויספר משה לחותנו
ומנמשך • את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על
לחותם ישראל את כל התלאה אשר מצאתם
בדרך ויצלם ה' ויבא יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל
אשר הצילו מיד מצרים ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים
ומיד פרעה זו הגלה רחמונה בעבור אשר קיים והדר מעבר. דהיינו
דבותה כי רבה סיל גדולה על כולם אשר הציל את העם
מתחת יד מצרים זהו שר של מצרים מתחת יד דיקא כי הם
עבודינו מי בתוקפו ובגבורתו הביל אותם מתחת ידו מאשר
בגזה עצה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם
ויש לרקדק קצת דקדוקים דחמונה ראמאי תרע"ה קא"מ אלינ
לסמורו לשני ענייני חד את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים
ואת אשר את כל התלאה אשר מצאתם בדרך כו' דאת את
ספסיק אענין ועוד דאמאי לכבל קרא לאיאר ויאר יתרו של
על המובה כו' ושנה ענין אשר הצילו מיד מצרים בסנגרתו
הוכבל הדבר בדרך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים כו' ואחר
כו' לומר אשר הציל את העם מתחת יד מצרים ואם ליש ברכה
שאינה נריכה ואמאי שני קרא נרגוריה דנריש קאמר
מיד מצרים ובסיפא קאמר מתחת יד מצרים ועוד על דבר
שנעשה דקאמ' בתה ידעתי לעו לבתי לא ידע ליה שר השתא
הגלה אמעב שהלך משה לבנו כבר פירש לו מע"ז וכמשדר"ל
ע"ם ובאו הרועים ויגרשום והיינו לפי שבירם מע"ז נרוחו
מאלנה ופוד מאי עמעמא קאמר בתה בשבר אשר ודו ענייש
אמנם הענין יובן בא"ם מוהר"ש הנו' עוד בענין אמו' מע"ש
דז"ל קריעת ים סוף שמע ובא דהיינו עמעמא דמתחל בשמעו
יניח מצרים והנה השר עומד ונגע על פולתו משב ח"ו לאמשמע
מי יכול לי להרגו הלוחי מיגיל לת נאלנו מתחת ידו אבל
בכשיו שמע קריעת ים סוף כי ידע נים את השר עצמו לו
השב משמע לחת א"כ נמה לא הרגו מתחילה הא ודאי בעבור
הרחות את נחו כי לף נהיות פשר בתקפו עכ"ז הנילם מתחת

ידו • וגם בזה יובן תלחות עמלק אמע ובא שמעלק הרשע
לורבא הבך דברי אלהים חיים ויאמר שהעם שלא הרגו
לשר של מצרים מתחלה יען אלא בל מינו ח"ו אבר שהגילו לים
כי לין כחו לגלה בים כמ"ש שיעום הרשע בראיתה נגמרלו
ולבך וילחם עם ישראל ברפידים דייקא לא מקום מים ובזה
סבר שים כחו לגלוהו השר אלו יבמוד על ימינו ואבשר שגם
יחרו הם טובים כמותו אבל בשמע אלחה שגם ביבשה
נלחם בו ובלבל מזלו וכחו ח"כ מוכרח לומר שמה שלא הרגו
לשר של מצרים מתחילה בעבור הראות לת כחו שגם בקיומו
בחוקפו הגיל לת נאלנו מתחת ידו עכ"ד • נמצינו לאמרין
דמעיקרא היה סבור יחרו שמה שלא הרג לשר של מצרים
מתחילה כי לא יבול לו ח"ו ואף לח"כ שבעבו בים עדיין היה
מבקבק שמא ח"ו אין כחו אלא בים אחרים בים לחנם בשמלק עמלק
לא ידע הדבר על בוריו כי מה שלא הרג לשר של מצרים
מתחילה בעבור הראות לת כחו כי אין כעבודינו מי יגיל לת
פלנו מתחת ידו • והיינו דקאמר קרא ויספר משה לחותנו
לת כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל דהיינו
שבתחילה עשה ה' נקמות בפרעה ובמצרים לבד בעבור אשר
אלהם קיים ולא כ"ל לת כל התלאה אשר מצאתם בדרך והיינו
שעל הים ושל עמלק ובמו שפרש"י ז"ל דהיינו שהגיל שר של
מצרים ורדף אותו בים ובשבא אחרים לת עמלק ולת עמו
לפי הדב לא ויתר יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל
שבל לאחרוי יגיאת מצרים וקריעת ים סוף ומלחמת עמלק
אחמה זו בגדלה על כולם אשר הגילו מיד מצרים דהיינו מתחל
בעבור השר של מצרים קיים הגיל לת ישראל מידו ולא מפרש
בשבת ואמר יתרו ברוך ה' אשר הגיל אתכם מיד מצרים ומיד
פרעה זו הגלה רחמונה בעבור השר קיים והדר מעבר. דהיינו
דבותה כי רבה סיל גדולה על כולם אשר הגיל לת העם
מתחת יד מצרים זהו שר של מצרים מתחת יד דיקא כי הם
עבודינו מי בתוקפו ובגבורתו הגיל אותם מתחת ידו מאשר
בגזה עצה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם
כתב הוא מודעו של הקב"ה שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו •

ד' דרך ס' ספר אן נאמר בלוכן לאחר בכל דרך ה' אשר
ואמר יתרו פגיל אחכם מיד מצרים ומיד פרעה
ברוך ה' אשר ואחר בו פוד לוה' אשר הגיל לת העם מתחת
הגיל לתכם) יד מצרים ועוד לוך ומה בתחלה אמר אשר
הגיל לתכם בלשון נוכח ואח"כ דבר בלשון
נסתר אשר הגיל לת העם ופניו כלפי העם ועוד דמעיקרא
קאמר מיד מצרים ובסוף אמר מתחת יד מצרים • אמנם
הענין יובן בהקדים מלתא דאיתא בילקוט
בשם האכילתא ע"ב ויקח משה לת אשתו
ולת בניו וירכבם על החמור ושב ארצה
מצרים ח"ל בלותה שעה נאמר לאהרן לך
לקראת משה המדברה ינא לקראתו והם
מבשפו ומחבקו ומנשקו אמר לו משה אמי
אינן חיות כל הנסים הללו א"ל נמרדין א"ל אם טף ונשים אלה
עמך א"ל אשתי ובני א"ל נאיבן לתה מולכים א"ל נמצרים א"ל
על מרשעונים אנו מתעצרים ובכשיה הנלה הלמרונים בלולה
שעה א"ל משה ולאשתו ובני ברית לבך נאמר לתה שלוחים
עכ"ל ירלבורם מדבר קשה מ"ש לו לאהרן לבשה על הרשעים
אנו

לנו מלגו צרין ובכשו הבנתה לת הלחרונים ומשם קבלה מיניה
ולל לאחתו שתלך לנית לחרה ולגלה שבנו לוי לה היה בגלל
השעבוד ולל לף לם יולדך משה בנו ולחתו למצרים לה היו
מתעבדים כאם לפי שהם נחשבים בכלל שבט לוי ונרל לחרן
דכיון שמשה לקחתו בת פרעה מן היאור ונדלתו חצלה לה היה
ידוע מלולם שהם הוא ויכולין המצריים לומר דמשלר
שבטים הוא כל דפרים מרובה פרים ולף שבשעה ש
שהגליכתו אמו ליאור ותחבא לחותו מרחוק עד שבלה בת
פרעה ולקחתו ולולי שלא היו מלמינים לחותו בדבר הזה
דעי"ל דלא"ב דשבט לוי לה היה בכלל השעבוד מ"מ לה היו
מניחים לותם לנלת ממצרים ומידי שעבוד יצלו ומידי גלות
בלרך לה להם לה יצלו וקבת רלוה יש לנו
(דרך ב' נמלת מהלו דלוקה במדרש בש"ר פ"ה שימן ד'
תנוכר) ול"ל לכן לסבלותיכם ל"ר יהושע בן לוי
שבנו של לוי בני היה מעבודה פרך אמר
להם ברעה בשביל שאתם בנויים לחם לומרים נלכה נזבחה
לנו לסבלותיכם ע"כ ובני לסבלותיכם בני היפ"ת למלאכתם
שיש לכם לעבוד בבתיכם ע"כ. נראה מזה קלת ממ"ש להם
פרעה בשביל שאתם בנויים כי שלא היה מניחם לנלת ממצרים
והכי משמע ב"כ מה"ש שבטו של לוי בני היה מעבודת פרך
דמשמע מעבודת פרך בלבד היו בנויים וה"ל מסתברת שהרי
מנינו שנזרת כל הבן הילוד היתה לף בל שבט לוי שהרי משה
הושלך ליאור ול"כ לתשבר שעל דבר זה אמ"ל להרון למשה בל
הדלתות לנו מלעצרים ועכשיו הבלה לת הלחרונים
דשיינו לענין הבילה מלרן מצרים ולא לענין הסבלות • ובזה
יבל הכתוב בל נכון דהנה מסתמלת יתהו עם משה היה מדבר
ובמו שבלתר ויספר משה לאותנו כי' וע"ש הדברים לשר דבר
משה הוא לשר דבר ויאמר יהרו ברוך ה' לשר הניל לתבש
בדי מצרים ומיד בלרעה בלבד היו בנויים ולא לבלבד
הניל לת העם בעת נחרבה שהיו בע"ז מחבת יד שר של
מצרים שהיה עובן מה הלנו בע"ז לף הלנו בבי לפי שלא
בנלו לנלה מלעבת שלא בבנוהו לנלה מתוך שבטר ומתוך
שרוף הדשת ול"כ הוא פרעה ברשבו שהביד עליהם הסבלות
ובבודה קשה הניל לותם מבחת יד שר מצרים שלא בעבוד
פסיו בע"ז בלבד תולדו קולו וקלקלתו של פרעה היה תקנתו
של העם ודוק בי עוב הוא •

(דרך ב' בב' נרחנוף לבשוקי יהושע ה' והנשרף בל
ויושע ובו') לה ישיר משה ילאר בל נלחבן
לחר כי יש בו מן פרוק דמלחר שלאבר

ביה ישראל לת מצרים מת של שבת הים בם רלה לח"ך ובבו
שנלמר דיבה ישראל לת היד הגדולה והלה היל היה רלוש
לחת ולא בתי ילדות ובם מה שנלמ"ל יביר דמלי לה דקלבר
דמשמע לה ולא קורם כי תנוב מלחר מלחר שרה בד בשבת
לחבם הענין יהן בבקדים מלי ילחת בוחר הקדוש פ' בשלח
ע"ב ה' יולחם לבם ולחתם תחרישון ול"ל ר' לרבי ילחתם
ולדלי תנילת ה' בכל לחרי דמלי ולא"ב דלבם קרבת ובביר
דינה הבוה דינה בדבימותה הוא והבה חמינה דכתיב ה' ילחם
לבם ולא לחתמי בהבוה דינה דמלי רחמי בלל דהה כתיב לא בחר
בהם בד לחר ל"ל מילה שמע' מד"ם דלבי הבה דינה בדמלי
הוא דהבה בלילהון יחה ומיתה ולבחר לחבק לון יחה וקבלם
בעבה ביקבייהון ולחקבבו בחרבה ולא בבלה לרבה לבבלה
לון בד ולחשב לה בל"ם ימינים וקבילה לון הל"ר בפת ימיבל
תבלבמו לרב ובבין דה הלי דינה בדמלי בה ובל דה לא בעבה
בל"ם דיתבדרון ישראל מבה בעבלה דלי יתבדרון ישראל מבם
לה יתבדרון שמה דרחמי ולא יתבביד דינה בדמלי בם ל"ם
ילחם לבם ולחתם תחרישון דלא תתבדרון מידי ע"כ • תו לתתה
לחתם ע"ם ולחמינו בה' ובמשה בבנו ול"ל ובי בד הבמה לה
בלחמינו בה' ולא בתיב ולחמן הבם ולחמן הבם בד לינון
בבורלון דבבד לבו בל"ם בבולים לבה בבלחמינו ולבלחמינו הבוה מבם
דלחבר בתיבנו ולבלו לת ישמבת ה' בל' ע"כ ולבלחמינו בבלחמה בבלה
ולבלו ישראל לת מצרים מת בל שבת הים בד חזון לבלים שבם
ולבלו ישראל לת היד הגדולה לבר בשה ה' במצרים ולבלבו
בלובלים בל"ם ילחמינו הילה הגדולה לבבלה לבבלה דלבלבה בד
ולבלבה בבלבלה לבלבלה לבלבלה בבלבלה בבלבלה בבלבלה בבלבלה
בבלבלה בבלבלה בבלבלה ב

כדי להתגדל ולהתיהר נקרא חוצה לפי שמשתמש בכתר תורה עצמו ועושה גופי תורה עטרה להתגדל בהם כמ"ש בפרק ד' דאבות ר"ג אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קורדום לחפור בהם כך היה הלל אומר ודאשתמש בתגא חלף הלא לארת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם ופירש שם שרע"ם ז' תעשם עטרה להתגדל בהם שלא תאמר אלמוד כדי שיקראוני רבי ויושיבוני בראש וכיוצא בזה פירש רש"י ז"ל שם ובכדי נתחבטו המפרשים כדי ליישב הסיא אחנייתן עם הסיא דאמרינן לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפי' שלא לשמה וכו' וכמ"ש הר"ב מדרש שמואל ולפי דרכינו משמע הריטב"א אין כאן קושיא וכן מצאתי לרש"י ז"ל דמשמע דאית ליה חלוקא שפרי כתב להסיא דאמרינן פרוש שכמי זה העושה מעשה שכם וז"ל מעשה שכם שהלו לש"ם אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו פני אדם ולא לשמים ע"כ. הרי שכתב דמי שעוסק כדי שיכבדוהו לאו מעלותא היא ובכדי נרגש מזה מהרש"ל ותי' כדותק יע"ש. אמנם לפי דרכינו דיש לחלק בין פרוש מלחבת שבר למי שמקיים להתגדל ולהתיהר קושיא מעיקרא ליתא אמנם אכתי יש לדקדק בדברי הריטב"א ז"ל דאמאי מוקי לה להסיא דלעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה כשעושה מידה לבד הו"ל לאוקמי נמי כמי שעוסק מלחבת שבר ולחשבר ובדרא מעיקרא נקט:

אמנם אי קשיא הא קשיא מהסיא דגרסינן בפ"ד דמגילה דף כ"ג ואיתא נמי בפ"ב דסוכה דיל"ל דרבי נדולה עבירה לשמה מביאה לשלא לשמה אמנם אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפי' שלא לשמה כו' הלא אומר כמצוה שלא לשמה דבתיב תנורך מנשים יצא אשת חבר הקני מנשים בלהבל חנורך אמלן נשים בלהבל שרה רבקה רחל ולאה ופיר"ר"ש ז"ל תנורך מנשים יצא על שעשתה עבירה לשמה כדי לחיות כחו של אותו רשע כדי שתהא יכולה להוריד כלהבל נשים שאינו רחם שעשו מצוה שלא לשמה שרה רחל ולאה שאמרו לבעליהן לבא אל שפחתן ולא לשם מצוה אלא לפי שתקנאות זו בזו בהל בלחוקה ושרה ולאה בלאמות עכ"ל. הרי מצינו דמצוה שלא לשמה שעשו האמהות מחמת קנאה כדי להתגדל ולהתגדר מעלותא היא ואעפ"כ לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפי' שלא לשמה ומה שותרא"ש הריטב"א ז"ל דמי שעושה להתגדל ולהתגדר תורתו נעשית לו ס"ם. גם לפירוש החוספות בפרק מצות חליצה דף ק"ב ומצוה שלא לשמה שעשו האמהות הוא שעשו מצוה שמה שנודונו עם אלות שלא לשמה לפי שהיו נהנים מן הנחלה מצה"כ יצא שלא נהנית מן שבילים של אותו רשע לפי שעונתן של רשעי רומי היה חגל בדיקי' לפי שהיה מעמיד עצילתו בנשמה שלא נאם על אות הגל בה זוהמא וגוייס לא בפקה ומהמון כדאמרינן אתם בנמרא גם מה נראה דהעוסק לאנאתו דוגמת האמהות מעלותא היא הסך דברי הרשב"א ודאשב"ר ודש"ם הריטב"א דכשהוא עוסק להתגדל ולהתגדר תורתו נעשית לו ס"ם אין פירושו להתגדל ולהתגדר דהיינו נקנות לו ס"ם לעצמו ויכבדוהו ע"ל ויקרהו רבי אלא שכונת היא להתגדל ולהתגדר על חברו והיינו כדי לקנאר ולקנאה אחרים בפלוכות שכתבו החוספות ב"ב דהורדו נעשית לו ס"ם דה הוא אלעזר רב"ע דס"ם היא לו" וכן מצאתי קצת ראיה לדבר זה מדברי החוספות בפ"ר דעבודה זרה ר"ע דאמרינן אתם עלין נעשים ובלי דאמרינן אתם לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה ובלי נעשים שלא לשמה ובלי לעולם יעסוק אדם כו' שכתבו שם דהיה דע"ב ונרכות דף ל"ז דבלל העוסק שלא לשמה נוח לו שלא נברא ח"ל כי שהיו אומר כדי לקיים אלא כדי לקנאר ובקנאר מ"ש אמרינן רבא דמי כתיב

ולאו קאמינן הכא שכתבו דלהתיהר לאו מעלותא ובשם דוגמאי בברכות ותענית וסוטה וגזיר בתבו דלהתיהר מעלותא היא ולא מליהם נאמר נוח לו שלא נברא אלא ודאי דמ"ש בשמים דלהתיהר לאו מעלותא היא הוינו כדי להתיהר על חברו ולקנאתו בהלכות והמ"ב דאיכא לפרושי הכי בדברי הריטב"א דלהתגדל ולהתגדר שכתב הוינו על חברו לקנאתו בהלכות ולענאתו אמנם עדיין אין זה ניח לי דא"כ לת"ל לאוקומי ההיא דיעסוק אדם בתורה ואפי' שלא לשמה כשעושה מידה ליצלנ ולינתי בדיבה בין להתגדל ולהתגדר על חברו בין להתיהר ולקנות שם לעצמו דהיא נמי מעלותא היא לפי דרך זה ולכן הכרחה בדעת הריטב"א ז"ל דגם כדי להתיהר ולקנות שם לעצמו ויכבדוהו ויקרהו רבי לאו מעלותא היא

והדרא קושיא לדוכתה:

והנראה אלא ביאור קושיא זו לפי תומר הנושא והוא

במה שם להקשות מהכי סוגיי דגזיר ו

ודהוריות אמאי דאמרינן בפרק אלו דף ק"ח אמר ליה רבא לרבה בר מרי בתיב ויעבד אלהים אחרים שם אלהה משמע דבנדל כשהו מכשלך אורח הרבא לאיתר למלכא הכי אמר ליה מעין קאמר ליה דאלת"ם מכורך מנשים יעל לאם חבר הקני מנשים בלהבל חנורך מאן נשים בלהבל שרה רבקה רחל ולאה אורח הרבא לאיתר הכי אלא מעין קאמר ה"נ מעין קאמר ע"כ. והא קא תזינן בחלין בגוייר דגזיר והוריות דקאמר דב נחמן בי לפי הס"ד נדולה עבירה לשמה שמנה שלא לשמה והיינו מדבתיב מנשים בלהבל חנורך דאלו אורח אדבא לאיתר הכי והא דקאמר מעין קאמר משום דאלו אורח אדבא לאיתר הכי נמי דקאמר רב"ע נדולה עבירה לשמה מצוה שלא לשמה לא מייתי ראיה מפסיפים דקרא מדבתיב מנשים בלהבל חנורך דהכא מעין קאמר אלא מייתי לה מדרשים דקרא דכתיב חנורך מנשים יצא והיינו נשים דבלמא דרוכן בכולן הן הנה עובדים ע"מ לקבל פרס וכמו שכתב הרמב"ם פרק יו"ד מהלכות תשובה דאחרי עבודת הכוכבים בכלל לפי שדעתן קלה ומאי דמייתי דגמרא פיפיה דקרא מנשים בלהבל חנורך אמן נשים בלהבל כו' לבנ' ואחות ריבה חנא פיפיה ולאו לדיתיה הוא דקמייתי לה יתו אלא לאיתר דאם ת"ל דמנשי בלהבל חנורך הוא דקמייתי לה מ"מ ס"ל לרב"ע דנשים בלהבל כל עבודתם היתה ע"מ לקבל פרס והיינו מדכתיב בלחרהם אחר ידמה אלא בנוי ואת ביתו לאחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו ופירש"י נתחוש שכך היה מצוה לביתו שאברו דרך ה' כו' כדי שביא ה' על אברהם אשר דבר עליו אדי בביתו של אברהם היו עובדים ע"מ לקבל פרס וביתו היינו אשתו וכה"ב מעלותא הוא אלא דכ"ב דשלמי לתתיבר דס"ל לרב"ע דגריעא הוא טובא כלאור לעיל אמנם אבמי כל זה אינו שוה לדברי רש"י ואמריינ דאיל לשמת הריטב"א דכדי לקנאר ולקנאה אחרים דבלכות שכתבו החוספות ב"ב דהורדו נעשית לו ס"ם זה הוא אלעזר רב"ע דס"ם היא לו" וכן מצאתי קצת ראיה לדבר זה מדברי החוספות בפ"ר דעבודה זרה ר"ע דאמרינן אתם עלין נעשים ובלי דאמרינן אתם לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה ובלי לעולם יעסוק אדם כו' שכתבו שם דהיה דע"ב ונרכות דף ל"ז דבלל העוסק שלא לשמה נוח לו שלא נברא ח"ל כי שהיו אומר כדי לקיים אלא כדי לקנאר ובקנאר מ"ש אמרינן רבא דמי כתיב

עד שמים בשבך ובתיב מעל השמים כלן בעוסק לשמה כו' אתם אחירי נאקיים כדי שיכבדוהו עכ"ד. הרי דס"ל דבדי שיכבדוהו מעלותא היא ושלא בשעת הריטב"א ז"ל ח"כ הו לק"מ אתהיא דמנה שלא לשמה שעשו האמהות דבשביל קנאה הוא דבנדל ולקנות שם ואפ"ה מעלותא היא אמנם הא קשיא לפ"ז נמה שפירש"י בפסיק דפרוש שכמי העושה מעשה שכם שהלו שלא לש"ם אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא לשמים עכ"ל. הרי שכתב כבדי שיכבדוהו לאו מעלותא היא דפרוש שכמי הוי והרי זה סותר הקורס מ"ש בפ"ב דברכות דעליו מ"כ בדול עד שמים חסדך ועלה אמרי' לעולם יעסוק אדם ואפי' שלא לשמה ובלתם דהיא קושיא חזקה ובדולה היא בעיני וכעת לא מצאתי מענה וע"ע. שוב מצאתי למהרש"א שברגש מזה וכתב דתקשי ליה על פרוש שכמי מהיא דיעסוק אדם כו' וי"ל דהאי שלא לשמה דפסק גרים עפי דמפרשמא ביון דבנר עבר עבירה ועינה אותה דלכך נתחייב הרינה עכ"ל ולא נחה דעתי בזה דאם איתא הו"ל לפרוש דפ"ר היכא דמפרשמא תלתא ולא לכתוב סתם אף זה מעשיו להנאתו כיכבדוהו ר"ל ולא לשמים ולכתי קשיא לי. ומתוך דבר הנך דוחה דהדרא קושיא לוכחתה מאי דקשה מרן ז"ל עת"ש רש"ז ז"ל על העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים דלשמה כלאר נוסח אלאי ולא כדי להקרות דבי דמשמע דלהקרות דבי הוי שלא לשמה דתורתו ס"ם שהי אחרי לעולם יעסוק אדם עו' והכני יוסף בהפלגת דאיהו בתב בפ"ב דברכות דכדי שיכבדוהו עליו אמר בדול עד שמים חסדך ועלה קאמר

התם יעסוק אדם:

והנה מרן ז"ל תי' לקושיא זו שהקשה על רש"י בתורת ב' ותוכ' בתי' ואמאי דאיכא למידק בפי' רש"י שכתב לשמה בלאר עוני ה' אלהי ולא כדי להקרות דבי שלא לשמה חוא כדי שיכבדוהו מעלותא היא ושלא בשעת הריטב"א ז"ל ח"כ הו לק"מ עדיין אמאי דקאמר הכא שלא לשמה חוא כדי להקרות דמנה דבשביל קנאה הוא דבנדל ולקנות שם ואפ"ה מעלותא היא אמנם הא קשיא לפ"ז בתמ שפירש"י בפסיק דפרוש שכמי העושה מעשה שכם שהלו שלא לש"ם אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא לשמים עכ"ל. הרי שכתב כבדי שיכבדוהו לאו מעלותא היא דפרוש שכמי הוי והרי זה סותר הקורס מ"ש בפ"ב דברכות דעליו מ"כ בדול עד שמים חסדך ועלה אמרי' לעולם יעסוק אדם ואפי' שלא לשמה ובלתם דהיא קושיא חזקה ובדולה היא בעיני וכעת לא מצאתי מענה וע"ע. שוב מצאתי למהרש"א שברגש מזה וכתב דתקשי ליה על פרוש שכמי מהיא דיעסוק אדם כו' וי"ל דהאי שלא לשמה דפסק גרים עפי דמפרשמא ביון דבנר עבר עבירה ועינה אותה דלכך נתחייב הרינה עכ"ל ולא נחה דעתי בזה דאם איתא הו"ל לפרוש דפ"ר היכא דמפרשמא תלתא ולא לכתוב סתם אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו ר"ל ולא לשמים ולכתי קשיא לי. ומתוך דבר הנך דוחה דהדרא קושיא לוכחתה מאי דקשה מרן ז"ל עת"ש רש"ז ז"ל על העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים דלשמה כלאר נוסח אלאי ולא כדי להקרות דבי דמשמע דלהקרות דבי הוי שלא לשמה ולא בלשמה דתורתו ס"ם שהי אחרי לעולם יעסוק אדם עו' והכני יוסף בהפלגת דאיהו בתב בפ"ב דברכות דכדי שיכבדוהו עליו אמר בדול עד שמים חסדך ועלה קאמר

התם יעסוק אדם:

והנה מרן ז"ל תי' לקושיא זו שהקשה על רש"י בתורת ב' ותוכ' בתי' ואמאי דאיכא למידק בפי' רש"י שכתב לשמה בלאר עוני ה' אלהי ולא כדי להקרות דבי דמשמע דלהקרות דבי הוי שלא לשמה ולא בלשמה דתורתו ס"ם שהי אחרי לעולם יעסוק אדם עו' והכני יוסף בהפלגת דאיהו בתב בפ"ב דברכות דכדי שיכבדוהו עליו אמר בדול עד שמים חסדך ועלה קאמר דמנה שלא לשמה שעשה לו ס"ם הוא שלא לשמה דבשביל קנאה הוא דבנדל ולקנות שם ואפ"ה מעלותא היא אמנם הא קשיא לפ"ז בתמ שפירש"י בפסיק דפרוש שכמי העושה מעשה שכם שהלו שלא לש"ם אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא לשמים עכ"ל. הרי שכתב כבדי שיכבדוהו לאו מעלותא היא דפרוש שכמי הוי והרי זה סותר הקורס מ"ש בפ"ב דברכות דעליו מ"כ בדול עד שמים חסדך ועלה אמרי' לעולם יעסוק אדם ואפי' שלא לשמה ובלתם דהיא קושיא חזקה ובדולה היא בעיני וכעת לא מצאתי מענה וע"ע. שוב מצאתי למהרש"א שברגש מזה וכתב דתקשי ליה על פרוש שכמי מהיא דיעסוק אדם כו' וי"ל דהאי שלא לשמה דפסק גרים עפי דמפרשמא ביון דבנר עבר עבירה ועינה אותה דלכך נתחייב הרינה עכ"ל ולא נחה דעתי בזה דאם איתא הו"ל לפרוש דפ"ר היכא דמפרשמא תלתא ולא לכתוב סתם אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו ר"ל ולא לשמים ולכתי קשיא לי. ומתוך דבר הנך דוחה דהדרא קושיא לוכחתה מאי דקשה מרן ז"ל עת"ש רש"ז ז"ל על העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים דלשמה כלאר נוסח אלא

גדולה עבירה לשמה ממצוה ש"ל אומרו דהא דאמרינן דמצוה ש"ל בריעה הוא בלקנטר דוקא משא"כ ההיא דיעסוק אדם ואפי' ש"ל דמיירי להתייחר ולקנות שם וכתלוק התוספו' שהוא מוכרח והרב ז"ל נדחק לתרץ לזה יע"ש הלא בספרתו • ואנכי אבלע"ד לומר דהתירון ברור ופשוט והוא דמאי דאמר רבי גדולה עבירה לשמה ממצוה ש"ל אל ודאי דיליף לה מדכתיב תבורך מכל יעל מנשים באהל תבורך לפי שישל עשה עבירה לשמה והאמהות נשים באהל עשו מצוה שלא לשמה כפרש"י שסכיפו שפחתן לבעליהן משום קנאה שמתקנאות זו בזו אז כפירוש התוספות שעשו מצוה להנות מבעליהן ש"ל שהיו נהנים מן הביאה וא"כ מה שעשו פלאפות מצוה ש"ל היינו כדי להתייחר ולקנות שם לפי' רש"י דמשום קנאה הוא דעבוד ולהנאת עצמן אז לפירוש התוס' דהוי מצוה להנאתן מהביאה ולא לקנטר ח"ו דהא ודאי ליכא לאימר שעשו פלאפות לקנטר דאמרינן כה נות לו שלא נברא אלא ודאי להנאתן וא"כ הדי לך פהיא דרבי' לא מייריי כמצוה ש"ל דלקנטר אלא בלהנאתן ועלה קאמר גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה ומש"ם קא מריך שפיר מהא דיעסוק ואפי' ש"ל דמיירי נמי בלקנות שם ולהנאת עצמן ובזה ליכא כלום שום סרך קושיא שהקשה הרב ז"ל ותה ברור לע"ד •

ודהנה מהאי סוגיא דנזיר הקשה בר"ל בקדושין פי' קב"ל לש"ס הרמב"ם ז"ל בס"ב מהלכות ת"ת ה"ל תחילת דינו של אדם אינו נדון אלא על התלמוד ואחר כך על שאר מעשיו לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך ש"ל בא לשמה עכ"ל • ולפיך תלה הדין בעסק התורה ש"ל והלא בהאיה דנזיר ברשי' לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות לעבר' שלא לשמן כו' וא"כ מצות יוכיחו בלין תחילת דינו עליהם ובכ"ז התירו לעשות ש"ל וכ"ת דלא נרים הרמב"ם ומצוות אלא בתורה לבד הא ליתא מדברי' לרב נחמן ב"י מינה דקאמר גדולה עבירה לשמה יותר ממצוה שלא לשמה ופרי הקלות | מהרח"ל בספר ישרש יעקב ומש"ל בנזיר מהא דאמרינן התם אומה אמר ר"י א"ר לעולם יעסוק אדם בתורה אפי' שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצתה ממנו רות ע"כ הרי דבמצוות נמי כהיתה דבלק שהקריב קרבנות אמרינן יעסוק בהן ש"ל •

ואשר לני אחזה לרביעוב קושיא זו בהקדים מ"ם ה"ר יונה בריש"ק דברכות והניאו מרן הכ"י ז"ל פי' תקפ"ט וז"ל ואפי' מי שסובר דמצות א"ל כולם ה"מ בדבר שיש בו מעשה אבל במצוה שתלויה בלבד ובאלו אבוין באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצוה עכ"ל • אף אנו נאמר דומה לדבר זה שהיה מקום לדון ונומר בבד דבשלמא אם יעסוק אדם במצות ש"ל יהי מצוה יצא וברין הוא שיעול שכרו דקבעיד מעשה בידים ואינו מעשה אבל אם יעסוק אדם בתורה ש"ל שהיא מצוה התלויה באמירה לבד מה שעשה לומר בה ומהני שלא לשמה שהרי כונה לשמה ליכא ומעשה נמי ליכא נמצא שלא עשה שום דבר מהמצוה וכמ"ש ה"ר יונה לענין אבן א"ל כונה • אמנם תשובה לדבר זה מצינו ע"פ מ"ש ות"ת כנגד כולם ואז נרשינן בסס"ק דקדושין ר"מ נמנו וגמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה ופסק התלמוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה בדרב המנונא דאמר אין תחילת דינו של אדם אלא ע"ר תורה ע"ש • ועפ"ז נמצא דמאחי ת"ת שהיא שקולה כנגד כל המצות והתלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה ולכן הוא קודם למעשה ודינו קודם למעשה משום שכי באמירה לבד הוי ליה כמאן דקבעיד מעשה כיון שמביא לידי מעשה ומהני נה אף ש"ל ככל המצות התלויות במעשה משא"כ בשאר מצות שתלויות באמירה לבד ובא"ש הלאור יבואו המשך

דברי הרמב"ם ז"ל כמין תומר שקודם לזה כתב הרמב"ם אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד ת"ת אלא ת"ת כנגד כולם שהתלמוד מביא לידי מעשה לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל אקום ואח"כ כתב תחילת דינו של אדם אינו נדון אלא התלמוד ואח"ב על שאר מעשיו והיינו במ"ש בגמר כשם שהתלמוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה ופ"ש הדברים האלה שביר קאמר הרמב"ם אלא לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה כי ע"כ התלמוד בתורת מוקדם מתישבת שביר הבינ' דיפסוק בתורה ש"ל משום דהוינן בה דאמאי מהני בה ש"ל כיון שהיא תלויה באמירה לבד ואין בה מעשה וכונה נמי ליה בה דאמ' קבעיד ש"ל אחמשה בין דהתלמוד גדול שהוא קודם למעשה ודינו קודם למעשה לפי שהוא מביא לידי מעשה א"כ הו"ל כמאן דקבעיד מעשה לפיכך אמרו חכמים יעסוק בה ש"ל שמתוך שלא לשמה שלא לשמה בא בה לשמה ונזה אנו דברי הרמב"ם כהוגן מקושרים היטב קשר אמיץ טוב וישר • ובכן ונבקשה מלפני אלהינו על זאת יעש פלנו אהבתו ורחמיו ירחמו ירחם המומות לשמור ולעשות ולמוד ולמד את כל דברי התורה כאשר צונו ה' אלהינו ולא נפנה דרך כרמ"ם בגדולות ונפלאות לשם טוב ולתהלה לפנוד ולתפארת כי אם לירא את השם הנכבד והנורא ולאהבה אותו ולדבקה בו בלבב שלם אמ"ר •

דרוש ב

למעלת מתן תורה

בירקוט בשם ספרי פרשת וזאת הברכה תורה ציוה לנו משה ציווי זה אינו אלא לנו אינו אלא בשבורינו וכן הוא אומר ואתנה הבית לשם ה' אלהי ישראל בית זה לשמה ואיש שם מקום נאמרון הוי ציווי זה אינו אלא לנו אינו אלא בשבורינו עכ"ל •

בריך רחמנא דב הוא דאית ליה בדיבא בדאוריתא • ותנן בבחירתא • בחיר שבאבות ויבחר בזרעם מעתה לשוני יחבא אורתא • דבחר ומקני תורה קנין אחר בשטרי לקייתא • הוציא מהר פארן ואתא • ואייתי מחניתא • בידיה מחנתא עבתא • דבני מסכתא • ואמר לן אמרתא • כמה הכתא בגרזותא • מהני מילי מעלייתא • נטילתה כמתיבתא • עליך תליתאי שלים נאמן סמוך לחיימנותא • ופתח לה פתחא לפתאי פרסתא • מהכא כה תאמר לבית יעקב והגד לבני ישראל ואיתא במכילתא •

ווי"ל בה בלשון הקדש כה בסדר הזה כה בענין הזה כה שלא תפחות ולא חוסיף עכ"ל • וחזות קשה הלדש ראיה לשיטים מה שעם פרשה זו נאמרה בלה"ק ועל הסדר נאמרה והלא לין מזקדם ומאחר בתורה ותורה נאמרה בכל לשון • גם לאזהרה למ"ל שלא יפחות ולא יוסיף דמהיכא תיתי בא לא הכל אחת לאזהר ראמנא מה שאין כן בכל דברות ובכל אמירות לא נאמר בהם כענין הזה לא בפתח נאמרו ולא שנה אלא שבה פליו מכתוב אחת לפניה ואחת לאחריה לאחר מכאמרה פרשה זו שם נאמר אלה הדברים אשר דבר אל כל בני ישראל ואיתא במכילתא שלא תפחות ולא תוסיף אשר דבר אל כל בני ישראל בפרי הזה ע"ב ועל מרלסגים אנו

ודין

בנין לשם נאמרים והוסיף עליהם דהדר אהדריה קרא ?

אבן תחילה ואחר בנין כתובים הנאמרים בענין ויהי מאחרת ויאב משה לשפוט את העם כו' מדוע אתה יושב לבדך ואל העם נצב עליך מן בוקר עד ערב ויאמר משה לחותנו כי יבא אלי העם לדרוש אלהים כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו • ואיכא למידק דאמר זו תשובה אחר הסיב משה לחותנו כי יבא אלי העם כו' מי יהיה להם דבר בו ושפטתי כו' דמאלי הדושא קא"ל ליתרו כי הוא יאב לשפוט את העם וכי לא ידע זה יתרו והלא העיטי בשר לו ראה וידע וכדכתיב וירא חותן משה וא"כ הא ודאי דבוראתו היתה אהי"ל למשה לחנות סובים והקל מעליו ומש"ם לו את"כ וא"ז ליכא פרוקא כלל בעבור דהוה סבי ליה לאימר הדא מתרתי לו כתוב אחד אומר כי יבא אלי העם אל כתו' אחר אומר כי יהיה להם דבר ואחר דשניהם לדבר אחר כתכונו ואחרו דבר אחר ובזה דפתח קרא בלשון רבים כי יהיה להם דבר וסיים בלשון יחיד בא אלי ואם פנים הם באים אלי מבני ליה ועוד צריכין אנו לפורש"י מאי דאיתא במכילתא ויאמר משה לחותנו אמרו הדבר הזה אלא יאודים אים בבר עבו אחת ר"ג מה ראה משה לומר כי יבא אלי העם אחר ליה ואם לא מה יאמר כשהגיע אומר לדרוש אלהים יפה אחר ע"כ : והדבר צריך ביאור שאלת תלמיד לרב מאי היא והלא תשובתה בצדה ואם לא מה יאמר ואם הכונה היא שלא היה לו ליקח גדולה לעצמו ולומר כי יבא אלי א"כ לכתבי הקושיא בתקומה עומדת ודאי זו תשובה ואם לא מה יאמר דהול"ל כי יבא העם לדרוש אלהים ולא לתלות בזכות עצמו ואם תשובה זו מספקת מאי האי דקמסיים בה כשהגיע אומר לדרוש אלהים יפה אמר והלא בבר הביאו אמרו מוכרח לומר כן • ועוד נבין ונדון במ"ש יתרו לא טוב הדבר אשר אתה עושה כו' עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם מול האלהים כו' והזהרתה אתהם את החקים ואת התורות כו' ואתה תחזה מכל העם כו' כי כל הדברים הגדולים אשר דבר קודם פרשת ואתה תחזה הן הנה לך לאותר ומה עשה פתח בגדולות הוא התחיל בעצה היה אתה לעם מול האלהים דהיינו שתהיה שליח ומלין בינותם לתקום ושואל משפטים מאתו וכמו שפרש"י ז"ל גם והבאת אתה את הדברים אל האלהים דהיינו דברים שאתה שומע תביא ותרצה להם וכמו שדרז"ל גם והזהרתה אתהם את החקים ואת התורות כו' הנה ככל הדברים האלה הוא היה עושה מלו ומקדם והרי זה אות אלמוד ומצא למד ובקרא דמלאת אצריך לאשמועינן כי יבאר משה אותי אל ויאסף אחם נרשם חמש ויאספנו הם וא"כ מי"ל לאתחיל מפרשת ואתה תחזה ואו לא גם ל"ל דרז"ל בתכילתא הים אתה לעם כו' מיה להם ככלי מלא דברות ע"כ דלמה משנו משל לכלי מלא •

אמנם הכל יבא לכלל ישוב בהקדים מאי דאיתא בגיטין פרק החקבל דף ו' ומי שאחזו דפ"א דפרק כל הגט ש"ש דקמפלגי ר"מ ורבי יוסי בלומר לב' תנו גט לאשתי ר"מ כיון דשלשה ניתנו וגם לא אמר להם כתבו אלא תנו לשם ב' אמר להם ויכולים הם לומר לשופר שיכתוב ולבדים שיחתמו • זר"ל פליג עליה ואמר שאינן יכולים לנוות לאחרים שיכתבו ויחתמו אלא הם בעצמם צריך לכתוב ולחתום ואמיקא בגמרא ואמאי נאמר אמרו לסופר שיכתוב ולעדים לחתום אינן יכולים לומר לאחרים לכתוב ולחתום וה"ע דר"י מאשם דס"ל מילי לא ממסרן לשליח דהכל מילי בעלמא מסר להו ואין בדברים כח להיות חוזרין ומסרן לשליח אחר דהיינו לסופר ולעדים ולא דמי למוסר גט לשלוחו שיכול לחזור ולעשות שליח אחר דשאני גט דאית ביה ממש ולא הוי מילי

ולחדרים תו בגמרא דשמואל ס"ל כוותיה דר"י פיכח דלא אמר אחרו דאינן יכולים לנוות לאחרים אבל היכא דאמר אחרו פליג עליה דר"י וס"ל דיכולים לנוות לאחרים לכתוב ולחתום ופסקו רוב הפוסקים כר"י דאף לאומר אחרו אינם יכולים לומר לאחרים לחתם ר"מ ס"ל דאף דמילי לא ממסרן לשליח מ"מ לגבי מאחרן דאינמא מלחת דב"ד ולכן היכא דאמר לב' תנו יכולים לומר לאחרים לכתוב ולחתום • מה אותה הטם בפרק כל הגט דמתנה פרי היא כגון אלינא דשמואל וקי"ל הלכתא כוותיה ברבינו וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מה' זכיה שאין אדם יכול לאסור דברים לשליח במתנה ג"כ ואם אמר לב' אמרו לפ' וב' שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנום לבעלי אין זה כלום ואם אמרו לאדם לכתבו ולתנו למקבל לא קנה עכ"ד • מעתה נדבר משפטו בל"ד דהנה בתורה נתנה ב"י פרסור ומשה קבל תורה מסיני ונעשה שליח בדבר זה למוסרה לישראל ודברי תורה הו"ל מילי ומילי לא ממסרן לשליח ואע"ג דאלוחות יש בהם ממש מ"מ אחר פרפרות והאחירות והחקים והמשפטים אין דיני ממונות ודיני נפשות וכל תורה שבע"פ אין הן הדברים הנאמרים הכא נמשה בדברים בעצמה ולכן הדין נתן שהיינו יכול למוסרם לשליח אחר כדי ליתנם לישראל ולכן סוברת במעשיו הוא בעצמו ויש מאה לשפוט את העם להורות להם את החקים ואת המשפטים ולא לאחר את הנקים ושפטו את העם מעתה ודבר הזה אשר אתה עושה לעם אינו טוב אם אתה עושה לבדך ואל העם נצב עליך מן בוקר עד ערב דהיינו שכולם באים לגמור מאיך כעם בכהן היה לך לאמר לזקנים ושמת אותם ראשים על העם שרי אלפים ושרי מאות אמנם מרע"ה הוה ס"ל כר"י דהלכתא כוותיה דאף לב"ד לא ממסרן דמילי ניתנו ולא הביב דבר זה לא אחסר מעמו דהו"ל מילי ומילי לא ממסרן לשליח ח"ש כי יבא אלי העם לדרוש אלהים ודהיינו הם נריכים לבא אלי בעצמי כיון שהוא לדרוש אלהים ואלי אלא מאחר שיתרץ זה ואלו היו הדברים מאלי ומאחר הייתי יכול לעשות שליח לבל כיון שאני שליח מלת ה' ל"כ אין שליח עושה שליח ועפ"ז יובן המאמר הכ"ל הדבר הזה שאל יאודים אים בבר עבו אלת ר"ג מה ראה משה לומר כי יבא אלי העם א"ל ראה אלו מה יאמר בשהגיע אומר לדרוש אלהים יפה אמר זו שאל יאודים אלת ר"ג מה ראה משה לומר כי יבא אלי העם א"ל ראה אלו מה יאמר בשהגיע אומר לדרוש אלהים יפה אמר והלא בבר הביאו אמרו מוכרח לומר כן • ועוד נבין ונדון במ"ש יתרו לא טוב הדבר אשר אתה עושה כו' עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם מול האלהים כו' והזהרתה אתהם את החקים ואת התורות כו' ואתה תחזה מכל העם כו' כי כל הדברים האלה אשר דבר קודם פרשת ואתה תחזה הן הנה לך לאותר ומה עשה פתח בגדולות הוא התחיל בעצה היה אתה לעם מול האלהים דהיינו שתהיה שליח ומלין בינותם לתקום ושואל משפטים מאתו וכמו שפרש"י ז"ל גם והבאת אתה את הדברים אל האלהים דהיינו דברים שאתה שומע תביא ותרצה להם וכמו שדרז"ל גם והזהרתה אתהם את החקים ואת התורות כו' הנה ככל הדברים האלה הוא היה עושה מלו ומקדם והרי זה אות אלמוד ומצא למד ובקרא דמלאת אצריך לאשמועינן כי יבאר משה אותי אל ויאסף אחם נרשם חמש ויאספנו הם וא"כ מי"ל לאתחיל מפרשת ואתה תחזה ואו לא גם ל"ל דרז"ל בתכילתא הים אתה לעם כו' מיה להם ככלי מלא דברות ע"כ דלמה משנו משל לכלי מלא •

אמנם הכל יבא לכלל ישוב בהקדים מאי דאיתא בגיטין פרק החקבל דף ו' ומי שאחזו דפ"א דפרק כל הגט ש"ש דקמפלגי ר"מ ורבי יוסי בלומר לב' תנו גט לאשתי ר"מ כיון דשלשה ניתנו וגם לא אמר להם כתבו אלא תנו לשם ב' אמר להם ויכולים הם לומר לשופר שיכתוב ולבדים שיחתמו • זר"ל פליג עליה ואמר שאינן יכולים לנוות לאחרים שיכתבו ויחתמו אלא הם בעצמם צריך לכתוב ולחתום ואמיקא בגמרא ואמאי נאמר אמרו לסופר שיכתוב ולעדים לחתום אינן יכולים לומר לאחרים לכתוב ולחתום וה"ע דר"י מאשם דס"ל מילי לא ממסרן לשליח דהכל מילי בעלמא מסר להו ואין בדברים כח להיות חוזרין ומסרן לשליח אחר דהיינו לסופר ולעדים ולא דמי למוסר גט לשלוחו שיכול לחזור ולעשות שליח אחר דשאני גט דאית ביה ממש ולא הוי מילי

בגין

ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਇਹ

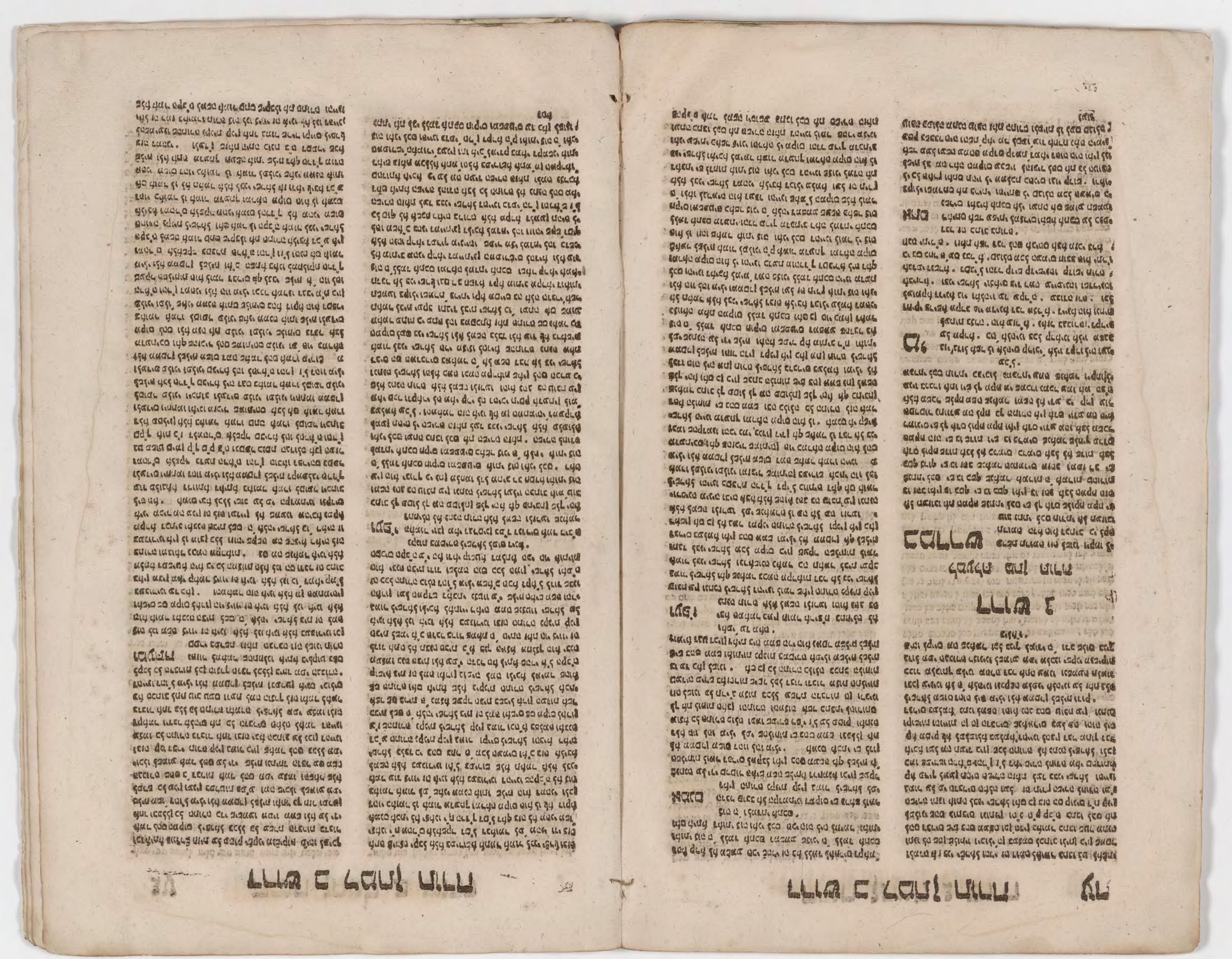

ופנה לת״ת ויתרם כל דבר שבעתה כלמוד ובתם לם
שמוע כו׳ והנה בעת״ה בחיק קרח ולף גם זלת לכנליה לתנלים
לם שמוע תשמעו בניבנת דמשמע״ב לתרי דחדר כבליה ל
לדבוריה ושמרתם לת לריתי דהיינו הך שמות ושמוע חדת
ניהו גם שכרו עסול והיתם לי סבולה כו׳ ושמר עליו ולחם
דהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ומלי ולחם דקלמר גם
מלי עשמת קלמר גם כי לי כל הלרץ ״

אכן הן קדש לבעה לדברים נלן לבלר מלי דכתי ביהושע
סימן ב׳ בענין רחב הזונה כשהעמי לת המרגלים
לחר שלח יהושע לחור לת לרץ ויריחו ולם כתיב תמן ותלמר
לל לחנשים ידעתי כי נתן ה׳ לכם לת הלרץ כו׳ וכי נמוגו כל
יושבי הלרץ מפניכם כי שמענו לת חשר הוביש ה׳ לת מי ים
סוף מלפניכם כו׳ ולחר עשיתם לשני מלכי לחלי לרי כו׳ ונשמע
ויחם לבכנו כו׳ ועתה השבעו נלן לי נה׳ כי עשיתי עמכם חסד
ועשיתם גם לתם עם בית לבי חסד ונתתם לי לות למת
ותחיתם לת לבי ולת לחי כו׳ ולהבה למידק לת שיב גם
ידיעה בתחילה נלמרים ידעתי כי נתן ה׳ כו׳ כי מי לל ירע
בכל לנה ״ גם למה נגרבה לתשתעוי כבל הדברים הלנה
דמל מלי דלתים לה לתושע״ל הוה לתבנע לה לחיות נפש לותה
ולת בית לבים ולמה קרמם בל הני מילי קודם שלנה על השנו
ולם לומר דכיון שסתרן נתנה להם לכן לשתר״ל הגיעה ושלל״ה
לשה לצולי מנלה מן חסורעות הנה לזה היה לי לומר כי נתן
ה׳ לכם לת לרץ ולזו לת ולמה דברנית דברים הדברים דלה
תשמע לזו למה נלחרו גם מלי ועתה דקלמר ועתה חשבעו
לת לי נה׳ כי גם מ״ש ונתתם לי לות לחת לת מודע מהו לומ
לחת דמה כיון שנשבעים לה ולחי שמתקיימין לת דבריהם
לחת ולמתים ולת חשרי לשבועתת ולם לת תלמין להם
בשבועה כמה תלמין ולמי לובת מירי ובדרכה מינם ולו מהו
דין ובתי ועשיתם גם לתם דגם לרגויי מלי לחת
אמנם הענין יובן במלי דקי״ל פרין בעור וכ״ל כי״ד סי׳
רע״ה ולמי שנדר לו נשבע לדעת חבירו לו להנלתו
לת מחיירין לו חלת מדעת ורצון המשביע ושרש דבר לנף לה
בגמרת מדכתיב ולחמר ה׳ חל משה במדין לך שוב מצרים ה״ל
במדין נדרת לך ולחר נדרך במדין דכתיב ויולל משה לשבת
ולת לתים ולין חלת חלת שבועה שנלמר ובל לותו נלמה
כתב ל״ת דהיינו דוקל בלבל שנשבע לחבירו בשביל שום עובה
שעשה לו חבירו לז לין יכולין לחיר חלת דעתו ורצונו לבל
לם לת קבל עובה מתנו מחיירין לו בלת רצון חבריו. והנה לחב
בוחתה נומר למרגלים דבשכר עובה שעשה עמהם בהעמינה
לותם מלבי מלך יריחו שבלו לתבש בלילם מנעם המלך
ישבעו לה לבל יבנבו נה ובית לבים בלשר יבנבו בעיר ובזה
לת הויה לם הבדה לשבועתיהו בלת רצונה כיון שהם קבלו
עובה מחנה בלמור ״ המנם יש מקום לומר דו לת
מקריב קבלת עובה כי ה׳ עמכם ולהוה עובד בלילם לחבשה
ולמשתור מבני חמת המלך והוה כובש לפניהם לת הלרץ
ולבל בלמת הת ולתי לימת דהיבת דבבית היבת שלני וכמו
שמלינו בשמולל הנביל כלבר שלח לותם למשה לדוד לחלך
לתר לו שמולל לך ללך ושמע שלול והרבני ולתר ה׳ עבלת
בקר תקח בידך ולחמרת לזבות לה׳ בלחי להסתיה הדבר מפני
שלול ולמב״י שהיה נבלל שלית מלת ה׳ עם כל זה היה ירלת
ולסבים מלריה בל ידים וסוברת לשנות שפני הסלום ובמנולר
כל זה בגמרת דהיינו טעמת משום דבבית הזיבת וס״ג במעשה
המרגלים שבית הזיבת דהוו לזו חרי ובעלי בתיעוטייהו לבני
לגבי הבעיר כי רבים הם ״ ועב״ל רחב בית פתחה בחכמה
זחורת הסו בל לשונה בבלה מחמת שעבה משום הגת וחסדה
ולהיה דידה עבדה למרגלים ולחמר לליהם ידעתי כי נתן ה׳
לכם לת לרץ וכי נפלה לויתכם בלינו וכי נמוגו כל כי

שמענו כו׳ ולחר עשיתם לשני מלכי לחמורי בע׳ ונשמע ויחם
לבבנו כו׳ הנה בעת״ה בחיק קרח ולף גם זלת דכבליה לתבלים
לם שמוע תשמעו בניבנת דמשמע״ב לתרי דחדר כבליה ל
לדבוריה ושמרתם לת לריתי דהיינו הך שמות ושמוע חדת
ניהו גם שכרו עסול והיתם לי סבולה כו׳ ושמר עליו ולחם
דהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ומלי ולחם דקלמר גם
מלי עשמת קלמר גם כי לי כל הלרץ ״

אכן הן קדש לבעה לדברים נלן לבלר מלי דכתי ביהושע
סימן ב׳ בענין רחב הזונה כשהעמי לת המרגלים
לחר שלח יהושע לחור לת לרץ ויריחו ולם כתיב תמן ותלמר
לל לחנשים ידעתי כי נתן ה׳ לכם לת הלרץ כו׳ וכי נמוגו כל
יושבי הלרץ מפניכם כי שמענו לת חשר הוביש ה׳ לת מי ים
סוף מלפניכם כו׳ ולחר עשיתם לשני מלכי לחלי לרי כו׳ ונשמע
ויחם לבבנו כו׳ ועתה השבעו נלן לי נה׳ כי עשיתי עמכם חסד
ועשיתם גם לתם עם בית לבי חסד ונתתם לי לות לחת
ולחיתם לת לבי ולת לחי כו׳ ולהבה למידק לת שיב גם
ידיעה בתחילה נלמרים ידעתי כי נתן ה׳ כו׳ כי מי לל ירע
בכל לנה ״ גם למה נגרבה לתשתעוי כבל הדברים הלנה
דמל מלי דלתים לה לתושע״ל הוה לתבנע לה לחיות נפש לותה
ולת בית לבים ולמה קרמם בל הני מילי קודם שלנה על השנו
ולם לומר דבבין שסתרן נתנה להם לכן לשתר״ל הגיעה ושלל״ה
לשה לצולי מנלה מן חסורעות הנה לזה היה לי לומר כי נתן
ה׳ לכם לת לרץ ולזו לת ולמה דברנית דברים הדברים דלה
תשמע לזו למה נלחרו גם מלי ועתה דקלמר ועתה חשבעו
לת לי נה׳ כי גם מ״ש ונתתם לי לות לחת לת מודע מהו לומ
לחת דמה כיון שנשבעים לה ולחי שמתקיימין לת דבריהם
לחת ולמתים ולת חשרי לשבועתת ולם לת תלמין להם
בלחת ובתחים ולת חשרי לשבועתת ולם לת תלמין להם
בשבועה כמה תלמין ולמי לובת מירי ובדרכה מינם ולו מהו
בבין ובתי ועשיתם גם לתם דגם לרגויי מלי לחת
אמנם הענין יובן במלי דקי״ל פרין בעור וכ״ל כי״ד סי׳
רע״ה ולמי שנדר לו נשבע לדעת חבירו לו להנלתו
לת מחיירין לו חלת מדעת ורצון המשביע ושרש דבר לנף לה
בגמרת מדכתיב ולחמר ה׳ חל משה במדין לך שוב מצרים ה״ל
במדין נדרת לך ולחר נדרך במדין דכתיב ויולל משה לשבת
ולת לתים ולין חלת חלת שבועה שנלמר ובל לותו נלמה
כתב ל״ת דהיינו דוקל בלבל שנשבע לחבירו בשביל שום עובה
שעשה לו חבירו לז לין יכולין לחיר חלת דעתו ורצונו לבל
לם לת קבל עובה מתנו מחיירין לו בלת רצון חבריו. והנה לחב
בוחתה נומר למרגלים דבשכר עובה שעשה עמהם בהעמינה
לותם מלבי מלך יריחו שבלו לתבש בלילם מנעם המלך
ישבעו לה לבל יבנבו נה ובית לבים בלשר יבנבו בעיר ובזה
לת הויה לם הבדה לשבועתיהו בלת רצונה כיון שהם קבלו
עובה מחנה בלמור ״ המנם יש מקום לומר דו לת
מקריב קבלת עובה כי ה׳ עמכם ולהוה עובד בלילם לחבשה
ולמשתור מבני חמת המלך והוה כובש לפניהם לת הלרץ
ולבל בלמת הת ולתי לימת דהיבת דבבית הזיבת שלני וכמו
שמלינו בשמולל הנביל כלבר שלח לותם למשה לדוד לחלך
לתר לו שמולל לך ללך ושמע שלול והרבני ולתר ה׳ עבלת
בקר תקח בידך ולחמרת לזבות לה׳ בלחי להסתיה הדבר מפני
שלול ולמב״י שהיה נבלל שלית מלת ה׳ עם כל זה היה ירלת
ולסבים מלריה בל ידים וסוברת לשנות שפני הסלום ובמנולר
כל זה בגמרת דהיינו טעמת משום דבבית הזיבת וס״ג במעשה
המרגלים שבית הזיבת דהוו לזו חרי ובעלי בתיעוטייהו לבני
לגבי הבעיר כי רבים הם ״ ועב״ל רחב בית פתחה בחכמה
זחורת הסו בל לשונה בבלה מחמת שעבה משום הגת וחסדה
ולהיה דידה עבדה למרגלים ולחמר לליהם ידעתי כי נתן ה׳
לכם לת לרץ וכי נפלה לויתכם בלינו וכי נמוגו כל כי

שמעו מתרש ולחיה לם לת תגידו לת דבריהם זה ולכתי לילכת
לחיתם שמת תגידו לת דבריהם זה ובזולו בלינו הלוים ה״
ולם לת תגידו ולבי ובשום דבר״ל קבלת עובה בעבר הבבועה ״
הנה יובן מלי ובלת מבייתי בם ובים בתת ה׳ לנו לת הלרץ
תבשינו עמך חסד ולמת ״ בים כלן מקום שלנה בלם בלתר
חסד למה נלחר לחת ולם לחת למה חסד ולמי לבי לבשר ״ ל
להתקיים שנים כלחד ״ ובכה רבותינו ז״ל דרשו בפרשת ויחי
בפסוק ועתה אמרו חסד ולמת שלת״ל יעקב ליוסף והנילו
רש״י ז״ל גם בני״ חסד שנעשים עם המתים הוא חסד של לחת
שלינו מבשה לתשלום במול עכ״ל ״ והכה בתלי קרת
ליכל למימר הכי שחסד זה שנעשים המרגלים לרחב לבש
מבשה לתשלום גמול ממנם שהרי בים בנר הקיימים לם
גמול ובתו שנלמר כי עשיתי עמכם חסד ועשיתם גם לתם
עם בית לבי חסד וכבר עמד בל זה הרא״ם ז״ל בביאורו בל
דבר״ ונדחק בזה עיין לליו ״ לבל לבי דרכינו הדבר מובן
דמה שלמר חסד ולמת לזו למיתרת שלינו מבשה לתשלום
גמול הלא מלתת לחרתי הוה ביה שהוא חסד של לחת שריר
וקיים שלין לו הברה עולמית בל ידי חכם לבי שנשבעו לם
משום עובה שקבלו ממנם ודוק ״

ובדרך זו הלך לבלר הבחוביים הלמורים בענין לחר
יעבדנו ונקדיים עוד מ״ש מהר״ם מפלדוום
עתשובה סימן ע׳ בל לחר שנשבע לקחת לחשה ב׳ דיבולין
לתתיר לו בלת דעת הלשה כיון שלת קבל עובה הלים מן הלשה
בעבור הבבועה וכתב ולפילו לבי חשובת מהר״ם ומהריק״ל
הביאה בשרש ל״ג נרלה שנשבועין שלהם בבל עובה זם לזה
לחרצות זה לזה להחדוב וידמה לשבועת משה ונקיבו נרלה
שדוקל היבל שלהם נשבעו זה לזה לבל בנדון זם הוא שבע
בלת היה והיבל שהה״ל שבע ולה״ל לת שבע חלת בחרבה לת
מקרי קבלת עובה בריבוי לבד ובבילת דלחת לדבר ועוד בחב
לחלק חילוק לחר שדוקל בתם שבתרבה הלים לקחת הלשה
יקרל עובה לחשה לבל בתם שבתרבה הלים לחים לת מקרי
קבלת עובה לחים כי לזכר מבייות הרבה בים כי חשה בבל
ולהו ניחה לה כי עב לחיתב עין דו כידוע חלל לחשה לין מבוי
לבבים בב״ל ״ והרב בבל בהוות עולם בביאורו לחל״
בדרים בי״ד סי׳ רכ״ח הקשה בל זה מהבילת דיתרו שבשה עובה
לחשה נשה שהבילת לו בתו ומשה לת היה יכ״ל להתיר שבועתו
כי לם מדעתו של יתרו ולבי דברי מהר״ם מבלדוום הוא לת
מקרי קבלת עובה לחים בתם שבתרבה הלשה לחבשה לחים
מבשה דיתר מבהלים רובה ליבשל הלשה רובה ליבשל ובב
לחיתב בין דו ותירץ הרב ל״ל דשלבי הבילת דיתרו שבשה לו
עובה שבשלת לו מיד לז ולף בהיל מקובלת יותר עובה מובה
מהר״ם מבלדוום ולת לחרה הלת שבועה לבדה ומיהו
מחריק״ו חולק לף בזה דבבועה לבד מיירי ולפילו הבי כתב
דמקרי קבלת עובה הלים מן הלשה ולכן נרלה דלף הרמ״ם
לת לחרה הלת בתרבה לבד ולת נשבעה דלבבר שתחזור
בה לבל בבשבעה לף שבדין לת הביב עובה הבילת בבולל
כיון שבל״ם יבת העוב חוי בקבל עובה בל״ד ״ נקטינן
מהני מילי מבלייתת דלים ולשה שבשבעו זה לזה לבשל לין
מחיבין לחבר בלת דעת חברו משום דבבילם נקרלי מקובלים
עובה זם מזה בתם ברובים לבשל זה לזה ובשבעו משום כך
זה לזה והרמ״ם יבת לידון דלשם לחבר נשבע לבבו לת מקרי
מקובל עובה ברבוי לבד בתם שבתרבה חברו ועוד דלבי תימל
ובבילו לבד מהני לם לחבר מהם נשבע היינו דוקל בתם ״
בבתרבה הלים לקחת הלשה יקרל עובה לחשה לבל בתם
שבתרבה הלשה לחים זם לת יקרל עובה לחים כי לזכר

מבויות בבים כי הלשה בכל דבו ביבה לם כי עב לבתם טן רן
לבבל לחשה לין מבוי לבבים ״ והנה הכל בבדין דין מבין
דובתל של מבלם כבינבל הקב״ה וישראל בשבעו זה לזה ליבל
זה לת זם ובבלתיתל בבשין פרק המיקין לת ה׳ לחמרת היום
וה״ה לחמיבך היום כבר בשבעו להקדוש ב״ם בלין לבו מבבירים
לותו בלל לחר ולף חוא בשבע לבו בלין מבבין לותבו בלומם
לחרת ע״כ ״ ובבל״ן לין לחר מהם יכול להתיר שבועתו בלת
דעת שבבבדו ובבוו מבום דבחיל בבלם שבשבעו זה לזה הוא
פלבו בל לחר מקובל עובה תלת שבבבדו לבל בלו היה לחתר
בשבע לבר חיה יכול להתיר בלת מרבין שבבבדו ובמו שבחב
הרמ״ם בחילוק ז׳ ובפרע לבו היה הקב״ה בשבע לבר בובל
שהוא יכול להתיר בלת מדעת ישראל אבום דבלת הוי מקובל
עובה פרבוי ישראל לבר כי לחיב מבוי בשים כרבם חבל
לחשה לין מבוי לחבשים ובמו שבת הרמ״ם בחלוק כ״ ״ עתה
בקרים מלי דליתל בברק שבועת חעדות לחו לחו שבועה הן
הן שבועה דהיינו הלומר בל דבר לחד שוי בעמים לחבשבו
לו לת לחבשבו הוי שבועה ובסקום העור ומרן בי״ד כי״ד רל״ז
ובבר הקרמנו דבעינן קבלת העובה בשביל השבועה כדי שלת
יבבל להתיר שבועתו חבשבע שלת מדעת ורצון המשביע ולם
הביב לו מבר לחר לת יקרל מבני זה מקובל עובה שלת בריך
לבבות העובה בעת השבועה ובעבורה ובמ״ם הריב״ם שבת ל״ ?

ועל פי בל הדברים הלנה הלמורים נבת לביאור ס
הבתובים כי סבה בעת מתן תורה העת עת
דודים שבת המקום להשביע לת ישראל לקבל עול מלבות
שמים עליהם ובעי דלת הבוי לתו חחרים שלת מדעתו יחברך
והיינו על ידי קבלת עובה שחוא מעבב להם בעבור השבועה
ובמו שבילרנו שבם הוא נשבע להם להיות להם לתלהים והיינו
דקלמר להו הקב״ם לישראל לחסרלתם לחר עשיתי למצרים
ולשה לחבבם על כנפי נשרים ולבילת לחבבם לבי דהיינו כמה
עובות לבבי עשיתי עמכם בחובת מובדם לחבם לת בבל חלף
הלך לו ובל זה לינינו אוה לי לבנין השבועה שלבי רובה להשביע
לחבבם עבשיו שלין זה בקרל קבלת עובה כדי שלת תובלן
להתיר השבועה והיינו מבום דבעינן קבלת עובה בעת השבועה
ובעבורה בי היבי דלת חיבתי לם חתרה שלת מדעת המשביע
ובמ״ם חריב״ם ולל״ב חל יעלה בדעתבם שלבי אוב בל העובות
לבר עשיתי עמכם לבנין שבועה זו ובל בי זה תובלו להבמנו
לחתיר שבוע״ו שלת מדעתי מחמת ענבה כי לת היתה העובה
בעת השבועה ובעבורה חלת הלת תדעו כי עבשיו בעת הבנו
ובעבורה לבי עובה לבם עובה ולל״ם דהיינו ועתה בעת
השבועה ובעבורה לם שאוב תשמעו בקולי דהיינו שתחמרו
בל חן חן ובל לחו לחו שתי פעמים ותרי קלי משתמעי ולילל
בובם חו״ל שבועה מדקי״ל בדין דלחו לחו שבועה ולן חן שבועה
חדעו מה חדיבו ב״ה ושמרתם לת בריתי דהיינו בגם לבי
לבבות עמכם בריתי ושבועה ובב״ל בשמרת ומתקיימת בריתי
שלינו יכול להתיר מלת מדעתיבם כיון שקבלתי מבם עובה
ההיא הבלם שבבעת לי בם לחם לבל לם לת תשבעו לי לחם
בריבוי לבר לת מקרי קבלת עובה מבם כמ״ם הרמ״ם בחלו״ם
לבל לם שבינו נשבעין ז״ל ״ ל״ם הדי שבינו מקובלים עובה זם
מבוה ולין לבו יבולי להתיר זה מלת מדעת זם ולח״כ בל לבלר
בל מה הם נשבעין זה לזה ולמר ההיתם לי והיינו כמו שדרשו
רז״ל במכילתא שחיבו קנויים לי ובוסקים בחורתי ולת בדברי
לחרים וזהו מה שלחם מתחייבים לי ובם לחי מתחייב לבם
בגולם מבל העמים והיינו כמ״ם רבותינו ז״ל במכילתא סתהיו
מבינים עלי והיינו כחיבת לחשה עם בעבה ? עח

ਸਭ ਸਿਖਾਂ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਕਾਹੂ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਪੰਥ ਕਾਹੂ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਪੰਥ ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਕਰੀ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਕਰੀ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਕਾਹੂ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਪੰਥ ਕਾਹੂ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਪੰਥ ਸਭ

התניתי עמכם לא אשנה ולכן אם שמוע תשמעו בקולי דהייגו
פתאמרו ר"מ על הן הן ועל לאו לאו זוה הוי כפין שניה שנעל משה התורה שהיו הכל
נושאין עיניהם עליה שמ"ה היו מסכים לקחתה אלא מתנה
לו הקב"ה במתנה כדי שלא יוכלו לעכב ולז"ל יכולו משני שנשם
אותה נעלם תנם כי היכי דלא ליהוי כדון עני המסכף בחברים
ח"ל לקחת מתנות בחרם כלומר לקחת בשביל חרם דהיינו
ח"ל כדמפרש ואזיל שלא תאחר לא כי אלא הוא נתן ומיט
ח"ל מתנות הוא כיצד לבני משה מתנה ולבני ח"ל לקיחה
דכתיב עקב אשר שמע אברהם בקולי ושמור משמרתי וכו'
עכ"ל.

ואנכי בעניי כמתלמד מדבריו ואותה בשנשיניו לדרש
ולחור בהכמה בלו"ל דאיך קרי לה מקח ואיהו
קרי לה מתנות והוא ע"פ עיקר הטורם דרכו של הרב ז"ל כדין
עני המסכף בחברים והוא בהקדים מ"ם מוסריק"ו כשורש קנ"ל
דלף בדברי שהוא מקח אם קנאו בפתח מעוייו הרבה בזול אם
הוא דיוה גדול ונרא לעינים אלא יוכל למצוא דיוה פזה במקום
אחר כגון זבין בפתח ושוה מתחים שהדיוה יוה ומשוסים הוי
כמו מתנה ומציאה דלית בם מקום עני המסכף בחברים ולא
מקרי רשע הקדוש לו ומי שקדם זכה לרעם ר"ח ז"ל עכ"ד וכ"
הרב"ן ורש"ל יע"ש בדברי הר"ב כה"ג ה"מ סיען דל"ז. ואנו
יש ללמוד ודון מינה ואוקי באתרין בעניין המחרה אלף שכנגד
בחורת מקח והוא שבר שמור תלה המצות לעבדה ולשמרם
מ"מ כיון שהיא לקח טוב ויקרא היא מעויים וכל הפצים לא
יבוא בה ולפי חפצי שמים ולין כמוה נמבר בשוק בשום לוקן
אלו ודאי דהו"ל כדין מתנה ומציאה אלין בם איסור עני המסכף
בחברים וכל הקונים זכה ולא מקרא רשע ולכן אף שהיו מ"ם
מהבכין בה לקחתה. כן שם בני ישראל פסורין ומוהרין לקדש
ולזכות וגזה ח"ל בקרי לה מקח וקרי לה מתנה דתרוייהו
איתנהו בה. וע"פ המאמר הנה תה טוב ומה נעים דברי המ"
הלו שהבאתו ויקחו לי תרומה הם"ד כי לקח טוב נתתי לכם
תורתי על תעזבו אל תעזבו את המקח שנתתי לכם יש לך
קדש לוקח מקח יש בו זהב כו' דהיינו דק"ל לכ"ח דאיך קרי לה
מקח וקרי לה מתנה. ולזה הטוב אל תעזבו את המקח דהייגו
לומר כיון שהיא מקח תעזבו אותה לפי שנתנו לכם שהיא כדין מתנה שהרי אין לך
בחנה בעולם יש לך אדם שלוקח מקח יש בו זהב ואין בו זהב ואין בו כסף
יש בו כסף ואין בו זהב אבל המקח שנתתי לכם יש בו כסף ויש
בו זהב יש לך אדם לוקח שדות אבל לא כרמים כרמים אבל לא
שדות אבל המקח הזה יש בו שדות וכרמים יש לך אדם לוקח
מקח ובני אדם אינן יודעין מהו אלא משער הבריסור נתודע
מה לקח כך אחורה אין אדם יודע מה היא אלא משער שלקח
משה שנאחר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו נדברו אתו וא"פ
כיון שחזרת ה' תיומה מעל היליי דמיטב וליכל מקח דמיא
לה כלל שלינו בנתלה במקום אחר הא ודאי דין מתנה יש לה
שאין בה דין עני המסכף בחברים ואין לכם פחדון מה לעזוב
אותם. ובדי לבאר תשלום המאמר נקדים עוד מ"ם הר"כה ב
במקום הנז' דאל אמרו עני המסכף בחברים אלא שאם לא היה
בא אחר ונעלה היה נועלה הא' אבל אם לא היה נותנה בעל
החברים לא' לא ואולי אלאור ערוך כמ"ש שם. ועפ"ז אנה זה
אל ב"ה בטעם אחרת דליכא הכא דין עני המסכף בחברים לפי
שהקב"ה בעל הדבר אין רצונו ליתן התורה לא"ה כי אם לישראל
נז"ם יש לך מקח מי שמכרו נמכר עמו אמר הב"ה מכרתי לכם
תורתי כבינבול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי תרומה משל
אמלך שהנתה לו בת יחידה כל אחד מן האלכים ונעלה נקש
ליגלך לאבנון ויגעל את אשתו א"ל בתי שנתתי לך יחידה היא
לעדוה ממנה אינו יכול לומר לך אל תעלה אינו יכול לפי
שהיא משלך אלא זו עשנה עשה לי שכל מקום שאתה הולך

קישון

קישון אחת עשה לי שאורר אצלכם לפי שאינו יכול להניח את
בתי כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש
מהגם אינו יכול לומר לכם אל תעלוה אינו יכול אלא בכל
מקום שאתם סולבים עשו לי בית אחת שאורר בתוכה שנאמר
ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם עכ"ל. ומכלל הדברי אתה נאה
שאין הקב"ה הפץ נתת את התורה לא"ה כי אם לישראל בחר
לו יה שהרי משנו שהנים השמים ושמי השמים אכו נשמו ובא
לדור בארץ בענגר חודתו שאינו יכול לפרוש הימינה וכ"כ
לאה הו"ל ליתן התורה לא"ה הקדונים אלינו ויעב ה' מכונן
שמחו השמים כשאו כי לא מור"ם מן התורה אלא מוכרח לומ"
שאין רצונו לתת התורה כ"א לישראל לבד פורך לדור שמהם
ח"כ תו ליכא בהא דונא רעני המסכף בחברה ולכן אין להם
לעזוב את התורה משום הך תשאת דלית כאן בית מיחוש כלל
מהני תרי שעתי ווק.

ובזה יובן הא דתנן סא"ה דאכות בן בג בג אומר הפוך
בה והפוך בה דכולא בה. ובה תחזי וסיב ובלה בה
ומינה לא תזוע שאין לך מדה טובה היתינה. וקשה לשמוע
אם הלשון אומרת הפוך בה דמלי קאמ"ג בם מלי הלי דכפלים
לדבריה ובל בחר אפכא קאזיל גם מלי שעמא קאמר בם
דבולא בה כו' כי כל הדברים דבריה דלא תשמע להו מלי
קאמרי. אמנם לפ"ד שבר סובב אל הקדמתיו שמ"ה היו
אהבים נתודה לקחתה ובאו ישראל וקדמו למלאכים ושים
מקום לומר חו"ריים בם דין עני המסכף בחברה אבל לפי
האמת לית כאן מחוש מן השעמי האמורי ועפ"ז נאמר כי
אז הם רמז המנא הפוך בה והפוך בה לו"ל אלף שהחורה יש בם
הפוך אל"ה מעבכין בה לקחתה הלא מדאם מ"מ אתה הוי
מהפך לקחתה ולית בה פרך אשור דין עני המסכף בחברה
הא"ע דכולא בה שאית חמימה מכל מילי דמיטב כמ"ש בע"ל
יש בה כסף וזהב שדות וכרמים ובא תחזי דהיינו הגך רואה בה
כל מדות טובות והם קנויים לך ע"י התורה. גם וסיב ובלי
בה ומיינו כמ"ם הר"ב מורש שמואל כי תורת ה' תוסיף ימים
אורך ימים בימינה ותזכה להיות זקן ושבע ימים וכיון שיש
בה כל מעלות טובות עושר וכבוד ואורך ימים ומעה לא
חזוב להיות ירא. ואחר כן תהיה לטו"ח מדין עני המסכף
בחברה שנקרא רשע הלוקחה אלין לך תורה טובה הימינה ואין
ביאלה בה נמבר במקום אחר והוא מבר והוא לה כדין מתנה
שמעור ואותר מן מקום זכה לו ואינו נקרא רשע ח"ו אלא
ברוך ויבר הוא.

ובדרך זו אלך לבאר הא דתנן תביני ישראל שנתן להם
כלי חמדה כו' בדרך אחרת ע"פ הקדמתינו
הם"ק תביני ישראל שנתן להם כלי חמדה. דהיינו שאף שמ"ה
נתאו גם ואמרו אותה והיו מהבכין בה לקחתה ובאו ישראל
ונעלה מ"מ תבינין ישראל לפני המקום ואינם מקרבי רשעים
ח"ו ונתן לזה שני טעמים האמורים תחל חבה יחירה מודעת
לה שנתן להם כלי חמדה. דהיינו שחבה יחירה חבבן המקום
בה יותר מה"ה ולא רצה ליתנה לא"ה מ"ל לישראל ואל"ב כיון
שנעל הדבר כך רצונו אין כאן מקום לגרון עני המסכף בחבר"
ועוד אינה טעמא אחרתי שנו נגדל העולם וכיון שכל העולם
כבלי חול לו מקח כזה אינו נסוס דמים באחר ואינו בגמנה
מ"ל מדין מתנה שאין בה דין עני המסכף בחברה ולזה הביאה
דאיה לשני טעמים הללו שבא"ל כי לקח טוב נתתי לכם תורתי
אל תעזבו לוא כיון שהוא לקח טוב מכל מילי ואין כמוהו ועוד
שנתתי לכם אני בעצמי ונתתי מ"ה אלין רצוני ליתן להם שלא
לכם לכן תורתי אל תעזבו בטעמה מדין עני המסכף בחברה
אלין לכם רשות לקחתה אל תעזבו ומותרים אחם מדין
ואין עליכם ניח מיחוש. ובכן לי"ה אנו מסכתין אשר בחר
בנו מכל עם ואכתי תביבותים גבן יותר מא"ה שנתן לנו כלי
חמדה גבוה ונבקשה מלפני אלהינו על זאת לתתה לבניני עין
תורתו קנא יקנאנה כיון על לוח לבינו תורה חתומה ויקויים
בנו מקרא שכתוב לא ימוש מפיך ומפי זרעך ומפי זרע
זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם אמ"ר.

דרוש ד

למעלת מתן תורה

ומה שייך למחזיק ביד לשמים

במדרש פרשת בנים רבנן אמרי אמר
הקב"ה אם נרבת את התורה
לשנאך אתה מברך שנאמר כי בי
ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים ואם אתמרו שאת לרעתכם
נתתי לכם את התורה לא נתתי אותה אלא לטובתכם שמ"ה
נתאוו לה ונעלתה מהן שנאמר ונעלמה מעיני כל חי אלו
החיות ומעוף שמים נסתרה אלו המלאכים שנאמר ועוף אלי
אחר מן הסרפים עכ"ל.

עץ חיים היא למחזיקים בה בשמעתא דשנים אוחזין
בשנים אחזיקין. טבין חרי וכשירי הוכשרו
למלאכת שמים שנים שעוסקין. זה נא בקורתי
דקרי ואחני ודא היא אומנותיה יוסב אחר ליה בלתרה דזקוקין
ולא הלך כמעט בעצם לקרלת נכסים שנכסים מזה אין
מזקקין. וזה בא בסרוסבולי יצא אדם לפעלו ולעבודתו ודי
ומומר"ת מכתף ועייל מכחף ונפיק דר"י דר"י בברא דדלי
בחריקים לדר"י הוא דחקין. חדי חנא"ל אחנו גני הדרי
עבנן בהדייהו רבר תורה מעות קונות במדי ומקנו לבלבים
דמומניה ואחניין של אותיות הלכתא חולקי"ן. תרוייהו אית להו
דר"ב חסד"ל סבי להו לגריקי דאכלי חדי עלמין הענק חעניק
מב"ל מקום שמעניקין. זכו שכינ"ה ביניהם בגל החכמה בגל
הכסף כחדא שריין כחדא נפקין. לוידי דאנינה להו מביבה
תורה חיבה יתירה תרין חבוקין.

וכמה דאיתא במדרש פ"קדושים פכ"ח וכי מבואו
אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל
הה"ד עץ חיים היא למחזיקים בה ל"ר הוא בפ"ר אחת אלא יהו
ל"ת בעיניך כאדם שיש לו בת בוגרת והוא רוצה להשיאה לאחר
אלא בני אם תקח אחרי ואמרתי חבשון אלהך אם יש לך זכות
קח אחרי ע"כ והדבר קשה דמה ענין עץ חיים היא למחזיקים
בה לקרא כדכתיב וכי הבאתם אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל
ועוד דפחה לה פחחה להאי פרשתא מאכל מקרא דעץ חיים
היא ואת זו דרש קרא אחריתא בני אם תקח אמרי ומה ענין
זה לזה. אמנם הענין יובן בהקדים תחלה ורלש מאי דאיתא
חו התם ר"ה ורבי ירמיה אמרי בשר"ח בר אבא עתיד הקב"ה
לעשות לל וחופות לצדיקי אמצע אבל בני תורה בגן עדן ואתם
ליש תלתא קריין אחד כי בגל החכמה בגל הכסף ב' אחרי אבות
יעשה זאת והדין עץ חיים היא למחזיקים בה ע"כ. והקשה
הרב יש"ת ולמ"ל תלתא קרי תיסבי בחד ותיקן לזה יע"ש.
ונלע"ד לתרץ זה בהקדים מ"ש מהר"ש סרימו בשרשון בחר
פשם הראשונים בענין המחזיק ביד לומדי התורה דאם העוסק
בתורה עוסק בלא לשמה אבר מכרו ותורתו נעשית לו סם ת"
חבל

חלקו נעה"ב לגר לת שלו כו' ונ"ל שהמוכר רלוי לעונש גדול
שניהם דברי העה"ב כו' יע"ש:

ועל פי הדברים האלה היינו דחנן נחנות יפה ת"ח עם
דרך ארץ דהיינו לומר שמי שרוצה להשתתף עם
חברו שלחר יעסוק בתורה ולחר בשתורה ויתלוקו שניהם בשכר
תורה ומלאכה צריך שקודם שיעסוק בתורה יעשו חנלי זע"ז
ושניהם כלחר ישים ומובים יתחילו בתורה ומלאכה ולא יקדים
לחר לחברו שגיעת שניהם משבחת עוד לפי שבזה טובי השנים
חולקין בזכות התורה שהיא מגנה ומצלה מן החטא וכל תורה
שאין עמה מלאכה דהיינו שבכר קודמת התורה למלאכה ולחר"כ
בחין לחנוק זע"ז פופה בעלה דהיינו שהתורה בעל שברה מן
הת"ח העוסק בה וגם בזרעת עון לומר ה"ז למכשול עון לחבם
העוסק בה שבזה לת התורה ומכר לותה בעצם פסק כמ"ש
מהריש"ע ז"ל ובזה יובן מה שלמר הכתו' כי העושה
ויחלד לת לב מתנ' עוד לחרית דבר פרלשיתו רס"ק כי העושה
מחולל חכם דהיינו נגע מעשקות לשר יהיה לחכם לחכור
תורתו לשר ממל בה הוא הולולות וסכלות ויחלד לת לב מתנה
דהיינו שהוא שלחבר ספר תורה שנקרא מתנה כמ"ש ר"ל ולהינו
דוכה בה לא הוא ולא הקונה כמ"ש מהריש"ט הקונה לא ישמח
והמוכר יתחבל הלא מה הקונה יש לזה חס רוצים להתנות
להשתתף ולחלוק ביחד התורה ומלאכה הוא קודם הלמוד
וז"ש טוב לחרית דבר מרלשיתו דהיינו כמ"ש רז"ל עוב לחרית
דבר בשהוא מרא שיתו עוב וה"ל לפי דרכינו ה"ק בזמן שנעשה
הדבר מרלשיתו קודם הלימוד לז עוב לחריתו:

ועל פי הדברים האלה נבוא לביאור הכתובים הנלחרים
לחר כך סמיך יקרוב לזה אל תלחר מה היא
בו' וזהו שבלשונה נרלה דלשבה מסתברא דמי שבבר לחר
יכול הוא לחכור תורתו לפי שהוא דבר שבבר בא לעולם ויש
לו זכות דתורה שבבר לחר משל"כ דבר אלא לחר עדיין הינו
יכול ליתן חלקו לחרים דלין לזה מקנה דשל"ל: לחנם
חשובה לבר זה הוא פשוט דשלני מי שמתנה עם חברו קודם
שיעסוק בתורה דזוכה עמו וחולק בשכרו לפי שהוא בינתו
תלמודו שלמלא כן היה צריך לבקש לחר פרנסתו ומתבטל
מלמודו ולא שיהה יכול ללמוד לפרקים מ"מ לא יכול לעסוק
בתורה תמיד נמצא כי המחזיק בידו ונותן לו פרנסתו ה"ז
שיעסוק בתורה דהיינו ויוסף דעת וחכמה בהיותו פנוי
מעבודת פרך על המחיה ועל הכלכלה בוין הוא שיכול שכרו
ויחלק עם ת"ח ומתנימו יקח כיון שהוא ברם לו חיסר מרובים
בה חכמה ובה הוכה: לה"ל מצלחי לחרב בש"ע מעשה חייל
בחשיב ל"ו שב"ל והוא פ שוב נשמתו ולל"ל אלה זו וחשובתם
בנדה יבה לחר שלמה לחכמתו לל תלחר מה היה שהיתים
ולרלשונים היו טיבים מלחם והיינו לומ"ש חבלה על דבחך
דלחיך ולמה דבר שלא לחר עדיין ולא ב"ל חולק עמו בשכרו
הרינה עמו והחזיק בידו ודבר שבבר לחר הינו יכול לחכרו
לא שבבר ב"ל והלא לא יעבה מסתברא וזהו שלחר לל תלחר
מה היה דהיינו מי שלא עסק בתור' עדיין הין בידו בלום ומה
היה לו עדיין ומסתברא שהיותים הרלשונים היו שבבר ב"ל
ובבר לחר ב"ש עוסים מלחם שעדיין לא בלו לעולם ולהינו יכול
להקיומם ועז"ל כי לא מחכמה שלחם ע"ז שוו הינה שלחם שלא
הדרבא עוסה חכמה עם נחלה דהיינו כשהיא בלה בב"ל עם
קבלה שהנחיל לו המחזיק בידו ולא קורם לה: ובזה יובן
מלחי דלחיה במ"ר ז"ל עוסה חכמה כשיש בלה דתבינו
תמן יפה ת"ח עם ד"ל בו ע"כ: ולבלחורה הדבר קשה דמה
חמן נתה יוסף ב"ה על שבחו' ומה זו פתיבה דלשמעום לקרא
לסמיה דתבינו

אבנם לפי דרכינו הדבר מבואר מעצמו דה"ק שבם
חכמה כשיש עמה בחלה דהיינו שבלין שניהם בב"ל
ולא קדמה לה תורה דתינן תמן יפה ת"ח עם ד"ל דהיינו כמו
שפירשנו כולה מתני' להכי הוא דלחלא שקודם עסק התורה
יתנו לחנוק זע"ז ויתחילו שניהם כלחד: ל"ע ויותר לרולי
השמש זה יובן עם מה שלמרו בפרק המוכר לת הספינה כל
מי שעיניו צרות בת"ח בעה"ז עיניו מתמלחות עשן לעה"ב
ופרש"י ז"ל שעיניו צרות בת"ח שלא להנות מנכסיו ולא כן מי
שלינו מתנה ת"ח מנכסיו הוא שמוי מן העינים שלו ע"י העשן
והיינו דקלמר ויותר לרולה המשמ דהיינו שיש לו יתרון
למחזיק ביד ת"ח שמאירה לת עיניו לרלות מלוכות המשמ
ולא יהיה שמוי מן העין: ל"ע כי בכל החכמה בכל הכסף לות
מי שהוא מתנה עם חברו שיתלוקו בשכר התורה ומלאכה זע"ז
בדבר הלחור לז יהיה המחזיק ביד ת"ח בכל החכמה לעה"ב
ותת"ה יהיה בכל הכסף בעה"ז שנותן לו מחניה עמלו ומזונו
ושניהם חולקין בשוה ונ"ל לזה שיהיה למחזיק חלק בשכר תורה
לפי שהוא גרם לת"ח לעסוק בתורה הרבה ויוסיף דעת וז"ש
ויתרון דעת לחכם תחיה בעליה דהיינו על ידי מה שיהיה לו
יתרון דעת לחכמה ע"י המחזיק בידו לכן החכם תחיה בעליה
ב' המחכם העוסק והמחזיק בידו יתלוקו שניהם כלחד: ל"ע
דלה לת מעשה הלהים זה יובן במ"ש הטור בי"ד סימן רמ"ו
ומי שלי לעשר לו ללמוד מפני שלינו יודע לו מפני פרוטת
הזמן יפסיק לחרים הלומדים ותחשב לו כלו לומד בעצמו
כמו פרשו החכמים בפסוק שמח זבולון בו' וז"ש רלה לת
מעשה הלהים דהיינו שעשה תקנה למי שלינו יודע דלחו בר
מי הוא שיחזיק ביד ת"ח ויחשב לו כלו לומד בעצמו כי מי
יוכל לתקן לת לחר עוחו שלא למד מימיו והינו למוד לקרות
ולשנות הלמלו הלהים שעשה לו תקנה:

ומזה נבוא לבחר מלחר ה' דלחיה במדרש פר' תרומה
ז"ל ויקחו לי תרומה ה"ד: לקח טוב נתתי לכם
תורתי לל תעזבו לל תעזבו לת המקח שנתתי לכם עכ"ל:
והדבר צריך תלמוד דמה ענין כי לקח טוב נתתי לכם לחלמ"
ויקחו לי תרומה בש מלי דרש לל תעזבו לת המקח כי דמלי
קמ"ל הדוחק יותר הן הבחיב והלא ר' קרא מלת דבר הכתוב
כי לקח טוב נתתי לכם תורתי לל תעזבו ולא דפרסיה לקרא
ודרשיה ולחמלי לחטריך להני לפרוסיה: לחמנם הענין יובן
בל בי הקדמתינו ונקדים עוד מלי דלחיתא במדרש פ' קדושים
בכ"ח כך לחמר הקב"ה לישראל דני עסקו בתורה ולהן לתם
מתיירלים מעשה תרומה כו' ולם לינו למוד לקרות ולשנות מה
יעשה ויהיה ילך ויעשה פרנס בל הנכור ובנלחי של צדקה והוא
חיי שלנו נלחמר חרור חשר לה ילמד לה היתה תקומה לשונלם
ישראל הלא חרור חשר לה יקים הלו נלחמר עץ חיים היא
לעמלים בה לה היתה תקומה הלא עץ חיים היא למחזיקים בה
כי בכל החכמה בכל הכסף כו' רבי ירמיה לחמר בשם רבי חייא
לא לחמר לדם הלא עשה הלא שמר הלא לחמר לחרי' הלא חיפש
בידו ספק להחזיק והחזיק הרי הוא בכלל ברוך ע"כ: חן
לחיקת במדרש ע"פ כי לקח טוב נתתי לכם ז"ל לדם שהוא
לוה מכ"ל ולוקח סחורה יוצא לדרך בעתי שהיא מפסדת הכל
התורה לינו כן הלא לחמר הדם מכלן פרק לחד ומכלן פרק
לחד הוא מתירנים בה הוי כי לקח טוב נתתי לכם עכ"ל: וכן
לחיקת הקב"ה בנוחב בעולם שני פרנסותיו שהיה במדבר זה
לוקח הקב"ה ומה לוקח הולוסיר קלא נמצא ביד זה דבר ה' וביד
זה דבר ה' לבל תורה לינה כן הלא זה שונה סדר זרעים ואם
סונהסדר נזיקין מאדו שניהם זע"ז לחמר ה' לחכרו הסמה לי ס"
זרעים ולחי הלבה לך סדר נזיקין נמצא ביד זה ב' וביד זה ב'
יש מקח גדול מה שב"ל: נמצא לפי דברי רז"ל ז"ל כי לקח

טוב לינו לענין שנתן הקב"ה תורה לישראל בתורת מקח הלא
לענין מהם קונים זה מזה לת דברי התורה ולחתנהו בתורת
מקח ותמיד גם למדנו מהי שלינו יכול לקרות ולשנות לפי
שלינו לתור לו מהום שעדיד במלכה יחזיק ביד לומדי התור
ה"ז מעלה בלינו הכתוב כלו קרא ושנה ולמלא כן לא היתה
תקומה לשונלי ישראל: ועפ"ז יבה המלחר ע"ז ויקחו לי
תרומה פה"ר כי לקח טוב נתתי לכם לחר לכם תורתי לל תעזבו לל
תעזבו לת המקח שנתתי לכם והיינו אשוה דק"ל לב"ה דלחיך
קרי לה מקח וקרי לה מתנה הלא ודלמי מלי דקרי לה מקח
לם לינו ענין לבני הקב"ה שמכר החורה לישראל תנחו לענין
שישראל קונין זה מזה הלא דברי הברית בתורת מקח והיינו
ע"י שהם מחזיקים ביד לומדי התורה ובזה התורה נקנית לבעל
המקח וז"ש לל תעזבו לת המקח שנתתי לכם והיינו שלמלא
לין קונין זה מזה ד"ת בתורת מקח לא היתה תקומה לשונלי
ישראל שהרי הם מוכרחים לעזוב לת התורה שלין כל אדם
מוכה לחולה: לחמנם כיון דלחיתה בתורת מקח הרי כל אדם
יכול לזכות לתורה וז"ש לל תעזבו לת המקח דכיון דלחיתה
בתורת מקח יכולים לחתם שלא תעזבו לת התורה ולכן נלחמר
לישראל ויקחו לי תרומה שם רמז שיעריבו מתנה גדולה
להחזיק ביד לומדי התורה:

אך לחמר בלחופן לחר הקדים מ"ש מוהרש"ל בס' לחמרי
ספר לבחר מלחמר רבנן לחמרי לם ברבת לת התורה
לעבנך לחה מבנך כו' ושמת תלמרו לרעתכם נתתי לכם לת
התורה כו' והקושי מבוא' בו בש"ס ולם תלחרו שמת לרעתכם
נתתי לכם לת התורה ומהיכל תתיה לומר כן והלא אין לך
מדה טובה הימינה ולזיך ולחמרו לעוב רע ודקחרי לה מלי
קחרי לה והרב ז"ל כתב לבחר זה בדרך קנרה ולחי לחרש
ולחרשב הדבור והוא במלי דקי"ל דלדם משוב לם קבל מתנה
שלא לקיחתו הוי בחינה לבוחן וכלנו קבל הבוחן דמים מיד
המקבל והכי קי"ל בדין לשה שבתנה מתנה לחיב ולחמר הוא
פרי לת"ל בזה הוי קדושין כלנו נתן לה הוא וז"ש כ"ה שמת
תלמרו לרעתכם נתתי לכם לת התורה דהיינו מה שנתתי לכם
לת התורה בתורת מתנה לרעתכם הוי שהרי בחיב ושונלת
מתנה יהיה לז"ל לא נתתי לותה הלא בעונתכם דהיינו לפי
שלתם עובים ומשובים לכן נתתי לותם לכם בתורת מתנה
משום דהוי כלנו הוי מקבל מכם דמים בהחיל הגלה שקבלתם
מפני מתנה שהרי מה"ש נתלוו לם ונעלמה מהן ולא נתתי
לותה להם לפי שלתם חטובים בעיני זנתיתי לכם הוא לקיתם
בכ"ד: ולחנכי לנחר דרבו לבחר מלחמר הנו' ויקחו לי תרומה
הה"ד כי לקח טוב נתתי לכם תורתי לל תעזבו לל תעזבו לת
המקח שנתתי לכם ונקדים עוד מ"ש המפרשים ע"פ ויקחו לי
תרומה דהו"ל ויתנו לי תרומה לא ויקחו כיון שהם הנותנים
ולא המקבלים ופי' ע"פ לחמור דמתנה לדם חטוב הוא
לקיחה לנתן מן המקבל לף לחר נלחמר שזהו כונת המלחמר
והכי קשיא ליה דלחיך קלחמר ויקחו לי תרומה דהו"ל ויתנו לי
תרומה כיון שהם המתנים ועל זה השיב הה"ד כי לקח טוב
נתתי לכם תורתי לל תעזבו דקשה נמי בסחוה קרא דקרי לה
לחיה לקח וקרי לה מתנה הלא ודלמי מובריחים לנו לומר
דלעולם נתתנה נתנה התורה לישראל לכן כיון שהם הנותנים
חטובים המתנה נתנה התורה הלא בהחיל הגלה שמקבלים בתור
מתנה וז"ש כ"ה לל תעזבו לת המקח שנתתי לכם דהיינו לפי
שהוא מקח לכן לל תעזבוהו מטעם שונא מתנות יחיה כיון
שהיא מקח משום דהמתנה לדם חטוב הוי כמו מקח וה"ל
ב"ה והוא הטעם דקחמר הכא ויקחו לי תרומה משום דמתנה
או"ל לקיחה: ולי נרלה לפרש מלחמר הם ברכת לת התורה
לעבנך לתה מבנך והוא המלחמר שפתקלנו ונתני לנו לדקדק

שור בש"ש הם ברכת לת התורה לעבנך לתה מבנך שבלחמר
מי בי ירבו ימיך דמה רלויה היא זו והלא בעסק התורה הכתוב
מדבר ולא בברכתה והיכי יפיכי יפיכו מדא מלחיך ועוד בש"ש
ול"ת שמא לרעתכם נתתי לכם מו' רמז קצר ושיכות יש לזה
לל הלחור לבעלה הם ברכת לת התורה כו' ועוד בש"ש לא
נתתי לותה הלא לעונתכם שמ"ה נתלוו לה כו' דמה רלויה
מה"ש בנתלוו לה לחנם הענין יובן בהקדים מלי דלחיתא
בפי"ל דברים לר"י ל"ר מ"ד מי הלים החכם ויבן לת זאת
דבר זה נשאל לחכמים ולנביחים ולמ"ה עד שפי' הקב"ה
בבעמו שלחמר ויאמר ה' לל עזבה לת תורתי כו' היינו לא
שבעו בקולי היינו לא הבנו בה הר"י מ"ל שלא בירכו בתורה
תחלה והביא בע"ד מ"ש מגילת סתרים של רבי יונה שלא
ברכו בתורה תחלה כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם
כ"כ שיהא רלוי לברך עליה שלא היו עוסקין בה לשמה ומחוך
כך היו מזלזלין בברכתה והיינו לא הלכו בה כלומר בכוונתה
ולשמה עכ"ל: נמצינו למידים שמי שמברך על התורה מוכח
שעוסק בה לשמה ומי שלינו מברך מוכח שעוסק בה לשמה דהיינו כלשר בוני
ה' הלכי והלא ע"מ לקבל פרס וכמו שהקדמנו דלמ"ל שעשית
לו סם חיים היינו כלשר בוני ה' הלכי ולא תלחבת בה סם חיים
לרעתכם ח"ו נתתי לכם לת התורה דהיינו שחשרתו ותעסקו
בה ולא תקבלו שכר ול"כ חיולך מבטיח לותנו כי בי ירבו ימיך
בו' ובז"ל ולא לתרן כמו שתיר"ל מהרי"ל שעיקר השכר הוא
לעה"ב דשכר מצוות בהלי עלמה ליכה ובזה שלמר לכ נתתי
לותה הלא לעוסתם שנתלוו לם הלכי הסרת נתלוו לם דהיינו לותה
שונה הנעוסה שנתלוו לם הלכי הסרת שהיא לעה"ב הלא

הוכחת הצה"ן שבוכת עה"ג עיקר • ובכן עינינו הלכ"ה אלהינו
מונו ה' אינו אחות חנם לכל לוגם רי מתסורו לאחר יחטר לו
מיוך סתלאה וסרחב לחיותינו כהיום הזה לאעון נלמוד לשמור
ולעשות לאת כל דברי התורה הזאת כלאר צוה שלח ע"מ לקבל
פרס ביר"ל ;

דרוש ה

למעלת מתן תורה

במדרש לגני ה' אלהיך לא"ר פוביה בר' יצחק אגני ה' אלהיך שע"מ כן הוצאתיך מארץ מצרים שתקבל עליך ודבר אחר אני ה' אלהיך משל לבת מלכים שנכנסה בית פלטרין ובא המלך והגילה לאחר ימים בקש ליטול לאשה אמרה לו אם לאתה נותן לי מה לאתה נותן לי לא לך אלא שבריתך מיד הלפטרין בי ע"כ ל' ;

בריך רחמנא ר"ב הוא דאיתא ליה בריתא בדורו של משה • וקא בדי"ל מר לפרוטיהו לאתרוטי • סגולה מכל העמים פרטי לינגלי אוריו מקדשי • עליונים מנקשים לת לדבי לתי לאה לפניך ומה לנוס לא תתמוד לאינגלי • דירו נגה שמחיטי"ן פמליה של מעלה דתלרי בני ומר סדר משה לכתיב" • רעווב לת כל לאבי לו דשלקין לעיל בהדרי קדש ומל"ר הקדש" • ולפקעיניהו לקדושי: תורה ולאיל לקדושי • עתירת קדושי • לדוסה נת ישראל ולחסי לו לנה בית קדשי • ולקדרי לה מלי קדרי לה לא יו מלכנה עד שקרא לאותי כלה ולוא כאתה קרי לעשיה • ומיה נס היה לתרה לתי הוא זה דורי וזה ריעי לוסי כ"ב קרש קדשים מלים" • הם המדברים היינו דלמרי לינגלי לתרוטע"ו לף ישרון זמרן בני • ובנין נבדי דברים שבינו לבינה בין נבדי לבני • כתחן יבהן פאר מצין נפשיה • והדר עיל לכלה לני בנגה נגלות רשא • הוטיבה לאתריון ומשה לא לקוהי לקריב חש"ח • תלא הוי לגרל דכלה דוחקא דוחק רגלי השכינה בין שני בדי ולתריכו דלשי • כמין שני דדי ודלי לצוטלה ולהלו כלהבדה פני הכרובים רעים ודודים דלא מתפרשי • לת תאי תניכותיה נדן רחמתין מזרח מלאכת נשים לוכלי אשה"י • דלא נדיל לינגלי •

דדרוך לתם דלו מפתכם לפני המקום כתחן לפרלת כלה דבר זה כתוב בתורה ושנו נביאי"ם חכמים והם לאמרו ומשנו מבל דוגמא של מעלה למלך שהדם לו לשה ברי לנו לפניו בנשים וקרשנו במצותיו וכמאמרם ז"ל ע"פ לך הל הם וקדשתם אשר שלח משה שלחת דרתנא סיני בקר"ב לקרב לותם בתורת קו ושין ודבר הלמד מענינו מאנו נקש למסבר קרלי שולין ודורשין בענינו של יום כי פתח לה פתח לפלי פרשתא מתכלא כה תלאר לנית יעקב ותנד לבני ישראל לתם רלותם לאר עשיתי למצרים ולשא לתכם על כנפי נשרים ולביא לתכם אלי ונתה לם שתוע תשמעי בקולי ושמרתם לת בריתי והיתם לי סגולה מכל העמים • ורלוו לשית לב להבין דבר לתם רלותם כו' דלוך הקב"ה מחוים טובם לעצמו ולוטב לם לישראל רלו כמה טובות עשיתי עמכם ותוכי דרכן של ב"ל בומלי תקרים רלא מתוקי מינותא לנפשיהו וכ"ם בפני בעל

דבר משום כפופא ובמ"ש ז"ל מופב דלא יהבת לים תריהנת ליה וכספתים וכ"שבקב"ה דכתיב ביה רב חסד ועולה חסד לאלפים חסד של לתה שלינו מצאה לתשלום במולו לוך תלא זאת מלפניו ית' ועוד זאת לוכא למדרש כלל שהוא ערוך לפרט סלמור בענין כי על כל העובה לשר עשה ס' לישראל עמו לא פרע בהם הכתוב רק לת הדבר הזה ולשא לתכם על כנפי נשרים פרשא הוי ועוד זאת היתה יתירה תינה ועתה ודחיק לה עלאה ועוד מה ש שמיע נלתמרה ונשנית לם שמוע תמעו תיבני בחד ועדיין הדבר ערוך תלמוד מלי היא קנולה זו שלאומר הכתוב והייתם לי סגולה וכדי לנה לל הענין ערוכין אלו להקדים שנים כתובים שנאים כלחד וה"ן מלמדין דבר הכתוב בפרשת ולרא לכן לאמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי לתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי לתכם מעבודתם וגאלתי לתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים ולקחתי לתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא לתכם מתחת סבלות מצרים • וכאן הכן שואל למה נאמר ר"לשונות של גאולה והצלתי והצלתי וגאלתי ולקחתי מלאר מסכל עולה לסגנון לחד כי הוציא ה' לת ישראל ממצרים ובפל הענין עמלות שונות על שלשים ועל רבעים ג"סמה לאר סקנ"ה למה לאמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי כי מי לא ידע בכל הלה כי כוח המוציא והמביא גדול לדונו ולין עוד מלבדו בחיב ולא עוד אלא דבדר לחדריה קדא וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא וקא מוסיף בה דברים אלהים כתוב וכתב עליו סכתוב מתחת סבלות מצרים והלא כבר נלאמר ומה טעם חבוש לפה לרשון לארבעה דברים ולא הבלפה לא בא ותיתי חד מנייהו • לאמנם הענין יובן בהקדים מלי דתיתא בקדושין פרק הלומר וש"ג תנן התם הלומר לחבר הרי לת מקודשת לי ע"מ שתדבר עליך בסגלון ולעשה עמך כפועל דבר עליה בסגלון ולעשה עמה כפועל מקודשת ולם לוו לינה בה שום פרוטה לבל בסכר שתדבר עליך בסגלון לא מקודשת וקאמר טעמא משום דישנה לסכירות מתחלה ועד סוף ועד סוף ופרש"י ז"ל ולוא כתב פרוטה ופרוטה שהוא עושה עמה מן הדבור שהיינו דבכל שה פרוטה ופרוטה שהוא עושה עמה מן הדבור שהוא מעשיה מלאכה תכף ומיד בשגמרה לותה פרוטה נתחיבה לו בשכירו עשיית מלאכה הו דבור של לותה פרוטה ותוייל ליה מלוה בבה והמקדש במלוה לינה מקודשת • ומזה לכלוהים יש לדקדק עמ"ש רש"י ז"ל בפרק הלים מקדש דמ"ש לחתר דלחרינן הלים עסה לי שרים ונזמים ולקדש לני לך בשכר פעולתך אחרינן הלים עסה לי שרים ונזמים ולקדש לני לך בשכר פעולתך אחרינן עצמות יוסף ודלים ברורים בעצמה"ה ע"ו מלה דבכות לחרון לת ביה ס"ב ומלי דרמו לה דהני פרוטה לחרונה הל' לא מעיב לחקרוי מלוה ברלה לי להביב ע"ו דהני פרוטה לחרונה הל' מגמרא עם פרוטות הראשונות והשונים הם כולם ביחד לחקרוי מלוה וזה ברור לע"ד •

לגוב מצלחי להרבה"ל ז"ל בהדוניו בפרק הלים מקום בני הביל ועבה לי שרים ונזמים שכתב דכל פורתא ופורתא הויל מלוה עלה וכי מגמרא לפרוטה מלוה כיל והמקדש במלוה לינה מקודשת עכ"ל • הדי לך בפוייל דס"ל להרבה"ל דמחות מפרוטה נמי תבינא לחקרוי מלוה וכלינ על תוס' ר"ל והיינו ממש כדעת הר"ב עצמות יוסף • סוף דבר דהמקדש בשכר פעולה ובשכר דבור ה"ע דלא זכייה בכל פרוטה ופרוטה דבביד בחורת קדושין מסיק שהם בלא בגמרי קדושין עד גמר מלאכה והיל שבשר לחקרוי מלוה בהקדש בשכר פעולה ובהיל שבתא בכר הוי לחקרוי מלוה בהקדש לי בזו ובזו ובזו הם יש ס"ב בבולן מקודש • כו' משום דהיכל דלאמר לה התקדשי בל מדה ומדה הוי קדושין בחנפי נפשיהו הכל היכל דלאמר בזו ובזו ובזו בלא הוא דבכולן מקודשת ועוד תנן פיתה אוכלת ראשונה

דהיינו

לגיגת שכל לחת ולחת שהיה נותן לה תכף ומיד היתה אוכלתה קודם שתגיע הלתה לידיה אינה מקודשת עד שיהא בא מהם בו ולתחר עלה בגמר" היתם אוכלת אהייל כו' שלא אם יבא בגמר דקשיבא ליה כגלת קלמר ולא היתה אוכלת לראשונה דלראשונה וכי אוכל בתרא ס"ב מקדש ואפי' נקמייתא דהיינו כמ"ל ס"ב חצפי' אלין בלחרונה ס"ב מקודשת והא אלה היל לכיון וקדושין לא גמרי עד שתקנם כולם ובסקנלה אלחרונה והיל כבר אכלה הראשונה קודם שתאכל אותה ב בקרושים הויל זו הראשונה מלוה בבה ומאכי ר' אמר מלי עד שתהא בלחת תהן ס"ב עד שיהא בלחרונה ס"ב ומ"ל הויל להו הלראשונה מלוה ולחרינה לא גמרי ומקדש במלוה ופרוטה לעתיה מרוטה ועדיין לא נתחייב בה בעל המלאכה לפועל מה ס"ב ופרוטה ופרוטה דעבדי נתחייב בה בעל המלאכה לפועל לא דמעי לה הבלה בקרבה שמתה מהבית פרוטה מ"ל לא הע"ב דמעי לה לבם קדושין כיון דלא גמרי קדושין עד שתקנם ה קנייל לם לבם קדושין כיון דלא גמרי קדושין עד שתקנם שתגלבה ונגמר מלאכה תו ע"ב פרוטות הראשונות מלוה שם מלאכה תקדם בפרוטה בתרא הל ליתא ובכר אמרו בגמרא דע"ן גבו סבוטה כיסה בע"ז דמכוס לחרון לת ביה שום פרוטה שהא לחרינן בני תמרים דבעינן שיהיה בתמרה לחרונה שום פרוטה • וכן מצאתי להר"ב עצמות יוסף בני הבית שלדבר

ובן מצאתי לה"ב עצמות יוסף בני הבית שלדבר עליך בתנאי להבית ומכוס לחרון לת ביה ס"ב דמינה יבפינן לבני המקדש בשכר מלאכה •

אמנם זאת מצאתי לתיסבות רי"ד ספך זה שבחנו בני הסיל ובשת לי שרים ונזמים וז"ל לי קבל בתינת פרוטות הראשונות הוין מלוה תיקדש מיהא בפרוטה לחרונה לחתיל עם גמר כלי דליכא למימר דתני פרוטה הראשונה שבפרוטה לחרונה הוי מלוה ולא נשאר פרוטה עם גמר כלי דבל פתות מפרוטה לא חשיב למקרייה מלוה ולפולם בפרוטה לחרונה תקדש תשכה בס פרוטה לחרונה חוילל מלוה בבה בר שיביב כלי לידם דלא"ב דלא יהב לה כלי מני בתרה לתתיבה ליה בהיל פרוטה עכ"ל • ודריבה תמוהים דפרנסת לי הסיל ובשת לי שרים ונזמים דבעי תזרה לידם ומ"ס פרוטה לחרונה הויל לה מלוה בשעת בתרה בגמר מלאכה עד שעת תזרה לא ופרנס לי ההיל שתדבר עליך בסגלון ולעשה עמך כפועל דלאו חזרה בעי תיקדש בפרוטה בתרה בלחתיל עם גמר המלאכה לו הליכר ההיל שבתא בלחתיל לי בקדושין וכעת לא מצאתי מענה לזה ודברי הר' בעל עצמי לבו קדושין ודלים ברורים בעצמה"ה ע"ו מלה דבכות לחרון עצמות יוסף ודלים ברורים בעצמה"ה ע"ו מלה דבכות לחרון לת ביה ס"ב ומאי דרמו לה דהני פרוטה הלחרונה הל' לא מעיב לחקרוי מלוה ברלה לי להביב ע"ו דהני פרוטה הלחרונה הל' מגמרא עם פרוטות הראשונות והשונים הם כולם ביחד לחקרוי מלוה וזה ברור לע"ד •

לגוב מצלחי להרבה"ל ז"ל בהדוניו בפרק הלים מקום בני הביל ועבה לי שרים ונזמים שכתב דכל פורתא ופורתא הויל מלוה עלה וכי מגמרא לפרוטה מלוה כיל והמקדש במלוה לינה מקודשת עכ"ל • הדי לך בפוייל דס"ל להרבה"ל דמחות מפרוטה נמי תבינא לחקרוי מלוה וכלינ על תוס' ר"ל והיינו ממש כדעת הר"ב עצמות יוסף • סוף דבר דהמקדש בשכר פעולה ובשכר דבור ה"ע דלא זכייה בכל פרוטה ופרוטה דבביד בחורת קדושין מסיק שהם בלא בגמרי קדושין עד גמר מלאכה והיל שבשר כבר הוי לחקרוי מלוה בהקדש תשכה בס פרוטה לחרונה חוילל מלוה בבה ובכן לחקרוי מלוה בהקדש לי בזו ובזו ובזו הם יש ס"ב בבולן מקודש • כו' משום דהיכל דלאמר לה התקדשי בל מדה ומדה הוי קדושין בחנפי נפשיהו הכל היכל דלאמר בזו ובזו ובזו בלא הוא דבכולן מקודשת ועוד תנן פיתה אוכלת ראשונה

אמנם לחתי קבלי לי מלוה לחתיל דמקדש בשכר מלאכה דיבה לבכרות מתחילה ועד סוף מקדש שבתא לבכרות דלחתר דלחתר מלוה לחתיל לחתיל לחתקדש לי בזו ובזו לבכל מלאכה לחתר לי בחלו לחתיל לחתקדש לי בזו ובזו לבכל

ברוחה ופרושה דעניר מלוה היא ומצוה כי הוא מקרב במלו
חכל לתינה רת"ר שיהיה לשמה לשירות. אלא לבסוף אין כאן מלוה
ולא כיון אחר שאנו עתה נריך לומר לא בשכר שעשיתי
ל"כ הו"ל בשכר שהרכבתיך על החמור לו שהוצאתיך בקרון לו
כספינה שהיינו מקורשת לתינה רכ"ע תשובה ההיא אלא שדכת
ולא הודיעה מתחלה שבא דעת קרושין הוא ערכינה ל"כ הו"ל
שכר רכיבתה מלוה ונמצ' מקרב במלוה אבל הכא שכרך ואחר
שעתיד לקדשה בלחוה שכר היינו כמלוה אלא שע"ר לקדשה
בלחוה שכר הוא עושה אבל לתינה רת"ר יצנה לשכירו מתחלה
ועד סוף כיון אלא קדשה אלא בסוף מלוה ניגנו ולא"כי
שהודיעה לי בשכר זה רוצה לקדשה בראחרון נבי החקדשי לי
מזו ובזו ובזו ויהיה לוכלת ראשונה ראשונה שהיינו מקרשה
ולא"כ יש בחרונה ש"ם רקמייתא מלוה ניגנו ע"כ". ובבר
הוא רקי"ל הלכתא כמ"ר דיבנה לשכירות מתחלה ועד סוף
המקרב בשכר שהרבר עליך לשלמה ולאבה עמך כשובל ל"ש
מקום רבל פרושה ופרושה דעניר הו"ל מלוה בבה". ואלא מן
הכלל ראשונה לשה החקדשי לי בשכר שהרבר עליך לשלמון
ורבר אלים לשלמון הינם מקודשת מקום דיבנה לשכירות
מתחל"ו ועד סוף ובכל ש"ם ופרושה שבשה בלחוה דבור מתחייבה
בשכירותה ובגמר שלוכת שהיל אמת חלות קרושין הו"ל
פרושות ראשונות מלוה בבה. והמקרב בשלוה ל"ת ובבור
אחרון לית ניה ש"ם".

מעתה גיבר אשמע בג"ר דמוכתא מלחא דנעני קב"ה
לקרב לו לשה זו פנסת ישראל בשכר שהבבר
עליה לשלמון אל מלך מצרים לחוציא את בני ישראל מהצרים
ולבלוחה נרחם ולהיות מקורשת כלת משה וישראל ובקי"ל בדין
מקום ויבנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכל פרושה ופרושה
פו"ל מלוה". אמנם יש לרון דזה לא נאמר אלא אבי כ"ה
בל"ך אחרים להמהרש"א ולר"שבר בכאה אביני השחרלות
ולעשות מלאכתו עיסקי פיסקי אחרי הראורי הדברים אחת
לאחת דעיני אדם ח"ל לנמנס שאין סמה יכולה לרבר ובכרות
פחים בדבור אחר נלא אחרו ומקום הכי כל פרושה ופרושה כיון
בבר לא ונתחייבה בה הו"ל מלוה בבה ומשל"כ הקב"ה כי נכון
הדבר מאם הלבוים ומאחר לעשותו כי אם כל מעשה הע"ים
נסקרין בסקירים אחת ובבבע אחר לשעה קלה הוציא הקב"ה
אלת אל בתיבו ומצרים ונאלם מיד ש"כ אין כאן מקום לומר
על שום פרושה ופרושה דעניר הו"ל מלוה בבה". וכן מצינו
ברי"ל על אבו ובבבתי בארץ מצרים הם אמרו כאלך הבבר
מעקום לאשים ובבבלה אחת ובבבע אחר בולן לוקין עכ"ל
וכן אמרו בחרף עין ונפש ישרא מרעתם לסוכות וקיים מה
בנאמר ראשה אחלתה דגאולה עד בחירה עבר עיון ובידונין
הדרה מבואר לעין כל מבין עם תלמיד שלא אתחילה בגאולה
בזמן ראשון ואחרבא בה מעתה הרע לעם הזה תכבד העבודה
על האנשים אמנם עשה ה' בכה אחר שלא משה מקודם ק
קרמתא זמן ז"ש נאמר אל מלך מצרים אלא אתי עמי לעבן
שיתי אותותי אלה בקרבו ובדיון חדבר שקול עד שעה אחרונה
שלא אתחילה הגאולה ונשעה אלה עבשית. אמנם זאת
מצאנו שהיו שם ב' גאולות ראשונה נשלמה עכיבה וכמ"ש ז"ל
עפ"ק דראש הבנה בר"ם בשלה עבודה אחרותיו ובניהם נגאלו
ובעיין אחבר ראתי הוא עבדי עבירתא שעירתא שהיו עושים
שרם אנגריא בשם רף וקושי השעבוד דוקא השלים בר"ם
ושניה לא שבאלה אחרי אנגריא אחר כך ואת השלישית היא
מצרים אחרת מצרים. והנה הקב"ה דאה לקרב את ישראל
עשרה ב' גאולות חלנו וכמו שנאבר. וא"ב הדר דינא דכל
גאולה וגאולה ראשון אחתיה ישראל בעבודתם וקיבוצם

לא נמרו עד פורקנא בחרא והוו להו גאולות הראשונות מלות
והמקרב בגאולה אחרת שיש בה ש"ם לף הראשונות הוי מלוה
והמקרב במלוה ופרושה דעתיה אפרושה וכדין החקדשי לי
בזו ובזו והיתה לוכלת ראשונה ראשונה דהוו מלוה אחה ש"ם
בחרונה שהו פרושה מקודשת.

ומעתה הבא נבא לביאור הבתובים דה"ק ליה קב"ה
לשה לכן לאמור לבני ישראל אני ה' והיינו
שאמר מרי לעשות לגאולה נקרוב ישועה קרובה ולא היתה אלא
לשעה ולא עוהי דרכן אל ב"ל ולא קיים לה כשיעורא עד נקבר
שאין מגיאין לה המובת"ר אלא לאחר זמן כי לא ראי
דרכיהם ונרירי קיימת לי שעתא חדא לאפרק יחהון בדרכא
מרמתא ולבן אין מקום לומר בזה דכל פרושה ופרושה הוי
מלוה ו"ם והוצאתי אחכם מתחת סבלות מצרים זו גאולה
ראשונה ארוב עבדה זה כובר המם. וזאת שבת והצלתי
אחכם מעבודתם זו לגרריא בעה רף ונאלתי אחכם זו יציאה
מא"ם. והכל יהיה בזרוע נטויה ובשפטים גדולים והיו ממלון
דמוציא יהיה לעשות ביניהם מחלבה ואף שיהיה מ"י שבטים
גדולים כולהו בחדא זקיפא אזרקיפו וכמ"ש ז"ל בחלק הבובר
ממקום לאקו ובהאבנרה אחת ובבבע אחר כולם לוקים ונשבר
שלשה סמה מעיני גאולות אלו הרי אחם מקודשים לי לשמי
ולקחתי אחכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וה"ז לשון קרושין
כמ"ש בפ"ק בקרושין ר"ו הרי את לקחתי הרי זו מקודשת
ועפ"ז לא הוי קרושין אלא בעורקנא בחרא דגאולות הראשונות
הוו מלוה ומדין המקרב במלוה ופרושה בחרי קרושין. ועדיין
יש ליש"ר לחלוק ולומר דדלמא הוי הלכתא כמ"ר החקדש
בחלוה ופרושה דעתיה אמלוה ולא הוי קרושין דבלחנת"ה
הבאתיה בפרק הרים מקרב דמ"ח ובפ"ב ובסנהדרין. אלא כלך
עדיך זו ראשבר לומר דעורקנא בחרא לית ניה ש"ם לגבי
ישראל דכיון דבבר ניגולו מן הבבוה ניתא לה לעבר בל"ת
ולא נצלת לתובר אל ארץ לא זרועה לו"ל הכתוב וידעתם כי
אני ה' אלהיכם המוציא אחכם מתחת סבלות מצרים דה"ק
אלהים הוו לה קרושין בלחתה לבות.

איכן משחל חזו דאחלאי לדברות שניות וכבר הקדמנו
משם תוספות רי"ר דאמר לשה החקדשי לי
בשבר שאינבר עליך לשלמון דברים אלו
לשון קרושין הם שאין נכון לומר החקדשי לי ע
בתה שאתן לך לאחיד דבעינן אחרת נתינה בשעת אמירה
ולאחר הדבור צריך לומר לה דהמ"ל בשכר שדברתי ושם חי
אלינא דא"ר ראינה לשכירות אלא לבסוף ומתקדשת אלשם
בשבר מעולה לו דבור דמ"מ בני בעיה שתי דברות אחת
קודם אמירה לשלמון ואחת לאחריה ותרוייהו צריכי דבור מ"
כי היכי דלא תהוי לה מלוהב בה כיון לא הודיעה שע"ר הקרו
מדבר עליה ודבור אחרון דבעי אמירה בשעת נתינה אבל
למ"ר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף מ"מ כלל ואם כן איכה
בשמע לר"ר ראמינא דלבני קב"ה אלינא דכ"ע ה"ו מקודשת
בעסת ישראל בשבר שדבר עליה לשלמון דמ"ה הוה הטעם
דבעינן דברות שתים אחת לפניה ואחת לאחריה והך רואה כי
כן עשה הלבים אחת דבר אלהים עליו לשלמון שתים זו
שמענו דברות הראשונות כבר נאמר קודם שהוציאו מצרים
וגאלתי אחכם ולקחתי אחכם לי לעם וכן לאחר מעשה אמרה

בדברות

בדברות שניות נאת' בסם אחם ראיתם אשר עשיתי למצרים
ואשאכם אם שעשיתי בשתי גאולות הראשונות ונאמת והוו לכן
מלוה ובל גאולה וגאולה כי בחרה לה הו"ל מלוה אבן בעורקנא
בחרא ואלא אחכם על כנפי נשרים ואביא אחכם אלי ואיינו
כמ"ש ז"ל בחרף עין נסנו מרעתם לסוכות ולא נגרבא בה
לאחריך עד שנאמר ובל פו"ם ופרושה הו"ל מלוה לפי שמלוה
מצוה בבבע ל' וה"כ אני מקודשכם בשבר פרושה בחרא
ופתה כאן לאחר מעשה אחירה מיהא בני ולבן אם שמוע
תשמעו בקולי ואחרי קלי אשתמעי שמוע. כיון מה שנאמר
בדברות הראשונות תשמעו מחרב הן פתה דחרוייהו צריכי
הדברות בחוש כמו שהקדמנו איכו השתא אבא אחינה לבו לשון
קרושין ושמרתם לת כריתי והייתם לי סגולה וברשו רז"ל
אחרי קנויים לי ואיתא בקרושין אחומר לאשה הרי את קנויה
לי ה"ן מקודשת ובזה נגמרו הקרושין.

ובכן אל ה' ואיר לנו לבנין מאמר פתוח ראיתא
בשבת אבי ה' אלהיך אמר ר' עוביה בר יצחק
אבי ה' אלהיך בש"ת כן הוצאתיך מארץ מצרים ופו' ואיבא
לתיבק דמלי קשיא להו לרבנן דבי מדרשא בקרא כדכתי' אבי
ה' אלהיך בד שרשו מה שדרשו. גם לבאורה קשה במ"ש ר"ש
בש"מ כן הוצאתיך מא"מ כו' דהיכן מצינו שהחנה כן אב"ם עם
בני ישראל להוציאם מא"מ ש"מ שיקבלו אלהותו כי לא פורש
ועוד למלי נ"מ לאמר אליהם כדברים האלה ואם זכרים חנלי
הא' שע"מ כן הוצאתיך מא"מ כו' דהיכן מצינו שהחנה כן אב"ם עם
תשמעו בקולי כו' והלך משה דבינו וא"ל בדברים האלה ויענו
כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה וא"כ כבר קבלו
עליהם ולא נצרכא לאמר אליהם עוד שע"מ כן הוצאתיך אפרי
בלא זכירת חנלי סברו וקבלו ועוד צריך להבין המשל
ומלינה ולאחר המדרש משום דבר אחר כי מה הנרנה מאנו
ועדיין אנו צריכין למורע"י דבמלי קמבלני דבי עוביה הייתו
ת"ק ושו"ל ומלי ביניהו דלינא לאמר ראשאעות דורשי לבר
אינא ביניהו דהא שמעא דלרעת ר"ש חנלי הין הדברי שע"מ
כן הוצאתיך מא"מ לקבל אלהותו עליהם ולבעת הד"ת לא הים
חנלי בדבר ואין נורך לו ולענין הבה קמבלני וא"כ הבנתא
מלי דבלינו בה".

אמנם הדבר מומא אל הקדמתינו שהקב"ה רצה לקרב לו
לשה זו כנסת ישראל בשבר שדבר עליה לשלמון
אל מלך מצרים והוציאם מא"מ ולא רקי"ל המקרב את האשה
בשבר שמדבר עליה לשלמון אינה מקודשת משום דהמקרב
במלוה אינה מקודשת וגם ישנה לשכירות אחתילה ועד סוף
וא"כ כל ש"ם ופרושה דמעיד באותו דבור הו"ל מלוה א"מ
שאני הכא דקב"ה עביד לפורקנא בחרא זוהי הגאולה מא"מ
שהיא העקר בכרף עין ולא עביד בפקי בפקי והיא גופא אית
לה שאלת בדמים הרבה ועוד הקדמנו בשם התוספות רי"ר
ולא אינא דמ"ר דאינה לשכירות אלא לבסוף והמקרב בשבר
שאדבר עליה לשלמון הרי זה מקודשת שאין כאן מלוה א"מ
צריך לומר לה קודם שמדבר עליה לשלמון שע"ר קרושין קולו
מדבר עליה לשלמון וגם לא"כ צריך לומר לה הרי את מקודש
לי בשבר מדברתי עליך לשלמון ואינה יכולין לומר דאמרינן
דבני הקב"ה בגיאלת מצרים אינא דכ"ע ולא נמ"ר ישנה
לשכירות אחתילה ועד סוף מקודשין ישראל לשמו ית' בשבר
שדבר עליהם לשלמון אל מלך מצרים אבי שכהרף עין הוציאם
ממצרים כלומר דבעינן מתי שתי דברות לומר הקב"ה לישראל
אחת קודם הדבר אשר דבר למלך מצרים והוציאם מא"מ ואחת
שנית לאחר יציאה וכן עשה ובתחילה אמר להם והוצאתי ו
והצלתי וגאלתי אבל אמה המה מטיבי ע"ר ולקחתי אחכם לי לעם
שהוא ענין קרושין וגם לא"כ נאמר להם אחם ראיתם אשר
עשיתי למצרים ואשא אחכם על כנפי נשרים והיינו שבהרף
עין נפשו ישראל מרעתם לסוכות ולבן ואבתה אם שמוע
תשמעו בקולי כו' והייתם לי סגולה מכל העמים דהיי שתהיו
קנויים לי והיינו לשון קרושין כמו אחומר לאשה הרי את קנויה
לי שהרי זו מקודשת בכל האמור לעיל".

ועפ"ז יבא המאמר כאין אומר ראחשונה נאמר דהיינו
דק"ל לרבנן דבי מדרשא בקרא דכתיב אבי ה'
אלהיך אשר הוצאתיך מא"מ ראמלי נעמתא קאמר מה לקבלת
אלהותו ית' אשר הוציאם מא"מ דהו"ל אשר בראתיך יצרתיך
אף עפיתיך דזהו טעם כפקר לקבלת אלהותו ית'. ומ"ז בלו
להשיב שבריבים אלו רבא הקב"ה לקרב את ישראל ותורת
קרושין בחורים כדין אשה עם נעלה ונזה הנה מה טוב ומה
נעים הוא הדבר אשר דבר רבי עוביה בר' יצחק האמור כמדרש
אבי ה' אלהיך בש"מ כן הוצאתיך מא"מ אחקבל אלהותי עליך
והיינו לומר שבא הקב"ה לקרב את ישראל בתורת קרושין ואיל
בוטא קבלת אלהותו ית' בשבר שדבר עליהם לשלמון הוא מלך
מצרים ופוציאם מא"מ והיינו כמו שבאמרו שבאתה זה שפיר
הוו ישראל מקודשים לשמו ית' כדת. וכשלבה אמנם אבי היה
עדיך לומר לשם כתחלה שע"ר קרושין הוא מוציאם מא"מ לא"ל
שע"מ כן הוצאתיך מארץ מצרים אחקבל אלהותי עליך והיינו
בגלות מחתלה חנלי היו דבריו שע"מ כן אני מוציאך והיבן
דבר הוא הדבר אשר דברנו והיינו דכתיב והוצאתי והצלתי
וגאלתי ולקחתי דהיינו שאני מוציא אחכם ע"ר לקחין וקרושין
כאמור. אמנם הדבר אחר ראיתא בהדרש דוה אחרת אחרת
ובלינא דר"ע וקמבלני בבלוגתא ראיתא בהבוזל קמא דע"ש
בגרייתא עשה לי שיריים ונשים ובנעות ואקדש אני לך דהיי
שהחזב משלם פיה והיא מחקדשת בשבר מלאכה כיון שעשאן
מקודשת דבדי ר"מ וחכמים אומרים אינה מקודשת ומוקי לה
אחם בגיאנא בחרא דכ"ע ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף
והיינו שכל פרושה ופרושה מעפיית מלאכה נחשבה לו שכר
עשייתה מיד וה"ו"ל מלוה בבה והכא המקרב במלוה קמבלני
ר"מ שבר המקרב במלוה מקודש" ודבנן שבדי המקרב במלוה
אינה מקודשת ע"כ לף אמו בלא אחתילה כיון שבאמרו
דבי עוביה והד"א דבדי עוביה ס"ל כדעת חכמים דהמקרב
במלוה אינה מקודשת ובבן לף דהכא שרוצה הקב"ה לקרב את
ישראל בשבר שהוציאם ממצרים ומיון שהוציאם כפרף עין לא
הו"ל מלוה א"מ אלוני שמתחילה אמר להם שהוא רוצה לקרב
את ישראל בשבר הוציאם מאבר מצרים הו"ל מלוה שהרי לאחר
שהוציאם תבף ומיד הו"ל שכרו בגייהו מלוה ולאחר כך כשבא
לקדשם בשבר זה הו"ל מקרב במלוה ואינם מקודשים לשמים
ובבן אמר ר"מ דבאמת כן היה הדבר שמתחילה אמ"ל שע"ר
קרושין הוא המוציא וז"ש שע"מ כן הוצאתיך מא"מ אחנלה
היו דבריהם אבל הד"ל ס"ל כר"מ דהמקרב במלוה מקודשת
אלא היה אחלי בדבר מתחלה דמה שנאמר והוצאתי כו' ולקחתי
כו' לאו אחלה הוא דקמתני אחלאן זו בזו והוצאתי ע"מ
ולקחתי אלא קפסיק פרוש סדר הבמתיה הוא מוצא והוצאתי
והצלתי וגאלתי ולקחתי והאי לאחדיה קאי והאי לא"ל אבשיר
הוא שבא לקדש בשבר ישא מא"מ ולף דה"ל מלוה ס"ל דהמק"
במלוה מקודשת ולבן את זו דרש אבי ה' אלהיך משל לבת
מלכים שבשבית ביד הלסטים ובא המלך והגילה לאחר ימים
בקש ליאל לוחה לאשה לאמרה לו מה אתה נותן לי אמר לה
אם אין ליך עלי אלא שפריתיך מיד הלסטים דיי והיינו ב
שמתחלה הגילה פתם ואח"כ בקש ליאל לוחה ולא אמרה לו
מה אתה נותן לי בתורת קרושין אחרי בעינן שיהן הלש לאשה
בסף לו שוה כסף דבלאו הכי לא מקדשא ובכא לא אמר להם
אתחלה אחות מקדשם בי"מ ע"ז הביב לה אם אין לי עליך אלא
שבריתיך מיד הלסטים דיי והיינו כיון שיש לי עליך שכר
שבריתיך עיו הלסטים הרי אות בסף קרושיך דלף דה"ל מלוה

מקדש

המקדש במלות מקדשת והיינו דקאמר קרא אנכי ה׳ אלהיך
אשר הוצאתיך מא״מ וגפי דרכנו למדנו דייקא כמי דקתני אם
אין לי עליך אלא כך דמשמע כי קטן הוא הדבר שיש לי בזה
עליך ודי בזה ומי זעזר והלא דבר גדול הוא ואין לך מדה טובה
היותר אבל לפי דרכנו מ״ש דה״ק אם אין לי עליך אלא
שפדיתיך דהיינו דלף דה״ל מלות בגיך ולא נחתא לך עבדיו
שום דבר לקדושין אלא מלות ישבה ולאו מידי חסריה שום
מעולה אלא בשכר מלאכה שפדיתיך אע״פי כן ויי בזה
לקדושין דמקדש את האשה בשכר שדבר עליה לשלטון לף
דה״ל מלות ה״ מקודשת ׳

ר״ע פ״ו האומר הנה מרש אם הדברים אשר דבר דוד לצת
מצוה זו אשה ושם תאורים ויאמר איש ישראל
הראיתם האיש העולה הזה כי לחרף את ישראל עולה והיה
האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו
את בית אביו יעשה חפשי בישראל ויאמר דוד אל האנשים
העומדים עמו לאמר מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתי
הזה והסיר חרפה מעל ישראל כי מי הפלשתי הערל הזה כי
חרף מערכות אלהים חיים ויאמר לו העם בדבר הזה לאמר
כה יעשה לאיש אשר יכנו ויאמר אליאב אחיו הגדול בדברו
לאיש בדוד כו׳ ויאמר דוד מה עשיתי עתה הלא דבר הוא
ויסוב מאצלו אל מול אחר ויאמר כדבר הזה וישיבוהו העם
דבר כדבר הראשון כו׳ עד שיגמור כל הפרשה ודע כמו רבינו
שמני קראי בדקדוקי סופרים דלשונה דמה זו שאלה אשר שאל
דוד אל העומדים עמו מה יעשה לאיש אשר יכנו והלא כדוגמת
קרי בחיל כ״ת מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו דבמר
דמקרי ב״ אחבית ע״בות ותו ת״ל מאי לאמר דקאמר אל
העומדים עמו לאמר דהא ודאי דקא בעי מנייהו מלתא
לאחר לו תשובה בלית ובגדל החיים גדולה תשובה ושיבוהו
העם כדבר הזה לאמר דאיכפל וחנא בה לאמר ועוד הם
באמרי דקאמר מה יעשה דמ״ש מדוהיו השיבוהו כה יעשה הי״ל
עצי״ דקא משני בדבוריהו ל״ אור ולעשות הדבר ע״י אחרים
דהל״ל מה יעשה וכה יעשה הי״ל בהחת ורוח מי שפשק בידו
לעשות והוא שאול ועוד לאמרי לאנשיך ליה לדוד לפרושי מהני
מילי מעליה לאשר אשר יעשה האיש הזה ראמרם כי יסיר חרפה מעל
ישראל כי מי הפלשתי הזה ומי לא יודע בעל הלה ועוד במילי
דקאמרי ליה כדבר הזה לאמר דבר זה מעלה חרו״ה יתו״ל
כמי״ם וכן בתשובת העם שנים ר״ם שם נאחר וישיבוהו העם דבר
כדבר הראשון דלאלי אנשי״ לדבר דבר הו״ל וישיבוהו כדבר
הא״ גם את הדבר הזה אשר דבר דוד ויסיר חרפה מעל ישרא
ל״ל ויסיר חרפה מאלי ואסיר דמשמע לשון עבר ומ״ש ל״
בבר פמ״ד סכו״ ע״פ לחרף נחתי מלאתו של הקב״ה מעשה
שנאמר לחרף נחתי אחרי אחרי כתיב כאן אלא נחתי ע״כ וכתב
שם ר״ם שגם מה שנאמר ונחתי לך ולחרף את חרם מבוריך
יתבב לרי״ל לשון עבר וכמ״ש ע״פ ופרש ה״ על מכון הר ציון
ויברא אלה״ כ״ אלה ונרא וא״כ הכא נמי ויסיר לא נאמר אלא
והסיר ועוד במה שנאמר ויאמר אליאב אחיו הגדול בדברו
אל האנשים דלמאי לאנשיך לומר בדברו אל האנשים גם מה
שאמר לו למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן כי ידעתי
גאותך הכל לחוכיתי ע״ז והלא כבר דבר עמו בחמלה ובשאל
אחיו לשלום ולא קראתי לו ולא מידי ואמאי נער ליה עד
הכא ועוד ל״ל במה שהשיבו דוד מה עשיתי עתה הלא דבר הוא
מה היא הכונה ועוד במ״ש דוד לשאול אל יפול לב אדם עליו
עבדך ילך ונלחם עם הפלשתי הזה דמה ענין מבלה זו כי
שאול הנולל לב אדם עליו ולמה חוזרך הדבר לומר עבדך ילך
פלא המלחמה היא העקר ולא הליכה ומיוצא בזה איב״ לרוקי
ברבוי שאול אל״ל לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להלחם
דפסליכם בכלל המלחמה ולמה יצלח

אמנם הפל יבא לכלל יצוב ע״כ האמור לתורת מוקדש
ועם זה נבאר קושיא לאחת שהקשה מהרש״ל על
מאי דאיתא בס״פ דסנהדרין דר״ יוסי ס״ל דקדושי דוד בחותו
פרק היו קדושין במוריס ור״י בן קרחה ס״ל דקדושי פעמים היו
ומפרש בגמרא מאי קדושי עצות דכתי׳ הנים האיש אשר יכנו
יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו ואל קשליה אמ״ל
שאול מלוה אינה לך בבתו והתקדש במלוה אינה מקודשת ופי׳
רש״י ל״ מלוה אינה לך בגאי עושר גדול וקדושין אחרים לא
קבלתי וכתב מהרש״ל ולרבי יוסי שהיו קדושין במוריס אינו
דומה דס״ל דהמקדש במלוה מקודשת דמשמע במלוה מוגיין
דעשיאת להו דק״ל דאינה מקודשת גם לא שייך לאמר הכא
בשכר שעשה עמך דאיתא למ״ר בפרק הגזל קמא דמקודשת
מיינו בעושה לה שדיים ונזמים דכיון דאין לשכירות אלא
לבעיה כי מהדר לה מקודשת כפרש״י התם משל״כ הכא דאלו
מידי קא מהדר לה עכ״ל ׳ ובאמת דברי המהרש״ל דמה
יענה בהסיה דאיתא בפרק האומר דף ס״ב דאיכא למ״ר בשכר
שלרכיבך על החמור שהושיבך בקרון ובספינה ה״ מקודשת
ואו תניא אם עמי הלוה אמוק לפני דקוד דמקודשת אשה
דס״ל אינה לשכירות אלא לנסוף והא התם דלאו מידי קמהדר
לה ובשכר תנא דבריתא דמקודשת ואמאי דר״י ס״ל כוותיה
דדוד קמקדש לה בשכר מעולה אשר הכה את הפלשתים ואע״ב
דלאו מידי קמהדר לה ול״ע ׳

אמנם לפי דרכנו נאמר דר״י ודס״ל דקדושי דוד קדושין
במורין הוו מפי סבר לה אליבא דר״ע ואף אליבא
דר״ישמ לשכירות מחאלה ועד סוף ולעולם אימא לך דדוד
קרב לה אשה בשכר מעולה אשר הכה את הפלשתי והוא
דלא שייך לאמר ישבה לשכירות מחאלה ועד סוף וכל פרוסה
פרושה הו״ל מלוה אלא הוכל שנאמר ומכסו עמו הכהנים
רבים פעם תחת פעם חבורה תחת חבורה עד שתגיע נפש
אחים שהי מעשה דדוד אשר הכה את הפלשתי אבל הם
שם הם כדי להחיות פעם אחת ולא שהם לו כמו שנאמר ויקח
מהם אחן ויקלע אל הפלשתי אל מצחו והטבע האבן במצחו
ויפול על פניו ארצה ויחזק דוד מן הפלשתי בקלע ובאבן ויך
את הפלשתי וימיתהו ולא היה בידו דבזה לא דבר אחר מעולם
לומר דהו״ל מלות כל פרוסה ופרוסה שהרי כולם מצטרפות
לחשבון גדול ברגע אחד ולשעה קטנה וכולם נעשו בפת אחת
וא״כ הו״ל קדושי דוד קדושין במוריס בשכר מעולם זו אשר
פעל ועשה ׳

ר״ע פ״ו עניה לגיאור הכתיבי זה יצא דאשונה ברוחא קרי
בחיל אחות אל דבר המלך שאול ולא הם האיש אשר
יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו בשכר עבודתו
זו נקא עניד מקרא לית ברתיה ואם הדברים הנאמרים נעד
הלשה בת מלך היא וא״כ הו״ל כמי שאמרה עשה לי שדיים
ונזמים ולקרב אני לך ולקיים לה הלכתא דלינה מקודשת מעו
ריבוי לשכירות מחאלה ועד סוף וכל פרוסה ופרוסה הו״ל
מלות אמנם דוד ע״ה נכנס בהקירה זו שאמרנו דהא ליתא שלא
היכא דבעי ליה לליצים להתחמה ולהצטער בחלבקו עמו
ועושה עמו חבורות ופצעים עד במי מיתה ׳ אבל הם
מכהו מכת מות בהחת ובלתה לו הא אינה לאיאר דקני לה
להאי אתתא וקדושין קדושין ודע לוצים בעצה דוד ע״ה כי
יבה כל נפש אדם בדקירה אחת ושביר מקרבא ליה ברתיה
דשאול בלא קדושין אחרים אמנם הא ודאי דבעינן שיאמר לה
הוא הרי אתו״ל בשכר מלאכה זו בדאיתא בקדושין ד״ה דבעינן
ב״ דברים לקדושין דבור ומעשה מן אחים לאשה שיתן לה כסף
לו שם כסף ויאמר לה לשון קדושין והיינו דקאמר דוד אל
האנשים העומדים עמו אלו דאחי פנאדרלות לאמר מה יעשה
לאיש אשר יכנו דהיינו דאלי פשיטא לי שצריך לאחיכם

לאחיכם

לאחיכם בעצמו לא אשר לאשה אחת״ל נשם והיינו דקא״ל לאחיכם
לף היינו דמעפקא לי מה יבעה אלים דהיינו מהו צריך לאיש
אלוה שיעשה מעשה ולתן קדושין אחרים לו לא אלא שכר
חלף עבודתו הוו קדושין וקיהיב שעמא דמלחא דאחי בעם
הנר בשכר מלאכה הוי קדושין לף דקי״ל יעבוד לשכירו מהתלה
ועד פוף אשר יכה את הפלשתי הלז בחתת ועלתה לו והסיר ש״ם דמ״ל
חרפה מעל ישראל ויסיר לא נאמר אלא והסיר ש״ם דמ״ל
בגזרה אים מסיר באלהכתו כ״ל דפלאו כבר היה עשויה ע״ל
שריאז רמ״ל בני ונתתי לך ולזרעך מלחמו של הקב״ה מעשה
ואכל נמי הפא רמז בלומרו ואסיר שיהיה האיש פרש״ל זריז״ל
אה״ר ימהר״ם לעשות מלאכתו ובאלו כבר עשויה ובאלו כבר
אסיר כי מי הפלשתי הערל הזה כי חרף מערכות אלהים חיים
ואם לא הפלשתי הערל הזה שם דהיינו שהוא שקול כל״ מהם
לבד וכיון שכן אדוף אשיג עמם אחת ולא אשכם לו ומה נם
כי חרף מערכות אלהים חיים ובגרלה קטילה הוא ובאלו מת
ועבר ובעל מן שבולם וא״כ מדר דינא דמקודשת לי נרחק לי
לשאי בעבודה אשר לעבוד ׳

חזקוני על המקרא ראשון פוא אחת ראיתם לאשר
עשיתי למנרים כלף לדרך זו כי לת כל מעשה
אלהים אשר עשה עמנו ציניאת מנרים הכל חשיבא
ליה מלוה אלף הענין יוכן בהקרים מלי דגרסינן בפ״ק דקדושין
ל״ג אמר רבה אמר רב נהמן המקדש במלוה שיש עליה חשבון
ל״ג אמר רבה אמר רב יהודה דאמר בדין אחר העבריה
מקודשת מדרבי יוסי בר יהודה דאמר נשבת קנייתה לו לקדושין
דמעות ראשונות שנתן האדון נשבת קנייתה לו לקדושין
ונתן אלא שהוא מקדשה בפרוטה שנאמר שהוא ביום כדי פרו״
ובלותה פרוטה הוא מקדשה והלי פרוטה הלוהה היא בנם
ואמה העבריה נופא משכון הוא והקשה הרשב״א בחידושיו
ממלי דאיתא בברייתא ד״ש קדשה במשכון מקודשת ואוקימנ״
בגמרא במשכון ואחרים דהיינו שריא לו חוב על אחרי ובידו
משכון וקדשה בו כורי יצחק דאמר ר״ח קונה משכון וא״כ הכא
נמי במקר במלוה שיש עליה משכון דליף לה ר״ג מודיב״ ת״ל
מדר יצחק ותירץ דחידושו של ר״ל לומר לך שאע״פי שהמקדש
במלוה אינה מקודשת יש לך מלוה שהיא מחקדש עם וא״ד כבון
שיש עליה משכון שאע״פ שהמלוה אינה בעין מ״מ הרי היא
נהנית בחזקת המשכון דמדרייתא לא אמעינן אלא נמקדש
בגופו של משכון ומדרבי יצחק אבל במקדש בגופה של מלוה
ונתן לה את המשכון אכתי לא שמענו עד שבא רב נחמן
ולמד שלף במלוה היא מתקדשת כיון שהיה נהנית מן המשכון
עכ״ל ׳ נמצינו למדין דהמקדש את האשה במלוה שיש
עליה משכון מקודשת מדין שכיחה בין מעוטו של משכון ובין
מלוה של מלוה ואיכא פלוגתא בין הפוסקי היכא דמקדש
בגופה של מלוה דהחוס׳ והרא״ם ס״ל דאמי׳ ליכו מחזיר לה
המשכון בעת שעה ה״ז מקודשת אבל הרמב״ם והרמב״ן
והרשב״א והר״ן ס״ל דבעי להחזיר לה את המשכון ומתבאר
מדברי הרמ״א שהביא הטור א״ה סימן כ״ח דאע״ג דלא מעלי
ליה בתורת משכון אי בגי דעתיה קודם קדושין דתעים ליה
בתורת משכון מהני לקדושה ׳

אמנם מעתה הדברים מבוארים ואמה בכתובים אתם
ראיתם אשר עשיתי למצרים לתמן הגיל אתכם
נשרים והכל חשיבא לה כמלוה יש לי עליכם והוא שכר פעולה
אשר פעלתי עמכם אמנם עכשיו ואשא אתכם על כנפי נשרי
ואביא אתכם אלי וא״כ הריני חומם לכם בתורת משכון כמו
אמה העבריה אבל רבה דהיא נופה הו״ל משכון ועתה דהיינו
אף שלא נאתם לידי בתורת משכון אמ״מ השתא מיהא כבר
בגיתי דעתי דתפיסתא לבי אלגרי בתורת משכון ולכן אם
שמוע תשמעו בקולי דהיינו אם תאנו ושמעתם והיהם

והאיתם קדושים מדין שניהם כמו מבוטל של מלוה בין מבוטל של משכון ואדי קלי משתעי והדי לחי ה׳ מקדשכם ואומר לכם ונהייתם לי במ״ש ז״ל דהיינו שתהיו קנויים לי וה״ז לשון קדושין דשאומר לאשה הרי את מקודשת לי ה״ז מקודשת סגולה מכל העמי׳ דהיינו שתהיו תכיבין עלי כאשה שהיא תכיבה על בעלה ואין לאדם עומדים בדי בתורת משכון כימים הראשוני׳ אלא היום הרי את לאשתי וה״ז דומה לתורת משכון ופייטו דקמיים כי לי כל אוצר והם קרויים עבדים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים לשון ברים ואל תהיו בעבדי׳ ממושכנים בידי ובוי קדוש ביהו לשו קדושין נמודים אלינה רב״ע כיון שמחזיר להם את המשכון •

אך כלך לדרך זו למצרת הריעב״ל שהביאו הרב בעל עצמות יוסף דבעיב על הרמ״ם וס״ל דהיכא דלא אתא לידיה מעיקרא בתורת משכון אלא דאיהו תפיס ליה מנפשיה אמ״ב דבני ערעתים דבני לאתפסיה אלגריה לא מהני דרוקא דאתא לידיה בתורת משכון הוא דמהני והכא קב״ה תפיס לאו לישראל מנפשיה ואלינה דהריעב״ל לא מהני אף ורק בקב״ה בני לקדשיהו לישראל בשכר תורה ומצות אשר נתן להם ואך מינייהו עדיף שכר התורה ובדליתא בגמרא ערל״ק בשבת של״ל הקב״ה לאשה אחנה טובה יש לי בנים בנוי ובשבת אמה ואני מבקש לתנה לישראל • ועפ״ז הדבר מבואר דה״ק קרא אחס דאיתם אשר עשיתי למצרים ואדיר יש לי עליכם מצוה ואח״כ אשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי דהיינו אלא בשעת הגאולה לדידי אטפי ואעלמי תפסתי אתכם בתור משכון וא״כ פתנו לאתגלותא הריעב״ל והרמ״ם דלהרמ״ם מהני ולהריעב״ל לא מהני ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ועליכם אתורת מלוה יאנה שם עליה משכון וסגירא לבו כ בסרמ״ם דמהני וגם לו אי בגיהא לבו כהריעב״ל ז״ל דלא מהני תשאתו דקולי מחדש השתא מיהא ושמרתם את בריתי זו בריתי שכת וכדאית״ כמכילתא אם כן פרוני מקרא אתכם ע״י מתנה שיהיה ונשמת שמה ומה והייתם לי סגולה שתהיו קנויים לי ממקדשים ותהיו כדבר האמור לפי דרך הא׳ • ועפ״ז יובן כתוב אחד אומר אף את שמתותי תשמורו כי אות היא ביני וביניכם לדוריתיכם לדעת כי אני ה׳ מקדשכם כי לכאורה אין מבין מאלי קאמר קרא כי אות היא ביני וביניכם כי מה ענין האות פוה וגם מה שנאמר לדעת כי אני ה׳ מקדשכם אין לי מובן לכאורה • אלא בשם שה קומנו שבקב״ה נתן לישראל את השבת בתורת קדושין יבא ע״ז דהיינו מאלי דקאמר קרא כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת דהיינו אבל לכם לאות ולסימן בדול למען ידעו דורותיכם כי אני ה׳ מקדשכם ויקומתין יש לי שכם ולקחתא אתכם לי לעם ע״י קדושין מעני שהוא עצמו אות ענתה אותה לכם בתורת קדושין • ובעז עינינו אלא אלהינו מקדש עמו ישראל לא יקרא עוד שמך כעל בעמיו רק שמך מקרא עלינו אותי ע״ב הנבה יאיגר ואחזתי ומיכך תשכון אמריך נהנה לבתך נאום קדש והייתי בעיניו כמוצלת שלום בבלה שאנשה שלומה בנית תמים בעבלא ובזמן קריב כיר״ה

דרוש ו

למעלת מתן תורה

במדרש חזאת בפיק בפסקת סמכוני בתפוחים וז״ל בנכס ר׳ אליעזר בן יעקב ודרש ודבר מפה בפרפרים ופלוים אל כל

ישראל לאמר הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם ובו היום קבלו התורה והלא כבר הרבעים שנה שקבלו את התורה ואת אמרת היום הזה אלא אלמד כיון שנתן להם משה את התורה וקבלוה בסבר פנים יפות אמלא להם הכתוב כאלו היום קבלום מסר סיני לכך נאמר היום הזה נהיית לעם לה אלהיך עכ״ל •

מבאן מובטח רבה • מה עיב״ה • שלא אומה זו בת ישראל בגלל • חטיפה • לחת בעולם אלהים חצב״ה • אבל העמים דפריב ארונא • הלחת לחובה • ונגבזבה • אוריתה יהבה • אמירה בעיתה כתיבה • יהיבה • אתה גנוזה כי רב חביב״ל • רביב דרב״ה • אלו אתון מופלא דתני אהבה רבה • לא עשה כן לכל גוי ברוי בלא טובה • אף חובב עמים עמא דאהדרינה הוא הדר״ם על כל אומה ולשון כל עומ״ת שבא • וקא מהדר״ם ליה בגה • אף הקב״ה לא עשה בשמתם אלא לבנים כדי נסבם מעום אינם • ועדה מאנבה • שכתה עליהם את אהר כביגלת אחר אים ישראל אל הקובה • ובני כה לאשתחוויהם יצאו מן אתינה ? חיבה יתירה נודעת להם לישראל יתר״ו מחבה ?

ורהיינן דגרסינן בפ״ט דשבת דף פ״ח ויתיצבו בתחתית ההר א״ר אבדימי בר חמא מלמד שכפה הקב״ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם א״ר אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאוריתא אמר רב אחאי״ כן הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם קיימו מה שקבלו כבר עכ״ל • ותקשים המפרשים מהא דאיתא אתם סמוך ונראה לזה אחר חזקיה א״ר מפנים השמעת דין ארץ ראה וקטנה אם ראה לומה שקטה ואם שקטה לה ראה אלא בתחילה ראה ולבסוף שקטה ולמה ראה כדר״ל דאמר ר״ל א״ר ויהי ערב ויהי בקר יום הש״י ה״ל ראה לא״ל מלמד שהתנם הלה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלי את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו • ואם״כ למה הוצרך לכתוב את הר״ל אמר לא״ל אליהם התנאי אשם לא יקבלו את התורה מוב התמוטעם בארץ וכל אשר בה והיו כלא היו ומוכרחים לקבל את התורה ועוד דהתם נמי אמאלי לא קאמר ר״ל מכאן מודעה רבה לאוריתא שהיו ישראל ראוין שלא יחזיר את העולם לתוהו ובהו ואין לך מודעה גדולה מזו • ולע״ד נראה לתרץ בהקדים מ״ש הרו״ נרפ״ק דע״ז אהא דאמרי׳ התם שמים וארץ נוצעים בעדותם דמה שהתנה הקב״ה עם מ״כ אם ישראל מקבלים את התורה ונקבלה לבר סני וא״כ קיום התורה בסגיל קיום שמים וארץ •

עוד נקדים מ״ש הרי״ף לתרץ אהא דקשיא שלמה נגרמת כפיית הר כיון שכבר קבלוה ברצון ואמרו נעשה ונשמע • ובור קדם מ״ש מכאן מודעה רבה דיש כאן ביטול מודעה כיון שמתחילה קבלוה מרצונם ותירץ שהם בא לרון עמם על ביטול התורה שלא קיימוה יש להם פ״ב שלע״פי שמן הדין יש להם לקבלה מ״מ לאחר שקבלוה יהיו מעוברים מעונש ביטולה כי בלתם קבלוה ולא מרצון קבלו עליהם עונש הביטול רק אמרו נעשה ונשמע ולא קבלו עליהם עונש אם יבטלום עכ״ל • נמצינו למדין דבשעה שאמרו נו״ל לא קבלו עליהם עונשין ומעד לזה קבלה מצאתי בדברי רש״ל דאיתא במכילתא ויבר משה את דברי העם אלה״ וכי מה אמר המקום למשה לאמר לישראל או מה אמרו ישראל למשה לאמר למקו״ ר״ל הבנלי אומר מתוך שנאמר ויבא משה ויסבר להם אל״ל אם אתם מקבלים עונשים בשמתם הרי אתם מקבלים שכר ואם לא

לא הרי אתם מקבלים ברוגעות וקבלו עליהם כו׳ ודבר זה כאמר אחר שאמרו נו״ל וא״כ מה שבפה עליהם אחר כך את פחד כגיגית הוא אף על העונשים • ועפ״ז נאמר דלכך הוצרך לכפות עליהם את ההר ולא די במה שהתנה עם מ״כ דאם אין מקבלים את התורה יחזר העולם לתוהו ובוהו דתפלי זה כבר נתקיים במה שאמרו כבר נעשה ונשמע דבקבל לבר סני לבטל התנאי של מ״כ כמ״ש התוס׳ ולכך לענין קיום התורה אשם לא יקיימו יענשו הוצרך לכפות עליהם את ההר • ועפ״ז נבין מ״ש רש״י ז״ל אהא דאמר בתחילה ירדה לומר יע״ב דהתנאי מתבטל בקבלה לבר ובשאמרו נו״ל היה שם קבלה לבר ולא קבלו עליהם עונשין אם לא יקיימו לפי תנא הדבר בנעשה ונשמע דהיה שם קבלה לבר ודי בזה • ואם דלא קאמר דאיכא מודעה ב״כ במ״ש נו״ל מחמת התנאי של מ״כ יוכן חענין בחקרים מ״ש הר״ב אם דף בסוף פרשת בראשית משם המרדכי שאם מכר באונס ובתב שער מכר ומסר מודעה על כך ואח״כ בזה לסופר לכתוב עוד יעבור כה בשעת המכר הרי הוא כמי שבטל המודעה בפי דאם איתא שרצונו היה לבטל המקח מעיקרו מה לו לומר לסופר לכתוב ייפוי כח אדרבא היה לו לבקש לסופר לכתוב ביטול יתירה כה אדרבא אלא דאי מבטלותא שעם בעל המודעה ונתן ליה במכר כו״ע״כ • אף לנו נאמר דה״ם ומה הטעם ליטול שהיו מנשים בקבלת התורה מחמת התנאי של מ״כ אם לא יחזיר העולם לתוהו ובוהו מ״מ כיון שהקיימו נעשה לבטל אחר לא ניחא לאוהם אין לך ייפוי כח גדול מזה שהוסיפו מ מעצמם ובהא בטלו כל מיני מודעה שבעולם וקבלו את התורה מודעתם ורצונם ומ״ה לא קאמר עלה מכחן מודע׳ לאוריי׳

ועפ״ז אאמר בתורת מוקדם נבא לבאר אלה מקראלא קדש לנו הן נאמרין בענין זה מזאדים כה אמר לבית יעקב וחבר לבני ישראל אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ואלו לשים לב בא״ם אתם ראיתם כו׳ דמה ראיתם המקום בעבורו להזכיר להם כל הנוגע אשר פעל ועשה עמהם מקדם קדמתא דמלי דהוה סוה ואין לך אלא מקומו ומעתו והשתא קלי מר לפעות עוד אחרת נאם אמי״ה עובה פעולה מתנה עובה זאת החובה ולהיות לו לעם סגולה ואין לנו עסק בשכנר היה ובוד זאת היתה יתירה ע״ד שבעתה חי ועתה דתיק לה אלמא דאף בם זאת דכפליה לתנאים אם שמוע תשמעו חדי קלי השתמעי והדר כפליה לדבורים ושמרתם את בריתי דהיינו הך שמור ושמעת חד הוא גם שברו כבול והייתם לי סגולה מכל העמים וגם עליו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ומלי ואתם דקאמר גם אלי עצמה קאמר גם כי לי כל הארץ אבן בבר הקדמנו דישראל היו אנוסים בקבלת התורה לפי שכפה עליהם את ההר כגיגית אם לא יקבלו את התורה אם תהא קבורתם ואלא מודעה רבה לאוריתא ? והנה הרב אלי דת בפרשת בראשית כתב שיש לאלות מילין נומר אחין כאן מודעה אחרי דרין האומם את הנרו ליטול אמנו קרקע מו מעלטלין בעל כרחו כתב מהריק״ו סימן קפ״ו דאי מעו״ לים הנאה לאי שאונסין אותו בשביל שעוב״ לאותו דבר שאנסוהו אומם במור לא תשיב חברנו באונסו לבטל המעשה כיון דמעי״ לים הנאה הו״ל פחליוה וזבין דזבינה זבינא משום דאתרין אגב אומם וזוי במר ומקני ה״ל אגב אומם דסנאה במר ויהיב כו״ ואין לא הנאה גדולה מזו לישראל אם מקבלים את התורה בשביל שיכו לרשת ארץ״ עממין בעה״ז והקרן קיימת לעה״ב ואף שכפה עליהם את ההר שהוא אומם אמור אגב אומסא דהנאה שונה ואיכא אמר מבאן מודעה רבה ויש לתלק כתלים וזבין מו״ ואיך קאמר מבאן מודעה רבה ויש לתלק דאלתי הוא עובדא דמהריק״ו שבשעת האומם עצמו מעי לים הנאה ואין שהנאה והאומם בלין כאחד אמריק״ו כה זה ובעל את זה ומסתמא ניחא ליה בהאומ עובדא דקיים וקבמר ומקני דמעי לים הנאה שמוכין זה לזה אבל ישראל בשעת קבלם התורה שכפה עליהם את ההר כגיגית שהוא אומם גדול בלותה שעה לא היה לפם שום הנאה ב״א הנשמות! שהנשמה לפם הקב״ה להביאם אל הארץ ודור המדבר מתו פס ולא בא אל הארץ מה שנאמר מסם ב״ל אחר זמן הא ודאי לא אמריק״ו ניחא ליה אומם אבל בשביל הנאה שבא להם אחר זמן ולא דמי לתליוה וזבין ושיא מודעה רבה לאוריתא אפילו לדבר מהריק״ו כיון שהיעודים והשבעות והטובות בלו אח״כ עכ״ד • עוד כתב הרב ז״ל לבטל מודעה זו לדעת מהריק״ו לפי מקבלו ישראל הנאה מרובה מאת ה׳ אחר העלה אותם מא״מ מצרים עבדים שאין עבד יוצא משם לעולם וא״כ נמצא שבשע״ האומם אם לא היו בתחתית ההר היו עבדים תחת יד פרעה וא״כ לא מקרי אומם כמ״ש מהריק״ו כיון דמעי לים הנאה לא הוי אומם וחביב שהאומם והשנאה בלים כאחד עכ״ד ואנכי בעניי אמעתי ולא אבין דאיך אשיב האומם והשנאה אלים כא״ ואלא ההנאה קרמה לאומם זמן הרבה ולא נעשית הסנאה של י״מ על חבלי לקבל אתו״ וא״כ לא חשיב הנאה בשביל קבלת התורה ואת ודאי דבעינן הנאה בשביל האומם ולא עוד אלא שהנאה של י״מ כבר היו מובטחים בה מזמן ל״ל והוא מוכרח לקיים מה שנאמר לא״ל ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ונאמר ודור רביעי ישובו הנה • עוד נקדים מ״ש מהרש״ם חי״ר סימן ס״ח דשנים שנשבעו זה לזה על דבר אחד מכר מקרי והוי כמו שקבלו הא״ זה מזה וכיון דמעי לים הנאה בחר ומקני עוד נקדים מאלה בגיעין פרק המיקין אם ה״ האמרת היום וה״ האמירך היום כבר נשבעתי להקב״ה שאין אנו מעבירין אותו בלא אחר ואם הוא נשבע לנו שאין מעביר אותנו בלומה אחרת ע״כ • ע״ג מאלי דגרסי׳ נפרק שבועת העדות לאו אאו שבועה הן הן שבועה דהיינו האומר על דבר אחד לעשות או לא לעשות ב״פ הוי שבועה וכ״פ הטור ומרן בי״ד סי׳ רל״ו • ע״ג מ״ש מהריק״ו פי״ק״ו דהיכא דמעי לים הנאה בשביל דבר שאונסי אותו עליו אף שהנאה היא דבר מועט בערך מה שאונסין אותו לעשות מכר מקרי ובמר ומקני והרב כס״ב ח״מ סימן ר״ה מביא כמה גדולים ראשונים ואחרונים שחולקים על מהריק״ו וס״ל דבעינן שתהיה הנאה שום לערך אותו דבר שאונסין אותו עליו •

ועפ״ז הדברים אלה הבא נבא לביאור הכתובים כי רצה המקום לומר לישראל שאע״פי שרוצה לאונסם בדי לקבל את התורה מ״מ יש כאן ביטול מודעי ומודעי ל דמודעי דס״ק קרא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים דהיינו כמה מכות הבאתי עליהם בשבילכם ועוד זאת ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי דהיינו שהוצאתי אתכם מא״מ שלין עבד יוצא משם לעולם וא״כ דעו נא ורדו את כל העולם אשר עשיתי עמכם בתורת מוקדם אמנם הבל אתם הלך לו ובל זה אינו שום לענין קבלת התורה דאין זה מוציא בדי לבטל המודעה נאם שלגי אומם לתכם בקבלת התורה שנאמר דכיון דמעי לים הנאה בי״מ בארי ומשבדי נשייהו לפי שהנאה קדמם לאומם ולא נעשית בשביל אומם וא״כ אלא יעלה בדעתכם שאני אומם הנאה עוברת בדי לבטל המודעה אלא ואתם בעת קבלת התורה ובעבורה אני עושה עמכם מדם

מדה טובה מרובה והיינו אם שמוע תשמעו בקולי דהיינו שתחמדו על הן הן ועל לאו לאו כ"ש ברקי"ל דלאו לאו שבועה והן הן שבועה תדעו מה תריחו בזה לף לני לעשה זאת לכם ושמרתם את בריתי דהיינו דבר אם לני אחרות דבר אחרת עמכם ברית של אהבה ואחבה וכאו שהקדמנו שלחנו נשבעו להקב"ה שלין לנו מחליפין אותו באל אחר ולף הוא נשבע לנו שלין מחליף אותנו באומה אחרת וא"כ כיון שלחנו נשבעין זה לזה הוי כמי שקבלנו הבלה זה מזה ושוב לין כלן עצות מודעת ואומה דכיון דמעני לנו הבלה מכר מקרי והו"ל כתלויה וזכין דבריה ענינו וכמ"ש מהרשד"ם אח"כ בדבר לעניין מה הן נשבעין זה לזה ואמר והייתם לי והיינו כמו מדרשו רז"ל במכילתא שהיו קנויים לי ועוסקים בדברי תורתי ולא תהיו עוסקים בדברים אחרים וזהו מה שאתם מתחייבים לי וגם לני מתחייבים לכם סגולה מכל העמים והיינו כמ"ש במכילתא מה סגולתו של אדם חביבה עליו אף אתם תהיו חביבין עלי וא"כ הרי מעי לנו הבלה מרובה הן מצד השבועה הן מצד הסגולה ושכל זאת נאמרי ומשעבדי נפשייהו ושמא תאמרו דלין הבלה שום לעתיד מה שאתם מתחייבים עליו כי הבלה מועטת והרי דברים ובדולים חולקים על מהריק"ו דבעינן שהיה הבלה שום לעתיד דבר שאונסים אותו עליו לז"ל כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש דהיינו שהדבר הזה להלתכם ולעונתכם אתם שתהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש.

אף נאמר נאומן אחר אכן תחלה ואחרון נקדים לנאר כמה כתובים הנאמרים בפרשת ואתחנן זה יצא ראשונה קרא בחיב וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' ואתחנן אל נדע מה אמר המקום למשה רמאי קמ"ל באמור לו אני ה' דמי לא ידע בכל אלה כי ה' הוא האלהים גם מ"ש ואדא אל אברהם א"י וא"י באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם לין מובן לו ועוד מ"ש וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את א"כ כו' דמאי וגם דקאמר ועוד נאמר אני אחר רבוי אחר רבוי וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעניים אותם ועוד קרסיים כה ואזכור את בריתי והלא אין שכחה לפני המקום ומה שייך בזה זכירה ועוד במה שנאמר לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי כו' והצלתי כו' וגאלתי כו' ולקחתי כו' וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב לאמר עוד זאת היתה יתירה בפולה ומכופלת אני עושה לכם בשביל קבלת התורה שאני מביא אתכם אל הארץ וכמ"ש הרשב"א כמ"ל אלא אתן להם את הארץ אלא בעבור ישמרו חוקיו. וכ"ת והלא אי מוחזקת בידיהם מאבותיהם וכ"כ מוהריק"ו בסי' קפ"ז לזה בא לומ' ונתתי אותה לכם מורשה אני ה' דהיינו שבלתם לא כן הדבר אלא עכשיו אני נותנה לכם בתורת ירושה ומיינו כסברת הרשב"ם שזכרנו. ועוד דאף אם ת"ל שא"י היא מוחזקת להם אזמן האבות מ"מ ברם החטא ולא היו ראוים שיגאלו ממצרים לעולם ולא יכנסו לארץ וא"כ נעקרה תורה ירושה דאשו"ר אין לכם ונתנה להם מתוך בתור' ירושה וא"כ ונתתי אותה לכם מורשה והיינו לכם אני נותנה בתורת ירושה עכשיו אני ה' דהיינו כל זה אני עושה למען שמי. נמצינו למידין מזה דכל טובות הללו נעשו ע"ת בשביל קבל התורה וא"כ שוב אין כלן שעבוד אומה ומודע"ן כיון דמעני לנו כל הטובות הללו אבד אומה אבל אלתי אומה ואין לך אדם טובה היתרה ו"ת דאחתי לא הוי קבלת הטובה

בשביל קבלת התורה שהרי מקדם קודמתה נאמר לא"ל שהוא גואל את בניו ואז לא נזכר קבלת התורה כלל ג"ל כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש דהיינו כשאתה הייתם לבני הגויים מה הללו עובדי ע"ז אף אלו גוי מקרב גוי ולא הייתם רחוקים ליגאל ואעפ"כ הוצאתי אתכם מן הכלל מכל ע' אומות להיות לי ממלכת כהנים וגוי קדוש הרי זו לעובה גדולה מחשב וחזר הדין כיון דב"ת היתה י"מ בשביל קבל התורה ומעי לנו הבלה

שוב אין טענת אומה ומודעה באמור.

ועוד אמאור יוכן מה שנאמר בדבור ראשון אנכי ה' שהיה לאחר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ואכל מקבים דמה טעם קאמר לאחר הוצאתיך דמה ענין זה לקבלת אלהותו יתברך עפי הו"ל לומר לאחר בראתיך יצרתיך גם לא יהיה לך אלהים אחרים למה נאמר והלא נאמר אחר אח"כ לא תעשה לך פסל. בסדבר צריך תלמוד מאי על פני דקאמר כי אין לו מובן לבאורה. אמנם ע"פ שאמור יב"ג בספור קאמר אנכי ה' אלהיך דהיינו שאתם מחוייב לקבל עליך אלהותי אין כלן טענת אומה ומודע אשר הוצאתיך מא"מ וכיון דמעי לך הבלה בדבר הזה בחר ומקבל אבל אומה אבל כדבר אחאור. וכדי לבאר קרא הנ"ל מקדים מ"ש הרב"ם בח"מ סימן ר"ח דכי אחרינן לא בחר ומקבל אבל אומה אבל אם אחר ולא יהיה דמי היינו דוק היטב דאפשר למקבל עליה לאחר וליאמר אחרא כי אף דהתחת שנה מחשבת לו עליה לאחר ולאמרא אחרא כי אף דהתחת שנה מחשבת לו משוויין בעלי זרוע ליכול אלכך לעולם דעתי לאתכפים ואלכך לא בחר ומקבל אבל בזה"ל בזה"ל מלך חוסר אתחקיים הבורה בל אותי סדור ומש"ה לא מסיק אדעתיה לשתבעים ואלכך אבל אומה אומה ומקבל עכ"ד. וא"כ מי לנו בדול ממ"ת הקב"ה אשר עושה לכם בשביל קבלת התורה שאני מביא אתכם אל הארץ וכמ"ש הרשב"א כמ"ל אלא אתן להם את הארץ עלמים ובזר על ישראל שקבלו עליהם אלהותו אל ודאי אבאבא אומה ומודעה לא יהיה לך אלהים אחרים על פני דהיינו כל זמן שאני קיים וכיון שאני מי וקיים לעולם לא תעלה על דעתכם שתתבטל הבורה לאחר ולומא אחרא ולא אבאבא אומה כלן שום שעבוד.

ובמסלה נעלה לנאר מאמר אחד דאיתא במדרש חזית על סמוך משכני אחריך נרוצה וז"ל רבי יוחנן ור"י בן לוי ורבנין רבי יוחנן אמר ממה שהבטחתנו לארץ ישראל אחריך נרוצה ר"י בן לוי אמר ממה שנתת לנו ארעא עבחא רבתא דאתקריאת משבעות אחריך נרוצה ורבנין אמרי ממה שהשרית שכינתך בינינו כדכתיב ועשו לי מקדש אחריך נרוצה עכ"ל. זוהי בירתם מהר"ם יפה בדברי ר"י ובגיסתם הילקוט איתא חז בדברי ריב"ל ממה שנתת לנו ארץ זבת חלב ודבש אחריך נרוצה לארעא רבתא וכו'. ויש לחקור אחריך ולמה ג' מתנות עובות מזכיר ונעשים עילם ופנים לגלות אחרי אלהים אחרים ולא יגעו ומה נשתנו אלו והלא פעם מעלות טובות לעקום עלינו ואחרי נקש הני ותו לא ועוד זאת צריכין אנו לתורצ"י במאי קמפלגי מר אמר חדא ועוד דאשתני למעלותא אחרי ה' יצאו ומה אמר חדא

אמנם הדבר סופר הולך בלפי מה שנאמר בתורת הקודש בשם הרשב"ם בחידושיו שלעפ"י שהיה לאש גיהנם מודעה רבא לאוריתא שקבלנו בלומא ה"מ לא נתן להם את הארץ אלא כדי שיקיימו את התורה וכמו שלא נתן להם ארצות גויים כו' בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו

ועצורו וכשלנוסי ישראל לארץ בשלת מודעה ע עכ"ד ן

הנעה אלהים לנא לקחת לו בני מקרב גוי בשם הבסיקתא וז"ל רבי ברכיה בשם ר' יודן בשם ר"ש אמר הקב"ה לישראל בני החדש הזה לכם בחדש סוף חדוש גאולה יש לכם וכן בשעבר לא גאלתי אומה מתוך אומה ועכשיו אני גואל אומה מתוך ע' אומות הה"ד או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי דבי יהושע ב"ר נחמן בשם רבי יאודה בן פזי גוי מקרב עם ועם מקרב גוי אין כתיב כאן אלא גוי מקרב גוי שהיו אלו ערלים ואלו ערלים אלו מגדלי בלוריות ואלו מגדלי בלוריות ח"כ לא היתה מדה"ר נותנת שיגאלו ישראל ממצרים לעולם אלא בשן אלוי שהקב"ה אסר את עצמו בשבועה לא היו ישראל נגאלין ממצרים לעולם ומ"ש לכן אמור לבני ישראל אני ה' כו' ואין לכן אלא שבועה כו' א"ר ברביה בגאלת בזרוע פתוח בגאולה א"ר יודן מולבא לקחה לו בני עד ובמורלים בדולים ע"ב אותיות כו' א"ר אבין בשמו בגאלם שמו של הקב"ה ע"ב שמות הן הה"ל במדרש חזית ע"ב כשוכנה בין החותים ופירש שם הרב יפה קול דמ"ש רבי אבין בשמו בגאלם היינו לומר למען שמו בגאלם לעפ"י של היו בדאים ליגאל ועוד פירש שבשמו המיוחד שהוא שם בין ד' יש רמז ע"ב והיינו שכן עולם מסברו ברבוע עכ"ר. נמצינו למידין מזה אלא היה מדה"ר נותנת שיגאלו ישראל לעולם וא"כ מוכרחים לנו לומר דאף אם הקב"ה הבטיח לאאב"ם שיגאל את בניו מ"מ בדם אחות לפי שהיו ישראל בחותה שבה עושים כמעשה א"מ מה הללו עע"ז אף הללו עע"ז ומאי אקשה ע"ז ממאי דאמרינן כל דבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אינו חוזר כבר עמד ע"ז הר"ב יפ"ת ע"ב נמצא לפ"ז אין לך טובה גדולה מזו שהקב"ה עשה עם בני להוציאם מא"מ לפי שהבטחת לאאב"ם כבר בטלה לפי דברים החטא וא"כ ספיר הוי קבלה טובה בשביל קבלת התורה ועוד נאמר דא"י לא נתנה להם כל"ל בשביל קבלת התורה וא"כ כיון דמעני לנו הבלה ב' מתנות טובות ומה שאמר לכן אמור לבני ישראל אני ה' ולא נתנה להם ב' מתנות אלא אחת בלבד ומה שחילק הרב ז"ל בזה בדבר דא"י לפי שהיה הרב ז"ל לאחר זמן לא מהניא לבעל האומה הנה מצינו להרשב"ם שכתב והביאו הר"ב מין יעקב דמתחלה לע"פי שהיה להם מודעה מ"מ לא נתן להם את הארץ אלא כדי שיקיימו התורה כדכתיב ויתן להם ארצות גויים כו' בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ולזו נעלה מודעה זו יע"ש.

ועוד אמאור נבא לבאור הכתובים דהיינו דקאמר קרא וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' וא"ל אשונה למ"ש מדע"ה לאמר הרעות לעם הזה ופ"ז ויהי כאשיב וידבר אלהים אל משה דהיינו שבאמת אין ראוים לכך ואין מדת הדין נותנת שיגאלו ישראל לכן למען שמי אני גואלם וזהו שאמר ויאמר אליו אני ה' דהיינו שלמען שמי המיוחד והוא שם בן ד' הנרמז בו שם ע"ב אני גואלם וכמו שהקדמתי בשם הבסיקתא ושמ"ת והלא כבר הבטחתי לאבות לתת לזרעם את א"כ וא"כ מוכרח להוצי"ם מא"מ וגם הבטחתי לא"א ואחרי כן יצאו ברכוש גד"ל ודור רביעי ישובו הנה לזה כלא והביא והרא א"ל א"י ואל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם דהיינו אין אמת שנגליתי על האבות באל שדי לתת לזרעם את א"כ ושמי ה' לא נודעתי להם והיינו כמו שפירש"י לא נכרתי במדת אמתות שלי שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי אבהי הבטחתים לקיים ולא קיימתי וגם הקימותי את בריתי לתת להם את א"כ כו' דהיינו שהוא מתוך הבטחה בריתי בראם בריה ע"ז וגם אכבר אתי לתת בא"י לזרע מצרים מה שהבטחתי מעניים אותם לאברהם לאיסחק ודור רביעי ישובו הנה ולכך שמעתי את נאקתם מ"ה כל זה אינו שום לבאלם לפי שלינם רואים וגרם

הן לתת שהוכר קשה ע"ז שהרי ה"י מוחזקת היא בילם מלבותיה וירושה היא להם ואם לא היה מכניסם לא"י אלא ע"מ שיקבלו התורה הו"ל אונס בדבר דמי שאונס עובד אינו דבר מפני ירלתו אלא שלו פטיעה ראשיב לאונס ובכר זכו ישראל בארץ מזמן האבות בלי שום תנאי ע"מ לקבל את התורה וכמ"ש מהריק"ו בסימן קס"ו • אמנם הר"ב פרשת דרכים כתב דהרשב"א ומהריק"ו פליגי אהדדי • אכן שמעתי באומרים לי משם המפרשים חי' על זה ע"פ מ"ש רז"ל הובא בילקוט פרשת עקב רמז תתל"ח וז"ל וכן לת מונח שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו הכנעניים נוגים בתים ומורעים שדות וחופרים בורות שיחין ומערות ונוטעים שדות וכרמים וכל עץ מאכל פרי שיבואו לתוכינו לארץ וימצאו אותה מלאה ברכה עו' והיינו דכתיב ערים גדולות ושובות אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת ובורות חצובי אשר לא חצבת כרמים וזיתים אשר לא נטעת וכיוצא בזה אחת במ"ל פרשת בשלח ע"פ ולא נתם לעלים יע"ש • ועפ"ז יתישב שפיר דברי הרשב"א דלא שה"י מוחזקת היא ביום מלבותיהם מ"מ לא היה מן החכרח לא שיכניסם לארץ לכען אין אתם הענוה היא לם רצה אמנם האלהים עשה הכנה דרכה שהכנעניי' יבנו בתים גדולי' ועוגים ויזרעו שדות וישעו כרמי' ויעשו פרי תבואה וחכינו לת אשר יבואו עם בני ישראל לאכול מפריה ולשבוע מעונה שיראו מלפניו ויקבלו עליהם עול מ"ש שלימה ול"כ מה שהוסיף להם הוספת עונה במדה מרובה היתה זאת ע"מ לקבל לת התורה בלב שלם ובנפש חפצה והכי ריוק ליישבת הקרא ואתן להם ארצות גויים ועמל לאומים ירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו והיינו מה שנתן להם ארצות שעשו הגויים חברו וזרעו ונטעו וכנו ועמל לאומים ירשו זהו דוקא בעבור ישמרו חקיו לבל עיקר נתינת הארץ ירושה להם מלבותיהם •

עוד נקרים מ"ש הר"ב פרשת דרכים בדרך הארבה להם דאמריינן מכאן מודעא רבא לאוריתא דלא שייכא מודעא אלא במי שלא לת חברו לעשות דבר שלא כרצונו לבל מלך שאנס לעבדיו שעשו כך וכך ברי הם מחוייבים לעשותו ילא בלן טענת אונס דהא קי"ל דינא דמלכותא דינא וכ"ש דינא דמ"מ ואם כן אם הקב"ה אונס לת ישראל שיקבלו לשמור ולקיים חדי"ב מצות מה מודעא יש כאן שהרי מחוייבים הם לשמור מצות מלכם והביא ע"ז מ"ש הרא"ש בסם ר"ת דלא מהריק דינא דמלכותא אלא כשהמלך מצוה בזרותיו על בני מלכותו אבל אם אות ביזר על מדינה אחת לאו דינא הוא ול"ב הוא כיון שהקב"ה רביד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו ליש' ואם עשה כן לבל בני בית כאן דינא דמלכותא כיון שאין הבזרה מולדת לבל מלי הצולם ול"ע לין עליהם לשמור ולקיים כל דבר אלא מצר הקבלה שקבלו עליהם ואקבלה היתה בלונם ויש מודעא על הדבר טוב חזר בו לרחית זה ממלי ראיתא בפרקי ר"א ח"ל בשעה שהפיק ה' לת העמים ברור הפלבה הביא ע' שרים של מעלה ונתן לבל שר ושר אומה אחת שתהיה אחת השר וישראל נפלו בחלקו של הקב"ה שנאמר כחבל עלין בויים כי' כי חלק ה' עמו ע"כ • וא"כ לין טענה זו נזרקת לומר דכיון דלא הוה בזרותיו על כל בני מלכותו לין כאן דינא דמלכות' שהרי כל האומות מסרם תחת יד שרים ושייר לעצמו בחר לו את ישראל לסגולתו וא"ב ישראל לבד נקראים בני מלכותו מה שלין כן האומות שבבר מסרם לשרים ושוב לינם נקראים בני מלכותו וחזר הדין דדינא דמלכותא דינא שייך במנוי שהרי לבל בני מלכותו הוא בחר בזה כולת ואם כן אוב לין להם לישראל טענת אונס ומודעא על התורה דמצוה דמן הדין חייבים הם לשמור ולעשות לת כל אשר צוה ה' אלהינו דרשת דמלכותא דינא •

ועל פי הדברים האלה הבא נבא לביאור המאמר שכל תכלית כונת רבנן ורי"א ורי"ל בביאור פסוק אשכני אחריך נרוצה שכונת כנסת ישראל לומר להב"ה תביאם לנו לרוץ לדבר מנוס אחרי דבריך ואחרי עצתך לת החקים ומשפטים ולת התורות אשר צויתנו ולין כאן שעבוד אונס ומודעא בדבר ושלטתן לדבר אחד נתכוונו ומקרא אחד דרשו לאנס כל אחד לדרכו פנו לבטל דין מודעא ואונס בקבלת התורה רי"ח ס"ל כדעת הרשב"א בחי' שלא נתן להם לת האדון אלא בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו ובכניסתן לארץ בטלה מודעא וא"ב כל עיקר מתנה זו לא נתנה אלא על מנת לקבל לת התור' שהרי נאמר להם אז ונתתי אותה לכם מורשה ושם נאמר ונקחתי אתכם לי לעם כו' ולכן קאמר רי"ח ממה שהכנסתנו לארץ אחריך נרוצה דהיינו מעת כניסתן לארץ יש בטלה דין מודעא שלא נתנה להם אלא על מנת לקבל לת התורה וקיימים אנו לרוץ אחריך • אמנם ריב"ל פליג וס"ל דאין זה שום לבטל דין מודעא שארץ ישראל מוחזקת היא ביום דמתני לבטל דין מודעא בלי שום תנאי כלל • אמנם מאי דמתני לבטל דין מודע' הוא מה שהכנס ע"י הכנעניים בתים עונים ובריס גדולות וכרמים ושדות אשר לא עמלו בהם ולא גדלו אותם ולא עשה זה אלא עבדי לקיים עליהם להיות עושים זאת התורה וכמ"ש בהם המפרשים וז"ש ריב"ל ממה שנתת לנו ארץ עונה ורחב' זכת תלב ודבש אחריך נרוצה דהיינו שהחוסכת עונה אשר עשית עמנו לתת לנו ארץ עונה ורחבה זכת תלב ודבש זה בורם לבטל המודעא ואחריך נרוצה לקיים בל דבר ודבנין כחרו להם דרך אחרת לבטל דין מודעא ע"פ מה שהקדמנו דלא שייך דין מודעא ואונס לבני מלך הנחר על עבדיו דדינא דמלכותא דינא וכ"ש ממ"ש שגזר עלינו לקיים המצות ולנתנו עמו ובידיו ובלינו לקיים לת כל דברו הטוב אשר דבר • וכ"ת הא בעי שתהיה הגזרה כולנת לבל בני מלכותו עד שנאמר דדינא דמלכותא דינא והכא לא הוי כולא לבל בני המלכות שהרי לא עשה כן לבל גוי דהא ליתא שהרי אומות לינם בני מלכותו שאסרם ביד ע' ארים ויעקב נחר לו יה ישראל לסגולתו ורם לבי בני מלכותו וחזר הדין דדינא דמלכות' דינא ולית כאן טענת אונס ומודעא ואונס והיינו דקאמרי רבנן ממה שהאריתה אחריך כיינו אחריך נרוצה דה"ק ממה שהאריתה בינינו ולא מסרתנו ביד ארים של מעלה כשאר האומות אלא מלך אתה עלינו ולין עוד אחר משם תנא תורה לקיימה ואחריך נרוצה ולא שייך דין מודעא ואונס כלל דדינא דמלכותא דינא שריר וקיים •

ובכן מזה נבא לבאר מאמר שהתחלנו דאיתא במדרש וזה לשונו נכנס רא"י ודרש וידבר משה והכנעני הוא לשון כל ישראל לאמר הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם ובי היום הזה קבלו לת התורה והלא כבר א' שנה שקבלו לת התור' ולת אמרת היום הזה אלא מלמד כיון שנה להם משה לת התורה וקבלוה נסבר פנים יפות הטלה עליהם הכתוב כאלו היום קבלוה מהר סיני לכך נאמר היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך עכ"ל • ואיכא למידק דמכלל הן שאמר שנה להם לת התורה וקבלוה נסבר פנים יפות אתה שומע לאו דמעקרא לא קבלו עליהו בסבר פנים יפות ואריך לדעת דאיך נהיה כדבר הזה • גם צריך טעם למה זה ומה זה דמעיקרא מאי סבור ולבסוף מאי סבור אלא דבר הוא

אמנם ע"פ הקדמתינו הדבר מבואר דמעיקרא קבלוה בחונם שכפה עליהם לת ההר ויש מודעא על הדבר וכתב הרשב"א שמתחילה לעב"י שהיה להם מודעא מ"מ לא נתן להם לת הארץ אלא כדי שקיימו התורה וכדכתי' ויתן להם

לאם ארצות גויים כו' בעבור ישמרו חקיו כו' • ועפ"ז הטיב לאבר דבר ראב"י דבמשנה תורה שהיתה בערבות מואב לשוף מ' שנה שהיו מזומנים ליכנס לארץ ונם שכבר כבשו ארץ סיחון ועוג אז קבלו עליהם לת התורה בסבר פנים יפות מפני חיבת הארץ כלי שום זכר לאונס וכפייה כלל משה"כ במעמד הר סיני שהיה הקבלה בחונם ולכן הטלה עליהם הכתוב כאלו היום קבלוה מהר סיני שהרי עתה קיימו מה שקבלו כבר • ובכן לא הנו מיתלים בשם שקבלנו עלינו מול תורה אף אתם עשה מה שהנטחתנו להכניסנו לארץ ישראל בטבעה ונזמן קריב אכי"ר •

דרוש א

למעלת השבת

במדרש ר"י בי"ר סי"ח ריבי יוחנן בשם ר"י בן חלפתא אמר אנהם שאין כתוב בו שמירת שבת ידע לת השולם כמדה שנאמר קוש הת הלך בארץ לארכה ולרחבה אבל מעבר שכתוב בו שמירת שבת שנאמר ויחן לת פני העיר נכבש עם דמדותי חמה וקבע תחומין מנעוד יום ידע לת העולם שלא במדה שנאמר והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה עכ"ל •

ממדבר קומו"ת הייתם תנא קמא • לבל דגרות ולבל אמירות קדמה • קריאה לשון חבה אמירה נעימה •

לעשה מפני הגבורה הדא דתימא • מתנה עובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה • תבני בה ליתנה לישראל מתן שכרה אודיענא אשבח סימא • ותהי משכורתך שלמה • לא עשה כן לבל גוי הלבה זו נמצאתה דקאמר להאלהי עלמא • זאת מנותתי עדי עד נוח בעה"ז נוח לעה"ב יומא כיומא • אכול ושתה ילמר לך נרולה לגיומא • מקשטא ליה פומא • פתח בדשכרא וסיים בדנהמא • וקנל שכר נותנין לו נחלה בלא מצרים ופרצת ימה וקדמה • פרשה זו נאמרה בהקהל כנפינהו אליהו ריש דעמא

(פרש"ו ויקהל משה) הדא חוא דכתיב ויקהל משה לת כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' • ראשון לכל ראוי להבין אלה הדברים אשר דבר משה דפתח לה פתחא לאלי פרשתא בתורת מוקדם כדברים הדברים אלה הדברים אשר צוה ה' פי לא היה לו להחיל אלא בשת ימים תעשה מלאכה ואף גם זאת יותר"ת הכב"ד מאלי דכתיב ששת ימים תעשה מלאכה דמאלי לצעריך לומר להם שיעשו שנעשו ישראל על פי המעשה ראם למצוה ואמר לא אינו שנעשו ישראל על פי ועוד לאם נקוד אתי"ו של תעשה בעיני ולא נפתח דכיון דלמוכח הוא מדב' היה לו לינקד בפתח ועוד זאת דקשיא קרא ריאיה אסיפיה כתוב ה' אומר יהיה לכם קדש דאשמע לכם להנאתכם ולטובתכם להתענג בו באכילה ושתיה וכתוב אחר אומר שבת שבתון לה' דמשמע שריך לעסוק בדברי תורה ולא נתנו שבתו' אלא לת"ת והוכשרו למלאכת שמים ודומה לזה מצינו שהוקשה לרז"ל בברית

נפשתים דם ה' כתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם ובתוב אחר אומר עצרת לה' אלהיך ע"ש ומוד ג"ל בבל שבת שבתון ומוד תיווק בריש דקאמר רבינו משה אלה הדברים אשר צוה ה' ולמאי לצעריך לרבוי דברים ומאמר אלה הדברים והלא במאמר אחד יכול הוא לומר זה הדבר אשר צוה ה' שהרי לין כאן אלא אצוה אחת וזכור ושמור בדבור א' נאמרו • אמנם הענין יובן ממאי דברסינן בשבת ד"ע ויקהל משה לת כל עדת בני ישראל כו' אלה הדברים מו' שבת ימים תעשה מלאכה דברים הדברים אלה הדברים אלו ע"ל מלאכות שנאמרו למשה בסיני ופירש"י ז"ל וז"ל דברים משמע תרי ה' לרבות תר הרי שנשה אלה בני' ל"ו הרי ע"ל ע"כ תו ליתא התם ומ"ש אלא דתנן מלאכות מ' חסר אחת כנגד מי א"ר חנינא בנגר עבודת המשכן תניא כמ"ר בעבר עבודת המשכן הם ל"ל חייבים אלא על מלאכה שכיונא בה היתה במשכן הם ולרבו ואחם לא תנרעו הם קנרו ואחם לא חקנרו כו' ע"ב וגם מצינו לרז"ל שדרשו שאין מלאכת המשכן דוחה שבת והביאם רש"י ז"ל בפי' החומש בפ' כי תשא וז"ל אך לת שבתותי תשמורו אע"פ שתהיו רבועין וחריזין בזריזות המלאכ' שבת אל תדחה מפניה כל לכין ורקין מעוטין למעט שבת ממלאכת המשכן עכ"ל וגם בפ' ויקהל כתב ע"פ ששת ימים תעשה מלאכה וז"ל הקדים לזהרת שבת למלאכת המשכן לומר שאינו דוחה לת השבת ע"כ • עוד זאת מצאתי להרב לב"ל דת נפ' פקודי שפתם שהמשכן נעשה מאליו דבר ה' כמעשה שמים וארץ כמ"ש רז"ל בהקדמתו ע"כ וז"ל רש"י בפ' פקודי ע"פ ויביאו לת המשכן אל משה אמר משה לפני הקב"ה איך אעשר הקמתו ע"י אדם א"ל עשוק אתה ביזך כמקימו והוא נזקף מאליו וזהו שנאמר הוקם המשכן הוקם מאליו ע"כ • ומצינו למדין דמלאכת המשכן נעשית ע"י הקב"ה ועי' אדם שהאדם הו"ל מסייע שאין בו ממש והקב"ה עוזרו ונעז"ר בגבורה וכיון שאינו דוחה לת השבת א"כ שני שבתות שפתו הקב"ה ויעבר ממלאכת המשכן בשבת • בזה יבא הכתוב כמין תומר דה"ק משה לישראל אלה הדברים דהיינו דברים הרבים אלה הדברים אלו ע"ל מלאכות שהיו במלאכת המשכן אשר צוה ה' לעשות אותם דהיינו שצוה הקב"ה לעשות במלאכת המשכן אלו ע"ל מלאכות ואין בו אלא לשון ציוה שורים במלאכת המשכן אל יעלה על דעתכם לומר שתדחה השבת מפני המלאכה אלא ששת ימים תעשה מלאכה זו מלאכת המשכן אותם מצווים לעשותם כ' בששת ימי המעשה ולכך קאמר תעשה בעיני בלשון נסתר לפי שהיה נעשים מאליה ע"י הקב"ה וציוה הבציעי יהיה לכם קדש שבת דהיינו שחשבתו ממלאכת המשכן אותם עושים ובשם יהיה ב"כ שבת לה' דהיינו שגם רקב"ה יבבות מן המלאכה שעושה במלאכת המשכן •

(מאמ' ויקהל משה) אך נאמר באופן אחר אכן בתחלה ביקוט בשם מדרש לבכי"ר וז"ל ויקהל משה רבותינו אמרו מתחלת התורה ועד סופה אין בה מרשה שנאמר נראתה ויקהל אלא זאת בלבד אמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות בזולות ודרוש לפניהם ברבים אלבות שבת כדי שילמדו מתוך דורות הבאים להקהיל קהלות בבל שבת ושבת ולהכנס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לת בני ישראל דברי תורה אסור ואיתר כדי שיאל שמי הגדול מתקלס עין בני מכחן אמרו אמשה תקן להם לישראל שיהיו דורשים בעניינו של יום הלבות פסח בפסח והלבות עצרת בעצרת והלבו תב בחג אמר משה לישראל אם אתם עושים כסדר הזה הקב"ה מעלה עליכם כאלו ה' האלבתם אותו בעולמו שנאמר ואתם עדי נאם ה' ואני אל כו'

ע"פ: השומע

אשומע ישמע קול לו קול אלין המאמר הזה ניות ולומר
דרשוני ואיו רחשיו אמרו הדבר קצר נמ"ש מתפלת התורה
ועד סופה אין כה עושה שנאמר ברחשה ויקבל אלא זאת
רמאלי כ"מ אם נאמר ברחשה או בסופה או בתחלתה אינה
שהיה הכל ח' עוד לשוב לתפלה נמ"ש הקב"ה לעשה עשה לך
קהלות כו' כדי שילמדו דורות הבאים דמשמע שאין העם
צריכה לכך לאותו הדור אלא תלמודה הוי ללמד לדורות
הבאים וזה מן התימ' כי מי פטרו לאותו הדור מן המצוה הזאת
הלא דבר הוא ולף גם זאת אשר דבר אמר הקב"ה לעשה עשה
לך קהלות כו' ודאיכא רמיזא בחורייתא הלי מיאודא ובקב"
הקב"ה לעשה ולא עוד אלא דקשיא ריצה אמיפא הוא ובקאמר
הו מכלין אמרו משה תקן להם לישראל כו' וה' שותר הקודם
ודבריהא קחני דמלת ה' היתה זאת ולכשוף קחני משה תקן
ותו איכא למידק נמ"ש מכלין אמרו דמאלי מכלין דקאמר
דמשה דאתא לאתוקי מקום אחר ואלי ניהו

לאחר משה תקן להם לישראל) ונראה לי שיב באלי דק"ל תו מן המאמר הלז על מלי דאיתא בגמרא בשלהי פ"בני העיר אחא דתנן התם בעשה קורין כו' בעצרת קורין כו' שנאמר

וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מנותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו וגרסינן אלא בגמרא ת"ר משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בעשה והלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג ע"כ ובירושל"מ ל"ל וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל משה תקן להם לישראל שיהו שואלים ודורשים בענינו של יום כו' למה תורך לכתוב אלא וידבר משה וכי כל המצות הלא אמרן משה לישראל מהו וידבר משה כו' אלא מלמד שהיה מדבר עמהם הלכות כל מועד ומועד בזמנן להודיע תקי האלהים ותורותיו וקבלו ויקיימו עליהם שכר המצות ועל בניהם בזה ובבא עכ"ל • וכ"כ הרן ז"ל בפי' ההלכות וז"ל מנותן שיהו קורין כל א' וא' בזמנו קרא יתירא קא דריש ודא כתיבי כולהו פרשיות דאתרייהו כתיב וידבר משה את מועדי ה' לומר שהיה דורש הלכותיהן בזמנן עכ"ל • הרי שפירשו רש"י והרן ז"ל אחרייתא דאיתא בגמרא דמקרא דכתיב וידבר משה קא דריש משה תקן להם לישראל שיהו שואלים ודורשים בענינו של יום ואלו הכא בני מדרשא לאתמר דכתיב ויקהל משה מפקי להאי דרשא • אמנם הזה דאיתא בגמרא היא גופא קשיא דבמתניתין קא דריש להאי קרא דכתיב וידבר משה לענין קריאת התורה בפרשיותיה בעצרת שיהו קורין כל א' וא' בזמנו ולא לענין שאלה ודרישה לא חקי האלהים ולא תורותיו ואלו בברייתא קא מפיק ליה להאי קרא לענין שואלין ודורשין בענינו של יום וכן ב"כ הרן ז"ל בפ"הקור" עומד אחא דאמרי בירושלמי משה תקן להם לישראל שיהו קורין בתורה בו שנאמר וידבר משה כו' כי' בם הרן דקרא יתירא הוא דאא לעיל מיניה כתיבי כולהו מועדות ולהכי דריש ליה עכ"ל • ובערוך בני העיר קאמר כי אחא ליטנא משה לענין שואלין ודורשין בענינו של יום ובדמייתיהן ליטנה לעיל ועוד אלי ליטנא דהרן בנם נכ"ל לו ריישא סיפא דפתח במצותן שיהו קורין על א' בזמנו וסיים בדרישת הלכותיהן •

אשר על כן הנראה אצלי ביאורן של דברי הגאונים אלי קרא דוידבר משה הנה נדרש לענין קריאת הפרשיות בעצרת כדקתני במתניתין ובדאיתא בירושלמי אמנם גם זה הנה נדרש לענין שואלין ודורשין בענינו של יום דומה להדדי כי הנה בעשה כעקר לקריאת הפרשיות של המועדות בזמנן בראה ואלי דהייגו טעמא לאמרן דעת לא הבעם מה יהיה משכבו של המועדות והלכותיהן לדעת מה יעבוד ישראל ומנה לאתה

נכון הדבר הזה לדור המדבר שהיו דור דעה וינינו במקרא פקורין הפרשיות בעצרת הלכות פסח בפסח כו' בעלותיהן ופרעותיהן ודקדוקיהן שנתנו מסיני ולא היו צריכין לדרישה חזקיה בענינו של יום כי כולם היו יודעין את התורה שבע"פ על פי הדברים האמרים בתורה שבכתב דמיזי בתוריתא בדקדוקי תורה ודקדוקי סופרים בחסר ויתר ואם לאסורות וכיוצא אמנם לדורות הבאים שנשתכחו הלכות ונולדו ספיקות וכמה מחלוקות לא היה די להם בקריאת הפרשיות בעצרת כי לא עם בינות הוא לאחנין ולהורות כל חלוקי הדיינים על פי הדברים האמרים בתורה שבכתב בקריאת הפרשיות בעצרת ולכן היו צריכין שיהא שואלין ודורשין בענינו של יום בכל ע

פרטיהן ודקדוקיהן פרט מה לעשות להעמיד הדבר על נוריו וזכר לדבר מצינו כיוצא בזה שכתב הרמ"ם והביאו חני"ר סימן ע"ד אחא דקי"ל שמ"ע על כל ח' לכתוב לו ס"ת מזה לא נאמר אלא לדורות הראשונים שהיו כותבים ס"ת ומנים בה אבל בדורות שכותבין ס"תומניחין בבה"כ לקרות בו ברבים מ"ע על כל ישראל אחר יום מצות לכתוב ס' חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן לחנות בהן כי מצות כתיבת ס"ת היה בני ללמוד בהועי' הגמרא ובירושה ידע פי' המצות על נוריון לכן הם הפרשים שמנוה על אחדים לכותבם עכ"ל ופי' הר"ב פרישה דוקא בימיהם שהיו לומדים תורה שבע"פ שבא מן הכתב כי הם על פה היו צריכים ללמוד מן הס"ת המתויגת ומדוקדקת בחסירות ויתירות כי כולם הם רמזים לזכור על יום תורה שבע"פ אבל בזמנינו שנתמעטו הלבנות וכתבו המלמוד בספר מצות נאלו ולא נס"ת עכ"ל ולא"כ הרי מצינו שיש לחלק בין דורות הראשונים לאחרונים בכיוצא בענין זה אלן נמי ניקום ונגמר לענייננו כדבר האמור • בלשון דמהלי קרא דוידבר משה שמעינן מינה מדתי אדא לקריאת הפרשיות בעצר ועוד בא שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום לדורות הבאים שהם צריכין לכך והיינו דן ותיתי מדא מחדא ומתחמן בחד •

ועוד אי"ש אלי ליטנא דהרן דפרק בני העיר דמוינן ביה דפתח בקריאת הפרשה בעצר ופיים בדרשה ב בהלכותיהן אמנם הוא הדבר אשר דברנו בקריאת הפרשיות בזמן דור המדבר היינו רק דשאלה ודרישה בענינו של יום כי חכל יודעין באותו פרק בקריאת הפרשיות בעצר כל ההלכות בכלל ובפרט אחת לאחת ואין צריך לפרש שיהו שואלין ודורשין בענייני של יום וכן מתבאר ג"כ פיר' רש"י ז"ל שכתבנו לעיל •

המורים מזה דבדורו של משה לא נצרכה שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום אבל כל ההלכות ודקדוקיהן ופרטותיהן ובזה יבא על נכון המאמר הזה דה"ק לא מצינו אתחילת התורה ועד סופה פרשה שיש בה מצוה אחת מכל מצות ה' דקא פתח בה משה מלבחו עומד ומצווה לישראל ואין אומר ואין דברים מה אמר הקב"ה למשה אלא כך היא דרכה של תורה בראשה כתיב בה אחלת דבר ה' אל משה לאמ' ובסוף כתיב אתריה וידבר משה כן אל בני ישראל אוץ מזו דקא פתח משה בראשה עמד והקהיל את בני ישראל ואמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' והיינו דקתני רבותינו אמרו מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל דהיינו לומ' שקורס מל דבר הוה צריך קרא לומ' מאמר הקב"ה לאשה פותח ראשון ויקהל מכאן דאיכא אחרים אלא אשר דבר אמר אלא בלבד ואל זה בלה תצוה אמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות גדולות וגדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו המון דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ולהכנס

בתי מדרשות ללמד ולהורות את בני ישראל דת אלקיו ומשמר כי' הדיינו לומר שבאמת בדור משה אין אחת צריך לכך לפי שהם קורין בכבוד הפרשיות בזמניהם ומביני מדע מן ההלכות שאמרו פרעותיהן ודקדוקיהן ולא נצרכה לשעה המצוה הזאת אלא כדי שילמדו ממך דורות הבאים לעשות בדבר הזה שהם צריכין לכך לפי שיתמעטו הלבנו' ואין בהם תבונה בלתי מבין בשעת קריאת הפרשיות בעבור כל פרטי ההלכות נמצא לפ"ז אין מצוה זו לישראל כלומרלה אל לאמר שיהו שואלי' ודורשין כענין נמל שבת אלא למשה נאמר לעשות כן ואף למשה לא למצוה נאמרה אל הא לאמודי לדורות הבאים ואל זו סוב"ב הדלך עילה ובכה שלא היה צריך הדבר לאומרו בראשית נמי מאמר הקב"ה למשה שרי לו למצוה נאמר הנה אמר הנה אלא לתלמודא בעלמא ופ"כ נקראת המצוה הזאת על שמו של משה שאמרו משה תקן לבם לישראל לפי שמשה פעשה ביאתם הדם משה יצאה הוראה לכל בני ישראל לדורותם ולא דמי לשאר מצות של תורה אשר נוה ה' את משה לאמר לבני ישראל אבל כאן עשה משה רב משה רבינו והן עם בני ישראל ראו מעשה אחרון הבאים ונזכרו הלכה למעשה ויעבור כן והיינו דקתמיה בה מכלין אמרו משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום והיינו משום דמעשיו קא גרמי דרוש דרש משה ולמדו הלכה תשעשה ובייקא נמי דקתני מכלין אמרו דאתא לאתוקי אלא תיאמא דאתי תלתא שמעינן לה מקרא אחרינא היינו דכתיב וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל משום דהוה קרא לא אתא אלא לענין קריאת הפרשיות בעצר ואגב גרדא שמעינן מינה לדורות שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום לפי שאין מספיקין בקריאת הפרשה בעצר לדעת כללי וסרטי כלל גדול אמרו נשבת אך מקרא דאתא שמעינן לה מהלי קרא ויקהל משה שהקהיל קהלות ודרש לפניהם ברבים בשבת לתען ישמעו ולמען ילמדו לעשות אותם דור דור ודורשיו ולדרי עלמא הוא דאקרי

אי נאמר בחובן אחר ליטב דמה טעם לא היה צריך את הדבר הזה שיהו שואלין ודורשין ביום השבת אל לדורות הבאים והוא בהקדיש מלי דאיתא בירושלמי ובמדרש רבי המאומה הובאו ביתה יוסף בא"ח סימן רפ"ח וז"ל ברבי' בירו' לרבי חבי אומר לא נתנו שבתות וימים טובים אלא להכיר הבאים אומר לא נתנו אל אלא לעמוק בהם בדברי תורה ובתחומה מפרש לא אבנין מה דאמ"ר ברבים לא"ת אלו מכולנים שהם עמוקים במלאכתם כל ימי השבוע ובשבת הם בהם ומתעסקי בתלמוד תורה ואם דא"ר חבי להחצע אי ת"ח בהים יביעים בתורה כל ימי השבוע ובשבת הם מתענגים עכ"ל הו ברשין בפרק כיצד מברכין ת"ר ואספת לגנך מה תלמוד לומר לפי שנאמ' לא ימוש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים לכתבן תלמוד לומר ואספת דגנך נהוג בהם מנהג דרך ארץ דברי ר' דסי' אומר אספר לדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא נאמן שבושין רבונו של עולם אלאכתם נעשית ע"י אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם כו' ע"כ •

והנה זאת מצאנו בדור המדבר שלא היו צריכי לאלאכה מן יורד להם אליו יורד להם שאינם לא נאתה דלמשה גדל ממהם ושנני הכבוד היו מבהנים לוחם גם לתגשל ולאיה לא היוצריכים ובדאיתא כאכילתא ע"ב את אשר תאפו אפו אפו אם אם אם

אם לחם עושים בכור הזה הקב"ה מעלה עליכם כלו המלכתם
לחומו בעולמו שנאמר ולחם עני נחם ס' ואני אל ע"כ מהרי
עדות יש בזה בברוך ישראל ובת לתצוד על הקב"ה שהוא אחד
ובשיר מייתי ראיה מקרא דכתיב ולחם עני נחם ס' ואני אל
לומר שהם מעידין שלי כי אל אנכי:

ועפ" אמור נגיע מקרא קדש זש"ס נפ' כי תשא אך את
שבתותי תשמורו כי אות היא ביני וביניכם לדעת
כי אני ה' מקדשכם: ויש לשאול מה אות מו"ל שמירת שבת
ומה עניינה גם למלי דביני ביני כיני וביניכם מלי ביניהו כין
ה' ובין הבשר גם לדעת אין בה ידיעה מלי קאמר גם שלשה
אלה שני בני' ומודע לבינה דאחיאל מביניהם תודרי"ם
ועומדים הם: אמנם הענין יובן בהקדים ענין אחר ששאבתי
בשם המאר"ם בביאור דבור אחר של חוסיות דאתקר אחא
דברסינן בפר"ק דברכות ד"ו אמר ר' אמרת היום וה' האמרתך
היום אמר הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חשובה אחת בעולם
אף אני אעשה אתכם חשובה אחת בעולם אתם עשיתוני יחיד
אחת בעולם שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אף אני
אעשה אתכם חשובה אחת בעולם ובמי' ומי כעמך ישראל גוי
אחד בארץ ע"כ: והם אמרו בשם החו"כמים וז"ל במדרש יש
שלשה מעידין זה על זה הקב"ה וישראל ובת כו' כדמייתינן
לים לעיל והקושיא מבואר דמה דנוגע בזה להביא לנו את
דברי המדרש ולהסכימנו על דברי הגמרא ומאי איכפת לן
אם יש במדרש כן או לא וחיל קרי בי רב הוא בני מדרשא ו
ופירשו מ"מ מים לת מדבר בהקדים מלי דתנן נמסכת דמאי
רפ"ג לרבי יהודה דאם ע"ם מעיד על חברו שהוא מחוקן
ביאין נאמן משום דהיינו לגומלין דבמקום אחר זה מעיד
לאחרו ובמקום אחר חברו מעיד לו דהרי הן גומלין זה לת זה
ואינם נאמני' אמנם בשלשה לא חיישינן לגומלין ועל שנים מהם
מעידין לבל אחד ונאמנין ע"כ: ובזה יבואו דברי התוס' כמין
אומר דקשיא לו לאל דאחדינן בגמרא לאמר הקב"ה לישראל
אתם עשיתוני חשובה אחת בעולם אף אני אעשה אתכם חשובה
אחת בעולם דהי' ך אשר זה והלא חיישינן לגומלין ולזה מי
עמדים יש שלשה מעידין זה על זה הקב"ה וישראל ובת כו'
ובין שהם שלשה לכן עדותם עדות ולא חיישינן לגומלין ע"כ
המפרשים:

ועפ" לי מה יקרו דברי הכתוב דשפיר קרי זש"ס נפ' כי תשא אך
דקאמר אף לת שבתותי תשמורו כי אות היא
ביני וביניכם דהיינו לומר דהשבת היא עצמה אות לנו שאני
ואתם נאמנים בעדותינו זה על זה ולא חיישינן לגומלין ולזה
אות היא. עצומה ביני וביניכם שהיא מגערת עמי להעיד
עלי"ם שאתם יחידי בלומות וגם היא מגערת עמכם להעיד
עלי שאני יחיד בעולמו וזהו שקיים והדר מפרש לדעת כי אני
ה' מקדשכם לומר לאותם ענין אות היא ביני וביניכם לאמן
דעת לת הנס כי אני ה' יחיד בעולמי וגם אני מקדשכם שאין
לי בעולמי אלא ישראל והייתם קדושים לי:

אמנם אלת הנאנו לדרש מוקדמים ע"ז ל' נדרשותי בר'
ויקר"ל דמבר למדרשה בלופן אחר ואולם בהקדמי
אחיאלה הא דגרסינן בגמרא על פסוק זה שאמר הקב"ה למשה
מתנה טובה יש לי בבית גנזי ובת אמר והריני מנקה לתתם
לישראל אך והודיעם ומפיק דכמתן שכרם קפידי דלא עביד
לאנשי ומי' בה ברב ז"ל דמתן שכרה המאור כאן היא מצות
מצות נתינת שבת לישראל שבזה נתן יחד עז מכל
שאר האומות לפי שבשבת מורה על תדוש העולם עמו שנאמר
בדברות הראשונות כי ששת ימים כו' על כן נירך לת יום השבת
ובדברות האחרונות כתיב וזכרת כי עבד היית כו' על כן צוך
ה' אלהיך לעשות לת יום השבת הרי ע"כ זה מוציא מידי משמ"
ע"ב אל' לאן יהיה עשה וזכרת כי עבד היית כו' בשתי בתיבות

יציאת מצרים נאמרו ותוכתים אין מטבע העולם היא הורלה
על תדוש העולם שהי' ביש בשבע בינו לבעלהיה בינו לאמינו
ועוד כשם שבריאת העולם היה הוא יחידי בעולם בא"ם נוסף
שבים לברי לף יציאת מצרים לא היתה לא ע"י מלאך ולא ע"י
פרף אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו זו הוראה במורה שהכלית
בריאת העולם לא היתה אלא בשביל ישראל ולכן אמר חברת
כי אבד היית באדם מצרים כלומר הוי זוכר שבדרך טבע לא
היה אבד לך לגאלת מאותו עבדות אם לא שהוציאך ה' ביד
חזקה ובזרוע נטויה כלומר יונלים מהיקש הטבע ולא על ידי
מלאך אלא הוא יתברך בחזק בא וזרועו מושלה לו דוגמא
לבריאת העולם להראות חבתם שאין לו להקב"ה בעולמו אלא
ישראל לקדשם בקדושתו ע"כ בדרך ה' אלהיך לעשות לת יום
השבת כי בזה ב"ב נבר יתרון ישראל משאר האומות לפי שהוא
מורה על תדוש העולם ובור פיר' בו שתכלית לחוגת תדוש
העולם לנו שבטוחנו בלים לפי שהוא בורך אלינו לעבודתינו
ביציאת המדוש כי בזה נאמין השבתתו יתברך על כל מבקשיו
לעובדו ובוזו ולאמו על כל עוזבין ווז בעצמה ראינו בעינינו
ביציאת מצרים וז"ש וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצילך
ה' אלהיך משם זו השבתת העובה ביד חזקה ובזרוע נטויה זו
תעוגב לעובדי רצונו על כן בוך זהו עיקר הטעם שבוך לעשות
לת יום השבת שמגיה לידי זכירת תדוש העולם וזכירת המדוש
מגיה לידי זכירת השבתה ולזה אמר בה כתוב בי אות היא ביני
וביניכם ולא אמר ביניהם אלא ביני מכם שלתם מעידי שהוא
יתברך בורא העולם וביניכם מעני שאני מודיע שאין בעולמי
אלא ישראל והם אמרו לדעת כי אני ה' מקדשכם בני' לעמן
הדמו בבחינת שכר זו לכם כי אני ה' מקדשכם ולכך לא נתתים
לשום בני מבויי הארץ לעפ"י שביא מזרה על תדוש העולם
וגם הם יובני חבר לא נתנה אלא לישראל כי זה כל האדם ע"ב

ואנכי בעניי מחלוד מדרכיו בוגים הטעים בפ' וזכרת
כי עבד היית כו' לנאר מקרלי קרא אלו מן
נאמרין בפ' יתרו אחם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא
אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע
תשמעו בקולי ושמרתם לת בריתי והייתם לי סגולה מכל
העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי
קדוש: ויש לדקדק חידוק בריאת כמ"ש אתם ראיתם כו' דלמאי
לנטרך לאקדמה הקדמה זו יהודה ומצורפתה בשבר היה
במאי דהוה הוה ולא מחזיק טיבותא מדהו של הקב"ה למי
שעשה לו טובה ועוד לא זו בלבד עשה לנו הש"ית כל תגמולוסי
עלי אשר בחלנו כל טוב כראתיו וכרו' חסדיו ותו אינ' ע"ד
סבעתה דמאי ועתה דקא' ואתם אם שמוע ושמרתם
לת בריתי מה היא הבריתה הזאת דבנוה משאני קרא ודל"
דרשו לא' זו ברית שבת ומאי שיאמיה הכא בם מ"ם והייתם
לי סגולה נריכין לנו לאוגע"ל מה היא הסגולה הזאת ועוד
דאכבל ואנ"ל קרא תנין ואתם תהיו לי ממלכת כהנים כו'
דרראה דהיינו הך יעשה לו סגולה: אמנם יונן הענין מרישה
לסיפה מדרש ע"פ אמור שני דרכים דרך קסת"ו מוסרים"פ
כפ' וזכרת כי עבד היית כו' על ראשון ראשון אף לנו נאמר
דה"ק הלי קרא דינן אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים שכל
גרמון לכל הלוחות והאותיות אשר עשיתי פתם הנה הכם
יונאי מדרך השבע ואף גם זאת ואשא אתכם על כנפי נשרים
ואביא אתכם אלי הן היתה בזאת ונאה והיתם חון מהקב
בעבע וכל זה הו"ל הוראה גמורה על תדוש העולם כי מי
שביאו לבעל דרך טוב העולם יש ביאו לאמינו וגם זה מורלה
על חכת הקדש חוב"ב הוא יתר"ו בריאין ישראל לבניו שלין לי
בעולמו אלא ישראל שהרי מוסיף להם דוגמת בריאת העולם
סמה כי כן ופת"ח אם שמוע תשמעו בקולי אם זה חובה אתשמעו
בקולי ושמרתם לת בריתי זו בריתי שבת שאיל ב"כ מורה על

תדוש העולם: וע"פ דרך שני בקרא יאמר בא אחם ראיתם
אשר עשיתי למצרים זה העונש לעובדי רצונו ואשא אתכם על
כנפי נשרים כו' זו הסבתת הטובה לעובדי רצונו לבן ועתה אם
שמוע תשמעו בקולי ושמרתם לת בריתי זו בריתי שבת חובה
עליכם לשמור לת הבת שמגיה לידי זכירת תדוש העולם
וזכירת המדוש מביאה לידי זכירת הסבתה לחרב לו להעיב בין
עובד לאלהים לאשר לא עבדו: אמר עוד והייתם לי סגולה
מכל העמים לומר שבתינת מצות שבת לישראל היא בוגרת
תש"ת לת לאל בני ישראל יתר שלת ויתר עז מכל שאר ה
אלוהות להיות לו לעם סגולה שאין לו בעולמו אלא ישראל
ועל כן נוה להם לעשות לת יום השבת שהוא מורה על תדוש
העולם ולא כי כל הנויים עדלים הם ב"כ ויושבי הארץ לא בחר
ה' בהם כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו וז"ש והייתם לי
סגולה מכל העמים בשתינת שבת לישראל שהרי כי לי כל הארץ
ומכל שני בראתים ישרתים לף עשיתים וסם יושבי תבל ואתם
בחרתי בכם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש להתקדש
בקדושתי ולעשות לת יום השבת: לו יאמר והייתם לי סגולה
ע"פ המדרש שהבלנו לעיל שהקב"ה ושבת מעידין על ישראל
שהם יחידים בלוחות וגם ישראל ושבת מעידין על הקב"ה
שהוא יחיד בעולמו ועוד הקימנו שבריכין ישראל להקבל
בשבת כדי להעיד על הקב"ה עוד נקדים מלי דאיתא במכילתא
והייתם לי סגולה שתהיו עמיים לי ועוסקים בדברי תורתי ולא
תהיו עוסקים בדברים אחרים והיינו דקאמר קרא אם שמוע
תשמעו בקולי ושמרתם לת בריתי זו בריתי שבת וגם והייתם
לי סגולה מכל העמים דהיינו שתהיו עמיים לי ועוסקים ב
בתורתי ביום השבת ולא תהיו עוסקים בדברים אחרים לזו
עדים לתם ושבת כי לי כל הארץ ואני יחיד בעולם וגם אני
ושבת מעידין אנו בכם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי
קדוש דהיינו שאתם יחידים בלוחות ואין לי בעולמי אלא ישראל

אך נאמר בלומן אחר היינו דכתיב ועתה אם שמוע כו'
והמשך וזה יתבאר ב"כ כפל אם שמוע תשמעו תרי
קלי משמעי וכל הדקדוקים דהוינן בהו והוא בהקדים מלי
דגרסינן בפ"ו דשבת דקי"ו אמר רב יהודה א"ר אלעזר אמר
ישראל שבת דאשונה לא שלטה בהם אומה ולשון שנאמר ויהי
כיום השביעי יצאו מן העם לנקוט ובתיב בתריה ויבא עמלק
א"ר יוחנן משום רבי' אלעזר אמרים ישראל שני שבתות
מיד היו נגאלין שנאמר כה אמר ה' לסריסים אשר יאמרו את
שבתותי ובתיב בתריה והביאותים אל הר קדשי כו' ע"כ: ופי'
מרי"ף ז"ל ונ"ל נראה דכיון שלא אמרו שבת ראשונה ובאמצע
פלגה בהם אומה ולשון לכך נשמירת שבת אחת מתחקנים הת
מקבלו ומצאו שאין בידם לא חטא ולא זפות ובדי שיהו ראויים
לגאולה נריכים שמירת שבת שניה ויהיו ראויים להגאל אמ"מ
שיש בידם עונות וחטאים אחרים ע"כ: נמצינו למדין
שבשמירת ב' שבתות יחזרו לאיתנם אז' שלין בל אומה ולשון
יכולים לשלוט בהם שמירת שבת ראשונה חויא לף תקנה
לתקן המעות ובכיה לחזור ולזכות כמתחילה שבשמירת שבת
ח' אין כל אומה ולשון יכולין לשלוט בהם כמאמר רב יהודה
ז"ל:

ועפ" היינו דקאמר קרא ועתה דהיינו לומר ועתה
שבר לא שמרתם שבת ח' אם שמוע תשמעו
בקולי ושמרתם לת בריתי זו בריתי שבת דהיינו שתשמרו ב
שבתות ולזה אמר אם שמוע תשמעו שמע מינה תריתי לזו והייתם
לי סגולה כו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש דהיינו
שאתם נמוכים משעבוד מלכיות ותהיו סגולה שאין כל אומה
ולשון יכולים לשלוט בכם כמאמרים ז"ל בשבילתא ואתם תהיו
לי גב יכול תהיו מעמיד ולהיו תשלים עליכם אלא לתי מאלנת
כהנים אינו ממלך מאומות העולם עליכם ע"כ: לו יאמר
לאתם ראיתם והמשך בהקדים אתי דאיתא בתנחומא זו"ל
אמרו ה' אלהיך לאתם לא נאמרו עשרת הדברות בתחילה אמורה
אמנו מצל לאתה"ך לאלך שבנים למדיה אחר להם אמלוך
עליכם אמרו לו כלום עשית לנו טובה שתמלוך עלינו אם עשה
בנה להם לת החומה הבנים להם לת אמים עשה להם מלחמות
אל אמלוך עליכם אל הן הן: כך הוציא הקב"ה לת ישראל
ממצרים קרב להם לת הים הוריד להם לת המן הגיז להם
לת השליו העלה להם לת שבאר עשה להם מלחמת עמלק
אל אמלוך עליכם אל הן הן אבל: הו ליתא אחם לא
יהיה לך אלהים אחרים למה אמר לפי שנאמר אנכי ה' אלהיך
מצל אלהך כ' שבנגם למדינה אל עבדיו בזור עלינו בזרות
אל אבחקבלו מלכותי לגזור עליכם בזרות שאם אלכותי
לין מקבלים בזרותי היאך מתקיימים כך אמר הקב"ה לישראל
אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים הוא שקבלתם
מלכותי עליכם במצרים אמ"ל הן הן כשם שקבלתם מלכותי
כך קבלו בזרותי עכ"ל: בזה יבואו הכתובים על נפון דהיינו
דקאל"ל קב"ה לישראל אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים דהיינו
הדור אחם ראו כמה עובות עשיתי עמכם ראשונ' אשר עשיתי
למצרים בונאתתי כשם כמה נתמות להגיל אתכם מידם
ועוד זאת שובה בסולה ומכופלת ואשא אתכם על כנפי נשרי
ואביא אתכם אלי והיינו שבת בורך הנלתי אתכם מן הים
וממלחמת עמלק ח"ב ועתה אחר שעשיתי לכם כל הטובות
הנלו ראוי שתמלוך עליכם ולכן אם שמוע תשמעו בקולי
והיינו לאר אם שמוע ביון שקבלתם מלכותי עליכם כמצרים
תשמעו בקולי שתקבלו גזרותי ושמרתם לת בריתי והיינו בכל
הדברים הנאמרים במכילתא ראוני מרמזי בקראי:

ומעתה נחנה ראה ונבוכה לאמר שהתחלנו ראיתם
במדרש ב"ר רבי יוחנן בשם רבי יוסי בן חלפתא
לאמר לברהם אלין כחו' מי שמירת שבת ירש לת העולם במדרש
שנאמר קום התה"ך בארץ לארכה ולרחבה לבל יפקר שכתוב
בו שמירת שבת שנאמר ויתן לת בני ישראל ונכתב עם דאדומי
אמר וקבע תחומין מבעוד יום ירש לת העולם שלא נמדר
שנאמר והיה נרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה ופתוגה
ונגבה עכ"ל: והקשה הר"ב ימה חולר הכל משמע שלא שמר
לברהם לת השבת ולתו בסוף יומכת קדושין תנן שבשה לברהם
לבינו לת כל התורה ולפילו דברי סופרים קיים כמ"ש בגמרא
ריש פ' האמונה ח"ר ולתיאמא רב לתי קיים ח"ל ולתפי ערובי
תבשילין שנאמר ושמור משמרתי מצותי חקתי ותורותי לתת
דברי תורה ולתת דברי סופרים עכ"ל: ולי לתי עני נראה
לע"ד לישב בזה והוא כמאי דאיתא בגמ' ר"ס פ"ב ז"ל
ואהיכן למד לברהם תורה רבן שמעון לומר נעשו אתי כ
כליותיו בשני כדים של מים והיו נובעות תורה ומנין שכן הוא
שנאמר לף ליעקב יסרוני כליותי רבי לוי אמר מענמו למד
תורה שנאמר מדרכיו ישבע טוב לב ומעלין ליש טוב רבי יונתן
שר הכירה אמר לתי לו ערובי תבשילין היה לברהם יודע ע"פ
ופי' שם הר"ב ים"ת כי יודע היות בתורה ב' מיני מצות
הא' מצות שימלוש הסכל והם הנשרלים חקים כמו שעמה
וכלאים ובשר בחלב מן הפ' מצות שיהיה הסכל ויבקשם כמו
בגוד לבן ולשם ותרגיתה ותגילוף ולשם מנקרלים משפטים מן
הב' שלא ימלוש הסכל ולא ירבקם כמו גזלה ותבילין ולשם
הנקרלים מצות ודעת ר"ש שחלקי המצות והמשפטים הולך
שקיים ח"ל כי בשקידת הבינון שם הנוות הבזר הלולי הבנין
לתי מעייני המצות הנרצות ולא"ל בעבו ב' כליותיו כב' כבים
שהמונה בזה הולך הקבירה הגדולה ולזו יסוד מכליות והלוות
אלה המבן הלולי ודעת ר' לני שלא קיים לא חלק המשפטים

דעלמא לשבל בלא הקורח וגו׳ל מעמתו למד חוד׳ מי שמעמתו
קיים היכר בעינו ה׳ ותפת ר׳ יוחנן סם׳ סוריפו בגבולה כל
הקורח ולכי ד׳ם וגו׳ל ולכי׳ ערוגי הבשמים של׳ל בני לימוד
קיים עכ׳ד. הרי מלינו דאיכא מלון דס׳ל דדוקא תלק
מישבטים שחשבל מחיבים קיים ח׳ל כתו הבור לבד ואם ו
דרגיתה ונילוף אבל לא כל התורה ובודאי שבני הבברה הנל
לא שאר ח׳ל לת פשבת וא׳ב ליכא למימר דרבי יוסי בן
הלפתא דקאמר שלא שאר ח׳ל לת השבת ס׳ל כחתים ופליגא
לאמלן דאחר שקיים ח׳ל לת כל התורה מלאחר שכבר מצינו
דאיכא פלוגתא בהא ? אמנם הר׳ב היפ׳ת תי׳ לזה והוא
שבתירה לברהם כל התורה לאו בהעשה מתם קאמר אלא
פלאר בל הבורה וכל מעשיה וזה פשוב מעשה כמ׳ש בהגהות
לאת התורה לעולם לאוהה לל העוסק בתורה עולה כאלו
הקריב עולה ומוכיח זה הפי׳ מחחיתין דקרוביו דבתלמוד
בתורה קדוירי ותכן החם ר׳ נהורלי אומר מנין לני בל
אומניות שבעולם ואיני מלמד לת בני אלא תורה שחדם אוכל
מפרי נעה׳ והקרן קיימת לעה׳ב כו׳ וכן בלברהם הוא אומר ולברהם זקן וה׳
נתקה בנקנתו כו׳ וכן בלברהם בכל מנינו שעשה לברהם כל בחורה עד
שלא נתנה שנלאר עקב אשר שמע לברהם נקולי כו׳ הרי שכל
הענין הם מאירי בלתור בחורה ולא בעבעשה ממש גם בפרק
הממונה מייחי לה בני דרשלם׳ח דלמר מימיהם לא לנוחינו
לא בפקה ישיבה מהם כו׳ ולא׳ב דהא דמקשה הם ולימא
ר׳ מצות ותו לא היינו בעבעשה ממש הא בדליחא ובא בדליחא
דאי הוה פוקי לה בן׳ מצות אז הוא מעשה ממש עכ׳ד ועוד
מבריל הוכחות לחרים לזה ולנכוף בחב ות׳ל ומיהו מדלקמן
סוף ס׳ וקרא משמע שבעובל קיימו הלבות כל המצוות ומשה
לגדות חלוקות הם שכ׳ל ולדיני חזי לי דהכא דס׳ המתונה
ודאי הוא לאוקומא מלאר הבורה ולא בעבעה לי מעשה הא
פרלאיתה דקאמר ולא משום דקיים לאחרינן למד לא לחרינן
ולא דמי להא דתנן שעשה ח׳ל לת כל הבורה דהחם לוכא לימר
דבתלמוד תורה ח׳ל לת בל מחבתי דאינו בהעשה לבל נישנה דקיים
דקאמר רב משמע דבמעשה ממש חייבי לקיים בל דבר ולא
פחורה רוא שאבר אלא האעשה ואלא הוצר מחקיים אלא
ענוסו של מעשה ועוד דאחני מחבי דמיירי החם וקא משחבי
בנוסח בתלמוד תורה דקתני ולחיי מלמד לת בני אלא תורה
ולא היה מסיים מנינו שעשה ח׳ל לת כל הבורה משה׳כ בחריה
ורב דקאמר פחחא קיים ח׳ל לת בל הבורה ולכא לאנמר
בפבחא מימרא דרחב׳ח דסמיך לה דקאחר לא בסקא ישיבה
בהם ודא ולחי הלי לאוקים קלי וכו׳ ונגרה לנגרה קרמי׳ח ?
לאנם מחולחו של סרב הי׳ח פלאוד לייבב קושיא לחת ש׳ב
לבקות על מ׳ל דקאמר רב קיים ח׳ל לת בל הבורה שלאמר
עקב אשר שמע לברהם בקולי דמלי קא׳ל רב ולא כבר
קיינא לה בשלמי קרוטין דקתני מנינו שעשה ח׳ל בל הבורה
עד שלא נתנה שנלאמר עקב אשר שמע לברהם בקולי כו׳ ולא
בעבעה לרב לאימרה לה׳ אמנה ע׳ב האמור בדברי הי׳ב
ס׳ב משום דלי מחחיתין דקרוטין הוא לאינה דמלי דקתני
שעשה ח׳ל לת בל הבורה לאו בעבעשה ממש מיירי אלא
בתלמוד תורה שלמד בל הבורה ופמו שמוכיח שם בל הענין
לבתלמוד קמחחי ולא בעבעשה וכמ׳ש הי׳ב לחוכיח מהבילו
דתחלתן לא בא רב לגדינו דבעבעשה ממש קיים ח׳ל בל
הבורה ומביה עובדא דנפשיה וקיים לאחרינן למד לא לחרינן
לאו דוקא ולא׳ב דמחחיתין מחחבי בתלמוד פירושא דמתני׳
כבי הי מנינו שעשה ח׳ל לת בל הבורה דהיינו מעבעה ממש
ול׳ב מלחבר שבעה ודאי שלמד דאם לא לאר מהיכן עבה
מבתלמוד אביה לידי מעבעה והא בוכה קמ׳ל רב דבמתניתין
בני מיירי בבעבעה ממש ; וכי׳ל ע׳ב מ׳ם מחרש׳א בחדושי

לחבדות להא דאיתא הבם על בלי אימרל דרב ח׳ל דב שאר
בל חייב לרב ולימא ז׳ מצות וכחב עלה מהרש׳ל ח׳ל ל
לחבריך הכא אחלחא דרב לבריך לחחניתין דקרוטין דבם
הוא מצוה בלימה עבה ח׳ל בל החורה כו׳ בחלבר עקב כו׳
וי׳ל דבאחא ועדיבא ליה לאבלך לחרב מבוה דהחם לא בבבעה
הלא בבבעה בל המצות דהיינו העבין הבל ליבאל דרב קיים
בל החורה בבבעה נחי בלאחין זה בחורה עכ׳ל. ולבי דבריו
יש בקום ישוב לקושיתינו מבום דמחחיתין לא מבבעה הלא
בבבעה המצות עבה לזה בא רב לגמדינו דהלאחין ב׳ב קיים ?
המנם בחה בחי מהרש׳ל לקושיתו אני עני לא נחה דבתי
בזה מבום דלף מלחר דבחחניתין לא מבבעה הלא בבבעה
העבין לבד ח׳א אבתי הו׳ל לרב שיחי לחבדך לחחני דאיתא
דקרא דבתיב עקב אשר שמע אברהם בקולי היינו ז׳ מצות ותו
לא ומ׳ל שבבבעה ח׳ל בל המצות עבה ובוד דה׳ל לחיחר ליה
רב לרב שיחי חם בבבעה אם הבחתה כי דלבת אחדי דאם איבא
מחניתין דקחני שבבבעה ח׳ל בל העבין ולדיבך חי ניחא ול׳ם
חם אחבב לחרבה לחחני׳ מחי נחי לדדי ונראה שמהרש׳ל
פרבים בחם ומב׳ה בחב דאיחא ועדיבא ליה לחבדך לחרב כי׳
דהיינו לחבר להבדיל מדורת הקושיא מדיך לחרב והוא דוחק
הדבה. לבן הנראה לחחר דרב שיחי מבולם הה קבילי ליה על
מחחי׳ דאם הל׳ל חב׳ל עקב אשר שמע לברהם בקולי שבבבעה
לא בל בל החורה לא הם בלחדי העבין לבד לימא ז׳ מצות ותו
לא ולא הה יודע חם לבבבעה אך כבלאה לרב דאיחא מחני׳
בדיבים והוסיף בה דבלים דמהחבם לא חבבר שבבבעה לבא העבין
ולחחו קלחר דבם הלחרן קיים לא בחבורר לבקבות לרב וה׳ל
ליה רב שיחי לרב מדבריך ניבר לבאחא לא הלי מחני׳ דהא לא
בבי לא בחלי דחבן בחחני׳ לבא דחר ניהו רבא חוסבלה
ולבי ניחא לא ולימא ז׳ מצות ותו לא ואל הרא׳ש נוגש לבו מ
מבבבעה אבא שחבה בא לבוסיף עליהם׳

ועיון הם לי לבמוד בהלי סוגיא דהכי לאחא החם ח׳ל
רב שיחי בר חייב לרב ולימא ז׳ מצות והו לא בא
איכא בחי מילא ולימא ז׳ מצות ומילא ח׳ל ח׳ב מצוחי
ותורחי לבא׳ל ע׳ב וכלן בבן שולל ומלי הלי דקבבי הא
איכא בחי מילא סחרי חבובחה בבבה ולימא ז׳ מצות ומילא
ותו לא ומ׳ל בקיים כל החורה וכמד שהקשה הא׳ך ומהרש׳ל
בראה שהרבים בזה וכחב דלין זה בבוחא בלל הלא הורב שיחי
בר חייב פריך חלמודא הלחי בקבא בפרכחו אבא מצות ולא
בקבא בחי מילא וקחמר ח׳ל ח׳ז מצות ומילא ע׳ב ודוחק דוחק
בוד דקדק הרי׳ף דמחחלה בבחקשה לו רב שיחי ולימא שבבבע
מצות ותו לא הי׳ל להבבב לו ח׳ב מצוחי וחורחי לבא׳ל כחו
שהבבב לו לבבוף ע׳ב יע׳ב ולבבו׳ן לומר ולימנה מלא דבוחא
לתרוויהו לבחי הקושיות הבו׳ דהוא דמחחלה בבחקשה רב שיחי
לרב ולימא ז׳ מצות ותו לא דבה רב להבבב לו ח׳ב מצוחי
ותורחי לבא׳ל מבום דהוא ס׳ל דורחי רב שיחי מידע ידע בים
להלי חירוצא ולא׳ם קא קבבה ליה ולימא ז׳ מצות ותו לא
והיינו מבום דס׳ל דבולה קרא לו׳ מצות הוא דאחא שבא
לרמוז לנו בל הז׳ מצות וה׳ק קרא עקב אשר שמע לברהם
בקולי היינו שבבר לברהם לת בורחו בא׳ם בגמ׳ נפ׳ב רבדרים
ולבמר מבמרתי בל׳ חיינו בחו בבי הרמב׳ן ז׳ל בפירוחו על
הבחורה וז׳ל ולבמר מבמלרחי מבות לעדות של בני נח מצוחי
בזל ובבבות דרים חקוחי לבר מן חלי ובלאים ותורחי ד
דינים ולבחורי ע׳ו ע׳ב׳ הרי דקא רמיז לבולהו ז׳ מצות
דאחור בבבילה דקרא ולא יחיר חד מבייחו ומ׳ב לא הוה
מבי רב לבנוי ליה ח׳ב מצוחי וחורחי לא׳ל דהא בולהו בריבי
לז׳ מצות ולבן הבבב לו רב בבבם הא איכא נבי אילא
בבחנה לא׳ח ולחחלי לא דמיזא בקרא ולחר רב שיחי להקבות
דלימא

ולחיבא ז׳ מצות ומילא לו בבבן רב בבבחים ורב שיחי דלא
ס׳ל בבא בבבחוב לראוה בל חז׳ מצות לחת לחת לחת הבל
בבבל שהרי המילה לא דאיבא בקרא ולחפ׳ם קא קבבה ליה
דלימא ז׳ מצות ומילה לבן בחם חבבב לו לם בן בבל מצוחי
וחורחי בא׳ל לחא ולחי בקיים בל החורה שבחמרים ליבראל
בד בבא נחנה׳ ובבן לחו ליה בינינו בולחים ודורבי בבבינו
בל יום חבה לנו לת נחלת לחינו יעקב וירבנו לת העולם בבא
בחרם כמו שבאר ובדרבחה ימה וקדמה בבונה ובבבה ובבבם
ובירם לבבמה דלחי בולם בבמנו בבבת לחי׳ר ?

דרוש ב לשבת

נרסינן

בפרק ס׳ו דבבת וקי׳ב וכבחתו מבבחם
דרבין ובבחתו בבא יהא מלבוחם של
בבת בחלבוחם של חול מבבות דרבין
בבא יהא מלבוחם של בבת בחלבוחם של חול מבחנה חבנין
חבבים חבבי בחים מוחרים ורבי דבר בבא יהא דבורם של
בבת בדבורם של חול דבור לבור הרהור מוחר בבבחה כולהו
לחיי חלא בבא יהא בבוחם של בבת בחלבוחם של חול מלי היא
בדבבבה מיבים רבי מרבי ישמעאל ברבי יוחי מחו לבבוחם
בבבינה בבבה בבבת ח׳ל וכי בחול מי הוחרם שחי חוח בבבינה
בבבה נוחלת ל׳חת׳ן מחל׳ח מחלור עיניו של חרם ומבבר לחבבקרום
דבי בבבבי ע׳כ׳

כל המבנב לת הבבת נוחנין לו נחלב בלא מבבים׳ בבבוחו
בבבות נבבה הבבת לו הדרי׳ם׳ הלבת בדרכיו מחוקבי׳
בו דרך קבים ולחרובה יחחלך למיבבים׳ בלבת דרך הוא
מחחייבת דרך החבבים׳ הא דמבוח ירוב לחרם כלחר ירדוף
הבורבת נבבים׳ מבבות חבבב חבבב לחבים׳ חבבי בבים
מוחרים׳ בלום בבך מלבבר דבר חרבות מבורב ר׳ חרי׳ם׳
ובבבת בב הלא בבבבים בבלים ברוב דבבים׳ דבר זב בבו׳
בבבבים׳ ולבו בבבבים׳

דהוא

הדבר לחבר דברו הבבבה יבבבים בב׳ם
לם חבב מבבת רבלך עבו חבבב
בבבם בבבבים׳ ולבו בבבבים׳

ע׳לם חבב מבבת רבלך

בבבם בבבבים׳ ובבבבתו מבבבות דרבין מבבבב חבבב ודבר דבר לו חבבבב בל
ה׳כו׳ לבבם מבי דבבבבה לבבבבה ח׳ם בבבבב בבבבבב בבבבבב
לבבבבים ובבבבב בבבבבים׳ם לבבבב ובבבבב לבבבבב חבב בבבבב בבבבבב
בבבבים ובבבבבים לבבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב
בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב בבבבבב

וכתב הת"מ גם בהגהה ח"ב בשם הרשב"ץ ז"ל שכל שלא אמר בפי' שניתתי במקום פ' כיון שהחזירו חנירו אם אין לו בית שם כל שאור ולא סלק אלי לו נמלך שלא לילך לשם עד שיאסר בפי' שניתתי במקום פ' עכ"ל. וכתב הב"ח שכן נראה דעת כל הפוסקים הון אהרמב"ם וכתב בעור בשם רש"י דלף כיש לו בית שם נריך שיאמר שניתתי במקום פלו. וכתב הב"ח שכן השכמת הרא"ש והעור יע"ש.

ועל פי האור ה"ק קרא אם תשיב משבת רגליך דהיינו שהחזקת בדרך נקבוע שניתה במקום א' ורגליך מעינות לוסק לנון במקומך לז עבו' חפצך ביום קדשי דהיינו שלמחר ביום קדשי יבול אתם לעשות חפצך ולילך לאותו מקו' נמשם יש לך עוד לנפשם אמה לכל רוח ובזה וקראת לשבת עונג דהיינו אחרי אתם נריך לילך לנון שם אל לין במקומך ותתענג מפני החמה ומפני סנה לו כ"י סנה לקדוש ה' מכובד דהיינו שהחזירך לדם גדול שהוא קדוש ה' וכתשבה שהיה בר"ן בר אישעים לו שהחזירך חנרך חיזה שיהיה ולכבודו אתם פושם שהוא מכובד בעיניך ובזה בא לבאר חנאי הענין הנ' ואמר וכבדתו מעשות דרכיך מן' דהיינו שתנאי הא' נריך שתתנהג בדרך וזה מעשות דרכיך מעשות ולא כל עשות דהיינו אחי חזקה כל שהוא כמו חות דרגא מקרי החזיק בדרך נעבר אחרת ממנות חפצך דהיינו שאתה מכיר אין לו גדר נזה ממנות חפצך שאתה מנגא ומנוי לך מקום מסויים שהוא חפצך לקנות לו שבית ונבור בה נריך ודבר דבר דהיינו שחדבר נפיך נפי' לומר שניתתי במקום פלוני ולא סגי בכתת הלב כדעת הראב"ם אלא בהשכמת שאר הפוסקים דאתירה בפי'.

(מאמר אן נאמר בדרך אחר אבן חכמה ורמש הקודם) נבאר מאמר שהחלנו דברסתן נפרק ואלו קדשים דף קי"ב וכבדתו מעשות דרכיך

וכבדתו אלא יהא אלבוכך של שבת כהלבוכך של חול כו' מעשות דרכיך אלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול ממנות חפצך חפצך חסורים חפצי שמים מותרים ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול דבור הראשון מותר בשלמא עולתו ליתי אלא שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול מאי היא כו' כדבעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי מפני לעשות פעיצה בשה בשבת ל"ל וכי בחול מי אתירה שאני אף עם יעת בשה עוטלת א' מתיק מאיזה מיניו של אדם ומהדר לה בקרוסה דבי שמאי ע"כ.

(דברי התי' ובתנו אחו לשונו אלא יהא דבורך של שבת **אל זה)** כדבורך של חול פירש נקונטרים כגון מקח ומכר ואין נראה לר"ת דהא אבר ובקח ממנות חפצך אלא לאסור ר"ת מדרינן בויקרא רבה רשב"י הו"ל פיקח בשבת דסוה אשתעיה סבי ח"ל אימ שבתא הוא שחקא משמע שאין נדבר כ"ב כמו בחול ע"כ.

(דברי הריף וכתב על זה מהר"י פינטו ז"ל ואני אומר **ע"ל סתום)** מקח ומכר דלא קשיא מידי לרש"י ממנות חפצך דהיינו נמי פירש רש"י ודבר דבר למקח ומכר ז"ל והקשו עליו דבכי האי גונא היינו ממנות חפצך ע"כ. ודייק דקתני דבכת"ב היינו כו' לומר דבפיוט נזה דמקח ומכר הייתי הך דממנות חפצך דהיינו לומר מזה כזה מה זה דמיול אסור כיון בו מקח ומכר נמי אסור ומקרים הם מבולון שניהם מקרא דממנות חפצך דפרשם הנם מנילתא חפצים.

ענוד דלא זה מלאתי לרש"י עצמו שמודה כזה דאסור המיול ואסור מקח ומכר תרוייהו נבקי מקרא דממנות חפצך אחרי כתב אחת דאחריתן בגמ' ממנות חפצך חפצך אסורים חפצי שמים מותרים ז"ל בגון פוסקים נדקא ומשרכין של מתינוקות ליתרם עכ"ל: נהגה הענין בדר

מלא דלא ידלה שדברי רש"י נדלים לפלורה בפותרים זה לא זה דפתח בדרשה לבדם ממנות חפצך לאסור המיול וסיים בם חפצי שמים מותרים כגון פוסקין נדקא ומשרכין כו' דמזה נדלה דברי רש"י לאסור מקח ומכר שהרי מסוק נדקא ומשרכין דמיול למקח ומכר ולא דמיל לאסור המיול אלא ודאי הוא דבר אחר דברו דלף ומיירי קרא באסור המיול מ"מ מינה שמעינן נמי לאסור מקח ומכר דתרוייהו הו"ל ממנות חפצך ושו כשעוריהן לו במכ"ם ומש"ה ספיר קרייק מינים הפני שמים מותרין כגון פוסקין נדק ומשרכין דמו למקח ומכר

ונדולה מזאת מינו לרש"י ז"ל בפרק שולל דק"ן אחת דתנן התם לא ישכור אדם פועלים בשבת כתב דפתיב ממנות חפצך ע"כ. והרי שכירות פועלים הו"ל כמקח ומכר ולא דמי לאסור המיול אלא מוכרח לומר דגם רש"י ס"ל דתרוייהו שמעינן מינה מקרא דממנות חפצך כאסור ? וע"ב הדברים הללו מחזקה קושית ר"ח על רש"י שהרי רש"י עצמו אזיל ומודה דאסור מקח ומכר נמי נפיק ממנות חפצך וא"כ ל"ל קרא דובר דבר לאסור מקח ומכר ונקטן נדבר פשוט קושית זו. ומונא דבר הנך דוחה דמ"ש הרי"ף לחכריח לרש"י דממנות חפצך לא מיירי כאסור מקח ומכר ולשם אותה לחם מאי פריך בגמרא אלא יהא אלוכך של שבת מאי אלא דלקמה לה לאסור מיול נשוף אדם וממנות חפצך לאקח ומכר ודמנות חפצך אסור המיול ומזה הוצר קושית לר"ת דס"ל דממנות חפצך לאקח ומכר דא"כ מאי פריך אלא יהא אלוכך של שבת מאי היא לוקמה לאסר מיול והיתה בע"ע כל זה הפלפול אינו לאחרי המחילה דשל אומתנו רש"י ור"ת תרוייהו ס"ל דממנות חפצך אסור לאסור מיול אלא דמינה שמעינן נמי לאסור מקח ומכר וא"כ אין בלון הכרח לרש"י ולא קושית של ר"ת דבין דממנות חפצך הוא לאסור מיול אלינא דבולי שלמא לא מצי לאוקומי אלא יהא אלוכך של שבת לאסור מיול דהא נבקא ממנות חפצך כלאמור

נאם לאחר לדם לומר דלאחמי אסור אסור מיול אלא דמינה מקח ומכר דלאחמי לא אוקים אתרכיך אלא יהא אלוכך של שבת לאסור מיול וממנות חפצך לאסור מקח ומכר אלא דמיל דלאחמי אלא דבר דבר לאחר אלא אלוכך של שבת כדבר אחר אלא אלוכך של חול ומכר דבר א

אור נקרים דאמת ולא מ"ר הונא היינא מ"ה אלו יפסיע פ"ב
לית לה סמיך לחבי לא לחמרן אלא לאיפסק לגבל ניעבל כל
פמן דרהיינא שנאמר ונודעה נדרפה לדפת לה ס"ל אמ"ר זביד
מריש כי הוה חזיין לפו לרבנן דקא רהטי לפרקא בשבתא
לאיתיא קא מחללי רבנן שבתא כיון דשמעתיה להא דאמר ר"
הונהוס ל"ר יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה ואפילו
בשבת שנאמר לחיי ה' אלהי ישלם לנא נאי דמיינא
ע"כ: וחנם ודאי אדרן לדבר מצוה לא כתיב עיניו ולא
יבדל מצדיק עיניו כי אין נבדל מתאור עיניו דבר כי אומר
מצוה לא ירוצ דבר רע ואלוהי מצוה אינם נוקין בהליכתן
דמצוה בעידנא דעסיק בה אבוני מבנא מן הישורין ולבני מ"ב
הוו בתי ל' דאינם נוטלת מתאור עיניו אלא אסיעה ל' דבין
הדברים ל"ג לתי ב' דאסיעה ל' נוטלת טפי שכל ההתחלות
קשות ל"כ אדם אסיעה בסם בדבר מצוה בסיעה ל'
אחי ל' שוב אינו נוקק בסיעה בסם ואפילו בדברי הרשות
ובכיון דרש דש ל"ב לתי ב' אם אסיעות בסם לדבר
מצוה שכבר בטלו כל ההתחלות קשות שוב אינו נוקק אלא מעט
מן המעט דלית ביה משום שכנה ופעור ואחור לפסוע פסיע
בסם אף לדבר הרשות אבן בשבת אף זה אסור ועי"ז בא קרא
כדכתיב מעשות דרכיך אלא יהא הליכך של שבת כהליכך של
חול לגמר דרף על כיוצא בזה שכבר בסם פ"ב בראשונה לדבר
מצוה לתי ל' אי אפסיע הרבה פסיעות לדבר מצוה לתי ב'
שאז כחול אחר לו לפסוע פ"ב אף לדברי הרשות מ"מ בשבת
לא יהא הליכך של שבת כהליכך של חול: ונוח נחת נמי
סחיים דבנאי ל"ר לפסיע פ"ב דאמרי נמי בבה"ג שכבר עשה
כאם פסיעות בסות לדבר מצוה שאי אחר לכל אדם לפסוע
פ"ב אף בדבר הרשות מ"מ לא"ל נאי היא לו מאוס ראחר מד
פ"ב נוטלת ל' מ"ל מתאור עיניו וחייבו לומ' ראצ"ב דבבה"ג
שכבר בסם בסיעות לא נחסר מתאור עיניו מ"מ מאוס
אחרא לא"ח משנה בסיעות בסם ראח

דלמסרן פוה לרלו"ן דבר שמתענג ברלוה שרי ולא משום לתלוש ברלוה והרלוה אין בה לאסור אפילו בלא תענוג וזה משום לב"ל שזוהי כונת מרן ולא נתרבה אלא לפי דברי חכ"ם פרלתי להר"ב כ"ח שכתב הז"ל כך הוא לפמ"ן פוה וקושיות חסמ"ק בס"ם ר"ם וכן ל ידלג ולא ירוץ כשביל עליו' תפניו לפרוים אבל לדבר מצוה מותר וכ"ל כי נתורי המת ענני' בריתן ובקפיצתן מומר שאינם רגיל לפרוים וכן לרלות בל דבר שמתענגים בו לרלותו מב"ל כלות"ן מותר להם לרוץ לו לדלג כדי לרלותו כיון שאינו דרך אלא להתענג ברלייתו ומקויים מצוה בריצה ובדלוג כיון שאינו עושה לפרוים רק ודאי אסור דהוי הלכו של חול וב"י בקצ"ם דברבי רביני מיותר מותר לחתרון עכ"ל ונריך לומר שלא היה בסמ"ק שלו כתיב וכן לרלות כו' אלא וכן בל דבר שמתענג בו לרלותו דאם היה ברסתו וכן לרלות בל דבר בו' אינה להקשות ג"כ דלרלות הא הוא מיותר ואם בסדר לומר שהיה נורם בברסתינו אלא שהשמיענו מהעתקתו לפי שברלה לו שהוא ס"ם ס"ב אחרי רבינו דמותר האחרון אוא מיותר אלא לרלות נמי מיותר ואם לרלות הוא ס"ם גם מותר האחרון הוא ס"ם עכ"ל הב"ח ו אחרי בעניי לדיני מוי לי שמרן הב' מנין בדברי הסמ"ק כמ"ש סב"ח לפרש דבריו ואיינו כמו שבארנו לגיל ממש וא"ב אינא מ"ש הסיכון מנת פיתנים כדברי הב"י ולא נריס תיבת לרלות פלי גרים ליה יש להקשות שהיא מיותרת ולא ידענא אמאי פלא מיותרת דלי מצוה דמשמע מינה דמשי בה אסור לרלות אלא הב"ח עצמו אית ליה ברסת לרלות ואע"פ פירש הוא מנאו דמצוי בה הסמ"ק מצוה הרינה ובודאי דס"ק וכן לרלות דהיינו מן מותר לרוץ לרלות וקיל מאדר אריבה דלגיל אינה מותר אחרת שכתב הב"י שהוא מיותר אינא הריא דכיון דסליך תיבת מותר לתיבת לרלותו מוכח לחדיא דאלא מצוה אסור לרלות וכיון דתיבת מיותר ליתים בסמ"ק מ"ל ק"ל על אסור דמ"ל להסיף זה להיות ודאי הסמ"ק ומצוי בה מצוה ליתא דרלות ואי מצוה אלא הבי"ל פרבי הסמ"ק תיבת לילות אל ודאי שם הוא בדברי הב"י בסתקרבו לשון הסמ"ק ועוד אי אתה שרי מין בשלתו אסור בתנה לחלי מלתא דלרלות וז"ל וכן לרלות על דבר שמתענגים בו ע"כ ולריכא לתיתר שכתבה לה מדברי העור אחרי לא סיים לשון העור ולא כתב מותר לרלותו אלא אחרי מוכרח שבאתה הב' נשמט תיבת לרלות מדברי סמ"ק וע"ש ריא מהשמטה עלמן שנ"ל דברי הב' נכונים בעצמם וכולם אין מקום לא"ש הב"ח עוד ואם נבשר לות"ב ;

בקושיא ע"ד המג"א (בענין הנו') עוד מצאתי לגר"ל מבן דוד שכתב דהב"י משום יהור לשון נגע בה וכ' תיבת מותר לרלותו אחרונים הם ריתיים דליתנאו דסמ"ק דהא בבר כתב וכן לרלות ע"כ והרוא"ר לרלה תיבת לרלותו אחרונה ליתא בסמ"ק גם בב"י דהגלא"ר כתבתי ברבת הב"י דלעניין דינא קאמר ולא משום יהור לשון אלא לאתוקי מבי' חאנן דוד שכתב דבכותב הוכיח בבוד מהת לרלותו להשמעינן היקר ברלוה דקום לדיעת

דלאסור ממ"ש העור דלף הדרהור בעסקיו מותר מ"מ משום עובב שנת מצוה אלא יתרחר בהם בו' קמ"ל דכיון דעובב הוא לו שרי יע"ש לזה בא מרן לומר דגלו משום רלוה נעם נם בסמ"ק כיון דבאמת הדרור בעסקיו מותר מדינא אלא משום מדת חסידות מצוה אלא יהדר ולא שייך למימר בלה מותר משום עובב כיון דבלא"ה מותר מדינא • בס"ם הסמ"ד מ"ש הב"י בשם הר' יונה דשאל מתוך הדרהור בא עדרת הלב כו' זה עשוה אלינו ענין לבאן דשאני התם שיש לו פרנסת אלב לו גרגוב דאנה מתוך הדרהור בעסקיו משמ"ב הבא דאורבא הרלוה עובב הוא לו ומהיכא תיסק לדעתין לאיסר אחרונני לאסרי ומ"ש הא"ר להכריח פירשו משום דאין איסור לרוץ בשביל לרלות אח"ב דבר המתענג בו כיון שאין תענוג בריצה עצמה אלא עצה שיסתר ממנה אח"כ והיא רלוה לוה אמ"ש הב"י בשם התוספתא אין רצין בשבת כדי להתעגל ופירשה להסיל כדי שיהא תלב לאכילה אח"כ אחר פעימול ומש"ה אסור כיון דאין לו תענוג בריצה עצמה יע"ש אין זה הכרח ובבר הר"ב מגן אברהם תרגמה לסיל דתוספתא דתיירי שעשה לרפוא יע"ש

בם (בענין הנו') מ"ש הא"ר בשם דוכן לרלות כי' הע"ב אלסור לרלות דיוקנאות כמ"ש סימן ש"ז סע"ו מ"מ אם הרלוה עובב לו מותר לרלות ע"כ הא קשיא דהטיא דיוקנאות אסור אסור רלוה נגבו בהולא אסרו להניח בשם אלא לקרות לו לעיין בכתב המהלך חחת הנורות ובדאיתא נמר' לחייא דפ"ב בב"י דטעמא הוי משום והו"ל שרי הדיוטות ולכן נראה שפי' מרן הב"י הוא העקר דאשום ריצה נעבו בה וכמו שפי' שב"ח ג"ב דברי הסמ"ק • איך שיהיה אין לי מיריי משום ריצה אין משום רלוה היא שמתענג בזה מותר ?

ע"ד דיך ה"כ (מה תציג כו') וכבן הל עלינו חובת ביאור הכתובים אחר יעבדנו דהיינו בהו מעקר הלא מדאש כי ע"ב הדברים האלה שמתענג בזה הדין הוא שאסור לדלב ולרוץ בשבת לחנם היינו דוקא בשביל הפציו לרלות אבל לדבר מצוה מותר וכן בחולים המתענגי בריצתן ובקפיצתן מותר אלינם רגים להרוה וכן לרלות בל דבר שמתענגים בו לרלותן ובמ"ש בסמ"ק ומביאו הטו' ובסקו מדין בס"ש ומזה למד הר"ב תרומת הדשן סימן ס"ל והביאו מרן הב"י בסימן ש"ז דאע"ב דכתבו הפוסקים שאסור להרגות בשיאה בעילה בשבת אבל מקום בני אדם הנוהגים לשבר מאוזות מעינו מלעים ובריס ושרף מלחאות וכיוצא בזה אם הוא מתענג בספורים האם שרי עד כאן •

נראינו לתרץ דבל דבר כפני מילי שאסור בשבת אינו דוקא בשביל הפציו להרוה אבל לדבר מצוה לו להתענג מותר וכן דברי דברים שאסרו הפוסקים אם מתענג בהם מותר לך ורק דהיא שאסרו שלא הא מלאכה של שבת כמלאכה אל תוכ לא שייך בה למשרי משום מצוה ותענוג דאדרבא ליכא תענוג ומצוה ובוא מחוי בעצות נקיה • ובזה יבא בל בכון היינו דיקאמר קרא אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי לומר אם תשיב משבת רגליך פלא לרוץ ולדלג בשבת הייתו דוק בשביל עשות חפציך ביום קדשי כדי להרוה לאנם וקרלה שבת עובב דהיינו אחר מתענג בריצה ודלוג וכיוצא בזה ובאחר דברים כאלו האסורים בשבת אמר מותר לשם תענוג אלא לבד חובה עליך לקרוא ה' מכונד דהיינו ליום השבת שהוא קדוש ה' יהיה מכונד בכבודו בבשות נקיה שכן לשון כבוד שייך בבגדים כי הא דרבי יוחנן קרבי לחלוים מכבודיה לאנם בשאר דברי' אם תאמר לשם העובב לחדבא זה בפרו של שבת וזה אמר ובבדתו מעשות דרבך ממשל חפצך ודבר דבר

דרוש

להתקון וחדוש בנין בית הכנסת אשר באר"ץ יע"א

איתא בתורת כהנים פ' שמיני הובא בספר אגדת ב' עקורי בגירסא מדוייקת וז"ל מה תלמוד לומר ויחי מלמד שהיתה שמחה לפניו במדוש כיום שנברא בו שמים וארץ במעשה בראשי הוא אומר ויהי ערב ובקר הוא אומר ויהי ובין שכלו ישראל מלאכת המשכן בא משה וברכן שנאמר ויברך אותם משה מה ברכה ברכן יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ר"מ אומר כך ברכן ה' אלהי אבותיכם כו' כאשר דבר לכם מה דבר לכם בשם שאתם למשכן כך תזכו לבנין בית הבחירה ותשרה שכינה הם אמרו לו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כונגה עלינו זה המשכן ומעשה ידינו כוננהו זה בנין בית הבחירה ע"כ •

גדול לאמר בעי לחודויי לת בל הגדולות גדול' הקדש וגדולי גדולי' ן גדול בית הבית • גדול ה' מבל דקנ"ל כלל"ל לו נאת הגדולה ובל אשר יקרא לו בחדש הגדול ושמו שאר"ל בם מקום ו' בקורלי שמו בשם רבו אשיבל בעצמה הוי נגיד הבית • גדול בבור ונורא ומהולל בתשבחו שאין הפה יכולה לדבר למעלה משלש דאמרינהו משה ואוא כבן בית • גדול מעל השמים חסדך כמה מעלות טובות למקום עלינו אלף כי הבית • הגדול חזק אשר יבנה כי עבדיה אלחנו ובעבדותינו לא עזבנו אלהינו רב חסד ומה כלבי חסד לבני מלרים והסנגים ושופטים בארץ כי מלכי נדק המה לרומם את בית אלהינו ולעמיד חורבותיו ולחזק את נדק הבית • גדול וכבר המלחמה מרובה עלינו לעשות וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח לאבר אדם בונה בית • אם ה' לא יבנה בית • גדול אדונינו ורב כח ידו נטויה אליו ויחזק עידינו ובידו אנא הבית בהבנותו פעם בעל הבית ויבן לו בית • גדול מקדש שנתן בין ב' שמות ליחוד קב"ה ושכינתיה בתתלתא אדם לשבת בית • גדול מאד מה עורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים שקראו בית • גדול שמו נודע בשערים מפי השמועה כי הבית הזה מקיים וקלי נקדושתו עומד בחומת הבנין מזמן בית שני פר"ק הבית • גדול למראה העמודים והמכונות ותאיו ואילמיו וחלונותיו דמוזי מרמזי כוונ"ם למלאכת השמים בורת הבית • גדול מיסב בראש שם מקום לארון על פני חיכל הבית • גדול תלמוד תורה מקו' שמבלגין בו תורה מקום שמבלגין בו תפלה אלת תורת הבית • ותתפללו ותתחנו אליך בבית • גדול

מדבן רבנין אלפי' אלופים גראש המאורות הגדולי' המאורי' לארץ עד מנתמלא כל הבית • גדול בחכמה ובמבין רבנן חקיבי דאורבא האיתנים מוסדי ארץ יסדו את הבית • גדול המצוה מזהירין מן הדין ויחרו המורים התורה והמצוה כי רבים היה בחכמה יבנה בית • גדול ורב אבלי דברבי אביו בני ישראל קריאי העדה בנירים בבירים אבירים תומות ותגל פניב שניב לבית • גדול שעושה צדקה בכל עת עושים רצון קונם בחנם ואונם ובכסיו ביותר המשפיעים במדה נפש ומדה את הבית • גדול בקרבך המה הגבורים ותוכל מחבר' חשיבי דרל הכרובים עומדים ליתין הבית • גדול ורם פנת יקרת הבבירים הרמים לום סי' ס' לראנקים רודפי נדק מ מחזיקי כל דרך הבמצה בבית • גדול ליחודים בל העם מקבה אל"י ישראל כולם קדושים בולם ברורים ברי לבב בלב אלה התנדבו חדאו לבסף לבסף אדאו נשב לוהב נושא ונותן בתוך הבית • גדול החל קדים וסליק מדביתהו דרבן של נשים נקרם התחילו במצוה בל הנשים נשא לבן אותנה להביא נדבה המשה בעלת הבית • אחר אחת בבית • גדו"ל בנים ובנות ויתפרקו את נזמי הזהב אחר נלוזיהם את את תרומת ה' בל יביד בית • גדול המעשה המחדרין מן המפורין אהדורי אחתא נסבו על הבית • גדול לפי גדלו מיהב יהבי ומשקל שקלי לשקל ולמיפק הקרב מן הבית • גדול בת בבהו של בל אחד ואחד בבתף ישאו על בתף בתיב אחת לחזק בקורות הבית • ויעשו אלנים בדולות לבנות את הבית • ואחרי הנות את הבית • בדול המעבי עושים מלאבה נושאים בעול למעוני זוי הבית יתירה מבלעות ותן את הבית • גדול ובעוה אלה מקוד' הערה המעומדים בבית ה' בלילות היום אולף אחר הלילה מ מקרמי ומתשבי לבי בבשחה יאים על יאים שוא ריס המלוה הבית • גדול בבוד חבריות אחרי הבם שבבה לו דמעבי נעבייהן לקרוש ה' בבל לבבם ובבל נפש ובבל מלודם בגופם ומתוכם מקרב בבנה בשחי ידים זוכות בלחת והקימו את המשבן בבית • גדול מברך ה' עליהם יהיו ברוך בבל וברוך בערב ירבו ימיבם וימי בניבם יוסף ה' עליבם בבם אלף פעמים ברבות בעל הבית • גדול מבל בני קדם המלך שלמה בחבמתו בבלותו לבנות את בית ה' ויעמוד ויברך את בל בהל ישראל ופרש בפיו אל הבית •

וכמן שנאמר שנו' בנביאים נמלבים ח' אחר מחן סימן ח' מה תחורן של בתוביס מנוחה וכו') ויהי בפלות שלמה להתפלל אל ה' בו' ויעמוד ויברך את בל בהל ישראל בול גדול לאמר ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל בבל אשר דבר לא נפל דבר אחד מבל דברו הטוב אשר דבר ביד משה עבדו יהי ה' אלהינו עמנו באשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבנו אליו ללבת בבל דרבנו ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו והיו דברי אלה אשר התחננתי קרובים אל ה' אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו ע"כ • ובאן הבן שואל מאי דבתיב ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל בבל אשר דבר לא נפל דבר אחד מבל דברו הטוב בו' ואמאי שני' קרא ובפליה לדבריה דמאחר שבבר נאמר ברוך בבלל אשר נתן מנוחה בבל אשר דבר אחד מ"ל ואחר מפרש לא נפל דבר ה' מבל דברו הטוב אחר אחד בבל בבלל ואי מבללא מאי שייר מבלל שהוא צריך לפרש על לא דבר ועוד מאי האי דקמסיים בה אשר דבר ביד משה עבדו דמאי אכפת לן ביד מי הוא הדבר אשר דבר בם אלא הבל יודעין תורתו של משה רבינו היא ועוד מה הלשון אחרת נתן מנוחה דאמאי נקט לשון מנוחה והלא מרובה מדה עובה מבל מילי מעלייתא ועדיפא ליה למימר על בל הטובה אשר

עשה ועוד זאת המטרה לין כה בדי נתינה ואו"ל דבר שאין בו
ממש שאינו נקנה במתנה ועוד מה דין דפתיב יכי ה' אלהינו
עתנו בשאר היה עם אבותינו דהיכי לתקוע הוינת להדדי
בעבד אלא וכנפש הבן הנה לזו לאבהן דעלמא ועוד מה
שנאמר ויהיו דברי אלה כו' קרובים אל ה' אלהינו בזה נאמרה
בשם קריאה ומה כתיב תמן יואש ונילא לעשות משפט עבדו
בו' דבר יום ביומו מה יום תמימים ונילא אמר והדר בפליח
לדבוריה דבר יום ביומו •

ת"ביום הת' שלא לת העם

תן כתיב תמן בתר דסיים נלוחיה לת' הפי
ביום השמיני שלח לת העם ויברכו לת
המלך ויבלו לאהליהם שמחים וטובי לב

על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו והדבר
ערוך ביאור דמלי אלי כולם לעיבו דעבד רחמנא השתא לדוד
ולישראל ועוד דבעלמא ליישראל עמו ליהיי שסכתוב מדבר על
ישראל שבלותו הדור שסיו קיימים בעולם כי חיים הם אלא
לדוד עבדו דחליף חליף חלף הלף לו לא המנחה מלי עיבותא
פליח השת"ח הבא ועוד ולשתחה מה זו עושה לעם על כל
הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו כי מה להם לשמות נטובתו
של דוד וקייט דאמרי רמונן בשמחה שמעון מלי לבשת ליה •

ס"ויסב המלך לת פניו וכו' ויעקדון

ציריכים אנו למודע"י כל מנוי
דשלמה בחכמתא תחילת דבר
שבחה בברכה תחילה וכמו שנאמר ראשון
לכל דבר ויסב המלך לת פניו ויברך לת כל

קהל ישראל וכל קהל ישראל עומד ויאמר ברוך ה' שהי ישראל
אשר דבר בפיו לת דוד אבי ובידו מלא לאמר כו' ויאמר ה'
אל דוד אבי כו' רק אתה לא תבנה הבית כי אם בן יצא היוצא
מחלציך הוא יבנה הבית לשמי ויקם ה' לת דברו אשר דבר
ואקום תחת דוד אבי ואשב על כסא ישראל וכאשר הבית לשם
ה' אלהי ישראל ואל"כ נאמר שפחד שלמה בתפלה לפניו ית'
והחליף בת צלחו ואל"כ כתי יהי בכלות שלמה להתפלל אל ה'
עי' ועתה ויברך לת כל קהל ישראל כו' ברוך ה' אשר נתן
מנוחה לעמו ישראל כו' כי הלדם ירלה לעיניים ערוב ערבות
מנוחה לעמו ישראל ואל"כ נאמר שפחד שלמה בתפלה לפניו ית'
ב"ש בלן בעי"ב מברך שתים אחת לפניה ואח' לאחריה וקדושת
ה' נאמצע להתפלל אל ה' כל תפלה כל אחתה כלן קודם ברכה
ובלן לאחר ברכה והסליק באמצע הברכה ופנה אלהתפלת
ועוד דברכה א' פליין לא שמענו מה ברכה ביריכו ולא עוד
אלא שבחת בברכה ליישראל ומשיים בשבח של מקום ואחר
מדוד מהפך ודרים בזכותיה דדוד ברכתיב ויאמר ברוך ה'
אלהי ישראל אשר דבר בפיו לת דוד אבי ובידו נתקן בכל
זה יע"ש •

פ' ויאמר ה' אלהי ישראל בו' ואמתיך

ועוד יש לנו להבין אמרי בינה שאמר
שלמה בפרק ראשית חב"ש הבנתה
לתפלה ויאמר ה' אלהי ישראל אין כתוב
בשמים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת

אומר הבריות והחסר לעבדיך בו' אשר שמרת לעבדך דוד אבי
לת אשר דברת לו ותדבר בפיך ובידך מלאת כיום הזה ועתה
אמור לעבדך דוד אבי לת אשר דברת לו לאמר לא יכרת לך
איש מלפני יושב על כסא ישראל ועתה אלהי ישראל יאמן
נא דבריך אשר דברת לעבדך דוד אבי כי האמנם ישב אלהים עם
הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה
אשר בניתי הנה מתפרשי"ן אל המה ראוי כן תמהו על ב"מחוני"
הבלין כל"ן מלמדין ואמרו דבר א' שכן כתיב ועתה ה' אלהי
ישראל שמור לעבדך דוד אבי לת אשר דברת לו כו' ושנה עליו
הכתוב בתוך כדי דבור ועתה אלהי ישראל יאמן נא דבריך אשר
דברת לעבדך דוד אבי דהיינו הך כדבר הא' ועוד הנני יוסיף
להתפלל מה זו שמיכה דמיניך ליה כי האמנם ישב אלהים עם

הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך דמה פנין זה אלא
הקורס הדברים אשר דבר אל דוד וזוהי שקשה דפחת פכי
האמנם דמשמע דקיסיב עצאת אמלחמה קמייתא ומה עשה
קאמר כס •

אמנם

הכל הולך אחר העקר אחלת דבר ה' אל דוד ע"י
נתן הנביא לבנין מלכות בית דוד ולבנין בית
הבית וכה אמר נתן בדברו אל דוד והבית לך ה' כי בית יעשה
לך ה' כי יגלאי יאמיך ושכבת עם אבותיך והקימותי לת זרעך
אחריך אשר יצא ממעיך והכינותי לת ממלכתך הוא יבנה
בית לשמי וכוננתי לת כסא ממלכתו עד עולם • ופירש"י ז"ל
והגיד לך ה' הוא על ידי כי בית יעשה לך להוסיב בנין על כסאך
ויתקיים לך בית מלכות הוא יבנה הבית עכ"ל • הנה מצינו
שהקב"ה הבטיחו לדוד בשתי מתנות עובות הא' אהובה להוסיב
בנו על כסאו ויתקיים לו בית מלכות וחא' בעיה"ה כי בנו אשר
אמלוך אחריו הוא יבנה הבית לשמו ית' והיינו לומר לאחרונה
שכינתו בתוכו וכמו שנאמר אל שלמה בהיותו עופק בבנין
הבית ויהי דבר ה' אל שלמה לאמר הבית הזה אשר אתה בונה
אם תלך בחקתי בו' והקימותי לת דברי אתך אשר דברתי אל
דוד אביך ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזוב לת עמי ישראל • אמנם
בשתי מתנות עובות הללו שנתן הקב"ה לדוד יש לדון ולבקש
מה שיכול ודין הוא כב יכול להחזו בו שהרי לא היו רק דברי
בעלמא ולא היה שם שום דבר מדברי הקנינות ואמן קי"ל בדין
שהתנה אינה נקנית בדברי בלבד וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ב
מה' זכיה ומתנה והעו"ש ע"ש בה"מ סי' רמ"ח וז"ל הנותן מתנה
לחברו בין קרקע בין מטלטלי אין המקבל זוכה בה אא"כ
הדברים שקנה זוכה בהם אבל דברים בלבד אינו אא"כ המקבל
בקבלתה זו שבטיח הב"ה לדוד שהרי הבטיחו על שלמה קודם
שנולד לבית דוד שכן נאמר לו והקימותי לת זרעך אחריך אשר
יצא ממעיך דמפיק משמע להבא ואמן קי"ל דאין אדם מקנה
לאדם שעדיין לא נולד בן לבית דוד אבל הבטחה ואמן
הבטחת הוא יבנה הבית לשמי וקי"ל ב"כ דאין אדם מקנה דבר שלא
בעולם לא כל לבעולם וקי"ל ב"כ דאין אדם מקנה דבר שלא
ובמ"ש הטח"מ ומרן כסי"ל ו וכבר ביארנו בכתובים האמורים
לעיל בדברי נתן הנביא אל דוד ובל המלך אחריהם בסיום
דברי נתן כנבואתו וכל דברי דוד אשר דבר אחרי כן וינא
המלך דוד ויסב לפני ה' ויאמר מי אנכי כו' עד סוף כל הענין
ע"פ הקדמות אלו ואלוקי דינים שיש בהם כי הדרשו ומצאת
ברוכם ב' לשבת הגדול המחמיל המאמר דבר נא בחזוי הבט
עיין עליו כי הוא דבר נאה ומתקבל • איכו אשתא חזינא דבר
בעתו מה טוב פלן בפע"מ מעשה הקב"ה אל דוד אמר אל הנ"ל מיני דברי
בהלין הנבואות שהבטיח הקב"ה אל דוד אמר אל הנ"ל מיני דברי
בעלמא בלא דרכי הקנין ועוד דאין מקנה דבר שלא
לאי שלא"ל מ"מ בריך המקו' אומר ומקיים הבטחתו בכל דברו
הטוב אשר דבר כמן מצינו ויסב שלמה על כסא ה' לתלך וינן
בנין לשם ה' והשרה הקב"ה שכינתו בתוכו שכן כתיב כי אלה
בנוד ה' לת בית ה' • אמנם זאת אשר נקב שלמה שלא חזה

שכינה

שכינה משם לעולם ולכן מקרא כתו' אחרי אלה אז אמ' שלמה
ה' אמר לשכן בערפל ואני רש"י אז אמר שלמה כשראה הענן
מתא דאה אני שהשכינה שורה בבית שבניתי שהרי כך הבטיח
לבא לשכון בו מתוך ענן וערפל והיכן אמר כי בענן אראה
על הכפורת כך אמרים בספרי ע"כ וצ"ל הוא שבא אמ' אחרי
שתוך בנה בניתי בית זבול מכון לשבתך עולמים דהיינו לומר
לאחר שאלתי מאת ה' לאותה הבקש שהבנין שבניתי בית זבול לך
יהיה מכון לשבתך עולמים ולא תזוז השכינה ממנו עולמים
והיינו דכתיב באותו דבור ויסב המלך לת פניו ויברך לת כל
קהל ישראל וכל קהל ישראל עומד דהיינו לומר שהיה פניו
מקרא זה מלי קאמר והיכי שייך וקיים בעמא דמלי דפליק
מיניה נקדים מלי דקי"ל בדין מקנה דבר שלא"ל ולמי שלא"ל
ולא לאחר שבאו בעולם חפש המקנה הדבר ההוא שהקנו לו
קודם שחזר בו המקנה אין מוציאין מידו וכמ"ש מרן בח"מ פי"
ר"ש ואמה כי כן בב"ד אף שהבעיה הקב"ה על דבר שלא"ל ולמי
שלא"ל מ"מ הרי עתה בבר באו לעולם שכבר נבנה הבית והשרה
הקב"ה שכינתו בתוכו שכן כתיב כי אלה בבר ה' לת בית ה'
ולא"כ כב יכול הו"ל כמי שחסם שאין מוציאין מידו ואין ברוך
שוב לבקש מאת ה' אלא תוזו השכינה מבית המקדש דסו"ל ישראל
תופסים ואין מוציאין מידם לזה בא לאת שוב מעם ודע' למה
נברכו בקשה על הדבר הזה והיינו אשום ולא שייך בביה דקב"ה
ושכינתיה תמיסה בלל וזהו שנאמר כי האמנם ישב אלהים עם
הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה
אשר בניתי ולא היו תומם מקום כי אות מקומו של עולם
ואין מבול מקומו ולכן אנכי מבקש זאת תפלתי עדי עד ובניתי
אל תפלת עבדך ואל תחנתו פו' להיות עיניך פתוחות אל הבית
הזה לילה ויום כו' ושמעת אל תחנת עבדך ועמך ישראל אשר
יתפללו אליך אל המקום הזה כו' והאריך בחפ לאו וכולה הי
מיינינא צועק על הצחיד לבא לשמוע ל הרגש ואל התפלה אשר
יתפללו הן עם בני ישראל אל המקום הזה והיינו ע"י השרת
שכינה שלהם זה משם לעולם ובחר דסיים נלותיה שם נאמר
ויהו ככלות שלמה להתפלל אל ה' כו' ויעמוד ויברך לת כל
קהל ישראל קול גדול לאמר והענין הוא שבתחל"ר אחרון לכל אז
אשר שלמה מכון לשבתך עולמי"ם דהיינו שלא חזוז משם השכינה
לעולם וברכה לישראל שמעמו מזה ולכן ויסב המלך לת פניו
כלפי העם ויברך לת כל קהל ישראל דהיינו שסבב לת פניו
הנרלין שנברכתן ברכה מתוך דבריו אשר דבר וברך רמז
שמעמו ברכה לישראל ועוב פתח בשבחו של מקום ברוך
אומר ובוסה ופנה למפלה להתפלל אל ה' לשכון כבוד כ"
ע"ר לינו עד עולם ואחיות עיניו פקוחות אל הבית הזה לשמוע
אל תפלת ישראל אשר יתפללו אליו דרך אחרם ואחר כך
חזר"כו כלפי העם ויאמר לת קולו קול גדול לאמר ולפניו
לת העם כדי להוציא מי שהיו נפי מה ברכה בירכו ובגלל
הדבר בלי מעוב וזאת אשר דבר לתם ויברך לותם ברוך ה'
אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר זאת הפנוחה
האמורה אלן היא המשכן וכמו שדרשו רבותינו ז"ל בפסוק
כי לא בחסם עד עתה אל המנוחה זו שילה והיינו לומר שזכה
לותם למשכן ואשרה שכינתו בתוכו ככל אשר דבר דברים
בעלמא וכמו שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וקיים
הבטחתו לישראל • זאת ופרו אחרת לא נפל דבר אחר מכל
דברו הטוב אשר דבר ביד משה עבדו והיינו שהבטיח גם כן
על ידי משה לשכן שמו בבית הבחירה וכמו שנאמר בפרשת
ראה ובחר המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם שמה
תביאו לת כל אשר אנכי מצוה אתכם ואף שלא היה שם
הבטחה

לאשרו שבינתך בבית הזה שלא תזוז ממנו שכינה לעולם וכמו
שנאמר לו לשלמה בהיותו עופק בבנין הבית מבי הגבורה
והקימותי לת דברי אתך אשר דברתי אל דוד אביך ושכנתי
בתוך בני ישראל ולא אעזוב לת עמי ישראל ובעת מקרא זה
אל שאל"ל ליה מאם המקום ברוך הוא לקיים הבטחתו זאת
ואף שאין הדבר מפורש במקרא הזה חכם מהו לומר ועל מ"ם
מעשה שו"ל דבר הלמד מענינו שבזה הענין הכתוב מדבר
חברו מוכיח עליו דסמיך ליה וכתיב בתריה כי האמנם ישב
אלהים על הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי
הבית הזה אשר בניתי דמיירי קרא בהשדלתא שכינה ובדי לבנין
מקרא זה מלי קאמר והיכי שייך וקיים בעמא דמלי דפליק
מיניה נקדים מלי דקי"ל בדין מקנה דבר שלא"ל ולמי שלא"ל
ולא לאחר שבאו לעולם חפש המקנה הדבר ההוא שהקנו לו
קודם שחזר בו המקנה אין מוציאין מידו וכמ"ש מרן בח"מ פי"
ר"ש ואמה כי כן בב"ד אף שהבעיה הקב"ה על דבר שלא"ל ולמי
שלא"ל מ"מ הרי עתה בבר באו לעולם שכבר נבנה הבית והשרה
הקב"ה שכינתו בתוכו שכן כתיב כי אלה בבר ה' לת בית ה'
ולא"כ כב יכול הו"ל כמי שחסם שאין מוציאין מידו ואין ברוך
שוב לבקש מאת ה' אלא תוזו השכינה מבית המקדש דסו"ל ישראל
תופסים ואין מוציאין מידם לזה בא לאת שוב מעם ודע' למה
נברכו בקשה על הדבר הזה והיינו אשום ולא שייך בביה דקב"ה
ושכינתיה תמיסה בלל וזהו שנאמר כי האמנם ישב אלהים עם
הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה
אשר בניתי ולא היו תומם מקום כי אות מקומו של עולם
ואין מבול מקומו ולכן אנכי מבקש זאת תפלתי עדי עד ובניתי
אל תפלת עבדך ואל תחנתו פו' להיות עיניך פתוחות אל הבית
הזה לילה ויום כו' ושמעת אל תחנת עבדך ועמך ישראל אשר
יתפללו אליך אל המקום הזה כו' והאריך בחפ לאו וכולה הי
מיינינא צועק על הצחיד לבא לשמוע ל הרגש ואל התפלה אשר
יתפללו הן עם בני ישראל אל המקום הזה והיינו ע"י השרת
שכינה שלהם זה משם לעולם ובחר דסיים נלותיה שם נאמר
ויהו ככלות שלמה להתפלל אל ה' כו' ויעמוד ויברך לת כל
קהל ישראל קול גדול לאמר והענין הוא שבתחל"ר אחרון לכל אז
אשר שלמה מכון לשבתך עולמי"ם דהיינו שלא חזוז משם השכינה
לעולם וברכה לישראל שמעמו מזה ולכן ויסב המלך לת פניו
כלפי העם ויברך לת כל קהל ישראל דהיינו שסבב לת פניו
הנרלין שנברכתן ברכה מתוך דבריו אשר דבר וברך רמז
שמעמו ברכה לישראל ועוב פתח בשבחו של מקום ברוך
אומר ובוסה ופנה למפלה להתפלל אל ה' לשכון כבוד כ"
ע"ר לינו עד עולם ואחיות עיניו פקוחות אל הבית הזה לשמוע
אל תפלת ישראל אשר יתפללו אליו דרך אחרם ואחר כך
חזר"כו כלפי העם ויאמר לת קולו קול גדול לאמר ולפניו
לת העם כדי להוציא מי שהיו נפי מה ברכה בירכו ובגלל
הדבר בלי מעוב וזאת אשר דבר לתם ויברך לותם ברוך ה'
אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר זאת הפנוחה
האמורה אלן היא המשכן וכמו שדרשו רבותינו ז"ל בפסוק
כי לא בחסם עד עתה אל המנוחה זו שילה והיינו לומר שזכה
לותם למשכן ואשרה שכינתו בתוכו ככל אשר דבר דברים
בעלמא וכמו שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וקיים
הבטחתו לישראל • זאת ופרו אחרת לא נפל דבר אחר מכל
דברו הטוב אשר דבר ביד משה עבדו והיינו שהבטיח גם כן
על ידי משה לשכן שמו בבית הבחירה וכמו שנאמר בפרשת
ראה ובחר המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם שמה
תביאו לת כל אשר אנכי מצוה אתכם ואף שלא היה שם
הבטחה

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ולא כודאי נאותן הימים המחול נקרא מחול והערל נקרא ערל
שהוא לא תאבר לוא דבריהם הם כולם היו כגויים ולא המהול
נקרא ערל דהא ודאי ליתא דא"כ אחי פסח מאן לאכל ליה
ולא"ב לאיתא דאצריך תוכב וכביר בשביל לאחן הימים דקודם
פת"ת ולא לא הוי לא ערבי מהול בכלל וכל ערל לא יאכל בו
וכד"ל ולאכלי פסח קמ"ל ת"תוכב וכבי" לא יאכל בו ולא בתחילה
לא לאכלי שארי הלין קראי וכל ערל לא יאכל בו תוכב וכביר
לא יאכל בו ולאחרו בני פסח מצרים דהוי קודם מת"ת ולא
דלאיכא בתכילתא על פרשה זו דרבי יונתן ס"ל דבפסח מצרים
הכתוב מדבר ורבי יאשיה ס"ל דבפסח מצרים ובפסח דורות
הכתוב מדבר ע"ת הרי לא לרבי יאשיה בפסח מצרים נמי
הכתוב מדבר וא"כ לאיתא דלצריך קרא בשביל פסח מצרים
אלא ודאי מוכח מזה דלא קודם מת"ת מולי א"ה ערלי" מקרו
ולכך תפסה דערבי מהול ובנעורי מהול הוו בכלל וכל ערל
ולאלי לאצריך קרא דתוכב וכביר לאעוטינהו ולינא לאימר
דלאכתי לא שמעינן מזה אלא דלא קודם מתן תורה מולי
א"ה ערלים מקרי אבל ערלי ישראל מולים מקרו לא קודם
מת"ת אלא מ"ל דלא דשמעינן מהא דהכן קודם שאינו נהנה
לערלים מותר בערלי ישראל דערלי ישראל לא מקרו ערלים
ע"ה לאכתי לא שמעינן דמקרו נמי ערלים דהא ודאי אין לחלק
בזה מאום דתרוייהו בחדא מהניתין מתנו קודם שאינו נהנה
לערלים כו' שאינו נהנה למולין מותר במולי א"הולאסר בערלי
ישראל דשמעינן מינה מחלוקת כ' דערלי ישראל מולים מקרו
ועל אחי החלוקת הוא אומר ומסיים הכא דמתניתין שאין
הערלה קרויה אלא לגם גויים ומכיל ראיות על שניהם מקראי
וגם נגמרא דיבמות דצריכות דעריך על ערבי מהול דהני לאו מולים
ניהו מייתי כ' החלוקות דמתניתין בחוסן שאין נראה לחלק
ביניהם כלל. אמנם לענין שכח לכתי לא אפשר בענין
לגם קודם מת"ת לשתלו ישראל להעליותא בעבלת השבת מכל
העניים לו לא.

ולכן בדי לעמוד על האמיתה אשר הקדמנו הקדמה ודלא
ענין הנו לבאור ע"ד הרמב"ם צב"ש מה נדרים
שכתב ול"ל נדר מן הערלים אסור במולי א"ה ומותר בערלי
ישראל נדר מן המולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי א"ה
שאין הערלה קרויה אלא לגם גויים שנאמר כי כל הגויים
ערלים ואין רוחמו של זה אלא לגם שהוא מצוה על המילה
לא לגם שאינו מצוה עליה עכ"ל. ופתב עליו הר"ב משנה
למ"ל נפ' מפ' מלבים וז"ל ואחרלה אלגי מדברים לו דשמעתא
קמא שאין הערלה קרויה אלא לגם גויים מרבי לרבינא ונורר
מן הארלים דאסור אפילו במולי גויים ומותר אפילו ערלים מקרו
לגי שלאחרונו מקרא דגויים אפילו מולים ערלים מקרו
ומותר בערלי ישראל לגי שישראל לא נקראו ערלים אפילו
מי שלא מל אבל נגדר מן המולים דאסור בערלי ישראל
ומותר במולי א"ה לא אלהי טעם זה דאין הערלה קרויה אלא
לגם גויים אלא משמעתא שאין כוונתו של זה אלא לגם שהוא
מצוה על המילה ומ"ה כנגדר מן המולים שכוונתו היא לגם
שהוא מצוה על המילה מותר במולי א"ה לגי שאינם מצוים
עליה עכ"ל. ואמנם קשה לגני ארוכה בדברי הרב דנשאלת
בה ואסור בערלי ישראל כנגדר מן המולים אמאי דלא
מהני עשה זה שאין הערלה קרויה אלא לגם גויים לגי דא"
דשמעינן אלה דערלי ישראל לא מקרו ערלים מ"מ אינה
לאיתר דלא מקרו מולים וכנגדר מן המולים אינו אסור
בערלי ישראל לגני לאצריך רעשה אחר שכתב הרמב"ם אבל
בה ומותר במולי א"ה כנגדר מן המולים אמאי לא מהני
הטעם הא' שאין הערלה קרויה אלא לגם גויים דאמאי ומה
שמעינן מזה הטעם דמולי א"ה ערלים מקרו לא כ"ב ולאחרי
לא מקרו מולים וכנגדר מן המולים אינו דין שיהא מותר

בהם ואמאי לאצריך רעשה הלאה לזה ועוד הנני יוסיף
להפליא על דבריו מהא דגדסינן בפ"ב דע"ז דכ"ז לאתמר
מנין למילה בגוי שהיא עסולה ברו נר פשא אמר משמיה
דרב ולחתם לת בריתי תשמור ורבי יוחנן לאמר המול יעול אלי
עייליהו ערבי מהול ובנעורי מהול ליכא ביניהו מאן דאמר
המול יעול ליכא מאן דלאמר ולחתם לת בריתי תשמור ליכא
ולמ"ד המול יעול ליכא והתנן קוים שאינו נהנה מן הערלים
מותר בערלי ישראל ואסור במולי א"ה אלמא לע"ב דמהילי
במאן דלא מהילי דמן ע"כ והתם לפי דברי הרב מ"ל דאף
דשמעינן דאין הערלה קרויה אלא לגם גויים דמולי א"ה ערלי"
מקרו אבתי ליכא למיזר דמקרו נמי מולים לא"ב מאי פריך
בגמרא מהא דתנן הנודר מן הערלים אסור במולי א"ה שאלא
דאע"ב דמהילי במאן דלא מהילי דמו אחרי דמו שהוא מצוה לא שמעי"
אלא דערלים מקרו ואבתי ליכא למיזר דמקרו ב"ב מולים
לדעת הרב ולאתנהו בכלל המול יעול. ולא קשיא הא קשיא
כפי דברי הרב מבבא דמיכא הנודר מן המולים מותר במולי
א"ה משמע דלא מקרו מולים וא"כ הכי הו"ל לאקשויי בגמרא
מסיפא ולא מריעה ולאין לומר דסמך לסיפא דמתניתין הא
ליתא דהא התם בגמרא מוקים לה"כ דליכא ביניהו ישראל
ערל שאתו אחרי אחתא אילא דלמ"ד המול יעול ליכא ופריך
אלה מסיפא והתנן קוים שאינו נהנה מן המולים אסור בערלי
ישראל ומותר במולי א"ה אלמא לע"ב דלא מהילי כמאן
דמהילי דמו ע"כ ולא איתא דבתחלה נמי פריך מסיפא היכי
מוקים לה בתר הכי כאוקמתא דליכא למפרך אלה מהך בבא
גופא. לכן לע"ד לותר דא"ל הרמב"ם ואין כוונתו של זה לא
לגי שהוא מצוה על המילה ולא לגי שאינו מצוה עליה אינו
דומה לתת טעם לתר מוץ מהטעם הא' אלא הוא פירוש ומע"
לא"ם בתחלה שאין הערלה קרויה אלא לגם גויים דהיינו ש
בערלי ישראל מולים מקרו ומולי א"ה ערלים מקרו ובא לתת
עוד טעם ועצת דאיך ולא"ה היינו דאחרי אינו הכי דמולי
א"ה קרו להו ערלים וערלי ישראל קרו להו מולים והרי כאמת
לגו מכי הוא דאם מרל וזה מהול ואם ודאי בדברים אלו להבין
פירוש לבון כגי אדם דמשמעו הכי מה היא כוונתם ולזה הביב
דאין כוונתו של זה כנגדר מן המולים אסור בערלי ישראל ומותר
מצוה על המילה לא לגי שאינו מצוה אליה ולכן בכלל
המולים שאחר הוו ערלי ישראל לגי שהם מצוים על המילה
אלא הוו מולי א"ה לגי שאינם מצוים עליה ועשה זה שכתב
הרמב"ם לבבא דרישא נמי קא אדר דנגדר מן הערלים כוונתו
הוא לגי שא"ן מצוה על המילה ולא לגי שהוא מצוה ולכן
בכלל הערלים שאחר הוו מולי א"ה שאינם מצוים ולא הוו
ערלי ישראל לפי שהם מצוים ו הרמב"ם כתב טעם זה לפיסא
וא"ה לרישא וכן מצאתי לו בפירוש רמ"נם שכתב אדרוקא לומר
מולים נמי שאחרין בב"ה מילה וערלים מי שאינו מלאין
בברית מילה עכ"ל. אבל לך בהדייתא אדברים אלו שכתב
הרמב"ם קיימי בין לרישא בין לסיפא ולא כאר"ב. משנה
למלך שכתב דטעם זה שכתב כרמב"ם לפיסא אבל לרישא

עוד כתב הר"ב מ"ל להקשות על טעם זה שכתב הרמב"ם
דאין כוונתו של זה אלא לגי שהוא מצוה עליה אלהמילה
ולא לגי שאינו מצוה עליה דמתינא טעם זה לגיכא דנגדר מן
המולים שיהא מותר במולי א"ה אף לגיהיה אסור בערלי ישראל
לא מהני דנהי דנצטווה על המילה הא אינו מקיים אותה
ואלא נהיה דהנודר מצותי שבת אסור בישראל ומותר
מעוני ירושלים אסור בישראל ומותר בפותים קאמר בגמרא
דהדתי בענין מצוין ועושין שאין בכלל דבריו אלא מצוין
ועושין וא"כ נגדר מן המולים אמאי אסור בערלי ישראל הא
מצוין ועושין בענין זה מצוה ואינו עושה וכתב דלפי כתב

רש"ז ל' ערלי ישראל בכלל מולים הם כגון שאתו אחרי מחתא
מילה עכ"ל לפי שהרבים בקושיא זו ומ"ם לוקמה במי שאתו
אחרי מחתא מילה דלא מתעסקין מי שאינו עושה אף על פי
שמצוה אלא במי שבידו לעשות ואינו עושה כזדון אבל מי
שאינו עושה מחמת אנס מצוה ועושה קרינן ביה. וכתב עוד
דור אלגי מדברי רש"י דדוקא בנודר מן המולים שאסור בערלי
ישראל הוצרך לחוקמה במי שאתו אחרי מחתא מילה אך
בחלוקת קמיית דנודר מן הערלים ומותר בערלי ישראל אתם
תיירי בסתם ערל אפילו שלא אתו אחרי מחתא מילה והטעם
הוא דחלוקת נודר מן הערלים הטעם הוא לפי שאין הערלה
קרויה אלא לגם גויים אבל ישראל אף שאינו נמול לא נקרא
ערל אבל בחלוקת הנודר מן המולי" דהטעם הוא דמותר במולי
א"ה לפי שאינם מצוין הוק"ו דא"כ אמאי אסור בערלי ישראל
הא מצוין וע"ז ועושין בענין ומשום הכי אוקמה במי שאתו אחרי
מחתא מילה. ובתב עוד שרין זה שמתב רש"י דמתניתין מיירי
במי שאתו אחרי מחתא מילה לא אלה לגם מ"מן הראשונים
שבתבו בגראה שחלוקין הם על רש"י ז"ל ולפי בפתם ערל
אסור וא"כ בדרא קושיא לוכתא דאמאי והא מצוין ועושין
בענין עכ"ד. ולכבי הראה לגראה"ם בפירושו לגם נדרים
אלהרמ"ם בפירוש דבערלי ישראל היינו שאתו אחרי מחתא מילה
ולא ענו אלא שבפירוש זה לחלוקת קמייתא דנודר מן הערלי"
מותר בערלי ישראל. גם אלת זה דאיתי לאמרן הכ"ר בה מילה
פ"ר סימן רס"ד אחא דאסקינן בגמ"ב ב"ב ע"ז דישראל ערל
בשר לגמול שכת שם בשם ר"ר מנוח ואר"ב מאשור דהיינו דוקא
שאתו אחרי מחתא מילה אבל אם מתכוין לחפר בריתו אלא ע"כ
זשפריאה ומש"ך הניאו דבריהם וכן פסק מרן בשלחנו שם ודין
זה דישראל ערל כשר לגמול יליף לה בגמ"ר בתם בב"ב ע"ז מהא
דתנן הנודר מן המולים אסור בערלי ישראל דאע"ב דלא
מהני כמאן דמהילי דמו א"כ תשאב דק"ל לה"ד מנוח ואר"ב
הטעור הא דתנן אסור בערלי ישראל היינו דוקא שאתו אחרי
מחתא מילה וחיינו בדברי רש"י מתם דק ראה זה לבד מצאתי
להתוספו" שם בע"ז בר"ה אינה ביניהו אלא שבתבו דמשומה
לערלות נמי כמאן דמהיל דמי וא"כ כל הפוקקים שהזכירו
ענין זה ס"ל ברש"י דק לבד התו" דפליגי על זה ואין התיאה
מאר"ב מש"ל שבתב שדין זה שבתבו רש"י לא ראיתי לשום אחד
מן הראשונים שבתבו ולא אם לבו לבל זה דוכא דאיתיה קמן
מ"ר מנוח ואר"ב הטעור ואראה"ם ואראש"ם ואחריהם נתשבו
מדין בש"ע והבריאה ומש"ך וגם הע"ז שם פי"ד סימן רס"ד
ע"כ. עוד אני אומר דכיון דמצינו לאראה"ם ואראש"ם שפירשו
דערלי ישראל היינו שאתו אחרי מחתא מילה בחלוקת קמייתא
מנודר מן הערלים מותר בערלי ישראל מנייהו נשמע לרש"
ופיאתו שכתבו דבריהם בחלוקת בתרייתא דא"ם ואם הטעם
בחלוקת קמייתא ודלא בהר"ם מש"ל שחלק ביניהם בפי שאתו
עדברי הרמב"ם שיש ב' טעמים שונים לשני החלוקות וכבר
אמרנו לשמת הרמב"ם שבכל טעם א' והכרחנו זה בהכרחות
מחורות אי בעית אימא סברא וחא"ל בעמרא ומפי המשנה
להרמב"ם עצמו והא קמן נמי הרמ"ם ואראש"ם שבתבו דבריהם
אחלוקת קמייתא ונם רש"י לא קבע דבריו אחלוקת בתרייתא
אלא סתם ובתב בדלי ישראל בכלל מולין הם כגון שאתו אחרי
מחתא מילה ומתגאירים דבריו על שני חלוקות ודוק. וה"ר
מנוח ואר"ב הטעור הם לא דברו אלא לענין ישראל ערל
בשר לגמול דה"ד במי שאתו אחרי מחתא מילה ולא דברו לענין
נדרים דיש לנו לומר דס"ל הכי בשתי החלוקות של נדרים ובל
זה ברור ובזבו".

גם מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה שבת פ"ט מ"ו
במולים נמי שאחרין בברית מילה וערלים מי
שאינו מתאחין בברית מילה ע"ב יש לחוכיח דמשומה לערלות

הרי הוא כגויים ואף שבתבו ס' הר' שם שאם עשאו ופת ולין
כותבו שם זה אלא לגי שמצוה על המילה כו' הכל ענין אחד
הוא.

המורם מזה דבני מילה ב"כ בענין מצוין ועושי" והיינו
טעמא דמולי א"ה ערלים מקרו משום דאין
בכלל דבריו אל נדר אלא מצוין ועושין ומש"ה א"ה אף אם
הם נמולים מ"מ עושין ואינם מצוין והא דערלי ישראל מולים
מקרו היינו דוקא שאתו אחרים אחרים מחתא מילה דכיון דמחתא
אונס אינם עושין מצוין ועושין קרינן בהו אבל אם מתכוון
להפר בריתו לא בכלל מולים אלא בכלל ערלים. נקטינן
מהכא דבין לענין שבת ובין לענין מילה מצוין ועושין בענין
ולכן מולים ושאר ערלי ישראל נקראים בשם מולים ושותפי
שבת מש"ב בגויים דאף אם יאמרו שבת ערלי ואחרים
אונתי שבת מקרו משום דבענין מצוין ועושין ואני גויים לא
מצוין ניהו.

ומעתה הבא נפש לבאר החקירה אשר מקרמ"ל כ"ב סיב
הדבר הזה מזמן אלבות קודם מתן תורה
להבדיל בין ישראל אל כל העמים בענין הלז לא לא". ואומר
דלפנין המילה נראה דהא מצוה בחלוקת אחריתי ואמר לא
אחרינן דאברהם אבינו ודאי לבד נפשו על המילה קודם מתן
תורה אז לא אחרינן שבם אחר בני נח נפשו על המילה קודם
מת"ת אלא אלאחר מת"ת פוא שנצלה מהם המילה ונתנה
לישראל לבד דאלוותא דרבתא היא וכמו שבאר לקמן דלא
אחרינן שאברהם וזרעו לבד שם שנצטוו על המילה לף קודם
מת"ת א"כ ודאי דמאותו זמן שנצטוה א"ל אל המילה ואילך
יצאו ישראל אבל בני"ח לשם עוב ולתחלה דבישראל אם
מקיימין את המילה נקראי מולים אבל הגויים אף אם יקיימו
את המילה ערלים מקרו דהא בזמן הזה לאחר מת"ת פיינו
פעמא דהוי כך משום דבענין מצוין ועושין ובדי שיהיו נקראי"
מולים והני גויים לאו מצוין ניהו ומ"ה והוא הטעם לאותן
הימים שקודם מת"ת שהרי בימים הם ב"ם לא היו מצוים הני
גויים וא"כ שוו בשיעוריהן קודם מת"ת מזמן אלבות כלאחר
מת"ת אבל אי אמרינן דשם אחר ב"ב נצטוו על המילה מזמן
אלבות עד מת"ת אם כן באותן הימים שוים הם ישראל בגויים
דהא כולהו מצוין ניהו ואף הגויים אם יאמרו נקראים מולים
שהרי מצוין ועושין ניהו. ולענין שבת נראה דהא תליא
בפלוגתא אחריתי שנאחר נקמן וקוא אם ישראל נצטוו על
שבת אף קודם מת"ת מזמן אלבות אם לא ודאי אמרינ"ל לענין
הימים הם ישראל מצוין על השבת א"כ יצאו מכלל ב"ב לענין
זה אף קודם מת"ת מזמן אלבו דישראל אם יצאו את השבת
נקראים שוכחי שבת אבל הגויים אף יאמרו את השבת לא
שוכחי שבת מקרו דהא מצוין ועושין בענין והני גויים לא
מצוין ניהו אבל אי אמרינן דישראל לא נצטוו על השבת עד
מת"ת א"כ ודאי דמזמן אלבות עד מת"ת ישראל וגויים שוים
אם לענין שבת דבולהו אם אף יקיימו את השבת נקראים שוכחי
שבת ולכאן לגיב שלא דבולהו אף אם יקיימו את השבת נקראים
שוכחי שבת מאלן נדר הרי"ע לא שוכחי שבת ניהו אלא
ודאי דבולהון הימים לא בענין מצוין ועושין בדי שיקראו
שוכחי שבת אלא בעושין לבד סני" ומן שבת נגא לבאר שורש
ובקרן של שתי אחלוקו" אלגי אזכרנו פלוגתא קמייתא דלענין
מילה שביאה הר"ב מש"ל שם ותמני בה משמא דגמר דסנהדרין
דל"ט בני אל דאמרינן כל מצוה שנאמרים לבני נח ונשיות
בפני לנח ולזה נאמרים ובריך עלה והרי מילה שנאמרים ל"ל
דכתיב ולחתם לת בריתי תשמור ונשיות בסיני וביום השמיני
אמול לישראל נאמרה ולא לבני נח ומשני הכא הוא לאמרי שבת
אות ולחתם ביום ולחתם בשבת וכו'.

ולא נצטוית לימול מילה מעקרת לאברהם הוא דקדק מזהר ליה
רחמנא ואתם את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדורותם
אתה וזרעך אחריך לא לא לא לא ע"כ. הרי מצינו
דלתירוצא בתרא אתירנו בגמרא מעקרת מעת שנעשות ח"ל
על המילה לו ולזרעו לכך נתנה ולא נשאר כ"ג ולתירוצא קמא
מצת מילה נאמרים לב"כ קודם את"ת ומשנתנה תורה נתחדשה
הלכה לישראל נאמרים ולא לב"כ דכן הוא הדין לכל המצות
שנאמרים לב"כ לא נטעת בפיני כגון מילה ולתפילין נשנית
לישראל נאמרים ולא לב"כ עכ"ד.

ובאמת דלפ"ז קשה עוכא לתירוצא קמא דגמרא דס"ל
דמצות מילה נאמרים לב"כ בתחלה מזמן לאברהם
עד מת"ת שהרי מקרא מלא דבר הכתוב ואתה את בריתי
תשמור אתה וזרעך אחריך דמשמע להדיא אתה וזרעך
אחריך לא לאיש אחרינא לא הרי דמעיקרא לא נתנה מצות
מילה אלא לאברהם וזרעו בלבד. אמנם כדי להבין זה
תחלה ודאי צריכין אנו לבאר המאמר מהחלנו דאית בב"ר
פמ"ו פי"ז ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך ר' יודן
אמר חסד הם מקבלין כנגד אלהותי לחי לחיים להם לאלוה
ולעתידן ודאי לא אחים לשם לאלוה ולעתידן אם נכנסין
בניך לארץ הם מקבלין אלהותי ואם לא אינם מקבלי אלהותי
אם מקיימין בניך את המילה הם נכנסין לארץ ואם לא אינם
נכנסין לארץ אם מקיימין בניך את השבת הם נכנסין לארץ
ואם לא אינם נכנסין לארץ רבי רבים ורבי חלבו בשם רבי
לוין בר יוסי כתיב ח"ה הדבר אשר מל יהושע דבר אחר אם לא
ומלן מה אחם שנוהין ליכנס לארץ ערלים כך אמר הקב"ה
לאברהם ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך על מנת
ואתה את בריתי תשמור.

ותנא דיהוי לאברהם דגמלי קמא לבני רבי יודן שדרש
אותן ה' דרשות זר' לאברהם שדרש הדבר אשר
מל יהושע ואחרכא לפלורה נראה שהם רעים ורוצים ומנחם
אמרו דבר אחר שהרי רבי יודן אמר אם מקיימין בניך את
המילה הם נכנסין לארץ ואם לא אינם נכנסין ורבי לוין בר
ר"ק כך אמר הקב"ה לאברהם ונתתי לך ולזרעך אחריך את
ארץ מגוריך ע"מ ואתה את בריתי תשמור ואין לומר דמר
אמר אחד ומר אמר אחר ולא פליגי דא"כ הו"ל לאחתי אמ"ל
ערבא דר"ח בשם רבי אבין ולא"ר פרבא כו' דבלא סוד כל
מקום שבנו הכתוב מ"ד ע"ג ונאמ"כ תני ר"ס אומר ולא אמר
ם' נאמנותי אחת אמ"ק.

אמנם הענין יובן ע"פ מ"ש פרש"י יתר תוכר שם לפרש
כל אומן הלשון שדרש ר' יודן מן הכתובים
שאומרים בענין כל אחת מן אבותיו הראוי לה ולא זו דרש שם
מקבלין בניך את השבת הם נכנסין לארץ מוכיח ואמר את
בריתי תשמור דבריה זו בריתי שבת היא דלא בריתי מילה הרי
אמר עוד ואתה בריתי אשר תשמרו כו' הרי לדברי ר"ל
ועפ"ז נמצא דבלובאת רצה אומר כוונתו בין ר' יודן ובין ר'
לוין דרבי יודן ס"ל דאתי קרא כדפתיב ואתה את בריתי
תשמור בריתי שבת קא מיירי ומ"ש פרש"ם ור"ם ס"ל לרבי
יודן שנעשוה לאברהם על השבת לו ולזרעו מן היום הזה
ואילך אבל רבי לוין ס"ל דבכריתי מילה קא מיירי הא קרא
דכתיב ואתה את בריתי תשמור שהרי אמר ס"ל יהושע
ישראל כשמדרין אתם שאתם נכנסין לארץ ערלים כך אמר
הקב"ה לאברהם ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך
ע"מ ואתה את בריתי תשמור. הרי מצינו דס"ל לרבי לוין
דבריתי מילה קא משחעי קרא ואינם נסיק דס"ל דלא נצטוה
אלא על השבת שבריתה לא מענני מקרא אחרינא לך את
את בריתי לבריתי שבתי דאמרי דוקא רבי אבין ס"ל ואמר

כך אמר הקב"ה כו' ע"מ ואתה את בריתי תשמור ולא דוקא
אלא אקרא דבתרייה סמיך דכתיב זאת בריתי אשר תשמרו
כו' המול לכם כל זכר ונקבתם הלי דסמיך לונתתי עכ"ל ואנכי
לא יודעתי מי הכריחו לפרש כן נהא דרבי אבין דאם כדי
לא יהא סברת רבי יודן וכ"ל אבין כי היכי דלא לשווי פלוגתא
ביניהו הרי אלמן המאמר משמע דפליגי כמ"ל ואי מ"ש
ודאי בבריתי מילה משחעי הרי כבר נאמר זאת בריתי אשר
תשמרו כו' וכדכתיב גם רבי יודן הם לא מכרעא שהרי אחר
שמיך לזה לאמר בני מדרשא ואתה את בריתי תשמור רב
קטינא ורבי יוחנן ר"ה אמר ואתה מכאן לעולה שיהא מהול
ורי"ל לאמר המול ימול כו'. הרי לך הדיא דר"ה ס"ל דקרא
דואתה את בריתי תשמור בבריתי מילה קמיירי ורי"ל נמי
בריתי"ת עצמו בתב דס"ל דואתה אתה למעוטי שאר ב"נ
מומילה וכדבריהם בפרקין מיתות ע"כ. ח"ל תרוייהו ס"ל
ואתה את בריתי תשמור בבריתי מילה קמיירי וגם בגמרא דפ
ר' מיתות שהביא הריש"ת ופיה הסוגייא דסנהדרין שהבאתי
לתירוצא בתרא קרייס מהאי קרא דמעיקרא לאברהם
ולזרעו הוא דקא"ר ליה על המילה וגם בגמרא דפ"ב ע"ב
דיא"ר חיכא מאן דמעיק מהאי קרא דואתה את בריתי תשמור
למעוטי גויים שפטולים לומל וח"ב כיון דאשכחן לרבא
מרבותא חכמי התלמוד ובמדרש דס"ל דהאי קרא בבריתי
מילה מחעי מאן ליימא לן דרבי אבין דברב בר אמר הכ"ל
לאברהם ונתתי כו' את ארץ מגוריך ע"מ ואתה את בריתי
תשמור דלא ס"ל כוותייה דבבריתי מילה קמיירי ואמר לן
לרווקי נפשיה למיס"ל דס"ל כרבי יוחנן דרבי קרא בברות שבת
קמשמעי ומקרא דבתרייה סמיך כמ"ש הרוש"ם ז"ל ומדבריהם
לן למימר בפשטיה דהאי קרא נמשיה בברים מילה קמשמעי
לסברת רבא דרבותא ומל בהאי קרא גוים ח"ל ולזה
לדתריה סמיך. כיון שהם לא לשמן בקה ברבותא
ס"ל דהאי קרא בבריתי מילה קמיירי ומה שהכתוב רבא בקמ"ל
ואתה וזרעך אחריך ומשמע לגוים אחרינא לא כבקרא בתרבותא
מחדש דגם לאמנם על מי הלמר לוכח לאמר בבקרא קמשמע לנו
תירוצא קמא ותירוצא בתרא בקיבוצא קמא ס"ל דקרא דואתה את בריתי תשמור בבריתי שבת קמיירי ושלא הוא
דקמאמר קבל אתה וזרעך אחריך ולוכח למיקר מגוי לאחר
וזרעך לא גוים אחרינא לא לבל מצות מילה לכל ב"נ נאמר
ותירוצא בתרא ס"ל דס"ל ואתה את בריתי תשמור בבריתי מילה
קמיירי ושלא הוא דלאמר אתה וזרעך אחריך לבל. אחר ב"נ
לא נצטוו על המילה וכי תימא דלכתי לוכח לאקשוי על
המקשן שהקשה ורבי מילה שמלמדה לב"נ דכתיב ואתה את
בריתי תשמור פי' דמשמע דס"ל דהאי קרא בבריתי מילה
קמיירי ולא"ה קאמר שנלמדה לב"נ. והא קשיא דהא קמסיים
בה קרא אתה וזרעך אחריך דמשמע לבל אחר ב"נ לא אם
לא תנריל דפשיטא דהמקשן לא הם לא לו לדקדק ב"כ נמצי
דכתיב אתה וזרעך אחריך למיהדר מיניה לבל אחר ב"נ לא שהרי
קמסדר כתירוצא בתרא הוא שהרש"ל לא זה מוכח להדיא בתמקשן
לא הם לב לאתי. הלא"ל דהמקשן ג"כ ס"ל דס"ל ואתה את
בריתי תשמור בבריתי שבת קמיירי ואם הקקמיר ובדרי מילה
שנלמדה ב"כ דכתיב ואתה את בריתי תשמר. הרי לכם כי אלא
דקמיסיים זאת בריתי אשר תשמרו כו' הרי לכם כי אלא
ואתה אתה אתה בבריתו אל הקב"ה דכתיב ויאמר אלהים אל
אברהם

אברהם ואתה את בריתי תשמור והיינו על דרך מ"ש הרי"ת
לאברהם ר' אבין שבמדרש כמ"ש. וכבר כתבנו לעיל דמאן
דס"ל ואתה את בריתי תשמר בבריתי שבת קמיירי ס"ל לאברהם
ודרעו נצטוו על חשבת קודם מת"ת אבל מאן דס"ל דבבריתי
מילה קמיירי הא ודאי דס"ל לאברהם ודרעו לא נצטוו על
השבת שהרי היכן אצינו במקום אחר שנצטוו על השבת הוא
מסוד.

הכלל הבולא דשני מהליקות יש בדבר ואתה. כהא תליא
דאיכא מאן דס"ל לאברהם ודרעו נצטוו על
השבת מקרא דואתה את בריתי תשמור ואיהו הוא דסבר
דב"נ נצטוו של המילה קודם מת"ת ואיכא מאן דס"ל דלא נתנה
מצות שבת לאברהם ודרעו קודם מת"ת ואיהו הוא דסבר דב"נ
לא נצטוו על המילה קודם מת"ת שהרי לדידיה קרא דכתיב
ואתה את בריתי תשמור בבריתי מילה קמיירי ולא דכתיב
קרא אתה וזרעך אחריך דמשמע אל שאר ב"נ לא. ובכל
הקדמון דנהכי תליא בחקירה אחקרנו אם נבדלו ישראל מן
הגוים קודם מת"ת לענין שבת ומילה דשאר הגוים אף אם
יחולו ומשמרו שבת כל הגויים ערלים ואינם שומרי שבת מקרי
לו לא כי אם לאחר מת"ת והוא דאמאן דס"ל לאברהם ודרעו
נצטוו על השבת א"כ יצאו ישראל מכלל ב"נ בני שבת מאותו
מאן דאברהם ואילך אבל לאמאן דס"ל דלא נצטוו על השבת עד
מת"ת לא יצאו ישראל מכלל ב"נ בני שבת עד מת"ת. ובני
מילה לאמאן דס"ל דב"נ נצטוו על המילה קודם מת"ת ס"ל דלא
יצאו ישראל מכלל ב"נ לבני מילה עד מת"ת ולאמאן דס"ל דלא
נצטוו ב"נ על המילה אף קודם מת"ת ס"ל דיצאו ישראל מכלל
ב"נ בני מילה מלאחר זמן שנעשה ח"ל.

והנה מצינו בזה סברות מתחלקות בני שבת ומילה דלאמאן
דס"ל דמזמן ח"ה יצאו ישראל מכלל ב"נ לענין מילה
ב"נ לדלא יצאו מכלל ב"נ לענין שבת ולאמאן דס"ל דיצאו מכלל
ב"נ לענין שבת ס"ל דלא יצאו מכלל ב"נ לענין מילה. ובכל
הקדמונו ב"נ דנצטוו מצוות ועובדין כדי שיקרלו מולים ושומרי
שבת לבחות מזמן מת"ת ואילך.

ובזה נבל לביאור הכתוב ואתה אם שמוע תשמעו
בקולי ושמרתם את בריתי והיתם לי סגולה מכל
העמים כה"ק קרא ונתתה דהיינו שמזמן הזה והלאה ולא מזמן
הקודם אם שמוע תשמעו בקולי דהיינו תשמעו בשמיעת
האזנים בקולי בני שתהיו מצוות נמצות ושמרתם את בריתי
שתהיו עוסקים את הבריתי הזאת שבת לו מילה לשון כרתים ליה
דומה בדמות ליה ולא תהיו מצוות ועובדין והיתם לי סגולה
מכל העמים דהיינו שאתם בני ישראל אם תשמרו שבת
מילה לאחם נקראים בשם עוב שומרי שבת ומילה מבל כ אחר
כל העמים לף אם יאמרו ויאמרו שבת אנשם נקראים הוגים
ושומרי שבת. ועפ"ז כמה טובה אמירה דאיתא
בחולין דאמרה אם בכותו ר' אליעזר אומר זו בריתי שבת
דברי הקיצה אומר זו בריתי מילה. דהנינן נקו נמאי קמלגי
ר"ל אומר שפיר קמלגי בשני המתלוקות שאמרו והוא
ס"ל דלא נצטוו מן עם בני ישראל על השבת קודם מת"ת
ולא היתה לבם סגולה והבדל בינם ובין העמים בני שבת מזמן
מתן תורה מת"ת. ובני מילה ס"ל ב"ב דלא נצטוו מילה אחר
מת"ת לף קודם מת"ת. בני מילה יצאו ישראל מכלל ב"נ
ב"נ לף קודם מת"ת ולא"ה בני מילה מלאחר זמן שנעשה ח"ל
ולזיתה להם סגולה זו מזמן התלבות ולכן אמר הוא דאמר זו
בריתי שבת ולא בריתי מילה מקום הם"ל דבני שבת הוא דלא
הוה להם סגולה אבל עכשיו. אבל בני מילה כבר נהיה כבר
הוה מזמן התלבות אבל רבי עקיבא ס"ל בהפך דאמרם ונצטו
הוה מזמן הבאת ולא היתה להם סגולה בני שבת מזמן התלבות
ובני מילה ס"ל דאמרה לבל. קודם מת"ת לא היתה לבם
לישראל סגולה זו בני מילה מזמן התלבות אבל אבל אמר ר"ע
אמר הוא דאמר זו בריתי מילה ולא אמר זו בריתי שבת והכן
כי טוב הוא. נאמר לבאר דאמרי קאמר ר"עקיבא זו בריתי
מילה וע"ז דע"ז מהי שיהיה חכמה אמנם יובן במה שיש
לדקדק המורר מסופתי שבת אסור בישראל ופותים ובני מילה
דאסור מן הערלים ומן המולים לא הזכיר כותים אלא ישראל
ואומות העולם פתם אמנם נראה דבני מילה הפותים נחשבים
כגויים והרי הם בכלל ח"ה ואינם נחשבים כישראל ועצמה
דמלת נראה לפי שהם מלים לשם הר גרזים שיש לה שם ע"ז
ומלים לשמה כדאיתא בפ"ב דע"ז דף כ"ו וכאלו לא מלו דמו
ודינם כגויים דאע"ג מהילי ממאן דלא מהילי דמי ולזה קל
ר' עקיבא זו בריתי מילה וש"ו לפי שאם יעבדו ע"ז בריתי מילה
ממקיימין במאן דליתיה לפי שאלין לשם אותם ע"ז שיעבדו
וכמאן דלא מהילי.

ובדרך זו אלו לבאר דברי רש"י ז"ל בפירוש המומש
ע"ב בא על פסוק תוסב זה בר תוסב ושכיר לא יאכל בו וכתי
בני פסח שפתב ת"ל תוסב זה בר תוסב ושכיר לא יאכל בו אלא
תלמוד לומר והלא ערלים הם ונאמר וכל ערל לא יאכל בו אלא
בגון עבדי מהול ובנעוני מהול והוא תוסב לו שכיר אכ"ל.
ותמבן ז"ל הקשה פליו מהא דגרסינן בפרק הערל דף ע"א
ודבני עקיבא הלי תוסב ושכיר מלי פגיר ליה אמ"ר שמעיה
לאמוראי מערבי מהול ובנעוני מהול ופריק עלה ותני מולי מיהו
והתנן קונם שאיני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור
במולי ח"ם כו' אלא לאתויי גר שמל ולא טבל. וקשין בשנוי
במולי וקשבר לריך לתעלם מאמר דס אמנו ע"כ. ואם
מהול וקשבר לריך לתעלם מאמר דס אמנו ע"כ.
כן לוקי יכתוב רש"ז ל דברים אחרים בגמרא עד כאן דבריו
והבלון מסרת"ם הלריך לישב דברי רש"י ואסיק לבסוף דהא
דבריך בגתרא והני מולין ענבו ואסקנו דעדר כו' לא קשיא
דמיירי מולי דשאני גדרים דהולכין בהם אחר לשון בני אדם אבל
נפסק לא אזלינן בית אחר לשון בני אדם ואבריים אחמר ר'
אלעזר אחריתי אחיכל קמ"מ אבל ולא טבל אבל ולא טבל וקשין
שנולד מהול וקאמר ור' אליעזר לעמים. דאחר בר שמל ולא
עבל בר מעלין הוא וקשבר קשין שנולד מהול לא לריך לעשות
מעמן דס ברית פ"ב ח"ב לדבני הרש"ם ודבריו רב שמעיה
בעמדם הן עומדים בקאמר אעקרא דאחא קרא לאתויי
ערבי מהול מעום דיש לחלק בין פסח לדברים לי תבי תקדי
לב' אליעזר דדרים תוסב ושכיר לאחריתי מקיבל
קמ"מ אבל מהול כמו שבראשון בזה בגמ' לאתלי דלמרגנן
לאתויי גר שמל ולא טבל וקשין שנולד מהול ולאנשריפו לשנוי
דר"ל לעמים בו ולוכל לאיכר נמי בהא דר"ל ס"ל דילפינן
פסח אנדרים אע"ג דבגדרים חולכין כחם לחבר לשון בני
אדם דזה אינה מבריא דקלינא ר"ל ורב"ק בהא לי יפסינן פסח
מנדרים. ותו קשיא לי ע"ד בריא"ם מהא דגסינן נפ"ב דע"ז
דף כ"ו ותייתינן לה לעיל בלוכל מ"ד אינן לגוי שהיא פס לא
אבבתי ואתה את בריתי תשמור ול"ל ת"ל אבבתי המול ימול
ולקמה מלי נעייבו אוכל ובריך עלה מהול דמ"ד מפ המול
ומול בשר למול ובריך עלה מהול דתנן קונם שאיני נהנה
לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי ח"ם אלמא אם ב
דמסלי כמאן דלא מהילי ולקמה אלא אוכל אוכל ביניהו לא
אמתו לחיי אחמת מילה ולא מלוהו דלא"ד המול ימול מסול
לתול ובריך בלה מהה דתנן קונם שאיני נהנה למולים לאמוד
בברי

שבני ישראל ואותה נמולו מ"ה אלמא אף על גב דלא מהילי
כאלו דמהילי אלא איכא ביניהו תשה כו' ע"כ. הרי מבינו
דילפינן גרדים דאזלינן בהו בתר לשון בני אדם שהאותו
פריך שיחא מהול ולא תאריגן שלני מדרים ובגר נחשודרו
דנוחינו בעלי התוספות בזה בע"ז בני אילה ובינמות בפי
מסח להקשות דשאלי מדרים דאזלינן בהו בתר לשון בני אדם
מירנו דגרדים ב"כ בשיטת דאתיתין מפיק לה מקרא
ופתיב כל הגרים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב וא"כ בלישנא
דקרא נמי אולי א"ה נקראים ערלים ובני ישראל נקראים
מולים והא דהכריח הלל"ם דבריו דאי לא תיתא הכי איש
לחלק בין גרים לסמה חת דכתב קרא וכל ערל לא יאכל בו
בישראל לאתה הא אמינו ערלי ישראל אולין מקרו ומיעול אלא
מע"ל דוקא בני מדרים הולכים אחר לשון בני אדם אבל לבני
מסח לא מע"ד. גם בזה נתעוררו החו' בינמות ותירנו ד
שמיתורא דקרא דוכל ערל דלא הצריך אלא לישראל ורבונם
לומר דשאני הכא דמעשים קרא ועיין באמרש"ל בחדושי
אלבחא שבי' דבריאם ופוד דלסברת הרא"ם עצמו דבני מסח
אין חלוק בין ישראל לבני אלה הכל חלוי במילה ולחתא קרא
דתוכב ושכיר לאמיתי ערבי אהול ה"כ הדי מינון ולחתא קרא
לאמיתי אף דהסברא הוא בחסף וא"כ ה"ט וטוח הטעם בני
קרא דוכל ערל מינון לאיתר דהסברא הוא דערל ישראל
מולין אבל אלא אלא קרא דוכל ערל לאמיתי אלא"כ אין
שברא זה שבח הכרח בלתון ודברי הרא"ם קשים אצלי ובפרש
אין לא את לבי בדברי החוס' הכתובים וקבוצים לחסיה מוגיא
דינמות דעסיק בה וע"ש.

ואשרי אמי אחזה לי לאיסב דברי רש"י ז"ל בדרך דרש
פונב אל הקומתינו ואות דודאי רש"י ז"ל קלא
מסתמיך דאזיל על הבריתא דמכילתא וכמ"ש הרא"ם ב"ב
ואבינא לשון סמ"ג שבניא המילה ופסיק ואני בותה ח"ל
סמ"ג לאוין ש"ל ואבינא באמילתא תוכב אם בר תוכב אביר זה
פנוי ואומר אם רבי יצחק לאמר ומלה בתיב ובל ערל
לא יאכל בו ובל בן נכר לא יאכל בו אלא אם אות ערבי מהול
ובנעוני מהול שאינו ערל ובגם שומר הי' מצות שקבלו עליהם
ע"ל שאינו בן נכר יכול יאכל בו מ"ל תוכב ושכיר לא יאכל בו
עכ"ל. הרי מבינו אחמכילתא אמיתא בריתא דקאמר כדאמר רב
שמעון דקאמר בגד מעקרא אבל נאמת היא גופא קשיא
בתו שהקשו בגמרא על רב שמעון אמתיתין דגרים דאולי
א"ה ערלים מקרו ובגר נאמר וכל ערל לא יאכל בו ולאמר
לעצריך קרא דתוכב ושכיר לאמיתי ערבי מהול ובגמר דתו
דברי ר"ש הא אתם ע"ם דרבינו נאמר דאמריתא דמכילתא
שמכא דעתם על הבריתא אחריתי דמכילתא שהנאמר דבניני
ר' אליעזר ור' עקיבא בע"ז ושארתם לא בריתי דר"א אומר
לי בריתא שבת ורע"א זו בריתא מילה ובגר ביאורנו בחלי קאמלגי
דר"ח ס"ל דבגר יקלו ישראל אבל ב"נ בני מילה אזמן הבריאם
שכל הגויים אע"ב ומהילי כאלו דלא מהילי דמי ור' עקיבא
ס"ל דלא יאכל ישראל אבל ב"נ בני מילה אזמן הלכות עד
מת"ח אלא בלתן היום אף הגויים אמולים נקראים מולים
ובכן הנה מה שיש ומה נעים הלי מלוגתא דר"ח ור"ע דבניני
בני תוכב ושכיר דבתיב בני פסח מצרים שהוא קודם מת"ח
אבל אי אינו לטעמיה דר' עקיבא דס"ל דקודם מת"ח הגויים
המולים מקרו מולים אפילו אמר לאמר דקרא דתוכב ושכיר
דבתיב בני פסח מצרים שהוא קודם מת"ח אחת לתמוטי
ערבי מהול ונבעוני מהול משום דסי"ח שהם מזחרים נפשם
משום דנלחתו דמן מולים מקרו ולא אמרינו מולל ערל לא
אבל בו מ"ל תוכב ושכיר לא יאכל בו לאמרינהו אבל ר"ח
דס"ל דלא קודם מת"ח כל הגויים אע"ג דמהילי כאלו דלא
מהילי דמו ומ"ב לא לעצריך קרא דתוכב ושכיר לאמרינו ערבי

מהול ובגעוני מהול משום דהני ערלים מקרו וכבר נאמר וכל
ערל לא יאכל בו מ"ה דרש לתוכב ושכיר לורשא אחריתי
ובכן אלו פהוגן סברייתא דמכילתא ודברי רש"י ומסמ"ג
דאזלי לשמתא דמכילתא דאזלא פר' עקיבא שהלכה כאותו
מחבירו והגם כי רחוק הוא ליתא כל כי האי מלחא ע"ד רש"
והפי"ב וגם אפשר דהמכילתא לא מכוונא להכי מ"מ מיכא
דאיב' לאודרש דרשינן דרוש וקבל שכר כי עוב הוא ואריך ומנו
קב"ה כפלפולא.

ולפי דרכינו לאדנו ביאור אלה מקראי קדש הן נאמרים
ביאביה סימן ג' ואם תאדם אחרי אמנם יעשה זאת
אין אדם יחזיק בה אומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע
ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל
עמו ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש. כי כה אמר ה'
לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי
ומחזיקים בבריתי. ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב
מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת. ובני הנכר
הנלוים על ה' לשרתו ולאהבה את שם ה' להיות לו לעבדים
כל שומר שבת מחללו ומחזיקים בבריתי. והביאותים אל הר
קדשי ושמחתים בבית תפלתי כו' כי ביתי בית תפלה יקרא
לכל העמים. האדני אשר אסף ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו
בנאם ישעיה כי הדברים מתמיהין בלתי מבין אלי אמלא
ובריאה דבריי בינו בין בני הנכר ובין הסריסים ולאפוקי
מאלי קדמא שבינתא ואתיא לאמר אלינם בן ואל אחר
יאמרו כל אחד ואחד לעומת מאלי דסליק אדעתיה ומאלי דפחיה
בבן הנכר אשר יאמר כי הוא זה הבדל יבדילנו מעל עמו ואלא
לבן הקב"ה חפץ בנעשיהם של רשעים ואינו מוחק בשונאת
משנים ובפרט גד הנלוה להחנייר מי זוטר מאלי דקאיב בלא
ואחוב גר גם אם שאמר הסריס הן אני עץ יבש ריך להבין
אם בוינהו בזה ראש רבונו לומר דבשביל שהוא סריס יבדילאל
ה' מעל עמו בע"ב בן הנכר הא ודאי בריכא דבה דאיך ולאמר
יגרע מהתפתח בנחלת ה' מהאי מעשה ועוד ע"ל מ"ש הכתוב
אשר יאמרו לה שבתותי ונבחרו באשר חפצתי ומחזיקי בבריתי
ולבאורה נראה דבר זה שמי בבריאים ומשלב בבחינים והבל
עולה לבנגון א' הוא שבשל הענין בחלות שונות ועוד יש
לדקוק בש"ב ובחרו באשר חפצתי דמשמע דבחירה לבד
תניא אלא אם אינו כי אין המדר"ש אשר ידרשון ובחרו
הוא מעקר אלא המעשה ועוד ראוי להבין מה זו תשוב שריש
הקב"ה לסריסים ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב כו'
ולבני הנכר הסינן והביאותים אל הר קדשי שהרי כו' שהרי הן אלה
מוחלים ודורשים לדבקם בעונים הן אם בני ישראל והשיאלם
לבבר אחי ולא הסרים אל זה ועוד צריך להבין מהו שם העוב
אשר יתן ה' לסריסים.

אמנם הבל ינא לבלל ישוב בקנה אחד עולה ומכוון
בדברי האמור שהקדמנו ומתניתין היא דבגויים
אף מולים ושומרי שבת ועולי ירושלים שם ביניהם בל ישא
את עמותם להיות נקראים בשם מולים ושומרי שבת ועולי
ירושלים משום דבמינן מצוים ועושים משא"כ בישראל דאם
ישמרו מצות אלו אמר אלא דבמילה שומרי שבת ומילה ועולי
ירושלים ולא עוד אלא דבמילה אפילו ערל ישראל שאתו אחרי
אחמת מילה נקרא מהול משום דהוגם הוא אמנם ודאי דבבר
שבת להחנייר הרי היא בישראל לכל דבריו וכל מצות אשר
ניקיים נקראת על שמו ומצוה ועושה הוא ומצנה ערוכה אינו
בדבר זה דקבסיק ותני דכותים הרי הם בישראל לבנין שבת
ומקרו מצוים ועושים ואינה הגם גרים שנחבירו ולא ישראל
מעיקרא חזו ואפ"ה נחשבים בישראל ושונאי שבת מקרו ולא
זם דמן חזון יעשיהו במקרלינו אחרי הגם יעשה זאת ובן אדם
יחזיק

יחזיק בה ובמה שכתוב מדבר אין זאת כי אם בזאת יתהלל
המתהלל זאת אות הברית אות המילה ובכי אותה בילקוט
דאונבי נפרש לך לך בשם עודי רוח דבמילה קא משתעי קרא
אמר עוד אומר שבת מחללו דהיינו שאשריו ואחרי הלקו ב"ב
לאי שבומר את השבת בין ישראל בן בוי ובכי מובא ריאים
דקרא דמייתי בנוי גם כן דכתיב אחרי אנום זה סגוי המכונים
בשם אנוש שזכות הוא לו אם יאמר אתי מצות אלו שבת
ומילה. אחר עוד ושומר ידו מעשות כל רע דהייט לומר
אמתי אני אומר שאפילו בוי אם יאמר שבת ומילה בשם
יקרא שומר שבת ומחולל בזמן משומר ידו מעשות כל רע
דהיינו זה בר שבת להחנייר ולקיים כל המצות. אחר עוד
ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' דהיינו שבת להחנייר ולדבק
בה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו דהיינו שמת תעלה על
דעתו לאחר שאף אם ישמור את השבת ומילה יבדל מחוץ
בקבל עדת ישראל ולא מקרי שומר שבת ומילה בדין כל הגויים
ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש דהיינו שבמ"ש מבן הנכר
שאינו סריס נפיק הסריס מבבל ישראל שהרי בן הנכר שאינו
סריס מבבל מקום הוא מחול מה שאין כן הסריס שאינו מחול
ולא שייך במצות מילה והוא עץ יבש לזה הסיכן הנביא כי כה
אמר ה' בו' וכדי להבין האי קרא סריסים למיפים נקרים עוד
מאי דאתא בילקוט ישעיה סימן מ"ר רמז חל"ט וז"ל חביבים
חבריים שבכל מקום הוא מכנס בישראל כי' נאמר בישראל
ברית שנאמר והיתה בריתי בבשרכם ונאמר בגרים ברית שנא'
ומחזיקים בבריתי ע"כ. הרי מבינו דומחזיקים האמור אצל
בן הנכר בא בלמדינו כי חביבים הגרים אשר יקריאו בשם טוב
ונאמר עליהם ומחזיקים בבריתי אף אנו נלמוד לומחזיקים
בבריתי האמור אצל הסריסים שבא לרמוז אל זאת הכוכב
דהיינו דקאמר קרא כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את
שבתותי ובחרו באשר חפצתי זו המילה שבחרו בה ומתאוים
לעשותה אלא שאונסים הם ולא יוכלו לקיימה דלא שייכי בה
ומחזיקים בבריתי דהיינו שאז הם נקראים בשם ומחזיקים
בבריתי אינו שהיה שבת ומילה. אחר עוד ונתתי להם
בביתי ובחומותי יד ושם טוב וכו' שם עולם אתן לו אשר לא
יכרת דהיינו לומ' ומתתי להם מקום בתוך עמי ישראל לשבת
כירושלים ואף גם זאת על שם אחיהם יקרא בנחלתם דהיינו
עולי ירושלים מקרו. אחר עוד ובני הנכר הנלוים על ה'
לשרתו ולאהבה את שם ה' להיות לו לעבדים כל שומר שבת
מחללו ומחזיקים בבריתי יוצן גם כן במאמר שהנאמר
אחינין הגרים שבכל מקום מכנס בישראל נקראו ישראל
משרתים ובן הגרים שנאמר לשרתו וכן גם כן עבדים שנאמר
להיות לו לעבדים ובן נאמר בהם ברית שנאמר ומחזיקים
בבריתי ע"כ. ועפ"ז נאמר דס"ק קרא ובני הנכר הנלוים על ה'
לאיזה ענין הם נלוים על עם ה' ונספחו על בית יעקב ובין
בישראל לשרתו שנקראים משרתים ולאהבה את שם ה' דהיינו
שבזה הם אוהבים את שם ה' אשר בשם ישראל יכנה דהיינו
עבדים ומשרתים ושומרי שבת ומחזיקים בבריתי וז"ל להיות
לו לעבדים כל שומר שבת מחללו ומחזיקים בבריתי דהיינו
שנקראים בשמות אלו בלשון בית תפלתי כו' כי ביתי בית תפלה
יקרא לכל העמים דהיינו שיקרא בית תפלתם והם נקראים
עולי ירושלים בישראלים נאמרים?

דרוש ב למילה

תנן בפרק ג' דגרים רבי אומר גדולה מילה שפל
המצות שבשם לגרים אינו לא נקרא שלם אל שבל שנאמר
התהלך לפני והיה תמים עכ"ל.

גדולה מילה שדוחה הלשונה. אמר קדש יהיה
לאהרהן ולמקנה. דבמר ומקני לבו
לשמים לבא ובינה. דחתים בגוטענקא
דמלכא חזומה נתנה. דחקיק בלא שם משמו"ל אמונה
כיבנדא קמיה מאריה דלא יהיב בים מימנא. זכות הוא
לבנר לעבוד את ה' עכ"י עבדו של רבן גמ"ל אלני אלהים
יד אקדש בל העליונה. דקבליה עליה בחנוה ומשפבר בשמים
שבבורה דאורייתא דינא דמלכותא דינא. וקדשה לעתיד לבא
וזרעו ורעיתה. ואיתה לו ולזרעו אחריו ברית בחומת עולם
מקבלה ואילך מצות בחובה. לבדתו ולאהבה את שם ה' אשר
רחמנ"ל. זאת אות הברית הוא ביה תחנה לבריים ראש
למולים בעינן מילה לשמה ולא לשם מורגא. לישראל נאמרה
ולא בשני"ל לבני בת רבי לא שנה. מעיקרא לאברהם הוא
דקא מזכר ליה רחמנא. אתה וזרעך אחריך אין לא חייב
לאחרינא. מכאן ולהלא חזנב"ל אלהים חבב"ם לעוזה בנים
שהיה בא"ם אחת לאחד לאחוז חסדו"ן קדש לבעמו היום לא
לאחה. זו מצות בריאה בין ישראל לעתים יצא מן הכלל
והגויים לא יחשב נפיק מינה. ובירב פימינה. הדא אמרה
עתאמרה מעשה דבנרא רבא הרמב"ן ז"ל בפירושו על החורה
כי אברהם אביו מעת שנמול יצא הוא וזרעו מכלל בני נח
ודינם בדין ישראל לבל דבר בם מהר"ם יפה כתב כן הוגלה
דברהם מדברי הר"ב ערבה דרכים ברש רספר ושם נאמר
מלונה דרבוותא בדבר סוד דאיכא מ"ד דאברהם אביו וזרעו
לא יצאו מכלל בני נח ומאן שקבלו את התורה נעש"
להם דין בני ישראל לאמם ודאי מזכן המלכות קיימה וקבלו
עליהם ואל זרעם להיות עושים את כל דברי התורה על מלה
נתנה וחיינו דוקא להתיר בל עצמם לשמור ולעשות את כל
הדברים שהם מומרה לבני בני ישראל וקולא אבל ב"נ אבל דבר
שהוא חומרא לבני ב"נ וקולא אבל בני ישראל לא היו יכולים
לסבל מעליהם כדין בני ישראל לפי שבדיין לא יצאו מכללו ב"נ
כי אם להתיר עליהם אבל לא להקל אבל הרמב"ן ומהר"ם
יצא ס"ל כי מצות שבא אברהם בברית מילה בבדל הוא וזרעו
מדין שאר ב"נ והיו ישראל לבל דבריהם ואפי' להקל מעליהם
מדין חומרות ב"נ ובגויים לא יחשבו בלל בלל לא.

אך דאה זה אצלתי לאר"ב פרשת דרכים שם שהכריח
דברי הרמב"ן ואפרש"י הלו שאברהם ואדעו יצא
מבלל ב"נ ואפילו לקבל מהא דתניא בגמר פ' המובר פירוש
ר"ק תנא אלף בת לאדבה ולרחבה קנה בנאמר קום התהלך
בארץ לארכה ולרחבה ע"כ ואין סמך שמדין הזקה בעבו בם
ובדמב"ם בפ"ח מהלכות מעירין ופ"ז מהלכות זכיה ומתנה
כתב מאין הבנו קונה בחזקה ואם אמרת דלא יצאו מבלל ב"נ
אין קנה אברהם בחזקה עכ"ד. ואדאה ידאה דזעת הרב
ז"ל דאברהם אביו יצא מבלל ב"נ אף מקומם שנמול זמן ברבם
בהדי בני הא דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה ד
דתיבה קיצף ברב הנו' דאברהם יצא מבלל ב"נ מם כתיב
תתן בתוכו מאמר שא נא עיניך וראה ומן' נעוגה
ובנבם וקומה ויתה כי כל הארץ אשר אתה רואה לך
לא זנאה ולזרעך כו' וכתב הרמב"ן גופים בע"ל לך לך על פסוק
ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר כו' שהבטחנים
הללו פה נא עיניך כו' אלו הן נאמרין לו קודם מעבר בין
הבתרים ואעמב בין הבתרים היה כשהיה אברהם בן שבעים
שנה כבלותה בבדר עולם והבטלו הדבלן בע"ל בת ל"ב ושם
קום

קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה קום לאילה יותר מלשים
שנה שהרי היה קודם תפארת בין הבתרים שהיה לו לאברהם ק
ע׳ שנה ומצות מילה נאמרה לו בהיותו בן ל״ט שנה כמאחר
בכתוב ל״ב דברים ברור דפ״ל לחרב ד״ל דל״ל יצא מכלל ב״ג
קודם המילה זתן הרבה וכן מצאתי רלתי עוד מ״ש מכתב
מהדייה שמקודם שירד ל״ה לבנשן האש יצא מכלל ב״ג חליצת
הרמב״ן ותהרס ומש״ה מפר׳ ל״ל את עצמו לבנשן האש על
קדוש ה׳ דאם לא יצא מכלל ב״ג היאך מפר עצמו על קדוש
ה׳ ובלא אין ב״ג מצות על קדוש ה׳ ועל כל עבירות שבתורה
נתפלו ע״ז התורה אם יאמרו לו לב״ג עבור ואל תהרג יעבור
ואל יהרג ודעת הרמב״ם ז״ל דכל מי שנאמר יעבור ואל יהרג
אם נהרג ונא עבר הרי זה מתחייב בנפשו אבל דס״ל לאברהם
שמות עצמו יצא מכלל ב״ג לגמרי ונעשה דינו כישראל גמור
ומש״ה מפר עצמו על קדוש ששם אלו דבריו ז״ל ?

והדברים מתמיהין כי מי זה אמר ותהי דל״ל יצא
מכלל ב״ג קודם שנמול והלא לא מצינו
לרלשונים ז״ל מי שעמד בחקירה זו שהוא אמר דלאברהם
הרמב״ן ומהרש״ל ותהם הוציא הר״ב פ״ד דבר זה לא זולת
בלשר ירלה המעיין הלא בספרתו והם אמרו כי משת שנת
לאברהם בברית מילה נכרל הוא ונרעו מכלל ב״ג ואין ישראל
נבנויים לא יתחשב כמאחר בדברים ולם כן מנא הא מלתא
דקאמר רב דקודם המילה יצא ל״ל מכלל ב״ג ולא עוד אלא
דאיתא אמר לה לחה מלחה חליצת הרמב״ן ומהרש״ל והן
הנה לא קאמרי הכי ?

לכן תלת מלבנך דאלף דבאלת מהרמב״ן ומהרש״ל ס״ל דדוק
משת שנמול ל״ל יצא מכלל ב״ג מ״מ קושטא קאי לגלו
פני הוא שהרי הר״ב פ״ד מביא דאיתה בבאורות לרבינו דקודם
שנמול יצא מכלל בני בת ראשונה לייתי מתניתא בירה הוא
שהנאה הלך בת לאברהם לבנשן הלא הכתוב אמר לאברהם קום התהלך בארץ
לארכה ולרחבה ואמרו מין חיקה אם לאיתא דעדיין לא יצא
ל״ל מכלל ב״ג הלא אין הבני קונה בחזקה כמ״ל ?

אחרי המתיבה דבה מרי נלע״ד דהא לא מברעא כלל
דלבילום לאיתא לר דלא יצא לא מכלל ב״ג והא
קאמרינן שקונה ל״ל את בארץ דבין חזקה ואנן קי״ל אין בני
קונה בחזקה לא שיך הלי דאין הבני קונה בחזקה לגרון
מה דל״ל עם הכ״ם מטום דיל נחר מעמא טעמא מלי אמור
דאנן דאין הבני קונה בחזקה אלא עמי נאמרו בדבר וכולהו
לא שייכי הכא ומתה הוכלו בדברי מר ן בכ״מ כפ״ל מהלכות
עבירה הראשון הוא מ״ש הה״מ אלם היה בני קונה בחזקה
אחוק לאותו היה מחזיק דהיינו אלא מרצון בעל דבר וכולהו
דהלי מעמא לא שיך הכא לבני לאברהם אם הקב״ה ומלאך
מגיע ומלאן אבי ומלאן רקיע כלפי אמיתת דאלים בגר ל
לאחזוקי אלא כדאות מת מת אלמות הא ודלי ליתא לאל
דלבני קב״ה אף אבני קונה בחזקה ממנו וכן בנשים אבני אכתב
מרן אם דהמוכר לבני וחקונה מן הבני לא אכתב ודאתיה שיהא
אחר והמקה קיים על שיהא אחר עם כסף מקום דאחם כותי
אלם הוא ויעדער עליהם לבטל המקח כשנעשה בחזקה בלבד
בלא אם - אבל כשנעשה בשטר אין יריאים מהנו ע״כ גם נזה
גם לדאות כדבר אחור דלבני קב״ה לית בגר דאלים ואפילו
בני שיוכל לעדער לבטל המקח ? עוד כתב מרן בכ״מ טעם ל
שהוא מדברי הרמב״ם מטום דכותי לא סמכת דעתיה אלא על
אבי ע״ב וגם זה לא שיך לבני קב״ה דאמירתו של בנו אלא
היא עשוה וכמה דאמרינן בב״ר עמ״ד סימן כ״ו לגרעך נתתי
ע״ם ור׳ דופתאי בשם רשב״ן אף אמרו של הקב״ה שעשה

פלאתר לזרעך נתתי אתן לת הארץ הזאת אין בתיב כאן לא
נתתי ע״כ וה״כ אף דאמרינן בפלאת דגוי לא סמכת דעתיה
אלא על סבר היינו לגבי אינים דעלמא אבל לגבי קב״ה אל
ודאי דהיינו כולי עלמא סמוכים לעד על דברי הקב״ה כי לא
אים אל ויכזב ובן אדם ויתנחם וכל שכן כשאומר לו לאדם
לך חוק וקנה כאן אמר לאברהם קום התהלך בארץ לארכה
ולרחבה בודאי הבטחה דסמכת דעתיה דאינים ואפילו גוי דלא
הדר ביה קב״ה וה״כ עדיין אני אומר דבזמן דקא״ל קב״ה
לאברהם קום התהלך בארץ בו׳ אכתי דין ב״נים לו ולא יצא
מכלל ב״ג עד שנמול ואח״כ גמר ומקני נחזקה ? גם אם
הגני ראוי לחריתי מעשה רב הוא לאברהם דקבביד עובדא
בנפשיה שמסר עצמו לכבשן האש על קדוש ה׳ ולא ליחת דלא
יצא מכלל ב״ג היכי עביד שרי אין ב״נ מצוות על קדוש ה׳ ואפי
אם מתחייב בנפשו לדעת הרמב״ם בבנ״ל אלא לאמר דמת
שיתרץ על זה אורך מלן דאמר דלא יצאו מכלל ב״ג לאברהם
ונרעו להקל אלא עד מת״ת אף אנו נסיב אליבא דהרמב״ן
ומהרש״ל דס״ל דקודם שנמול לא יצא ל״ל מכלל ב״ג והא על
מה יש סברה חצונות לדבר כמאמר למעיין בספרו של הר״ב
פ״ד בענינו ואין צורך להאריך בזה יע״ש ?

ואל תשיבני מתא דאמרינן בגמרא שלא שבת ל״ל יוחנן
מין שאין מזל לישראל בגאתר כה אמר ה׳ אל דרך
הגויים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגויים
מהמה בנים יתחו ולא ישראל ל״ל אין מזל לישראל דל״ל יאומרם
ל״ל מנין שאין מזל לישראל שנאמר ויוצא אותו החוצה אמר
לאברהם לפני הקב״ה נשתכלתי בלאסטרונומיה שלי ואיני רלאי
להוליד בן אמר לו זה מלאסטרונומיה שלך אין מזל לישראל
ע״כ וכתב הר״ב פ״ד דהא לאלא כמ״ר דא״ל ל״ל ונרעו יצאו מכלל
ב״ג ולגו גדון כדין ישראל אפ״ל בב״ג שהם אחת המזל ע״ב
ומשמע ודאי דאלי קרא דויצא אותו רחוצה נאמ׳ קודם שנמול
ל״ל ובן הרבה וכ״כ מהר״ם יפה בב״ר עמ״ד סימן י״ב ד״ה
אברהם אין מוליד דאלי קרא הוי קודם שנולד ישמעאל ל״כ
הרי מצינו דקודם שנמול ל״ל יצא מכלל ב״ג ?

הא לא חברא דאיכא לאיתר דל״ל יצא לאברהם לבינו
אחתה המזל עד שנמול ומ״ש לו הקב״ה קודם המילה
לא מלאסטרונומיה שלך הכי קאמר ליה אתה אמרת שנסתכלת
בלאסטרונומיה שלך שאינך ראוי להוליד דהיינו אלעולם אין לת
מגליה לוה אני אומר לך לא מן הלאסטרונומיה אלא שאתה חיבב
אלעולם אין לת מוליד לפי שאין מזל לישראל ובא ומן שאני
מוציאך מתחת המזל ובינו בפחנא מכלל ב״ג ותהיה דיך
כישראל ובינו ע״י המילה ?

ראש כדאות ראיה על זה מהא דאותא בב״ר עמ״ד סי׳
י״ב והגיאלו דש״י ז״ל בפירוש המומא על הסוק ויצא
אותו החוצה וז״ל אמ״ל לא מלאסטרונומיה שלך שראית כמזלות
שאינך מתיר להוליד בן לאברהם אין לו בן אברהם יש לו בן שרי
לא תלד אבל שרה תלד אני אומר קורא לכם שם אחר ויאמנה המזל
ע״כ ? הרי מצינו שלא נשתנה מזלו אלא ע״י שנו שמו
ושמה וכן מצינו שלא נשתנו שמותם אלא בפר׳ מילה כמבואר
בכתוב ? ועוד מצינו להר״ן ז״ל שלא נשתנה שמו אלא ע״י
המילה שכן כי בב״ג דנדרים אהא דאמרינן התם אמר רבי
בר חמא כתיב אברם ובתיב אברהם בתחילה בתמליכו הקב״ה
על רמ״ג איברים ולבסוף המליכו על רמ״ח ואלו הן ב״ עינים
וד״ אזנים ודאש הגויה ופרדס ארן דלבסוף שהמליכו על
רמ״ח היינו בשמו ע״כ ? הנה כי כיון שלא נשתנה שמו
לנאת מתחת שמזל כי אם על ידי המילה מובאה מלאת שלא
יצא

ב"ה אדר"ל מקל"ל בן מצות אם נענשים אבל בשאר מצות לא
וכתב שרשה לו דדבר זה תלוי בחותו מחלוקת הקדוש ר"ל מ"
שיצאו מכלל ב"ל ואפילו לשקל נראה ודאי שחייבים אם בדיני
שמים אם יעברו על אחת ממצות ה' דאיך יתכן דבשביל להם
קולא מצד התורה יעברו אל מצות ב"ל ובמצות התורה יהיה
סדר תלוי ברצונם אם ירצו יקיימו ואם ירצו לא יקיימו הלא
זה הדבר שאין הדעת סובלתו אך למ"ד דלא יצאו מכלל ב"ל
כי אם להתחיר אז אפשר שלא יענשו על התורה אבל דינם
כמשים במצות עשה שהזמן גרמה אם רוצים לקיים מקיימין
ואם לאו אין נענשין עכ"ד •

ועפ"ז יתיישב שפיר המאמר פלא דאיכא למימר דמה
פליגי רב ורב פנחס דרב ס"ל דא"ל ורעו יצאו
מכלל ב"ל ואפילו להקל בשבת א"ל בברית מילה ולכן בשקש
לו רב שמעי ואמרת ל' מצות ואם לא תי"ו נעשה הא קולי גמ
מילה דהיינו לומר דכיון שבא אברהם בברית מילה יצא מכלל
ב"ל ואפילו להקל וכיון שכן הא ודאי שקיים אברהם אבינו
כל התורה אם לא כן הוא נענש עליה ח"ו דאיך אפשר לומר
שאם יבא לו קולא מצד התורה יעבור על מצות ב"ל ומצות
התורה אם ירצה יקיים ואם ירצה לא יקיים הלא ודאי שקיים
כל התורה אמנם רב שמעי ס"ל דאם שבא אברהם בברית מילה
אחרי דין ב"ל יש לו ולא יצא מכלל ב"ל אבל לא להתחיר ואם כן
שריין לא אפשר לומר שלא יעבוד אם לא יקיים את התורה כי
הדבר תלוי ברצונו ואפשר שלא קיים אבל ל' מצות ואילם
ועשה שחקשה ואמרת ל' מצות ואילם ואז הוצרך לחדש לו א"כ
מצותי ותורותי לא"ל •

ובמסלה נעלה לבאר מאמר שהתחלנו דתנן התם
בפ"ב דנדרים רבי אומר בדולה מילה שכל
המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר
התהלך לפני והיה תמים ע"כ והקשה הרב כתר"י פינטו בפ"
לך לך ומנה הא מצות דאמור דבנן דמחת גדל מעבלת המיל
לא נקרא תמים עד שמל אבל אמינא לך דאין דאוי
לאדם להקרא תמים עד שיקיים כל התורה בכללה ואם יהפוך
מיתת מצות מן המצות אינו נקרא תמים שבדיין הוא חסר
בלפי שהים א"ל חסר מצות המילה לפיכך לא נקרא תמים עד
פעל ואל"ל שאבינו אברהם היה מקיים כבר מצות המילה
ובדיין היה חסר מצוה אחרת לא היה נקרא תמים עד עשותו
אותה •

אמנם הענין יובן לפי דרכינו בהקדים פרי מאלי דברים
בפ' ו' מתחות בוי שבת חייב שאמר
ויום ולילה לא יפסוקו ואמר מר אחרים שלמה שמי מיתחן
ע"כ וכבר הקדמנו דאף אינה דא"ר דא"ל ורעו יצאו מכלל
ב"ל ואפילו להקל וחרי אם כישראל לכל דבריהם כ"ש מודו
בקולם שמואל א"ל לא יצא מכלל ב"ל לשקלאלה היה חייב •
לגהנם בחומרות ב"כ וא"כ מוכרח סוף שלא שמר א"ל את
שבת קודש שמואל אמרם דלא היה חייב לגהנם כחומרות ב"
דקי"ל ב"ש שבת חייב מיתה ועוד יש הרבה מצות שלא יעבוד
לקיימם קודם שיעבוד בבנן כל הקרבנות כולם שלא יעבוד
לקריב בשאת ערל מדכתב הלמ"ס כה כריתה מקדש ונפסח
בלתי וכל ערל לא יאכל בו וא"כ נמצא שלא קיים א"ל אלא
המצות • הרי מצינו שעדיין היה חסר א"ל כמה מצות ואפילו
שבת התמידים שהיא פקולה כנגד כל התורה ואם בקדש
תמים על שם הפילה פנים ומיד ואף שעדיין לא קיים כמה
מצות וא"כ מוכרח לומר דאין צריך שיעשה סלודם כל המצות
הלא יחסר אחת מהם על מיקרא תמים הוא כי כן מדקא
קיים בכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא תמים אלא
כל שם שפילה א"כ ודאי שבדלם מעלתו

שמילה

ואם לחשך לומר דהיינו לפשר לומר שלא שמר
א"ל את השבת עד שנמול אליבא דפ"ב ולא עוד
אלא דלפ"ן נפיק דאליבא דמ"ד שלא יצא א"ל מכלל ב"ל אלא
לחתיר שלא שמר את שבת בכל ועקר שהרי הוא חייב
לבוא בחומרות ב"כ וקי"ל ב"ש שבת חייב מיתה וזוקי שקשה
דהא דגרסינן בפ"ב דנדרים ל"ר אמי בר אבא בן שלש שנים
הביר אברהם את בורא שנאמר עקב אשר שמע אברהם
בקולי ושבנים דעק"ב אלה ובנין ותרין דהיינו שהוא היה
קש"ל ומינן עק"ב שמע בקולי וכשהיה בן ב' שנים הכיר את
בוראו ותו גרסינן ריש פ' ח"ל שמעונה אמר רב ואיתימא
רב אמי קיים א"ל אפילו עירובי תבשילין שבאמר עקב אשר
שמע אברהם בקולי ויאמר משמרתי מצותי חקתי ותורותי
אחד דברי תורה וא' דברי סופרים ע"כ ל"כ משמע דבן ב'
שנים שמע אברהם בקולי ויאמר א' דברי תורה וא' דברי
סופרים ואפילו עירובי תבשילין • הרי שאמר א"ל את השבת
בשהיה בן ב' שנים שהרי עירובי תבשילין משום שמירת שבת
הינהו ואף דעדיין לא נצטוה על המילה ולא קיימה עד שהיה
בן ג"ש שנים •

אלא אתה אמור לו הלא קושא לאי על דודי אלא על
דודאי דלכולהו רבנן אית להו פרכא דכולהו מודו
דקודם שמואל אברהם היה חייב לנהוג בחומרות ב"ל ואלמוד
עדוך הוא ביודעו דבני שבת חייב מיתה ואין לומר דהא דאמר
רב קיים א"ל אפילו עירובי תבשילין פליגא להמיא דגרי שבת
חייב מיתה דהא קרא כתיב ויום ולילה לא ישבותו ועוד דהא
בעא מ' קפריך אמ"ר בוי שבת חייב מיתה עשיתא ל"כ משמע
דליכא מאן דפליג עלה •

הן אמת דלפי דרכו של הר"ב פלאה דרכים דס"ל דאליבא
דא"ר דא"ל יצא מכלל ב"ל ואפילו להקל דהיינו מעת
שקבל עליו לקיים את התורה ניחא לדידים דאפשר שבאמר
א"ל את השבת מעת היותו בן ב' שנים שלו הכיר את בוראו
אמנם אבאי קשיא לא"ר דלא יצא א"ל מכלל ב"ל בשבת חייב מיתה וזוקי שקשה
דהא דגרסינן בפ"ב דנדרים ל"ר אמי בר אבא בן שלש שנים
הכיר אברהם את בוראו שנאמר עקב אשר שמע אברהם
בקולי ומשמע דבן ב' שנים הכיר את בוראו ואם אמר דבן שלש
בקולי תוספתא דעק"ב אלה ובנין ותרין דהיינו שהוא היה
קש"ל ומינן עק"ב שמע בקולי וכשהיה בן ב' שנים הכיר את
בוראו ותו גרסינן ריש פ' ח"ל שמעונה אמר רב ואיתימא
רב אמי קיים א"ל אפילו עירובי תבשילין שבאמר עקב אשר
שמע אברהם בקולי ויאמר משמרתי מצותי חקתי ותורותי
אחד דברי תורה וא' דברי סופרים ע"כ ל"כ משמע דבן ב'
שנים שמע אברהם בקולי ויאמר א' דברי תורה וא' דברי
סופרים ואפילו עירובי תבשילין • הרי שאמר א"ל את השבת
בשהיה בן ב' שנים שהרי עירובי תבשילין משום שמירת שבת
הינהו ואף דעדיין לא נצטוה על המילה ולא קיימה עד שהיה
בן ג"ש שנים •

אלא אתה אמור לו הלא קושא לאי על דודי אלא על
דודאי דלכולהו רבנן אית להו פרכא דכולהו מודו
דקודם שמואל אברהם היה חייב לנהוג בחומרות ב"ל ואלמוד
עדוך הוא ביודעו דבני שבת חייב מיתה ואין לומר דהא דאמר
רב קיים א"ל אפילו עירובי תבשילין פליגא להמיא דגרי שבת
חייב מיתה דהא קרא כתיב ויום ולילה לא ישבותו ועוד דהא
בעא מ' קפריך אמ"ר בוי שבת חייב מיתה עשיתא ל"כ משמע
דליכא מאן דפליג עלה •

הן אמת דלפי דרכו של הר"ב פלאה דרכים דס"ל דאליבא
דא"ר דא"ל יצא מכלל ב"ל ואפילו להקל דהיינו מעת
שקבל עליו לקיים את התורה ניחא לדידים דאפשר שבאמר
א"ל את השבת מעת היותו בן ב' שנים שלו הכיר את בוראו
אמנם אבאי קשיא לא"ר דלא יצא א"ל מכלל ב"ל בשבת חייב מיתה
לחתנים אבאי קשיא לא"ר דלא יצא א"ל מכלל ב"ל בשבת חייב מיתה
דהא דגרסינן בפ"ב דנדרים ל"ר אמי בר אבא בן שלש שנים
הכיר אברהם את בוראו שנאמר עקב אשר שמע אברהם
בקולי ומשמע דבן ב' שנים הכיר את בוראו ואם אמר דבן שלש
בקולי תוספתא דעק"ב אלה ובנין ותרין דהיינו שהוא היה
קש"ל ומינן עק"ב שמע בקולי וכשהיה בן ב' שנים הכיר את
בוראו ותו גרסינן ריש פ' ח"ל שמעונה אמר רב ואיתימא
רב אמי קיים א"ל אפילו עירובי תבשילין שבאמר עקב אשר
שמע אברהם בקולי ויאמר משמרתי מצותי חקתי ותורותי
אחד דברי תורה וא' דברי סופרים ע"כ ל"כ משמע דבן ב'
שנים שמע אברהם בקולי ויאמר א' דברי תורה וא' דברי
סופרים ואפילו עירובי תבשילין • הרי שאמר א"ל את השבת
בשהיה בן ב' שנים שהרי עירובי תבשילין משום שמירת שבת
הינהו ואף דעדיין לא נצטוה על המילה ולא קיימה עד שהיה
בן ג"ש שנים •

אלא אתה אמור לו הלא קושא לאי על דודי אלא על
דודאי דלכולהו רבנן אית להו פרכא דכולהו מודו
דקודם שמואל אברהם היה חייב לנהוג בחומרות ב"ל ואלמוד
עדוך הוא ביודעו דבני שבת חייב מיתה ואין לומר דהא דאמר
רב קיים א"ל אפילו עירובי תבשילין פליגא להמיא דגרי שבת
חייב מיתה דהא קרא כתיב ויום ולילה לא ישבותו ועוד דהא
בעא מ' קפריך אמ"ר בוי שבת חייב מיתה עשיתא ל"כ משמע
דליכא מאן דפליג עלה •

ותנן מצאתי דאיתי לרב הגון שהגיה סעד לא"ר דא"ל
ורעו יצאו מכלל ב"ל ואפילו להקל מחל דאיתא
בב"ר פפ"ט פ"ז וא"ל ויחן לה פני העיר ובכם בב"ש עם
דמדוגי המה מעבור יום וקבע תחומין מבע"י הדא לחמרא
בשמר יעקב אבינו את השבת קודם שינתן ע"כ • גם בפ"ב
פ"ד ליתא ושבוח מנת ובכן אין ואכן אלא שבת המד"ל והיה
פיום השישי וזכיתו את אשר יביאו הדא לחמרא בשמר יוסף את
שבת ע"כ • וקשה דהא קי"ל ב"ש שבת חייב מיתה ואיך שמרו
יעקב ויוסף את השבת אלא ודאי שיצאו מכלל ב"ל ואפי' להקל
עכ"ר הרב ז"ל • ואנכי לא ידעתי ראיתי לא מייתי
מהא דאיתא בגמרא קשיים א"ל ואפילו עירובי תבשילין הרי
הינהו בשמר א"ל את השבת ועוד אני אמר הא בל ב"ל ע"מ
שם על דברי התוס' דאף לא"ר דלא יצאו מכלל ב"ל הוא דוקא
להקל מעליהם מדין תוספות ב"ל אבל שיהיה להם דין בן בת
לגמרי

לגמרי אי לא שמעינו ומכיל דאיתא לוה מהא דאמרי קיים א"ל
ואפי' עירובי תבשילין עכ"ל • ואיתא דפסיעה ודאי דהא
דאמרינן קיים אפי' עירובי תבשילין לא אחייא כאלו מ"ד
דס"ל דלא יצאו מכלל ב"ל שהרי אליבא דידה נריך אמר שלא
שמר א"ל את שבת דהא בני שבת חייב מיתה ואתם קאמר
בשבת שקיים עירובי תבשילין וא"כ הכי מייתי ראיה מהיכא
לדידה ואוא בעצמו כתב לעיל דהיכא דשמרו יעקב ויוסף את
שבת לא אחייא כאלו מ"ד דס"ל דלא יצאו מכלל ב"ל וצ"ע •

נחזור לקושיא שהקשינו דבגמרא משמע דבן ג' שנים
שמע אברהם בקולי ושמור משמרתי מצותי
חקותי ותורותי דהיינו אחת דברי תורה ואחת דברי סופרים
ואפי' עירובי תבשילין ומשמע שמר את שבת כשהיה בן ג'
שנים ודבר סוכחו דקודם שנמול לא היה יכול לשמור אם
שבת אליבא דכ"ב •

ונראה לשר המוכרחים אנו לאפסוקי לאלי פסוקא
עקב אשר שמע אברהם בקולי דהיינו שסכיר את בוראו
בהיותו ג' שנים ואח"כ לאורך ימים כשגדל ושמור משמרתי
מצותי חקתי ותורותי ואפי' עירובי תבשילין ולעולם אימא
לך שלא שמר א"ל את שבת אלא עד שנמול ויצא מכלל ב"ל
ה"ג מסתברא דלא בשהיה בן שלש שנים קיים בל התורה אלא
לאחר שגדל ואפי' דיק ליטא דקתורה דקאמר בן ג' שנים
הכיר את בוראו דעשמא דרוקא הכיר את בוראו בשהיה בן
ג' שנים ולא קיים לא כל התורה אלא לאחר שגדל • אמנם
אפי' אליבא דא"ר דא"ל לא יצא מכלל ב"ל אלא להחתיר ולא
להקל לא אחייא הא דקיים אפי' עירובי תבשילין דמשמ"
שמר את שבת דאליבא דידים משמע דלא שמר את שבת
מיפיו דהא ב"ל שבת חייב מיתה •

ונראה לתרץ עכו"ל ולאמר דאף דסבר דא"ל לא יצא
מכלל ב"ל להקל אלא להחתיר מ"מ מודה נפש
דשמר א"ל את השבת דשאני שמירת שבת דע"ב הדבר היתה
מלאיתא בב"ר פת"ר ס"ז ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ
מגוריך רבי יודן אמר חמש אם מקבלין בנך אלבותי אני
אהיה להם לאלוה ולבניהם ואם לאו לא אהיה להם לאלוה
ולבניהם אם נכנסין בנך לארץ הן מקבלין אלהותי ואם לאו
אין מקבלין אם מקיימין בנך את המילה הן נכנסין לארץ
ואם לאו אין נכנסין לארץ אם מקיימין בנך את שבת אין
נכנסין לארץ ואם לאו אין נכנסין עכ"ל • והרב מהר"ם יפה
מי דנפקא ליה לרבי יודן כל הדרשות הללו שורש אין הפסוק
אתאמרי בפנין אחת לאחת ואם ואם מקיימת בנך את השבת
הן נכנסין לארץ מי דנפקא ליה מדמתים ונתתי לך ולזרעך
אחריך את ארץ מגוריך כו' ואתה את מיתי את מיתי לזרעך
ולזרעך אחריך לזרעותם ראיה ברית שבת כדפתי לזרעותם ברית
עולם ודאי ברית מילה הרי אמר עוד זאת בריתי אשר תשמרו
אתה ולכם כל זכר עכ"ל • הרי מבינו שהקב"ה צוה את אברהם
על ברית שבת לו ולזרעו אחריו ומ"מ אף דקי"ל ב"ש שבת חייב
מיתה שאני אברהם שמר את השבת ואפי' עירובי תבשילין
ע"פ הדבר ולכי זה אמרה לה הנביא ראיה שבת כמלת ה' לפי שסוף
לדברי האומר דא"ל ורעו יצאו מכלל ב"ל ואפי' להקל מהא
דאיתא בל"ר שאמרו יעקב ויוסף את שבת דהם לא יצאו
לגמרי אלא אמרו יעקב ויוסף את שבת ואלא ב"ש שבת חייב
מיתה • אמנם ע"ב מה שהקדמנו ליכא ראיה עלא דלעולם
אימא לך כאמרך ב"ר דלא יצאו מכלל ב"ל אלא להחתיר אבל
מצות שבת דוקא שיצאת מן מכלל ב"ל שנוח הפי"ת לאברהם לו
ולזרעו אל השבת ולפיכך שמרו יעקב ויוסף את השבת •

ובזה אני מבין מאלי דקאמר קרא ואתם את בריתי
תשמור אתה וזרעך אחריך לדורותם ואיכא
למידק נהא דקאמר ואתם את בריתי תשמור ואיכא
דאיכא תרתא יותר"ת מכ"ר שהרי קרא כתיב ואמר אלהים
לאברהם ואתה את בריתי תשמור וכיון שאמרו אם מדבר
ונתייחד עמו סדבור למ"ל למימר ואתם ודי היה לו במאמר
את בריתי תשמור ואו לא ואלא עוד אלא דהדר אהדדים קרא
באומרו ואתם לדעך אחריך •

אמנם בכר הקדמנו שבירם סרב מהרש"ל לרבי יודן
בפנמדרש ובקרא דואתה את בריתי תשמור
דבמצות שבת הכתוב מדבר ועוד אמריתן דאליבא דכ"ע ואף
לר"ר דא"ל לא יצא מכלל ב"ל אלא להחתיר אפ"ה שמר א"ל
את שבת ע"כ הדבר • הנה כי בן יתבאר מכתוב בין לר"ר
דא"ל יצא מכלל ב"ל ואפי' להקל בין לר"ר שלא יצא שלא להחתיר
דאליבא דא"ר שא"ל יצא מכלל ב"ל ואפי' להקל היינו משום
שבאול ובכי קלאמר קרא ואתה אף בצד עתה היה דין ב"ל
ולא היה יכול לשמור את השבת אם עכשיו אתה בעצמך את
בריתי תשמור זו ברית שבת ובי תיפא ואיכא ב"ל שבת
חייב מיתה הא לא תברא לך אני אומר אתה ובזרעך אחריך
לדורותם לשמור את השבת לפי שאתם יוצאים עתה מכלל ב"ל
פ"י המילה אבל אינש אחרינא לא ולא"ר שלא יצא מכלל ב"ל
אלא להחתיר אי"ל לא אברהם אף שעדיין לא נתמם
תורה ואתה עתה דין ב"ל יש לך וקי"ל ב"ש שבת חייב מיתה
אפ"ה אנכי מצוך ואתם את בריתי תשמור זו ברית שבת וכ"ת
כיצד יתקיימו שם מקרבות שלנו אחתוב אחרת ויום ולילה
לא ישבותו לאמרת דאתור לנו לשבות ובכשיו אתם אומר
עולם אתן ע"ד אשר לא יכרת • ובני חאבר הנלוים על ה' לשרתו
ולאהבה את שם ה' לשיות לו לעבדים כל שומר שבת מחללו
ומחזיקים בבריתי והביאותים אל הר קדשי עכ"ל •

ודנה ראוי לבנין אב הדברים אשר דבר בן הנכר הנלוה
אל ה' דהיינו שבא להתגייר לאחר הבדל יבדילני
ה' מעל עמו ראיתי דבתים שהקב"ה יבדיל מבל עמוביה והלא
אין הקב"ה חפץ באבדתם של רשעים ואינו מולם בתשובתם
הרשעים כי גדולה תשובה לפניו יתב' ואפי' רשעתו של נוי פריכים
אינו למודע"י מיכי חיסק אדבתיה סלי מאתא וגם אחי ובקל
הסרים הן אינם יבא צריך לבנין מה היה כונתו לומר בזה
ראם רצונו לומר ראש"ה הבדל יבדילני ה' מעל עמו ג"כ הדברי
מתמיהין כי לתם יגרע מהסתבא בכתלת ה' לפי שסוף סרים
ועוד יש לדקדק בא"ם אכתוב כי כם אמר ה' לסרים אשר
ישמרו את שבתותי ובחרו באשר אפצתי מהו דין ובחיב ובחרו
באשר חפצתי דמשמע דבקשרים תליה אלא אתא הו"ל למימר ועשו
באשר חפצתי דמשמע דבקשרים תליה אלא אתא הו"ל למימר ועשו
אשר אתבתי • ועוד ראוי לדעת מה זו תפוסה שהביאן הקב"ה
לסרים ואתחי לם בבתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם
עולם אתן לו אשר לא יכרת • ובני הנכר הנלוים על ה' לשרתו
ולאהבה את שם ה' לשיות לו לעבדים כל שומר שבת מחללו
ומחזיקים בבריתי והביאותים אל הר קדשי עכ"ל •

קדשי מו"ר שהדברים קשים להולמם שהם שוחלים להדבק בעם ה' והשיחם לדבר אחר ולא השיבן על זה:

אמנם ע"כ האמור בתורת מוקדם הכל ינא לכלל יפוב עוב ויפה שכבר הקדמנו דאיתא במדרש רבה שאמר הקב"ה לאברהם אם מקבלין בניך אלהותי אהיה להם לאלוה ולפערון ואם לאו לא אהיה להם לאלוה ולפערון אם בנכסין בניך נאהב הן מקבלין אלהותי ואם לאו אין מקבלין אם מקיימין בניך את המילה הן נכנסין לארץ ואם לאו אין נכנסין אם מקבלין בניך את השבת הן נכנסין לארץ ואם לאו אין נכנסין ע"כ: הרי למדנו דקדלת שבת ומילה הם סיבה לכניסת הארץ ואם יחסר מאחת מהנה שבת לו מילה אין נכנסין לארץ וכניסת ר"י היא סיבה לקבלת אלהותו יתברך עוד הקדמנו רב"ג בשבת חייב מיתה עוד נקדים מה שמצאתי בילקוט ראובני בפרשת לך לך בשם סודי רזא יו"ל מי שאינו נמול ואינו שומר את השבת אינו נקרא אדם שנאמר ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ע"כ נלמד מזה שזה הכתוב אחרי אנכי יעשה זאת ובן אדם יחזיק בם במצות מילה הפתוב מדבר

ובזוה"ק יבואו המשך הכתובים כמין חומר הטינו כל אשר דברו והיינו דקאמר אחרי אנכי יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה ואין זאת אלא מילה ובין בני ובין ישראל אשריו לאדם שמחזיק ומקיים זאת אות הברית היא המילה: אמר עוד שאמר שבת מחללו דהיינו שאשריו ואחרי אנכי ב"כ אמר משמר שבת מחללו ונעמא מאי שהכתיב משכחו אמר משומר ב' מצות אלו שבת ומילה לפי שבוטים כאחד עוכי שהם אלה וסיבה לכניסת ר"י וכניסת ר"י סיבה לקבלת אלהותו יתברך ועכו דקאמר ושומר ידו מעשות כל רע דהיינו מי ששומר ב' מצות הללו שבת ומילה זה זה גורם לקבל אלהותו ית' שלא לעבוד ע"ז שהיא שקולה כנגד כל המצות וכל רמודה בה כנופר בכל התורה ועכו ושומר ידו מעשות כל רע שהיא הע"ז והנה הרולם ירמלם לכן הנה הדברים שכל אחד נעבד מה' מהנה הרולם מצות אלו אינו יכול לאמר את השבת שהא קי"ל בני משבת חייב מיתה והדברים אינו יכול לקיים מצות מילה וא"כ שניהם כאחד סבה הנה נעדרי מלקבל עליהם עול מלכות שמים קבלת אלהותו יתברך וזה"ק ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' דהיינו שרוה רוצה להתגייר ולקבל אלהותו יתברך הגדל ינדילני ה' מעל עמו לפי שאין יכול לשמור את השבת דקי"ל בני משבת חייב מיתה ומצות שבת הוא חדא מנייהו מצות אם סיבה לכניסת ר"י ואם יחסר אחת מהנה לא יכנס לארץ כאמור ואם לא יכנס לארץ אין מקבל אלהותו יתברך וא"כ הנדלני ה' לרעה מעל עמו כיון שאינו יכול לשמור השבת ואל יאמר הסרים שרוצה גם כן לקבל אלהותו יתברך הן אני עץ יבש ואיני יכול לקיים אלו המילה ואיה סיבה לקבלת האלהות ואם לא יקיים אותה ינדל מחוץ הקהל אבל יוכל לקבל אלהותו יתברך: ועפ"ז הדברים הללו איכן המקום ברוך הוא לשני אלה כל ה' כפי שענתו כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי שהיא אחת מצות שהם סיבה לכניסת ר"י וא"י סיבה לקבלת האלהות ובחרו בחשר חפצתי דהיינו שהם רוחרים במצות האחרת שהיא סבה לכניסת ר"י וא"י סבה לקבלת האלהות והיא המילה ורוצים בקיומה אף לנושים הם אלו ונחתי להם בביתי ובחומותי יש שם דהיינו סיבה לכניסת הארץ וא"י כך יוכלו לקבל אלהותו יתברך כיון שהם חפיצים ובוחרים במצות המילה אלא שאנוסים הם ובני הנכר הנלוים על ה' לשרתו ולאהבה את ה' להיות לו לעבדים דהיינו שהם רוצים להתגייר כל שומר שבת מחללה שהיא מצות שהם סבה לכניסת ר"י וא"י סבה לקבלת האלהות ומקיים בבריתי אלו המילה אותה אחרת שהיא סבה לכניסת הארץ אחר המילה אם יהיה סבה לכניסת הארץ ויוכלו לקבל אלהותו ומילה אחרת אם יהיה אחר המילה אם יהי

קלתר וביום הה׳ ועדיל עצמו לשו מוחסר על יום הה׳ ונלה מיום
הה׳ והלאה עד שיגדל סכן בכל מצות שבתורה קשן לינו מוחסר
עד שיגדל ורש׳י עצמו פי׳ כן בקרושין דערל עצמו מחייב
לאמסל ופסים בשיגדל וליכא למיאר דרש׳י ז״ל מפרש מהי
לתקן הסם המילה במצות עשה ולא דחה ולהי ליתה שלא לתקן
ליתה ביה כרת לית ליה עשה ולא חוה דלית ביה כרת ושוב
דחה בסוגיית דקרושין קלא דהלא הייב למול לת ערלתי
ויהל לחריסה לת ישחק כנו בן מ׳ ימים כלתר נוח לותו לנשים
ולא תדכתיב וביום הה׳ ימול הדברי רש׳י הנלו ז״ל •

ואשר לתי לחזה לי לומר נוה על בר הדחק להלוק בעד
הרמב״ם ז״ל בהקדמה מ״ש הרמב״ם ז״ל שעמו
בסקרמתו לס״ המצות אשר לו ח״ל לבל האבר אנינו לת שנש
מכתוב אלא ח״ב מאמר ולהי אבר תבלתי הלזהרם לכל מי
שהייב לו עונש ולנה אחר בכל מקום עונש שמעבו אזהרם
מנין ח״ל כך וכך ובאלא תהים לזהרם בכתוב ילמדום בסברא
מן הסברות האלהיות כמו שזכרו בלזהרת מקבל לנינו ואמו
ומעם אנינו ואמו אשר לת נתבארו בכתוב בכל שלא אמר לת
חבה אבל אך הייב מית לתי שהבה וקבל לו ידעמו אחם מצות
לת תעשם וחוא לנו לסם ונבי לת בהם האזהרה ממקומו אחרי
בדרך פקם כו׳ אמנם כשאמנת הענים בביאור בחורם לעשה
בעשה נדע בסברת שהוא הבשם אמור מוחר מאמנו ואמנם
בינינו בהקש הלזהרם בשטיל שיתחזק לו שורש לחרם לת עבש
אלא ח״כ הזהיר כו׳ ע״כ • האזהרם מדבריו אלה דבלנה הוא
דלת עבש הכתוב אלא ח״ב הזהיר ובשמנת שעבש הכתוב בדבר
ל״ו אזכרה הוא שם אזהרם ואין דרשין ליה מקראי בהקש
אלו בק״ו ובגזרה ואל״כ שהביא שעבש הכתוב לערל עצמו הא
בזאלו שם בזה לזהרם מן המקראות המתודשים בפרש מילה
וחמילה אלגי דלזהרתו של זה מקרא דהמול לכם כל זכר
בלזהרם לו בין לב״ר כמ״ש בגמרא בין לערל עצמו ודראה לי
מזו שאל פונת הגמרא בקרושין דקאמר מחייבי בי דינא ל
לאמרלי שנאמר המול לכם כל זכר ושיכא דלא מלמים בי
דינא מחייב אינו לאמחל נפשים דכתיב וערל זכר אשר לא
ימול ונכרתה שהכתוב מיל דבין שעבש הכתוב ודאי הוא שם
אזהרם ומוחר הוא ומחייב לאמחל נפשים ולקרא קמא קא
מיאיך שהביא סמיך לזה דהיינו המול לכם כל זכר דאזהרתים
מיאבא זאו מה שבלב״ר לומר בענין זה אלא שהוא רוחק • וגם
שם מלבא ראתיא בקו״ דאלא ב״ר מוחרין עליו בפסוק קטן
ק״ו הוא עצמו כשיגיל דקאי כאזהרם למול לת עצמו • ח״ל
ל״ל דאזהרתיה מחבא דכתיב ומלחם לת בשר ערלתכם אלא
דאיכא למדרש דסמיא קרא לאחר לאחרים ונבנו הנמצאי הלא
לזורות •

נחזור לדברי הגמרא דקאמר הלם שנ״ל דלא תחייבא
למול לת בנם דכתיב כלאחר בוה אותו אלהים
אותו ולא אותה וקבלו הלום ד״ל קרא למעוטי אלין הלם
חייבת למול לת בנם תיפוק לי דחייל לה מ״ע שהזמן גרמא
לפי שנמול בת׳ לילותו ובשם פעורות ותירגו דכיון דמיום הת׳
ונלאה אין לא אפסק לאו זמן גרמא הוא • ועוד הקבו דאלכתי
מ״ע שהזמן גרמא הוא ואין מלין אלא ביום ולחיבא בברק
הערל ואי׳ דאלחיל כמ״ר הלם דמילה שלא בזמנה נוהגת בין
ביום ובין בלילה שב״ר • ובדברי הרמ״ן בלו נשאול כשאל
מעמדי הכם אחר אשכנזי דאלכתי מיל לה מ״ע שהזמן גרמא
לפי שאין מלין מילה שלא בזמנה בשבת וי״ט בם לת זה
דאלתי לחר״ נפעמות ויתפ שהקשה כן והבאל ראיה לזה משמ״
הרו׳ נקמן דל״ר בד״ם תפלין ותיגים דתפלין הו״ל מ״ע שהזמן
גרמא לפי שאין נוהגין בשבתות וי״ט וכ״כ רש״י שם ה״נ גרמא
סבי דמילה כיון שאינה נוהגת בשבתות וי״ט שלא בזמנה פו״ל

מ״ע שהזמן גרמא • ואותו הכם לשבנמי אבר לי דלקש דגרים
לתרץ לקושיא זו ולאמר לתי דלפי תי׳ התיפות שכתבו דהלי
סוגיות לתיה בת״ר דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום בין
בלילה מוכרח ב״כ דסבירא לה דמילה שלא בזמנה ב״כ נוהגת
בשבתות וי״ט ולו דבריו ומבין ריבי עיניו נבר דה״ק ע״פ מהי
דלוחה בפרק פערל דמלין דפ״ל דמילה שלא בזמנה לינה
נוהגת אלא ביום מביא לה מו״ל דוביום הה׳ דהיינו ביום ולא
בלילה וכתבו הרו׳ שם דלא״ב דמדכתיב ובן ח׳ ימים דרשינן
ולא בלילה וקרא דוביום הה׳ דרשינן ליה בשם ולפי כשבת מ״ע
שביר דרש מו״ל דוביום לרבות מילה שלא בזמנה בכל ולא
מלין דפ״ל דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום בין בלילה דיתר
לדיוה ולו דוביום הה׳ ולא דדרש לה מבנין דרשת רבו ז״ל
שורשו בהלי קרא בפלת ביום דהיינו ביום ולפי כשבת ומ״ל
דרשינן מו״ל לבנין זה דבייש לפי מילה שלא בזמנה דוחה
שבת הרי דלמ״ד דמילה שלא בזמנה נוהגת ביום ובלילה ה״ל
פ״ל דדוחה לת בשבת בכרלה דלו מדברים ברבה לומר לותו
הכם לשבנמי ודבריו עוביים ונכוחים ודלוים לפי שחמרים לפוש
דיהנה • אמנם בגמרא לת משמע הבי אלא דלמ״ד מילה
שלא בזמנ׳ נוהגת ביום ובלילה לת דרש ומ״ל דוביום כלל דהכי
לתיה הכם דמר בבר דרשינן ובביום ומר סבר לת דרש׳ ובביום
כי הא דתיב רבי יוחנן וקדרים נחר בזמנו אינו נשרף אלא
ביום שלא בזמנו נשרף בין ביום בין בלילה ולתיבא ר״ת לר״
אין לי אלא נמול לת שאין נמול אלא ביום מנין לרבות לפ״
לי׳ ל״ל לי׳ מנין ח״ל וביום ולפי דלא דרש ומ״ל ה״ל
דרש ע״כ • פרי לך בהדיא דמלין דפ״ל דמילה שלא בזמנה
נוהגת ביום ובלילה לת דרש ומ״ל כלל כלל לת לבנין יש ובלילה
ולא לבנין שבת ונזר ודחו דברי הכם הנ״ל ונהרם הישוב ונבל
הבנין •

לכן נבא״ר לחרץ שלבקר הקושיא דקשיא ע״ר הכם
דלכתי הו״ל מ״ע שהזמן גרמא דמילה שלא בזמנה
אינם דוחה שבתות וי״ט והוא דאמ״ב דלא נהגא בשבתות וי״ט
לא מקרא מ״ע שהזמן גרמא ודא דלא נהגא בשבתות וי״ט
לאו משום דלאו זמנם הוא דהא ודאי דזמנה הוא לא אמורא
הא דרבינא עליה דלא דחייא שבת וי״ט • והוכחת מצלתי לוש
ממלי דאיתא בפ״ר ר״ה דמילה דף קל״ב לחמניתין דמי שהיו לו
ב״ תינוקות למול דאמרי׳ הכם בגמרא דאם מל תינוק שומנו
בערב שבת בשבת דמצות קבביר אב״ב דלא כתבם שבת לידחות
לבני דידיה דאותו תינוק משא״כ לם מל תינוק שומנו לאחר
שבת בשבת דלא קבביר מצוה משום דאכתי לא מצוה שמנים
ע״ב • משמע לחדיא דמילה שלא בזמנה דלאחר ח״מים ומנים
פוי בשבת ב״כ אלא דלא דחייא שבת משום חלול דקבביר חבורים
משא״כ בחפצא דלינא חלול שהרי אינכא מ״ר דאותר לטשלן
בשבת ומותר לנפשן וכדאיתא בב״י ח״ח סימן ש״ח לאמנם אלא
דאין נוהגים בשבת וי״ט הוא לפי שאינו דחייב נפש לפי שאין
עצמן אות ומפ״ם מקרו מ״ע שהזמן גרמא לפי דלאו זמנם
בשבת וי״ט והחדיא אחרינו בגמר דשבת וי״ט לאו זמן תפלין
אלינא דמלין דאמר דקי״ל כוותיה זוה ברור לענינו דעתי •

ועוד י״ל אלא דקשיא דמילה חייל מ״ע שהזמן גרמא
משום דלא נהגא שלא בזמנה בשבתות וי״ט ואמלי
לשנעריך קרא למעוטי אלין הלם חייבת למול לת בנם ומאי
דסא דלשנעריך קרא דאותו ולא אותה למעוטי הלם דלא מ
מפקדא למול לת בנם הייבו משום זמן דקומם אתו תורם
דנים מיירי קרא דכלאחר בוה אותו אלהים ובגמר׳ כמי אחרי׳
סבי לשכחן מיד לדורות מנין תנא דבי ר״י כל מקום שנאמר
לו אינו אלא זרע מיד ולדורות וכו׳ וא״כ בלאותו זמן דקומם
מת״ת לא נעשו כל שמירת שבת וי״ט ולא מילה שלא בזמנה
יבולים

יבולים היו למול בשבת וי״ט ולא שכבר בילדנו בדרוש ה׳ למילה
דאיכא פלוגתא דרבותא דאיכא מ״ד דמזמן הבריה נעשה
הוא ותרגו על הבנת מ״מ אלכתי הא דאמרינן דאין מילה שלא
בזמנה דוחה שבת וי״ט נמקא מקראי בפר״ת דמילה דף קל״ב
לאר כדאית ליה ואמר כדאית ליה וכולהו הוו לאחר מת״ת
וא״כ אלינא דכ״ע בלותו זמן דקומם מת״ת היו יכולים למול
גם מילה שלא בזמנה בשבת וי״ט ואע״ב דאבריה קיים כל
אחורה עד שלא נתנה ומסתמא מסרם לגניו אחריו מ״מ כיון
דיכולים היו למול לא מילה שלא בזמנה בשבת וי״ט אלא שלא
היו רוצים לא מקיים מ״ע שהזמן גרמא • ובדרך זו מתיישבת
סתיר קושיא ב״שהקשו דהו״ל מ״ע שהזמן גרמא שאין מלין
לא ביום והוצרכו לחרץ הא אחייל כמ״ר דמילה שלא בזמנה
נוהגת ביום ובלילה ולפי דרכנו יתיישב שביר לא מליבא דמ״ר
דגם מילה שלא בזמנה לא נהגא אלא ביום ואותו דלא לדיוים
לא הוי אלינא דכ״ע ולא חש על אלא חש בדין לי אחייל כמלין
דלא קי״ל כוותיה ולא רצה להאריך בזה לאחריי דברי הזוס
מ״מ לחרוויא לא סתכינן שלא מתורתא דמרן חב״י ס״ל לחרץ
לקושית התוספ׳ שהקשו דתיפוק לי דהו״ל מ״ע שהזמן גרמא
כדתרין לא הרישב״ל בחידושי לקרושין וחו״ר דבי אחרינן
מ״ע שהזמן גרמא נשים פעורות ה״מ במצוה דנעשה שהיא
מחויבת לעשות לעצמה אבל הכא במצוה דבנם הוא לחיבת
דמחייבים לבי אנשרין לאוקומה כמ״ר דמילה שלא בזמנה נוהגת
ביום ובלילה ולא קי״ל כוותיה שלא אף למלין דקי״ל כמ״ר שאינה
נוהגת אלא ביום ולמ״ל קרא מ״מ לשנעריך קרא לבני זמן
ולהבריהם דהוי קודם מת״ת ולכתי לא נעשו על מילה שלא
בזמנה דתהוי ב״כ ביום אלא דוקא על מילה בת׳ נעשו דתהוי
ביום מפ״ם לשנעריך קרא ולאותו ולא לאותה אבן לאחר מת״ת
לא לשנעריך קרא מאם דהו״ל מ״ע שהזמן גרמא מאם דנעשו
אז אף על מילה שלא בזמנה דתהוי ב״כ ביום אולי דוביום
הה׳ אלינא דמ״ר דקי״ל ביותיה והיינו כשעת התו׳ שלא בשעת
הדיעה״ל כמ״ל •

עוד נקדים מאי דברסינן בגמרא בפ״ז דף כ״ז אתמ׳ מנין
למילה בני שהיה בפולה דרו בר בפה מאמים
דרב אמר ואתה לת ברי זי תשמור ור״ל אמר המול ימולו המל
ימול מאי בגייהו ואסיקנא דאיכא בגייהו אסה דלמ״ר ואתה
לת בריתי תשמור ליכא דהיינו פסולה למול דאמה לאו בת
מילה היא ולמ״ר המל ימול ליכא דהיינו כשרה למול דאתתא
בהלן דמילה דמייל פ״כ • וכתבו התוס׳ שם דלרב דאמ׳ אסה
פסולה למול צריך לפרש דסה דמצריך בפ״ק דקרושין אותו
זלא אותה למדרש שאינה חייבת למול לת בנם היינו לנקש
אחר לטולו עכ״ד •

ועיפ הרבריים האלה יסלו הכתובים דהוינן כתו על נמין
ובדרך זו נייסב ג״כ מאי דקא״ל קרא וימל אברהם
לת יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלהים ובריכין
אנו למודע״ הייכן מצינו בכתוב שצוה אותו אלהים למול לת
בנו ולפי דרכינו יתיישב שביר סדא הוא דכתיב ויאמר אלהים
אל אברהם ואתה לת בריתי תשמור דהיינו לומר זאת אות
הברית אשר נתתיך עליו בפרשה הקודמת וכדכתיב התהלך
לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני וביניכם וזהו המילה כמו
שדרש״ל אתה לבד תשמרנו שאתה הוא שבשר למול ולאשקי
גוי ואתה שפסולים למול וכמ״ש בגמ׳ אמר עזר לתה ודרשו
אחריך לומר דמלבד אלין כשר למול אלא אתה ולא אתם
כלומר אלא ג״כ אתה הוא שמתחייב למול לת זרעך לו לנקש
מוהל למולו אבל האם אינם מחויבים לנקש מוהל למול לת
בנם ואמ״כ סדרא דגמרא נקינו ואזיל דהיינו אתם לא אל הלב
לת בני מחייבים ב״ר למולו דקאמר קרא עוד זאת בריתי
אשר תשמרו ביני וביניכם וכן זרעך אחריך המול לכם כל
זכר דהיינו שלם אתה לא תמול לת זרעך ח״ו מחייבים בין דין
למול לת הערלים שביניהם ומהאי קרא הוא דמסקינן לה
בגמרא דמחייבי בי דינא למחלים דכתיב המול לכם כל זכר
לת עבור ונמלתם לת בשר ערלתכם דהיינו אתם לא מלוהו ב״ד
חייב הוא למול לת עצמו והיינו דקאמר וימלם לת בשר
ערלתכם אתם תמולו עצמכם • לאמר עוד וכן שמונת ימים
ימול לכם כל זכר לדורותיכם והיינו דאנשריך קרא לאמר אתם
ודקשיא ליה כקושית התוס׳ דלמאי לשנעריך קרא לאמר אתה לת בנם תיפוק לי
מאם דהוינן לת מ״ע שהזמן גרמא אלין הלם חייבת למול לת בנם תיפוק לי
מאי דהוא הוה ולאי מאם אם זמן דלאחר מת״ת תיפוק לי דהו״ל
מ״ע שהזמן גרמא ומאם דהו״ל מ״ע שהזמן גרמא מאם דנעשו
לא אברהם ולא

אל ומרגים לו תקלומו דקא מסיים ביה ה"ל וחמן היה נפש
לבניו שמעולו שתי פעמים אחת במצרים ואחת במדבר שנאמר
כי מולים היו כל העם היוצאים ע"כ ואבי החסידומן יהושע
וימל את בני ישראל היו גדולים בשנים וכבר מצות מילה
נאמרה לאברהם ולזרעו אחריו ובשנית בסיני והיכי שייך למי
בהו דהו"ל מילה בזמנה ומלאה דפשיטא היא דהו"ל מילה שלא
בזמנה וליכא תפילו חד גר למימר בה דמקריית בזמנה • הא
לא חברת פיס לבני כ' דרכים אחת דרך פשוטה ואחת
שנולד בדרך דרש פשוטה לפניה דעקרו של דבר הרי זה בא
לומר כי לכל יש זמן ועת הראוי ואף לדבר מצות כגון מילה
שאנס לאברהם בהיותו בן ל"ט שנה הוא זמן הראוי לו ודבר
נעתו מה טוב וע"ז מביא ראיה תדע לך שכן הוא שנא' בעיר
הוא הזה נמול אברהם דהיינו שמואל ביה"כ ואלי הוא
דהו"ל מילה בזמנה כיון דדחייא יוה"כ ומינה נפקא דאז הוי
זמן הראוי והיה לה שעת הכושר והיינו דקא מסיים בה וזמן
היה להם לבניו שמעולו ל"ם אחת במצרים ואחת במדבר והיינו
כמו שפירש הרב בעל יש"ת דבמצרים ובמדבר היה זמן הראוי
משא"כ בזמן רביני ביני שלא היו נמולים תיכף בהמשך משעת
שמעולו במצרים עד המדבר מטום סכנה דלא נשנה להם רוח
נפוטית כמ"ש ובחרב בדרך הערל ואייתי מכי מולים היו
ראיה שבולדים בדרך לא מלו יפ"ש בדבריו • והדרשה תדרש
על פי מאלי דברשיבן בנמרא בדרק הערל דף ע"ח אמר רב
בר יצחק אמר רב לא נתנה פריעת מילה לאברהם אבינו
שנאמר בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים
ושוב מול את בני ישראל שנית ופריך בגמר' וחילמא הכי דלא
מהול כלל דכתיב כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם
הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו ואשני לם כן
מאלי שב ואתאי שנית כו' ע"כ • מוכח מהכא שלא נתנה
פריעת מילה אלא עד זמנו של יהושע ואע"ג שכתבו התוס'
שם וז"ל וה"ת אם לא נתנה פריעת מילה עד יהושע היאך
בירבין מיעים ואם כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש
דבר מעתה וי"ל דהלכה למשה מסיני הוא ויהושע אסמכיה
אקרא ע"כ • אם כן לפי דברי התוס' כבר נתנה פריעה
לישראל מעת מתן תורה הלכה למשה • אמנם זאת מצאנו
לרשב"ם בחדושיו בס' שבע שבתות שאי לקושיא זו של התוס'
בסגנון אחר וז"ל לא קשיא דמשה נצטוה אלא שלא נתנה
לעשות אלא מיהושע ואילך ע"כ • וכפ"ז לא נתנה מצות
פריעה אלא מיהושע ואילך וקודם לכן לא היו חייבים במצות
פריעה ואם כן ודאי דבו ביום שנתנה מצות פריעה ליהושע
אותו היום מקרי זמנה ודאתה שבת ו"ט כדין מצות מילה שנתנה
לא"ל אחרי היותו גדול בשנים דאמרינן דהו"ל מילה בזמנה
כיון שלא נצטוה עד אותו היום והוא הדין ומה הטעם למצות
פריעה שלא נתנה לעשות אלא עד יהושע וכמ"ש הרשב"ם ז"ל
דהו"ל זמנה לז •

ועל פי זה יבואו דברי המאמר הלז הקוראים בקשר
אחיין ונמוק סופו נתחלתו דבריה קאתי דמילתו
של אברהם הו"ל בזמנה והכיא ראיה לזה מקרא דבעבם היום
אשר נמול אברהם אביהם"כ נמול ואם כן אינה נשאב למצות
פריעה אחנה בימי יהושע דהו"ל מצות בזמנה והיינו דקא
מסיים בה וזמן היה להם לבניו שמעולו ל"ם אחת במצרים וא"
במדבר דהיינו מילה ופריעה ואכי דייק דקתני שנמולו ל"ם
דמשמע שהם נצטוים הנמולים במצרים נמולו פעם שנית
במדבר והיינו פריעה ואי לא תימא אכי אלא דאף הא
דקאמר ואחת במדבר מיירי נמי במילה אמם וקאי אהנך דלא
מהול כלל לא שייך למימר נהו שנמולו ל"ם אלא אכי הוא לא
למימר שנמולו פעמי זמנים אלא לאו לפריעה והא קא"ל
למצות פריעה בשם כן שנתנה בימי יהושע אז הו"ל זמנה ואלא

נמרינן לה מאברהם ממילה עצמה דתרוייהו חד מעמא איתי
לו דבשעת מצותן מכי הנבורים הוא ליה זמן כדבר האמור
לעיל והא דמייתי ראיה מדכתי' כי מולים היו כל העם היוצאי'
היינו משום דלא שמעינן שאמולו במצרים ממקום אחר אלא
מאלי קרא והא אשריכא ליה כדי לומר דבמדבר עשו פריעה
לאותם שנמולו במצרים •

והואיל ואתא לידן ענין מילת ישראל במדבר נימא
ביה מלתא חדא עלבנא פרפרת אחת הנה
הוא דכתיב וזה הדבר אשר עלה יהושע כו' דאיכא למידק הנא
זה הדבר דאיק לה עלמא טינא דאלי שעמא איכא דבר
בשלמא דאיתי בה מעשה זו מילה ואלי דבורא קשה לענינא
ובלא דבר הו"ל למימר וזה אשר עלה יהושע מלה דבר ובראה
שבר בשעודרו דז"ל בזה במדרש ב"ר פמ"ו סי' ז' והם אמרו
רבי ברמיה ורבי אלנו בשם רבי אבין בר' יוסי וזה הדבר אשר
מל יהושע דבר אמ' לשם ומלן ה"ל מה אחם שבודי' אלה' בשמין
לארץ ערלים כך אמר הקב"ה לאברהם ונתתי לך ולזרעך
אחריך את ארץ מגוריך ע"א ואתה את בריתי תשמור עכ"ל
ולפי הנראה דרבי יודן דאיתא הכא דאמר חמש כו' יבאים זו
הדרשה דר' אבין ומה שבאחרונו בנרוש ה' למילה עיין עליהם
ולדידי חזי לי יאמר לא בדרך פשוטה ואין מקרא יוצא מידי
פשוטו והוא בהקדים מה שפי' הרד"ק על פסוק אמר ה' אל
יהושע עשה לך חרבות צורים וז"ל שיהיה הוא ה'עוכל ואחרים
עמו כי לא יתכן שהוא לבדו מל את כל הערלים שהרי נאמר
לו חרבות צורים ואילו לו היה די בחרב א' ועוד בר' ימים היאך
היה יכול למול כל הילודי במדבר אי יתכן אלא מל הוא ה' מהם
אלא זה אותם למול ואמר עשה לך כי עליו מתוכ כי הוא היה
מנהיגם ומ"ם וימל כמו רבן שאמר אם הבנים ע"כ' בזה
יבא על נכון קרא כדכתיב וזה הדבר כו' כי ירצה לומר
שהכתוב אמר נתתלה ויעש לו יהושע חרבות צורים וימל את
בני ישראל אל בגעת הערלות • ולזה יקשה כי למה הוצרך
לחרבות צורים ברבה מאחר שיהושע הוא לבדו עמד ומלן
חסבי ליה בחרב ועוד מאחר שהיו רבים הנמולים כדמוכח
מבגעת הערלות כדאיתא בילקוט בסם פרקי ר"א שקבץ את
כל הערלות ד' שעשה אותן בגבעה ה"כ היאך יכול למול את כל
אלו כו' ימים ומתרץ הכתוב וזה הדבר אשר מל יהושע דהיינו
לומר שלא מלן אלא נעמתו אלא זה לאותלנין למולם כמ"ש
הרד"ק ובזה דייק שפיר מ"ש וזה הדבר אשר מל יהושע לומר
דאאלי דאמינא שמל יה שם היינו ע"ש דבורה שו אותלנין אותן
ודאי נכון מלה ענא •

ולמאי דאתינו עלה מילת אברהם אימת הוה שביום"ל
נמול כמנין זה הם המדרש רבותינו בעלי התו'
בפר"ק דר"ה אמר דאיתא החם בפסח נולד יצחק מכ"ל דכתיב
למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן אימת קאי אלימא
בפסח וקאמר ליה בעברת בחמשין ומין מי קא ילדה אלא
דקאי בעברת וקאמר ליה בחג אלכתי בחמשה ירחי מי קא
ילדה אלא דקאי בחג ובקא"ל בפסח אלכתי בשתא ירחי מי קא
ילדה אלא אותה שנה מעוברת היתה סוף סוף כי' מדלי מר
אמי עומלים בצרי לה אמר מר זוטרא אפילו לר' יוחנן
לע' אינה ילדה לחמשין יולדת לז' יולדת לחמשין ע"כ
ובתנו התו' וז"ל אלא דקאי בחג ובקא"ל בפסח סיגיא דאמרתין
מוכחא דבתרי נמול אברהם דבערב הטעלים אמרינן כנ"
של מילה אלו המלאכים ולא נאמר לו למועד אשוב אליך
ובפרקי ר' אליעזר נמי אמרינן ביה"כ נמול אברהם ובשאל
לה דקאמר בגמרא דקאי בחג אלו דוקא דאמי דאמרי יאמרים לפני התב
פוס כיון דמהול ביה"כ כו' ולאלי דמסקינן דאלדה לז' יולדת
לחמשין לא הוה צריך לשמיי לותה שנה מעוברת היתה דכי
מדלים נמי אמי עומלים שבנה בגיל ה' ותב ואתמר דילדה
ביום

ביום אחרון דפסח אלא משום דאמרינן במכילתא ובפרי
עשה דבנו' בגיסן אלד יצחק ור"א ס"ן יצד במעריב של פסח
מצות אכה ואכלו בלילי הא הפסח ואמרינן בב"ר לוטי ופשר
מצות הרא אמרה שפסח היה וכל הני לא סבירא לה דלמעבר
שאנו אלך למוצר אבא דאשון אלא כלומר למוצר כזה פסוק
פסח בב"ל • וכתב הרב מהרש"א בחידושי אגדות על דברי
התוס' אלנו מדבריהם דחוקים דא"ל הו"ל למימר אלא אמר
מר זוטרא יולדת לז' יולדת למקושטין כדי לעקור מאלי דבני
אותה שנה מעוברת היתה ולפי מאלי דבני יולדת לז' יולדת
למקושטין הו לא אצריכנא להא דאותה שנה מעוברת
היתה דאפשר דטבלא בגיל ה' דתג וילדה ביום אחרון של פסח
בפ"ש התוס' ועוד בריתא היא דתנא אותה שנה מעוברת
היתה ואינו נראה דנעשות נשיות עכ"ד •

והנה מבין דיסי עיניו של הרב ניכר שהבין בדברי
התוס' שכוונתם לומר שכן הוא האמת דאלי
דאמרינן בגמרא אותה שנה מעוברת היתה הוא לפי הסקנא
דעתין אבל לפי המסקנא דאפשר יולדת לז' יולדת למקושטין
הו לא אמרינן אותה שנה מעוברת היתה • ותמהני על דבריו
הרי בחדיא כתבו התו' וז"ל ולאלי דמסקינן יולדת לז' יולדת
למקושטין לא הוה צריך לשנויי אותה שנה מעוברת היתה מ'
דאמר ילדה ביום אחרון דחג הפסח אלא משום דאמרינן
במכילתא ובס"ע דבנ"ו בגיסן נולד יצחק ע"כ • הרי לך בחדיא
דמשום דאמרינן במכילתא ובס"ע דבנ"ו בגיסן נולד יצחק
לפי' צריכין הני לשנויי אותה שנה מעוברת היתה כדי שתהא
לידת יצחק בנ"ו בגיסן זאז כונת התו' דאלאלי המכילתא וס"ע
לא הה צריכין לחזור שנויא דאותה שנה מעוברת היתה
אלא משום דברי המכילתא וס"ע הוא דאצריכנא לאחוה
שמיא ובזה ניחא שפיר הא דלא קאמר בגמרא אלא אמר
מר זוטרא כו' משום דקים ליה לסתאא דתלמוד דבנ"ו בגיסן
נולד יצחק כדעת המכילתא וס"ע הוא דאצריכנא לאחוה
אלא משום דברי המכילתא וס"ע הוא דאצריכנא לאחוה
שמיא ובזה ניחא שפיר הא דלא קאמר בגמרא אלא אמר
מר זוטרא כו' משום דקים ליה לסתאא דתלמוד דבנ"ו בגיסן
נולד יצחק כדעת המכילתא וס"ע דבנ"ו בגיסן נולד יצחק
ואפשר שאולי ביום אחרון דפסח וכמ"ש אמ"מ כיון דאמינא
דבמכילתא וס"ע קאמי דבנ"ו בגיסן נולד אין קפידא בזה ואף
לדיל ביום הכרח ואפשר דס"ל למכילתא וס"ע דלמועד הכא
דאשון משמע נמי ביום ראשון של מועד באופן שדברי אמו'
שבותרים כדאמינא והיו נפונים ובדוריים ולא דחיקא לה
כמ"ש מהרש"א בדבריהם דחוקים •

ואחשבה לדעת המהרש"א אבין בדברי התוס' דמ"ש
אלא משום דאמרינן במכילתא ובס"ע דבנ"ו
בגיסן נולד יצחק אמרי' מאחר עם שהיא דכתבו אח"כ ור"א
ס"ן יסי במעריב של פסח ומצות אפם ואכלו בלילי הא הפסח
אמרינן בב"ל לוטי ופשר פונות הרא אמרה שפסח היה וכל
הני לא ס"ל דלמועד אשוב אליך למועד הרא אשון לא בלות
למועד כזה שנה שפסח עכ"ל • ומאלי דקאמרי אתו' ובל חני לא
ס"ל דלמועד אשוב אליך כו' מחזר קא אדר נמי אלכתי דלמי
בם של המכילתא וס"ע דבנ"ו בגיסן פליגי אתלמוד ואין דס"ל
למועד דאשון ובפי מי' זה מאלי דקאמרי אחו' אתנא ולאלי
דמסקינן כו' כן הוא באמת ובאמים קושטא קאי דאמסקנא
לא אמרינן אותה שנה מעוברת היתה ולפיכך הקשה באמאלי
לא קאמר בגמרא אלא מאחר ואדר ביה תלמוד מהסיא
דאותה שנה מעוברת היתה ובאר בבריתא קאני אותה שנה
מעוברת היתה ואינו נראה דנעשות נשים כן נראה לעצר
כוונתו של מהרש"א •

אמנם באמת פי' זה לא אצלאי לאזלאו בדברי התוס'
דכתי זה הא דכתבו אחום אלא משום דאמרינ
במכילתא ובס"ע כו' תימה משום אין לה מקום כלל ולא בריכא
אומ"ל ואין לה חבנה במקום אחר כיון דאמרינן במכילתא ובס"ע
קמבלני אתלמודא דידן ואיתי כא"ם דמי"ם נאחי ובוד מאלי
דוחקייהו דתתום לאיתר דמאלי דאיתא במכילתא ובס"ע דבנ"ו
בגיסן נולד יצחק פליגי אתלמודא דידן דאלי ודאי אתו ככ"ל
דבפסח נולד יצחק לא ודאי קולטא קאי כל ס' דסכיים יפר חולף
דמ"ם התוס' אלא משום דאמרינן במכילתא וס"ע כו' אינו
מחוברי עם מ"ם אלא כ' ור"מ ס"ן אלא הוא מחובר עם מ"ם
קודם לזה דלמסקנא לא היה צריך לשנויא דאותה שנה
מעוברת היתה לזה כלו לומר דלא אמרו אותה שנה מעוברת
היתה אלא משום דאמרי' במכילתא ובס"ע דבנ"ו בגיסן נולד
יצחק עם מ"ם אלו בריכין לומר אותה שנה מעוברת היתה כדי
שיהא לידת יצחק בנ"ו בגיסן ובס"ע דבנ"ו בגיסן נולד
יצחק ע"ר אמרו' אמרי' אמרי' אמרי' אמרי' אמרי' אמרי' אמרי'

אחרי כותבי זה שנתי ראיה לאחרים' בחדושי הלכות
שהגיה בדברי אמרו' אמרי' ישנים אבל מ"ם דאמרי'
בס"ע ובמכילתא ובס"ע כו' בגיסן נולד יצחק כ"ב ומיהו פליג
אדהכא דקאמר נמי בנ"ו בגיסן נדבר הקב"ה עם אברהם בנ"ו
בגיסן כלו דמלאכים לבשרו ור"מ ס"ן כו' וכפ"ז היה אבשר
לאבנא מקום יאבר לדברי מהרש"א מה"ל סכת"ל דכיון דאסיקו
אתו' דפליג אתלמודא דידן נמצא דאתלמודא אבשר דילדה
ביום אחרון של פסח ולא הוה צריך לשנויי אותה שנה מעוברת
היתה אבל באמת הא נמי לאתא דאם מציפו דפליגי נמי
במילה וכיאת המלאכים לית לן למימר דפליגי נמי בלידת
יצחק לא בנ"ו בגיסן לו ביום אחרון של פסח אלא אדרבא לית
לן למימר אפילו פליגי בלידתא לא מסתיגן אתלמודא נמי ס"ל בס"ע
ואמכילתא דבנ"ו בגיסן נולד יצחק ובן מתאיבות דברי התוס'
דאיתא בס"ע ובמכילתא דבנ"ו בגיסן נולד יצחק אמ"ל
לשנויי דאותה שנה מעוברת היתה ולא מיבו מבשחא היא •

עיך כתבו אחו' בלאותו דבור וז"ל אימת דכל אני דאמרי
בחשרי הוא איכי מקיים אאל קיל דלמועד הזה
פשאי אלאחרת כו' והיינו משום דמשמע דלידת יצחק הו"ל שנה
אחרת לבני מבשורה ואומר ר"ת דאני דאמרי בחשרי הוא ס"ל
כר' יהושע דאמר בגיסן בגדל אבולם ולא זכי הדר בפסח שנה
אחרת ולמועד הזה היינו לאמועד אחר דביוה"ך אמר לו וקרוב
לשובות כלומר למועד הזה ראשון של שנה אחרת עכ"ל •

האדם ראיה לעיים דדברי ר"ת הללו תמוהים עד
מאד דאיכי קאמר דמאן דאמר בחשרי הוא ס"ל
כר' יהושע דבגיסן בגדל הבולם ואלא בפיליוא אחמר בחשרי בגמרא
באותו כו' בפסח נולד יצחק כו' ר' יהושע אומר בגיסן בגדל
הבולם כו' בפסח נולד יצחק כו' ובמילי דפליגי נמי ר"א ור"ל
כל א' מייתי ראיה למילתיה כדאיתא שם ואדר קבעי בפסח
נולד יצחק מכ"ל ומלאה דפשיטא היא דקמבעיא ליה מה כיון
לר"ל בין לר' שהרי בזה לא נחלקו ושאיהם אמרו דבר אחר
אלא וסדר פשעא אדכתיב למועד הזה אשוב אליך ובקיל

אמרי בנפ׳ לישתא קלי ומסיק ריקלי בחג׳ וקל׳ל בפסח שרי לך בסריא דלף לר״ח לחדיין דקלי בחג •

ולעדין לומר בישוב קושיא זו דר״ח לא ס״ל בר״ חמא בר חנינא דאיתא בפרק הפועלים דבשליטי של המילה בלו מחלוקים וכמ״ש אתו לגיל חלא ס״ל לר״ח דבפסח נמול ח״ו ובו ביום ח״ל הקנ״ם למועד הזה בשנה האחר׳ ואח״כ בתשרי בלו המלאכים וא״ז נאמר לו למועד אשר אליך ולא קאמר בשנה האחרת משום דהוה בתשרי ואיתא קאמר בגמרא חלא דקלי בחג ומה בם לדבי מ״ל דמוכרח הוא דלר״ח הוא הגל דיון ס״ל דבפסח נמול אברהם ובו ביום נאמר לו אשר אליך שרה למועד הזה בשנה האחרת ובתשרי נלו המלאכים וא״ז נאמר לו למועד אשר אליך •, וא״כ כבי זה מוכרח הוא דלא בהריון משתעי מ״ש בגמ׳ כאשר אמר אברהם ל אלימלך שהרי כבר נתבאר מפי סב״ם בעצמו ביום הגיל׳ בפסח שלפניו אבל אליך לך שרה למועד הזה בשנה האחרת ואף שהתו״ כתבו שהרי המלאכים בשרו את שרה בפסח שלפניו לא דוקא נקטו התו׳ בשורת המלאכים אלא משום דלגברת המכילתא ומיעתים בשורת המלאכים ב״כ פיתה בפסח מש״ה נקטו תכי ובגמ״ש בשרם הקב״ה בעצמו ביום המילה היתה בפסח שלפניו ולא עוד אלא דאחי״כ שכת״ל בשבע דברי התוס״ר א הוא דאיל לשעת המכילתא ומיעתים דמילה וגילת המלאכים חבל היה בפסח ואם כן הא אית לן תנא תנא הוא ר״ח דאסיב לדברי התו׳ בלתון דאיכא לתי דהתו׳ דנו ליבב אלי דרבא דכאשר אמר אברהם אל אלימלך בם לדעת ר״ח והמכילתא ומיעתים ומש״ה הוצרכו לומר דלא בהריון משתעי אלא דאמרי לא אפרק אחולא מ״ש אחו״כבמיעות שהרי המלאכים בשרו את שרה בפסח שלפניו מאחר דסוגיא דר״ח ונם בפרקי ר״ח ס״ל דבחשרי הוה מ״מ אין זה קפידא כיון דאיכא תנאי המכילתא ומיעתים ונם ר״ח לפי מש״ל בתי״ב ורבים הם דבליבי על פרקי ר״ח וסוגיא דר״ח אינהו אלי בתר רוכא •

ודחוק מדרכם של התו׳ יש לנו לחבק המאחר הלו דפרק החובל דבמאלי קמבעלני דבה בר מאלי ורבה בחלי יעפותא דכל המבקש רחמים על חברו הוה ענוה חלא ס״ל לר״ח דוה״ב לאותו דבר הוא ענוה חלא ס״ל לר״ח דוה״ב דמר מייתי לה מקרא דוה״ב שב אות אליב ומר מייתי לה מן ויתפלל אברהם וכו׳ ועוד דנם בר פלאי אמלי קא אכיל קרא דאורייתא ויתפלל אברהם וקא מייתי מקרא דכתובי וה״ב אל אות שבות אליב • אמנם ע״פ האמור אלי בלינתא שהניאו אתו בפ״ק דר״ה בין ממכילתא וסיעתים ובין פרקי ר״ח וסוגיא דר״ח נאמר דבהא בלינו דבם בר מאלי ורבה דרב בר מאלי ס״ל בם המכילתא וסיעתי׳ דבפסח שלפניו בלו המלאכים ובשרו את שרה בלידת יצחק ולפיכך לא היה יכול לחביא ראיה מקרא דוה״ב דוה״ב אל אות אברהם אל אלימלך דהיינו שבקשה שרה לפי שבתפלל על אלימלך אחרי קורם ס״ל שבקשה שרה וקרה מעבה דאלימלך בבר בתבשר בלידת יצחק בפסח שלפנינו ולכך שבקים לקרא דאורייתא ואייתי מקרא דכתובי וה״ב אל אות שבות אליב אחמם רבה ס״ל כסברת פרקי ר״ח וסוגיא דר״ח דבתשרי נתבשר בלידת יצחק וא״כ אפיר מני לאתויי מקרא דאורייתא בלאשר אמר אברהם אל אלימלך כיון שבקיד שרה ומעשה דאלימלך נפרק ח״ היו ולפיכך שבקים לקרא דכתובי וה״ב אל אות שבות אליב ולא אייתי ראיה מינה כיון דאית ליה ראיה מקרא דאורייתא ואל עדיפא ליה

ולבבי דרכם של התו׳ דפסו״ה בקד אלו שרה לאו בהריון משתעי שהרי המלאכים בשרו את שרה בפסח שלפני חלא שילוה בריות אלי מבין סיוחא דקרא ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר והבר אלי שרה וכו׳ דהנם דבר זה כתוב בתורה ובמי ומשולש בפתוכי״ם דבריהם קאמר וה״ב בקד אלי שרה כאשר אמר ושם עליו הכתוב ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר

ונבון

אבן בפסח שהקדמנו ובמה שבקדים עוד יבא על נכון והוא שדרל״ל ותחר ותלד בקיש לידתה לאורתם מה אורתה שלא בעבר אלי לידתה שלא בעבר והיינו דקאמר קרא וה״ב בקד אלי שרה כאשר אמר והיינו כמ״ש בגמ׳ כאשר אמר אברהם אל אלימלך והיינו שהתפלל עליו ובשביל זה בקדה שרה שבל המבקש רחמים על חברו הוא בענה תחלה ועי״ז הוא רקאתמה קרא בלאומרו וי״ב ה׳ לשרה כאשר דבר דהיינו לומר וכי היינו דאהניא ליה עלותיה דאברהם שבקדים שרה ואלא ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר הוא הקב״ה לאברהם ולשרה שבשרם והבטיחם בלידת יצחק מקרמת דבא בפסח שלפניו ובקושיות התוס׳ ונגם תי׳ והבר ותלד שרה רוצה לומר דתם שאלמד וה״ב בקד אלי שרה בהריון משתעי אלא ותהר ותלד ובמו שדרל״ל מקיש לידתה לאורתה מה אורתה שלא בעבר אלי לידתה שלא בעבר

ובמו שתירצו התו׳ שילוה בריות •

והנה רש״ל בפי׳ החומש ע״פ וה״ב בקד אלי שרה חנינא אל דבל המבקש רחמים על חברו בו יע״ש ובתב עליו מרא״ם זל״ל ויש לתמוה שבבר בשרם לאברהם בהמלאך לשרה שבניכם הנא אלי שרה ובהברה היה שיפקדנה אל״ה אף אם לא היה מבקש רחמי׳ על אלימלך דאם לא יפקדנה אבשיו בר״ה לאמתי הלא בנא בעבר פריך עלה ובשיחה ירחי מי בקא ילדה בו׳ עד יולדת לי׳ יולדה לאקושבין וא״כ איך אפשר לבקיד אלי שרה אחר ר״ה עכ״ל והניחה בתיבה ובתב עליו מהרש״ל בח״ל אלהיה דפ׳ החומל שנעלם ממנו הי׳ החום דלאי בהריון משתעי אלא שילוה בריות עכ״ד • ולדידי חזי לי דאו״ו ואשתמיטתי לרש״ל הי׳ אחו״ל ביודעו ומכירו קאמינא אמרש״ל לא הקי״ה ע״ד הבמ״ל אלא ע״ד רש״ל ולכך הניחה בתיבה ודאי דלא ס״ל הי׳ התו׳ שילוה בריות שהרי בתב בפירושו בקד אלי שרה כאשר אמר בהריון ומה שקושית הרמ״ם היא על רש״ל בדוקא שהרי אחרי מרקמה קושיא זו הניח דברי הגמ׳ ואלו היתה קושיתו גם על הגמ׳ בתחלה הוה בריך לאתויי דברי הגמרא ולא״ך יקשה קושיא זו והמעיין בדברי מרא״ם מבתבם ובלשונם בעניני ידאה אלין קושיתו אלא על רש״ל •

עוד בתב מהרש״א ע״ר הרא״ם זל״ל גם דבריו בעצמם המוכים בהדבר קושיתו אחרי דכתי כי בא״ש אבבר בשר לשרה שבניכם כו׳ הם דברי הב״ר והסוגיא דגמרא דבריך ובשאל ירחי מי קילדה וכו׳ פליג אב״ר וס״ל דלא בהבשרה שרה אלא ב׳ ימים קודם החג בשעת התוס׳ דפ״ק דר״ה כמ״ש הרא״ם בעצמו כל זה בפ״ב כפת חיה וא״כ אין כאן מקום לחמיהתו דבבר קודם ר״ה התפלל על אלימלך ובר״ה נפקדה שרה ואלימלך אחר ר״ה נתרפא ובזה״כ נמול אברהם ולא״כ ביום ג׳ נלו המלאכים לבשר את שרה בפ״ל • גם לולא לעד״ן דאין כאן תמיהא על דברי הרא״ם דלעולם אימא לך דהרא״ם קחמה לשמת בשיטת רש״י דקא״ל לשעת חב״ר דבשורת אברהם ביום המילה ובשורת המלאך לשרה חוו בביתן ולא בשוניית הגמר׳ דהוו בחשרי וכמ״ש הרא״ם בפ״ו ובדרא לאחו מופר המיוחד מקבתי לך לחתוא דרש״י ז״ל סל מני קרלי שלאמרו בעניין הזה ע״פ הב״ר פירש לותם ולא ע״פ סוגיא דגמר׳ משום דפשטתו של הקרא הוי כדמה בב״ר אמנם הא דמייתי מסוגיא דר״ה דפריך ובשיתא ירחי וכו׳ לאו למימרא דרש״י ז״ל אזיל לשעת התלמוד אלא כלבי מ״ש דבין בתורה ובמי ומשולש בפתוכי״ם דבריהם קאמר וה״ב בקד אלי שרה כאשר אמר ושם עליו הכתוב ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר

ונבון

והב״ר ותרבות לונקלוס דכל הני ס״ל דביולת המלאכים היתה בפסח שלפנינו כמש״ל ולפי מאמר דתלמודא דידן ס״ל דבחשרי הוה וכן פרקי ר״ח והכי קשיא ליה מתלמודא דידן לתלמודא דידן לפי דבריהם דסבא דפ״ל חתומל אי הכי טעי הוא ס״ל לאקשויי שבבריהם דסבא סותרים תלמוד ערוך דפ״ק דר״ה דקא״ל אלא דקלי בחג ומה בם לדבי מ״ל דמוכרח הוא דלר״ח הוא הגל דיון ס״ל דבפסח נמול אברהם ובו ביום נאמר לו אשר אליך שרה למועד הזה בשנה האחרת ובתשרי נלו המלאכים ולא״ז נאמר לו למועד אשר אליך •, ול״ל כבי זה מוכרח הוא דלאו בהריון משתעי מ״ש בגמ׳ כאשר אמר אברהם ל אלימלך שהרי כבר נתבאר מפי סב״ם בעצמו ביום הגיל׳ בפסח שלפנינו אבל אליך לך שרה למועד הזה בשנה האחרת ולא״ל שהתו״ כתבו שהרי המלאכים בשרו את שרה בפסח שלפנינו לא דוקא נקטו התו׳ בשורת המלאכים אלא משום דלגברת המכילתא ומיעתים בשורת המלאכים ב״כ פיתה בפסח מש״ה נקטו ובכי ובגמ״ש בשרם הקב״ה בעצמו ביום המילה היתה בפסח שלפנינו ולא עוד אלא דאחי״כ שכת״ל בשבע דברי התוס״ר א הוא דאיל לשעת המכילתא ומיעתים דמילה וגילת המלאכים חבל היה בפסח ואם כן הא אית לן תנא תנא הוא ר״ח דאסיב לדברי התו׳ בלתון דאיכא לתי דהתו׳ דנו ליבב אלי דרבא דכאשר אמר אברהם אל אלימלך בם לדעת ר״ה והמכילתא ומיעתים ומש״ה הוצרכו לומר דלא בהריון משתעי אלא דאמרי לא אפרק אחולא מ״ש אחו״כבמיעות שהרי המלאכים בשרו את שרה בפסח שלפנינו מאחר דסוגיא דר״ה ונם בפרקי ר״ח ס״ל דבחשרי הוה מ״מ אין זה קפידא כיון דאיכא תנאי המכילתא ומיעתים ונם ר״ח לפי מש״ל בתי״ב ורבים הם דבליבי על פרקי ר״ח וסוגיא דר״ח אינהו אלי בתר רוכא •

ודחוק מדרכם של התו׳ יש לנו לחבק המאחר הלו דפרק החובל דבמאלי קמבעלני דבה בר מאלי ורבה בחלי יעפותא דכל המבקש רחמים על חברו והוא ענה ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר והבר אלי שרה וכו׳ דהנם דבר זה כתוב בתורה ובמי ומשולש בפתוכי״ם דבריהם קאמר וה״ב בקד אלי שרה כאשר אמר ושם עליו הכתוב ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר

ונבון

אלא אם בריך חוק שלפי החשבון מומרת הוא מ״מ כיון דבגמ׳ מייתי לה לאחי הכרת מעינה משמה דגמ׳ ולא דלאחתי לפי מוגיית הגמ׳ דאותה שנה מעוברת היתה הוה לאסבר לה להבקד ז׳ ימים קודם חגא ובפרה לה ז׳ ימים ובנלה בגיל ח׳ דחג ולדה בע״ר בניסן לז׳ אדרים שלאים ומה בם לאלי דקאמר בגמר׳ יולדת לו׳ יולדת למקושעין הוה לאסבר לה להבקד הדש ימים לאחר בחג בחות י׳ ימים ז׳ ליתי עומלה ושלשה נקלעים ולא אם נאמר דלא ס״ל לרב״ר דאותה שנה מעוברת היתה מ״מ לאחתי הוה לאסבר לה להבקד לאחר ר״ה לחיה ימים שים בהם מפקידה כדאי ימי עומלה ות׳ אדרים מקושעין מ״מ כיון שבר״ה בפרי חיים בתחיים ובריות בו יפקדו לאחיים לעוה ולמוטב וא״כ מוכרח הוא דבריאם הבנה דהאי שחא מבור״ם עברו״ם מנפקדה שרה לאחתבר ולא שבש לאחר ר״ה בר ויש דיחיד נקרא לבר כדאית ליה כדאיתא בב״ק דר״ם ומה בם דיחיד נקרא לבר כדאית ליה כדאיתא בב״ק דר״ם ומה בם שעקר אחיתת הבדורה בניסן אל ודאי שבר״ה נפקדה שרה מ״מ כיון שבבר אחתם הבדורה בניסן אל ודאי שבר״ה נפקדה שרה זה בלע״ד בכונת הרא״ם ודבריו נכונים למבין בהם ואין בהם שום בקפוק •

ובאותו בענין נבאר הא דר״מ ב״ח והביאה רש״י ז״ל בפי׳ פ׳ וירא זל״ל וירא אליו בנקר את המילה אל״ר אחא בר חנינא יום ג׳ לאילנות היה ובא הקב״ה ושאל בו עב״ל ואיתא לחא בפרק הפועלים ובתב עלה הרא״ם שם אותם דמפרשי דמפיק לה מדלא חוזר בזאת המרלה שום דבורי והקב״ע עליהם מהא דאיתא התם בפ״הבועלי מ״ל כאשר הוה אמ״ר חב״מ יום ג׳ לאילנות היה ובא הקב״ה לשאול בו הנינא אקב״ה אתה מנרתקא כדי שלא לאחיריחו בלוחים בפק חזיים לאקב״ם ובקאי לבבא היינו דבתיב אל בא תעבור מעל עבדך בכיון דחזיים דקא אמר ובדי אמר לאו אורח לרבא למוקם הבא ע״כ וא״כ כיון דס״ל לר״ה ב״ח פלאקב״ה ל״ל ל בא תעבור מעל עבדך מבינן לפרושי שמאתיה לו הקב״ה עד שחבנים אתן אחורים ואלילים והקם ועבה לם לויה ואח״כ התחיל לומר שהבינה שבאה אליו וא״ל אברהם שלא יעבור מה עבה ואמר וה״ל אמר המבסה אני מאברהם כו׳ ואלו היתה הרחלת נבואה הי״ל לומר ויאמר ה׳ וכו׳ כמנהג כל הנבואות וא״כ אימא דאשה בא אליו הקב״ה לומר לו מבסה פרום והא מ״ל לר״ה בר חנינא שבא כדי לנקרו זקו תורף דברי הרא״ם ודאה דברי הי״ת •

ואנכי בעניי נלע״ר אחרי לאיכת כבוד רבנו של רבנו מהרא״ם ז״ל דבפיר מזי הוכיחו הי״א דמדלא האבר מרלה הלו שום דבור מוכחא מלתא שבא לנקרו בחרי הנבואה של שום שבאמרה לאברהם קמחאלה מע׳ ואמר ה׳ זעקת סדום ועמורה כי רבה ונא מפ׳ וה״אמר וכמ״ש רש״י ז״ל ויאמר ה׳ אל אברהם ע״כ ובתב עליו הרא״ם לא בנבו כמו וה״ אמר המבסה אני מאברהם שפירשו בנבו עכ״ל • וא״כ הוא אתחלת נבואה זו כמנהג כל הנבואות שמתחילין ויאמר ה׳ ואדרבא מזה הפ׳ וה״אמר המבסה אני מאברהם מוכח אל לאחיה שבתחלה לא בא אל הקב״ה לומר לו נבואה זו ואח״כ אמר בנבו המבסה אני מאברהם וכאו שפירש״י בתמיהה מה שאני עושה בסדום לא יפה לי לעשות דבר זה רוח מופתו כו׳ עי״ש משמע שבבאו בתחדש ענין זה ועוד יש להוכיח זה שהרי בבר אתו המלאכים אצל אברהם וא״ מסם הוא שבא להבוך אתן סדום וגם לא״ה ויבקיבו אל פני סדום הבקבה גרבה וכמו שרז״ל וא״כ נאמר וה״ אמר המבסה אני מאברהם ולישא לבדוקי הה״אמר שבבר אמר מתחלה שהרי בבר בשלחו המלאכים לחבוך את סדום ובדיין לא נמבך באברהם אלא ודאי שמתחה הוא שבתחדש ענין זה ולא שלחו אנו בתחבשו ית כי לא אדם הוא להנתם מ״מ הרי מיעינו לרז״ל בבר מ״מ

פימן ס״ו שאמרו

שאמרו בזה שבתחילה נקרא הקב"ה לעשות דבר זה חוץ מדעתו
של אברהם ושוב חזר פו ואחר"כ יסד ז"ל שם ישב נוח ע"ש
ולפעד מזה מהכרח שהכריחם לרז"ל לומר כן להיות שכבר
קודם שלח המלאכי לחמלאתו עם אברהם ולא הלכתי אינה
לעיתר וה" אחר בשבבר קודם לשלוח המלאכים ומה שלחם
קודם שמלך בחברהם הוא לפי שכבר בלו לפניו יתברך שלא
מאיר מדל ולא כח בשמיגור הוא אברהם לחמילם ובניו ביני
בלך בו מפש כבודו מ"מ המשך הכתובים לא משמע הכי ולכן
דרשו רז"ל מה שדרשו ומהרש"י בתב הכרח אחר לא"ל פיסוק לא
פגרש וה"אחר לשבבר בשלבם ז"ל חזל ליה שריוק שריק הרא"ם
שאלו היתה המחלת נכולם הו"ל לומר ואחר"כ שבר"י הזדרך
לומר וה"אחר להשמיענו דלשבבר משמע כמובן וכשהתחיל
מנגולם הרי מאחר ואחר"כ זעקת סדום כאמור ?

דרוש ד למילה

במדרש

ע"ר פמ"ב סימן י"ד ולמה נקרא
שמו מערה רבי עזריה בשם רבי
יהודה בשם ר"סימן שהמדרה פנים
באברהם בשעה שה"ל הקב"ה לאברהם לאמר הלך ונמלך בשלשה
לוסכיו שבר ה"ל בבר בן מאה שנה אתה ואתה הולך ואתה
עצמך ה"ל אשכול מה אתה הולך ומסייף שמך בין שולייך
מערה אמ"ל אלהך שעמד לך בבבשן האש ונאלבים ובראבנן
והדבר הזה שאתה לך לאמר אתה שומע לו ה"ל הקב"ה אתה
בתה לו עצה על המילה חייך שאתה נבלה לא בשלבין של עור
ולא בשלבין של אשכול אלא בשלבין שלך הרא הוא דכתיב
וירא אליו ה' באלוני ממרא עכ"ל ·

מי

לנו גדול מאברהם מנין ובנים אבל אבם ומבין
מדעתו כל העולם עד שלא אתנה לאל אמרינן ·
לאר מדעתיה אל ואחר מעצמו קיים אמרינן · לא נברא אלא
בשבי תורות רבוי ומיעוטי דרשינן · סבר לה מר סברי מרבן ·
כל מילי דמר עביד ברב כל מילי דחקון רבנן · דמושלם
בעובדיה דבות ואחרינן · דלא מהלינן · מלי שיר דהלי שיר
אחת היתה ולא סבריינן בה כל מקומות אחר שבה ובתר רובא
דאוריתא לא אזלינן · ולמיעבות דמיעוטא ל"ה מישרינן · כי
לא שלם ולא בתיב בה תמים ואין הבשם שלם ואין אדם שלם
כראשי מיבריים יונא לאחרות מינף סיבי כמסינן · קומלה לא
שלים עד שבל בתרלה שלים בכולה שלם בתולתו שלם בעובו
ביקה רמ"ל בידו בירה אמש בבכינן · ויהי מלון הבקיר אותו
מלאכי דאברהם הוי בבר ת"ל הרבי"ם ונעבר שלחבו אתיל"ו
לגרמי"ה הוא דבר בבוי מבנדינן · דרבשה ליה ימלא מי
איכא מידי מלאה מבנייה דאית בי אוניה מבחינן · ולא
משבחינן · איהי בבשי"ב ויאמר אם לך אשל לעטרונה ועשתה
את בפוריה ותקח בפור"ה עור הקוץ הבפרנים קלי טובא
בפרנן · בם שבתה בחברהם דעתו ויבקוע הלים שקע ושאל
והא לבן תנן · וכמה דגרסינן ·

בגמרא

בפ"ב דבורים דף ל"ב אמ"ר יהודה אמר רב
בשעה שה"ל הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני
והיה תמים אחזם דעדה את עצמותיו אמר שאל יש בי דבר
מבונה כיון שה"ל ואתנה בריתי בינו ובינך מיד נתקרר דעתו
עכ"ל · ובשם כל המפרשים אחז סבר בזה המאמר דאחא"ה
מעקרא מלי סבר ולבסוף מלי סבר דלם בתחלה כשאמר לו
הקב"ה המלך לפני והיה תמים אמרה דבדם דשמה יש בו

דבר מבונה מ"ו שבבר על אינו מבנה מן המעשה מ"כ אלך ובמה
נתקיים דעתו אחר בך באמור לו ואתנה בריתי ביני ובינך
ואיה היא זו בריתה מילה בהא אכתי חסורי מתברא מנים ומה
אבא זאת אות הבריה שבקולה ומכרעא ולא נקרא שלם עד
שימול ואין לך דבר בולי בחל מקום דאובק אדבק ערלה בכולה
בשבו כי תרבה סיה לאחר בחל אחר לו ערלה ובזה חבני יוסף
לחסליה על אלא"ה אלו אמרו בלשון סב"שמא יש בי דבר מבונה
דמי איבא שמיקה קמי שמיא והלא בחמת ה"ל הקב"ה ומה
תמים דמשמ"ע שבר עבשיו הוא חסר ואיך סיבר אחר מזונתיו
יתברך מ"ו ·

אמנם

פרי לבאר זה בריבים אנו לעמוד בחקירה אחת
בדולה נקיים וקלה והוא אם מ"ל ע"מ היה יכול
לאול את עצמו אז לא והא חליה בהא דגרסינן בפ"ב דע"ז
דכ"ז אחשר מבין למילה בבוי שהיא בסולה דרו בר בפה ש
אמיה דרב אחר ואתה את בריתי תשמור ורבי יוחנן אחר
האול יאול ופירש"י ז"ל ואתה את בריתי תשמור ודרש
אחריך ולא בוי אאול יאול קרי ביה אמל יאול מי שהוא מאול
יאול אחרים ע"כ וקאמר בגמרא אלי ביעייהו ערבי מאול
ובגבעוני מאול איכא מייהו מ"ד אאול יאול איכא ומ"ד את
את בריתי תשמור ליבא ולמ"ד אאול יאול איכא ואת תנן
קונם שאיני נהנה מן הערלים מותר בערלי ישראל ואסור
בגבעוני א"ה אלמא אע"ג דמאילי כאלן דלא מאילי דמי אלא
איכא ביניהו ישראל שמתו אחיו מאמת מילם ולא מלבוה
לא"ר ואתה את בריתי תשמור איכא לא"ר אאול יאול ואתה
והאנן קונם שאיני נהנה מאילי כאלן דלא מאילי דמו אלא א"ה
אמרו א"ה אע"ג דלא מאילי כאלן דמאילי דמו אלא א"ה
לאבה וכו' ע"כ · נמצינו למדים הערבי מהול אליבא דר"ע
פסול לאול ובערל ישראל שמתו אחיו מתחת מילה אליבא
דר"ע כשר לאול · ואנם זאת מצאנו בא"ר אמ"ו סימן מ"
דאליבא אבא זל"ל ואתה את בריתי תשמור ר' חונא ור' יאמנן
ר"ה אומר ואתה מכאן לאוהל שיהא מהול ורי"ל אחאל יאול
מעלן לאוהל שיהא מהול אבא חנינא ישראל ערל אינו מהל ק"
גוי ערל ע"כ והכי איתא נמי בירושלמי פר"ל דמילם וע"
הערל ופי' הר"ב יפ"ת על הב"ר וז"ל מכאן לאוהל דה"ע אתה
שתהיה מהול דוקא אחול אחרים וכו' מיפל מהול ואלמי' לא"ר
נע"ל אין מעאירין דבעינן מילה לשמה לעשיך הבא לאעוני
ישראל שמתו אחיו מאמת מילה דה"ל דלשמה קעביד ובו'
ישראל ערל אינו מוהל לא דמי לדאבן בנדרים שאין הערלה
נקראת אלא לשם א"ה דאחם לעבין נדרים דוקא דאזלינן בתר
לשון בני אדם ק"ו גוי ערל ק"ק פסיעה ושמא בגבעוני מהול
מיירי דאף אאל בריא מישראל ערל כיון דבלשון בני אדם זם
נקרא ערל ואם נקרא מהול מלתן בנדרים ע"כ · והנם
מ"ש דאף לאלן דנעי מילה לשמה לעשיך לאעוני ישראל
שמתו אחיו מאמת מילה ע"כ לא ידענא מלי קאמר דהא
הכם נע"לן מעמידה אוהא דאף לר' יהודה דפני מילה
לשמה נפסל בה פוחי מפני שמל לשם מר בריתים מכשר לא
בגוי וכ"כ שם המ' בר"ה וכי היכן מצינו מילה לשמה דהכי
משמע בסוגיא וכתבו טעם לזה דגבי מילה סתמא לשמה
מוילכן אף בגוי דסתמא קעביד כשרה יע"ש · וכיונא בזה
בתב רש"י שם דגוי אין דלמו לאול בגיו לשם ע"ז ועוד בתב
דגוי לא מהיל אלא אדעתא דישראל שאומר לו מהול ומיהו
לשמה ע"כ · וה"כ מיבי קאמר דאצריך לאעוני ישראל
שמתו אחיו אמ"ו דמשמע אבל גוי בלתו הכי פסול מ"ש ד
דגבינן לשמה ואם הוי אפר תלמוד ערוך כאמור ולכאן לאיתמר
דהא דלא אוקמה בגוי אשום דלשון הב"ר אמר דמיירי בישראל
ודהא קמסיים בה ישראל ערל אינו מוהל והא דאצריך
לאעוני ישראל ערל לא"ר דבעי לשמה מ"מ אשום דה"מ

דלשמה

דלשמה קעביד מלבר שלין פלשון פרבל אם כמוכן שלא דמלחה
בעשה דלשמה קעביד ועוד קשה אמ"ש דה"ל דלשמה
קעביד דמשמע דכבי אחמת דלא קעביד לשמה והא דאלי
ליתא דהא אפילו בוי קאמר בסוגיא דידן דקעביד לשמה ועוד
דמנ"ל דאתי לאעוני ישראל שמתו אחיו אמ"ו אימא דאתי
לאעוני מהומר לערלות דעבי שיך לאיתר בים דלא קעביד
לשמה ולא עוד אלא דאף בהומר לערלות פחמא לשמה
קעביד מק"ו מבוי לבוס סוגיא דידן ולכא לאיתר הב"ר פליג
אה"ר וס"ל דאף ישראל שמתו אחיו אמ"ו לא שביד לשמה
מלבר דהא דאלי ליתא דלכא לאיתר לה אלא דאכתי מ"ל
להרב ז"ל לבווי פלוגתא בין הב"ר וכן תלמודא דידן בהא
דהוא מלחא דסברא דעביד לשמה · ואם ק"ל אעיקרא
דידן דבעי פלוגתא בין הב"ר ואלמודא דידן דלדעת הב"ר
ישראל ערל שמתו אחיו מא"ר פסול לאול ולדעת ת"ר תלמוד
ערוך הוא דאליבא דע"ע כשר לאול ומ"ז כמ"ל ואם"ל הא לאלמוד
פלוגתא דאף דקאמר בב"ר ישראל אינו מוהל אבל בני שמתו אחיו אמ"ו
דעבר לאול וכמ"ש בתלמודא דידן לדייק ובמשומר לערלה
איכא לאיתר דבא ת"ר מודה דפסול וכמו שכבר כתבנו בדרוש
א"לתילה סמרן הב"ר בי"ר סימן רס"ד בת"ר מנוח ובעל
העטור דהא דאסיקנא בגמרא דישראל ערל כשר לאול הינו
דקא שמתו אחיו ממ"ו אבל אם מתכוין לאסר בריתו לא ע"ב
נמס טיר ומרן שם בד"ע מאמר שפסקו כן וגם מור"ם בהג"ה
שם פסק כן בפי' וגם הרדביז והש"ך שם כ"ב ולא נמצא מי
שחולק בזה רק החו' ש בפ"ב דע"ז שכתבו דמשומר לערלה
פחלן דמהול דמי וכמ"ש בדרוש הנ"ל ומ"ל הר"ל לאתרש"י לאיתל
פחר סברת ה"ר מנוח ובפ"ע ובמתם דס"ל דמשומר לערלה
פסיל לאול אליבא דה"ר ולאלוקומי לאאמר הב"ר דישראל ערל
אינו מהול דמיירי במשומר לערלה דקא אלא לשיי פלוגתא
בין הב"ר וה"ר ומה גם דה"ר מנוח ובפ"ע וסיעתם הו"ל דעת

ᚹᚪᛚᚪᚱ ᚩᚠ ᚷᚱᛖᚪᛏ ᛗᚪᚾᚾᚪ ᚹᚪᛋ ᚩᚾᛖ ᛗᚪᚾᚾ ᚩᚠ ᚷᚱᛖᚪᛏ ᛗᚪᚷᚾᚢᛗ ᚹᚪᛚᚪᚱ ᚩᚾᛞ ᚹᚪᛋ ᚩᚾᛞᛚᚪᚾᛞᛖᛞ ᛁᚾ ᚹᚪᛚᚪᚱᛚᚪᚾᛞ ᛁᚾ ᚹᚪᛚᚪᚱᛋᚪᚾᛞᛖ ᚩ

נעשה לפי שעיר עשה שלח אל לא עצמו מקומות שהאמת לתו
שהיו בפר לחול לא עצמו ואין מדבר תלוי בידו כי אם בידי
שמים שהקב"ה אל לחזו •

ובזה אני אבין הכתוב שאומ' אני אנה בריתי אתך ופירש
לאחר המון גויים רמז לו לאב ואי"ל לומר וסיית לרבים
המון גויים ואף שהו נעריקון דאברהם עדיין בריכים אנו
לעודע"י כי לאיתה ענין יהיה לסם לאב גם אהו זה הסגנ
והמעלה שיהיה לב לסם והלא הן הנם זרע מריעים נגיס פ
שהאיתים ואין חנות לבוי ועוד מה לו להביר גויים הוס לסם
לומר ויהיה לאב המון ואו לא כי אהו ניעריקון דאברהם ועוד
ראיה ומה ע"י המילה ואברהם היו יהיה לאב המון גויים •
לאמנם ע"פ דרכנו יבא על פנין שבבר הקדמנו פירש ילמדנו
שהקב"ה אל לאברהם ואמ"ל אני הנה בריתי אתך הדי אתה
מהול ואיני לפי שאינו יכול לחול לא ע"י עצמו ולא ע"י אחר
מה שביאתינו ועוד הקדמנו מהל יודע דיון שיראל ערל בשר
לחול לא לחריים וכ"פ שהוא אל לא עצמו גם מודעת אתה
לאת דאנו רגנן בפר"ק דקידושין דף כ"ט שהאב חייב בבנו
לחולו ועפ"ז אם נעים אלמר הקב"ה לאברהם אני הנה בריתי
אתך דאיינו ה"י אתה מהול אל ידי זמן שדרשו רז"ל בחדרש
שלמדנו לפי שאין מי שבשר לחול אותך כי אם אני בלמוד
אבל מכאן ולהלא אתה ערל זאיתה לאב המון גויים דאיינו
אתה גם לאם לחול אותם ערל אבל אתה לחול לחול אל בני
לפי שגם אינם יכולים לחול לא ע"י עצמן ולא אל ידי גויים
אחרים ואל"ב דאמהיני במאן דלא מהיני דמי ופסולים לחול
ואין דבר מז מחקיים כי אם אל ידך ואל"ב המון גויים לאמותי
פרוקל הרוק גויים הם בריכים לך אבל ישראל הם יכולי לחול
בין ע"י עצמן בין ע"י ישראלים אבריהם בין אם יהיו מולים אף
ערלים הם בסדים לחול •

ובזה נבאר כתוב אחד אומר בפ"אלף כי מרבה
גורים מרלנו ומבנעות אשורנו הן עם לבדד
ישכן ובגויים לא יתחשב כי לא פורש בעם הכתוב מדבר •
לאמנם הענין זונן ע"פ הקומתינו ונקדים פוד מלי דאיתא
מילקוט בשם מדרש ילמדנו וז"ל אמ"ל בלק ראה מה עתידין
לעשות בשנים אמ"ל בלעם אתה נוסף מה שעתידין לעשות
בשנים ואני נוסף מה שעתידין לעשות בגורים עשה לך חרבות
גורים ושוב שול לא לני ישראל ע"כ נלאר מזה דתיבת גורים
מרמז על מנות האומות עוד נקדים דאיתא במדרש רבה ויקח
אברהם לא ישמעאל בנו ואת כל ילדי ביתו אל"ר אייבו בשעה
שבא אל לאותן ילדי ביתו העתידין בנעת מדלות וזרחה אחת
כו' ובבר הקדמנו דברני מהול בסול לחול וגם דאיכא אל"ר
עתידים שלא אל לא עצמו ולא שהיה עדיין ערל ואל"ב דלא
שקיל שאחזל בדיך שיהא מחזל אל חייבו דוקא בשאול אל לא
אחרי אבל בעצמו יכול לחול ובודאי דמאברהם ילפינן לשאר
אינשי דב"ש לחתייר יכול היא לחול לא עצמו • ובזה
יבא הכתוב על נכון דא"ק ליה בלעם לבלק הלא חרלה כמה
בדלא מעלת ישראל משאר אומות דאמתני לאמליותא כי
שרלא גורים לרלנו דהיינו מצוה ראשונה שנתנה לא"ל אחלה
ברלא היא המילה שנקראת גורים אני רואה הדבר הזה וגם
ומבנעות אמוריו דהיינו לוחן הנבעות שעשה א"ל בנעת
ערלות כמ"ש רז"ל אשור נא ואראה לא אמראה הגדול הזה
הן עם לבדד ישכון דהיינו גר שבא להתגייר וישכון באהלי שם
אלו ישראל אשרנו כשהוא לבדו הוא אל לא עצמו ואין אחר
אתו ישכון ובגוים לא יתחשב בקבל ישראל ובגויים לא יתחשב דהיינו
אם ומל ע"י גויים אינם מהולים לא יתחשב בכלל ישראל
שהרי הוא כמו אבן גמול ומילה צבוי היא פסולה וא"ל לא
לכלל ישראל בלא מילה • ואף שבבר בתבנו אשם פרשב"ם

אף בלאמר בלוכן אחר בהקדים אלי דגרסינן בגמרא
ביבמות דע"ח ובמדבר אלי בעצמא לא מהול משום
דלא נביב לזרות נפוצות מ"ע משום דנזדמין סוו ופירש"ר
ז"ל משום דנזדמין הוו ממעשה העגל ולא היו ראוויים לאור
נוגה עכ"ל • הו איתא בפרקי ר"א בענין יהושע בשמל את
ישראל ו"ל וקנן את כל הערלות עד שעשה לוחם כנבעת
שנאמר וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות ומי ישראל
לוקחים את הערלות ואת הרם ומפסין אוחם בעפר המדבר
וכשבא בלעם ראה את כל המדבר מלא ערלות אמר מי יוכל
לעמוד בזכות זאת שמכוסה במדבר בעפר שנאמר מי מנה
עפר יעקב עכ"ל ובודאי דראים זו שראה בלעם היינו בנבעות
דאם מה שעתיד לחיות בזמן יהושע • בזה נבא הכתוב על
נכון דא"ק כי מראש צורים אראנו דהיינו מראש ומיתי קדם
מזמן אחות הראשונים אני רואה ישראל מקיימים מנות
פרדים שם המילה ומבנעות אשורנו דהיינו שלעתיד לבא
בזמן יהושע שעשה את הערלות בבנעות אשורנו לישראל שהם
מקיימין מנות המילה אבל עתה בין הגיוים הן עם לבדד
ישכון דנזדמין הוו ומ"ש לא נחשב להם רוח נבואה ומחמת
נעמ"ל אל מהול ו"ל כיון שאינן מקיימין מנות המילה ככשאי
היה להם לחות נחשבים ככל הגויים ואנכי הרואה שגם עתה
הגגויים לא יתחשב לתתהל לא זה כי אם מלחמתו אוחם
שלחב הקדוש את ישראל להנה שאינה תלויה בדבר •
אף יאמר בלוכן אחר בהקדים מ"ש חר"ל בבל פרשת דרכים
פוב לבית ישראל שאינו דן לא בחדים כי אם בחר הוא שם
אלי מקומו ושמחו ולא שעתיד לחטוא לא יאשוב ס' לו עוד
בעני זמנו • אבל לענין העונה אינו כן כי אמנם חטא הוא
מרגה להחטיב לאיש כמעשהו שעתיד לעשות העונה היא •
ועוד הבנה חסרו עם ישראל שאם רואה שעתידין לגרש
ולחטיב מעיב עמהם בשביל מה שעתידין לחטיב לחטוא
כמוהם מלהטיב בשביל מה שעתידין לגרש אחר שעתידין
עם כן להטיב והבית ראיות לזה הבמה מקומות אין מעורב
מעוינין שם • ומשמע מדבריו להדיא שבלעב עם ישראל
עדשה הקדוש ברוך הוא הדבר הזה • אבל עם אומות העולם
אינו עושה כן אבל אינו מסחכל לא בטוב ולא בגרע אבן
עתידין לעשות אבל לן אוהם הכל לפי המעשה חשובה היא אם
רעה • ונראה לענייות דעתי כדמות ראיה על מה שהרי
מצינו שאמרו רבותינו ז"ל בגויים מחשבה עובה אין הקדוש
ברוך הוא מצרפה למעשה ואם כן קל וחומר הוא שאין הקדוש
ברוך הוא מסחכל בטובה שהן עתידין לעשות כיון שעדיין
לא אינו מחשבה אין לה כח ולא עלה במחשבה לפניהם ולא עלתה
על לבם • והנה זה הענין היה בין בלק ובלעם
לאחר דברו על ישראל ובדאיתא במדרש ילמדנו וזה לשונו כי
מראש צורים אראנו אמ"ל בלק ראה מה עתידין לעשות
בשנים אמ"ל בלעם אתה נוסף בשנים ואני נוסף מה שעתידין
לעשות בגורים עשה לך חרבות גורים והוא מכפר להם על
כמה עבירות ע"כ • ובראה שבונתו של בלעם לומר לבלק
אלף שהם עתידין לחטיב הקבדוש ברוך הוא מסחכל
בטוב שעתידין לחטיב ואינו מסחכל ברע שעתידין לחטא
וכמ"ש חסם הפ"ר • נזה יבא הכתוב כמין חומר מרישיה
לסיפיה מדרש לאר דרש לים מרישים הלי תנא דבי מדרש
ילמדנו ונילף מיכן לאמדרש סיפים דהיינו דקאמר ליה בלעם
לבלק כי מראש צורים אראנו הן אני רואה מה שעתידין לעשות
בגורים ומבנעות אשורנו דהיינו אני נוסף מה שעתידין לעשות
בבמת הערלו כמאן יהושע וא"כ אף אתה נוסף מה שעתידין
לעשות בשנים שקב"ה מסחכל בטובה שהם עתידין לעשות
ולא בדעה אחר כך א"ל לא חבלם על דבחך שגם כל פלחות
שקב"ה מתנהג עמהם זס אלא הן עם לבדד שדוקא עם ישראל

לא יתפרך ? לו

לאם אל הגוי אין ערוך לחזור ולחול כעם ב' מ"מ כבר כתב
הטי"ד סימן רס"ד בשם סמ"ג דבעינב וס"ל דצריך לחזור ולהעיף
אאמי דם ברית ע"י בן ברית ואחרן חפת יוסף כתב שם דאתסר
דמודה פרמב"ם בזה וכ"כ בשם ס"ר ממש • ומעבעה דא"ל
למדנו דבר זה שסרי מנינו לא"ל שמל הוא עצמו ולא כל
יעיני ביתו ובו ביום דחקיף ליה עצלא טובא משום נערא
דמילה אל לוחם בעצמו ולא קרא לשם בן נח שהיה מחול
לחול לוחו ולחסם ומכאן מודעא רבא מעלת תחלת ישראל
מגולה מכל העמים •
אף יאמר בדרך אחרת אלי קרא כדכתיב ודמיך ליה
מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל תמות
פעלי פות ישרים כו' אלין מנין מלי קאמר המונה אשונה
ואיה סיפר ומהו עפר יעקב ורובע ישראל גם אלין תחלת
לעת אנות זו פיתה • לאמנם הענין נון ע"פ מ"ב חר"ל פרשת
דרכים בראש הספר ד"ל דאיכא מעובדא דרבותא דאיכא
מ"ד דאף שה"ל המילה ובזרעו ישראל מכלל בן נח הוא דוקא להחמיר
עליהם לנהוג בחומרות ישראל אבל לא לקבל מעלותם מדין
חומרות כ"ג אבל נוהגין בחומר שנשיהם חומרות ישראל
חומרות כ"ג עד מה"ת שאין יצאו מכלל כ"ג לגמרי ואיכ"מ"ל
שלבריהם חרבו יצאו מכלל ב"ג בין להחמיר שינהגו בחומרות
ישראל ובין לקבל מעלותם פרק חומרות ב"ג ומעבר בישראל
לגמרי והנה פצד לבב"ל זו מראה דאיתא בכ"ר פע"ט ו"ל
ויתן לא פני רעיר בכנס בפ"ם עם דמדומי חצה וקבע תחומין
מנעיר יום הדא אמרה בשמר יעקב לא הבנת קדום שיחן
בכ"ל • ובקבר דחא קי"ל בפרק ר"מ דב"ם שבת חייב חטאת
בכתיב ויום ולילה לא יבשותו וא"כ איך שמר יעקב לא הבנת
אלא ודאי שלבריהם ובריבו יצאו מכלל בן נח ואפילו לחקל
עד כאן דבריו • ועוד דרשו רבותינו ז"ל כי מראש צורים
אראנו אלו חלות ומבנעות אשורנו אלו הלחמות ע"כ •
בזה יבא הכתוב כמין חומר דא"ק כי מראש צורים אראנו
ומבנעות אשורנו הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב
ואלמאמרו זה הבם נבדל ויצא מכלל ב"ג ובבן ישראל נבנס
בדד ואיל לבדו בזה"ר דבנים זרוריתיה ואשתני למעלייתא
ונקרא קדוש בחנות יחידות שנתנו לו ולא אומה שלא יצא
מכלל ב"ג אלא דוקא להחמיר אבל לא לקבל מבנות אומה
ע"ר הכי אלא ובגויים לא יתחשב דהיינו שאינו נחשב בכלל
הגויים כלל ועק"ו ויצא מכלל ב"ג בין להחמיר בין לקבל והבית
דאיתא ע"ז כתו שבאיה הר"ב פרשת דרכים כלומר והיינו
דכתיב מי מנה עפר יעקב לומר מי מנה זמדר לא הארץ כדי
לקבוע תחומין הוא יעקב בחיי"ר שבאלנו שעשה כן וכמו שבאלמר
ויתן לא פני רעיר שקבע תחומין שומדדין בחדת הארץ
ומספר לא רובע ישראל דהיינו שעמד על מספרן של ישראל
שבוסיפין ומוזדין בחדת בית רובע לחבן דבת לאיכה ירבנו
שכן ישראל תחתיו ביום השבת ויעקב הנא עצמו כדין ישראל
וא"ל הדא אמרה שבמר יעקב לא הבנת ולא איתא שלא יצאו
הלחות מכלל ב"ג אלא דוקא להחמיר בחומרי ישראל אבל
לא לקבל מחומרו ב"ג א"כ איך יעקב שמר לא הבנת ואלא
קי"ל ב"ג בשבת חייב מיתה ומינו ביעקב שלא מבעיא שלא
נחייבים מיתה ע"ז אלא אפילו כשהביב זמנו וקבו ויקרבו ימי
ישראל למות יעקב אינו לא מת וכמ"ש רז"ל וא"כ חיות
נפשי מות ישרים דהיינו מי יחן ויהיו מחות נפשי מיתה
כזאת שהיא מיתה הישרים ותהי אחריתי כמוהו ממות זה
יעקב וא"כ כיון שמנינו שיעקב לא מת על משמר לא הבנת
מכלן מודעא רבא שישראל יצאו מכלל ב"ג ואחרי לקבל מזמן
שלחות קודם שנתנה חורה והנדונים מכל שפעים לפיו קדוש"

לא בעמו דהלכתא מ"ר שישראל ערל כשר למול ובני מחול
פסול למול וא"כ צריך הוא למול לא עצמו שאינו יכול למול
ע"י אחר כי אין עוד מלבדו ישראל לו דילמא הלכתא כהירושל'
וסב"ר דישראל ערל פסול למול ובני מחול כשר למול ואם כן
צריך למול ע"י אחר ואותו בני מחול כמו שם בן נח ואינו יכול
למול לא עצמו ומה שנתבייש הוא מקום דלכתי אסקתא ליה
דשמא בס חיר שלמי והב"ר מורו דבני מחול פסול למול וכמ"ש
היפ"ח ומצינו דס"ל ב"כ דישראל ערל פסול למול ואם כן אינו
יכול למול לא ע"י עצמו תלא ע"י אחר הלא צריך שהקב"ה ימול
אותו ואם היה מתבייש

ובמשלה ונעלה לבאר מאמר פתח ואות דאמר בב"ר
פמ"ב סי' י"ד וז"ל ונמה נקרא שמו מתרה
ר' עזריה בשם ר' יהודה בשם ר' שמעון שהמרה פנים בתורה
בשעה שאל"ל הקב"ה לאברהם למול חלף ונמלך בשלשה אותיות
א"ל עבר כבר בן ק"ס שנה ואתה חולף ומצער עצמך א"ל אשכול
מה את חולף ומסייף עצמך בין מולריך אמרה אל"ל אלהך
שעמד לך בבכאן האש ובמלאכים ובדעבנון ואחדר הזה אמר"ל
למול לי אתה שומע לו כן ע"כ: והתאמר הזה נוגעו פיה
קמאי וקמאי דקמאי כי אלף ונמה אחע"ם הלך לשון עשה
על המילה בשעה שנוגה שפ"ת והלא אין לך נליק במות כ
כאברהם שקיים כל התורה עד הלא נתנה והילך עכשיו שנוגה
הקב"ה על תנות אחת חלך למולך בב' אוהביו ועוד א"ל בא"ל
לו המרה אלהך שעמד לך בבכאן האש ובמלאכים ובדעבנון כל
מדברים אלו נאחרין למי שעובד את רבו על מנת לקבל פרס
ואותי עבודת הנשים ומקטנים שלומרי' להם ראו מה עשה לכם
אלהיכם ואכן עבדו את ש"ל אבל ק"ל אלא היה צריך לאחר לו
מדברים אלה אחר המקום שהיה אלהך בכאן האש ובמלאכים ובדעבנון
ע"ל אמר לו אל"ל אלהך ב

חיוין מקיימין מ"מ אין זה כדאי ענין למיק סליק מאש ואם
ע"י עסק המלון יעבור זמן המילה ומחר יומא דיום הח' ל"כ
אין לך התרשלות גדול מזה כאחר יניח מצב ידו ודעת ידעת
עד יעבור מנוח נחמה וה"ז סותר מקודם דקאמר ר"י נוטיה
ח"ו מאמר נחרשל מן המילה דמשמע דא"א שנא חעל לירן
של אותו נדיק ואן אחת דלפי פשוטן של דברים הדבר מבואר
ומלי דקאמר ח"ו שמשה נחרשל מן המילה דחיינו שח"ו ב
שנחרשל מן המילה שלא היה בדעתו לחול לח בנו כלל לו
לפחו"ו בפרק כדמס' מדברי ריב"ק לא שנתעסק נמלון תחלה
דהיה מסחה אותו עד לאחר עסק המלון מ"מ כיון שלא נאחר
שהות ביום ע"י עסק המלון לכתי נחרשל מן המילה מקרי
דמה קעבר אחנות עשה דוכן ח' ימים יהול לכם בל זכר ?

אמנם לפי דרכינו יתיישב שפיר וסוא נמחלי דאיתא
התם נההיה סוגיא דסוגה בעובחא דרנוחא
בין דבא ובין דב יוסף דאיכא מ"ד דמנוה בעידנא דעסיק בה
לחולי מצלא מיצא"ר שלא יבשלינו להנוא ואיכא מ"ד דלא
בעידנא דעסיק בה לחולי מצלא מיצא"ר ולפי עד"ן דבהא
בלובחא הוא דקמפלגי ריב"ק ור"י ומחניתא דנדרים דריב"ק
ס"ל כמ"ד דלא בעידנא דעסיק בחנוה לחולי לא מצלא מיצה"ל
ולכן ס"ל דמשה לא בהיותו עסוק בחנוה לחר שלחו ה' להוציא
לח בני ישראל מחנרים נחרשל מן המילה ולא לבינא מעשה
עלים לחנוים מיצה"ר שלא יעבור ע"ד המילה לחנם ר"י ס"ל
כמ"ד דמנוה בעידנא דעסיק לחולי מצלא מיצה"ר ולכן לא
ס"ל דמעעת יציאתו לדרך שליח עסוק בחנוה ה' לאשר שלחו
נחרשל מן המילה דאמאי לא לבינא חנוה עליה בעידנא
דעסיק בה לחנם נעת שנתעסק נחלון אחז לא היה בטוח
חנוה בשלחותו של מקום לכת להניח לח בני ישראל אלא
לחרבא היה מתעסק נחלון לחן שם עם שעתא בא חעל לדו
דנחרשל מן המילה דחליבה דכ"ע מנוה בעידנא דלא עסיק
בה לחולי לא מצלא מיצה"ל ?

אבל אכחי קשיא מא שהקשה מהרש"ל אשם פעמה רש
ח"ל וא"ת וכי חייב עיתה היה מרע"ה משום ב
נחרשל מן המילה של בנו ואלא לין בם רק עשה לחב ול"כ
לאם רצה הקב"ה לחרגו ל"ל דעם סביניו נשברה מלד ל"ל
דעדיין בני נח ולזרתו לו פיל מיתחו עכ"ל • ולחנם נמ"ל
לחרן דבם סביניו נשברה מלד לא נחה רעתי נלה דלעד"ן
דמ"ש רש"ל הקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה חינו
כמשמע שהקב"ה מענים לחסידיו חפילו על חט קל כחוט
לחוט שלינו ראוי לאותו חטא הקל אלא היינו לומר שאפילו
חטא קל אינו מוחר לכם הקב"ה לחסידיו ולעולם דמבגיאם
כפי עונם הראוי לאותו עון ולא יותר דחלילה לא מעול זה
ויסר פעלו כי כל דרכיו משפט ולינו דן לא הרס לא כשיעור
החטא לחר חטא ולא יותר ול"כ אם לינו חייב מיתה מרע"ה
על שלא מל לא בנו לוה חנא זאת אלפניו ית' שבקש להורגו •
וכי חימא דלפי פירוש זה שפירשנו דמס פהקב"ה מדקדק עם
חסידיו ליינו שאפילו על חטא קל לינו מוחר לכם הקב"ה
קשיא דמשמע דדוקא חסידים לינו מוחר לכם הקב"ה אבל
מי שאינם חסידים מוחר לכם הקב"ה לינה עונות הקלות והא
אמרינן בב"ק דן ה"ר הנינא כל המאבד הקב"ה ותרן יוחרו
חייב שנאמר הנור חטים פעלו כי כל דרכיו משפט ע"כ לחא
לפינא דכבר השמיענו רש"י ז"ל והחיר עיניכו בחורחו ול"
ותרן לעבור על כל פעשים ע"כ וחימא דמ"ל לרש"י הא
דמשמע דדוקא מי שאומר הקב"ה ותרן לעבור על כל פעשים
יוחרו חייב אבל מי שאומר הקב"ה מוחר קצת עונות לא
מלוגם אלינו דבה לימא דאף מי שאומר הקב"ה ותרן לעבור
על קצת עונות יוחרו חייב ?

אכן ע"פ דרכינו יל"ן דלעיל מינה דהאומר הקב"ה ותרן
לחטא לחא דהקב"ה מדקר' עם חסידיו והיינו דק"ל
לרש"י ז"ל קושיא שהק' אינו דהיכי קאמר ר"ח כל האומר הקב"ה
ותרן יוחרו חייב והא קרא כתיב וסביביו נשברה מאד ודרש"ל
מהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה דמשמע דוקא עם
חסידיו הקב"ה מדקדק אלינו מוחר לכם אוס דבר לחי' חעל
קל אבל מי שאינם חסידים הקב"ה מוחר לו מיתה א"ר יוסי בר"י אבל
אדם עניות פעם ראשונה מוחלין לו שנים מחלין לו שלשת
מוחלין לו רביעית אין מחלין לו שנאמר כה אמר ה' על
שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ואומר הן כל ג'
יעבל אל מעמים שלא עם נבר ע"כ • חרי שהקב"ה מוחר
לחיה עונות והיל"ל אומר ר"ח על האומר הקב"ה ותרן יוחרו
חייב הנא חייב שביר קאמר דקושטא הכי שהקב"ה מוחר
לחיה עונות לוה הוסרה רש"י ז"ל לפרש לוה דר"ח דכל האומר
הקב"ה ותרן כו' חיינו כשאומר הקב"ה ותרן לעבור על
כל פעשים אבל אם אומר שהוא מוחר לחיה עונות
לא חלוה אלינו דבה לפי שהאמת אחו פמו שהאלנו
מדברי רש"ל • ועדיין יש מקום לון דמג"ל לרש"י לפרש דחא
דכל האומר הקב"ה ותרן חייבו לעבור על כל פעשים אימא
דאם אם אומר שהקב"ה ותרן לעבור על מקצת עשעים יוחרו
חייב שהאומר אמת דבר זה אסור לאומרו והמעם כמו
שכתב רש"י הוא בעצמו וז"ל יוחרו חייב ונוסר שמורה אל
הבריות להחטא ע"כ • וא"כ אימא שאסור אל הבריות
לחשות אף שאומר אמת יוחרו חייב וי"ל דס"ל לרש"י ז"ל
דמוכרח לומר דחא דכל האומר הקב"ה ותרן מיירי כשאין
האמת אחו שחרי ר"ח מביא ראיה לדבריו שנאמר הנור חטים
פעלו כי כל דרכיו משפט דמ"ל דר"ח מסלמת כן הוא
שאין הקב"ה ותרן ולפי"ז אינרך הנרש רש"י דמיירי נמי שאומר
שהקב"ה ותרן לעבור על כל פעשים דאם לומר שהוא ותרן
לעבור על מקצת פעשים האמת אחו כאמור ?

רבנא לרינא דמאם שאמרו הא"ל מדקדק עם חסידיו
כחוט השערה אין לוכיח שאינו על חטא קל
מעיקם עונש חמור כאו שבילינו ול"ל לאם יוחת הלים אשם
על שלא מל לא בנו והלא אינו חייב מיתה • ולחנם לדבת
לים לוכיח זה מחקום אחר וחוא מהא דבריסינן בס"פ אלו
מציאות כדרים ר' יחודה בר אלעאי מלי דכתיב הבר לעמי
עשעם אלו ת"ח שבגנות נעשות להם כמדונות ונכיות יעקב
חטאחם אלו עמי הארץ שדונות נעשות להם כבגנות והיינו
דתנן ר' יחודה אומר הוי זהיר במלאוה שבגנת תלמוד עולם
זרון ע"כ • ול"ל לפלוגתא היה נראה לבניה ראיה מכאן דלא"ה
אפי' על חטא קל מעניסין לוחם עונש חמור ומש"ה מרע"ה
נקפה עליו מיתה נשביל שלא מל לא בנו • לחמנם לחר
לחשקשה כמעם נראה דמחא דמחא ומי לא חילילא דחחם ומי לא
קאמר אלא שהת"ח הבנות נעשות להם כדונות ומדונין על
שונג כחזיר אבל אין שאפילו מזיד אינו חייב עליו אחם לא
מחייב מיתה עליה אפי' בדול שבגדולים כמרע"ם ואעקדא
דבינא שהת"ח נדונין על השונג כמזיד אמר רבנן בעצמה
דכמו שניאר רש"י ז"ל וז"ל לעמי משעם דאינו ת"ח אלא ב
חטאחם אינו קורא שם אחים להם לחת לב בעצמי משנחם
שיגרו להם על העקר ולא יורו הלכה מחוך משנם שאינה
עקר • חוי זהיר בחלמוד שהוא חירוך לעמי המצות אז אם
חשמע דבר מרגך הזהר לשאול מעמיו אפי שנאת • שבגנת
תלמוד אם שבית בהוראה בבגנת תלמודך אלא ידעת מעם
חשאת ומחת לחה מעם אחר ומחוך כך דמיתת לה דין אז
פורחה שבחת ליד ולאמרתו פיתינה שלא כדאי שאין הטעם
כמו

בחו שהיית עבור שלו ידעת עשם המלנה לא דמית לב חעשה
הבלש ליד עולה זדון ענוש לחם עליה כמוזר שהדון סוא ביוד
שלא אחלת עשם מרבן עכ"ל • חיולא מרעריו שהת"ח
המעלים שעוסק בשבבת שאינם יודעים שזה הוא לאסור נעלמים
עליהם כדין מזיר כאלו חיו יודעי שנה הוא לאסור מעוס שהיה
להם לתת לב לתור לחקור ולדרוש בדבר על בוריו אם לאסור
הוא אם לאו ח"כ מזיר הם בזה ולפיכך נדונין כמזידין אבל
דבר שאפילו אם עשו לחוד בזיר אין חייבים עליו כי אם
עונש קל וה לא שאעגו שהיו נדונין בחאורה ליעבש עליו עונש
מחור אלא כדיניה דוקא ואם כן כיון שאין הדין חפילו בחזיר
אלא הוא מרע"ה חייב מיתה על שלא מל לא בנו ליך ולמה
בקש הקב"ה להורגו • ומה גם לפי' מהרש"ל עצמו שפירש
בהחיל שאמרו שהת"ח הבנגות נעשות להם כזדונות דהיינו
לגא דבר שסתם אדם נכשל בו בשגגה שיעו יודע שהוא לאסור
הת"ח זדון הוא אנלס ונזהרין בו כזדונות שיודע לוחם סחם
אדם ונזהר בהם לפי שהם יודעי אסורו ולא לבנין עונש הרז"ל
שהת"ח בבגנות נעשות להם כזדונות יע"ש • סוף דבר לא מיינו
בשום מקום שהקדוש ב"ה מענים ח"ו לת"ח וסריקים יוחר מן
הענוש הראוי מן הדין לאותו עון שעבו ולא כן הדרא קושיא
לדוכחא דליך ולמה בקש הקב"ה להרוג לת משה על שהרשל
מחילת בנו והלא אין בם דק מ"ע לחב • ומה שתי' עוד
מהרש"ל בשם פענח רזי בתי' דעדיין היו ב"נ ולזרה שלהן
נזקי מיתתן ע"פ הלי תירוצא הוי בעלינתא דרבוותא שהכיל
הר"ב פרשה דדכים בחלת סערו ולכיכא מ"ד דחברים ודרשו
לא יעלו מכלל ב"נ אלא להחזיר עליהן שיקיימו מאר מצות של
ישראל היתרים על ז' מצות ב"נ אבל לקבל לענין חומרו שיש
לפ"ל יוחר מישראל עדיין דין ב"נ יש להם עד מת"ת ולכיכא
מ"ד דחברים ודרשו יצאו מכלל ב"נ אין לחחמיר בין ל"קל
ונעשה דינם כישראל לגמרי כמנוחר שם גם חנו' בחרוכה •
ול"ב מה תיגם לא"ר דחברים ודרשו לא יעלו מכלל ב"נ אלא
להחמיר עליהן אבל לקל עדיין נשאר דינם כדין שחר בן נח
לנהוג כחומרות שלהן עד מת"ת ול"ב עדיין לחברים שלהן זוסי
מיתתן ולכן בקש הקב"ה להרוג לת משה על שהרשל ממילת
בנו אבל לחלון דס"ל דחברים ודרשו יצאו מכלל ב"נ אין ב
להחמיר עין לחקל ונעשה דינם כדין ישראל לגמרי ל"ב לחברים
שלהן לא זוסי מיתתן ולכיכא קשיא דא"ל בקש הקב"ה להרוג
לת משה על שלא מל לת בנו שאין בם רק עשה לחב •

לכן הנלע"ד לחרץ בהקדים מרחי דגרסינן במנחות פר'
החכל מלוכא אמאיר לרב קטינא דמכסי פרינא
דוגה לומר שהיה לבוש כסות ליום מחינה חייבת נציצת ל"ל
המלך קשיא פרנגא בקישא מרבנא בסיתוא ציצית מה חחוט
עליה ר"ל שחה לבוש בקיר ובחורף בגדים שאינם חייבים
בציצית שם פרינא וכרבנא ל"ל לאיתי לחת מקיים מצות
ציצית ל"ל בגיסתו לעשה ל"ל בעיון ריחחא בגשין לעשה
ר"ל שחה"ל דב קטינא למלך מי שבבגל מ"ע מענשין לוחו
ניח דין של המלך אשיבו המלך בעבה שם בעם בעולם
מעניסין בל ביטול מצות עבשו עד כלן • ובחנו החוספות
מגיסתו לעבה כי הלי שאין לוחם חייב לקנות ציצית המחוייב
אם אין לו לבל עשה בעור לאיבו בית דין של מעם מכין לוחו
עד שחצא נפשו עד כלן לבוו • ומדכחבו החוספות לחמי
בית דין של מעם מכין לוחו עד שחצא נפשו בעבה בעור מצ"
ל"כל מכן בית דין של מעלה מכין לוחו עד שחצא נפשו • חרי
שלא לפיין דבל מצות עשה בעבה בעבנעל הלדם מכין לוחו עד
שחצא נפשו וכן בכלן בעבה דבינו עליו הבלום שנחרשל מן
המילה בלי בנו בסיל מצות עבה לחבן שיעול לח בנו היה
המלאך מכהו ומעבה לוחו עד שחצא נפשו ובנו שבחב רש"י
ז"ל בעיריבו על הבוחם וז"ל וחיה המלאך נעבה כאין נחש
ובולעו מרחבו ועד יריכיו וחזר ובולעו מרחבו ועד לוחבו
מקום הבינה בעורה שבשביל המילה הוא עכ"ל • הרי
מבינו שלא נחייב איחה מבה דבינו ע"ה להמית לוחו בנה
לחת הלא שהיה מכהו ומעבהו עד שחצא נפשו וחיינו מבה
בינו של הדם שבבעל מ"ע זה בבוש וכרוב •

והנראל ולחת לדן הלי ליבנא דרש"י ז"ל ניחא בה
מלחת שבחב עור וז"ל וחלמר על בנוח חתן
דמיים לחם לי לחת חיים בדים שיהיה החתן שלי נרגא עליך
סורג חיבי לחם לי ודרף המלאך ממנו לז הבינה בעורה שבל
המילה בא להורגו • לחמרה חתן דמים למולות חתני היה
נרגא על דבר המילה למולות ע"ר המולות ולוקלום הדבם
דמים על דם המילה עכ"ל • ופחב עליו הבלון הרל"ם ז"ל
דלא הבין כונתו בזה דלם כוון דבחחילה כשהיה המלאך בולעו
מרחבו ועד יריכיו כו' לא הבינה בשביל המילה בא להורגו
אלא לחורות לו שיעול בנו בלבד וכשהרף מחנו לז הבינה בעל
המילה בא להורגו לוך הבינה שבא להורגו כשהרף מחנו
מחחילה ועוד שהרי מחחילה קודם שהרף מחנו הרב ליבי
אחה לי ולם כיון דבחחילה כשהיה בולעו מרחבו ועד יריכיו
הבינה שבא להורגו אבל לא ידעה לחה וכשהחה שהכה
שהרחם ערלת בנה הרף מחנו לז הבינה בעורה בעל המילה
בא להורגו אם כן לחה עדיין לא הבינה בעורה שבשביל מילת בנה
עלה לחרוב אחה מבה • ועוד שהוא עלחו כחב שהבליעה
שהיה כולעו מרחבו ועד יריכיו הבינה בעורה שבשביל המילה
הוא עד כאן חוזק ובריו ז"ל ובניחה בקושיא • עוד הקשה
מהרש"ל ז"ל לפי רש"י ז"ל שפירש החחן דמים שאחרה מה
בעבים על דמי הבריגה שהיה חחנה מדנה חרי דימני חחן
דמים לח"ל ולוקם בם זאת הבינה בקושיא •

ולענ"ד נראה דמבואר ליה לרש"י ז"ל דמאחר הכחוב
שני פעמים חחן דמים אחד הוא כי לא לחמרה
הן פעם לחחן וקרא חנא והזר אפרם וכמו שבחר וכונת
רש"י ז"ל היא דבחחילה כשראחה שהיה בולעו מרחבו ועד
יריכיו הבינה בעורה מיד שבא להורגו אם מבה אבל לא הבינה
שבשביל המילה בא להורגו ומה שכחב רש"י ז"ל והיה המלאך
בעבה כאין חוזק ובולעו מרחבו ועד יריכיו וחזר ובולעו מ
מרחבו עד לוחבו מקום הבינה בעורה שבשביל המילה הוא לין
הבינה לומר שהבינה שבשביל מילת בנו בא להורגו אלא שהבינה
שבשביל כח וזכות המילה של מעם לא היה יכול לבולעו אלא
עד המילה וחזר גם כן ובולעו עד המילה ולחינו יכול ליבע
המילה אלא וכמו שכן לחרו במדרש רחב לבולו וידעה המם
בדול כח המילה אלא חיב יכול לבולעו יוחר מכאן מיד
וחכרות לח ערלת בנה עד כאן לבונו • ובזה דיוקא הא
דכחב רש"י ז"ל הבינה שבשביל המילה הוא ולא כחב שבשביל
המילה לחורגו כמו שכחב אחר כך בחסקן ויריב אמנו לפי
שכונת" הוא שבשביל המילה דמעם הוא אלא בלעו אותו אלא
עד המילה ואז לא אבל לא יוכה שבשביל מילת בנה בא
לחורגו ובשלחתה שב"ב בגדול כח המילה שאין יכול ליבע בם

אמלוך לו והכרות לת ערלת בשר ותכף ומיד ורף ממנו
המלוך לו הציבור שבשביל המילה בת לסורנו ולו ותבע לרבנו
ושיינו שהבליכתו לפני רבנו של משה משום דחיב מתן ולמר
דחשב פסולה למול ולכן הבליכתו לפני רבנו כדי שיבלי הוה
המילה וכמ"ש בפ"ב דע"ז לחייבת ד"ר דלחייבת לחיבי ולחתלה
ולחתה משה ובתרה ולו לחרה חתן דמים לחה לי דהיינו
שחתני היה נרגה עליך בשביל מילתך ומלי דקלמר ותבע
לרבנו ולחתר כי חתן דמים לחה לי קודם פסוק ורף ממנו
לינו רוצה לומר שקודם שהרף ממנו ותבע לרבנו ולחתר כי
חתן דמים לחה לי לגלה הפסוק תנה והדר מפרש דבחילה
ספר הכתוב כל סדר מעשיה ולחיבתה דהיינו לחקה לפורים
עור וחכרה לת ערלת בשר והיינו שעמלה דידה משום דחזיה
שב"כ גדול כח המילה שלה היה יכול המלאך לבולעו לגלה עד
המילה ולא יותר ולחר ב"כ ותבע לרבנו ולחתר כי חתן
דמים לחה לי דהיינו שחתני היה נרגה בעבור המילה שלך
ולחרי דבריה ולחרי עצתה בת הכתוב לפרש דמשיכן ידעה
שבשביל המילה בת לסורנו ולחר ורף ממנו לו לחרה חתן
דמים למולות כלומר כשהרף ממנו לו ידעה שבשביל המילה
בת לסורנו ולחרה חתן דמים למולות דהיינו שחתני היה נרגה
ע"ר המילה והוה עצמו המלחר הרשון חתן דמים לחה לי
כי שניהם לדבר לחד נתכוונו לגלה שבשל הענין המולות
והכי דיוק קרא דקלמר לו לחרה דמלי לו לחרה חתן דמים
לחה לי ובגמרא קרא דקלמר לו לחרה דמלי לו לחרה חתן
דמים לגלה שבת לחמיענו דלו ולגלה קודם הוה הדבר לשבר
דברה חתן דמים וכמ"ל נקרא קצת *

ומכאן תבונה מתלת לשם שהקשה הרא"ם עוד עמ"ש
רש"י בני קרא תניא חתן דמים למולות הה לבונו
ולנקלום חרגם דמים על דם המילה ע"כ וע"ז הקשה שהרי
לנקלום חרגם בני חתן דמים למולות פלשון הזה לגלי דמה
דמהולחת הדין לחחייב חתנת דגת קטול ע"כ ולם עי' דמים
הוה על דם המילה ל"כ ל"ם לחחייב חתנת קטול מסיבת מפיק
לה לדין רמז בכתוב לקטול פלג לם לם מפרש חתן דמים
מענין שפיות דמים וע"ב לומר שהוא מפרש כפי רש"י דמים
על רציחה ודמה דמהולחת הוה מתיבת למולות ודם דנקש
פרדי נקטיה לכל בחתן דמים לחה לי חרגם לנקלום בדמה
דמהולחת הדין לחיחב חתנת לגת ולא הזכיר קטול משום
דדמי דהתם כדמי מילה קמיירי ולא בדמי הריגה ודהו הפרש
שיש בין חתן דמים לחה לי לחתן דמים למולו לגלה שמלומרו
לחתנב חתנת לגת משמע שלולי זה לחחייב חתנת קטול ול"פ
חרי זמני לפ"ל וכ"ע עכ"ד *

ולפי דרכינו לחמר דדברי רש"י שבין ולנקלום ודברי
הנקלום שמשם כלחר מוגים דהנם רחה רש"י ז"ל
דמלמר חתן דמים לחה לי ומלמר חתן דמים למולות לרעת
לחד נתכוונו וכמ"ש הרא"ם ולחרתי לפ"ל לכן חנין דלנקלום
ב"כ לדל לשם יה ורש"י ולא לחמר לפורה כי לם שם לחה
חתן דמים וקרא חנת וחדר מפרש דבחילה סדר כל הענין
מה שעשתה ומ"ש שלרה חתן דמים לחה לי דהיינו בדמה
דמהולחת לחיחב חתנת לגת המשמע שלולי זה נחחייב קטול
ולח"כ עיי' דמלינכן ידעה זה ולחר ורף ממנו לו לחרה כי
לחמה שהרף ממנו ע"י שלגה לוחו משם הבינה שבל המילה
בת לסורנו ולכן לחרה חתן דמים למולות דהיינו לגלי דמה
דמהולחת לחיחב חתנת קטול והוה בענמו מלחר הל חתן
דמים לחה לי ומלחר לחר הוה ול"כ כמו שמוכרח לפרש
לדעת לנקלום בחתן דמים הל על דם המילה שהרי לגה

אשר סורתי לבני ידידי הכן יקיר לי לפרים יל"ו
בהביאו לפרק לור למרבע עשר ובנדבה
יוחל טבת לרבנן ולת זו דרש בו ביום קדם
רבנן ותפלי"ת הן קיום הביא למעלת החכם הותיק הבלה כם
לזכם לרלותו רב ובדול ומורה הורלות ביארלל כיר"ל *

והנושא בת * קרא לפרים * לת הבכור
כי הבדני ללהים * לת הבכור
מנשה כי נשני ללהים לת כל עמלי
ולת כל בית לבי ולת בם הבני קרא לפרים כי הבדני ללהים
קרא לפרים כי הבדני ללהים *

במדרש עוד ילד משכן וחכם ממלך וקן
וכסיל עוד ילד משכן וחכם זה יצל
הטוב ולבה נקרא שמו ילד כי לין
מזדוג לדרם לגלה מבן שלש מלרה סנה ומעלה ולמה נקרא
שמו משכן שלין הכל מומצין לו ולמה נקרא שמו לחכם שהוא
מלמד לת הבריות לדרך הישרה ממלך זקן וכסיל זה יצר
הרע ולמה קורא לוחו מלך שהכל מומין לו ולמה קורא
לוחו זקן שהוא מזדוג לו מילדותו ועד זקנותו ולמה קורא
לוחו כסיל שהוא עלמר לחדם לדרך רעה לחר לא יוכל
לרחר עוד שלינו יודע כמה לצר וכמה יסורין בלין עליו
ובוא לינו לחר מדבר מרם כי מלות לחדרים יצל למלוך ובוא
מנשכם לבריחת כמן ביני דעדלא למרע ועד טוב * עוד לב שהזמן
ברמת בחלת נשמחת הרשע נשמה יתירה רחם לבי דבר טוב
עוד הרלשה שוה מדבר לחר ובריתי ריש פרק המוש"ל קרא
לפרים * קרא לפרים * כי הבדני ללהים * בם רמ"ל מה
עניים קרא לבדים הלה קרולי העדה במזומני"ן לה וגם קרא
לפרים בו ביום דרש * כי הבדני ללהים נשמה יתירה קרשה
שבדני ללהים זבד טוב * עוד עולות לפרים כי בן הייתי
לפני רך ויחיד לפני לחמי רך ועוד * עוד לדרשה לן לחמרתי
הלה בלחי במגלת ספר חילי חילי קרני דרש עוד *
בלהו רין ברמת רבעירה"ם בעירה תחיה לכם דקל עבידנא
יומא טבא לרבנן לעזותא היא לחיין מן מעשה רב התנא
הלהי קדוש ה' מכובד הרשב"י זלה"ה דעביד יומא טבא
ל"רבנן ביומא דלשלים רבי לעזר בריה חלבסר שנין וכדלוקא
בזמר חרם רש"ו ויהיה קבדת טובא ביום טובה היה בעוב * עוד
לגבר כי יבא עול בעוריו המקבל עליו עול תורה רקא
מפקידנא ובעיבנא מן יומא דבן ובעיל הזמנים יומא טבא
לרבנן כי לקח עוב עוד לרקשב בדול המצוה ועושה
יבא טוב ויקבל עוב מטוב *

וכמה דברסינן בגמרא בפר"ק דקדושין דל"ל ובקמה
ע' הכול דפ"ז ה"ר יוסף מרים הוה לחיבה
מלן דלחר לי הלכה כרבי יהודה ולחר לחר סומא פטור מן
המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מפקידנא ובקא
אבידנא הבלה הבחה דבמעבר לבא דה"ר חבינא בדול המצוה
ועושה ממי שלינו מצוה ועושה לדרבא מלן דלחר לי לין
הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן מלי טעמא רבי
מפקידנא לית לה לגרא סבי עכ"ל * ומכלן סמכו של

נית רבי רבנותינו בעלי הבזם בפ"ב ור"ה דל"ג ובפ"י דעירובין
דל"ו לחכיה ובנים סומפות רשות מכתבו בשם ר"ת דלומר
לבנים לברך על כל מלות עשה שהזמן גרמא דלה בל בל
דפטורות מכן לם מתבקות בכן יבולות לברך וחביה רלים
מהה דרב יוסף דלמר מרי"ש הוה לחיבה מלן דלמר לי הלכה
מר"י דסומא פטור מן המלות עבידנא יומא טבא לרבנן בלא
מפקידנא ובעידנא ולם בלקים דפטור מן הדבר ובעשה
לסור לו לברך עליו ל"ב מלי קלמר דהוה עביד יומא טבא
והלא היה מעכיד כל הברכות של כל המצות ומלה ברכות
בכל יום ולמרינן בפ' המניח הלי מלן דבני לחרלי לחיבה דפטירי שרו
לקיים מילי דברכות הלא ולחי ל"מ דלה הינה דפטירי שרו
לברוכי לם רוצה לעבות לוהן מנות ולח"כ כתבו מיסו לין
דלה מסומא לחבה דלב"ג דסומא פטור מלמוריחת מ"ת
מדרבנן מילה חייב כדמוכח בפ' ע"ע דקלמר סומא פטור
מלומר הבדה ובריך מרב יוסף ורב ששת שהיו מלחרי עינים
ולהיו לומרים הבדה ומוציחין בני ביתם ומבני מבה בזמן הזה
דרבנן משמע דלינהו בני מחייבי מדרבנן ולכך היו יכולים
להוציל לחרים ברבל שהוא מדרבנן וכיון שסומא חייב מ
מדרבנן יכול לברך כמו בבר מצוה ומלות דרבנן שמברכין
עליהם וכמבו עוד לדמות רלים זו שהיו מוציחין לחרים
בהבדה דלין רלים מזה שהן חייבים מדרבנן דלפילו דשות
יכול להוציל בר חיובא דרבנן כמו קטן שמברך לחביו ברכת
המזון בפ"ב דברכות ועולה למנין שבעה ומוציא לחרים
במגילה לרבי יהודה לח"כ כתבו להוכיח דסומא חייב בחנות
מדרבנן לרבי יהודה מהא דתנן בפ' הק דף עומר רבי יהודה
לומר בל שלא דלה מלוות לילו לא יברוב על שתע
והיינו עצמה משום דלית ליה הנלה מן המלוות משמע הא
לם דלה מלוות מילו לע"ב דלח"כ נסתמה פורם על שמע
ולחלי הלא פיטר ר' סומא מכל המצות שבתורה ואיך
פורם על שמע להוציל לחרים לא לחרים מחייב מדרבנן
דמ"ם היה יכול לברך בכל המצות ויכול לומר ונוני בדא חדי"
בפ' במה מדליקין דמברכין המצות דרבנן והיכי בונו מלה
חסור מבל חסה ולא מחייבה במ"ע שהזמן גרמא לפילו
מדרבנן כדמוכח בהדיא בפ"ב דברכות לא מצו למימר ונוני
עכ"ד הרמ"ם ז"ל *

ואני הבטעם קטן לא בר זכיה לא זכיתי לבנין דבלי
הרים הלנו ולחיים זו חיני מכיר דחלי מייתו רלים
מהחיל דסומא שרלה מלוות מילו פורם על שמע לחיבה
דסומא חייב בחלית מדרבנן לר"י מדמוציל לחרים בפריסת
שמע ולא בבר הם עצמם הביאו כדמו דהיה זו מהא דסומא
מוציל לחרי ברבוה בזמן הזה דמנה דרבנן ודחו לה לפי דשות
יכול להוציל בר חיובא דרבנן כמו קטן שמברך לחביו ברכת
המזון ועולה למנין ז' ול"ב דחייב זו אינה לחיוב כמי ההיל
דפורם על שמע דלא הם נלחר דסומא פטור מן המצות לחי
מדרבנן והרשות בידו לה נמי עביד ולי נמי לא עביד מ"מ
לפילו דשות מוציל בר חיובא דרבנן כמו קטן דמברך לחביו
בה"מ ולכן סומא יכול לפרוס על שמע ולהוציל לחרים מהם
דק"ם ודרבנן וכמ"ם לחו' עצמם בפרק החומל דף ס"ז ובפרק
הקורא עומד דכ"ל דק"ם דרבנן לחה דסומא שרלה מלוות
מילו פורם על שמע מכום דק"ם רבי דרבנן ולם כן מהיל
דפורם על שמע נמי ליבא מוכחא דסומא חייב במצות מדרבנן
לר"י ולחלי הומים הל דפורם על שמע דמייתו מינה רלים
יותר מהיל דסומא מוציל לחרי בבנדה ודחו לה * ולם נחת
לו דהתם דהכא בר"ם ובעירובין חלבי לשמע מ"ד ק"ם דלחרים
ומ"ה מייתו רלים דפורם על שמע דלי סומא הוא
דשותו בילו ולי בעי עביד ולילו בחורה חיוב היכי מצי לסוגיא
לחרים בק"ם דלוריתא הא ליתא דל"ב מלי לחמו לן רבנן

בעלי

כשני התוס׳ נלמדים דסומא חייב במצות מדרבנן דלכתי
קשה דסיכי אחי דרבנן ומוציא לחריש שהן חייבים מדאורייתא
דהלא תלמוד ערוך הוא ביומא נפ״ב דברכות ד״ך נשים לאש
מברכת לבעלה כה״מ דלא אחי דרבנן ומפיק דאורייתא אלא
נדחי והתו׳ דהשא אזלי לשמתייהו שבחנו במקום אחר כשב״ל
בק״ם הוי דרבנן ומ״ה סומא דמחייב מדרבנן מוציא לחריש
בק״ם דפוי מדרבנן וא״כ הדרא קושין קמייתא לוכחתא דחיב״
לתיתקי דסומא הוי דאות ואפילו מדרבנן ומ״ה מני מפיק
לחרישי בק״ם דפוי דרבנן משום דרשות מוציא בר חיובא דרבנן
בתו קטן דמברך לאביו בה״מ •

ואחשבה לדעת לתנין דברי התו׳ הללו דמה שמביאו
ראיה מהא דסומא פורס על שמע הוא
פשוט דתכן התם בפ׳ הקורא פורס ר״ד דקטן אינו פורס על
שמע וא״כ שוב לא מני למתני דסומא הוי דאות ומ״ה מוציא
לחרישי בק״ם דפוי דרבנן משום דרשות מוציא בר חיובא דרבנן
כמו קטן המברך לאביו שברי קטן אינו מוציא לחרי׳ בק״ם דפוי
דרבנן ולי סומא נמי הוי דאות במצות כמו קטן ל״כ מאי
שנא בין ק״ם שחלקו בין קטן לסומא דקטן אינו פורס על
שמע וסומא פורס ואלא שניהם שקולים דתרוויהו הוי דאות
במצות אלא דלי דסומא עדיף מקטן דסומא חייב מדרבנן
במצות לר״י משא״כ בקטן דרשות הוא ולא שלין זה בשמעתות
דברי התו׳ שברי לא הזכירו בדבריהם דין קטן דאינו פורס על
שמע מ״מ כוי לייבב דברי חתום׳ נאמר שקלרו בדבריהם
ומעכו על המבין בך סיה ברלה לומר בדוחק •

האמנם עדיין יש מקום לנפ״ד לאלוק שהרי התוס׳
עצמם בפ׳ הקורא פומד הקשו כן דמ״ם קטן
מסיומא דקטן אינו פורס וסומא פורס ופס אמרו לחרץ
דסומא כיון שהוא בגדול ובר דעת עדיף עפי מקטן וכיונא ביה
בתנו לחלק בפ׳ הקורא למפרש במשנה שכל כשלין לקרות
לת המגלה חוץ מתש״ו דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב
כבר מדאורייתא משא״כ בקטן עכ״ד וא״כ אכתי יש לומר
דסומא וקטן תרוויהו הוי דאות במצות אחנם נצנין פרישה
שמע חייבו שעמא דמלתא דזה פורס וזה אינו פורס דסומא
עדיף עפי מקטן כמ״ם חתום׳ עוד טעם ודעת ובריין דייכים
הנו לומרע״ הה מכ״ל דסומא חייב מדרבנן במצות אלינא
דר״י •

עוד אני חתה בדברי התום׳ בת״ם דאפילו רשות יכול
להוציא בר חיובא דרבנן כמו קטן המברך לאביו
דאשמע דקטן הוי דאות במצות והלא בחרת עדיכם היא
בהיא דבן מברך לאביו דקטן חייב מדרבנן דהבי איתא
התם בלחם אמרו בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה ובעו
לאפשר מינה דאשה חייבת בה״מ מדאורייתא דלי אמרת
בשלמא דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא אלא אי
אמרת דרבנן אתי דרבנן ומפיק דאורייתא בחמיהא ופריך
ולשעמיך קטן בר חיובא הוא אלא הכא בנאי עסקינן כגון
דאכל הכא שיעורא דרבנן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן ע״כ •
הרי לך הדגיא דקטן הוא חייב מדרבנן והיכי כתבו התום׳
דרשות הוא •

אבל נזה י״ל דקטן אינו חייב מדרבנן קרי ליה רשות
כיון שבא חיובו מאל נתורה חוץ וכמ״ש התוס׳ בפ׳
המוכל דקטן שנגיע לחנוך שאינו אלא לחנכו לע״ב דחייב
מדרבנן אינו פורס על שמע להוציא אחרים ובכ״ד אף אינו
נקרא דאש״ה התו׳ דהכא קרו לחיובא דקטן רשות כיון שאינו
אלא לחנכו • אחנם לפ״ז יש לדקדק דברי התו׳ דא״כ היאך
יכול להוציא דסומא מוציא אחרים בקנוס בלחמרם דרשות
קטן אף שהוא בר חיובא דרבנן בחי קטן דמברך לאביו והלא
מ״מ אחרינו דרבנן לעבר מ״מ אחרינו דרבנן להחיוב
מש״כ בסומא דיש בתורת חנוך לבר מ״מ אחרינו דרבנן להחיוב
אינו פורס בתורת חנוך • מ״מ מוכרחים
לומר דאחתם לא אחשבוה תורת חנוך לקטן מלתא היא
ונלו מעליותא היא עפי מסומא אף שאינו בתורת חנוך כיון
דחיובא דקטן אינו אלא חנוך בעלמא •

ובכן כ״ם אמור אשכחנא פתרי לדברי התוס׳ למאי
דסיגן בהו דמאי מייתו ראיה מהא דסומא
פורס על שמע דחייב מדרבנן לר״י דעדיין יש לדחות כדדתן
אם עצמם דאף דרשות הוא יכול להוציא בר חיובא דרבנן כמו
קטן המברך לאביו אמנם לפי מה שהכינו דקטן חייב
מדרבנן בתורת חנוך שפיר מייתו ראיה מהא דסומא פורס
על שמע וקטן אינו פורס ולי סומא רשות הוא ולא
מחייב אפילו מדרבנן אם כן מאי טעמא סומא פורס
ולאו קל וחומר הוא ומה קטן דאיתים מיהא בתורת
חנוך אינו פורס סומא דאפילו בתורת חנוך ליתים אלא כל שכן
הוא דאינו פורס ונזה אין מקום לדחות דעדיף עפי סומא
מקטן כיון שהוא בגדול ובר דעת וגם נתחייב בכר מדאורייתא
משא״כ בקטן וכמש״ל בשם התו׳ דשא ודאי ליכא למימר דעדיף
עפי סומא מקטן משום הנין טעמי שכתבו התוס׳ אלא דוקא
אם נאמר דסומא חייב מדרבנן כי אז ודאי יש לו חשיבו לסומא
מקטן כיון דתרוויהו מחייבי מדרבנן ועדיפא דסומא שהוא
בגדול ובר דעת ונתחייב כבר מדאורייתא אבל אם נאמר דסומא
רשות הוא ולא מחייב אפי׳ מדרבנן אז ודאי קטן עדיף ד
ליתים בתורת חנוך מסומא דאפי׳ בתורת חנוך ליתים וא״כ
הא קשיא דסומא פורס על שמע וקטן אינו פורס ליתים
בלרעא ונזרא בשמי שמיא אלא הרי לך דאיתים ברורה מבאן
דסומא חייב מדרבנן במצות לר״י ומ״ם פורס לפי שהוא
בגדול ובר דעת ונתחייב כבר מדאורייתא עפי עדיף מקטן
דלאו בר חיובא הוא וגם כל חיובו הוא בתורת חנוך ואכן אינו
פורס שהנע״ד בדברי התו׳ הללו ואם דל הוא לא מצאתי
מענה לא לכוותיים ולא לפחיתא מינים •

עוד ודאי להר״ן ז״ל בפ״ק דקדושין אחא דר״יוסף
דאמר מ״ד לי הלכה כר״י דאמר סומא פטור
מן המצות מגידנא יומא טבא לרבנן שם סגיא ככל דברי התו׳
דסומא חייב במצות מדרבנן ומשום הכי פורס על שמע דאם
דרבנן ואתי דרבנן ומפיק דרבנן ולכן שהול שהל דאם כן למה
אמרו קטן לא יפרוס על שמע והא כל שהביא לחנוך מחייב
מדרבנן ואי לזה דאיכא לאימר דקטן אינו מחייב דבנד כלל
דלאו בר חיובא הוא ומשום דחיוב עלים דאבהם רמיא ולפ״ז מא
דחיא בפרק מי שאתו בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה
ואוקימנא דאכל שיעורא דרבנן לאו בבן קטן אלא דאיהו
כיון דלאו בר חיובא הוא אפי׳ בשיעורא דרבנן לא מפיק אלא
אשה הוא דאוקמנא בהבי אבל בן בגדול מיירי וקמ״ל פומא
מברך ובור יונה משום דנעי למהני עלה תבא מתרם לאדם
שאשתו ובניו מברכין לו ע״כ • וכן כתב ב״כ הר״ן שם הרמב״ן
אלא ואתן בבר הקורא לאמרא אבל כשרין לקרות אלא המגילה
חוץ מתש״ו שהקשו בתוס׳ דקטן שהגיע לחנוך אם״ם לומר מוציא
אחרים בתגילה אלא כיון דמחוייב מדרבנן ליתי דרבנן ולעוקר
דרבנן דהכי אמרינן בפרק מי שאתו בני בן מברך לאביו ואשה
מברכת לבעלה דמוקים לה התם בדאכל שיעורא דרבנן ואתי
דרבנן ומפיק דרבנן וע״ז אמר הרמב״ן ז״ל שאינו ברין שקטן
אף על פי שהגיע לחנוך יוציא הגדולים ידי חובתן משום דלאו
מצוה דיש אלא דאינה דאיהו לא מחייב במצות כל עקר ומשם
שאמרו

אמרו בן מברך לאביו בבן גדול מיירי דאמרינן אמרי אמרינן אלא
אמרה והיינו משום שאינו יודע לברך והא דאוקימנא לה התם
בדאכל שיעורא דרבנן היינו משום דקתני דאשה מברכת לבעל
עוקמינן לה הכי לומר שאין חנשים חייבות בבה״מ דאורייתא
עכ״ל •

ואנכי בעניי נבלתו מפני דברי הרמב״ן והר״ן מלנו
בה״מ דאם בן מברך לאביו בה״מ בבן גדול
מיירי והא דאוקימנא בדאכל שיעורא דרבנן היינו דוק׳ באשה
מברכת לבעלה הוא דאוקמינן לה הכי דברים מתמיהין
מדברי הכי אית לתא התם בפרק מי שאתו דבעי למפשט דנשים
חייבות בה״מ דאורייתא מהא דתניא בן מברך לאביו ואשה
מברכת לבעלה אלא אי אמרת דרבנן אתי דאורייתא ומפיק
דאורייתא אלא אי אמרת דרבנן אתי דרבנן ומפיק דאורייתא
דמברך ולעמיך קטן בר חיובא אלא הכא במאי עסקינן ב
בדאכל שיעור דרבנן ומפיק דרבנן ק״ל. הרי מצינו דתלמוד
ערוך הוא דאמר דקתני בן מברך לאביו בבן קטן קמיירי ומשו׳
הכי אוקמינן לה בדאכל אלא שיעורא דרבנן דאתי דרבנן
ומפיק דרבנן ואדרבא תהא דבן מברך לאביו דקטן לאו בר
חיובא הוא דקמיירי בדאכל שיעורא דרבנן ומיהא קשיא
לאה דאשה מברכת לבעלה דמיירי נמי בדאכל שיעורא דרבנן
ואשה לא מחייבא אלא מדרבנן ואם אי הכי מדברי הרמב״ן
והר״ן ז״ל אין הקנס אל סקנה שכתבו דלא אוקמינן לה בדאכל
שיעורא דרבנן אלא הא דקתני אשה מברכת לבעלה אבל הא
בבן מברך לאביו מיירי בבן גדול ולא אוקמינן לה בדאכל
שיעורא דרבנן ונחפוך הוא •

הן אמת דיש מן סגיומים שכתבו דשא דאוקמינן לאלי
בריתא בדאכל שיעורא דרבנן לא קי״ל סבי בהאי
לוקמתא אלא כדבני לאשמעינן דאשה מצינות חייבות בה״מ
דאורייתא ואשום הכי אשה מברכת לבעלה אף אם אכל הכא
שיעורא דאורייתא והא דבן מברך לאביו מיירי בבן גדול
שאוציא את אביו אף אם אכל שיעורא דאורייתא ע״כ ודברים
אלו נתנו ליכתב אבל מ״ם הרמב״ן והר״ן דלא אוקמינן לה
בדאכל שיעורא דרבנן אלא דוקא בני אשה מברכת לבעלה
אבל הא דבן מברך לאביו מיירי בבן גדול הא ודאי קבי״ל
דהא לא אוקמינן לאה דאשה מברכת לבעלה בדאכל שיעורא
דרבנן אלא מכח הא דבן מברך לאביו דקטן לאו בר חיובא
הוא ומוכרח הוא דמיירי בדאכל שיעורא דרבנן וזה סבר
מדברי הרמב״ן והר״ן ממש סוף דבר ודאי דברייתא ביאבא
דבה ולא״ת • אם לא בגאמר דהרמב״ן והר״ן לא הוו נרסי
בגמרא ולעמיך קטן בר חיובא הוא כי אם הכא בגאי
עסקינן בבן בדאכל שיעורא דרבנן וקאי לאשה מברכת לבעלה
אלא אל כן מברך לאביו בבן גדול מיירי • ועוד עלה
בגמרא לפני לומר דהרמב״ן והר״ן אפרשי הסוגיא הכי
דהוה דבתחילה בעא מיניה רבינא מרבא אם נשים חייבות
בה״מ דאורייתא לו דרבנן ופשיט ליה דבא מסא דתניא בן
מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה דלא״ב דאורייתא אתי
דאורייתא ומפיק דאורייתא אלא״ל דרבנן אתי דרבנן ומפיק
דאורייתא והבין רבינא מדברי רבא דבעי למימר דהיינו
דקמ״ל הברייתא דאשה חייבת בה״מ דאורייתא ואלא קשיא
ליה דבעא לרבא דלדעתך דאם אחת לאשמעינן מתניתא
א״כ הא דבן מברך לאביו אי בבן גדול קמיירי מאי קמ״ל אלא
דפשיטא היא אלא מוכרח אחת לומר דבבן קטן קמיירי והא
קמ״ל דקטן מברך ומוציא לגדול ואלא קשיא ליה ולעמיך
קטן בר חיובא הוא ואילך יכול להוציא אל אביו אלא הכא
בגאי עסקינן בבן בדאכל שיעורא דרבנן ואתי דרבנן היא
דאשה ומפקא דרבנן אל בעלה נמי ודאי פשיטא היא אלא
הא קמ״ל דסופר מברך לאביו בבן גדול מיירי וקמ״ל הא דקתני בן מברך
לאביו בבן גדול מיירי וקמ״ל דשופר מברך ובור יונה ומ״ל הא דקתני בן מברך
לאביו בבן גדול מיירי וקמ״ל דשופר מברך ובור יונה וכמ״ש הרי
ומשום דבעי למתני עלה תבא מתרם לאדם שאשתו ובניו
מברכין לו אמנם אכתי אקשה דאינא פרכא דמסיכא משמ״
ליה לרבינא מדברי רבא דס״ל דשא קמ״ל מתניתא דאשה
מיינת בבה״מ דאורייתא עד דיליף מינה להא דבן מברך לאביו
בקטן מיירי דקמ״ל שמוציא אל הגדול כאתור ואחת ק״ל קטן
בר חיובא הוא אימא דאמת ליה לאתא אלינא דרבא דאשה
מיינת בבה״מ דאורייתא ולא אחת לאשמעינן הנייתא בין
בשאר בין בבן אלא דשופר מברך ובור יונה ומשום דבעי
למתני עלה חבא מתרם כו׳ ועדיין צ״ע •

ועוד הגני יוסף להפלגה על הר״ן ז״ל שפיא סותר
אלא בעמו דהא בפר״ק דקדושין סתם ובתב ם
הלודים כדברי הרמב״ן ז״ל מתם דקטן לאו בר חיובא הוא
לאינו מדרבנן ולא אוקמינן לה בדאכל שיעורא דרבנן אלא
הא דאשה מברכת לבעלה אבל הא דבן מברך לאביו מיירי
בבן גדול כמו שבתבנו לעיל • ואלו בפרק לולב הגזול אלהלי
בריתא עצמה בתא להדיא דלסף אוקמתא דאוקמינן לה
דאשה מברכת לבעלה בדאכל שיעורא דרבנן מי קתני נמי בן
מברך לאביו הייב בן קטן דחיובים מדרבנן עד כאן דבריו •
ואם כן דבריו סתרי אהדדי ולא פוד אלא שבפרק הקורא
פומר כתב בחיוביא לאנוק על דברי הרמב״ן מתמה קושיא
אחרת שהקשה עליו ובפר״ק דקדושין סתם וכתב מסברא
דנפשיה בדעת הרמב״ן •

עוד זאת מצאתי לפר״ן ז״ל בפר״ק דקדושין ובפרק
בתרא דר״ה אחר שבתב לוחות רלוות ד״ה בהניה
דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמה אף על פי
שבעורות מהם כתב וזה לשונו ואף על פי שנרחו דאיתיהו בל
ד״ה הסכימו אחרונים לדעתו דהברכות כיון שנשלות מכר
דכיון דאמר רבי יוסי בר חנינא גדול המצוה ועושה ממה
שאינו מצוה ועושה מדקאמר גדול משמע דש בל פי שאינו
מצוה שבר הוא נעל וכיון שבכלל המצות הן מברכות עכ״ל •

ותמיהא לי מלתא דרב דקא מהדר לדיוקא דדקתא
גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה
שאמר דאף מי שאינו מצוה ועושה הוא נעל דאם לאו מכללא
לאתמר ממי שאינו מצוה ועושה הוא עשל שבר אלא בפירוש
לאתמר אחם בפרק קמא דקדושין בלחוחו פרק ובלחוחו מקום
סמוך ונראה לזה אמר רבי יהודה ואם אמרו שאלו את
רבי אליעזר בר חיכן כבוד לא ואם אמר לחם בלו ודאי אם
עשה גוי אחד לאביו כאשקלון ומאה בר נחיגה שמו פעם א״
בשמונים רבות שבר והיה המפתח מונח תחת מראשותיו שם
אביו ולא ביערו לאמר נתן לו המקום שכרו ונולדה לו פרה
אדומה בעדרו ובכמו חכמי ישראל אלנו אמר לה אם יודע אני
בכם שאם לבי מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנים לי
אלא לבי מבקש אלא אותו הממון שהפסדתי בשביל אלא
אמר רב חנינא ומה מי שאינו מצוה כך מצוה ועושה על
אחת כמה וכמה עד כאן • ובתב הר״ן ז״ל ומה מי שאינו
מצוה כך הקדוש בריך הוא שלם לו שכרו עד כאן • הרי שלך
לפניך הדבר מבואר להדיא תלמוד גדול ומעשה גדול ולמה
מי שאינו מצוה ועושה הקדוש ברוך הוא נותן לו שכרו ול״כ
אמאי לפריך ליה לפר״ן ז״ל לאתויי מדיוקא מדקאמר גדול
ממשמע דאידך הוי קטן ויש לו

ירתן תמיהת להה נפר"ק רע"ז ר"ג ונפ"ר רב"ק רפ"ל"ח והני
רב יהוה עמד ויתיצב ארץ ראה ויתר גוים מלי ראה
ראה ז' מצות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתיצב
לחם ופריך אחנורי לתנור מצינו חומץ נשכר ומשני אחר מר
בריה דרבינא לומר שלף על פי שמקיימין אותם אין מקבלין
עליהם שכר ופריך ולא והתניא היה רבי מאיר אומר מנין
שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא כהן גדול תלמוד לומר
אשר יעשה אותם אדם אין אדם אלא כהן גדול ואי בקש פחים לוייש ישראלים לא
נאמר הלא האדם אם לאדם שאני גוי ועוסק בתורה הרי
הוא כב"ג ומשני הלא לומר לך שאין מקבלים עליהם שבע
מצות ועושה הלא כמי שאינו מצוה ועושה ת"ר חביבה גדול
המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה ע"כ: הרי לך
בהדייה במרא ערוכה ומתניתא ומי שאינו מצוה ועושה יש
לו שכר והרי הוא כב"ג ונמ"ל להר"ן למשמע לה מדיוקא דלמ"
גדול המצוה מכולל דליכא קטן דיש לו שכר:

ויש ליישב מוחק דכל מלי דאמר תלמודא דמי שאינו
מצוה יש לו שכר וכן מה שאמרו בהחוא מעשה
דרמא בן מתיה שמה שלידע לו שנולדה פרה אדומה בעדרו
וקבל שכרו אותו מיון שהפסיד הוא כדי לסלק לו שכרו שכבר
לא אכין לא אמרו בגמר כן אלא מדיוקא דאמר א"ר גדול המצוה
ועושה ממי שאינו מצוה ועושה דמרקאמר גדול משמע דמי
שאינו מצוה ומי קטן הוא ויש לו שכר מועט ופמ"ש הר"ן ז"ל
ומשם למדו בגמרא לומר כן והר"ן ז"ל נקט עקר הילפותא
דילף מינה בגמרא לא זה ראיתי לומר לדעת הר"ן ז"ל לפי
תומר סנוסא לף אלין לו כדי שביעה ואינו מרגוס?

עוד ראה זה מצאתי בכתבי הקדש שלהרב ר"א חרח"ם
מרן הקדוש זלה"ה בתמוכי קמתאם על דברי הר"ן
הלנו מהא דאיתא בפ"ג דיומא דף כ"ח אמר רב קיים אברהם
אבינו כל התורה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי ויאמור
משמרתי כו' ת"ל רב שימי בר חייא לרב אלעזר ז' מצות ותו
לא הא אותי נמי מילה ואלעזר ז' מצות ומילה מ"ל ה"כ מצותי
ותורותי למ"ל אמ"ל ואלעזר רב אמי קיים אברהם אבינו
ואפילו עירובי חצירות שנאמר ותורותי אחר דברי תורה וה"
דברי סופרים ע"כ: והכי נמי אנן בסוף קדושין מצינו שאמר
ר"ל לא כל התורה עד שלא נתנה שנאמר עקב אשר שמע
אברהם בקולי ויאמור משמרתי מצותי חקתי ותורותי ע"כ:
הרי מבאן מוכח רבא לאוריתא שכל המקיימה אף על פי
שאינו מצווה הקב"ה קונה לו שכר וכמו שכן מצינו בר"ל
שקיים כל התורה עד שלא נתנה והקב"ה קנה לו שכר שאמ"ל
הקב"ה לאברהם והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם
אביך והרביתי את זרעך פו' והתברכו בזרעך כל גויי הארץ
עקב אשר שמע אברהם בקולי ויאמור משמרתי כו' וא"כ קשה
על הר"ן דאמאי לא קילף מאברהם יצחק ויעקב דאורה וקאיל
בתר דיוקא דאר"ח גדול המצוה ועושה דמשמע דמי שאינו
מצווה נמי יש לו שכר אלו דבריו ז"ל?

וצ"ע אבל חשבתי דרבי דמה שלא הביא הר"ן ראיה
מאברהם משום דיש מקום לדחות הדחה דאם
בגלמא דמה שקבע הקב"ה שכר לא"ה אינו נשבע שקיים כל
התורה עד שלא נתנה אלא דוקא עקב אשר שמע אברהם
בקולי וקיימו על ז' מצות ותו לא מהתם לגבי נח אן כמו שפי'
רש"י ז"ל בפירוש החומש אשר שמע אברהם בקולי כשנסיתי
אותו בתלי דקרסיים נקרא ויאמור משמרתי מצותי חקתי
ותורותי דהיינו שקיים כל התורה לא עליהם נאמר כל הברכות
שבתורה' פענין אלא כיון שזכה שנתן שקיים מה שנתן

לו ספר בכל שנתו. אמנם מתניתין דקדושין משמע שקבע
לו הקב"ה שכר על כל המודים דהכי תנן מתם המודים משמרתי
מכל רע בעבורתו ונתנת לו אחרית ותקוה בזקנותו כו' וכן
הוא אומר בלברהם אבינו ואברהם זקן בא בימים וה' נתן
את אברהם בכל מצינו שעשה ת"ל את כל התורה עד שלא
נתנה שאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי ויאמור משמרתי
מצותי חקתי ותורותי ע"כ. הנה מוכח להדייא שלפי שעשה
ת"ל את כל התורה עד שלא נתנה הנה שכרו אתו וה"ביארך את
אברהם בכל לעת זקנתו:

אמנם גם כזה יש מקום לנפ"ד לחלוק שלא נתן הקב"ה
שכר לא"ה אלא דוקא על ז' מצות בני נח
שנצטוו עליהם ועפ"ק בחולת ז' מצות וקיים אותם הא
דקתני מצינו שעשה ת"ל את כל התורה עד שלא נתנה לאו
למימר שקבל שכרו על כל התורה אלא ה"ק דרי מצינו שעשה
ת"ל את התורה עד שלא נתנה וכ"ש ז' מצות שנצטוו עליהם
ולכן קבל שכרו על ז' מצות ואו לא לפי שנצטוו עליהם אבל
על שאר כל התורה מצינו למימר שלא נתן לו הקב"ה שכר
ולכן לא סגיא לאיים פר"ן ז"ל מהא דאברהם לפי שיש מקום
לדחות לדחות זה היה נראה לומר לדחות

אמנם לפי קטיא דא קשיא לי לדידי אתיקדא דאינא
של החוס' שרתים להגיא לאיים דנשים מברכות
על מ"ע שהזמן גרמא ורבותינו בעלי התוס' ור"ן ז"ל תחרו
מכתם מקומות להגיא לאיים לזה וילולו למצות הסמוך והלא
יש לנו ראיה ברורה לזה מאברהם אבינו שלא היה מצוה
ועושה ואעפ"כ היה מקיים מילי דברכות וכדאתמרינן בפרק
הנושאין מ"ר יהודה אמר אחר רב ואיתימא רבי יצחק יודעים היו
הנושאים מ"ר יהודה אמר רב ואיתימא רבי יצחק יודעים היו
אבותינו אברהם יצחק ויעקב שהקב"ה נתן לבם לקיים כל התורה
אפילו עירובי חצירות שנאמר ותורותי אחר דברי תורה וה"
דברי סופרים ע"כ. והכי נמי אנן בסוף קדושין מצינו שעשה
ת"ל את כל התורה עד שלא נתנה שנאמר עקב אשר שמע
אברהם בקולי ויאמור משמרתי מצותי חקתי ותורותי ע"כ.
הרי מבאן מוכח רבא לאוריתא שכל המקיימה אף על פי
שאינו מצווה הקב"ה קונה לו שכר וכמו שכן מצינו בת"ל
שקיים כל התורה עד שלא נתנה והקב"ה קנה לו שכר שאמ"ל
הקב"ה לאברהם והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם
אביך והרביתי את זרעך פו' והתברכו בזרעך כל גויי הארץ
עקב אשר שמע אברהם בקולי ויאמור משמרתי כו' וא"כ קשה
על הר"ן דאמאי לא קילף מאברהם יצחק ויעקב דאורה וקאיל
בתר דיוקא דאר"ח גדול המצוה ועושה דמשמע דמי שאינו
מצווה נמי יש לו שכר אלו דבריו ז"ל?

וצ"ע אבל חשבתי דרבי דמה שלא הביא הר"ן ראיה
מאברהם משום דיש מקום לדחות הדחה דאם
בגלמא דמה שקבע הקב"ה שכר לא"ה אינו נשבע שקיים כל
התורה עד שלא נתנה אלא דוקא עקב אשר שמע אברהם
בקולי וקיימו על ז' מצות ותו לא מהתם לגבי נח אן כמו שפי'
רש"י ז"ל בפירוש החומש אשר שמע אברהם בקולי כשנסיתי
אותו בתלי דקרסיים נקרא ויאמור משמרתי מצותי חקתי
ותורותי דהיינו שקיים כל התורה לא עליהם נאמר כל הברכות
שבתורה' פענין אלא כיון שזכה שנתן שקיים מה שנתן

אינה דבר חיובא עכ"ל. אלן נמי גבר מתורתם של רבותינו
בעלי התוס' למלי דחוינן כה דשלחי לברכם דרב"ג בוגרי"ם
מעוסדהוי מינה דבר חיובא לפיכך קבע לו המקום שכר על
קיום התורה עד שלא נתנה וגם היה מברך הברכות לפי
שעתידה תורה לנתנה אז המצות על מין אלמלי משל"כ נשים
דמני נמי בעלי זכיין כי לבונם הן פטורים עע"ב פחזע"ב?

ויש כדאמרת ראיה לזה ב"כ מדנרי רו"ל דגרסינן בסוף
דב"ב אמ"ר יוחנן ה' עבירות עבר אותו רשע עשו
באותו היום ואלו מנייהו קחשיב בת על נערה המאורסה ב
ושם את הנכרים וכתבו אחו' ות"ל ראלא לא נצטוו בני נח על
נערה המאורסה כדאתרינן בפרק ד' מיתות נסולת בעל יש
לסס נכסה לחוסם ולא נעלם אין עסה בחומר ר"י דאמר
בלא נצטוו מ"מ מבוער הדבר כמו ושם את הכנרים תעב"
שלא נצטוו של כך ע"כ. וכ"כ סר"ב יפה תואר בג"ר סס"ל
סימן ד' והניח דברי התוס' וכתב לבי שמירות תורה לאסור
ע"כ. הרי מצינו שיש הפרש גדול בין ת"ל וזרעו לאחי נפי
שהרי אבי אבו הרשע קרי לה עבירה דבר שעתיד תורה
לאסור אשת"כ נשים אם לא יקיימו א"ע שהזמן גרמ"ן אין סס
עון אחר חטא בלא. ובזה מצאנו מקום טעות לאחר"ן ז"ל דלא
יליף מאברהם לנשים שנצטוו שבר אבל מ"ע שהזמן גרמא
הנם דלא יליפי התוס' ואר"ן מאברהם אבינו לענין הברכות
שהנשים יכולות לברך על מצות שהזמן גרמא ובם הרמב"ם
וסיעתיה ס"ל שאינם יכולות לברך ולא לפרו מאברהם אבינו
שהיה מברך משום דשאני אברהם דליכא לאיולף מינה בדבר
האמור.

ועוד לאלוה מלין דאין ראיה מל"ה משום דהנה נקו
לאבנם דעלמא דאב"ג דלא נצטו על התורה מ"מ
לא מיתעסק הכתוב בסדיה לאמר שאין חייבים בתורה מצות
מש"כ נשים ראתעסקינו מקראי לסדיה שאין חייבות בא"ע
מהנ"ג ובדאיתא' בפר"ק דקדושין וכן נמי שומא לרבי יהודה
מרבו התוס' בחלה לסבותו לנשים משום דאיתעסקינו מקראי
להדיא לר"י מפטור מכל המצות בדאיתא בפ' החובל לכל
מצות שעולם לא נצטו על התורה וגם לא אתמר ומה
שלא נתנו להם התורה אינה נמדרש על פסוק ופת לכל
מקן תתת הנשים זמן היה מתנתן תורה לישראל ה"ר ביני
זמן היה לאותו דבר שאינם נתנו לאעלה מן השמים ובכ"ו
יסה נתנו לאמה מן השמים ולי זה זו התורה שנאמר ויבאר
אלהים את כל הדברים האלה לאמר עכ"ל. וה"כ עמקו
מתבונתיו ים שלא נתן התורה אלא בזאת מ"מ מחנות
מקיימות עליהם תנא ברכת טוב:

ובאותו עמין נחזור לבאר מאמר שהתחלנו ראיתא
במדרש טוב יעל מסכן והכס הזה יצר הטוב ולמה נקרא שמו יעל כי אין
מזדווג לאדם אלא מבן י"ג שנה ומעלה ולמה נקרא שמו
מסכן שאין הכל שומעין לו ולמה נקרא שמו חכם פחות מלמד
לת חברות לדרך הישרה מפלך זקן וכסיל זה יצר הרע ולמה
קורא לתו מלך שהכל שומעין לו ולמה קורא לתו זקן פחות
מזדווג לו מילדותו ועד זקנותו ולמה קורא לתו כסיל שאות
מלמד לאדם לדרך דעה אשר לא יודע לחזור עוד אלינו יודע
כמה שנה ומה יסורין באין עליו כי אבית הסורים ינא
לפלוך דפוח מכשכש לברייתא כמן בינו סרייתא (ובגירס"
ז"ל שהוא המזווג לאדם בשעה שיולד אמעי אמו מאקום
עשות ומרמון) כי גם במלמוחו נולד רש בתלכות של יפה"ר
נולד רשותו של יפה"ר ומשמלך בלדם נולד הרש המסכן
הטוב עמנו) פ"ב. ובאין הגן פולל וכי כל חכמתו של שלמה
נמה לגמרנו כי טוב ילד מסכן וחכם מן יפה"ט ממלך זקן וכסיל
זה יפה"ר כי מי לא ידע מזה והלא המל יודעין ואפילו חינוקות
של בית רבן מגם מה שבב יפה"ט מינה"ר ומאותיהם מוכיחין
עליהם כי זה טוב וזה רע ואלי קמ"ל הדושא שלמה בחכמתו
גם בכל הדברים אחלה אחר לא ידע להסיר עוך
כי אבית הסורים יצא למלוך כי גם במלכותו נולד רש כולם
חס מותרין ומודעין ואלי נפקא לן מדיסון.

אבן כדי לחבין זה ראשונה נצאי שנים כתובים הבאים
כאחד אחר קחלת שימן י"ח סמוך נחור בילדותיך
ויעיבך לבך ביאי בח רותיך והלך בדרכי לבך ומראה עיניך
ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט והסר כעס מלבך
והעבר רעה מבשרך כי הילדות והשחרות הבל ובזבר אח
בוראך בימי בחורותיך כו' והם לבחורים נראים שלא יש סדרים
שלמה סותרין זה את זה אלא שסתרין עקר אות ופחיה
והוא בא"ס שמה בחור בילדותיך ויעיבך לבך ביאי בחורותיך
והלך בדרכי לבך ומראה עיניך דנראה שמשיחו עצה הסוגנת
לו לעשות בדברי האלה ובוא חזר בו בחיך כדי דבור ואמר ודע
כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט ולא עוד שלא דמעיקרא
מלי סבר לאמור לו שמה בחור בילדותיך כו' והלך בדרכי לבך
ובמראה עיניך דמשמע שהחרים הרגועם ליח דין ולית דיין
ודברי זה סותר לדברי מדע"ה שאחר ולא תחרו אחרי לבבכם
ואחרי עיניכם. והנה רו"ל בגמ' גיטין שסרגיסו בוס דברסינן
עם"ו דבשם אחר רב קונא אלי ובחיב שמה בחור בילדותיך
כו' ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט ע"כ דברי
יפה"ר מבאן ואילך דברי יפה"ט ומיר"ש ב"ב עד ודע כי על כל
אלה ודברי יפה"ר עכ"ל. ובדיין הדבר נריך ביאור כי אילו
ולמה סבית שלמה בחכמתו דברי יפה"ר שנשיין אחר מינוקת
וח"ל כאלו נותן יד לפושעים הקים לנטות בדבריו ואם הכונה
שמה שהביאת דברי יפה"ר הוא כדי לסבית דברי הי"ש המבטל
אלומרו כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט כך מ"ל לומר
אם חשמה בחור בילדותיך ואלך בדרכי לבך ודע כי על כל אלה
יביאך האלהים במשפט והיכי קאמר לה בלשון חיוב שמה
בחור והלך בדרכי לבך דמשמע דיהיה שמשיחו עצה נעשות כן
ועוד מ"ל דנמאלי קמבלני יפה"ר עם יפה"ט ומאלי דעתיה דיעלי
הרע לאחר כדברים האלה אלא שעשה ריח ריח ורחי הפה"ר
אינו מסית ומדיח אלא שום עצה ופסקי הרא"ם ולענה ומכאל
מלי פסקא. ועוד מ"ל דיפה"ר מסית ומדיח לאדם בין בימי
שמחות בין בימי חזקנה והכא אמלי קאמר שמה בחור
בילדותיך ויעיבך לבך בימי בחורותיך דמשמע דוקא בימי
בילדות ובתחרות סוף שמשיחו לתשוקה.

אמנם נראה לע"ד לומר דיש מקום לדברי הגאון הרב
בימי הילדות והשחרות והוא שכבר ידוע שהאדם
בל זמן שלא הגיע לי"ג שנה ויום אחד אינו בר עונשין לא בדיני
אדם ולא בדיני שמים וגם אינו חייב במשה מן התורה אלא
מדרבנן בתורת חינוך לבד וגם אחר י"ג שנה אם שחייב במצות
מדאוריתא מ"מ אינו בר עונשין בב"ד של מעלה עד שיהיה
בן עשרים ונאלת היתה לו ליפה"ר שבא מחמת שעבה אלוהא
ובחא דהיתרא עדיף לומר לאדם שמה בחור בילדותיך
ויעיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך
דהיינו עשה מה שלבך חבן בילדותיך אי שנים עקורים י"ב שנה
לבי שאינו בר עונשין אף בב"ד של מעלה וגם בימי בחורותיך
אלו שנים שמי"ג שנה עד עשרים שנה כי בימים ההם אין דין
וחשבון בב"ד של מעלה וא"כ לבאורה נראים דברי אלמא ונדק
לכן שלמה בחכמתו הביא דברי בלשון חיוב ועצה הכונה
לבי פרגריים לפס שורש ועיקר: אמנם אף ע"ז לא רעהו
ותקרו

דאקרו מזה יצה"ר בלשון נופל כי ע"כ הלא יגיעך הלא יהיה בעשבים והעצים יוכן כמ"ש בזהר הקדוש ריש פ' ויצא ד"ל ת"ש על דא אקרים יצה"ר עם כל מה שאמרו דלת ליר בנין דיהיין ליה דהא כד לחי יצה"ר לא יכל בר נש למחיתן ליה ודמי עלים כמעולא כו' הוא רשע ערום כמ"ל והנחש היה ערום והאדקרים ושרי עמיה דבר בם עד לא יתיה מבריה לאחרא עלים ובגין דאיהו אקרים זהא לאטעין ליה לבר נש בחדים ולא ביו נוקבא ליהיה בתלו הטעין בל בתיבה כל מעולין ועלמ"ל בגין דהוא רשע ערום דאקרים בחדיה ועל דא אמר עלמה ואכלת המסכן בזוה ובריו ליהיה נשמעין בגין דהא אקרים אחרא כו' בר בם זכאה דא הוא ולא חיין בהוא רשע ערום דיצה"ר עד דיתי חבריה דאיהו יצה"ט ובגין דא בני נשא ליהין בשלין לעלמא דאתי בל"ל: נמצינו לפרין מובריו זוהר הקדוש דאם ישמע אדם לדברי יצה"ר קודם י"ג שנים שב ליהו סכול אף אחר י"ג שנה שתחייב בעונות לדברי יצה"ט שנה אן ואדרי הוא כמשה בבר יבבד מתנו עלת היצה"ט לפי אפר הרגל ללמד אחר עצת היצה"ר ועל דא בני נשא בשלין לעלמא דאתי אבל בר בם זבאה הוא מי שהיו מלחמין לעצת היצה"ר אף בשהוא קטן קודם שיגוה היצה"ט: ופשוט יעוה שכל בנין דברי יצה"ט כלומרו ודע כי ע"כ הלא יגיעך הלשנים בחשבון לומר דאף שעתה הייך בר בעונין מ"מ בשתגיע לעשים שתיים בר עונשין אז לא הוכל לעבות מעבר הן חיים ברחשונים ואז יגיעך הלשנים בחשבון על כל הלא וכמ"ש בזוהר ועל דא בני נשא בשלין לבלמה דאתי דהיינו שיגיעך לאותם נמשבון וחא בחמה לבן לפי ששמעו לעצת היצה"ר קודם לי"ג ו"ש חא"כ ואחר בבם מלבד הבבר דבם מבשרן לומר בחם חבים אחר עצת היצה"ר בימי בחרותך אז בבר בחרבק היצה"ר בלבך ובשרן דאגיע בהו בהרה ובריך לחם לחסיל בבם הוא היצה"ר מלבד הבבר דבם הוא יצה"ר שבקרא דבם הוא יגיעך הדבלי אחר לבן ובבר לת מרוש ואיך יכול כל בשר עליך הדבלי אחר לבן ובבר לת מרחיך בימי בחרותך קודם שיבוא בר בן לבן לבן בבר בבר בבר

בוחה וקורא ראשון מי האיש אשר נטע כרם וגו׳ ואל״כ מקרים
כרם לבית ונפטם שניה נעת עורכי המלחמה הוא חומ׳ בית
התלם ואל״כ כרם כתחום בחורם ובדבר צריך תלמוד ראה
מנ״ל לרמב״ם לומנם עקרה ומלחמה סבי אותה נמרה שם
רק ב״ג ת״ר פעמים מדבר עמם אחר בספר ואחר נמלחמה
בספר מהו אומר שתעו דברי מערכי המלחמה וחזרו ב
פמלחמה מהו אומר אל ירך לבבכם כו׳ ומתב הרב נעל נמ״ב
מדברי רש״י ז״ל משמע מתרגם דהכתן היה אומר בספר מי
האיש ומי האיש וכן מי האיש הירא ורך הלבב היו אומרים
משטרים ולא היה חוזר מי שרצוי לחזור ונעת עריכת ה
המלחמה לא היה אומר הכתן אבל אל ירך לבבכם אל תיראו
ואל תחפזו לבר וכן בדבר וכל שהר הלוחרות לומה לי לאומרו
בשעת מלחמה כיון דבבר הזהירם בספר ובבר חזרו הראוים
לחזור אבל מדברי הרמב״ם ז״ל משמע דבספר אומר מי
האיש אשר נטע כו׳ ואל״ב בשעת מלחמה אומר ואומר לוחם
שרוים וקשה דבין דבבר חזרו לומה לי לאחרות אן וסר נעל
כ״מ הרבים בזה ומתב שרבינו מפרש דאמלי דקאמר בספר מהו
אומר שתעו דברי מערכי המלחמה היינו שאומר לכם מי
האיש אשר נטע כו׳ שיהיו מוכנים בשמעו דבריו שבית ב
המלחמה יחזרו לשם אל״ב קשה מי דחקו לרבינו לפרש כן כו׳
יע״ש עכ״ל הלא״ם ״

ואנכי בעניי יגעתי ומצאתי חנא דמסייע ליה לרמב״ם
ז״ל דהוא בספרי זז״ל והיה בקרבכם אל המלחמה
אינו אם היום הקרבים בו למלחמה בשאול אומר ואחר הלחם
שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה הרי היום הקרבים בו
למלחמה אומר אתם אל מה תלמוד לומר והיה בקרבכם אל ה
המלחמה כיון שאינבים לספר כהן מתנה בהיום כל המלחמה
הלבו ואל יחתו אתם ואל יפחדו ויאמר אליהם לאמר ויאמר לדברי כהן
מדברי המלחמה ויחזור כל״ל ״ הרי לך נהדיא מדברי חנא
דספרי מבואר דבספר הוא אומר להם מי האיש ומי האיש
אלך אל המערכה לשמוע דברי כהן וישוב לביתו וסיימו כדברי
הרמב״ם מתם שיהיו מוכנים בשישמעו דבריה שבית במלחמה
יחזרו לשם ואל נקשה ליה לחנא דמסדרי רחיצה חוזרין מן
הספר בר שיחזיר אותם פעם שבית במלחמה מובחיב ילך
ויטוב לביתו דאמלי אכבל קרא לאמר ילך ויטוב דהשבי בית
אחרא אי אלך לביתו אי ישוב לביתו אל בא בלמד שילך לחלחמה
לשמוע לדברי כהן בעם פעם ואל״כ יחזור כו״ אמנם אכתי
קשיא דמנו״ מאלי אתרינן בית חדי וחמי ולא סבי בחדא מנייהו
ולא סיתם לו לרמב״ם ז״ל לאחר דבבעם דאשונה נקיט סדרא
אשר נטע בריאשה ואל״ב אחר פנה ובסדרא תניינא נקיט אחר
בנה בריאשה ואחר אחר נטע ולכך נימרינהו לתרוייהו לאחר
בספרי ואחר בעת המלחמה והוא לומדינו דלבעמים צריך
לחקרים בית לכרם ולבעמים מבבי ליה לחקרומי כרם לבית
זבה״ג לומר לחדש אמאי דמשמע בקלגלת דהסדר הוכן
הוא כרם ואל״ב בית בתב״ל ומן המקרילות אחזורים בבנין
משמע להבך אלא ודאי דבעמים בעמים יש ובדי לבאר אם
בנין ונדוש בת״ם בלמה בחכמתו הכן בחוץ מלחכך ומשמע
דמדרש לה הכנה ומזמנה בעלמא וסבי הו״ל לומר בשם בחוץ
מלחכתך ומוד בת״ם ובתרב בנרא לך דהיינו כרם ומלבון
ובתרה ברבוי ה״ל זהות כבוי לנקבה הנסחרת אשמע שהוא
חוזר אל המלחכה הנזכרת דהיינו בית ואל״ב חובר קשה
שבית בכרם ובא תרבה בית ומבוד בת״ם דש״י ז״ל ובתרם
בשום לך ונבנה מלחכתך בשום לך בע״ל דאין מנין אלא
אחר דאם כוונתו בת״ם ונבנה מלחכתך דהיינו מלחכה
הנחרת שבית בית הא קשיא מובא דבבת״ דרשינן ליה זו כרם
ואם אמר מלחכתך דהיינו כרם לא כן אם אל לחמיצנו

בדברים אלה אם ליה לאימר ומתרם ונבנה ותו לא ובל
הדברים שבתב מלחכתך בשום לך לך לאמר״ אבן הכרלה
אשלי לומר שבספר הנאות הוא כן שיתחיל הלום לבנות לו
בית ובינו ובינו בשאול עוסק בבנין יקנא לו מלחכה ה
המערכה אותו דהיינו כרם דאל ואלי מלי דקא״ל קרא פרר
אי הלום אל הדרך אשר ילכו בה לאו דוקא כרם אלא ה״ב
כל מלחכה המערכה אותו וכא״ב ברמב״ם ואל״כ לא ברינה
שבוי זמן כמו בבין הבית ולא כן לבשאלים בזמן הבית אז בבר
ביון מלחכה המערכה אותו ובזה מקרבה הנייתם בל א
מלחמת הערכים וקושא ואתיא קודם להנאת הבית ועל בי זה
אתי בשיר דגרים ודייק שלמה בתבמתו לומר הכן נמון
מלחכתך זה בית דהיינו שיהחיל להכין בבין הבית בתחילה
ובינו דקאמר הכן דהיינו הכנה והזמנה מלחה בעלמא ולא
פיבחדר הבנין ואל ובתרם בשום לך זה כרם והיינו כמיבוש
רש״י ז״ל ונבנה מלחכתך בשום לך לומר שתהא מיבא ובומר
מלחכתך המערכה שהוא בבין הבית אחר שקרבת מלחכה
המערכה שלא הבלה ובהיינו דדייק וקאמר בשום לך דהיינו
בזמן שבבר נמערה מלחכה הבדה ובבר בהבית מאמנה ובזה
שאמר לך לומר שבבר היה מוכנת לך אחר כל זה ובבית
ביתיך זו אשה ולכן לא נאמר אחר אלא דוקא בבי אשה ולא
קודם ובתרם בשום אשה ומ״ש ועתרה הוא חוזר ל המלחכה
הנזכרת למעלה וזוהי חכמתו של שלמה והיינו דבתיבים ד
דשאמר בלבון המלה הוא״ל בחר היטב הטור הכון דבר
בעתו דבור על תוכניו וכן נרמה ליה לתנא דבריה לאתויי
מלמה שאחר שהבית ראוים אין התורה משום דשמה בחר
אלא התורה ישרי ולבן אל הדברים בתוכנות ודעת״ כיבינו
לתיון דלעבין המלה הוא שמתחיל בבנין הבית אשה אבל
לבנין הנאה שרוצה ליהנות בבית אם מלחכת המערכה קודם
לבית ה״ב מה שמתחיל בבית בבשאל רוצה לבנות בית
אלא מרלה ובר סוף המנס אם הוא דונם לקנות בית מוכן
ומזומן אז אדאי נריך להקרים מלחכת המערכה תחלה שהרי
הנאת המערכה קודמת לבית״ ובל בי זה הנה מקום יבוב
לדברי הרמב״ם ז״ל שכתב דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם
מלחכה המערכה אותו תחילה ואל״כ יקנה בית ודירה לפי
שלבנין קנין הבית מלחכת המערכה קודמת ומה שלא הבית
סדר לאדם ברוצה לבנות בית שיתחיל בבנין תחילה לפי שאין
כל אדם זוכה לבנות שיש אחרים ובפרט בזמרון האחרונים
מבלתם ברתם אין הבים ולהבי לא חיים הרב ז״ל להיבטל
לאין דמעי לבלק המנה ובוד שכל העוסק בבנין אחמסכן
ולא זו הדרך אל בעלי דעה ועל בי התחול בחורת מוקדם
שהם מקום יבוב לומה שהבך הרב ז״ל סדרן של בחונים
ובקדים לאחר בעבר לאחר בבר ודאל על בי מה שהקדמנו
מדברי הרמב״ם ז״ל בהלכות מלכים ובספר הזה הקדים לאחר
בעבר לאחר בבר והיינו בעתה דבא לאמרינו דלבני קנין הבית
מלחכת המערכה קודמת ז״לכן הרב ז״ל דמיידי בקנין הבית
בבי סדרן אל בחונים הלאמרים בספר אבל סדר בחונים
המחוברים בפרשה הם המדברים בשעת מלחמה בבי בבין
הבית שהחיל בבנין הבית״ ״

ועתה אחי אשר הרוקה נמי דקתני בברייתא מינה
אדם בית ונטע כרם ולא פסיק בעמא לבנוייה
לומר שיבנה בית ואחר כך יבבע כרם בדקתני בסיבא ואחר כך
ישא לאה משום דבבי בית וכרם בעמים מעמים יש לבעמים
בבית קודם והיינו בבי בנין בית ולבעמים הכרם קודם והיינו
בבי קנין בית ומשום דתנא דברייתא הוא העוסק בבנין בשבע
בבתוב משום הבי בקש בית תחילה ואח״ב ומשמע אין הבתוב
אל קלגלת דבסדר סוף כרם תחילה ואחר כך בית אף על גב
דשם

ולשם מיירי בבנין מבל״ מקום שם מיירי בבאר בנין הבית
אחר מישרת ובינה ובינים הבנין ולא יחיה מחוסר חלה
בישבה בו ולא ישב בו״ ובבר אמרנו לבבנין באר הבנין
כרם קודם״ ועל בי מדברים אלה עלו בחוגן דברי
מבריתא ודברי הרמב״ם ז״ל ופירוש רש״י ז״ל מבל בדקודקים
שבתבו בחם והיו לאחדים אמתים הם בשב״ ובמיבוד הולבים
חלוף ודבר״ ״

ובבסלה בעלה לבאר אבש ושלשה בחודים חבלים
בא״ אחמר המשורר מתקרלו מיר המעלות
אשרי כל ירא ה״ ההולך בדרכיו יגיע כפיך כי תאכל אשרך
וטוב לך אחבר בבבן פוריה בירכתי ביתך״ ויש לדקדק בתם
אחמר המולך בדרכיו דמקרא יחידה הוא דהא ודאי כל ירא
ה״ הוא ההולך קומה אבל״ בדרכי ה״ דהרי הבל בבבל ירא
ה״ הוא אחרו״ ועוד אמם שנאמר אשרך בבבן פוריה
בידבתי ביתך כי אין ולמה היה אחם יבבע בשפוני ביתה
אלא פרבה הוא זו דבבבבה אהו אומר כל בבודם בת חלב
בבבמה״ אמנם על בי הקדמתינו הנה בלו דברי המדרש
אחת בדרשים בטעמים דהבי קאמר קרא אשרי כל ירא ה״
ההולך בדרכיו דהיינו בשורת דרך ארץ שבבבה לו תורה דרך
בבבי דבה שיבבבא לו אדם מלאכה המערבת אותו תחילה
ולאחר אחר יגיע בפיך כי תאכל דהיינו ראשון לכל
דבר בה הבבה מלאכה לאחרך ותהבה מיבבא בפיך ואחרית
דבר אחרך בבבן פוריה בירכתי ביתך דהיינו ולקחת לך
לאחה בשפוני ביתה לאחר בבר בבן בבית ולא לבבדיו דרך
דרך דבבתר הבית יהיה בחוך ובודם לאחם אבל התחלת בבין
בבית הוי בודם ובודם תחילת המערבת בם בן ואם שתחיל
במלאכת המערבה תחילה לפי שבל הרוב אדם קונה בית ולא
בונה זולת המערבה ק״ ודמת בדבר מאמר״ ״

ואל זה מתבך לבבייות דשתי מה שבאמר בבנין זוגב
ינחק ויקח הבבד עבדים בתלים מבבלי אדוני
אלך ובל טוב אדוני ביון ואיתיה בב״ר ובל טוב אדוני ביון
דבי אבלנו אמר זו דייתיבי ובביתו רש״י ז״ל בפירוש זז״ל
שבר מתנה כתב לינחק בל בל אחר בדי שיקבלו לחם לו בחם
בל בלן בשונו״ ויש לדקדק דלא בברבה מתנה זו בבקרון לחם
לו בחם שהרי אברהם אבינו נבון לבו בשוה בם״ שיחנו לבנו
אשה זבמו שאמר הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני
מאבש״ אמנם לבי דרבינו נאמר אבשה בן אבי הם אבינו
מבשם שורת דרך ארץ שבבבה לבו תורה שיבבע לו מלאכה
המערבת אותו ויבבה בית אחר בך ישא אשה ולבן ויתן לו
את בל אחר לו לינחק אהליה בחבר האם בתים ושדות ו
וברמים אלן ובקר בסף וזהב ועבדי ושפחות וגמלים המורים
ואחר בך שלח לקחת לו אשה ולבן שלח שבר המחנה אל
אבשאחו לאמר אליהם בי בן עשה דרך בבלי דעה ואל יבלית
אלה דרבינו ע״ר שבאמר בדוד ויהי דוד לבל דרבינו מבבל״ ום״
שמו״ ״

ובדרך זו אלך לבבנין אבדי ביום עבתובים הבאמרים
מאבשה דוד בקחתו אשה ובה תאלם ואמר
אלים ישראל הראיתם האיש הבולם הזה בי לחרף את ישראל
מדוע בולם ואיש אשר יבבו אבשר בבלך עושר גדול
את נתן יתן לו לאשה ואת בית אבו יבבשה חבשי בישראל
ואמר דוד אל האנשים העומדים עמו לאמר מה יעשה לאיש
אשר יבה את הבלשתי הזה בי ובסיר חרפה מעל ישראל בי מי
הבלשתי הערל הזה בי חרף מערבות אלהים חיים ויאמר לו
העם בדבר הזה לאמר בה יעשה לאיש אשר יבבו ושמע
אליאב בו״ ויחר אף אליאב בו״ ויסוב מאבנו אל מול אחר
ויאמר בדבר הזה ויבבוהו העם דבר בדבר הראשון״ הנה
המלבים נובדו מלבי רבבן קמלי ובתרלי המה רחו בן תמהו
מה זו שאלה בי קבבבאה ליה לדוד מה יעשה לאיש אשר יבבו
והלא בדאה קרי בחיל בדת מה לבשות לאיש אשר יבבו יבפרבו
המלך עובר בדול בו״ ולא תסיר אמיצה מבי עבמו של הפרבו
דומה לבשמע בבי המתורבבן ויגד המביר ותו אלה לבידבר
בבלי לאחר דקאמר אל העומדים עמו לאמר ומלתה ה
דבשיטת הרב דקבבי מבייהו אלהא לאמר לו תבובתה בבדם
ויבדל אחיתם בדולה תבובה ויאמר לו מבם כדבר הזה לאמר
דאבבבל ותבה בה לאמר ועוד בם בלבי דקאמר מה יעשה
ביו״ר בדי ובל בי אדותיו הבינוהו בה יעשה דמשנו בדבוריהו
לבשות ולעשות בדבר על ידי אחרים ואם לא לבימר מה
יעשה ובה יעשה ביו״ר בחה ואם אלהו אלהו מלך ישראל בסבק
ביון לעשות ובוד לאלי אלעדיך לא לדוד לבדובי מהבי מילי
מבלבאה אשר יבבשה בלים המבה בי יסיר הרפה מעל
ישראל בי מי הבלשתי הו״ בי חרף בו״ ואי לא ידע בבל אלה
ועוד במלי דקאמרי לא בדבר הזה לאחר דבר זה מבלה
אדוב״ם יתו״ר נמי״ ם ובן בחבופת הבם בל דברי דוד האחרונים
ובשבחו הבם דבר בובר הראשון ולמלי אלעדיך לדבר דבל
הל״ל לאמר ובשבחו הבם בדבר הראשון״

אמנם הדבר שבבר אל הקדמתינו בי דברי חבריו הבב
אלו בבור נבון על בי התורה שיקבע לו
אדם בבור אם הבבבות אותו ויקבה בית ואחר בך ישא
אשה ובבן הבולת אמר הראיתם אלים המולם הזה בי לחרף
את ישראל הוא עולם ובין שבן והיה אלים אשר יבבו לבל בבור ובם בדבן
אותן ישראל ובבר הרבה יעול והוא ראוי לבל בבור ובם בדבן
הוא בשול שבבי בבות דרך ארץ ודרך בבלי ובבה בבדר זה
יבשרה המלך בובר בדול הבינו מלבה המערבת אותם
בבבלו הוא בבן הבית שבבי בל מי שאין לו בבבבה אינו אדם
ובל שבן מאינו מבבל המבבים ואמר בב ואת בתו יתן לו
לו לאשה אמנם דוד הוא בבבבקה לבי שבל הדבר אדם בבבה בית
ואמר בבבבה בבבבה בבבבה בבבבה בבבבה בבבבה בבבבה בבבבה

ואמרה הוא ולא דק בלשונה ושאר הספר וא"כ הרי זו דרך של
העמים שבתחלה מתחילין ליטול חלק ואח"כ קונים בית
ומנקים תלולה המפרנסת לוחם אז דילמא שהכרת דבר
דבר כפי מה שאמר לו דבו ולא שם מעשה המלך דף ונשיק
מינה חורבא דב-חיה לי נעי נסיב ולי נעי לא מ"מ מיכה
למיחר כי לא הקשיר המלך על זה מפוס לאמון דעניד הא
לאכות לה חבלשתי אחר חרף מערכות תלמים מים ויקר
ורבותא מחוסמת ליה דשקיל מלי דנעי ונרתיה לי נעי לא
נסיב והיינו דק"מר קרא ויאמר דוד אל אחיו העומדים
עמו דהיינו הנהו דקיימי קמיה דשאול כלה ואכני עלהו לאמר
מה יעשה לאיש דהיינו מ"כ מיה דבר המלך אל הכרוז לאמר
ולאחריו לאחרים מה שעריך לעשות לאיש ממדת דרך חרף
ודרך בעלי דעם ורייק דקאמר מה יעשה בנרי לגמ מה שעריך
לעשות לאיש והיינו כאשר דבר הכרוז בריש יעשה עושר
גדול והדר ולא נתן יתן לו לאשה וכי חיותא דא"כ נפיק מיהו
מורדה דנרתיה לי נעי לא נסיב ולין זה עולה על הדעת
שהקבל עליה אלכותא כי אלי בוונא לון לאמר דים עניים לוה"
אלא קשיר מלכא בשא יעל כי אלים העושה זלת רוצה לומר
יקרא לדר יכה את הפלשתי הלז וקסיר חרפה מעל ישראל כי
מי הפלשתי הערל הזה כי חרף מערכות אלהים חיים ואי"פ
ראוי חוא לעשות רצונו ועושר גדול אקיל ובראיה לי נעי לא
עסיב ויאמר לו העם כדבר הזה לאמר דהיינו לומר כדבר הזה
אשר דבר הכרוז כן דבר אליו המלך לאמר ולאחר ולאחרים לעם כה
יעשה לאיש אשר יכנו דהיינו כה כסדר הזה אשר ראוי לעשות
ממדת דרך חרף ודרך בעלי דעם ולא שם הסדר הכרוז חסוה
העור זלת ויסור מחנגו אל עול אחר ויאמר כדבר הזה דהיינו
שאול שאל אם כן הוא דבר המלך כדבר הזה אשר דבר הכרוז
פלא אחשנע ולא מאחנו ויסיכוהו העם דבר כדבר הראשון
שהיינו לומר אשר הוא דבר הכרוז כדבר הראשון אשר יעלה
דבר עלמות אלעזר ולא שני לים כלל ועי"ל נאמר ויהי מוב
לבל דבריו משכיל וה' עמו:

אאך נאמר נדרך אחרת הלין קראי דדוד בהקדים מ"ש
הרמב"ם בפ' ב' מ"ל מהלכות מכירה והנראה הטוב מ"מ
מדין בסיון ר"ל ומ"ל המקנה לחבירו דבר שאינו מסויים לא
פה מינו ירוש אע"פ שאין מדתו ומשקלו ידוע אבל אם
אלם אין מינו ידוע לא קנה ביצד כו' ל' לתוספ' לחמיהו כל
מה שיש בבית זה קנוי לך בכך וכך ויש הלוקח ואחר אין כאן
קנין אלא שמפה דעתו של לוקח אחר אינו יודע מה יש בו
אם תכן אם זהב ואין זה לגלה במשחק בקנינא וכן כל כיוצא
בזה עכ"ל: ובדרב אשרי שאחלם יד ל' כתב ראין
מזה לשטרי מסיקתא דהיינו מי שטרה לחת ברוגיא לאחר
דשטרי מסיקתא הוקלו בהם חכמים ואחרו שהן הן ברים
הנקנים בחמירה בלא קנין דבלא שטר עכ"ל: אמנם כי כן
דוד ומי בשמעו לחת שמא כמות קלי והים אלים לאחר יכנו
יעשרנו המלך עושר גדול הרבה לחתו ועושר גדול לחן ביתו
ידוע אם כסף אם זהב לו סחורות לו מעטין ואלו קנ"ל
דמקנה לחבירו דבר שאין מינו ידוע לא קנה וא"כ בפרי קנה
ערה אלים אחר יכנו והיינו נקאמר קרא דאמר דוד אל
האנשים העומדים עמו דהיינו הנך קיימי קמיה אמיה דהוה
כדרוי ואלכל עצרו לאמר מה יעשה לאיש אשר יכה דהיינו
דנרייכא לאיתר מלחא נדיכה מה יעשה לאיש אלה אין
מאינים אנשים אשר יכה את הפלשתי הלז והסיר חרפה מעל
ישראל כי אם יעשה מעשה גדול כדבר הזה נדיך קנין גמור
כי היכי דלא לערה דכרי ואלו הנה אלא כי לא עורם מה יעשה
לו לא קנה ולא כלום הכי הוה דעתיה דדוד אשום דהוה ס"ל
דת"ש יעשרנו המלך עושר גדול ולא נתן יתן לו לאשה אין הנה

שהי מתנות סוגות ולאו הא בהא תלוי אמנם הנה הוה כבריא
דעקרא דמלתא וכים אבריו אם אתו יתן לו לאשה ואעשרנו
בדול הוה בא בתורת נדוניא וא"כ הן הן דברים הנקנים
בחמירה ומתני' עצמה לא"ש שאינו דבר מסויים
ולא ידע מתי ירוש קנה וכמ"ש הר"ב משפטי שאול ופיינו דקאמר
קרא ויאמר לו העם כדבר הזה לאמר דהיינו לומר
דבמלתא כרוה שהם הרבים הנקנים בחמירה דיכא
הוה כה יעשה לאיש אשר יכנו וקנה ויעמוד אלינא
אחיו הגדול כדברי אל האנשים דהיינו דאמיב לים בלומר ס"ל
אלא דברי דוד ודאלה כי דברי עוכים ונכוחים ולכן ויאמר אף
אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ואל מי נעזבת מעט הצאן
אר' דהיינו לומר דא"כ מאי אסנייה לך מה אכיבך נעלג מעך
ונם מה לא עשית אלומה דקנין אין כאן לעוכר גדול ויאמר
אוד מה עשיתי עתה הלא דבר הוא דהיינו מה הסדרתי עתה
הלא כבר פסקו לי אדון והו"ל דברים הנקנים בחמירה וכיון
שכן אף אמינו ידוש קנה ויטוב מאלנו אל מול אחר ויאמר
כדבר הזה דהיינו כאלו בוונא מלי אלו ריגא ויטיבוהו העם דבר
כדבר הראשון דהיינו כיון שהם דברים הנקנים בחמירה אי לא
כדבר הראשון אבר דבר הכרוז ואין צריך לפרש מהו המין:

אאך אחר מלאכן אחר בהקדים מלי דקי"ל אין כל חנאי
שאינו כחנאי בני נח ומה דאמרו חינו חנאי הכרוף
הרמב"ן והרשב"א ז"ל דכל דבר שנמסרון לא בעינן כל משפטי
החנאים אלא דוקא חנאי קונה לעצמה ומנאי נדבר אחר
לקיימו וכמו שנתבאר כל זה ביתר יי קפ בא"ם שיתן ל"ם בכסף
בא"מ והר"ן ז"ל ביש"ם: עוד נקדים מ"ש הגאון מהרב"ם
עחשובות השלות סימן כ"ב ובחידת דבריו מוהריב"ל נתשובות
בא"ל סימן ל"ם דס"ל על אחד שבלת נע לאחרו על ידי אלים
על חנאי ונעבת מסירה הנע ליר הבלת אקרים לו המעשה
לחנאי ונחסקה השולל אות מוהרי"ב ל"לקון דחי קי"ל דבעינן
חנאי קונה לעשה ואם אקרים המעשה לחנאי חנאי בעל
ומעשה קיים ותביע הרא"ם ז"ל אין להבנים נדברים אלנו
אלא בעצת מסירה הנע ליר אחשה מיר אבלת לו ערי לעשות
החנאי בכל אקוחיו ובכל משפטיו לבל נעת מסירה רבנו ליר
הבלת מיד אצבל לא בעינן משפטי חנאים ומהרב"ל ז"ל
אקשה עליו ולסיק להתיר אסבק כלין הסיקות נתביע
מיחקים חנאי בוחש ספק מבורשה עכ"ל:

אלכאורה יש לנקדים בא"ם מוהרב"ל דרף אם נחקים
חנאי הנוחל ספק מבורשה דכיון דבבר
נחקים חנאי לחלה חוי חנאי נמנה ולינה מבורשה ונסרת
מוהריב"ל ז"ל לינו הלי והוא מבורשה לו בא נמנה לם כבין
הסמיקו לבל אם נחקים חנאי ליהו בעל חנאי חנאי נבלם
חנאי חוי חנאי כמחרל"ם חוי נחקים ולם החנאי לוה
חנאי בא מוהריב"ל ז"ל אף אם לא נחקים חוי ביטל ובכ"ם הוכל
דנחקים דחוי ביטל: אבן מבנרי מהרא"ח ח"ח סימן ל"ב
מחבאר דכיון דהבעל לא אמר חנאי כלכתי במשפטי
החנאים והבלים אמר חנאי כמשפטי ח"ב הבלים הלל אשה
בדעת המלה ובעלה בלימוסו ובכן לא אני בא ובן דעת
מהרא"ח:

אלדיקדי חוי לי בנדרת רבלי אמר מלחת חוה רבלון
מהרא"ם ומחלרת אשה דבר לבת הבריה
כוותים הוא הבדול ורב מן הראשונים הר"ן ז"ל בפ' השומר
שבקשה בם מחה ובחבן בפ' מי שחזו כחנו בם לאחתי
אם לא בחתי אכלן ועד ל"ם חדש ולא הכא דמעשה קודם
לחנאי ואם חנאו חנאו קיים ותירץ ובחתי בבדי בלים אחני אחני דבלא
חנאי

אחני ותחני ביה לבי שאינו בעשה שלוחו אלא בתם שבר מחוך
דבריו עכ"ל והיינו מתם כדברי הרא"ם ותתחני על מוחריב"ל
ומוהרא"ל כי אין נעלם מעיניהם דברי הר"ן הלנו וחלקו על
מוהרא"ם וחל ודאי אלא אלא ראו דברי הר"ן לא בקשקו בזה:

המורים מזה דהעושה שליח ליתן בע לאשתו אל חנאי
ולא אמר החנאי ע"ב משפטי החנאים ואלך
בשליח ונתן הבע לאשה על חנאי ואחנה בתם בכל משפטי
החנאים לאוהריב"ל ומוהרא"ם אף אם יתקיים החנאי בפיקא
אוי ולהר"ן והרא"ם אוי אם חנאי בתור ואם נתקיים החנאי הוי
בע ואם לא נתקיים החנאי לא הוי בע: ומעתה נכל לעניינו
והנה הכרוז היונא בתו דבריו בדקוק בלומרו ואם אלים
לאמר יכנו יעשרנו המלך עושר בדול כו' דהוי חנאי קודם ל
לעמשה כי הוא זה משפט החנאי הצריך בדבר שבמון לדבת
הרי"ף וסיעתו כמ"ל כי החנאי הוא אם יכנו ומעשה יעשרנו
המלך עושר גדול כו' ודבר מבוט הוא זה ואם כן הדי הבליח
שהוא הכרוז הקדים החנאי לעשה כמשפט וחנאי בתור הוא
אמנם דוד משתבק מן ואולי המשלה והוא שאול המלך לא
הקדים החנאי לעשה אלא דקדים מעשה לחנאי ולדעת
מוהריב"ל ומהרא"ם סמיקא הוי אם מעשה מתקיים אף אם
יעשה לאיש אשר יכה כו' דהיינו מי אמרינן שיכול המלך שאול
לומר לשלוחו לאמר לאחרים מה יעשה. בתחילה בהוא מעשה
ואח"כ לאיש אשר יכה אח הפלשתי הלז שהוא חנאי מי מהני
אחרה ככה"ג לאקנייי נים כל הבבטחות הללו אל"ל ואחרו
לו העם כדבר הזה לאמר כה יעשה לאיש אשר יכנו דהיינו
כדבר הזה ולשון יש יכול שאול המלך לומר לשלוחו לאמר
לאחרים ואיני כה יעשה בתחילה והדר לאיש אשר יכנו כי
עדבר המשלה לשליח אין להבנים בזה בשמעתי חנאי וכדעת
הר"ן והרא"ם דהלכתא כוותייהו: לו נאמר דמטח הבם
שמעינים הלא ע"ם בשה הרא"ב דהפנוחיו לחבל המאור
ומסכת יע והרמב"ן ז"ל שם להחיות דקאמר הנו ד' מלה זוש
לבלייה ולנסב ביתי דהא דבעינן משפטי חנאי היינו דוקא
בשמעשה נעשה מיד אבל כל דבר שאינו נעשה מעכשיו אלא
לכשיתקיים החנאי אין צורך לחנאי בסול דלא לאשפטי החנאים
ודלא כי"מ שכתב הרי"ם יע"ב ומיין במוהרי"ם חח"מ סי' מ"ח
דהיינו דקאמרי כדבר הזה דלשאל למעשה מעכשיו אלא
לכשיתקיים החנאי אין צורך לחנאי קודם למעשה ויכול לאמר
כה יעשה בראשה והדר לאיש אשר יכנו ואכתי הוה מסתפק ליה
לדוד דילמא משכח אינים בבר חכים דס"ל כדעת הרי"ם וכדע"
מוהריב"ל והרא"ם ולכן ויסוב מאלנו אל מול אחר ויאמר כדבר
הזה וחכי קאמר כאשר שאל בהמילה אי מצי למימר המלה
בדבר הזה ובלשון הזה ויסיבוהו העם כי דהיינו מיכול לדבר דבר
כדבר הראשון אשר דברו הפוסקים ושמעו הדברים אשר
דבר דוד כו' ואמר דוד אל שאול שאול אל יפול לב אדם עליו עבדך
ילך ונלחם עם הפלשתי הזה היינו משום דאיכא למיון לאיבד
עיסא והוא שאם יקדים המלה המעשה לחנאי בטל
ומעשה קיים וכדעת מוהרי"ל בלקוט השולל למוהרא"ם ז"ל
ומכי נמי ס"ל להר"ן ז"ל אם נאמר דצריך בם בדברי המלה
משפטי החנאים וא"כ שמא יאמר אדם המלך שאול דאי דינא
הכי הוי הו"ל מסירה דידיה דהמעשה קיים אף אם לא יתקיים
החנאי וא"כ אף אם לא יכנו בעי למיהב ליה כבל אשר אמר
ולכן א"ל דוד אל שאול אל יפול לב אדם עליו ובין אדם ויתנאם ויתוש
לזה שאל יהיה החנאי בטל והמעשה קיים ואם לא קאימנא אלא
מתקיים החנאי מעתה ומעכשיו ענדך ילך ונלחם עם הפלשתי

קאמר כי אל אחיו ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני משם
דמשמע שלא מאחר שאומות לא יקח ' ועוד יש לתמוה בשלמה
אליעזר בשומרו ואם לא תאבה האשה ללכת אחרי האיש
אשר הוא בדרך דמה לו ונצרת מזלה בשלום זה מקודם אחר לא
נמצא היל ללכת אליו ויעשה מ"ם לו רבו ואם לא תאבה
האשה הי"ל ללכת אל רבו כדי להשיב את בנו לפי דעתו '
ועוד למה לא אמר אלו אולי לא תאבה האשה להנשא ליצחק אלא
אולי לא תאבה האשה ללכת אל הארץ הזאת ' ועוד צריך
להדיק מ"ש אולי לא תאבה האשה אלמא אחרי דמלי אחרי
דקאמר ' ועוד במ"ש אם אשיב את בנך לשם אינה זוה
שיכה זה אמיתי ' ועוד מאחר שאליעזר תפס בדול היה מוה
דמשק אליעזר שיחה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים איך
עלה על רעתו שיקח בן יחיד יעזוב את אביו והלך ילך לשכון
בארץ הבמים ' ועוד הגני יוסף להסליח במ"ש רז"ל בכ"ר פ"
כ"ע ויאמר אליו אעבר חח"ר כנען בידו אחזני מלאני מרמה לעשוק
אהב כנען זה אליעזר בידו אחזני מרמה שהיה יושב ומשקל
אם בתו ראויה או לא היה ראויה לעשוק אחב לעשוק אחזו על
עולם זה יצחק אחר אולי לא תאבה האשה ואתן לו צתי ה"ל
פוה אדור ובני ברוך ואין אדור מתדבק בברוך עכ"ל כי אין
ראוה אליעזר לא חקר ודקדק ברבריה של רבו אבל לא יקח
אשה לבנו מבנות הכנעני אלא ילך לו אל ארצו כי לאה הזהיר
על בנות הכנעני בפרט יותר משאר אומות הי"ל לומר אם
בילך לו אל ארצו אלא ואולי הבלא דבר הוא כי ראות בנות
כנען בעיני אברהם יותר משאר האומות כי אדורים הם מ
מקלתו של אחיב ויק וה"כ אין אחר לו לבן ליטב ולקחל
אם בתו ראויה ליצחק ' ועוד דמ"ש אברהם השמר לך פן
תשיב את בני שמה דלמה מזרבה אזרים על כך '

אמנם הכל יבא לבלי ישוב ראקרים מ"ם הראמ"ם בפי"ב
מהלכות תשובה ה"ל כל הימים הראות אדונות
הוא בנין ארץ כנען ואדרם מנאים ואדרם בנים ואדרם
ארץ ואדרם אמדינות ובפ"ים ועדי ישראל לענין כנעניים בלא
אדונות הין אחרים ובנר הארון והבלגל אים שהיה מאדרם מן
הארונות ונשא אשה בארץ אחרת כובין אותה ואיזאה עמה
לא אדרו לו אדנ בלא כתובה שמ"ם כן נשאה אמ"ם שלא פירש
אבל הנושא אשה בארץ מן הארונות ואוה מלבני אותה הארץ
אינו יכול לאיל את בארץ אחרת אל מוציאה ממדינ"ל לאדמה
ומכבר לכבר באותה הארץ אינו יכול להוציאה ממדינ"ל לכבר
ומכבר למדינה אים דבריה שיבאת שמדינה עוזה אמה ויש
דבריה שיבאת הכבר עוזה אמה ובאמדינה למדינה
ומכבר לכבר באותה הארץ אינו יכול להוציאה מנוה היפה
ארש ולא הן ארש ליפה עכ"ל ' עוד צריך לדעת דמ"ש הר"מ
מאל"ל אים שהיה מארץ מן הארונות ונשא אשה כו' וכל אלו
הדינין לא אדקדק בנשואין אלא הם נקדושין לבד ובמבואר
בתוספתא שאמנה מקור דין זה ' וחדר בגל חומת ישראל
אם זבק אם חוא מארץ אחרת שחדרו נותן לבנה ליך לאדנו
ואינו רוצה להוציאה לאדנו אלא אדנו לאקום אחר שאינו לא אדנו
אלא אדנו מזו הדין ובשע שם חדר המסיים ויכול להוציאה
לאיזה מקום שיהיה ' עוד נקדים מ"ם הריב"ש בסי' קע"ו
אל מי שקדש אשה בארץ אחרת והתנה עם אחר לשלוח נערה
ולכנסה שם ואחר כך לא רצתה אחר אחת מאלו מאקומה בעודה
ארוסה אלא יכנסנה במקומה זאת"ל יוליכנה למקומו והשיב
אינו בתוספתא בן יהודה שאדרם בגליל כובין אותה לבלתי
אמת"כ בשאה ' אחרים שאדרם בדוקא לאחר הנשואין אבל קודם
נשואין אל"מ שבר אדם אותה אינו יכול לבנה אלא אדנו ואחר תלך ומה שהבנה עם אחה יבנה בנת לבבה
במקומה ואחר תלך

ולומר אם אחי מסקה אלי מה לי לאני ראנה אמנם אם אחה
עם אמה מדבת הבת ומרמנה קודם הקדושין אז הדין עמו
עכ"ר ' אמנם הרשב"ץ הובא בכ"י סימן ע"ח חולק אל זה וס"ל
דאף בלא תנאי ואף קודם הנשואין יכול לבנה שהלך עמו
לארצו ולבנה שם שכ"ר '

והעולה מן המקונן כי אים אחר שבאה אל אדם אשה
בארצו אינו יכול לבנה לילך אל ארץ אחרת
ואפילו באותה אחרת אינו יכול להוציאה אלא ממדינ"ל למדינה
ומכבר לכבר אבל לא ממדינה לכבר ולא מכבר למדינ"ל ולא
מבנה היפה לבנה הרע ולא מן הרע ליפה אבל אים לא אבשה
אל אדם אשה מארץ אחרת יכול לבנה ולהוציאה לאיזה מקו
פירצה בין לארצו בין לארץ אחרת שאינה אדנו ולא אדנה '
אבנה זה דוקא אחר הנשואין אבל קודם הנשואין אבה אינה
עלונה אדהריב"ש ס"ל דאינו יכול לבנה קודם הנשואין אלא
שאבה בארצה ואחר אלו אחר הרשב"ץ ז"ל ס"ל דאף קודם הנשואין
יכול לבנה ולהוציאה מארצה '

ועפ האמור יבאו הכתובים אל נכון דהנה אברהם שלח
אל מנין לברכת אתיים מן האדם בנאמר ויברכו את רבקה
אמר אחו נריש כאבות דהיינו ברכת אדונין נאמר כי אברהם
שלח את אליעזר לקדש את אשה ולא שדוכין לבד וכה אמר
בשלמו אחו ואבינאיף כמ"כ אחר לא אקח אשה לבני מבנות
הכנעני אשר אני יושב בקרבו וכונתו היא אחר לא אקח אשה
אפילו מבנות הכנעני אחר אני יושב בקרבו ובכל יום ויום
אני מלמדם להועיל לעצוד את ה' ומבייר ביודיע מה שאין כן
בארצי ומולדתי שהם אנשי רשע כמ"ש רז"ל אם ר"ל אי ירוש
להרבה בבנות בנען כי רעות בנות בנען וכ"ש אחר אחומות
אשר אינני בקרבם ולא ידעו את ה' אלא אקח מהם כי אם אל
ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני כי דוקא אני אחנה
במשבעתי '

אך באמר שבועתו בא"ם אחר אנכי יושב בקרבו דאחת
לרבוי ולאבותי אבי בנות עבר אשכול ומתרא שהיה
שוכן אצלם והם בעלי בריה הברים ובנותיהם היו בנקניות כמו
שאמרו במדרש שבתחילה היה רוצה להשיאו אשה ליצחק מ
מבנותיהם לפי שהן בדקניות אל"ם שאינם מיוחסות וכן אמרו
שאה"כ הזהירו לאליעזר על בנות ענר אשכול וממרא וכל שבע
אחר האומות וכמו שאחרנו זאת היתה כונתו של אברהם
אמנם אליעזר לא הבין כונתו של אברהם אלא אל בעיות
אחרים והבין שהכונה בא"ם אחר אנכי יושב בקרבו דהיינו
לפי שאני יושב בארצו לכן לא תקח לו אשה מהם והיינו בעצמה
שאם תקח לו אשה מארץ אחר אל דר שם לא אינו יכול להוציאה
לארץ אחרת ואף באותה הארץ אינו יכול להוציאה ממדינה
לכבר ולא מכבר לדדיהם ולא מנוה היפה לנוה רע ולא מן
הרע ליפה שכן הדין נותן וכמו שקדמנו לכן אל ארצי ואל
מולדתי תלך ולקחת אשה לבני מהם וכיון שאין מארץ אחרת
הוא יכול להוציאה לאיזה מקום שירצה בין לארצו בין לארץ
אחרת שאינה לא ארצו ולא ארצה בלאור לעיל ובמ"ש דמלתא
שאני מקפיד על זה דשאל יאמר לי הקב"ה קום לך מן הארץ
הזאת ולך לך אל ארץ אחרת וזהו אם שבבין אליעזר כונתו של
אברהם שלבו עוהו שלא יקח אשה מבנות הכנעני לפי שהוא
יושב בארצם ולא מפני רעתם והיינו מאשר דייק הלא דרשים
דקאמר אשר אנכי יושב בקרבו ואז א"ל אליעזר הן אמת דאם
אלך ואקדם ליצחק מאדונך ומולדתך יכול אני לבנה כפי
הדין להוציאה אל הארץ הזאת או אל ארץ אחרת אמנם הייבו
דוקא אחר הנשואין אבל קודם הנשואין אף דס"ל לרשב"ץ ז"ל
דאף קודם הנשואין יכול לבנה לסבאה אבלו ובכנסה בארצו
אמנם הריב"ם ז"ל חולק וס"ל דאינו יכול לבנה קודם הנשואין

אלא

אלא אל ארצו ואשה אותה במקומה ואחר תלך וזהו שאמר ויאמר
אליו מעבר אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת
ראיינו שאין הדין יכול אני לבנה לבא לכאן הייבו דוקא אחר
הנשואין אבל קודם הנשואין לא תרצה לבא כסברת הריב"ם
ודומה אשה שילך יצחק אל זובו ותלך אחריו ואל אחרי וז"ם
ללכת אחרי רייקא דאתא למעבר דוקא אחרי הנשואין קודם
הנשואין לא תאבה ללכת אבל אחרי בעלה אחר הנשואי אזלא
ואתיא כפי הדין וז"ם ב"כ אם אשיב את בנך אל הארץ אשר
יצאת משם הכפלים לדבריהם נאמרו אם אשיב אשיב לרמות
שבאמת אשיב אותו אל הארץ אשר יצאת משם ליאה שם אשה
ואח"כ אשיבנו אל הארץ הזאת אים ובאתו בתו ' ועפ"ז סגם
בתו דברי המאמר של המדרש אל נכון במאי דקאמר שיש
אליעזר שהוא כנען יושב ומשקל את בתו אם ראויה היא אם
לבן ואמר אולי לא תאבה האשה ואתן לו בתי ואח"כ אל אחריו
בלבד אם שבתא אים מזהירו אל בנות הכנעני כבר אמרנו
שאליעזר הבין בדבריו דאם שנהו ע"ז לא אעבי שאינו רוצה
לדבק בבנות כנען אלא אמבי שהוא יושב בקרבו ואם יקח לו
אשה מהם אינו יכול להוציא אל הארץ אחרת אז ה"ל אברהם
אתה אדור ובני ברוך ואין אדור מתדבק בברוך ' וכלבי מ"ש
לו אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי קודם הנשואין אבל
אשיב את בנך ליאה בם אשה דלהביאה לארצו נאם השיבו
מאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה דהיינו
לגבי שבני אינו רשאי לחזור ואפי' בשביל הנשואין לבד שאמרת
דהיינו עצמה לבי שהוא עולם תמיד אינו יכול לעלות לחוצה
בארץ כלל וכמ"ש רז"ל במדרש ע"פ בור בארץ הזאת אמר ר'
הושעיה לא עולה תמיד אם עולה אם יעלה הוץ לקבעי הילו
בפסלת אף אם יעלה הוץ לארץ בפסלת ע"כ ובא לומר דא"כ
אנשי הוא ע"פ הדבר ואינו יכול לעלות מאלי אפילו בשביל
הנשואין לבד ומסעם זה יכול לבנה להכיאה אצלו אפי' קודם
הנשואין '

ובדולה מזו מצינו לרב בעל תרומת הדשן שכתב על מי
שאשה אשה במקו מולדתו והיה דעתו להשתקע שם
אלאחר ב"ו שנים בקש מאשתו שתלך עמו למדינה אחרת לגור
שם באומרו אלא יוכל להתפרנס במדינה זו והשיב דאף על גב
דקי"ל בדין דאינו יכול לבנה לילך לארץ אחרת מ"מ על ידי
אמתלאה ברורה כזאת דבר פשוט הוא שיכול לבנה ומדין
הב"י חלק עליו אבל הרב מהרש"ם חא"מ סימן קנ"ה חלק על
הב"י והסכים לדעת הת"ה וזאת היתה סברת הרשב"ם דכיון
שיש לו לאיסק אמתלאה ברורה כזאת שהוא לטוב על פי חוכר
ואינו יכול לעלות חוץ לאחיותו לגבי שהוא עולה תמיד דבר
פשוט הוא שיכול לבנה להביאה לארצו אפילו קודם הנשואין
ולכן אמר בשבע לבנה אל אחיו ואל מולדתי תלך ' וי"ל דאמר דבר אמרו
לו הנה דבקה לבנך ולך דמשמע הדי היא מובנה ומעשנת
לבנך ליך לא"כ מדעי הנפשיה לאחור בהם מדברים ע
פלומרים תשב הנערה אחנו ימים או עשור ועוד במ"ש אחלבי
עם אחים הזה דעיקר שלאחם היתה אם אבל עמה אז אם
אחבבכ ימים או עשור כאמור ומה להם לשאול אם תלך עם
אחים ובם אם לשאול הגיבו על עקר ההליכה מה להם להזכיר
עם אחים הזה כי אין זה מעלה ומוריד אם תלך עמו אז עם
אחרים '

אמנם בבר הקשתנו מאם הריב"ש דאמ"ב דקי"ל דאינ
אחר שאדם אשה מארץ אחרת יכול לבנה אבל לא קודם הנשואין
עמו לארצו דיינו דוקא אחר הנשואין אבל לא קודם הנשואין
אלא ישא אותה בארצו ואחר תלך ואף אם אחנה עם אמה
אבל אם קודם הנשואין יכולה הבה לבבה ולומר אם אחי אחיי בעלי
אם לי אחי אחיי דוקא אבל הרשב"ץ חולק עליו וס"ל דאף
בלא אחלי ואף קודם הנשואין יכול לבנה אבל אחנה עמו לארצו
ולבנה

ועוד דנראים לבאורה אחרים ראיים מדברים אחרים דמה ענין
הר המוריה שנעקד ובלא לבאן ועוד לדבריהם דרבנן דאחרי
מהיכן יצא ואם אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה' אין מבין מאי
קאמרי דמי שני לזו ליאאל דקדק קמא מה יצא דבר שר
דברו מיניה ואיתה אלי קרא ואם אשה לבן אדוניך כאשר דבר
ה' ואלי אולמים הבאי מהאי ועדיין צריכין אנו למודע"
דבאמאי קמסבבי ר"ת ורבנן דעד מאכה אחני לא ומר מסבא ?

אמנם אדבר סובב אל הקדמאינו ראיכא פלוגתא
ורבוותא בחלי מעיינא והר"ב ת"ה ס"ל ד אמינו
איכא דאינו יכול להוציאה מארץ אחרת מ"מ איכא דאיכא
אחתלאה בדבר יכולרין הוא להוציאה והרב"ו חולק עליו וס"ל
דאף"ה אינו יכול להוציאה וכבר הקדמנו ב"כ דס"ל לחריב"ש
דאף דקי"ל אים שאדם אשה מארץ אחרת יכול לבנה בהקומה
לארצו דיינו דוקא אחר הנשואין אבל ברוך לבנה בהקומה
ואחר תלך ' ועפ"ז יבא האמאר כמין חומר דהיינו דק"ל
לבאל האמאר בהלי קרא בדבריב מה יצא הדבר לא נוכל דבר
אליך רע לו עוד הנם רבקה לפניך קח ולך והיה אשה לבן
אדוניך כאשר דבר ה' דמשמע כי כה אמר ה' שיקח אליעזר
אל רבקה ויילך והיינו משום דדינא אבי יכול לבנה אתלך
עמו ואם זו דרש מהיכן יצא הדבר הזה ואנא דינ"ל שאף קודם
הנשואין יכול לבנה להוליכה אבל הבאל אם אחנה לאחי דינא
אלא דוקא אחר הנשואין ולא קודם וכמ"ש הריב"ש ועי"ש בפיר
קא מואר"ב ואדרין ר"ה מאר הזורים יצא דהיינו בין שנתקדש
בבר המוריה ונעשה עולה תמימה אינו יכול לעלות מאל' ואל"כ
אינם אוא ע"פ הדבר וכיון דאיכא אחתלאה בדולה ובדורה
הא ואלי שיכול לבנה לילך אצלו ואפי' קודם הנשואין והייבו
בסברת הרת"ה דס"ל הני דאפי' איכא אחתלאה אינו יכול להוציאה
לארץ אחרת מ"מ איכא דאיכא אחתלאה ברבי יכול להוציאה
אבל רבנן קאזלי לשטת הרב"ו דפליג על הרת"ה וס"ל דאף
איכא דאיכא אחתלאה אינו יכול לבנה לאמנם מדעת ורצונם
ורבנן קרובים ונעלה והיתה לאים זה יצחק ליטא אותה בארצו
ראתה ה' היתה זאת שנתן ב"ב ופלב קרובים שאף אפי' קודם
הנשואין וז"ם מהיכן יצא ואם אשה לבן אדוניך כו' דהיינו
לאמר מדבריהם שאמרו מדעתם ורצונם ואם אשה לבן אדוניך
יצא אבר ונלי רצונם ודעתם לא היה יפול ליקח אותה קודם
הנשואין '

ובזה יובנו שני כתובים הנאים כאחר ויאמר אחיה
ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור אחר
אלך ויאמר אליהם אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי ויאמרו
נקרא לנערה ונשאלה את פיה ויקראו לרבקה ויאמרו אליה
התלכי עם האיש הזה ותאמר אלך ' וי"ל דמאחר דבבר אמרו
לו הנה רבקה לפניך קח ולך דמשמע הדי היא מובנה ומעשנת
לפניך ליך לא"כ מדעי הנפשיה לאחור בהם מדברים ע
פלומרים תשב הנערה אתנו ימים או עשור ועוד במ"ש אחלבי
עם אחים הזה דעיקר שאלתם היתה אם אלך עמה או אם
אחבבכ ימים או עשור כאמור ומה להם לשאול אם תלך עם
האיש ובם אם לשאול הגיבו על עקר ההליכה מה להם להזכיר
עם האיש הזה כי אין זה מעלה ומוריד אם תלך עמו או אם
אחרים '

אמנם בבר הקשתנו מאם הריב"ש דאמ"ב דקי"ל דאינ
אחר שאדם אשה מארץ אחרת יכול לבנה אבל לא קודם הנשואין
עמו לארצו דיינו דוקא אחר הנשואין אבל לא קודם הנשואין
אלא ישא אותה בארצו ואחר תלך ואף אם אחנה עם אמה
אבל אם קודם הנשואין יכולה הבה לבבה ולומר אם אחי אחיי בעלי
אם לי אחי אחיי דוקא אבל הרשב"ץ חולק עליו וס"ל דאף
בלא אחלי ואף קודם הנשואין יכול לבנה לבא אחנה עמו לארצו
ולבנה

ולכנסה שם. ועכ"ו נאחר דנפה קחשלני לחיים ואחיה עם
לוויעזר דאיתנו דברי נסברת הריב"ם ולכן אע"ב שכבר אחרו
לו סנה רבקה לפניך קח ולך מ"מ תנאים בעל דיבור"ם נמת לעכב
על הנשואין פיהיו אלה ולכן ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה
אתנו ימים או עשור אחר אלך דהיינו הנער עצמה היא יכולה
לעכב ולומר לם אחם פפקפם עלי אני מה לי ואני רוצה ליפב
ימים או עפור עד שיבא הבעל ויפאני בכאן ואחרי כן אלך
ויאמר אליהם אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי דהיינו לומר
אל תדחו אותי בסבר הריב"ם שאין הדין כן אלא ברצ"ן הרשב"ן
המוצק עליו דאף אלא חנאי ואפי' קיים מנשואין אינם יכולה
לעכב וה' הוא ובית דינו מפקיעין בדין זה להצלחת דרכי אבל
הם לא קבלו דבריו ויאמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה לפי
שהיא יכולה לעכב בזה כדעת הריב"ם ויקראו לרבקה ויאמרו
אליה התלכי עם האיש הזה דהיינו ודאי שלא לגמרא פלא אינה
יכולה לעכב שאדון נותן שיכול הבעל לכוף אותה להוליכה אצלו
אחים יכולים את למאן שלא תלכי עם האיש הזה עד שיבא
יצחק ויש"ל בכאן ואז תלכי עמו ותאמר אלך. ואבב אורחין
נימא מלאה זעירתא והיא קרובה לפשוטו של מקרא מ"מ אל
תאחרו אותי וה' הצליח דרכי והוא ע"פ מאי דאיתא בפרקי
ד"א ואבא היום אל העין מקרית הרבב עד הרן מה לך י"ז
ימים וכ"ב שנה כל הענבר נאחר ובסיס תמה שלבו ואומ' היום
אצלתי והיום אחי מנאחר ואבא היום אל העין דבא הקב"ה
לבחול אסר ליצחק ובלה מלאך וקמצה לו אחרי ע"כ. ואל זה
דמי אלוויעזר נאוזרו אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי דהיינו
שנקפצה לי הדרך פיי לבחול אסר ליצחק ואתם אחרים אותי
הסך דמנו אחרך חז"ל.

נהדר לרשת הענינא ויאמר אליו אבדר אולי לא
תאבה האשה ללכת אחרי אלוהאדון הזה הרשב
אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם כל' לברוש להם נדרך
אחרת ועור ביין ונרוק בא"ם ללכת אחרי אל הארץ הזאת דכ"ל
אמה ניה להאריך בלשונו ולומר אל הארץ הזאת ונימא דיו
אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי זתו לא ועוד אני מתיתים
שאמור אלוי הבבר הבשב אשיב את נדך כו' וכי ביון הוא
שהשיבו אם לא תאבה האשה אבר שנם הוא לא אאבה ללכת
נאם יאבה הוא ילך מנגדו וזהכי הו"ל לאומר היטוב בדך אל
הארץ כו' ואם א"ל בא"ם אברהם ה' אשר לקחני מבית אבי כו'
ואבר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת כו' ולמאי
הצעריך לומר כל הני מילי דלא משמע להו מילי בעו הכא
אמה ענין מחמת הארץ להזעירה עכשיו לקחה משם אשה לבנו

אמנם הענין יונן ע"פ שטת ר"ת נמאי ענינא דהיינו
ציה ואחר ום"ל דאיש אחד פהלך לארץ אחרת
ונשאה שם אשה אינו יכול לכופה שתלך אחריו לארצו אלא
אדרבא כופין אותו שילך אחריה ונשבון בארצה ומשמע דאפי
עם"ל לר"ת דה"ה אם הרם אשה בארץ אחרת דכופין אותו
ילך אחריה ונישב בארצה דהכי איתא בהוספתא שמעתא
מקור דין זה וכבר הקומנו דהרא"ם ז"ל נגיב ע"ז וס"ל דבין
בארוסין בין בנשואין אם לקח אשה מארץ אחרת כופין אותה
ילך אחריו לארצו ורש"י וכל הגאונים מסקו כהרא"ם הם כי
כן אברהם רוח ס"ל כסברת כל הגאונים והרא"ם ורש"י ראם
אדם אשה בארץ אחרת כופה אותה ילך אחריו לארצו ולכן
בא את אליעזר לקרא אשה לבנו ולהביאה לארצו ויאמר אין
הענין תולה אחר האשה אלא אחרי אל הארץ הזאת
והיינו משום דס"ל כסברת ר"ת ואדרבא כופין את הבעל ילך
אחריה לארצה וא"ם האשה אינה בנך אל הארץ אשר יצאת
אשה דהיינו נשל כרתו שלא בעונתו כסברת ר"ת דכופין את
הבעל ילך אחריה לארצה ומ"ל אשיבנו ויאמר אלו אברהם ה'

אשר לקחני כו' עם יהנן בהקדים א"ב אברהם בית שמואל ומ"ל
לאברה"ן דאף אלינא דר"ת אני שהוא אחרת אחרת ואיה לו אם
אשה בארצו ונשא אשה אחרת בארצה אחרת צריכה השגת
ילך אחריו לארצו ודאי נשאה על מנת לשוב לביתו דאין ס"
שיבא עם אשתו ואשתו הראשונה תשב בלתו ומכ"ש ואין
יכול לכופה לא אתשוב אליו ותעתיק מקומה עכ"ד אמנם
הר"ב חלקת מחוקק לא ס"ל הכי בדעת הרשב"ן אלא אף אם
יש לו אשה בארצו כופין אותו לילך אחריו אשתו הבניה ולפי
סברת הר"ב ב"ם ס"ל דאין כופין אותו אלא אותם שיבא בילף
לדון דאברהם דכיון שהקב"ה נקבו אחו מבית אביו ומולדתו
ודבר ונשבע לו לתת לו ארצו את הארץ א"כ ודאי אין סברה כלל
שיבא את ארצו שאתן לו הקב"ה והלוך ילך אל ארץ אחרת לבוד
שם דכיון דאי"ל שלו אפי' ר"ת יודה בזה דבריכה לילך אחריו
לארצו דבודאי הבאר ע"ב כן תרפה ודמייא לאחיות דהרשב"ן
אלא עוד אלא דאחייא במכ"ם ובסברת שהקב"ה הוציאו לאברהם
מבית אביו ומארץ מולדתו ואיך בנו יאבד שם והיינו דקאמר
ה"אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר
נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת דהיינו לומר
דמהנאן עצמי הדין נותן לכופה שתלך אחריו לארצו ולכן
ואפי הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני מאם והיינו
מאם דאברהם אינו לשון לשון הר"ב ב"ם בדעת הרשב"ן דבכיונא
בזה אפי' ר"ת אודה דכופין אותה לילך לאחריו לארצו אמנם
ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית מאם והיא אזלא
לשון הר"ם בדעת הרשב"ן ואפי' בכיונא בזה כופין את
הבעל לילך אחר האשה כאמור אז ונקית מבנותי אלה רק
אם בני לא תשיב שמה מאם דאלא קים לי כדעת הר"ב ב"ם
ומי מבריתו לבני לשמוע לסברת הרב בעל ה"מ?

ובזה יונן הוא דבאיר דברי אליעזר ללבן ובתואל
ועתה אם יש חסד ואמת עשו אמר ואמת אם אדוני הגיד
לי ואם לא הגידו לי ואם לא הגידו לי ואפנה ימין ואם לשמאל
בא"ם הגידו לי ואם לא הגידו לי דמה ערך בנה קוים הי"ל
לומר אם יש חסד עושים אמר ואמת אם אדוני תגיד לי ואם לא
כמו שהשיבו הם לו הנה רבקה לפניך קח ולך. אמנם הענין
הוא דכל אלו הדברים שנאמרו אם כופין אותה או אותו הדינו
דוקא בתקדם אחם אבל אם התנה בדבר קודם הקדושין הכל
לפי תנאו ולכן אליעזר בתחלה ביאר לבונתו לבונתו לא רצה
לקרא אחם כי אמנם יאמרו לו אם"כ דהרי הוא כר"ת דכופין
אותו לילך אחריה ואם"כ אהקב"ה הוציאו לאברהם מבית אביו
ונתן את הארץ לזרעו וא"כ אינו יכול לילך אחריה כיונא בדבר
שכתב הר"ב ב"ם בדעת הרשב"ן ולאמר כופין אותה לילך
אחריו מ"מ שאת אינה מ"ל כדעת הר"ב ה"מ דבכל ענין כופין
אותו לו ולא לה לכן מתחילה קודם הקדושין רצה להתנות
מתחם על הדבר הזה ואחר שסיר להם כולי האי שקלא וטריא
אחר הבה בינו לבין רבו דיש התנאים בדבר אין להכריע ה
הבנתא כמאן מעייהו ובמו שביארנו ואם כן כבר בלה לשם
ברוכה לקחתם אבל יצחק לא אמר להם ואתה דהיינו מבבשיו
קודם הקדושין אבי מתנה עמכם על הדבר הזה אם יבא חסד
ואמת את אדוני תגידו דהיינו לקחת לזה אבל יצחק הגידו לי מעתה
ומבבשיו ואחר כך לקרא אותה ואם לא הגידו לי ואפנה על
ימין כו' אלא לקרא אותה ע"ז השיבוהו ויען לבן ובתואל ויאמרו
מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אלין רע או טוב הנה רבקה לפניך
קח ולך ובזה מחקנו המפרשים דבשלמא רע לא יוכלו לדבר
אבל טוב למה לא ידברו ואיך לא יוכלו לדבר אדרבה אם יבדרו
טוב עליהם אבל ברכה טוב. ועוד זאת אנלינו לר"ל שהוקשה
להם כן בפסוק השמר לך אדבר עם יעקב מעבר עד רע
בשלמה רע לחיי אבל עוב אפלי לא תשיבנו שונתן של רשע

רעה

רעה שיש אבל צדיקים ואמאי לא הקשו הכא ב"כ בזה הפסוק
וגם ראבא ליכא לגנוי עובתן של רשעים רעה אבל
פריקים דהא לכן ובתואל הם אחרו הדברים האלה ואינהו
גופייהו לא מחוקי נפשייהו כרשעי. ועוד קשה פפרי הניא
שדברו טוב באחרים שנה רבקה לפניך קח ולך והיכי קאמרי כי
לא יוכלו לדבר עוב ורש"י כבר הרגיש בזה ונתקש בפירושו.

ולעדן שאינין יונן ע"פ הקומחינו דס"ל לאחרמ"ם וכל
הגאונים ורש"י ז"ל דאין ה"ל שנשא לו אדם אשה
ה' מאדנו אינו יכול להוציאה לחוץ לארץ אחרת וגם בלותם אחרת
אינו יכול להוציאה מהמדינה לבבר ואבבר לחדינה שיש דברים
שיטיבת הארוסה עוזה להם ויש דברים שישיבת הבבר עוזה
אחם ולא אנוה היפה לרע ולא מן הרע ליפה אמה ביבה בוזק
והו"ל שנוי ומה למי שנא אנוה הרב לבל אם נשא לו אדם
אשה מארץ אחרת יכול לבוסה ולהוציאה לארצו אפי' מהמדינה
לבבר ובבר למדינה ואנוה הרע ליפה ומן היפה לרע ולא
הם כוזם ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר דהיינו לומר
אשדרן דין לאחת ומה' יצא הדבר הזה הוא המלך המשפט אלים
מ' שנשא לו אדם אשה בארץ אחרת יכול לבוסה אחרת ולילך לארצו
ולא שהקמוהו קשה אם אנו המדינה לו הבבר אם אנו נוח
הרע לו כוח היפה ולכן לא נוכל דבר אלין רע לו עוב דהיינו
שהמקום שאתם מוליכה הוא רע ולא תוכל להוליכה לשם וגם
שוב שהוא נוח היפה ומיאה לה אנוי ומה לפי שאלה אנוה הרע
אחיך יכול לזוליכה לשם לא נוכל לדבר כן וא"כ לא אם אקרש
אחם דינא אבי ואינך צריך להתנות קודם הקדושין.

אבן ואמר בלוסן לאחר ונדקדק מלת אליך דקאמ' לא יוכל
דבר אליך ורוח בהקדים מ"ם הרמב"ם ז"ל בפ"ם מהל
ת"ת והשור ל"ד סרמ"ב בהלכו כבוד רבו ולא יכריע את דבריו
פעניו ולא יסור את דבריו וכתב מרן הרב ב"י ואלפי לא
מדהמיא הבי בני אביו וכ"ש לרבו ומדבחם בפניו אמתם דשלא
בפניו אומר כין בחבי בין בדבו ע"ב? וכתבו הש"ך והע"ל
דנסותר את דבריו אפי' שלא בפניו אסור ובפנין מכריע את
דבריו כתב העור בסי' ר"מ בשם הרא"ה דלא מבצעיה אם היו
אבינו או רבו חולקין בדבר הלכה עם אחר שלא יאמר נראין
דברי אחר אלא אפי' אם יאמר נראין דברי אבינו או רבו חוי
ליה כמכריע את דבריו ואסור. נזה יבא הכתוב כאין חומר
ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר דהיינו שמאנו יצא
הבבר הדבר לפניו ולכן לא נוכל דבר אליך רע או טוב דהיינו
אפילו בינינו לביניך לא נוכל אמר רע הדבר הזה משום דחוי
בפותרים דברי מרגא ורבנא הוא אחלהים ואפי' שלא בפניו
אסור וגם עוב לא נוכל לדבר ולומר כי עוב הוא בבר והנון
הדבר מעום דהוי כמכריע את דבריו וכמו אפי' הרמ"ם שאפי'
שלא בראין דברי רבו הוי כמכריע ואף בם זאת בינינו ובינך
לא נוכל לדבר הדבר הזה דאע"ג דמכריע את דבריו שלא בפניו
אומר מ"מ אקב"ם שלא כל האדם כבודו ובפניו ומי

ובדרך זו אלך לבאר מאמר מ"ר דאיתא במדרש שוחר
טוב וז"ל יהי מקורך ברוך ושמח מאשה נעוריך
מכאן אמרו אשרי אדם שאשתו מעידו חזרתו מעידו פרנסתו
שעידו עליו הכתוב אומר יהי מקורך ברוך עכ"ל. והדבר הק'
דמאי דבותייהו דהני תלת מילי מעניינא שיהיו מעידו עם
שלמ"ע אליהם אשרי אדם שזוכה להם וגם עליו נאמ' יהי מקורך
ברוך ושמח בנעוריך ובקאת מכאן אמרו דמהיכן למדו רז"ל לומר
אם מאלי קרא כוכתיב יהי מקורך ברוך. אמנם חדבר פשוט

הקדמתינו דשמי מחלוקות יש בדבר אחת דר"ת ס"ל דאיש מ"
שנשא לו אדם אשה בארץ אחרת כופין אותו ויוצא לדור עמה
בארצה עוד בקדוש דס"ל לר"ת ג"ב דאיש מ"שנשא אשה ואינה
בארץ אחת אמנם שוא מעיר אחת ושוא מעיר אחרת אז היה
הוא מבבר אחת ואינו מבבר אחרת אבל"פ שנשאה בעירו אז
בבבר אלו כופין אותו ויוצא עמה לעירה אז לבבר אלה אמנם
סרמב"ם ורש"י וכל הגאונים חולקים על כל זה וס"ל דאדרבה
כופין אותה ויוצאה עמו לארצו ומחלוקת אנים היא דהר"ב
ת"ה ס"ל דאם אינו יכול לחתבדים בלותה העיר אדר נם אוא
ולאחר שיכול להוציא לאיזה מקום אדרה משום דבי"ל אמתלא
ברורה כזאת יכול לבוסה אבל מדין הדבי"ל חולק עלו וס"ל
דאם אינו יכול לכוסה עוד נקרים דאיתא בתוספתא מוציאין
מעיר אדומה בנים לעיר אדומה ישראל וכת' הריב"ם בתוספ
בסי' ס"ה דס"ה אם אוא רוצה לצאת לחקוס תורה וחכמה יוצא
מן המקום אשה ובר אם קרוב לאיות דומה לאה דמוציאין מעיר
אדומה בנים לעיר אדומה ישראל. אבל יבא המאמר כמין
חומר דהכה קרא קאי מקורך ברוך ושמח מאשה נעוריך
דהיינו שיהא אשה עמה ולא יבואו ח"ל לידי קנאה וגירושי אם
נריך שלשם דברים א' שתהיה אשתו מעיר ואם תהיה מעיר
אחרת לו יבא לידי סבותא ודבוותא ור"ת ס"ל דאם נשאה
לו אדם בארץ אחרת כופין אותו לילך אחריה ולדור בארצה
ואם היו שניהם מארץ אחת והוא מעיר א' והיא מעיר אחרת
אם נשאה בעירו כופין אותו לילך אחריה לעירה. אבל
הרמב"ם ורש"י והגאונים ס"ל דאדרבה אותה כופין לילך עמו
לארצו וא"כ בזה יתלוקו זה אומר קים לי מהרמב"ם והגאונים
ורש"י אחת אומרת קים לי כר"ת ובבאו ח"ו לידי גרושין אבל
אם תהיה אשתו מעיר אז יחדיו יהיו חמים בשלום ובמישור
עוד נריך דבר שני שתהיה חוזרתו מעיר ולא יצטרך לבבר אל
עיר אחרת מקום תורה וחכמה דאל"ה אז ג"כ יתלוקו דאיתא
קאמר סיכול להוציאה למקום תורה וחכמה דמיא לאה
דמוציאין מהמקום שרוצו נוים למקום שרוצו ישראל ואיתא ס"ל
דלא דמיא לבהיל ואינו יכול להוציאה וכמו שם פק הריב"ם
עוד נריך דבר אחר שתהיה פרנסתו מעיר דאל"ה שזה נם כן
יתלוקו ואיתא ס"ל כדעת הרא"ה שהוא יכול להוציאה למקום
שיתפרנס שם ואיתא ס"ל כדעת מרן הב"י דאינו יכול להוציאה
אמנם כאשר יהיו אלה אז מעידו אז יהיו חים ובינו שלמי"ם
הם שמחים ישוני לב ולא"כ ממש אחאי קרא אמרו רז"ל אשרי
אדם שאשתו מעידו חוזרתו מעידו פרנסתו מעידו דאז ממש
עניו הכתוב אומר יהי מקורך ברוך ושמח מאשה נעוריך ל

ונהקיר על הראשונות אלה קרא"י דפתחינן בהו ולפרש
לזו בדרך אחרת ונדקדק עוד מ"ש הרמב"ם
ולקחת אשה לבני ליצחק דאחרתי לא"ל לבני ליצחק תשמר לשם
בחוזה מגיבה ובוד בא"ם לו ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך
ונקית מבבותתי זאת דאלי זאת רקאמ' מכלל דאיכא אחריתי
אמנם יש לנו לחקור מקרה אחת בענין הלו שהרהם שלא אם
אליעזר לקדש אשה לבנו וכמ"ש ממסכת כלה ומדברי המומ"
שבירכו ברכת ארוסין שנאמר ויברכו את רבקה והיינו מלתא
דתמיה דאיך היה יכול אברהם לעשות שליח לקדש אשה לבנו
הלא אין הדבר תלוי בו אלא בבנו לקדש אשה אחר יחוקק
וזה היה נריך לעשות שליח ולא אברהם אבינו ולא עוד אלא
אפילו אברהם בעצמו לא היה יכול לקדש אשה ליצחק אם לא
יעשה אותו שליח ואם בם דאין קי"ל דאין חניך אינים לשוא
לאחוה שליח וכמו שאמרו בגמרא סמכו עי תרי דהוו מתם
המרא ופקל חד עמייהו בסא דאמרא ויהפ

ואם כן לא הגריה ור"ל מקושלא בריתך לברי ואחר דשאלת דלא
הייתיון שאת נחרצה הלא בקדושין שקדש לו הלא שלא מודעתו
ובריך ודילמא שלית שוייה ומאני לא חניף חיניה לשוויי
לא בוהי שלית • הנה כי כן מוכרחים אנו לומר מדעתינו
במעשה הלזו שעשה אברהם שהיה ע"פ התורה כדת והלכה
והוא ע"פ מ"ש בגמרא דאחרני אחרני קיים • והנה נזה
מאמרו שני פירושים ורש"י והרא"ש פירשו שלא הגן הרגש
הדברים לפני הלא שהוא רוצה לקדש לו אשה עלונית אחר נעשה שלית
מלאיו לקדשה לו והרי היא מקושרת לא שנא אם המקדש אביו
או אחיו אחריאל והרמ"ם והרמב"ן ז"ל פירשו שהלא הרגש
הדברים לפני הגן שהוא רוצה לקדש לו אשה עלונית ואתק הגן
ואלך הלא וקדשה לו הוי קדושין גמורים דמשום כפופא דאב
שהגן מתבייש מלביו שתק ועשאו שלית לקדש לו אשה אבל
באינים אחרינא בסתי בוונא הוי ס"קדושין אף אנו נאמר שגם
במעשה הלז אברהם כן היה סובר דעבד כחד מנייהו דשני
תרי פירושי הנאמרים מאלן דהלכתא כוותיה לו כמר עבר לו
כמר דהיינו לו שהרגש הגן יצחק לפני אביו אברהם שהוא
רוצה ותפץ נאשה מאשתתו ומניח אביו לפי סב פתרשי
כן ועפ"ז עשה אברהם לת אליעזר שלית לקדש אשה לבנו לו
שהרגש אברהם לפני בנו יצחק שהוא רוצה לקדש לו אשה מ
מאשתתו ושתק הגן אליעזר דמלן דמברש הכי ועפ"ז שלת
לת אליעזר לקדש לו אשה •

ועפ" פאמור הנה מקום יפוב למאמר אברהם ולקחת
אשה לבני ליצחק ואם נאמר דהדין הוא שריך
שהגן ירגה הדברים לפני הלא שהוא חפץ נאשה עלונית והלך
הלא וקדשה לו ואז הוי קדושין וא"כ כך היה מעשה נאברהם
שיצחק הוא מסרגה לפני אביו אחרינא שהוא רוצה לאשה מאשתתו
יצא מדוקיק היעב דבור לבני ליצחק שבבר מעז
לו כין אם יהיה המקדש אביו או אחיו אחריאל אין קפידא
בזה ולכן אמר אברהם ונקחת אשה לבני ליצחק דהיינו לומר
בין שהיה בני בין שיהיה יצחק דעלמא לעפ"י שאינו בני יכול
אני לקדש לו אשה ולפיכך בם אני יכול לעשותך שלית • ואם
נאמר דקי"ל דבריך שהלא ירגה שהדברים לפני הגן שהוא רוצה
לקדש לו אשה ורק היה מעשה נאברהם שהוא מרגה לפני בנו
יצחק שרוצה לקדש לו אשה מאשתתו ושתק ולפי סברא זו
היינו דוקא באב עם בנו ולא באינים אחרינא דאשום כפופא
דאב שתבייש הגן אתנו שתק ורצאו שלית מאל"כ באינים
אחרינא אל זה כוון אברהם באומרו ונקחת אשה לבני ליצחק
לומר דבין שהוא בני לעפ"י שאינו יצחק רא ודאי מאמת פושט
במר והסכים על ידי ומה גם שהוא יצחק ב"כ שהוא אדם כשר
ומקום הנושא על פניו דבר עשוי הוא שאינו פותר לת דברי

אמנם אליעזר וכנס בפסק אחר והוא דאל"ג דיצחק
עשה שלית לאביו לקדש לו אשה ע"י דאחרניו
אחרני קמים לומר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מ"מ הא איכא
פלוגתא דרבוותא בזה אם שלית מקדושין יכול לעשות שלית
אחר או לא דאיכא מאן דאמר דשלית דאחרון
יכול לעשות שלית שני בקדושין אם מוסר לו מעבל מצעת
לקדושין או שער קדושין והוא עוסרים לשלית שני ואיכא מ"ר
דבכל ענין אין שלית עושה שלית בקדושין משום דמילי נינהו
ומילי לא מסתרן לשלית ועמו שיתבאר לקמן ולא עוד אלא
דלמרמב"ם בענין מילי לא מסתרן לשלית ס"ל דאל"ג דבעל
הדבר עצמו מנה לשלית שני פלא נשמיו ואמ"ל לשלית ראשון
שיאמר לשלית שני לא מהני ומתבאר בית יוסף ח"ם סק"ך ולכן
שיאמר אבר אברהם שהיה יקן ויושב עשיב"עלה ונכחב"ק בזה
דאלוי היא האשה מוגרת כפ"ו דאין שלית עושה שלית בקדושין

בלא כלום לא וז"ש אולי לא תלכה האשה אלכת אחרי דשיבו
לומר לפי שאני שלית שני שהיה הקדשה לבנה הגון מ"ד דאין
שלית עושה שלית בקדושין וא"כ ההסב אשיב לה בנך אל אחרן
אשר יצאת משם דהיינו שהוליכו אלה לקדשה נעצמו ולאבר
אח"ם לכאן ומכי דייק דקאמר ההשב אשיב דבאלים לדבורים
עשתי ישיבות לרמוז זה הדבר שיהיינו ל אחרן אשר יצא משם
לקדשה בעצמו כי מצוה כו יותר בשלוחו הלוקשה לבניו אל
אביו ויאמר אליו אברהם השמר לך כן אשיב לה בני שמה"
אשר לקחני מבית אבי כו הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה
לבני משם ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך לפי שאתה
שלית שני ומוסשת לסברת מ"ד דאין שלית עושה שלית בקדושין
אז ונקית משבועתי זאת דהיינו שבועה אשר אני מניח לבני שתעשה
חנקם מלאתי לחנם באותה שעה אני מניח לבני לבקש לאשתיך
שבועה אחרת הוא בעצמו ויעשה אותה שלית ואז לא יהיה
מקום לפסק זה וז"ש השבועתי זאת מכלל דאיכא אחרינא
היא השבועה העתידה מבני יצחק ומה שלא הניח ליצחק ל
לעשותו שלית מעבשיו ולשבועו לפי שמתוך לבו מעות בה
שאין צריך לזה ויתני לו אשה ע"י שלוחו שהוא שלית שני ואין
מפקפקין בדבר דדינא הכי הוא שאף בקדושין שלית עושה
שלית כדעת המקילין •

אך נאמר באופן אחר ובזה נישב מאמר הכתוב ולקחת
אשה לבני שהיא לשון עבר לדז"ל וכמ"ש בב"ר פ"ס"ו
שיאן כ"ל לזרעך נתתי לף מאמרו של הקב"ה מעשה שנאמר
לזרעך נתתי אתן אין פתיב כאן אלא נתתי וכתב הר"ב יפת
תואר שגם מ"ש לו בעת המילה ואתה יחבר ברז"ל כלשון עבר
וכמ"ש ע"פ ובריא ה' על מכון הר ציון ויברא אין כתיב כאן שא
ובריא עכ"ל • סבי נמי אבא איכא למיזק ואקת אין כתיב כאן
אלא ונקחת גם כמ"ש הרשב"ם פיב לת בנך ל"ל דמה לו ובריא
הזאת לשאול אם יהוה יצחק ואם לא יהוה דהכי הול"ל אם לא
תאבה האשה מה אעשה ומה לו לזרע בעצמו דברים שלא ה"ל
דבו • גם יש לחקור דתם עצם כדברי אליעזר נאמר אולי לא
תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ובדברי אברהם אל"ל
ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך לא מזכר אל הארץ הזאת
ובריאה שעיין אח"ה היה דבר אברהם אמנם בדרך זו נאמר
דבמעשה דאברהם לזו כ"ע מודו דשלית יכול לעשות שלית
אחר אף שהוא ענין קדושין והילך סברת המתיר בזה והוא
שכתב הרדבז צריש פרק הלים מקדש פסק הקדוש מרדוש
שהבוהה שלית לקדש לו אשה ומסר לו הנערת לקדש אינו יכול
לעשות שלית אחר משום דמילי נינהו ומילי לא מסתרן לשלית
ואע"ג דקי"ל בני בט שלית עושה שלית ולא הוי מילי משום
שפירה הבט והכא נמי איכא משירת הנערה לא דמי דבני
בט נ"כ מיר מיגיע ליר השליח מבורת הלכך לא הוי מילי
אחרי השלית יכול לברשה בעל כרחה ויד השלית כיר הבעל אבל
שלית של קדושין אם לא תאבה האשה אינה מתקדשת הלכך הוי
מילי עכ"ד • ומצינו למדין הלכתא בעצמה דאין שלית יכול
לעשות שלית בקדושין אע"ג דאיכא משירת הנערה דמילי
כיון דאין נגאר הדבר ע"י משירת הנערה דאם לא תאבה
האשה אינה מתקדשת •

ודנה הכא במעשה דיצחק לא שייך זה הטעם שהרי
ליתא בב"ר פרשה ויברא שהיה אברהם מהרהר
ואומר אשיאנו מבנות ענר אשכול וממרא שהן נדקיות אח"ל
הקב"ה אין אתה צריך כבר נולדה בת זוגו של יצחק הגם ילדה
מלכה גם היא ע"כ • א"כ כיון שבשרו הקב"ה וא"ל שאין צריך
לחבא בת זוג ליצחק כי כבר מזומנת בת זוגו א"כ ודאי שיודע
הקב"ה בת זוגו של יצחק שהיא ממשפחת בית אביו אתבא
ותתפון לסיות לו לאשה ואינה מפרבת בדבר כלל וכיון שכן

מיד

מיד שיתבור הטבעת אברהם ביד עבדו לקדש אשה ליצחק
בגמר הדבר של הקדושין ולא הול מילי לפי שאין כאן בית
מיחוס ספק לומר שמא לא תאבה האשה שהרי חזו תאן לאשה
דבלא נדול אדוניו הקב"ה קמסיבד עלם שהיא רוצה בדבר כי
הוא אחר והיי זו אשה ולכן בדבר הזה דין הוא שיבול אברהם
שהוא שלית לעשות שלית לאליעזר לקדש אשה ליצחק וז"ש
אברהם כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ארצה
לומר לו אל תתאה אל החבק אליך אני שלית עושה אותך שלית
דהאלקי"ל אין שלית עושה שלית בקדושין ואמנם אחרי מאחר
קדושין כי ולקחת אשה לבני בלשון עבר וכמ"ש רז"ל ע"פ ובריא
ה' על מכון הר ציון כמו שהקדמנו לעיל לומר שהרי היה כבר
לקוחה ועומדת ומאמרו של הקב"ה שבשרני נזה שגם זונו של
יצחק היה מתשמחתי הוי מעשה כאלו כבר עשוי ולא לאחיה
עתה שמא לא תאבה האשה וא"כ לא הוי לזו מילי דיכול שלית
לעשות שלית • אמנם אליעזר וכנס בספק אחר בענין
אזה דלף שבאתה כפר בשרו הר"ם שנולדה בת זונו מתשמחתי
ובודאי שתאבה ותתפון לסיות לו לאשה מ"מ עדיין אין לא
ידענו זה מי הולך אל מי מים מי שזונו בא אצלו ויש מי
שהולך אל זונו ולכן ויאמר אליו העבר אולי לא תאבה האשה
ללכת אחרי אל הארץ הזאת דהיינו אלף שתחרצה להיות לו
לאשה מ"מ לא תאבה שיזונו יצא אצלו אולי אולי הוא ילך אל זונו
שהסב אביב לת בנך אל הארץ אשר יצאת משם דהיינו לומר לא
יש לי רשות לשאינו מ"כ אדני נגמר הדבר בשלימות ע"י מסירת
שטבעת ולא הוי לזו מילי שהרי אף לא תאבה האשה לבא
לכאן הרי יצחק הולך אצלה ואין כאן שום עכוב כלל ומש"ה
סבול הוי לקדשה אף אותה שלית אני אל אל לא יהיה לי רשות
לעשות לת בנך מ"כ עדיין יש עכוב בדבר כי אולי לא תאבה
אשה לבא עמי לכאן ובנך הינו הולך לשם ונמיכך היו יכול
לקדשה וא"כ הדר הוו לזו מילי שהרי אף אם לא תאבה האשה ואפי"
שתחרצה היא להתקדש ובא לכאן אינו מועיל כיון שיש בירה
לעכב ואין שלית עושה שלית • ויאמר אליו אברהם ה' אשר
לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי
לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך
ולקחת אשה לבני משם דהיינו לומר כיון שהקב"ה הוציאני
מבית אבי ומארץ מולדתי וגם דבר ונשבע לי לתת לזרעי את
הארץ א"כ ודאי הוא ובטוח ובדור אליו דינא הכ"ה שיצא יצחק
לא"ל וכיון שכן ודאי הוא כשבשרני על בת זונו הכוונה שהאבה
ותתפון לסיות לו לאשה וגם שתרצה לבא אחריו אל הארץ
הזאת ולכן אני בטוח בה' הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה
לבני משם דהיינו לומר שהרי כאלו כבר לקוחה משם ואם לא
ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ולא לשוב אל הארץ הזאת
דהיינו שתרצה לבא אל הארץ הזאת אמנם לא תרצה לבא
אחריך שאתה שלית שני ולא סבירא לה הלי סברא שאמרנו
דאנדון כזה שלית עושה שלית אז ונקית משבועתי זאת
שהשבעתיך אני ועשיתיך שלית ואני מניח שיבייך יצחק והוא
יעשה אותך שלית ואז תהיה שלית ראשון •

ואל זה סובב הולך דברי לבן ובתואל אל אליעזר ויען
לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר לא נוכל דבר
אליך רע או טוב הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי אשה לבן
אדוניך כאשר דבר ה' • וכבר הוינן בזו מה שיש בזה מן הדיוק
ותו איכא למיזק דמילי דאליך דקאמרי וכי אליו לא יוכלו לדבר
ושלא כפנו יכולים הם ועוד במ"ש ותהי אשה לבן אדוניך דמה
לשון לומר כדברים האלה כיון שהתכלית הוא שרוצים לומ שהם
לוקחים מעבנים בדבר איה דו לומר הנה רבקה לפניך קח ולך
ותו לא ולא עליהם אם תהי לאשה לו לא ?

אמנם ע"פ דרכינו יבאר הדברים הדוקים הזשב הדק
דה"ק אם אינה הדבר הוא ענין הזווג אם לא ולכן
הנה אל בעלם ואין אדם יכול לסרב בזה וכיון שכן לא נוכל
דבר אליך דהיינו דבר הטוב לך שלתמר לא אבל עמך לא
מעשה שאתה רע מ"ו ואין כבודה שאבל עמך אם עוד דהייב
דבר הגון ראוי כדת והלכה אליה יכולים לילך אחריך לפי
שאתה שלית שני ואין שלית עושה שלית בקדושין והיינו מעתה
שלא נוכל לומר מדבר הזה כפי הדין משום דאכל לא שייך
למיתר אבל אתה האשה לסיות ליצחק לאשה לו אבל אחריו
אבר דלהו מילי ומילי לא מסתרן לשלית לפי כי אם אינו הדבר
ואין אדם יכול לסרב בזה ולכן נגמר הדבר מעם אמר לך
הבטבעת של הקדושין ולא הוו מילי ושלית עושה שלית בכדון אם
ולכן הנה רבקה לפניך קח ולך דהיינו קח חק שיש כי לקוחין
אם לך בם ואחר כך תוליכם עמך ותהי אשה לבן אדוניך דהיינו
שב"י הקדושין הללו הוי לה סוייה ואות לבן אדוניך משום
דהוו קדושין גמורים ולא מסבלי מעשם מילי והיינו מעמה
אחר דבר ה' שבבר נגמר הדבר מפי הגבורה ואין מסרבין
לגדול ואין מפקפקין בדבר • וז"ל אח"כ ויהי כאשר שמע עבד
אברהם את דבריהם כו' ויוצא האבר כלי כסף וכלי זהב ובגדים
ויתן לרבקה דהיינו שנתן לה קדושין • וז"ל ויאמרו אליו
אחיה ואמו הזה ותאחר אתך דאם להם לומר עם אחיה
הזה ואמה היה אחר לומר אחיה אם אתנם הדבר סובב אל
הקדמתינו דאין שלית עושה שלית בקדושין ומה שאל"ל אתלכי
עם אחיה הזה שהוא שלית שני ותאחר אתך •

דרוש ג לנשואין

בגמרא

פר"ק וקדושין ד"ה חיו רבנן כיצד
בנסף נתן לה כסף או שוה פרוטה ואמ"
לה הרי את מקודשת לי הרי אתה
מאורסת לי הרי את לי לאבן הרי זו מקודשת אבל הבל הבל שבכ
לו ואמרה לו הריני מקודשת לך הריני מאורסת לך הריני לך
לאבן אינה מקודשת עכ"ל •

מאן דלית ליה דרתא מחזר אל אחיותו דין ברמא
דעבירא"ה אשה עבורה פנגא דבופא • אלון
דנפ"ק לאורחא אלי כי אורחים דרך בגר
בעלמה בגבור לרוץ אורח הרי שהיה רגופה • מאן דאתרא
דהיע נגפא והיבינא יצא אדם לפעבו ולעבודתו עבודת מש"ל
אברא דכל"ה מלאכה הנריכה לביתא • מאן תכי נהאי זכה
עזר אשה עזרתו הטיב בעבודתה מדה טוב מרובה פלגן
בהדייהו פליב"ל בהעדפה • מאן תיבים למעבד כי אלי בוונא
אדוינו דוד ברוח הקדש נפש • אתן נגח דינא דהדוא בגרא
שדר לן אורע"ל • מאן דאלים בגר לגבר ישראל שיר ישראל
חקיפא • מאן דזכי למלכא לאתאן כמלך ויעתר לו עוזרת
שני עשירי"ת אליפה • מאן דבעי אומר פירה ויהי שרה
פכה אחות נחלפיו ודוד נרבנותיו עד בל אדנ"ה נקבל שאל •
מאן דקרי ותני דבר זה שני בנביאים ומשם באר"ח היכי הוש
דעבוריא גופא • ובמו שאמר בשמואל ל"מיתן י"ו ואמר
אים ישראל הרליתם אלים העולם הזה כי אחרף את ישראל
הוא עולה ויהיה אלים אשר יכנו יעבדנו המלך עוזר גדול ואת
נתו יתן לו ואת בית אביו יעשי חפצי בישראל ואחר דוד אל
פלגשים אשר עמו לאמר אם יעשה לאיש אם יכה אתו
בפלגתי

הסלחתי הנו והסיר חרפה מעל ישראל כי מי הסלחתי הערל
הזה כי חרף מערכות אלהים חיים ויאמר לו הנם כדבר הזה
לאמר כי יעבה לחיים ויסר עונך ויעטה אליהו אחיו הנדול
פורטו אל האנשים ויקר לף אליהו נדוד כו׳ ויאמר דוד מה
עשיתי עתה הלא דבר היש ויסוב שאלנו אל מול אחר ויאמר
בדבר הזה וישיבוהו העם דבר כדבר הראשון • הנה המלכים
נועדו מלכי רבנן קמאי וכתראי אמה ראו כן חמהו מה זו
שאלם כי קבלשית ליה לדוד מה יעשה לאיש אשר יכנו והלא
ברזלא קרי בחיל כדת מה לעשו לאיש אשר יכנו יעשרנו המלך
עושר גדול כו׳ ולא חסל שמיעה מפי עצמו של הכרוז דומה
לשומע אפי התורגמן ויבר פתגיה • ואו איכא למידק מאי
לאמר דקאמר אל העומדים עמו לאמר דמלתא דפשיט היא
דקנעני מגיפו מלתא לאמר לו תשובתה בדרה ובגדל התימה
בדולה תשובה וישיבוהו העם כדבר הזה לאמר ואחכפל ואחפה
כם לאמר ועוד מה נמחי דקאמ׳ מה יעשה לאיש ופ׳ מדותיו
הטיפוחו כם יעשה מיל׳ ד בגרי דמשכ׳ בדנורייהו לשמור ו
ולעשות הדבר ע׳ אחרים דהכי פו׳ל למימר מה יעשה ומה
יעשה ניר׳ בתמ׳ והוא מי פסקא בידו לעשות והוא שאול מלך
ישראל • ועוד נמחי אנטריך ליה לדוד לפרושי מהני מילי
מעלייתא אשר יעשה אליש אשר יכנו והסיר חרפה מעל ישראל
כי מי הסלחתי כו׳ כי מי לא ידע בכל הלה • ועוד במחי
דקאמרי ליה העם כדבר הזה לאחר דבר זה תעלם הרוכ״ם
מו״ר כביב וכן בתשובת הגאון הגאון ר״ם הם שם נאמר וישיבוהו
העם דבר כדבר הראשון דלמאי אנטריך לדבר דבר הו״ל למי
וישיבוהו העם כדבר הראשון ותו א״ל בדברי הכרוז היותה
בתמהון הראיתם אליש העולה הזה דאיך ובמה שאול בל אליש
אם ראו אה אליש והלא בכל נאמר ואל אליש ישראל הראיתם
את אליש וינסו כו׳ ועוד מאי קאמר העולה הזה כי נחרף את
ישראל הוא עולה שלמה נאמרה עליה באיש הבא על הזה •
ועוד דקיימיב עצמה כי נחרף את ישראל הוא עולה ואדרבא
דא היא תפרחים כי יבול הוא הבא לנו הנה מוריים הלנו לגב מוריים
מוריין ולא מעלין •

אמנם אכל יצא לכלל יבוא ודלשונם נריכים אנו
לחודע״ דמוכרח לומר שהמלך שאול היה בן
רשות לקרש את בתו אל נאחר שליחה קשה או נשרה שהוא
שאשאלו אלית לקבל קדושיה וכראיתא בשור ובי״ מ״ם סימן
ל״ן שיכולה הבת לעשות לחבים שליח לקרשה ע״ם ראה לא
תיאמ׳ הכי היאך מלאו לבו שאול המלך לאמר ע״י הכרוז ואת
בתו יתן לו כן ואולי לא תאבה האשה בת מלך היא ליכך אחרי
פריו ואחרי עצתו של אביה למלך רי יבי יתבנם ובכן הדבר
סובב אל מאחר פתוח דפתחיהן כיה בדרשין בפר״ק דקדושין
מ״ר כיצר בכסף נתן לה כסף ולא שום כסף ואמר לה הרי את
מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתו הרי זו
מקודשת אבל היא שבתב ואמרה היא הריני מקודשת לך הריני
מאורסת לך הריני לך לאנתו אינה מקודשת תו ליתא אחם
מ״ר ונני רבא הילך מנה ואקדש אני לך מה אמר מר זוטרא
משמיה דרב פפא מקודשת ומסיק בגמרא דהיינו דוקא באומר
תשוב דנהאיל הנאם דקא מפקל מתנה מינה גמרה ומקניא
ליה נפשה ע״כ • ופרש״י ור״ל ואקדש אני לך והוא אני לה ואמ״ל
מתקדש לי בכך • בהאיל הנאה כו׳ שתרצה זאת לאחת פרוטה
לאדם שיפייסנו לזה לקבל הימנה מתנה עכ״ל •

ואנכי אחרתן נאחר דברי הרמב״ם ז״ל כתב הדברי העור
והילך לשון הרמב״ם בדתים פ״ב מהלכות אישות
וכן אם נתנה היא לו ואמר הוא לאיש מקודשת ואם נתן הוא

ואמרה היא א״ז מקודשת בספק ע״כ • ובמגיד ס״ד זין כ״ב זיל
אמרה לו הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך ונקחו ואמר לה
הרי את מקודשת לי בפנאה זו שקבלתי ממך מתנה אם אדם
חשוב הוא הרי זה מקודשת שהנאה יש לה בהייחו נהנה ממנה
ובהנאה זו תקנת עצמה לו עכ״ל • והעור בח״ה סי׳ כ״ו כתב
וז״ל ואם נתן הוא ואמרה היא אם אדם מדבר עמה על עסקי
קדושין הוו ודאי קדושין ואם לאו הוו שפק קדושין כו׳ ואם
נתפה היא ואמר הוא אם הרי את מקודשת לי בתנה שקבלתי ממך
אם הוא אדם חשוב מקודשת שהיא נהנית בזה שמקבל מתנה
ממנה כלו הוא פותן לה זה ערובה ואם אינו אדם חשוב אינה
מקודשת כו׳ והרמב״ם ז״ל כתב נתנה היא ואמר הוא אינה
מקודשת נתן הוא ואמרה היא מקודשת מספק וספר רחשונה
היא ספרת רב אלפס וכ״כ א״ה הרא״ם ז״ל עכ״ל • ומרן ז״ל
בב״י כתב עליו וז״ל וז״ל רבינו בשם הרמב״ם הוא בפ״ב וכיון
שראה רבינו שסתם דבריו בנתנה היא ואמר הוא אינה מקוד
עלה על דעתו דלא שאני ליה לרמב״ם בין אדם חשוב לאינש
חשוב ואין ספק שנעלם מעיני רבינו ז״ל הרמב״ם בפ״ה
והעתקתיו בסמוך שלנו דאם אותו ודאי ה״ל להבין דמ״ש
בפ״ב אינה מקודשת היינו דוקא באדם שאינו חשוב אבל באדם
חשוב מקודשת וסמך על מ״ש בפ״ה ויש לתמוה על רבינו כיון
שלא ראה דברי הרמב״ם בפ״ה ואפני כך עלה על דעתו דבברי
דבין באדם חשוב בין בשאינו חשוב אינה מקודשת למה לא
סקשה עליו ודאי אבשר לומר כן דהא בגמ׳ אמרינן בהדיא
דבאדם חשוב מקודש ומ״ש עוד בשם הרמב״ם נתן הוא ואמרה
שיל מקודשת מספק שנראה שבשם בזה סברתו היא שנדש
שחודשת אינה אמרי שהרי גם הוא פסק כן בסתום כו׳ הרי נתבאר
ואין כאן אלא סברות אבל אלא סברתו הראשונה שכתב היא
מוסכמת גם מהרמב״ם ז״ל ואין להעלות על לב שיאבון אדם
עליה לבי שהיא תלמוד עדוק כמ״ש עכ״ל • ונדידי חיי לי חזוק
קשה להעלות על לב שהעור נתעלמה ממנו הלכם שבתב
הרמב״ם בפ״ה דהכיבא ומתא על ספר ומי כמוהו מורה בקי
עמשנה תורה של הרמב״ם ומה גם דאלו בופא קטיל עוכא
כמו שיקשה עצמו לדעת מרן ז״ל דאל״כ הו״ל לאתמוהי עליה
מתלמוד ערוך ואו קטיל הרמב״ם בופיה היאך סתם דבריו
בפ״ב ואשמכינהו אקרא דכתיב בפ״ה ולא חייש מר דאיכא
מאן דשמע בחא ולא שמע בחא והא קחזינן להעור כי לפניו
בפלו כל תצלומו׳ ואשתמיטתיה להא דפ״ה לדעת מרן •
ובאמת דכל כי חא מיבעי ליה לפרושי ולא לסתום שלא
ליתן מקום לטעות למאן דקרי ולא חני כל הלכות קדושין
ולפחו״ הו״ל לרמוז להבינא ברמיזא בפ״ב דמיירי באדם שאינו
חשוב או ליתא חד כמו שנראה לקמן לעורר לב המעיין ויוסף
דבמיר חשוב מחפוש ואו אלי הלכה דפ״ב אשמם יחידה היא
שהכל נשמע מהא דפ״ה ואמאי חנא פתשוהדר מפרם ומם
גם כי הרמב״ם ז״ל זה דרכו לעולם ישמה אלתלמידיו דרך קצרה
ואחשא קא מאחר כמבורר בפ״ב מה״ד דעוק ולא שמ״מ ב״ב
דרך בדרך זו מלמדן בפ״ב דהרמב״ם ז״ל מסתמיך ואזיל
בפ״ה בפ״ה א״ה קטיל •

אשרי ע״כ הנראה אצלי לע״ד ולא הו״ל לאלוק בעד
הרמב״ם והעור ופוא שהעו״ שהיה נעומקא דרעיא
דהרמב״ם ואחי תרי הלכתא דהרמב״ם נחרי דינו מחדינו ואלו
לאחרים קלי ואל״ל קלי ולא ראי אז כראי אז וגרים ויוסף העור
בדברי הרמב״ם דפ״ה שכתב לאמרם לו חילך דינר זה מתנה
ואתקדש לך ונקחו ול״ל האם״ל בשנאה זו שקבלתי ממך מתנ
ובי דייק דקתני לשון מתנה ועוד הא דמתריך ומעיין בכל
פרקים אלה דהו״ל לאמרי בלשון קנין נתנה היא ואמר
הוא לה אדם חשוב הוא מקודשת כו׳ אמנם הא קמ״ל דאיתא
לשלו

לאחר דינא דאדם חשוב אבל דוקא דקא אמרה ליה אלי דינר
בתורת מתנה ולא בתורת קדושין וגם לא נתנה אלא בתורת
מתנה לחודיה וגם לא אמר לה בפירוש אתם כהנאה זו שקבלתי ממך מתנה והגם דהתם בפ״ה בחותא
בבא מייתי תלתא דיני אחריני ובכולהו נקט לשון מתנה ורבי
ר״ם ז״ל אחרמב״ם ז״ל דבכולהו בעי למימר לשון מתנה והכי נמי
מסתברא למעיין בזה יע״ש • אבל אחוה דינא דפ״ב נתנה
היא ואמר הוא ל״מ התם מיירי בנתנה היא בסתם לו בתורת
קדושין ולא בתורת מתנה אבל אם אמר מפום רבתי כי
ניקא ליה אלא ולא כחיב כי תקח אשה לאיש ואחם נמי מיירי
בראמר הוא בסתם אל״ל בזה ולא פירש בהאיה זו שקבלתי
ממך מתנה והחוא דינא לפי׳ באדם חשוב אינה מקודשת וס״
קרמב״ם ז״ל פלו שסתם הטור הא ודאי פלינא לסברא א״
שכתב הטור אחרי כתב בסברא ראשונה וז״ל ואם נתנה היא
ואמר הוא אל״ל בתם שקבלתי ממך הוא אדם חשוב
מקודשת כו׳ ומשמע ודאי דמיירי בסתם בין בתם שנתנה היא
ולא פירש בתורת מתנה וגם בא״ם הוא לא פירש בהאיה זו
שקבלתי ממך מתנה והכי מוכח דמיירי בסתם אחרי סברא זו
הראשונה היא מוגלת מדברי הרא״ש וסכי ליתא בדברי הרא״ש
בפסקיו שכתב דברי הרי״ף על הדיא בריתא דקתני אבל היא
שנתנה לו ואמרה לו כו׳ אינה מקודשת שכתב הרי״ף אלא וכן
אם מהנה היא ואמר הוא אינה מקודשת קאמרינן הא הרא״ש
אם לא באדם חשוב כדאמר לקמן ותו קאמרינן והא דפסי׳ ליה
לרבינו ז״ל לפרש דבנתנה היא ואמר הוא אינה מקודש״ משום
דעקר הקיתה דיינו נתינת הכסף ובעינן כי יקח איש אבל
מלישנא דגמרא ליכא למידק מדלא הזכיר הגמר׳ נתנה היא
ואמר הוא מקודשת אלא דאם פסיקא ליה דהא באדם חשוב מקוד״
ראיכא למימר משום דלא פסיקא ליה דהא באדם חשוב מקוד״
עכ״ל • הנה מבואר בדברין לחדייה דליתא ליה כהני חלוקי
דהרמב״ם ולא אית דס״ל דהני חלוקי לא הו״ל לאוקומי לדברי
הרי״ף באדם שאינו חשוב דהא אפילו באדם חשוב מתוקק הלי
דינא דנתנה היא ואמר הוא ל״מ שכתב הרי״ף ז״ל משום דהלי
דינא לחודי קלי נסתם ולא בתורת מתנה כהיא דלקמן
באדם חשוב וגם הכי קאמ׳ משום דלא פסיקא ליה דהא באדם
חשוב מקודשת אפרי הלי דינא לחודיה הוא דמיירי בסתם
נסתיה באדם חשוב מיירי בדפי׳ בתורת מתנה אלא מוכרח
הוא דבליג אהרמב״ם • ואחרי הודיע אלהים אותי את כל
אלה בדעת הרמב״ם והטור אלינא דהרמב״ם לדעתי שכן היא
דעת הרי״ף שסתם וכתב וכן אם נתנה היא ואמר הוא אינה
מקודשת ולא חלק בין אדם חשוב לשאינו חשוב והיינו משום
דס״ל נאלק כמו שבארנו בדע הרמב״ם והרמב״ם בשעת הרי״ף
דינו אמרה אלא שהרא״ש ז״ל לבדמיה הוא דענד ופיר׳ דברי
הרי״ף לפי שטתו דכתב עליו אם לא באדם חשוב וגם הר״ן ז״ל
עי׳ דעת הרי״ף לפי שטתו כמו שעשה הרא״ש ואחריהם נמשך
מרן הב״יעיין עליו והיינו דבראמת לזו משום דלא עלתה על
דעתם לפלוגי כהני אלוקי וגם נדעת הרמב״ם ז״ל לא הניחו
בהתלק בכך וכדעת הב״י שכת״ל אבל העור ירד לסוף דעת
הרמב״ם ותקר ותקק להבין דבר לאשורו • אמנם הא קטיל
לטעו״ שנרף שנרת הרי״ף אם שנרת אביו הרא״ש ז״ל הא אנ״ל
ומאחר שסגין דעת הרמב״ם דס״ל לחלק בהני אלוקי ובליג על
הרא״ם ליתא מר דס״ל לסרי״ף בשעת הרמב״ם דנפרש כיון
בסתם וכתב וכן אם נתנה היא ואמר הוא ל״מ ולא חלק בה
באדם חשוב אמנ״ל מפתחר למימר דס״ל בשעת הרמב״ם ז״ל
ואתבר לומר דטעור חשב דמ״ש הרא״ש ע״ר הרי״ף אם לא
באדם חשוב כו׳ אמר לקמן הכל הוא מדברי הרי״ף אבן דרכו של
הרא״ש אמביא דברי הרי״ף בסתם • ולא זה מצאתי לחר״ם
ב״ם שכתב שהעור פוה בגיים בדברי הרי״ף להני מילי אם לא
בחרם חשוב יע״ש פורך לחרת ישלנו בדעת הטור בדברי הר״מ
במז״ל • ועי״ל דס״ל להטור בדעת הרי״ף דפיון מהכיח הא
דאיתא בגמ׳ הילך מנה ואתקדש לי לך מקודשת בחרם חשוב
ופסח ולא כתב דמיירי בדיהבא ליה בתורת מתנה ולא פירש
ב״כ דאמר הוא הא״ל בזאת שקבלתי ממך מתנה כמ״ש
הרמב״ם אשמע דס״ל דמיירי אפי׳ בסתם כדעת הרא״ש והר״ן
ומה שקשה עוד מרן הב״י ע״ד הטור שכתב בשם הרמב״ם נתנ
הוא ואמרה היא מקודש״ אספק אנרא שגם בזה סברתו היא
ס״ל דלא מקודשת ותיאמא שגם הוא פסק כן בסתום כו׳ ע״כ הא
לא תנרא דאיכא למימר דריאשא שכתב בשם הרמב״ם נתנה
היא ואמר הוא ל״מ דבלינא הא אסברא דאחרונה ומנו ש
שבארנו הוי דוקא ושיטת כדי בסברא הליכא בה עלובת׳ ואיירי
דתנא ריאשא תנא סיפא ועי״ל דתנא סיפא לבנוי תריאשא דכ
היכי דבשיפא אין לחלק בה שום חלוק כידוע ה״ה בריאשא דאין
לחלק בה שום חלוק אין אדם חשוב לשאינו חשוב דכיון דבמדי
הדדי תנינהו שוו בשיעוריהן • אלא דלא״ל עדיפא הוא״ל לדיוקי
הכי עריאשא דריאשא שכתב הרמב״ם שם נתנה היא ואמרה לו
הרי אני מק״ל כו׳ אינה מקודשת וכן אם נתנה היא ואמר הוא
אינה מקודשת דמדקאמר וכן משמע דשוויא לריש׳ דבשניהם
אין בזה שום חלוק ואולי כדי אלא להאריך לא אייתי לה
לריאשא דריאשא כי אדוכה היא בדברי הרמב״ם עיין עליו ?

ובכן אל עלינו חובת ביאור הכתובים כי הנה הארם מן
המז״ל • ועי״ל דס״ל להטור בדעת הרי״ף דפיון מהכיח הא
דאיתא בגמ׳ הילך מנה ואתקדש לי לך מקודשת בחרם חשוב
ופסח ולא כתב דמיירי בדיהבא ליה בתורת מתנה ולא פירש
ב״כ דאמר הוא הא״ל בזאת שקבלתי ממך מתנה כמ״ש
הרמב״ם אשמע דס״ל דמיירי אפי׳ בסתם כדעת הרא״ש והר״ן
ומה שקשה עוד מרן הב״י ע״ד הטור שכתב בשם הרמב״ם נתנ
הוא ואמרה היא מקודש״ אספק אנרא שגם בזה סברתו היא
ס״ל דלא מקודשת ותיאמא שגם הוא פסק כן בסתום כו׳ ע״כ הא
לא תנרא דאיכא למימר דריאשא שכתב בשם הרמב״ם נתנה
היא ואמר הוא ל״מ דבלינא הא אסברא דאחרונה ומנו ש
שבארנו הוי דוקא ושיטת כדי בסברא הליכא בה עלובת׳ ואיירי
דתנא ריאשא תנא סיפא ועי״ל דתנא סיפא לבנוי תריאשא דכ
היכי דבשיפא אין לחלק בה שום חלוק כידוע ה״ה בריאשא דאין
לחלק בה שום חלוק אין אדם חשוב לשאינו חשוב דכיון דבמדי
הדדי תנינהו שוו בשיעוריהן • אלא דלא״ל עדיפא הוא״ל לדיוקי
הכי עריאשא דריאשא שכתב הרמב״ם שם נתנה היא ואמרה לו
הרי אני מק״ל כו׳ אינה מקודשת וכן אם נתנה היא ואמר הוא
אינה מקודשת דמדקאמר וכן משמע דשוויא לריש׳ דבשניהם
אין בזה שום חלוק ואולי כדי אלא להאריך לא אייתי לה
לריאשא דריאשא כי אדוכה היא בדברי הרמב״ם עיין עליו ?

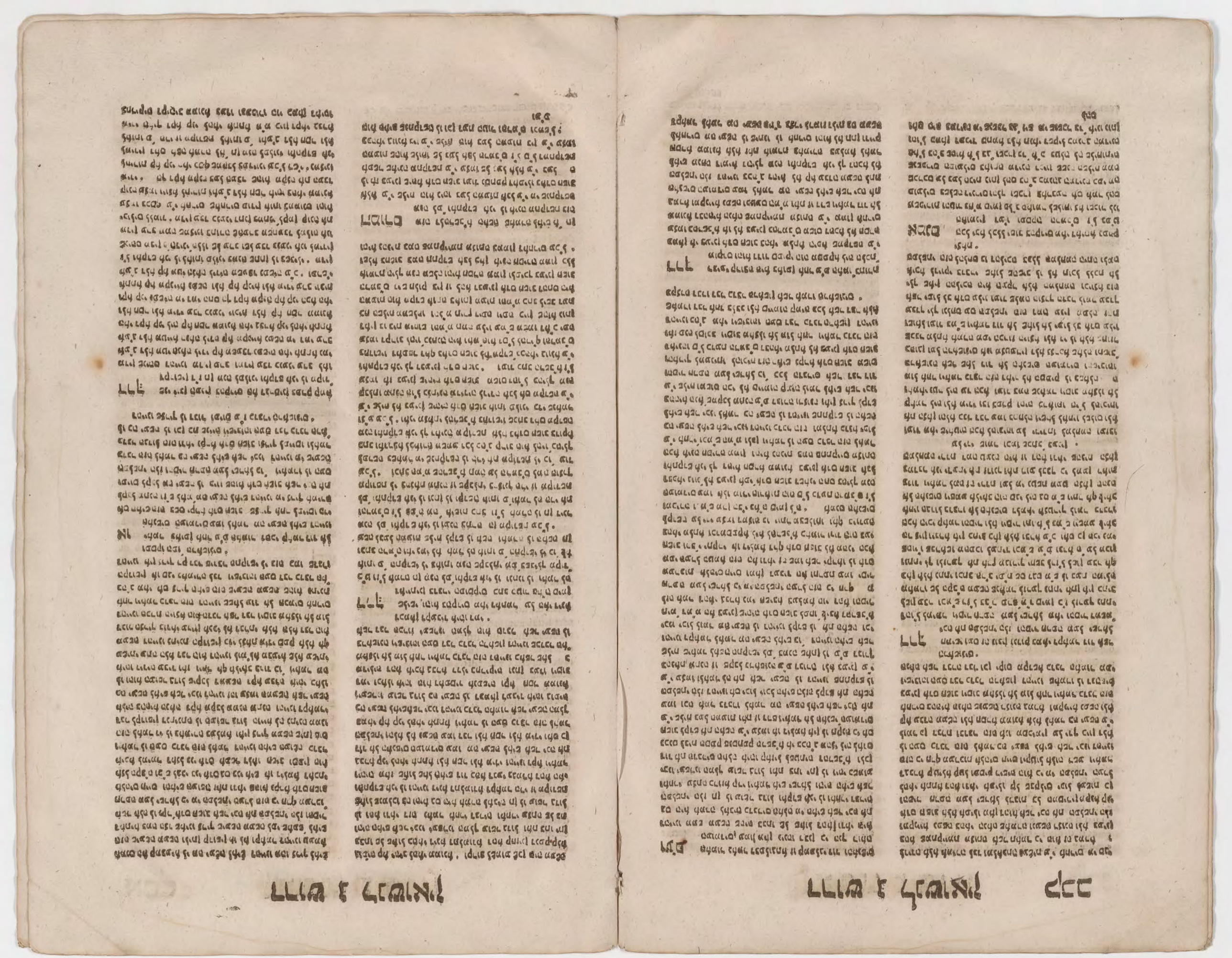

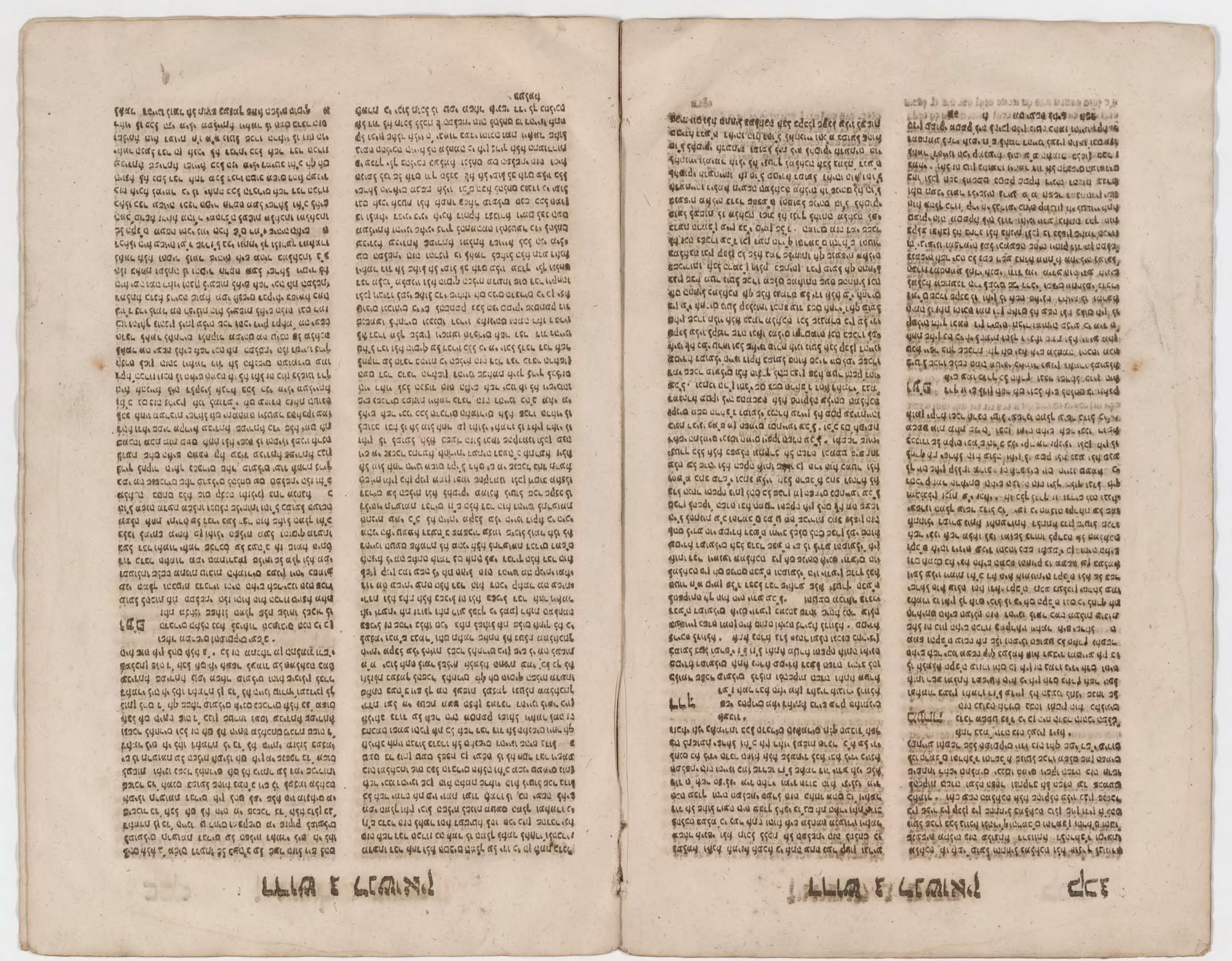

עליו ביותר ואלו לא הרבה לו דמים לא היה מוכר לותם ורון פינם ומינה דה"ם נבע"ה שים לו מה לעשות לעצמו ומשכיר עצמו לאחרים ראין בו לוגלה כי אין לך חביב לאדם יותר מגופו ואלו לא הרבה לו דמים לא היה משכיר עצמו אצל אחרים וז"ש ויעמוד אליהו אחרי הגדול בדברו אל האנשי' דהיינו שהיה מדבר לחוש לאוגלה ולכן ויחר אף אליהו בדוד לפי שהתעצלה ממנו הלכה ויאמר למה זה ירדת ועל מי נעשת מעט הצלן הכנה במדבר אני ידעתי את זדונך ואת רוע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת ראיינו לומר מעקרא למה ירדת כיון שיש לך מה לעשות לעצמך אין זה כי אם רוע לב ולשוט אחר האמון כי ידוע תדע שארבים על השכר אבל בלתו בכי לא חיית בשכר אבל אחרים וא"כ אין כאן דין אונאה בדין בע"ה המוכר את כלי משמישו שאין בו אונאה אבל כדין נע"ה עצמו אינה אבל ביותר מחשבות ראיכה מ"ר דוקא עד שתות אין בו אונאה אבל ביותר מחשבות יש בו אונאה ואיכא מ"ר דאף ביותר מחשבות אין בו אונאה לעולם ואליבא בכי הוה ס"ל דאין בו אונאה לעולם ומש"ה קאמר ליה דאת כאן סדר אונאה ? לאמנם דור הוה סבר דדוקא עד שתות אין בו אונאה ואפשר דהכא איכא יותר מחשבות ולכן אמר לו מה עשיתי עתה הלא דבר הוא דהיינו גם אתה לפי דבריך דבע"ה אין בו אונאה מ"מ מה קניתי הלא דבר קטנתי שלא קניתי שום דבר דשמה הוי יותר מחשבות שיש בו אונאה ויסוד מלגלו אל מול אחר ויאמר כדבר הזה דהיינו שאול שאל בקבלן כס"ב יש בו אונאה או לא וישיבוהו העם דבר כדבר הראשון דהיינו שאין בו אונאה ובל לשר יאמר כי מה זה דבר כדי כן יקום ולא מצי טעיל טעב אונאה ולא אחי דבר ומבטל דבר הראשון וישמעו הדברים אשר דבר דוד ויגידו לפני שאול ויקחהו ואלכתי דוד היום לבו מוקמו דשמה יאמר שאול דיש בו דין אונאה ולכן נחר לו ד"ך אחרת להגיל לעצמו מדין אונאה והוא ס"ב מלי דקי"ל בדין בה"מ סימן רכ"ז דהאיתר על אמת שאין לך עלי אונאה כל אונאה משום דלא ידע אם יש בו אונאה דמאיל אבל אם מירש ואמר הכן זה אני מוכר לך בחמאים ויודע אני שאינו שום אונאה מנה ע"מ שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה ומיקו כתב הרמב"ם דאם מכר אמנם לא לאמן זה אינו שום אונאה זוז ע"מ שאין לך עלי אונאה יש לו עליו אונאה שום אומר ראיתי שום יותר מזוז ואמרתי אינו מכוין אלא להשביח דעתי עד שיפרע כדי האונאה שיש במקח ודאי אז קרוב לא עכדי שהדעת טועה שהרי זה ידע מודאי הדבר מחמל בו עכ"ל הנה כי כן דוד רצה לומר לשאול נמה היא שום אונאתו זאת שאינה שום בכל אחר קנ"ב וע"מ שאין לך עלי אונאה וש"ם ויאמר דוד אל שאול אל יפול לב אדם עליו דאיתרע איתחרט ויתנחם ולא יפל לבו עליו כאשר בתחילה מחמת טעם אונאה כי ידוע תדע עבדך יגר בהליכה בעלמא ונלחם עם הפלשתי הזה ולא נפרצה לאמרת שרשא יתירתאיתא"כ מלאכה כזו אינה שום אונאה דבר מושב שבי הליכה לבד ואע"פ כן ע"מ שאין לך עלי אונאה ולא תחזור בך ויאמר שאול אל דוד לא תוכל ללכת אל הפלשתי להלחם עמו דאיינו כי לא די בהליכה לבד כי נער אתה והוא איש מלחמה מנעוריו וא"כ אתה אומר לי שאינה שום שכר הליכה לבד ואתכי פרוחה שאין די בשכר הליכה לבד בשום יותר והרי זה דומה לאי שאמר שהיא שום זוז והיא שום יותר ומכרה במנה ואמ"ל על אמת שאין לך עלי אונאה שכתב הרמב"ם שיש לו עליו אונאה לפי שיכול לומר לו כיון שאמרת שום זוז ורציתי שום יותר אמרתי להשביח דעתי מתכוין והכי נמי אכא ויאמר דוד דועה היה עבדך נאני בנאן כו' גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך והיה הפלשתי הזה הלחם מהם ויאמר דוד ה' אשר הצילני מיד הארי ומיד הדוב

הוא יצילני מיד הפלשתי הזה ומנעתני להכותו בלא מרחת ואני אתנה על אמת שאין לך עלי אונאה וסדין עמי שאין לך עלי אונאה :

דרוש ד לנשואין

במדרש ריש פר' ויצא רבי אבהו פתח ביה והן נחלת ה' בנים ומה' אשר משלם רבי פנחס בשם רבי אבהו מגיע פחורה בנביאים ובכתובים שאין זווגו של איש אלא מהקב"ה בתורה מנין דיעקב לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר בנביאים ואפיו ואמו לא ידעו כי מה' היא בכתובים היינו דבתיב ומה' אשר משפלת יש שהולך אצל זווגו ויש שזווגו בא אצלו יבחק זווגו בא אצלו וירדה והבה במלים בלים יעקב אל לבן זווגו דכתיב ויצא יעקב עכ"ל :

מי יתכונן חקור דבר הנה זאת חקרנוה כן היא אמת לכן קיימי : מי זאת עולה מלו למעה שיש לזאת יקרא לאשה והיתה נלוים בת ע' לפ' מושיב יסוד ביתה שב"ל של מי . מי מלל מהיכן יצא הדבר דבר מי : מי חכם ויבן אלה זה הקב"ה ויבן ה' אלהים את הצלע הקב"ה מכליו עליהם ודקדקי לא דאקר' מ"ל : מי איכא ספיקא קמי שמיא מזליה חזי מי נתלה במי : מי איכא מאן דאמר עצמי תקום וכל חפצי לעשה ידיו חשבי אלא ברמי : מי שוכה לעבים זכותים ורחמין למבעי ר"ב רחומי" : מי מודחי בגרמא מקמי בגרמא מי נדחה מפני מי : מי לנו גדול דבר זה נפתח בגרוני קמלי ובחרבי בין בגרוני רומ"ל : מי ידע לאחרי המלכים מלכי דבנן ולאחריהם מי : מי זוטר מלי דכתיב לעפ"י שהשם יורדת מן השמים מנוה להביא מן הדבריו אין משחקין לותו אל דמי : מי לאנכי לאנחר דרכם ולאבנה אוקי בם אלי שואל ומשיב שמשב ומוסיף ביה אלמ"ל :

ואנן ואומר לי נאלה תליא מלחא דזוגא לאו בפירושא אתמר בגמרא רק סורש דבר נמצא בדברי רב"ל אל דברסינן בגמרא בריש סוטה ר"ר יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומר בת פ' לפ' ומוקי לה אתם בגמרא לאל בזווג ראשון ופי' רש"י זווג ראשון לפי המיל זווג ב' לפי מעשיו עי"ש וכ"כ שם בתוספות ע"ב ואחריתם נמשכו כל האמרשים לומר דזווג ה' ע"פ המזל דוקא ומזה לתעודו במעשה גדול הנאמ' נאלהים ונכתב בספר התורה שמשחרל בכל מו לקחת אשה לבנו מ ממשפחתו ומניח לביו ולפי הלמת אין זה מלוי בידי אדם כי אם בידי שמים כפי חמזל פאמור וכל אחד לדרכו עם משוב קושיא זו :

ואת זה ראיתי לאדם כמהרי"ל הכהן עספר קול כן לוי בדרוש שרש לתלמידו כיום חתונתו שכתב' ויש מן המפרשים שישנו באיזה שכתבו המ' על מ"ש רז"ל ואין מזל לישראל וזה אמרו בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלחא אלא במזלא תליא מלחא ותי' המ' דלא קשיא דעל ידי זכות גדול יונא מחמת המזל והבא מי עדיק חרלטון האדם הגדול בעבקים שמוך לבו כי בידו יש זכות למלאת את דברו ע"כ : ומן אמת שכתבו המ' דבכל דבר המלוי במזל אבסר ע"י זכות לאשתנות המזל וגם בענין הזווג מצאנו ראינו לאמוס נפ"ב דסנהדרין דכ"ב אהא דאיתא התם הביא ראי' אמ"ר מ' יוסי קורס יצירת הולד שכתבו ז"ל ואפי' זווג ד' מתחבר בתפלה

בדאיתא בפרק ראלו מגלחין אין נושאין פשים במועד אבל שאלרסין סמא יקומנו אחר ברמים עכ"ל : אמנם זאת מצאנו לרש"י ז"ל שכתב לריאיה לזווג לי אבסר לבלת מתחת שמואל דהכי איתא התם בפ' נפ' ואל"ת אחר שמואל מוחל שמואל אמר בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר ופריך ומי אמ' לאדם לשם בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר שמואל בכל יום ויום בת קול יצאת והא ר' יהודה אמר שמואל בכל יום ויום בת קול יצאת ואומרת בת פ' לפ' כו' ומשני אלא שמא יקדמנו אחר ברמים כי שא דרבא שמעיה להוא גברא דבעי רחמי ואמר תזדמן לי פליטה אמר ליה לא תיבעי רחמי הכי לי חזייה לך ע"י זכות גדול מחמת המזל ול"ב לאו קו' הוא השאל ומה הני מילי שפרע בהם רבא בפירוש דלאו בזכותא תליא מלחא אחרינן דע"י זכות גדול מחמת המזל לא כ"ב בענין הזווג שלא נזכר בדברי רבא דלאו בזכותא תליא מלחא ואחרינן בים דע"י זכות מחמת המזל ולא עוד אלא מדלא תני ליה דבא בהדי הני תלת מילי משמע סתום נכלל בכלל אחר דברים

בזכות כל דהו מחמת מזלו בהם :

ולכן אנרלה לומר דהלמת כן הוא דלא בענין הזווג מחמת המזל לעובה ע"י זכות ותפלה והרי הוא בכל דברים שמחמת המזל בהם ומודה רש"י ז"ל בהא ש"מ בני החיה דאמר שמואל אחר לאדם אשה בחש"מ שמא יקדמנו אחר ברחמים שאין הרחמים מעילים לקחת אשה שאינה בת זווגו אלא אחות היא כנ"ל והיינו משום דלא שביה שיחמנה המזל ואפילו ע"י זכות גדול וכמ"ש התוס' בשלהי שבת וכ"ש החולן ובשלהי מ"ק והביאו דאים לוס מבוגרת דרבי אלעזר בן פרת דל"ל הקב"ה ניחא לך דאחרביה לעלמא ומדר אלבייה אמר דמהיליר בשעתא דמזוני ול"ב אף אלו נאמר אלבא דרש"י ז"ל דלא ניחא ליה לפרש הביא דשמא יקדמנו אחר ברחמים דהיינו לקחת לו אשה שאינה בת זווגו ולשונות מזלו ע"י תפלה משום דאא הו"ל מלחא דלא שביחא ומשום מלחא דלא שביחא לא הוו מרו ליה דבנן לאדם בחש"מ דאפילו בזרה דרבנן לאסור ל"ריגן בה מלחא דלא שביחא לא גזרו בה רבנן כל שכן במלחא דשריחא דלא פריגן בה משום מלחא דלא שביחא ולפי גם בהיא דאי חזיא לך לא אזלא מינך ואי לא כפרת בה' פי' שאהיה כופר באמונת הבורא שתאמר שאין התפלה מועלת כלום והיינו טעמא ב"ש משום דמלחא דלא שביחא היא שתועיל התפלה לשנות המזל :

המורם מזה דלף בענין הזווג כ"ב מודו דע"י זכות ותפלה האדם יראה לעינים לברר לו מקחו איזה הלשה לאדם תחנה הן בעיניו ולשונות מזלו לעובה ולכן אברהם אבינו ברר לו מנה יפה לקחת אשה לבנו ממשפחתו אמנם זאת הנאנו דבכל הדברים שהלויים במזל ע"י אדם זכות כל דהוא יכול לשנות המזל לעובה חוץ מן הלשה דברים דאמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלחא אלא במזלא דבעינן כחו זכות גדול להשתנות המזל לעובה וכמ"ש התוס' דאי לא תימא הכי אלא הכל ברכין לזכו גדול למה פרע רבא בהני תלת מילי שאין המזל משתנה עהם אלא ע"י זכות גדול ואלא הכל שוים אלא ודאי דהני תלת מילי דוקא הוא דבענין בהו זכות גדול אבל שאר דברים בי להם בזכות כל דהוא :

ועפ"ז יובן הכתוב היינו דכתיב ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל ויאמר אברהם אל עבדו בו' אשר לו תקח אשה לבני מבנות הכנעני כו' כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק : זכל האמרשים פתח דאו כן תמהו דמה זו סמיכה אמרך שכתוב ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל לענין ההשחלות שהתחל אל להשיא את בנו ממשפחתו דאם ענין זה לשם ובור ופלא

כנר

בלי נאמר קורס אה ימים ושנים ואחריהם ושרה זקנים עליהם
ימים ולמה חזר ונשנה כאן נס נמלאר וה׳ ברך את אברהם
בכל הלא דבר זה כתוב בתורה ושנוי ומשולש בכתובים כי
ברוך הוא אחת ס׳ מן השמים ומה עניין זה לכאן • ועוד לפי
דברי רז״ל רכל מקום שנאמר וה׳ הוא ובית דינו ברוכים אמן
לאומה״ כי מה עינם של הנ״ר חכא בני ברכת אברהם •
לחנם ע״ם הקומתינו יע״ן עוד נקרים ראיתא בנ״ר פנ״ם ונ״ם
מבנות הנדקה ואחר שהיה אברהם עומד זכה לזקנה ואברהם
זקן בת ביאים ובירש הר״ב יע״ת דקרוא ליה לבעל המאמר
שזרי זה ימים רבים נאמר ואברהם ושרה זקנים באים בימים
ולמה נשנה כאן אלא אלא למדרש סמוכין וללמוד מבזכות במילות
מקרים שהיה נוהג בה תמיד וכמו שאנינו שנמל חסד עם שרה
זכה לזקנה עכ״ר •

בזה יבאו הכתובים כמין חומר ופרוש מהכתוב הנה זה
בת ליטב הקושיא הגדולה דקשי ליה לרבנן דור דור
ודורשיו כגל הגדולה את מעשה הגדול הנאמר באברהם אשר
השתדל בכל אנו ותפלותות לקחת אשה לבנו מהשתחוו שרי
אין זה במרו בידי אדם לעשות כרצון איש ואיש אלא במזלא
תליא מלתא ואחרשיים קורס יצירת הולד בת קול מבדרת
ואומרת בת פ׳ לפ׳ ונוח בת לאדון היי׳ שחרבו קצת מן
המפרשים דע״י זכות האדם יצא מתחת המזל וה״ל יש בידו
זכות למלאת את דברו כמו שהקדמנו והנה אחת נכון בדבר
שכן מצינו בה״ל שיצא מתחת ידי המעבדה על ידי מעשין
הטובים ואף בבני הוי ומזוני דבמזלא תליא מלתא ובריכים
זכות בדול לצאת הדרים ידי מובתו בהם מתחת המזל זאת
מצאנו לה״ל שנשתנה מזלו בהם לטובה וזאת אשר דבר הכתוב
הקרים העשם אל המעשה כעין מעבדה אל הדרוש והיינו
דקאמר קרא ואברהם זקן בא בימים ומיהו ליה לעיל מינים
בחיי שנמל חסד לשרה והיינו דאחנייל ליה זכותים לזכות
לוקנה לפי אתרו שהיה גומל חסדים וכמ״ש רז״ל אמור ה״ב
הרי מצינו דחיי אברהם שוכה לזקנה מעוה דיפים זכותים
שבזאין מלוכי ולא מבני שהיה מזלו כן ואיין תלויים במזל
וכן מצינו בבני ומזוני ב״כ דזכו בהו מבני זכותו ולא מבחת
המזל וה״ב ה׳ ברוך את אברהם בכל והיינו כמו שבי׳ רש״י ז״ל
בכל עולם בגימטריא בן דהיינו שהיה לו בן ותורתא זאת הא
דאמרינן בגמרא ע״ם ויוצא לחוצה שאמ׳ אברהם רבש״ע
נתחכלתי בהשבנינות שלי ואיני רואה להוליד בן אמ״ל הקב״ה
צא מהשבנינות שלך אין מזל לישראל והיינו דכתיב ויוצא
לחוצה חוץ מהשבנינות וה״ל מאי דעתיך דקאי צרק
בעבדה מסרינא ומוקמינא ליה במזרח ע״כ • הרי מצינו
שה״ל מבחת מזלו לא היה ראוי להוליד בן אבל ע״י זכותו
בחנה מזלו להוליד • ועוד דרשו רז״ל במדרש וה׳ ברך את
אברהם בכל אלא חסר קנורין שלו כלום דהיינו שהיה לו עושר
וחנו מזוני ולא מבחת המזל היה לו זה אלא ה׳ הוא ובית דינו
ברכו את אברהם בזה דהיינו דתיקן דיינוהו ועלת הסכמה כי
דאדם הוא לברכה בדברים האלה ע״ם מעשיו הטובים אשר על
כן זאת היה לו להסתדל עם עבדו לקחת לבנו אשה מבשתתו
לפי שהיה יודע בשבאו כי יש זכות בידו לעשות כדצונו אפילו
בדברים התלויים במזל וכמו שאנינו בבני חיי ומזוני דלא הוא
ליה זכותים בהו כלומר והיינו דשמיר ליה ויאמר אברהם אל
עבדו כו׳ והיינו כמו אחי קנת מפרשי שבל כך נאמר אברהם
לשתדל לקחת אשה לבנו ממשפחתו לפי שיש בידו זכות
לשלאת את דבריו ולבזות המזל •

עוד דאלה זה מצאתי לה״ר מהר״י הכהן בס״ה הנו״ס שהוסיף
בס דברים הטוב אמר כי בא״ל עוד בה זכותא דא״
שלונגה תחת שר ומזל אבן היא לארץ אשר ה׳ דורש אותה תמיד
אף שאנינו בה כל״ מזל קבוע לכל אדם וכנגדו משבור רז״ל

ומהם הטיל דר״ל בן פרת מ״ש אל בקלה לאלת מתחת המזל
משא״כ בה״ל שדומה כמי שאין לו אלוה ונראה שב״ל סמך ה״ל
לקחת אשה ממשפחתו ליצחק ע״י זכותו וחכ׳ הבן זוגות אחרת
הוא האכריע ודבר זה לאדו הרב ז״ל מתורתו של הרב הגדול
מוהריא״ל בדרשותיו בס׳ לך לך שכתב בשם הרב מר אביו ז״ל
לפרש מ״ה הן לי לא נתת זרע כו׳ כלומר ראיתי בהשבנינות
שלא נתת לי זרע מיד ויונא אותו החוצה הוציאו מתחת
מערכות השמים וזרכיבו עליהן ויאמר לו כה יהיה זרעך כשם
שאתה בוער עכשיו על מערכות השמים כך בניך יהיו שולטים
ובבוחים עליהם והאמין בה׳ וחשבה לו צדקה מבגדיל זרעו
הכל השמים לבוחה לו אלא יהא שר ומזל שולט עליהם ויאמר
לו אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ
הזאת לרשתה שאינה תחת שר ומזל אלא אני ואתה ולכן
גם יבאים עליה אינם תחת שר ומזל אלא על נקלה הם יוצאים
מתחת המזל וכמ״ש בכל נחלתי וחלקי עכ״ר יעש״ב •

ואנכי בעניי הריני כמתלמד מדברי הרב המבי״ט ז״ל
כנ׳ ואוחז דרכו ואגני יוסף טיפל מגלי חון
מדרכו ליישב קצת דקדוקים בכתובים אלו ראשונה במש״ה
ויחשבה לו צדקה דאמאי היה מחשבה זו אשר חשב ה״ל והרי
בזה מחסיל ומה הלשון לומרה צדקה דאמאי אנא הלי ליישב
דנקט יעוד ראה מצינו בה״ל שעל בשורת הזרע שאמרן בס״
ועל בשורת הארץ שאל לו אות ויאמר במה אדע כי אירשנה
דאמאי שנייל דא אין דא אלא דבר הוא ועוד צריך להבין מה זו
חשב אשר הביא לו הקב״ה ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת
כו׳ ומה היא הכונה באומרו ויבתר לותם בתוך כו׳ גם ירד
הציע על הפגרים ויבא לותם אברם כל אלה נראים לכאורה
מגולגלי הבנה גם אין נמשך מזה ויאמר לאברם ידוע תדע
כי גר יהיה זרעך כו׳ ולמה קראה יראה נתחלה לאותו ענין
באומרו ידוע תדע • ראיתי הענין יובן בהקדים עוד מה
דאיתא בשלהי שבת ומדרשאל נמי אין מזל לישראל דשמואל
ואגלגל הוי יושבים ורואו אותן הלבנה שהיו הולכין לאגם ואגלגל
אים תבא גוי ואותה בכוכבים וה״ל לשמואל על ה׳ אאותן
הלבנים שהוא הולך ואינו חוזר לפי שמכיר אתה שכך
דרך בשבעם המזלות ה״ל שמואל אלא הוא ישראל הולך ומזרי
לה״ב אלא ומזרי וקם אבלם ורחם באשה של הקנים שהיה נשא
כחם עשוק לבנים שחבבו עם הקנים בלא יריעה ושאל לו
שמואל מה מלאה עשה ואמר לו כי בכל יום לוקח את מבל
ה״ל ואוכלים ביחד ואותו חיים הכיר בה״ל מהם שלא הי״ל את
וקח אותו הלים ובבא הוא את וכשהגיע אצל הלים שלא הי״ל
עשה עצמו כאלו לקח ממנו ונתן חלקו אבלו נפק שמואל ודרש
וצדקה תציל מאות ולא ממיתה משונה אלא מתיתה עצמה
ומדרבי עקיבא נמי אין מזל לישראל דרע״ק היתה לו בת וה״ל
התולים בכוכבים אותו יום שתכנס לחופה מביאה נחש ותמות
ואיה דומא אדבה ובאותו יום שנכנסה לחופה לקחה תכשיט של
זהב שיש בראשו כמין מהנו ונעצה אותה בכותל ואירע שנכנסה
בעין של נחש ומת ומתי לקחה התכשיט מן הכותל ונמצא
הנחש דבוק בו ואותו מת ה״ל אביה מה מעוה עמיה ואמרה לו
כי בשרב בא עני וקרא על הפתח ואיו הבל מדודים פסעורה
דשומא אין לו ואיה לקחה הסעודה אלא ונתנה לעני בתוך רע״ש
ורדה ונדקה תציל מתות ולא ממיתה משונה אלא ממיתה
עצמה ע״כ • הרי מצינו שמשה הצדקה שהיא הגורם לאדם
לצאת מ תחת המזל וכן מצינו בה״ל שהיה זשיר במלות הצדקה
וכמבואר בכמה כתובים ובדברי רז״ל הנם כי כן כשראה ה״ל
שה״ל הקב״ה בא מהמזלות ולכן הוא עתיד להוליד לו שפע בשכלו
דהיינו בה״ל שיצא לו לצאת מתחת המזל לפי שהיה זשיר בהמלות

הצדקה ובמילת מצוה זו לצאות המזל לגמרם ולכן ואחתין בס״
על בשורת הזרע ויחשבה לו צדקה דהיינו אחשב ה״ל שמצות
חנדק שהיה רגיל בה תמיד הא גרמא לה לצאת מתחת המזל
הו ה״ל הקב״ה אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך
את הארץ הזאת לרשתה ורבה לומר לו אלא יהיה זה שיוכל
לצאת מתחת המזל ע״י זכות בלבד אל״ל דוקא בארץ וכמו שבי׳
הרב המבי״ט הו אמר לאברהם נמה אדע כי אירשנה דשמא לא יהיה לי מזל ליורשה
מקום להאמין בבשורת הזרע כי אינני יודע שיש בידי זכות
גדול המספיק והיה מצות הצדקה אבל עכשיו אתה אומר לי
אתין מוציא הזכות אלא דוקא בארץ ה״ב ליהיה אתיקר רוחנית
ברכה בתה אדע כי אירשנה דשמא לא יהיה לי מזל ליורשה
ובריך להאחנות המזל כדי ליורשה ושמי המזל לא יהיה אלא
בארץ וחרי עדיין לא ירשתי אותה ועל זאת השיב לו הקב״ה
קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש אלו רמז
לאומות שנמשלו לפרים ואילים ועתידים וכמו שבי׳ רש״י ואור
גדול אלו ישראל שנמשלו לבני יונה דיקה לו את כל אלה
ויבתר אותם בתוך ויתן איש בתרו לקראת רעהו ואת הצפור
לא בתר גרמו שהאומות יש להם שר ומזל שמושל עליהם ולכן
בתר את הבקר ואת האיל ואת הצפיר שהם האומות לשנים
שנים ויתן איש בתרו לקראת רעהו לומר שכל אחד ואחד יש לו
כנגדו שר ומזל שמושל עליו אבל ישראל אין להם שר ומזל
משולל עליהם כי ע״י זכות הם יוצאים מתחת יוי שמעבדה
אתה אלך לבני כלומר שהיה תחת הממשלתי ולא תחת ממשלת
הכוכבים וה״ב ויהיו הדרים תחת הממשלתי ולא מבחת המזל
בכלריים שנת׳ תמים תהיה עם ה׳ אלהיך והזכות שבורים לך זה
הוא ואמנה בריתי בינו ובינך זו מילה וכמ״ש מהרא״ה ובי״
ואברה אותך במאד מאד אף שלבני המזל לא היה רחוי
להוליד וה״ל הוה ס״ל כמ״ר דיש מזל לישראל ואין זכות מועיל
ולכן ויעול אברם על פניו דהיינו ברצה לומר לו מהכל חלוי
המזל ונתבייש אלא לסתור את דבריו וידבר אתו לאמר לאמר
אני הנה בריתי אחך דהיינו זאת הבריה שהיה המילה תעמוד
לך לשנות מזלך לטובה ואף דיש מזל לישראל ה״מ ביחיד אבל
בצבור אלוקא דכ״ב אין מזל לישראל ואתה שאתה אלך בין
בבור יש לך ח״ש לו ובייתה לאב המון בויים ולא יקרא עוד את
שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון בויים נתתיך ורז״ל
בער״ק דברכות אברם הוא אברהם בתחילה נעשה אב לאדם
ולבסוף נעשה אב לכל העולם ופי׳ מהרש״א שמה שנעשה אב
לכל העולם היינו לכל אומה ישראלית וה״ב אתה עתה שנעשה
אב המון בויים דהיינו אב ומלך על כל העולם אין המזל שולט
עליך אלא אברהם והפריתיך אותך במאד מאד והקימותי את
בריתי בינו ובינך ובין זרעך אחריך לדיות לך לאלהי׳ ולזרעך
אחריך דהיינו לאתה שאתה אלך וזרעך שהם חצבור חהיו תחת
ממשלתי ואני אהיה לכם לאלהים ולזרעך ולא תחת ממשלת
המזל אמנם כ״ז לא יהיה אלא דוקא בארץ ולזה אמ״ל ונתתי
לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך כו׳ והייתי לכם לאלהים
דהיינו דוקא בארץ אחיה להם לאלהים שיהיו תחת ממשלת
ולא בה״ל •

ובמשלה נצלה לנאור כמה כתובים אחמורים בס״ונא
זה אברהם ויחנוס והנה פולם מופב הרע״ ורא״ב
מגיע הסמיאה והנם מלאכי אלהים עולים ויורדים בו והנה ה׳
נצב עליו ויאמר אני ה׳ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ
אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך והה זרעך כעפר
הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה כו׳ והנה אנכי עמך
ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל כו׳ ויקץ יעקב משנתו
ויאמר אכן יש ה׳ במקום הזה ואנכי לא ידעתי ויירא ויאמר
מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער

הדשים. הלא דתיב לאושולי קמא. קמא מה היא ענין הסולם והמלאכים העולים ויורדים בו ולמה הראהו הקב"ה ליעקב גם במש"ה והנה ה' נצב עליו מה ענין המצבה הזאת ולא מצינו שנגלה הקב"ה בתורת מצבה גם בא"ש לו אני ה' אלהי אברהם ואלהי יצחק דלמאי לתערוך לאיתר ליה שהוא אלהי אברהם ואלהי יצחק דדו הי"ל בלומרו אני ה' ותו לא וכי יעקב לא היה יודע לא רבו שהוא אלהי אבותיו גם בא"ש יעקב בהקיץ משנתו אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי קשה טובא דמהיכא תיתי שלא יהיה הקב"ה שם והלא הקב"ה מלא כל הארץ כבודו והיכי קאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי ולא הכונה הוא אלא היה יודע שהמקום הזה בית המקדש והוא מקומו של הקב"ה בקביעות יקשה ע"ז ב"כ מהא דגרסינן בפ' בית הנשמה כי מטא לארון אמר אפשר ערבתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי יהא רעתיה לאחדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום כד אלי בעי למחדר מיתי אמר הקב"ה נזדיק זה בא לבית אבוני ויפגע בלא לינה מיד בא השמש וא"כ מעקדא מיודע הוא ידע שהוא מקום שהתפללו בו אבותיו ואשום הכי חזר בו מחרון ואיך הוא אומר דאבתי לא הוא ידע שהוא מקום מקודש לתפלה.

אמנם הדבר סובב אל הקדמתיו דקי"ל דאין מזל לישראל שע"י זכות ותפלה הקב"ה משנה המזל ואף נהני תלת מילי בני חיי ומזוני ע"י זכות גדול משנה המזל אלא מלחא אלא במזל מ"מ ע"י זכות גדול משנה המזל אמנם כל זה היינו דוקא בארץ אבל לא בח"ל כאמור לעיל בארוכה. בזה יבואו הכתובים כמין חומר ויתלום והנה פולס מונח לארצה וראשו מגיע השמימה ונאמר בדרך דרש שהסולם הזה הוא ענין הגלגל המקיף את העולם שהיו הולך למעה מן הארץ והיו למעלה ממנה וראשו מגיע עד לשמים והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו אלו המזלות הקבועים בו שהם עולים עד לרקיע ויורדים למטה כפי תנועת הגלגל והקפתו וכפי הפלגה והירידה של המזל הוא יורה על הקרה בני אדם שהם מבלתי המזל הטובה היא אם רעה אמנם זה הוא בשאר בני אדם אבל יעקב והנה ה' נצב עליו דהיינו שהוא תחת ממשלתו יתברך ולא תחת ממשלת המערב ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק דהיינו שבכר הוצאתי את אבותיך מתחת המזל ואני הוא אלוה שלהם והם תחת ממשלתי ולא תחת ממשלת המזלות והיינו טעמא דמלחא מחיך תחת המזל כי הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך וכיון שאתה יושב הארץ לפי' אתה יוצא מתחת המזל כי היא חלקי ונחלתי וגם יושביה עליה יעקב מבלי נחלתו וא"כ בכל הדברי' החלויים במזל אני מוציאך מתחת המזל ולא עוד אלא אף בהני תלת מילי בני חיי ומזוני דאמר רבא לאו בזכותא חליא מלתא אלא במזלא ונריכים זכות גדול לצאת מהם מתחת המזל תהיה נעות בהם לצאת המזל והיינו דקא"ל ותהיה זרעך כעפר הארץ זהו בני ובתרת ימה וקדמה וצפונה ונגבה היינו פיחיו לך נכסים רבים ותפרוץ לרוב לארבע רוחו' העולם וזה מזוני והנה אנכי עמך זהו חיי וכמו שפי' רש"י ז"ל לפי שהיה ירא מעשו ומלבן שמא יהרגוהו.

אמר עוד ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת רבא לומר לו שאע"ב שהו עתה הוא יוצא לח"ל הוא שומרו בכל אלו הדברים וז"ש ושמרתיך בכל אשר תלך דהיינו אף שאתה יוצא לח"ל תשומר ולא ינתן טעם לזה לפי דרכך ולא יזיק לך אלא דרכך לחזור לארצך ובזה אין נדון כאן להקל ולהכי נמי הבא והנה שלא ושמרתיך אל האדמה הזאת דכיון שאתה דעתך לחזור אל

תחת ממשלתי.

ומן האמור בענין נמצא ונלכה לבאר כמה כתובים המתוריים בפרשת ויצא דאלו הראשונים מלאי ניהו ויצא יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום ויצו אותם לאמר כו' עם לבן גרתי ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו. ראשונה ראוי להבין מ"ש מלאכים לפניו דאלו לפניו דקאמר ועוד מ"ש אל עשו אחיו דמה צורך להזכיר שניהם הם עשו אחיו וכן ב"כ י"ל במ"ש לו במלאכים בתנו אל אחיך אל עשו ונמה גם דכתוב אחר לאמר אל עשו קודם לאחיו וכתוב אחר לאמר אחיו קודם עשו ועוד נמה ששלח יעקב לאמר עם לבן גרתי ולמאי נקיט מינה לאמר לו בדבר הזה ועוד במ"ש ואחר עד עתה למה נצרכה ומה גם כי כבר נודע שהלך לבן ונתאחר עד עתה ובא לשנות את הידוע ועוד במ"ש ויהי לי שור וחמור כו' דבר זה נראה ח"ו את הידוע ועוד במ"ש אל עשו אחיו לא יצא מכלל ב"ל ר"ל כאשר נשאתי ב' אחיות ולכן יבא המתנה אחת מ"מ והיה המתנה הנשאר אחיו אחות אחרת אשה ולדיה תהיה לפניהם בעל כרחו שלחם עמו אחרת אשה במתנה אחת דאשר אחרון עמו?

ואל זה נמשך מאי דכתיב אחרי כן ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק ה' האומר אלי כו' ראשונה ראוי להבין דלמאי ב"מ ליה לאמר בה שעתא שהב"ה אלהי אבי אברהם ואלהי יצחק ולא אמר אלהי אבי אברהם ב"ה בזכותם הי"ל לומר אבר אברהם ויצחק אבותי ומה נורך להזכיר אלהותו יתברך ועוד מ"ש ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתיך ואטיבה עמך דלמאי הצריכה ליה להזכיר חזרת הארץ עכשיו ועוד בה מאי קאמר קטונתי מכל החסדים ומכל האמת דלא חסר אינו אמת ולא אמת אינו חסד ועוד מ"ש כי במקלי עברתי את הירדן מזה ראה נורך להזכיר עכשיו העברת הירדן ועוד מ"ש הצילני נא מאי נא דקאמר ועוד מ"ש מיד אחי מיד עשו דלעזל הקרי' עשו לאחיו ועכשיו הקרי' אחיו לעשו ועוד מ"ש פן יבא והכני אם על בנים דאמאי לא קאמר אמות על בנים ועוד מאי מלת ואתה דקאמר ואתה אמרת ועוד כאל הטוב אטיב עמך ור"ל דרשו הטוב בזכותך הטיב בזכות אבותיך.

אמנם ע"פ האמור בחורת מוקדם הכל יבא לכלל ישוב ונקריב עוד מ"ש הרשב"ל בתשובה סימן ת"ע דאף אליבא דמ"ר יש מזל לישראל היינו דוקא לזכאי עצמו אבל לבועל לאחרים בזכותא חליא מלתא עוד כתב בסימן קמ"ח דאף אליבא דמ"ר יש מזל לישראל היינו דוקא במקרה היחידים אבל מה שיביב הצבור בכללו כ"פ מודו דבדול כח הצבור לדון ע"פ מעשיהם לטוב ולמוטב ע"כ. וע"פ הדברים האלה יתבארו הכתובים כאשר היטב היינו דכתיב ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק דהיינו לומר שאתה אלוה שלהם והם תחת ממשלתך ולא תחת המזל וגם לי ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך דהיינו היא הארץ אשר ה' דורש אותה שהיא חלקו ויושביה עליה הם תחת ממשלתו וע"ז אמר ואטיבה עמך קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן מזה דהיינו יצאתי לח"ל ברדוס ועתה הייתי לשתי מחנות והיה לי צאן ובקר ובנים והיינו בני ומזוני אף בח"ל וסגה נזה יש מקום לומר שעשית עמי חסדים ויש גר אחר שבאמת נהגת עמי ולא בחורת חסד וזה תלוי בסגולתא דרבותא הדרדע"ן והסר"ח ולדעת הרדב"ז בעינן דעתו לחזור מיד לידון כאנשי מקומו ולא לאחר זמן והן אני דעתי לחזור לאחר זמן הוא והיו אני נדון כיושב הארץ בלוחן היינים שהייתי בח"ל אלא חסד הוא אשר עשית עמדי

מתחת ממשלתי.

ומן האמור בענין נמצא ונלכה לבאר כמה כתובים המתוריים בפרשת ויצא דאלו הראשונים מלאי ניהו ויצא יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום ויצו אותם לאמר כו' עם לבן גרתי ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו. ראשונה ראוי להבין מ"ש מלאכים לפניו דאלו אחיו דמה צורך להזכיר שניהם הם עשו אחיו ועוד מ"ש אל עשו אחיו דמה צורך להזכיר שניהם הם עשו אחיו וכן ב"כ י"ל במ"ש לו במלאכים בתנו אל אחיך אל עשו וגם דכתוב אחר לאמר אל עשו קודם לאחיו וכתוב אחר לאמר אחיו קודם עשו ועוד נמה ששלח יעקב לאמר עם לבן גרתי ולמאי נקיט מינה לאמר לו בדבר הזה ועוד במ"ש ואחר עד עתה למה נצרכה ומה גם כי כבר נודע שהלך לבן ונתאחר עד עתה ובא לשנות את הידוע ועוד במ"ש ויהי לי שור וחמור כו' דבר זה נראה ח"ו את הידוע ועוד במ"ש אל עשו אחיו דמה צורך להזכיר שניהם הם עשו אחיו ועוד במ"ש ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך דאיך ובמה הם יסבר לו כבל הדברי' החלם ימצא חן בעיניו.

אמנם ע"פ האמור הכל יבא לכלל ישוב שבבר הקדמנו דקי"ל דאין מזל לישראל ע"י זכות גדול משנה המזל אף נהני תלת מילי בני חיי ומזוני ע"י זכות גדול משנה המזל אכן מיהו דוקא בארץ אבל לא בח"ל. עוד נקדים דאיתא בגלגלתא בין הרדב"ז וכין הר"ב פר"ח ס"ח סימן תס"ח דהרדב"ז ס"ל דהא דמתני דעתו לחזור לירון בא"ל מקומו לסקל היינו דוקא היכא דרצתו לחזור מיד אבל היכא דרצתו לחזור לאחר זמן נדון כאנשי מקומו לסקל כין להחמיר. בזה יבואו הכתובים ע"ב דהנה מצינו שבבר חזר יעקב לא"י ומשם ויפגעו בו מלאכי אלהים ודרשו רז"ל שמלאכי ח"ל בא לקראתו וכמו שהאריך הרא"ש להוכיח שבבר נכנס לארץ ולזה ויאמר יעקב מלאכים לפניו דהיינו מלאותם שבאו לפניו ולקראתו הן הן מלאכי ח"ל לאמר לו שבבר נכנס לארץ שהרי בא מלאכי א"י אצלו וא"כ הרי ודאי היינו תחת ממשלת הכוכבים והמזלות אבל תחת אלהים ובזכותא חליא מלתא ולא במזלא וא"כ היינו יכול לו מכח שר ומזל שלו משא"כ עשו דהיינו שכבל ישראל ובמ"ש בגמ' דעשו ישראל משומר הוא והוא תחת המזל וז"ש אל עשו אחיו דהיינו שהיה להיו בדומה לי ישראל גמור ובעשו עשו כאיש אחר ומה גם שהיה בח"ל לארצה שעיר שדה אדום ובינו אותם אל מר וכו' עם לבן גרתי ואחר עד עתה דהיינו לומר דאף כשהייתי בח"ל לא היה תחת המזל אל אף בבני חיי ומזוני בזכותא חליא מלתא שהרי עם לבן גרתי ולא יכול אלי וזהו חיי ואף שהיה דעתו לחזור לאחר זמן ולא מיד והיינו דקאמר ואחר עד עתה ואף על פי כן ויהי לי שור וז"ש יוסף ואמור זה יעשכר דהיינו שהיו לי בנים וצאן ובקר ושפחה וזהו מזוני ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך אבל התכוב שאוכל אלי ויעשו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך בדומה לך אף שהוא עשו והיינו מעשו דס"ל דעדיין הלכות לא יצאו מכלל ב"ל ועדיין הם תחת המזל ולא בן הוא אחיך ודין אחד יש לכם וגם הולך לקראתך דהיינו גם הוא בא לא"י לקראתך ולא יועיל לך זפותא דא"י גם לו יועיל ואדבע מאות איש עמו הולכים הלוך ודבר בסברא הזאת אז וירא יעקב מאד ויצר לו דשמא הקשרב מה"ש אליו ותכריע כסברא זו ויתן לה הבא אשר אתו כו' לשני מחנות ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה

ומדבר הקשה דמי זה אמר ותהי שיבא עשו אל המחנה אחת לבד והכהו והמחנה אחרת נשארת לפליטה דשמא יכה הכל ודש"י ז"ל נ"ל ושיב המחנה הנשאר לפליטה של כרחו שלחם עמו וע"ז יבוא התימה כי איך ולמה ילחם עתו במחנה הנשאר לבד ולא בראשונה ב"כ.

אמנם פענין יובן בהקדים מ"ש סר"ב יפ"ת בב"ר פי"ו מ"ש שקשה איך נשא יעקב ב' אחיות למאן דיליף כל עריות בב"נ ותי' דמאחר שנמול אברהם נגדל הוא ונרעו מדין אחר ב"נ וכשנשא יעקב ב' אחיות וגיירן ליה בהו אסור קורבה דהו"ל כבר שנתגייר דמדין תורה ליה כהו אסור קורבה ונושא אחי אחותו ע"כ. נמצינו למדין דאם לפי אומרים שאלמות יצאו מכלל ב"נ לגמרי א"כ בזיתר נשא יעקב ב' אחיות שהרי ביירם וליה נהו אסור קורבה לאחר שנתגיירו ואם אנו אומרים דלא יצאו מכלל ב"נ כסברת עשו א"כ באסורי נשאם לכן ויתן לה אחי אשו ונגיהם עלאנם ונקרם לב' מחנות ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו לפי סברתם שהאמות לא יצאו מכלל ב"נ ור"כ נאסור נשאתי ב' אחיות ולכן יבא המחנה אחת מ"מ והיה המחנה הנשאר אחיו אחות אחרת אשה ולדיה תהיה לפליטה בעל כרחו שלחם עמו משא"כ במחנה אחת דאשר שהרין עמו?

ואל זה נמשך מאי דכתיב אחרי כן ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק ה' האומר אלי כו' ראשונה ראוי להבין דלמאי ב"מ ליה לאמר בה שעתא שהב"ה אלהי אבי אברהם ואלהי יצחק ולא אמר אלהי אבי אברהם ב"ה בזכותם הי"ל לומר אבר אברהם ויצחק אבותי ומה נורך להזכיר אלהותו יתברך ועוד מ"ש ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתיך ואטיבה עמך דלמאי הצריכה ליה להזכיר חזרת הארץ עכשיו ועוד בה מאי קאמר קטונתי מכל החסדים ומכל האמת דלא חסר אינו אמת ולא אמת אינו חסד ועוד מ"ש כי במקלי עברתי את הירדן מזה ראה נורך להזכיר עכשיו העברת הירדן ועוד מ"ש הצילני נא מאי נא דקאמר ועוד מ"ש מיד אחי מיד עשו דלעזל הקרי' עשו לאחיו ועכשיו הקרי' אחיו לעשו ועוד מ"ש פן יבא והכני אם על בנים דאמאי לא קאמר אמות על בנים ועוד מאי מלת ואתה דקאמר ואתה אמרת ועוד כאל הטוב אטיב עמך ור"ל דרשו הטוב בזכותך הטיב בזכות אבותיך.

אמנם ע"פ האמור בחורת מוקדם הכל יבא לכלל ישוב ונקריב עוד מ"ש הרשב"ל בתשובה סימן ת"ע דאף אליבא דמ"ר יש מזל לישראל היינו דוקא לזכאי עצמו אבל לבועל לאחרים בזכותא חליא מלתא עוד כתב בסימן קמ"ח דאף אליבא דמ"ר יש מזל לישראל היינו דוקא במקרה היחידים אבל מה שיביב הצבור בכללו כ"פ מודו דבדול כח הצבור לדון ע"פ מעשיהם לטוב ולמוטב ע"כ. וע"פ הדברים האלה יתבארו הכתובים כאשר היטב היינו דכתיב ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק דהיינו לומר שאתה אלוה שלהם והם תחת ממשלתך ולא תחת המזל וגם לי ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך דהיינו היא הארץ אשר ה' דורש אותה שהיא חלקו ויושביה עליה הם תחת ממשלתו וע"ז אמר ואטיבה עמך קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן מזה דהיינו יצאתי לח"ל ברדוס ועתה הייתי לשתי מחנות והיה לי צאן ובקר ובנים והיינו בני ומזוני אף בח"ל וסגה נזה יש מקום לומר שעשית עמי חסדים ויש גר אחר שבאמת נהגת עמי ולא בחורת חסד וזה תלוי בסגולתא דרבותא הדרדע"ן והסר"ח ולדעת הרדב"ז בעינן דעתו לחזור מיד לידון כאנשי מקומו ולא לאחר זמן והן אני דעתי לחזור לאחר זמן הוא והיו אני נדון כיושב הארץ בלוחן היינים שהייתי בח"ל אלא חסד הוא אשר עשית עמדי

שתתני ביושב הארץ ונרעת הפר״ח אף הם דעתו לחזור לאחר
האן נדון כאחבי מקומו וא״כ הן אני ברינה ובריינה נדון כיושב
חארץ וא״כ צאתת נאתם ובתאיס דנחני כיושב חארץ אין שיסיח
הסבאה מיאה עתה נאתי אל הארץ הנילני נא עכשיו שכבר
בחתי אל סתרן מיר אחי מיר עשו שהוא לוחר מעדיין אני
אחיו כדין בני נח אע״פ שהוא עשו הרשע כי ירא לבני לוחו כן
ינא והכני אם על בנים דסיינו לפי ספרתו שפיין דין בני נח
יש לי וא״כ יש לחשוד נמה שנשאתי כ׳ אחיות ולכן אין הדין ינא
הסכני אם על בנים אלחת מהנה משא״כ אם אחרת ובנים לא
יוכל לאבות שאלתם עמו כאמור לעיל ואת אמרת הינצ ב
בזכותך והיינו לפי שינאתי מכלל בני נח ודיתי כדין ישראל שאין
מזל לישראל ואיני תחת המזל אלא בזכותו אליה אלחת ולא
עוד אלא שגם אמרת לי לטוב בזכות אבותיך וא״כ אף אם
הנני לומר דנמזלו אליה אלחת היינו דוקא לזכותי עצמו אבל
לאחרים מועיל הזכות וא״כ מהני לי זכות אבותי ועוד אמרת
לי ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב וכיון ב
דנפקי דנים ממני כרגים ומי וכמ״ש בגמרא ואלו קי״ל נדין
רגים שהדור אלו בזכות ולא בחול וא״כ גם אני צריך שתרומני
לזכות ולא לפי המזל •

ברוך ד׳ לענינו שמה שהשיל ה״ל לקחת אשם לענו
ממשפחתו אע״פ שהדבר תלוי בחול ולא מהני
הסחילות מ״מ סמך ה״ל על זכותו וזכות הבן הכות הארץ
הוא הכריע לצאת מתחת המזל ונזה פי הדב מהרי״ל הכהן
בסוקים חנאמרים בדברי אברהם והליעזר בענין הזה שא״ל
א״ל כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק
שהכונה היא נאומרו לבני ליצחק נרמוז לו שאל יתאם תיך
שוא רוצה לקחת אשה לבנו ממשפחתו הוליל ובא קול
יצאת ואומרת בת ע״ב מעוש שע״י זכות האדם יצא מתחת
המזל והוא אומרו לבני ליצחק ר״ל לבני אע״פ שאינו יצחק
כיון שהוא בני וכזרע מועיל לקחת לו אשה כאדר חצאתי ובס
ליצחק אע״פ שאינו בני כי זכותא דאבוי לבך ואולם אליעזר
בשפסק אם יועיל זכות האב זכות הבן אף בא״ל לו דוקא
בארץ וא״ש אם לא תלכה אשה לבכת אחרי אל הארץ אזאת
דהיינו שהיא אינה תחת המזל הפשיב את בנך אל הארץ אבי
יצאת אשם ורשם ליתר נזה דכאן שהוא בנך וזכותך רב ועצום
יועיל לו לקחת לו אשה ממשפחתו אף בא״ל לו דוקא
בארץ והשיב לו אשאר לך בן תשיב שהם כי יעב״ל תצלוח
הענין וצ״ב הצריך לבנינו •

ובוה נבאר מאמר ר׳ חמוה דאיתא בצ״ל וז״ל אם
נצא הדבר מהיכן יצא ר׳ יהושע בר נחמיה בשם
ר״ח בר יצחק אמר אחר התורים יצא ורבנן אמרי מהיכן יצא
ואחני אשה לבן אחוניך כאשר דבר ה׳ אב״ל • ובמאמר הזה
פוות ואומר דרשוני ואיו ובני נוחו בים קאלי וקאלי דקאלי
ואחר הרוחה ואחר הסומע הלא הדברים אשתומש כשעה חדא
ולאשונה דמה זו שאלה מהיכן יצא והלא קרא כתיב אם יצא
נצא עוד אלא שבעל המאמר מוסך עצמו של המקרא הזה
ועליה הוא דקמבעיא ליה ועוד אם זו תשובה מהר אחריה יצא
והלא מקרא אלא דבר הכתוב אם יצא ונחר אפרא קאזיל
מר ניחו ועוד אם ענין הר התורה שנעקר ובא לכאן דמה
שיבוא לנוגו של יצחק בם מאלי דקאמרי רבנן מהיכן יצא ואחני
אשה לבן אחוניך כו׳ אין מבין אם רצונם לומר אזה אמנם
הענין יוכן ע״ם הקדמתינו ונקדים עוד אחי דאיתא בגל
ע״ם ולר לך אל ארץ המוריה ואחד מנייהו אומים לאם
מקרא שמה ארץ המוריה ואחד מנייהו פי׳ בו מהר״ם יפה לפי
שאינה תחת שר ומזל אלא תחת משבחתו ית׳ ע״כ בזה יצא ע״ל
דקשיא ליה לבעל המאמר עמ״ם אם יצא הדבר דאיך יהיה
אל חזווב מאת ס׳ ואלא כבל תלוי במזל ומכיון יצא הדבר הזה

מתחת ידי המערכה ונתלה בהשבחתו ית׳ ולזה אי׳ ר״ח אחר
המוריה יצא דהיינו לפי שיצחק הוא יושב ארץ המוריה ובא
ומלאת מנקרא שמה ארץ המוריה לפי שאינה תחת שר ומזל
אלא תחת השבחתו ית׳ וגם יושביה עליה על נקלם הם יוצאים
מתחת המזל וחם ברים לי ליצחק לצאת מתחת ידי המערכה
ולימסר זוגו ע״כ הבטחתו ית׳ אמנם רבנן ס״ל דזכות מועיל
אפי׳ בא״ל לצאת מתחת המזל וזה בורם לזוג הלזה לצאת
מתחת המזל אפני זכות אברהם אבינו ואין לך ינחק כמו ולכן אם
אמרו מהיכן יצא ותשי אשה לבן אחיוך והיינו שאמרם הבן
אחיו אשה ורשם לבן אחיוך אמנם לבן אחיוך

מזכה ברא ליצחק להוציאו מתחת המזל •

ברוך הנושא דמה שהשחדל אברהם לקחת אשה
לבנו ממשפחתו אף שהדבר תלוי במזל א״ל
סמוך לבו בעות בה״ מתחת זכותו וזכות הבן וזכות הארץ
לצאת מתחת המזל • וכן מצינו ביצחק שהשחדל עם יעקב
בנו שלא ינקח אשה כי אם ממשפחתו הלא הוא דכתיב ויקרא
יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה
מבנות כנען קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך ובחר
לך מ״ם אשה מבנות לבן אחי אמך וא״ש שדי יברך אותך ויפרך
וירבך כו׳ ויתן לך את ברכת אברהם כו׳ לרשתך את ארץ
מגוריך כו׳ • ואיכא למידק דמאמר שברכו בתחלה וכמו
שנאמר ויברך אותו לאמר הזה וברכו לנשוק באומרו ואל שדי
יברך אותך ולא שתי ברכות הם לברכתו ולתנינתו ותרוייהו
כחדא ברכה הסמוכה לברכתה ולא אחת היתה ובתחלה שהם
הכתוב ולא פירש מה היא הברכה כדכתיב ויברך אותו והדר
תפרש מאי היא ל״כ למה הפסיק באמצע הברכה שענין הצוי
על ענות כענן גם צריכא לנו לתורע״י מה ענין ברכת הארץ
בכשיו שברכו לירש את הארץ ועוד נדיר לתנין מה טעם ברכו
אל שדי • אמנם הדבר סובב הל הקדמתינו שע״י זכות
האדם יצא מתחת המזל ואפי׳ עבני חיי ומזוני שפרט בשם
רבנן אלא בזכותא חליא מלמא אלא בחזלא מ״מ ע״י זכות
בדול

בדול אדם יוצא מתחת המזל וע״ז נסמך ל״ל להשחדל לקחת
אשה לבנו ממשפחתו מתחת זכותו וזכות הבן וזכות הארץ
פוש מתבריע ונזה יבואו הכתובים על נכון דבתחילה ביארך
יצחק את יעקב ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען
אלא מבנות לבן כאמור ואח״כ רצה לומר לו אל תתמה על
פחדן אשר אנכי מצוך אשר לא תקח אשה מבנות כנען אלא
מבנו לבן שפרי אין דבר זה תלוי בידי אדם שכלי לבדה בורם
קבעת יצירה ע״פ המזל ולזה אמר ואל שדי דהיינו שהקב״ה
אשר בידו לשדר המערכות ולשנות המזל יברך אותך נמתק
ונזהו מזוני ויברך ודרך אלו הבנים ויתן לך את ברכת אברהם
עוד הזקן שבתרך בה אברהם ע״י מצות הנדקה והמ״ל בשם
המורים והיינו לומר שאפי׳ מבני חיי ומזוני שבריכי זכות גדול
הקב״ה משנה מזלך לטובה והיינו שאמת דמלאת מזוה זכות
מחרן וא״ש ברשתך את ארץ מגוריך ה״כ ק״ו בענין הזווב שאינו
בדי זכות גדול שבודאי הוא שהשי״ת משנה מזלך והרשו נתונה
ביד לקחת אשה מאחר המחתון ואע״פ שהזווב הוא בא״ל מ
פיון מדעתו לחזור הדי הוא ביושב הארץ לצאת מתחת המזל
וכמו שביארנו •

האמנם תעיקרא דזינא שכתבו רש״י ולהתו שהזווב הוא
מפלאת המזל כמ״ל פרכא דאיכא למפרך עלה
דמלאת מהא דבר סינו בפ״ב דע״ק אמ״ר משום רבי ראובן
בר הנעדרלי מן התורה ומן הנביאים ומי הכתובים מה אשה
לאיש כו׳ וא״נ איתא בב״ר וזה המאמר מהתאנו דקתני מהם
מנין בתורה ומנביאים ובכתובים שאין זווגו של איש אלא
מהקב״ה כו׳ וא״כ היכי קאמרי רבנן רש״י ותמ״ד דאמרי תרוייהו
שהזווב הוא מפלאת המזל ואלא תמוד ערוך הוא בידינו
ומדרש זה עלה בידינו שאין זווגו של איש אלא מאת ה׳ ומתמה
אלא אלא ומה גם דרבנן דתלמודא ומדרש קא
אלבי לה מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ולא עוד אלא
דרש״י ותו קאמרי למאתייהו אחא דאר״י אמר רב אדבעים
יום קודם יצירת הולד ב״ק יצאת ואומרת בת ע״ב דבגמרא
ע״ב ק״ אמרינן דרב הוא דאמר משום ר״ אחנן מה אשה נאיש
לזעת שהזווב הוא משוף מאת ה׳ ומפלאת

המזל והוא שאין מזיבין לאדם אשה אלא
לפי המזל דהיינו היא אלא אחר הבת מזלו אמנם כי
יקרים הרבה בני אדם ובני אדם מזלא בינהו לא הב״ה הוא בורא
לו אלה לבעלה שלוני יסב לפלניתא ולא דמי לאחר ובריים
שהלוים במזל דהנהו הכל תלוי במזל ובמה דאמר אע״פ בחרא
דשבת אלי מאן דבדק אלי דבנוגה כו׳ משא״כ בענין הזווג
פיון בגרו מפלאת המזל אלא קב״ה נאמר אלהים מושיב
יחידים ביתה •

אבל אמרי קשיא לי בעקרן של דברים אלהים במזל
מזונים נגמר נהדיא מזל מאכים ומזל מעשיר
ואלו בע״ו ובנים ע״ז ברשיגון אחם דורים ר״ח בר פפא אומר
מלוף המתונה ע״ל אהריון לילם אמר ונוטל הטפה ומעמידה
לפני הקב״ה ואומר לפניו רבש״ע טפה זו מה תהא עליה גבור
אם אחם אם עשיר אם עני ואלו נדיק ורשע לא קאמר
כורח״ל ואר״ח הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ע״פ • הרי
מצינו דהקב״ה בחר אחם ועשיר ולא המזל ואיכי אמרי בשלמי
שנת מזל מאכים ומזל מעשיר ולא למ״ד אין מזל לישראל מ״מ
מעקרא בע״ז יצירת הולד נגזר עליו מפלאת המזל אחם יהיה
אם עשיר אם עני אבל אח״כ ע״י זכות ותפלה משאנה
המזל לטובה וכמו שפרש״י פס וכדומה אחם בגמר׳ לחדיה :

והנראה לומר לע״ד דלעולם המזל הוא יורה על
האדם אחם יהיה אם אם עשיר אם עני
אמנם הקב״ה מאכים על ידו ובוה הבחר ומקיים הדבר
ההוא כאשר יעלה מעלו הטובים פיה אם רעה המזל הוא
פיה ראשון לאמתנה והקב״ה אומר ועוזה לפי המזל בגם אלה
ע״ז רליתי לפרש מאמרלא בזרשאתרשאת אאוה שבתב פשט
בדלים כבי אחרן אם דלעולם שבורחת מבנו הבוכה המזל
בעת הבנה הוא המזל אל אדם אחכם ראיה אם בכל ובאה
המקרים הנו כראמי ר״ח וצא בחוקו אחד שמשאיר לפני
הקב״ה יפורש שמנם סמלה אין הכח ומשמשלה מנדו רק מלאת
ה׳ אין אשים כי הוא הנותן לו כח אלהים אומל בל אחתחוגים
ע״כ • אמנם בין דרכיו ביאום קוביא זו בין דרך סרחוגים
ו״ל לא יתכנו לפי דברי אחר שכתבו שם דרבר אחנו במזל אין
זה קרוי בידי שמים דאל״כ משמע דמ״ם הבלבטים שהיה
ע״כ ה״ם ריין אור מלאו ואינו אלו מזל כלל לפ״ז הדרה
קושיא לדוכתא ובאם דהאחרי דמעמיד הטעם לפני הפ״ם
ואוה נאחר אחם אם לא טבם עבירה לו עני ונבלאסקון הכל בידי
שמים ואיינו ביד הקב״ה ולא במזל ואלו מפלאי שבת אמרינן
מזל מאכים מזל מעשיר ולא עוד אלא דר״ח אומר בנוסח
הכל בידי שמים ובאלאי שבת אחמר ר״ח אומר מזל מאכי ומזל
מעשיר ביד מזל לישראל ואיינו אלהים מאחם אמלו ואחי ר״ל
זכות אבותיו ולכן בידי אחו אלו בריכים לא אחמוד • אמנם
לפי דרכינו ודרך הראשונים ז״ל יתיישב מאמרם ז״ל מה
אלהים לדברי הפ״ר ואחר ז״ל שבתבו דזווג ל׳ לפי המזל כל לפי
הריבינו נאמר דאחר״ב דקי״ל דזווג ל׳ לפי המזל אל אחתי
איכא לאומר מה אשה נאים לפי אחקב״ה גוזר ומקיים בחר
אומרי נתן פ״ל לפי מה שבלה מזלו ולפי דרך הראשוני נאחר
כי יקרא הזווג מלאת ה׳ לפי שהוא אומן בה מזל ולכוכבי
לגלות בתחתונים לאיזה נתן בת ס״ל לפ״

אך דאלה זה מלאתי לאומרא״ה שם ולמאמרא״ן בפ״ה אם
שיש שבתבו דהשיל דאחר״ל ר״ מ״יוש קודם יציר סולם
ב״ק נתלאת ואומרת בת ס״ל פלגנא אחל דאמרי בפ״ק אר״
אמר שמואל בכל יום ויום ב״ק יוצאת ואומרת בת ס״ל משום
דבחחיל דרש אמרי מ״יוש קודם יצירת הולד ב״ק יוצאת והיינו
ע״ב המזל ובמ״ש רש״י ובאמת דשמואל אמרי בכל יום ויום ב״ק
יוצאת ואם לא בראלה שהיה על מנגו הכוכבים שבמזל לון
מאשלהו בכל יום כ״ל בעת יצירת הולד אבל מאל״ס ב״ק זו היא
מבנאת אלל על פרטי בני אדם לאת לאים כרכיו ועל הזווגי
הנלה הכיל לבנים ומכרין והכל לפי זכותו ומעשיו ומהרימ״ן
פוס״ף בה דברים שגם הא דא״ר משום ר״ אחנן מה אשה נאיש
ס״ל דלאו מזלא תלוי דזווג אלא בזכותא ומלאת ה׳ ולא
לפי המזל ע״כ • ומכבי נעניי לרידי חוי לי דמה מרקוקו
הרבנים מהא דאמר שמואל כ״ק יוצאת ואומרת דמשמ״ מצינו
ע״ב המזל משום שאמזל אין מאשלהו בכל יום אחרי המ״ל
מכ״ראלו ויוקא היא שבדמים שהב״ק יוצאת ואומרת בכל יום
אלו אכ״ע מכרות אלא בכל יום יוצאת להכרין על קנא בני
אדם אחבי אשמע מדברי מהריר״ן נוטים לפני דבכו שבב״ק
יוצאת בכל יום להכרין יום אן יומים לפני זווגו של איש והיינו
על קנא בני אדם ארוסים להזווג בקרוב אף אלו נאמר דס״ל
ג״כ לשמואל דקודם יצירתו של אדם ופ״ם בכל יום ויום ב״ק
יוצאת איינו על בני אדם שנולדו ביום כי לא ימנע שבכל יום
נוצרין הרבה בני אדם גם מ״ם מוהרי״ן דהא דא״ר משום
דאחנן מה אשה נאים ס״ל שאין הדבר תלוי במזל ק״ל שבני
דב הוא דאמר בשעה ע״יום קודם יצירת הולד ב״ק יוצאת ואומ
בת ס״ל והיינו ע״ב המזל וכמ״ש רש״י ונריך לדחוק ולומ לפ״
דהא דא״ר מה אשה נאים משום ר״ אחנן קא״ל אים ולים לא ס״ל
ונעלה לבאר מלאת אחתחלנו דאי בג״ר ע״ ואיכא
ר״אכנו פתח בית והן נחלת אבות ומה אשה
משכלת ר״פנחס בשם ר״אבנו מצינו בתורה ובנביאי ובכתובי
שאין זווגו של איש אלא מהקב״ה בתורה מנין שכתב ויצן אבן
ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר בנביאי ואיכו ואמר לא ירשו כי
מה סיה בכתובים ומה אשה משכלת יש שמוש הולך חמל אינו

פס ה ויש שאומר את אלו

אלא יצחק זווגו את אבל כי יעקב הלך אצל זווגו עכ"ל
ורבות ירחם כי המאחר הזה כולו מקשה חזק ולחמאי לעברי
לאחוזי רחים מתלחת קרמי תרחוריתא ותרכביתי ותרכתוני
אסני ליה בחד ועוד דמה שחשם דבריו בלשון שלום אחין זווגו
בל חיים אלא מהקב"ה שנרא שבא לשלול דבר אחר שאים עולם
על לב ולאחוקי מתי אחיה ועוד במ"ש יש שחולך אצל זווגו כי
ומתי אכפת לן אם זה חולך אצל זה או זה אצל זה • וגם
מה קשר דשאלות לזה עם מ"ש אחין זווגו של חיים אל המב"ם
לחנם הדבר סובב אל הקדמתינו דאף אם יהיה הזווג לפי
המזל מ"מ שייך למימר בזה שחוק מלחת ה' אלף בשלוחתא חליל
מלחא ואיכא מ"ד שחזווג מלחת ה' דוקא ואיכא מ"ד שזווג
א' הוא משוחף ע"ם המזל וע"כ אקב"ם ואחוא מ"ד מה אם
אחים סבר לה כאיזך מ"ד דהכל הוא מלחת ה' גם אח אל"
מלחת הב' ואין עוד מלבדו גזה יבא המאמר פמן אומר שבא
לומר שאל יעלה על הדעת שזווג א' הוא משוחף מלחת ה' וע"ם
המזל אלא אין זווגו של חיים בין הב' בין הב' אלא מלחת ה'
דוקא ובא מאמרו בלשון שלילה להזקיר על השחוף שלא יאמר
שהזווג הוא משוחף גם מלחת המזל וגם בא ללמדינו שכל
הזווגים בין ב' בין ג' אינו אלא מהקב"ה והביא ראיה לזה
מן האורים שנאמר מה' ינא הדבר • אמנם זה יש לדחות
אמרי איכא למימר שהזווג הוא ג"כ מלחת המזל אבל אבן שאני
יצחק דרש בוברים ורב חיליה שוכוהו ברזל וילא יצחק מחחת
המזל ומאמרי ביר הסבאחת הלבית המזל ב"כ אשר לאינשי דאית
להו מזלא שזווג אלהם מלחת המזל ג"כ ולזה הביא ראיה מן
הנביאים ואבני ואחו לא ידעו כי מה' היא ואבני יש לדחות גם
זה זה דאיכא למימר דאבני שאמרו שהקב"ה שנה מזלו כדי
לקחת אשה מלמחים ונקבל אם אולנה וכמו שאל כי חולם
הוא מנקב מבלמחים לזה הביא ראיה באורה מן הבחוביים
ומה אנה אשלנה ולפיכך אחר בראיה זו היינו דבחיב לפי
שזו ראיה באורה שאין נמקבל בה מה"כ הראשונים אים
לדחות כאמור ומלך לזה יש שהוא הולך אצל זווגו כי כדי
שלא נאמר שמה שאמר שזווגו של חיים אחת ה' ולא אפשר
המזל היינו דוקא בארץ ישראל שהשם על נקלה יונא אחחת
המזל אבל בח"ל לא אל הכל תלוי במזל לזה אמר הנה אחת
מי שחולך אצל זווגו לח"ל כבון יבקב ויש מי שזווגו בא אצלו
לארץ כבון יצחק ובשניהם מצינו שהתפלו לקחת אשה כרצונם
ממשפחתם ואלו חיים הדבר תלוי במזל לא היה מקום ל
לחתרלוחם זו אלא מוכרח הדבר לומר דבין בארץ ובין בח"ל
זווגו של חיים אחת ה' לפי זכותו ומעשיו ולכן החדלו יצחק
ויעקב לקחת אשה כחיים כחפצם ורצונם משום שיש בידם הכות
לאלאה את דבריהם •

ועוד האמור יצא לנו ליאור ה' אמר שהבאתו לפיל בדרך
אחרת והוא זה מה' יצא הדבר מחיכן יצא ר' יהושע
בר נחמיה בשם ר"ח בר יצחק אמר מחר המוריה יצא ורבנן
אמרי מחיכן יצא ואחי אשה לבן לחזיק כאשר דבר ה' עכ"ל •
והיכן ביה אחי דאיכא למירק ביה ולפי דרכינו יובן שבבר
הקדמנו דאף אם יהיה הזווג לפי המזל מ"מ ראוי לומר פלוני
אחת ה' מפני הטעמי האמוריים ועוד לפי הראב"ם ומהרי"מ
המקובלים היא שנוייה דאיכא מ"ד שהזווג הוא מלחת ה' דוקא
ויש לו יומים קרוב לזווג מכריזין עליו בת זווגו ואיכא מ"ד
שהוא ע"פ המזל ובקרוב יצירה מכריזין עליו בת זווגו • ולזה
יבא ע"ל דאמר ב' אחכרוב קרי בחיל מה' יצא הדבר עדיין יש
להסתפק מחיכן יצא אם מה' יצא דוקא או אפשר המזל ג"כ
ברוויני דקרבעיא ליה לבעל המאמר שואל ודורש מחיכן יצא
דע"ז הביב ר"י בשם ר"ח אחר המוריה יצא והענין יובן כמ"ש
הר"ב זרע בירך ה' בפרשת חיי שרה בשם כחבי הארי ז"ל
ע"ז האומר פיצחק היה מסטרא דנוקבא ולא היה לו בת זוג

ובשעה שנעקד בהר המוריה לא יצאה נשמתו וחזרה בעבור
עכ"ר • עוד נקרים שבחנו אחו ברים סובה דבשעת יצירת
הזכר מכריזין בת זווגו ולז"א מהר המוליים יצא לפי שבתחילה
היה מסברת דנוקבא ולא הי"ל בת זוג ובאותה שעה שנעקד
אהר המוריה יצאה נשמתו והזרה בעבור ולא"כ הו"ל לאותה שעת
שעת יצירה ובה שבאתה הבריזו בת זווגו והיינו משום דסכירא
ליה לר"ה דבשלא חליל מלחת הזווג והיינו בשעת יצירה •
אמנם רבנן סברי דמלחת ה' הוא הזווג ולא מלחת המזל ויקרוב
לזווג מכריזין בת זווגו ולא בשעת יצירה ולכן אמרו מסיבן יצא
ואחי אשה לבן אלוניך כאשר דבר ה' ורבנן לומר דבאותה
שעה אמרו לבן ובתואל גם שבאתה מה' יצא הדבר ויבן
אומר בת ה' לפי שמלחת ה' אותה זאת ולא לפי המזל
ולבן לא היתה הבזרה משעת יצירה אלא בעת הזווג :

דרוש ה לנשואין

בגמרא פרק יש מחלין אמ"ר אלעזר לעולם
ירבק אדם בעובים שפרי מגדל שבשה
בת יחרו יצא אמנו יהונתן אחרן
שנשא בת עמינדב יצא ממנו פנחס ופנחס לא מיחרו קאתי
והכתיב ושעזר בן אחרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה מאי
לאו דאתי מיחרו שמשה ענלים ע"ז לא דאתי מיוסף שעמדו
ביצרו והלא שבטים מבנים אותו דאתם בן פוטי זה שמשה אבי
אמו ענלים לע"ז והרב נשיא שבט מיהודה אלא אי אבוש
דאתיא מיוסף אמאי דאתיא מיחרו ואי אמרת דאתיא מיחרו
אמאי דאתיא מיוסף דייקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרי
משמע מינה עכ"ל •

משעת יצירה ומשעת בקירה והלילה אמר
חורה נבר • קל מן שמיים נכפ יצאה
להוציא בת פלוני לפלוני הקול מדבר •
מסוף העולם ועד סופו מוליך ומביא מעבר אל עבר • יבפיהו
עוף יעלו אחר • אחן לקראת כלה והנה אשה לקראתו לאקבולי
פנר אבי ואמי מקבל אח כל אחים בסבר • דבר אחד דבריהם
ועיליהו לבי בנגא דובר ומדבר • שאין דעותי הן שוות שלי
דעות בעשה כנפשיהו אחיהו ואיכ"ר אב"ר • חרי פלני נוסף
יחזיו יזובקו אבר על אבר • הא בזווג דאשון מזל נורם מזלא
דבי חרי עדיף ומקור בירם אמרו ורבו כמעיין המתבבר • והא
בזווג שני כאחורה אים ימציאנו לצאת מנוח זו אשה יבא טוב
ויקבל אשת חבר הרי אים אחבר • וכמה דרשינן בגמרא
ברים סוטה אמ"ר שמואל בר יצחק כי פתח ריש לקיש בסוטה
אמר הבי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנאמר
כי לא יגוח שבט הרשע על גורל הצדיקים אמ' רבא בר בר חנא
אמר ר' יקב"ל בזווגם בקריעת ים סוף שנאמר אלהים מושיב
יחידים ביתם מוציא אסירים בכושרות אל אחרי מוציא אלא
במוציא ליני ואח"ל אמר ר' אחא רב מ' יום קודם יצירה הולך
ב"ק יוצאת ואומרת בת פ' לפ' שדה פ' לפ' לפלוני לא קשיא הא
בזווג ג' הא בזווג ב' ע"כ ובשעה ביש לזווגם הנך דלפי
מעשיו כי מוציא אסירים בכושרות הוצא יפרחל מצרים
בחרם כשר לא אתה ולא בנם אקיש זווג יחידים לחוצי אסירים
ליני מי הוי זווג לפי רשעו וזכותו והא מקודם יצירתו שלין
כוחם רשעו חכותו מכריזין בת זווגו ולא הכל בלוי לפניו והא
בכל בידי שמים חוץ מירלת שמים כדאמרינן במסכת נדה כי
אבל בזיג ורשע ב"ק דאין זו בידי שמים זווג דאחרון לפי המזל
זווג שני לפי מעשיו וקשה לזווגם לפי אחיתה בת זווגו בר כאן

ופקשה

ופקשה פרש מהרש"ל בספר רצוף להבנס על מ"ש רש"י
וקשה לפי הקב"ה לזווגם הנך דלפי מעשיו
ונראה מזה הלשון דאיכא זווג אחריתי וקשיא דאכתי לא
ידעינן הבתא מאי דמשני •

ותירץ דכונת רש"י ז"ל ידאה דסבר דמדשני רבה בר בר
חנא ליתנים הכא מפ"ב דסנהדרין בתרי דגרסי
הכא הלי מימרא דרבב"ח בשנוי לשון קנת דהתם קאמ' וקשה
לזווגם והכא קאמר וקשה לזווגם והתם קאמר ל"ת בכושרות
אלא כפי דשירות ובכא לא קאמר ל"ת כו' פ"א והתם רבב"ח
לא קאי אמלתיה דר"ל אלא מיירי בזווג דאשון לבר אחינו לפי
מעשיו ולכך קאמר לפון יחיד וקשה ולהכי קאמר גמי א' חקרי
בכושרות אלא בכי ושירות דלמעמיס רשעה לעדיק והיינו מלון
דמעי דכי אבל הכא רבב"ח מחדר אר"ל לכך קאמר וקשה פי'
כל מיני הזווגים ולפי הנך דלפי מעשיו דלא מיירי מלון בנעי
בכי כיון דתרוייהו בניחר מעשים הוי וזהו סכתב רש"י הנך
דלפי מעשיו פי' אפי' הנך דלפי מעשיו עכ"ל •

ואחרי לחיכת עבר כפות רגליו אנכי הפנב שחעתי
ולא אכין דעדיין קוראתו במקומה עומדת
דעדיין לא ידעינן הבתא מאי דמשני בגמרא הא בזווג דאשון
הא בזווג שני ולא"כ כיצד אומר רש"י וקשה לזווגם הנך דלפי
מעשיו ועוד מספי' ברש"י הנך לפי מעשיו אפי' הנך דלפי
מעשיו הא קשיא דרש"י מפרש הוא וכל כי האי מלחא הו"ל
לפרוש בהדיא אפי' הנך דלפי מעשיו ולא לבתוב וזלא עולה
על כולנה מה שפי' בהחיא דסנהדרין מיירת רבב"ח מיירי
בזווג דאשון וסוגיא דגמרא אתם הוא הוא חיובתיה שהרי מקשה
שם על מימרא דרבב"ח אינו והא אמר רבי יהודה אמר רב
מ' יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פ' ומשני
שם בזווג דאשון הא בזווג שני הרי לך בהדיא דאוקי לאחיא
דרבב"ח בזווג שני דהתם אינו מביא שיחלא דר"ל דאמר אין
שזווגים לאדם אלא לפי מעשיו מד שנאמר דאורל"ל מקשה
ומתרץ ולא אדבב"ח אל"ב מוכרח בהם דקאי אדבב"ח הקושיא
והחירוץ •

והגם שרש"י ז"ל הכא פי דאחר"ל אקאי הקושיא דמ' יום
קודם יצירת הולד מ"מ התם שלא הביאו מימרא
דר"ל מוכרחים אנו לומר דהקושיא אדבב"ח קאי •

ובחפשי נאמחות המפרשים שאלתי ראיתי לאדם
הגדול תכא דבי אליהו בדרשותיו ס"ל חיי שרה
שבתקשה בדברי רש"י הללו ואמר כיצד רש"י ז"ל מפרש הכא
הקושיא היא על דברי ר"ל ולא אלא התם בסנהדרין לא הביאו
דברי ר"ל ותקשו אלי קושיא דאדבב"ח יום קודם יצירת הולד
אחירנו כאן בזווג דאשון כאן בזווג שני משמע דמלי דמקשה
בגמרא ומתרץ אדבב"ח •

ותירץ הוא ז"ל דסובר רש"י דשני המאמרי הללו חלויים
זה בזה שלא יאמר וקשה לזווגם אלא כשאול
לפי מעשיו ולכן הקשו בגמרא על מאמר וקשה לזווגם מפני
שבכלל מאמר וקשה לזווגם הוא דהוי לפי מעשיו •

אוף שהיה גם לפי' הרב תבא דבי אליהו הקושיא על
הבחי מימרות דר"ל ודרבב"ח דהא אחיא
שהתירוץ הוא דשניהם בזווג אבי וא"כ דברי הרב הר"ש אלבאז
ז"ל ע" •

ולקושיתו שהקשה על רש"י ז"ל שפי' הנך דלפי
מעשיו דאלכחי לא ידעינן הבתא אל
שמשני הא בזווג דאשון הא בזווג שני לעד"ן לתרץ בתחלת
הענין ומוא שבודאי בגמור דבב"ח כי אחרה לעיתיה וקשה

לזווגם כו' הוא יום קודם דמלחא דמלחא דר"ל אחיה בזווג ב' ואמרה
על זווג ב' כמו' אחרינו במסקנא דמלחא אל דהמקשה בגמרא
ס"ר דכל הזווגים פרים ולכך הקשה אחיי והא אדבעים יום כו'
ותירץ לו המתרץ כאן בזווג דאשון כאן בזווג שני ורש"י ז"ל
כשפירש הנך דלפי מעשיו אדבבי רבב"ח בפי המסקנא פי'
לפי שרבב"ח יודע קושטא דמילתא •

ולאחר ההקשה לעד"ן דאין כונת רש"י כמאי דקאמ'
הנך דלפי מעשיו שבא לשלול זווג אחר שאינו
לפי מעשיו אלא בא לפרש דברי רבב"ח דקאמר וקשה לזווגם
הנא היכא אאי דאי הם שקשה לזווגם ואי דקאי אמאי דקאמר
לעיל ר"ל אין מזווגים לאדם אשה אלא לפי מעשיו ועלייהו
קאמר רבב"ח וקשה לזווגם •

והנה אחי אימרא דא"ר יהודה א"ר מ' יום קודם יצירת
הולד בת קול יוצאת כו' מקשה מינה בגמרא פרק
אלו מגלחין אמאי דאחר שמואל אותר לאדם בחה"מ שמא
יקדמנו אחר דהיאך יכול לקדמו אחר והא כבר נגזר מ' יום
קודם יצירתו ומתרץ בגמרא שמא יקדמנו אחר בראמים •

והקשו נחוש' דאמאי לא קא משני בגמרא כאן בזווג
א' כאן בזווג שני כדאמרינו בסוטה ר"ה אחי דמ'
יום קודם יצירת הולד בזווג דאשון והא דשמואל דמותר לאדם
אשה בחה"מ שמא יקדמנו אחר בזווג שני והניחו הדבר בתימה
וחר"ב אנות חיים ז"ל בפרשת חיי שרה פי' דלפי פירש"י
שפירש בסוטה זווג דאשון לפי אמאי זווג שני לפי מעשיו פי'
לפירושו זווג דאשון קורה עת הבזרה אסור מ' יום קודם יצירת
אולר וזווג שני קורה עת הזווג אמש כי אע"פ שנגזר על
אדם אם לא יהיו מעשיהם מכוונים נשת הזווג מתהפך ח"כ
נמצא אאפי' לנאור ובתולה אבר שיהיה כפי מעשיו ולא כפי
אמאי והיינו אם לא יהיו מעשיהם מכוונים לקו"מ קושי' אחו'
דלא היה יכול לתרץ הא בזווג דאשון הא בזווג שני דמי שבא
לאדם נאמ"מ אין יודע לו אם הוא לפי מעשיו או נשאר לפי
אמאי והיינו שכונו מעשיהם ראמא יהיה לפי אמאי וא"כ אינו
יבול לקדמו אחר זאו תורף דבריו •

ולדיוקי חזי לי ראף לפירושו שפירש ברש"י עדיין קושיא
אחוספות אמקוראה עומדת דמאחר שהאדם
אוא מסופק אם זווגו לפי אמאי שכונו מעשיהם ואם זווגו
לפי מעשיו א"כ היה יכול לתרץ בגמרא הא בזווג דאשון הא
בזווג שני שיהיה לומר לפרש"י בזווג דאשון שהוא עת הגזרה
ב"ק מכרזת ואומרת בת פ' לפ' כו' ובזווג שני שהוא מסופק
אם חזדמן לו בת זווגו שכונו מעשיהם או לא כונו ויתנו לו
אשה לפי מעשיו אם כן יכול לאדם בחה"מ דשמא היא לפי
מעשיו ויבא אחר שמעשיו כמעשיו ויקדמנו •

ומצאתי און לי לדברי הרב תבא דבי אליהו שפי'
זה שני הרב ז"ל ברש"ל הוא פירשו מסברא
דנפשיה דגמרא וע"פ פירוש זה תירץ כמה אמאמרים לרז"ל
שנראים כחולקים על הא דזווג דאשון הא בזווג שני ואחר כתב
וז"ל גם מדברי המוספו' במ"ק נראה כן שהקשו על מ"ש בגמר'
שמא יקדמנו אחר בראמים דאמאי לא מתרץ כאן בזווג דאשון
כאן בזווג שני ואם פירוש זווג שני היינו על נשואין שניים אחי
קוטין דלא רצה הגמרא לומר כן משום דאיכא דשמואל
דאמר אחר לאדם שחמא קאמר דמשמע על כל מאדם
ואיהך יעמיד דבריו דוקא בזווג שני כיון דלא פירש אבל אם
פי' זווג שני היינו עת הנשואין אתי שפיר דע"כ שמואל דקאמ'
אחר לאדם היינו זווג שני וא"כ הי"ל לגמרא לתרץ דהא דקא'
שמואל בכל יום ב' יוצאת היינו בזווג דאשון ולא

תקשי מינה עכ"ל •

صفحة (صفحات) مفقودة page(s) missing

הרי שלך לפניך הרב מוהרלנ"ת ז"ל שייב לפירוש זה
מן התוספות וקלתר דלעיר זה קשיא קושית
התוספות •

ובמשילה נעלה נתרץ קושית ר' שיש להקשות על
מלי דלתלת נמ"כ פי' נ"ל סי' ב' ויתי
לחרי חדברים שהלם לחר הרהורי דבריה מי מסרחר לברכם
סיה מסרחר לחר חלו מת בחר מאוריה יצחק לה היה מת בלה
בנים עכשיו שעשה לו נס לחילנו מבנות עבר לשכול ומחרת
מיה נקניות חע"ם שהיה מיוחסות ל"ל הקב"ה אין לתם
צריך לכך כבר מילדה בת זוגו עכ"ל •

ודמדרש אנה אינו אלא מן המוחמיפין דאם לתלת
ונתבשר בבת זוגו שהיה רבקה ל"כ לאמר
לאע"ה ל"ל סתם לאליעזר לשר לא תקח אשה לבני מבנות
סכנעני כי אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי ויל"ל
לו ולקחת לת רבקה שהיה בת זוגו ועוד למה הוצרכה השבועה
להלת ע"כ אל אליעזר לא מיסחייעא ליה מילתא שיקח לתרת
ליצחק שהיה בת זוגו דהא עוב ראשון הוא ובפי סמזל ?

ודהרב יפ"ת נתקשה ב"כ נזה ולכן פי' ולחר דמלי דקל"
המדרש שלחר לו הקדוש ב"ה כבר נוכר ב"י
אל יצחק לא אל"ל כן בפי' חלא דאז רמז לו במה מלחבשר
ברבקה לחנם לפי פירושו אל הרב מסרחנ"ת שבי' בנתרא
ודר"ב ב"ת שפי' נרש"י נקו"מ ודחש לחע"ה שמא ח"ו נאוחש
ב' בנים יצחק אבינו ח"ו שינה מעשיו ובמה היינו לוקח רבקה
אחיה ע"פ סמזל אלא אחרת לפי מעשיו לכך קלתר לו לעבד
סתם ולבניו •

ודהואיל ולתת ליון עצין זוגו של יצחק לע"ה ניחא
בים מלאת דמה זו סמיכה ולחרתם זקן בלא
ביאים זה ברך לת לחרתם בכל לוילתר לחרתם לל עבדו זקן
ביתו כו' סים בלא ידך תחת ירכי ולבניעך כו' לחר לא תקח
אשה לבני כו' שמלא בעצן זוגו של יצחק".

אמנם הענין יובן בהקדים מלי דברסיון בגמרלא פרק
הלותבין ום' ברך לת לחרתם בכל ר"מ לומר
בלא היתה לו בת ר"י לומר שהיתה לו בת לחרים לומרים בת
היתה לו לחרתם ובכל שתה עכ"ל ולילכל למיבק ור"מ דלתר
שלא היתה לו בת ודרי זו קללה ולא ברכה שהרי נמצא שלא
קיים מצות פו"ר לתמנם הענין יובן במלי דהניא בפרק הבא
ע"ר ס"ב לענין קיים פו"ר רבי נתן לומר כ"ב לתרים זכר
ונקבה וב"ה לו לו זכר לו נקבה עכ"ל •

בזה אני לומר דהלי פלוגתא הליא בשלי פלוגתא
דרבי מלאיר סברלא ליה כבית הלל דלתרי לו
זכר לו נקבה ול"כ לחרתם לע"ה שכבר היה לו בן קיים פו"ר
ול"כ ברכה היא לו שלא היתה לו בת ורבי יהודה ס"ל כב"ש
דסברי זכר ונקבה ול"כ עדיין לא קיים לחע"ה מצות פו"ר
וברכה היא לו שהיה לו בת • לו נלתר בלופן לחר בחקדים
ס"ם הר"ב כנה"ב בת"ה מיתן ר' ול"ל מי שיש לו שני בנים ולחר
בת שפעתי ממורי הרב מקיים מצות פו"ר לבל בתשובת
מחר"ם ר"ב שעריך מיוגיר הוא זכר ונקבה עכ"ל •

בזה אני לומר כי שלי פלוגתא הליא בשלי פלוגתא דר"
מלאיר סבר כמ"ר לא יש לו זכרים ולזכר לחר בת
קיים פו"ר ול"ל ע"ה שהיה לו שני זכרים יצחק וישמעאל
הם הגיד לחר מהם בת קיים פו"ר ולילו הברת שהוא יהיה
לו בת ולכך קלתר בלא היה לו בת חוטי ברכה שלבבר שהיה
לחר מבניו בת וקיים פו"ר קריבא ניס ור"יסבר כהרב מ
פוסרלו"ב דבעתן שהלא בעצמו יהיה לו בת ול"ל לא סבי

בלאו הכי ולכך סברסה שיהיה לו בת ולכך ורש שהיה לו בת
ולפי סברת רבי מלאיר דס"ל בסברת רבו של הרב כנה"ב דבת
סבן במקום בת קיימת יצא הסמיכות של שבחובים על נכון
ולברהם זקן בת בימים זה בירך לת לברהם בכל בלא היתה
לו בת ולכך הוצרך להתבשר בנשואי יצחק לחלי יהיה לו בת
ובמלא קיים לחע"ה מצות פו"ר והנה למ"ר שהיתה לו בת
מקבו החוט בברק מי שמת דלחלי לא הסיחה ליצחק לע"ד
בן בת מלחר בלחלחר ותי' דשמא קבנה היתה ולא רבה עדיין
להסיחה ליצחק ל"ל מהגר היתה ולא רבה להסיחה ליצחק
עכ"ל מבמא לחירוץ הרלמון מסרח היתה

ושמעתי מבם הבלם כמה"ר יצחק ל"ל בבני הבום
מקבה לחי' הל דקלתר שקבה היתה וכי
לפסר בתהיה קבנה יחד מרבקה והדי בו בברק מתה בדם
בחלחרים שלמבה בנעקר בנה יצחק וכחבע שלא נחם נעקר
הנלה נהתה ול"כ כבר בולדה מתו של לברהם ובו בברק
מולדה רבקה ול"כ לפי' שנלמר שקרב לבשרתה נולדה לה
בת הרי שנתיה כמו רבקה ול"ם לחה בכל לפי סיחה קבנה
לא הסיחה ליצחק ורבקה הסיחה ב"כ קבנה הסיחה ליצחק
ולחרוני לבי הרת"ם בל"ו תירץ שני תירוצים בזלת הקשיה •

ואנכי הבבר ל"ל לחרץ בחה שלרקדק דקדוק ל' בדברי
הבום' בחלי דקלתר ולא רבה עדיין להסיחה
ליצחק דהיבת עדיין דחיק לה עלמא דאם הין לומרים ולא
רבה להסיחה ליצחק אם הירבה הבר •

אמנם בעד"ן בוער דכונת קושית הבום' היא לינו ר"ל
לחה לא הסיחה ליצחק בבת אבלה הבבר בלידת ב"ן ול"ל
לוי לחה דהלי לינה קושיא בחלחר לחמנם כונת קושית הבום' היא
לילך לבבר בהסיחה לחלחר לחמנם כונת קושית הבום' היא
דלמה לא הסיחה ליצחק קודם שבחבבר בלידת בת זוגו והניחה
ב"כ בנים בלא לחה ולחה כי דקסבה היתה בלחתו פרק שהיתה
בחיחה מבת בלא בנים ולבריכך לא רבה להסיחה ליצחק עדיין
לבל היה ממתין לה עד שבבבל לבחות ב' בנים ויסיחה ליצחק
זה קודם העקדה וכחחזר בין העקדה הוב חר כי לחר לבו
הייה מת לא נמצא בחיה בת בלא בנים ורבה להסיחה מבנות
עבר לו"ל כי ידה בן ימות הם יחתין לחחתו עד שתהיה בת
בלא בנים וכשבבבר שבולדה בת זוגו רבקה ובחר שבבלבו
לעיל בבם המדרש הז מוכרח הוא שיתתין לה עד שתהיה בת
ב' בנים ויסיחה ליצחק •

ואנכ לוחרחין בבאר קושיא ל' ממקבה הרב מוהרלנ"ם
על הרמב"ן ז"ל שפי' על דברי לחרים שלחרו בת
היתה לו לחרתם ובכל שמה דמז על מדה יהודעה הבקרא בכל
ובתב מוהרלנ"ח ז"ל על סברייתה הנו ול"ל ומדברים ורחים
בבסבן על מעילות בת מתם שלם בלת לברם ע"ד שבתב
הרמב"ן על מ"ם בת היתה לו לח"ל ע"ם ובכל שמה דמז על
מדה יהודעה הבקרלת בבל מ"כ לא הבחת בת לח"ל ע"ם ודבריי
הבמרלא מוכחים בם שהיתה לו בת ממם שלמרו ח"ל לבולם
בלא זכרים ובלא נקבות ובלה לחר מתבלי וה' ברך לת לחרתם בכל
שהיתה לו בת לו לא היתה לו בת בם בברק מי שמת לשקיל
ערי בבמרלא לי ברלא ברבה לו ברלתה ומדיתי בלה הך בדיתה
ודבכל ולחר לימור דלחר ר"י דלא הסריה רחמבא לחרתם
לפי' בת דבדיבה מברלא מי קלתר על זה מוכיח בסרבריש
בבסבן עכ"ל •

ואחרי הלבקי בעבר רבלו מרלו' כבלחי על דבריי
הבלא ובלא בסרמב"ן ז"ל לא פי' דלחרי על
מדה יהודעה לא על דרשה דלחרי' ודרשי בת היתה לו לחרתם
ובכל שהם לבל לבולם הלבקת בר"ם דקלתר דלא היתה לו
בת

שם מקום לישב מלפני אחרים ונקחת אשה לבני יצחק ראשם
לאחר והרוץ הוא אצריך שהבן ירצה הדברים לפני האב שהוא
מסן בשאר פעונות ואז הוי קדושין ול"כ כך היה מעשה בל"ל
שהבן הרצה לפני אביו שהוא רוצה אשה ממשפחתו יבא מ
מדוקדק היטב דבור לבני יצחק לפני סברת אלו בין אם יהיה האקדש אביו או אינו אחרינא אין קפידת
בזה ולכן אמר אברהם ולקח אשה לבני יצחק כין שהיה בנו
בין שהיה יצחק דעצמו אע"פ שאינו בני יכול אני לקדש לו
אשה ולפיכך הן אני יכול לעשותך שליח ב"כ ואם נאמר דקי"ל
דצריך שהאב ירצה הדברים לפני הבן שהוא רוצה לקדש לו
אשה פעונות אף אנו נאמר דכך היה מעשה שאברהם הרצה
הדברים לפני בני בתואל רוצה לקדש לו אשה משפחתו לאמנם
לפי סברת הלנו ס"ר באב עם בנו ולא באינים אחרינא דמשום
כבודא דאב אנו אומרים דשתק ועשאו שליח משל"כ באינים
אחרינא ואז זה בוון נאומרו ונקחת אשה לבני לומר דכיון
שהוא בני אע"פ שאינו יצחק הא ודאי מחזיק בוסה שמתבייש
באר והכבוד על ידי ומה גם שהוא יצחק ג"פ שהוא חרם כשר
ומסום הנוסף ע"פ דבר פשוט שאינו סותר את דברי אמנם
אליעזר נגנב בספק אחר והוא דאע"ג שנאמר יצחק עשה
שליח לאביו לקדש לו אשה מ"מ הא אינה פלוגתא בזה אם
שליח הקדושין יכול לעשות שליח אחר או לא ואינה מ"ד
דשליח ראשון יכול לעשות שליח שני אם אם מוסר לו הקדושין
שאפר לו הנעל ואינה מ"ד דבכל ענין אין שליח ראשון עושה
שליח שני משום דמילי נינהו ומילי לא ממסרן לשליח ולא עוד
אלא דלהרמב"ם בענין מילי לא ממסרן לשליח אפר ואע"ג
דבעל הדבר מנה לשליח שני אלא בפניו ומ"ל לשליח ראשון
שיאמר לשני לא מסני ומכ"מ ביתה יוסף ז"ל סימן קי"ד
ולכן אליעזר עבדו שהיה זקן ויושב ביתיבה נסתפק בזה דאולי
האשה היא מוסרת כמ"ד דאין שליח עושה שליח כלל כלל לא
בקדושין ור"ל אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אחרי דיוקא
עהיינו לפי שאינו שני שליח שהיא חוששת לסברת האומר דאמר
אין שליח עושה שליח בקדושין וא"כ הבטב אשיב לה בך אל
אחרי אשר יצאת מבית אביו דהיינו שאזליכו הנלה לקדשה בעצמו
ולשון לא"כ לכאן וא"ל ההבטב אשיב בלשון כפול לרמוז זה הדבר
שיבינו לאחרי אשר יצא מבית לקדשה בעצמו ואח"כ יבינו
לתקומו וא"ל אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה הלא
הבי"ת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני ואם לא
תאבה האשה ללכת אחרי והיינו שאינה רוצה ללכת אחריך
לפי שאתה שליח שני והיא חוששת לסברת אחרי"ד דאין
שליח עושה שליח בקדושין אז ונקית משבועתי זאת דהיינו
שבועתי שהשבעתיך לבלי שאני שליח אז חנקה ממנה אמנם
בלתה שעם לבי מניח לינחק להשביעך שבועה אחרת הוא
בעצמו ולעשותך שליח ואז לא יהיה מקום לספק זה וז"ש
שבועתי זאת מכלל דאיכא אחרינא היא השבועה השתיה
מבני יצחק:

אך נאמר בחזון אחר ופע"ז נישב מאמר הכתוב ונקחת
אשה לבני שהוא לשון עבר לר"ל וכמ"ש במדרש כ"ר
פא"ר סימן כ"ו לוריך נתתי לך מאמרו של הקב"ה מעשה
שנאמר לוריך נתתי לחן לין כתיב אלא נתתי וכתב בריב"ת
בגם מ"ב לו בעת המילה ואתתי יחשב לרו"ל בלשון עבר וכמ"ש
על ובדא ה' על כל מכון הר ציון ובדא לין כתיב כאן אלא
ובדא ולא אלו נאמר שלמה חכם אלא"ה ענין הלקיחה בלשון
עבר. גם במ"ש אחשב אשיב לה בגד כו' דאמר לו ולנרים הזאת
בשאול אם ישוב יצחק אל אם לא ישוב הי"ל לומר אם לא תאבה
האשה מה אעשה ומה לו לדבר בעצמו דברים שלא ה"ל רבו גם
ים לחקור דמה טעם בדברי אליעזר נאמר אולי לא תאבה
האשה ללכת אחרי אל ארץ הזאת ובדברי אפרים שה"ל ואם
לא תאבה האשה ללכת אחריך ולא אמר אל הארץ הזאת
בשביל שתרצה לבא אל הארץ הזאת אמנם לא תרצה לבא

אחריך

אחריך שאתה שליח שני אל ונקית זאת שהשבעתיך אני ואעשיתיך
שליח ואני מניח שהשביע לך יצחק ואולי יעשה אותך שליח ואולי
תהיה שליח ראשון ואז זה הדבר סובב הולך דברי לבן ובתואל
ויענו לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך
רע או טוב הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי האשה לבן אדוניך כאשר
דבר ה' ואיכא למידק דמאי מילת אליך דקאמר וכי אלינו
לא יוכלו לומר כדבר הזה ושלא בפניו יוכלו גם בא"ב רש"ו אל
טוב הבשורה רע לא יאמרו אבל טוב אמרו לא ואף על גב
שעונתן של רשעים רעה היא אבל הצדיקים ויפה אמרו א"ת
כל לא יאמרו ע"ע כדברים האלה: ועוד גמ"ב ותהי האשה
לבן אדוניך דמה לשון אדוניך הם הדברים כיון שהתבני ארוני
לומר לו שהם אינם מתכנים בענין היש די לומר הנה רבקה
לפניך קח ולך ותו לא ולא עליהם אם תהי לאשה אז לא:

אמנם בל פי דרכינו יתישב שפיר דה"ק מה' יצא הדבר
הוא ענין הזווג והשלכה אחריו ואין יכול אדם
לסדר בזה וכיון שכן לא נוכל דבר אליך דהיינו דבר הנוגע לך
שנאמר לא אליך עמך אבל לא משעה שאתה רע ח"ו ואינו כבודה
שאליך עמך אבל אדריך יצחק בא אחריך אז טוב דהיינו דבר
הנון ורחוי על פי התורה שאינה יכולה מיגר אחריך לפי שאתה
שליח שני ואין שליח עושה שליח בקדושין וה"ע שאבא לא שייך
לומר אבל אתה האשה לאזדוג אז אלכת עד דליהוו מילי
ומילי לא ממסרן לשליח לפי שאה' יצא הדבר ואין אדם יכול
לסדר בזה ולכן נאמר הדבר מצאת שאשר לך הבטעת ולא הוי
מילי ולכן הנה רבקה לפניך קח והיינו קדשנה וכמה דכתיב
כי יקח איש אשה ולך תוליכנה עמך ותהי אשה לבן אדוניך
ופיינו שע"י הקדושין הללו תהי לו לאשה משום דאין קדושין
נאמרין ולא אפשר מעשה מילי וה"ע כאשר דבר ה' אשה הוי
אמר הדבר כלומר ח"ש ויהי כאשר שמע עבד אברהם את
דבריהם כו' ויצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדי ויתן לרבקה
דהיינו כאשר שמע את דבריהם דאף אינו ס"ל דהקידושין הוי
קידושין אז הוצאת כלי כסף וכלי זהב ובגדי ויתן לרבקה בתור
קידושין וז"ל ואמרו אליה התלכי עם האיש הזה ואמרה אלך
דמה להם לומר עם האיש הזה ומה היה חסר לומ' התלכי אתם
אמנם הדבר סובב על הקומתינו דאין שליח עושה שליח בקידו
ח"ש לא התלכי עם אלים הזה שהוא שני ותאמר אלך:

ומעתה אלכה ואשובה למולדתי שאתאלתי ובתחילה
לפרש ג' כתובים אלה כאחד דמלכי לאמר
קיל ויהי מקורך ברוך ואח"כ לחזקם ידי ואפרש המאמר ושו
אם אתה מים מבורך ומוצאים מתוך בארך יפוצו מעיינותיך
הנה כרתונות מבני מים יהיו לך לבדך ואין זרים אתך יהי
מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך: ובענין יונן מתם שנקוים
מאלי דברים נאמרת פ"ק דקדושין דף כ"ט ע"ב א"ר יהודה
אמר שמואל הלכה כשה"ל ואח"כ ילמוד תורה רבי יוחנן
אמר ראיים נצוחרו ועבוק בתורה ולא פליגי הא לן והא לתו
אפרש"י ז"ל הא לן והא לתו בני בבל היו הולכים ונורסי משניות
אחנאים שנא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צורכי הגיה
מוצים עליו כשא אשה דהיי בלא הרהור ואח"כ הולך ולומד
תורה לתו לבני א"י הלומדים במקומם אם נושא אשה יהיו
צריכי הגיה מוצים עליו וינשלוהו עכ"ל: וע"פ דרכו של
רש"י ז"ל לפרש הכתובים הללו שתה מים מבורך אין מים אלא
אורה מבורך ר"ל מעיניך ומזלי מתוך בארך ובגד ידוע שבורך
ר"ל מקום מים מכונסין ובארך מים חיים מובעים לרמוז
שבתחילה האדם נעשה כמקום מים שאין לו אלא מה שנכנס
ברבוותיו ובדרום מינים ושבר ליסמר ואחר כך הוא מסכנה

דנשאים מהדש מידוסף דהיינו נקר"כמו עמל שנוצב מים מים
חהו ונוזלים מתוך בארך יפוצו מעיינותיך חוצה ברחובות פלגי
מים ר"ל שילמוד תורה לאחרים אחר כל אלה יהי מקורך ברוך
ושמח מאשת נעוריך דהיינו אלו תשא אשה ולא קודם שתלמוד
תורה לפי שאתה למד בעיניך ואם תשא אשה בתחילה יהיו
נורכי הבית מוצים עליך ובעלוך מלמודך כמו שפי"רש"י ז"ל
זהו מה שפרשתי הכתובים הללו ע"פ שטת רש"י אבל החוספה
הקשו על פירוש רש"י ז"ל וקשה גר"ת דמסמע דקאמר שמואל
דנושא אשה תחילה כדי להיות בלי הרהור ומוקי לה רש"י ז"ל
לתחילתה בבני בבל א"כ אחרי איכא הרהור כיון שהולכי ללמוד
חוץ למקומם ועוד קשה אחרי שנשא אשה איך יצא חוץ
למקומו ללמוד והרי הוא צריך להזר אחר מזונות אשתו ובנים
וכפ"ק דביומא אשכחן דשלח רבי אבייתר בני חדם הבלי משם
ולכאן ר"ל שכאים ללמוד תורה מבבל לא"י הם מקיימי בעמלן
ויהנו תילה בזוכה והילדה מכרו ביין פי' שצריכין בניו ובנותיו
להתמשכן בעבור מזונותיהם משמע שאין עושין יפה שהולכים
ללמוד חוץ למקומן ע"כ נראה לר"ת ליישבה דר"י דאמר דמיים
בנותיו ויעסוק בתורה לבני בבל דבר שאינו יכול להניח אשתו
ויצא ללמוד תורה ושמואל דאמר נושא אשה תחילה לבני א"י
לחיי שיכולין ללמוד במקומן עכ"ל: ועל פי דרכם אפשר
לפרש הכתובים הללו אמי שבבר כשוי אשה ותהי שתה מים מבורך
שתלמוד בעיניך תורה ונוזלים מתוך בארך כו' כמו שפירשנו
בדרך הראשון על פי פירוש רש"י ז"ל ולמה אני מצוה שתשתה
מים מבורך דהיינו בעיניך כדי שיהיה מקורך דהיינו אשתך
ברוך לוכלים ושותים עמך כאשר ברכך ה' אלהיך אליעזר
מנוחן וקונן ונשאירים ברעב ונצמא ומריבים לאתמשכן בעד
מזונותיהן ואז ב"כ ושמח מאשת נעוריך ובזה דייק שפיר דקאמר
אשת נעוריך שלקחת אשה בתחילה בימי נעוריך קודם שלמדת
תורה:

אנ ל"ל יהי מקורך ברוך השניין יונן במאלי דברי בנבי
בתרק אמר"ל בכתובות דר' אליעזר בי ר"
בן זמרא ואחר שנשא אזל ויתיב תלתי סרי שני בבית אבוה עד
דאתי אליעזר דבתיה:

ביזה יצא כל נכון דזה כתוב ושמח שאני מצוה
שתלמוד תורה בעיניך כדי שיהיה מקורך ברוך שלא
תעקר אשתך כמו אעשה דברי דרבי ושמח מאשת נעוריך פלא
תעזרך לקחת אשה אחרת עליה:

ובמשלה נעלה לפרש המאמר שהתחלנו יהי מקורך
ברוך ושמח מאשת נעוריך מעתה אמרו
לשרי אדם שאתה מעירו תורתו מעירו פרנסתו מעירו עליו
הכתוב אומר יהי מקורך ברוך אמר ר"ש בר נחמני אמרי אדם
שקנה תורתו מנעוריו מה"ד דקאמרי רבנן מבאן אמרו אמרי
ואיכא אדם שאתה מעירו תורתו מעירו וכו':

אמנם לפנימת דעתי נראה לפרש דדייקי לה מקרא דשתה
מים מבורך דלעיל שמוגל ב' פירושים ושקולים
הם ובאמת שלאחן אמרי לה כלה ואמרי לה מסכתא ואמרי
לה פרנסה אמרי לה כלה כמו שפירש הרב"ע ח"ל בורך מקור
מים כאדם מבע מים פירוש מודבק באשתו ולא בזולתה יפוצו
מעיינותיך פי' יהו מימי בארך עד שיפוצו מעיינותיך אל החוץ
והוא משל על רוב הבנים יהיו לך לבדך הבנים שהם הבנים
הבאים עכ"ל: ואמרי לה מסכתא דאין מים אלא תורה:
ואמרי לה פרנסה דברים כפשטן לשון מאכל
ומשתה:

בות יבא על נכרי אלא דקאמר מפלן אחרו אחרי אדם שאשתו מעברו תורתו מעברו דנכסתו מעברו דסיינו מקרא דשותה מים מבורך והטעם אשתו מעברו לפי שמכיר כח שהיא כשרה בת ת"ח כח עוכי תורתו מעברו כדי שלא יניח אלא לשחו וילך ות"ר ואחעקר לו יתקיים בו ויחנו הילד נזיקם ונפילות מכרו ביין וכמ"ש התוספות דנכסתו מעברו מעברו ג"כ הוא הטעם בעצמו כדי שלא יצטרך לצאת מעברו בגלל פרנסתו וכשיהיה שלשתן מעברו אז עליו נאמר יפי מקורך ברוך דסיינו שלא תעקר אשתך לו שלא תחא ברעב כאמור ' ובל זה הוא כפי פשט התוספות דמי שלומר בעיניו נושא אשה תחילה ואח"כ לומר תורה '

אמנם ר"ם בר מאיר דקאמר אשריו לאדם שקנה תורתו מנעוריו ס"ל בפירוש רש"י דמי שלומד תורה מעברו עריך שילמוד תורה ואחר כך ישא אשה כדי שלא יהיו עודפי חבית אחרים עליו וכיון דקאמר קרא שהה מים מבורך אחיינו תורתו מעברו לפיכך דרש אשרי אדם שלומד תורה מנעוריו כדי שכשיגיע לפרק הנושא יהיה כבר למד תורה ויכול ליקח אשה המוף לפרקו מה שאין כן אם לא למד תורה מנעוריו עריך שיתעכב הן הנשואין כדי שילמוד תורה והלי שלגאתא דת"ק ורשב"ן תליא בפלוגתא דרש"י והתוספות כנ"ל '

דרוש

למעלת מיתתן של צדיקים

במדרש דיבה אל"ר אבא בר אבינא מפני מה נסמכה פרשת מיתת אהרן לאפר פרה אבמה כך מיתתן של צדיקים מכפרת אמר ר' יוחן מפני מה נסמכה מיתת אהרן לבגידת הלוחות אלא מלמד שקשה לפני הקב"ה מיתתם של צדיקים כבגילת הלוחות א"ר חייא בר אבא אחר בגיסן מתו בניו של אהרן ואמה מזכיר מיתתם ביום ה' אלא מלמד שכשם שיום ה' מכפר כך מיתתן של צדיקי מכפרת ומניין שיום ה' מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם ומניין שמיתתם של צדיקים מכפרת דכתיב ויקברו את עצמות שאול וכתיב ויעתר אלהים לארץ אחרי כן עכ"ל '

ב"ר שכיר שכרו אלא ומנין דשקיה לקבורה בשני ' לו יהיה מתן קטלה במלי דינים ' דמנו סומפניה ' והיה קחתם ' היינו כולי פלגא יקבי מיניה ' לאתרוקי מלכותא ובורח מן העניה לאי לפנויי מוכפס ' אין ימות גם הוא לא יחונם ' והא יאמרינן לה מפני אהרן בקרבתם לפני ' ואלא אלפני דלפני וסיינו דכתיב וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן כו' וחז כתיב תמן ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש ואיתא פתורת כהנים והניחה רש"י ז"ל בפירושו ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אין אנו יודעים מה נאמר לו בדבור מ"ה ר"א מושנו משל לאולה שונכם אזלו מיפא ות"ל אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב בא אחר ות"ל אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב אלא תמות כדרך שמת פלוני זה כאחרון אמר אין אומר אחרי מות שני בני אהרן לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש שלא ימות כו' ואחר כך אמר דבר אל אהרן אחיך ואל יבא כו' ולא ימות כו' ואחר כך אמר אחרי מות שני בני אהרן כו' ויאמר אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא ולא ימות שפי' מאחר שמתו שני בניו בקרבתם לפני ה' דבר אל אהרן ולא יבא בכל עת אל הקדש כדרך שמתו בניו ואף שהקדים הדבור הב' לדבור הג' אין כך כלום ראין מוקדם ומאוחר בתורה והקשה ע"ז מג"ל לרא"ל לפרושי הני קראי בג' אזהרות והלא אין בפרש"כ ח' ב' דבורים ועוד מאחר שהקשו"ל איתה רק ובדבור א"מה נאמר לו לא היה לו לר"ל לתרץ אלא שני אזהרות הראשונה וידבר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת כו' והב' אחרי מות שני בני אהרן כו' דבר אל אהרן אחיך ואל יבא כו' ולא ימות וחי' לזה יע"ש ' ועוד צריכין אנו לאורע' דבאלי פליגי אלו הב' גירסות לו ומאי ניהו בין גירסת רש"י לגירסת הרא"ם גם איכא רמיזי ב' רופאים אמ"ר וג' רופאים אמ"ר ע"ק אמה הא לא אמרים דבריו דאמר שלא ימות גם הב' שא"ל שלא ימות אמה לא אמרים דבריו לומר כדרך שמת פ' עד שיבא הג' לומר בדרך שמת פ' '

אמנם הכל יבא לכלל יפוב בהקרים אחלה ורחא מ"ש מרן בב"י ח"ה סימן קל"ג וז"ל גם יש לך לדעת שמנין ר"ח שמנים הם הצרי והצפורן כו' עד קנמון ואלו הם הסמנים שנאחר לאשה מסיני ואם חסר ח' מהם חייב מיתה ואחר דברים אינם אלים אלא לתקן מעשה הקטורת שימנין אלו כו' ומעלה עשן כדי לתקן שיהא העשן מתמר ועולה וכיון שאינם באים אלא לתקון לא מנאתם התורה בכלל הסמנים ומשמע שאפי' חסרם אינו חייב כלום ראפשר דאפי' איסורא ליכא באסור דברים אלו שאינם באים אלא לתקון אלא שמנום מן המוכר אלא לחסרם כו' והניח ראיה לאסור מעלה עשן שאין בכך כלום יע"ש '

ורבים חמהו עליו ראיתון לכל הר"ב באר שבע נפר"ק דכריתות ד"ן מהא דאיתא ביומא פ"א דף נ"ב בברייתא דקתני מנה חייב אם לא נתן בה מעלה עשן לו שחסר מ"מכל סמנים חייב מיתה ויליף לה מדכתי' וכסה עפן הקטורת לתת הכפורת אשר על העדות ולא ימות הוא מעלה עשן ואם כן היאך כתב מרן ואם חסר מעלה עשן אינו חייב כלום ואפשר דאפילו איסורא ליכא ומרי זה הכך הלמוד ערוך ובריתא דת"כ ופסיקתא ומכח זה הר"ב ז"ל דבדי מרן הר"ב מעצה למלך בפ"ב מהלכות כלי המקדש וסרפ מהרח"ל בספר עץ החיים בפרשת אחרי מות כתבו לתרץ דברי מרן בהקדים דברי הראב"ם שכתב בפ"ב מכלי המקדש דאם חסר אחת מסמניה חייב מיתה ולא הזכיר דין אם חסר מעלה עשן מה דינו ובסוף הלכות עבודת יום"כ כתב חסר מן הקטורת ח' מסמניה או מעלה עשן חייב מיתה כו' משמ' דס"ל להראב"ם ז"ל דהא דאמרינן בברייתא דאם לא נתן בה מעלה עשן חייב מיתה לאו אל"ל בהקטרה דיום"כ שסיתה לפני ולפנים אבל בהקטרה דשאר יומות הכפר אינו חייב מיתה אם חסר מעלה עשן אבל אם חסר אחת מסמניה חייב מיתה אף בהקטרה דשאר יומות הכפר ועי"ן חמש עליו הר"ב מאמר אחרי

מהא

מהא דאיתא התם ביומא בברייתא ח"ל ומנין שנותן בה מעלה עשן שנאמר וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות הא אם לא נתן בה מעלה עשן לו שחסר אחת מסמניה חייב מיתה ופי' רש"י ז"ל הא למדנו מכאן שנאחר ולא ימות שאם לא נתן מעלה עשן לו שחסר אחת מסמניה דכתיב הקטורת שלימה ולא חסירה חייב מיתה ע"כ ' וא"כ מאחר דס"ל להראב"ם ז"ל דהא דאמרינן אם לא נתן מעלה עשן חייב מיתה לאו דוקא כיון ה"ב ' וסיינו דאי אם לא דוקא דכסה ענן מעלה עשן דרבינו מנאמר דאמרינן דמיון מיתה אם חסר מעלה עשן לא כתיב כי אם כיון ה"ב ולא יצאינן מיניה לשאר ימות השנה א"כ גם הא דאם חסר אחת מסמניה דחייב מיתה אינ"ל שדבר זה נוהג אף בשאר ימות השנה דהא קרא דשמעינן מיניה חייב מיתה היכא דאחת מסמניה ליכא ' ולא יצאינן מיניה לשאר ימות דמשמע קטורת שלימה ' ועוד הני יוסף להפליא דהא מרבייהו אם חסר מעלה עשן ואם חסר אחת מסמניה חייב מיתה אחר קרא נפקי דכתיב ביום"כ וכסה ענן הקטורת ולא ימות ומ"ש דאחסיר אחת מסמניה יצאינן מיניה לשאר ימות השנה דחייב מיתה ואחסר מעלה עשן לא יצאינן מיניה לשאר ימות לשנה דחייב מיתה כאן יום"כ דמלן פליג לך בין אם לא ואלא שנאמר בדבור אחד נאמרו ' ועוד הקשה הר"ב מעשה למלך מהא דאיתא התם בברייתא מה ת"ל כי בענן אראה על הכפורת תלמד שנותן בה מעלה עשן ומנין שנותן בה מעלה עשן שנאחר וכסה ענן הקטורת את הכפורת הא אם לא נתן בה מעלה עשן אינו חייב מיתה ופי' רש"י ז"ל הא למדנו מכאן שנאחר ולא ימות שאם לא נתן מעלה עשן לו שחסר אחת מסמניה דכתיב הקטורת שלימה ולא חסירה חייב מיתה ע"כ ' וא"כ מאחר דס"ל להראב"ם ז"ל דהא דאמרינן אם לא נתן מעלה עשן ח"ל וכסה קרא לקרא ואמינו לומר דהא דמקשה לא מעלה עשן דוקא ביום"כ אבל בשאר ימות השנה אם לא נתן בה מעלה עשן אינו חייב מיתה אלא דאחת מסמניה ליכא ' ולא יצאינן מיניה לשאר ימות השנה ' ומ"ש קאמר אם חסר מעלה עשן דוקא ' ומ"ש אם חסר אחת מסמניה אינו חייב מיתה בשאר ימות השנה ' אלא דוקא ביום"כ אבל בשאר ימות השנה אינו חייב מיתה אלא אם חסר מעלה עשן

דרוש למעלת מיתתן של צדיקים

לא׳ מכל המנים חייב מיתה לא בשאר ימות השנה דהא קרא
דשמעינן מיתים חיוב מיתה בתורה א׳ מסמנים והיינו מרכתיב
לקטורת ולא ימות דה״ל לומר לקטורת פנימה ולא חסרים
הוא ביה״כ דוקא וכדכתיב לא הכפורת וכרגר הלאור וא״כ
אמאי כתב הרמב״ם דלא בשאר ימות השנה אם חסר א׳ מ
מסמנים חייב מיתה ומאי מהקשינו לעיל דהדרייתו חסור
מעלם עשן ותשור א׳ מסמנים בחד קרא כתיבי ומאן סב
מייתיה לה נאמר דהרמב״ם ס״ל לחלק בינייהם מד יוקא דקרא
דסכי קשיא ליה בקרא דאמאי לא לינטריך למימר הקטורת לומר
דבפיגן קטורת שלימה ולא חסירה ואם לאו חייב מיתה והלא
אם אם חסר מעלם עשן שהוא סמנן לחקן שיהא סמנן מתמר ועולה
ואינו מעקר סמני הקטורת חייב מיתה אם חסרו וכלבתיב
ונכתה עגן שהוא מעלם עשן ולא ימות לכ״ש אם חסר א׳ מ
מסמניה שהם עקר הקטורת הא דאמר שהוא חייב מיתה ואמאי
לינטריך קרא לומר הקטורת שלימה לאשמועינן חייב מיתה
בחסור אחת מסמניה אלא ודאי אזכרה דבר לומר דהא
קא״ל בחיבת הקטורת לומר דבעינן שלימה ולא חסירה אם
בשאר ימות השנה ואם לאו חייב מיתה והא מילתא לא שתעי
לא נקו״ מחסור מעלם עשן דהא חיסור מעלם עשן לית ביה
חיוב מיתה בשאר ימות השנה

ומה״ת לאדנו סברא אחר להרמב״ם ז״ל דס״ל דחסור
מעלם עשן לית ביה חיוב מיתה בשאר ימות
השנה דאי לית ביה ח״ב לא״ל קרא לחייבני מיתה אם חסר א׳
מסמניה תיתי מק״ו מחסור מעלם עשן שהוא לחקן בעלמא
וכ״ש חיסור א׳ מעקרי סמניה אלא ודאי דחסור מעלם עשן
לית ביה חיוב מיתה בשאר ימות השנה וכשאר ימות השנה
הוא מקטיר בהיכל והחס לית ביה חיוב מיתה משום ביאה
ליקנית והא קא״ל דחייב משום קטורת חסירה ולא דקאי נמי
אלא ימות לחסור מעלם עשן ביה״כ מ״מ אימא כי לינטריך
קרא לחסור א׳ מסמניה בשאר ימות השנה הוא דלינטריך ולא
לחסור מעלם עשן ביה״כ דהחוא חיבוק לי משום ביאה
ליקנית לזה י״ל דבברא הכי קא מקשה לחא דתני בברייתא
אמנין שנותן בה מעלם עשן שנאמר ונכתה עגן הקטורת הא
אם לא נתן בה מעלם עשן לו שהשר א׳ מכל מסמניה חייב מיתה
ר״ל הוא חיי לאדנו מכאן ח״כ אמאי דקרא לאדנו
ג״כ לחסור מעלם עשן ביה״כ דחייב מיתה ואהא קשיא ליה
דאמר לא״ל תיבוק לי משום ביאה ליקנית כל זה רחם עיני של
הראב״ם להכריח מן הגמרא דלינא דכ״ע חיוב חייב מיתה
על חסור מעלם עשן אלא דוקא ביה״כ ובחסר א׳ מסמניה
מחייב מיתה אף בשאר ימות השנה

איך שהיה דבר מבואר מעצמו דהרמב״ם ז״ל ס״ל
דאינו חייב מיתה אם חסר מעלם עשן אלא ביה״כ
דוקא

והנה ע״פ סברת הרמב״ם הלזו הרב מפנה למלך
ומהרמ״ל אתרו מקו״ל ויש״ב דברי מרן הכ״ל בא״ש
לאם חסר מעלם עשן אינו חייב מיתה אבל אם יקטרו אברייתא
דאמר בקמי בסרמא אם לא נתן בה מעלם עשן חייב מיתה

והם אמרו דמ״ש מרן הכ״ל אחר העלה עשן אינו חייב
מיתה מיירי בשאר ימות השנה אבל ביה״כ אינו חייב בסמנים דהרמב״ם
דס״ל הכי דבשאר מעלם עשן לית ביה חיוב מיתה בשאר
ימות השנה אלא ביה״כ ולאחרי המחילה רבים מכת״ר ליריד
הזה לי דאין זה בשמעתא דברי מרן הכ״ל שדרי כתב ואלו אם
הסמנים שנאמרו למשה בסיני ואם חיסר א׳ מהם חייב מיתה
ואחר דברים אינם נאים אלא לתקן מעשה הקטורת אבל
אלו שהרי נדרית כרשינא ויין קפריסין אינם נאים אלא לתקן
הנכורן ומעלה עשן כדי לתקן שיהא העשן מתמר ועולה ואלא
מדומית בא לשום תקון אחר וכיון שאינם נאים אלא לתקון
לא מנלאם חורם בכלל הסמנים ומשמע שאבי׳ אם חסרם
אינו חייב כלום שהרי אלו לא מפני הכבוד היו מביאין מי
רגלים במקום יין קפריסין וכיון שכן אבי׳ אם חסרו לית ביה
חיובא ואבאר דאבי׳ אסורא ליכא נאסור דבריה אלו שאינם
נאים אלא לתקון אלא שמנה מן המובחר שלא לחסרם כ״
ע״כ מכללות דבריו משמע לאדיא דליכא חיוב מיתה בחסור
מעלה עשן לא בשאר ימות השנה ולא ביה״כ שהרי קא יהיב
סברא לפי שאינו בא אלא לתקון אמר אבל אם חסר מעלה עשן אינו בא
אלא לתקון בעלמא וכלא הוא אבל דבר שאינו בא אלא לתקון
לית ביה חיוב מיתה ואיכא למימר דפיה״כ הרי זה בא מעקר
שמעמי הקטורת ואינו בא לתקון ובשאר ימות השנה שרי הוא
בא לתקון בעלמא דזה דבר שאין הפעה מוכלתו ועוד קשה
אדבר לאומרו דמרן לא מאירי אלא בשאר ימות השנה שהרי
מרן קא אדמה מלתא למלתא חסור מעלה עשן לבורית כ
כרשינא ויין קפריסין ומנינו ראיה לדבריו מיין קפריסין
שלמלא מפני הכבוד היו מביאין מי רגלים ועוד מביא ראיה
לחסור מעלה עשן שאינו מעכב מן הגמרא יע״ש בדבריו
ומינה קא יליף הרב״ל לשאר דברים שאינם נאים אלא לתקון
והא ודאי דשאר דברים בורית כרשינא ויין קפריסין אינם
מעכבים אפי׳ ביה״כ שהרי לא מצינו אלן דס״ל דמעכבין
ואף הראב״ם לא כתב בהם שמעכבין ביה״כ כמ״ש במעלה
עשן וא״כ אם אינה הכי ס״ל למרן דאם חסר מעלה עשן ביה״כ
חייב מיתה הכי קא יליף מיין קפריסין לחסור מעלה עשן
וגם הכי יליף מחסור מעלה עשן לשאר דברים שאינם מ
מעכבין ואלא בגם טורא ביינייהו דבחסור מעלה עשן לית ביה
חיוב מיתה ביה״כ והכך אין מעכבין אף ביה״כ ואינו דבר
הלמד מענינו וע״ק טוענא הדבר לשמעא דמרן מודה דחייב
מיתה בחסר מעלה עשן ביה״כ שהרי הוא עצמו כתב לפלש
מוה דהא דתניא אם חסר א׳ מכל מסמניה חייב מיתה הוא כמו
שפירש״י דחייב מיתה כי עייל ביה״כ דבתיב ואלא יבא בכל עת
אלא יומות בזאת יבא אהרן וכו׳ ועי׳ מיכל קטורת שלא
בהלכתה ביאה ריקנית חיא וחייב מיתה ע״כ • נמצא
שאינו חייב מיתה אם חסר א׳ מסמניה אלא ביה״כ דוקא
והיינו לפי שכנגד לבית קה״ק שלא לצורך וא״ע מ״ש מרן הכ״ל
דבחסר א׳ מסמניה חייב מיתה אבל בחסור מעלה עשן ושאר
דברים לא מחיי ביה״כ מיירי אחרי הא דאם חסר א׳ מסמניה
חייב מיתה הוא דוקא ביה״כ ועלה קאמר שא״כ הדין בחסרי
מעלה עשן בלופן דדברי מרן פרור מלגו דאף אם חסר מעלה
עשן ביה״כ אינו מעכב ודברי הר״ב משנה לאנך ומהרמ״ל
תמוהים וא״כ אדרה קושיא לוכחא דדברי מרן חוו הטעם
תלמוד ערוך ובריתא דשמעא דקאמר לחדיא דאם לא נתן בה
מעלה

דרוש למעלת מת בעטיו של נחש קדמון

דאם בגמרא ליה לאו״ר לחטוא ולעבור על פיו יתב׳ דאלמלא
הוניחה העץ פרי שעשה העץ כשעשה הפרי לא הי״ל מקו״ לנחש
להטיח לה אם ולומר כי ה לא נוח אלא על העץ ולא על
הפרי כי אין מקום לחלק בין העץ לפרי שעשה העץ כשעשה
הפרי בכל מקום הנייהם כלתר עוביים ולא תעלה על לב לשווי
עלובתא ביניהו אבל לפי שהוניחה האדם העץ שלא
כשעשה הפרי זה גרם לנחש ולהאשה לחלק בין העץ לפרי ופי׳ן
הנלו אלוס ואמרו ונקו ולכן נה שעתה גם האדם נפקדים על
עונה ונתקללה •

אך נאמר בדרך אחרת במלי עבקי האשה והנחש ושקלי
וטרי בהדי הדדי והוא בהקדים מלי דתנן ברפ״ק
דפסחים ר״י ר״ל בורקין אור י״ד וב״ר אחרית ובשעת הביעור
ואכאים אומרים לא בדק אור י״ד יבדוק ב״ד אחרית לא בדק
ב״ד יבדוק בתוך המועד לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר
המועד ומפרש בגמרא דר״י סבר דמקמי אסורא מותר ל
להתעסק בו ליגע בו בתר אסורא לא שרי ליגע בו בזרה
דילמא אתי למיכל מיניה ורבנן סברי לא בזרינן משום דהוא
מחזר עליו לשורפו מיכל קא אכיל מיניה אכל אי לאו אלי
שעמא אליבא דרבנן נמי הוה בזרינן אלא ליגע בו דילמא אתי
למיכל מיניה ומייתי החם דהכי תנן בהדיא משקרב העומר
יונאין ומוציאין שוקי ירושלם מלאים קמח וקלי מן החדש אלא
ברבנן חכמי׳ משום דאיכא למגזר דילמא כי מעסקי ביה אתי
למיכל מיניה ולא עוד אלא שהמיירין יותר מר״י דלאו
דוקא בתרן דלא בדילי מיניה פולי אחא איכא למגזר אלא
אף במידי דבדילי מיניה כגון חרס איכא למגזר אלא ליגע בו
דילמא אתי למיכל מיניה הכי איתא בגמר׳ מן אחת א׳ הרוחם
ואחר השומע דבר זה לאתמהי קא אתמה אליבא דרבנן דס״ל
דאף במידי דבדילי מיניה אסור ליגע בו דא״כ בכל אסורין
שבתורה הוה לן למיסר שלא ליגע בהם דילמא אתי למיכל
מינייהו •

ואנכי בעניי ידאה לע״ד לומר דלא בזרינן אלא בדבר
שנמין אחד יש בו דבר ה אסור וכל דבר היתר ודמו
לאחדי כגון חמץ ומדש דיש בה שאסור וכל חמץ ויש בה
שמותר כגון מצה וכ״כ בחדש יש תבואה שמותרת כגון ישן ויש
תבואה שאסורה והיינו חדש ושניהם דומים זה לזה דזה בא בה
בה וזו תבואה זו תבואה ונאלו הוא בגזרו רבנן ליגע בהם
דילמא אתי למיכל מיניה אבל אם אינו דומה להם דבר אחר
ואחרינא דילמא אתי למטעי משא״כ בכל שאר אסורין שבתורה
אף במינם ודומה להם דבר המותר ומש״ה אף בנעבי בהו לא
אתי למטעי ולמיכל מינייהו אינו אסור נבא לנ״ד אף אנו
נאמר מלתא דאליא בסברא דנמין עץ הדעת דאסר דאמרינן
הים נמינו היתר ואותו מין חטה או נפן או תאינה לאחר ב
כדאית ליה ונאמר כדאית ליה מה שהים נעוע אוץ לגן הים
מותר ומה שהים בתוך הגן אסור דבודאי נראה הקב״ה כל מיני
אילנות גו׳ ימי בראשית בארץ אוץ לגן ואח״כ ויטע ה׳ אלהים
גן בעדן ומשמרת ולא אסר דממנה אדם אסר ונפן ותאנה
אלא אותם שבתוך הגן ומנא אמינא לה אב״ח סברא ואכ״ל
בגמרא בגרסינן בפרק״ דאדם״ר הים מיסב בג״ע ומ״ה נוטין לי
אבר ומצמצמין לו יין ואם קשיא אלינא דמ״ד דאותו אילן שאכל
אדה״ר בתנ״ך הים וסתום ענבים ונתנה לו אלא מאי איס לך
למימר דהאות יין הים יורד מן השמים לו מבפנו שהיתה אוץ
לגן ולא נאסר לו אלא אותו בפנו שבתוך הגן ואפי׳ תימא שאין
זה מוכרח מ״מ עכ״פ נאמר שהיה נעוע אוץ לגן מאותו המין
בפנו ותאנה ואמר מפסת יפי בראשית ובראה קמפלגי הנחש
בהאשה דהנחש ס״ל דנאסר לו אין עץ הדעת אף הנעוע אוץ
לגן וא״כ כיון דאין במינו דבר המותר ליכ״ל מבנר נגיעה אשר
אלינא כאן שקום דאיכא למיטעי ולאיכל ולכן כיון פרשה
לאותם נטוגים ואינם מבעים כלל באותו הגן אז אמר להם אף
כי אמר לאהיים לא תאכלו מכל עץ הגן דהיינו שאת הק״ב ס
פה אלא תאכלו מכל מין עץ הגן שאסר לכם אף הנעוע בתוך
לגן וכיון שאינו בתינו היתר מותרים לחם ליגע בו ותאמר
האשה מפרי עץ הגן נאכל ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר
אלהים לא תאכלו ממנו והיינו האמת הוא מפרי עץ הגן נאכל
דהיינו שאותו מין של פרי עץ הגן מותרים לאכול מה שתוך
לגן אבל ומפרי העץ אשר בתוך הגן דוקא אמר אלהים לא
תאכלו ולא מאת שתוך לגן וכיון שכן דין הוא ולא הגעו בו אם
תמותון דאיכא למגזר לגעה אלו תאכלה ועל האכילה חייבי
מיתה והיינו דקאמר אם תמותון אם דייקא דגזרינן דילא אתי
למיכל מיניה ואיתי ואמר הנחש לא מות תמותון דאכתי
ליכא למימר דלא גזרינן נגיעה אלו תאכלה ומיחש ל
למיתה משום דאף הי הוה לאו מין אחר אותו שבגן ושתוך לגן
מ״מ לא דמו לאחרי דאותו שבתוך הגן אשתי למעליותא כי
יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם
כאלהים וא״כ הו״ל כמין אחר וליכא למגזר ונגעה אלו תאכלה
אז ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים
ונחמד העץ להשכיל וכי׳ התרבות ומרבה תאנה לאתחכלא
ביה דהיינו ניכר בתרא יתו שהוא נאמר למרחה וא״כ ה״ן אינו
דומה לאותו הנטוע תוך לגן וליכא למיגזר נגיעה אלו תאכלה
דליכא למיטעי ביה ולכך ותקח מפריו דהיינו שנגעה בו
וגרם לה זה ותאכל •

אך נאמר בדרך פשוטה ונדייק ג״כ במאמר ח״ה ותתן
גם לאשה עמה ויאכל דמלת עמה דייק לה עלמא גם
אלת זה כל האדם אבינו הראשון מה תשובה השיב נפני הקב״ה
שאשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל ודברי
הרב ודברי התלמיד מי שומעין •

אמנם האגן יונן בהקדים מ״ש רש״י ז״ל על פסוק לא
עוב היות האדם לבדו שלא יאמרו שתי הרשויות
מן הקב״ה בעליונים ואין לו בן זוג וזה בתחתונים ואין לו בן זוב
ועוד פי׳ ע״פ כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו
עיניכם והייתם כאלהים יודעי טוב ורע כל אומן סניבר ה
אומנותם ממנו אכל ונראה לת העולם והייתם כאלהים יודעי
עולמות ועוד פי׳ ע״פ הזהאדם סיים באחד ממנו לדעת טוב
ורע הרי הוא יחיד בתת ויש כחו שאני יחיד בעליונים ומה
יחידתו לדעת טוב ורע משא״כ בבחמה ואיה עכ״ר • נקבים
מהני מילי מעלייתא דהמני תרצומת המינים שלא יאמרו ב״
רשויות הן הקב״ה בעליונים יחיד ואדה״ר בתחתונים ואין לו בן
זוג לכך ברא לו בת זוגו לבשל סברת המינים שהוי יאמרו
בנויים הרי לכל יש בן זוג ואין עוד מלבדו יחידו של עולם ואין
יחיד ביחודו וכן כשאכל מעץ הדעת טוב ורע ותפקחנה עיני
שניהם אדם ואשתו אשר הקב״ה שאלו יעשו הבריות אחרינו
לומר שתי רשויות הן לפי שהיה יחיד בדבחו שנתוספה לו ביום
יתירה מכל שאר בהמה וחיה • ועפ״ז יבולו הכתובים כאין
חומר דהנה הנחש היה ערום מכל ולכן בא מחמת עצה
דמלאך שה״ צוה לאחר מעץ ה עם טוב ורע לא תאכל ממנו
משום דמלאן דאכיל מדליה יאמרו הן ושכל טוב ורע גרמה
בנזקין לתעות הבריות אחריו לומר שתי רשויות הן וליכא
למיחש לזה כ״ל בהיות אדם יחידי ואין לו בן זוג ולו שוה הכ״ה
כל עץ הדעת אמנם לא״כ שנולדה בת זוגו אז אין מחזין סם
לחיים לומר שזה יחיד בתחתונים שהרי אשתו שרוייה עמו
ול״ג אין קפידא בזה אם יאכל ואם לא יאכל וה״ל לא בזה פ״
ול״ש ויאחר אל האשה אף כי אחר אלהים לא תאכלו דהיינו
שמא אמר אלהים לשניכם גם יחד לא תאכלו אלא ונעליך מי
זה אמר ותהי ה״ל לא בזה אלא נהיות אדם לבדו נאמר לו לא
תאכל אבל אתה שנפרדתם אים מבל אחיו יפרה לכם יבוסם

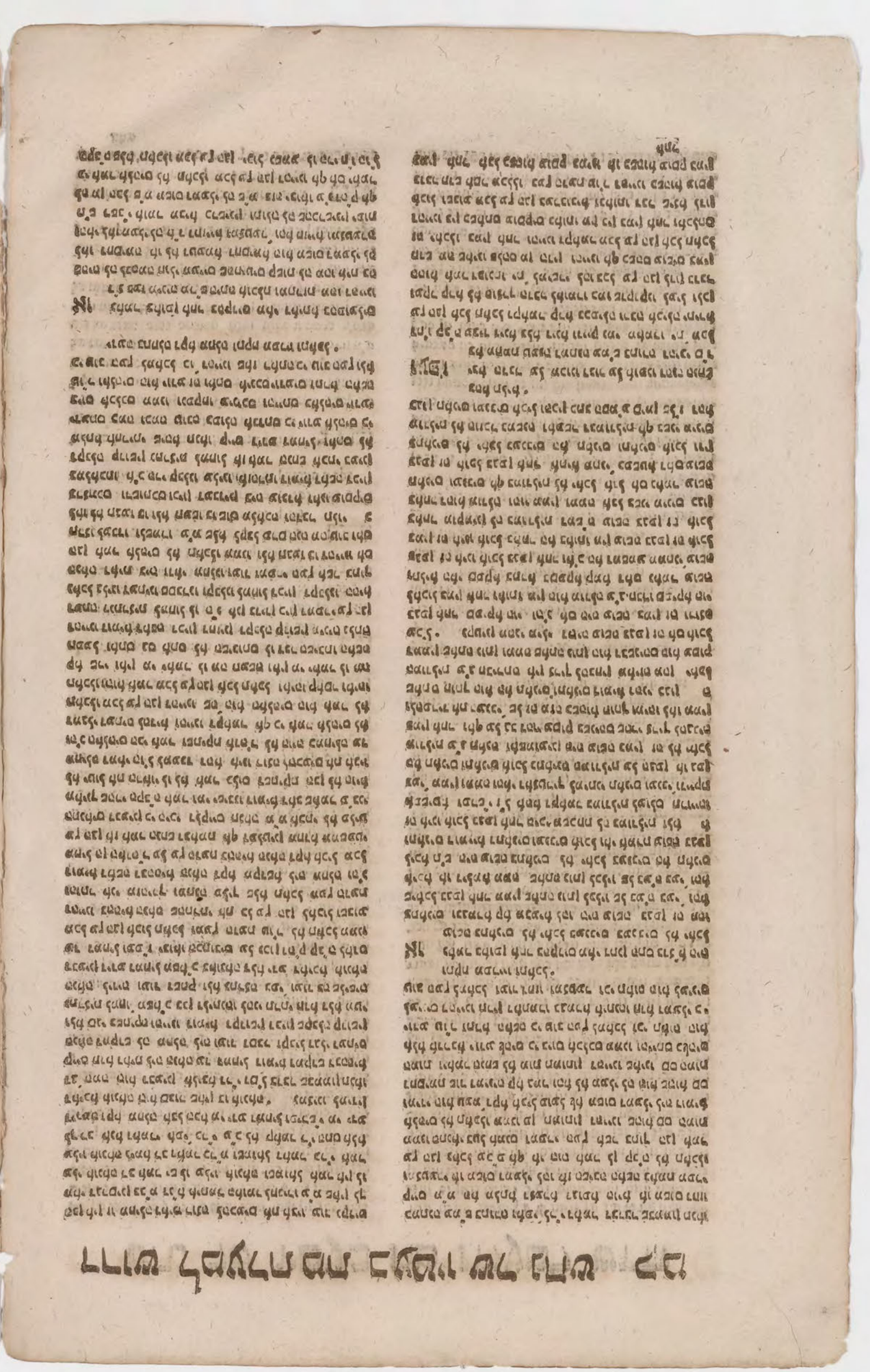

לחר והוא מודלה ע"ג עץ הדעת אל עץ הדעת מודלה עליו
יבול לאכול ממנו והיינו משום דס"ל דעושה בנפן זה לוכל
בגפן לחר ולא הוא מודלה לוכל אף בפיו לחר כדאמרינן
דף ז בהא תניא והיינו דקאמר לפו אף כי לחמר לנהים לא
תאכלו מכל עץ הגן דהיינו אם נוה לנהים ולחר לא תאכלו
היינו כשהוא עוסק מכל עץ הגן דהיינו בפיו לחר אבל אם
לחם עוסקים במינו לו כשהוא מודלה אותריס לחם לאכול
ודינא הכי וקכ"ם לא קבר דינא ח"ו ותאמר לו האשה מפרי
עץ הגן נאכל והיינו מלי דשרא לן קב"ם בגל עץ הגן כשעוסקי
בזה לאכול כאחלי ס"ד מאיגו והיינו דקאמר מפרי עץ הגן
נאכל דס"ד מאותו מין של אותו פרי סל עץ הגן אחיר לאכול
ובגין הוא דאסר לן בעץ הדעת וכשאלו עוסקים במינו לא
נאכל ממנו ולא הוא מודלה על לחר לו לחר מודלה עליה
ס"ם ומה הטעם שלא נאכל והא בהא תליא והיינו דקא"ל ומפרי
פעץ אשר בתוך הגן לחר לנהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו
בו פן תמותון דהיינו דוגמא לדבר אשר החיר לן בכל עץ לחכר
לן בעץ הדעת ולהיו קאמ"ל לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו כלל
אף כשהתעסקו במינו לו במודלה והיינו דקאמר אשר בתוך
הגן דהיינו שהוא בתוך הגן ויש אילנות אחריס מודלים עליה
והיינו טעמא פן תמותון דהיינו משום דסני תרתי הפקא הוי
כדאמרינן בגמרא ומ"ב לם אסר לנו הקב"ם אלא אינו שלא
עדין ח' דספקא הוי והמוניא מחברו עליו סלילים ומה"ה קא"
פן והיינו ליפא דספקא לן לאחר לה סנחא דאם כן מאקום
שבלת אין כאן מיתה דספק נפשו להקל והמע"ה והיינו דקא"
לא אות המותון דאין כאן מיתה וכ"ח דמי לחכא ספק קחי
שהיא לו"ל כי יודע אלהים שהקב"ה הוא יודע האמת כי ביום
אכלכם ממנו והייתם כאלהים אבל עכשיו אחון אמת כי ביום
הדברי הקב"ם מתפרשים לשני דברים אל עכשיו דיוי לו בדודכו
ומ"ח אין כאן פרך מיתה עתמת דמספקא לכו.

ועל פי פאמור יתיבב שפיר תשובת אדם ר' לחקב"ם
בחומרו האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי
מן העץ ואוכל דמה זו תשוב"ד דברי הרב ודברי התלמיד דברי
מי שומעין ועוד מלי קאמר היא נתנה לי דמשמע דבנהיגה
תליא מלתא היא אחרת לי מבני ליה.

אמנם יובן הענין נפקיים עור מלי דאחרי"הם אמלי
בעייא דעושה בגפן זה ת"ם אבל מוכא לה עצמו
עד שאגיע למקום היפות ואוכל ואל"ל עושה בגפן זה לוכל
בגפן לחר ביזיל וכיתי ובכול אחם משום נעול מלאכם לא קא
מבעיא לן כי קא תבעיא לן היכא דאיכא אשתו ובניו מאי
מצינו למדין דאיכא אשתו ובניו שאביאין לו מגפן
לחר ואיכא נעול מלאכה עד שיגיע ויכיל ויאכל ליה דיבא
דהיינו דאינו אוכל והיכא דאיכא אשתו ובניו שאביאין לו הוא
דקא מבעיא לן וכבר אמרו דבקבי ומרו הנחם והאשה נפלי
בעייא ולסיקו דכיון דבעייא היא לית בה מיתה מספקא ולכן
דשונה נאחת אשיבו לה"ר לחקב"ם דהיינו ליכא לאיתי דאיכא
נעול מלאכה כל שאבלתי ואבלתי ובהא לא קאבעיא
בלא לכול אלא אשה אשר נתת עמדי היא נתנה מן העץ
ואוכל ואיכא נעול מלאכה.

אן נאחר נאחון לחר בפא דחנן אבל מונע עצמו עד
שאגיע למקום היפות ואוכל ואיכא מנוחא בין פר"ג
ב"ח והרב נעל ברו"ר ורח"ב ברו"ר ס"ל דיכול הוא לחנוע לת
עצמו כשהוא עוסק במין זה כדי שיאכל במין אחר מפות היפה
לו והר"ב נ"ח ס"ל דדוקא כשהוא עושה בגפן זה יוכל לחנוע
עצמו כדי לאכול בגפן לחר היפה לאנוש כשהוא עוסק במין זה
אינו יכול לחנוע עצמו לאכול במין אחר היפה אם איתא
אתה בגרייתא בגמרא דפ"ו ואבלת ולא תאכלה בפה כזה ישוה

מכחוביה כמין אחר דהנה האמ"ם ס"ל דס"ק קב"ה אבל עץ הגן
לאכול תאכל דהיינו אתאכל ממנו לאכיל מרובה ואח"כ כשתגיע
לעץ הדעת תהיה כבר שבע ואז לא תוכל לאכול ממנו משום
דסוגיא לה לאכילה בפה וקי"ל ואכלת ולא תאכילה בפה ואם כן
בדינא ובדייאל ביום לאכלך ממנו מות תמות דבין אלין הדין
פוחן לאכול הו"ל בגל וכדכתב הרמב"ם ז"ל דבכל מקום שאין לו
לעובל לאכול פוס ליה גזל אם אוכל ובא"ח אוסרתן זו מיתתן
לכן הנחש אמר לחם פתח פתחת לאכול מיבנו עצמן
תלאכול מכל עץ הגן עד שיגיעו

לוקום מיבות וכסברת הר"ב ערו"ל בב"ר פרים אונא עצמו
מאין זה כדי שיאכל באין אחר ויהיו דקא"ל אף כי אמר
אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן דהיינו אף כי אמר אלהים
דנה עליכם על עץ הדעת אל"ם יבולים אחם לאנוע עצמכם
ולא תאכלו מכל עץ עד שתגיעו למקו' מיבות הוא עץ הדעת
פשיבה אחם לא כך הלבה אלא כסברת הר"ב ר"ח ובאבי מני
אינו יכול לאנוע עצמו מאין זה כדי לאכול אין אחר ולכן
אמרה מפרי עץ הגן נאכל דהיינו אנו מוכרחים לאכול ואין
אנו יכולים לאנוע עצמינו עד שנגיע לעץ הדעת וא"כ כשנגיע
לעץ אשר בתוך הגן שהוא בתוכו אז נהיה שבעים ולכן כדין
ובאלבה ומפרי העץ אשר בתוך הגן אחר אלהים לא תאכלו
ממנו משום דסוגיא לה לאכילה בפה אז אמר הנחש לא מות
תמותון דאף אם תאכלו הרבה מכל עץ הגן ואח"כ מעץ הדע"
לבחי לא סוגיא לה אכילה בפה דרוחא לעשות אכיה
ובדקי"ל נדין יוה"ב דבאכילה בפה פעור ואם אכל מאכלים
מבושלים על אכילה שאבל דלא מקריא אכילה בפה וא"נ כי
ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים יודעי טו"ר
וכיון שמאיר את העיניים ומפקח לא מקריא אכילה בפה אם
ואדא אמר כי מוב העץ לאכל ובכי אכילה הוא לעיניים כמו
שא"ל הנחש ורוחא לבפוחי שכיחא ותקח מפריו ותאכל?

ועם הדברים אלה יבן מאמר מ' ראיתא בב"ר פ"ם
ע"ב ואמר האדם האשה אשר נתת עמדי היא
נתנה לי מן העץ ואוכל א"ר אבא בר כהנא ואכלתי אין כתיב
כאן אלא ואוכל אכלתי ואוכל עכ"ל. והדבר קשה לשמוע
כי איך ונמה אחרים כלפי מעלה אכלתי ואוכל מי שאכל פוס

ודיבו נוף יחזור ואוכל פוס?

אמנם פ"ם הדברים הנחנין לחבלה דאיכא נדרין ונדו
נדרין להחירא איכא למדרש דהיינו דעהיה
דאדם לומר לפני המקום דדינא הכי שאוחר לאכול ויוצא נה
נקב"ם שמנהין אותו ואתה ואוח מבוח ע"ם האמור?

ובדרך זו אלך לבאר מלאחר שהחאנו דאיכא בבריית"
בגמרא אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ם מפני
פה קטנת מיתה על אדה"ר א"ל מיה קלה נוחיא ועבר עליה
א"ל ולא אמר אמר ואחרון שקיימו כל אחולה בולה ואחו א"ל מקר"
אחד לנויה ולרשע לעוה נו עכ"ל. ובדבר הפוה כי שיחון של
ב"ה נריכה הלמוד מלי קאמרי מבני מה קטנת מיתה על
אדה"ר כי אם זו שאלה ואלא תשובה בדרה שבנר על נוש
יחברך ולמפורסאות אין נריך דאיה. ועוד אין ולמה אחד
אחר שהיב הקב"ה לאם על אדה"ר ונחדש לאם הבאלה על
אשה ואחרון שקיימו אח כל אחולה ואחו ואלא שאלה זו כ
בשאלת בני בנמה ולא תניא הא בשאלאם על אדה"ר ואשה
הקב"ם ומלבון אשה ואחרון אשה שלו מתשובת הקב"ם
נחדרש שאלה זו.

אמנם על מי אחור יובן שבבר הקומנו דאיכא נדרין
להחירא לאכול מעץ הדעת מדין אחנם עמ"ם
בתורם כאמאחר לעיל נאורך והיינו מעמיהו דע"ם אשר שאלו
אלם

דרוש למעלת מת בעטיו של נחש קבא

דרוש

למעלת קובע עתים לתורה

בגמרא פס"ק ובר"ם תנורנן ובכנר עשו לו
בתוחו זה חזקיה מלך יהודה שיצלו
לבניו ל"ו אלף אלוני כחף דברי רבי
יהודה אח"ל רבי נחמיה והלא לבני אחאב עשו כן אלא שהניחו
ספר תורה על מעמו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה והלידנא
מי מעדיף הכי אפוקין מאוחי לא מנחינן ולא אמרינן אמר רבא בב"ח
בוה אזילנא נאריה דרבי יוחנן למשאל שמעתא כי הוה מיגל
לבית הכסא והוה מבינא מינים מלחא לא מסיש לן עד דמשי
ידים ומנח תפלין ומברך וחזר אמר לן אפי' קיים אמרינן
לימד לא אמרינן והאמר מר גדול תלמוד שהתלמוד מביא
לידי המעשה לא קשיא הא לגבר הא לגבר אחרי עכ"ל?

מלתא דרמיא עליה דאינש קנעות חונא
דקביע ליה עידנא חורתו קבע עתי
לעונה. מערב עד ערב ערב"ל
דערב"לי לשקוד על דלותי יום יום קאי אנבא. מי שיש לו
נפשים מרובים דכיילן ליה בקבא דנא. ולאו מוענה דאית
ליה חבנה דרב"ח. יפנה ויעול ידיו מהם ומהמונם ובריים
ליה חבנה דרב"ח. חוי מחעם בעסק ותשוק בחורה מיתבא
מרובא. שנק קבא. חוי מחעם בעסק ותשוק בחורה מיתבא
ודבנה. ולא הוה דאריר לבא מיבא. יאיתנה מדעתו
ויבנה. ולא הוה דאריר לבא מיבא. ויבנה מדעתו
מיינו עזונה. וקא גמר מיבה מיב"ב סוטו לקיימה מעבר נקיר
מבא. הא בבחור הלי נוראה. אלא לאחר החכתה ביטיבה.
וגם עד זקנה ושיבה. סיב ובלי בה. אהנייא ליה בתחים
לבבה. הא בבריה חיליה לאוריתא לאנוחי קרבא. והא
בכחוב ליקום ולוקרי דעביר ליה סאחרי רבוחה קרוחה.
כולהו תנהנו אחירה בזימה כחיבא. בספר משנה תורה
להרמב"ם ז"ל בפ"ל מהל' ח"ת ח"ל כל איש ישראל חייב בח"ת
בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בכל יסוריים בין נאור בין
סריס זקן בדול אתשב כחו אפילו היה עני המחפרנס מן
הצדקה ומחזר על הפחחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב
לקבוע לו זמן לח"ת ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה
גדולי חכמי ישראל מהן היו חוסני עניים ומהן שוחבי מים ומהן
סוחרים ולפי שלפי כן היו עוסקי בחורה ביום ובלילה והם מכלל
מעתיקי השמועה עכ"ל. והקשה הרב בעל גרס משנה מלכו
דתנן המם בברק אחי הלחם דף נ"ם ע"ב בני לחם הפנים
והרבעה בהנים נכנסים שנים בידם שני סדרים ושנים בידם
שני כיכים והרבעה מקריבים לפניהם שנים לעולה ב' סדרים
ושנים לעולה ב' כיכים המכבים עומדים כו' אלו מזמרים
ואלו מנחים עצמו של זה כנגד עצמו של זה שנאמר לפני תמיד
ר"י אומר אפילו אלו נוטלים ואלו מניחים אף זה היה תמיד
ובגמרא תניא ר"י אומר אפילו פלם לא היינה אחרית וסדר
לת החרשה ערביה אין נכר כלום אמ"ל מקיים לפני תמיד
ב לא יצא שלהן בלא לחם אמר רבי אבא מובריו של ר"י בלמוד
אפילו לא שה חדש אלא מרק אחד אחרית ופרק ל' ערבות קיים מצות לא יצאו ספר החורה הזה מפיך אמר רבי יוחנן משום
רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית ומעריבית קיים מצות ובדבית קיים מצות לא יצאו ר"ר ר"ש ל רב"ל רב"ל

תחזור מתם חלה שלא יאין שלמן בלא נחש ס"ל ג"כ דפסוק לא
יאמוש נלוו רוקח חלה חלה אחי קרח פ"ח שחרית וס"ח ערבית קיים
המצוה לכל נרמנן דס"ל דס' לפני תחיר דלחם הפנים תחיר
אחם קאחר וחלו מוחכן ואלו מלחחק ס"ל גם כן דקרח דלא
יאמוש רוקח קאחר ודריך ללמוד כל היום וחלילה וח"כ סרמב"ם
פסק בפ"ה מה"לכות תחידין ומוספין כרנמן הילך כחב כאן
שיקנא לו זמן לח"ח ביום ובלילה הלא נרנמן הח"ח הוי דבר
שאין לו קבנה ואי' דס"ל לרמב"ם ז"ל דלשון חמיד מורה על
החחידות יוחר מלשון לא יאמוש לא יאמוש וא"כ לף ורבנן ס"ל דס' לפני
חחיר אחם קאחר מ"מ בפ' לא יאמוש מוחו ובא"ח שחרית
וס"ח ערבית סני דחל"כ מלאכחו אומאי נעשיח אחן לי' לא יפסח
ח"ח עם ר"ח וח"ב בגמרח מדברי ר"י נלאחר אחי' לא שנא
אחר כו אבי אי' מדברי ר"י נלאחר אחי' לרבנן דבא"ח שחרית
וס"ח ערבית די דמכיון דר"י אחי' בפ' לפני חחיר אחרים דלאו
אחיר אחם קאחר ודאי דלכ"ע לא יאמוש לאו דוקא קאחר
ולא רבא ברמב"ם לפסוק כר"י שאמ' אחוש לרבי' אחי' לא קרח
אלא ק"ש שחרית ובערבית קיים אחנה לא יאמוש אשם שהיא
קולא גדולה והא ר"י נעמאו אחר ודבר זה אסור לאחרו
בבית"ה ח"ר • והרב כמהרי"ל בס"מ"ק חוסיף על דברי
הלא"ח דהרמב"ם ס"ל ג"כ כרבי' דבק"ש שחרית ובערבית קיים
אחנה לא יאמוש ואני בעניי קשה הדבר בעיני לומר שהרמב"ם
פסק בפ"ה שחרית ובערבית קיים אחנה לא יאמוש ובלילה
אלחח ס"ל לבר"י בחרייח ואם גם לבנרח מהרח"ל שכחב
דהרמ"ם ס"ל דבק"ש סני דעקר דבר זה חסר מן הספר ומהו
שכח אח"כ ואייב לבלש זמן אחיריחו שלים בחורה שבבח"ו שלים
בחורה שבפ"ש ושלים בחלמוד והא בפ"ח שחרית וס"ח ערבית
לבברח סל"מ ובק"ש לבנרח מהרח"ל סני ואם ידעה ללמוד
יוחר חל ודאי פחוח ללמוד חורה ומקיים שלנו חסץ ועוד קבח
בפ"ם דר"י ורבנן ורבי' פליני ר"י ורבנן ס"ל דבפ"ח שחרית
וס"ח ערבית סני ורבי' אחי' לא יאמוש ומה בא ללמדינו כאן
שאייב הרמב"ם לקבוע זמן לח"ח •

ואשר אני אומר לי לחרץ על דברי הרמב"ם הללו הוא
דרבנן דס"ל דס' לפני חחיר אחיד ממש קאחר
אלו מנשכין ואלו מניחין סנרי ג"כ דס' לא יאמוש דוקא קאחר
אלא סני בפ"ח שחרית וס"ח ערבית אחנה ואלו מוחו ודאי לא קרא
אלא ק"ש שבל היום וכל הלילה יעסוק בחורה דמלאכחו אומאי
נעשיח ואם אחן אחנן ובא אחיה אח"ח עם דרך ארץ שיגיעת שלשה
מבבחת עון ובא אחיה אלא עמה מלאכה עושה בעלה ובודאה
עון ועוד אמרו חס אין קבח אין חולה ועוד אמרו אחוב לח
מלאכה ואבב אחרי גדול הנחנה מיגיעו יוחר מדאה שאים
גם מצינו שאלא הזקן היה מובב עצים ר"י בסנדלר ושמעון
בפקולי ורב אומא הו אולבי אים ואין מי שיכחיש בזה לומר
לא יאמוש ספר חחורה מעיר כלל כלל לא ואמות בדעה לו
יחבריכם מלחריה ועוד בלאחחי יעבה המצוה והא קרא כחיב
לא יאמוש סה"ח הזה מעיר לאמר בבעות בכל הבחר בו
ואם לא חאמוש החורה מעיר כלל ועקר אימחי שומר ושומה
ועוד לאריכן כל הלומר אין לו אלא חורה אחי חורה אין לו
ועוד קרא זס ליהושע נאמר והיי הוא ברוך להגיל לח הארץ

ליבראלא ואיך לבבר לומר שלא יאמוש הס"ח הזה מעיר כלל
ובקר והרי מצינו בהיות יהושע בירוחו שבטל ח"ח ואיך עבר על
נוייו יחברך •

אמנם ודאי דבר ברור הוא דאחי' רבנן מודו דבריך
לעסוק בהלאכה כדי פרנסחו ולא יאחר וכשהוא
בטל אז קאחר קרא לא יאמוש סה"ח הזה מעיר והגית בו יומם
ולילה ולא סני בפ"ח שחרית ובערבית • ומאחי אחן לי במדרש
פ"ב ע"ב ובחורחו יהגה יומם ולילה שאנו אחת לחי רבי יהושע מסו
פילאחר חיים מכמה יונית אחר לחם נאו ודאו שבה שאינה לא
מן היום ולא מן פילילה ומחריים לחם משום שנאחר והגית בו
יומם ולילה חזר ואח"כ לא יאמר לח בנו מכמה יונית אחי'
לומנות שלא יבטל מדברי חורה אחי' פעה אחת שנא' ובחרת
בחיים ע"כ • הרי לך בהדיא דס"ל לרבי יהושע דקרא דלא
יאמוש ספר חחורה הוא מעיר דוקא קאחר שיהגה בחור יומם
ולילה אבל זה דוקא כשהוא יושב ובטל מן הלומנות אבל כשהוא
עוסק בלומנות אינו מחייב בזה וכן פירש הרד"ק בפרייא וז"ל
נראה שיהגה בו ביום ובלילה כל עת שימצא פנאי מעסקי
מחייתו ע"כ ואיננו ממש כסברת לבנן שאמרנו ע"כ

אמנם ודאי דבריך לקבוע לו זמן לח"ח ערב ובוקר
דשמא לא חספיק לו המלאכה ולא יפנה ללמוד
חורה ואבי פסק הרמב"ם פרבנן ובשעור דבריו כך הוא כל איש
מישראל חייב בח"ח בין עני בין עני כו' דהיינו כל אחד חייב בח"ח בפי
כחו כל שעה שהוא יושב ובטל ואח"כ אמ' שרבי' בעלי המחפרנסים
מן הבנקים ואבי' הם בעלי אשה ובקבוע לו זמן לח"ח ביום ובלילה
ואין לו פנאי חייב בקבוע לו זמן לח"ח ביום ובלילה
והבנים ראויה שהרי ברוני חכמי ישראל מהם הו אחיבי עצים
ומכם שואבי מים ומהם סוחרים אע"פ כן הין עוסקים בחורה
ביום ובלילה •

ובזה אני מבאר קושיא א' שמקשים הבעל' ממאי דברים
בברכות דף נ"ז ח"ר וחספת דבנך עם ח"ל לבני
שאמר לא יאמוש סה"ח הזה מעיר יכול דבריה בכחבן ח"ל
וחספת דבנך נאוב בהם אבבא ר"ח דברי רבי ישמעאל דרשב"י
אומר חספר חרם חורה בשעת חרישה ובזרע בשעת זריעה
בקוצר בשעת קצירה ודם בשעת דישה ובזרה בשעת הרוח חורה
מה חהא עליה אלא בזמן שישראל עושה רצונו של מקום מ
מלאכת נעשית ע"י אחרים שנא' ועמדו זרים ורעו צאנכם
ובזמן שאין עושין רצונו ב"מ מלאכתם נעשית ע"י עצמן שנא'
וחספת דבנך עכ"ל • והשאל קשיא דרשב"י אדרשב"י ודר"י
אחר' דרשב"י אדרשב"י דבגמרא דברכות משמע דס"ל דרשב"י
דס' לא יאמוש הדברים בכתבן ובמשנות קאחר אחי' לא קרא
אלא ק"ש שחרית ובערבית קיים מצות לא יאמוש דר"י אחר'
דבגמרא ברכות קאחר בהוג בהם מבבח ר"ח ובמנחות ברפיבון
החם שאל בן דמא בן אחיתו של ר"י אח ר"י בבבון אני שלמדת
כל החורה מהו שלמוד חכמה יונית קרא עליו הלקרא הוא
לא יאמוש סה"ח הזה מעיר והגית בו יומם ולילה לא ובדוק אינו
היא שבה שאינה לא מן הבוא ולא מן הלילה ולמוד כל חכמה
יונית ופרש"י ז"ל דס"ל חוכב ללמוד כל היום ע"י משמע דס"ל
דבסוק לא יאמוש הדברים בכתבם הסך מע"ם בברכות •

אמנם בזה שקדמנו דר"י אחר"י ל"ק דאף דס"ל דחובה
ללמוד כל היום מוכרח חבבר דבריך לעסוק
בהלאכה כדי חיים כתב שחובתנו מבחה מקומו ומגדולי חכמי
ישראל שהיו עוסקים בהלאכה ואין מי שחולק ובוה בה
ובנפש לומר שלא יאמוש סה"ח מעיר בלא ובקר ור"י ג"כ מודה
בזה וכמו שהלאנו ראינו במדרש ס"פ הנו"ל ושאלו לר' יהושע
זאת

ואת השאלה והשיב להם כן כדברי ר"י ואמ"ה אחר להם
שבחומנות יעסוק אחנם בשעה שהוא בטל עליו קרא לא יאמוש
ואין יכול ליבטל ממנה ובזה אחאר בברכות בהוג בהם מנהג
ר"ח דרשב"י אדרשב"י נמי ל"ק דלעולם ס"ל לרשב"י דאחי' לא
קרא אלא ק"ש שחרית ובערבית קיים מצות לא יאמוש ומ"ב
בברכות אפשר אדם חורם בשעת הרי זה כו' חורם מה חהא
עליה אין הכונה חורה מה חהא עליה שהרי קאחר קרא לא
יאמוש אלא ה"ק לפי שר"י ס"ל פסוק והשפת דבנך הוא לחנוך
נאחר שיהוג כרס מנהג ר"ח ובפ"ב דר"י אחם חבא לידי נורך
הבריות סופך לבטל מד"ח לזה אמר אפשר והיינו במ"ב דר"י
אפשר כדבריך דהיינו אבי' ואחשבת מ"ע הוא ח"ב אם כל בני
אדם מורים בשעת חריחה נקיים מצות ואחשבת כו' ח"ב מי
ילמוד לדעת חקר חחורה ודיינים ומשפטיה להורות לא הדרך
ילכו בה ולא המעשה אשר יעשון הן עם בני ישראל שהו ותורה
מה חהא עליה וכמ"ב בגמרא בפ"ב דקידושין דף נ"ב לאחר
פעירת של רבי מאיר ח"ל ר"י לחלמידיו אל יכנסו חלמידי
ר"מ מפני שקנחרנים הם דחקן סומכוס ונכנס ח"ל כך אנס לי
רבי מאיר המקרב נחלקו בין קרבים בין קרבים קנים
לא קרב כעס ר"ח"ל לא כך אחדתי לכם אל יכנסו חלמידי
ר"מ לבחן מפני שקנחרנים הם אלא נעזרה מכין אל"ר יוסי
יאמרו מאיר שבא יאודה כעס יוכף אחק חורה מה חהא עליה
ובי אין חורה עשוי לקבל קרבין לבחו בעזרה כו' ואיינו שמ
יפרש ר"ח הללו שאמר ר"מ ולכן בא ר"י ומיישב שה"ל הכא מי
חורה מה חהא עליה והיינו אי ילמוד חורה אם כך בוחה
חורה וחספת דבנך שרוך הלוים לחרוש בשעת חריחה וחורע
בשעת זריעה אבל מקרא לא יאמוש ל"ק כלל דהרוח ק"ש
שחרית ובערבית קיים המצוה וב"ח דק"ש טובה מהם בברכין
בפרק בתה חולין כשיעלו אין המערה רשב"י וכנו חזו לינקי
דקא בדבי ובדבי אמרו מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה
כל אקום בנוחנים עיניהם מיד בשרם • הרי מבינו דמשמע
דס"ל לרשב"י דקרא לא יאמוש ספר החורה כו' דוקא קאחר
דאלא"ה מה כל הרחבה הזאת אשר הרבו לקרלה הנך חינשי
דקא בדבי ובדבי ובי אסקרא קא עבדי אלא ודאי יסבדי דמשמ
עריך שלא יאמוש ס"ח מבי כל ישראל כלל ובקר ר"ל ל"ק כלל
ואחרבא מסם רחיה לדברי דהו ברסינן הה יבלח ס"ק ואחרבא
להם להחריב לח עולמי יצלחם חזרו למערחכם הדור לחזל
לאיחינו חריסר ירחי שחא אחרי כו' יפלח כ"ק ואחרבא לחם
פאו ממערחכם נפקו כל היכא דהזה מחי ר"ח הזה מסי ר"ם
ל"ל בני דיין לעולם אני ואחה ואבדה ר"ל דיין לעולם עוסקי
חורה אני ואחה ולכאורה הימה דלא היה נעולם עוסקי
בחורה אולחם אמנם בילה ודאי דבינילח מן המערה אמה
דאו כל אנשי אותה העיר בדבי ר"י והם חבאו שבל העולם
בולו עוסים כך והכי דייק דקאמר אזו אינשי דקא בדבי ובדבי
ול"ק חזו הנך אינשי אלא משמע דחזו כל אנשי אותה העיר
דקא בדבי ובדבי והיינו בר"י דס"ל ולחספת דבנך מצוה היא מן
החורה כדי שלא יבטלו לבריות וסובו בטל מד"ח ע"ז בלחם
אמחם אב ובנו דאין בם אחד שיעסוק בחורה אם כן חורה מה
חהא עליה ללמוד ולמוד ולא מפני בקרא כחיב לא יאמוש אלא
מסתבר ממ"ם מבינים חיי עולם אבא ועוסקים בחיי שעה
אם אחיה אחה הול"ל הכא כחיב לא יאמוש לאמם בר' דעלחה אחמם
עד לחשחיה מעוש דמבינים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה
בחורה מה חהא עליה •

ועפ"ז יובנו הקראי קרא שאמר המשורר בחקראי
אחרי הלים אשר לא הלך בעצת רשעים כו' כל
בחמור ובדי להבין מה הם מדות רעות הללו מנת רשעים
הרך הלים ומושב לצים ועוד מ"ם כ"ל בחורת ה' ולמאי ל"א אם אחנו
בם מאשבנו מכתבנ מבבנו בחורת ה' ולמאי ל"א אם אחנו

בחורת ה' העקר הוא מחלמוד ובריך להבין בם כן מה שכרו
דקאמר והיה בעץ שחול על מלבי מים כו' ומה על כן לא יקומו
רשעים בעבעם וחטאים כו' ואיך נחבר זה מן הפסוקים
שלמעלה מהנו ובנו איך חסק חומתין שהחטאי' יקומו בעדת
צדיקים ופ"ל ג"כ מה שאמר אח"כ כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך
כו' מה הוא פירוש שיודע הקב"ה בזה ואנחנו לא נדע והלא
כ"ע בארי דלא יהיה כעדיק כרש נ"ל •

אמנם בבר הקדמנו דס"ל לר' ישמעאל ורבנן דהלכתא
כוותייהו שבריך אדם לנהוג בר"ח מנהג ר"ח
שיחרוש בשבת חריסה וזרע בשבת זריעה ויקצור בשע"ק
ובשבת שהוא פנוי לזו לא יאמוש ספר החורה הזה מפיו והגית
בו יומם ולילה אמנם רשב"י ס"ל דבריך אדם לעסוק בחורה
והקב"ה עושה לו מלאכתו ע"י אחרים אם הוא עושה רצונו ית'
וגרסי' בגמרא הרבה עמו כרבי ישמעאל ובלחה בידם והרבה
עמו כרשב"י ולא בלחה בידם ל"ל רבא לרבנן במטותא מיניכו
לא חחחנו קאחי לא ביומי ניסן ולא ביומי חשרי ולא בני רב
לא חיתו פי היכי דלא חפרדו מחזוניכו כולא שתא ע"כ
לשונו •

בזה יבאו על נכון הבנת מנינו ד' מדות בהולכי בח"מ
יש שהוא הולך כל היום להלאכתו ואינו נפנה בל היום
לבל דבתו היא אחף אם יפנה לא יפנה ויש שהוא הולך כל
היום לשוק והוא נפנה בחיה יום בחיה שנה ואינו לומד
אלוחם הי"ז בחוחן שנות אלא אומר לבשחרזיר מן הש"ק
לעת ערב לא אפנה מה אוכל ויש שהוא נפ"ה ו"ות יושב
בביתו ומוסק בדברים בעלים ויש שהוא עושה כדי פרנסתו
מלאכתו ערבי ביומי ניסן ויומי חשרי ימי המעשה ובעת
הפנאי חורתו קבע לא יאמוש ס"ב מחיו ובזה הוא דקא מ
מחבבת כיה קרא ומנבה הלחרים ול"ל ל"ר הלים אשר לא
הלך בעצת רשעים ואיינו אומר ובעמד אמר אם אינו
לא ילמדו ובריך חשלים לא עביד דאיינו אומר שהם הולכים
לדרכם ולא ביה להם אם אחה עם אנשי אינם לומדים אלא
עומדי ובעלים שם עד שיחזרו לביתם אבל זה לא עמו עמהם
ובמושב לצים אלו מושבין ואין ביניהם ד"ח כמו שדרשו רז"ל
לא ישב לו ביניהם אמנם לא אם ר"ם בחורת ה' חפצו ובחורתו
אחוא עוסק בהלאכתו בדי חיוו ובאחה שעה בחורה ה' חפצו
בחשקו אבל מה יעשה והוא בריך לפרנסה ובשנפנה לא
בחורתו יהגה יומם ולילה כבר אם אל חורה והיה כעץ שחול על
פלגי מים אבר פריו יתן בעתו אלו יומי ניסן ויומי חשרי
שאדם מושב בהם אלא ח חורה שהם בעתם ומצחם אלא שיפנו
יבול אלו בבדי חורה שהם שיחחו והלמודו לא יבולו ובהיינו
שאינו בעל מהם ח"ו בשבי אחוא עוסק מלאכתו ביומי ניסן
ויומי חשרי ובזה בורם בלא לעבוד בחזוני כולי שחא ויבטל מד"ח
ח"ו ובזה זה בחם מחקיים בידו ובמ"ב בגמרא ו"ם וכל אשר
יעשה יצליח בחיינו בין בד"ח בין בהלאכה אלו אפשר לפרש
דאחכא מיירי בבבח אחרת בחיינו שאינם נפנים ללמוד ובקר ללמוד
חורה אמנם כל חשקם ובחשבם ללמוד ובמ"ב בגמרא ס"ם בפ"ן
אחרו לבני הקב"ה רבש"ע הבנינו ליבא בחורה יומם ולילה
אבל אין לנו בנאי ל"ל הקב"ה קיימתו מצות חפילין ומעלה אני
עליכם כאלו אחם יבשים בחורה יומם ולילה אמ"ל רבי יהושע
מ"ם ר"ח אינו אלא ברבע לילות אלין מצות חפילין מתקיימת
אלא ביום ל"ל ר"ח ומה לח מקיים ובחורתו יהגה ל"ל ר"ו
ק"ש שאם אדם קורא ק"ש שחרית ובערבית מעלה אלין הקב"ה
כאלו יבש בחורה יומם ולילה ל"כ"ל •

בזה יבא על נכון דה"ק כ"ל בחורת ה' חפצו דהייב לף
על פי שזה הלים אינו עוסק בחורה לפי שאין לו
פנאי כ"ל בחורה ה' חפצו לבר מעלה אלין הקדוש ב"ה כאלו
בחורתו יהגה יומם ולילה וסים בעץ שחול על פלגי מים אבר

פריו

דרוש דמעלת קובע עתים לתורה

פריו יתן בעתו דהיינו בעת וזמן אשר הוא חי על האדמה
פריו יתן שהוא עוסק במלאכתו ומדריח וחוכל ושותה ועלהו
לא יבול לעה"ב דהיינו שהיו חשר אמי שעוסק בתורה יומם
ולילה וה"כ כל אשר יעשה יצליח בין בעה"ז בין בעה"ב לא כן
הרשעים אע"ל שלא שהיגים נפנים ללמוד לאמנם עצם מלא
שלא אם יכנו לא יגמרו כי אם בתוך אשר חדלנו רוח שהם
נדחים מן העולם ועד העולם ע"כ לא יקומו רשעים במשפט
וחטאים בעדת צדיקים דהיינו מקום נבע"ד לומר מה נשתנו אלו
מחלו דאלו אינם נפנים לעסוק בתורה ואלו אינם נפנים וה"כ
מה נעשה לאלו ואלו הם כמוך אשר הדבר דוה ולזה נתן טעם כי
יודע ה' דרך צדיקים דהיינו אפי' כשהם הולכים לדרכם
ולא לאכתם בוחן לבות וכליות אלהים צדיק ויודע שהשגח
והשגקם היה לעסו לתורה אבל אין לסם בנלו ונכן הדרך רשעים
תאבד:

ובזה נבין עפ"ה אם הדקתי אלכו ואת מצותי תשמרו
ועשיתם אותם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן
פריו וחיצ לכם ביום את בצר כו' • גם נקדים עוד מ"ש ר"ל
והביאו רש"י ז"ל וז"ל אם בחקתי תלכו יכול זה קיום המצות
שהוא אומר ועשיתם אותם תלי קיום המצות אומר אם מה
בחלי מקיים אם בחקתי תלכו שהיו עמלים בתורה ואת
מצותי תשמרו הוו עמלים בתורה ע"מ לשמור ולקיים • מו
הנין בה"כ ונתנה הארץ יבולה לא בדרך שעושה עכשיו אל
כדרך שעשתה בימי אר"ר מנין אתה אומר שתהא עשרה
עורבה ועושה פירות בת יומא ת"ל זכר עשה לנפלאותיו
ואומר תרשא הארץ דשא עשב מזריע זרע ביום שנאמרת נו
ביום עושה פירות ועץ השדה פריו לא כדרך שעושה עכשיו
אלא כדרך שהיה עושה בימי אר"ר מנין אתה אומר שיהיה
אילן נוטע ועושה פירות ת"ל זכר עשה לנפלאותיו ואומר
עץ פרי עושה פרי למינו ביום שנטע בו ביום עושה פירות
כ"ל • וזה יבא על נכון דה"ק אם בחקתי תלכו ואת מצותי
תשמרו ועשיתם אותם דהיינו שאתם רוצים להיות עמלים
בתורה ע"מ לשמור ולקיים ואת אחרו אם בדרך אדם אחרת
בשעת חריפה וזרע בשעת זריעה לו ל"ל תולה מה תהא
עליה אם לחי לעשה זאת לכם ונתתי בשמכם בשתם שאם לא
יבואו נשתם אז מתעכב זמן הקצירה והגנירה ולא תקצרו
ולא תכנרו ביותי ניסן ויותי תשרי ותתעדרו באזנייכו כולה
שתא ועוד זאת יתירה אני עושה ונתנה הארץ יבולה דהיינו
ביום שתזרע בו ביום עושה פירות ועץ השדה יתן פריו בו
ביום שנטע כמ"ש נה"ל ולא תתעדרו באזנייכו כלל
אלא יום לשנה יום לשנה וגם הציב לכם דיש את בציר דהיינו
שבזמן הדיש אז יהיה זמן הבציר משונה מש"ע ובציר ג"כ יציב
לת זרע ול"כ בשנים וג' ימים תעשו לת אלה סדיש ובציר וזרע
ולא"כ תכבו ותעבקו בתורה כיש לת נשמים •

ועפ"ז הקושיא זו אני מבין ב"כ הכתיב שאומר כי אם
בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה כו' דכבר הקדמנו שמי
שרוצה לעסוק בד"ת אז הקב"ה עושה שהשדה והעץ ביום
שזרעו ונטעו יעשו פירות כמו בזמן אדה"ר עוד נקדים
השלום המאמר שהבאנו וז"ל מנין אתה אומר שעץ אחד עתיד לפיות
מאכל ת"ל עץ פרי אם אינו אומר עץ פרי אלא מה עץ פרי מאכל אף
עושה פרי ה"כ אמר אומר עץ פרי אלא מה פרי מאכל אף
עץ עתיד להיות מאכל מנין שאף אילני סרק עתידין להיות
מוציאין פירות ת"ל ועץ השדה יתן פריו ע"כ וז"ש כ"ה בתורתו
ה' חפצו שהרבה חפצו בתורה ורוצה שבתורתו יהגה יומם
ולילה ולא יבטל לפי רגע ומלאכתו מתי נעשית לו"ל והיה
כעץ שתול על פלגי מים דהיינו כאו לותר הפץ שבזמן לודם

דרוש דמעלת קובע עתים לתורה

שהיה שתול על פלגי מים שבלותו יום שכתוב בו תדשא
הארץ כו' לותו היום נפלגו המים מצל הארץ ויקוו אל מקום
אחד לה"כ פירש מה היה לותו העץ ואחר לאחר פריו יתן
בעתו דהיינו בעת שמטע עשה פרי ועלהו לא יבול שלא יכול
ולשלך אלא לא הוא רצוי לאכילה וכל אשר יעשה יצליח לדבות
שלפי' העץ יהיה מאכל ולילי פרק יעשו פירות ?

נחזור נפ"מ נחקתי תלכו יתבאר בלותן אחר בהקדי
מתי דברסינן בפר"ק דר"ה תמיד עיני ה' אלהיך
בם מראשית השנה כו' עתים לשונה עתים לרפה עתים לעוב
כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורים בר"ה וכפסקו עליהם
בשמים מועטים ולסוף חזרו בהם לטוב עליהם ח"ל סבנר
בזרה בזרה אלא הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ הגריכה להם
הכל לפי הארץ ע"כ • הו הנינן בה"כ אם נחקתי תלכו מלמד
שהמקום מתחזה שהיו ישראל עמלים בתורה וכה"ל לו עמי
מוא לי ואומר לו הקשבת למצותי ואז מי יתן ויהיה לבבם זה
להם ליראה אותי וכו' ע"כ נקדימן מהכל דהתי קרא מיירי
בישראל אין עושין רצונו של מקום הקב"ה מתחזה לאיתן
עושים רצונו וה"ק לזה קב"ם לישראל מי יתן וזהם שנחקתי
הלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ו"ל לם אמר אחרים
מה תעיל דבבר בבזרה בזרה ב"מ בר"ה על בזנאיהם של ישראל
בשמים מועטי ולהוסיף עליהם ח"ל לז"ל נתתי בשמכם בעתם
דהיינו אותם הבשמים מועטים שנפסקו להם אמי מוריד ב
עומנם ופתם על הארץ הגריכה להם ויתעלו ברבם ונתנה
הארץ יבולה הדבילה בשאר פרים ועץ השדה יתן פריו הדבילו
בשאר פרים

נחזור לענייננו שהיינו בו ע"פ דברי פרשני שאמר
אפשר לדם חורם כו' אני מבין ב' וב' בתרגומים
בם המצריים והיה עקב תשמעון את המשפטים האלם
ושמרתם ועשיתם אותם ושמר כו' ואתכם וברכך וברכך וכו'
פירוש תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה דיש להבין
דלמה הפסיק בברכות לומר צריך תהיה מכל העמים ומלא
שיהיה הכל ומה זו סמיכה לקהל דלא יהיה בך עקר ועקרה
ועוד למה"ל מ"מ לא יהיה ברוך יותר מכל העמים שלא יהיו
ברוכים ובין אם יהיו ברוכים אז לא ה"מ הרי הוא ברוך ?
לאמם ברבדי דבב"ל ביבואו מכתובים על נכון דאיתו קא אפשר
אדם חורם בשעת חריפה תורע חורע כו' תורם מה תהא עליה אלא
בזמן שעושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא'
ועמדו זרי ורפו צאנכם ו"ל והיה עקב תשמעון את המשפטים
האלה ושמרתם ועשיתם אותם דהיינו שאתם עושים רצונו של
מקום אז ואתכם וברכך וברכך ובדק פרי בטנך ופרי אדמתך
דגנך תירושך ויצהרך וכ"ת חורם מה תהא עליה אזאם ברוך
תהיה מכל העמים דהיינו סברכם הוא תהיה מסבת כל העמים
שהן הם מורדין ומרבין וקונדין ועושין לך כל מלאכתך ואתם
תחזק הכל מוכן ומזומן וע"ז סיים לא יהיה בך עקר ועקרה
בגמרא שלא יהיה ביתך עקור מן התלמידים כיון שאתם עמי
לומדו ולמד לשמור ולעשות •

ובזה יוכן הכתוב שאומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך
והגית בו יומם ולילה לאמר תשמור לעשות בכל
הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל • וי"ל מ"ש
לאמר תשמור לעשות דלמה לומר לשמור ולעשו' ולא ה"ו דבר אחר
מנאמר והוסיף היה לומר תורה לשמור ולעשו' ולא ה"ו לתחבל
ולהתיבר ועוד דכבר אמר חזק ואמץ אחר לשמור לעשות בכל
התורה אשר צוה משה ולמה ליכפל קרא תמין לומר למען
תשמור לעשות ועוד כמ"ש כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל
צריך להבין מה הם מתי ברכות
אלו ?

אמנם

דרוש דמעלת קובע עתים לתורה

אמנם שהקדמנו יבא על נכון דה"ק לא ימוש ספר ת
הזה מפיך והגית בו יומם ולילה וכי תאמר בלבבך
כל התורה אלין עמה מלאכה סופה כטילה לז"ל לאמן תשמור
לעשות כל הכתוב בו והיינו מה מאני מצוה שלא יעמוד שלא יעמ"ם
מפיך לפי שאני יודע שאתה תשמור לעשות בכל הכתוב כי
אתה עושה רצונו ב"ת ואז תצליח דרכך נעשית ע"י אחרים וז"ש
כי אז תצליח את דרכיך דהיינו דרכי הלשות זו אומנות ע"י
אחרים ואז תשכיל בחורים ב"כ לפי שאתה יושב ושונה יומם
ולילה:

אך יאמר בדרך אחרת אחרים בהקדים מאי דגרסי' בעירובין דף
נ"ד ע"ל שמואל לרב יהודה שינגל פתח פומך קרי
פתח פומך תני כי היכי דתקייים ביך שנאמר כי חיים הם
למוצאיהם ת"ל למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה ואו אותה
אחם ת"ר אלו מ"ד כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על
שפתיך אימתי דברי תורה נעימים כי תשמרם בגמך ואימתי
תשמרם בבטנך בשעה שיכונו יחדיו על שפתיך ר"ז אמ' מהכא
שמחה לאיש במענה פיו אימתי שמחה לאיש בשעה שמענה
פיו רבי יצחק אמר מהכא כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך
ובלבבך אימתי קרוב בדבר אליך מאד בזמן שבפיך ובלבבך
לעשותו ופיר' רש"י ז"ל אימתי שמחה לאיש אימתי אדם שמח
בתלמודו בזמן שיש לו מענה בשאולין ממנו דבר הלכה ע"ל
וא"ל לו קב"ה ליהושע לא ימוש ספר ת"ל מפיך כמ"ש שמואל
לר"י פתח פומך קרי פתח פומך תני והגית בו יומם ולילה
ושיתו בפיך ובלבבך וכ"כ לאמן למען תשמור לעשות דהיינו
שתהיה שומר מה שאתה לומד ולא תתחכה התורה אמר כדי
לעשות בכל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך כשאתה נריך
אלכה לאעשה לך לעצמך אז תרוץ מה תעשה ואלך בדרך
שעונה ותצליח את דרכיך ואז תשכיל ב"כ לאחרים שאתה
אמר דבר הלכה •

אך בדרך אחרת זבוח נבאר בס"ד מקראי קודש
דסאיבו לאי קרא ומקרא נדרש לענין והיינו דכתיב
לא יהיה בך לשון עקר כל ימי אויך כאשר הייתי עם משה
אהיה עמך לא ארפך ולא אעזבך חזק ואמץ כי אתה תחיל
את העם הזה את הארץ כו' רק חזק ואמץ מאד לשמור
לעשות בכל התורה כו' • אמנם בדרך זו אלך לאונינתה ואלה
אמאמר שהאמלנו דברסינן בגמרא בפ"ק דב"ק אמר רבא
אר בר חנה מה זה לזלנה בהניה דרבי יוחנן לאשלא שמעתא
כי הוה עיול לבית הכסא ובעינא מיזה מלתא לא בטיל לן
עד דמטי ידיה ומנח תפילין ומניח והדר אמר לן אפי' קייס
אמרינן ליה לא אמרינן והאמר מר גדול תלמוד שהתלמוד
מביא לידי מעשה לא קשיא הא לגבאי הא לגבאי אלא ע"כ •
ופרש"י שהתלמוד מביא לידי מעשה אלא מעשה עדיף דהיינו
לומר דהיכי קאמר קייס אמרינן ליה לא אמרינן דמשמע
שהתלמוד עדיף ממעשה ואי' למגמר לענין מעשה עדיף
אבל לגבאי לאחרים עדיף ממעשה הלכך ליה לא אמרינן
ע"כ וכתבו התוספות ע"ר רש"י ז"ל שכתב ומדקא שהתלמוד
מביא לידי מעשה אלמא מעשה עדיף וז"ל וקשה לרבינו תם
דאדרבא מהכא דיק ס"ל וקדושין תלמוד גדול ממעשה גבי
זקנים שהיו מסובים בעליית בית נתזה בלוד ובשאלה שאלה ע
פפגיהם תלמוד גדול או מעשה גדול נענה רבי טרפון ואמר
מעשה גדול נענה רבי עקיבא ואמר תלמוד גדול נענו כולם
ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה ע"כ • עוד
אלת הקשה הא הלם הדיין המצוין כמה"ר משה הררי מהלי
פוגיין דקאמ' אמ"ר אמרמ"ר בפ"ב מה"ת ה"ל אין לך מצוה
עכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד ת"ת אלא ת"ת בעבר כל
המצות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה לפיכך התלמוד קודם

למעשה בכל מקום היה לפניו עשיית מצוה ות"ת אם אפשר
לעשות לעשות על ידי אחרים לא יעסוק בתלמוד ואם לא
יעשה המצוה ויחזור לתלמודו ע"כ • אחרי לבי ומסקנת
הגמרא יש חילוק בין לומד לעצמו למען דמתני לאחרים
ונת"ת דרים מעשה עדיף ונת"ת לתלמודי לאחריני ת"ת
עדיף ולזה הרמב"ם ז"ל פסק וכתב שהתלמוד קודם למעשה
בכל מקום מ"ל לאלק בין ת"ת דידיה לת"ת לאחריני כפו
שחלקו בגמרא ולא עוד אלא דאורכה לחייה מפתיות דבריו
דמיירי בת"ת דידיה דפסק תלמוד הוא דידיה וה"ל מוכיח
מ"ש היה לפניו עשיית מצוה ות"ת כו' לא יפסיק תלמודו
ואם לאו פו' ויחזור לתלמודו דמשמע מלשונו דתלמוד דפייתי
למגמר לעשה וכמדומה לי שהחכם הוא' הסיב שהרמב"ם ז"ל
מפרש הטוביה דקאמ' כפירוש התוס' עיין עליהם שהם מ
מפרשים הטוביה שלא כפשט המשנה ולהיי זכי זה אלא
הוסבנ"ל בעלמא לפי מחשב ולפי לאו דידיה הא דידי • אמנם
אמר לפי אחזה לי להלין בעד רש"ז"ל ממה שהקשו עליו
בתוספות ומהיאלא רוחה שאמתא להרמב"ם ז"ל ולתיבא
אלתא דשויה לתרוייהו ומוא בחכין דבר דלמלי הלכתא
בשאלה שאלה זו מלבני הקדמים תלמוד גדול לו מעשה גדול ?

אמנם פדבר פשוט דלעניין הלכה הוא דקאבעיא לה
על מי שיש לפניו עשיית מצוה ות"ת ליזה מהם
גדולה שיעסוק בה ויניח חברתה כימי נוחם מפני מי קטן
גדתה מפני גדול ונענו בולם ואמרו תלמוד גדול דעשתה כו
דיניה המצוה לאם שתתלמוד מביא לידי מעשה הלם לין תלמוד
לין מעשה • אמנם זה דוקא לענין דינה בלילו יעסוק הלא
לענין מעלה ולילי דמעשה עדיף שהרי כל עסקינו בתלמוד
לפי שהוא מביא לידי מעשה ולזה שפיר בקשה אחם כל מלה
ולאחרינן קייס ולמד לא לאחרינן ולא אחד מר בגדול תלמוד
כו' אלמא לענין מעלה ובאה מעשה עדיף ומשמי הא למגמר
הא לאלמודי ואם החילוק הוא לענין מעלה ובאה בם כן אבל
לענין איזה מהם קודם אין חילוק בין למגמר בין לאלמודי
ובכל מקום מתלמוד קודם ולא הוא פירת הרמב"ם ז"ל ולכן
לענין חיוב מעשה קודם אמם ולא חילק בין למגמר בין
לאלמודי וכי תימא בין ול

אלא תפני שמים ישורם ובתיב זכל אבנים לא יטו בה ראפי׳ תפני שמים לא נטו בה בלון במצות שאבר לעשות ע״י אחרי׳ כלון בתנוה שלי אבר לעשותה ע״י אחרים ע״כ • הרי דברי הרמב״ם מיסרים על אדני מו על זו הסוגיא ואמלי דתיק לונעשיה סכ״ת ומייתי לס מן הירושלמי •

והנה בדרך משועה יש לחרץ דמה שלא הביא מתלמודא דידן משום דבתלמודא דידן לא הביאו זה אלא דנמנו וגמרו אתלמוד קודם למעשה וכיון דהיא דנמנו וגמרו פטרינן בם זמה דבדול תלמוד מן המעשה ולא הוצקו בה כיון מצוה שאבר לעשות ע״י אחרים ובין מצוה שלא לעשותה ע״י אחרים הוה מצינו למימר דמלי דאמרו נמ״ק לחלק בין מצוה שאבר לעשותה ע״י אחרים בין מצוה שלא לעשותה ע״י אחרים הוה דבנן פליגי אהפיא דנמנו וגמרו ולא פליגי אהיא דתלמוד קודם למעשה דהרי מצינו דר״ע ס״ל המעשה קודם לתלמוד ובירושלמי איתא בשם רבי ולא אמרו דהוה רבנן מכי סברי וכיון דהרמב״ם פסקה להיא דהתלמוד קודם למעשה לא הו״ל להביא אלי הילוקא דמצוה שאבר לעשותה ע״י אחרים ולא אבר כיון דבבלגתא איתא הירושלמי דבפירו אחתר עלה דהיא דהתלמוד קודם למעשה אלי הילוקא דפ״ל אתם אדרת דתיב כשיש שם מי מעשה מעשה כו׳ •

ויעוד ס״ל דהוא הרמב״ם כתב לם אבאר למצוה לעשות ע״י אחרים לא יפסיק תלמודו ולא לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו ואם לא יעשה ע״י אחרים ס״ב כשחוזר לא״כ לתלמודו והוא יטול לקיים אחיין המצוה והת״ת אבל אם אינו יכול לא״כ לחזור לתלמודו כגון צריך לעסוק במלאכה כדי חייו אחר עשותו המצוה לו אם המצוה מתעכב בה כל אותו היום ול״כ מצות ת״ת שחייב אדם לגמור בכל יום חדתה לו ודאי דלא יבטל ת״ת מסו אותה מצוה ואפי׳ שלא לעשותה ע״י אחרים דגדול ת״ת ע״כ עשרים ז׳ בה״ל וז״ל דאע״ג דתורה עדיפא אין ס״ת המצוה מכל וכל בשביל התורה כיון שיכולין להקיים שתיהן שהרי יכול אח״כ לחזור לתלמודו עכ״ל •

והנה זה הדבר לא נתפרש בתלמודא דידן אבל מירוש״ם שם שם דמ״ז ל״ל אי הילוקא דה״ק הדא דתיתא בשם מי שיעשה מעשה אבל אין שם מי שיעשה מעשה מעשה קודם ומדקא״ קודם משמע דוקא מעשה קודם קיימה בעלמא והיינו כשיכול אח״כ לחזור לתלמודו ואם לאו לא יבטל מת״ת והיינו כדברי הרמב״ם ולכן הניח תלמודא דידן והביא מהירוש״ לפי שהענין מפורש שם ביותר •

הכלל בעולם שהתלמוד קודם למעשה ואם היו לבנו עשיית המצוה ות״ת אם אבאר למצוה לעשות ע״י אחרים לא יפסיק תלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו והיינו כשיכול אח״כ לחזור לתלמודו אבל אם אינו יכול אח״כ לחזור לתלמודו כגון דבריך ערוך דמצוה בוליא ומת ואח״כ חייב ת״ת שחייב אדם לגמור בכל יום לגמרו בכל יום הוא נדחה לא לא יבטל מת״ת •

ובזה יבואו הכתובים כמין חומר דהנה ראה הקב״ה את יהושע שת״ת חביבין עליו ביותר סל״ומתרתו יהושע כן נון נער לא יסיר מתוך האהל וכמ״ש במנחות דל״ע והקב״ה היה רוצה לתתו שיתעסק בהגלת הארץ לישראל ושמא יאמר אפשי הקשה בתורה והריני רוצה לגמור ומצות הגלת הארץ אבאר לעשות ע״י אחרים לזה אמ״ל הקב״ה לא יהיה לזה לפניך כל ימי חייך דהיינו שאין לזה מבני ישראל יכול לבטלה ולהתבטל לפניך כדי לחלק לה הארץ לישראל כי

נגרם היא מלפני שאתה תהיה מלך כאשר הייתי עם משה אהיה עמך לא ארפך ולא אעזבך ליהב ולאמור חזק ואמץ והיינו בהגלת הארץ וכמו שבארם רש״ל כי אתה תנחיל את העם הזה אל הארץ ואין עוד מלבדך אח״כ מ״ל רק חזק ואמץ מאד לשמור לעשות כו׳ ודרשו רז״ל חזק בתורה ואמץ במ״ע ולזה אמ״ל רק חזק לכין ובקין תיעוצין דהיינו שתתעצם מעצם מה שיקת התורה שאתה מחויב בם כדי להתאמץ במ״ע והיינו כשאי להעשות ע״י אחרים כמו הנהגת הארץ אחר כך מ״ל לא ימוש ספר התורה הזה מפיך דהיינו בד״א שתעסק מן התורה לעסוק במ״ע ח״ר כשלא ימוש ספר התורה הזה מפיך דהיינו שתהיה רוצה ללמוד בלותה שעם שבטלת מר״ת לא ימוש מפיך ואחר עשות המצוה אתה חוזר לתלמודך כמו שכתב הרמב״ם ז״ל ועריין אתה מקיים מצות חיוב קביעו זמן תלמוד תור״ביום ובלילה ולזה שאמר והגית בו יומם ולילה אחר עוד למען תשמור עד אתה עשה בכל כל כף למה בדול ה׳ התלמוד וקודם למעשה ונתן טעם לשבח למען תשמור לעשות בכל הכתוב בו דהיינו לפי שהתלמוד מביא לידי מעשה ולפי שהתלמוד יש בו שני מעלות אחר שמביא לידי מעשה של עצמו וגם לידי מעשה דאחרינו אמלמד לאחרים ועושים לזה אחר כי אז תצליח את דרכך שמביא לידי מעשה אלא ואז תשכיל לגמר לאחרים •

אן נאחר בלומן אחר בהקדים מה שכתבו החוספות בשם שאלתות דרב אחלי דה״ב והוה בעגלא מיגיה מלאה לא פטיט לן עד דמשי ידיה ואנת תפלין ואחר לא מר לן ואו לא נפריך תלמודא והילך הוה מנח תפלין קודם שהיה אומר להם השמעתא ולא התלמוד גדול ממעשה ומשני הא לגמרי הא לגמורי דלמגמר כפשיה תלמוד גדול שמביא לידי מעשה אבל לגמורי לאחרים לא עדיף ולפיכך היה מניח תפלין אחילה ע״כ • נמצא דבר המשנה אליבא דרב אחלי בלון שתלמוד פלו קודם למעשה ולא״כ המעשה ואח״כ תלמוד לאחרים •

ובזה יבא הכתובים על נכון דבתחילה צוה על מצות סנהלת הארץ ואחר כך אמר לו שקא תאמר שהיא קודמת לת״ת לזה אמר רק חזק ואמץ לומר דלא על פי שצוויתיך על המצוה שלו רק חזק בתורה תחילה ואחר כך ואמץ במ״ע דכך היא דרכה של תורה • אמר עוד לא ימוש ס״ת התורה הזה דהיינו לאחתי לא ימוש ספר התורה הזה ולא תדחה מפני המעשה אלא התלמוד לך לעצמך וה״ע שהתלמוד קודם והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות דהיינו לפי שהתלמוד מביא לידי מעשה כי אז תצליח את דרכיך דהיינו אחר התלמוד תעשה מעשה ואז אחר מעשה תשכיל דהיינו שתלמוד לאחרים •

ובזה יובן הכתוב שאומר ואיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמר הם ועשיתם אותם וכו׳ דלמה אמר והיה עקב מהו אלא עקב ורז״ל דרשו מה שרמז אמנם על פי הקדמתינו יבא על נכון דה״ק והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה דהיינו אחר הת״ת אלכה ושמרתם ועשיתם אותם שגדול תלמוד וקודם למעשה ואחר כך לא יהיה בך עקר ועקרה דהיינו שלא יהיה ביחך עקור מן התלמידים דהיינו שהת״ת דאחרים הוא אחר המעשה •

אן נאמר באופן אחר על פי מה שכתבו החוספות בפ״ק דקדושין וי״מ דאדם שלא למד עדיין ובא לימלך אם ילמוד תחילה או יעסוק במעשה אומרים לו לגמוד ומצות תחילה לפי שאין עם הארץ חסיד אבל אדם שלמד כבר המעשה עוב יותר וכפב מהרש״ל דבאדם שלמד כבר אז יש מיעוק בין למגמר בין

לגמורי

לגמורי דלמגמר לדידה מעשה עדיף כיון שכבר למד אבל למגמר לאחרינו עדיף ממעשה אף על פי שכבר למד כזה יבא על נכון דה״ק והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה דהיינו אחר שתלמדו אז ושמרתם ועשיתם אותם דהיינו ש״ שתעסקו במעשה יותר טוב מן התלמוד כמו שכתבו החוספות אחר עוד לא יהיה בך עקר דהיינו בד״א שהמעשה יותר טוב מן התלמוד היינו בת״ת אבל אם ת״ת דאחרינו לא יהיה בך עקר שלא יהיה ביחך עקור מן התלמידים •

דרוש

למעלת מורה הוראות

בגמרא פר״ק דעירובין אמר רבי אבא אמר שמואל ב׳ שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל הללו אומרי אבלכה כמותינו והללו אומרים הלכה כמותינו יצאת בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים והלכה כדברי בית הלל זכי מלאחר דאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותם מפני שנוחין הן ועלובין הן ושונים דבריהם ודברי בית שמאי עד שלא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהם עכ״ל •

אחר הרוחה • ואחר השומע קול ומרגלה • כולהו תנאי • וכולהו אמוראי • ורבנן סבוראי • מכל נבאי • דיבא רבא ודיבא אבא אינייהו נחוץ לנאים נחלקם לבא׳ • ואינו נטעמייהו בינאו שעראי • אקני ועדן הנהו אקולאי • בחמת הבנין זה בוגם זה סותר בנאי • ביד סחוראי • ואין משנה ברורה והלכה ברורה ישראים למונאי • והאים משתאה • משאי ולאי • החמאם מאין תמצא ואי • אלו ואלו דברי אלהים חיים ואחיד בחם • הם אמת ודבריהם אמת אנשי אמת אונא׳ • וכהא דבדסינן בפר״ק דחגיגה ואף הוא ר״ אלעזר בן עזריה פתח ודרש דברי חכמים כדרבונות כו׳ בעלי אספות אלו ת״ח שיושבי אספות ועוסקים בתורה אלו ממאן והלו מטהרין אלו אוסרין אלו מחיירין אלו פוסלין אלו מכשירין אלו מפשירין שמא יאמר אדם שוחיל והלו משמאי והלו מטהרי אלו אוסרי והלו מחיירי אלו פוסלין ואלו מכשירין היאך לא לאמר תורה אחת אמרה תלמוד לומר נתנו מרועה אחד כולן אל אחד נתנן ופרנס א״ אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אף אתה עשה אזנך כאפרכסת ותקנה לך לב לשמוע דברי המטמאין ודברי המטהרין כו׳ ובאן הכן שואל לדעת מה זה ואל מה זה אחד מרובה כתות כתות של ת״ת מעטי מלאכה הבערה בשדרים המנויינים בהלכה מעברכה מול מערבה אשר מלאו לבו לעשות כן ליהות פורק עול ומפר ברית התורה הוא היה אומר אבא אומר אבא ולא אמר אמר זה ת״ת הפורש מן התורה אחרי שאין משנה ברורה והלכה ברורה במקום אחר ועיני בשר לו המה משוטטות לבקש את דבר ה׳ זו הלכה כאמן מנייהו ולא יאמרו א״כ מאי נבקש ליה מינה ולא ערה אינים בכדי זוהי אקשה מה זו תשו׳ לאבוקי אלי סנדרא מאוניה באמור לו אל אחד נתנן פרנס אחד אמרן כו׳ דאכתי דין לא הניין ליה לאסוקי שמעתתא אלינא ד״ דהלכתא ועדיין אין אדם עומד על ד״ת משום כשלונה והו א״ל

בתאי דקא מפיים בה אף אחה עשה אזנך כאפרכסת וקנה לה לשמוע כו׳ כי מה תורי אלף דקאמר אף אחה מכלל דאיכא אחרינו דאתו במכ״ם ודאשונים מאי ניהו • גם אם זה ראיתי לאחר׳ ב עין יעקב שהגיא בשם חירושין שהקשו אמ״ש בגמרא אל אחר נתנן דבשלמא בני בנעה אבנה דאליני בה חד חאר ובוב מצא ואקפיד וא״ל ניחא מוצא אייך שפיר לומר אלו ואלו דברי אלהים חיים דאבאר דהוו תרוייהו הא והא אחאה לבל אלו מטמאין ואלו מטהרין איאך לאבאר לומר אלו ואלו דא״ל כיון שהלכה כאחד מהם ואיחיד לא כיוון לאלכה ואחיד׳ שלפיכך גילה לך הכתוב אחרי רבים להטות ע״כ • ונחב הר״ב אם דם בם׳ מבשים שרמאין דבריהם בם׳ האחוש בהלכתי איך אחר כולם נתנו מרועה א״ והלכה כרבים ואיחיד בעל באעבוי ע״כ ולכאורה ירחה באמת דאין אוכן לדברי האדושין אמנם אני אבאר לע״ר נמה שגלאתי דאיתי לה״ר יבין שמועה דא״ת שהביא בשם ספר מפעבי שמואל משם ר״ת שמ״ש אלו ואלו דברי אלהים חיים הם״ שהקב״ה אמר למשה בסיני מ״ע פנים עהור ומ״ע פנים עמא ולא הכריע בדבר אלא נשאלה הבריעה כפי מה שסכימו הרוב כמ״ש התורה אחרי רבים להטות ע״כ • והן הן הדברים הנאמרים בשם הירושין שלפיכך גילה הכתו׳ אחר רבים להטות דהיינו שאסר הדבר לחכמי ישראל להכריע ולילך אחרי רבים ומשם הכי אייך שפיר לומר אלו ואלו דברי אלהים חיים כיון שבינהם נאמרו תשן הגבורה ולא הכריע •

ואל זה סובב הולך דברי קהלת סימן י״ב נקב קהלת למצוא דברי חפץ וכתוב יושר דברי אמת דברי חכמים כדרבונות וכאסמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרועה אחד ויותר מאמה בני הזהר כו׳ הענין בפר לו רלפ ירחה אלא מקראי קרא שאמר שלמה בחכמתו כי לא פורש אכם מה הוא אומר ואין אדם עומד על סוף דעתו לבאורה כי מה מדבר אשר נקב שלמה למצוא בם אם אשר נמצא כתוב אושר דברי אמת אין לו מובן מה ענינו גם אם אל הבל אלין קרין דברי חכמים כדרבונות כו׳ הוברים אמתים ואמתים בלין מבין ואין לפם אבר מלאה למלאה אבן ע״מ מה שהקדמנו ינא על נכון דשלמה ע״ה הכי קאיל ליה כמו שהק ו״ ה״ה האדושין דהיאך אבאר לומר במלאה ואליא בעלותה ברבונותה אלו ואלו דברי אלהים חיים והלא מי שהלכה כמותו אורת אמת היתה בפיהו ואנגנו אחוק עליו דבריו נטלין לא שרירין ולא קיימין ואיינו דקאמר בקש קהלת למצוא דברי חפץ וכתו׳ יושר דברי אמת דברי חכמים כדרבונו׳ וכמסמרות נטועים דהיינו שמתן ש״ לנו לחור בחכמה בעיני ובורכי העולם בל דברי חפץ להבדיל בין רשמא ובין הטהור כבר פסול אסור שהיתר ומצא כתוב יושר דברי אמת דהיינו אלה כי כל הדברים שדברו חכמים נאמרו לאמה בפיני ובם אמת ודבריהם אמת אלו דברי סופרים ואיינו דקאמר דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים שהם קבועים וקיימים לעולם ועל זה בקש עיניו אשר מזה בעלי אספות אלו ת״ח שיושבים לאספות ועוסקין בתורה הללו מטמאין והללו מטהרין כו׳ וכמ״ש בגמרא וכולם נתנו מרועה אחד אל אחד נתנם אלו ואלו דברי אלהים חיים ותמה עלי דאיאך אבאר דברי מי שאין הלכה כאותו נאמרו מפי הגבורה ע״ז אמ״ל האדושין שלפיכך גילה הכתוב אחרי רבים להטות דהיינו שאסר אחכמי ישראל כאשר יסכימו הרוב ון״ ויותר משמה בני הזהר דהיינו אבת שאיא יותר מאחרת אסור ערבים ליך אחריהם •

אן נאמר באופן אחר בהקדים מאי דתנן בפ״ק דעדויות ונאמר מזכירין דברי היחיד בין הרבים הוא״ל ואין הלכה

פלכה אלא כדברי האחרונים שאם יראה ב"ד את דברי היחיד יסמוך עליו שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד הגדול אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין היה גדול בחכמה הגם לא במנין אבל לא בחכמה אינו יכול לבטל דבריו עד שיהיה גדול בחכמה ובמנין ובי' הרמב"ד והרא"ש ז"ל שאם יראה לב"ד האחרון הלכה כדברי היחיד יסמוך עליו ויקבע הלכה כמותו כמו שמצינו באומרו מן האחרונים שהן קובעין הלכה כיחידים הראשונים בכמה מקומות ולפ"ז שהאחרונים חולקין עליהם אם לא שמצאו דברי היחיד הראשון לא היו האחרונים יכולים לדחות דברי הראשונים מדעת עצמן לפי שאין ב"ד יכול לבטל כו' אלא כיון שמצאו היחיד מן הראשונים שהיה חולק עמהם היה להם כח לדחות ע"כ ופ"ז יבואו הכתובים על נכון כי אלת זו דרש ובקש קהלת כאו' שאלו בחכמה אלמה מזכיר דברי היחיד בין האחרונים הואיל ואין הלכה כדברי היחיד ז"ל בקש קהלת למצוא דברי חפץ וכתוב יושר דברי אמת אסיינו שבקש שלמה למצוא דברי חפץ ונורך לעולם כשר עסקו שמא ושקור אסור ואחר שיהיה הכל כתוב יושר דברי אמת דברי מי שהלכה כמותו לבד יכתבו ומי הם אלו שהם דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות דהיינו אותם שהלכה כמותם ודבריהם קבועי וקיימים לעולם זהן הגם בעלי אסופות דהיינו האחרונים למנם זאת אצל נתנו אחרונה ל"ל ויש"ל שלא דברי היחיד מזכירי אותם בין האחרונים וע"ז תמה למה ויהי כמשיב ויותר מהגם כי אזכר דהיינו בחכמת המשנה לפי שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד אחרו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין והיינו דקאמר ואחר ואחר שהמה בני מקומות ולפ"ז שהאחרונים חולקין עליהם זאת אם לא שמצאו דברי היחיד הראשון לא היו האחרונים יכולים לדחות דברי הראשונים מדעת עצמן לפי שאין ב"ד יכול לבטל כו' אלא כיון שמצאו היחיד מן הראשונים שהיה חולק עמהם היה להם כח לדחות ע"כ ופ"ז יבואו הכתובים על נכון דה"ק קהלת למצוא דברי חפץ דהיינו שבקש לחבר ולדעת דברי חפץ ונורבו של עולם כן רין עוין כשר ופטול טמא ושהור אסור ואיתר לחכם חדין נוטה דהתלוס שיהיה הדבר מבואר משנה ברורה וחלכה ברורה דהיינו דקאמר וכתוב יושר דברי אמת דהיינו שיהיה הכל כתוב ומבואר באר היטב דברי אמת נכרים ביושר בלי מחלוקת ולא עלתה בידו אלא אם כן איכא קלי שאין לך משנה ברורה והלכה ברורה בכל מקום ולזה בא ולמד דעת את האם הלכה למעשה וזאת אחר דבר להם דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות דהיינו הנך רואה אלו ת"ח שיושבין ועוסקין בתורה אלו מטמאין והאלו מטהרין אלו אוסרין והאלו מתירין והאלו מחודדין והאלו מהודדין הרבה וזהו דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים אלו ת"ח שמחדדין זה לזה בהלכה כגרזל בדרבונות וכמסמרות וכנ"ל רז"ל ע"ד ברזל בגרזל יחד מה ברזל זה מ' מחדד לחברו אף ת"ח מחדדין זה"ז והאלו שבגנדם ומחזיקין עליהם בעלי אסופות שהם כתות כתות ורבים הם מן מחזיקים עליהם וכולם נתנו מרועה אחד מאלו ואלו דברי ח"ח ואיתנהו לא נדע מה נעשה הלכתא כמאן לי רובא עדיף או מחודדי ולזה בא להכריע דרובא עדיף ובהכרעת הב"ק וז"ש ואותר מהמה בני הזהר דהיינו אותם כת שהוא מרובה על שבגנדם הזהר בה לילך אחרי דבריו ואחרי עצתם

ובזה יתן קרא כלכתיב ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות כי לכאורה אין לו מובן ורבותינו ז"ל דרשו מה שדרשו ודרשו לא תענה על רב ואל כי האחור יבא

לבאורה. אלא ע"פ מה שהקדמנו הדבר מבואר דה"ק הש לזעיך ושמע דברי חכמים דהיינו מהם מ"ם בגמר' עשה לזעיך בהפרכסת ודקים לך לא לשמוע דברי האוסרים והמתירי וכ"ת מיהך אני יכול ללמוד תורה מעתה וכמו שהקשו בגמרא כי מי יוכל להבריא ביאיהם לז"ל ולבך תשית לדעתי והיינו כמו שאי בגמרא אל אחד נתנו ואני נתתי הורה כל אחד ואחד ביבנו לסבין ולהורות לישראל דרך ישרה שיבור לו אחר ע"כ גם אחם קנה לך לא לשמוע דברי חכמים והיינו דקאמר כי נעים כי חשמרם בבטנך יכונו יחדו על שפתיך דהיינו מחזיר דברי הב"ד כתות דברי היחיד ודברי האחרונים כמו שבינו המזכירין דברי היחיד בין האחרונים כדי שאם יבאו אחד לדעת היחיד יסמוך עליו ויקבע הלכה כמותו והיינו דקאמר לנטות נם מבעתיך הודעתיך היום אף אתה דהיינו שאם אתה עושה כן לדרוש ולחור בחכמה אולם יכלל והלכה כדברי מי לו חסים מובטח גם לדעת חכמה לאסוקי אמעתתא לגיבא דהלכתא

ואם יאמר בלומן אחר בגיאור פסוקי קהלת והוא על פי המאמר שהחלנו דברסינן בפירוקין פ"ק אמ"ר אבא אמ"ם בשם נחלקו ב"ש וב"ה אלו אומרים הלכה כדותינו ואלו אומרים הלכה כדותינו יצאה ב"ק ואמרה אלו ואלו דבריו חיים אלו והלכה בית אלו וכי מאחר דאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנותין ופוגין שם ומוגים דבריהם ודברי ב"ש אלו עוז אלו שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם ע"כ. והרב מהרח"ל בספר דרש יעקב הקשה דבמה היו חולקים ב"ש וב"ה כ"א לומר שהלכה כמותו ומתורה אלא אם אחרי רבים להטות ותי' דלפי שהיו ב"ש מחודדים יותר מב"ה לכן נחלקו אם מ"ם תורה אחרי רבים להטות היינו אף בנגד המחודדים יותר מהם ח"ר דוקא היכא שבינהם שוים בחכמה דובא עדיף אבל אם כח לאחת מחודדים יותר אף לו הוו לפי מיעוט לגבי שבגנדם מחדדי עדיף יצאה ב"ק ואמרה דרובא עדיף ע"כ. ודבריו אלו הם בכלל דברי הגמרא בפ"ק דיבמות והתו' בגמרא בתמה לא כתבו בני תנורו של עכנאי. ובפ"ז שבואו הכתובים על נכון דה"ק בקש קהלת למצוא דברי חפץ דהיינו שבקש לחבר ולדעת דברי חפץ ונורבו של עולם כן רין עוין כשר ופטול טמא ושהור אסור ואיתר לחכם חדין נוטה דהתלוס שיהיה הדבר מבואר משנה ברורה והלכה ברורה דהיינו דקאמר וכתוב יושר דברי אמת דהיינו שיהיה הכל כתוב ומבואר באר היטב דברי אמת נכרים ביושר בלי מחלוקת ולא עלתה בידו אלא איכא קלי שאין לך משנה ברורה והלכה ברורה בכל מקום ולזה בא ולמד דעת את האם הלכה למעשה וזאת אחר דבר להם דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות דהיינו הנך רואה אלו ת"ח שיושבין ועוסקין בתורה אלו מטמאין והאלו מטהרין אלו אוסרין והאלו מתירין והאלו מחודדין הרבה וזהו דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים אלו ת"ח שמחדדין זה לזה בהלכה כגרזל בדרבונות וכמסמרות וכנ"ל רז"ל ע"ד ברזל בגרזל יחד מה ברזל זה מ' מחדד לחברו אף ת"ח מחדדין זה"ז והאלו שבגנדם ומחזיקין עליהם בעלי אסופות שהם כתות כתות ורבים הם מן מחזיקים עליהם וכולם נתנו מרועה אחד מאלו ואלו דברי ח"ח ואיתנהו לא נדע מה נעשה הלכתא כמאן לי רובא עדיף או מחודדי ולזה בא להכריע דרובא עדיף ובהכרעת הב"ק וז"ש ואותר מהמה בני הזהר דהיינו אותם כת שהוא מרובה על שבגנדם הזהר בה לילך אחרי דבריו ואחרי עצתם

ובזה יתן קרא כלכתיב ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות כי לכאורה אין לו מובן ורבותינו ז"ל דרשו מה שדרשו ודרשו לא תענה על רב ואל כי האחור יבא

פיסב דהא קמ"ל דאם חולקים רבים כנגד יחיד הלכה כרבים אף שהיחיד הוא גדול בחכמה מן הרבים ורובא ומחדדי עדיף דובא עדיף וז"ש לא תענה על רב לנטות דהיינו לא תענה מעצם לילך אחר ב"ד יצה"ר ונגדול בישראל בכנגד הרבים אלא אחרי רבים להטות ורובא עדיף.

ואשר אני אחזה לי לפרש המאמר הנ"ל שהתחלנו ונורך זו אלך לבאר המאמר דחגיגה ופסוקי שאלי שבאלו בלומן אחר והוא דמה שאמר שיאלת בת קול ואחרים כל ממלוקת ב"ש וב"ה אלו ואלו דא"ח ופריך בגמרא ובי מאחר שאלו ואלו דא"ח מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן ומפני מפני שנותין ופוגין הם ושונים דבריהם ודברי ב"ש ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם דמקשה הכא הר"ב יצין שמועה מאלו דקאמר וכי מאחר דאלו ואלו דא"ח מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן דמאי שיאלתים דאלו ואלו דא"ח עם קושית מ"מ זכו דאיך תלוי זה בזה דמשמע דאי לא הא דאלו ואלו דא"ח לא קיימא הא דמ"מ זכו עוד אמה מרן מוהריק"ל בכללי הגמרא דמאי קמשני בגמ' מפני שנותין ופוגין הן ושונין דברי ב"ש ומקדימין לותם דאם לא היה מין כמותם איך מפני רוב מחדות שונות שבהן קבעו הלכה כמותם ושניהם אמרו לפר ניישוב קושיות אלו וכל א' עדרכו פני הלא נספרתם. ואי אני אני יראה ליישב בהקדים מ"ש מר"ב אם דת בם משבעים בשם ספר מהרי נמרים על שם שאקשים דמילף אפשר לאיות דברי שתי המפרכות אלו אוסרים והאלו מתירים אלו ואלו דא"ח והאלו דבריהם סותרין אם לא זה ובעינא דבר אחרב ואי קיימא הא לא קיימא הא אלא שאין לפם יציבה לאחת בעולם ואי' בם הלו שהדבר לא יוכן שמבמאתו ב"ל נהפכו ולעיכך הוצרך הקב"ה לומר למשה מב' ממשמלין אעפ"י שאינה הלכה כדי שבא אדי מבראשית יוכן היעב מבית המשהרין לקבוע הלכה כמותן. וכבר אמרו בשנהדרין שאם מתחו בולם נחובה פוטרין אותו והעבא דכיון אלא הם מחלוקת בדבר מסתמא לא כתבו אל סתמא ע"כ.

ואני בעניי מאלחי פבר לדבריו מדברסינן בהעולים כי נת נעשיה דר"ל דחוה קא מנשבר עליה ר"י ביתיב קמיה בל אלחא דהוה אמר ר"א ח"ל הנא דאמריב לך מ"ל ר"י אם כבר לקשה בר לקישא בי הוה אינא מלחא הוא מקבי לי כ"ר קושיית דפריקנא ליה כ"ר פרוקי ומתילא רוחתא שמעתתא ואת אמרת חנא דמסייע לך אמו לא ידענא דשבור קאמינא ע"כ. הרי אלך לפניך כי לא יוכן הדבר אלא בעשבה חוכתא מגלה ומאומר מודים מודים מסתקין אומו ומכאן מודעת דבא ואמר דמסייע לם הגר"ז

ובזה מ"ם הסוביאה דעירובין כמין חומר דסבי קאמר וכי מאחר דאלו ואלו דא"ח ומיתך לאבר זה אלא דלא אמר שלכך נאמרה למשה בסיני סגלת מי שאין הלכה כמותו כדי שתחוכה ואמרו אינו חיטב להנין פגרת שבגנדו חוק עליו והיינו ע"י השקלא ובריא שעשלין ונותנין בדבר הלכה ומתילא רוחתא שמעתתא לאוניא המשבע לאור ואם קא חזינן דב"ש הוו מחודדי שבי הא ודאי דמתחי לעותק דיבו ונשאו ונתנו בדבר הלכה והעמידו הדבר על בוריו וא"כ מ"מ זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן ואמא מבנבסיר מפני שנותין ופוגין הן ושונין דבריהם ודברי ב"ש ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם דהיינו מפני שנותין ופוגין מתחת שהחנותם שונים דבריהם ודברי ב"ש ונושאין ונותנים בהם ומדקדקין בהם ומתילא רוחתא שמעתתא להנין הדבר היעב בהפכו ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם דהיינו שמדקדקין בהם יותר מדבריהם

לך לא דרכי ברכי והוסיפתי כזכר משלי ואל זה נמשך לדעתי
ס"ם בפ' ברעירוגין ת"ר המנונא א"ר ירמיה שלשה תלמידי מש
ניתי שירם ה' ולא לא שהיה אומרים דברים זו לזו מלאד שאמר
שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלמה לנפלאים אל ועל כל
דבר ודבר של סופרים היה אומר אלף ז' משלים ורש"י ר"ל אבל
מ"ד ויותר שהיה קבלה הכל עוד למי דבר לה הפס ולגמרה
בסימנין מצמי ל"ים ברדתי ורש"ל פירש שקבע בהם
הסורות וסימנים בין בחיבות המקרא בין בנרשה הישפה ע"כ
ולא ה"ג לריבוים אלי דקאמר לאמרה בדרשי" אכן כל מ"
אשה"ק יבא ברך בשעה דמ"ר שהיה אומר משלים הרבה
ע"כ דבר ודבר של תורה ור"ם היה מוצל לאיזה מזה לנדון
אחר דשייכי משלים אלו ואיינו דקאמר דאנרים בשיתוכן
מעמי דשייכי אהיה נותן שיחוים ומעמים לדבר כדי שמתוכם
יבאו לנדון אחר לדמות אלה לאלה ואיינו דקא נאסברים
בדולי ליה"

ועלפי אם יבאו מכתבים ע"ב ה"ק הם לחיך ושמש
ובני מכמים אלו ת"ח שיושבין ומשכים בתורה
אלו משלחין והלנו מטהרין ושמא תאמר דהיאך אני כמו
תורה מעתה וכמו שהקבה בגמרא ולנה מי ולבה חשת לדעתי
שהיינו אל ה' נתן מרועה ה' מלכני צרחתי הכל ובמו שמ"
בגמרא ושמ"ת דהיאך נתנו מרועה ה' והלא דבריהם בוהרין
אל ה"ל כי נעים כי תשמרם בבעניך דהיינו חק דברי מי שחק
אלכה כמותו חק ערם בלשון המקום אחר לן יכולו יחדיו על
שפתיך בדרי אלו ודברי אלו ומשא ואתן בהם ועי"ל נאיות בת
מבעיך חיישתיך בהם אם אתה חדש שבת אתה חדש לקבוע אלבת
ולאלה ירח בדרמי ע"י שאמרה מלאה למלאה ומקומר אחר כך
אלא כתבתי לך שליחים בתוכנות ורעת דפיינו דאם בם ראש
שנה אנכי כתבתי ג' סמניים מצני וקהלה ושרי אשרים והיינו
שאחרתי ע"כ לפי דבר ודבר מדבה מרבה ע"ם ומעלות ורעת
ובאו אדרבו בגמרא ע"ם למד ראה את הבם כדי שמתוכם
יבאו למקו אחר ובייגו דקאמרים לחדיך קושם דברי אמת
בשיב אמרים אמת לשולחיך דהיינו כדי שהדע לדון בצקוש
אחר ולהשיב שואליך דבר"

ועלפי שונו מקרבי קיב אלאחרים בפרשת שופטים
וזה תוארים כי יבלה המך לבר למשפט בין דם
לדם ובין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבות בשעריך וקמת
ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו ובאת אל הכהנים
הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך
את דבר המשפט ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך כו' ושמרת
לעשות ככל אשר יורוך עפ"י התורה אשר יורוך ועל המשפט
אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין
ושמאל ואלו דקרוקי תורה דנו כמו רבו בלשון הפוס" ראלמה
בגר זה כתוב בתורה ומשלש בכתובים ולתחילה קא מ"ועשית
ע"פ הדבר אשר יגידו לך ושנה עליו הכתוב ושמרת לעשות ככל
אשר יורוך ואמר והדר מפרש שנים מקרא ע"פ האחרון אשר
יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה ונראה הדברי דתורה
לחוד ומשפט לחוד ואלו תורה ומשפט ח' הוא וכן בקרא קמא
קאמר אשר יגידו לך ואשר יורוך ומשפט הבא דבר ה' ואורחא
אחריתי היא דעוד בתחילה קאמ' ועשית ע"פ הדבר והדר קא"
ושמרת לעשות שנחו משמרת לעשיה ושיבר' רחיקי ניתו ובוד
מאלי דקאמר בכל אשר יורוך הכל לאחוקי מלי ועוד מלי
בכל כל הו"ל לאומר ועוד בא"ם אשר יאמרו לך המשפט דמלי
המשפט דקאמר בלא חסרון די בתה שבבר נאחר לא חסור מן
שורה ועוד בריאת ביקרון בא"ם כי יפלא מהך דבר למשפט

בין דם לדם כו' דאלו בין בין דקאמר הכי ה"ל לאיע"ל בדם לו
בדין לו בנגע בם בא"ם הוד לחשבון כי יפלא מהך המשפט
מבני ליה חרתי לא"ל דבר המשפט ונלחות הוא"ל דבר המשפט
אלי לחשפט"

אמנם כבר הקדמנו דברי רש"ל לכבי פלגי חרי
דבוחה בדין אלו נאסור והיתר מר אמר חכי
אסתבר טעמא לחיתרא ומר אמרי לה בעניינא
לאסורא אל מדמי שלחא לאלחא ומר מדמי לה בעניינא
אחרינא ואיכא לאיתר אלו ואלו דברי אלהים חיים אמרין
דשיך אלי טעמא ומאין דשיך אלי טעמא מהתפס מתחשך
לבי מכי הדבריים כשמי מובם ואם כן לבי אותו טעם הנאמר
בלאותן דין אמם הוראה יוצאה למקום אחר לבי הטעם הטיך
שם בלאותן נדון ובאמת"ם שלמה האלך עניו הבלום הים
אומר עצמים הראה ע"ב דבר ודבר בבי לבאר דבת לת טעם
לנדונים אחרים"

ועכ"ל יבא הכל בכלל שזה והנם רש"ל ר"ל סיולם דברי
ריבות בשעריך שיהו מכמי ספיר מלקים בדבר
זה לטמא ומה מנבר זה מחייב חת מלכם והיינו דקאמר כי
יפלא אמר דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע
לנגע דברי ריבות בשעריך דהיינו לם לחת מ"ם ספק בדברי ה'
בל המשפט דהיינו שבבלם מחך עקרי מרבה זגם טעמי הדבר
ופירוחו ודו שאמר דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע
לנגע דברי ריבות בשעריך דהיינו לם לחת מ"ם ספק בדברי ה'
מכמי אותם הפיר דור מעמא ומדמה מלאה למלאה ויהיה
טעמא לאסורא ומר אמר מדמה למלאה אחרתי הסיב טעמא
לאיתרא והיינו דקאמר בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע
לנגע והיינו שאותן דבר הוא תלוי ועומד בין ב' דינים יש מי
דמהו לזה הם לזה אחרתי אורב לחיכן הרינטים ולמי
דומה וקמה ועלית אל המקום אשר יבחר ה' וכו' ודרשת
והגידו לך את דיני המשפט והיינו שיאמרו לך האמצע דבר
בלבד אותם הפיר דור מעמא ומדמה מלאה למלאה ויהיה
טעמא לאסורא ומר אמר מדמה למלאה אחרתי הסיב טעמא
לאיתרא דינים אחרים לפי הטעמים הסיבים כל אחד על
מקומו ולזה אמר ועשית אל פי הדבר אשר יגידו לך
להיינו עיקר הדבר שאתה מסתמך בו ושמרת לעשות כל
אשר יורוך היינו הדינים שאתה אמר לפי הטעמים מנאמרו
לך ומשם אבי קאמר ושמרת לעשות דהיינו מתמשכו הדברים
בלבד לעשות כמקומות אחרים שתעריך אותם והבי דיקן
דקאמר וממרת דומה לא"ם ועשית והיינו מעמאו ומדמה
אדברים בלבד לעשות בלשון עתיד לבמיומן לך דינים אחרים
בעמה מעמם לא תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין
ומאלו אמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין
ל"ל אלא מדברים מנאמרו לך בדין הא' מעם אחם לחת
להכין ולהורות ושיך שבר לבון הוראה מה שאין כן בעיקר
דבר שיך לבון בגדה אלכך קאמר לבון הבנה והיינו דקאמר
אמר כך על פי המוראה אשר יורוך הזו דברים שאתם
עתה להודות מעמכם לא"ל ועל המשפט אשר
יאמרו לך תעשה ויש מקר מדבר אשר אשר יאמרו לך
הלכה המעשה ולא הוא אשר יאמרו לך
הקבה דהיינו שיאמרו מעה כן
לא תסור מן הדבר ימין
ומשמאל ודוק כי זה
ברור ונכון
לע"ל

בגמרא פרק בא קורח דף י"ל אמר רבי
יוחנן כי מות מקיים ל"מ ספרל
דאמר הוה אמר הכי סוף אדם למות
סוף בסוף לשחיטה והכל לחיתה הן עומדין אחרי אדם שבדל
אחורה ונמלו בתורה ועשה נחת דרוש ויגורו ובדל בשם עוב
בעבור בשם שוב מן העולם ועליו אחר שלבה בחכמתו שוב
שם משמן עוב כו' עכ"ל"

הנה זאת הקלונה כן היא הקדוש דברי" אלי מרבה
מרבנן שלמד תורה מעבריו ואלנים גבר" לא
ימיב מחוך הלוחל הנודי מחבר" לא ימצא
עצמו מנית המדרש מעולם לא עבר עד בי גדל ואין כל
מחלוקה צידו יבוא נקיות נקי כפים ובר" ולא יכול יוסף
לחחלקת לכל הנבים עליו האשם הלזה כל בר בד" ולא
מצאת יבוא ובגלו בבית המדרש אלא למיעק יקום והתהלך בחוץ
מורה מנחון וכולה גמרא לבר" ינא אדם לעבלו ולעבודתו
אכל לחחוי לעדוף טרף להכיל לחם ומזון הה דעיל בר"
ביהי לך יבא מה חוא בלאותן הימים נדון להבא לו לבעבי
אל תאמר מם היה אלי דהוה הוה שהיה כבר" אם שיים
מרלטוים הו בוכים אלה מבקלה מבר" ולבסוף אלי סבר
ומה לחבן לת הבר" אין זה לא כמלחם אל ומתך אין לו
אלא תורה ברבה דנקותה לחחיים לחים בבמה ומוקרה
ולמאר ליחבר" הה הקיים וקלי שרי בבר" למעבר בנוחה
מבירתה כבחו לו לעמל תורה בגולה בבר" בים דא בקא
יבריים אנבים מבני בית המגמות ומשה לחם שבר" לית לין
מבריאים כלום אלי מת קדיד ואנים דחמנא מעדים אר
מעבר" אדי זה מעלה בליו הבחוב כמלון וקרי ואחי בלמו
שנה ולא מבים גרסא מבומיה כולי יומא מלאנא דבר ב"ל
בחורה ה' חבנו רחמנא לא נבי לא נב ב"ר" ולעבי
בחן ראיה לדבר" זכר לדבר" וכמו שכן מצינו בשמואל
אדמחי שחאדו עליו במדרש ח"ל לא חמא בחת בשמואל
ביבמות שמואל לא ישראל כל ימי חייו ובי כל ימי אמר שם
שמואל לא ישראל והלא כל ימי חייו לא סיר אלא ל"ב שנה
ולא מזנח ב' מנה אחים אונק אח' מנה שהיה עלי קיים ושומם
שהם לא היה שמואל יטל לשמש לעמי רבו וב' מנים שמלך
שאול הרי ל"ב נחתיר בם עוד עבר אחים פוילא בשל נשולן
בל ישראל אלא עבר שנים וכתיבו ויקבצו שמואל את ישראל כל
ימי חייו לא אמר הקב"ה מריבו מכתיב עלה כל ימי חייו שקבל
שכר על כל הימים שהיה בשונים עב"ל ומהלו דחיינו בעמה
שמואל שמואל היה רוצה שכל ימי חייו יעבדו את ישראל אבל
אנים הוא ע"ם הדבר בלאחן שנים שהיה עלי קיים ולא היה
יכול לרוק לפני רבו ובלאותם שנים שהיה יונק ושולך שאול ולבן
אלהים חשבם לבורה כאלו כל ימי חייו היה יושב ורק ובן מצינו
בדוד שכל זמן שהיה בדרם חיים קיים לא היה יכול ללמוד
דבר את הבם לבי שהיה רבו ובלאותם שנים בעירבון בע"ד ה"ב
בבי המנונא דרבי בחיב בלבי בבמנחי תלמידיך ובכתיב בשרתי בדק
בקהל רב ל"ק כאן בזמן שבירה הילדי קיים כאן בזמן שאין
בירה ובילדי קיים מכ"ל"

ובזה אני מבין הני פסוקי דשמיני לקרא דבשרתי בדק
בקהל רב בין מלפניו בין מלאחריו רחמ"ל אז
לתלמידי הכה נאחי בתבלת סבר כתוב עלי לבשות רבונך אלהי
בבלבי ותולמך בתוך מעי בשרתי בדק בקהל רב הנה שפתי
לא אכלא ה' אתה יודעת והנם רחוי להבין מהו זה שאמר
בשורר במקרחיו כי לבחורה ובריון לוגם מוגנים מרשא
לטיבל אמנם בזה שהקומתו יבא על נכון והנה רש"ל ורשב
בעלי דקאמר אין אמרתי אלהר בירה לבני הקב"ה אלא לא
אלא שירת אלי אחר אחרי ברכם הה"ק דה לבני הקב"ה אלא
לאמרתו שלי אחר שירה לבבך וקיבוב בעצמו הנה בלתי
נמצאת בסבר כתוב עלי בשיבר לבי בבצמי שמעם
שבלתי לעולם ואני בזמן שעיר מיאירי קיים אלא הייתי
לא מלמד אורה מעלה עלי הכתוב כאלו אני יושב ומספר לעם
לת דברי המגלם חזלת שהיל סתרים ומלמדם זו היה דרכם
של חורה ב"ם הנה בלתי שמשמש שלתי לעולם נאבלת בפרי
כתוב עלי שאעלם עלי הכתוב שלתי יושב ומספר לת דברי
שמגלם לבם ס' וחיינו דקאמר במגלת ספר ולא לוכ' לעמ
אני מגוה מגיס ש בדבר לו"ל לעשות רצונך אלהי חפצתי
ותורתך בתוך מעי שמה שהיתה תורתך בתוך מעי גלותם
בישים שהם עדיה הילדי קיים ולא הייתי מלמד תורה לעמו
רצונך אלהי חפצתי בחיתי אמר בדברי תורה ללמד לעם
מחמור לחורות בבמו דבי ולולי רצונך לא הייתי בעל מד"ם
ללמד לעם ותרב לך בבן הילמן שמדי בזמן שאין עדיה הילדי
קיים בחרתי בנק נקבל רב ג"כ בולדי שלא לא אכלא לא הייתי מוגע
שהיה עדיה הילדי קיים הנה שמתי לא אכלא לא הייתי מוגע
בעמי מדבר זה לולי הצונך ולולי ה' לחת הבת שלחת בזמן
לנות וכלות אלהים בדיק ובודע בדיק נוחתי ותחבנותי"

ובזמן יוכן מקרלי קבל שאמר המשורר מקרלין
תהלים סימן י"ח ינמלני ה' כצדקי כעור ידי ישוב
לי כי שמרתי דרכי ה' כו' כי כל משפטיו לנגדי וחוקותיו לא
אסיר מנו ואהי תמים עמו ואתמר מעוני ושב ה' לי כצדקי
כבור ידי לנגד עיניו ול"ל מלי דקאמר ינמלני ה' כצדקי כבור
ידי בבח הזמיון ועוד ל"ל כובתו באמרו בבור ידי ועוד ע"ם
כי כל משפטיו לנגדי ומחוקי לבני דקאמר"

אמנם עפ"י הקומתיאינה בל נכון עבר נקדים מלי
דגרסינן בפ"ק דברכות כך אמר דוד לפני
הקב"ה לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יהבדים הבדים
הנזרות בבנוים ואני ידי אלוכלות בזם ובשיר ושלוה כלי
לעמדי אשה לבעלה ע"כ ובבר מצינו בדר"ל שבדלו בדק מלבון
אמנם ה"ם ינמלני ה' כצדקי והיינו אם בחוקים הימים שהיה
עדיה הילדי קיים ולא הייתי יכול לחורות אלבה עבנו ינמלני
ה' בצדקי כאלו הייתי עושה לו בדק ומשפט בבור ידי יבא לי
והיינו כבדות שהייתי יושב ומבבר לעבר אשה בידי בדם שבלי
נבלות אחר זמן עדיה הילדי יביב לי אם על כל אחם בימים
שהיה עדיה הילדי קיים ולא הייתי יכול לחורות ובק' שעמת
כי שמרתי דרכי ה' כו' לבי אמם אלא הילדי אלבה בלחמם
הימים לפי שמרתי דרכי ה' וקי"ל בדין שאסיר לחורה
אלבה בבני דבר זמנה תלה בחמן שנים שהיה עלי קיים ולא הייתי
אלבה משפט ומש"ה לא קוריתי אלבה בחמם הימים ולא
לעשות משפט לבדי והיינו כל משפטי ה' הן אמת לבדי
כי כל משפטיו לבדי והיינו לא אסיר מני ומה בם וחקי אמתם
ובדרוים אלבי וחקותיו לא אסיר מני ומה בם ולחי אמתם
אמו דהיינו שהבבה במותי כמש"ה זה אמו שהבבה בבמותי בכל
מקום ואשחמר מעוני דהיינו ח"כ אם ולחי אמה אלא הוריתי
אלבה בחמים שבשלחי מעון דאסור להדרם אלבה
בבני רבו ולכן הבב ה' לי כצדקי כו'"

באופן כמו שאמרנו דאם הלום אמם לבטל מן המוריה
ומן המצות מעלה עליו שבחו כאלו יבבה ועוסק
בבם והלי זה דומה לא"ב במדרש מנחומא ע"פ מחוקם שמת
מעובר אם מעם ולם הדבר יאכל שהוא מדבר בנקיקי" ונחלי
ורה שיש לך לוש שהיה עמל בחורה ובמצות ומת לבבים שנם
בוש לוש שעמל בחורה ובמצות ומת לב" שנה שמת מלא אם
שיבע בחורה ובמצות ב" מנם שכרו ארובה מלאומו שבסק ל"
בנם לבי לאר אלבה לם מעם ולם כדבר יאכל שאתו שבחו
אל

אל זה במתן שכרו של זה שיעול מן שלשים לומר לפני הקב"ה מלוי שסלקתני מן העולם בחצי ימי ימי חייתי מחריב שנים ותרבה תורה ומצות אמ"ר לוי משל למה"מ לאדם שכר פועלים למלאכתו פס שהיו פועלים נטל המלך אחד מהם ועייל עמו לפרבא כלו הפועלים ליטול שכרם נא אותו פועל שעייל עם המלך ליטול עמהן שכרו שמא יכול המלך לומר לו אחה לא עשית עמהם אלא ב' שעות עול בפי מה שעשית אף הוא יכול לומר למלך אלוני אחה שנטלתני ועיילתני עמך היה שכרי מרובה וכך אמר הקב"ה המלך זה הקב"ה והפועלים אלו עמלי תורה מי שיגע בתורה כן שנה ומי שיגע כ' אר' שנים יכול לומר אלוני שנלחתי חייתי עוסק בתורה לפיכך אמר שלמה אם אעבו ואם הרבה יאכל שמתן שכרן שוה עכ"ל:

ועל פי זה יתבארו מ"ש שאחר המשורר במקריאתו בתופן אחר הם המדברים יגמלני ה' כנדקי כבור ידי ישיב לי כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלהי כי כל משפטיו לנגדי וחוקותיו לא אסיר מני ואהיה חמים עמו ו' ואשתמר מעוני דפנה קודם לזה קאמר קרא ישלא ממרום יקחני ימשני ממים רבים ינילני מאויבי עז ומשנאי כי אמצו ממני יקדמוני ביום אידי כו' ויוציאני למרחב כו' ואחר כך קאמר יגמלני ה' כנדקי דפיינו שדוד בהיותו בעוה"ז מאויביו היה מבקש שימות ז"ש ישלא ממרום יקחני דפיינו מיקחני מן העולם ימשני ממים רבי מזה העולם ינילני מאויבי עז כו' ואמת יאמר אדם אלוי מעסיד נזה ח"ו שהרי עכשיו אני יושב ועוסק בתורה ומודה הזרחות ישראל ולא ימוש נעשה משני מן התורה ומן המצות לו"ל יגמלני ה' כנדקי דפיינו שבזה אמר לף בתורה כלו אלוני אני עוסק בתורה ומצות לו"ל דפיינו שבלוחו זמן הריני פורע דרך ה' אלוני סולך ומטיל עם הקב"ה ולולי הקב"ה שנטלני ומילני הייתי עוסק בתולה ומצות כבחי אז ולא רשעתי מאלהי דפיינו לא נחייבתי בזה כמו הרשיעו את הרשע שפי' חייב לה"ק אין לחי אני מתחייב ומפסיד מסנה שפוגעת בי מ"ש ובל"ת דעדיין יש לפע"ד לומר דמאן לימא לן שאם שמורה וכל עבדיו הלבות הם כהלכתא ולא"כ אדרבא אז עכשיו חוטא ומחטיא לז"ל כי כל משפטיו לנגדי וחוקותיו לא אסיר מני דפיינו שחמיר לני קודש וטונה בהם ואיני זז מחבנן ולא אזל ולא ואהי תמים עמו דפיינו שבדבר זה אני תמים ושלם שבלבב כחותי כמ"ש ד"ל ע"פ זה' עמו שהלכם כמותו בכל מקום וזהו תמים עמו ודוק:

ועפ"י האמור אני מבין מאמר מ"ר דגרסינן בפרק חלק דר"ש ר"א אמר בכל יום אמר בכל יום אל"ר יצחק בר אבדימי מאי קרא שנא"כתם עמל שמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל בתור במקו אחר ותורתו עומלת לו במקום אחר אמר כל המומר ישמע קול לו קול אלין המאמר נוח ואומר דרשני ואין והמפרשים פי' בו מה שפי' ופע"י שקדמתינו ינא לכלל יסוד שכבר הקדמנו שמי שיגע בתורה ועוסק בה ומת בקיצור שנים נוטל שכר בלו אחריך ימים ועסק בתורה כל אותן הימים שהוא אמר"ר ושעמל דמלאכה הוא לפי שיכול לומר לקב"ה אלמלא שסלחתי מן העולם הייתי עוסק בתורה כראוי קרם והנה מצינו לכל המפרשים שפי' אמר בכל יום על מנין ה"ת בר נבל על נכון ר"ל אמר בכל יום אמר בכל יום דה"ק ר"ע אמר בכל יום דפיינו אם לדם עוסק בתורה ויגע בה בכל יום מעלם עליו הכתוב כאלו עוסק בתורה ג"כ לעניין ה"ב

אמר בכל יום דפיינו אלו עוסק ג"כ בכל יום שהוא עה"ב ולמה אמר רע"ל יאי חייך הבה"ד בכל יומי חייך זה הע"ב לאמר ר"ל בר לבדיאי מאי קרא שנאמר נעם עמלה לו כו' הוא עומל במקום זה ותורתו עומלת לו בעה"ב לו אלא בתורה בזה העולם ותורתו שעמל בה נעם ד' עומלת לו לעה"ב שהיא עוסק ליטול שכר כאלו עמל בה לעה"ב דהטעם הוא שיכול לומר לפני הקב"ה אלוי שסלקתני מן העולם הייתי יגיע בתורה וזהו ב"ש הכתוב כי אכף עליו פיהו דפיינו שהיה היה חי כל אותם הימים היה לומר תורה לכן הקב"ה אכף עליו פיהו

ססמוך אל פיו מלמוד תורה שסלקו מן העולם:

אך נאמרי בדרך אחרת ויובן הענין בהקדים מאי דגרסינן בפרק פאה דגם ה"ר יהודה אמר רב מ"ר אבורה שאלהך עולמים וכי אפשר לו לאדם לדור בב' עולמים אלא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע יהי רצון שאומרו דבר שמופס מפי נעם ז' דת"ר שמעון בן אלעזר כל מ"ח שאומרים שמופס מפיו נעם ז' שפחותיו דובנות נקבי ה"י יתק בן זעירא ואמרי לה שמעון נזירא מאי קרא ואכך כיון הטיב הולך לדוד למיגדים דובב שפתי ישנים ובאמר של ענבים מה כומר של ענבים כיון שמניח אדם לגבעו עליו מיד דובב אף ת"ח כיון שאומרים דבר מופס מפיהם נעם ז' שפחותיהם דובבות נקבר עכ"ל: דהכי קאמר אמר בכל דהיינו מי שהוא מחדש אדשים לבקרים בכל יום ומתח דהם בזמר גם לאחר מיתם יהיה לו אמר בכל יום שאומרים שמועותיו ושפחותיו דובבות בקבר ולזה הביא ראיה רי"ן מדבריהם נעם עמל שמלה לו כי אכף עליו פיהו ולא זו דרש הוא עמל במקום אחר דהיינו נעם ז' ותורתו עומלת לו במקום אחר דהיינו בקבר שפחותיו פיוצבות והוא שפיר הפסוק כי אכף עליו פיהו דהיינו כפרש"י שמחים הדברים חמיר נפיו כאילו אכף שמל האמור לו שכאף פיהו על דברי תורה כפי' שני של רש"י דהיינו שפחותיו דובבות:

ודרך אלך מאמר שהחלנו ה"ר יוחנן כי הוה מסיים סוף נסמה לשחיה והכל למיתה הם עומדים לשרי לדם שבדל בתורה ובמלו בתורה ועוסה נחת רוח ליוצרו בדל בש"ט לוסטר בשם עוב מן העולם ועליו אמר שלמה בחכמתו עוב שם משמן עוב ויום המות מיום הולדו אמרים סוף נסמה מרגיזין בו חבריו ע"ו אם שלמה בחכמתו עוב שם מ"ט ויום המות מיום הולדו שלמה סמך עוב שם מ"ט ליום המות מיום הולדו אלא לומר לך לאמתי עוב שם מ"ט ביום המות מיום הולדו:

ומזה נבא לבאר מאמר אחר דאיתא במדרש תהלים תוריעני אורח חיים אמ"ר יוחן אמר דוד לפני הקב"ה תודיעני אורח חיים ה"ל דוד חיים לת בעי נפה ליראה שנאמר יראת ה' תחילת חיים ומי עדיין אומ' אחר דוד רבון העולמים תודיעני אורח חיים אמ"ל חיים לת בעי נפה לתורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה רבא אמר אמר דוד לפני הקב"ה תודיעני אורח חיים ה"ל חיים לת בעי עשה ותכון ע"ל ות"ל ובמאי פליגי פני אלת מאורחי ועוד ג"ל מאי דקא רכל עשה ותכון:

אמנם כבר הקדמנו שכל זמן שלא הגיע לדרגא דרגים עדיין אינו יודע באמונה דרך הוא מפני דדרגין לא ניצול מן החטא ומן עוסקים בתורה ומצות ובמ"ש ד"ל

בלשון ועדיין אינו יודע בלתי דרך מהלך כיון שהגיע לדרגת דרגים ניצול מכולם ופרש"י נו מנה לו אלוקה אל אור כך זכה לקיים מצות ניצול ממקום פורעניותיו ועדיין מתירא מה"ר אמן אלוקים שדרכן לינך בלילה הגיע ע"ה ולא כאן זכה לתורה ניצול מן חטא ומן סיסורין ועדיין אינו יודע כו' שמא יטחנו יצרו לנטל ויטול עליו יצ"ר ופורעניות הגיע לדרגת דרגים ניצול מכולם ונגמרה בעי מאי פרשת דרכים אמ"ר אקדה זה ת"ח ויוס המיתה דהיינו שהגיע ליום המיתה ולא פירש לפרוק מעליו עול תורה אז ניצול מכולם שאינו ירא מן הקיצה"ר ומן הסיסורין דבל"י אמ' זה ת"ח וירחה חטא מה זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא הו ברסי' פחם אמר רבא תורה בפירוש דעסיק בה מגנא מן הסיסורים ומצלא מן החטא בעידנא דלא עסיק בה אלוני מגנא מן סיסורים ואלוני לא מצלא מן החטא וכתבו התוספות אמ"ת אמרינן זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא הו ז"ל תמיה והיאך ניצול מכולם ולא לא ניצול מיה"ר בעידנא דלא עסיק בתורה וי"ל פחם ת"ח תורתו אומנותו ועוסק בה ואחרתי בה כל שעה ולהיו פוגע דלא תורה עכ"ל: ואחרי בעני לא הבנתי דברי הם דל"כ דם ס"ת עסיק בתורה" אלא בעני לא הבנתי דברי הם דל"כ דם ס"ת עסיק בתורה" בדידה ובזה אות ניצול מיה"ר ל"כ לא"ל אמר זוטרא לאמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא דמה בריך זה פה"ת ותו לא סני ולא כוונה לומר דפחם ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא תורתו אומנותו ועוסק בה תמיד זה מנין ועוד דלא נרמז זה בדברי הם:

ואנכי מבנר נדא לא"ר לחדן יקוטיא החוסמות בלוסן אחר בהקדים מאי דתנן הם בפרק ה' דאבות כל המוכה את הרבים אין חטא בא על ידו כו' משה זכה וזכה את הרבים ופי' הרב מברטנורה ומה את הרבים שלמד תורה לכל ישראל ובגמרא דיומא דף פ"ו קא ידיב טעמא לזה דמזכה את הרבי אין חטא בא על ידו שלא יחא הרב בנהנים ותלמידו בע"ע נגיע יצא על נכון ומ"ש קאמר מר זוטרא דת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ניצול מן סיסורים ומן החטא אף בעידנא דלא עסיק בתורה הענין דזה הת"ח פלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ותורה הוראות בישראל ל"ל הרי הוא מזכה את הרבים להזרות את הבם את חרך ילבו בה שלכן אין חטא בא על ידו כדי שלא יסא מוח בהיכם ותלמידיו בע"ע:

נכסינן מהני מילי מעליא שלרבנה חמה מעיני פע"ם הבורחים להנצל מן הינה"ר ומן הסיסורים ל"ז זה ת"ח ויום המיתה ב' זה ת"ח וירחת חטא ג' זה ת"ח דסלקא שמעתתא אליבא דהלכתא ד' אם מוח עוסק בתורה תמיד מוד נקרים מילי דאיתא במדרש קהלת ומביאו פילקוט ויום מוד מיום הולדו כו' מוד לדם הכל שמחים מה בכל בוכים ואינו כן אלא מוד אדם הכל נריכים לבכות מפני שאין יודע" ואינו פרק ותעשים יצמוד אם נדיק הוא אם רשע אם עוב ואינו אלא רע מה הכל נריכים לשמוח שנפטר בשם עוב ואינו מן הלם רע מה הכל נריכים לבכות כיון כי הזה משיים ר"מ פעולם בשלום עכ"ל: נזה יבא על נכון כי הזה משיים ר"מ ספרת דאיוב פה אמר הכי סוף אדם למות דהיינו זו היא לאחריתו של אדם לאות זה כ"ז זו היא טובתו בשם"ס עוב לאחריתו ד"ט לפי שנשעה אחת אז ניצול מן החטא ומן עבר מדאיתו אמנם כאמת מי הוא מעזתר לכל עקרה ובגב כיון מישיים אמנם כאמת מי הוא מעזתר לכל עקרה ובגב כיון מישה בין מן היסוריך אחר לו מיגרו אחר לו מיגרו כמו חיוב שבא עליו עכשיו מיני יסורים להחטיאו וכמ"ש בהדרש עוד אדם הכל נריכים לבכות שאין יודעים בחיה ערק הוא עוסק מן מוד אדם הכל נריכים לבכות שנפטר בשם עוב ואינו

מעולם בשלום וסוף בחמה לחיות ואז היא מוכנתם לפי שאלו פירא העולם בחמלם מע"ח בלתי בדים מיתה מ"מ הדי הוא מת ועבר כמינה היא לו לאדם בשעת מיתה מ"מ הדי הוא מת ועבר ונעל מן חבולם לו"ל והכל לאמיתה מן עומדים כלומר אין נריך אחר לא אמר לא בוא וכיון דלא אסר בלתי חכי וחגה עוב מאו זה אחות אמ"כ אמר לשרי אדם פו' שכיון אסבר בשנת מאיתה שבה אדם ניצול מן אחטא ומן היסורים בא נמנות בל' דרכים אמנו חכמים שנאם אדם ניצול מן המעל ומן היסורים ז"ל אשרי אדם אשרו ואשרי חלקו אינו ניצול מן המעל ומן היסורים שבל בתורה דהיינו שנעשה ת"ח ועמלו בתורה ומן המעל ומן היסורים ומה בתורה אחרת אינו ניצול מן המעל ומן היסורים אלא בתורה דהיינו בשעוסק בתורה ומשמרל בה ועושה נחת רוח ליוצרו ולא בשאר זה לאחרו ולא אמר אמתי בדל בש"ט שהרגשין בו חבריו ומעלו אמר לוסטר בעולם בשכבר נשם סוב מן העולם אלא בשעת המיתה מרגישין בו חבריו ע"ו אם שלמה בחכמתו עוב שם מ"ט ויום המות מיום הולדו שלמה סמך עוב שם מ"ט ליום המות מיום הולדו אלא לומר לך לאמתי עוב שם מ"ט ביום המות מיום הולדו:

ומזה נבא לבאר מאמר אחר דאיתא במדרש תהלים תוריעני אורח חיים אמ"ר יוחן אמר דוד לפני הקב"ה תודיעני אורח חיים ה"ל דוד חיים לת בעי נפה ליראה שנאמר יראת ה' תחילת חיים ומי עדיין אומ' אחר דוד רבון העולמים תודיעני אורח חיים אמ"ל חיים לת בעי נפה לתורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה רבא אמר אמר דוד לפני הקב"ה תודיעני אורח חיים ה"ל חיים לת בעי עשה ותכון ע"ל ות"ל ובמאי פליגי פני אלת מאורחי ועוד ג"ל מאי דקא רכל עשה ותכון:

אמנם כבר הקדמנו שכל זמן שלא הגיע לדרגא דרגים עדיין אינו יודע באמונה דרך הוא מפני דדרגין לא ניצול מן החטא ומן היסורים ל"ל אמר לוסטר בעולם בשכבר נשם סוב מן העולם אלא בשעת המיתה מרגישין בו חבריו ע"ו אם שלמה בחכמתו עוב שם מ"ט ויום המות מיום הולדו שלמה סמך עוב שם מ"ט ליום המות מיום הולדו אלא לומר לך לאמתי עוב שם מ"ט ביום המות מיום הולדו:

ומזה נבא לבאר מאמר אחר דאיתא במדרש תהלים תוריעני אורח חיים אמ"ר יוחן אמר דוד לפני הקב"ה תודיעני אורח חיים ה"ל דוד חיים לת בעי נפה ליראה שנאמר יראת ה' תחילת חיים ומי עדיין אומ' אחר דוד רבון העולמים תודיעני אורח חיים אמ"ל חיים לת בעי נפה לתורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה רבא אמר אמר דוד לפני הקב"ה תודיעני אורח חיים ה"ל חיים לת בעי עשה ותכון ע"ל ות"ל ובמאי פליגי פני אלת מאורחי ועוד ג"ל מאי דקא רכל עשה ותכון:

אמנם כבר הקדמנו שכל זמן שלא הגיע לדרגא דרגים עדיין אינו יודע באמונה דרך הוא מפני דדרגין לא ניצול מן החטא ומן היסורים ל"ל אמר לוסטר בעולם בשכבר נשם סוב מן העולם אלא בשעת המיתה מרגישין בו חבריו ע"ו אם שלמה בחכמתו עוב שם מ"ט ויום המות מיום הולדו שלמה סמך עוב שם מ"ט ליום המות מיום הולדו אלא לומר לך לאמתי עוב שם מ"ט ביום המות מיום הולדו:

דרוש למעלת הזקנים

דרוש

לא נריך בשם וכל זה ברש לו לחכ"ן לחכנים בדרשקי" לני הבין
בדברי רבנו והעור דתיירי בזקן ע"ה והתמה לינו בן חנה
דתיירי בזקן חכם קנת וכתו שבוכתו:

הקמורים מכל חנה דנשנה שקומות חולקין כבוד לזקן
שבות חכם קנת אחד אם הוא זקן שמופלג
בזקנה ויש חכם בחור שהוא מופלג בחכמה אלו בישיבה של דין
אלו של תורה החכם קודם לזקן להושיבו בראש ובדבר התחלה
תמשיבם של משתה היקן קודם לחכם להושיבו בראש ובערב
בכל הישיבה שלהם של דין ושל תורה וגם לא של משתה כגון
לדבר על ישראל למלך אלו לשלטון אלו בדברי עצה עצת הזקנים
עדיף הזקן קודם ויש להכיח זה קצת מדתחרי נבמ' בישיבה
הלך אחר החכמה בחשיבה הלך אחר הזקנה ויש לנו לדקדק
הקשיות דיוקא תדיוקא דמ"ש בתחילה בישיבה והיינו ישיבה
של תורה אלו של דין הלך אחר החכמ' מכלל דכל שאינה ישיבה
דהיינו של דין אלו תורה הלך אחר הזקנה הדר קתמ' בחשיבה
הלך אחר הזקנה דמשמע דוקא בחשיבה של משתה הלך אחר
הזקנה אבל בחשיבה שאינה של משתה ולא של דין אלו תורה
הלך אחר החכמה וכבר יהיה דכללא הוא בכל מקום דקשיא
דיוקא תדיוקא יש לנו לחפוש דיקא דריש אחרינו מה שיש
לדייק מדריש נעשה כדין מאי דקתני בחשיבה הא"ל נראה הא"ל
בחשיבה שאינה של דין אלו תורה וגם לא של משתה נעשה בחשבה
של משתה דקאמר כה בחשיבה הלך אחר הזקנה ועוד בלשון
חשיבה הוא לשון כולל דין של משתה אלו של שאר דברים אבל
ישיבה לא משתמש אלא של דין אלו תורה • חלוקה שנית חולקין
עבוד לזקן אם הזקן אבל בלא זקנים והחכם אינו מופלג בחכמה
אלא הזקן קודם לחכם וכל מקום בין בחשיבה בין בישיבה
אם יוקה בישיבה אם הזקן אינו מופלג הזקנה ואינו מופלג
בחכמה גם בזה הזקן קודם בכל מקום בין בחשיבה בין בישיבה

ועפ"ז מדברים אלה שלשה מחלוקות צדר להלוק כבוד
לזקנים נראה לי ליאור המאמר דאיתא הספרי ע"פ
אלסבה לי שבעים איש מזקני ישראל וז"ל לא במקום א' ולא
בשנים המקום אולם בעזר לזקנים ובכל מקום שאתה מוצא
זקנים המקום חולק כבוד לזקנים והיינו שבא לראות לנו הדין
שלהו דוקא במקום א' והיינו במשנה של משתה ולא בשאר
הישיבה בשאר מסבות שאינם של משתה ולא של דין אלו תורה
אבל המקום חולק כבוד לזקנים אלא בכל מקום שאתה מוצא
זקנים דהיינו אף בישיבה של דין אלו תורה לשפטים המקום
חולק כבוד לזקנים וזה סוגר על קרא דקאי ביה אסבה לי
שבעים איש מזקני ישראל דרך דרש נאמר שאותם זקנים לא
היו מופלגים בזקנה וה"ה מ"ש אחרו רז"ל והביאו רש"י
בפי' החומש ז"ל והזקנים הראשונים היכן היו והלא אף
בחרים יבנו מדרש שנאמר לך ואספת את זקני ישראל אלא
בלא תנשרם מתו כו' פ"ב וה"ל אמרת ומדיר הכיון שהזקנים
הראשונים מתו אלו החדשים לא היו מופלגים בזקנה וגם
אפשר שלא היה בשאר הפס מופלגים בחכמה כנגדם אבל לא
הוצא מהיות בשאר הפס חכמים קצת יותר מהם הא"כ הוי
שבשיהם אינם מופלגים לא זה בחכמה ולא זה בזקנה
בחינו שבמקום אלא לאם כבוד לזקנים אף בישיבה שהרי
נתחנו המקום להיות סנהדרין על ישראל •
ובזה הנראה שאר חלוקות ויהי שאמר כלומר לו אחה אומר לך
ואספת את זקני ישראל והיינו לומר בשם בחרים אותם
הזקנים הראשונים מורה מרבו מופלגים בזקנה ובשאר הפס
לא היו מופלגים בחכמה בנגדם אפשר אבל לא נתנה תורה

ולא שנמסרה להם הלמתיים מ"מ לא היה זה אלא לזקנים
שבאותו הדור ומ"מ לא יתנה מהיות ג"כ בשאר הפס הנה
ישנה מי שלמד תורה והוא חכם קצת יותר מן הזקנים וא"כ
הוי שרזקן מופלג בזקנה והחכם אינו מופלג בחכמה ומ"מ
אחלק המקום כבוד לזקנים אבל יש לחיות אלו אחו אין
לדבר אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ
מצרים וכמו שנאמר ומשה ואהרן אחה אחה וזקני ישראל אל מלך
מצרים והנה זה הכבוד לא היה לא בחסכה של משתה ולא
בישיבה של דין אלו תורה ולכן הנראה עוד קראי אחרינו ואם
אלו זולת משה אמר אמר עליו אל ה' אחה ואהרן נדב ואביהוא
ושבעים מזקני ישראל ומקרא זה נאמר לענין מתן תורה • אל
כתיב אחן בהרוא עניינא ואל הזקנים אמר סגו לנו בזה ומזה
לענין הדין וכמ"ש רש"י להיות נכונים לשמוע לכל איש ריב
וכן משמש בהרוא קרא והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים
יגש אליהם ופירש"י מי שיש לו ריב ערי מדינו שחלק כבוד
לזקנים אף בישיבה של תורה ואל דין והיינו לפי שהם מופלגים
בזקנה ונשאר העם לא היה מופלג בחכמה לפי שעדיין לא
נתנה תורה ולא היה זמן מת"ת אחנם לא יאמר מהיות בשאר
הפס חכם יותר מהם • עוד הנראה קרא אחרינא והי ביום
ההוא קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל והלי קרא
מדברי נח למלוחים שהוקם המשכן בו ביום והוא ר"א ניסן
עשנה הנשיא והוא לאחר מת"ת כמה חדשים וכבר למדו כל
ישראל אלו אחרים שהיו דור דעה ופנויים ממלאכה והמצוה
המצה בכלה העם מופלגים בחכמה והזקנים הם מופלגים
בזקנה וא"כ הוי חדוישו מופלגין שהרין הוא נמשנה הלך
אחר הזקנה וה"ם בכל מסבה שאינה של דין אלו תורה וה"ל נהבא
חלק כבוד לזקנים שקרא להם משה והיינו כמו שבירש"י
להשמיעם שב"ם הדבר אחרון נכון ומשמש בהחונה גדולה ולא
אחרו מאלינו נכנס ע"כ והיינו כך הוי דוגמת מסבה אינה
של משתה ולא של דין אלו תורה אלא כמו מנה ומשילה רשות
דיינינו בה שהזקן קודם וכמו שביאלרנו ומ"ש אחמר רש"
לנו אבל דספרי אלשה חלוקות דיבים שיש בהם חלוקה כבוד
לזקן מן המקראות האמורים • ואם אחמר לך לדם שהזקנים
המאחרים בכתובים הנה הם מופלגים בחכמה אשר העם וא"כ
אין מכל אלה ראיה אף אחה אמור לו הא אחנן בפ"ב דר"ה
דכ"ה וה"ל אחיה בפרשיה החם ובשבעים מזקני ישראל נראה
לא מפרשו שמשה של עקים שלא יאמר אדם לחבירו
כמשה ואהרן ע"ב בחלדר ואבירם כנדב ואביהוא ופירש"י שלא
יאמר אדם אל ע"ר שבישיו וכי פלוני כמשה ואהרן אלו
בחלדר ואבירם כדי שהמשה לו עכשיו שלא נפרשו אמור לו
הם אינו כמשה ואהרן שהא חדי הוא כאחי משה וזקני
שאינו יודע מי הם ע"ל • הרי לך הנראה מ"מ אין
כל הזקנים האמורים כולם נדורים שהם מופלגים בחכמה
דאמר דהוו כמו ב"ר שבכל דור ודור •

ואל זה נמשך מ"ש עוד רש"י אומר מנין שאף לעתיד
לבא כן המקום חולק כבוד לזקנים שנאמר והפרה
הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' נבחרו בהר ציון ובירושלם
ונגד זקניו כבוד ע"כ • וכאן הנן שואל דמאיכא מיתי דלעתיד
לבא אין המקום חולק כבוד לזקנים עד שהוצרך לאמרינו אלא
ל"ל אינה כאן דין חלוק"ם ולא זו אף זו קאני הנהנם הדבר סובב
אל אחמיד דאיכנין לה נמחיאתא דספרי דלעתידים חולקין כבוד
לזקנים בהסבה של משתה וכם בהסבה של עצם ונטילת רשות
ולעתידים גם ביש"כ של דין אלו תורה לפי נבה"כ הא גרסינן
בפ"ב דנדרכות דיל" הפ"ל אין בו לא אבילה ולא שתיה ולא
קריאה ולא מכאה ולא החרות אלא נדיקים יושבים ומעטרותיהם
עדיאשיהם וגיחונין אחיו הסבינה ע"כ: וגם אין אכילה ואין

בנה

דרוש רמעלת הזקנים

קמט

בגם ואין הבנה לנגד ה' אלא בגלם אשנים בחלמידים לפני
הרב ולומדים מפי הגבורה וכמו שנאמר בירמיה סימן ל"ה
ולא ילמדו עוד איש אל רעהו ואיש אל אחיו לאמר דעו את
ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם ה' ואיתא שם
בילקוט ע"ז ואומר וכל בניך למודי ה' בפה"ז ישראל למדים
מורה מכון אבל ל"ל אין ישראל לומדים אלא מפיו ע"כ •
והתי קרא דואספה אלבנה מיירי לפה"ג וכדאיתא ע"ז ופסחי
דם ח' ונאמר בו ונגד זקניו כבוד ואין כבוד אלא תורה וכמו
שנאמר כבוד חכמים יתנו ומ"ג איתא בילקוט ישעיה סימן כ"ד
ע"ב זה שמחיד מקב"ה למות לו ישיבה של זקנים אבל שנאת
ונגד זקניו כבוד ע"כ • ואל קרא זה נאמר על לעוד תורה
שהקב"ה יושב בישיבה של מעלה ללמדם תורה ולכן סלקא
דעתך אמינא שלו הקב"ה אולק כבוד לחכמים אבל חכמים
יותר מן הזקנים שכל מי שהוא חכם יותר הקב"ה חולק לו כבוד
ללמדו תורה יותר ממי שאין בו חכמה כ"כ ע"ד שאמרו רז"ל
אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר יהב
חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה לזה כח ללמדינו רשב"
שאף ל"ל שאין שם לא מישיבה של משתה ולא מישיבה אחרת אלא
ישיבה של דין ותורה ללמד אם אין את רעהו אלא כולם למודי ה'
נהיה צריך בזה לחלוק כבוד לחכמים שהם חכמים יותר מן
הזקנים ללמדם תורה אבל כ"ל המקום חולק כבוד לזקני ללמדם
תורה שנאמר ונגד זקניו כבוד ואין כבוד אלא תורה כמאמר •

ובזה נבא לבאר שני כתובים הנאים כא' בגמרא ביח עלי
שנאמר לו בנבואה מפי הקב"ה הנה ימים באים
ונבאתי את זרועך ואת זרוע בית אביך מפיות זקן בביתיך
אבבות ער מעון בכל אשר ייטיב את ישראל ולא יהיה זקן
בביתיך כל הימים והדבר מיוך ביאור שב"ם והמעת ער מעון
בכל אשר ייטיב את ישראל שאין מבין מאי קאמר בם מאחר
שכבר נאמר מפיות זקן בביתיך למה חזר עוד לומר ולא
יהיה זקן בביתיך גם כל הימים לרבות מאי אחתא •

אמנם הענין יבן ע"פ מאי דאיתא בילקוט ישעיה סי'
כ"ד והבאנו לעיל קמת בשונו וז"ל רבי ראובן בשם
רבי חגיגה אמר בתיב בקב"ה למות לו ישיבה של זקנים משנו
הה"ד כי מלך ה' בצבאות בהר ציון ובירושלם ובנד זקניו כבוד
אמר שלמה אלא אחיתים מבומנים ביניהם הה"ד נודע בשערים
בעבה בבבתו עם זקני ארץ ע"כ • מה יבא על נכון דהיינו
דקא"ל הקב"ה ועל ונדעתי את זרועך ואת זרוע בית אביך
מפיות זקן בביתיך דהיינו שלא יהיה זקן בהשבתת בית עלי
מבלין ולהבא והבעת ער מעון בכל אשר ייטיב את ישראל דהיינו
הגך רואה בעיניך ער מעון שיהיה מעונה אלהים קדם במקום
ער מבומנים בין הזקני' כמ"ש שלמה ואיתתי יהיה זה בכל אשר
ייטיב את ישראל דהיינו לעוה"ב עולם שבולו טוב וממשמחת
בית לדיך יפסידו הגדולה הזאת דהיינו דקא מפיים בם ולא
יהיה זקן בביתיך כל הימים לומר שבכל הימים ל"ל ע"ד שרשו
ל"ל כל ימי חייך ל-ביא לימות המשיח והכא דקאמר כל הימים
לרבויי גם לעה"ב שאין יפסידו משמחתך הגדול וכבוד שבשני
לזקנים שיהב הקב"ה מבומנים ביניהם ולא יהיה זקן ממשמחתך

ועל פי האמור יובנו הכתובים הנאמרים בספר איוב
סי' ל"ב ואלו שם ולעיהוא תכה את אחיב בדברים
כי זקנים המה ממנו לימים וירא אליהוא כי אין מענה בפי
אלשה האנשים ויחר אפו ויען אליהוא בן ברכאל בוזי ויאמר
צעיר אני לימים ואתם ישישים ע"כ זחלתי ואירא מחוות דעי
אחכה ובינתו לומר דמחחילה חייתי סבור שאין אני מועלב בחכמה
לבני דורנו ולכן אחקתי כיון שבעיר אני לימים דהיינו אף לא
פייתם מופלגים בזקנה הדין הוא שזקן קודם וכ"ש שנאמר
אתם ישישים דהיינו שמופלגים בזקנה ואני אינו מופלג בחכמה
מבורחי אתם קודמים ע"כ זחלתי ואירא מחוות דעי אחכה
דהיינו שאני ירא משני טעמים אי משום שאתם זקנים ממני
ואף לא לא הייתם מופלגים ואי משום שנאמר אתם מופלגים
בזקנה וק"ו הוא שאתם קודמים אמרי אי ירא מנכבד נפניכם
ואירא לומר ראיכא חרי טעמי אי ירא מנכבד נפניכם
וז"ב כ"ל אמרתי ימים יבבו ורוב שנים יודיעו חכמה לומר אלף
לא הייתם מופלגים בזקנה אלא גדולים ממני בימים היינו
לכם לדבר אתם ומה גם שיש לכם רוב שנים שמופלגים בזקנה
עליכם להודיע חכמה אבן רות פיל באנוס ונשמת שדי תבינם
והיינו כמו שבי' רש"י שהחכמה רוח המקום היא ולא ע"י ימים
וזקנה לא רבים יחכמו וזקנים יבינו משפט דהיינו שאין הרבים
בשנים יחכמו וגם לא זקנים מופלגי בזקנה יבינו משפט לכן
אמרתי שמעו לי אחוה דעי אף אני בחלק דעי שאני מופלג בחכמה
יודעין לזן מזכרה אני לדבר ואחוה דעי שאני מופלג בחכמה

פה ח לבני

לבני ישראל וכן כל דבריו שבנו אחרי כן סם המורים כענין
הזה:

מעתה מחזור לאחור שחתלנו ראיתה נשורש ע"שמות
ע"ם ויחקשו לה זקני ישראל ובפרשת שמיני על
שסוף ונזקני ישראל וכן בתחומות אמ"ר עקיבא לאף נתבלו
ישראל לעוף מם עוף הינו עורה בלא כנפים אף ישראל אינם
יכולים לעשות דבר בלא זקנים ע"כ הנה נראה כי המאחרים
פלגי הם המדברים על זקני העם התחתונים על הגבר וגם
מדברים ומרשין על זקני ישראל מכתובים בפרשת סרם ראשי
העם וכן הגם טוב שהי דקאמר ריב"ח גדולה זקנים דהייגו
חשיבה חבינה היא שהם זקנים הם זקני ישראל ריבי רבשה
חבינין הם ולא נערים הם ראוי הם מקבלי לסם הזקנו דהייגו
שקנה קיבלה עליהם ונעשים זקנים קונים זמנם כדי שיהיו
מדברים בהדרת פנים נקן וכמעשה שהיה בראש"ם שהיה בן
ל"ח שנים כשהעמידוהו לראש ישראל ונעשה לו גם ולהדרו ליה
ל"ח שנים של זקנה לגבון לגבי ל"ם ולהיגו טעמא דאמרת
כי גדולה זקנה ושיבה:

ועפ"ז נאמר דגם המאחר תאומר בלשון לאחר ולא
נערים הם ונשבלה להם ילדות הכי פירושו דהייגו
לומר שהילדות והשחרות הבל כי טפילה ויתירה היא וכנגולה
שהם מקבלים עליהם זקנה דאחרינהו לאפייהו נפדרה פנים
זקן סבך לבן:

ובמס"ד נעלה לנחר אחי דגרסינן בגמרא בפר"ק
דתענית ד"ם ל"ג רב נחמן לרבי יצחק אחי
שלחיך ויריבי זקן שמואל ומי סיב שמואל כולי אחי והא בר
פ"ם שנה הוה דאמר מר מתן יו"ב שנה זוכי חיחתו של שמואל
הרמתי ל"ל הכי ה"ר יחנן זקנה קפצה עליו דכתיב נחמתי כי
המלכתי לה שאול אחר לפניו רבנ"ע שקלתני כמשה והרון
שנתיב משה והרון בנביאו ושמואל יקרא אחי שמו מה משה
אחרון לא בטלו מעשה יהיה הם אף אני לא יבטלו מעשה
מי נחי אמר הקפ"ה הכי לעביד ליתות שאול לא קשביק
שמואל ליתות שמואל לרזשר מרגנו לתרליה לא ליתות שאול
ולא ליתות שמואל כבר הגיעה הלכות בית דוד ולא הלכות
מלכות נחבירתה אפי' כמלא נימא אחר הקב"ה לקפצה עליו
שקנה ע"כ: והדבר קשה לשתוב כי איך ולמה יתבעל הרבי
כבר קבלה עליו זקנה וכי זקנים שבלתו הדור לא הי תבירין
לחזרני פרוין הוא רק בשם
ולכתי לא
קש

אמנם הענין הזה נבי ע"פ מ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש
המשנה על משלה אחר רחב"ב הרי הכי כנן
בנעים שנה ולא זכיתי שחלאר ינילת מנרים בלילות עד
שדרשה בן זומא כו' ח"ל אים שאמר רחב"ע הרי אני כבן
שבעים שנה ולא זכיתי שחלאר ולא אמר בן שבעים כי לא
היה בן שבעים אלא שביר לימים היה והיה מרבה לקרות
ולמנות ולאמור יום ולילה עד אחר תשב כאו ומרקשה בו שינה
ואני כוקן בן שבעים שנה ויש החלת הסינה נרגנו כמו
שבתבאר בגמרא ואחר נעיין חמיהה הרי אני אע"פי
שבזהלתי תתחבדתי עם אבני החכמה עד ששכתי ע"ו כן כבן
שבעים שנה לא זכיתי לרעת הרמז הנרמז בכתוב בחיוב קריאת
ע"ניתים בלילה עד שדרשה בן זומה עכ"ל: ולכאורה קשה דמנה
ליה לחרב ז"ל לפרש כן ולא בגמרא אמרו דמפום ואחריהם
ליה נסא ואחרוני ליה אמני הרי דרי מוזרתא הש"ם קאמר
הרי אני בן שבעים שנה ולא אמני שיגע בתורה הרבה אמנם
נראה שהוקשה לו להרמב"ם דהיכי קאמר רחב"ע הרי אני
בן שבעים שנה ולא זכיתי כו' דמשמע דמסתר שהוא זקן בן
שבעים שנה הי"ל לאכות ולנוח ע"ז ליה אמר לא נא זכה ומה
זו אמיתה שהרי נאמה לא היה זקן אמנם אלא גם נעשה לו
ואחרוני ליה אמני הרי דרי מוזרתא והוא היה בר אמני הרי
אין ולא ליתה ליה להרמב"ם לפרש כפי הרב הי"ב ז"ל
בלומר רחב"ע שהיה אבני כן אע"פ אזה לא זכיתי כו' אבל מפום
דאין זה אוכחה כ"כ מן סגם שהוא לאחוי לגאלות מגר מאמתו
אלא הנר שהיתבחנו נגיא ודאי שהוא מתבע בחכמה ורחוי
לגאלות וכמ"ש בגמרא כשהעבירו לרבן בתלמיד מגאלותו
ואמרו נוקמיה לרחב"ע והוא אמר הרי אני מפרק ליה
ולכך פירש כי אמתת מקרא ושכח הרבה יום ולילה עד שמשש
בחו ואחרקה בו שינה ובקן בן שבעים שנה לכן אמר בחמיהה
הרי אני כבן שבעים שנה ע"י שבעתי בחורים הרבה ואע"פ לא
זכיתי ע"ניתים בלילה עד שדרשה בן זומה עכ"ל: ולכאורה קשה דמנה
ליה לחרב ז"ל לפרש כן ומה לא בגמרא אמרו דמפום ואחריהם
ליה נסא ואחרוני ליה אמני הרי דרי מוזרתא הש"ם קאמר
הרי אני בן שבעים שנה ולא אמני שיגע בתורה הרבה אמנם
נראה שהוקשה לו להרמב"ם דהיכי קאמר רחב"ע הרי אני
בן שבעים שנה ולא זכיתי כו' דמשמע דמסתר שהוא זקן בן
שבעים שנה הי"ל לאכות ולנוח ע"ז ליה אמר לא נא זכה ומה
זו אמיתה שהרי נאמה לא היה זקן אמנם אלא גם נעשה לו
ואחרוני ליה אמני הרי דרי מוזרתא והוא היה בר אמני הרי
אין ולא ליתה ליה להרמב"ם לפרש כפי הרב הי"ב ז"ל
בלומר רחב"ע שהיה אבני כן אע"פ אזה לא זכיתי כו' אבל מפום
דאין זה אוכחה כ"כ מן סגם שהוא לאחוי לגאלות מגר מאמתו
אלא הנר שהיתבחנו נגיא ודאי שהוא מתבע בחכמה ורחוי
לגאלות וכמ"ש בגמרא כשהעבירו לרבן בתלמיד מגאלותו
ואמרו נוקמיה לרחב"ע והוא אמר הרי אני מפרק ליה
ולכך פירש כי אמתת מקרא ושכח הרבה יום ולילה עד שמשש
בחו ואחרקה בו שינה ובקן בן שבעים שנה לכן אמר בחמיהה
הרי אני כבן שבעים שנה ע"י שבעתי בחורים הרבה ואע"פ לא
זכיתי כו' וכדי לישב דבריו ע"ד הגמרא כתב שהיתה החלת
הסינה נרגנו כמ"ש בגמרא ואח"ש כתב על דברי הרמב"ם
ז"ל דגם לפרש הענין אל הטעם ולא היה זה כגם שהאריך
אל"ל דבר היצאת הוץ להיקש עכ"ל:

איך שיהיה למדנו מדברי הרמב"ם בלנו שאול היה חכם
גדול בחכמת הטבע ורופא מומחה ע"י יגיעה
בתורה היא מחשבת כחו של חרם ומרקש בו שינה ובוחלי שגם
אפשר שיהיה לו אפיכת מכחות ויבא ריחוק אל עמיו ועפ"ז
יטוב על כל מחאר מחבלה בענינו של שאול דס"ק קפ"ם
ליאות שמואל אחרעד מרגנו לבחריה יחיינו כמו שפירש"
שמה ח"ל מעבירה חיהה בו אמר הקב"ה אקפוץ עליו זקנה והי"
מע"ז זה אין מקום לתוס לרגון שהוא ישאירו שיגע נחורה הרבה
ותמה כחו נזרקה בו שינה והיה לו אביפת הכוחות ולכך מת
אחרעד ולא מפני שיגע ח"ו דבר עבירה ביהו משה"כ אם לא
היה זקנה קופצת עליו היו מרגנים אחריו מפני שיגע נחורה
משה כחו ומה הי"ל לאיות שיגע זרוקה בו שכן דרך האדם כאם
נזרקת בהם שינה אבל עכשיו שקפצה עליו זקנה יש לאמרת
שמחמת שיגע בחורה הרבה נחלש כחו ואח"כ רחיה שנזרקה בו
שינה אלא מפני דבר עבירה ח"ו מיה אחרעד לא היתה שינה
נזרקת בו: ומה גם כי נאמן שמואל שמעשיו מוכיחין עליו
שהיה אינו שרבה וכמ"ש והלך מידי שנה בשנה וסבב בית אל
וסבלבל והמצפה ושפט את ישראל שהיה הולך ומחזר ע"פ
מקומות ישראל לשפוט אותם בכל שנה והדרך מקצר ישר של
אדם וכרכחיב ענין בדרך כחי קצר ימי וחזקנה מוכחת עליו
בחשבון כחו אבל בלא שינה נראה שהוא עדיין בכחו וגבורתו
ואיכא לתיבה לרגון מ"ה זקנה קפצה עליו מרגנו מכות אלא

לחרבה ת"ו

כאחרון

באיפן שכמה גדולה מעלת הזקנה וכמו דגרסינן
בירושלמי פ"ב דבכורים וז"ל ת"ר סימון מפני
שיבה תקום וירא מלהיות מחלמיד אני ה' אני הוא שקימתי ממיתת
זקן חחלם בכל": וקדבר קשה לשתוב דמאי אחרת קנ"ם
לאחמוטינן שהוא קיים בכבודו ממיתת הזקן אחלה ואחלי
נפקא לן מינה הא אתן בדרין קבעה הפ"ע עלינו הוצה וירא לע"ל
יוכן הענין בהא דגרסי' בפר"ק דקדושין דל"ג רבי אלעזר
ורבי יצחק בר אבדי הוו יתבי אלוף ואזיל רבי שמעון בר אבא
ונקמו מתלמיד לאמר להו כו' בלום תורה בומרת מבני לומדיה
שנה לה כדלו אלעזר ואר"ח אין ת"ח ראשי לעמוד בפני רבו
פעמה שבוסק בתורה לייש עלה אבלי ופירש רש"י ז"ל תורה
שמחת מפני לומדיה בתמיהה לפי שעשוקי בדבר אלכה הוו
קרי לה לדיהו חור' פנאה לדודי קרי לומדיה לייש עלה אבלי
אלך ורבי אלעזר כל אלון דנייתי לה עכ"ל: ועפ"ז נאמר
דאמר שנה הקב"ה לבדנו זה סדין דלא נשאה אהלום עוסק
בתורה חייב לעבוד מפני ת"ח העובר עליו ולא שהוא נקרא
תורה הנה"ח נקר' לומדיה שהרי אמרו אמנו שהקב"ה בכבודו ובעצמו
שתורה דולים הוא ובא הוא נקרא תורה שכל התורה שמוחיר
של הקב"ה ולעפ"כ קיים מנוח מפני ת"ח זקן וכ"ש וקי"ו וכן בנו של
ק"ו לאדם הבוסק בתורה ס"ל שנקרא תורה חייב לעבוד מפני
הזקן ואת שקיים הקב"ה עמתרת זקן פירשו המפרשים ופרש
מחר"ן חביב בעין יעקב שזה אמר על אחע"ה שקיים מצות
שמילה לית זקנתו וירא אלוה ע"ם לבקרו ואיה יחבר וחשי"ת
בנב עליו ובחיב בסוף הענין ואבדים עוזנו עומד לפני ש"
ולדע"ל תקון סופרים הוא זה עכ"ל:

ואת זה ראיתי נסב שמע יעקב פרשת חיי שרה שרה
בס' דרוש שמואל נפרשת קרושים שהגיה בסם הרב
מוהר"ל משל לחכמי אחר חידושלמי אלו שנאשך לאת
דאמרינן נפרק ר"ל הלכתא אין חולקין כבוד לתלמיד בפקים
הרב והלכתא חולקין קבוד הלכתא הלכתא ל"ק הא דפליג
ליה רבינה יקרא הא דלא פליג ליה רבים יקרא: ואם
ת"ל ודאי הוה פליג ליה רבים יקרא: בזה א"ם ריקרא וסיעתו בלו
על מקום ואחרון בטעמם ראין חולקין כבוד לתלמיד הרב
ואל זה רמזו בדברים ואמרו לגיסה הרב לכם ראיינו יש לפס רב
שחוא הקב"ה כי כל העבדים כולם קדושים וכתובים ס' וכיון שכן
כבבינו ראי ואין יכולים לחלוק בכבוד לגם דאין חולקין כבוד
לתלמיד בחקים הרב וכל אבן שאתם בעצ"ז אינכם יכולים
לאחכבר ובגוב חתנשאו על קצ"ם ואז ויאמע משה וכשמעו
תשב כאן ויעול על פניו דהיינו נפנת פניו שחשרוחו אחל כבוד
לפנמו בפני רבו ואח"כ ויבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר
בקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו דהיינו
שיודיע הקב"ה את אשר לו והקריבו אליו ואיכון שבן הרי מליג
ליה רבים יקרא ואז חולקין לו כבוד מן הדין ועוד לה אמר
יגאר בו יקריב אליו וא"כ הרי בבוד זה לא מחמת הזקן כי אמת
ה' ותאנו יש זו אלו חבדים ואין אנו עוסק הכבוד הזה עוד
אחר שאמרו לא בני לוי אמעבו מנכם כי שבטיל אלהי ישראל
אחכם מעבדת ישראל להקריב אחכם אלא דאיתו הן אלו
מעבדים מכם שאינו אחם הבדיל ה' אלהי ישראל אחכם
להקריב אחכם אינו ופליג לבו יקרא לכ"ם אלו שולחי מליג לה
יקרא ואיסכן הן הדין בכבוד זה חולקין כבוד לתלמיד במקום
הרב:

דרוש

למעלת ההספד הקבורה

בגמרא בפרק אלו נאמרים אמר
רב כל המתעצל בהספדו של מבכה
אלו לקוברו אחיו שנאמר ויקברו
אותו בנבול אחלו במאמנת פרובהבר הפרים מצפון לבית בעש
מלמד שבעש עליהם הבל להודבן ל"ר חייא בר אבא אמר רבי
יוחנן כל המתעצל בהספדו של חבם אינו מחריך ימים פרש
נגבר מדם שנאמר בעלחמה בעלחמה תריבנם ענ"ל:

מתא ודמתא בחוריתא כי אמי יומא
חל"ם נפשא יש"ל דומ"ה: בעת מצוה
ע מיתה לעת מצוה ע קבור באעלי
אומה: וספיקא הוי לי מאם בריונא חלא בוצה וכליתם: אלא
מבו כמרם דתעיר וקביר באעלה הלדמ"ם: הלבה ע בעלמה:
ויספר יסבדוניה הלי סבדיה אלי עבידתיה אפני מה: אלי
מאום יקרא דמיי אלי אמרת בשנת"ל: ואלי בעית ליחמ ע
מאום יקרא דבכלי נגר שמא: תסתיים מאום יקרא דיניה
דאיתא אמור רבנן בעומא: הבה נאתי נימא כיה מלבא
בעלפא כל שחוא בלפונה בעלמא: ליחמ בסנהדרין פ
נאמר הוין רפ מ"ו אינביא לאו קבורה מאום בזיונא הוא אלי
מאום כפרה דמיר רש"י ותוספות מאום בזיונא דקרובים אלו
מאום כפרה פירש רש"י כי הילי בתחילות ואמרינן בגמרא למאלי
נפקא מינה דאמר לא תקברום לחוא בגריה אלי אמרת מאום
בזיונא הוא ולא כל כמיניה דבזיון הוא לקרובי אלי אמרת
מאום כפרה הא אמר לא בזיונא כפרה אלי כו' מ"ם ומפרש

ל"ב בני ישראל וקברו אותו לאחיו כן ירבעם שיהא נזיר לי אמרת כי היכי דתחוי ליה כפרה הנך נאי שאר בית ירבעם לקברו כי היכי דתחוי להו כפרה ודאי הלי דנזיר הוא תחוי ליה כפרה הנך דרשעים ניתנו לא בעי קב"ה דלהוי להו כפרה ולא אי אפשר הכעיה הכעיה והדר אינצא להו הספידה יקרא ואיי הוא לו יקרא דשבטי חוא לאחלי נפקא מינה דאמ"ל תספרוה להחוא בגרא לי נמי לאחוקי מיורשין מי לאחוקי מיורשין על ערחן שכר הספדנין לי יקרא דשבטי הוא מי אמ"ל לא תספדוהו פייתינן ליה ואי לא אמר ואמרי יורשין לא ניחא לן בפיתן לחו פלי יקרא דאיי הוא לנדים לא פייתינן ליורשין פייתינן מלי כו' ח"ם וספרו לו כל ישראל דאביה ואי אמרת משום יקרא דאיי הוא הנך ניח ירבעם בני יקרא ניתו מתאיפה ואלא כל בית ירבעם רשעים היו זולי ניחא לחו לנדיקי דנחייקו נאו אינשי כו' ח"ם בנדקייו אומר בשלום תמות כו' ואוי אדון יספדו לך ואי אמרת משום יקרא דאיי הוא אלי נפקא ליה מאיה ודאי אמרי קמי ליה לחייקרו נך ישראל כי היכי ד' דאחייקרו באנהתך ח"ם אמר לחו דני לא תספדוני בעיירות ואי אמרת יקרא דאיי הוא אלי נפקא ליה מינה קסבר דנפ לחייקרו בי ישראל סבי פורתא ח"ם דני נתן אומר סימן יפה לאת שנפרעים מאנו לאחר מיתה מת שלא נספד ולא נקבר כו' אמר ר"ש בן לקיש ר"ש עכ"ל:

ותרב בגדול כמו הרב"ה בפ' אהבת עולם דף קכ"ט וק"ל מנדול תושים בהלי סוגיא ואדרי מנייטו שהי"ל מר על אחרי דתלמודא בגנותו לא עבמו מנעיא קמייתא לנעיא בתרייתא דבתרייתא קאמר בם אדי שעמי לא"ל דקאמר" בעיא קמייתא דקבורה לא קאמר בם הלא הר טעמ"ד קאמ" לא תקבורה לחוה בגרא ולא קאמר בם ח"ג לאחוקי מיורשין דפתם נמי שייך אלי טעמא דאם הוא משום בזיונא דקרובים לא מפקינן מיורשין ולא מפקינן מיורשין ולא הוא משום בפרם מפקינן מיורשין אבל אחרת חל קנייא ליה דמיאך בנעיא דקבורה בני לאמשם מוספדו בל ישראל וקברו לאותו לחנייה בן ירבעם ואי אמרת משום כפרה הנך נמי לקברו כי היכי דתחוי להו כפרה דמשום בנעי לאמשם ומשום בזיונא דקרובים הוא ואלא לי אמרת משום בזיונא דקרובים לא הו"ל ניקבר אחיה בן ירבעם כי היכי דתחוי בזיונא לבי תירבעם הנך בני יקרא ניתו בחמיה כמ"ש בנעיא הספידה כד בעי לאמשם מוספדו לו ראשום יקרא דשבטי הוא ואי משום יקרא דאיי הנך בני יקרא ניתו עכ"ל:

נאחשבה נדעת לחרץ על חסחי קושיות הנ"ל ואחשבה אלחה דשרא לתרוייהו בדרך פשוט והוא ע"ב א"ב חתוספות וז"ל קבורה משום בזיונא לו משום כפרה על כרחין איכא כפרה כדאמרינן לקמן בפרק ר' מיחות כפרה אחיתתי הוי מכי חזו נערה דקבדה עורחא אלא אפי' איכא בזיונא וכפרה מבעי ליה מי עקר עכ"ל. בזה חו לקו"מ דלקו" קמייתא דאמאי לא קא בעיא קבורה ח"נ לאחוקי מיורשין כפי דברי התוספות הנ"ל מצי לאימר הכי משום דאפילו בימא דקבור משום בזיונא לחו כל כמייהו דיורשי שלא לחוני על קבוריתו דאל בם כפרה איכא לאת אלא הנפקותא הוא לי אמר מיחו לא תקבורה לי משום בזיונא לחו כל כמייה לנשת לאחיסיו ולא משום כפרה הם אמר לא בעיא הספידה לי משום יקרא דאיי יקרא דאיי הוא לחוך בעיא דשבטי הוא יקרא דאיי וחרי נפקותא לי משום יקרא דשבטי הוא יקרא דאיי וחרי נפקותא איכא דקאמר לא הספדוה להוא בגרא ח"נ דהיורשין לא בעי לאמשם ולאחוקי מיורשין וגם קושיא אנים לא קאי דשפיר

מפיש בנעיא דקבורה מוסבדו לו דאנים כן ירבעם דמשום בזיונא דקרובים הוא העקר ולא ק"ל לי אמרת משום בזיונא אבר בני יקרא ניתו דא"ל לחו בני יקרא ניתו מ"מ קברין ליה משום כפרה דיהיה כמ"ש התוספות דאיכא כפרה עם בזיונא וליכא לאקשוי דא"כ אנר נמי לקברו כי היכי דתחוי להו כפרה כי היכי דפריך בגמרא לי אמרינן משום כפרה דאחי הם ליה דעקר הקבורה נהקב"ה משום כפרה איכא למפרך הנך נמי לקברו דתחוי להו כפרה אבל לי אמרינן דעקרא לא נתא משום בזיונא אלא דיהיה דנדיק הוא אחוי ליה כפרה מ"מ לדיסו דרשעים חוי לא נתנו נקבורה אלא דתחוי להו כפרה משום דעקר הקבורה לא הוי משום כפרה דכיון דהפסדה הוא לא מפילה לא קפיינן אכפרה דרשעים אכל לדיסיה דצדיק הוא קפדינן אכפרה דידיה אלא דהוייא לא מפילה כך פלא בפתחב"

לפני אחרן לקושיות הרב מהרש"ל הנז"

שבתי ודאה סהר"ב ל"ל עצמו מי' לקושיא הא' כמו מתיבנו ע"כ דברי התו' ופי' שהתוס' הרגישו נקשיא א דאמאי ל"ל לאחוקי מיורשין ואי ע"כ איכא כפרה בלחוד ולעולם מפקינן מיורשין אכל לקושיא ב' לא מי' כן אלא נאי לי דרך אחרת והוא דאמאי דפשיט מוספדו לו כנ' דאנים ל"ל דהפוסק סובר דזולי ניקם מהחם דקבורה משום בזיונא ואלא שהנוחרים לירבעם רשעים היו ס"מ וספדו לו כל ישראל דקברו אותו בחיי מיה ביום בזיון לכל ישראל נמה שהדיק לא נקבר דאחם אחר אחיה מת:

ולכאורה קשה שעדיין לא הפסדה מקושיא זו דהא בהשגות אכתי קשיא דמאי למעבד אחם מוספדו לו דאנים פלי אחרת משום יקרא דאיי הנך בני יקרא ניתו ולכי דבריו דאנים שמת הכל בקרוניו ואיכא יקרא דכל ישראל אי קאמר פלא בני יקרא ניתו דהא יקרא דכל ישראל הוא ולאו דבית ירבעם בלבד שהם רשעים:

אמנם זאת מצאתי להרב ז"ל לא"כ כפנא לכאר בעיא דהספדה ומאי דבעי לאמשם מוספדו לו בחם פלאי אחרת אשם יקרא דאיי הנך בני יקרא ניתו אלא כשבקרוניו בני יקרא הא לאו הכי לא"כ אהאי הוא נדיק לא שיך לאימר יקרא דאיי ולהכי אדיך הנך בני יקרא ניתו ולכי דבריו דאנים שמת הכל בקרוניו ואיכא יקרא דכל ישראל אי אקאמר פלא בני יקרא ניתו דהא יקרא דכל ישראל הוא ולאו דבית ירבעם בלבד שהם רשעים:

אמנם זאת מצאתי להרב ז"ל לא"כ כפנא לכאר בעיא דהספדה ומאי דבעי לאמשם מוספדו לו בחם פלאי אחרת יקרא הא לאו הכי לא"כ אהאי הוא נדיק לא שיך לאימר יקרא דאיי ולהכי אדיך הנך בני יקרא ניתו ולכי דבריו דאנים שמת הכל בקרוניו ואיכא יקרא דכל ישראל אי אקאמר פלא בני יקרא ניתו דהא יקרא דכל ישראל הוא ולאו דבית ירבעם בלבד שהם רשעים:

נאחשבה נדעת לחרץ על חסחי קושיות הנ"ל ואחשבה אלחה דשרא לתרוייהו בדרך פשוט והוא ע"ב א"ב חתוספות וז"ל קבורה משום בזיונא לו משום כפרה על כרחין איכא כפרה כדאמרינן לקמן בפרק ר' מיחות כפרה אחיתתי הוי מכי חזו נערה דקבדה עורחא אלא אפי' איכא בזיונא וכפרה מבעי ליה מי עקר עכ"ל. בזה חו לקו"מ דלקו" קמייתא דאמאי לא קא בעיא קבורה ח"נ לאחוקי מיורשין כפי דברי התוספות הנ"ל מצי לאימר הכי משום דאפילו בימא דקבור משום בזיונא לחו כל כמייהו דיורשי שלא לחוני על קבוריתו דהא בם כפרה איכא לאת אלא הנפקותא הוא לי אמר מיחו לא תקבורה לי משום בזיונא לחו כל כמייה לנשת לאחיסיו ולא משום כפרה הם אמר לא בעיא דהספדה לי משום יקרא דאיי יקרא דאיי הוא לחוך בעיא דשבטי הוא יקרא דאיי וחרי נפקותא לי משום יקרא דשבטי הוא יקרא דאיי וחרי נפקותא איכא דקאמר לא הספדוה להוא בגרא ח"נ דהיורשין לא בעי לאמשם ולאחוקי מיורשין וגם קושיא אנים לא קאי דשפיר

פוינא דקרוניים וחנך לחו בני יקרא ניתו ולא חיישינן לבזיונא דבו"ל כפרה דאא הדב ז"ל אייתו קסבר דאף לי אי אמרינן משום בזיונא מפקינן מיורשין משום דאיכ לא כפרה וחיישינן לחיבוטא טעמא דכפרה ובזה פוא דקמאני לקושיא קמייתא:

עוד זאת מצאתי לפר"ב שמות חיים פרשת חיי שרה שלמד מדברי התוס' הנ"ל דאבי נמי מצינן למימר בבי בעיא דהספידה לי יקרא דאיי לו דאבי דבל פרשין אינא יקרא דשבטי אפילו הכי מבעיא ליה מי עקר דשבטי מו דאיי עכ"ל. ודבריו תמוהים שפרי בעיא דהספידה אמרינן לאחי נ"מ כו' ח"נ לאחוקי מיורשין ולי אמרינן דלעולם איכא יקרא דשבטי ח"כ מין לי אמרינן דהעקר הוא משום יקרא דשבטי מין לי אמרינן משום יקרא דאיי אין מיורשין יכולים לאחר לא נתן שכר הספדנין דאא לעולם איכא יקרא דשבטי ג"כ ולאו כל כאינישו לבזותו כלל לא"ב דהעקר הוא משום יקרא דאיי וא"כ אין נפקותא דלאחוקי מיורשין לפי פירושו ועוד דכפי דבריו היכי מבעיא בנמרא מנדקיו ורבי דאי אמרת משום יקרא דאיי אלי נפקא ליה מינה הא לפילו לי אמרינן דהעקר משום יקרא דאיי איכא נמי יקרא דשבטי ואיכא לאימר דה"ק לי אמרת מבקא לחו לנדקיו ולרבי עוקא ולכא לאימר דה"ק לי אמרת העקר משום יקרא דאיי אלי נפקא ליה דהיינו לא נפקא לחו חלא מעם מזער זה אינו דסא ליגבא דאלי נפקא ליה מינה אשמע דלא נפקא לחו מידי כלל כלל לא ועוד דכפי דבריו סורא קושיא לרוכתא שהקשה מהרש"ל דאלי לא קאמר בנעיא דקבור דנ"מ נמי לאחוקי מין מיורשין כיון דלרבים אין חילוק בין בעיא דהספידה לבעיא דקבורה כלל דכמו דבבעיא דקבורה לעולם איכא עפרא ה"נ בבעיא דהספידה לעולם איכא יקרא דשבטי ושנאת דשני מהרש"ל עלה חזל נים כמינן. ועוד דהתוספות בעצמם שכתבו כן בבעיא דקבורה אשמע מדבריהם שאינם אומרים בן בבעיא דהספידה שהרי כתבו וז"ל הספידה יקרא דאיי פתמת דאמרינן בפ' הערל אל אחול ואל בית הדמים אל אחול שלא נספד כהלכה ולא משום יקרא דאיי הרי הרי מחלו ישראל על כבוד שלא הספידוהו עכ"ל. ולא ליחא כפי דברי הר"ב שנות פיים מאי מקבו אחול הא אחי לא אמרינן משום יקרא דאיי איכא נמי יקרא דשבטי ובשביל כך נעשו שלא הספידוהו ערלאי אלא אלי אלא לית לך לאימר דדוקא בבעיא דקבורה הוא דאמרי הכי אלא בבעיא דהספידה כל זה כתבתי לבלורה לעשים שתתים דמהרש"ל בדברי התוס' בבעיא דקבורה לעולם מיישינן לכפרה לאפיקי מיורשין:

אמנם הגיהה חלני צאחת מדברי התוספות דלאו הכי הוא שבתבו וז"ל קבורה משום בזיונא לו משום כפרה ע"כ איכא כפרה כו' אלא אפי' אי איכא בזיונא ובפרם מבעי ליה מי עקר עכ"ל ואם איתא דלעולם מיישינן לכפרה הכי מו"ל נמי הא דאיכא כפרה עכ"ם מבעי ליה אם איתא לטעמא דבזיונא נמי דאלו הוא אשתמש דאם מיישינן לכפרה לעולם מבעי ליה מי עקר ואם אמרת דאם מיישינן לבזיונא נמי ו"מ אי אמר לא הקבורה לחחזא בגרא ח"ל משום בזיונא לאו מל כמיניה אי אלינן הוא לקרוניו עכ"ל דהיינו לומר דגם קרוביים איכא בזיון ואם משום כבוד בגרא ס"ל הכי שכתבו אבל אמר אמר דגם ס"ל הכי אמר אמר אמר

לבדם מדבריהם משמע דלא נקבר כלל אין לו בזיון ולא חולי כפרה וכ"כ בפי' בעל אמת אין לו בזיון כו' •

אמנם נלמת דבר זה לחי חמשר לשמוע דמי יוכל ל להכחיש המוחש דאין בזיון לאת עצמו בלא קבורה מדרי הוא מסריח ונרקב ונכנס כבר בני מות וכמ"ש רש"י והוא פשוט וברור לעין כל •

לכן נלע"ד לומר דכונת החו' הוא ומה שלא נקבר בלא אין לו בזיון לגד אלא קלון וקנף ברור ומשם אין סיוע יפה ל' שבפרשין מתכו בזה מעול כיון שאות שונא תמוד הרגם חבל מי שלא נקבר לפי כבודו יש לו בזיון מעט ום מן יפה לו שבפרשין בזה"ל מתנו דשבא ליה בנדי ליה כדי שלא יכרשו מתנו אח"כ בנחיים בעונש חמור וח"ל בסוף חבל למת אין לו בזיון אם כופר בל המנה בכבוד ע"כ כבר מרמ"ל ז"ל בהבאותיו הביא שבנ"ל חבל למת אין לו בזיון אם לינו שוכב בל המנה בכבוד ע"כ ובא ודלי שהרב ז"ל ברבים בזה שכתבנו אלין הביה כן ופי' דבריו ז"ל שבאו חתי לתת שעב"ל אם לינו נקבר לפי כבודו אמלי אין לה כפרה וזמה כתבו דאין בזיון אם לינו שוכב בל המנה בכבוד דהייטו שהיו רבינים בקברים בל המנה אז בחרונות לכבוד ואם לינו נקבר לפי כבודו אין בזיון ומשו הני פו"ל בכפרה וכפ"ל מכאן אתה למד בש"ר אמי שלא נקבר כלל דאז"ל בזיון עונה הבא וקלון יתמה וע"ש הלמו כבר מקום ישוב נתני קוטי דהוינן בתו דמש"ם לא קלמר בכבוד הקבורה דל"מ נתי אלין לחפוקי מיורשין אמוס דקף אם נאמר מאמוס בזיונא דהוינו דקרים לאו בל כמיניהו דיורשין שלא לתת סכר קבורה שסרי עשי ליכא בזיון נאי לתת אלף ופי' בזיונא דקלמר בבדרא הוינו נקדובים הוא כדי שנא' דלי לאחר ליכו לא תקברום לא נייתין ליה ולעולם דליכא בזיון עונה וקלון לתת לף שלא נזכר בגמרא ולא"כ דלאו דלאו בל כמיניהו ויורשין הלא לתקבדים • ונראה נתי קושיא כ' דבשר פשיט מלינא דכתיב ביה וקברו אותו בזיונא הוא דלי אלא אמוס פרים הוא נתי לקברו דאמרו ליה כפרה ול"ק ולי אמר בזיון אחרינו דקרא ניהו והלא כל כתי ידבעם רשעי בזו דאם א"א לתת בעמו כ"ש דסר"ל בזיון וקלון עוכא ומשבח בזיון דאם כתן לקבורה לף דאיך לאו עם איקרא ניהו וזו דבור ופשוט לע"ד •

והנה אחו' לאמר דלקבר אשלום שלא נספד כראלפס דלי אמוס ויקבל דאיי לתת נעבנו חייבו בחי ב' בשלמי מלך דליכא בזיון טפי לגבי שלא נספד פהלכה עכ"ל • וה"ב מהרש"ל בחידושי אגדות פ"ד מחוס' הלנו פתב ז"ל וכן ז"ל לאת דפרק הלורב בני יהושע סבבו עליהם אבל לורבים של שלא נספד ולתני' הוי שקרת דחיי מלך בזיון עכ"ל •

ובזה הנראה לשון הש"ל שם כמלאכה שהתלנו אלא דגרסינן הכא ת"ר יאמרו אמר רב כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקברו בחיו שנאמר ויקברו אותו בגבול בחלקו בשמה קרא נבר תרי מפרון אבר בעם אלא פרגם עליהם אחרי לאורגם ע"כ • וכתב הש"ל ז"ל ויקברו אותו בהוסב בחיי ב"ר • והמפרשים מתקשו בזה אלא אלמרנו דש"ל דבהוסב בחיי ז"ל קרי בי דב סוא ובמס בהקדיבו מדבריו דשלא יבא על בנין דנאבר בזמנה שבתקבה בש"ל נראה דמתעצל בהספדו ראינעבא לו הבעיר יקרא בחיי לי דשבני הוא שהרי ברגש עליהם אחר להקבר אם לא מכבא ויקרא דשבני הוא שהרי ברגש עליהם אחר לאח

דרוש למעלת הספר והקבורה

פרבי עקיבא אזל לי חיינו רב ח׳ דעבד עובדא בדבר ח׳ ולא
מצינו לו ראיתי קאמר לם לא שמעתא ולו אחזו מאריה
דהאי שמעתא הא ודאי לא ריגין בה מעשה רב משום ד
דאמרינן דודאי עשה עפ״י דברי חכמים אחרים אז דעביד
ליה דיוקא חכי ולא יש מחלוקת בזה כיון דלא אצינו לו עדבר
פנה וא״כ א״נ דברים ור״ן דאיתין להו דקא עבדי עובדא ולא
איהו קאמרי לא שמעתא אלא עבדי עובדא אחת עשיתא
דאמרינן בה מעשה רב ודאיה לדבר מצאתי בם הגיכות בגלם
מחניא דגיכאות דפ״ק אינעיא להו בגמרא אי חייבי לתרי
ילחק וקא עשים לה מעשה ראיהו שרי דנפקי מחוזא
ובחיב בהו חבי בר נגלי ונגלי בר חבי ואבני עמו דבא בר אנום
ערי וחבי בר נגלי ונגלי בר חבי בחוזא שביתי שונא ואע״ג
שהיה יכול לעשות מעשה דקתני וכל מעשה ב״ד הי״ן יחויר
ניחא ליה לאחויי מעשה משום דמעשה רב ואח״ה אחם דלא מצינו
שדברו חכמים אחרים בזה אלא רבא בר אבוה הוא דעביד
עובדא מדעתו ולא מצינו נמי שום כן ע״פ חכמים אחרים
ואפ״ה פשטינן מינה ולא מעשה משום דהו״ל מעשה רב וס״ל
דומה גדולה להא דרבים דר״ן דשמעתין ה״כ ודאי מחוורתא
כדאמרינן דוקא דיוקא דיוקא דמצינו שאותו חכם חולק עם אחר ועשה
מעשה ע״פ עצמו לא אמרינן בה מעשה רב אבל היכא שאין
אחם עשה מעשה ולא איהו אחרים דשמעתא ולא מחלק בה
עם שום אחר הא ודאי דאמרינן בה מעשה רב וא״כ הדרא קו׳
לדוכתא דהוה ליה לחלוחי לאמרינן מעשה רב דרבים ור״ן
הסכנר׳ יקרא דחיי ודשבני קוה שני מעשנם אז כריתא •

ונראה לע״ד לחרץ לבולהו פירכי ונבא על ראשון
דאשון דאחמר בגמר׳ והיינו הא דמחוי ר״ח כגון
הספירה יקרא ליה דיה דה דאיתן דאשון אחבלתי אם ימות
אדם ח׳ כמו ר״ל לא קשיא דתיבשום מסכת והספירה יקרא
דשבני הוא משום דאבחי איכא למימר דהספירה יקרא דחיי
הוא והא ראחמר כ״ע אם ימות אדם אחר כר״ל אלו משום יקרא
דיהיה דאיתא שהוא אדם גדול עד שנאמר דהספירה יקרא
דשבני הוא אלא משום דבחכם שאת ודאי איכא יקרא דחיי
דחכם שאת הכל בקרוביו הכל אוצין עליו הכל קורצין עליו
בר׳ זכיון שהם בקרוביו מתייקרו בהספר שלו כמו יורשיו ולכן
אחוי ר״ח כגון הם גדולה שאת אדם גדול כר״ל דמתייקרי ביה
כ״ע ואחר לגי כגי אחא להספירו וכיון שכן הא דאמרי ר״ח אם
ישות מת כמו ר״ל אלו דבריו ס״ר אחים והוכר שקול דאפשר
לפרש דהספירה יקרא דשבני הוא ושל״ה אחו כ״ע בהספר של
ר״ל לפי שהוא אדם גדול ונאים לכבודו ואחשר לוה לאחיך ניסא
דהספירה יקרא דחיי הוא ולכן אחים כ״ע אם ימות ר״ל לפי
פיש יקרא דחיי לכל ישראל שהכל בקרוביו וא״כ ליכא למשאב
מינה לפי פי׳ זה לי יקרא דשבני לי יקרא דחיי הוא ולפי פי׳
אחר אפי׳ אם ימות מת בביית ר״ל ור״ח לא הישבום מיהו
דהספירה דחיי הוא דה״ל ליכא אחם יקרא דשבני משום דאכתי
ליכא למיתר דיהרא דשבני הוא ואם אחוי ר״ח אם ימות מת
בביית ר״ל לאו לפי שכל בית ר״ל הוי בני אדם גדולים אם
אחו כ״ע אלא לפי שכל בית ר״ל אחים מריחו של ר״ל אחו כ״ע
ונשיהם יגיעים עלכן אחם אחים מריחו דמיה דהוא שהוא יקרא דחיי דשבני
לספירו משום יקרא דחיי דמיה דמיה שהוא יקרא דשבני וכיון
שכן דבריו של ר״ח ור״ל דמחוי אם ימות אם בביית ר״ל ור״ח
בסתם הן עיקרין דאיכא לפרושי שאלי כל העולם משו יקרא
דיהיה דשבני שהם מרוים ר״ל שכולם בני אדם גדולי ממשאה
דמה ליכא לתרוצי משום יקרא דחיי דר״ח ור״ל שהם אנשים
גדולים ואחו כ״ע לחספר לחת אלהים וא״כ אחרי מסת ליכא
משאב מינה לי יקרא דחי לי יקרא דשבני הוא ולפיכו ג״

שהנאלו כגון דקאי דאחזו הספר ר״ל ור״ח דמשמ״מזה דיקרא
דחיי הוא שהוא ר״ל שיושב בחוצו הספר לזה לחסר לות בהם
פי״ל דאם שעם היכא דקאי ר״ל ור״ח בחוצו הספר כנוף ולחו
כ״ע אחריה הלא דבר הוא אלא נראה לומר דה״ק הספירה
דקאי ביה ר״ל והוא העקר בחוצו בספר שהוא עומד ומחשם
לת הספר ודורש לל המחים אחו כ״ע בשמוע הדרשא אלו
ונעשם אחרי פיו ואפי זה ר״ל דבעבין הספר לאחי איכא
למבעי לי יקרא דחיי לו דשבני לבל לענין הגילה שבלים בני
אדם לל הספר הוא משום כבודו דר״ל בשמוע הדרשא אם
לו נאחר דרך אחרת לפי פי׳ זה דאפשר לי יקרא דחיי הוא לו דשבני אחכם
איכא לאסתפוקי הספירה לי יקרא דחיי הוא לו דשבני אחכם
פיינו כ״ע אחו להספירה דקאי ביה ר״ל משום שרואים דר״ל
אולך לספיר לאחוחו אדם לי משום יקרא דיהיה ומיחא לי
משום יקרא דחיי והיה אם שיחיה מ״מ כנוף ואחר כ״ע אחרים
דאחו אחרו דאם ר״ל שהוא אדם גדול אולך להספר לבבר לו
לאם לו ליורשיו אלא אם נעני בחרים לבו ונלבב בחורתו
דמי רבם ר״ל יגעה ובא להספר ומינו כולך אחרי •

אמנם אפי הספירה מאי עבידתיה לי משום יקרא
דחיי לו דשבני אבחי לא שאעין מינה דאיכא
לאמר הכי ואיכא לאמר הכי ומעתה הגרא נגא לבאר דברי
דרבים ור״ן דקאמרי לי משום יקרא דיהי לי משום יקרא ד
דאיתא אחו כ״ע אם ימות אדם אחר כר״ל אלו משום יקרא
דיהיה אחו כ״ע הייגו לומר דגזה הספר לא נפקא לן מידי
לאסתפוקי לי יקרא דחיי לי דשבני דבין לי אמרינן הספירה
יקרא דחיי הוא והאי הספיר׳ לי יקרא דחיי הוא בין לי אמרי
האי הספיר׳ יקרא דשבני הוא והאי הספירה אמי יקר דמיתא
הוא בין בבי ובין הכי בזה הספר אחו כ״ע משום דחיי לי יגעי
אלהים בר שיהיה הספר הם אלים לו משום כבודו לו משום
כבוד אמת ולכן לא משמה בגמר׳ אחר לאחר דאינעיא לבו הספירה
יקרא דחיי לו דשבני אחני עובדי דרבים ור״ן • הבן אמנם
הוא דאחי דקאמרי דרבים ור״ן לי משום יקרא דיהי לאו הייגו
לומר משום כבוד כדי לכבדו אלא ר״ל משום יקרא דיהי אחרי
שכבר לנעל אחסתר הלים אי אחיה לו דאחי לו דשבני אחו
כ״ע ובכון אחם רואים אחני אבבר ומספיר לנעלי הספר
מימר קאמרי שנעלי הספר הם דאחוים לבנדם כיון דדברים
לא לאסתירם וכן משמע בגמרא דר״ן דאסתרים לאסור מדבנן
דקאמרי לי משום יקרא דיהי ובלאחת לא משמע אחם דאחוה
מרבנן הוא קרוביה דר״ן וא״כ אחי הלי דקאמר משום יקרא
דיהי ואם לא לי אמרינן הספירה יקרא דחיי הוא הייגו לבני
אמת ולאשפחתו אלא כפי מה שפירשנו דפירוש יקרא דיהי
הייגו אם אחי עושה לבעלי הספר לי משום יקרא דחיי משו דאיכא
לאמר לי משום אחכא דהספירה אמת ביה יקרא דחיי משו דהא
דאמרינו משום יקרא דיהי לאו למימרא דהספר נעשה משום
כבודו שהוא יקרא דחיי אלא ר״ל שבעולם אחים משום כבודו
אחני מכבר לבעלי הספר • ולעולם אימא לך דבדברין יש
לאסתפק בענין הספר בעצמו משום מאי הוי דחיי לו דשבני
דאחי דקאמרי לי משום יקרא דמיתא הייגו לומר משום יקרא
דמיתא בעצמו בלא כבודו אבל בעצמו מכובד ובאחים כאחיו

פרנס

דרוש למעלת הספר והקבורה

פרנס בני אדם ומהכבה ליה לאפשר נמי דהספיר׳ יקרא דשבני
משום דאיכא לבבודו אלו דקאמר יקרא דמיתא בשני פנים
לו יקרא דקרובי ויורשי המת לו יקרא דשבני בעצמו • עוד
אפשר לברם דאלו דקאמרי משום יקרא דודי נאו על ענין
הספר קאמר שהוא יקרא דודי אלא דנגנו לומר משום יקרא
דודי הייגו שנאי לעמוב הדרשא אלי אחני דורש על המת אחו
כ״ע ולעולם דעקר הספר הפיק׳ הוא מ״ע הוא לי אמרו יקרא
דחיי לו יקרא דשבני ומה שנע״ל אברם כי הכי דלא חיקני
אחלי סוגיא לפהיה דאינעיא לן לי הספירה יקרא דחיי לו
דשבני •

אמנם אפי לדודי קשיא לי דאמאי לא משמה דהאי
הספירה יקרא דשבני הוא אבל דאמרינן נמה
שבת פנ״ג אל״ר יאנוה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב
מהספירו אל אדם ניכר אם בן העה״ב הוא אם לאו ופרש״
מ״ל שלם כבר מה הכל בוכים עליו ומודידין דמעות ומספרי
בשבחו ע״כ • הרי לך בהדיא דהאי הספירה יקרא דשבני הוא
כי ממנו נדע אם אותו המת הוא בן העה״ב אם לאו ואין לך
כבוד גדול מזה •

ודאנה אמת דלזה היא אפשר לאמ״ שהדבר בשום ופרוד
סכן הוא הדרך דאין אומרים בהספר אלא דבריו
של מת ובכתו ובחדיה אמרינן בסוף ברכות בשם שנפרעו אין
המתים כך נפרעים בן הסמדנין ומן הענוים אחריהם נפי
משבחין את המת בדברי שאין בו משמע לדרך ההספר הוא
לשבח את המת וכן בכאה דוכתי בגמרא אבל דבתה עליה
הזהל מפרנסה כולם הם שבחו של מת וכן בהלל הוקן כמתמ
אמרו עליו אי חסיד אי ענוי מתלמידיו של אהרן ואין צריך
דאיתא לזה תרגם בשאתו ובפרש אם יהיה הספר בשבח המת
דבשעה זה אמרו אמרו ובפרש אם יהיה הספר בגנות המת
ולא אמרו אמרו אלא אמרו אמרו אמרו

דרוש למעלת הספר והקבורה

שפרוס שכל אביו ואמו המדה מעתה ה"ן מנונה לפי שנאמת
הוא חייב להספידם ולקונן עליהם הרבה אבל אם היו נשמים
ה"ז אינו על מעתה ומדה מעתה ה"ן משונה לפי שאינו עושה
אלא לכבוד אביו ואמו בזה יבא על נכון על זאת יתפלל כל
חסיד אליך ה' אלהינו מי שהוא חסיד ויראי הוא מתירא שמא לא
ים בירושו ויקונינו עליו הרבה וה"ו יעצמו עליו לכן הוא מתפלל
לעת מצוא זו מיתה לעת מצוא זו קבורה ה' אלהינו שיתן מעטו שיותר כבוד הוא לו
שיתה ימלא הקבורה ה' אלהינו שיתן מעטו שיותר כבוד הוא לו
מנקר בחיים מעיעמוד הרבה ולא יסבירנהו הרבה וכ"ת
דאלתי נעבשים עליו ת"ו נמה שמדתים מעטו לפי שהוא חסיד
ותייבים הם לספוד ולקונן עליו הרבה והי דומיא דאביו ואמו
שמדתה מעתה ה"ן מנונה לו"ל רק לשטף מים רבים אלו יבא לא
יגיעו ה' ה' מנונה שהוא מתפלל שיתן מעטו היינו שיתרע עת
הגשמים וכדי שלא יגיעו אליו המים רבים ידחו מעטו ובזה
לפי' נאלינו ואמו המדתה מעתה ה"ן משונה וה"ל הכא ו"ל רק
לשטף מים רבים אליו לא יגיעו ה' ה' מנונה שלא ידחו מעטו רק
כדי שלא יגיעו אליו שטף מים רבים.

אמנם נאמר באומן אחר בפקדים מלי דאיתא בירושלמי
סכיאו הבי"ר סימן ס"ג שאין מפנין המת והעצמות
לא מקבר מכובד לקבר מכובד ולא מבזוי לבזוי ולא מבזוי
למכובד וכ"ש ממכובד לבזוי הו איתא בטור הנ"ל אין מלקטין
עצמות לא מתוך האדון ולא מתוך הקבר לבר הקבר לקבור
שם המת לאחר ונשאל רבינו פלי באון על בית הקברות שנתמלא
ואין להם מקום לקבור ויש קברים ישנים חופרי אותם קבורתי
ומכניסין את העצמות לבר אחר וקוברין בהן אדם בעבור מכי
לי איכא עליה מידי אי לא והשיב לי ודאי ליכא דוכתא אחרינא
אלא שיהיה רחוק מכם אם יעשה הא לא משבקיה למת בדלא
קבר אבל אם אין מקום אחר אפי' בטרחא ובדוחקא יוכל לשם
ולא יטול את המתים ע"כ. וכתב הב"י שם משם הג"א בשם ה"ן
דמיר שאינו משמתר בזה הקבר שיש לחוש שמא יוצי אהו בויים
לו מיכנסו בו מיס כו' אז ודאי מצוה לפנותו מפני כבר ובזמן
המתים ע"כ. בזה ה"ם על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת
מצוא זו קבורה ה' אלהינו שיתן בעירו בתי הקבורות הרבה כדי
שלא יצטרכו לפנות קבר אחר כדי לקבור החדשים
שלא יהיה להם מקומות הרבה לא מוכרחים בעבשיהם ל
לעשות כן וכמ"ש הרב הלי באון ואלי ליכא דוכתא אחרינא
מה יעשו ה"ל לשבקיה לאת בלא קבר ולכן מתפלל שיהיה
להם מקום מצוי הרבה כדי שלא יבנו עצמותיו ויסיח לו בצר
בזה רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו בא לרמוז לנו אל דין
שכתב הב"ל שאם אינו משתמר בזה הקבר שיש לחוש שיוצי אהו
בויים לו מיכנסו בו מיס מצוה לפנותו מטום דודאי ניחא ליה
לאליהו שיבנו עצמותיו היכא שיש לחוש לזה ו"ל רק לשטף
מים אליו לא יגיעו כלומר דלא ניחא ליה לחסיד שיבנו ע
עצמותיו רק כדי שלא יגיעו אליו מים רבים שיכנסו בו מים
בזה הקבר שיקבר בו עכשיו לו כדי שלא יגיעו אליו מים
רבים שהם ה"ם וכאו שפי' רש"י ע"ז הפסוק דשיש לחוש
שיוצי אהו בויים.

ומזה נבא לבאר הכתובים הנאמרים בענין מיתת שרה
וזה חולדות ותמת שרה בקריאת ארבע חיה חברון
בארץ כנען כו' ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת
לאמר גר ותושב אנכי עמכם כו' עד אם יש את נפשכם לקבור
את מתי מלפני. ואיכא לעיונא בזה עובדא ראשונה במה
ותמת שרה בקריאת ארבע היא חברון כו' דמה צורך להגיד לנו
ביאת מתה שרה ולא עוד אלא עוד אלא רק מסיים בה סימן בתוך סי'
בם בשם אברהם אל בני חת גר ותושב אנכי עמכם ואם אם
אינו תושב ואם תושב אינו גר ודבותינו ז"ל התעוררו בזה ופי'

מה שכי' גם בשם ואקברה מתי מלפני מלת מלבני דמיון לה
עלמא. עוד י"ל בה"ש לו בשבחר קבריהו קבור את מתך
דלמה אמרו לו כך שיקבור את שרה בשבחר הקבורות הו"ל
במקום שחרגה קבור את מתך ועוד בה"ש עוד איש מעלו
לת קבורו לא יכלה אמך כו' דמה רצונם בזה אחר שכבר אמרו
בשבחר כו' ולמה הכנה הענין ועוד בה"ש אברהם אם יש את
נפשכם לקבור את מתי שה"ל לומר אם תרצו לקבור את מתי
מהו אם יש את נפשכם ועוד בה"ש ויתן לי את מערת המכפלה
אשר לו אשר בקצה שדהו דמה בה לאמרנו ומלי תיכפת לן אם
היה בקצה שדהו או לא.

אמנם הענין יובן בשה בהקדמתנו ובמה שנקדים עוד
דקי"ל בדין ופסקו מרן בש"ע י"ד סי' שס"ג וז"ל
אין מוליכים את מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אלא ה"כ
מת ל"ל לארץ או שמוליכין אותו למקום קבורת אבותיו ע"כ.
ומטעם לפי שערב לארם שיהא נוח אצל אבותיו. עוד בקדים
מ"ש הרא"ש בה"ב סימן י"ח אהא דאמרינן דהיכא שאינו
משתמר בזה הקבר שיש לחוש שיוצי אהו בויים מצוה לפנותו
כתב הרב בנו מיהו אם אין מקום טוב לקברם כמו הראשון
איכא לספוקי אם מותר לפנותו עוד נקדים מה שכתב רבינו
הלי על הלשון דבית הקברו שנתמלא שאם יכול להעמיק שיהא
הקבר נעומק ויהא בין מת למת ו' טפחים שעיר ומי העפ"י
מזה למעלה מזה ע"כ.

בזה יתישב אבל דבתחלה הקדים הכתוב לאמר ותמת
שרה כו' לומר לך שאם היתה במקום אחר בה"ל
היה לאברהם מוליכה לארץ לקוברה ולא היה מקום לחוש למה
שאמרנו דאין מוליכין המת מעיר שיש בה קברות למקום אחר
לפי שמה"ל לארץ מוליכין אכן עתה שמתה שרה בא"י עכשיו
יש לחוש להא דאין מוליכין רמת מעיר שיש בה קברות לעיר
אחרת ולכן הוכרח אברהם לבדר כמה כרכורין וינע בי"
אבנעותיו כדי לבטות מקום לקברה שם ולא הוליכה למקום
שהיה שם אלהלו בבאר שבע וידבר אל בני חת ואחר בר ותושב
אנכי דהיינו שבאמת אני תושב וכמ"ש במדרש מאדני ניחא
שכך ה"ל הקב"ה לזרעך אתה את הארץ אבל מ"מ אני בר
מצר לבותי שלא היו תושבי מעיר ולא יש להם קבורה בכאן
כדי לקבור את שרה עמהם לפי שערב לאדם שיהא נוח אצל
אבותיו וכי תאמרו שהוליכם למקום קברות אבותי ואל"כ אילו
נתיישבתי עמכם ובקרתי דירתי במקום אבותי ואל"כ אילו
יכול להוליכה למקום אחר שאין מוליכין מעיר שיש בה קברות
לעיר אחרת לכן אני אומר אתנו לי אחוזת קבר עמכם דהיינו
שתמכרו לי מקום שיהא אחוזת קבר ומה שאין לי קובר את
מתי בבית הקברות סתם אלא צריך אני לקנות לפי שאני רוצה
ואקברה את מתי מלפני ואם אם לא אקבה מכם מקום יש לחוש
שמא יוצי אהו בויים מן הקבר והרי אני פריין כמי שמתו מוטל
לפניו לא אמרו נשיא אלהים אתה בתוכנו כמ"ש בשבר נשיא
את עלינו מלך את עלינו אלוה את עלינו ומי יוכל לעשות
כדבר הרע הזה עמך ועוד בשבחר קבריהו קבור את מתך
לרמוז אל מה שכתב מוהרא"ח שמ"ב שהקבר היינו משתמר
ויש לחוש שמא יוצי אהו בויים מ"מ אם אין מקום טוב לקברו
כמו הראשון יש להסתפק אם מותר לפנותו למקום אחר וה"ט
כיון שיש לו גבר למת במקום הבני והם היה להם פשוט זה
דאין לפנותו ממקומו אם אין מקום טוב לקוברו כמו הראשון
ואע"ב שיש לחוש שמא יוצי אהו בויים ולכן אמרו לו אע"ב שאתה
מבין שמא יוצי אהו בויים מ"מ בשבחר קבריהו קבור את
מתך וכיון שאין מקום טוב כמוהו לא הניח אותו המקום
מפני חשש שמא יוצי אהו הבויים וכיון שכן אים ממנו את
קברו לא יכלה תמך מקבור מתך והיינו אפילו במקום שבוכן

ומזומן

דרוש למעלת הספר והקבורה

ומזומן לנו כל אחד קברו ממיוחד לו יכול אתה לקבור את
מתך שם וליכא לאיתה שמא יוצי אהו כדי להקבר כ"א לפי
קברו וא"ל כל אלו הדברים לא הסכים בהם לפי שנאמת לא
נאמרו דברים הללו של הראש"ה שנסתפק אלא היכא שכבר
המת קבור והם רוצים לפנותו משם שמא יוצי אהו בויים לו
אבל אומר לומר שאם אין מקום טוב לקברו כמו הראשון אין
לפנותו אבל היכא שלא נקבר עדיין המת ודאי שאין לקובלו
במקום שיש לחוש שמא יוצי אהו בויים לא על פי שהוא טוב
מכל המקומות ועוד דשמא יתמלא בית הקברות ולא יהיה
ל"ש מקום לקבור מתיהם ואז יהיה מוכרח לפנות את שרה
לקבור את מתיהם שאינו ישראל עוזין כן וכמ"ש רב האי
בגון כהיא דב"ש שנתמלא ולא יהא אפשר להעמיק שיהא בין
מת למת כדי חבוסתו פחות ו' טפחים כמ"ש רב האי ולכן
ודבר אחר לאמר אם יש את נפשכם לקבור את מתי כיון נתלת
לאמר לומר אבל אלו התמידות אחרתם לקבור את מתי לא
יצוקי שלא אם יש את נפשכם לקבור את מתי ר"ל שיהיה מקום
להעמיק ולקבור את נפשכה עם מתי ויהיה מקום חבוסה לזה
וזה שהו"ל טפחים כמ"ש רב האי ושמא לא יהיה מקו להעמיק
לפן שמעוני וסבנו לי בעפרון בן צוחר ויתן לי את מערת
המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו היינו כיון שהיא בקצה
שדהו ואינה אצל בית הקברו שאם ליכא לאיתה לשמא יוצי אהו

ועל פי האמור הנה יש לפרש זש"ס דיוסף כשרצ"ל לעלות
ולקבור את אביו וכתב דבר אל בית פרעה דברו
נא באזני פרעה לאמר אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת
בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני ועתה אעלה
נא ואקברה את אבי ואשובה ויאמר פרעה עלה וקבור את
אביך כאשר השביעך וראוי להבין במ"ש השביעני לאמ' יתרה
היא ועוד במ"ש לו לפרעה שאביו שם לקברו בארץ כנען
ובקברו אשר כרה לו ולמאי נ"מ מאלו הדברים שיאמר אותם
לפרעה העקר הוא שיאמר לו שרוצה לקבור את אביו במערה
המכפלה ועוד במה שהשיב לו פרעה עלה וקבור את אביך
כאשר השביעך ולמאי קאמר ליה כאשר השביעך הי"ל לומר
לו עלה וקבור את אביך סתם ודבותינו ז"ל דרשו מה שדרשו:

אמנם כבר הקומנו שאין מוליכין את המת מעיר שיש
בה קברות לעיר אחרת וכתב הש"ך טעם לזה
משום כבוד המתים הקבורים באותו העיר שמבזה אותם שלא
לבוא לבלם את זה המנהג אם רוצה להוליכו מה"ל לארץ או
למקום קברות אבותיו מוציאין ממקום למקום וכן אם נוח
המת להוליכו ממקום למקום שומעין לו ועוד איתא בירושלמי
דאם רוצה לקברו בתוך שלו אפי' שהיה קבור כבר מפנין אותו
ואי' האפרסי' בתוך שלו שאם שוכנים בני משפחתו ומפרש"ם
בחשו מ"ל סימן ר"ב כתב על ש"מ שאם שיוליכו עצמותיו לא"י
מצוה לקיים דבריו אבל אין כופין היורשין בכך ואם היה נדבר
מבחה אפי' מצוה ליכא. בזה יבא על בכון שיוסף ר"ל לבערה
שהאמת הוא מן הדאוי היה שלא להוליך את המת מעיר שיש
בה קברות לעיר אחרת מטום כבוד המתים הקבורים באותה
העיר וכן קי"ל בדין אבל בכאן יש ד' טעמים שאין לחוש לזה
מ' אבי השביעני וכיון שיש עסק שבועה בדבר הא ודא בכבון
שא מוליכין את המת ממקום למקו' ועוד לאמר דהיינו שאפי'
אלא שבועה כיון שאני ואמר לי לקבור אותו בעיר אחרת
שומעי"ל ועוד הוא זה ואמ' הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי
לי דהיינו שהוא נתוך שלו ששם שוכנים בני משפחתו וגם הוא
בארץ כנען שמה תקבריני וכיון שכן אבל הלין טעמי ואתה
אעלה נא ואקברה את אבי ומשום מצוה לקיים דברי המת
מצוה עלי לעלות ולקברו ויאמר פרעה עלה וקבור את אביך

בשאר השביעך רצה לומר לומר לו דכל הטעמים האמורים לא
יועילו ולא יגילו אלא לענין לבוליך אותו מעיר שיש בה קברות
לעיר אחרת ואין כאן בזיון למתים הקבורים שם אבל לא מהני
הל ן טעמי להתחייב להוליכו דאף משו"מצוה לקיים דברי המת
ליכא הכא וכמ"ש מהרש"ם דליכא אלא מצוה בעצמה ואין
כופין את היורשין בכך ואם היה בדבר סכנה אפי' מצוה ליכא
ואכא נמי יש חשש סכנה שאני מלך ומורני על זה אבל מה
שמומר בני הוא כאשר השביעך וכמ"ש בגמרא בסוטה בפרק
ואלו נאמרין שבא בריאל ולמדו ליוסף בשבעים לשון ופיה
יודע לשון הקדש יותר מפרעה ובשבע יוסף לפרעה אלא יגלה
זה שהוא יודע לה"ק יותר מפרעה וכשא"ל אבי השביעני לאמ'
ל"ל פרעה זיל אתשיל שבועתך אל"ל יוסף אתשיל נמי אדיך
ה"ל עלה וקבור את אביך כאשר השביעך ע"כ. הרי שאין לך
דבר שבומר אלא השבועה והיינו שכל הטעמים נדחין משום
גזרת מלך אבל השבועה לבד היא המעכבת.

ובזה יובן מלי דכתיב חמן בעקד הנוראה שנה יעקב
ליוסף שם נאמר ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא
מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד
ואמת אל נא תקברני במצרים ושכבתי עם אבותי ונשאתני
ממצרים וקברתני בקבורתם ואמר אנכי אעשה כדבריך ויאמר
השבעה לי וישבע לו כו'. ואיכא למידק במ"ש ויקרא לבנו
ליוסף הסבי לה לאמר ליוסף ואנא ידענא דיוסף בנו הוא
ועוד שהדברים בשולים נאמרו אל נא תקברני במצרים ושכב
עליו ונשאתני ממצרים ועוד במ"ש ושכבתי עם אבותי אין לו
מובן ורש"י ז"ל נדחק בו עיין עליו ולמה ליה כולי האי
דמאריך בלשניה יתירי הי"ל לומר בקבור ועשית עמדי חסד
ואמת וקברתני עם אבותי ועוד מהו"ש אנכי אעשה כדבריך
אלי אנכי דקאמר. גם אמאי יעקב לא אמרן בדברי יוסף
הנזכר בלא שבועה ויאמר השבעה לי:

אמנם הדבר מובן אל הקדמתינו שאין מוליכין את המת
מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אבל מה"ל
לא"י אם לקברו בקברות אבותיו מוליכין לפי שנוח לאדם שיהא
מוכן אבל אבותיו כמ"ש הפוסקים וגם ע"פ חבונת מהרש"ם
וצריך להבין דבריו בקצור כי שם הבין עקר הדין דמצוה לקיים
דברי המת שיש בו מהל קת י"ל דלא אמרינן מצוה לקיים דברי
המת בדבר שהוא ביד המצוה מתקלה לכך וי"ל דאמלם
מצוה לקיים דברי המת אפי' בדבר שלא הוא בידו מהחלה
לכך אבל אמרו צריך לצוות ליורשים ולמי שסמך בידו לעשות
וקבל עליו אם שתק בכה"ג הוא דאמרינן מצוה לד"ה אבל כל
שלא נזה נאמר בפיהם אין בו משום מלה"ה וכה"ע הריטב"א
שהם דברים של טעם וכתב דכופין על מצוה לקיים דברי המת
וג"ר דמהרש"ם הוא על דאוכו שנותה אמו שלא נפניו שיוליכו
עצמותיה לא"י ע"ז כתב דבל"ל לא שייך לומ' מצוה לקיים דברי
המת לשם אחר מן הסברות וכתב דהיינו דוקא שאין כופין
עליה אבל ממה נעלמ' מיהא הוי והביא ראיה מתשו' הרשב"א
סימן שס"ט דלא הדעתו נוטה דבעינו הושלם מהחלה לגך מ"מ
כתב על הרוגן שנוה שיאלו אותו לקוברו בקברות אבותיו
ונתעכב הדבר לסבה אם מוחר לעלנו ליש אותו אבל אבותיו
והשיב שמוחר לעלנו ונסוף דבריו כתב וכ"ש שנוה לבני מותו
ונקבר ע"ד לבנותו שהוא מוחר ומצוה על בניו לקיים דבריו
וכתב עליו מהרש"ם וקבל ראיה שלא נוה ממה לבניו אלא שנוה
כך שיאלו כו' ואמ"ה פסק שמצוה על בניו לקיים ומ"מ לדעתו
ג"כ שאינו כ"ב חייב דאל"כ הו"ל לומר חייבים הו כופין לבניו
לקיים דבריו רק אמר מצוה שר"ל מצוה הוי חיוב אלא אמ"ל
דבר לומר שבאמר הרשב"א מדבר כשנוה הלא הדבר לבנו אבל
אם לא כן לאבר שאפי' שום מצוה אינה מוטלת עליו וע"מ

בכ"פ

דרוש למעלת ההספד והקבורה

המורים מוז דלהריעב"ל וסיבתו לס פיה לבנו ולמי
ספסק בידו לעשות מנוה לקיים דברים מת
מכופין על כך ואף לגיכה דמחן דאמ"ר נעי חוסלם ביר שלים
מת ל"ה לכך מ"מ מנוה בעלאת חיכה ואם זר דגם לס לא מוז
לבנו מנוה מיהא חיכה ודברים אלו נאמרו ב"כ לענין מי שנוה
לפני מותו ביאשלו אותו לקוברו במקום אחר וכמ"ש מהרש"ם
בזה יבואו הכתובים על נכון דהיינו דקאמר קרא ויקרא לבנו
ליוסף לומר שקרא לבנו ולדי ספסק ביתו לעשות יוסף הוא
בסיעם ויאמר לו הו' אל נא תקברני במצרים לומר דאף שאין
מוליכין את המת מעיר אחת לחברתה למקום אחר מפני
כבוד המתים הקבורים שם מ"מ שאני מצרים שהיא ח"ל וחיא
ארץ טמאה ואח"ל נא"י מוליכין ושם גם שסופה לחזור עפרם
בנים ובלא יעשו מצרים ע"ז ובמ"ש רז"ל אחר פוד עשם
אחר וסכתי עם אבותי דהיינו שהיו רוצה לסכב ולנוח אצל
אבותי ובזה נ"כ דין הוא שמוליכין את המת ממקום למקום
וז"ש ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם לומר דדינא הכי
לעשות כן ויאמר אבני מעשה כדבריך לומר כי אבני נגף
ומפץ בידי לעשות מנוה ותובב עלי לעשות ולקיים דבריך אשר
דברת אלי ובדעת הריטב"ל שהם דברים של עשם אף למאן
דפליג וס"ל דבעינן הוכלם בידו מהתלה לכך והבא לא סייע אם
מ"מ מנוה מיהא חיכה ואבני נגף מנוה עלי וכמ"ש הרשב"א
ומהרש"ם ובודאי דניח"ל לאבנד מנוה בין בנוסי בין בחמרוי
ויאמר הבנים לי לומר פלא שמעם אין כופין על כך אבינא
דא"ר ומצית לאמר"ל דבעינן למכבר מנוה ועוד דאיכ"ל איתם
לסכנה שאל יבוא דרבה עליך אלא להוליכני והיכא דיש הכ
שכנה ליכא כפיה ואם אחי מנוה בעלאת ומה"ב מהרש"ם ז"ל
אבל כפיה עפם שבועה בדבר הו ליכא למיחש לדברי אחרי
לגזרת פרעה דאי אמר לך אתשיל אשבועתך תחזר לו אחשיל
בני אריך ויעבב לו וכן בה דאשום הסבועה ח"ל פרעה אלם
אקבור את אביך כאשר הבעיעך כאמור ?

דרוש

למעלת נ"ח זו קבורה

במדרש ב"ל פרשת נ"ח ואחרי כן קבר
אברהם את שרה אשתו ה
הכ"ר רובף נדקה ואפל ומצא חיים
בדקה וכבוד רובף נדקה זה אברהם שנאמר ובאמרו דרך ה'
לעשות נדקה ומשפט שבמל חסד לשרה ומצא חיים ושני חיי
אברהם מאה שם ושבעים שנה ומאה שנים נדקה וכבוד ח"ל
שאילא כד יצחק ח"ל הקב"ה אני אומנתי גומל חסדים תפסת
אומנותי כל ולבנוי לבנוסי ואברהם זקן בת ימים עכ"ל ?

במה בדול כחן של גומלי חסדים ? התכבדו מכובדים ? משחדת ליה לר"ל
אפר"ל מושבחים ושומדים ? מודי"ם מודי"ם
אי מציה לומר קרא ולא נעיה לומא במרא הכל מודים ?
אלם בנדים ? ואלם נדקה כשריין וכבבד מדי"ם ? מודה קונו יש
בו דלגיא מדא לבוסה כחלב חוור דה מודדים ? ולבם מדא
מהבים מבעיר ולבנים לוכב לבוש סבדים ? אלבדרו ליה תוורתא

ומזקנים עדי"ם ? ומאי אתה למד מאברהם אים המאבר אל
קדים ? גומל נפשו ולנרמי"ו הוא דבבר זו תשתו ויעב לסס
במים בחיסם קנריסם להם לבנים נתנה הארץ לאחוזת קבר
לבחיים לבדי"ם לתישב בן הו ובמותם לא בפירו רעים ודודים ?
דאדי"ל הגלתא כתיבא בתוריתא וכמעשה שהיה וכמה ה
מלכתא בגבוותא חיכא למשמע מתני קראי דחל"ל עשלא
בלעודים ? והיינו דכתיב ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל
בני חת לאמ"ר גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת קבר עמכם
כו' הלי מרשתא מריאל לסיפת אדרים לקיים מאמרם ז"ל
כל המגבר מקום של דרוש בלנו מקיים עשרת אלבדות אז
מאריתי אנא נמי חזו בחתאי לבדר ולבן מקום של דרוש הארם
הגדול זה אברהם אב"ם עפ"י התורה וחדין דין חת הן אחת
שלין קראי דבו נהו רבים ודתשונים גם אחרונים אחזו שבר
שערים המצויינים בהלכה ודרשינהו כסיני ואסמכינהו את
אחקים ואת המשפטים ודמו לנו לב' בני אדם דשקלי ותרי
בדבר הלכה לענן דעת לחיכן הדין טעם לקיים כל דבר את
שהם המקנים וכמה הלכתא בגבוותא ליכא למשמע מתני קראי
לומר כדאי"ל ליה ולומר כדאי"ל ליה ולדיוי חזי לי עבדתי ב"כ מקום
שנתנו עיניהם חכמים גו כלאבר הדינא ידי ואבר לנו אחזה לי
דרך שאינם בבושה לרבים לא עבר בה אים ולא קדמני אדם
מה שלא שמעתי ואם זה לא מצאתי ושמא יאמר אדם דבר זה
אולי לא שמעתי ולא אם לא מצאתי ושמא יאמר אדם דבר זה
לשלות ולאת בדבר מלכה ולאם המשות וליכא למיידרש אלא
מקראי לי דינא ודיינא כבר אומיא זרח אור פני מלך ס"ם
מהריגמ"ל בדרשותיו לאתיבוקי ממאן דס"ל הכי דדבר פשוט
אים דב"ן נמצא על מדינין ואחריו יחיד נחיב חר"ב המכנות
יעקב הוכיח בשור ויחזק חרם חכם ולכא לבידרשינהו
בפרקא על מאי דמלינן לבידרש ואיתי מתניתא בידים רבים
בחורים מחאי דברים בנ"ב אין כן הרבה המוכר את שדהו
פריך מיכתוב את הכל ומביא ליה מסקוקי אלו אין נאי
מתרוייהו בריריגן אף אלו אחר דרכם אלו לפרש מס שהעלה
מיודתי לע"ד ואמן ואומר והנם אמת בכתובים אלו ליכא
למידק אנו עדבה ומיבה עלינו לבאר אחת לאחת דבם כי דבר
זה מעלה לרוכה לבנין ולהורות את הדרך הנערב לעבם מקום
דבר דבור על אותניו המלה ולאם צריכין לאו לחודא בכללות
בענין כולי אלי בקלא ובהיא אחר חיים פיה בין לברכם ובין
בני את ובין בפרון דבמאלי קא מפלבי ומאי ביניהו דאמר
בסף אני נותן לך ואיתך קאמר לא כי אלא בלא כסף ובלא
מחיר ומאי כולי האי ואין עת לבהריך הפנר ובדבנות לאם
שמתו מוטל לבניו אלא יאמרו בנוייס הרב כמה קשה והתלמיד
מאה ברבן ומאי דעתיה דאברהם אלא דבם ליקח בתנם והלא
בבר נאמר לו לדבר נתתי ועוד נאמר לו קום התהלך בארץ
לארכה ולרחבה ודרשו רז"ל בפרק המוכר עירות שהחזיקו ב
בארץ מי שהארץ שלו והוא בעצמו אמר להם בתחלת דבריו
בר ותושב אנכי עמכם ודרשו רז"ל שאמר ליה אם תרצו הריני
בר ולם לאו הריני חושב ואטילנה מן הדין בסך אמר לי לדרבך
אחן לת הארץ ומ"כ כיון דחדין עמו לבה לא דבם לקחת בדבם
ועבדרון מאי קאמר ליה בתחנה אני נותן לך וסובו הוכיח
דלא שקל מיניה אלא מקנים גדולים ומאי הנינא ליה שעותים
לבנות חן בדלתותם ולתיבדר מיעם לחדרי כן ולא עור אלא
חוך כדי דבור שה"ל ארץ הרבנא מלות שקל בסף ביני ובינך מה
היא אחר בו ושקל מיניה קנטרין המתענר בכל מדינה גם אלא
דברי בני חת אחר דברו נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר
קבורינו קבור את מתיך כו' צריך לחנין דברי אדם בענין
לומר הן ע"ה נשיא אלהים אתה בתוכנו ומה גם לדרשת רז"ל
אלך את עלינו אלוף אם עלינו מה ענין לבביר את בכ

המלוכה

דרוש למעלת נ"ח זו קבורה קנה

המלוכה אתה ונם אחרי שאמר לו בחבר קבורינו קבור את
מתיך מה צרך לחזור בהם לומר הים ממנו אם קבורו לא יכלם
אתיך ועוד בחלי דאמר להו בתהלה חנו לי אחוזת קבר עמכם
אחי עמכם וקאמר אתו דקאמר ואקברה מתי מלפני אחי
לא תצרך להני אילי דבר פשוט הוא דקא נעי אחוזת קבר כדי
שיקבור מתו ואחי אלפני דקאמר ועוד אחי דקאמר קרא
ויחבר אל בני חת לאמר ואיתו דבור חיינו לאמרה ובעיה למה
לכן ג"כ נדברות שניות דקאמר לאברהם אחר לומר ויחבר
אתם לאמר ותו איכא למתמה במה שהחתום אמ"ם לעם
אחרן לבני חת אין ולמה עשה עצמו עפילה כ"כ להשתחוות
להם עם היותו אור ורבותינו ז"ל דרשו בשבוק שני ויתחו
לאברהם לפני עם הארץ מכלן שמוזים על בשורה טובה ועי"
בו הרב בדליית שהוציאו זה אמ"ם לפני ע"ם ולא לע"ם משמע
שהשתחויה פיהם היתה להקב"ם על בשורה טובה שבשרוהו
בני חת והתו לדברי אלה זו שאמרו בהשתחוים ב' שנאמר גם
ויתחו לפני ע"ם אמם ב"ה אמם בהשתחוים מ' שאמר הכתוב ויתחו
ע"ם דמשמע שלהם ממה השתחוים מאי איכא למימר גם
בא"ם לם אם ים את נפשכם לקבור את מתי מאלי לם יש
אם נפשכם דקאמר הו"ל הם אחנו לי אחוזת קבר דמאלי ב"מ
אם רצוים נקבור את מתו אז לאו אכל מ"מ אף לאותר דלא
הו"ל אלא מאשני וכבמו לי בו' ועוד מאי דקאמר נכסף
מלא אם רצונו לומר צום ורש"י כי שלם כל שויב ומלתא ד
דכשיבא היה דלם יקנה אותה אחן דמי כולה ועוד אמ"ם
בתוככם מה פיה הכוונה ועוד אמ"ם עפרון לא אדוני שמעני
דבאי שמיעה מאי עניתא ובן יש לזרקע בכולהו שמעני
בשמקדא ותו ל"ל ראמאי קא"ל לא אדוני הו"ל לאדוני שמעני
אי לא דסמא" הו"ל סותי לת דבריו וקרי ליה לזון במה שא"ל
לאברהם נתתי בכסף הדרם קא מאני דלין שחר לדברים הללו
לכאורה ועוד אמ"ם עפרון ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני
ובינך מה היא ואת מחך קבור אבור ואמאי דקאמר ואת מחך קבור
עמל ויחבר ?

אמנם בני מ"ם ר"ל גר ותושב אנכי עמכם אם רשיתם
גר ולם לאו הריני חושב ואטילנה מן הדין שכך
ה"ל הקב"ה לדרבך אחן לת הארץ ע"כ דבריו שא"ל אם רצונם
לת לאותה קבר אחיה גר בארץ ואקנה אותה בכסף מלא
אלם לאו חושב ואקח בחנם בא"כ לפי שא"ל הקב"ה לדרבך אחן
לת הארץ הו"ל כל הארץ שלי היא נמה ינאה על נכון מאי ד
דקאמר קרא וידבר אל בני חת לאמר ויתקנון בה ולמאי
אילטריכו הדרהו דבר אחרים אבן אמרים ע"ז יצא על נכון ומשם
מנש מדבר אותם קשות ורכות שא"ל אם תרצו גר ותם לאו
חושב היינו דקאמר קרא וידבר אל בני חת לאמר אמרים בנוחה
בינור אחרים דבריו דבור קשה ואחרים בנוחה בינוה ?

ומעתה הנה נגה ליבב מאלי דקשיא לן במאמר גם
דמאחר דמן הדין אכול ליטול לעקרא דדינא
פריכא לאמאי קאמר לאו על הנאלי אם תרצו הריני גר ולם לאו
חושב הי"ל לומר לאם בהתנו חושב לאבני עמכם ואקח אחוזת
קבר מן הדין בלא בסף ובלא מחיר דתים ולא רוצי ביה ראמר
קא בעי בחנם ? לאמם יבן הבנין בחאלי דאיתא בב"ר פ"ט
על בסק ויקן חלקת הבדה ח"ל אר"י בר סימון זה אחד מב'
פקומות שאין ה"ה יכולים להוכות את ישראל לומר בנולים הם
בידכם ואלו הם מערת המכפלה וב"ה וקבורתו של יוסף מערת
המכפלה דכתיב וישקול אברהם לעפרון כו' עכ"ל ? משמע
דבב" מקומות הללו בלבד אין ה"ה יכולים להוכות את ישראל
לומר בנולים בידכם אבל בשאר ה"ל יכולים להוכות אותם לומר
בנולם הוא אבל מאלי לעפ"י שאין הדין בך שפרי כל הארץ על

הקב"ה הוא ברלה ברצונו נתנה להם וברצונו נעלה הים ונתנה
לנו מ"מ מ"ם מכחישין זה וכן מוכים את ישראל בכל הארץ
אין ייב מקומות הללו שאין להם פ"ב שהרי קנו אותם מהם
בדמים יקרים וכמו שכן מצינו שפעם אחת נתו בני אברהם
לרון עם ישראל בבני אלבם נדרים מוקדם אמרו אדם כנען
שלנו היה כו' וכראיתם בפרק חלק עלה בידינו מזה דבני כנען
אחבי נפרקיהם קיימי שהאדם שלהם היא ומה גם בזמן
הרע"ה דעדיין לא זכו בארץ וכמ"ם רש"י בפרשת לך לך ע"ב
ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם ובין רועי מקנה לוט שהיו
רועיו של לוט רשעים ומרעים נהמתם בשדות אחרים ורועי
אברהם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים נתנה הארץ
לאברהם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר ו
והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברהם עדיין
עכ"ל ? ואחר כבר הקשו המפרשים מזה דאחרי זה אותו
הקודם שאמ"ל אלא"ה לבני חת הריני חושב ואטילנה מן הדין
אחרי מזה משא' דעדיין מתבקש לכנעני זכות בארץ ולא זכה
בה אברהם עדיין והן אלבי נעניי עלה על דעתי לתרץ לזה
שקדים מאלי דבדיסין בפרק המוכר פירות דף ק"ח ה"ל הלך
בה לארכה ולרחבה קנה דברי ר"מ שנאמר קום התהלך בארץ
לארכה ולרחבה כי לך אתננה מז אחת נב"ר פ"ל ע"ל ויבן שם
מזבח לא אר"מ ב' מן אחות בנה וא' מהם לקיינה ופי' הל"ב
אב"ח וא' לקיינה פי' לזכות שיהיה לו קנין בארץ והוא לוחו
שבנה בלוטי ממרא כשנאמר לו קום התהלך בארץ לארכה
ולרחבה ואתיא כר"מ דיליף מינה בפרק המוכר פירות אלף
בה לארכה ולרחבה קנה מקום הלוכו ואפי' לרבנן איכא
לאוקמא כו' ? נמצינו למדין דכשנאמר לו קום התהלך בארץ
לארכה ולרחבה לא הזיקו בה כתורת קנין לקניתה בהלוך ל"ב
חו לק"א דכתיב לוט עמו ובקר ורועיו נודעים נמחתם בשדות
אחרים ורועי אברהם מביחים אותם והם אומרים להם נתנה
הארץ לאבינם ולוט יורשו לא אותה שעה קלטה קרא והכנעני
לא בארץ שבדין לא זכה בה אברהם לפי שעדיין לא נאמר לו
קום התהלך בארץ ולא החזיקו בה לחנם אחר שנאמר לו קום
התהלך בארץ והחזיקו בה לא זכה בה לו ולזרעו ולכן כשבא
לקנות את שדה המערה אמ"ל לבני חת הריני גר ולם לא
הריני חושב ואטילנה מן הדין לפי שכבר נאמ' לו בתחלה שעה
קום התהלך בארץ והחזיקו בה וזכה בה ומה דבר נאה והתקבל
ליבב דברי רש"י שלא יהיו שוחרים זולתי אף נמ"ד קא מסיים
בה בהחלת המעשה לוט שאמר בה וחכנעני לא בארץ שאמ"ל
הקב"ה כך אמרתי לו לזרעך נתתי לחיים לחיים לכשיתעקרו מעמה
עממין מהיכה והכנעני והפריזי אז יושב בארץ עדיין מחבקש
להם זכות בארץ וה"כ מבאר דלא בה בה אברהם עד שיעקרו
ע"ממין ובוד דרש"ז"ל פירש כי לא אלם עוון האמורי
עד הנם להיות מסחלת מארצו עד לותו זמן שיכנסו ישראל
בארץ שאין הקב"ה נגרע מן האומה עד שחחמלא סחאל וא"ל
הדרת קושיא לדבכתא והרב נעל יפ"ת והר"ב פ"ל בדרוש ט"
תי' לקושיא זו בפנים אחרים ואנא אוריתין נגון מאי דקא"ל
וא' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו אם נא עיניך ואראה
כו' קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה ואם לך היה הרבור
קבר"מ אחרי הפרד לוט לו אחריו ?

אמנם בנר הקדמוני שדרשו רז"ל שאמ"ל הקב"ה קום
התהלך בארץ כדי להחזיקו בה בתורת קנין
בהלוך ובי הר"ב יפ"ת ואע"ג דלא זכו בה עד דור רביעי מ"מ
החזיקו בה אלות שאם ולאחר זמן כמי שמקנה מעכשיו לאחר
ל' יום ? ואנה מצינו שקורם שהחזיקו בה היו רועי לוט מרעים
בהמתם בשדות לאדים בחורים שנתנה הארץ לאברהם בנו

עת ל ובכ"

דרוש למערת מכפלה זו קבורה

מלאכים הבאים והמערה אשר בו רבו לאברהם לקנות לו מת נשמה
ועוד בקשו מלת בני חת ר"ל מחזי כמקרא דאל לחו מלת
וכל בני חת קנה כי אם מעפרון דאיהו מחרם דאברהם אבל
הענין הוא דמלת דאחזת קבר נקיטים יהושע ע"ו ר"מ ז"ל
דבשעה שבא אברהם לקנות המערה אל בני חת יודעים אנו
שעתיד הקב"ה ליתן לזרעך את כל הארצות אבל כרות עמנו
ברית שלא תזרע יורש מארצינו כלום וכרת עמהם ברית ואל
זה דמדן באומרו ויקם השדה והמערה לאברהם לאחוזת קבר
מלת בני חת לומר שבשדה והמערה לבד נקנו לאברהם מלת
בני חת אבל כל הארץ לא נקנית לו ולזרעו אשר ארצות ז' עממין
עבדי נקנו לו והחזיקו בהם הסי' אמנם ארץ בני חת לא נקנה
קמיה לו לפי שברית עמהם כרית ודוק:

אך נאמר באופן אחר לבאר קראתי קמאי ויקם אברהם
מעל פני מתו כו' עד ואתן את מערת המכפלה אשר
לו אשר בקצה שדהו ובפנין יושב בתוך בני חת לאמר
בשבדרך דף מ"ז ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו אלא
הנהרב בב"ר וקאמר עלה בגמרא לפי שאין קוברין רשע אצל
צדיק ר"ל אחת בר מינה מין שאין קוברין רשע אצל צדיק
שאלמלי זיפו הם קוברים אים והנה רואין את הבורות ושאינו
לא האים בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם
על רגליו ובתרגום רש"י שאותו האיש היה רשע ולא הוכשר אצל
המקום שיקבר אצל אלישע והחייהו ואחרי חי בגמרא שאותו
האיש שהחייה אלישע אותה שעה על רגליו עמד ונפחו לא
הלך וכתב מהר"ם אלגזי בספר אהבת עולם דף קמ"ו דאותו
האיש לפי שהיה רשע מש"ם על רגליו עמד ונפחו לא הלך
לפי שבודאי לבלקו אלישע מאלגו דוקא אבל אלו היה חי
אלישע לפי שהוא צדיק היה הולך לביתו ב"כ וכתב הר"ב בני
מי בלקוטים אשר לו בספר שפרו דף ק"ן דא"ל לחיות הצדיק
בשקוברין אצלו רשע דמי נדחה מפני מי וחיין זה בבוד לצדיק
לחיות ונקום מפני הרשע ועוד כיון דסוף סוף צריך לחות
הצדיק בעם אחרת אין מן הראוי לחיות הצדיק כדי להסתלק
מאצל הרשע משום ביאתותא דמלאך החות כשובבא דר' כהנא
ענרק הפועלים ע"כ: ע"ל מ"ש הרמב"ן בת"ש והכיאו מרן
בב"י ר"ס ש"ב שאין קוברין צדיק בנוני אצל חסיד מופלג
ואביאו הטור שם ב"כ בני הא דאין קוברין רשע אצל צדיק תו
ברבי בס"ק דאולין אר"מ ב"ר בדולים צדיקים במיתתם יותר
מבחייהם שנאמר ויהי הם קוברין אים כו' ומי' מחוסנות שם
הנעקה ליה ממה שנאמר הצדיקים נוגעים בהם כמה רשעים
ויושבים אצלם ושם לא היה רשות להתעכב אצלו עכ"ל:

נקטינן מהני מילי מעלייתא דאם נקבר הרשע אצל
הצדיק צריך שיהיה הרשע כדי להסתלק מאצלו
ולא הי הצדיק בדי להסתלק מאצל הרשע משום דהוי זלזולא
לצדיק ליד חזה מפני הרשע ועוד שהרי הוא צריך לחות בעם
אחרת והוה ליה צערא משום ביאתותא דמ"ה וכדכתב הר"ב
בני מי בזה יבואו הכתובים על נכון דהנה חשב אברהם לדינו
לקבור את שרה בבתי קברות של בני חת משום דאין קוברין
רשע אצל צדיק וכל הבריים רשעי מינהו וחשב ב"כ שאם יקבור
אותה אצלם אפשר שתהיה היא כדי להסתלק מאצלם ותיכף
זלזולא לשרה לידתו מפני בני חת ועוד דפוא לא נצרא דמ"ש
זמנא אחריא דף ובאמת קי"ל שהרשע יחיה ולא
בצדיק ה"ר מכאן שקבר את אנדרוקי בקבר של הבקר אז בשרה
של שייכים מה אחין כן הכא דבאמת הני קברי גויים הוו שבדיין
מחבקש לשם ז' וח' בארץ ח"ב פא ודאי דאי שהארץ שלו הוו על
הבלוטה ואותו אחין לו אבל בארץ נדחה מפניו ולזה הקדים
אל"ב לאחר שיהם כי גם הוא בארץ ולא זכה כם עדיין ואל"ב

שרה נמצית מפני בני חת ואחר עוד גר ותושב אנכי עמכם
תנו לי אחוזת קבר עמכם כונתו לומר דאף דאמת לגבי תושב
עמכם דהיינו יושב אצלכם ונוצב בכם מ"מ לענין קבורה אחני
דגדולים צדיקים במיתתן וא"ל ניקבר הצדיק אצל הרשע ולכן
א"ל לקבור את שרה בבתי קברות שלכם לכן תנו לי אחוזת קבר
עמכם דהיינו אחוזת קרקע לבית הקברות וכאן שפי רש"י ז"ל
לומר שתתנו לי אחוזת קרקע אחרת שאינה אצל בית הקברות
ואלכי אעשה אותה בית הקברות ונזה אוכל ואקברה את מתי
מלפני דאל"כ אצל אקבור אותה בבתי קברות שלכם איכא
למיחש שמא ח"ו תחיה ותהיה לפני א מנסבני חת ס"ל דאף
שבארץ שלהם אפ"ה הסגולים מפני שרה כי גדול כח הצדיק
וגם הם לא רצו לחשוב עצמם רשעים אלא חשבו עצמם צדיקים
ואפ"ם אין לחם ליקבר אצל שרה לפי שאין קוברין צדיק ובנוני
אצל חסיר מופלג וז"ב לו כשיא אלהים אתה בתוכינו דהיינו
בחר לך קבר של אדם מובחר וצדיק גמור וקבור מתיך שם
ולא אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה עוד ויהיה צדיק גמור
באברהם אפ"ה אים ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבור
מתיך דהיינו שאים ממנו אבל לפי כן לא יכלה ממך מקבור מתיך דהיינו שאינו דוחה
את מתיך מלקברו אלא הם נדחים מפני מתיך אמנם אברהם
עודינו עומד בסברתו וא"ל דיון דהם בעלי הארץ היא נדחית
מפניהם ולכן ויקם אברהם ויתחו לעם הארץ דהיינו בכיון
שפש עם הארץ ובלהם היא הארץ לכן התחנן לפניהם שיתברו
לו ארץ אחרת חוץ לבית הקברות:

אך א"ל שאם שכנה אותם בשם עם הארץ לפי שבאמת
זו אינה סברת דיבינא בארעא ובוורת בשמי שמיא
ולכן הם עם הארץ ברין זה דאינם חכמים בדין זה ועוד דאף
הביאה חשש שתחיה שרה ותדחה מפניהם מ"מ לכתחלה אסורי
לקברה בקברותיהם משום דאין קוברין צדיק אצל רשע לכן
התחנן לפניהם שידברו לו עם עפרון ויאמר לו אשר בקצה שדהו אינה אצל בית הקברות
אלא בתוך שדה עפרון והיינו דקאמר אשר בקצה שדהו לתרוץ
שיבה ונלחמוקי דאינה בתוך בית הקברות ודוק היטב כי טוב
סוד:

אך נאמר באופן אחר ונבאר כוליה אלי פרשתא מרישיה
לפי שיש מדרשים עד במערה ופריין צריכין לנו למודב"י
להבין האי קרא דערה דשקלי ושרי אחא"ב ובני את כמאלי
קפלני ומאלי ביניהו ועוד שעפרון יושב בתוך בני חת כמו
שנאמר ח"כ מאלי האי דקאמר אברהם שמעוני וכבעו לי
עפרון והרי הוא לפנינו ולמה עשה עמו כאלו לא ידעו
ונדקדק עוד במאלי דקאמר קרא בדברי אברהם אל בני חת
ובאזנים אליו בתוכו בני חת מאלי היא הכונה בזה ואם מאלי
דקאמרי אינהו שמעונו אדוני וגם עפרון קאמר לא אדוני
שמעני צריך להבין מה שמועה איכא למשמע וגם במש"ם לכל
אלי שער עירו כיון דכבר הזכיר בני חת ובגם לאה כנס אותם
בשם בלי הארץ ואם א"ל בשלמי האי פרשתא דאחר שמע ויקם
שרה עפרון כו' לאברהם להקנה חזר ואחר ויקם השדה וכו'
לאברהם לאחוזת קבר ושוב בה דקדוקים אחרים:

ואחשבה לדעת דאברהם אע"ה השתדל בכל מאמצי כחו
להגיע המערה דיב"ר מצרה וכמה כרכורי
כרכר לקחת לו קרקע משופה ומנוקה מכל מין טופן ומערה
מכח בן המצר ואחרי שדרשתי זה נראים בחיך רקחל בחורה
שבע"פ אמרי לינסי כי בזה כבר דברו המפרשים הנם ראיתי כי אברהם מטם

דרוש למערת מכפלה זו קבורה

אחים הרשיעו לבני קראתי משום דינא דבר מצרה ויש מהם
שקרובים דברים לחיות כדברי נקנה מביינים אך לא דרכו
דרכיהם אמת (עיין בתן שוב ובנת ודין) ראשונה נקרים
מאלי דפסק מרן בשלחנו הטהור בח"מ סימן קע"ה סע"ו ז"ל
מי שבאתו בע"ח שלית למכור שדהו אע"פ שהשלית עצמו מצרן
אינו רשאי לקנות וכשמכר לאחרים אינו יכול לסלק ללוקח
והיינו דאתה לא פתחת לאלי פרשתא ויק"ל ויבר אל בני חת
לאמר דהיינו שדבר אל כל בני חת לאחר לאחד מהם שיכור
אחוזת קבר והם יהיו שלוחים דבר ומה לא יהיה להם עוד
שעמת בן המצר שהם הם המצרים והן שלוחיו ואם בן עדיו
נאח"ל להם עוד ד"ל להניא לעצמו מדינא דבר מצרה בר ותושב
אנכי עמכם לדאמר אל מ"ר ר"ל שם סמ"ע ז"ל לא הלוקח
לית ליה הרעה ודחיקא ליה שבתת והמצרן אין צריך לה אלא
להרוחה בעלמא ל"ל לית בה דינא דב"מ ויש חולקין ומדברי
מהרי"ו ז"ל ראיה כסברת ח"ד ודוקא שהלוקח מן הפיר כו'
והביא הסמ"ע משם מהרי"ו דאלי ליש חולקין הוינו דוקא
כשיש לו ללוקח בית דיורה לו שרה ולא בא להקנות אלא
להתפרנס ממנו דנזה איכא למימר דסליב הב"מ משום דבזה
אין אנו בקיאין שפיר באומדן דדחיק ליה שבתא אבל איכא
לית ליש לוקח בית כלל איכא למימר דגם הב"מ מודה דלית
בה דינא דב"מ עכ"ל:

והנה לאברהם בר הנה בארץ ולית ליה קרקע ודחיקא
ליה שבתא וגם היה מן העיר מתחייב עמהם
בכסף ולכן הוי אלינא דב"ע דאם קנה קרקע לית בה דינא
דב"מ שהרי לא היה לו קרקע כלל וכלל אלא נעשה אהלו מהקו
למקום ובדרך יושבי אהלים ובזה כ"ב מודה דאיכא לדינא דב"מ
הכא וא"ל בשם בר ותושב אנכי עמכם וכמו שפיר רש"י ז"ל בר
מחרן לחרת ואם כן לית לי קרקע ודחיקא לי שבתא ותושב
שמתיישבתי עמכם וא"כ הרינו מן הציר ובזה אני נינול מעבל
בן המצר לכן תנו לי אחוזת קבר עמכם דהיינו אף שהקרקע
מוחל לה עמב"ל ואנלכם ואתם מצרים בה ואקברה מתי מלפני
דהיינו שאני נדיך לקבור את מתי והסירותיו מעל פני והשת"
מיחה דחיקא לי שבתא והם השיבו לו שאינו צריך לקנו קרקע
ע"ל שיהו הם סרסורים בדבר כדי להנצל משום דבב"מ ובש"ם
ויענו בני חת את אברהם לאמר לו שמענו אדוני דהיינו שהם
ענו אותו לדבר עמו ממש ומלינים שיבה לקנות ממנו ידבר
עמו ולא ע"י אחרים וז"ל לאמר לו והיינו דקאמר ב"כ שמענו
אדוני דהיינו שמע דבריכם שאנו נדבר עמך ולא ע"י אחרים
ואמרו לו הבלאה לבני אברהם ליכא למטען משום דינא דב"מ
לעבר שהוא ח"ח ולבני ח"ח כתב הרב"י שם בס"ו וס"ז משם בה"ג
לית בה משום דינא דב"מ ומכי הוו ס"ל לבני חת בסברי בה"ב
והיינו דקאמרי ליה בשלמא ל"ל לית בה בזה אמר המצרן בפני עדים
הוי עליעדים שנסתלקתי מ"ל יותר ח"ש לו אים ממנו את
קברו לא יכלה ממך כו' דהיינו לא יעלעד עליך ואני אנו
מסולקים מזה:

ועוד יש לפרש ליש ממנו כו' לימוד אל מ"ש הראב"ד
והרשב"ל והגילים מרן בב"י סס"ה דמקומות ב"ש
לית בהו משום דינא דב"מ ונתן עשה לזה מרן משום דכיון
דיש לאים מקום אחר די לו ומה לו לקנות מקום אחר אף אם
המקום דחוק ורוצה בן המצר להרויח מקומו יש משום דינא
דב"מ: ונראה לפ"ד דמקום קברות ב"ש הוו במקומות כ"ש
ולכן צריך לאדם אלא מקום קברו לבד וזהו שדקוקו לומר לו
אים ממנו את קברו דהיינו כל אחד ואחד ממנו א"ל לו אלא

קברו ולכן הוא הטעם אבל יכלה ממך מקבור מתיך מעשה
בה"מ: אמנם אברהם לא הנאתו כל הני מילי שאמרו בני חת
להנצל מדין בה"מ דזין ת"ל דלית לגביה דין בן המצר דוקא
בסוקים חולקים על בה"ב ובל דאף לגבי ת"ל היכא שעמת
בה"מ והמיה דמי סבלק עצמו מעמת בה"מ הוא בעלבתא
דרבותא והמיה דמקומות ב"ש דלית בהו משום דינא דב"מ
ליכא לאיחס שמא יהיה המקום אחוק ואם יש טענת בה"מ ועוד
דמרן בשלחנו הטהור גרסה בסמק דלא בי אלי סברא שבה
סתם וכתב דמקומות כ"ה אית בהו דינא דב"מ וגם הרא"ש
ז"ל מאדם דאלי שמעתא במקם בדבר ולכן חזר לטענת דידיה
דקאמר בריש להנצל מדין בה"מ והיינו הסיי דאם הארץ
נעשה סרסור אינו יכול לטענן טענת בה"מ ולכן אמר לבני
בני חת שהיו הם סרסרים שמעוני ופבעו לי בעפרון בן צוחר
ודרשו רז"ל סרסרוניה לי ואמר להם עוד ויתן לי את מערת
המכפלה אשר בקצה שדהו לרמוז להם אלם היתה המערה
בתחילה שדותיו לא הייתי צריך לעשות אתכם סרסורים בדבר
שהרי הוא הם המצרן אתכם אבל אין אחיל בקצה שדהו ואם אמר
אחר מכיוכו יש לו שדה אחת אצלה ויש בון טענת בה"מ ל"ש
בכסף מלא לרמוז אל מ"ש מרן בסב"ב הני זו המצרן והלוקח
כל אחד מעותיו אים היו מעותיו של לוקח טונים משל מצרן אף
שהיו מהדין לגלות יותר בהוצאה בעל זכות המצרן ולכן אמר
בכסף מלא דהיינו עני ותקולי שמתקבלים בשקל בכל מקום
יתנגה לי דרחוק הוא שיתמה לאחרי בן ועוד יתנגה לי בתוככם
דהיינו אתם הם עדים בדבר וכזה אור לא תוכלו לטענן
טענת בה"מ וכמ"ש רמ"ה סע"ו דמי שחתם על המכירה בעל
אינו יכול לסלק ללוקח ח"ש ויש עפרון את אברהם בחזקה ב"ח
דהיינו שרוח היה אומר הדברי נאלגזי בני חת והם הם מדברים
עם אברהם כדי שיהיו הם ס' סוים בדבר וכמו שנזר עליו
אברהם לבל בלי שער עירו לאמר דהיינו שיהיו הם ב"ב עדים
בדבר וכבר הקדמנו דמי שחתם על המכירה טוב אינו יכול
לטענן טענת בה"מ:

אך יש לפרש לבל בלי שער עירו דהיינו שלא הוצרך לזה
אל לבל בלי שער עירו דהיינו בני חת שבתוך העיר
אבל לא לאותם שהלכו חוץ לעיר וכמ"ש מרן שאם היה המצרן
בעיר אחרת ובא אח"כ אינו יכול לסלקו אח"ל עפרון עוד לא
אדוני שמעני דהיינו שאינך צריך לעשות לבני חת סרסורי כיון
לי ולך אל אחה כעמך תשמ' דברי ומיני ובינך נמור המכיר
ונאכל למיחש משום דינא דב"מ שאני יכול לעשות לך הנעלות
ההוא שהשדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה דהיינו שאני
נותנה לך במתנה ומתנה לית בה דינא דב"מ:

אך נאמר שבא לרמוז מ"ש מרן בס"ח דאם אברה לוקח
בהמתנה לית בה משום דינא דב"מ וכן בס"ה בן ה"ק
לו עפרון השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה דהיינו
שאינתי אחרת תניא לי הדמים ועוד בא לרמוז מ"ש מרן
בסל"ו דאם מכר כל נכסיו לאחד אין בעל המצר יכול לסלק
ללוקח וכתב הסמ"ע דיף אם מכר לו שני שדות בלבד אין בה
משום דינא דב"מ והכא נתי אברהם תבע את המערה לבד
ועפרון א"ל השדה נתתי לך והמערה ב"כ לך נתתיה וכיון שהם
ב' מקומות לית בהו דינא דב"מ וגם לעיני בני עמי נתתיה לך
קבור מתיך דהיינו שיהיו עדים בדבר וכמו שיאירנו לעיל:
אמנם אברהם לא קבל דברין בזה ובדברין היה רוצה להיות בני
חת סרסורים בדבר ויבר אל עפרון בלאזני בני חת לאמר אך
אם אתה לו שמעני דהיינו אף שנתתי דינא חבי המוכר ב
נתתנה ומכר ג' שדות לית בהו דב"מ מ"מ אלו אי אמרי ותשמעני
בזה אחרי קי"ל בדין שהמוכר ההמתנ' לם רוצה להמתין נאמנה
ב"כ ולהינו מקפיל בדבר לית בהו דינא דב"מ וגם המוכר שני

שדות

פלוגת הוא הפעם משום כסידא דמוכר יע"ש ולפי שיטו מקפיד
לית בהו דינא דב"מ ול"כ הטולי שהקפיד זהם לבני אחיו ומת
אחמרת שהקהם במתנה להו אינו מקבל עלי הנא אלי נתתי
בכסף סדרה קם מאני ול"כ לית לן להוסיף מוסף הנא ס
מכרתי לו ויצן עפרון את אברהם לאמר לו דהיינו שקפץ
מדבר עמו פה אל פה ולא בחשר עשה קורס לזה שהיה מדבר
בחזני בני חת ואמר לו אדוני שמעני ארץ אבנה וכו' לרמוז
אל ס"ם מרין ס"ם שלם קנאה סלוקה במאתים ואינם שוה אלא
מנה שדיך המצרן לתת עם מאתים ויהו רצה לומר לו עפרון
שלף שבאמת אינם שוה כ"כ מ"מ תתן לי ד' מאות שקל כסף
אחר על מוריה הרבה אלין אלהם נותן בם כ"כ בזה כסף ביני וביניך
דהיינו בין שני אנשים בדולים במונו אינו אשוב לבלום ואם כן
יגול אחה לתת עם כ"כ אך לבני אחריני הוי דבר גדול ואין
אלהם נותן בה כ"כ אן ושמע אברהם אל עפרון ויקול אברהם
לבעליהן את הכסף אשר דבר בחזני בני חת דהיינו שובר מ
אברהם בחחלה בחזני בני חת שאמר כסף מלא יגם עכשיו היה
ד' מאות שקל כסף שובר לסוחר דהיינו שמתקנים בשקל בכל
מקום וכמו שדרשו ר"ל דבזה יהיה לו המגלות שהיה כסף
שלא ויקר על שוויה ואלו זיקים שדה עפרון כו' הסדה והמערה
אשר בו וכל העץ אשר בשדה לאברהם לעקל דהיינו לפי שהכרי
לו האדם והמערה והאילנות אשר שוי המכר כל נכסיו דלית
שהו דדינא ועוד לעיני בני חת שהיו עדים נדבר ואחרי כן קבר
אברהם כו' ויקם השדה כו' לאברהם אלת בני חת דהיינו הסו
בחלו קנה לוהם אלת כל בני חת לפי שהיו הם יכולים לסלקו
מהשעות כ"מ ויכיח שרלו שקבר את אשתו ולא מיחו לו קמם
אשדה לאברהם וכמ"ם מרן ז"ל נבכ"ע דאחרי שרלוסו בם מ
לעקה שנה ומכר כל אשה ולא מיחה טוב הינו יכול לסלקו
מס"ב כיון שרלו אותו אשקבר את אשתו ולא מיחו אתנו לו ולא
קמה ליה ברשותו

ומעתה נאור לאמר שהחלנו דלית בחורש ב"ר פ"
ר"ח ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו פה"
דרוף נדקה וחכר ומצא חיים נדקה ובכור דרוף נדק' זה אברהם
ושאדו דרך ה' לעשות נדקה וחסד שנאמל חסד לשרה ימצא חיים
ושני חיי לאברהם מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים נדקה
ובכור אמ"ר שמואל בר יצחק אמ"ל הקב"ה לני אומנותי מומל
חסדים חסשת אומנותי בה ולבוש לבוני ואברהם זקן עכ"ל
אליבא לאידך דאמלי קשיא ליה בחלי קרא דאחרי כן קבר עד
סמיתי עליה קרא אחרינא דרוף נדקה ובכ"ל דמי הכריחו
לפרש קרא דרוף נדקה זה אברהם שאע"פי שיבדק בו מ"מ
שמשו מיירי בכל מי שרוף נדקה ועל"ק דאיכי מפרש נדקה
ובכור אומרו אמ"ל הקב"ה מי דבשלמא בכור אהיכא נדקה
ליכא

ונראה לע"ד דבכל האשמר סובב הולך לקרא כדאמרינ
ואברהם זקן ובאו שמעינו שנם אחר כך נקרא
שבאברהם זקן מיתי לה דדשה בלשון ר"ח דרוף נדקה כו' אבל
קשיא ליה דלמה נסמכה ואברהם זקן לקבורה אבל עוד
אלא דקאמר לה בזה"ו הענין האחר ואברהם זקן לענין
שלמעלה ומחה לה שתחא מרישא דפרשתא הסמוכה לה ותו
קשיא ליה נקרא דרוף נדקה וחסד ומצא חיים נדקה ובכור
כמו שהקשו בגמר' נפר"ק דב"ב משום דרוף נדקה ומצא נדקה
בתמיהה דשמע שיצא לידי פגיות ומצא בני אדם שיחנו לו
נדקה ולאחר דרים ליה באברהם שהיה דרוף נדקה וחסד שנמל
לשרה ומצא נדקה ובכור שמ"ל הקב"ה בא ולרוש לבוני שהא
הזקנה ויחיינו כמו לנוש כידוע ליודעי חן כאשר
חכמים חבידו ואחרו לא נדע ואנה הבם נדקה ובכור ע"ד שנא"
קשיל נדקה ישעני ולשאר שנו פירוש מציל נדקה ובזה יהיה

לו כבוד בדרמי יוחנן דקאמרי למאנים מכנדותיה ובגד היא
סדרת מנסה זקן ובזה הנה מקום יבוב סמוכין מן החורה ובם
מ"ם אלא נדקה כי הוא זה מעיל נדקה והשכר מרבה אדת ו
שלבשר זום מאותו של הקב"ה

דרוש

למעלת הצדקה וגח

בגמרא פר"ק דב"ב אמר ר' יצחק כל המחזן
פרוטה לעני מתברך בשש ברכות
והמעניטו בדברים מתברך בי"ח
ברכות הנוחן פרוטה לעני מתברך בו' ברכות דבתיב הלא
פרוס לרעב לחמך כו' אן יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה
תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך אז תקרא וה' יענה
תשוע ויאמר הנני כו' והמעניטו בדברים מתברך בי"ח ברכות
דכתיב ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע חרת בחשך אורך
ואפלתך כצהרים ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך כו'
ובנו מחך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וקורא לך
גדר פרץ משיבב נתיבות לשבת עכ"ל:

כל פלומר אין לו אלא תורה מחפלת בכה וגוארת ו
אחר לא זכר עשות משום עובדת • אבי תורה אין
לו אלא אלהי אחת ותפי פחות מעדת • דמי לכ"ל
אליהן כמי שאין לו אלוה לבוני לא מבנת שאין נדתה פוערת •
דאלו עביד ליה מצוותיה מאבנה תקומת"ם • ועשה מכה
ואמת מן ינגלוהו שומרי משמרת • וכמעשה שמים ומר אחת
ליה דר"ב מסר"ל זה פירש לאיים ביד לשון הנב והחדרת •
אי סייעה הם נאחרת • לא כפרה מסדר"ל ליה נבה חורתו
מחזרת • ומר ולית ליה דר"ב מסר"ל כדנמי ליה לא עכב
מעוה בחזר"ת • דרוש דרש והנה שורף אחת היה שמצרת •
דנמי מעיה מה שלשון לוצרת • קורא ומושב בלבדת • נלאה
לחשיבם לא מיהו סוברת המפוגרת • וכבר דאיתא נפר"ק
דע"ז דף י"ז אחת לוצרת • ת"ר כשהחפלו רבי אלעזר בן
פרעה ור"ח בן חרדיון אמ"ל ר"ח בן פרעה לר"ח בן חרדיון
אשריך שנחפלת על דבר א' אוי לי שנחפלתי על ה' דברים
אמ"ל ר"ח בן חרדיון לר"ח אשריך שנחפלת על מעשה דברים
ואתה ניצול אוי לי שנחפלתי על דבר אחד ואתי ניצול שאתה
עסקת בתורה ובג"ח ואני לא עסקתי אלא בתורה בלבד כדרב
שנא דאמ"ה כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה
שנאמר יאים רבים לישראל בלא אלהי אמת ובלא כהן מורה
ובלא תורה אלי בלא אלהי אחת שכל העוסק בתורה בלבד
דומה כמי שאין לו אלוה עכ"ל • ראשונה יש להקשות בדברי
ר"ח בן חרדיון שאמר לו לר"ח אשריך שנחפלת על המעשה
דברים ואתה ניצול אוי לי שנחפלתי על דבר אחד ואתי ניצול
שלא"ל לאחיר מעם אחרת שנחפלת על המעשה דברים והוא
נחפלת על דבר אחד אי היה לומר אשריך שאתה ניצול ואוי לי
פאני ניצול שאתה עסקת בתורה ובג"ח ואני לא עסקתי אלא
בתורה מניינא למ"ל ואנכי נפנוי חיי לזה אחר כך אביתי
ומצאתי אותו נכשל לא"ל הקב"ה בא ולרוש לבוני שהא
הזקנה ויחיינו כמו לנוש כידוע ליודעי חן כאשר
חכמים חבידו ואחרו לא נדע ואנה הבם נדקה ובכור ע"ד שנא"
קשיל נדקה ישעני ולשאר שנו פירוש מציל נדקה ובזה יהיה

לי קשרא לא מיפא ואי פייצא לא קשרא אוסא ליתא הא
מתי ליתא ולא"כ חמרינן אתיוה לר"ח בן חרדיון אל תעתי
קא עסקת בתורה אל כאחר נוטי ה' אלהי מיר בוזו עלא
לחנוכם הרי מצינו דבשביל שבאלו לו לר"ח כ' דברים בפעים
מ"ע תנית מ"ע נבנת בזה ניצול ואי קשרא אוסא ליתא
הא מתי ליתא ואלו אחלו לו מ"ע תנית לבד לא היה יכול
לכפור ולהנצל אחר פיהסדבר טוב ואיו מעידין עליו בזה יבא
בל נכון הה"ק ליה ר"ח לר"ח אשריך שנחפסת על ה' דברים
דבשביל זה אתה ניצול לפי שיבאלו לך מ"ע תנית ומ"ע בנבת ואם
אתה יכול לומר לה אי קשרא אוסא ליתא הא ומי ליתא
ובין שאתחו בהצלחך ימצאו לך אלוים חרגם פעמות
אחרות ב"כ אוי לי שנחפסתי על דבר א' ואתי יכול לכפור
ולהנצל דהא איכא עדים ובעמת דמלחא פסבב הקב"ה ונתן
בדעתם לחנוע ממך תאשם דברי' ומתני דבר אחד לפי שאתה
עסקת בתורה וג"ח ואני עסקתי בתורה בלבד ופריך בגמרא
על ר"ח בן חרדיון ובג"ח לא עסק ואתיא רא"כ אמרינן לא
יתן אדם מעותיו לאחרנקי של צדקה אל"כ אמרינן אם לא יתן
אדם מעותיו לאחרנקי של צדקה כו' דאתי פריך מצדקה אל"ח
אבל ב' דברים פס כדאמר בסוכם צדקה לעניים ב"ח נתן ל
לעניים מין לעשירים ואי' דמ"מ משמע ליה דאי שרגיל בזאת
עוסק הוא בם בזאת • עוד נתקשו דאתי פריך אימא דהוה
בגאלי צדקה ולא עשה צדקה ואתנו דאמתמא בם משלו ויש
בם משלו אין נותן הרבה וכיון שהיה עושה צדקה בזולי היה
רגיל בגמילות חסדים ואשני היתומני הוא דהוה מסתמן מעבר
לא עבר וא"כ קשיא אלי מקשה עוד מהא דאתחלפו לי מעות
של פורים נתחלפו לי מעות של צדקה הם אחרנקי בגמילות
חסדים ולא אם כן אתונה עליה ת"ח כרבי חנינא ן' חרדיון
היינו שהיה מתנה עליה ת"ח נאמן הרבה כמו שהיה נאמן
רבי חנינא בן חרדיון בצלמא ואל זה פריך שביר והתניא ת"ל
מעות פורים נתחלפו לי מעות של צדקה הם אחרנקי לעניים
ולכולהו פירוסי המעות של צדקה הם אחרנקי של צדקה ואם כן
אדי מגיע שהיה בגלי צדקה והדרא קושיא לזוכתא ראתן לך
ג"ח גדולה מזו ואשני אעבר עבר דהיינו שעשה ג"ח אמנם
כדבעי ליה לא בעי וכל זה ראה שלא כדעת החוספות אמנם
אחוס משמע דם"ל דבגמרא הנדקה לא מקריא בפילו אבדים
ולכן פירשו דהקושיא היא דכיון שהיה בגלי צדקה אשתמא
בם משלו הים

לגדקה כמו״ש אסור לאחרים ולהכי מייתי מהלל הזקן דמשיב
הרחמנא ביומו דבר מצוה ע״כ׳ עוד נקדים מלי דברמי׳ בפר״ק
דבתרא מעשה עמונכז סמלך שנזבו אוצרותיו ואוצרו אבותיו
עשני בנורת ומכרו עליו אחיו וכיון אביו אמרו לו אבותיך בנו
אוצרו והוסיפו על של אבותם ואתה בזבזת אוצרותיך ואוצרו
אבותיך אל אבותי גמו אוצרות למטה ואני בזבזתי אוצרות
למעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף ופירש
רש״י כשאמת מארץ תצמח אף משמים נשקף הצדק לשלם נשול
נשקף מביט כאן נשקף ותייבב כלומר זכות הצדק מביט ו
ומסתכל לשלם ע״כ׳ וכבר הקדמנו שכל העוסק בתורה בלא
ג״ח דומה כמי שאין לו אלוה ופרש״י להבין עליו ועליכך ר״ח
בן תרדיון שעסק בתורה בלבד לא ניצול בשתפסו אותו גדולי
רומי ור״ח בן פרטא שעסק בתורה וג״ח ניצול׳ עוד הקדמנו
שאין הצדקה משתלמת אלא לפי ג״ח שבם ומי רש״י מהגמרא
היא הצדקה והתורה הוא החסד כבגן מוליכה לביתו אז עורה
שמעלם לו לגרבה בגון נותן לו פת לעוייה אז בגד ללבוש ?

בזה יבואו הכתובים על נכון דהם המדברים בצדקה שיש
בה ג״ח אלא פרס לרעב לחמך דהיינו שתתן לו
פת לעוייה שזה יקרא ג״ח ועניים מרודים תביא בית דהיינו
העניים האומללים והמרודים שאינם יכולים לצאת ולבא אצלך
תביא להם לביתם שזה יקרא ב״כ ב״ח כי תראה ערום וכסיתו
שאתה נותן לו בגד ללבוש שכל אלו הם מצות ג״ח כמו שפירש
רש״י אל״כ לאמר ובשרך לא תתעלם דהיינו שלא תחשוב שלא
יקרא ג״ח כל עשות חסד עם אחרים אלא אף אם מבשרך לא
התעלם שלי אתה מתעלם ממנו אלא רוחנו וסכו כמו הלל
הזקן ע״ה לזה יקרא ב״כ ג״ח כי בוחל נפשו אינו חסד ובזה
שכר הרבה תטול אז יבקע כשחר אורך שיבקע הרקיע כע״ם
הבוקע בו וצדק משמים נשקף שזכות הצדקה מגיעו ומסתכל
בך לאחיר ולהגן עליך ואז ואחרוכחך מהרה תצמח כמו ר״ח בן
פרטא שתבא ואיר כשהביאוהו לפני גדולי רומי לדון אותו
ויסם הקב״ה נסיו דבר להנצל והיינו לפי שעסק בג״ח וא״ל
לעניך צדקך כבור ה׳ יאספך ואל ע״י נוייס כמו ר״ח בן תרדיון
שבארף ע״י נוייס לפי שלא עסק בג״ח ׳

אז נאמר באופן אחר בחקרים מלי דברמי׳ בפ״ב דתענית
אעזר היש בתחומא כי חזו ליה בנאלי צדקה עשו מיניים
וכל מה דהוה נקיש הוה יהיב להו יומא חד פליג לשוקא למזבן
לה נרוניא לברתיה חזיוה בנאלי צדקה שבו מיניה אזל ורהט
לבתריהו אל״ל אשבעתיכם במלי עסקיתו אל״ל בנרוניא דיתוס
ניחומה אל״ל השבעדה שהן קומין לבתי שקל כל מה דהוה ליה
מחיים ניתנייהו עם בניה חד זוזא זבן ביה חיטי כו׳ וכת״ מהרש״א
ז״ל ואע״ב דק״ל עניי קרוב קומין וכ״ש בתו א״ל שהיה לו
בניתו לפסריה נרוניא גם לבתו בו׳ ודקאמר לא עם בניה אלא
חד זוזא הוינו אנינו בשוק ׳

בזה יבא על נכון שלזה רמז באומרו אלא פרוס לרעב
לחמך ועניים מרודים תביא בית דהיינו העניים
המרודים הם ואשה שרוצים לחזרוג זה לזה ואין להם נרוניא
תתעסק בהם להביאם לביתם ע״ד ש״ס אלהים מושיב יחידים
ביתה וזה אחר תעשה כי תראה ערום וכסיתו דהיינו שתתן
להם מעות בשביל הנרוניא לחמך ומבשרך לא תתעלם דהיינו
שיש לך כח שהיא נריכה נרוניא ותתן להם כל מה שיש לך
ותמיד בתך בלא בלוס הלא ודאי לא דעניי קרובך קודמין וכ״ש
בתך כמ״ש מהרש״ל ׳

אז נאמר באופן אחר בחקרים מלי דברמי׳ בפ״ב דתענית
לחנא חלקים בר בריה דחוני המעגל הוה והוו קא אזלי
דגון לבנים כד פוו נריכי אלמא לתמרא ומנגא חזא לנשריך

לחרנייתא דכתיב בני יעקב ואלכלתיך נחלת יעקב אביך ואלו
בן ויתן לך כו׳ כי מהריש״ל דאע״ב דברכות אלו סוו לחו ל״ן
וכדאמרי בגמ׳ דקחשיב בתחלה שם ברכות ואח״כ ר״ל המדרש
בס״ל דלא חשבינן לן חקרא וה׳ יענה תשוע ואמר בני אלא
מרא וכן כגן רוה וכמונא מים לחדא וכן ובנו ממך חורבות
לעולם מוסדי דור ודור בחדא וכן נורר פרץ ומשובב נתיבות
בחדא דכולהו משמע כבל הענין במלות שונות עכ״ל׳ עוד
פחב דלא ס״ל למדרש דאיכא חילוק בין מתן למפיים כמ״ש
ג׳ אלא בתלוייהו עייני קרא ופי׳ ותמק לרעב נפשך להקיש
מפיים לנתן דהיינו נפש נאלה תשביע ובין לנתן ובין למפיים
אחו כל הברכות דכתיבי החם ׳

בזה יבא על נכון דבא ר״י לאמוקי מסברת המדרש דקא
משיב כל הני ברכות בי״ד וגם ס״ל דאין חילוק בין נותן
למפיים לזה בא ללמדינו דלאו סבי הוא אלא הנותן לעני
מתברך בשם ברכות והמפייסו מתברך בי״ח ועוד דבין הכל
הם י״ז ברכות ׳

אז ואמר באופן אחר דמלי דקאמר הנותן פרוטה לעני
תפלה כמו משיב הרוח ומוריד הגשם ולא יש לך ערם כלל אלא
סדר תפלה אחה קודא וה׳ יענה וזו היא מעולה שבברכות
תשוע ואמר בני זהו על אחרים לו על הנור אם הם יושבים
בערם תשוע בשבילם ואמר בני שתעשה בקשה בשבילם כמו
דביתהו דאבא חלקיה שבשכר שהיתה עושה צדקה התפלה על
הנור ואל ׳

ובזה אני מבין מלי דברמינן בסוטה פ״ז אמר ריש״ל
אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין
שנאמר טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל אל תקרי יבורך
אלא יברך עכ״ל וי״ל דכפי זה הא״ת איך יבא סיום הכתוב
פתיחת טעם לדבריו כי נתן מלחמו לדל וכי משום שנתן מלחמו
לדל הוא יברך אמנם נמה שהתראנו יבא על נכון דהרי מצינו
דמי שעושה צדקה הוא מתפלל על אחרים ותפלתו נשמעת
ומ״ש בנותן לעני את אפוי דהבאתי קודם ומזומנת שתפלתו
נשמעת ניותר כמו דביתהו דאבא חלקיה דקים שליח שנאה
מיזייתא דיהא משום דמקרבה מייתא וז״ש טוב עין הוא יברך
ע״ה בדי שיברך לב״ה והטעם הוא שהוא יברך כי נתן מלחמו
לדל ובזכות תתקבל ברכתו ׳

נחזור למה דהוינן בה הקושיא שרקשה מהרש״ל דאם
ברכה היא זו שיבא בברכה ויברך לקרוא וה׳
יענהו הנא לפי דכמשך בכתובים בק״מ דהכי איתנהו ואותי
יום יום ידרשון כו׳ למה נמנו ולא דאית ביניהו נפשינו ולא
אדע הן כיום ניחכם תמצאון חקק כו׳ הן לריב ומצא תצומו
בו׳ הכזה יהיה צום אבחרהו מחה הרצונות רשע כו׳ הלא פרס
לרעב לחמך כו׳ אז תקרא וה׳ יענה א״כ קרא מיירי בחי שהוא
בערם וסוא בם ומתענה וקורא אל ה׳ שהרי אמר למה צמנו
ולא ראית דהיינו שהם קורים אל ה׳ ולא יענם ואמר להם
אנניא הבזה יהיה צום אבחרהו הלא זה צום אבחרהו מחה
הרצונות רשע כו׳ הלא פרוס לרעב לחמך כו׳ אז תקרא וה׳
יענה ונשיינו אז כשתחזור בתשובה ותעשה אלא הדברים ?

ובאותו ענין אלכה לי לבאר מלי דכתיב בפרשה ויקחל
ואמר אשה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה
הדבר אשר צוה ה׳ לאמר קחו מאתכם תרומה לה׳ כל נדיב לבו
יביאהו את תרומת ה׳ וא״ל אמלאכה קחייתא מלי לאמר דקא
אל כל עדת בני ישראל לאמר ועוד שם בה הכתוב אשר צוה
ה׳ לאמר ובור מלי דקאמר קחו מאתכם תרומה לה׳ דאמלי
קא בחר ובחיינו שהם קורים אל ה׳ הוא״ל אם תרומת ה׳ ואבור שם בנים
כדקאמר בני את״כ יביאהו את תרומת ה׳ ואבור שם בנים

הכתוב כל נדיב לבו יביאהו את תרומת ה׳ ואבן הן נתי דיקא דקאמר יביאהו את תרומת ה׳ והולכ יביא את תרומת ה׳ מלי יביאהו׳

אמנם הכל יבא לכלל יאוב בסקרים מלי דברמי נפר׳ ס דב׳ב רפ׳ע׳ ל׳ר אלעזר גדול המעשה יותר מן הדרוש כו׳ וחמה ע׳ו הר׳ב ביגם לעתים נעת לתנגם דרוש ע׳ היאך יתכן זה יגיע ממומו שהוא חלבו ודמו וזה בא ויאמר ודבר דבר אחד עמו יגדל ממנו בדברים בעלמא ולכן פירש דהא דאמרינן גדול המעשה לא בגפייה דברים קא מיירי אלא שעושה מעשה הצדקה׳ה לעצמו בהרחבה יותרה ומיכולתו זה ע׳ז אתחנדרים בעם שיש סמך בידם לעשות יותר ממנו המה רחוק כן ממהו לם זה שהוא קל שבקלים כן יעשה וכל שכן אנחנו כמה יש בלינו לעשות יותר ויותר ובאחר עשה כן יעשו הם ב׳כ ונמצא שזה הלים עושה ומעשה והרי יש בידו שהים הל בידים בפיר נתן ומה דאחריני שזה גרם לאחרים לעשות גרקס אם שאין כן אותם הפעושים שאין בידם אלא אחת ועפ׳ז יש מר׳ב אלם דת בפרשת ויקהל לדברי הר׳ב הטורים בי׳ב סימן ר׳מ׳ט שבתב שמעשה את אחרים שכרו גדול כשכר הנותן ומוה נראה הפך דברי הגמרא דאר׳ל גדול המעשה יותר מן העושה וכתב הרב הגמ׳ לתרץ זה כפי דברי הרב ביגם לעתים דהא דאמרינן גדול המעשה ה׳ר מיכא שהוא עושה ומעשה אלמנם העור מיירי כשהוא מעשה לבד שהרי כתב ואם אין בידו ליתן לו ויכול לעשות לאחרים שיתנו לו גדול שכרו כנותן ע׳כ׳

ובזה אני מבין הגם אחרינ אחי קדא דכתיב ונדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות יקום דא׳ל כוחם הנגיבה נשיעה נשנותו את טעמו שנים מקרא דאחר דכבר אמ׳ ונדיב נדיבות יעץ אחתי איכפל וקאמר והוא על נדיבות יקום ועוד הוא נופל הני מילי מעליתא לא ידענא אחי קאמר ומפ׳ הכונה בזה׳

אמנם ע׳פ דרך הר׳כבל בינה לעתים יבא הכתוב כמין אומר דרגה הנבלת יעמיד לרמות לנו הלי הלמר׳ של ר׳ל דגדול המעשה יותר מן העושה וכמו שמירש הרב בעל בינה לעתים דמיט בשמעשה ע׳י מעשה נוקמו ונדיבותו כי דבה היא לעצן ומאמר ולמדו לעצן עשות כיוש הזה עם המנגדים וז׳ש ונדיב נדיבות יעץ דהיינו ע׳י נדיבותו שהוא אתנדב כך וכך לנוקם בזה הכדיבות נדיבות יעץ להתנדב על אחר כאלו לנו לפי שהם מתקבלים בזה ופ׳ז זה הם מתנדבי ב׳כ ולא הנדיב הראשון והוא על נדיבות יקום שהוא עולם ב׳ מעלות ויקום ויקימה שיש בה הדור על אותם הנדיבות שעשו אחרים והיינו מאם אחי מיתרא דר׳ל גדול המעשה יותר מן העושה ופ׳ש אלמור אחי מיתרא דר׳ל הר׳ב אם דת פי׳ אחי קדא שאומר בר׳ה ל׳ סימן ל׳ב בבי נדנה המקום חה חוארו דשמתו הפס על המנדבים כי בלב שלם המנדבו לה׳ וגם דוד שהיה גדולה שהנדבי קשה מה בה לאודיענו היאכן דוד לא כיה אמת עד שהתרך הדבר לאותרו ואם דוד אמת שמתם גדולם׳

אמנם ע׳כ הקרוס יתבאל היעב שמו כעם על המנדבים שלא היו כופי אותם על כך מפי המלך או פשרים אומר אליהם היו לכונים לתת לת מתכונת שלבנים כי כן דבר המלך כ׳ל בלב שלם המנדבו הם מעצמם לפיכך שמה הפס על המנדבים לם כן לימוה לא זכה דוד במלך בלותה עדבה לעיות מעשה לל לאחרים ליתן כיון שכל הפס הם מעצמם המנדבו ע׳ז כל המכוב לומר וגם דוד שמתם גדולה בידם בנפשם כי סוף הראשון שברים לעשות ומאבלת בידיה היינו שאני כי מי ראה לת דוד לאחר הכין לבו לתת מתנה מרובה

פמ׳ש הגם אני בעניי הכיעתי ולא יכין לבו לי׳ן לם בן הוא גרם לעשות ונחשב לו כאלו הוא נתן לת כל מה שנתנו הם אבשיל זה שמת שמתם ברגלה אלו דבריו ל׳ל׳

ועפ׳ז הנה מקום אחי ליש מקרא קדש שנאמר בלותה ברק וגאלותו מקום מפי דוד המלך הלא זה

הדבר ידעתי אלהי כי אתה בוחן לבות ומישרים חרלה אני ביושר לבבי התנדבתי כל אלה ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך וכל הפס מרגלים אחי קדא קשה לבו מובא בחין מבין מאי ואומר כי מי לא יודע בכל לב שדוד ביושר לבו בחכין לת כל אחר בשאו לבו זכי אלו נדיבים לבוחן לבות וכליות לגלות לחינו לדבר הזה וגם מאי דקאמר התנדבתי כל אלה אחי מילבא דתמיהא אין פה קרוב ירבה כלומרים אלה שהוא התנדב הכל ואלה זולת קרי בי דב קמיה קמיה לעילא מהאי קרא כמה התנדבו הפס ואמו קאמר נמי חוץ כ׳ר מתוך המצאנו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך ותו נמי נידוק מאי פלי דקא׳ ועתה הנה מלאה דאיתר׳ל ואלקטה׳ל ועוד דקאמר נמי ראיתי בשמחה להתנדב לך ונשמחה מה זו עושה ונאמר ליעצריך לדוד לאמר שראה אותם. בשמחה התנדבו׳

אמנם ע׳פ הקאמר הנם מה שוב ומה נעים מחיק מרבש הנה מצינו לכל העם הנמצאי׳ השבו שדוד המלך לא עשה אותם כ׳ל בלב שלם התנדבו בראותם שדוד לא כפה אותם בדברים וצ׳ז שמחו שמחה גדולם׳ לאמנם אחמה שע׳י שהתנדב דוד בתחלה התנדבו הם אחר כך בקנאה איש מדעבו ול׳כ היינו עיבוי דעשיהו ושקל מנייהו ומי יודע זה כ׳ל בזהן לבות אלהים בריק מבוס דאיכא קא סברי דלאו היינו עיבוי ובדאתרן ע׳ז בא דוד ולכה דבר ודעתי אלהי כי אתה בוחן לבב ומישרים חרצה ודהיינו שחתו ידעת שלמלה אני מתנדבת דאחרון לכל לא היה אדם מעורר זכרון לעשות דבר זה כ׳ל בזהן ביושר לבבי התנדבתי כל אלה והיינו נפלא הכל בקרא על שמי ואם מה שהתנדבו העם הכל כאחר לכל כאלו אני עשיתי לבדי שהני התחלתי דאחרון ו׳ל׳ ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך דהיינו ובתה אחר שהתנדבתי אני בשמחה מנאצאו פה דאיתי בשמחה שהם שמחים ועוני לב להתנדב לך בתוכנם שנאלמים בלא עיבוי דיני התנדבו מש׳כ בהתם׳

ומחה נבא לבאר הפסוק שהתחלנו בו ויאמר דוד אל כל עדת בני ישראל זה הדבר אשר עוד ה׳ לאחי דהיינו דקא׳ל מפה לישראל לאמר זה לזה זה הדבר אשר פה ל׳לאמר שהוא ענין התרומה שהוא ה׳ לאמר זה לזה ליתן תרומת ה׳ וכענין דאמר לה רבא לבני רבא לבני מחוזא עוסו אחרוני והיינו דקא׳ל מפיים פה קחו מאתכם תרומה לה׳ והיינו קחו זה מזה תרומה לה׳ וה׳ע מעוס רבוא׳ל המעשה ואח׳כ כי׳ ואשר היינו עיבוי דקאמינא לאו בתחילה ובדנדרים בלבד אלא ע׳י נדבת נפש׳ל וכאו שפירש הר׳ בעל בינה לעתים והיינו דקאמר כל נדיב לבו יביאהו את תרומת ה׳ דהיינו אים אים מה שנדבו לפי ובזה הוא דקא מעשה לאחרים מעלה עליו הכתוב כאלו יביאהו את כל תרומת ה׳ הוא לבדו מעוס דקא מעשה לכל בני ישראל ואם כאלו מביאהו את כל מה שהתנדבים הם ואם דיבה מה שנדבו לבו הרי הכל בכלל אחד קא עביד לים׳

ועוד׳ז יתפרש הכתוב בפרשת תרומה דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי׳ שהדבר קשה ב׳כ ויקחו קא׳ל ויקחו ויתנו הו׳ל לומר ועוד דאיכא אחרי תני מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי׳ אלמנם הענין יוצן בטע׳ל׳ ובגי׳ר בפי׳ ראש׳ע פ׳ק אמת דכתב הפ׳ש שם אם יכול לעשות

לאחרים

אחרים שיתנו שכרו גדול משכר הנותן וז׳ל ואין פי׳ שכרו אחר מן העושה ע׳י כפיה דהא זה העושה ע׳י כפיה הפסיד זכותו כמ׳ש ב׳ וז׳ל נדיך ליתן הצדקה נפנר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב ומתאונן עם העני בצערו ומרבר לו דברי מנומרין והם נתן בפנים זיעפות הפסיד זכותו עכ׳ל אלא פי׳ יותר משכר עושי צדקה אפי׳ כרצון ע׳כ׳

ובזה יבא הכתו׳ על נכון ויקחו לי תרומה דהיינו לומ׳ עשו לחברי דקאמר עוד מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי׳ דקאמר עוד מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי׳ לומר דאף מפי שנדבו לבו שהוא עושה בדרכן תעשו אותו ולא תרוהבו נפש ואחת התרומ׳ אשר תקחו מאתם דהיינו לומר מה שתעשו אותם ותקחו מאתם היא בוודאי לה תרומה ונתנב לכם תרומתכם היינו עיבוי שאתם מעבי׳ אותם בהיות לה תרומה לאחרת חוץ ממה שהפרשתם מתמונכם נדבם ובזה יהיה גדול המעשה יותר מן העושה׳

דרוש

למעלת ארץ ישראל

בגמרא שלחי בתיבות ונשאתני מעניים וקב׳ח׳ נקנורתם אמר קרא דפרים בנו יודע היה יצקב אבינו שעניך בעור היה ואם מתים שבתולה לארץ חיים לאם הערית את בניו שלא קבל עליו עצר מחילות כיונא בדבר אחה אומר ויאמר יוסף אם בני ישראל כי׳ אמ׳ר הנינא דברים בנו יודע היה יוסף דעניו שעניך בעור היה ואם מתים שבתו׳ל שלא קבל עליו העצר שעריות את אחיו אחרב מלות ע׳כ׳ שלא קבל עליו העצר מחילות עכ׳ל׳

יציבא אלחא דאמלין אבלין המהדרין מן המהדרין ובשאו דבנן לרבנ׳י אחרן בני אומה׳ ונבוי׳ם׳ אלהי עולם׳ אלהה ואחר אחרות נויים׳ ויאלק עליים חלק לשבעה ארי עשרות עשב לשכניו שבעתים׳ הקב׳ה נדר לו אחרן חסן ויאליף מלכותיה מלך האשנו אלהי הארץ ואין עוד מלבדו איש הנינים׳ קריה אחרב יושבת בקתרה מרכבה לשכינה כסא על אחרב רגלים׳ אחר ה׳ ורוש אותה נתן בפין ב׳ מיעב הארץ עם יפה עינים׳ אחר הדר בה הדר שבאה לאחרים ובקנייה עליה באלה הוכשר למלאכת שמים׳ כי סליק להתם אלבב חנוה׳ל קריה תגם אז תרבה הארץ צוונותיו סדורי׳ לימתל מחולת המחני׳ם׳ עדיף כתרי מקוראין ליום הכניסה כמו שער נפשו ורוח תרבה קרמא ויסי נא פי׳ שנים׳ והוא לן בעלה הוא כד נים׳ רוחו ונשמתו אלו יאסוף הכל ביתי שמים׳ ויהי בנוקר הכפר החוצאת לא הדרא בם ואחרות תשוב תמימה אחר אין בה מוס נקטן שנולר דמי בין יום לו יומים וכל הולך על אחרב באמה בקנה מקומו ועמדו קנים ברבבתי׳ם׳ פכון לבו בטוח דזכי לעלמא ראתי אותרו הטוב את השמים׳ ואחר ר וקנייר טב הוא׳ל נים מזבח כפרה מנוקה מעון וקי כפים ויחי עוד לבנת יעמד מי ויצן בין מעיר מתים לנים ומכסי בעדי עדיים׳ כל מי שאין לו קדקד שאינה קולעתו לקבורה אלהים יבנו בתחולות להתגולל ולהתגעל מעלעלי חגב

ויקרא שירה המשורר במקרא׳ו בתהלים סימן קכ׳ג שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה׳ נלך עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו כאן הגן אוהל לשמחה מה זו עושה ומאי דבוחי׳ דדוד דהוה קא ברח טובא ועוד שלמה הלם הדבר בזכו׳ אחרים הם אמרו בית ה׳ נלך הכי חו׳ל לימא׳ שמחתי כשהייתי שולך לבית ה׳ גם אין מבין מאי קאמר ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו ורבותינו ז׳ל דרשו מה שדרשו גם מה שנאמר עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם אין מובן לו אחנם הכל יבא על נכון בהקרים מאי רתנן בשלהי כתובות הכל מעלין לא׳ו׳ ואין הכל מוציאין הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין אחר האנשים ואמר הנשים ופי׳ רש׳י ז׳ל הכל מעלין אם כל בני ביתו אדם כותה לעלות ונשב עמו בירושלם אחר האנשים וה׳ הנשים אף האשה כותבת את בעלה לעלות ולדור שם ואם לאו יוציא ויתן כתובה ואיתא בכלי׳ת בגמרא הוא אומר לעלות ויש אומרים שלא לעלות כותבין אותה לעלות ואם לאו הבא בלא כתובה היא אומרת לעלות והוא אומ׳ שלא לעשות כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתובה ובדרשינן בגמרא הכל מעלין לאחיוי מאי לאחיוי עבדי׳ ואיתא בשטה מקובצת דכשם שהרב יכול לכוף את העבד לעלות אחריו כך העבר יכול לכוף את הרב לעלות ע׳כ מ׳ש הגם ז׳ה סע׳ה ואיתא בירושלמי אחת דתנן הכל מעלין לירושלם הוא רוצה לעלות והיא אינה רוצה כופין אותה לעלות היא רוצה לעלות והוא אינו רוצה אין כופין אותו לעלות וכתב הר׳ם דבירושלמי מיירי בזה׳ה ומתני׳ דקתני שכופין לעלות מיירי בזמן הבית ע׳כ׳ וכן כתב המרדכי וסיים בה בזמן הבית אלא המנה טפי לדור בירושלם מבח׳ע ע׳כ׳ ובזה נבא לביאור הכתובים דהנה ביתי דוד המלך עו׳יין לא נבנה הבית בירושלם וא׳כ בו בפרק ירושלם ואחר מ׳י שיין הם לענין כפיית האשה לבעלה לעלות שהיה כופה אותו לעלות מא׳י לירושלם והיינו דבותיה דדוד שהיה מבטח אחת אמר לא׳ו׳ והיינו דקאמר שמחתי באומרים לי בית ה׳ נלך דהיינו שאם היו אומרים לי בני ביתי אחד האנשים והנשים והעבדים קומה ונעלה בית אל זו ירושלם ע׳כ אחר׳ל שיעקב קראו לירושלם בית אל היינו שמח לילך אחריהם וכ׳ה לשמחתי מה זו עושה לימימרא דמעלייותא היא והלא כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דהא קי׳ל הכל מעלין מא׳ל לא׳ו׳ ואפי׳ עבד ואפי׳ אשה כופין לבעליהן לעלות לא׳ו׳ לזה אמר עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם דהיינו שלא היינו עומדין בהתלה כא׳ל אלא בשערי ירושלם שהם עיירות א׳ו׳ סניב לירושלם וז׳ה שעדיין לא נבנה הבית בירושלם שהו בשעוריהן א׳ו׳ וירושלם לענין שאין העבד והאשה כופי׳ לבעליהן לעלות מא׳ו׳ לירושלם הוא הדבר לאחר דבר ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו לומר שבדין זה לעת בזאת דינם שה ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו דהיינו שאחר הדין ישראל שאין יכולים לכוף אותו לאמנו׳ תשם לירושלם אבל אני מעצמי הייתי שמח והיינו רצותא׳

אן כאחר בד׳ל והוא על פי שמח הטור דבלינ על מהר׳ם דאין נתלק בין ז׳ה לזמן הבית אלא אפי׳ שלא בזמן

הבית ליכא לבני ירושלים משאר ארץ ישראל ואחד האנשים
ואחד הנשים כופין זה א"ז לעלות מא"י לירושלים ודון מינה
ומינה לזמן דוד מלך ישראל שלא שעדיין לא נבנה בה"מ בימיו
אפילו עבר ולא כופין לבניהן לעלות מא"י לירושלים שלם • ע"כ
מאי דתנן ב' אחיות בנשואין יושבות ועבר הירדן והגיעו לין
מושלין מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל נאותה הארץ מושלין
מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל לא מעיר לכרך ולא מכרך
לעיר ועל אשה זו נאמרו בה הרבה פירושים ותילוקים לי
אלונים בתר מקו הנשואין או אחר מקום האיש ואין כאן מקום
להאריך מ"מ שמעינן מינה מה שצריך לענייננו דמאחרן לארץ
אין מושלין יהיה מי שיהיה אפי' מעיר לעיר ומכרך לכרך
אבל נאותה הארץ מושלין מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל לא
מעיר לכרך ולא מכרך לעיר ובמפר' פריך בשלמא לא מכרך
לעיר דנכרך שכיחי כל מילי וגמיר לא שכיחי כל מילי אלא
מעיר לכרך מ"ט מסייע ליה לרבי יוסי בר חנינא דאמ' ריב"ח
מנין שיהיה הכרכים קשה שנאמר ויגרכו העם לכל האנשים
המתנדבים לשבת בירושלים וגירש רש"י ז"ל ישיבת כרכים קשה
שהכל מתיישבים ודוחקי' ומקרבים הבתים זו לזו ואין שם אויר
אבל בעיר יש גנות ופרדסי' סמוכים לבתים ואוירם יפה עכ"ל
ונתר הכי קתני התם הכל מעלין לא"י הכל מעלין לירושלים א"
האנשים ואחד הנשים והעבדים והיינו לומר שמושלין לא"י וכן
לירושלם אפי' מאחרן לארץ ישראל אפי' מעיר לכרך ומכרך
לעיר ואפי' הנשים והעבדים כופין אותם בעליהן לעלות • בשו
יבואו הכתובים ע"כ דהא קמ"ל דהא"ה מעלת הארץ זו ירושלם
לענין דינא כדבר האמור • וזאת אשר דבר שמחתי נאומרי לי
בית ה' נלך דהיינו שהייתי שמח כשהיו אומרים לי בני ביתי א"
הנשים והעבדים קומה ונעלה בית אל הית ירושלם ולא הייתי
צריך לאטרוחי לבני דינא שיכפו אותי על הדבר הזה אלא תכף
ומיד הייתי עולה עם בני ביתי לירושלם וזהו שלא שומרות היו
דבניו בשעריך ירוש דהיינו בה שעתא כהדף עין היינו עומדי
בירושלם ולא נצרכא לדינא ודיינא וכ"ת דהא קי"ל בדין דאין
מושלין מארץ אחת לארץ אחרת אפי' מעיר לעיר ומכרך
לכרך ואפי' באותה הארץ אין מושלין מעיר לכרך ומכרך
לעיר ל"ת ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו והיינו לומ'
שאני ירוש' אעפ"י שהיא מבונית ואינה כרך גדול נחשבת כעיר
לענין זה שמושלין מעיר לארץ אחרת לירושלים והוי כמו שמושלין
מעיר לעיר ואף שמארץ אל ארץ אין מושלין אפילו מעיר
לעיר מ"מ לענין זה כל הארצות עיסה לא"י וכשהם מחוברים
עמה והוי כאותה הארץ והיינו דקאמר שחוברה לה יחדיו לומ'
שכל ארץ וארץ מארץ העמים חברו יחדיו עם ירושל' ונתבנים
בארץ אחת לענין שמושלין מאותה הארץ לירושלים •

ובדרך זו אין לנאר מזמור א' אהלים סס"ז ואם אחרון
לבני קרח מזמור שיר יסודתו בהרי קודש
אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב נכבדות מדובר בך עיר
האלהים סלה כו' כל המזמור • וי"ל במ"ש נכבדות מדובר בך
בריכין לנו לתורע"י מה הם הנכבדות אשר דברו על הרבי ציון
גם במ"ש עיר האלהים סלה תיבת סלה טעילה ויתירה ואין
מבנין מאי קאמר • א"ש לזכיר רהב ובבל ליודעי הנה פלשת
ועור עם כוש זה יולד שם ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא
יכוננה עליון ה' יספור בכתוב עמים זה יולד שם סלה ושרים
כחולנים כל מעייני בך א' הדואה וא' השומע שיר מזמור זה
בל אשר בתוכו יתמ"ה דלא ידע מאי קאמר אלמלא הרגומא
דנבי לפרושי וזו היא שקשה דמה ענין להזכיר רהב ובבל פלשת
ועור עם כוש לענין שבח הארץ ומה לחבו לת הבר וכל ויירי
ארעא כלא חשיבין לבני א"י ואי לשבחה קאתי מארץ מצרים

עדיין לא שמענו במה הבחוב משבחה ומאי רבותא ועוד במה
שסיים זה יולד שם ולציון יאמר איש ואיש יולד בה לא ידעמי מה
ענין לידה לכאן דהא ודאי בכל הארצות הנה נולד איש ואיש
על מקומו ומאי האי דאשתני לאשתני למעלותה הר ציון גם
ארצות מאי רבי איש ואיש דאכבל ונגא גם למה תלה הכתוב
באיש והלא א' האיש וא' האשה נולדי מיקרו בם צריך לתבין מאי
קאמרי דכבן בפ' המריד דע"ה ולציון יאמר איש ואיש ולד בה
א' ר' מאיר בר בריה דרב"ל א' המולד בה וא' המצפה לרחוקה
ופסחם לה סתומי וצריך פי' לפי' ורש"י פי' שם שהכתוב מדבר
לעתיד לבא בשיתקיים מקרא שכתוב והביאו את כל אחיכם
מכל הגויים מנחה לה' כו' כל מקום שיגלו ישראל יאמרו
העמים זהו מבני ציון זה יולד בה ובניאינו שם אחד הנולד בה
כו' איש ואיש יתורא קא דריש א' הנולד בה וא' המצפה לרחוקה
יקר' מבניה ויביאוהו תפלה • וסיים בה מהרש"א שגם מי שאינו
נולד בה בא"ל על שמה כאלו נולד בה ועדיין הדבר צ"ת דלמאי
הינצריך לאחשוני כאלו נולד בה גם מה שא"ל יספור בכתוב
עמים ושרים כחולנים כו' אין לו מובן כלל והדברים מתמיהין
אמנם מרישיה לסיפיה מדרש ע"פ הקדמתינו שבבר הקדמנו
והא תנינן לה הכל מעלין לא"י והכל מעלין לירושלם מא"י א"
האנשים והנשים כופין זא"ז לעלות • אמנם איכא אלונתא בין
מהר"ם והמור דמהר"ם ס"ל דשלא נזמן הבית אין האשה כופ'
את בעלה לעלות מא"י לירושלם אבל העור אינו אלא עליו זס"ל
דאף שלא בבני הבית אף האשה כופה את בעלה לעלות מא"
לירושלם והיינו דקאמר קרא אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות
יעקב דהיינו לומר דאשתני למעלותה הר בם ציון מכל שאר
א"י וה"ל מעלין מא"י לירושלם וא' האיש וא' האשה כופין זא"ז
לעלות וז"ש נכבדות מדובר בך כו' דהיינו ב' כבודו' נאמרו בעיר
האלהים שבין האיש והאשה כופין זא"ז לעלות ואף שלא בזמן
הבית קדושתה במקומה עומדת לענין זה והיינו דקאמר עיר
האלהים סלה לומר שתמיד לעולם ועד ואף לאחר חורבן הבית
נוהג דין זה •

אך נא"ל באופן אחר והוא ע"פ שהקדמנו דבשאר הארצות
אין מושלין מארץ לארץ אפי' מעיר לעיר ומכרך
לכרך אבל באותה הארץ אין מושלי' מעיר לכרך ומכרך
לעיר וכל זה מה"ל לא"ל ומא"י לא"ל אבל מא"ל לא"י וכן מא"י
לירוש' מושלין בין מעיר לכרך ומכרך לעיר ובין מארץ לארץ
ע"ג מ"ש התוספות שם בד"ה הוא לומר לעלות דהיה או הר"ת
הכהן דעכשיו נזה"ז אינו מצוה לדור בא"י פי' וכל הפוסקים
דאשונים ואחרונים הולקים על סברא זו ומהר"ח וכמ"ש הר"פ
בה"ג א"ה סע"ה והפליג מהרימ"ט בתשובה לומ' שאינה מדברי
חתום אלא מתלמיד טועה וגזה יבא ע"ג מה שנאמר נכבדות
מדובר בך דהיינו לומר כ' כבודה נאמרו בירושלם משאר א"י
שהכל מעלין לירושלם מא"י בין מארץ אל לארץ ובין מעיר
לכרך ומכרך לעיר א"ש עיר האלהים סלה לאפוקי מסברת
מהרא"ך דס"ל דבזה"ז אין מצוה לדור בא"י אלא קם דינא כמ"
כל הפוסקי' המולקים עליו דאף בזה"ז נוהג דין זה סלה לעולם

ואל זה נמשך תשלום הכתובים הלין קריין וכתיבן דהוינן
בהו ונקרים עוד עקרא דדינא דמתני' ב' הרצות
לנשואין בדרך אלך הלוך ודבר ע"פ שבת הרי"ף והרמב"ם והוא
שכתב הרמב"ם בפי"ב מה' אישות וז"ל כל היסוב הרצות הרצות
הוא כנגן ארץ כנען וארץ מצרים וארץ תימן וארץ כוש וארץ
שנער וכיוצא בהם וכל ארץ וארץ המדינות וכפרים ועדי א"י
לענין נשואין ב' הרצות היו יהודה ובנו הירדן והגליל אבל
שהיה מארץ אין הארצות ונשא אשה מארץ אחרת כופין לוקם
ויושלם עמו לארצו כו' שאל מנת כן נשאה אפ"י שלא פירש
אבל אנושא אשה באותה מן הארצות וסוא מאבי אותה הארץ

הינו יכול להוציאה לארץ אחרת אבל מוציאה ממדינה למדינה
ומכפר לכפר באותה הארץ ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר
ולא מכפר למדינה כו' עכ"ל • והרמ"ן בהגה הביא מש מהר"ם
אלין נק' חלוק הרצות אלא כשנפרדו בנשואים נמצינו למדין מזה
שהכל תלוי אחר מקום מולדתו של האיש שמי שהוא מארץ א'
ונשא אשה בארץ אחרת כופין אותה ואינה עמו לארצו אבל
אינו יכול להוציאה לארץ אחרת שאינה מקום מולדתו וע"ז
שיים הרמב"ם דה"ר מה"ל לא"ל ומא"י לא"י אבל מא"ל לא"י וכן
מא"י לירושלים א' האיש וא' האשה כופין זא"ז לעלות נמצא
לפ"ז דירושלים דינא הוא כאלו מקום מולדתו של האיש
ממש • וכזה נבא לביאור הכתובים וכבר הקדמנו שהכתובים
אלו הם המדברים במעלת ירושלם לענין נשואין שאחד האיש
וא' האשה כופין זא"ז לעלות ואפי' מארץ אחרת ואפי' מעיר
לכרך ומכרך לעיר •

ואל זה נמשך כמין חומר מש"ם אזכיר רהב ובבל ליודעי
הנה פלשת ועור עם כוש זה יולד שם כו' דהיינו לומ'
שהכל היסוב הוא הרצות הרצות מחולקות כגון רהב ובבל
ליודעים אותם וכמ"ש פירשו המפרשים ליודעי כמו ליודעים
גם פלשת ועור עם כוש הן הנה הרצות חלוקות זו מזו לענין
נשואין דאלונינן בהו אחר מקום לידת האיש שכופה את האשה
לצאת עמו לארצו אף שנשאה בארץ אחרת וז"ש זה יולד שם
דהיינו שהעקר תלוי באקום לידתו של האיש אמנם אלו ירו'
היינו רבותא ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והיינו כמ"ש רז"ל
אחד הנולד בה וא' המצפה לרחוקה נק' מבניה והוי כאלו נולד
בה לענין שבין האיש ובין האשה כופין זא"ז לעלות שם כדין
מקום לידת האיש ונתן טעם לשבח הארץ וקאמ' והוא יכוננה
עליון והיינו כמו שפרש"י הקב"ה יכוננה לאיות עליון למעלה
על כל העולם • ח"ש ה' יספור בכתוב עמים זה יולד שם סלה
הנה זה בא לבאר באיזה ענין הוי אלו הארצות והיינו כמ"ש
מהר"ם שחלוק הארצו הוא ע"י חלוק לשונם זו מזו וז"ש ה' יספו'
בכתוב עמים לומ' שה"הוא הוא המוציא באמצעות נאמים וחלקם
לשונותם בגויים כפתבם וכלשונו זה יולד שם סלה והיי' דאלני
בחר מקו' לידתם א"ש ושרים כחולנים כו' זה יתבאר ע"פ שאת
ד"ת אבא באמרו ומה שצריך לענייננו הוא דלשמאי' אזלינ' בתר
מקו' לידת האשה והיינו היכא שנשאה במקו' מולדתה שכופי' את
הבעל ליבא עמה בארצה ואינו יכול להוציאה לארצו וע"ז נא
הכתוב לומר שגם לשטת ר"ת רס"ל דלשמאי' אזלינ' בתר מקו'
לידת האשה מ"מ יהו' הוי כאלו מקו' לידתה ב"כ וז"ש ושרים לו
הנשי' הנק' שרים ומשוררו' שכן דרכם של נשים לשורר ומלאכתם
קבע וכמו שכן פי' הרד"ק שם כחולני' כאלו נולדו בציון מל'
מחולל אילות וא"כ אחד האנשים ואחד הנשים הוי כאלו נולדו
בירושלם וז"ש כל מעייני בך דהיינו שכל המעיינות של הנידה
א' האיש וא' האשה כאלו נולדו בתוככי ירושלם •

נהדר לקרלין שמתני נאומרים לי בית ה' נלך ונדרוש
לבו באופן אחר והוא בהקדים מאי דנרשינן
בגמרא החם אלא דתנן הכל מעלין לא"י הכל מעלין לאחויי
מאי לאחויי עבדים ולמאן דתני עבדים בהדייא לאחויי מאי
לאחויי אנוס היפה לנוה רע ואין הכל מוציאין לאחויי מאי
לאחויי עבד שנרח מה"ל לא"י דאמרינן ליה זבנינ הכא וזיל
מטום ישוב א"י הכל מעלין לירושלם לאחויי מאי לאחויי אפי'
אנוס היפה לנוה הרע ואין הכל מוציאין לאחויי מאי לאחויי
אנוס הרע לנוה היפה ואיירי דתנא ריש אין מוציאין תנא
סיפא אין מוציאין ופרש"י וז"ל ואיירי דתנא כו' דאלו משום
אנוס הרע לנוה היפה לא איצטריך כיון דאשמועינן דמעלין
אנוס היפה לנוה הרע כ"ש דאין מוציאין אפי' אין הרע ליפה
עכ"ל • ונתנו פתום ואין הכל מוציאין לאחויי מאי וא"ת

אמאי לא משני לאחויי עבד שנרח לירושלם כדרגינן לעיל
ואין הכל מוציאין דריש"ל ד"ל דבירושלם ליכא לאומר הכי דאין
אנו רוצים שיהיו עבדים בירושלם יותר מדאי אלא מיוחסים
בלת עכ"ל •

ובזה נבא לביאור הכתובים דכבר ידוע שהקב"ה בא
ארות המולכיה וכבר קרא עליו ערער לפני
שאול לומר שהוא פסול לבא בקהל ובאו לאחרי זה עליה עד שנה
עמשא ולימד עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבי' וכדאית'
בפרק הערל וע"ז בא דוד לומר שמחתי באומרים לי בית ה'
אלך דהיינו שהייתי שמח באומרים לי אילך לירושלם משום
דמוכח עני מזה שאין בי שמץ פיסול דאל"ה לא היו אומרים
לי כן שהרי אין רוצים שיהיו בירושלם אלא מיוחסין וכמ"ש
התוס' בשם ר"ת אלא מוכרח דהכי דינא שאני כפר לבא
בקהל וא"כ זה עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם דהיינו
שמצאנו ידינו ורגלינו בבה"מ בעמדם יעמודו לאחוקי ש
שמעתתא לדינא דהלכתא הכי ומעמידין בשערי ירושלם ואם
לחשך אדם לומר דהא ליתא שהרי קי"ל הכל מעלין מא"י
לירושלם ואיפסק אדעתין אפי' עבדים וא"כ לא קפדינן
בירושלם אויוחסין ל"ל שאין הדק כן אלא ירושלם הנבנים
בעיר שחוברה לה יחדיו דהיינו לומר שירושלם ושאר א"י שוו
בשיעוריהן בהלכות עבדים שאין מעלין מא"י לירושלם וה"ש
כמ"ש התוס' שאין אנו רוצים שיהיו בירושלם אלא מיוחסין •

ואל זה נמשך קראי דסמיך ליה ששם עלו שבטים שבטי
יה עדות לישראל להודות לשם ה' והיינו כמו שדרש"ל
והביאו רש"י שבטי יה עדות לישראל לפי שהאומות מלעיגים
אחריהם כשיעלו ממצרים ואומרים עליהם שהם ממזרים אם
בגופן אלנו המצריים בנשואיהן לא כ"ש אחר הקב"ה אני מעיד
עליהם הראוני השמעוני הוסי פעליהם אותיות הש"ם א' מכאן
וא' מכאן נמצא זה הש"ם א' עדות לישראל אכ"ל והדבר קשה
לשמוע דמה ענין זה לכאן בני שבט אחרים קשיין בירושלם
בגנה מאחעי קרא תני שבטיהו דישראל •

אמנם ע"פ דרכינו יבא ע"ל והיינו דקאמר דוד מעלה
עצו ביוחסין בירושלם שאין עולין לה אלא
במזומנים לה שבטים שבטי יה עדות לישראל שהם כשרים
ויוחסין שבי שהרי שם ה' מעיד עליהם כדבר האמור ואל
זה נמשך מ"ש עוד כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית
דוד דהיינו לומר שאין עולין לה אלא הראויים למשפט שהם
כשרים ומנוקים בניק כי הא דתנן אין בוקין מן הסנהדרין
ולמעלה לבי שהם נדוקים ומנוסים ואף גם זאת שם ישבו
כסאות לבית דוד הא ודאי מוכרח הדבר לומר שגם בית דוד
כשרין לבא בקהל ואין בהם שום פיסול •

ובמסלה נעלה לבאר מה שנאמר עוד שאלו שלום
ירושלם ישלו אוהביך יהי שלום בחילך שלום
בארמנותיך למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית
ה' אלהינו אבקשה טוב לך ואחלי לבנין דמה מקום לשאלה זו
להיות שואלין ודורשין שלום ירושלם ולמה נברכה זו תפלה
דמצל' אנשי ישלו אוהביך יהי שלו' בחילך שלום בארמנותיך
ומאי שנא הני דנקט נדבה המשולשת מן כל ברכתא ומאי
טעמא דקיהיב למען אחי ורעי למען בית ה' והיכי הוי זה זה
בורם ל"ע בר ל"ם לשבח דברו לשלום ויעשה דרך נקשה בטיב
ירושלם • אמנם כבר הקדמנו מאי דאית' בגמ' אחא דתנן אין
מוציאין מכרך לעיר ולא מעיר לכרך ובריך בגמרא בשלמא
מכרך לעיר דנכרך שכיחי כל מילי וגמיר לא שכיחי כל מילי
אלא מעיר לכרך מ"ט לא ומשני מסייע ליה לריב"ח דאריב"ל
מנין שישבת כרכים קשה שנאמר ויגרכו העם לכל האנשים
המתנדבים לשבת בירושל' ופירש"י ז"ל ישיבת כרכים קשה שכל

המתיישבים שם המוקים

מחוקים ומקריבים חבתים זו לזו ואין שם אויר אבל נעיר יש
בנות ופרדסים סמוכים לבתים ואוירן יפה עכ"ל. והנה הר"ב
פרשת דרכים בדרך הקדש דרוש ז' וכ' לא"י הקשה מסוגיא זו
עמ"ש רש"י נפי' לנחמיה עליה רחמי קרא דוינרכו העם לכל
האנשים המתנדבים לשבת בירוש' שכתב ז"ל המתנדבים אשר
נדבה רוחם אותם להיות יושבים בירושלם לשמור העיר מן
החוזיים עכ"ל. ועל זה קשה תמה הרב ז"ל דאם כן אמאי
דחיק ריב"ח דאמר ישיבת כרכים קשה דאחרי החם דנרכו
למתנדבים לשבת בירושלם לפי שעלו שם לשמור העיר מן
החוזיים ואין ספק שדבר זה קשה עד מאד לשבת במקום שנרי
לשמרו מן החוזיים עכ"ל.

ולי תני עני יראה לע"ד דאין זה מן התימה על רש"י ז"ל
דלעולם איתא לך דירושלם לא נדיכא נשירותא
יתירתא מן החוזיים יותר משאר ארצות אמנם בזמן שאין
שוכבים עליה לא עבר בה היא ולא יבא אדם שם אז יש בהר
מן החוזיים מן יבואו לנכרה לבי שאין שם אדם שיעמוד
בפניהם וכל הארצות שיש הם בזכר זה דכשהם ריקנין שאין
בהם דיורין בהאי פחדא חוו אתני שמא יבואו עליהם החוזיים
ולכן הוצרכו לברכה המתנדבים לשבת בירושלם לפי שע"י
ישיבתם בה איתא בשמירה מן החוזיים אמנם אחרי יש לדעת
דמעקרא מאי סבר שלא ליבא בירושלם ולמה הוצרכו להפיל
בורלות על דבר זה וכדכתיב ויעבו שרי העם בירושלם ושאר
העם הפילו בורלות להביא אחד מן העשרה לשבת בירושלם
לא הוצרכו בזה דבר שבירושלם דמשמע שרוב העם
היו בורחים מישיבתה אלא מובטח הדבר לומר עצמ"ד אלא
לפי שיבת כרכים קשה והיינו טעמיה דריב"ח דקאמר הכי
ופשיר קא יליף לה מן המקרא אלא המחוזים בענין ובכן עלה
דברי רש"י כהוגן עם מאחר דריב"ח דמ"ש רש"י לשמור העיר מן
החוזיים הוא לאחר שבבנו בורלות ואחרבנו לשבת
בירושלים דאמאי הוצרכו לזה היה להם להניחה ריקנית
מבלי יושב אלא כדי לשמור העיר מן החוזיים לפי שעיר שאין
בה אדם נריכה שתיהרס אבל לפי דאיב"ח היה ממה שלא היו
דרים העם ליבא בה עד שהוצרכו לבורלות להתנדב עם הילוך
ודאי משום דישיבת כרכין קשה. עוד הקשה הרב ז"ל מהאי
סוגיא על מה שפרש"י בפרק ב' דקדושין דף מ"ט עלה דתנן
המקדש את האשה וא"ל ע"מ שאני בן עיר ונמצא בן כרך בן
כרך ונמצא בן עיר אינה מקודשת ופי' רש"י בן עיר ונמצא בן
כרך ישיבת כרכים קשה שהכרך הוא מקום שוקים והיוקר
פנוי בו ודוחק עוברים ושבים בן כרך ונמצא בן עיר אף על כי
שיטעה לשבח טעות הוא עכ"ד ופי' הפיר קא מוחיב הרב ז"ל
שלמה לא כתב בני חלוקת בן כרך ונמצא בן עיר דאיכא ה
הקדמה דבכרך שכיחי כל מילי ובעיר לא שכיחי כל מילי
וכדאיתא בסוגיא זו בשלהי דכתובות דמעמא דאין מוציאין
מכרך לעיר והוסיף להבליא דמסוגי' דכתובות מוכח דסחמא
דתלמודא הוא פשיטא ליה דכרך עדיף מעיר דהכי עדיף
בשאלת מכרך לעיר לאין מוציאין דבכרך שכיחי כל מילי ובעיר
לא שכיחי לא מעיר לכרך מ"מ דלא הוה יודע דאיכא בר עדיפא
פעיר מכרך עד שהרב התלמוד סברת ריב"ח שישיבת כרכים
קשה ואלו רש"י ז"ל נקדושין פשיטא ליה דעיר עדיפא מכרך
משום דישיבת כרכים קשה ומש"ה בן עיר ונמצא בן כרך אינה
מקודשת משום דהטעה לגריעותא ובחלוקת דבן כרך ונמצא
בן עיר לא הצא טעם למה אינה מקודשת אלא משום דאם
הטעה לשבח מ"מ טעות הוא וזהו רפר סוגיא דכתובות הנכר
הוא תיתה בעיני ובריך אני לרבותי להלאר בזה עכ"ל הרב ז"ל
והרואה יראה כי נאמת הוא קושיא אלימתא על רש"י ז"ל
ומרפסא אבדי ועוד זאת כי לא על רש"י ז"ל לבד אלא אלא
גם על הרב ז"ל הא בשפא קשיא דאיהו נמי פזיל

להוליכם ודין מינה לחיי מילי דמשתכחי בכרך כי קלים אם
לאחיאם כפעם בפעם לפי צורך השעה ותו איכא לבעוני
ביניהו אפי' לדעת הרמב"ם דס"ל דבנזוי נמי איכא קפידא
מטום דאתי ניתי כור וזוזי דמשלנו הוא מבית ומשו' הכי איכא
קפידא מיקום למקום משא"כ אכא דבני לזבוני ואתוי אש
אחריש ואפי' מילי דמשתכחי נמי אם אם שהוא דר שם נשי למטרת
ולמזבן ובליה דיריה דבעל דמייה לבלוי זוזי הוא דבני למטרת
אתוי וכיון דבלא"ה איכא פרחא ודבעל הוי לא שאני לן בין
מקום דירה למקום אחר דאלו קפידא הוא בין טרחא לטרחא
שאעש הוא אם רש"ב ונם אין לנו לחוש מטום קפיד דבעל דעליה
דמייה ואין דרכה של אשה לקרש בשאר וכסות כי משל בעל
הם ולכן אין לנו לדקדק על טרחא דאיהו הוא ואפשר לא
אנשים נמה שהקנה אחוה בן כרך ואלא לקיים חכלו משא"כ
בבית כור וזוזי דהם על בעל וכבר הם מזומנים בלאו מקום
ולא אמשם ה יבא בהם להביאם ממקום למקום כשאר מלאכות
דהאשה עושה לבעלה ומש"ה קפידא הוי בטרחתה ודאי דקא"ל
אלא טרחא ומייתינא חייסנן דילמא לא יקיים חכלו אבל
בשאר וכסות אמקרא דדינא הוא חייב בהם ועליו לחתיא כל
פורכה מפסף מקנתו וליכא קפידא בטרחא דיוים ולא דקי"ל
אין מוציאין מכרך לעיר מטום דבכרך שכיחי כל מילי איכא
לעיר דשאלתחם כיון דהעיקרא מקימם הוא בכרך ולא
בני להוציאה לעיר הוי קפידא טפי משא"כ הא דקא"ל ע"מ
שאני בן כרך מני לתרוצי דבוריה דה"ק שאני בן כרך ובייני
לאתיא לך כל מילי דשכיחי בכרך זהו מה שנלע"ד למצות
מזור לדברי רש"י והר"ן ז"ל ואם דל הוא מ"מ הא לא אשכחנא
לה פתרי ומוכרח הוא למשכני נשאין ולדמוקי ולחוקמי הכין

עוד מקשה הרב ז"ל ע"ד רש"י אלו שכתב בני חלוקת בן
כרך ונמצא בן עיר שהטעה לשבח מ"מ
מטעות מזה שהרי דבר זה במחל קת הוא שנוי בין ח"ק ור"ש
אלוקו פרק דתנן ע"מ שאני עשיר ונמצא עני ע"מ שאני עני
ונמצא עשיר אינה מקודשת רש"ל אם הטעה לשבח ה"ז מקוד
ונמצא דלר"ש כל שהטעה לשבח ה"ז מקודשת וא"כ איך שהם לן
אלא בחלוקת בן כרך ונמצא בן עיר דאינה מקודשת הא לר"ש
כל שהטעה לשבח ה"ז מקודש וכ"ת דס"ל לרש"י ז"ל דמחני דבן
ערך ונמצא בן עיר דשהם לן חפא דאינה מקודשת היא כה"ק
דר"ש דס"ל דאף אם הטעה לשבח אינה מקודשת ונשאלם דר"ש
פליג דס"ל דבן כרך ונמצא בן עיר דהיא מקודשת משו' דהטעה
לשבח זה אינו דהא בגמ' עלה דיף פלוגתא דת"ק ור"ש אמר
עולא מחלוקת בשבח ממון אבל בשבח יוחסין דה"ה אינה מקוד
מ"ט משלאלא דרב מכראעי לא נאינא ור"ר חסי מתניתין נמי
דיקא דקתני ע"מ שאני כרן ונמצא לוי לוי ונמצא כהן נתין
ונמצא ממזר ממזר ונמצא נתין אינה מקודשת ולא פליג ר"ש
ורלא לאוכיח מזה ר"ל דמודה ר"ש בייחסין דאפי' אם הטעה
לשבח אינה מקודשת והקשה עליו מר בר רב אשי אלא הא
דקתני ע"מ שיש לי נתן לו שפחה מבודלת ואין לו ע"מ שאין לו
ויש לו בשבח ממון הוא ה"נ דלא פליג ר"ש אלא פליג בריש
דה"ל נסיבא ה"נ פליג בריש והה"ה נסיבא והשתא כפי דברי
רש"י מאלו לא הקשה מר בר"א ור"ל מחלוקת בן כרך ונמצא
בן עיר בשבח ממון הוא ולא פליג ר"ש אלא דפליג בריש ה"ה
בסיבא ומחלוקת בן כרך ונמצא בן עיר בשאינה בשבח קודם
חלוקת דע"מ שאין לי נתן בודלת לו שפחה ומ"כ הי"ל לפקוק
מחלוקת הראשונה ולא מהאחרונה ולא ועוד דמה שהי' ר"א
לקושיא מר בר"א לא שייך אלא לקושיא דנתן לו שפחה בודלת
שהרי ר"א תי' הכא נמי שבח הגוף הוא פי פגלת מבודלת

לאחרים כפעם בפעם לפי צורך השעה ותו איכא לבעוני
ביניהו אפי' לדעת הרמב"ם דס"ל דבנזוי נמי איכא קפידא
מטום דאתי ניתי כור וזוזי דמשלנו הוא מבית ומשו' הכי איכא
קפידא מיקום למקום משא"כ אכא דבני לזבוני ואתוי אש
אחריש ואפי' מילי דמשתכחי נמי אם אם שהוא דר שם נשי למטרת
ולמזבן ובליה דיריה דבעל דמייה לבלוי זוזי הוא דבני למטרת
אתוי וכיון דבלא"ה איכא פרחא ודבעל הוי לא שאני לן בין
מקום דירה למקום אחר דאלו קפידא הוי בין טרחא לטרחא
שאעש הוא אם רש"ב ונם אין לנו לחוש מטום קפיד דבעל דעליה
דמייה ואין דרכה של אשה לקרש בשאר וכסות כי משל בעל
הם ולכן אין לנו לדקדק על טרחא דאיהו הוא ולא אפשר
אלא בשבח ממון שהטעה שהוא בן כרך ומצאנו בן עיר
בכל מילי אבל בשבח יוחסין דאינה מקודשת אפי' אם
אלא בחלוקת בשבח ממון אבל בשבח יוחסין ר"ה אינה מקוד
מ"ט משלאלא דרב מכראעי לא נאינא ור"ר חסי מתניתין נמי
דיקא דקתני ע"מ שאני כרן ונמצא לוי לוי ונמצא כהן נתין
ונמצא ממזר ממזר ונמצא נתין אינה מקודשת ולא פליג ר"ש
ורלא לאוכיח מזה ר"ל דמודה ר"ש בייחסין דאפי' אם הטעה
לשבח אינה מקודשת והקשה עליו מר בר רב אשי אלא הא
דקתני ע"מ שיש לי נתן לו שפחה מבודלת ואין לו ע"מ שאין לו
ויש לו בשבח ממון הוא ה"נ דלא פליג ר"ש אלא פליג בריש
דה"ל נסיבא ה"נ פליג בריש והה"ה נסיבא והשתא כפי דברי
רש"י מאלו לא הקשה מר בר"א ור"ל מחלוקת בן כרך ונמצא
בן עיר בשבח ממון הוא ולא פליג ר"ש אלא דפליג בריש ה"ה
בסיבא ומחלוקת בן כרך ונמצא בן עיר בשאינה בשבח קודם
חלוקת דע"מ שאין לי נתן בודלת לו שפחה ומ"כ הי"ל לפקוק
מחלוקת הראשונה ולא מהאחרונה ולא ועוד דמה שהי' ר"א
לקושיא מר בר"א לא שייך אלא לקושיא דנתן לו שפחה בודלת
שהרי ר"א תי' הכא נמי שבח הגוף הוא פי פגלת מבודלת

אזיל לשטיחה דרש"י ופי' בפי' ההלכות כפירוש המשנה וה"ל
לשמוע דבר זה לשני שרי שנאות ישראל דאלי ובדולי מערבי
התלמוד לאוניהו עוטים בדבר משנה ח"ו.

ואנכי נראה לע"ד להליץ בעדם לפי אומר הנשאל והוא
מקריב מאי דתנן בפרק ג' דקדושין ד"ם האומר
לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שיש לי מאתים זוז ה"ז מקודש
ויש לו יותר הרי תנן ע"מ שיש לי נתן כור בעבר ה"ז מקודשת
ויש לו ע"מ שיש לי במקום פ' אם יש לו באותו מקום מקודשת
ואם לאו אינה מקודשת ובגמרא פריך עלה דתנן אם יש לו
באותו מקום מקודשת כו' פשיטא מהו דתימא ל"ל מאי נפקא
לך מינה אלא פרחא הוא אלא טרחא ומייתינא קא"ל ופי' רש"י מאי נפקא לך
מינה אם רחוק הוא אלא טרחא ומייתינא אחוצאה אחוצאה לגיהי
עכ"ל. ובחב הרא"ש ז"ל ובתב הרמב"ם ז"ל דה"ם בנאתים זוז
אם אמר שיש לו באותו מקום פ' ואינו לו באותו מקום אחר דאינה מקוד
ונתלקו עליו נזה משום דזוזי נקל להוליכם ממקום למקום
ואנלתי בתוספתא כדבריו כו' עכ"ל. ונראה טעם החולקים
הוא משום דאם איתא דה"ם בני זוזי דבעינן שיהיה לו במקום
פ' אמר אמאי לא תני לה בתתי' בחריא ב"כ בני זוזי
בדתני נמי בע"מ שיש לו סתם דתני לה בני זוזי והדר תני לה
נמי בני בית כור ובגמ' עבור לה בריכותא דה"ל בריכא למימר
בני זוזי דבעינן שיהיה לו באותו מקום ולא שבעינן מדין בית
כור משום דאיכא למימר שאני זוזי הני לה בתתי' בריש ואח"כ
בבית אשה זו דין בית כור ואמאי שבק בריש ולא אשמועינן
דה דין ע"מ שיש לי במקום פלו' וקא נטר לה בסיפא בני בית
כור לאשמועינן דה הא"ר אינה מוכרח לומר דסיפא הוי דוקא ולא
יליפינן מינה לריש לן דין זוזי אז מה בנראה שעם החולקים
על הרמב"ם דדחו לה לחוש אתא מקרי מתניתין דאין ועל פי
האמור הנה מקום יבוב לדברי רש"י והר"ן דאינן נהו שבחה
בני חלוקת בן כרך ונמצא בן עיר דהוי עטות לשבח ומ"מ טעו
הוא וקא אוחבינהו מחר"י דוחאים דהא איכא עטות לגריעותא

ובכרך שכיחי כל מילי ובעיר לא שכיחי.

ועל פי מה שהקדמנו איכא לאמר דרש"י והר"ן אזלי
לשטת החולקים על הרמב"ם ז"ל דס"ל דאם אמ"
ע"מ שיש לי מאתים זוז במקום פ' ויש לו במקום אחר הרי ש
מקודשת משום דזוזי נקל להוליכם ולאו קפידא הוי ודין מינה
אוקמי נאחרין להאי דקאמר לאחרא על מנת שאני בן כרך
ושכיחי בה כל מילי ונמצא בן עיר דלאו קפידא הוי משום
דמני למיס"ל מאי נפקא לך מינה אלא טרחא ומייתינא לך
כל מילי שהרי אלי דהי רמיא והייב אני לך לאלא ואוקמי
ואפרכם יתיבי ואלי ועל נוראי להאמיא לך כל מילי דמשמ
ולין זה דומה למי שאמר ע"מ שיש לי נתן כור עפר במקום
פ' ויש לו במקו' אחר דאינה מקודשת דאתי הה"ם דנמי טרחא
יתירתא לילך לאותו מקום ולחרוש ולזרוע ולקצור ולדוש ולזרות
ולעמר ולהביא משאות של הבואה דנפיש אבחיהו משא"כ
אבא דכי מלעריך לה לבעמי מזון לדין מילי דבכיתי בכרך
ולאחיהו בעיר מהייב אינש למיל לאזבן מן הכרך ק"ה
בעיניו להוליכם ממקום למקום נטלים בחיק ובחיקו יש דברי
הה למי דומה לאמר ע"מ שיש לי מאתים זוז במקום פ' ויש לו
במקום אחר דס"ל לחולקים דלאו קפידא הוי משום דזוזי נקל

להוליכם

הכמים מן האור דבכרכים איכא מילי לגריעותא מן
העיירות חדא דוחק הנתים שקרובים זו לזו ואין
שם אויר ועוד שהיוקר מצוי בשם עוד הכיא מהר"י הוחלים
דאיכא מלתא אחריתי לגריעותא בכרכים דתנן בפרק הרואה
הנכסים לכרך מביא שתים כו' ובגיר רש"ז ז"ל לפי שבכרכים
שם מצויין מושלים רעים ומאפשים עלילות ע"כ. והנה ודאי
ירושלם נקרא כרך וכדאמרינן בגמרא תנין שיבת כרכים
קשה שנאמר ויבורנו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת ב
בירושלם וכבר הקדמנו דבאותו זמן לא היו רוצים כל העם
לישב בירושלם עד שהגילו בורלות מי ומי יבא ויתנדבו העם
על זה משום יסוד הארץ לשמור מעיר מן החוזיים. ומעתה

ומעתה נבוא לביאור הכתובים הנה חרב מואר"י רוחלים ודלך
בדרך זה הולילו בחר היעב לבחר דברי דוד הרחסונים המה
בכתובים שבבר נאמרו אף אני אבחר דרכו לבחר דברי דוד
האחרונים ומאחר שאחר שמחני בלומרים לי בית ה' נלך ונתן
טעם לשבח לשמחתו כדבר האמור ע"פ דרכים שקדמו • אחרי
זאת הביא בעצמו לתפלה על דברים הרעים דשביתי בארץ עפי
מן העיר וזאת אשר דבר שאלו שלום ירושלם לאחר לאחרים
הן עם בני ישראל הוו מתפללים בשלומה של ירושלם שהיא
ברוך גדול אלא יהיה מצוי בה חלבת דפורענותא דשביתי בארץ
וזה סדר תפלה אשר תתפללו על ירושלם ואמרתם כה יצליו
אוהביך דהיינו המתגדבים בעם ואוהביים לשבת בירושלם יהיו
שלוים ושקטים אלא יבואו עליהם האויבים בפיות חנים בה
מעט אשר עלה עליהם הגורל ובכלל ברכה זו אלא יהיו בה
מושלים רעים ומתפשים עלילות כאחר כרכים ועוד שנית יהי
שלום בחילך דהיינו שלא יהיו עוקר מצוי בה אלא חמן שובעא
חמן זוגא ובזה יהיה שלום בעיר וכמ"ש דף ג"ר דכ"מ דף ג"ע אין
מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי חבולה
שנאחר הסם בגוליך של סחלב מטיס שבגיעך גם לא השליטת
שלוח בארמנותיך דהיינו שתהיה ארץ רחבת ידים ולא יהיה סם
דוחק שבחים וקרובים זו לזו בלא חוץ כאחר כרכים אלא יהיה
לכם מקום שלום ארץ טובה ורחבה וקל יהיה עצמה למילתים
למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך דהיינו מה שאני מתפלל
בשלומה של ירושלם הוא כדי שיהיו הכל רעים אחריה לשבת בה
בחוני היום יהיו לי אחים ורעים וכ"ל נמ"ל כולי חלי ויה
לשר"ה ליבנה בה אחה ורעיך בני עליה ורבים מועטים נזה אמ"
למען בית ה' אלהינו אבקש ז' טוב לך דהיינו כשביל בית ה' לשמור
אותו אלא ישלטו בו אויבי ה' אלהינו מבקש טוב לך שיהיו הכל
מעגלין לירושלם ברוב עם כאחר עשו נעמן בית ב' בהתנגב עם
לשבח בירושלם •

ואל זה סיבב הולך מה שאמר עוד המשורר בשקריהו
סימן קכ"ה שיר המעלות הבוטחים בה' כהר ציון
לא ימוט לעולם יושב ירושלים סביב לה וה' סביב לעמו
מעתה ועד עולם כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים
למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם • אל זה חבוב חוות
קשה בעמ"ה הבוטחים בה' כהר ציון כו' והיכי מדמי מלתא
למלתא בחלה הבוטח כהר ציון דמה ענין זה לזה • זאת
ועוד מאי דכתיב ירושלם הרים סביב לה וה' סביב לעמו
מיאלך דמו להדדי ונם היאך נמשך מזה כי לא יבוא שבט הרשע
על גורל הצדיקים • אמנם הדבר סובב אל הקדמתינו דישראל
ברכים קשה דשביתי בהו מילי לגריעותא חדא שרוקחי הבתים
וקרובים זו לזו ואין שם אויב ועוד שהיוקר מצוי בהם וצוד
שמצויים שם מושלים רעים ומתפשים עלילות וכבר הקדמנו
שירושלם נקראת כרך ועיר לה שהיא נדיכה שמירה מן
האויבים ועל זה הוצרכו נאמן בית ב' להפיל גורלות ויתנדבו
בעם לשבת בירושלם • ועפ"ז יבואו הכתובים ע"ג רשינו אשר
דברו במעלת הבוטחים בה' כו' דהיינו המתנדבים בעם לשבת
בירושלם שהיא בריכה שמירה מן האויבים ובוטחים בה' כהר
הר ציון לא ימוט לעולם ישב ולא יבואו עליו האויבים בלא
וכ"ל אלא ישבו כרכים קשה מבמה מילי לגריעותא לי"ל
ירושלם הרים סביב לה וכמו שנאמר ארץ הרים ובקעות ודרז"ל
והיאלו הר"ל נפי רמומ וז"ל משונה הדר בין המשור
שהיסוד בעיר כור אחה ורב כור לכל הדר בית כור ממנו
מאשר כורין ב' מאדבע שבעיר ומ' בראשו עכ"ל • ומ"כ חמן
שובעא חמן זוגא ואין עיקר מצוי בה כאחר כרכים ועוד כיון
שהיא ארץ הרים לחורם שיב ובמ"ש בגמרא פרק הנשא על

רבי כיון דחלש אמטויה לעזורי דמדליה ובכיס לשדה ולינה
באחר כרכים שמחמת זוחק הבתים אין שם אויר טוב וכ"ת
דהא אכתי חדא אחריתי לגריעותא שבכרך מנדים מושלים
רעים ומתפשים עלילות לז"ל וס' סביב לעמו מעתה ועד
עולם כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם • הלא זה חבוב חוות
קשה בעמ"ה הבוטחים בה' כהר ציון כו' והיכי מדמי מלתא
למלתא בחלה הבוטח כהר ציון דמה ענין זה לזה • זאת
ועוד מאי דכתיב ירושלם הרים סביב לה וה' סביב לעמו
דיהיאלך דמו להדדי ונם היאך נמשך מזה כי לא יבוא שבט הרשע
על גורל הצדיקים • אמנם הדבר סובב אל הקדמתינו דישראל
ברכים קשה דשביתי בהו מילי לגריעותא חדא שרוקחי הבתים
וקרובים זו לזו ואין שם אויר ועוד שהיוקר מצוי בהם וצוד
שמצויים שם מושלים רעים ומתפשים עלילות וכבר הקדמנו
שירושלם נקראת כרך ועיר לה שהיא נדיכה שמירה מן
האויבים ועל זה הוצרכו נאמן בית ב' להפיל גורלות ויתנדבו
בעם לשבת בירושלם • ועפ"ז יבואו הכתובים ע"ג רשינו אשר
דברו במעלת הבוטחים בה' כו' דהיינו המתנדבים בעם לשבת
בירושלם שהיא בריכה שמירה מן האויבים ובוטחים בה' כהר
הר ציון לא ימוט לעולם ישב ולא יבואו עליו האויבים בלא
וכ"ל אלא ישבו כרכים קשה מבמה מילי לגריעותא לי"ל
ירושלם הרים סביב לה וכמו שנאמר ארץ הרים ובקעות ודרז"ל
והיאלו הר"ל נפי רמומ וז"ל משונה הדר בין המשור
שהיסוד בעיר כור אחה ורב כור לכל הדר בית כור ממנו
מאשר כורין ב' מאדבע שבעיר ומ' בראשו עכ"ל • ומ"כ חמן
שובעא חמן זוגא ואין עיקר מצוי בה כאחר כרכים ועוד כיון
שהיא ארץ הרים לחורם שיב ובמ"ש בגמרא פרק הנשא על

אלמה אחרך לאחר ונשלחתי מצרים כו' ומטעם בלבול מחילות
לבדו הי בעבודתה כיוסף אבל מטעם הע"ז ובלבול מחילות
לבדם אז מטעם הבנים ובלבול מחילות הי אלא דבולהו אחיסאי
עכ"ל • ולעו"ן רמה ס"וכרחו לומר שני הטעמים של ע"ז ושל
בנים ולא הסביק להם באחד מהם עם טעם בלבול מחילות מיוסף
הנשקל להו מקרחי הכי דאיכא חרי ס נמי לשלא יקברוהו
במצרים שהרי הכתוב כבל דבריו במלות שומת לענין קבורת
מצרים דכתיב בריאה אל נא תקברני במצרים ושנה עליו
הכתוב ונשלחתי מצרים וקשיא להו לרבנן למה נשנה והכי
הו"ל לומר ושכבתי עם אבותי וקברתני בקבורתם ומתילא
אשתמע בכ"ף יאזהו לישלחו לקוברו בא"י אלא ודאי ה"ג בא
לומר קרא אחרת דאיכא חרי טעמי לקבורת מצרים של בנים
ושל ע"ז •

עוד הקשה הרא"ם שטם כל זה אינו מחוקן דלמה נזה
שיוליכוהו מיד לא יקברו אותו חוצה לא"מ ואח"כ
כשעלו לא"י יקברו עצמותיו עמהם כמו ביוסף שהעלו עצותיו
כשעלו ממצרים ונהי כונת דבריו והגיחת בקושיא •

ואנכי בעניי נראה לע"ד להשיב ע"ז בהקדים מלי דאיתא
בירושלמי נסה"ב דמ"ק והגיאלי הטי"ר סימן סס"ב
וז"ל אין מע"ז אמת והעצמות לא הקבר מכובר
לקבר מכובר ולא מקבר מזוי לקבר דזוי ולא מכזוי למכובר
ואח"ל מכובר לבזוי וכתב סס הרב"ל כשם הבלבול הטעם שאין
מפסין את אמת ממקום למקום לפי שהבלבול קשה נמחים
מפני שמתיראין מן יום הדין ויסר לובר ינבחי אז יזוח לי
וכשמוא"ל הוא אומר למה הרגזתני לעלות אותי עכ"ל ועפ"ז
אז ל"ק מידי מה שהקשה הרא"ם משום דלא דמה יעקב ס
שקברוהו מונה לא"מ ואח"כ יעלו מצרים מידי עלותם מא"מ
לפי שאין מפנין את אמת ולא העצמות אפי' מקבר נאי
למכובר לפי ס"בלבול קשה למחי' מפני שמתיראי מיום הדין
ואף שאמרו שם בירושלמי דברי לקוברו בקבורות אבותי מותר
שבע לאדם שיבא נוח אבל אבותי ועוד כתב רשי שם ורי"ל
דברי לקוברו בא"י מותר ועוד בחנו דאם נקבר בתחילה ע"ד
לבנותו מ"הד וכ"כ הרשב"א בחשו' סימן סס"ט ועוד כתב שם
פכ"ב היכא שנוח כן אמת דמותר ומצוה לקיים דבריו ואבל
בני יעקב אחיהנו לבולהו אלא שבאמי ס"מ יעקב אביהו ע"ה לא
בחר נזה מ"ס דבאמת אבאי איכא בלבול שקשה למחים אלא
היכא דלא אפשר לוליכו מיד למקום הב' ניחא ליה לאיבים
לסמוך בעבר הבלבול כדי ליקבר בא"י הו נקבורות אבותיו אז
איכא שנוה הוא כן מטום דהני עדיפי ליה מעבר הבלבול וכן
היכא שנקבר ע"ד לבנותו ה"ט לפי שהקשים הא' אינו דאלו
לקבורה כמו שכתב מדברי הבוסקים שזכרנו יע"ש אבל היכא
דלא אפשר להוליכו מיד למקום הב' הא ודאי דוחיך לעשות כן
לכתחילה כדי שלא יצטרכו לעמדו ממקום למקום ולכן נוח
יעקב להוליכו מיד לא"י ולא חיקבי מיוסף שנקבר בא"מ ואח"כ
העלו עצותיו לא"י דכבר רקשו כן רז"ל ותי' והניח זה רש"
ע"פ כי הטבע הקבע את בני ישראל וז"ל ולמה לא הטביע את
בניו בשאוהו לא"י מיד כמו שהטביע יעקב אמר יוסף אני
שניתי במצרים והיה שבק בידי לעשו אבל בני לא יניחוהו
מצרים לעשות לכך הטביעם לכשיגאלו ויעלו משם שיאוהו
עכ"ל • וא"כ אין דמין אפשר משאי אפשר דשאני יוסף ולא
אפשר משא"כ בני יעקב דאפשר ואפשר הוא וכ"ת דאם כן
שקשה לפ"ז ולמה הוצרכו כ' רשבמים של ע"ז ושל כמה חבני
להו בטעמא דבלבול מחילות דהשתא ליכא למימר כמו שכתב
הרא"ם ודאי מטעם בלבול מחילות די בעל עותיו כיוסף שהרי
אין מפנין אמת ולא העצמות ממקום למקום ושאני בני יוסף

ולא אפשר בא"מ דהא ודאי לא קבלו ע"פ דרכינו שאחר"ז
דמיחור דקרחי נפקא להו הכי גרס"ל דאי משום בלבול מחילות
לבד הוה הי לומר וקברתני בקבורתם ואז לא לא"ל לאי אבר אל
נא תקברני במצרים ומשמע שבא להזהיר על מ"מ בעבי משאר
מ"ל ולא עוד אלא דבבנים לדבוריה דמאחר שבבר נאמר אל
נא תקברני במצרים חזר עוד והזהיר על מ"מ בתומרו ונשלחתי
ממצרים מזה למדו רז"ל דאיכא חרי טעמי לאזהרת קבורת
מ"מ עבי משאר מ"ל והיינו של בנים ושל ע"ז •

אי בשאר נדרך אחרת ליישב לקושית הרא"ם דלמה נזה
יעקב אע"ה להוליכו מיד לא"י יקברו אותו חוצה לא"
ולכשיגאלו וינלו ממצרים יעלו עצמותיו עמהם ואותו משום
אבי איכא טעמא אחריתי מרוקח ליקבר בקבורת אבותיו
וקרא מוכח הכי להיות דכתיב ושכבתי עם אבותי ונשלחתני
ממצרים וקברתני בקבורתם דלא"ל להזכיר אבותיו אלא לומר
שרוצה ליקבר בקבורת אבותיו וכתיב קרא אחרינא כפנה את
בני קברו אותי אל מערת המכפלה ומה הוכיח הרשב"ל בתאר סימן
שס"ט שצרך לאדם להיות נקבר אצל אבותיו ואבי איכא
בירושלמי הביאו הרשב"ל שם ותני"ד סימן שס"ג שצרך לאדם
שיהא נוח אצל אבותיו וא"כ כפי טעם זה לכן צוה להוליכו
מיד לקברו בקבורת אבותיו ולא המתין עד שיעלו ישראל
ממצרים ואז יעלו עצמותיו עמהם לפי שבקש יעקב לייחס
בשלוח במצוה נכונה חכם ומי אבל אבותיו ולא יבא בעבר כל
אותו זמן הראוי מאבותיו וזה בשטו ובדור וכ"ת דא"כ אמאי לא
הביאו ר"ל ולא ר"י טעם זה כדי ליקבר עם אבותיו הא ל"ק
משום טעם זה אמאר בכתוב להיות כאחר לא הוצרכו
לביאתו אלא אי קשיא הא קשיא טובא דא"כ מ"ל דבוחינו
ל"ל דמשום בבר בגדל מחילות בזה להוליכו לקברו לא"י דיאמר
אבש נוח אבותיו דהא הו"ל לומר ליקבר בקבורת אבותיו
לא ל"ל לומר אל נא תקברני בבר"ם ונ"אחני ממצרים
אלא מוכרח הבבר לומר שקשה בעיניו קבורת מצרים יותר
מאחר מקומות של א"ל ולא עוד אלא שכפל דבריו לאזהרת
קבורת מצרים ובקאמר אל נא תקברני במצרים ואחר בו ל אבי
ונשלחתני ממצרים ומשמע דאיכא חרי טעמי לאזהרת קבורת
מצרים שבי מאחר א"ל ולכן הוצרכו רז"ל לומר כ' טעמים
לאזהרת קבורת מצרים והיו ל' ל ע"ז ושל בנים לבל טעם נעבר
בלבול מחילות מאיכא בקשה לו ל"ל ועוד יבבל החיים
בקושיא זו על מאמר שהחילו בבר"ם בשלחי כהו' ובחני
ממצרים וקברתני בקבורתם ורחם אחר קרא דבבר"ם בני יוסף
ויקבר בבר"ם בשור היה ולא מחים שהל"ל הים לאה הטריח
אלא בניו אלא קבל עליו נעבר מחילות עכ"ל ומשמע להיות
דהבבר בשור הוא לומר כן טעם בעבר בלבול מחילות והרבה
קשה דזה תיבו הכרח כלל ראיתא שהטריח את בניו כדי ליקבר
בקבורות אבותיו במאמר בכתוב •

ואחשבה לדעת ונפקא להו לרז"ל הכי דאמר טעמא
בבי משום בלבול מחילות מיתורא דקרא
דכתיב ושכבתי עם אבותי והדר כתיב וקברתני בקבורתם
דברי קדמי לא"ל הו"ל לאמר וקברתני בקבורת אבותי ותו
לא אלא הא קא"ל יתורא בקרא ושכבתי עם אבותי הוא
לומר

חדוש למעלת אי

אומה שרוצה ליקר לנו אבותיו וקרא דוקרתני בקנורתם
פיינו לומר שיקנרוהו בקנורתם שהיא בת"י והיינו טעמא
משום גלגול מחילות זה סיס נרחה לומר לכתחלה:

אמנם רש"ז"ל בפי' החומש יאמרו זה שהרי כתב ו"ל
וכבתי עם אבותי ו"ו זו מחבר למעלה לחלה
המקרא שים נא יד תחת ירכי והשבע לי ואני סופי לשכב עם
אבותי ואתה תשאני ממצרים ואין לומר וכבתי עם אבותי
השכבני עם אבותי במערה שהי' כתיב אחריו ונשאתני מ
ממצרים וקברתי בקבורתם ועוד מנינו לשון שכיבה עם
אבותיו היא הגויעה ולא הקבורה ויישב דוד עם אבותיו
ואח"כ יקבר בעיר דוד עכ"ל: הרי מצינו שפי' וכבתי עם
אבותי אינו לענין הקבורה אלא היינו בויעה ודרך הכתוב
בכמה מקומות אחר שיכיב שכיבה לומר עם אבותיו וכמו
שמצינו דוד שנאמר ויישכב דוד עם אבותיו וא"כ הדרא
קושיא לדוכתא דלעולם אימא לך דמאי דכתיב וקברתני
בקבורתם הוא משום שערב לגלות אבל אבותיו ולא משום
גלגול מחילות ומצינו לאמרו רז"ל לומר כן:

אמנם נלע"ד לתרץ ע"פ הקדים מה' דאיתא בגי'
פ' ק' ע"ב אל נא תקברני במצרים וז"ל ולמה
בל החוטא חובעין ומחבצין קבורת א"י אלא לעבר דברים
בני ריב"ל אמר מפני דברים בנו אחלך לפני ה' בארצות
החיים אמרו רבותינו ג' דברים בא"ר אלנו אם אחבין
מחבצין קבורת א"י שסתי א"י חיים תחלה לימות המשיח
ותוכלין שנות המשיח עכ"ל: ואיכא למידק במ"ש ולהה כל
האלות חובעין ומתבצין קבורת א"י והיינו מצינו בחבות שהיו
חובעין ומחבצין קבורת א"י ולא אלא לא מצינו כלום הוא רק
אין דבר זולת יעקב שאמר וקברתני בקבורתם ורז"ל הם
אמרו דמשום חבת הארץ קא ק"ל ונם זה אינו מוכרח
ולפחות היה להם לשאול על יעקב דנים עפקי דבנן ונלי נים
קרא שאין דבר נמצא בו ועוד ר"ל בא"ם ולמה כל האבות הכל
לאחרי מתי אתכם נראה לומר דהנה לרבוי הבטחים
שמצינו שהיו חובעין ומתבצין קבורת א"י וכדאיתא בבכילתא
דהבילה רש"ז"ל בפי' ע"פ והעליתם את עצמותי מזה אחכם
ז"ל לאחר הבטיח כן לאדונו שלא עצמות כל הבטחים שבנו
עמהם שנאמר אתכם עכ"ל: ובודאי דה"ט משום חבת הארץ
דליכא לאיזר בהו עצמא אחרינא דהיינו כדי ליקבר אצל
אבותיהם שהרי הבטחים לא נקברו בקבורות הבותיהם ולא
היה לם מקום להחזיק אותם נמערת המכפלה כידוע שקם
יעקב מקום ע"ז מבני מקום ופ"ע נאמר דזהו מה שבריהם
לרז"ל שיעקב אע"ה היה מקפיד של קבורת א"י ולכן נאמר
וקברתני בקבורתם ואף שלא הוזכר זה בכתוב מ"מ מאחר
שמצינו בכל הבטחים היו מחבצין קבורת מיצה נילף ליעקב
מהיהם שהוא בא"כ היה מחבב קבורת א"י ולא בלי טעם קרא
מהדיא שאפני מצם אי עוד ליוסף לקברו בא"י לפי שהדבר
מבואר ולא מרא וכתב לה קרא והיינו דקאמר בא"ר למה
בל האבות חובעין ומתבצין קבורת א"י והיינו בין יעקב
שהוא בחור שבאבות והוא עקר כל הבטחים דמחדרנו נמלת
כל ויש לי להבטחים הדברים הנאמרים בחל דאיתינן לעיל מן
הגמרא דאיתא ונשבעתני מצרים וקברתני בקבורתם אמר
קרינא לדברים בני כ' כיונא בדבר אחר אומר ויעבר יוסף את
בני ישראל א"ר הגיגא דברים בנו יוסף היה יוסף בעצמו
בדיק גמור היה ואם אתם שבע"ל חיים לתת הסריח אחלאחיו
ת"מרסם אלא קבל עליו עבר מחילות עכ"ל: והרוחה ירחה
בעלמי דאתתר כיונא בדבר אחר אומר ליצנא יתירא הוא

דכ"ב למה לומות אלמא לתלא ואלא עיקינו הבוחות דומיין
לחדרי ומלי קמ"ל בהא:

אמנם נראה לומר דהא קא קשיא ליה דאתאן ליתא לן
דהא דקאמר יעקב וקברתני בקבורתם משום
עבר מחילות אימא כדי ליקבר אצל אבותיו ואהא קמ"ל כיונא
בדבר אחר אומר כו' לומר הרי מצינו כיונא בו כיונא שהקפיד
על קבורת א"י משום עבר מחילות ומינה שמעינן ליעקב ב"כ
שהיה מקפיד על דבר זה נאותן כמו שאמרנו דליה לן הוכחא
ביעקב אע"ה דמשום עבר גלגול מחילות נוח ליוסף וקברתני
בקבורתם אלא מפני שמצינו שהבטחים היו חובעין ומתבצין
קבורת א"י ומינייהו שמעינן ליעקב אבינו ע"ה דהוצרך לבטחם

ובכן נבא לביאור הכתובים שיעדנו ונקדים עוד ב
דאיתא בגמרא שם שבלהי כתו' דקאמר רבי אבא
עדיקים שבא"ל חיים שם מחקיף לה רבי אבא סבא רבא בגלגל צדיקי
עבר הוא אמר לחיי שמחילות נעשות להם בקרקע דפירש"
ועומדים על רגליהם והולכים במחילות עד ת"ו שם מבצנין
ויוצאין עכ"ל: וכתב מהרש"א לבל בא"ר אמרו הקב"ה עושה
להם מחילות בארץ ועושה אותן כמערות הלזו ואז מתבצנין
ובאין עד שהן מגיעין לא"י הקב"ה נותן בהם רוח חיים והן
עומדין וכו' עכ"ל וכתב"ג אחת בירושלמי פ"ב דכלאים הקב"ה
מחליד הארץ לפניהם והן מתבצנין כו' דמשמע שאף
במחילות מתבצנין ואין עומדין עד בוחה לא"י אלא שהקב"ה
עושה להן מחילות ומשוה להן את הארץ שלא יהיה להם עבר
גלגולין עכ"ל: ולפי הנראה דהיינו דאמרינן דקרנא ור"ל
דקאמרו על יעקב ויוסף אלא קבור עליהם עבר מחילות משום
דס"ל כדעת הירושלמי והב"ר שאין צריכים שבא"ל עומדין על
רגליהם עד בוחה אל הארץ בעצן אלא שהקב"ה עושה
להן מחילות ומשוה אותם אותם עם א"י ועפ"ז יבואו הכתובים ע"פ
דהיינו דקאמר דוד שמתחי בחומרים לי בית ה' בלוך דהיינו
שיהיה שמה לילר לבית בירושלם וה"ט כדי שלא יקבל עבר
גלגול מחילות בזמן החתיה לפי שאין צריכים שבא"ל עומדין
על רגליהם עד שיבואו לא"י וה"ע עומדות היו רגלינו בשעריך
ירושלם דהיינו לומר שאם אין לנו הולכים לא"י לא היה הקב"ה
לעמוד רגלינו בזמן החתיה אלא עד שיגיעו לשערי ירושלם
ויהיה לנו ה"ו בעבר בזה וכ"ה והלא הקב"ה עושה מחילות ל
לצדיקים שבא"ל לא"ל ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו
דהיינו שאין הקב"ה עושה אלא שמשוה להם את הארץ עם א"י
לא תהיה ירושלם בזה בעבר לעיר שחוברה יחדיו זו בנגד כה
ישבה אותם אלא בעל צריכין צדיקים וקבל עבר גלגול מחילות
והנה ראיה לזה שבם עלו מעשים שבטי יה כו' דהיינו שמצינו
שמצות כל הבטחים העלו ישראל לארץ כאשר נלעוו מלבותיהם
ואף גם אלה הוא הוכחה ועדות לישראל סבא יעקב אע"ה שמ"ש
וקברתני בקבורתם הוא משום חבת הארץ כמו שבאמרנו דמן
הבטחים שמצינו ליעקב דקבור הקבורת א"י ולא לבם ר"ל והו
שאחר לבודות לבם ה' והיינו שמוכלה אחם להבורות הוראה
בחורה והיינו מצמאה ויעקב אבינו חיתה בם שמים משוה
אלת הארץ אבר ה' ובוחה אותה שמתיה חיים חהלה ושלא לשמו
ולהבלתו כדי שיהא מה אצל אבותיו ואם אותה דבריקי שבא"ל
לא הוא לו נערה ב' אחת המחיים לתה הבריחו את בניהם ת'
ערכם אלא מוכרח לומר דאכתי הוי לו נערה בעבר
בלמור ולכן הייני שמה בשבת בירושלם
להיות נגוע
מעבר זה
עוד:

חדוש למעלת אי קסה

בגמרא

בשלמי כתובות עולה הוה רגיל דהוה
מגיע לא"ע דישראל נה נפיק
בת"ל אחו ואחרו ליה לרבי אלעזר
אמר אמת עולה על אומה פעמים תמות אחרו ליה אמרנו בא
אמר להם אינו דומה קולנתו מחיים לקולנתו לאחר מיתה
עכ"ל:

את

שים נא ידיה: הור"ל אדעה: דישראל אחד
סדר בה שבאתרה בו נויעה: דבמר ומקנה כמה
מעלות טובות דאמו"ר רבנן יחבי רקיעא:
אבא דאית לאוהבי אחכמין ומאן דיע"ה: למאן דחית ליה
ארחא ונפק לבראי דפתח לאחור הוא יחיב לאבראי חד כרעא
ותר כרעא אחרעא: ויתי אלף יגא יגא מבעה: בו מדת רבין
אלהים רחמנא בטריה"ם ובלבתו נחיק בכריה מלכות הרשעה:
דיעיה דהוה בגרא במאי מי מחייב בפסיעה: לבר דהוה
קאי לאחורי הרעא: אי אזיל אוגר מיעב אלדר נדה ונעם:
אי דיבאה כיון דיהיב דפתיה למהדר הבו דזבי לבסיה ו
אלבקריה קאי זבי כמי לבוויי פסיה פדרנא לבנעיה קמא
דומה נגיעה: לבי מעבה: ולדידי חזי לי דסבי מסחברא
דורה דיעה: ודיגא הכי הוא בתורה המנהגות נדון כחנפי
מקומו יאסף אל עמיו הנותה והנוגעים: ועוד נה כי לא
לאדם דרכו רגלוהי דבר לחיים אימון ערבין ביה לאחר ו
דמחבצי תאן מוכלין יתיה ביום רעה: לעת מצוה זו מיחה
דיב קטיבא: נזרה היה הלבניו יחבורך אלמד שקלע"ם: ולי
בעית לימא במרא ינין שמועה: ובדאיתא בירושלמי פרק ע
דכלאים דקתני הם הכי בל מי שאת נת"ל ש"ג מוליכו לאדם
לתקום שהוא מחבקם ופירש שם הר"ב ישם מרחה דמש"ה נלמו
בר עונשין הוא על מיחה ח"ל:

ולדעתי

כי אל זה נמשך כונת מאמרין דאיתא נפי"ב
דכתובות עולה הוה רגיל דהוה סליק לא"י נה
בפעיה בה"ל אחו אמרו ליה לרבי אלעזר אמר אמת עולה על
אומה עולה תמות ע"כ שים נו מן הדיוק דמלי הלי דמתה
בעיה ויקונן עליו כיבדים הלה והלא מצינו כמה צדיקים
דרבנן כולהו אתורלי חכמי התלמוד בגלי דאיתבנהו בת"ל ואיכא
ביניהו דלבתר דנה נפ שיהו לסקינהו לאתה, ומלי הלי דאשחני
לאשליותא עולה דקא מצטער עליה טובא משום הא מלבא
דנה נפ שיה בת"ל ולא עוד אלא דלא לאחר לאחר שא"ל לר"ל אמרנו
בא אכחי לא מיחבא דעתיה ואמר אינו דומה קולנתו מחיים
כו' ולי משום דהוה רגיל דסליק לא"י א"כ אמרנא הא קשיא
לעולה דכ"ב לא"ל נמיעל ולאיבק אולא אבקש אבות אחר ישב
לו על הארץ הטובה ולא יחיים מרחובה וא"כ אלא הדברים
בנה למזכרת עון ח"ו ולא נתן ליאמר ותו א"ל בתלי דקאמר
אלת עולה דאתי אלת דקאמר: נם דברי רש"ז"ל הם קשים
לשמוע שכת' ו"ל על אומה טמאה תמות מקרא הוא בנבואה
עמוס ע"כ והקושי שבאמר בו ומלי קמ"ל כי מקרא הוא זיל
קרי בי רב ועיק טובא דבשלמא אלמלא דרשיה ר"ל לאתי ק"ה
כדבתיב כיון שפיר לאמיתר כי מקרא הוא אבל הכא דר"ל שיש
מקום על עולה ונקים בלשניה ליבא דקרא ובלשון האחלה
פוא דשאיל מר לאתי קרא למאי אצטריך רש"י לאסמוכינן
דקרא הוא דכתיב:

אמנם הענין יונן ע"פ האמר דמי שמת בת"ל לא מיון
היתה זלת ולאו לגרתיה הוא דענד כי בזרה היא
אלמנו יתבורך למות בבקום אלו ורצלו מאליכות אותו לאקו
שהוא מחבקם והיינו דקאמר ר"ל והיה מקינן על עולה דהוה
רגיל דסליק לא"י אמת עולה לומר כי שמך נקרא עליך עולה

אמנם אבל איכא למימר דליתנהו לתני מילי אלא נמי
שור בא"ל ולא עלתה על דעתו לעלות לא"י אבל
מי שהיה כונתו לעלות לה ומצאה לראותה ולא עלתה בידו
הא תניגן לה בפ"ק דקידושין מחשבה טובה הקדוש ב"ה מצרפה
למעשה שנאמר הן נדברו ירא ה"כו' ויכתב ספר זכרון לפניו
ליראי ה' ולחושבי שמו מאי ולחושבי שמו א"ר אלעזר אמר הקב"ה
אדם לעשות מצה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה
ע"כ. הרי שלך לפניך דמחשבה טובה לבד מצוה כאלו עשאה
ומכתבן מיליה בספר הזכרונות שוב מצאתי להרשב"ץ בתשו'
שם התשב"ץ ח"ב סימן רפ"ח שנשאל על מי שהיה עולה לא"י
ומת בדרך אם כונתו רצויה כאלו בא לא"י ובתשו' הרמ"ה
הביא כמה מעלות טובות למי שבא לא"י ראיתנו בגמ' וסיים
בה ומה שהאנשים אם נתנם ולא השלים מציתו אם נתשב לו
זכות כאו שהשלים מצותו בבר אמרו חז"ל בפרק א' דקידושין
מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה כו' ומו שהנאמר. הרי
דמתאמרים מבב"ל דבר כוותיה לענין ב"ר וק"ו לשכינ"ה מי
שרוי שוכן בתיכה וקיים במאמרו עשה בה מאמר וקיבלה כי
שם ביתו עדינו עומד ודבר חוצה לה להתעסק בענייניו ו
ודעתיה עינוים לחזור לביתו הא ודאי שמצלה עליו המקום
כאלו לא יצא ממנה ושכרו גדול כמי שעשאה ועוד ובדין הוא
שישול שכרו מ"ש.

ועוד מקום יש בדבר אחר מהא דאיתא בפ"ב
דכתובות אמר אלעזר כל הדר בארץ ישראל דומה
בלא עון שנאמר ולא יאמר שכן תלויה העם היושב בה נשוא
עון ע"כ ואיתא נמי בפ"ק דב"ב ד"ח ובפרק ח"ק ב"ק לענין
עיר הנדחת דשייכה הסובבת ממקום למקום והוה שמה אם
פחות מ"ב שעות יום ויום כדין עיר הנדחת ובריבה בסיף
ותחזונה אבר ואיתנו משום דכתיב הכה תכה את יושבי העיר
ההיא לפי חרב ואיירה זו נקראת יושבת לפי שפחות מ"ב שעות
יום כדתנינן הנודר לבנות מאנו ומינה ילף להא דתנן התם בב"ב כתם
הבא בעיר ויצא בתנאי הערי לענין חסים ואתרוגיות י"ב חדש
ההם ודלי דבל הדברים האלו בל שבחה מ"ב ל"יום אי"ב חדש
הלי כדיבה והלי כדיבה אף אינה מן העיר ודעתו לחזור הרי
הוא נדון כיושבי העיר לו כאנשי העיר וזהו פשוט ובדור ואין
דרך רחוק. ודון מינה ואוקי נתחדין להלי קרא בדכתיב ובל
יאמר שכן תלויה העם היושב בה בנקרא יושב ושכן אחר הדר
בה ל"יום ואעפ"י שינה ממנה דרך ערלי ודעתו לחזור א"מ
נקרא שמו יושב הארץ ונדון כאנשי מקומו וכ"ש לתי שדר ל"ב
חדש שהוא נחשב כאנשי העיר לכל דבר.

ואם לא יאמר אדם לומר שיש לחלק ראף שנקרא מיושבי
העיר ובאנשי העיר א"מ שאני הכא דכתיב העם
היושב בה ולישנא למימר דהיינו דוקא בזמן שהוא יושב בהוכח
ולא בזמן שאינו יושב בה וגם שאינו נקרא שכן אלא כשהוא
שוכן בתוכה. אף אחה אמור לו הילך לענין הרמב"ם ז"ל בפרק
ה' מהלכות מלכים שכתב ז"ל אמרו חכמים כל הבוכן בא"י
עונותיו מחילים שנאמר ובל יאמר שכן תלויה העם היושב בה
בשביל עון אפי' הלך בה ד"א ובכה לחי העה"ב וכן הקבור בה
נחפבר לו ובאלו המקום שהוא בו מעצם כפרה שנאמר וכפר
אדמתו עמו ע"כ. מפורש יותר מדברי שהבוכן בא"י עונותיו
מחולין אעפ"י שלא נקבר בה אלא שיצא מתנה שהרי קאמר
בסיפא וכן הקבור בה נתכפר לו הייינו אעפ"י שלא דר בה
מבלל דבשל קאמר הבוכן בה עונותיו מחולין אף שלא נקבר
בה ראם אינה דבשל מיירי בשנקבר בה הא הוא ליה כפרה
בקבורה בלא דרה. ודוחק לומר דהייינו דהגייה לה הדרה

שהוא מעכבר ראשון ראשון קורם קבורה שהרי בין בחי ובין
בחי בוא ליה כפרה מה לי בחייו לו ראחר מותו וגם ליבא
לאמר דאף הדר בה מיירי בלא נקבר בה מ"מ אין עונותיו
מחולין אלא דוקא בזמן שהוא יושב עליה דא"ב עדיבא קבורה
בלא דרה מדירה בלא קבורה שהרי נקבורה מתכפר בו כל
עונותיו שאבה מנעוריו ועד יום מותו ובדירה אין מתכפר לו
אלא עד בתו מתנה ומשנא דהרמב"ם לא משמע הכי אלא
דהדירה עדיפא מקבורה שהרי אחר שכתב כל הבוכן בא"י
עונותיו מחולין כתב ובן הקבור בה ולא אז אף זו קבורה?

ועוד אחרת ראיה בפורה מדברי הרמב"ם שהרי בת"ש
בו בפרק למעלה מזה וז"ל אסור לעלות מא"י לא"ל
אלא לדבר מצוה הוא ליבא אשה אלא להביל מן הבוי ויחזור
לארץ וכן ביבא הוא לסחורה אבל לבכון בא"ל אסור ע"כ ומרן
ב"מ הראה מקור דין זה מהא דאיתא בפ"ח דע"ז חניא ואם
היה בהן מעשה בא"ל לרון ולערבר עם הבכו"ם כו' ולעמוד
חורה ולישא אשה ומ"ש הרמב"ם ויחזור לארץ כתב עליו מרן
כלומר אבל אבי לשום מ"מ אלו הדברים לא יבא לחוצה לארץ
להשתקע שם ולמד כן מדאמרינן בסוף כתובות דף ק"ו ס
הוה בדרא ונפלה ליה ינאה בי חוזאה אחא לקמיה דרב
חנינא א"ל מהו למיתא ליבמה א"ל אחיו בשה בתיה ומת בדרך
המקום שהרגו הוא ירד אחריו ומשמע מהאי עובדא דאחיו
ליבא אשה ראשון לצאת לא"ל וק"הא דפ"ק דע"ז דיתא ליבא
אשה ומתרץ דבינו דהא דאמרינן בפ"ק דע"ז היינו בשדעתו
לחזור ודא דאמרינן בפ"ק דכתובות דאסור היינו בלאין דעתו
לחזור וכן תירצו התוספות שהבריחו מן הגא דנדעתו לחזור
מדברי הרמב"ם והתוספות שהבריחו מן הגא דנדעתו לחזור
מוחר לצאת מא"י לא"ל ולאלי לרון ולערבר עם הגויים וכן
לסחורה הוא יוצא וקמסיים בה הרמב"ם ז"ל אבל לבכון בא"ל
אסור משמע להדיא מדבריו דבשדעתו לחזור אינו נקרא שוכן
בא"ל אלא שוכן בא"י. הרי שלך לפניך דלא בזמן שהוא בא"ל
כיון שדעתו לחזור הרי הוא נחשב יושב הארץ ובלאו דר בא
עוינו ואם כן נודאי שהוא זכות בדינו לכמה מעלות טובות
שנאמרו בה על העם היושב עליה ומכלל שהוא צריך לפרש
דמ"ש הרמב"ם ז"ל בל הבוכן בא"י עונותיו מחולין אף אם יצא
לא"ל לעשות ערביו ודעתו לחזור לא"י אף בלאחו זמן שהוא
בא"ל עונותיו מחולין שהרי נקרא שכן טוב שוכן הארץ ולא
לבאר על עצמו אלא לבאר על הבלל כולו יצא שזיכה בדין לבל
מילי מעלי שבו חכמי בשבח הארץ אף ורק הנריק אבר הסיפ
שאמרו אינו דומה קושטא נאיק לאו והחיה ובער בגבול
מחילות אחנם קי"ל בברבה מיניה כמה מעלות טובות דזכי
לו לא אף זו אף זו לא מבעיא אחר סדר בה אלא אפי' שהלך בה
ס"ל הרי אמרו בשלהי כתובות ורוח לחולכים בה אמ"ר ירמיה
אמ"ר אבא א"ר יוחנן כל המהלך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן
העה"ב ע"כ.

האמנם אלא מצאנו להרב מהרי"ט בחשו' חי"ד סי'
כ"ח שכתב דהיה מחפרשא בנקבר שם אלא
שלא הסכיק לדור ויצא בה דהכי משמע דיסיה דקרא בוחן
נפשה לעם עליה אפי' שבחה שבא"י מובטח לה שהיה בת
העה"ב והייבו שמחה ונקברה שם עכ"ל. ואנכי נעניי חמיהה
לי מלתא דרב טובא שהרי מדברי הרמב"ם שהבאנו לא משמ
הכי שהרי כתב אפי' הלך בה ד' אמות זוכה לחיי העוה"ב וכן
הקבור בה נתכפר לו כו' מפורש יותר מדבריו דקאמר ובסיפא
וכן הקבור בה מבלל דריבה דקאמר אפי' הלך בה ד"א זוכה
לחיי העה"ב ולא הקבור בה מיירי אלא אף שלא זכה בה זו
קבורה עכשו לחיי העה"ב וזה הוי בכף מדברי הרב ז"ל ודברי

ר"ל

ר"ל. והא דדייק הרב ז"ל מריבא דקרא עתן נשמה לעם
עליה שדרשו רז"ל אלי שבתה שבא"י מובטחת שהיה בת העה"ב
היינו שמחה ובקבורה שם ואינה יליף לסיפיה דקרא ורוח
להולכי' בה דהיינו שהולך לרבא אמות בא"י דמיירי בשנקבר
שם הא ודאי לא יליפותא היא דשלמי ריבא דהוי דוקא בנקבר
מיירי אשה ובחיב לעם עליה דמשמע בזמן שישבים עליה
שזו ליבבר בה משא"כ בשיבה דקרא דקאמר להולכים בה
משמע דבבר הליבה בידו לבד ולא זכה לקבורה והוא עבוה.

ואעיקרא דדינא בגרא דבא קאמר מלתא הרב
מוהריב"ט ז"ל בחא בחתב הרא"ש בחשו'
סיף בלל י"ב וז"ל בשאלה בענין שבר לבת לא"י דע כי יש
לאותו בבר הדבר כמו לשאר בדרים כו' ובחב עבה מהריב"ט
ז"ל שבאמו שלהרא"ש בחשו' זו שהשוה בבר זה לשאר בדרי
פרסות היינו משום דבבר זה שבר לבלות אין בו מנוח שאין
עבר המנוח בעליה אלא ביבשה והוריה שהה כמו שהביא
הרמב"ן ז"ל אבל מי שבולה לראותה ע"ר לחזור לא מצינו בזה
מצוה מפורשת ואפי' אמת אחת אזכות הוא לו ראמה שאמרו בל
המהלך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן העה"ב דבתיב ודוח
לחולכים בה מ"מ מצות עשה ליבא ועוד הביא מתפרש בנקבר
שם כו' כמש"ל. ובזה הלק עליו הר"ב בני משה בח"ח סימן ה'
ובחב דלא מי שבולה ע"מ לחזור מצוה היא לו ובחב שבן רצת
הרב מוהרשל"ח בחשו' שבויות בס' מים עמוקים סי' מ"ב דשם
מיירי במי שבבר לבלות לא"י ומבואר בדבריו לדיא דמיירי
בבר לבלות לארץ ישראל על מנת לחזור ואפי' הבי קרי ליה
שרב בבר של מצות יע"ש בא מן שהלקו על מהריב"ט בזה
ומהריב"ט עצמו הקשה ע"ר עצמו מהא דאיתא בפרק הליב
מקום ר"ן בני ההוא בגרא דזבין לבבי הדעת לבבי לחדעת לבבי
ישראל סליק ולא אחדר ליה אחדר ליה כל דסליק לדעתא
לבבר הוא והא לא אחדר ליה איכא דאמרי לדעתא לבבי
הא סליק ליה וקי"ל בשיבה בחרא וחידוק מינה לבאורה
דחוי פיה דהוה בגרא לדעתא דמיסק הוא אלא בהבי
מקיימא מנה ולבי מעיינת בה לאו בלום היא דודאי אין
קיום המצוה אלא בישיבה לא בעליה בדפריבה אלא דלענין
בטול המקח ובענין לבטולי ליה משום דבלה דעתו בשעת
מבירה שהוא מוכר מפני שרוצה לעלות וסמכי ן אבלוי
דעתא בבאן דאחבי ודוקא היבא דאיתיבי אונסא דלא מבי
סליק הוא דאמרינן דאדעתא דהבי לא זבין אבל סליק לא
אמרינן לדעתא דמחדר ליה קאמר אע"פי שהיא עבר המנוח
דבר אחת יהא המקח אבור אבור ובומר אם ודאי לאחיב ליבא
מסחברא בלא אבו הדבר אלא בעליה לבר ע"ל המחבר
מדברי הרב ז"ל בבל העולה לא"י דעתו הוא לאחיבב ולדור
שמה לבי שאין מצוה בעליה אלא ביאבה ואיליה מבא
דאמרינן בליבא בחרא מוהה בזה אלא בלענין בטול המקח
אלא הדבר אלא בעליה לבר משום דבר אחת יהא המקח
הלוי ומודה בם בראשונים סימן ק"ו. בחב מדברי הבא לבבא
בחרא דקי"ל בוודאי דע"ר לבלות לבר היחה בונתו אלמא נחבי
מקיימא המצוה דעליה לבר ואבחי קשיא עליה בין החירוץ
פתיבן הוא הסר הריטב"א אלמלא דאה מוהרי"ט ז"ל דברי
הריטב"א לא הוה בלבא עליה ואם בן סלקא שאעתא לבינא
דאלבתא דאף בעליה לא"י לבר איכא מצוה ובדעת מהרא"ם
והב"ח דלא כמהרי"ט.

הרב בה"ג בי"ר סימן רכ"ח ביבהת בי"ל אות רע"ב
בחב ע"ר רבו אהרי"ט שבחב אשמו של הרא"ש
דמי שבבר לבבת לא"י אם לאותו בבר בחרה בבו לאחר בדרים

פרי"ו

מינו משום דנדר זה אין מי מצוה שאין עסק המצות בעלים שלא
ביאינה וכתב עליו הר"ב כנה"ג וז"ל ואני אומר מאן יתיב לן
מעפריה דמרן ומלין לעיינין דמי א"ל שמרון מרח"ם ז"ל היום
לעלות ולא ליגב אם אפני הלכה שאחר לעלות ולא אמ' ליגב
אין זה כלום והא אמרינן בפרק האיש מקדש סהוא נברא
דין נכסים לדעתא למיסק לא"י וסתם ע"ר להתייבב מכר
בדמוכח סתם עכ"ל • ואחרי המחילה רבה מכ"ר הא לא תברא
דלא לשמייה דעהרי"ם עצמו דלא ליגבא בתרא סהוא בנדר
דאמר למיסק בונתו היתה ע"ר להתייבב מ"מ אין נכלל בכלל
לשון שאחר לעסק אלא עליה לבד וכ"כ רש"י לדריא אחא
דאמרי בליגבא קמל כל דסיפק לדעתא לעיבר הוא והא דלא
אחדר ליה מ"ל דהר"ל כמאן דלא מצי למיסק והדרי זניגיה ע"ם
דאם איתא דבכלל לשון שאחר למיסק משחמע בליגביה לשק
דירה למ"ל לרש"י לאיתר הו"ל כאלן דלא מצי למיסק הרי
משחמע בליגביה לשון דירה והא לא אחדר ליה אלא מוכרח
סדבר לומר דאין משמעות לשונו אלא לשון עליה לבד ומ"ם
קאמר דאין רבוותא מיחה לעיבר והא לא אחדר ליה הוה ליה
כמאן דלא מצי למיסק ומ"ם הדרי ביני וכל זה אף בליגבא
קמא ובל"ם בליגבא בתרא דקאמר לדעתא דסליק והא סליק
ליה דלא משמע ליגביה אלא עליה לבד ודאי נאו הכי היכי
מצינן למיעבר לדעתא דסליק לבד והא הו"ל הדר משמעות
לשונו וכן מצינו להר"ב עצמות יוסף בפי' המצוה ולהרב נעל
הר"ב מצאנו בח"מ סימן ר"ז בהגה"ט לות מ"ר שמעון עלו
בסמכה אחת דע"ב לא פליגי רבי מרי ליגבי לא היכא דקא
לדעתא למיסק אבל אם פי' ע"ר לדור אף ליגבא בתרא מודה
בליגבא קמא דהרי ליגביה אף דסליק כל היכא דלא מצי
למיעבר שהרי בפירוש קאמר ע"ר לדור ומזה הקשו על לשון
הטור שם ונדרקו הרבה ליישבו להסכימו על אחת יע"ם ול"ב
דין מינה ולוקי נאחרין דאם איתא דלשון לעיסק הוא לדור
לא הוה פליג ליגבא בתרא ולא מצי למיעבר לדעתא דסליק
אבל אלא ודאי ליגבא בתרא ולמיסק. אינו לשון עליה לבד כלומר
ליגבא למיעבר בליגבא ולמיסק משמע הכי ומשמע הכי ואחר
בונת הלב אנו מפרשים אותו אם יהיה לו דירה לו עליה שהרי רש"
יכתוב זה אף בליגבא קמא דלדעתא למיעבר הוא כתב עלם
דה"ל כמאן דלא מצי למיסק דמשמע דמפרש ליה לשון
עליה לבד נאמנו כי הדר בדור שלשון עליה לא משמע
ליגבא אלא עליה לבד ולא דירה ג"כ ואף בנדרי אין בחר
בונת הנדר מ"מ איכא לעיבר דהיינו דוקא היכא שלשון הנדר
שיבא אותו הפי' של הבונה היא ונכלל בכלל הלשון הוא
אבל אם אין נכלל בלשון עליה לא"י ענין דירה אף שבונתו
שיהא לדור ג"כ מ"מ הו"ל כאלו פיו ולבו שוים ולא הוי נדר אלא
למה שהוציא מפיו דהיינו עליה •

ועוד הא ור הנה נאו לא נכון דברי מהרי"ם ז"ל שיש
להביא דהרש"ם דמי שנדר לעלות לא"י יש לו בחרה
כמו לשאר נדרים משום דאין עליה מצוה אלא נדרה מתם
שהקשה עליו הרב כנה"ב מהביא סוגיא דאמר למיסק לא"י
ע"מ היה לאחייבב משום דאף דמי שאמר לעלות לדעתא
לעיבר הוא מ"מ לענין נדר לא מהייבינן ליה אלא בעליה
דאין לנו אלא מה שהיה בשפתיו ולא מצאנו בעליה אלא
עליה וכיון דאין מצוה בעליה לבד נדר זה הוה ליה בחרם
כמו שאר נדרי רשות אם זה דאיתי ונתן אל לבי להיות נעד
מהרי"ם ז"ל •

אך דאה זה מצאתי להר"ב כנה"ב ריר סימן ריח בענין
לאיתן בחר בונת הנדר ברבה"ט לות ב"ב שכתב
מ"ל דנדר לעלות לא"י אם פי' ע"ר לדור אף ליגבא בתרא
בדור שם אין בחר למורי הרב מ"ה סימן קל"ד ע"ב בארמתי

שנדר מפני לחבת קרוביו דעתו היה לחייבב שם אבל סתם
בעולה שאין לו הלין ע נאי אין דעתו לחתייבב והרי זה סותר
הקדוש וקשה מרישא לסיפא • ולכאו למיא דמהדר הדר ניה
רב מהא דרישא לחר שהביא לשון המדרש דישראל אף שבלו
אין מוכחין את קרוביהם ואיתיה עובדא מנהגן של ישראל שהיו
בונים לרבנים ומשום הכי הסכימה דעתו בסיפא דשאני התוא
בברא שנולד ונגל בם וגם מפני לחבת קרוביו הא לאיתא דהא
פרישא קתיתי דאיה לרבי מהא דאמרינן בגמר' כל דסליק
לדעתא למיעבר הוא ולא אני למהדר ביה כי מה יעבד להא
דאיתא בגמרא לכן הגראה אולי נישונן של דברים לפי חומר
שנושאדבר ישא נאי סמיך לסיפא ומסוף דבריו נכר שרשם
ובדיו אמת הוא דמאי דקאמר בריש כל העולה אין דעתו
אלא לחייבב לאו בללא הוא לכל המבולים אלא דוק כל העולה
פי"ג לחר בנולר ונגדל בה וגם שנדר מפני לח בה קרוביו
כדאסיק בסיפא וסיפא מפרש לרישא והביא ראיה נאי מן
הגמרא כל דסליק לדעתא למיעבר הוא הביא נאי מפרש לה
עמו שבי"ד ביטל שהבלנו לעיל דהיינו לומר כל דסליק כה"ב
דזנין נכסים לדעתא למיעבר הוא שהרי הוא כאלו בלה דעתו
בפי' דלמיעבר הוא סליק כיון דזנין נכסים ולא הביא לו מקום
בח"ל לדור בו והרב ז"ל מינה קולף ומדמי מלתא למלתא דכי
פיכי דהתם איכא טעמא דלדעתא למיעבר הוא משום דזנין
נכסים כאמור הר"ב נב"ל איכא טעמא דלדעתא למיעבר הוא
כיון שנולד ונגדל בה וגם מפני לחבת קרוביו הוא נדר וקצר
הרב בזה וביאר בעצמו לפי בודל חכמתו כי הדבר מובן והרי
פי' דברי הסיפא בחר הטבב וה"כ הדרינן לכללין דלאו כוללא
הוא כל העולים ע"ד לדור הם עולים אלא יש ויש כמה וכמה
עולים ע"ר לחזור כמרבב ישראל ומינה דהמדר סתם לעולה
בעלים לבד קיים נדרו וכיון שאין בו מצוה יש לו הדרה כשאר
נדרים ופיינו טעמים דהרש"ם כמ"ם מהרי"ם ז"ל

ועל פי האור ממילא רווחא מלי דאקשין עליה
דמהרי"ם שכתב כל העולה אין דעתו אלא
לחייבב ובדאמרינן בגמרא כל דסליק כו' דפרכינן עליה
מדהדיטב"ל שפי' כל דסליק הייגו דסליק כה"ב דזנין נכסים
כי לפי מה שבארנו מוהרי"ם נאי אזיל מוטב בטעמיה
דפרישב"ל ולא כה"כן אלא בל"ד דאיכא טעמי דלדעתא למיעבר
הוא וכמ"ש נסוף דבריו דונגדל לדבר מה דאמרינן בגמרא כל
דסליק בה"ה אין בה טעמא דלמיעבר הוא • ומכאן נמי
אשכחנא פתרי להמוה דמהרי"ם בשבייות שהקשה עצמו לדעתו
שאין מצוה בעליה לבד מדהיא דאמרינן בלישנא בחר לדעתא
למיסק וזא סליק דהיינו מינה לבלורה דחדרים דהתו בגמרא
לדעתא ומיסק הוא אלא אלא בהכי מקיימא המצוה וחרין יתיב
דודאי אין קיום המצוה בעליה אלא בישיבה אלא דלענין נטול
המקח לא אלא הדבר אלא בעליה משום דעד אימת יהא מקח
אלוי ועומד ע"כ שהמובן מדברי שכל העולים ע"ר לדור הם
עולים לפי שאין קיום המצוה בעליה אלא בישיבה ולומדינן
עליה מדהדיטב"ל שפי' הטיל דכל דסליק לדעתא למיעבר הוא
דהיינו כל דסליק כה"ב דזנין נכסים ולא כן משמע שאין כל
העולים ע"ר לדור אלא דוק בבחות דזנין נכסים • ועוד יש
לתמוה על מהרי"ם מדברי עצמו שהוא כתב בתחלה שטעמו של
הרש"ם שכתב על תי שנדר לעלות לא"י שיש לו התרה כשאר
נדרים משום שאין מצוה בעליה אלא ביישיבה והדירה שמה ול"כ
הרי מציב נגדו הרש"ם שנדר לעלו"ע לחזור ולא כל העולי
שיש מי בעולה ע"ר לחזור דה"ל שותר הנמשך שכסוף דברו
משמע שכל העולה ע"ר לדור הוא לפי שאין מצוה בעליה •

אמנם על פי דרכיו בדבר מובן הלשון אינתא לך

דמהרי"ם חזיל בשטת הריטב"א שלא אמרו כל דסליק אדעתא
למיעבר הוא אלא דוקא בהדון דזנין נכסים שאין הדום מוכר
נכסיו בשביל עליה לבד אבל אינו אינתא לה אינה מי שעולה
ע"ר לחזור והיינו הטיל הרש"ם ז"ל ובסוף דבריו הר' מהרי"ם
דויק מלישנא בתרא דקאמר לדעתא למיסק והא סליק ומ"ם
דבכהי מקיימא המצוה הכיינו לומ' שאפי' בהתוא דזנין נכסים
אמרי' שכונתו היתה לעליה לבד ואם אינתא שאין מצוה בעליה
לבד זה אין אתיאה והא ודאי לא עביר אינש דזנין נכסים
בשביל עליה לבד כיון שאין בה מצוה אלא ודאי כיון שמצינו
דקאמר בגמרא שכונתו היתה לעליה לבד אלא בהכי מקיים
הפוה דעבד אינש דזנין נכסים משום מצוה וכל הפליך לא
לא ישוו בם וכדכתיב בם אפי' על אמרתיך כמונה שלא רב
וע"ז אי' דודאי אין קיום המצוה אלא בישיבה ולא בעליה אלא
דלענין בטול המקח הוא דאמרינן שלא אלה הדבר אלא בעליה
משום דעד אימת יהא המקח אלוי ועומד וכבר כתו כל דברי
הרב אל נכון • אך בזאת שפי' דודקא לענין בטול המקח הוא
דאמרינן הכי אבל כונתו היתה לעלות ולגור לפי שאין מצוה
בעליה בזה אלא בישיבה הריטב"ל וס"ל דכיון שבלה דעתו ולא
פי' אלא למיסק לגור אין לנו אלא מה שהוציא בשפתיו דלהאי
אכון כאמור לעיל • וה"ב הדרה קושית מהרי"ם לדוכת דמ"ם
דמקיימא המצוה בעליה לבד והדר דינא כדעת מהרי"ם ומ"ם

דגם בעליה מצוה היא כאמור לעיל בחורף •

נחזיר לדברי הר"ב כה"ב שסקשה ע"ר דבו מהרי"ם דמי
ל"ל שנדר הרש"ם שאמר לעלות לא היה דעתו
לגור דהא אהוה ואמר למיסק ואמרי לדעתא למיעבר הוא
ויש לנו לזה בתוכים שונים ע"ים ונפוחים בתוכן שלשון שלו"
לא משמע מיניה אלא עליה לבד •

אמנם אין קשיא הא קשיא לי ממקי אחר דלשון לעלו"
לשון דירה הוא מהא דאיתא דפי"ג דבתו"ר דתנן
התם הכל מעלין לא"י הכל מעלין לירושלם הרי דנקט לשון
עליה והיינו דירה כדאיתא התם בגמרא הכל מעלין לאתויי
מאי לאתויי מנוה הוא אם לגוה הרב ואין הכל מוציאין לאתויי
עבר שבדה מה"ל לא"י דאמרינן ליה ז"ניה הכא ואיל משום
ישיבת א"י הרי לך שהדיל דלישנא דמעלין היינו לגור דהא
קאמר לאתויי מנוה הוא אם לגוה הרב והיינו דירה וכן עבר
שבדה לא"י שכבר קיים מצות עליה ח"ל זבניה הכא ואיל משום
ישיבת א"י הרי דהכל תלוי בדירה והא"ם נקט לשון מעלין וכן
מצינו למהרש"ל בסס"מים פתוקים סי' מ"ג שכתב וז"ל שלע"ד
לא אמרו מעלין לא"י אלא כמי שדעתו להתקבר שם אבל מי
שדעתו לחזור ולחזור למקומו אינו יכול לכוף את אחרו
ולהעלותה ולהחזיר מ"ל • אמנם דברי הרב ז"ל תמוהים דמאי
למיעבר הא מרבשה כמ"ם לע"ד אלא אלמוד ערוך הוי דה"ל
מעלין הוא להתקבר שם כמו שהבלנו ואין לומר דהא מצינן
לאוקמי ואין ראיה מן אלמוד משום דאיכא למיעבר ד"ל
בין כעליה לבד בין בדירה דהא מ"ל דודאי לא משמע ממהני
אלא מוה והיינו דירה כמ"ש בגמ' ועוד דאם איתא לא אל"
כי פריך בגמ' לאתויי מאי הו"ל לגנייי לאתויי עליה לבד ועל
הכל דלשאות הו"ל להרב ז"ל לאתייעבי מן הגמ' לאוקמן דהרי
מצינו לשון עליה הו"ל דירה ומכאן תשובה מוצאת למוהרי"ם
שכת' שטעמו של הרש"ם דמי שנדר לעלות לא"י שיש לאותו נדר
הרחם כמו לשאר נדרים משום דנדר זה אין בו משום מצוה
שאין המצוה בעליה אלא בישיבה והא קשיא דמי שנדר לעלות
היינו לגור וכמו שהבאנו מלשון המשנה ופריכת ליה לרב בעל
כה"ב לאותוניה מהא טפי מהתוא דזנין נכסיה לדעתא למיסק
דהתיא לאו ראיה היא כמ"ל ומה גם לשם שבארתנו מדברי
מהרי"ם ודסנדרא ליה דסנדר לעלות בעליה לבד קיים נדרו

שנדר מפני לחבת קרוביו דעתו היה לחייבב שם אבל סתם
בעולה שאין לו הלין ע נאי אין דעתו לחתייבב והרי זה סותר
הקדוש וקשה מרישא לסיפא • ולכאו למיא דמהדר הדר ניה
רב מהא דרישא לחר שהביא לשון המדרש דישראל אף שבלו
אין מוכחין את קרוביהם ואיתיה עובדא מנהגן של ישראל שהיו
בונים לרבנים ומשום הכי הסכימה דעתו בסיפא דשאני התוא
בברא שנולד ונגדל בם וגם מפני לחבת קרוביו הא לאיתא דהא
פרישא קתיתי דאיה לרבי מהא דאמרינן בגמר' כל דסליק
לדעתא למיעבר הוא ולא אני למהדר ביה כי מה יעבד להא
דאיתא בגמרא לכן הגראה אולי נישונן של דברים לפי חומר
שנושאדבר ישא נאי סמיך לסיפא ומסוף דבריו נכר שרשם
ובדיו אמת הוא דמאי דקאמר בריש כל העולה אין דעתו
אלא לחייבב לאו בללא הוא לכל המבולים אלא דוק כל העולה
פי"ג לחר בנולר ונגדל בה וגם שנדר מפני לח בה קרוביו
כדאסיק בסיפא וסיפא מפרש לרישא והביא ראיה נאי מן
הגמרא כל דסליק לדעתא למיעבר הוא הביא נאי מפרש לה
עמו שבי"ד ביטל שהבלנו לעיל דהיינו לומר כל דסליק כה"ב
דזנין נכסים לדעתא למיעבר הוא שהרי הוא כאלו בלה דעתו
בפי' דלמיעבר הוא סליק כיון דזנין נכסים ולא הביא לו מקום
בח"ל לדור בו והרב ז"ל מינה קולף ומדמי מלתא למלתא דכי
פיכי דהתם איכא טעמא דלדעתא למיעבר הוא משום דזנין
נכסים כאמור הר"ב נב"ל איכא טעמא דלדעתא למיעבר הוא
כיון שנולד ונגדל בה וגם מפני לחבת קרוביו הוא נדר וקצר
הרב בזה וביאר בעצמו לפי בודל חכמתו כי הדבר מובן והרי
פי' דברי הסיפא בחר הטבב וה"כ הדרינן לכללין דלאו כוללא
הוא כל העולים ע"ד לדור הם עולים אלא יש ויש כמה וכמה
עולים ע"ר לחזור כמרבב ישראל ומינה דהמדר סתם לעלות
בעלים לבד קיים נדרו וכיון שאין בו מצוה יש לו הדרה כשאר
נדרים ופיינו טעמים דהרש"ם כמ"ם מהרי"ם ז"ל

ועל פי האור ממילא רווחא מלי דאקשין עליה
דמהרי"ם שכתב כל העולה אין דעתו אלא
לחייבב ובדאמרינן בגמרא כל דסליק כו' דפרכינן עליה
מדהדיטב"ל שפי' כל דסליק הייגו דסליק כה"ב דזנין נכסים
כי לפי מה שבארנו מוהרי"ם נאי אזיל מוטב בטעמיה
דפרישב"ל ולא כה"כן אלא בל"ד דאיכא טעמי דלדעתא למיעבר
הוא וכמ"ש נסוף דבריו דונגדל לדבר מה דאמרינן בגמרא כל
דסליק בה"ה אין בה טעמא דלמיעבר הוא • ומכאן נמי
אשכחנא פתרי להמוה דמהרי"ם בשבייות שהקשה עצמו לדעתו
שאין מצוה בעליה לבד מהדיא דאמרינן בלישנא בחר לדעתא
למיסק וזא סליק דהיינו מינה לבלורה דחדרים דהתו בגמרא
לדעתא ומיסק הוא אלא אלא בהכי מקיימא המצוה וחרין יתיב
דודאי אין קיום המצוה בעליה אלא בישיבה אלא דלענין בטול
המקח לא אלא הדבר אלא בעליה משום דעד אימת יהא המקח
אלוי ועומד ע"כ שהמובן מדברי שכל העולים ע"ר לדור הם
עולים לפי שאין קיום המצוה בעליה אלא בישיבה ולומדינן
עליה מדהדיטב"ל שפי' הטיל דכל דסליק לדעתא למיעבר הוא
דהיינו כל דסליק כה"ב דזנין נכסים ולא כן משמע שאין כל
העולים ע"ר לדור אלא דוק בבחות דזנין נכסים • ועוד יש
לתמוה על מהרי"ם מדברי עצמו שהוא כתב בתחלה שטעמו של
הרש"ם שכתב על תי שנדר לעלות לא"י שיש לו התרה כשאר
נדרים משום שאין מצוה בעליה אלא בישיבה והדירה שמה ול"כ
הרי מציב נגדו הרש"ם שנדר לעלו"ע לחזור ולא כל העולי
שיש מי בעולה ע"ר לחזור דה"ל שותר הנמשך שכסוף דברו
משמע שכל העולה ע"ר לדור הוא לפי שאין מצוה בעליה •

אמנם על פי דרכיו בדבר מובן הלשון אינתא לך

דמהרי"ם חזיל בשטת הריטב"א שלא אמרו כל דסליק אדעתא
למיעבר הוא אלא דוקא בהדון דזנין נכסים שאין הדום מוכר
נכסיו בשביל עליה לבד אבל אינו אינתא לה אינה מי שעולה
ע"ר לחזור והיינו הטיל הרש"ם ז"ל ובסוף דבריו הר' מהרי"ם
דויק מלישנא בתרא דקאמר לדעתא למיסק והא סליק ומ"ם
דבכהי מקיימא המצוה דהיינו לומ' שאפי' בהתוא דזנין נכסים
אמרי' שכונתו היתה לעליה לבד ואם אינתא שאין מצוה בעליה
לבד זה אין אתיאה והא ודאי לא עביר אינש דזנין נכסים
בשביל עליה לבד כיון שאין בה מצוה אלא ודאי כיון שמצינו
דקאמר בגמרא שכונתו היתה לעליה לבד אלא בהכי מקיים
הפוה דעבד אינש דזנין נכסים משום מצוה וכל הפליך לא
לא ישוו בם וכדכתיב בם אפי' על אמרתיך כמונה שלא רב
וע"ז אי' דודאי אין קיום המצוה אלא בישיבה ולא בעליה אלא
דלענין בטול המקח הוא דאמרינן שלא אלה הדבר אלא בעליה
משום דעד אימת יהא המקח אלוי ועומד וכבר כתו כל דברי
הרב אל נכון • אך בזאת שפי' דודקא לענין בטול המקח הוא
דאמרינן הכי אבל כונתו היתה לעלות ולגור לפי שאין מצוה
בעליה בזה אלא בישיבה הריטב"ל וס"ל דכיון שבלה דעתו ולא
פי' אלא למיסק לגור אין לנו אלא מה שהוציא בשפתיו דלהאי
אכון כאמור לעיל • וה"ב הדרה קושית מהרי"ם לדוכת דמ"ם
דמקיימא המצוה בעליה לבד והדר דינא כדעת מהרי"ם ומ"ם

דגם בעליה מצוה היא כאמור לעיל בחורף •

נחזיר לדברי הר"ב כה"ב שסקשה ע"ר דבו מהרי"ם דמי
ל"ל שנדר הרש"ם שאמר לעלות לא היה דעתו
לגור דהא אהוה ואמר למיסק לא"י ואמרי לדעתא למיעבר הוא
ויש לנו לזה בתוכים שונים ע"ים ונפוחים בתוכן שלשון שלו"
לא משמע מיניה אלא עליה לבד •

אמנם אין קשיא הא קשיא לי ממקי אחר דלשון לעלו"
לשון דירה הוא מהא דאיתא דפי"ג דבתו"ר דתנן
התם הכל מעלין לא"י הכל מעלין לירושלם הרי דנקט לשון
עליה והיינו דירה כדאיתא התם בגמרא הכל מעלין לאתויי
מאי לאתויי מנוה הוא אם לגוה הרב ואין הכל מוציאין לאתויי
עבר שבדה מה"ל לא"י דאמרינן ליה ז"ניה הכא ואיל משום
ישיבת א"י הרי לך שהדיל דלישנא דמעלין היינו לגור דהא
קאמר לאתויי מנוה הוא אם לגוה הרב והיינו דירה וכן עבר
שבדה לא"י שכבר קיים מצות עליה ח"ל זבניה הכא ואיל משום
ישיבת א"י הרי דהכל תלוי בדירה והא"ם נקט לשון מעלין וכן
מצינו למהרש"ל בסס"מים פתוקים סי' מ"ג שכתב וז"ל שלע"ד
לא אמרו מעלין לא"י אלא כמי שדעתו להתקבר שם אבל מי
שדעתו לחזור ולחזור למקומו אינו יכול לכוף את אחרו
ולהעלותה ולהחזיר מ"ל • אמנם דברי הרב ז"ל תמוהים דמאי
למיעבר הא מרבשה כמ"ם לע"ד אלא אלמוד ערוך הוי דה"ל
מעלין הוא להתקבר שם כמו שהבאנו ואין לומר דהא מצינן
לאוקמי ואין ראיה מן אלמוד משום דאיכא למיעבר ד"ל
בין כעליה לבד בין בדירה דהא מ"ל דודאי לא משמע ממהני
אלא מוה והיינו דירה כמ"ש בגמ' ועוד דאם איתא לא אל"
כי פריך בגמ' לאתויי מאי הו"ל לגנייי לאתויי עליה לבד ועל
הכל דלשאות הו"ל להרב ז"ל לאתייעבי מן הגמ' לאוקמן דהרי
מצינו לשון עליה הו"ל דירה ומכאן תשובה מוצאת למוהרי"ם
שכת' שטעמו של הרש"ם דמי שנדר לעלות לא"י שיש לאותו נדר
הרחם כמו לשאר נדרים משום דנדר זה אין בו משום מצוה
שאין המצוה בעליה אלא בישיבה והא קשיא דמי שנדר לעלות
היינו לגור וכמו שהבאנו מלשון המשנה ופריכת ליה לרב בעל
כה"ב לאותוניה מהא טפי מהתוא דזנין נכסיה לדעתא למיסק
דהתיא לאו ראיה היא כמ"ל ומה גם לשם שבארתנו מדברי
מהרי"ם ודסנדרא ליה דסנדר לעלות בעליה לבד קיים נדרו

רש"י ע"ז הפסוק נמס מדרש לנדם שלפי שחלקו השערים כבוד לחרון ולא שלטה בהם גריה ועשאו שרף ורבותי' אמרו לפי שעשה יהי דור היו עכ"ל • הנה כי כן שם רמז במאמר עשאו בארץ שעריה על חורבן בית ראשון שעריה לעבועין נתנו ולא שלטה בהם חוב לבד וגבר גריאים הוא ביבה על חרבן בית שני שלטה בהם יד חוב ושערי ירושלם מלכה ושריה בגויים הוא על ישראל שגלו ממקומן מתה מלכיהם מלכי רגלן ושרי הכאים ושוב אין מקריבין קרבנות אף שאקריבין אע"פי שאין בית ובמ אין יכולים לעמוד סדר הקרבנות וז"ש אין תורה וחיינו כמ"ד על בטול תורה שכיון שגלו ישראל ממקומן אין לך בטול תורה גדול מזה •

אן נאמר באופן אחר מלכה ושריה בגויים גם נביאיה לא מצאו חזון מה"ת אמר עכשו נאמר עשאו בארץ שעריה רמז נדרש לפני פניו דמאחר שכבר נאמר עשאו בארץ שעריה רמז על בית ראשון אמר קרוב לזה דמאי ג"מ מאי דהוה תוה וכבר נכנה פעם כ' לזה בא לתרץ דקרוב הראשה קרוב לע"ל זהיא המתרת להקריב בבית שני דבכל אלו חגן וחסרו בבית ב' בבית ומלך ואורים ותומים וז"ש מלכה ושריה בגויים וחיינו מרי הכהנים הגדולים הסולים באורים וחיינו אין תורה אלו האורים שמהם הורה יונאה שאשלימים את דבריהם בכל דבר גם נביאיה לא מצאו חזון כי הבינו שחסרו בבית ב' מלך ואורים ותומים ובנבל והילך מחקדשה אם לא ע"י קרוסה ח' שקרבה לע"ל ועל דא קא בכינא •

אן נאמר באופן אחר בדרך פשוטה בהקדים מאמר דגדרשיה בפ"ל דמדרש פ"ב ל"ה יאורה ח"ר מאמר רבתיב מי פאיר החכם ויבן את זאת כו' דבר זה נשאל לחכמים ולא פירשוהו לנביאים ולא"ה ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה והנה בענמו שנאמר ויאמר ה' אל משה את תורתי ע"כ והנה האמר הזה צוה ותקמאי ותקמאי ואת אחרונים אני הוא ראמאי קושיא כל דבר קשה שנתקשה לחכמים ומביני מדע בם בנביאים ואין פונה פה ומי יאמר אלם הנמו אלמי פחקי ולא ענו ובדרת רגא קא חזינא ותיובתא לא קא חזינא שאין מ"ביבין על מה תבדה אחרת ובם זה יאמר בעשוה בהקדי מאמר ראיתא במדרש אחכם בפתיחתא דחכמי מסקא תמיינא ר' חונא ורבי יהודה בשם רבי שמואל נרבי יצחק מ"ינו שויתר הקב"ה אל ע"ז ואל נ"ע ואל ש"ד ולא ויחר אל מאמר של אחרת שנאמר אל מה לגדם אחרת אל ע"ז ואל נ"ע ואל ש"ד אין כתוב כאן אלא אל עזבם את תורתו ע"כ מבאן תשובה מוכיחת למאי דהוינא ביה מאמר הראשון דהנה מנינו שהיו ביום ג' עצירות המורות שבחורה ע"ז נ"ע ש"ד הנה כי כן כל חכמי ישראל גם נביאיה המה ראו וסברו מיה ועון ביטול תורה דבר קל הוא לקבל תלאה דפורענותא דאמירי ומ"ה ביון שנשאל דבר זה לחכמים לא ענה אל לנם לאמר אל עזבם את תורתי בין שהיה ביום עצירות המורות ותלמוד ערוך הוא ביניהם לם דומה לדם שיסורין בלין עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא אתה נבעול תורה אמנם בהקדמה ראשונה יפשפש האדם במעשיו האחרים כי רבים וגדולים ועצומים הם מעון בטול תורה ואם לא ימצא עון אחר אז יש לו לחלות בעון בטול תורה ולכן החכמים והנביאים ג"כ היו אומרים דבעון ע"ז נ"ע ש"ד ג' עצירות המורות היו היה כמה הרהקי דעדו אתנם הקב"ה ה"ק ופירשו בעצמו על עזבם את תורתי ועשאתה דמלחה דלע"ב דבלחמת ונתתים שהיו ביום עצירות המורות שבתורה שהיו שקולים ומכריעים לכף חובה מ"מ אלו לא עזבו את התורה המאור שבה היה מהוגים לאוהב ולא היו בתים ביני גרות רבות ובדלתים במדרש בו נפרק ר"מ

ורבי יהודה בשם רחב"ל אמרי כתיב ואותי עזבו ואת תורתי לא שמרו אלו אותי אותי עזבו ותורתי שמרו שמתוך שהיו מתעסקים בה שמאור שבה היה מחזירם לאותה ע"כ וא"כ עון בטול תורה הוא היה הגורם הראשון עילה כל הצילות לעונן הגיעה ה"כ אם נרגת שעברו וע"ד זה אבדה הארץ וזה היתה כונת המקונן שבתחלה קא מני ואיל אח כל פרשת העדות עצרה וזעם יצרה אשר תלבו עברו לאו ואת"כ קאמר מי ברב כ"ז ופי' אין תורה דהיינו על עזבם לא תורתי ולאמר עוד בם ובתיהם לא מצאו חזון מה' שע"ז לא מצאו מעבה החכמים וגם הנביאים מדוע עלתה להם כך עד שפירשו הקב"ה בעצמו •

אן נאמר באופן אחר בקרים אם הר"כ לפרשת דרכים ודרך הקרב דרוש ח' לאמרי דאמרינן במורים פרשה ואחתן מפני מה לא נכנס משה לא"י כדי שיגיע עמו לעתיד לבא דור המדבר שנאמר כי שם חלקת מחוקק סתון ואתה ראית עם מה שנאים דור המדבר לעה"נ ואי' זה עם מאי דאיתא בגמ"ר דאם היה משה נכנס לא"י לא היה נחרב בית המקדש ולא היה מתיישב ארץ ישראל ודייק נמי בהא דמה שייכות יש בגיאת מרע"ח לא"י עם תרבן הבית ואיהו מפרק לה עם מאי דאמרינן דמשום שלא היה לו למשה זכותא דא"י לא ניטל יצה"ר דע"ז וכבר ידוע כי מה שברש חדרן ה"ה ובלות בא לעולם בגינו מאדינו חוא נעון ע"ז •

ובזה יבא ע"ז הייבו דקאמר דאלמלא משה היה נכנס לא"י היה לא נחרב ב"ה ולא שלטה אומה ולשון בישראל לפי שרש היה בנכנס היה מבטל ישראל דע"ז ונזה לא היה נחרב הבית ולא ה"ש אומה ולשון בישראל חו אייתי אחס מאי דאמרינן במדרש קחות ע"פ גם נמדבר מלך אל הקבל ואיתא כי בייקרא רבה ז' ל"ב אז נשבעתי נאמי לא יבואון אל מנוחתי זו אלו שלא לבל בני אחס הנמו אלמי אחרת רב ביני בשם ריב"ל אמר למלך שכעס על בנו ודחפו ומנלו חוץ לפלטין שלו ונכנס לא יכנס בנו לפלטין מה עשה היתה בעוה ושחרה אחר ובנאה וסכניסו נמלא מכניס בנו זו קיים שבועתו עכ"ל • ופ"ז יבא המדרש דקאמר מפני מה לא נכנס משה לא"י כדי שיגיע עמו דור המדבר כלומר שלא יגיע דור המדבר בלומר בלין אבל בלין למנוחה אחרת כלומר שיחרב ב"ה ויבנה עוד ונזה מקיים הקב"ה שבועתו שנשבע אם יבואון אל מנוחתי ואלמלא היה משה נכנס לא"י היה מבטל ישראל דע"ז ולא היה נחרב הבית וא"כ לא היו דור המדבר בלין לעתיד לבא מפני השבועה שנשבע הקב"ה אם יבואון אל מנוחתי אבל עכשיו שלא נכנס לא"י ובראו הפונות שנחרב הבית לפי"ז כשיבנה בע"ה בלים דור המדבר בעצמה דלמנוחה זו אינם בלים אבל בלים הם לנוחה אחרת עכ"ר • ואם ודאי שהאמר הלזה דקאמר שלא נכנס משה לא"י כדי שיגיע עמו דור המדבר יתבאר ב"כ ע"פ דרך הראשונים ודעת זקנים שפי' במאמר האחר דקאמר דאלמלא משה נכנס לא"י לא היה נחרב ב"ה ובעצמה דמלחה הוא שלא היה נכנס היה בונה ב"ה ולא היה שום אומה ולשון בישראל ודאי נמעשה ידיהם דור שכן כתיב ובנו בארץ שעריה משה ואמר מר כשבנה בית המקדש נבנו אותו בלבד מובעד קיסו קרשיו בריחיו

עמודיו ואדניו ע"כ •

ועפ"ז ודאי שיתיישב המאמר האחר דקאמר דלא מכנס משה לא"י כדי שיגיע דור המדבר דה"ל לפי

פלס היה נכנס היה בינה בית המק"ש ולא היה נחרב ואז לא יובלו לבא דור המדבר לעתיד מפני הטעם שנשבע אם יבואון אל מנוחתי • אבל עתה לא נכנס ולא נבנה ב"ה על ידו ומ"ה נחרב אז יכולים לבא דור המדבר לעתיד לבעה דלמנוחה זו אינם בלים אבל בלים הם למנוחה אחרת • אך לא זה דאיתי לדבר ז"ל שהקשה ע"ר הראשונים ולדבריהם דרבנן קבי' דמאי קאמר ב"כ במאמר שאלמלא משה נכנס לא"י לא שלטה אומה ולשון בישראל דהא מנ"ל דאף דגיאת שלא היתה שולטת יד אחוב במעשה ידיו אבל ב' היה נוגע בארץ ומיאת דשעריה דור ומיאת שלא שלטה יד אחוב בעצמה אלא בעוה ושנוי בנגיאים נעשו בארץ שעריה וגלגו אומות ישראל ע"כ •

בזה יבא הכתוב ע"ל דהיינו דקא מתמה דאיך ולמה משה רע"ה לא נכנס לארץ אי מטום שלא יגנה כ"ה ולא מחלב ואנן נמינן שיחרב כדי שיגיעו דור המדבר בטעם למנוחה זו אין אחס בלים אבל אחס בלים למנוחה אחרת הדי זו יש לה תקנה שלא משה יכנס לארץ ויבנה ב"ה א"א יכול ליטבע פלא ע"ז ומיאת דשעריה והיינו דקאמר בארץ שעריה דהא קא חזינן שנגנבו השערים בארץ לפי שעשאם דוד המלך וכדי שלא יגלגו במעשה ידיו הרוגים ח"כ כן ב"כ הו"ל למעבר עשאו העיר והעזרות וב"ה ויכנס משה לארץ ויבנה ב"ה וז"ש הנביא כמחרעם אבל ושבר בריחיה מה טעם היה כן ודין פרמא במקום שיהיו מלכה ושריה בגויים דהיינו מרע"ה ודור המדבר בין העמים הרי היה יכול ליכנס לארץ ולבנות ב"ה ומה יראה הקב"ה שיתלבנו ומיאר אותו לבית הנחירה משום שעריה שהם דור המדבר כדי שיגלגו לבא לעתיד בטעמה למנוחה זו אינם בלים אם היה יכול לעשות הקנס לזה שחטנע שמיאתה בארץ דומיאת השעריה וא"כ מדוע עשה ה' ככה למשה ע"ה זו היה תורה והיינו דקא מסיים אין תורה דהיינו מאי

וקא מעיר ה"ו אינה תורה ורוק •

ועל פי האמור יבין מאמר הכתוב בפ' דברים גם כי התאנף ה' בגלכם לאמר גם אתה לא תבא שם ידלאו להבין מה ברמו לו ישראל למשה כי בגלל הדבר הזה התאנף הקב"ה לאמר לו לא תבא שם ורבותינו ז"ל דרשו בפרש ואתחנן ע"פ ויתעבר ה' בי גם עבנכם בשבילכם אתם גרמתם לי וכן הוא אומר ויקנאו אל מי מריבה ויבא למשה בעבורם אמנם עדיין הדבר קשה בהאי קרא בדכתי בעבור עון המרגלים דמיירי קרא דלעיל מינה שהיה מוכיח ע"ז וקא חסיים בה בם בי אתאנף ה' דמה ענין זה לזה הלא נזרה שנגזרה על מרע"ה שלא יכנס לארץ ה"ע משום מי מריבה ומרע"ה בעת החיא היה מוכיחה על עון המרגלים ואף פיש לחדש דכיון דבעבור הדרן קא עסיק נמה שנגזרה גזרה עליהם שלא ליכנס לארץ בעון המרגל הוא אחר דגם עליו נגזר שלא ליכנס לארץ דכתיב ויאמר ולו מבעמייהו דבעצמ"ד ולהו הוי משום עון המרגלים ומיאת דיהיה הוי משום מי מריבה מ"מ לא קי"ל לשום אחת לפרש מה שגרמו לו כדי שלא יהא נאמר דמשום עון המרגלים ג"כ לא נכנס משה לארץ דבר הלמד מעניינו הוא ועוד דדרשו רז"ל והנה זה רש"י יען לא האמנתם בי בלה הכתוב שאלוני מעה זה בלבד היו נכנסין לארץ כדי שלא יאמרו עליהם בעון דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו כך היה עון משה ואהרן ע"כ • וא"כ הבא אין סתם הכתוב ולא פירש ולא עור אלא מקרא כתוב בתיכתא על עון המרגלים ואף שכבר כתב מקרא אחר יען לא האמנתם בי להקדישני עדיין יאמרו דהא והא נרמא ליה אמנם ע"פ הקמתינו יבא ע"כ דייך לבניינו דכבר הקדמנו שאלמלא משה נכנס לארץ לא היו דור המדבר בלים לע"ל אי משום שהיה הוא בונה ב"ה ולא היה נחרב כדי שלא ישלטו האומות ומעשה ידיו אי משום שהיה מבטל ישראל דע"ז ומ"ה לא היה נחרב ב"ה ולא כן אלמלא שנגזרה למנוחה זו

לאים בלים אבל בלים הם למנוחה אחרת ולא"כ מי ברם למשה שלא יכנס לא"ר דור המדבר שאולו בעון המרגלי והיינו דקא"ל נבי עון המרגלים בם בי התאנף ה' בגלכם לאמר גם אתה לא תבא שם ידין נרמא לי לעמוד על עמדי ולא אכנס לארץ •

נחזור על הראשונות שבעו בארץ שעריה ועוד נמין לזה מקרא זה דכתובים לפני דלפני מאי קרא דהוינן בזה תולדות זנת ה' מזיתו ביאר מקדשו הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה כי אחבה ה' לאחיות מומה בת עון עמה קו לא הביא ירו מבלע ויאכל חיל ומומה יחדיו אומלנו שבעו בארץ שעריה כו' ולא נצרכה להאריך בדקדוקי כי מן הפעולו יוודעו הבחות הענין ובן בהקדים מאי דאיתא אתם בדברי הרב פרשת דרכים שם שם לו כו בפ"ק דדרשינהו בפרקא ואייתי מתניתין ביריה דתנן אתם בפ"ר בנדרים האומר לחברו קונם לביתך שלי נבנם שרך שלי נוקא מת לו שמכרו לאחר מותר קונם לבית זה שלי נכנס שרה זו שלי ליקא מת לו שמכרו לאחר לאסור ובתב הר"ן ז"ל והוי יודע דכי היכי דבית זה חמור מביחך לענין מכרן לאחר ה"נ ביתך חמור מבית זה לענין נפילה רחם אי ביחך שלי נכנס ונפל ובנלו לאסור ליכנס בה דכל שחוא ביחך משמע ולא אמר בית זה ונפל אע"ג שבנלו מותר כו דכיון דנפל חזרא ליה ע"כ • והרשב"א בחידושיו לנתיבות פרק המנין מביין מהא דאמרינן ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם כתב דלא נבית זה לא אמרינן נפל חזרא ליה דדקא בני שוכר אמרינן נפל חזרא ליה דלגירה שכרו ולא לירחות בו בחרבנו אבל הכא בני חיסור אף קרקעו אסור ליכנס דאמי' דריסת הרגל אסר עליה הבית בין שהיה כמות שהיה בשע"ת בנלו או שנפל לאחר מבלן לעולם אסור בו שכנים קרקע אסר עליה והארץ לעולם עומדת ע"כ • ואני תמה בדברי הרשב"א הללו שהרי איתא בירושלמי ביאך זה משום מה אתה תופסו משום ביאך לו משום זה נפל ובנלו בית הוא • נשמעינה מן הדא חלות ליורשיו חנו בית חתנות לבנו לו בית אראלות לבתו ובכל היורשים חייבים לבנותו בית זה ונפל אין היורשים חייבים לבנותו ע"כ • והניחו הרשב"א עצמו בתירוצו לנדרים אחאי מתתיין דאייתינן נעיל ובנירושא אחאר בית זה ונפל ובנלו דמותר בו וכדמייתי ראיה מן הדא האומר תמ כו' ולף דאיתא בירמא אחרת שבזב חנ"מ כי' רי"ו דברפי שדא"ב ז"ל ורעוד מ"מ אם קא חזינן להרשב"א עצמו דלא בריש הכי אלא כדכתיבנא וא"כ מלבד שדבריו סותרים זא"ז אלא סותרין דברי הירושל' וכבר הרישב"א נתירוצו אלא ודאי דבריו ז"ל דאם נפל מותר ליכנס בו והכי דאיה מתני' דאמרי' במדרש אם יבואון אל מנוחתי אחרת כו' והר"ב פרשת דרכים כתב עלה דכפי סברת הרשב"א אפי' בלומר קונם לביתך אם נפל ובנלו מותר ליכנס בו והיינו כיון דקא מייתי לה מחא דאשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי והא דקאמר מנוחתי ולא קאמר מנוחה זו ואפ"ה כיון דנפל אותרו דור המדבר לבא לעתיד והנה אמת דאי ס"ל להרשב"א הכי דאף בביאך לו ביתי אי נפל מותר מלתא דתמיהא היא ולא מסתבר לומר הכי דכיון דקאמר ביתך לו ביתי אע"ג דנפל אבתי הרי הוא ביתך מיקרי ובם הוי הפר הירושלמי דכתי ולגיר לאחרת לחרב טעם קשה דלאותה גירה בין בבית זה בין בביתך אע"ג דנפל אסור ואל"כ דברי הירו' ודברי המדרש סתרי אהדדי לכן נלע"ד דאע"ג דקרא קא אם יבואון אל מנוחתי מ"מ אם לאו רוק' דהכי אתחנא בכי הלי ליאצא אל קא מנוחה זו יבואון המדר' ומנאתי ראיה לדברי שכן מצינו בעקר הענו שלא נכנס כן שכן כתי' ואולם מי פני כו' אם ידאו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם ואמר

ולומר לומר לגיהם מי לני נלים ה׳ לם לחם חבלו לל הארץ
לשר נשלחני לת ירי לשכן לחכם נם וסני ליסני משמע הרוי
כלומר בית זה שהרי לא קלמר לרני וביתי ולא״כ מש״ם מהני
לי נפל ולא כדכתב הר״ב פרשת דרכים ונעולם לימלא לך
דהריטב״ל ב״כ הכי סבר וכן מנינו ב״כ נמרע״ה שנשבע הקב״ה
עליו ועל לזרן לחיו לכן לא תביאו לת הקהל הזה לל הארץ
לשר נתתי להם והוי כניס ז ה דלם נפל מוחר בו ועוד דבנר
הקדמונו דמרע״ה לא נכנס לארץ בשביל ב״ם שלם יכנס לא ירמ
וכיון שבנר נחרב לוזרה ליה טעמא ויכול משה ליכנס לארץ •

ועל פי זה יבולו הבחונים כמין חומר דהנה מנינו
בקרלי דסחרי לחרדי דפרשת שלח לך כתיב לם
ירלו לת הלרץ לשר נשבעתי ללבותם דמשמע דהשבוע׳ הוילל
בנית זה ונתחלים קל״ר קרל לשר נשבעתי בלמי לם יבולון
לל מנוחתי לשב״ב לף לנו נלמ׳ דספוקימספקל ליה לירמיה
לילהו דוקל דדייק בלישנים לילהו ללה דוקל ולמה לי לחמרינן
דקרל דלוריתל הוי דוקל שכן היתה השבועה בניה זה ו
ובל זוכי לם יבולון לל מנוחתי ללו דוקל ל״כ מלי הקנתים
דרור המדבר כוי שיבולו לארץ הל ולמי דנריך שיחרב כ״ם
דכיון דנכל לוזרל ליה דזה לחר מיקרי ולמי נימל דלרבתובי
סמכינן דהוי דוקל שכן נשבע לם יבולון לל מנוחתי ודלוריית
ללו דוקל ל״כ הקנתים הוי למבור לו ליתן לת הלרץ לחרי
ולל״ב דכרב ־ריב״ם ז״ל והביאו בי״ל לחל דתן סמכרו לחר
מוחר דלם מזה וקיל חזר לחסירו מ״מ חיכל דעדיין הוא כיד
לחרים ולל קנ״ו הל ולמי ליכול ליכנס לז בחוכו ורק על נב
ולל״ב מוזר וקיהו כיון שבנר נכנס ליה דינל ולית דיינל לומ
שנייך לנלת כיון דקלמר שלני נכנס ונן כדור המדבר קלמר
לם יבולון ולם כבר נלו ניני בינו הל ולמי שלין נריכן לנלת
ול״ן קל מתרנם ירמיה הנביל דממה נפנך מלי קל
לשבנע קב״ה על דור המדבר לי לקנים בלבון שבועה על
ניתו ולל על בית זה הרי זפ״ה מוכחו נלר מקדשו הסניר ניד
לוביב חומות ירמנותיה לם כן הוי ליה כנתנו לחרים שמוחר
ולי לחקה לשבועה בלבון ניח זה הרי בם נן חשב ה״להבחיל
חומת בת ציון נשב קו לא פשיב ידו מבלע ויחבל חיל ומר״ם
יחריו לומללו שבנו בלרץ שבריה לבד ובנר בריחיה וכיון
דנפל לוזרל ליה ל״כ על מה ועל מה מלבה ובריה בנויים דהיינו
מעה מור המדבר יושבים בנויים עד השחל יקומו ויכנסו לארץ
ועל זה קל מסיים לין תורה דהיינו זה שלא כתורה •

ובמשלה פעלה לנלר שנים ושלשה כתובים הבלים
כלחד ולולו כן נלמרים נחזון ישעיה סימן
מ״ל קול קורל במדבר פנו דרך ה׳ ישרו בערבה מסלה לאלהינו
כל נילל יבשל וכל הר וגבעה ישפלו והיה העקוב למישור
והרכסים לנקעה וגנלה כבוד ה׳ וראו כל בשר יחדיו כי פי ה׳
דבר הדברים בריבים נלור ולמלי לינטריך לפנות דרך ה׳
ולהשפיל הנמוך ולהגביה הנלוך וחרי הוא מדבר על הבלים
מקבץ על הנבואה ועוד שלא שלמר הכתוב ישרו בערבה מסלה
לה בלבד היל מישור וכמו שפירש״י ז״ל בני בערבה הר הלמור
בפרשת דרכים לחנם הענין אוכן בנילור מלמר ל״ שהחחלנו
דלילה בי קוש בשם חוספתל דברכות ע״ם ויהי בשלם סוכו
שלמר המדבר בעקרלינו חרלים סימן ע״ו וז״ל ויהי בשלם
סכו מה דלה להחזיר לה בם הרלשון לפי ש״ולל לומר כי על
לפי ועל אמתי היתה לי העיר הזלת להסירה מעל פני יכול
לא עכשיו בלה ונחימה ח״ל הר המר הלים לשבחו ישכון
לעטה הרי היל נחמדה ובתלה מלמד שכפר לה חורבנה ומנין
שלין השכינה חוזרת לחוכה עד שתעשה כל שנלמר ויקרל

מוק וכן כשנפרע ע״י שליל ליכל הרל לעשתל שהעונש לינו
כ״כ חזק וחדל לריעותל שמתבייש ביותר עכ״ל בזה יבל
בכתוב ע״כ המקונן היה מקונן ותרתי לילתנהו הכל חדל
שנפרע משם הקב״ה בעצמו וב״כ ע״י שליח ותרתי לריעותל
הוו נהו שהעונש של הקב״ה חוק כ״כ חזק והעונש ע״י בשר ודם
מתבייש ביותר וז״ש כלה ה׳ חמתו שפך חרון לפו דהיינו לפי
שהיה ע״י הקב״ה כלה חמתו ושפך חרון לפו שהיה המשפע
מלק ביותר וינת לם בנין ותלכל יסודותיה ולכן לא הלמינו
מלכי לרץ כי ינל לר ולויב בשערי ירושלי סהיינו שעבשו ב״כ
ע״י בשר ודם לא זמה״ • (נלמר לקרלי דישעיה ומלחרין)

עוד נקרים מלי דלמרינן בנמרל ד׳ דברים מקרבין
גז״ר של חרם נעקב נ״ק שנוי הם שנוי מעשה
ופנה לבני העיר שנגזר עליה ליחרב ולשמה תהיה לא שייך לא
ניקה ולא נעקב ולא שנוי מעשה כ״ל שנוי הם וקורל לה בם
חרם • בזה יבל המלמר כמין חומר דה״ק מה רלה להחזיר
לה בם הרלשון לחרב״ היה לו לבנות שמה כדי להחזיר כנחחלה
לפי שיקרב ג״ד וע״ז הירל לפי ברוח לומר כי על לפי ועל
ממתי היתה לי העיר הזלת להסירה מעל פני יכול לף עכשיו
הרי נלף ובחימה ת״ל הר המר שלים לשבתו הרי היל נחמדה
ובתלוה מלמד שכפר לה חורבנה דהיינו לף שנגזרה גזרה על
העיר הזלת מ״מ כיון שנחרבה ונגלה הויל לה לרץ לחרבה
ותבטל הגזרה • ובדי להבין סוף המלמר הלז לני לומר
שנשבע הקב״ה ב״ה כי לא ישוב עוד לביתו ורמז לזה מפלחי
מרכתיב בעמים סימן ו׳ נשבע לדני לליהים בנפשו נלם ה״
לליהי צבלות מלבע לכבי לת בלון יעקב ולרמנותיו שנלחי
והסבירתי עיר ומלולה הרי מנינו שנשבע הקב״ה דהיינו כי שנל
לת בלון יעקב ותבנו דהיינו שלא ישכון עוד בו וכבר הקדמנו
שכתב הר״ב פרשת דרכים דלהריטב״ל לף דנור על ביתך ולא
קלמר בית זה כיון דנפל לוזרל ליה ומוחר ליכנס בו • לחמנם
להר״ב״ל נריך שהלרץ נופה ב״כ תחרב ותחנב דהיינו שהמקו
הנמוך יבנה והנבוה יושפל ויהיל לה לרץ לחרבה ומ״ז יהיה
מוחר הקב״ה להשרות שכינתו בל״ן וז״ל ומנין שלין השכינה
שורה עד שתעשה הר דהיינו שתבנה ותעשה הר כדי שיוכל
הקב״ה להשרות שכינתו בתוכה והבית רחיה לזה מדכתיב בהר
ה׳ יראה והיינו למקום הנמוך שיבנה לתנם מקום הגבוה שריך
שיושפל וע״ז הבית ולומר ובור ה׳ לבני לרוש לימתי לכשיעקרו
יסודותיה ממנה דהיינו שהמקום הגבוה יעקר עד היסוד כו
ולל יותר הקב״ה ליכנס לארץ •

כזה יובנו הבחונים קול קורל במדבר פנו דרך ה׳ ישרו
בערבה מסלה לאלהינו דהיינו לפי שנשבע הב״ה שלא
יכנס לארץ לכן נריך לפנות לו דרך ולישר לו מסלה דהיינו
מתחת הלרץ לפני הלליהים ותחרב ותחנב ולריך יהיה הדבר
הזה ולא״ל כל גיל יבשל וחר ובגעה יפשלו והיה העקוב
למישור והרכסים לנקעה ול״כ לרץ הולכת ולרץ בלה ונזז
הריה מוחר הקוש ב״ה לנכנס ולא ונגלה כבוד ה׳ וראו כל בשר
יחדיו כי פי ה׳ דבר דהיינו שה׳ דבר שלא יכנס לארץ ומי יבר
לם לא ע״י פתח זה ורוק •

דרוש

למעלת מרוש כ״רו לבניו

במדרש שוחר טוב לשלמה שלים משפטיך
למלך חן זש״ה לחמרו נריק כי טוב
כי פרי מעגליהם יהלגו כי פרי

מעגליו לינו לומר לגלה כי פרי מעגליהם הלגו הנדיקים שהם
מניחין לגיהם לנדור ויהי דור עושה משפט וצדקה לף שלמה
מעגיו מם כתיב בדור ויהי דור עושה משפט ומדקה לף שלמה
הלגיהם משפטיך למלך חן •

כי קלי רב • דרב נוסריה ורב • הילל הול רב • ורב
לחרב • דרש רפ״ • הרוג רב • הלכתל כרב • כולהו
חנויי דבי רב • חלחידי דרב • חלמוד בבול ומשפט
רב • כי ניים ושכיב רב • חסחיי״ם דרב • כולהו שני דרב • לוקי
רב • נלחדייה דרב • הלילכר בי רב • לי ירלת ה׳ היל לוצרו
לומר רב • כל מילי עביד כרב • ובעי מיניה דרב בבול לבוניו
ורב • כי ה׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה דנפק מפומיה דרב
הל למבמר שמעתתיה דרב • והל לחבמורי נדק בקבל רב •
וכמו שמנינו בשלמה בעת תת מיר״ב • פירש כתרו של חניו
ומבל מאבל רב • קריית מלך רב • בקש שלמה לרון דינין שבלב
ומבל לשבוע עם רב • זיל קרי בי רב הוינו דכתיב במלכים
ל״ס״ ג׳ ויאמר שלמה אתה עשית עם עבדיך דוד לבי חסד
בבול בלשר הלך לפניך בלמת ובצדקה ובישרת לבב עמך
ותשמר לו לת החסד כו׳ ועתה ה׳ אלהי אתה המלכת לת
עבדך תחת דוד לבי ולנכי נער קטון לא לדע בלח ובלי ועבדך
בתוך עמך לשר נחרת עם רב לשר לא יומנה ולא יספר מרב
ונתת לעבדך לב שומע לשפוט לת עמך להבין בין טוב לרע
כי מי יוכל לשפוט לת עמך הכבד הזה • לדיוי חבי לי חבות
קזה כי למה נערכת לקח יומי בכל הדברים האלה לשר דבר
שלמה כלן קיים תפלה כתפלה לריכתל ומה לו לספר ל
לסבירת דברים הול דחתל לת כל החסד לשר עשה ה׳ לדוד
ולזרעו וכי הול מוכל ונער קטון ובוב לשר לא ידע לצלת
ולבל והול יוכל כתוב הנם הב לשר לא יומה ככתוב ומה בל
ללמדינו כי מי לא ידע בכל אלה ולין זה מבין תפלתו כ״כ
והיה לו לתת בלב תפלה קבלה ונתת לבבך כו׳ ותו לא ולף בם
זלת בכל דבור ודבור בלו דברים הדברי׳ דלא משמע להו מלי
קלמרי ראשונה מ״ם עשית עם עבדך דוד לבי חסד בדוק כלשר
הבר לבבך בלמת ובצדקה ובישרת לבב שדבריו סותרים זל״ל
דלם הלך בלמת ובצדקה ברין הול שיעול שכרו ולא בתור חסד
ולם למת למה חסד בם מלי קלמר ובישרת לבב עמך מהו
עמך בם מ״ם ועתה ה׳ אלהי לא זה המלכת לת עבדך תחת
דוד לבי מלי ועתה ומלי לחה דקלמר מורדי״ם ועומדים הם
בם למה לומר תחת דוד לבי ולבל כבר נלמר ותחן לו בן
יושב על כסלו בם מ״ם ולנכי נער קטון לין דין נריך בשם
לעבבר עליו לת דבר המלוכה דלמר בקשותל תנלי מלחל יש
קיקון חדש מלא ישן ולו בסני טעמל בם מ״ם ועבדך בתוך
עמך לשר בחרת עם רב כי דאלי ובכרך דקלמר שני׳ שהול
ענין בס״ע ולין לה מורן לכלוכה דהכי הול״ל לא לרב מלת
ובל בתוך עמך ועוד למה שנה עליו הכתוב כלומרו עם רב
לשר לא יומנה ולא יספר מרוב ותרלי למ״ל ותרוייהו קל מרבי
חרי רוני ועוד כמה שנלמ׳ ונתת לעבדך לב שומע לשפוט לת
עמך להבין בין טוב לרע כו׳ דלמלי לשלו״ל הביע לבין בין
טוב לרע דלא נערכת לת דבר המשפט ולסבני ליה בחר לם
שומע לשפוט וזה הרי הכל בכלל מלי דלחחלי לפיס הינל
ומלי טעמל קלת״ה כי מי יוכל לשפוט לת עמך הכבד הזה
דמשמע מיום כבוד״ו דר״ב חנריך למשל טעמל לב הבין
לשמע משפט והלא בין מרוכן ובין מוטעין בעינן דיינל
דבמיר דסביר ומומחה •

אמנם הכל ינל לכלל יסוד בהקיים מ״ם הרמב״ם ס״ל
מה מלכים ז״ל ולחחר שמושחין המלך ה״ל

ਕਾਲੇ ਕੋਇਲੇ ਕੀਤੀ ਕਾਲੀ ਕਾਲੀ ਕੋਇਲ ਕਾਲੀ ਕਾਲੀ

ולי אני צריך לפרש מכתב אחר אין מדרך רש"ל והוא כתב שיש לדקדק דאמאי מלך נקט משפט ונדקדק בגן מלך אמנם כבר הקדמנו דאם היה הגן ממלא מקום אבותיו בירושה אף על פי שאינו ממלא בחכמה מעמדין אותו בתקון אביו ומלמדין אותו אמנם את ודאי שאין מעמדין מלך בתחלה שאינו בא מכח אביו אלא אי"כ יהיה גדול בחכמה ובקיע ומומחה לאורות את בני ישראל ואל זה רמז הכתוב באומרו משפטיך למלך תן והיינו המלך שעומד בתחלה צריך שיהא יודע לעשות משפט עד שימליכו אותו אבל בן מלך כיון שהוא ממלא בירושה אף על פי שאינו ממלא בחכמה מעמדין אותו וז"ש ובדקתך לבן מלך והיינו הבן מלך כיון שהוא צריך וממלא מקום אביו בירושה לכך הא ברמז ליה להעמיד אותו במקום אביו מלך על ישראל:

ומעתה הבא נבא לבאר הכתובים שיצרנו ע"פ האמור בתורת מוקדם שהמלוכה כדין הנהגה וכן הוין נותן ממי שסוף מורה הוראות ושפט את בני ישראל זוכה לו ולבניו עד סוף כל הדורות עוד נקדים מ"ש הריב"ש בתשו' רע"א שאף כ"ש היה אחר גדול ממנו בחכמה הבן קודם והניח דאיה לדבר מראית פרק הנושא ובקלת"ל אצפ"י שבחעון בני חכם במלאכת בני בשיא דהיינו סרבן שעצן הקטן בשיש היה ממלא מקום אביהו בחכמה והיה גדול יותר מדבן בן מלאכת בחכמה ודבן בן מלאכת היה גדול בשיש והיה ממלא מקום אבותיו בירושה והעמיד ר' לדבן בן מלאכת בשיא כי הוא הבכור וקודם בנחלה ועל זה כת' הריב"ש שאם אין ממנין בשיא הבן קטן אף על פי שהוא גדול בחכמה אין הבכור כל שבכור ממלא מקום אביהו בירושה כ"ש שאין ממנין אחר שאינו בנו אעפ"י שהוא גדול בחכמה אין הבן עוד כת' שם הריב"ש דאף אי שאינו בא בשעת אביו אם החזיק בשדה אחת וזכה בה אז שנתמל' פרנס על הבכור שר ושופט אבי' מעצמו כבר זכה בה ואין מסלקין אותו אף שיש בנים ממנו בחכמה שבבן בקודם ואת אודיהן והניח הרבה אחיות לדבר יע"ש: עוד נקדים מ"ש הרמ"ה על הא דאמרינן בב"ב דהוריות שאול יהושפט קודם ליהויקים אחיו שהיה בן גדול ממנו בשנים ובריך בנדרה ומי מלכי יהודה כי הבכור ליהורם והמלכה נתן לאחרים כי הוא הבכור כי הקב"ה ברא"ל דת אחרי לא פריך הכי למלכותו של שלמה שאלך קודם לאחיו הגדולים ממנו בשנים ומשני דשלמה היה ע"פ נתן הנביא ולא היה לרם אחז אבל בגדול עכ"ל: עוד נקדים דאיתא בפסיק זא ואשר ימלא את ידו לבקן חתת אביו מלמד שרבן קודם לכל אדם חתת אביו נתן שמלא מקום אביו עכ"ל: שמעינן מהא דבי' חתת אביו שמלא מקום אביו: נמצינו למדים מכל האמור נענין שלשה המה ניתני עצם לשבח למלך שלמה על ישראל ולשבוח את הבא במקו' אביו ואף שהיו אחיו גדולים ממנו בשנים אחר היה שעל פי הדבר שאני ומלא ה' היתה עלת ע"י נתן הנביא ועוד שנת ג' יה ממלא מקום אביו אחר מלאתו והראתי השלשה כאן בשבח חבלתו של שלמה כבר הקדים המלוכה וכמו שבבר נאמר והמלכה נכונה ביד שלמה ועכ"ז דין נתן שאין מסלקין אותו אף שיש גדולים ממנו בחכמה ומנין בכל הדברים הללו יצא אחר שלמה בחכמתו לאחר לפני ה' שדין נותן להיות היא מ"ל ושובע את העם ובריך לחיות אלא רוח ח"ל לשפוט בדק- ואלא אחר דבר ויאחר שלמה אחר עשיה עם עבדיו דוד אבי חסד גדול כאשר אור לבריך בלשת ונבדקה ונישרה לבב עמך והיינו שאיתה אמי יסד גדול עמה שהמלכת אותו ואשמיעו שופט בלשון ייחי דוד עושה משפט ובדקה וז"ש דסר גדול בגאו בשאת חלקו מישבי בה"מ והלך לפניך בלמת ובדקה שהיה עושה משפט ופרק בארץ ועוד זאת היתה לו ונישרת לבב עמך שהיה שופט את העם ניושר לבב כמלכה כמותו בכל מקום וז"ש עמך ע"ד שדרש"ל וה עמו שלכה כמותו בכל מקו ותשמור לו את החסד הגדול הזה ותחן לו בן יושב על כסאו כיום הזה והיינו שמרת המלכות לבניו אחריו ודאי בשאול המלך שנטלה ממנו המלכות ועתה ה' אלהי אתה המלכת את עבדך תחת דוד אבי ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא לומ' שעתה אלי דהוה הוה שכבר המלכת את עבדך וזכיתי בה וגדול המחזיק שמעלין בקודש ולא מורידין ומה בס"ה אלהי אתה המלכת את עבדך על פי נביא ומה יפה הדבר הזה הוא יעץ ומי יפר ועוד אחרת ש שהמלכת את עבדך תחת אבי והיינו שאני ממלא מקום אבי וז"ש תחת דוד אבי ע"ד שאמרו רז"ל בפסיקתא תחת אביו בזמן שהוא ממלא מקומו של אביו וא"כ שלשה המה מעיני הטעם לשלמה עבדך לדבר כתרו של אבא ואף שיש לי אחים גדולים בשנים וז"ש ואנכי נער קטן דהיינו אף שאני נער קטן מאחי הגדולים ממני בשנים ועוד זאת לא אדע צאת ובא ד"ת ע"ד שנאמר במדע"ח לא אוכל עוד לצאת ולבא ודרז"ל דהיינו בדת ואף גם זאת ועבדך בתוך עמך אשר בחרת עם רב אשר לא ימנה ולא יספר מרוב לומר שאני עומד ומקום גדולים ממני בחכמה ומאנין שהשאיר תלמידים הרבה ונמנים עמהם למיגל בחר ראיה לאוניה לאור משפט ולא כן אנכי עמדי שאיני נמנה מכלל הרוב של הר"ר וז"ש ומדבר בתוך עמך אשר נבחרת עם רב שהם רוב דנין ידוד מנין אשר לא ימנה ולא יספר מרוב הריב"ש שאינו נמנה עבדך מלא הרוב רבי דינא ע"כ שלה מ"מ הדינות אחי קודם לכל אדם רבני רלבתא שאף אם גדולים בחכמה ומעיין מן הבן הוא קודם לרם אף שאינו ממלא מקו' אביו בחכמה מעמידה אותו במקום אביו ומלדדין אותו בכי כי עליך המלוכה לומר ונתן לבב ך ל"ב שיעשה לשמוע לת עמך לאמרן דיו טוב לדע כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה והיינו אף שהעם הוא כבד והיינו רבים וכמו שחרגם המתרגם והרד"ק מ"מ מי יוכל לשפוט את העם הזה ומי מאני להשיב את בנוני וכבודי לאחר לא אחן נשאר לנו לבאר את אשר שם שהמלת לרבין דין עוד לדע דלמאי אצטריך לאחיק לו בנינה יתירה בין שוב לדע דא דבר המשפט ומה זה בנין מאי דכתי:

כי מי יוכל לשפוט את עמך בלוסן לאמ':

והוא ע"מ מאי דאית בספרי וז"ל ונתן לבבך לב שומע לשפוט את עמך ולומ' כי מי יוכל לשפוט את העם הכבד הזה ויתן ה' חכמה לשלמה ויחכם מכל האדם ולא היה יכול לדון את ישראל אלא כך אמר שלמה אני כשאר כל הדיינים של ה"ה דיין אל ה"ה דן לדיינה ולחניקה ולשריפה ולסקילה אין בכך כלום אבל אני אם אייתי ממון נפשות אני נתבע וכן הוא אומר אל תבזול דל כו' עכ"ל: והנה המאמר הזה נוח ואומר דשמוני יאמר דאלי קאמה נאומרו אפשר שלמה לא היה יכול לדון את ישראל הדי הוא אומר ויתן ה' חכמה לשלמה אלא כאשר דבר לו כי שאל שלמה את הדבר הזה ולא קודם וקרא כתיב בשירושא אמר ושאלה לך הנין לשמוע משפט הנה עשיתי כדבריך הנה נתתי לך לב חכם ונבון כו' וא"כ לעולם אימא לך דבאן קודם חפלה לא היה יכול לדון את ישראל ורבה נתי קו' שרנים מהמפרשים כל אחד לדרכו פנו והרב ה"ה ז"ל הוסיף להפליא ב"ש אינו כשאר כל הדיינים של ה"ה דין של ה' דן להריגה כו' אין בכך כלום דהילך אומר אין רבר כלום ולא בן נא יורד אמור מישראל שאין רחרחר לבני נא ונדון בדיין אחר ובע"ל כמ"ש בשהדין ותפקה הרמב"ם בה' מלכים ולא"ב

בשגגב עפקינן דזוה פשוט משאלת שלמה הע"ז שאל לב שומע שלא יטעה בדין ומינה נשמע למ"ש שאינו כדייני ה"ם לומר שאם יטעו בדין אין בכך כלום מ"מ הרי מצינו להרמב"ם בפ"י מה' מלכים שכתב וז"ל בן נח שנגב בחתת מן המצות בעבור מכלום כו' בר"ח בחתת מן המצות ועבר בלא כונה כגון שבעל אשת חברו ודמה שהיא אחתו או פנויה לבבל אם ידע שהיא אשת חברו ולא ידע שהיא אסורה עליו אלא שעלה על לבו דבר זה מו"ל וכן אם הרג והוא לא יודע שאסור לחרוג פ"ן קרוב למזיד ונהרג כו' מפני שהיה לו ללמוד ולא למד עכ"ל הרי בדיא אחתר שבל מקום שהיה לו ללמוד ולא למד ועשה אותו דבר מהסרון ידיעתו בחשבו שמותר דן הרמב"ם ז"ל את שנגב בזה כמזיד ולא"כ דון מינה ואוקי באתרין אלא טעה בדין דיין של ה"ה וחייב הריגה לאיזה אדם שלא כדין מחסרון ידיעתו קרוב לאזיר הוא ונהרג עליו מפני שהיה לו ללמוד ולא למד וא"כ הילך אומר אין בכך כלום וכ"ת דהרמב"ם ז"ל פסק בזה כרבא דס"ל אומר מותר קרוב ל זיר הוא ונהרג עליו אבל אבי אבי חבא דס ברי ס"ל כר' חסדא ואבי דפליגי עליה דרבא וס"ל דאומר מותר פטור הוא וכתו דאיתא אלא פלוגתא פרק אלו הן הנולין מ"מ פטרתו מדיני אדם אבל דינו מסור לשמים וכדאיתא התם לרבא נבתרא דפריך רבא לרח"ם דס"ל אומר מותר אנוס ופטור ממאי דכתי' באביימלך הנה הוא מת אומר מותר אנוס ופטור ממאי דכתי' בשלמה לא נידי אדם ומשני לא נידי שמים ע"כ: הרי בהדיא דף לרח"ם דס"ל דאומר מותר פטור היינו דוקא מדיני אדם אבל חייב בדיני שמים ובנ"נ מי דינא דכי דוקא מדיני אדם ומאביימלך ובולא סוגיא בדין בנ"נ קא עסיק ול"כ מדמייתי לה מאביימלך ובולא סוגיא בדין בנ"נ קא עסיק ול"כ שלמה בדיני שמים קאמרי מדקאמר לם חייבתי ממון אבל אם נתבע שנאמר אל תגזול דל כו' כי ה' ריב ריבם ובקבע כו' ובדיני אדם אינו חייב אלא לשלם מביתו וא"כ הילך הוא אומר דדיין של ה"ה אין בכך כלום אם טעה בדין והלא חייב הוא בדיני שמים דקא מייתי בהו אלו דברי הרב ה"ה ז"ל:

ואני הצעתי מקום אחת לי דבר אלא להתגדר בו ואחרי לאיכת עבר כפות דגלינו אשר לבי אחזה לי דלפי מסקנת הגמרא אליבא דרח"ם ואבי אומר מותר פטור הוא אף מדיני שמים בדין ב"נ והכי משמע בהדיא בגמרא דבתחלה איתיביה רבא לרח"ם דקאמר אומר מותר פטור הוא מדכתי' באביימלך הנה הוא מת על האשה אשר לקח וזה אומר מותר הוא כשבור אחות אברהם היא אמלי לאי בידי אדם אבל שמים ריקא בדי דכתי' מרעות לי ולעצמיך ואטלתי לאלהים לאלהים ולא לאדם שהרי יודע היה שהיא א"ל אלא דאו אסור לאדם ה"נ דימי מסור לאדם ובחר הכי איתיביה אבי לרבא דקא אר אומר מותר חייב מדכתי' הנוי גם צדיק תחרוג דהיינו שהורה לו הקב"ה עליה אלמא אנוס הוא ומשני הכי דקא מהדר ליה ועתה אשב אשת האיש כי נביא הוא אשת נביא הוא דתחזר דלאו נביא לא הסיר אמר רבי שמעון בר נחמני אמר רבי יונתן הכי קאמר ליה ועתה השב אשת האיש מ"מ ודקאמרת הנוי גם צדיק תחרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא כו' נביא הוא וכבר אמר אל תגעו במשיחי הוא שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו כלום שואלין אותו אשתך זו או אחותך מפלן בן פלן נהרג שהיה לו ללמוד ולא למד דהיינו שהקב"ה לא הורה לבריה ול"ל אלינו צדיק בדבר לפי שהיה לו ללמוד וכתבו התוספות דרח"ם דס"ל דאומר מותר פטור ליה אלי ודשל רבי נביא הוא דהיינו דס"ל שרקב"ה הם יש לדברי אביימלך בא"ם הנוי גם צדיק תחרוג דאנוס הוא ופטור דרקאה מהרש"ל ע"ד התוס' הללו דמי הכריח אומה לזה דאלי לף לרח"ם דפטור מדיני אדם דמתוקמא ספיר כותיה כך דרשה דבי נביא הוא שהפי"ת לא הודה לי במ"ש הנוי גם צדיק הדרוש אלא שאות חייב הריגה בדיני שמים כדמוקי רח"ם הא דהנך מת על האשה דהיינו בדיני שמים דאם עבה קלי הנוי גם צדיק תחרוג עכ"ל:

ואני אומר דלא על אתוס תלונתו אלא על הגמרא במאי דאיתיביה אביי לרבא מדכתיב הנוי גם צדיק תחרוג והודה לו הקב"ה דאלמא אנוס הוא דאמאי קא פריך ל-רבא ולריביה מי ניחא דהא אוקימנא אליבא דאבי דרמ"ם לרבא והנה הוא מת בדיני שמים דמחייב וא"כ היכי הורה לו קרא דהנה הוא מת בדיני שמים עסקינן ומכח קושיא זו הכריחו דפטור והלא בדיני שמים עסקינן דאמאי דקאמרי בחאלה בדיני אנוס ובהכי מיירי קרא שהם דייקי לם מדכתי' מחטוא לי והך דיוק כבר ואו ליה שפיר בגמרא מדכתיב וחטאתי לאלהים ולא לאדם אלא דס"ל דהקב"ה הכי קאמר לאביימלך הנה הוא מת על האשה אשר לקח דהיינו שהוא מתחייב מיתה על דבר האשה אם יבבב אותה אלא אביימלך הנוי גם צדיק תהרוג שכבר נתחייב מיתה ע"ז ואז ל"ל לאביימלך הנוי גם צדיק תהרוג והודה לו הקב"ה שהוא אנוס בדבר ולא מדיני שמים הוא פטור אמנם אם יאנו מות ימות לבי שכבר נודע לו שהוא ח"ל ועפ"ז שביר כתבו התוס' דרח"ם ליה סך דרבא דבי נביא הוא אלא הוא לו אלא הוא לו שפטור לא בדיני שמים נמצא לפי דמסקנת הגמרא לר"ח ולאביי פטור בכ"ן אומר מותר לא מדיני שמים ומתוכא דבר הנר לדאה לר"ח ולאביי שהדיין של ה"ה שעבר בדין פטור ומותר לא מדיני שמים ואומר מותר אנוס ופטור לרבא ולאביי אם הוא מדיני אדם ולרבי חנא דספרי אזיל לשטתייהו דר"ח ולאביי ולכך קאמר שאין בכך כלום זה ברור:

הגם הנוס לבב אומרין ק יא לי טעמא בדברי הרמב"ם ז"ל שהגאון למעלה שאין בדין השונה בכ"ן שאם בא על אשת חברו ודמה שהיא אשתו אם פנויה פטור מכלום אלא אם אומר מותר פ"ן קרוב לאזיר ונהרג עליו מפני שהי"ל ללמוד דמ"ל להרמב"ם לחלק כן והלא בגמרא קאמר לאביי מאי דאמרת דמחייב בהא ומאן דפטר בהא פטר בהא ודי ך רמב"ם ז"ל קא מחלק בינייהו דכיון שבבר נאומר מותר שבבר נתחייב בתרוייהו הילך פרק במי שבא על אשת חברו ודמה שהיא אשתו אם פנויה שפטור והיינו כר"ת דפטר בתרוייהו והרי מזכה פטרת ליה הרי נאומן שבבר הרמב"ם הללו נפלאו מאני ונל"ת:

נחזור אל האמור דספרי מדן ח"ל ז"ל ליהו מותיב ליה ואיהו קאמרק ליה בפנים מאירות הלא בספרתו ודאוויים הדברים לאי שאמרים יע"ש ואבני בפנים הלא אנו ביאור ב' תשובות דהוין ביה במאמר דספרי דלא בהקב"ה לא הורה לבריה וז"ל נתרק כ"ר מהלכות סנהדרין ז"ל ע"ש לריין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שועבו נוטה לרם אדם אמת ודבר חזק בלבו שהוא כן אבל אם אינו אמת אם אמת אינו ודבר אמת בלבו שהוא כן היא שהוא דן כפי כרורה ולא"ל אם היה יודע בודאי שהדבר אמת ואמר לדיין אם אמת אינו אמת אם אמת אינו אמת אם אמת אינו אמת

דאיתא כבר בנוב עיר הכהנים ולא נענש חו ליח ליה לענש
מפני בור וסירה משום דיבא דלא מקבלי מיניה משלכ אלו
הי מפרש מה שלא מיחה מפני בור וסירה לכתי קשיא דהו"ל
למימר אח"כ לא"ר מיחה ונענש מפני נוב עיר הכהנים דפוטא
בריש ובדיין לא מיחה ולא נענה ודוק • וכל זה לפי שמתו
שהקשה בקושיא כ"ראמאי לא הירגו אליבא דמ"ד מיחה דנענש
משום דלא מיחה בבור וסירה אבן בדיני חזי לי דמעקרא קושי
זו ליחא דהא בגמרא אמרינן אליביה דרבא קרא דידיך לא
אסורות כו' אכדי מחוויי מחיה ואי ס"ל דנענש משום דלא מיחה
בבור וסירה ה"ל הו"ל לגמרא ידיך לא אסורות כו' אמאי לא
מחית כדרבא אלא ידיך כיון דתרוייהו ס"ל דנענש משום דלא מיחה
כע"ז אבתי קשיא קשיא קשיא במקומה עומדת וכן הר"ב מירושי
הגדות הקשה לקושיא זו וכתב דלפי פי' רש"י אחיא הך דרשא
דהתם ודרק בגמר הדין דלא כמאן מהני אמורא דהכ' ומשום
הכי דחה פי' רש"י • ונראה לע"ד לתרץ דמה שלא פי' רש"י
דאמאי דלא מיחה הוא משום בור וסירה ס"ם דהתם לא מבעיא
שלא מיחה בו אלא אדרבה אימר עליו קטיגוריא וכמו שפירש
רש"י ז"ל דנענש נפשה המים ס"ל לשאול שמא מ' מבני הנבל
בחנם לו ובענין מה שכתב דוד בגף מעילו של שאול בשעת
מ"ל לבבו לשאול שמא בכנס מ"מן קרני בכנף מעילך לפ"
דלא מבעיא שלא מיחה בו נענין בור וסירה אלא אדרבה נמצא
לא יד עליו קטיגוריא וה"כ מש"ה לא פי' הא דאמרינן דנענש
אבבר מפני שלא מיחה דהיינו בענין בור וסירה דאם מיחה
הכי פי' לא הו"ל מ פני שלא מיחה בלבד אלא הו"ל למי' שלמר
עליה קטיגוריא לענין שאול והוא היה בורח לשאול שלא יתפיים

שוב מצאתי דברי רש"י הם מאמרש תמוהה והוכח
ביעקוב ע"ש ויכרות דוד את כנף המעיל בשאול
מ"סימן כ"ד וז"ל מפני מה נענש אבבר דבנין אמרין מפני
שלא הניח לשאול להתפיים לדוד שנאמר אני רחה גם רחה מ"ל
מן לא יבי מן בולבולוי דין בסירה הועדה וכיון דאחו לבני
מעבל מ"ל הלא תענה אבבר בכנף המעיל בסירה הועדה חנית
ונאחת בסירה הועדו ויש אומרים עי' שהיה יכולת ביון למחות
בנוב עיר הכהנים ולא מיחה וי"ל עי' שהה מלכות בית דוד
שחי שנים ומחצה ע"כ • הרי דד' הסברות איתנהו חד דבור
וסירה וחד דנוב עיר הכהנים וחד שהה ז בגם בירבעמי פר"ק
דפיאה איתא לטעמא דבור וסירה ודנוב עיר הכהנים וטעמי
אחרים עי"ש • והכי נמי דייק כדרייקינן דבני בור וסירה לא
קאמר שלא מיחה אלא שלא הניח לשאול להתפיים דהיינו דלא
מבעיא שלא מיחה אלא שקטרג ולא הניחו להתפיים ואם כן
הכא בגמרא דקאמר שלא מיחה לא למימרא לענין בור וסירה
דהתם קטרג כ"ב אלא בענין נוב עיר הכהנים וכדפי' רש"י ז"ל
ודברי נדרים הם נעעמם ונימוקם עמם ודוק •

אמנם הא ק"ל על הגמרא והמדרש והירושל' שלאחרי
כ"ה טעמים מ"מ נענש אבבר ולא מ' בהם קל'
מפני שהרג את עשהאל וכדברסינן בסוף פ' בגמר הדין אחיה
ליואב דייניה ח"ל מ"ט קטלתיה לאבבר נוש הוא דעשהאל הואי
עשהאל רודף הוא ח"ל הי"ל לרפולו באחר מאבריו ח"ל לא הוה
יכיל ליה ח"ל השתא בדובן חמיסיה כיון ליה דכתי ויכהו אבבר
בלחרי החנית אל החומש ואח"ר יוחנן בדובן חמיסית נמקום
שהרה וכבר תלויים בו באחר מאבריו לא הוה יכיל ליה אמ"ל
ניזיל לאבבר מ"ט קטלתיה לעשהאל כו' ופירש רש"י הי"ל לאבבר
להניל את עצמו באחר מאבריו של עשהאל ולא יהרגנו דהכי
אמרינן בהלי הן הנשרפין הרודף אחר חברו להורגו ויכול
הוא להניל את עצמו באחר מאבריו של רודף ולא עשה כן אלא
חזר עליו והרגו נהרג אבבר עליו אמרו ליה לא יכיל ליה אבבר לכוין
באחר משאר אבריו מ"ל יואב בשתא בודאן חמיסית כנגד בלבו
חמיסי אמ"ל ניזיל לאבבר ויבו של אבבר פעור אתה עליו חו
אותה התם ויטהו יואב אל תוך השער לבבו אחו בבלי אמר ר"
יוחנן שדנו דין סנהדרין אמ"ל מ"ט קטלתיה לעשהאל עשהאל
רודף הוה הי"ל להניל באחר מאבריו לא יכילנא ליה השתא
בדובן חמיסית אכוונת ליה באחר מאבריו לא יכלת ליה הרי
שנתחייב מיתה אבבר בדין סנהדרין על שהרג את עשהאל וא"כ
ק"ש מה זו שאלה אשר שאלו בגמרא ובמדרש וירושלמי מ"מ
נענש אבבר והלא דין הוא שיהרג על שהרג ויגדל התימה שהם
אמרו כמה טעמים מתולפים והניחו סעקר על אשר המית את
עשהאל •

ויש להשיב ע"ז בהקדים מ"ש הר"ב פה"ג עמ"ש הרא"ש
בפרשת ושלח ע"פ ויצר לו לחלק דלא נאמר דין זה
דיכול להניל באחר מאבריו אלא בלים אחר הנא להניל הנרדף
מן הרודף אבל בנרדף עצמו לא נאמ"ר דין זה ויכול להרוג הרודף
אותו אפי' שיכול להניל את עצמו באחר מאבריו של רודף
והקשה עליו אסוגיא זו דאם בנרדף עצמו אין איזוק כין יכול
להניל באחר מאבריו אז אינו יכול כמו שחילק הרא"ש ז"ל מה
זו תשובה שהשיב יואב הי"ל להניל באחר מאבריו ופטרוהו
בשביל שנגה זו ואלא אבבר נרדף היה אלין חילוק בין יכול
להניל באחר מאבריו לאינו יכול וגם היאך דנו יואב לאבבר
בדין סנהדרין והרגו מאחר דאבבר לא היה חייב מיתה על
הריגת עשהאל דנרדף הוא ואפשר לומר דבי אמרי' ניזיל לאבבר
אינו מדש דבלא"ה היה פעור יואב מהריגת אבבר שלא היו
שם עדים והתראה ואפי' לא"ר חבר אין נרדף אתראה שובב
היה נדבר ובירכתנו התו' אמרו ניזיל לאבבר אף על פי שאלא
בעצמו ממש ואלי דאמרינן שנו דין סנהדרין נאו לאיתראה
אבבר מאשמו לאשמה הצרה אל הזקנים ומלפניהם יצא מאשמו כי
בן מות הוא דא"כ היה לו לומר שדנו בדין סנהדרין אלא סיו
לומר שלא הרגו יואב מחמת פחדו בני שום טעמא כמו שהרג
לעמשא אלא קוים הריגתו דנו דין סנהדרין כלומר כמו
שסנהדרין שולאין להורג לאמה הרגת לעלו' והוא מסיב טעמותיו
כך יואב דנו לאבבר דין סנהדרין והיה מראה לו שאינו רופא
להורגו אלא שבשולו על מה ועל מה הרג לעשהאל אחיו עכ"ל
ובזה אחייבב מלי אלא אלא קאמרי דבנענש אבבר מפני הריגת
עשהאל לפי שבאמת פעור היה אבבר מהריגת עשהאל משום
שהיה רודף לאחריו ונרדף עצמו יכול להרוג את הרודף אף
מיכול להניל עצמו באחר מאבריו אל רודף ובדעת הרא"ש ז"ל
נאמר •

ועל פי האמור יובנו הכתובים האמורים שענין נשמע
ב' סימן ג' ויסב אבבר אחרון ויטהו יואב אל
תוך השער לדבר אל אחו בבלי ויכהו שם החומש ויצא בדם עשהאל
אחיו ויעמוד דוד מאחרי כן ויאמר נקי אנכי וממלכתי מדמי
אבבר בן נר יהולו על ראש יואב ואל יכרת מביה יואב זב
ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם ויואב ואביש
אחיו הרגו לאבבר על אשר המית את עשהאל אחיהם בגבעון
במלחמה • ואיכא למידק מה דין דכתיב לדבר אחו דלהכא
משמע דהכי הו"ל למימר ויבר אחו דהא קא משמעי קרא
מלי דהוה הוה ויטהו ויכהו ויאח גם חיבת בבלי אין לה מוכן
מלי קאמר גם מ"ש ויעמוד דוד מאחרי כן לפי דר"ל שנו
בדין סנהדרי' אין נעלם זה מעיני דוד זה הדין שנו הסנהדרין
וינדל החיים דהיאך קאמר נקי אנכי וממלכתי מדמי אבבר
והלא הסנהדרין הם בני מלכותו ורם דנוהו לחריגה וב"ד מ
מוקים בנדק להמיתו ואין נקי מן הדמים ועוד איך קללו
קללה נתרגת מלאך שעפ"י הסנהדרין עשה ולאו לגרמים הוא

דעבד דעבר הלי ק"ל כרכתיב ויאלב ואביש אחיו הרגו לאבבר
כו' מאחר בגמרא הוא דהו"ל לאקדומי קודם ויעמוד דוד
שהרי זהו חשבון ענין מעשה שהיה ודריך לקדים עשיה
לאחיעה בריאה עושי וחדר לשמוע ומה גם דמקרא יתירה
הוא שבבר מאמר ויתן בדם עשהאל אחיו •

אמנם כבר הקדמנו מדברי הכנה"ג לדעת הרא"ש
דאבבר היה פעור מהריגת עשהאל משום דנרדף
עצמו יכול להרוג את הרודף אף שיכול להניל עצמו באחד
מאבריו של רודף ומ"ש שנו יואב לאבבר דין סנהדרין אלו
למימרא שדנו לפני הסנהדרין אלא שעשה כמו הסנהדרין
שאולין להורג לאמה הרגת וה"א משיב עצמו אין הה שלו
לאמה הרגת את עשהאל והיה מראה לו שאינו רופא לקורבנו
ומה שפטרוהו ליואב מהריג' אבבר לפי שאלא היו עדים והתראה
ואף לא"ד חבר אינו צריך התראה שובב היה יואב בדבר בחיבו
שחייב מיתה אבבר על הריגת עשהאל לפי שסיב יכול להניל
באחד מאבריו אף שהוא היה נרדף עצמו בזה יבואו הכתובים
על נכון הדא הוא דכתיב ויטהו יואב אל תוך השער דהיינו שדנו
דין סנהדרין וכמ"ש בגמרא והדר מפרש שלא חייבו לפני
הסנהדרין אלא לדבר אחו דהיינו שדנו דין סנהדרין כלומר
כמו הסנהדרין נוחים ונוחים עמו מדוע ככה עשית ככה
היה מדבר עמו וה"ק קרא דמה שאמרתי שדנו דין סנהדרין
פירושו הוא לדבר אחו כמו הסנהדרין והיה מטעמו שאינו
רודף להורגו אלא לשאת ולחת עמו לבר וזהו בבלי דהיינו
שהיה משלם אותו ומשבחו גם בזה מ"ש לדבר אז בחופן
אחר דהיינו שהיה עושה עצמו שכונתו הוא לדבר אחו לבבר
אלא להורגו אז אמר בבלי שהיה יואב שונג בזה שחייב מיתה
אבבר בהריגת עשהאל לפי שהיה יכול להניל בא' מאבריו אף
שהוא נרדף עצמו ויכהו שם החומש ויצא בדם עשהאל אחיו
לומר שהכהו והמיתו דוד שם עשהאל בעצמו החומש שבגן עליו
השתא בדובן חמיסית אכוונת ליה בא' מאבריו לא יכלת ליה
וכמ"ש בגמרא • ויעמוד דוד מאחרי כן ויאמר נקי אנכי
וממלכתי מדמי אבבר לומר מ"ילה לי מחטוא אלא דנתי אותו
לאיתה לא אני ולא בני מלכותי הם הסנהדרין לפי שבאמת
היה תולה אותו צריך מלאתו עון של הריגת עשהאל משום
דרודף הוה ליה ונרדף עצמו לא הו"ל לאיזק אם יכול להניל
עצמו בא' מאבריו ולכן יחולו על ראש יואב כו' שהרגו לאבבר
אלא כדין ויואב ואביש אחיו הרגו לאבבר על אשר המית את
עשהאל אחיהם לומר כי לא מאתנו יצאו כבודין אלא עשו
לעצמן ולא בעלכו בסנהדרין ולא כי לפי שהם היו גואלי הדם
כן דין גואל הדם אינו צריך לילך בסנהדרין וכמו שכן
מתבאר מדברי הרמב"ם בפ"ה מה' רוצח ציין עליו ואלי קרא
דבכתיב ויואב ואביש כו' גם אלה דברי דוד הלא מאים כה ציל
מלב העם אלא מאחו היתה הריגת אבבר אלא מאת גואלי
הדם ובזה מ"ש דכתיב הלי קרא בחר שמועה ואחר דברי דוד
משום דהו"ל סיום דבריו •

אז נאמר בחופן אחר הדא הוא דכתי' ויעמוד דוד מאחרי
כן ויאמר נקי אנכי מדמי אבבר כן נר כו' ויואב ואביש
אחיו הרגו לאבבר כו' והוא עפ"י מה שהקדמנו מדברי הכנה"ג
ופטור היה יואב מהריגת אבבר משום אלא היה הרגם
ושונג היה • עוד נקדים שכתב הרמב"ם בפ"ו מהל' רוצח וז"ל
וכן כל הרצחנים שהרגו בעד מ"ו בלא התראה וכיוצא בהן
אם הרגן גואל הדם אין להם דמים לא יהיו אלו חטורים מ
מהתורה אלא כונה עכ"ל והיינו דקאמר דוד נקי אנכי וממלכתי
מדמי אבבר בן נר דהיינו לומר אלא יבוקש דמיו מידי ומיד
בני מלכותי כמה שלאין אלו נוקמים נקמת מאת יואב שהרי
לא היה שם התראה אלא ויואב ואביש אחיו הם בו לאבבר ר"ל
הם לבדם היו ולא היה שם מי שיתרה בהם ולכן כי ויעל ודיינא
אינו יכול לעשות בהם דין ולא שיש רשות לאדם להרוג למי
שהרג בלא התראה אם בשונג וכמ"ש הרמב"ם בספ"ב מהלכות
מלכים ויוצא נקמן מ"מ אינו אלא רשות ולא חובה וגם אינו
יכול עליהם בלא דיינא ודיינא וכמ"ש אח"כ ואלו ואביש הלא בני
צרויה קשים ממני ואם תאמר גם הם יואב ואביש הילך הרגו
לאבבר אף שלא היתה לו התראה בהריגתו לעשהאל אלא על
אשר המית את עשה זל אחיהם והם גואלי הדם וגואל הדם
הורג למי שהרג אף שלא התרו בו •

ועל פי סברת הרא"ם אלו חבן מאי דכתי' ויקומו האנשים
אל אבבר ויאמר הכמות בכל ימות אבבר יויך
לא אסורות ודבריך לא לבחושתים הוגשו כבפול לפני בני עולה
בעלת וכבר הוגן עמו ובילרנו אותם ולפי הקדמתינו יאמר נא
באופן אחר דה"ק הכמות בכל ימות אבבר דהיינו לומר האם
כמיתתו של הוצא שחייב מיתה ימות אבבר לפי שהרג את
עשהאל היה יכול להניל עצמו באחד מאבריו של עשהאל ולפי
הרג עליו כסברת יואב שהרגו מאלי עצמא אתמהא ישתק ב
הדבר ולא יאמר אלא ויך לא אסורות ודבריך לא לבחושתים
הוגשו אלא להרג את עשהאל כי אם להניל את עצמך באחד
מאבריו אל פעור ואחר אתה להורגו לפי שבנרדף עצמו אף
אם יכול להניל באחד מאבריו של רודף יכול להורג אל מפני
לפני בני עולה בעלת אזורגים ואכין ובוסטין שלא מן הדין •

ובדרך זו של הר"ב כה"ג לדעת הרא"ם יבוא לנו קושיא
אחת דאיכא לאקשויי אהא דאמרינן בגמרא
ניזיל לאבבר דהיינו כפרש"י דינו של אבבר פעור אתה עליו ובן
אתה דאמרינן ויטהו יואב אל תוך השער אל"ר יוחנן שדנו דין
סנהדרין כי מבואר מזה להליא שבדין הרגו יואב לאבבר על
אשר המית את עשהאל ולא הניל עצמו באחד מאבריו והא
קשיא טובא שהרי מקרא מלא דבר הכתו' מפי דוד המלך ע"ה
בצוותו לשלמה בנו וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן
צרויה אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל לאבבר בן נר ולעמשא
בן יתר ויהרגם כו' ועשית כחכמתך ולא תורד את שיבתו
בשלום שאול • הרי לך בהדיא דשלא כדין הרגו יואב לאבבר
הפך תלמוד ערוך וגם בשעת מעשה בשבור שלמה על יואב
פרינה הוא היה אומר והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע
בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו והרגם בחרב כו' את אבבר
בן נר שר צבא ישראל כו' ושבו דמיהם בראש יואב כו' הרי
שחיינו מיתה ליואב על הריגת אבבר הפך הגמרא •

ואת מצאתי למהרש"ל בח"ל שנתקשה בזה שם על הא
דקאמר ניזיל לאבבר ותי' דהני קראי היינו לפי
דבאמת שלא היה יכול אבבר להניל עצמו באחד מאבריו של
עשהאל ע"כ והא קשיא לי עליה דהניחא להא דניזיל לאבבר
אבל מה יענה באה שאמרו שנו דין סנהדרין דכיון שהסנהדרין
חקרו ודרשו שהיה יכול להניל באחד מאבריו ריכי הוה ס"ל
לדוד ולשלמה שלא היה יכול להניל עצמו בא' מאבריו ועוד
יגדל התימה דהא אחיה ליואב בנים דינו של שלמה וחכרית
שהיה יכול להניל באחד מאבריו כמ"ש בגמרא וא"ל ניזיל
לאבבר שבעור אתה מדינו של אבבר ושב חייביה אחיה מורד
מלכות וכמ"ש הרמב"ם שם והיינו כי נשב אחרי אדוניה וא"ש
איך אתה כשעת מעשה שבור עליו שלמה מיתה לו אחר
שלמה והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים
צדיקים ט' את אבבר בן נר כו' •

אמנם לפי דרכנו של הכה"ג בגמרא לדעת הרא"ם ז"ל
דבורף עצמו אף שהוא יכול להניל עצמו כל
מחבריו של רוף מוהר נהורגו וא"ם ניחל לאנגר היינו משום
דגלה"ם היה עצור ואינו הוא בהרינת אנגר שלא היו שם עדים
בתחילה ואף לא"ד אגר ל"ג בתרלה מ"מ יולא שונג היה
בדבר וא"ם סרגו דין סנהדרין לזו דוקא שהביאו למשפט לפני
הסנהדרין אלא שהיה עושה ונוהן עמו כדין הסנהדרין כמש"ל
ול"כ שלא בדין הרגו יולא לאנגר ל"ק דא"ם לא היו עדים
והתרלה בהרינת יולא לאנגר וגם שונג היה ואין ב"ד מחיין
אותו ול"כ אוך ולמה דוד נוה לה שלמה בנו לחמיתו וגם
שלמה היולל עשה מעשה וימת אותו על זאת ואנס מבכרת
זה שלא היה התרלה בדבר כתבו התוספות שלא נתחייב יולא
אלא משום נוסים דהוה מורד במלכות ע"כ וזה מן התיווה
שהרי מבולאר בכתובים שדוד ושלמה חייבוהו מיתה על שהרג
לאנגר ולעמשא • ולזה י"ל דעקר החיוב שחייבוהו מיתה ל
ליולא דוד ושלמה הוא משום והו"ל מורד במלכות כי נטה
אחרי אדוניה ובא"ם בגמרא ונהוס אלא שלגב הדא אדתי
הזכירו לו עונות ראשונים שהרג לאנגר ולעמשא אף שאין
בהם כדי להחיות לפי שלא היה בהם התרלה ואכיק אמר דוד
לשלמה וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב דהיינו מורד
במלכותי כי נטה אחרי אדוניה ולבב הזכיר עונות ראשונים
אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל כו' וגם בשעת מעשה הענין
מוכיח מתוכו שהל דבר זה שמרד במלכות היינו שלמה מיתה
בתחילה כשנקש אדוניה לקחת לה אביגל השונמית לאשה
ושלח לדבר אל שלמה ע"ז נתן שבע אל אמר שלמה ושאלי לו
המלוכה כו' ולאחיתר הכהן ולואב בן צרויה דמשמע שבלה
היה זה בלבו על אביתר ויואב שנטו אחרי אדוניה ושוב אמר
לאביתר כי אינך אות אתה ופירש"י ז"ל שמרדת במלכות אבי
בהיותך עם אדוניהו לרמליכו שלא מדעתו ואא"כ סם נאמר
ומשמועה בלה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדוניה ופי' הרד"ק
ומשמועה של הרינת אדוניה לביאר בלה עד יואב כי
מחר על עצמו כי הוא נטה אחרי אדוניה כו' במרד היה נתחיי
מיתה שהרי היה יודע כי בלב דוד להמליך את שלמה ומרד
בדוד ושלמה ונטה אחרי אדוניה כו' וגם אל אביתר מיעד ואתה
בקרובת המזבח כו' עכ"ל • הרי שנתחייב מיתה לפי שמרד
במלכות וכן מצאתי לרבי מר זקנינו בספר כלי יקר שהגיה
מחברי"ל שהרינת י"ל בעצמם ראשונה על ענין אדוניהו יע"ש
ומ"ש שלמה לבניהו בן יהויד ע"ז בא בו וקברתו והסירותי דמי
חנם אשר שפך יואב מעלי ומעל בית אבי אשר הכה ה' את דמו
על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים כו' היינו בחורת אגב
נפרעים ממנו על הרינת אנגר ועמשא ולא שרוא היה שונג
כאמור מדברי החוס' וריבי קאמר ריבי ורבי דמי חנם מעלי
ומעל דיה אבי אביו לא היו יכולין לחורגו ע"ז כיון שונג
היה מ"מ הי"ל לדוד לחייבו בלות כדין שונג ולא שכחב הכה"ג
שלא היו שם עדים מ"מ בחוס' ליתא שלא היה שם התרלה
ופן מעמא מוקמאר עלה ואף למ"ד חבר אין צריך התרלה
כו' אלא לא היו שם עדים מאי אהני לן דחבר ל"ל התרלה
ותו אינא למימר שהי"ל לדוד לחקור עליו אם היה יודע הדין
שבנרוף מצאו יכול לחרוג לרודף אף שיכול להניל בא' מאבריו
כי קרוב הוא דיואב דאדם גדול הוא דידע דבתיר לאבי דינא
בם בעניין עמשא דדרש אכין ורקין קרוב הדבר דהוה ידע יואב
ל הא ועם ל' יחדאר זל"ה ורשיב ה' לא דמו על ראשו כו' ואבי
דוד לא ידע דא"ל מה ענין הזכרת ה' עתה דחו"ל למימר ושב
דמו על ראשו ומה טעם ושב לא נאמר אלא ואסיב ועוד ד
דלמאי נ"מ לי דוד מדע הוה ידע לו לא אמנם עפ"י האמור
ס"ק שדבר זה אם יואב שונג סוה לו מזיד הוא מסור לגב ואין

מכיר פו אלא הקב"ה ולכן נאמר ואשיב ה' לא דמו בי הוא
בוחן לבות וכליות דמזיד הוה יואב לאבל דוד אבי לא ידע ולכן
לא רן לאותו למיתה אבל עכשיו אמר בעון אחר ומרד במלכות
ונתחייב מיתה ונפרע"מ מנו לגב חוא תרתי דאנגר ועמשא שלא
והלנאים אינם ליהו עון מורד במלכות כדי ליפרע ממנו
עונות הקודמים אלא הכיר בהם לוס •

ועוד יש להסיב אלא דעדכינן דהיולל דוד ושלמה
הייבוהו מיתה ליואב על הרינת אנגר ועמשא
ובדכתיב קרבי ואלא לא היה שם התרלה ושונג היה וגם היה אוף
בתנו התוס' שלא נתחייב אלא מדין מורד במלכות ואלא
קרבי כתיבי לאבל אם הכנין יוכן בהקרים מ"ם הרמב"ם ז"ל
הה' מלכים וז"ל כל המורדים נפשות אלא בראיה ברורה לא
אלא התרלה לפי' בעד אחד או שנים שהרג בשונג יש למלך
רשות להרגו ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה עכ"ל וא"כ
איכא לאמר דמ"ש התוס' אלא נתחייב יואב אלא משום מורד
במלכות כיון דלא אתרו ביה ושונג היה פיינו דבי דינא ודיינא
לא נתחייב על הרינת אנגר ועמשא מ"מ המלך יש לו רשות
להורגו ומש"ה דוד נוה לשלמה להמית את יואב על הרינת
אנגר ועמשא אף שלא היה שם התרלה ושונג היה • ושוב
מצאתי בכן כי' מהרי"ל הובא בבלי יקר לאמר זקנינו ע"פ
והסירותי דמי חנם אשר שפך יואב מעלי ומעל בית אבי אבי וכן
עשה שלמה כאשר נוהגו דוד אביו מהאי טעמא וכאנגאר ע
בכתובים וכן משמע קצת מהא דאמרינן ס"פ בנמר הדין ויאמר
ביאיהו את המלך דבר לאמר כה דבר יואב וכה אמנו ה"ל אימא
ליה תרתי לא תצביר בחיוא בגרא אי קטלת ליה קבל לאותה
דלטיים אבוך ואי לא סבקיה בלטוחה דלטייה אבוך ויאמר לו
המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו ל"ר יאורה ל"ר כל
קללות שקלל דוד לה יואב נתקיימו בזרעו של דוד אל יכרת
מבית יואב כו' ע"כ משמע מזה דעל הרינת אנגר שקללו דוד
הוא שהמיתו שלמה וקבל עליה הקללות •

ובזה יולן מאי דכתיב ויאמר המלך אל בניהו אלא
חיינו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל ולכאי
הוס"ד לעשה הרבה כראתו דה"ק המלך לבניהו אלא חשבנו
שח"ו חטא אנגר בהרינת עמשא אין שום יכול להניל עצמו
אלא מאבריו דהא קי"ל בנרוף עצמו יכול ודין הוא לחרוג
את הרודף אף שיכול להניל לא עצמו אחד מאבריו וז"ל כי
גדול נפל היום הזה בישראל דא"ל חטא נא אל ידו ולכאי
היום דף ומשום מלך ופי' דף מלך כמו לא ריכא ולא נר ריכא
וכמו אפירשו המפרשים וא"כ בייתי יכול להרוג לה יואב אף
שלא היה הרי"ה נדבר ושונג היה בדינא דמלכותא אמנם
והלנאים האלה בני צרויה קשים ממני ואיני יכול עליהם יעלם
ה' כו' וחוא יתן דיוס •

אמנם הא קשיא לי על דרך זו מהא דברסינו בפ' בנחר
הדין ח"ר הרוגי מלכות נכסיהם לורשין ופירש"י ז"ל
הרוגי מלכות שנתחייבו מיתה למלכי ישראל כגון שמרדו בו
דכתיב כל אים אשר ימרה את פיך כו' ופריך בגמרא בשלמא
לא"ר נכסיהם למלך היינו דכתיב ואיש יולא אל אוהל ה' ויחיון
בקרנות המזבח וכתיב ואמר לא תצא כי פה אמות אלא לא"ר
נכסיהם לורשין מאי נפקא ליה מינה לחיי שעה ופרש"י ז"ל
כי פה אמות ביולא כתיב לא תהיה נדון למלכות כדי שלא יהיו
נכסי שלו לחיי שעה דחוייה בעלמא עד שיביאו הדברי לשלמה
וינולון עכ"ל • א"כ משמע מזה דמדין מורד במלכות הוא
שנתחייב יואב מיתה ולא משום הרינת אנגר ועמשא כמו
שביארנו דאי משום הרינת אנגר ועמשא לא הו"ל הרוגי מלכו'
כי

כי לא מפנים האלך וכבודו הוא שנתחייב דוס חוי הפך הני
קרבי דמוביתי דעל הרינת אנגר ועמשא המיתוהו ואם כן
אתלמוד סבר המקרא • ולזה אפשר לומר בדוחק דכיון דבי
דינא ודיינא לא היה חייב מיתה על הרינת אנגר ועמשא שלא
היה שם התרלה ושונג היה אלא שיש רשות למלך להורגו הו"ל
כדין הרוגי מלכות וזה ל"ש לדינא • ועוד י"ל דיואב הוא דהוה
פ"ל דמדין מורד במלכות הוה נמי למקנלים שלמה אמנם
דעתיה דשלמה הוא משום הרינת אנגר ועמשא כאשר נוס
לאותו דוד אביו כדמוכחי קראי •

אמנם אמתי קשיא לפי דרך זה מה שהקשה מרן
דהיולך אמרו שעשה יואב דהא כיון שנתחייב
מדין המלכות המזבח קולט אבי נסאך לו ואמר' זר ועוד שלא
היו יכולין לקחתו משם להמיתו אמרי לא הרג בהתרלה ל
לאנגר ועמשא ע"כ ורבנו ולומר שכיון שלא היה שם התרלה
הו"ל ודאי דבדין המלכות הוא שנתחייב וכמו שביארנו לעיל אבל
בענייותינו ובזה המזבח קולט •

והנה קושיא כ' ודאי ל"ק משום דאף מדין המלכות אין
המזבח קולט אלא של בית עולמים דהא לא
קאמר הרמב"ם ז"ל בהא שאבי מזבח אחר קולט ואם כן בהא
ודאי טעם יואב אבל בשני מצייות האחרים לא טעה והא
קשיא דהיולך אמרו שטעה ג' מצייות דאין כאן אלא אחת • ב
ולפי דרכינו שכת"ל הא נמי לא קשיא דיואב חשב בדעתו
דמשום מורד במלכות הוא דבעו למקנלים וכדאמרינן מן
הגמרא דבעי לאחויי ראיה דהרוגי מלכות נכסיהם למלך
מדכתי' ויאמר לא תצא כי פה אמות ובהא ודאי אין ס
המזבח קולט אלא גנו והוא כאן ובנזדה ביוו כיון שבדינא
ודיינא הוא הרג וכמו שכת' מדן דמורד במלכות אינו שאין
המזבח קולטו ואם כן לפי דעתו של יואב עצה נמי בהני תרי
ושביר קאמרי דבנו שטעה אלא אמנם שלמה לא בנר עליו
מיתה אלא מפני הרינת אנגר ועמשא וכמ"ש •

אך נאמר באופן אחר הכתובים האמורים והוא בהקדים
מה שכת' הכה"ג בהסקנת דבריו ז"ל אבל הנכון אצלי
דמאי דאמרינן שדנו דין סנהדרין היינו ממש שהביאו למשפט
לפני הסנהדרין ונתווכח עמו ואי קשיא שאמרו בגמ' בהרינת
יואב לאנגר שאל לו בדמת היולך חולצת ובשאה לעבר
נעשו להרלות לו שחולצת בשנים הרגו ואמה הוצרך להעבותו
כיון שדנו בדין סנהדרין והסנהדרין חייבוהו מיתה הא לא ק"
שכבר כת' הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות רוצח כל היכול
להניל באחד מאבריו ולא עדה כבר אלא להניל בנפשו של
רודף וחרגו הרי זה שיפך דמים וחייב מיתה אבל אין בית דין
ממיתין אותו ובפרק ו' מהלכות רוצח כת' שכל הרגאים
שהרגו בצד אחד או בלא התרלה וכיוצא בהם אם הרגם בוחל
הרם אין להם דמים לא יהיו אלו חמורים מהחורב בלא כונה
ע"כ • וידאה לי דהוא הדין אם היה יכול להניל בא' מאבריו
ולא הניל אף על פי שלא יהיה חייב בדין סנהדרין אם הרגו
בוחל הרם אין לו דמים שלא יהיה זה חמור מהחורב בלא
כונה וכיון שכן הוא יואב הטה לאנגר לא חשבר לוונו ב
בסנהדרין והוכיח במישר שאנגר היה יכול להניל את עצמו
בגופו ומ"ש חייב מיתה בידי שמים ויואב שריה בוחל הרם
דעשאל יכול להרוג לא לאנגר אם ירצה ולפי שלא היה יכול
לו כי חזק הוא ממנו הטעהו בדמת היולך חולצת וכן כשהיה
יואב נדון אצל שלמה נגוד בטענה זו ולזה כיון רש"י ז"ל ניחל
לאנגר כלומר בעור אחת עליו אף לא אחת רבוחל הרם
דעשאל הוא בעור אחת עליו אף על פי שאינו
חייב בדין זה בדין סנהדרין
עכ"ל •

ולא בעית אימא לגיסנא בזרא דמה שמתנו בתוס' הוא דמדין
הגמור לא נתחייב יואב על הרינת אנגר ועמשא אלא מדין
מורד במלכות והתוס' אירי אהא דאתיוה ליואב לדונו בדין
סנהדרין ואף לא נימא דאתיוה ליואב קמי שלמה מ"מ כל
שקלא וטריא דהוה ביניהו הוא מצד הדין הגמור אבל לעולם
אימא לך דוד ושלמה חייבוהו מיתה מדין המלכות דרשות יש
למלך להרוג אפי שבדג אלא התרלה לו בשונג וכמו שכת'
הרמב"ם וכמ"ל וכדמוכחי קראי •

אמנם אמתי קשיא לפי דרך זה מה שהקשה מרן
דהיולך אמרו שעשה יואב דהא כיון שנתחייב
מדין המלכות המזבח קולט אבי נסאך לו ואמר' זר ועוד שלא
היו יכולין לקחתו משם להמיתו אפרי לא הרג בהתרלה ל
לאנגר ועמשא ע"כ ורבנו ולומר שכיון שלא היה שם התרלה
הו"ל ודאי דבדין המלכות הוא שנתחייב וכמו שביארנו לעיל אבל
בענייותינו ובזה המזבח קולט •

והנה קושיא כ' ודאי ל"ק משום דאף מדין המלכות אין
המזבח קולט אלא של בית עולמים דהא לא
קאמר הרמב"ם ז"ל בהא שאבי מזבח אחר קולט ואם כן בהא
ודאי טעם יואב אבל בשני מצייות האחרים לא טעה והא
קשיא דהיולך אמרו שטעה ג' מצייות דאין כאן אלא אחת • ב
ולפי דרכינו שכת"ל הא נמי לא קשיא דיואב חשב בדעתו
דמשום מורד במלכות הוא דבעו למקנלים וכדאמרינן מן
הגמרא דבעי לאחויי ראיה דהרוגי מלכות נכסיהם למלך
מדכתי' ויאמר לא תצא כי פה אמות ובהא ודאי אין ס
המזבח קולט אלא גנו והוא כאן ובנזדה ביוו כיון שבדינא
ודיינא הוא הרג וכמו שכת' מדן דמורד במלכות אינו שאין
המזבח קולטו ואם כן לפי דעתו של יואב עצה נמי בהני תרי
ושביר קאמרי דבנו שטעה אלא אמנם שלמה לא בנר עליו
מיתה אלא מפני הרינת אנגר ועמשא וכמ"ש •

אך נאמר באופן אחר הכתובים האמורים והוא בהקדים
מה שכת' הכה"ג בהסקנת דבריו ז"ל אבל הנכון אצלי
דמאי דאמרינן שדנו דין סנהדרין היינו ממש שהביאו למשפט
לפני הסנהדרין ונתווכח עמו ואי קשיא שאמרו בגמ' בהרינת
יואב לאנגר שאל לו בדמת היולך חולצת ובשאה לעבר
נעשו להרלות לו שחולצת בשנים הרגו ואמה הוצרך להעבותו
כיון שדנו בדין סנהדרין והסנהדרין חייבוהו מיתה הא לא ק"
שכבר כת' הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות רוצח כל היכול
להניל באחד מאבריו ולא עדה כבר אלא להניל בנפשו של
רודף וחרגו הרי זה שיפך דמים וחייב מיתה אבל אין בית דין
ממיתין אותו ובפרק ו' מהלכות רוצח כת' שכל הרגאים
שהרגו בצד אחד או בלא התרלה וכיוצא בהם אם הרגם בוחל
הרם אין להם דמים לא יהיו אלו חמורים מהחורב בלא כונה
ע"כ • וידאה לי דהוא הדין אם היה יכול להניל בא' מאבריו
ולא הניל אף על פי שלא יהיה חייב בדין סנהדרין אם הרגו
בוחל הרם אין לו דמים שלא יהיה זה חמור מהחורב בלא
כונה וכיון שכן הוא יואב הטה לאנגר לא חשבר לוונו ב
בסנהדרין והוכיח במישר שאנגר היה יכול להניל את עצמו
בגופו ומ"ש חייב מיתה בידי שמים ויואב שריה בוחל הרם
דעשאל יכול להרוג לא לאנגר אם ירצה ולפי שלא היה יכול
לו כי חזק הוא ממנו הטעהו בדמת היולך חולצת וכן כשהיה
יואב נדון אצל שלמה נגוד בטענה זו ולזה כיון רש"י ז"ל ניחל
לאנגר כלומר בעור אחת עליו אף לא אחת רבוחל הרם
דעשאל הוא בעור אחת עליו אף על פי שאינו
חייב בדין זה בדין סנהדרין
עכ"ל •

ואם זה מצאתי לרב מהרח"ן בספר עץ החיים פרשת וישלח שכתב שהכנה"ג כת' דברים הללו לתרץ דברי הרא"ש רס"ל דבר רף עצמו יכול להרוג לרודף לף איכול להציל עצמו באחד מאבריו ממה שהקשה עליו מהא דאמרו בגמרא שדנו דין סנהדרין ופש"ל ניזיל לאבנר כלומר נציל ונבטוף כת' שנגר הר' נתירונו שהגרוף לינו בדין יכול להצילו באחד מאבריו ולכתחילה יכול להורגו דממתחרת ילף לה הרא"ש וכדין עשה לבור ויזלב חייב מיתה ואיך לאמרו נזיל לאבנר • ומ"ש הרמב"ם שחייב בידי שמים מיירי כשמציל לאחר מיד הגרוף ומה שי' הרב ושגגה ינלת מלפניו עכ"ל • ואחרי המה"ר מב"ר הדבר קשה לשמוע שהכ"ב כת' דברים אלו לתרץ דברי הרא"ש דזה ודאי אין לו שחר דהא ודאי כל בחר לעכב קאזיל מר מדברי הרא"ש לומנם ודאי שהכ"ב לא לדחות דברי הרא"ש משום דקשיא ליה מהא שדנו דין סנהדרין והא דניזיל לאבנר ולף שבתחילה שי' לזה ובמש"ל בחרוכה שוב חזר בו ולא הגלהו וכת' אבל הכנון אלו כו' והיינו שחזר בו ממ"ש בתחלה אלין בעד הרא"ש וכל עצמו לא בא אלא לתרץ דכיון שדנו דין סנהדרין למה הוצרך להטעותו בגדמת הילף חולצת וכמו שהקשה בתחלה קושי זה דהא מסייעא לחי' שחי' בתחלה לדעת הר"ש ועכשיו שחזר בו משמיה דניזיל הוצרך לחרץ לקושי' זו וזה ברור לע"ד בדעת הכה"ב וכמו שירלה המעיין בדבריו • עוד ראיה זה מצאתי למהרח"ן שחי' לדברי הרא"ש יע"ש והוא חוא ה"ל שי' הכה"ב ממש שכת"ל והרב ז"ל לקחו לעצמו ולא ידענא היאך וכמדומה שהרב ז"ל כת' זה ע"פ שחורה שבע"פ ולא זכר שר הדברים על נודרין •

גם הב"ח בח"מ סימן תכ"ה דרך בדרך ובשל הכה"ב ליישב דעת הרמב"ם שכת' אלין ב"ד ממיתין לחי הרב לרודף שהיה יכול להציל באחד מאבריו וכת' עליו הטור ואיני יודע כיון שחייב מיתה למה אין ב"ד ממיתין אותו והב"ח חזק קושית הטור מהא דניזיל לאבנר ומהא שדנו דין סנהדרין ותי' בדרך הנ' והנה מ"ש חזק לחזק קושית הטור מתיישבת שטיר ובמונן וכדרכו של הכה"ב אחנם קושית הטור היא לעקרא דדינא פרכא דכיון שחייב מיתה למה אין ב"ד ממיתין אותו אלכתי קשיא כי הן לא ידענו זה טעמא אלי •

גם הר"ב מפנה לאלך דרך בדרך זו ליישב דברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות מלכים שכת' בדין ב"ן וז"ל ואם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו מה שאין כן בישראל והשיב עליו הרלב"ד קשיא ליה אבנר ע"כ והיינו מהא שדנו דין סנהדרין ומהא דניזיל לאבנר ויש לזה כמו שתירץ הכ"ח לקושיא זו וכדרכו של הכה"ב • אך אלכתי קשיא קושית הטור כלומר • ותו קשיא לי טובא על הרמב"ם ז"ל דאיך כתב לאלק בדין זה בין ב"ב ובין בני ישראל הלא עקרא דהאי מלתא היא מהא דאיתא בפרק ד' מיתות דנ"ז ובפרק בן סו"מ דע"ד דתניא ר' יונתן ן' שאול אומר רודף שהיה רודף אחר חברו לפורענו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו ו דקאמר עלא דגמרא בפרק ן' סו"מ מ"ט דריב"ש דכתי' וכי יצאו דנים יחדיו כו' יע"ש ומ"ב בבני ישראל מיירי ומינה קילף בפ' אמ"ר בנ"ג ומ"ב איך הרמב"ם חלק ביניהם • ול"ע מ"ש מרן בכ"מ בפ"ו מלכות רוצח דהא דכת' הרמב"ם ז"ל שם כל היכול להציל באחד מאבריו ולא טרח בכך הלא הציל בנפשו של רודף ה"ן ב"ד וחייב מיתה אבל אין ב"ד ממיתין אותו ומרן הרלב מקור דין זה מהא דריב"ש ובכת' ומשמע לרפי' דא"ל ליש"ב ד ממיתין אותו שמאחר שלא נחבוון הלא להציל לא שייך ביה התרלה ולא נקט ריב"ש נהרג עליו הלא לומר שהוא חייב מיתה לשמים עכ"ל ועכ"ז נתיישבה קו' הטור כמובן • סוב שלאתי לתרץ בב"ה שתירץ כן על קושית הטור ונם קושיתינו

ספיר מהרלא דמש"ה בב"ב נהרג עליו בב"ד משום דב"ל נהרג בלא התרלה וכמ"ש הרמב"ם בפפ"ט מהלכות מלכים משל"כ בישראל דבעי התרלה ובזה לא שייך התרלה כמ"ש מרן מש"ה אינו נהרג בב"ד •

ומכאן חבוב נמורה להא דקשיא ליה לרמב"ם מהיאך דאבנר וכמ"ש הרלב"ד דשלחי יוחב שהיה בוחל הדם דעשהאל ובוחל הדם יכול להרוג אמי בלא התרלה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ו מה' רוצח וכמש"ל מה שש"כ ב"ד אלין ממיתין להרוג בלא התרלה ובחנם דחקו עצמם הב"ח והכה"ב והמ"ל לומר מסברא דנפשיהו דבוחל הדם יכול להרוג אמי שיכול להציל בא' מאבריו ולא הציל והא לאמר הכה"ב ומ"ל דלא יהא חמור מהרוג שלא בכוונה והמ"ל בפ מדין הרוג בעדות מיוחדת שסורבו בוחל הדם שהרי דבר זה מפורש בדברי הרמב"ם שבוחל הדם יכול להרוג אמי שהרג בלא התרלה והא דהרוג ב"ד ממיתין מדין התרלה שהיה יכול להציל באחד מאבריו דאלין ב"ד ממיתין מדין התרלה נגעו בה וכמ"ש מרן ואולי דלא ס"ל כדעת מרן בזה וכן מצאתי להכה"ב בח"מ סי' תכ"ה שהקשה על מרן בזה יע"ש בהגה"ע אות כ"ב •

שוב מצאתי להכה"ב שם שכתב נסתפקתי ביכול להציל בא' מאבריו אם צריך התרלה ליהרג עליו או אפי' בלא התרלה יהרג עליו והביא לשון מרן בכ"מ שהבאנו דכיון דלא שייך התרלה אין ב"ד ממיתין אותו וכן בפ"ט מהל' מלכים כתב בפי' דעת הרמב"ם דאבנר לא היה חייב מיתה על מיתת עשהאל מפני שלא היה שם התרלה ומזה אין הוכחה מדברי הרב בה"מ אלא לדעת הרמב"ם שסובר דמאי דקאמר בגמרא שדנו דין סנהדרין אלו דוקא לבל לדעת הרלב"ד דהוי דוקא לחרגא מש"ה לדקוק דאין צריך התרלה הואיל ודנו לאבנר בדין סנהדרין דחיבוהו מיתה ואפשר לומר דלכ"ע צריך התרלה להמיתו בב"ד אבל יוחב הרב לאבנר בעבור היותו בוחל הדם דעשהאל וכבר כתב הרמב"ם בפ"ו מה' רוצח דכל הרגחנים שהרגו בעל"ל בוחל התרלה בוחל הדם יכול להרגם עכ"ל •

ואנכי לא ידעתי מאי קאמר מר ניהו רבה כי כולו מקשה לעקרא דדינא פרכא מאי מספקא ליה אי בעי התרלה ליהרג דאי לרמב"ם והלא אין ב"ד ממיתין אותו ואי לרלב"ד והעור דשגירה להו דבית דין ממיתין אותו א"כ היכי פשיטא ליה מדברי מרן דכיון דלא שייך ביה התרלה אין ב"ד ממיתין אותו דמשמע דבעי למפשט דבעי התרלה וה"ל משמע ממ"ש ומיהו אין הוכחה מדברי הרב בה"מ אלא לדעת הרמב"ם כו' אבל לדעת הרלב"ד כו' ל"ל דא"ל התרלה דמשמע דבתחלה בעי למפשט ופברט מה רוצח דבעי התרלה אלינא דהרלב"ד נמי מאי פשיטותיה והלא כיון דלא שייך ביה התרלה ואפ"ה ס"ל להרלב"ד והעור דב"ד ממיתין אותו א"כ נ"מ דא"ל התרלה אבבא מדברי הרב ותו היכי בעי למפשט אלינא דהרמב"ם דבעי התרלה והלא שיביה אין ב"ד ממיתין אותו והנני יוסיף להפניא היכי קאמר נסיפא אלינא דב"ע דהיינו אף אלינא הרלב"ד דצריך התרלה ושאני יוחב דחו"ל בוחל הדם דאי"ב מאי הא דקאמר הרלב"ד ל"ל על הרמב"ם שכתב דאינו נהרג עליו קשיא ליה אבנר שהרי אינו בעי אזיל ומודה דשאני יוחב דבוחל הדם דעשהאל הוא ובהא הרמב"ם מודה ב"כ ואם כן מאי קושיא מדאבנר בחופן שכל דברי הרב בזה שבנו ממני •

המורים מן האמור לעיל פי שלשה המה מעיני פעד הב"ח והכה"ב והמ"ל דרכו בדרך אחד ליישב דברי הרמב"ם מקושית הרלב"ד משום דשאני יוחב דבוחל הדם דעשהאל הוה כלאור ודברי ברורים הם • ולאנכי בעיני לאיתיבא לפו

לתו סייעתא מדברי מרן דכיון דלא שייך ביה התרלה אין ב"ד ממיתין אותו ובוחל הדם יכול להרוג אמי שהרג בלא התרלה

ולבי אומר לי שגם הרלב"ד לא נעלם ממנו כל זה וסוגא ע"פ מ"ש מרן להקשות על הרלב"ד דאמאי בפ"ו מהלכות רוצח שפ"ר הרמב"ם דאין ב"ד ממיתין אותו לא כת' לא דקשיא ליה לאבנר ותי' שסמך על מ"ש כאן ע"כ • ונע"ד נראה דהרלב"ד אזיל ומודה במ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות רוצח אלין ב"ד ממיתין אותו ולא קשיא ליה לאבנר משום דשאני לאבנר דיוחב בוחל הדם דעשהאל הוא אמנם בהלכות מלכים שכת' הרמב"ם דב"ב אהרג לרודף שיכול להציל באחד מאבריו נהרג עליו משא"כ בישראל משמע שבישראל אינו נהרג עליו אלין בו דין חיוב מיתה כלל בדיני אדם אפי' לבוחל הדם שאין יכול להורגו ולף שבהלכות רוצח כת' ה"ז שופך דמים וחייב מיתה הסיא מיירי בחייב מיתה לשמים ומ"ש שם הכ"מ ומש"ל הביא עליו הרלב"ד ק"ל לאבנר •

אמנם ודאי הא ודאי לא תברא על הרמב"ם ז"ל משום דאפשר לפרש דאאי דמשמע שבישראל אינו נהרג עליו היינו דוקא בב"ד ולעולם אימא לך דבוחל הדם יכול להרגו ולא ק"ל לאבנר • והנה מרן יצב לקושית הרלב"ד בדרך אחרת והוא דמ"ש שדנו דין סנהדרין לאו דין בעור קא אלא אלאין שער קדייק כמו אל שער מקומו ולאמכת בעלמא הוא ותדע דהא לא קאמר החם דקבלו עדים בדבר ותו החרלה לשכהן דהות ותו אלו אמשום אומר הדעת דבוופן חמיטי לא אשכהן דהות ותו אלו אמשום אומר הדעת דבוופן חמיטי כוונת קוש בי דינא ונקטליה לאבנר אלא ע"כ לא היה מחוייב מיתה מן הדין ואע"ב דאמריגן החם דכי דיינוה ליוחב וטעון מיתה אלא ה"ל מיל לאבנר כו' לא משום שנתייסרו באותה שעה על הרינה לאבנר אלא מפני שהיה להם טבעות אחרות כנגדו ה"ל כן ותדע דהא אמר קרא אחר פגע בשני אנשים צדיקים ודאי לאבנר היה חייב מיתה כפי הדין היכי קרי ליה צדיק עכ"ל ודאם לאבנר היה חייב מיתה כפי הדין היכי קרי ליה צדיק עכ"ל וכת' עליו המ"ל דאין צורך לכל הדוחקים שכת' כו' דשאני לאבנר כו' וכמ"ל והן אמת כי תירוצו של המ"ל והוא מ"ש הב"ח ו' ואל' כה"ב הוא מדווח ביותר ובדור הוא וכמו שהבאנו לו ס"ל כן ותדע דהא אמר קרא אחר פגע בשני אנשים צדיקים שייעתא מדברי מרן דהלכות רוצח וא"כ קשיא למרן היכי שביק לאלי שנייא ובחר לו דרך אחרת רחוקה ונראה דמרן קרא דחיק ליה דקרי ליה לאבנר צדיק דמשמע דלא היה חייב מיתה לאבנר ולפי דרכן של הב"ח והכה"ב ומש"ל היה חייב מיתה ובוחל הדם להרגו ומש"ה הרגו יוחב כדין משום דבוחל הדם הוא ולא כן הא קשיא לדרכן של הדבנים הנ' דהיכי קרי ליה צדיק • ואי לוחת היה מקום לוחות ודאי לענין הא מלתא קרי ליה צדיק אלא כמ"ש בגמרא צדיקים וטובים ממנו טובים אם הרשו לכין ורקין והוא לא דרש לאבנר כשאמר שאול לעבדיו סובו והמיתו את כהני ה' ולא אבו עבדי המלך לשלוח ידיהם ולפגוע כו' אמשא דכתי' ויאמר המלך לעמשא הזעק לי את איש יהודה ג' ימים כו' ואיך עמשא כו' ואחר כו' משום לי אלת איש יהודה ג' ימים כו' ואיך עמשא כו' ואחר כו' משום דאשכחינהו לישראל דמחיה לאו במסכתא אחר כתי' כל אחר ימרה את פיך כו' יומת יכול אפי' לדברי תורה ת"ל רק חזק ואמץ ואוחב לא דרש אכין ורקין אפרב את תורה במצותו שבצדיקים שהם בעה ולא עבו והוא בחנות ועשה ע"כ ?

אמנם אי קשיא הא קשיא מהאי קרא כדכתי' והשיב ה' את דמו על ראשו אחר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו ויהרגם בחרבותי דוד לא ידע את אבנר בן נר כו' ושבו דמיהם ברלש יואב • הרי לך בחדיא שבענש יואב ובזר עליו שלמה מיתה על הריגת אבנר וגם דוד בצוהו את שלמה בנו שם נאמר אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל לאבנר בן נר כו' ויהרגם כו' ולא חורר שיבתו בשלום שאול נמצא שנתחייב מיתה יואב על הריגת אבנר ולדבריהם דרבנן תב"ח וכה"ג ומש"ל מהרלב"ד יואב פטור ואבנר חייב וזה הפך מהני קראי וגם היאך קלגו דוד ליואב ע"ז וגם להרמב"ם והרא"ש דמ"ל דסוגיא כפשוטה אלא דאבנר נתחייב בהריגת עשהאל תיקשי לו מהני קראי וגם ע"ד מרן בכ"מ יש לדק"ל דדייק מדקרי ליה לאבנר בדיק והא עדיפא הו"ל לאקשויי מהא שנתחייב מיתה יואב על הריגת אבנר וכרכתיני קראי ובהא ליכא לאמוי כדאמרן ואבנ אלא בשנאת קמא דעקר חיובו של יואב משום מורד במלכות ואבנ אלא חלא תרתי נפרעים ממנו על הריגת אבנר ועשאל לוכשנית בתרא דמדין המלכות הוא שחייבוהו מיתה דוד ושלמה על הריגת אבנר ועשאל דהא לדבריהם דרבנן הנ' יואב פטור ומותר בהריגת אבנר ואבנר אבנר הוא שחייב והא הויא קושיא אלימתא על רבנן •

ותנראה אלי להשיב ע"ז בדרך דרש בהקדים מ"ש רש"י ז"ל בפ' ד' מ' ד"ל אהא דריב"ש דרודף אחר חברו להרגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו דרבנן פליגי עליה ואמרי היתר במור הוא אבל ודבריו מוכרחים הם מן הגמרא דאיתא החם דתניא על הגזל גנב וגזל וכן יצת תוחר וכן כיוצא בהם אלינם בזל ממש וישראל בגוי מותר ופי' רש"י וכן כיוצא בהם אלינם בזל ממש אלא דומין להם ע"כ וגם בגמרא מפורש החם דהני פירושו ע"ש ותו חניא החם על שפיכות דמים גוי בגוי וגוי בישראל חייב ישראל בגוי פטור ותו איתא החם כיוצא בו דש"ר לא תניא ופירש"י כיוצא בו בגי ש"ר לא תנא הלי תנא דלעיל תניא ופירש"י כיוצא בו בגי ש"ר לא תנא הלי תנא דלא משום דאין לא"ר חייב במור לו מוחר לגמרי אמר לגיי מי משכחת דתניא ריב"ש היא דתניא ריבב"ל כו' ופירש"י כו' ואליבא דרבי יוחנן אבל רבנן פליגי עליה ואמרי היתר במור הוא וליכא כיוצא בו עכ"ל • מוכח מזה דהאי תנא דלעיל דלא קאמר כיוצא בו בש"ר לא ס"ל כריב"ש דאי' ס"ל הו"ל למתני כיוצא בו בש"ר ודייקא נמי דקאמר ר"י היא דלא אמר ר"ל כיוצא בו בש"ר ומשמע דלא ס"ל מה"מ שכת' כרבנן • ומזה אני תמה על מרן בכ"מ בפ"ט מה"מ שכת' ומשמע לרבינו דליכא מאן דפליג על ר"י ואחבי ה"ק לי מ משכחת מאן דתני כיוצא בו דש"ר ר"י היא דאשכחנא ליה דאיירי בהא לבל אה"נ אליבא מאן דפליג עליה עכ"ל והא קשיא דהניחא דפרנסת לי בדוחק מ"ש ר"י היא לא ופרנס לי דאמאי האי תנא דלעיל לא תנא כיוצא בו בש"ר כיון דהא דר"י ליכא מאן דפליג עליה אלא מוכרח לומר דרבנן פליגי עליה דר"י ואמרי היתר במור הוא ומש"ה לא תנא כיוצא בו •

ולדידי חזי לי דאף הרמב"ם ס"ל דאיכא פלוגתא בהא דריב"ש דרבנן פליגי עליה והא דפסק כוותיה ובגבא רבנן היינו כמ"ש הרא"ש בפרק ן' סו"מ וז"ל והלכתא כוותיה דריב"ש דסוגייתא דשמעתין כוותיה בפרק בגמר הדין בני עונרא דאבנר ויוחב עכ"ל • ואף דלדעת מרן אלינא בני עונרא דאבנר דין סנהדרין לאו דין בעור קאמר מ"מ דהרמב"ם דמ"ש שדנו דין סנהדרין לאו דין בעור כשאל"ל יוחב הי"ל בהא דאתיוה ליוחב בנית דינו של שלמה כשאל"ל יוחב הי"ל להצילו באחד מאבריו הסיבו לו לא הוה יכיל ליה ואל"ל הסתא בדופן ה' כיון ליה באחד מאבריו לא יכיל ליה משא"כ הלכתא כריב"ש אאף שכת' מרן שלא נתחייבו באותה שעה היינו כמ"ש הוא עצמו אלא היו עדים והתרלה בהריגת עשהאל וגם דבלומדנא דדופן ה' לא קטלינן ליה ואף שיש לוחות דכוליה האי פלגא ועריות אעבו עם יוחב היינו לפי דעתו דפגיר ליה כריב"ש ע"מ מדעייתי ליה תלמוד בפתח משמע דהכי הלכתא כריב"ש

כדינ"ש ונם דנפר"נסו"מ דף ע"ד קתמר תלמודא מ"מ דרינ"ש
דכתי' כי יגעו תכשים יחויו ושקיל ושרי תלמודא תליבים מס'
דסלכתא כוותיה ומשום הכי פסק הרמנ"ם כוותיה •

באופן דהאי מלתא דרינ"ש נחלוקת היא שנויה ורבנן
פליגי עליה וס"ל דסיתר בחור חוא להרוג לרודף
אף שיכול להציל בחבר מחבריו ועכ"ז נאמר דבהאי פלוגתא
הוא דקמשלבי דוד ושלמה בנו עם יואב דדוד ושלמה הוו חזלי
בשתייהו דרבנן דס"ל דרודף יכולים להורגו אף שיכול להציל
בחבר מחבריו וא"כ חבנר הוא פעור ומותר להרוג את עשהאל
אף שסיה יכול להציל בחבר מחבריו וא"כ יואב שהרג את חבנר
על שהרג את עשהאל היא חייב מיתה ולכן מיתן דיינוחו דוד
ושלמה ליואב שחייב מיתה על הריגת חבנר חבל יואב ואבישי
אחיו הוא ס"ל פשטיה דרינ"ש דרודף אחר חברו להרגו ויכול
להציל בחבר מחבריו ולא הציל ה"ז ש"ד וחייב מיתה חבל אין
נ"ר מתיתין אחו חבל בוחל הדם יכול להורגו והיינו כשמת
הב"ח והכ"ג ומש"ל ולכן יואב הניחו לחבנר לחשפט לפני
הסנהדרין ונתווכח עמו והוכיח במיסור שחבנר היה יכול
להציל עצמו בחבר מחבריו של עשהאל דהשחל בדופן אמיתי
אבוין ליה בחבר מחבריו לא יכול ליה לבל הסנהדרין לא היו
יכולין להורגו לפי שאין נ"ר מתיתין אותו אלא בוחל הדם
אמא שיכול להורגו ואין לו דמים ויואב בוחל הדם דעשהאל הוה
זריז כי לא יכול לו ולכן הוצרך להטעותו בהרגותו בדמת
כיסף חבלת ובחר מיתת ליה והרגו ובדין עשה ומש"ל
כל זה בשם הכ"ג ומיעתו •

ומעתה הנא נבא לבאר הכתובים אשר יעדנו היינו
דכתיב ויפהו יואב אל חוך הצער לאמר דאתייה
חוך חוך הצער ממש שהגיעו למשפט לפני הסנהדרי ולא אבוקי
אוא דאתא מפירושא קמא שפי' הכא"ב שלא הגיעו למשפט
לפני הסנהדרין אלא שרו בינו לבינו דין הסנהדרין כמו ש
הסנהדרין שולין ודורשין להורג למה הרגת את פ' והוא
מציב טענותיו כן עשה עמו ולא הרגו פתאום וכמש"ל אלא
כמסקנת דברי הכ"ב שהגיעו למשפט לפני הסנהדרין ממש
ונתווכח עמו והוכיח במיסור שהיה יכול להציל עצמו בחבר
מחבריו של עשהאל והדר מפרש הא' קרא בעצמו דמש
שהגיעו לפני הסנהדרין ולא לחייבו מיתת נ"ר דהא קי"ל בזה
שאין נ"ר מתיתין אותו אלא לדבר אחו לבד דהיינו לחתווכח
עמו ולהוכיחו על פניו שהיה יכול להציל בא' מחבריו ולכן
הוצרך בשני וכמ"ש בגמרא על עסקי שני דהיינו של נעלך
שהוצרך להטעותו בחומר לו בדמת היאך חולנא והוא מדבר
מעית' שחולנא בשביל ואין יכול להורגו דאם לחתא בחתייב
מיתת נ"ר היו שלוחי נ"ר הורגי' אותו ולא היה צריך להטעותו
ולו ויכחו שם החומש וימת בדם עשהאל דהיינו לאחר שהוא
בעצמו הכהו אבל בטענה הזאת בדופן ה' כוונן ליה בלחר
מחבריו לא יכול ליה ואין יכולין להורגי נ"ר אלא הוא בעצמו
מעשה רבוא דם דעשהאל הוא ויאמע דוד מלחרי כן ויאחר
נקי חכמי ומלכתי מדמי לחבנר בן נר היינו לוא דלידידי אבל
ס"ל כשמת רבנן דפליגי על רינ"ש דאף שיכול להציל בחבר
מחבריו יכול להורגו וגם חלי הסנהדרין שבמלכתי אף ס"ל
דרינ"ש דאם יכול להציל בחבר מחבריו ולא הציל חייב מיתה
א"מ אין נ"ר מתיתין אותו וא"כ נקיים אנחנו מדמי חבנר
שלא מיתה ידיעו במעל הזה ולדידי חזי לי יחולו על ראש יואב
כי' משום דאנא ס"ל דחבנר פעור ומותר הוא בחריגת עשהאל
כאמור לאנשי ויואב ואבישי אחיו פרגו לחבנר על אשר המיתו
את עשהאל אחיהם ופי' הרד"ק דאבישי היה עם יואב כשהרגו
ונעכס עתו וכאלו הרגו ב"כ וס"ל דמה ענין הסכמה הזו ולפי

דרכינו א"ש דס"ק ואולב ואבישי אחיו הם הסכימו כדעת רינ"ש
דאם יכול להציל ולא הציל חייב מיתה ואף שאין נ"ר מתיתין
אותו מ"מ גואל הדם יכול להורגו ולפי' הם שהיו גואלי הדם
הסכימו להורגו ולא כן אנכי עמדי אלא בסברת רבנן דפליגי
על רינ"ש •

האף אמנם הגם שמצאנו מקום ישוב לדעתייהו
דרבנן הרא"ב והרא"ש והב"ח והכ"ב ומש"ל להא
דקשיא לן עליהו מקראי דכאן דבר זה הוא מחלוקת בהא
קמשלבי בפלוגתא דאחאי דוד ושלמה עם יואב מ"מ היכי
קיימי הרמב"ם והרא"ש והרא"ב ופסקי לה פסק כבן מסברת
דוד והלא קרא כתיב וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום
ובאמת כי היא קושי' חזקה גדולה אצלי ואולם לפי חומר המוגה
מוכרחים אנו לומר על נר הרחק דוד נוסיה לא הוה פשיקא
ליה מלתא ופשוקי הוה מפסק ליה אי הלכתא כדעת רינ"ש
וא"כ חבנר חייב ויואב פטור אז דילמא הלכתא כרבנן דפליגי
עליה וחבנר פטור ויואב חייב וקלת ראיה יש ולא איתא
דמפשט הוה פשיטא ליה לדוד דהלכתא כרבנן וחבנר פטור
ויואב חייב איך ולמה לא הרגו דוד ליואב כיון שהוא חייב
מיתה ואף שלא התרו בו ביואב ושוגב הוה וכמו שקדם מ"מ
הרי יש רשות למלך להרוג למי שהרג בלא התראה אז לשונא
שהרג בשגגה וכמ"ש הרמב"ם בספ"ב מה"מ ואף שאינו חלא
רשות ולא חובה מ"מ הי"ל להורגו למען דעת את העם כי לא
היתה מהמלך לפחיתת את חבנר לפי שהיו חוסדין אותו בזה
כמבואר בכתובים ואף שבנר הוציא מדבתם על ידי דבריה
אחרים שעשה מ"מ הא הוה עדיפא ליה אלא ודאי דלא פשיקא
ליה מלתא ומפני כן לא היה יכול להורגו דספק נפשות אחקל
אבן הניח הדבר בשלמה בחכמתו כי אולי הוא יכריע בחכמתו
לאסוקי שמעתא אלינא דחלכתא כרבנן ויפיינו ליואב מיתה
ונוח יותחק מ"ש לשלמה בחומרו אבר עשה לבני ארי בגלות
ישראל כו' שם נאמר ושאית בחכמתיך כו' דאית ליה לאוסולי
דמה צריך תבמה לזה הרי הוא יכול להמיתו בבזחתו ואין חכמ'
ואין תבונה • אמנם לפי דרכינו ה"ק ליה ועשית בחכמתיך
כי אים חכם אחה ויודע לחכריע אם הלכתא כרבנן ותחייבו
מיתה ולעולם אימא לך דאכתי הוה מספק ליה לדור הלכתא
מאי אמנם אין בדין הא קחזינן דחלמודא דתן קיהיב טעמא
לרינ"ש ובקיל וסרי אליבה כמש"ל משום הכי פסקו הרמב"ם
והראב"ד והרא"ש כוותיה זהו מה שסיגה דעתי בחלישה בזה
ואלן יהיב לן בדרא רבה ונאמא ביה מלתא ומש"עינים
ובדרך זו אלך דגם שלמה לא אפשטיה ליה הא מלתא ומה
שהיינו מיתה ליואב העקר משום דהו"ל מורד במלכות כי יואב
נטה אחרי אדוניה ומ"ש לו שלמה לבנייהו ובגב בו וקברתו
והסיריחי דמי חכם אשר שפך יואב מעלי ומעל ביח אבי והשיב
ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים
ממנו וארגם בחרב ואבי דוד לא ידע כו' אינא למי' דאחיה
במה הגר דאח"ל דהיה חייב מיתה יואב על הריגת חבנר הן
אמת ע"י מיתתו ע"ש דבורו יסר דמי חכם אשר שפך מעלי
ומעל ביח אבי דהא מי שנחתייב מיתה על שני דברים בהדי
קטלי לא קטלינן ליה דלא שייך שני מיתות אלא בא' ועלתה לו
והכי דייק קרא דקאמר והשיב ה' את דמו על ראשו כי אין לו
מובן שהרי לא נתן לחשבון מאת ה' דהא לאו מיתה בידי שמים
אלא בידי אדם ע"מ דהורו של שלמה • ואפי' דרכינו א"ש דה"ק
דאשתי שהקב"ה נגבל עליו עונות ראשונים הריגת חבנר
ומעשה והחלטים אנה לידו להיות מורד במלכות ולהתחייב
מיתה ולא אלהים הוא יודע לי דינא הכי להתחייב על הריגת
חבנר וישראל לא ידע הלכתא מאי והיינו דקאמר ואבי דוד לא
ידע דהיינו לומר שלא ידע הלכתא מאי הם חייב מיתה על

הריגת

הריגת חבנר אלא אולי הוא שמבלבלין הוכח על ידי חייב ?

ולכי דרכינו למרגו לבאר הכתובים שבאתרנו בלוסן אחר
דהיינו דקאמר דוד נקי אנכי ומלכתי מדמי חבנר
בן נר דהיינו לומר דאף שיש רשות למלך להרוג למי שהרג בלא
התראה אז בשונג מ"מ נקיים אנחנו ואינו יכול להרוג את יואב
על הריגת חבנר שהרי בחלוקת היא שנויה בין רינ"ש בין
רבנן על מי שיכול להציל בחבר מחבריו של רודף ולא הציל אם
יכול להורגו גואל הדם או לאו ואם כן יואב שהוא גואל הדם
דעשהאל שהיה יכול חבנר להציל עצמו בחבר מחבריו ולא
הציל וע"ז הוא שהרג ויואב לחבנר שפיקא הוי אם חייב מיתה
ויואב וספק נפשות אקל ש"ל דינו מסור לשמים אם חייב מיתה
דמין נו יחולו על ראש יואב כו' והיינו דקא אסיים בה ומפרש
דבריו ויואב ואבישי אחיו הרגו לחבנר על אשר המיתו את
עשהאל אחיהם דהיינו הם הסכימה דבתם להורגו כדע"ר"ש
שגואל הדם יכול להרוג למי שהיה יכול להציל בחבר מחבריו
ולא הציל ויש להם על מה לסמוך ואינו יכול לעשות בהם דין •

ובזה יובן מלי דכתי' ויאמר המלך אל עבדיו הלא תדעו
כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל ואנכי היום רך
ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני ישלם ה'
לעושה הרעה כרעתו דה"ק הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום
הזה לומר שחבנר הרג לעשהאל שלא כדין מ"מ לפי שהיה יכול
להציל עצמו בחבר מחבריו ולא הציל וכדין הרגו יואב אלא
חבנר הרגו גדול בחור הוא ויש לו על מה לסמוך והיינו ס"רבנן
ואנכי היום רך ומשוח מלך לומר דאף שהיו לי על מה לסמוך והיינו ס
בני צרויה קשים ממני בנם הם יש להם על מה לסמוך ש המקים לשון
הריגת רינ"ש דמי שהיה יכול להציל בחבר מחבריו ולא הציל
יבוא גואל הדם להורגו וא"כ אחשר שכדין עשו בהריגת חבנר
ואינו יכול לעשות בהם דין אלא זה הדין יודע אותו מלכו של
עולם כי הוא ידע להיכן הדין נוטה וז"ש ישלם ה' לעושה הרעה
כרעתו •

גם בזה יובן אותן אחר זה"ש ויקונן המלך אל חבנר
ויאמר הכמות נבל ימות חבנר ידיך לא אסורות
ורגלך לא לנחשתיים הוא בו כנפול לפני בני עולה נפלת
והוא לפי הקדמתינו משמייהו דרבנן הנ"ח והכ"ב ומש"ל
דחבנר היה יכול להציל עצמו בחבר מחבריו של עשהאל והרגו
אף שאין נ"ר מתיתין אותו מ"מ יכול גואל הדם להורגו ואינו
לא שלא יהא זה חמור מן הסורב בשבנה ולעיל יואב שהיה
גואל הדם הרגו לחבנר • עוד נקדים שכתב המש"ל בפ"ח מה"
פרוצה דין ע"ו דרוצח בשבנה אינו רשות לגואל הדם להורגו אם
נתחלף הרוצח והרגו לגואל הדם אינו נהרג עליו ע"כ. והיינו
דקאמר דוד הכמות נבל ימות חבנר לומר שכמו הרוצח בשבנה
בחייב מיתה ומצוה ביד גואל הדם להורגו ואין ואולי אם
נתחלף הרוצח והרג לגואל הדם נהרג דהא אלא ה חייב מיתה
ימות חבנר אלו היה מתחלף להורגו ליואב הא ודאי לא דאנחנו
מעשה דחבנר דאף שהיה יכול להציל בחבר מחבריו ולא הציל
ומ"מ היה יכול יואב להורגו שגואל הדם דעשהאל מ"מ
מ"ל כדין הדורג בשבנה וא"כ אם נתחלף חבנר והרגו ליואב
אין לו דמים וז"ש ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתיים
ובנבו והיה לך להתחלף על יואב ולהורגו ואין עליך דמים •

ובמסלה נעלה לבאר הכתובים האמורים בנופת
דעובדיה בשמואל ב' סימן ג' ויוסף עוד

לבנר לאחר אל עשהאל סור לך מאחרי למה אכה ארצה
ואיך אשא פני אל יואב אחיך וימאן לסור ויכהו חבנר בו' ויפל
שם וימת תחתיו ויהי כל הבא אל המקום אשר נפל שם עשהאל
וימת ויעמודו וירדפו יואב ואבישי אחרי חבנר בו' • וכאן הבן
שואל מהו למה דקאמר למה אכנה ארצה גם מ"ש ואיך אשא
פני אל יואב אחיך ראין כאן מקום לנשיאות פנים במקום
סכנה מחקר שכבר התיר בו ולא אבה לסור מאחריו גם מה
טעם הנאים לשם קמו עמדו • אמנם הכל יבא לכלל ישוב ע"פ
הקדמתינו לפי דרכם של הרבנים הנ"ח וכה"ג ומש"ל בדעת
הרמב"ם דכל מי שיכול להציל בחבר מחבריו של רודף והציל
בנפשו אין נ"ר מתיתין אותו אלא בוחל הדם אבל הוא שיכול
להורגו וה"ע דיואב שהרגו לחבנר על הריגת עשהאל אף שהיה
רודף משום שהיה יכול להציל עצמו בחבר מחבריו דהשחל
בדופן ה' כוין ליה בא' מחבריו לא יכול ליה ומרן לא הניחו
דרך זו מחמת קושיא דהיכי קרי ליה לחבנר בריק וס"ל דבהאי
אומרנא דבדופן ה' כוין ליה אלו אומרנא הוא וגם הי"מ כתב
דדילמא לתרמוי הוא דתתרמי ליה הכי וכמש"ל בזה יבואר
הכתובים בל נכון דבתחלה ה"ק חבנר לעשהאל למה אכנה
ארצה דהיינו אינו צריך להכותך ארצה דבא' מחבריך יבילנא
לך ואם כה אעשה להכותך ארצה אף שאין נ"ר מתיתין אותי
מ"מ בוחל הדם יכול הוא להמית ואיך אשא פני אל יואב אחיך
שהוא גואל הדם ויכול ודין הוא להמיתני וימאן לסור דאחבנר
אחבנר והוא אחריו אז חבנר לעצמו פן ואולי בעוריני
פומה ומדק ק להציל עצמו בחבר מחבריו תבנקהו הרגה
דעשהאל להמיתו ויכהו חבנר באחרי החנית אל החומש ותצא
החנית מאחריו ואל הים הנה לידו שלא בכונה וכיעת מדן
ו"מ ויפל שם וימת החתיו תחתיו • אמנם לפי דאות הדם
ירלה לעינים דבכונה עשה והיה יכול להציל בא' מחבריו ואיבה
מיתה אמנם אין נ"ר מתיתין אותו וכ"ם שאר העם אלא בוחל
הדם לבד הוא שיכול להורגו ולכן ויהי כל הבא אל המקום אשר
נפל שם עשהאל ויעמדו דהיינו לומר שלא רדפו אחרי
חבנר משום דאף אם היה יכול להציל עצמו בא' מחבריו מ"מ
אין שום אדם שיכול להמיתו אלא יואב ואבישי אחיו בוחל הדם
אם לבדם וירדפו יואב ואבישי אחרי חבנר שכן הדין נותן שבוחל
הדם יכולים להורגו לפי סברתם שהיה יכול להציל בא' מחבריו

ואנב עין הכתובים האמורים בענין וירדוף עשהאל אחרי
חבנר ולא נטה ללכת על ימין ועל השמאל מאחרי
חבנר ויפן חבנר אחריו ויאמר הנך אחתה זה עשהאל ואחר חבנר
ויאמר לו חבנר נטה לך על ימינך או על שמאלך ואחוז לך
מאחר מהנערים וקח לך את חליצתו ולא אבה עשהאל לסור
מאחריו ויוסף עוד חבנר לאמר אל עשהאל סור לך מאחרי
למה אכנה ארצה כו' והדבר צריך ביאור מאי הוי דקאמר
אחתה זה עשהאל ואמר חבנר אין מבין מה הרבון בו והוא
משולל הבנה גם למה אמר לו חבנר נטה לך על ימינך או
ולא עוד אלא אחזר בו ויוסף עוד חבנר לאמר אל עשהאל סור
לך מאחרי כי למה אוכה עוד פעם שנית כדבר הה"
ונם מופיע בה דבריה למה אכנה ארצה •

אנם פענין יובן בהקדים מ"ש הטור ח"מ סי' תכ"ח וז"ל
הרודף אחר חברו להורגו מצוה על כל הרואה
לוחו שיהרגנו כדי להציל הנרדף אפי' הוא קטן דהיינו
רודף וכתב הרמב"ם כיצד התרו בו אם יהרוג הרגו הרודף
אחריו אפי' היו מקבל אחריה כיון שעדיין הוא רודף
הוא נהרג ואחריה שאין צריך להתרות רק שיודיעוהו שהנרדף
ישראל עכ"ל והוא מן הגמרא בפרק בן סו"מ דע"ב אמר רב
פונא קטן הרודף נהן להצילו בנפשו קטנר רודף אין נרדף

אתרלה לא שנא גדול נ"ם קטן וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מה' רוצח
וכתב הב"ח עמ"ש הטור בשם הרמב"ם כיצד החרו בו כו' עי' הש
דה"ל החרלה בני רוקף לחו דלא צריך החרלה כלל קלת"ל
ה"ק לף על גב דבעלמא כל כמה דלא אחר ע"מ כן אני עושה
שלהרג עליו פטור הוא ממיתת ב"ד ואעפ"י שאמר יודע אני
שהוא כן פטור כדילפינן בפרק הו בודקין יומת עד שיחיר
עצמו למי זה אפ"ה בני רוקף אעפ"י שאינו מקבל עליו ה
ההתרלה הוא נהרג מיהו לכתחלה צריך להזהירו ולהתרות בו
שאם יהרוג את הנרקף יהרגוהו והוא רוקף אחריו כו' ועל זה
הוא שפתח רבינו הטור ובדלה שא"צ להתרות כו' דלישנא דר"ה
משמע פשוט דא"צ להתרות בו כלל מיהו צריך שיודיעוהו
שהנרקף הוא ישראל כדאיתא התם בברייתא רוקף שהיה רוקף
אחר חברו לאורגנו א"ל שישראל הוא וכן בריתא הוא כו' עכ"ל
מדאיתא התם בגמרא דרבי יוסי בדבי יאודה ס"ל דאחר אין
צריך התרלה עכ"ל

נמצינו לדברי הלשה מפלוקות בדבר דאיכא מ"ד דאחר
אין צריך התרלה ככל חייבי מיתות כ"ד ובדרוקף
קאמר בגמרא דא"צ התרלה וב"ח פליגי הרמב"ם ז"ל והטור
דהרמב"ם ס"ל דלאו למימרא דא"צ התרלה כלל אלא אין צריך
לקבל עליו התרלה לומר ע"מ כן אני עושה שלהרג עליו אבל
צריך להתרות בו שאם יהרוג והוא רוקף אחריו ואטור
ס"ל דא"צ להתרות בו רק שיודיעוהו שהנרקף הוא ישראל בזה
יראו הכתובים כמין חומר והוא שאנר עשה לו כל מיני ה
התרלות ורק אמים יצא ידי כולם בהתלה ויפ' אנר אחריו
ויאמר אתה זה עשהאל ואמר לכי הא לזלא כדאת דיני'
בסבר אין צריך התרלה ולזה רמז לו באומרו אתה זה עשהאל
דהיינו שאתה חבר ירא שאסור להרוג את הנפש וההורג נהרג
ואמר לכי ואחר אני עוד הוסיף ואחר לו נטה לך על ימינך
לו על שמאלך ואחזו לך אחר מהנערים יקח לך את חמינתו
דהיינו לומר שלא תהרוג שום אדם כי כולנו בני ישראל והיינו
כסברת הטור דס"ל דאין צריך להתרות ברוקף אלא שיודיעוהו
שהנרקף הוא ישראל ולא תבא עשהאל לסור מ' אחריו עוד לנאת
ידי סב' הרמב"ם דס"ל שצריך להתרות בו שאם יהרוג יהרגוהו
וז"ל ויוסף עוד אנר אנר סור לך מאחרי למה אכה לומר שאתה
חייב מיתה על זה ודי בהתרלה זו לרוקף לגיכא דכ"ע ואין
צריך לקבל עליו התרלה ועשאן לסור דהיינו שעדיין הוא רוקף
ולכן ויכו אנר אחרי החנית כו' ויצא שם ויומת תחתיו וכדין
הרבי אליעזר דכ"ע

תכנא לדינא דקי"ל הלכתא כריב"ם דרוקף אחר חברו
לאורגנו ויכול להציל את מאחריו ולא הציל הי"
ס"ר חייב מיתה וכמו שפסק הרמב"ם ולא אין כ"ד מיתין
אותו מ"מ חייב מיתה לשמים וכמ"ש ומרן בפ"ח מהלכות רוצח
ובדבריהם דדינן הכ"ח וכה"ג ומש"ל גוזל הדם יכול לאורגנו
ולהרב"ד והטור לא כ"ד מיתין אותו והיינו מעשה דאנר
ועשהאל להרב"ד והרא"ש ולהרבנים הנז' אלא מארן כתב
דגלא מקבלת דבנותן ה' כוין ליה אין כ"ד מיתין אותו מ"מ
עדיין אינו מוגל מעונש שמים וכולהו לא ס"ל כדעת הרא"ש
דאנר ה עצמו יכול להרוג לרוקף אלא שיכול להציל עצמו בלחוד
מאחריו וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דא"כ למאי בגמ' ובמדרש
ובירושלמי אלו מפני מה נענש לאנר והם אמרו טעמים
מטעמים שונים ולא אמרו מפני שהרג את עשהאל והיה יכול
להציל בלחוד מאחריו ולא מצאתי מענה לזה אלא דנעי דבנן
למיהב טעמא אלינא דדינן דפליגי עליה דריב"ם וס"ל דריחר
אמור הוא להציל בנפשו של רוקף אלא שיכול להציל את מאחריו
ואלא דקי"ל כוותיה דריב"ם מ"מ הם הבו לתת טעם לדעתייהו
דדינן דלדידהו לאנר היה פטור ומוקר בהריגת עשהאל ולכן

אזנרכו לומר טעמים אחרים ואף זה דוחק שנקיטו לדבנן
דמיהו דחקי ומוקמי לכפשייהו •

ואחרי החפוש מצאתי לאדם יפה מראה על הירושלמי
בפ"ק דפיאה סימן כ"ד ראיתא התם כמה טעמי
למה נהרג אנר שכתב שם להקשות כמו שהקשינו מהא שנו
דין סנהדרין והא דניאל לאנר דמשמע דאנר היה חייב
בדמו של עשהאל והיכי יתבי דבנן טעמי אחריני וכתב ואפילו
תימא דלית הלכתא כריב"ם מ"מ חייב בדיני שמים מיתה הוא
וכמו שפסקו הרמב"ם והסמ"ג עכ"ד • נראה שדעתו דף
אלינא דבנן דפליגי על ריב"ם ס"ל דחייב בדיני שמים ודר"מ
במז"ל והסמ"ג פסקו כבנן וזה מן התימה שהרי רש"י בפרק
דמ"ד נ"ו כתב להדייא דבנן דפליגי על ריב"ם ס"ל דהיתר
גמור הוא ודבריו מוכרחים מן הגמרא דקאמר כיונא בר רב"
לא חניא משום דאין לב"ד שאינו חייב גמור אומר אומר
והתוא תנא היינו דבנן דפליגי על ריב"ם דס"ל דמותר גמור
הוא וכמ"ל ומימה נעים נמי דהרמב"ם וסמ"ג לא פסקו כבנן
אלא כריב"ם וגם מר"ן ס"ל נדעת הרמב"ם שפסק כריב"ם וכמו
שהבאנו דבריו לעיל וגם הסמ"ג כתב כלשון הרמב"ם דפר"ח
מ"ה רוצח ממש בלחוץ קס"ד וא"כ הא קשיא עוכא על הי"מ
שלא די שדבריו סותרין דברי רש"י ומרן אלא שגם דבריו סותרין
דברי הגמרא •

אך ראה זה מצאתי לאדם ז"ל ניפה תואר על ויקרא
דבה כ"ו שהבא שם במדרש כלשון הירושלמי ששם
אלא לשונו וכתב ואפי' חימא דאין לחלק בין נרדף לאחר אלא
כפשוטו אלא ונפיק מינה דאין לחלק בין נרדף לאחר אלא
דיום שזה דם יכול להציל בלחוד מאחריו ולא הציל נהרג עליו
שהרי אנר נרדף הוא ואפ"ה נאמר עליו דין זה ואף דלדעת
הרמב"ם כפי דעת מרן בי' השמועה הוא נאמרא אחרינא וכפי
אותו הפי' לא קשיא על הרא"ש מדברי הגמרא מ"מ מלתא
דפשיטא היא והרמב"ם לא פליג על הרא"ב והרא"ש בזה
מלא לחלק בין נרדף לאחר כיון שלא מצינו שמחלקו בזה וא"כ
ק"ש על הרא"ש אלא דכ"ע כיון שמצינו להרא"ב והרא"ש
מסוגייא דגמרא מוכח דאין לחלק בין נרדף לאחר ולא מצינו
מי שחולק עליהם בזה •

ואנכי חזנתי דרכי להלין בעד הרא"ש והוא ע"פ מ"ש
הכה"ב ע"ד הרא"ש וז"ל ואחיה שמכת הסנהדרין
הדברים נכונים דבנרדף עצמו שהוא כהול להציל עצמו מן
המיתה אינו יכול לדקדק אם יכול להציל בלחוד מאחריו אבל
בדם אחר שגא להציל הנרדף מידו של רוצח שאינו כ"כ בהול
יש לו להצילו בלחוד מאחריו אם יכול עכ"ל • וכפ"ז איכא למי
דאף דיש לחלק בין נרדף לאחר מ"מ שאני אנר דבדוקן ה"
אכון ליה ולא היה בהול שהרי אדרבא כוונו כוין דעתיה ל
למקטלים מכת מות שיש בה כדי להמית במקום שמתה וכבר
אלויין וכיון דדק דק אדק היטב ליכא למימר ביה דמתוך שהוא
בהול אינו יכול לדקדק אם יכול להציל בלחוד מאחריו שהרי
מיירי רייק קוא לאיזך ביסא • ולפ"ז נ"ל דמ"ש לעיל על מס
שטען הי"ל להצילו בלחוד מאחריו והשיבו לו לא הוה יכול להי
ד"ל דכיון שהוא נרדף אינו יכול לדקדק אם יכול להציל בלחוד
מאחריו ע"ז ספיר קטמין יוחפ"ה בדוקן ה' כיון ליה בלחוד
מאחריו לא יכול ליה דהיינו לומר דהא בגרדא במיר ודיק והיכי
פליגן למימר שאינו יכול לדקדק לגבי שהוא נרדף ובהול •

אבנם אי קשיא הא קשיא לי טובא ע"ד הרא"ש מהא
דנרסינן בפר' בן ס' מ' דע"ד מאי טעמא דריב"ש
דכתיב וכי יגנו אנשים ונגפו אשה הרה כו' וא"ר אלעזר במנות
שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב ואם אסון יהיה נפש תחת נפש
ואמ"ה אמר רחמנא ולא יהיה אסון ענוש יענש אי אמרת
בשלמא יכול להציל בלחוד מאחריו לא נתן להצילו בנפשו היינו
דמשכחת לה בגון שיכול להציל בלחוד מאחריו אלא אי אמרת
יכול להציל בלחוד מאחריו נמי נתן להצילו בנפשו היכי משכחת
לה דיענש דילמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה לא
שנא ע"כ • ופרש"י וז"ל במות שבמיתה שהוא מתכוין להרוג
את חברו והכה את האשה • דכתיב ואם אסון יהיה ואי לא
מתכוין להרוג דשוגג הוא אמאי מתקטיל אלא לאו ש"מ ב
מתכוין ואסתם רוצח נתן להצילו בנפשו מדאמרינן לעיל וזה
רוצח היה שהיה מתכוין ואמ"ה כתוב דאם לא יהיה אסון שאין
בלן חייב מיתה אנוש יענש דמי ולדות • אי אמרת בשלמא
כו' כגון שיכול הרוצח להציל בלחוד מאחריו דהוא לא נתן
להורגו הלכך אין כאן מיתה ויענש • אלא אי אמרת כו' אמאי
יענש הא רוצח הוא ונתן להצילו בנפשו • דילמא שאני הכא
להכי משלם ואף על גב דאיכא צד מיתה משום דמיתה לזה
ותשלומין לזה מיתה והתשלומין אינן באים לו ע"י אדם אחד
שהמיתה באה לו ע"י תברו שהיה מריב עמו והתשלומין בעל
אחר שהוא דעלמא הוא הלכך לא מפטר מתשלומי דהאי
משום חייוב דמחייב מיתה אחיך • לא שנא אם היה כאן
חייוב מיתה אין אנוש להתחייב תשלומין כגון שהמיתה באה
עליו בשביל בעל התשלומין בין שבאה עליו בשביל אדם אחר
פטור עכ"ל • ואם כדברי הרא"ש דנרדף עצמו אף שיכול להציל
עצמו בלחוד מאחריו נתן להציל בנפשו של רוצח אלא אי
דהיכי משכחת לה דיענש בדמי ולדות והא חייב מיתה לזה
הנרדף ואין מיתה ותשלומין באין כאחד אלא ודאי מוכרח
מן הגמר' דאף בנרדף עצמו אם יכול להציל עצמו בלחוד מאחריו
ולא הציל נהרג עליו אבל דברי הרא"ש ודבריו מוזהים • ועוד
אלא בפירושא אתמר בדברי רש"י בסוגייא הכא אהא דריב"ש
וז"ל ויכול הנרדף להציל עצמו בלחוד מאחריו של רוצח ולא הציל
אלא הרגו נהרג עליו אבל דברי הרא"ש נאמרו ע"ד רש"י בפי'
בפירוש ולא עוד אלא שדברי הרא"ש נאמרו ע"ד רש"י בפי'
החומש ואיך כתב מלתא דלא ס"ל לדידיה וע"ש?

דרוש

למעלת אהבת המקום לישראל

איתא במאמר אחר לר"ל אהוב בספר דת
ודין ברשת ויצא וז"ל ואוהב את יעקב
ואת עשו שנאתי אמר עשו לפני הקב"ה
אמאי אהבת את יעקב דהרי נשא שתי אחיות וא"ת אני ברמתי
לו א"כ נשה תפתירני בגל סוכה •

חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה • שבי
נברא העולם כל במה דאבירה ב
ניה אלי ספרא דאנרתא ואגורתא
שבל ארץ יסוד • נראית מאמר לו ראה ויסברה פל"ה הורה
פל"ה לשובב פל"ה בדר"ה אל עם ועם כלשונו תהוה בונל"ל •
דמימה ודבר ל"ם קשות כאורה איש ימצאנו מדה כנגד מדה
ודשיבוהו הטם תשובה בגידה • דלא לשתנו ממנהגא דהי
שבוגה • אקשה אי ספרא לא סייעתא נראה דא • אה שבגלא
הקב"ה

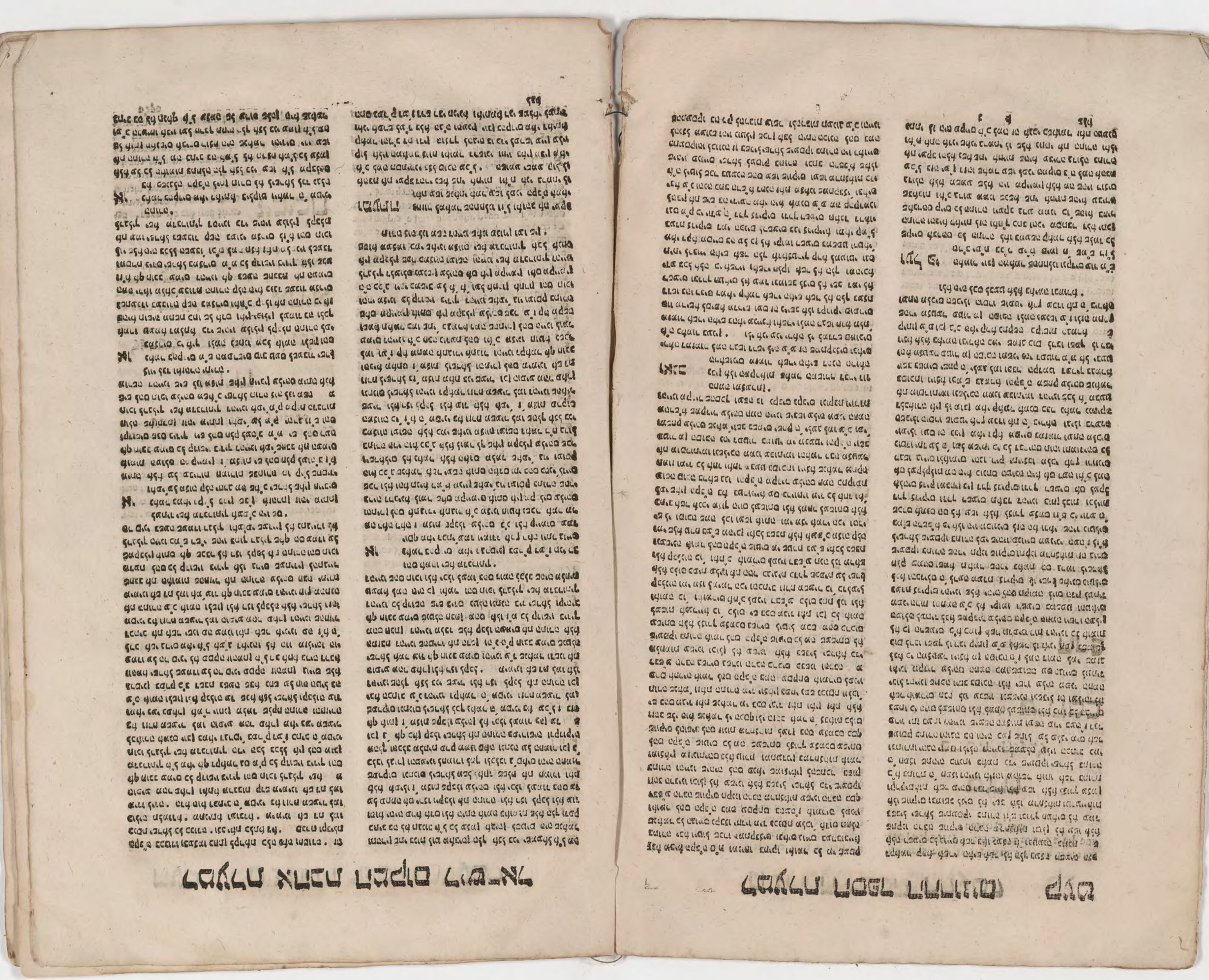

שלא נתן לנו לא החורה לא תשחיתני בעל סיכה בחמור אלי מנוח קנה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ונעקב אין אתה אומר כן אתמהא •

דרוש

למעלת היסורים

במדרש ב"ר פ' נ"ב דפרשת מקץ אמר ר' אלכסנדרי אין לך אדם בלא יסורי' אשריו לאדם שיסורין באין עליו שנאמר ותאורחך תלמדנו עכ"ל •

פתח בחשרי אקנירי • ובקיבל עליה יסורי • ובעל לכפורי • לעבורי • מי יחיים הילא • כך קויר ורמי בעריסיה דקא דייש אמצר • ותקיף ליה יצרי"ה • שנשתנו עליו סדרי • לעיין באיליה דעביר ליה מסתורית"ל לבולהו אסתיר"י • דק ואסכח יש בהם משום ריחו"ם לה כיעו"ר מן אדר"י • שורש שורה • תחייב לבעור"י • ובעו לאחדורי • ואי לאו נר הכי הוא ולא מידי חסריה • אלי חביל בדלא חביל בדלא חביל אבל אשיירי הוא היה משיירי ליקוש וליקרי • וכי חזינא נורבא מרבנן דשלים מסכתיה הא לאגמורי • והאלהים יבקש את נרדף כאשר ירדף הקורא • יסורין של אהבה הוו לאוהביו ולגומרי • קב"ה חבב ביקריה • אלמוד ערוך הוא לקדושים אשר בארץ המה ואדירי • זיל קרי • ביר"ב בספ"ק דברכות אמר רבא אמ"ר הונא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ופשפש במעשיו ומצא יעשה תשובה שנאמר ונשובה עד ה' פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה שנאמ' אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורחך תלמדנו אלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח עכ"ל והנה המאמר הזה כולו מקשה ראשונה במ"ש פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה והיאך בחקשה ראשונה דחיפוש מחיפוש ואינגלס עינוי מינה רב פשע עון נ"ח ששקול כנגד כולם ואז אל ליבא דקאמר יתלה בל"ת ול"ק יפשפש בעון ל"ת כדנקט בריאל יפשפש במעשיו ועוד במה שהביא ראיה לזה מפסוק אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורחך תלמדנו ובי"ר פ"ח דאדליף לה למדנו שבשביל היסורין בריך הקדש לבא לידי ת"ח דאדליף לה מדיוקא דשמעינה מן הדא דקאמר רבי יוחנן החס כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הב"ה מביא עליו יסורי מכוערין ועוכרין לגופו שנאמר נאלמתי דומיה החשיתי מטוב ובאבי נעכר ואין טוב אלא תורה כו' דהוא מקרא מפורש ואיתימא דהאי קרא עדיף ליה אל"כ תיקשי לך לאפכא דר"י אמאי לא במר לשמעתיה מסכת מקרא ראשרי הגבר ותו א"ל בא"ש אלא מצא בידוע יסורין של אהבה הן דמשמע דמי שעוסק בתורה יסורין באין עליו ואמר ר"ל כל העוסק בתורה ישראל בדילין הימנו שנאמר ובני רשע יבביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר ולחומי רשע אל ר"י הא אפי' חיבוקות של בית רבן יודעי לאותו שנאמר ואמר אם שמע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה כו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך לכן נלע"ד לומר מלתא דשויא לבולהו פירכי ואדא מתרצא מבירתה והוא דמאי דקאמר יתלה בב"ת לאו למיתרא בעון

ב"ת דהא האי בנדרא כבר בקב ולא מצא בידו עון אשר חטא ואף ב"ת אלא ה"ק דאף שא"ל לו לעסוק בתורה מ"מ יתלה בב"ת לידע מה הן יסורין הללו אם הן יסורין של אהבה או לא והיינו ע"י שיעסוק בתורה אף דא"ל ליה ואהא לא מצי לאתויי ראיה מקרא דש אתי דומיה החשתי מטוב וכאבי נעכר בדקא"ר"י דהא התם מיירי במי שאפשר לו לעסוק ואינו עוסק כדקא"ר"י אמנם שפיר מייתי ראיה מקרא דאשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורחך תלמדנו והיינו כדפרש"י שבשביל היסורין צריך אדם לבא לידי ת"ח והיינו דאמר אם רואה שעסק בתורה ועדיין יסורין באין עליו אז בידוע שיסורין של אהבה הן דהא ריסורין בדילין הימנו דוקא יסורין שאינן של אהבה אבל יסורין של אהבה הן בלא עון אלא הקב"ה מיסרו בעה"ז בלא אם עון כדי לרבות שכרו וכדפרש"י ועפ"ז יומתק מאי דקאמר יתלה בב"ת ול"ק יפשפש בב"ת אלא היינו לומר יתלה הדבר בב"ת לידע מה מין יסורים הללו אם הם יסורין של אהבה והיינו דאם בדילין הם ממנו ע"י התורה אז ודאי על חטא הם בא ן והוא לא ידע ואם ונעלם ממנו אבל אם עדיין הם באין עליו בידוע שהם יסורין של אהבה •

נמצינו למדין דמי שעוסק בתורה יסורין בדילין הימנו כמו שנאמר ויאמר אם שמע תשמע לקול ה' אלהיך כו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך אמנם ה"ר יסורין באים של אהבה אבל יסורין של אהבה הן באין אף על מי שעוסק בתורה בלא אם עון כדי להרבות שכרו לעה"נ •

ועל פי זה יתבאר מאמר מ"ר ל"ז ל כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך ואם אשים כי אני ה' רופאיך והדבר מבואר שנתקבו דברין דקאמר קרא לא אשים רפואה למה ולזה הוצרכו לומר ואם אשים ועדיין הדבר צריך ביאור כי למה ישים עד שיצטריך לרפואה ובלא כיון דמן הדין לא צריך שיבא אמנם ע"פ מה שהקדמנו הדבר מבואר דה"ק ואם אשים והיינו אם אתה רואה לעמים אני משים אף שאתה עוסק בתורה הלא תדע כי הן הנה יסורין של אהבה ואחרבא הם רפואה לאדם להרבות שכרו לעה"נ וז"ש כי אני ה' רופאיך והיינו המבה בעצמה היא רפואה •

והנה הראשונים הקשו אהא דכל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו מהא דאיתא החם בפר"ק דברכות תניא רשב"י אומר ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולם לא נתנם אלא ע"י יסורין וזה מניהו התורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורחך תלמדנו וכתב הר"ב אהבת עולם דק"ל לישב זה הדבר ברור כדי להשיב החכמה והתורה קודם שישיב אותה צריך האדם להיות לו יסורים פת במלח תאכל וכיוצא להשיב אותה אבל אחר שהשיבה הוא זוכה מיסורין בדילין הימנו וזהו דייוק לשון בדילין הימנו ול"ק אין באין עליו לרמוז שכבר בא אלא זוכה שבדילין הימנו עכ"ל •

ועפי"ז נבין אבן אורחין מאי דתנן בא"ר דרכה של תורה פת במלח תאכל כו' ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך וכל המפרשים עמדו ע"ז ודייקי ליבא יתירה דמתני' דאם אתה עושה כן דהא ודאי בהא סלקינן ובהא נתתינן מאי שעושה כן מיירי אכן ע"פ האמור יבא מדוקדק היטב דבתחלה ה"ק כך היא דרכה של תורה דהיינו מי שרוצה להשיבה צריך לקבל עליו יסורין פת במלח כו' והיינו

קודם

קודם שתשיב אבל אחר לאחר מעשה יסורין בדילין הימנו וז"ש ואם אתה עושה כן היינו לכשאתה עושה כן אז אשריך בעה"ז ויסורין בדילין הימנו •

ובדרך זה אלך לבאר מאמר שהתחלנו ר"ר אלכסנדרי אין לך אדם בלא יסורין אשרי לאדם שיסורין באין עליו שנאמר ותאורחך תלמדנו עכ"ל • השומע ישמע מאמר פתוח מאמר סתום לאו ריעיא סיפיה דבריאשא קאמר אין לך אדם בלא יסורין והיינו כי זה כל האדם לבולהו אית להו פרכא יסורי המפרכין וכיים באשרי אשרי לאדם שיסורין באין עליו דמשמע דלאו כ"ע דינא במירי שמדוגין ביסורין כי אם הצדיקים אשר הקב"ה קורא דק ומשבחא בהו ויהיו מאשרי ב באשרי ועוד זאת דמר דרש ליה מסיפיה דקרא ותאורחך תלמדנו וזה מן התימה דבר זה מתורחך אנו למדין אותו אחמהא דמאי משמע מהכא תיפוק ליה מריאשא מקרא אלא דבר הכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ועוד מאי האי ליאנא דנקט שיסורין באין עליו הי"ל שיש לו יסורין •

אמנם עפ"י הקדמתינו יע"ן דה"ק אל"ר אלכסנדרי אין לך אדם בלא יסורין כלומר שאף העוסק בתורה שיסורין בדילין הימנו מ"מ עכ"פ בתחלה צריך לקבל עליו יסורין כדי שיזכה לתורה אמנם אשריו לאדם שיסורין באין עליו והיינו שלעולם הן משמשין ובאין עליו ואף לאחר שעסק בתורה מין בדילין אלא כוראי הם יסורין של אהבה וכדאמרינן בגמרא אלה ולא מצא בידוע שהם יסורין של אהבה ולזה חביל דאיה ממאי דכתיב אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורחך תלמדנו והיינו אשרי לאדם שבאין עליו יסורין עם התורה ודייק לה מדכתיב ומתורחך ובאין כאחד דא"ל כדדרים רשב"י שהתורה נתנה ע"י יסורין הו"ל לומר מתורחך תלמדנו בלא ואל"ו לומר תיסרנו יה כדי שע"י יזכה לתורחך וא"כ אמאי דמייתי סיפיה דקרא ומתורחך תלמדנו משום דעקר הדיוק מסיפיה מדרש ולא מרישיה •

אן יתמר באופן אחר בהקדים מאי דאיתא בילקוט חדש ערך חולי ויסורין סימן ל"ו וז"ל א"ר בונא אין אדם בעולם בלא יסורין חוטא בעינו אינו יכול ליתן בשינו אינו יכול ליתן יגע בתורה אינו יתן עכ"ל • נזה יבא ע"כ דהנה מציו שני מיני יסורין א' שהקב"ה מביאם על האדם כגון חוטא בעינו ועינו ואינו יכול ליתן והב' שהאדם מביאם ע"ע כגון יגיע בתורה ואינו יתן והיינו דקאמר אין לך אדם בלא יסורין דהיינו כי לא ימלט האדם מאחת מהנה שני מיני היסורין הללו ואם אין לזה יש לזה וכדקאמר רב בזנוא אחר עוד אשריו לאדם שיסורין באין עליו דהיינו שגם מי שיש לו אותם היסורי' שבאים עליו מאת ה' גם הוא מאושר ולא אימא דוקא אותם שהוא מביאם ע"ע כמו שעוסק בתורה הוא מאושר אלא שניהם כאחד עושים ולזה מביא ראיה מדכתיב אשרי הגבר אשר תיסרנו יה אלו יסורין שהקב"ה מיסר אותו ומתורחך תלמדנו אלו יסורין שהאדם מביאם ע"ע ע"י עסק התורה ושונים השנים הזה אל זה ודייק לה מדכתיב ומתורחך תלמדנו בוא"ו למידרש האי וא"ו כוא"ו אחיו ואמו בלשון אם דאם כוונת הכתוב לומר אשר תיסרנו יה ע"י שמתורחך תלמדנו דהיינו יסורין של תורה לשתוק ולא לכתוב וא"ו אלא ודאי אם אם קאני דהיינו דמייתי ב"ה מסיפיה דקרא משום דעקר הילפותא מסיפיה מדרש מוא"ו דומתורחך תלמדנו •

ועפי"ז יתבאר מאמר אחר דאיתא במדרש אהלים שבטך אלו היסורין ומשענתך זו תורה יפול בלא יסורין

ת"ל לך טוב יכול נעה"ז ת"ל ושבתי בבית ה' עכ"ל • והנה המאמר הזה כל העובר עליו יום ויום ויבוק דמהי קאמר יכול בלא יסורין והלא כבר נאמר שבטך אלו יסורין גם במ"ש יכול בעה"ז דהא ודאי האמת כן הוא דהיסורים הם בעולם הזה טובים ומאן דאית ליה כה"ג לעלמא דאתי לאו מעליותא הוא אמנם עפ"י האמור ל"ש דה"ק יכול בלא יסורין משום דהוא ס"ר דמ"ש שבטך אלו היסורי היינו יסורי תורה והיינו דסמיך ליה ומשענתך זו תורה אבל לעולם בלא יסורין אחרים אל"ע יכול בעולם הזה דהיינו שאת תאמר אלו יסורין שאינם של אהבה כדי לכפר עונותיו שעשה בעולם הזה ולא כדי להרבות שכרו לעולם הבא שהן יסורים של אהבה ת"ל ושבתי בבית ה' דהיינו כדי לזכות לחיי עה"ב ודוק •

ומזה נבא לבאר כמה כתובים הנאמרים בפרשת לך לך אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד ויאמר אברם ה' אלהים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי כו' לא ירשך זה כו' ויוצא אותו החוצה כו' והאמין בה' ויחשבה לו צדקה כו' ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה כו' ואנכי פרוחה חזות קשה בכתובים האמורים ראשונה במ"ש א"ל מה תתן לי ומה זו אלא והלא כבר נאמר שכרך הרבה מאד ואם נאמר שכל מה שנותן לו את הכל יקח אליעזר ואין לו בן ליורשו והלא כבר אמר אמר לו לעה"ב ולא עוד אלא שבא עליו בדברות שניות ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי והוא הדבר אשר דבר כדבר הראשון וכבר אמרתי אחורה ועוד במה שנאמר ויחשבה לו צדקה מה ענין מעשה הצדקה לצאת בזאת ורש"י ז"ל פירש שהקב"ה חשבה לאברהם לזכות ונצדקה על האמונה שהאמין בו ודא עקא דאמרי רבותיה דאברהם צריך באמונתו ומלתא זערתי היא בעיני ועוד זאת היתה יתירה זוהי שקשה באשר יאמר אל אדם בדבר אחרים במה אדע כי אירשנה והלא אמירתו לבנוה כמסירתו לגייוה ומאמרו של הקב"ה מעשה ולא נצרכו למופת ולאות המנס הכל יבא לכלל ישוב עם מה שנקרים עוד מ"ש הרב בעל עין יעקב לחקור בענין יסורין של אהבה ד

דאיך באים יסורים לאשר לא חטא כלל והשיב ליה שיסורין הבאים על צדיק כזה הם מחיוב מערכתו וכמו שהקב"ה משרד המערכה פעמים רבות בשביל הצדיקים כן היה יכול לעשות לצדיק הזה אבל אינו רוצה לשרד בשביל זה להרבות שכרו מאהבה כו' ונוכל לומר שהקב"ה מביאם על עליו יסורין הללו במי שיש בידו למחות ואינו מוחה כו' עוד הקשה דברי רש"י אהדדי שבתחלה פי' יסורין של אהבה בלא שום עון ואח"כ כתב עמ"ש בגמרא בענין בנים אי הוו יסורין של אהבה ומחלק דלא הוו ליה כלל אינם יסורין של אהבה דהוו ליה ומתו הוו יסורין של אהבה וכתב רש"י בענין דהוו ליה ומתו הוו יסורין של אהבה שהאבילות מכפרת עומתיו זה יורה שבא חטא הן באין ולזה אי' כי מי שהיו לו בנים ומתו שכל שני מיני יסורין הא' האבינו ונער לרחוק במיחתם בשני שהולך עדירי ואם אולי יש לו עון אלו עונות נזדון הם מכופרים ברוב צערו ואבילותו על המיתה בלבד ואל זה כוון רש"י בלומרו שהאבילות מכפרת עונותיו ועדיין נשאר לו הנער הב' שהולך עדירי וזה נחשב לו ליסורין של אהבה כיון שכבר הוליד כדמותו אבל מי שלא היו לו בנים כלל יש לו נער גדול א' ואין מקום לכפות לו אם יסורין של אהבה שהרי אחדם נצרא להוליד כדמותו ומי שלא זכה ליה אינו אהוב מהשי"ת כ"כ ודי לו שיהא הנער הגדול הזה לפרעון כל עונותיו בזדון עכ"ל • ועפ"ז יבואו הכתובים ע"ל

ולא קבל לאברהם שלא הדפה מאחר דהיינו יותר מתה שיש
לך זכות יש לך שכר ועל זה אמר המקום תמה דמהיכן יבא לו זה
השכר הלא דאלו ע׳ יסורין של אהבה שלשים בתוך על הגוף
כדי להרבות שכרו ודע חיים בנפשיה דלא הו׳ל יסורין של
אהבה דאלו משום בני הא לא הוו ליה כלל ואל׳כ אינם יסורין
של אהבה וכמ״ש בגמרא ואל זה כוון באומרו ויאמר ה׳ אלהים
מה תתן לי ומהיכן הנה זה בא לי זה השכר, הרבה מאד לי
משום בני ואלכי הולך ערירי ובן משק ביתי כו׳ ומזה היסורין
אני זופה לזה לזה חזר ואמר ויהי כאשיב תשובה נגחת ויאמר
אברהם הן לי לא נתת זרע דהיינו בשלמא אי הוו לי בני ומיתו
יסורי׳ של אהבה תמנם נתמת הא לא הוו לי כלל והנה בן ביתי
יורש לותי ומי שלא זכה להוליד כדמותו אין זה יסורין של
אהבה והנה דבר ה׳ אליו לא ירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך
הוא ירשך ויוצא אותו החוצה דהיינו שבדר המערבות וכמ״ש
רז״ל מאלי רבחיך דקאי דוק בשורה מהדרכא ומוקמינא ליה
במערב ועל זה אמר והאמין בה׳ ויחשבה לו צדקה דהיינו שמה
שהקב״ה שדד המערבה בשבילו למען אשר יצה אם בניו ואת
ביתו אחריו ושמרו דרך ה׳ לעשות צדקה וכיון שהיה מוחה
בחכמי ביתו לכן היה ראוי שיהיה המערבה בשבילו וכמ״ש הרב
בעל עין יעקב ויאמר אליו אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור
כשדים לתת לך הארץ הזאת לרשתה ויאמר ה׳ אלהים בעת
לא ע״כ אי הירשנה דהיינו הלא קי״ל ב׳ מתנות שובות נתן הקב״ה
לישראל ואחר מנייהו ארץ ישראל וא״כ בחיזק יסורין אדע כי
אירשנה ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת כו׳ ויהי השמש
לבא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשיכה גדולה נופלת
עליו דהיינו רמז על שעבוד מלכיות ויאמר לאברם ידוע תדע
כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם כו׳ ורור רביעי ישובו הנה
דהיינו על ידי שעבוד מלכיות הם זוכים בארץ ישראל ורוק •

נחזור למאמרינו ונאמר בתוכן אחר ואחלק ואלא
נקרים לבאר מ״ש הנביא ישעיה סימן מ״ג אחרי
ה׳ אלהיכם תהלכו כל אשר במלכות ״ ורב טוב לבית
ישראל אשר בתלם כרחמיו וכרוב חסדיו והקודמי מבואר בו
בכפליה לרב דיה דבריאה קאמר חסדי ה׳ אזכיר תהלות ה׳
כו׳ ושלה עליו אבתוב ורב טוב לבית ישראל אשר במלם כו׳
ואמנם דאיירי הא ביחיד והא בצבור ומאי ניהו והלא לבאורם
משמע דבריאה הוא אשר דבר בצר כל ישראל ומלאה אותה
בצבור ולא ביחיד ומאלי פלגיהו לתרי״ם ורב טוב לבית ישראל
אין לו מובן לכאורה גם כל אשר במלנו ה׳ הכל לדבריי מאלי
גם בריאה רבה הכל ובסיעתא דאל״ל בחר רובא ורב טוב כו׳ ועוד
דבריאה נוסף התחיל בלשון יחיד חסדי ה׳ אזכיר ובה היה
אפשר כבל כל אשר גמלנו ה׳ בלשון רבים גם למה בדברות
האחרונות נאמר בהם כי טוב ורב טוב ובדברות הראשונות לא
נאמר בהם כי טוב לאמר חסדים עודים גם בסיפא ק״מ אשר
בתלם נחסר ורחמים מה שלא נאמר כן בראשונה • אמנם
יאמר בדרך פשוטה והוא כשנעמוד בחקירה לחת קלה ומלחת
ופשיטא היא כי הארם יראה לעצמו כי בשנאים עליו יסורין
חושב בדעתו כי לרעתו באו עליו ואחר ומיאר ונער מתחולל
בונה ובוהה בגם והוא נענה כי בדל הכאב מרוב ימים של נערי
ולילות עמל לכן בחמת הכל הוא לטובתו של אדם שבאי עלי
יסורין לכפר עוונותיו לתתם בעצב ולכלות חטאת וכל מה שיסיף
מכאוב ונקה הלים מעון כל בעצמו אשר עשה לא יזכרו ולא
יפקדו ולא יעלו על לב לעולם ומאו שכחו״ל אין חחולה עומד
מחוליו עד שמוחלין לו כל עוונותיו נמצא שהיסורין הבאים
על אדם ס״ל עוונותו וא״כ כשהחולה עומד מחוליו נעשו לו
שתי עובות אחת היא הטובה מעין הרעה שבאה עליו משום

דהוציא לה כפרה ע״כ עוונותיו והשאית שנתרפא מחוליו וירבה
זרע אחריך ימים ושנים של חיים ולפרוש הפנים ידבו זכיותיו
ולפי דעתי כי זהו פי׳ נרכה הנופל שהקנו רז״ל הבוחל לחייבי
עונות ויש נרקדק דהיכי קאמר הנופל לחייבים עונות והלא
כל האומר הקב״ה ותרך יותרו בני מעונה אלא אחריך לפיה
ובני דיליה • ועל פי דרכינו הדבר מבואר שהחייב ותוכח
הקב״ה עושה לו עונה כדת וכסדרה שנמצא עליו יסורי בתחלה
למדק עונותיו ואח״כ מגילו מן היסורים ישמרהו וחייבהו ובכן
עושה לו תיקונות תחת שחוחא לו עונותיו ויזכה לחיי העה״ב
ובם לחיי העה״ז חיי יחיה ע״י שנתן לו רפואה וזהו שאפיים
בברכה שמלני כל עוד דהיינו לומר שכל מה שעבר עליו הוא
כולו עוד שלם היסורין שבאו עליו אלהים חנם לטובה למדק
עונותיו • גם הודעה זאת שנשבעים יסורים על אדם שרוח
הבריות נותן היאמנו הכל להגיון ויאמינו ונפרע לא הנא אדם
חשוב ברבים נריכים לה לא הכל מנעתרים בצארו ובשעול מן
היסורין לא כל העולם שמחים והרי הם מקיבלים עונה מאתו
יתברך אך אמנם לבעלי שמעתרים בצרו מ״מ אין נרתם
נרה כ״כ לבני שאינו דומם מי שלוקה בעצמו לא הרואה הומם

ובזה נבא לבישור הכתוב כי הנביא מדבר כלבי אדם
חשוב בדורו שבאו עליו יסורין ובגדול מהם שלא
בעונותם מדוגה מדה טובה פרוס״ה בא״כ החיים הנאים לו והנאים
לעולם וא״ם הנביא חסדי ה׳ אזכיר תהלות ה׳ כעל כל אשר
גמלנו ה׳ דהיינו לומר לי נאה לברך ולהלל לשמו יתברך מזכיר
חסדי המקום שהחייבי וקיימני והגילני מן היסורין וגמלני כל
עוב לי ולאחרים הבריכים לי ל״ם כעל כל אשר גמלנו ה׳ בלשון
רבים לומר שהיה הגמול עוב לי ולאחרים וקרובים כל לרבוי
שלא הרעה שהביא עליו היה בעבה בזה הוא לא מדה טובה
שרוה מכפרו עונותי ולזכה לחיי עה״ב • אמנם זאת היתה לי
מבוך על הטובה מעין הרעה שבאה עליו משום

בחיים על עצמו ממש •

ומזה נבא לבאר מ״ש המשורר באדרתו הרוממך ה׳ כי
דליתני ולא שמחת אויבי לי ה׳ אלהי שועתי אליך
ותרפאני ה׳ העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור • וי״ל
בא״ם כי דליתני רלף דשבוטו של מקרא כי דליתני הנבחתני
מלשון ובם דלה דלה לנו מ״מ אמתי נקו כי הלי לישנא ד
דמתחמע לתרי אמתי הוא״ל ר״אתני לו הושעתני גם מ״ש ה׳
פעלית מן שאול נפשי מה אנין שאול אצל דוד שהרי מן יורדי
בור אלא רשני במורים אמנם ע״פ הקדמתינו יבין שבל יסורין
מגיעים על האדם הם לטובתו למדק עונותיו ויגל מדינה של
גהינם וחייב אדם לברך על הטובה מעין הרעה שבאה עליו
והיינו דקאמר קרא הרוממך ה׳ כי דליתני לומר עלי לרומם
ולהלל לשמו יתברך שעשלני דל ורזה ורודה חולי וזהו שאמר
דליתני ע״ד שאמר אשרי משכיל אל דל דהיינו חולה וכמו מדוע
אתה בכה דל בן המלך דאמנון כי נזה הוא לי כפרה על כל
עונותי • ולא שמחה לויבי לי אלו המקפיבים עלי נשבעל
עונותי • ה׳ אלהי שועתי אליך ותרפאני דהיינו לומר שמשבת
עמי נמדת הרחמים אף בדין שבשית עמי שנתכפרו עונותי
וזהו ה׳ אלהי רחום בדין וכמ״ש רז״ל נפסוק ה׳ אלהים אתה
מחולת רחום בדין • וסוף כל סוף שועתי אליך ותרפאני • ה׳
העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור דהיינו לומר שמשבת
עמי שתי טובות האחת העלית מן שאול נפשי שהצלתני מדינם
של בחיים כי נמחלו עונותי • וצור גם בעוה״ז חייתני מיורדי
בור שהצלתני ממיתה עצמה •

ומענין לענין ובלותו ענין נכוח לדבר בתחלה בחר
דאיתא בפרק ח״ב דק״ח וז״ל ונקיתי מפשע רב
אמר לפניו רבש״ע מחול לי על אותו עון כולו מ״ל כבר נחיר
שלחה לוה בחכמתו היתה לים לם בחיקו ובגדיו לא תשרפנה
אם יהלך אים על הגחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא אל אשת
רעהו לא ינקה כל הנוגע בה כמו המהלך על הגחלים ורגליו לא
תכוינה וא״כ אינו עולה מיד הוי אל מ״ב דיורדי ואינם עולים
אמ״ל דוד כל חכי נערד הוה נערה דהיינו דומה זה לכל
הבא אל אשתי הכל דמו״ל בפק ח״ל משום הכל היו
לתלאות בית דוד גם כריתות כותב לאשתו ועוד דהא כל זה
בשלא עשה תשובה דהשובה מועילה לכל דבר וכמ״ש התו׳ ח״ל
ק״ל הנרעת בחיי שלמה בא״כ מיתה אתא לכן לאחר מיתה
אני מוריש בחיי שלמה בנך ודוק •

ועם זה יותתק לנגי מאמר דאיתא בפרק הזהב ונפרק
חלק ולא עוד אלא בשעה שהם עושקים ונגעים
ואחלות אל ומרים לו לדוד דוד הבא אל אשת ח״ל מיתתו במה כו׳
וכל חיילים מקשים דמה טעם בשעה שעוסקים בנגעים
ואחלות אומרים לו לדוד כדברים האלה • ועוד אני
מוסיף דמה טעם שולגין לו בלשון הזה מיתתו במה היה לחם
לומר סתם מה דינו אכן ע״פ האמור הנה מה טוב והנעם הנגע
בשעה שעוסקים בנגעים עניינו של דוד בעל ידי
נגעים הבאים לו נתכפר לו על אותו עון ולכן
אומרי״ל הבא על אשת מיתתו במה כלום
מהנייא הנגעים עליו כאלו מת
ואינו להם מיתתו בתכן
ויש לו חלק לעה״ב
ודוק כי טוב
הוא •
עד פ

לנגעים עולים חוץ מג׳ שיורין ואינם עולים ואלו הם הבא על
אשת חבירו ובפרסו בהוספות כל היורד עולה מיד ואין אור של
גהינם שולט בהם כדאיתא בפר׳ עוסקין פסין ק״ו מהזכה הזהב
ובמ״ב בעניר ק״ו מסלמנדרא חוץ מג׳ אלין עולין מיד כו׳ וכולהו
כבלא עבה תשובה לתשובה מועילה לכל דבר כו׳ ע״כ • ותו
לאיתא הים אל״ר בר בר חנה אמ״ר יוחנן נוח לו לאדם שיבא על
ספק אל״ל ואל יבין פני חברו מנ״ל מדברי רבא אל״ר ובגלגי
שמחו ונחספו כו׳ קרעו ולא דמו לאמר דוד לבני הקב״ה רבש״ע
גלוי וידוע לפניך אלים היו מקרבים בדרי לא היה דמי אותה
ולא עוד אלא אמר בשעה שעוסקים בנגעים ואחלות אומרים
לי דוד הבא על אל״ל אשתו במה ואני אומ״ל הים מיתתו בחנם
ויש לו חלק לעה״ב לבל המלכין פני חברו ברבים אין לו חלק
לעה״ב עכ״ל • ופרש״י ז״ל דקרי לה ספק אל״ל בת שבע לדוד לפי
שהיינא לתלמות בית דוד כותב גם כריתות לאשתו ועיין פי׳
רש״י והתוספות נזה יבא ע״כ דה״ק ליה דוד להקב״ה מחול לי
על אותו עון כולו דהיינו אלא יתכבר לי אחתא דהיינו על ידי
תשובה שהיא עושה מחלה בכריתות ומיתות ב״ר ותרוץ יסורין
שהיא נומרין לו הכפרה ונם היכא דאיכא ת״ם דהמיתה היא
בחיי נומרין לו הכפרה ועי״ז השיב לו הקב״ה כבר עתיר שלמה בנך
בחרת לו הכפרה אינה אם אם בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם
יהלך אים על הגחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא אל אשת
רעהו לא ינקה כל הנוגע בה דהיינו בשאר עונות אין אור של
גהינם שולטת בהם אלא עולים מיד אבל הבא על אשת רעהו
לא ינקה כל הנוגע בה כמו המהלך על הגחלים ורגליו לא
תכוינה וא״כ אינו עולה מיד הוי אל מ״ב דיורדי ואינם עולים
אמ״ל דוד כל חכי נערד הוה נערה דהיינו דומה זה לכל
הבא אל אל״ל ראשתי הכל דמו״ל בפק ח״ל משום הכל היו
לתלאות בית דוד גם כריתות כותב לאשתו ועוד דהא כל זה
בשלא עשה תשובה דהשובה מועילה לכל דבר וכמ״ש התו׳ ח״ל
ק״ל הנרעת בחיי דהיינו משום דהמקרא מיתה אתא לכן לאחר מיתה
אל״כ הנרעת אינה מספקת מיתה אתא לכן לאחר מיתה
אני מוריש בחיי שלמה בנך ודוק •

ועם זה יותתק לנגי מאמר דאיתא בפרק הזהב ונפרק
חלק ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקים בנגעים
ואחלות אל ומרים לו לדוד דוד הבא אל אל״ל מיתתו במה כו׳
וכל חיילים מקשים דמה טעם בשעה שעוסקים בנגעים
ואחלות אומרים לו לדוד כדברים האלה • ועוד אני
מוסיף דמה טעם שולגין לו בלשון הזה מיתתו במה היה לחם
לומר סתם מה דינו אכן ע״פ האמור הנה מה טוב והנעם הנגע
בשעה שעוסקים בנגעים עניינו של דוד בעל ידי
נגעים הבאים לו נתכפר לו על אותו עון ולכן
אומרי״ל הבא על אל״ל מיתתו במה כלום
מהנייא הנגעים עליו כאלו מת
ואינו להם מיתתו בתכן
ויש לו חלק לעה״ב
ודוק כי טוב
הוא •
עד פ

ומזה נבא לבאר מ״ש המשורר באדרתו הרוממך ה׳ כי
דליתני ולא שמחת אויבי לי ה׳ אלהי שועתי אליך
ותרפאני ה׳ העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור • וי״ל
בא״ם כי דליתני רלף דשבוטו של מקרא כי דליתני הנבחתני
מלשון ובם דלה דלה לנו מ״מ אמתי נקו כי הלי לישנא ד
דמתחמע לתרי אמתי הוא״ל ר״אתני לו הושעתני גם מ״ש ה׳
פעלית מן שאול נפשי מה אנין שאול אצל דוד שהרי מן יורדי
בור הלא רשני במורים אמנם ע״פ הקדמתינו יבין שבל יסורין
מגיעים על האדם הם לטובתו למדק עונותיו ויגל מדינה של
גהינם וחייב אדם לברך על הטובה מעין הרעה שבאה עליו
והיינו דקאמר קרא הרוממך ה׳ כי דליתני לומר עלי לרומם
ולהלל לשמו יתברך שעשלני דל ורזה ורודה חולי וזהו שאמר
דליתני ע״ד שאמר אשרי משכיל אל דל דהיינו חולה וכמו מדוע
אתה בכה דל בן המלך דאמנון כי נזה הוא לי כפרה על כל
עונותי • ולא שמחת לויבי לי אלו המקפיבים עלי בשבעל
עונותי • ה׳ אלהי שועתי אליך ותרפאני דהיינו לומר שמשבת
עמי נמדת הרחמים אף בדין שבשית עמי שנתכפרו עונותי
וזהו ה׳ אלהי רחום בדין וכמ״ש רז״ל בפסוק ה׳ אלהים אתה
מחולת רחום בדין • וסוף כל סוף שועתי אליך ותרפאני • ה׳
העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור דהיינו לומר שמשבת
עמי שתי טובות האחת העלית מן שאול נפשי שהצלתני מדינם
של בחיים כי נמחלו עונותי • וצור גם בעוה״ז חייתני מיורדי
בור שהצלתני ממיתה עצמה •

ומענין לענין ובלותו ענין נכוח לדבר בתחלה בחר
דאיתא בפרק ח״ב דק״ח וז״ל ונקיתי מפשע רב
אמר לפניו רבש״ע מחול לי על אותו עון כולו מ״ל כבר נחיר
שלחה לוה בחכמתו היתה לים לם בחיקו ובגדיו לא תשרפנה
אם יהלך אים על הגחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא אל אשת
רעהו לא ינקה כל הנוגע בה כמו המהלך על הגחלים ורגליו לא
תכוינה וא״כ אינו עולה מיד הוי אל מ״ב דיורדי ואינם עולים
אמ״ל דוד כל חכי נערד הוה נערה דהיינו דומה זה לכל
הבא אל אל״ל ראשתי הכל דמו״ל בפק ח״ל משום הכל היו
לתלאות בית דוד גם כריתות כותב לאשתו ועוד דהא כל זה
בשלא עשה תשובה דהשובה מועילה לכל דבר וכמ״ש התו׳ ח״ל
ק״ל הנרעת בחיי דהיינו משום דהמקרא מיתה אתא לכן לאחר מיתה
אל״כ הנרעת אינה מספקת מיתה אתא לכן לאחר מיתה
אני מוריש בחיי שלמה בנך ודוק •

ועם זה יותתק לנגי מאמר דאיתא בפרק הזהב ונפרק
חלק ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקים בנגעים
ואחלות אל ומרים לו לדוד דוד הבא אל אל״ל מיתתו במה כו׳
וכל חיילים מקשים דמה טעם בשעה שעוסקים בנגעים
ואחלות אומרים לו לדוד כדברים האלה • ועוד אני
מוסיף דמה טעם שולגין לו בלשון הזה מיתתו במה היה לחם
לומר סתם מה דינו אכן ע״פ האמור הנה מה טוב והנעם הנגע
בשעה שעוסקים בנגעים עניינו של דוד בעל ידי
נגעים הבאים לו נתכפר לו על אותו עון ולכן
אומרי״ל הבא על אל״ל מיתתו במה כלום
מהנייא הנגעים עליו כאלו מת
ואינו להם מיתתו בתכן
ויש לו חלק לעה״ב
ודוק כי טוב
הוא •
עד פ

במדרש פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן אמר הקב"ה בורין הוא שיעול שכרו עכ"ל.

כל מי שיש בו קנאה להתגדות ברשעי יגנאה יחדיו אפסי קנאת ה' נאלות כל אמת תפסיה. ומסר נפשיה על קדוש ה' דמתרחיש אנסי. משיב חמה הוא דשקליה לאחרפסים. מגן הוא על בני ישראל לאסקור ולמחסה. מחי לרין ולדין מסי. מי ששפך יגפה. קב"ה תנא ביקריה בלו המלך ויגאלהו כי ה' מגאלה. ונכתב בספר יוחסין לתת קרא ליחוסי. ויקרא לו ה' שלום סדר ליה שלמא זיל פייסיה. וכדגרסינן דפרק הנשרפין דפ"ב בא וחבנן לפני הקום אמר לפניו רבש"ע עד אנו יסרנו כ"ד אלף ישראל שנאמר ויהיו המתים במגפה אחרונה ועשרים אלף והיינו דכתיב ויעמוד פנחס ויפלל אל"ר אלעזר ויפלל לא נאמר אלא ויפלל מגמד שעשה פלילות עם קונו נקשו מ"ה לרוחתו אל"ל הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חימה בן משיב חימה הוא החחילו שבע ים מזגים לותו דאיתם בן פוטי זה שפעם אחי אחו ענגים לע"ז אחרוב נשיא שבט ישראל בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן אל"ל הקב"ה למשה הקדש לו שלום שנאמר הנני נותן לו את בריתי שלום רמוזה בפרה זו שהחא מכפרת לעולם עכ"ל. וי"ל דבאיזו שנשה בזו אותו השבטים והלא משיב חמה הוא כי הלכה רו"ח נסיני נאמרה למשה מפי הגבורה הבועל אדרתא קנאים פינגיים בו ובהרמנותא דמשה דניה קא נחית ואיהו הכי קאמר ליה קריינא דאבתא אחיה ליהוי פרונקא ועוד הייך היו מזגים אותו בלומרים שאחי אמו פיטם ענגים לע"ז שהוא יתרו שכבר נתגייר ולא אם היה בן גרים שיאמרו לו זכר מעשה אבותיך.

אמנם הענין יוכן עם מאלי דאיתא החם בלותו פרק ובלותו מקום ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנמשים לבעל פעור הלך שבטו של שמעון אל זארי בן סלוא אמרי ר"ן דין דיני נפשות ואתה יושב ושותק מה עשה עזר וקדן כ"ד אלף מישראל והלך אצל כזבי אמר לה השמעי לי כו' תפסה בגלורית והניחה אצל משה א"ל בן עמרם זו אסורה לו מותרת או"ל אסור בת יתרו מי התיר לך עכ"ל. בזה יע"ן דזו היא היתה דעת השבטים שהיו מבזים אותו לפנחס בלומרים בלומרים דאיתם בן פוטי זה שבא מבנו פוטיאל זה יתרו פעם ענגים לע"ז ומי התירה לאלעזר אביו יהרוג נשיא שבט ישראל לפי שבא על הבויה עד שהוא בודק ב בתיעבות ישראל יצא ויבר ק בחוצות אמר. והנה מצאתי דאיתי להרב מהרי"ט בספר בצנת פצנא ר"א שהקשה עוד בזה דאמאמר במה שעשה פנחס פעלו עם קונו ומה מקום לפ יגלה זו להיות רב לת יוצרו ויאמר על אלו יהרגו כ"ד אלף מישראל ואלא כך היא האמת שכל מקום שאתה מוצא זנות אחר לאמים אתה בא לעולם והורגת עירים ורעים ועוד וכי אמרי לבר הע"ז ואלא קרא כתיב ויחל העם לזנות אל בנות מואב. עוד י"ל לדק ק בזה המאמר במ"ש החחילו השבטים מבזים אותו אמאי נקט לשון החחלה ומשמע שאז ולא קודם החחילו לבזותו ועוד במ"ש לו הקב"ה למשה הקדש אל"ל תן לו שלום לכאין מה היתה כונת הקב"ה בזאת ההקדמה היל"ל תן לו שלום

אמנם נלע"ד והענין יוכן במאלי דאיתא במדרש כשיצאו עזרו בני שבטו לפגיע בו ירד המלאך ונגף אותם לפניו כשראהו פנחס שמבקש לכלותם חבטן בקרקע ועמד והתפלל ומלקי דכתיב ויעמד פנחס ויפלל כו' שיאל עושה את הדין ואין ויפלל אלא דין שנאמר ונתן כפלילים ע"כ. נוש

ת"ש שבחלה סמוך לזה ממש קאמר בגמרא שבא מלאך והשחית בעם ופירש רש"י והוערדו בני שבטו ולא הרגו לפנחס ואח"כ אמר דאז בא וחבנן לפני ה' אקו' ואח"ל על אלו יהרגו כ"ד אלף מישר' דהיינו לפי שאני אקנאתי קנאת ה' בצבאות והרגתי את אלו אז עמדו בני שבטו בפגיע בו ולכן בא מלאך ונגף אותם ואח"כ על אלו בלבד נהרגו כ"ד אלף ולא בשביל הזנות ואז נעצרה המגפה כמ"ש במדרש וכיון שנעצרה אז נתנו וחבף ומיד החחילו לבזות את פנחס משא"כ קודם לכן שהיו עדיין מקנרים מתיהם ואז הקדוש ב"ה ברחמיו הבשותים חשב שמא יפחד וירא מבני בני אדם המלגיגים עליו לכן אמ"ל למשה הקדש לו שלום בתורת מוקדם קודם שיבואו המבזים אותו ו ויאמרו לו שום דבר עוד הוסיף להקשות מוהרי"ל במה שעשה פלילות עם קונו דדברים אלו קשים לשומעיהם כמי שמטיח דברים כלפי מעלה ועוד קשה מה תשובה השיבן הקב"ה אמ"ה קנאי בן קנאי הוא שהם לא נקשו לרוחתו על הקנאה אלא על מה שהטיח דברים כלפי מעלה ועוד אם היו השבטים מבזים אותו מאמר מה הכתוב מייחסו בלשון ואבי אביו מ"מ פנחס מיחס הוי מבר אמו ואבי לכל הקישות שהקשה והוא דאמרי שמרבית העם עצו בכונות מוחה לא היו נענשים דמן החורה אין נענשים אלא דוקא בפרהסיא וכמעשה שהיה בזמרי אבל אחר העם בנגעה זנו ובן אחרו נפ"ב דע"ז ולפי שזמרי עשה בפרהסיא יצא הקנף על ישראל ווו היה היתה בונה פנחס שבא ואחר על אלו יהרגו כ"ד אלף מישראל כי מאחר שיצא הקנף בג"ל חזעה"ל אלמלא אמו אחתו ב נפרסיא לא יצא הקנף וכן בדין אחיעה ח' ילחבר עונה הרבה ק"ו לענין הטוהר ראוי היה בן משיב חימה הוא כלומר כשם שקבל שכר על הקילה כך יקבל שכר על הפלילה אזאת לפי שאין השבת חמה לעצור מד"ה אלא לפגיע בשאר העם כדרך שעשה זקנו אהרן שנאמר ויתן את הקטורת ויכפר על העם וזהו משיב חמה הוא ובא השבטי היו מבזים אותו על דבר זה שעשה פלילות עם קונו אמרו השורש לא יכול אני אמו של זה הפ אל הקב"ה עורף ולא פנים אלא מטיח דברים כלפי מעלה ולא עוד אלא שהכה נשיא שבט מישראל וכי לא היה בישראל גדול ממנו בא הכתוב ויחסו פנחס בן אל"ל הכהן והיא מצמ תשובה שהשיבם אמ"ה שלא עשה כן אלא להיותו משיב חמה לנא בנגנה שראוי לכפר בעד שאירית הנמצאה עכ"ד.

ובזה נבין מאמר שהחחלנו ז"ל פנחס בן אל"ל הכהן אמר הקב"ה בדין הוא שיעול שכרו עכ"ל אחר כל רוחו מימר אמרי אינו אלא מן המחמיהין דהיכי תיסק אדעתין דאין בדין שיעול שכרו והלא אין הקב"ה מקפח שכר כל בריות ומה נשחה פנחס מכל אומה ולשון עד דאנטריך למימר ניחא בדין הוא שיעול שכרו. אמנם במה שהקדמנו שהיו מ"מ מבקשים לו וחבו והשבטים היו מבזים אותו לפי שעשה פלילות עם קונו לכן בא הכתוב ויחסו. מעתה יבא המאמר כמין חומר דהכי קאמר הקב"ה למ"ה אל יחשב לכם שמ שעשה פנחס פלילות עם קונו אם קונו אפורש קא עבר ומ"ש שאבבה את שכרו אלא אחרנא בדין הוא שיעול שכרו דהיינו נסנת הדין

והוא

והוא הפלינו שעשה יעול את שכרו לפי שהשיב חמה בזה בעד שאריית ישראל וכונתו רצויה היא לכך בא הכתוב ויחסו עד אהרן לפי שהוא מחלמידיו של אהרן משיב חמה ן' משיב חמה הוא אהרן שהשיב חמה ע"י הקטורת.

אז נאמר באופן אחר בהקדים מ"ש מהרח"ל בספר עץ החיים לתת טעם שלמה מ"ה נקשו לרוחתו והשבטים היו מבזים אותו ע"מ מ"ש הרמב"ם פי"ב מהלכות מ"ב הבועל נוייה בין דרך חתונות בין דרך זנות אם נעלה בפני עשרה מיש"ל אם הרבוהו קנאין הרי אלו מ"ונחנין וזריזים ודבר זה הלכה ל"מ ראיה לדבר מעשה זמרי וה"ינו הראב"ד ראם לא החרו בו אינם מבזחנין וכתב המ"מ דלא בעינן החראה אלא לחייבי מיתת ב"ד וזו הל"מ היא ואין ראיה אלא בשבת מעשה ולא מצינו שהחרה פנחס בזמרי עכ"ל מ"ש בזזו השבטים ומ"ה דחתוהו דס"ל דבעי החראה כהראב"ד השיבן הא"ל קנאי בן קנאי הוא שהוא לוי בקנא במעשה שכם כשזנה עם דינה אחותם והרגם אלא החראה דב"נ נהרג בע"ז אלא החראה אף זמרי לא בעי החראה והיינו עצמו משיב חמה הוא ואינו מחוייב מיתת ב"ד ולא מצינו החראה בזה כמ"ש הל"מ עכ"ל. הדי מצינו שהשבטי בזו אותו לפי שהרג לזמרי בלא החראה ולפי"ז בא הכתוב ויחסו בזה יע"ן דהני קאמר לה הו קב"ה לישראל ולא"ה והעולה על רוחכם דפנחס קנא בבראל ועניד דינא בלא דינא לפי שהרגו לזמרי בלא החראה היו לא תהיה ד"מ דלאו אסורא קא עניד דינא הוא דלא בעי החראה אלא אדרבא מצוה קא עניד ושכרו כפול ומכופל מן השמים ע"ש כ"ד הגדול לכך בא הכתוב ויחסו פנחס בלא"ה הכהן.

אז נאמר באופן אחר בדרך מאלי דגרסינן בפרק אלו הן הנשרפין וכתיב וירא פנחס בן אלעזר מה ראה כו' ושמואל אמר ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש אצל ה' אין חולקין כבוד לרב ופירש רש"י ראה שאין חכמה כלומר נזכר פסוק אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' שכל מקום שיש ח"ה אין חולקים כבוד לרב לפי' הורה פנחס הלכה בפני רבו ולא המתין ליטול רשות ממשה שלא יראו הרואים ויאמרו להתיר את הבוויה עכ"ל. בזה יבא ע"ל אמר הקב"ה אמא תעלה על דעתך לומר דודאי אה"ל שפנחס השיב את חמתי מעל בני ישראל אמנם מ"מ מורה הלכה בפני רבו הוא וחייב מיתה דמ"ו לא תהא כזאת בישראל אלא אדרבא בדין והלכה שהורה הוא גרם לו ליטול שכרו משלם לפי שבמקום שיש אצל ה' אין חולקין כבוד לרב אלא כל מי שהוא מהיר וזריז ה"ז מסונה.

אי נאמר באופן אחר בהקדים מאלי דגרסי' בפ"ב דתענית ופ"ד אמר ר' יוחנן אמר ר' ינאי לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר שעושין לו נס שאל אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מפכין לו מזכיותיו אמ"ר חנין מאלי קראה דכתיב קטונתי מכל החסדים כו' אמר יעקב לפני הקב"ה מתיירא אני שמא על הנס שאתה עושה לי אתה מנכה מזכיותי ומצאתי קטן מכל החסדים ומכל האמת עכ"ל. עוד נקיים מאלי דגרסינן בפרק הנשרפין א"ר יוחנן ששה נסים נעשו לפנחס א' שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש וא' שהיה לו לדבר ולא דבר וא' שכיון בזכרות של אים ונקבותה של אשה וא' שלא נשמטו מן הרומח ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף וא' שבא מלאך והשחית בעם ופרש"י שהיה לו לפרוש מן האשה ושוב לא נתן להורגו לכרו ולשוק לבני שבטו לשייעו שכיון כו' ראלו אותם דבוקים זה בזה וידעו שנתן רשות לקנאי לפגוע בו ולא יאמרו שאה בלבו עליו שלא נשמטו מן הרומח לפרוש זה מזה עד שראו ישראל שהרגם בדין והגביה את המשקוף והוציאן עד שהן נדבקין ולא הוצרך להשפיל הרומח ושמעו והשחית בעם והוערדו בני שבטו ולא הרגו לפנחס עכ"ל. ובמדרש שי"ב נסים נעשו לו בזה א"ש דה"א דכיון שנעשו לו כל אלו הנסים כבר קבל שכרו משלם לפי שאם עושין לו לאדם נס מנכין לו מזכיותיו כמ"ש בגמר ח"ו ומ"כ אינו בדין שיעול שכר לכן הוצרך לאמר הקב"ה בדין הוא שיעול שכרו ונראה דהיינו טעמא דלא אמרינן בבר נטל שכרו בנסים שנעשו לו לפי שהנסים אלו רובם ככולם הן הנה סייוע לעשות המצוה שאלמלא הם לא היה יכול לעשות אותה כמו שראה הרואה וכיון שהם סייוע לעשות המצוה אינו בדין שיבא לו מזכיותיו שיפסיד אותה המצוה אלא אם ישלם לו הקב"ה שכרו משלם.

אי נאמר באופן אחר בהק' מ"ש מהרי"ט בד"ר ר"ה דף ד' ז"ל ר"ה אמר בהקדים מאלי דגרסי' בפ"ב דתענית ויאמר שעושין לו נס שאל אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מפכין לו מזכיותיו אמ"ר חנין מאלי קראה דכתיב קטונתי מכל החסדים כו' אמר יעקב לפני הקב"ה מתיירא אני שמא על הנס שאתה עושה לי אתה מנכה מזכיותי ומצאתי קטן מכל החסדים ומכל האמת עכ"ל. עוד נקיים מאלי דגרסינן בפרק הנשרפין א"ר יוחנן ששה נסים נעשו לפנחס א' שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש וא' שהיה לו לדבר ולא דבר וא' שכיון בזכרות של אים ונקבותה של אשה וא' שלא נשמטו מן הרומח ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף וא' שבא מלאך והשחית בעם ופרש"י שהיה לו לפרוש מן האשה ושוב לא נתן להורגו לכרו ולשוק לבני שבטו לשייעו שכיון כו' ראלו אותם דבוקים זה בזה וידעו שנתן רשות לקנאי לפגוע בו ולא יאמרו שאה בלבו עליו שלא נשמטו מן הרומח לפרוש זה מזה עד שראו ישראל שהרגם בדין והגביה את המשקוף והוציאן עד שהן נדבקין ולא הוצרך להשפיל הרומח ושמעו והשחית בעם והוערדו בני שבטו ולא

ומעתה תשובה מוצאת אל מה ששאל מהרמ"ל ז"ל שבט משה רע"ה עמד בפרץ לפניו במעשה העגל כמ"ש רז"ל כי לולי משה עמד בפרץ לפניו במעשה ישראל ואמר משה לקב"ה סלק לאתה הלא ואני המימה וכה"ל לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית ולמה לא זכה כפנחס לכהונת ותי' דמשה השיב את חמתו קודם שהחחיל הנגף ופנחס אחר שהחחיל הנגף השיב את חמתו דייק אמר מעגל בני ישראל אחר שהחחיל הנגף על בני ישראל ולכך זכו לכהונה ומהרמ"ל הוסיף על דבריו וז"ל א"ל משה שהיה ע"י תפלה לא היה בו כח רק קודם שהחחיל הנגף משא"כ פנחס ע"י קנאות היה בו כח אחר שהיתה הנגף ע"כ.

ובזה אני מבאר שני כתובים שאמר דוד ע"ה ויבעיסו במעלליהם ותפרץ בם מגפה ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם דה"ק ויאמר פנחס ויפלל ויפלל אל נאמר כמו שעשה מרע"ה במעשה העגל אלא ויפלל דהיינו שקנה קנאת ה' בלותו ועשה פלילות דהיינו דין בראשים ולכן היה בו כח ותעצר המגפה דהיינו אף שכבר התחיל הנגף המגפה נעצרה ולכן ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם דהיינו שנתנה לו הכהונה לו ולזרעו ברית כהונת עולם משא"כ משה ע"י תפלה לא הושיל אלא

קודם

קודם שתחיל הנף ולכן לא זכה לכהונה.

אמנם ע"פ הקדמתינו מדברי מהרי"ט לא קשיא קושית מהרמ"ל שכתב דפנחס היה לו להתכהן עם אהרן ובניו אלא שלכך שהה הקב"ה את כהונתו ולומר שהינו בכלל כהן שהרג את הנפש שנפסל מן הכהונה אלא לזרבא ע"י מעשה זה יתכהן מחדש וכזה נתן שקטה קושיתו של מהרמ"ל דשלני פנחס שהי"ל להתכהן בלא מעשה זמרי כי הכהונה נתנה לאהרן ולזרעו אחריו לחמש שהא הקב"ה את כהונתו לעמדנו שהינו בכלל כהן שהרג את הנפש לא יצא את כפיו אלא העמ"י שער עתה לא נתכהן עכשיו יתכהן ע"י מעשה זמרי משא"כ משה רע"ה שלא היה לו להתכהן לפיכך לא שהשיב את חמתו מהשחית נמעשה העגל לא זכה לכהונה כי לא כל הדורות מי שהוא משיב חטאה זוכה לכהונה.

ובזה לחי מבאר חשלום המאמר שבארנו שלא נתכהן עד שהרגו לזמרי רב לשי אמר עד שעם שלום בין השבטים שנאמר וישמע פנחס הכהן דהיינו ביומי יהושע כשבנו בני גד ובני ראובן את המזבח בעבר הירדן ונקשו שלח שבטים לעלות עליהם לנבא ושלחו פנחס לדבר עמהם וכתיב וישמע פנחס הכהן בכל מקום אתה מוצא פנחס בן אלעזר הכהן אין כהונה כתובה אלא באלעזר וכאן כתיבה בפנחס ועריך בגמ' ורל"ח הא כתיב ויהיה לו ולזרעו אחריו כו' דשמע שנתכהן ביומי משה ומשני כי כתיב הוא בברכה הוא דכתיב ופירש"י בשרו אלא תשיק כהונה מזרעו אבל עדיין לא נתכהן ורל"ח נמי הא כתי' וישמע פנחס הכהן ומשני הוא ליחס זרעו אחריו הוא דאתא ופי' בתוס' מיומי משה נתכהן וכשעם שלום נתיחס ליקרא כהן ויחס זרעו ב' מעלות כהונה להיותם כהנים גדולים שכן מצינו כה"ה שלא היו כהנים גדולים אלא מפנחס וכ"כ מהרמ"ל מש פי' הע"י כנראה שלא ראה דב"י החוס' אלנו כתב עוד ע"ל אמלי לא פריר בנחרא מפסוק וסיחה לו ולזרעו אחריו כו' לר"ש דס"ל בגמרא דפנחס כבר כהן היה ביומי המלוחים ומלי קאמר במעשה זמרי והיתה לו ולזרעו אחריו דדית כהונת עולם דמשמע שלא נתכהן וי"ל שהנשיאו הקב"ה על הכהונה גדולה שהיה לעונש מזרעו של פנחס וכן היה עכ"ל.

ולדידי חזי לי דאכתי קשיא מפסוק וישמע פנחס הכהן דמשמע שלא ביומי יהושע נתכהן כמו שהקשו בגמרא לר"ל ולכאו לאחרוני כמו שתרצו בגמרא ליחס זרעו הוא דאתא דהיינו אלא יהיו כהנים גדולים אלא ממנו שהרי כתי' מהרשא דקרא דויהיה לו ולזרעו אחריו לחכי הוא דאתא ליחס זרעו אלינא דר"ש לכן נלע"ד לתרץ דקרא דוישמע פנחס הכהן מתרגמינן ליה כמו אתי' בגמרא לר"ל דליחס זרעו הוא דאתא דהיינו אלא יהיו כהנים גדולים אלא ממנו וקרא דויהיה לו ולזרעו אחריו דכתיב נמעשה זמרי לי' עריך כי היכי דלא ביומי כפנית השבטים שהיו אומרים דאלא כריו הרב פנחס לזמרי שהרי הוי מרגים אותו וא"כ הוא ח"ו נכלל כהן שהרג את נפש לא יצא את כפיו ולא שכבר נתכהן ביומי המלוחים ע"ש שהרג את הנפש עבר מכהונתו לזה אמר הקב"ה והיתה לו ולזרעו אחריו בלית כהונת עולם דהיינו בהוייתו יהא שעדיין בכהונתו וקרושתו הוא עומד הוא וזרעו עד ס"ף כל הדורות.

עוד נ"ל"ד לתרץ בהקדים מלי דברסינן דפסיקתא לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום שלא יהא אדם חי ק"ל הכהונה בדרך שהלכו עכה"ל עליו ולומר בריתי היתה אחי הייה ובשלום ע"כ"ל נזה ח"ש דקרא דויהיה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם הוא דנק מס שסו' אלמלא ממנו הנני נותן לו את בריתי שלום דהיינו נתן לו הקב"ה שלום

שלום ומהו השלום ואיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם ולא יבא אדם לחלק על הכהונה כמו קרח אבל לעולם נתנה הכהן מ מהרגינן ליה כמו שחירנו נגמרא לר"ל דליחס זרעו הוא דאתא עוד כתב מהרש"א על מה שחירנו נגמרא ההוא לברכה הוא דכתיב ופירש"י בשרו אלא תשיק כהונה מזרעו אבל עדיין לא נתכהן ק"ק דמ"מ כיון דלא זכה לכהונה אלא משום שלום ובאן בשרו על כך מהי הלי דקאמר קרא תחת אשר קנא דמשמע בשביל מעשה זמרי זכה לכך עכ"ל. ונראה אלא דאמר דברי התוס' מכתבו לתרץ זה וז"ל ההוא כו' שברכו הקב"ה שיהיה כהן ומיד היה יכול להיות כהן אלא שתלה עריך לאבינו ולמושחו ולאנכו בחניתו ן כדין הדיוטות המתחנכים בחניתן כדאמרינן בסוף התכלת אבל שמא לא נתרצו לו כל ישראל בלותם שעה לבי שהרג בשאל שנו מישראל ובשם שלום בין השבטים אז נתרצו לו והלביאוהו ומשחוהו ואנכוהו בחניתו עכ"ל. ואפשר שרש"י ב"כ יבוד כן ולפ שכתב בשרו אלא תפסוק כהונה מזרעו דמשמע שלא נתן לו הקב"ה אלותה שעה הכהונה איכא למימר דמאותה שעה זכה בכהונה אלא לפי שיודע הקב"ה דאין מתרצים לו הם עוש בלותה שעה לכהנו לכן בשרו בשורה בעלמא שיתכהן בשיטים שלום ביניהם אבל הקב"ה מלותה שעה היה רצונו לכהנו. ועוד נ"ל לתרץ מר"ל חוץ מדריך החו' דעכשיו לא זכה בכהונה כלל לומנם ח"ל הקב"ה ובשם שלום שלום בין ישראל לאביהם שבשמים בעת ובצונה הסיה מצוה בורדת מצוה שלעתיד ג"כ יהיה שלום בין השבטים וז"ש הנני מחן לו את בריתי שלום וזהו שכרו שכר מצוה מצוה ולא כשיהיה שלום בין השבטים הוא זוכה לכהונה והרמ"ם לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא פו' דהיינו שמסיבת הקנאה הזו זכה לכהונה לפי שע"י הקנאה הזו זוכה לשם שלום בין השבטים וע"י השלום זוכה לכהונה.

ובאיתן מנין נמה לנאר מלי דרסין ן החם בארץ בדרוש את המודיעים למה כי צוררים הם לכם מכאן אמרו חכמים הבא להורגך השכם להורגו רש"ל מנין שכל המחטיא את האדם יותר מהורגו שהורגו הורגו בעה"ז ויש לו חלק לעה"ב והמחטיאו הורגו בעה"ז ובעה"ב כו' ע"כ חנה כל המפרשים לאין שער בזה המאמר דמלי קא מבעיא ליה צרור את המדינים למה ונ"ל כי צוררים הם לכם ול קרי בי רב הוא קרא כתיב צרור את המדיינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם ומה בא ללמדנו בעל המאמר ועוד י"ל היאך מכאן אמרו חכמים הבא להורגך השכם להורגו והלא לא היתה נקמה זו על העתיד אלא מה שעבר וכתיב כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם ע"ד פעור וע"ד כזבי כו' ועוד מהו מלת מכאן דקאמר דמשמע דאיכא מקום אחר ללמוד ממנו ועוד דמקשי רש"ל תשמע שלחנוק בא מדלא קתני אר"ש ומלי פלוגתייהו והא מב אמר אדא ומר אמר אדא ולא פליגי.

ונלע"ד דבעל המאמר נתקשה במלי דקאמר קרא צרור את המדיינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם ע"ד פעור וכי מפני שנתכלו אליהם להשבותם בעון פעור מחויבים מיתה הם ועוד במלי דקאמר וע"ד כזבי בת נשיא מדין אחותם המוכה ביום המגפה ע"ד פעור דנראה שהכתוב כבול דכיון דקאמר בנכליהם אשר נכלו לכם ע"ד פעור דהיינו שעשו לכם תחבולות והשקיר בעוחיהם לנוח להעשותכם אחר פעור למה חזר ואמר עוד וע"ד כזבי כו' המוכה ע"ד פעור דהיינו שנתן בשביל

להשעותכם

להשעותכם בעון פעור והלא הרי היא בכלל בכליהם אשר נכלו לכם דקא' בתחלה ועוד מלי הלי דקאמר המוכה ביום המגפה וכי אין אנו יודעים שהוכית ביום המגפה ומלי ק"ל ולכן בא ללמדנו דלא תימא דמלי דקאמר קרא כי צוררים הם לכם הוא נתינת טעם למ"ש בתחלה צרור את המדיינים והכיתם אותם אלא דקרא קאמר שני דברים תעשה עם המדיינים א' צרור אותם ב' והכיתם אותם וקא יהיב שני טעמים לשני הדברים הללו על ראשון ועל אחרון אחרון עמ"ש צרור את המדיינים כ"ע כי צוררים הם לכם בנכליהם כו' ועמ"ש והכיתם אותם כ"ע ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם כו' וא"ש צרור את המדיינים לתה כי צוררים הם לכם דהיינו טעם לצרור לבד כי צוררים הם אבל טעם להכיתם אותם עצמה לאחרינא קא יהיב והוא מפורש בכתוב וגלה לנו בעל המאמר דטעם לצרור לבד כי צוררים וממילא ידענא דטעם להכיתם אותם יש לו טעם אחר המפורש בפסוק וע"ד כזבי ואם שאחר מכאן אמרו חכמים הבא להורגך השכם להורגו הוא מדכתיב וע"ד כזבי המוכה ביום המגפה דהיינו כיון שמוכה בודאי הם עדיין מתכנלים אליכם להמיתכם לפי שבת מלך היא והרבתם אותם וא"כ מכאן ראיה עצומה שהבא להורגך השכם להורגו שהרי מדיין לא נתפרו בכם ואמ"ל קאמר קרא והכיתם אותם ולפי שיש לנו ללמוד ממקום אחר הא הבא להורגך השכם להורגו והוא מקר"ה מתחרת ימצא הגנב והובה ומת אין לו דמים ואמרינן בסנהדרין דע"ד מ"ט דמתחרת שאמרה תורה אין לו דמים כלומר הרי הוא לך כמי שאין לו דם ונשמה ומותר להורגו ומשני חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו שרואה שאחר גוזלו ושותק הלכך יודע היה הגנב שבא עומד על ממונו להגילו ואומר הגנב אלא אינו מניחני ליקח אני הורגו ומתחרה אמרה הבא להורגך השכם להורגו לפי' אין לו דמים ומותר להורגו לכן בא ואמר בעל המאמר מכאן אמרו חכמי הבא לחורגך השכם להורגו ולא מן המתחרת אנו למדין שכבר למדנו מכאן וקרא דמתחרת לנעריך לכמה דרשות שדרשו סס בסנהדרין ואין להאריך בהם. אמנם ר"ש ס"ל מלי דקאמר קרא כי צוררים הם לכם בנכליהם הוא נתינת טעם למ"ש צרור את המדיינים והכיתם אותם לשנותם ניחד וכ"ת אלמה יבו אותם והרי הם לא הרגו נפש ולא עשו בהם שום דבר אלא נתכנלו להם להטעותם בעון פעור לז"ל אמיין שהמחטיאו הורגו האדם יותר מהשורגו שהורגו הורגו בע"ז. והמחטיאו הורגו בעה"ז ובעה"ב ולכן אנו אומרים שהרגו אותם צרור את המדיינים והכיתם אותם.

פרפראות

לא תהיה אחרי רבים לרעות ולא תענה על רב לנטות אחרי רבים להטות הדא הוא דכתיב אין מנין מלי קאמר ואוסי קשקה ולא תענה על רב לנטות כו' דקאמר ליתיה בהנחנה מה תענה שייך הכא ורז"ל דרשו מה שדרשו ולע"ד נראה נדרך רמז במלי דאיתא בפ"ב דסנהדרין דף כ"ו שבנה הוה דרים בחליסר רבוותא חזקיה הוה דרים נחד סר רבוותא כי אתא סנחריב ונר עלה לירושלם כת' שבנה ע"ר קא שדא בגרא שבנא וסיעתו השלימו חזקיה וסיעתו לא השלימו הוה קא מסתפי חזקיה אמר דלמא ח"ו נעייה דעתיה דקב"ה אתר רונא כיון דרוב ממסרי אינהו נמי ממסרי בא נגיא וא"ל לא תאמרון קצר לכל אשר יאמר העם הזה קצר בלומר קצר רשעים הוא וקצר רשעים אינו מן המנין ע"כ. ולא זה רמז הכתוב בכה"ג להלי עובדא דחזקיה בלאמור לו לא תהיה אחרי רבים לרעות ואחרוני קא מזהר ליה לא תלך אחר קצר רשעים ורף שהם רבים כגון שבנא וסיעתו וגם לא תענה על רב לנטות כו' כתיב רב אחר ע"ר מה שאמרו רז"ל לומר לא תענה ותאמר על רב הוא אחרון הכל ב"ה ע"ר אל תר חזקיה דלאחו"ל נעייה דעתיה דקב"ה בתר רונא ח"ש ולא תענה על רב לנטות אחרי רבים והיינו שלא תאמר ותהרהר אחר הקדוש ב"ה שמנה דעתו מ"ו אחרי רבים וגם אתה תטה אחריהם ח"ש לנטות לומר שגם אתה מוכרח להטות אחריהם תלינה והיינו ע"ד מ"ש להם הנביא לחזקיה לא תאמרון קצר לכל אשר יאמר העם הזה קשרי?

תן אותה חתם דקמסיים בה על שבנא אלך לאחיב לו קבר בקברי בית דוד בא נגיא וא"ל מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר הנה ה' מעלעלך עלעלה גבר והדבר צריך ביאור כפל הדברים מה לך פה ומי לך פה דנראה שענייתם אחד אלך שני קרא בדבוריה דבר אחד נאמר מה לך ובשנייה נאמר מי לך ונראה דהענין יובן במלי דגרסינן בפרק ו' דסנהדרין דף מ"ז אמר ר' אחא בר חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק וכתיב ויהי אם קוברין איש והנה כאו הגדוד וישלינו את האיש בקבר אלישע כו' ויהי ויקם על רגליו ויאחז אחם תחיה על רגליו עמד ובתיבו לא אלך ע"כ. ובזה אתי שפיר דה"ק קרא מה לך פה דהיינו כפשוטו דמה לך פה אבל אינו בית הקבורות של משפחתך כי אלו הם קברי בית דוד הם המלכים ועוד ומי לך פה דהיינו מי יש פה מן הקבורים שהוא רשע וקשה כמותך שהרי כולם צדיקים ואתה רשע ואין קוברין רשע אצל צדיק ואם יקבר אם יהיה ויעמוד על רגליו כהוא שנקבר אצל אלישע שעמד על רגליו ובתיבו לא אלך וז"ל רבנו ה' מעלעלך עלעלה גבר דהיינו ש שמעלעלין גופו ואיבריו לעמוד על רגליו ולהעבר בעלעול הגוף.

בעין יעקב פרק ג' דסנהדרין סימן מ"ב לא יומתו אבות על בנים מה ת"ל אם לא למד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הרי כבר נאמר אים בחטאו יומתו אבל לא יומתו אבות על בנים בעד בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות. ובנים בעון אבות לא והכתיב פוקד עון אבות על בנים החם פשלוחין מעשה אבותיהם ביניהם ע"כ וז"ל דאמלי קצריך ובנים בעון אבות לא על המאמר הלז דבלתו אכי תיקבי ליה קראי אהדדי קרא דאים בחטאו יומתו אקרא דפוקר עון אבות ולא עוד אלא דאולי דברי המאמר הלז הוא אשמע קרא דכתיב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות כפשוטי דקרא דהיינו לא יומתו אלו בעון אלו ואם כן גם מריטיה דקרא לא יומתו היה ק"ל. ונראה ליישב דבלי דברי המאמר ל"ק קראי אהדדי דהוה מצינו למיתר בקרא דלא יומתו אבות כו' דכתיב דשנה עליו הכתוב לומר אים בחטאו יומתו דאחא קרא יתיר ה בסיפיה לפרושי לריאיה הוא למי' דמלי דקא' קרא לא יומתו אבות על בנים ובני' לא יומתו על אבות היינו דיק מחטא שהוא שונב וכרמא בסיפיה אים בחטאו יומתו דהיינו חטא אבל בעון פוקד עון אבות על בנים כמש"ה אבל השת' דקתני במאמר הלז אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הרי כבר נאמר אים בחטאו יומתו מ"כ מש"ה אחת אחת אחלק בזה בין חטאת לעון אם לא אם בעון לא יומתו אבות על בנים ובנים בעון אבות

ועוד דדייק ומביד צריכותא לסיפיה דקרא דיתירא הוא ת"כ
חיקבי ליה והכתיב עוקר עון לגות על בנים והכי דייק המקשה
בקומרו ובנים בעון לגות לא לומר דמדבריך לאדנו דלף בעון
בנים לא יומתו על לגות והכתיב כו' ווק •

נרשנן בס"ד דהשוכר לת הלומנים דבה כר בר חנם
חברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא שקל
לגלימייהו לתו ת"ל הב להו גלימייהו ת"ל דינא הכי
ת"ל לא לתן לתען תלך בדרך טובים יהיב להו גלימייהו ת"ל ענני
אלן וטרחינן כולי יומא וכפינן ולית לן מידי אמ"ל זיל הב להו
לגרייהו ת"ל דינא הכי ת"ל לא לתן ולורחות בדיקים תשמור ע"כ •
ופרש"י ז"ל חברו ליה שלא בדיק ס מדרון ובפשיעה ע"כ • הגה
דאיתי להרב מהרח"ל בס"לא ת פרש דלא שכח שהוק הדבר
לפני הרב לחבו שרי מ"ני קתני המעביר חבית ממקום
למקום ושברה בין ס"ח ובין ס"ם ישוע ורבי אליעזר אומר זה
וזה ישבע ותמה אני אם יכולין זה וזה לישבע והנהו שקולאי
דהוו ס"ם אפי במקום מדרון חייבים לשלם שברי הם חייבים
בבריה ואבריה אפי שלא בפשיעה ורבי יהודה נמי סבר הכי
כדאיתא בגמרא עכ"ל • ונלבורה דברי הרב תמוהים דמאי
קושיא ע"ר רש"י דמקום שבא הא לוכא חבא דמסייע ליה
לרש"י דסחם לן תנא דלף ס"ם נשבע ונפטר ולדבריך ליה
מורח"ל ור"י דס"ל דס"ם משלם לסייעה מסתמא דמתני' ולא
עוד אלא שכתבו הרי"ף והרא"ש דגיאתא לרי"ז דס"ל נושא שכר
משלם דקי"ל סחם נמתני' ומחלוקת בברייתא הנכה בסחם
דמתניתין כו' יע"ש ובן סבקי הרמב"ם בס"ב מסכירות ובטור
בח"מ סימן ש"ד דה"כ היכי קא מקשה מדרי"ז ור"ל דלית הלכתא
כוותייהו על רש"י אמר בהלכה •

אמנם כדי להבין ה ענין צריך להביא סוגיית הגמרא
דאיתא התם ת"ר המעביר חבית כו' בין ס"ח בין
ס"ם ישבע דברי ר"מ רי"ח ס"ח ישבע נושא שכר ישלם רא"ח זה
וזה ישבע ותמה אני כו' וצריך בגמרא למימרא ובסבר ר"מ
נחקל לתו בוסא הוא ופרש"י דהיינו מסום דקאמר ישבע שלא
פשע פשיעה אחרת דהא ודאי נגיר מתנקל לא הוי ועוד דהא
פוטר לנ"ם אלמא אונס חייב ליה ע"כ • והתניא כו' אמר רבי
אלעזר חבדא מי ששנה זו לא שנה זו ואחא ר"י למימר ס"ח
ישבע ס"ם ישלם הלי דדיניה והלי כדיניה ואחא ר"ל למימ' אין
בגמרא כר"מ כלומר לף אני שמעתי מדנותי כר"מ ומיהו תמה
אני אם יכולין זה וזה לישבע בשלמא ס"ח משבע דלא פשע
בה אלא ס"ם אמאי משבע כי לא פשע בבי שלומי בבי לא ומיינו
משום שאין זה אונס אלא בכנינה ואבידה שהם קרובים לאונס
ופשיעה ומחייב בהו ס"ם ואפי' ס"ח אמי התינה במקום מדרון
הוא דאיכא למימר קרוב לאונס הוא שלא במקום מדרון מי
מצי משבע דלא פשע דהא ודאי פושע הוא ואפי' במקום
מדרון נמי אמינה היכא דליכא רחיה אבל היכא דאיכא רחיה
ניחא רחיה ונפטר דתניא איסי בן יהודה אומר אין רואה
שבועת ה"חיה בין שהיה הא יש רואה יניח רחיה ויפטר ור"
חייא בר אבא אמר יוחנן מאני לאלי פרכא דפריך בגמרא
למימרא דס"ל לרבי מאיר נחקל לתו פושע הוא דהא אפכא
שמעינן ליה דלעולם ס"ל לר"מ דנחקל פושע הוא ואפ"ה הכא
נשבע ונפטר והיינו מסום דשבועה זו תקנת חכמים היא שאם
לא אתה אומר כן אין לך אדם המעביר חבית לחברו ממקום
למקום לפי שהיא אבל יפסל וחשבו ויתחייב לכן בין ס"ח
בין ס"ם לף דפושע הוא מפטר בשבועה ובעי בגמרא היכי
משבע דהא ודאי פושע הוא ואשני אמר רבא שבועת שלא
בפשיעה דהא ודאי פושע הוא ואחא ר"י למימר כו'
בשלמא ס"ח משבע דלא פשע בה כו' ופי' רש"י מסום דאיכא

ס"ל דנחקל לתו פושע ולתו אונס כו' הכל כדלעיל זוהי שטת
ההלכה והדברים עתיקין שהם צריכין לפנייניו כו' לקמן • ובזה
נבא לבוגת הר"מהרח"ל דהנה לפי שטת הסוגייא דר"מ דסחם
לן תנא כוותיה אין לחלק בין מקום מדרון למקו"שאינו מדרון
דהא ר"ל קא סהים תמה על שמועה זו של ר"מ החיבת במקו"
מדרון שלא במקום מדרון מי מצי משבע דלא פשע משמע
דר"מ לא ס"ל לחלק בהכי אלא אף שלא במקום מדרון משבע
בשבועה והרב מוהרח"ל אליבא קא חזי ר"ל שכתב בהגהות
עובדת הסקולאי דתבו ליה חביתא דהוי שלא במקום מדרון
ובפשיעה ואא"ל לא מצי אחא כר"מ דסחם ר"מ לא ס"ל לחלק בין
מדרון לבין שאינו מדרון אלא שלא במקו"מדרון נ"ל פשע ומאן
שמעת ליה דאיתא ליה כה"ג לחלק בהכי ר"ל היא ומש"ה שפיר
קמותיב הרב דכיון דרש"י חזיל לשעתיה דר"ח הלא ר"ל ס"ל
דס"ם חייב לשלם ואפי' במקום מדרון והנהו שקולאי ס"ם הוו
ואמאי קא מוקים לה שלא במקום מדרון ובפשיעה דהא בס"ם
אפי' במקום מדרון נמי חייב דהכא דבפונת הרב ולפי רוב
חכמתו סיע על המכין ושפיר קאריך לרש"י ז"ל ואו קשיא לי
על רש"י דהיכי מוקים לה להוא מעשה דרב ורבה בב"ח אלינא
דר"ח דלית הלכתא כוותיה משום דקי"ל הלכה כסחם משנה
דסחם לן תנא כר"מ וכ"ת דלא מצי אחא כר"מ משום דמשמע
מההוא עובדא דדינא הוא דמחייבי הנהו שקולאי אמנם רב
לפנים משורת הדין קאמר ור"מ ס"ל דבין ס"ח בין ס"ם מפטר
בשבועה ולית כאן דרדא דממונא אלכתי קשיא דהוה מצי ל
לאוקומה כר"מ ולענין שבועה הוא דשקל גלימייהו כדי שלא
יברחו ויבלו לדין ליתבע לו אם פשעו לו שברו בכונה לו
במקו"רואין ישלמו וכמ"ש שם מהרח"ל בשם הרמב"ן והריטב"ל
גם הרי"ף פירש דומקום רואין הוה ובהא דבא עבד עובדא
כאיכי כדאיתא בגמרא יע"ש וא"כ אאמאי לא אוקמה רש"י
כר"מ בהני בווני •

האמנם זאת מצאנו להעור בסימן הנז' שפסק כר"מ
דסחם לן תנא כוותיה ואפ"ה כתב בחלק בין
מקום מדרון לשלא מקום מדרון ואוקמה להיא דבבא ב"ח
דמיירי שלא במקום מדרון דפשיעה הוי וכפרש"י • וזה מן
החיתה דלר"מ לא ס"ל לחלק בין מקום מדרון לשלא מקום
מדרון וכמ"ל • והנה לאוקמתא קמייתא דאיתא בגמרא
משמיה דר"ל דס"ל לר"מ נחקל לתו פושע הוא אלא אונס
ומש"ה ס"ם נמי פטור בשבועה שלא פשע אינן למימר דר"מ
מודה שלא במקום מדרון דחייב אפי' ס"ח דחא ודאי פושע הוא
וכמ"ש ר"ל ולף דר"ל לאחמוהי קמתמה על שמועה זו של ר"מ
בהא דשלא במקום מדרון דמוכח מינה דלר"מ לף שלא במקום
מדרון דפטור מ"מ איכא למימר דר"מ נמי מודה לר"ל בהא
דשלא במקום מדרון חייב ור"ל הוא שהיה מאה על סחם משנה
דר"מ דמסחם לה סתימי ולא חלק בין מדרון לאינו מדרון
אמנם ר"מ קבר כמובן ויש כדמות ראיה ע"ז שהרי סחם משנה
ר"מ סחם ולא חלק בין במקום שיש רואין בין במקו"שאין רואין
ואלן קי"ל כאיסי בין יהודה דאם יש רואה יניח ראיה ויפטר
ואם לא הניח חייב לשלם ולא מפטר בשבוע"דהא איתא בגמ"
דרבא אפר עובדי כאיסי וקא"ל דכוותיה סברא לן והא במתני"
סחם לן סחומי ולא קתני דאם יש רואה יניח ראיה אלא מלא
אית לך למימר דכאן שנא רבי בדרך קיצה וסמך על המכין
הא נמי דכוותא דלא קתני אלא במקום שאין רואין חייב סמך נמי
על המכין דמלאתא דפשיעתא היא אמנם זאת אוקמתא
דר"ל אבל לאוקמתא דר"י דר"מ ס"ל דנחקל פושע הוא ואפ"ה
פטור משום דחקנת חכמים היא דאל"כ אין לך אדם המעביר
חבית לחברו ממקום למקום אל"כ נמצא לפ"ז לף אלא במקו"
מדרון נמי דודאי פושע הוא אפ"ה פטור מן התקנה וא"כ לפ"ז

קשיא

קשיא לרש"ז"ל שכתב בעובדא דרבא דשלא במקום מדרון
הוא ובפשיעה לא מצי אחי כר"מ דלר"מ אף שלא במקו"מדרון
דפושע הוא פטור ובדל החיתה על הטור שפסק כרבי מאיר
וכאוקמתא דר"י דחקנת חכמים היא ואפ"ה כת"דשלא במקום
מדרון חייב אפי' ס"ח מן הדין אבל מצוה לעשות לפני משורת
הדין והא קשיא דלר"מ מאיר כבי אוקמתא זו הדבר פשוט דאף
שלא במקום מדרון פטור כאמור •

אמנם בלאמת הא מצי לא חבדא והוא ע"פ מ"ש הרי"ף
והרא"ש אלא דאמרינן בגמרא לאוקמתא דר"י
היכי משבע דהיינו כיון דאפי' פושע פטרא ליה מכח החקנה
לא מצי משבע שלא פשע ומשני אמר רבא באומר שבועה
שלא בכונה שברתיה וכתבו הרי"ף והרא"ש ז"ל ע"ז דהיינו דוקא
לר"מ דס"ל נחקל פושע הוי הוא דמשבע הכי אבל לרבנן
דסברי נחקל לתו פושע וקי"ל כוותייהו משבעינן ליה שבו שלא
בפשיעה שברה בין ס"ח בין ס"ם כו' עכ"ל • ואיתתו רחיה לזה
מהנהו עובדא דאתא לקמיה דרבא במקום שיש רואין ופסק
דבעי לאתויי רחיה שלא פשע ס"מ דבמקו' שאין רואי משבע
שלא פשע יע"ש • ומדבריהם למדנו דקי"ל דמחייבי בפשיעה
דהא משבעי שבועה שלא בפשיעה שברה ולא קי"ל כוותיה
דר"מ בהא ודא"כ דון מינה ומינה דשלא במקום מדרון דודאי
פושע הוא חייב לדינן דקי"ל דחייב בפשיעה ובכן עלו דברי
רש"י ז"ל והטור כהוגן דעובדא דרבא דחייבים הנהו שקולאי
מדינא דמיירי שלא במקום מדרון ובפשיעה משום דאנן בדינן
הכי קי"ל הלכתא אף דר"מ לא ס"ל הכי ואין כאן מקום קושי
מהקשה מוהרח"ל והרב אבן ז"ל ע"ד רש"י ז"ל מדר"ח ור"ל
משום דלא קי"ל כוותייהו ורש"י אוקמה להיא עובדא אלינא
דהלכתא כאמור •

ועדיין צריכין אנו לאודעי לבנין דקרוק ת"ל דדייק רב
מר אבין של מוהרח"ל ז"ל בהיא עובדא דת"ל
דינא הכי ואמ"ל אין למען תלך בדרך טובים דברי רב סחדי
אהדדי דבריאל קאמר אין דמשמע דדינא הכי דבטירי הנהו
שקולאי מדינא ולנסוף קאמר למען תלך בדרך טובים דהיינו
לפנים משורת הדין וכמ"ש רש"י אבל דינא הוא דלא מחייבי
וה"ז סותר הקושי •

ולדידי אזי לי בדרך ברש חוץ מדרכו של רש"י והוא ע"פ
סוגית הגמרא שהבאנו שהיה תמה ר"ל על
השמועה זו של ר"מאיר אם יכולין זה וזה לישבע דבשלמא ס"ח
משבע דלא פשע בה אבל ס"ם אמאי משבע כי לא פשע
נמי שלומי בבי ולפי הסברא נראה דשפיר קמותיב ר"ל וחנא
דמסייע ליה ר"י נמי דאמר נושא שכר משלם דלא מסחבר
למימר דנחקל אונס אמנם כפום לוקמתא דר"י מחייבא
שפיר דקאמר חקנת חכמים היא שאם לא אתה אומר כן אין
לך אדם המעביר חבית ממקום למקום לחברו שדואא שלא
יכשל ויתשבר •

ועל פי זה דבריו אשר דברו רב ורבנ"ח דהנהו שקולאי
דחברו חביתא הוו ס"ם ורבנ"ח הוה ס"ל כסברת
ר"ל ור"י דנחקל לתו אונס הוא ונושא שכר משלם וכתמייהו
של ר"ל על שמועה דר"מאיר ואיהו הוה ס"ל כאוקמתיה דר"ל
דטעמיה דרבי מאיר משום דס"ל נחקל אונס הוא והאי מלתא
דתמיהא היא ומסחברא מלתא כר"ל ור"י דחייב לשלם ולכן
שקל לגלימייהו ואחו לקמיה דרב ומ"ל הב להו גלימייהו והיינו
משום דס"ל כסתם משנה ר"מ דס"ם נמי פטור וע"ז קמתמה
דרבנ"ח דינא הכי שהרי סברת ר"מ היא תמוהה דהיכי קרי ליה
אונס ומדיק ליה רב אוקמתא דר"י ומ"ל אין לך דינא הכי כר"מ
והיינו טעמא דחקנת חכמים היא דאל"כ אין לך אדם המעביר
חבית לחברו וה"ז תקון העולם כדי שימצא מי שיעשה צרכי

חברו וה"ז דומה לועשית היאך והטוב וז"ש למען תלך בדרך
טובים דהיינו תקנת חכמי' היא זו ודרך טובים היא שיעלא בני
אדם לעשות צרכיו וכל דתקין רבנן נעשה דין גמור ומשו הכי
קא"ל אין דדינא הכי דתקין רבנן משום למען תלך בדרך
טובים ושוב אמ"ל הב להו גלרייהו ואמ"ל דינא הכי דהיינו
דבשלמא תקנו חכמים שלא יפסיד המעביר חבית דמיה דאל"כ
אין לך אדם מעביר חבית כי ירא ורוגב שמא יפסיד דמי חבי'
מכיסו אבל אם יפסיד שברו אבר אין אדם נמנע בשביל זה
מלהעביר חבית מפני מניעת הריוח בל בר והשיב לו רב דלף
לענין שכר תקנו חכמים לועל שברו משום דהא בהא תליא
ואי לא לא הא לא קיימא הא אם אתה אומר להפסיד שברו
אתי לאיינו נמי בדמי החבית דמיתר אמרי לי פעור הוא
מלשלם שברו ב"כ יעול ואם אפסיד שברו משום דפשע מחייב
נמי בדמי החבית דלא מצא לאו לאינו לאבן ויגיהם וחכמים
עשו חזוק לרבריהם כשל תורה והיינו דק"ל ולורחות בדיקים
תשמור דהיינו אורחות בדיקי שהם תקנת חכמים בדיבי לעשות
לסם משמרת וסייב כדי שלא יעברו עליהם וה"ה הכא שצריך
לתת להם כפעלם שברם משלם כדי שלא יבאו לאיינם בדמי
החבית עצמה כי לא ידעו ולא יבינו לחלק בינהם ודינא ה"ב
למיהב להו אבריהו ודוק •

ומכאן תשובה מופלאת למ"ש החוס' בפ"ב דמציעא דכ"ד
ד"ה לפנים מש"ה שהקשו שם אהיא עובדא דר"
בב"ח דקא"ל רב לתען תלך בדרך טובים דהיינו לפנים מש"ה
מהא דאיתא התם באותו פרק והודעת להם את הדרך יאכלו
בה ואת המעשה אשר יעשון דאשר יעשון שהוא מדברי תורה ואיתתי
אמאי בנקיה רב לקרא דאשר יעשון שהוא מדברי תורה ואיתתי
קרא אחרינא לתען תלך בדרך טובים שהוא מדברי קבלה
ונדחקו שם בתירוצים יע"ש • ולפי דרכינו אין כאן מקום קושיא
דלא קא"ל רב מתורת לפנים מש"ה אלא דין גמור הוא מכח
תקנת חכמים שתקנו כי הוא זה דרך הטובים ולכן לא מייתי
מקרא דאשר יעשון דההוא הנה נדרש לענין לפנים מש"ה ולא
זו הדרך דמיירי ביה הכא כי אם מצד הדין והיותר שחקנו
חכמים ליתן בדרך טובים זהו הנלע"ד בכונת רב ורבנ"ח ולף
שרבותינו רש"י והתוס' לא הבינו כן כי אם מתורת לפני מש"ה
ומי יוכל לחלוק על דבריהם ח"ו מ"מ היכא דא"כא למדרש
דרשינן ולא נפהכא אלא לפלפולא בעלמא וחדי קב"ה •

ויקרא

אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד דהו"ל
למימר מאוהל שהרי בתוך האוהל היה
נכנס משה ומדבר עמו וכמ"ש רז"ל והביאו הרא"ם שקרא לו
והכניסו לאוהל דבשלמא אלו היה אומר ויקרא ל משה מאוהל מועד
וידבר ה' אליו הוה ניחא שרקיילה היתה מאוהל מועד
אבל עכשיו שנאמר אחר וידבר ה' אליו הי"ל לומר באוהל גם
חינת לאמר למה נאמרה דיבא למימר הכא לאמר לאחרים
כשאר דוכתי שהרי כבר נאמר אח"כ דבר אל בני ישראל ורז"ל
דרשו מה שדרשו •

ועל נאמר בהקרים מ"ם רז"ל ובביאו רש"י ז"ל ות"ל
לכל הדרות ולכל אחיות ולכל נוויים קדמה
קריאה כו' והביא הרא"ם דברי רז"ל בת"כ דקפריך דאמאי
אצטריך למימר הכא ויקרא וידבר ללמד שקדמה קריאה לדיבור
ולא יאפשין לכל הדרות מדבור הסנה דכתיב ויקרא אליו אלהים
מתוך הסנה ואמר משה משה כו' ואחר כך דבר לו לו מדבור
דסיני דכתיב ביה ויקרא ה' אל משה אל ראש ההר כו' ואמר
ה' אל משה אי נמי ויקרא ה' אל משה מתוך הענן ואחר כך
וידבר

ודבר ה׳ אל משה לו אלא משום שנתן שם דבור מפי קדש למשה והקדים גם קריאה לדבור אף כל שהוא דבור מפי קדש למשה הקדים גם קריאה לדבור ומשני דמה להבדל השוה שבהן ודמנה ופיני שהן בלשון משה״כ דבור לאוהל מועד שאינו בלשון ת״ל ויקרא וידבר הקדים גם קריאה לדבור ע״כ ושם הקריב פרש״ס בעריכותא דחלתה קריאה הללו ומנייהו ילפינן לכל הדברות ולכל תאירות כו׳ שהקדים בהם קריאה לדבור יעש״ב •

נמצינו למדין דמתרי קריאי קמאי דסנה וסיני לא הוה ילפינן לאוהל מועד ולא לשאר דברות שקדמה קריאה לדבור דשלחי הנהו תרי שהן בלשון עד שנת הכתוב השניה אלי קרא נתרא דאוהל מועד שנאמר בו ויקרא וידבר והכריע לכל הדברות שנאמרו למשה שקדמה קריאה לדיבור •

ובזה נתין טוב טעם ודעת דאמאי רש״י ז״ל לא הביא הדברות דסנה וסיני שקדמה קריאה לדבור לשון חבה כמ״ש בדבור דאוהל מועד כאמור לאמנם ע״פי האמור מ״ש משום דאלו קרא אבתו׳ השניה דא אל מועד הוא שהבריע לפי ד״ה הדברו שנאמרו למשה שקדמה בהם קריאה לדבור וה״ל כמו בנין אב לכולם ולכן רביא זה רש״י בהאי קרא שהוא המכריע ודוק •

ועפ״ז הנה מה טוב קרא דבחיר ויקרא אל משה וידבר ה׳ אליו מאוהל מועד לאמר לומר דמה מצינו הכא שקדמה קריאה לדבור כמו שנאמר ומניה ובנה חב״ל מאוהל מועד ילפינן לכל תאירות שנאמרו למשה שקדמה קריאה לדבור והיינו דכתיב מאוהל מועד ובזה נכון מאי דכתיב בתריה דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ואמאי אינעדיך למימר דבר ואמרת תרתי למ״ל ועוד שהרי כבר נאמר לאמר והיינו לאחרים ולא״כ דבר ואמרת תרוייהו יחירי אמנם ע״פי דרכינו מ״ש דנאמר היינו לומר ומאוהל מועד ה״ז בא ללמד לכל האמירות שקדמם בהם קריאה לדבר ואמר עוד דבר אל בני ישראל ללמד שגם לכל הצוויין אשר אומר אליך לצוות את בני ישראל קדמה להם קריאה לדבור ואמרת אליהם הינעדיך לגופיה שיאמר לישראל האמור בענין •

וקרוב לשמוע דרא היא פירושא דפיומא דבריתא דת״כ דאייתינן לעיל וז״ל לא יכול לא היתה קריאה אלא לדיבור זה מנין לכל הדברות שבתורה ת״ל מאוהל מועד כל שהוא מאוהל מועד הקדים קריאה לדיבור יכול לא היתה קריאה אלא לדברות ומנין לא לאמירות ולצוויין ת״ר שמעון ת״ל דבר וידבר לאמר לרבות אף לאמירות ולצוויין עכ״ל • והדבר קשה דמה זו שאלה אשר שאל יכול לא היתה קריאה אלא לדיבור זה מנין כו׳ דאם ילפינן לה מהא הכי מדבור דסנה וסיני ואוהל מועד הרי דבור מפי קדש למשה ותיובתא נילף לכל הדברות שבתורה כאמור לעיל גם מה זו תשובה ת״ל מאוהל מועד כל שהוא מאוהל מועד דת״כ מזה נראה דדוקא בדברות של אוהל מועד ואיהו בעי למילף לכל הדברות שבתורה וכמ״ש מינן לכל הדברות שבתורה • גם נפסקא ב״שאמר ת״ל דבר וידבר לאמר לרבות אף לאמירה ולצוויין כי אין מונן לו מהו דבר וידבר לאמר ומהיכא קיים לה אמנם ע״פי דרכינו הדבר מונן לא״ד דה״ק יכול לא היתה קריאה אלא לדיבור זה מנין כו׳ והיינו דעתיה דמקשה משום דכתיב מאוהל מועד דקרא יתירא הוא דאמאי איעדיך למימר שהיה הדבור באוהל מועד דאמאי ל״מ לאמר בשאר מקום היה ועוד שכבר נאמר פתוך וקודם לזה כי ענן ה׳ על המשכן יומם כו׳ וכתיב בתריה ויקרא אל משה וידבר כו׳ הא ודאי שבאוהל מועד היה הדבר ולכן הוה ס״ד דאתא קרא לאעוטי דדוקא דבור זה ודכוותיה שהם בלוהל מועד הקדים בו קריאה אבל הדברות שנתורה נאינם בלוהל מועד לא ולזה תי׳ ת״ל מאוהל מועד דייק לה מדכתיב מאוהל ולא באוהל וכמו שקיקבו הז״ל בא ללמד כל שהוא מאוהל מועד דהיינו כל שהוא מענינו של אוהל מועד שהוא דבור קדש למשה הקדים בו קריאה לדבור והן הנה כל הדברות שבתורה • חזר השואל ושאל יכול לא היתה קריאה אלא לדברות מנין אף לאמירו׳ ולצוויין וע״ז תי׳ ר״מ ת״ל דבר וידבר לאמר לומר לומר דבר אל בני ישראל וגם לאמר תרוייהו ליתני יתירי מינהו שהרי נאמר אחר כך ואמרת אליהם אלא ודאי שבאו ללמד ולרבות דאף לאמירו׳ ולצוויין הקדים קריאה וכמו שביארנו לעיל והא דנקט תחלה דבר קודם וידבר לאמר בקונם לו משום דקרא דדבר הוא יותר מפורש שהוא קרא יתירא טפי מדכתיב לאמר שאינו מוכרח שפי׳ הוא לאמר לאחרים דאיכא למדרש ביה דרשא אחריתי ודוק •

אך יאמר דדרך אחרת כפל דבר ואמרת בהקדים מאי דגרסי׳ בפר״ק דיומא ויקרא אל משה הקדים קריאה לדבור למדה תורה דרך ארץ אלא יאמר אדם לחבירו דבר אלא א״כ קורא ע״כ ואל זה רמז במאי דפליגי לדבריה דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם לומר לו דגם בדברו לישראל יקדים קריאה לדבור וזהו דבר ואמרת אחד לקריאה ואחד לדבור •

אך יאמר לרמוז אל מאי דאיתא בפרק א׳ דערכין יקריב לוחו מלמד שכופין לוחו יכול על כרחו ת״ל לרצונו הא כיצד כופין לוחו עד שיאמר רוצה אני ע״כ ואל זה רמז דבר ואמרת דדבור הוא בלשון קושי ואמירה הוא לשון רכה לומר שכופין לוחו עד שיאמר רוצה אני

אמר עוד אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳ ויש לדקדק דהכי הו״ל למימר אדם מכם כי יקריב קרבן לו כי יקריב אדם מכם קרבן דכן משמע הלשון לאסמוכי אדם למכם ולא לאפטוקי ביניהו למכם הדבר מובן עפ״י מ״ש רש״י נפיירוש וז״ל אדם למה נאמר מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו אף אדם לא הקריבו מן הגזל עכ״ל וזה מ״ש דלא קאמר אדם מכם משום דאאי אדם לא הוי מן המקריבין הן בני ישראל העתידין להקריב ולזו מכם הוא אלא הוא אדם הראשון ולא שייך למימר ביה מכם ואפשר שגם רש״י ז״ל הרגיש בזה כפי מה שאומרים המפרשים דבכל מקום שכותב רש״י הקושיא שיש בפסוק נפי״ים עוד לחרת חוץ ממנה שכן דרכו של רש״י שאינו כותב הקושיא נפי׳ וכשכותב מכלל דאיכא אחריתי דקשיא ליה שאינו מזכירה והכא מאי איכא קושיא אחריתי ולפי דרכינו נאמר דהיינו דק״ל דלמה לא נאמר אדם מכם סמוכין זה לזה ותשובתו הרמתה כי אדם זה נאמר על אדם הראשון דלזו מכם הוא בני אדם העתידין להקריב ודוק •

גרסינן בגמרא פרק אלו מגלחין כי נח נפשיה דרבה בר רב הונא ורב אמנופא אקפיהו להתם כו׳ פתח עליה ספדנא גזע ישישים עלה מבבל ועמו ספר מלחמות קלח וקפוד הוכפלו בשוד ובזר הבל משגר קנף על עולתו וחמד נפשות ושמח בהן בכלה חדשה רוכב ערבות שם ושמח בגל אליו נפש נקי צדיק עכ״ל • ויש לדקדק בדברי הרוא ספדנא כי מלבד דקאמר שהוכפלו בו נרות גם אלו דבריו בלשון כפול דבתחלה קאמר וחמד נפשות ושמח בהן בכלה חדשה וחזר ואמר בלשון באומרו

רוכב

רוכב ערבות שם ושמח בגל אליו נפש נקי צדיק דהיינו הך מאי דקאמר בתחלה ולמה חזרו ונשנו וכפל הענין במלות שונות ועוד כי דבריהם דבר דבריו בלשון רבים כי רבים שנים הם תרי דרבנן דתם נפשייהו ושוב חזר בו ודבר דבריו בלשון יחיד והלא שנים הם ועוד דבראשון לא נאמר אלא לשון שמחה ובשניה נאמר משום ושמחה בגילה אחר בילה • לאמנם הענין יובן כמה שמצאתי בספר שארית יעקב ע״ל אמור בשם הראשונים בישוב ב״ מתריס לרז״ל דבגמרא פרק הכונס משמע כי מפני הרעה נאסף הצדיק והיינו הרעה העתיד לבא ח״ו שלא ירחמה הצדיק ובמדרשי רז״ל משמע מפני הרעה שלא תבא על הבור נאסף הצדיק לבור ותירצו בזה שבזמן שהצדיק נלבר אז מסחמא לבור על הדור הוא דאתא שלא תבא עליהם הרעה לאמנם נמות שני צדיקים זו רעה חולה דחייל״ל נכולל מפני הרעה העתידה לבא דאי לבור בצדיק ח״ו הוה סבי לגבות מהם כמה חובות עכ״ד •

ועל פי זה יבוא על כנו מאמרי׳ דהנה התם חלפו הלכו ב״ צדיקים בדורם יעונים רבה בר רב הונא ורב האנונא וע״ז בא הוא ספדנא להגדיל המספר בחומרו קנף על עולתו וחמד נפשות דהיינו לומר שכיון שאתו ב״ נפשות הצדיקים זה קנף על עולתו וחרון אף יש בעולם דבזה הוא דלמרינן כי מפני הרעה העתידה לבא ח״ו נאסף ב״ צדיקים ולי צדיקי מינהו אמאי קרי להו אינשי חסד ועוד דפתח בצדיק והוא בלחד ותו אתא ערבוי בלשון רבים ולבסוף חסד וסיים בצדיק אחד ועוד פתח בלשון אחיה הצדיק לבד וסיים בלשון לאסיפה בלומרו ולבסוף חסד נאספי גם נאסף הצדיק גם מאמר יבא שלום אין לו מובן דמה ענין השלום הכא ולהיכן בא גם פתח וסיים בלשון יחיד יבא שלום אולך נכוחו ולמאי דביני ביני דבר הכתוב בלשון רבים יבוא על משכבותם •

אמנם יש לפרש בדרך פשוטה והוא ע״פ דרכו של הר״כ כלי פז מר זקינו שכתב דהכי פי׳ הצדיק אבד ואין איש שם על לב לאבידתו לגלות מקומו וכשרלו לבסי תכל כן נאספים ומתקבצים לתקון בעבור שרלו שאין מבין תוכן הענין כי מפני הרעה וקרוב בולה נאסף צדיק ועל״י לסיפה זו שהם עובי בורמי הם שיבא שלום בעולם ויבוחו על משכבותם ואין מתריד יבן שכל אדם נוחן לב להיות אולך נכוחו בדרך נכוחה ויבדה עכ״ד • ולי אני מתלמד בדבריו לפרש בדרך אחר והוא שהכתוב מדבר בצדיק שהלך מן העולם מחמת דוחקו דאבב דוחקא כח נפשיה שהגדרך לכתת רגליו לרכוב לוניות ולדרוך בפיות להביא טרף לביתו ופוק חזי מאי עליק כיה והיינו דקאמר קרא הצדיק אבד שהיה מחזר אחר לבידתו להביא טרף לנפשו ולכן אבד מן העולם ואין איש שם על לב מה עינו של עוב״ר זה שעבר מן העולם אז מה עליהם לעשות כשרי שבזור עובי״ר אז ואנשי חסד נאספים ומתקבצים לעשות חקים לדבר לפרנס את הצדיקים שאין להם על מה לסמוך באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק דהיינו לפי שרלו כי אין מבין כי מפני הרעה ומגרת המזונות נאסף הצדיק ועל״י זה שמתקבצין הענין אז יבא שלום לעולם יבוחו על משכבותם אלו הצדיקים פתים ונקבים בביתם וחומותם וכל א״ מהם הולך נכוחו מבית הכנסת לבית המדרש ולא יבא אונה ואינה בדרכים מקלקלות מעיר לעיר וממדינה למדינה וכולם יבאו בנוח שלום •

אך יאמר בלומן אחר בהקדים מ״ש המקובלי שבשמותיהם של צדיקים כשבעטין מן העולם המה עולים בסוד מ״ן לבל השכינה וע״י זה נעשה יחוד עליון ליחוד קב״ה ושכינתיה ובזה יבא על בכון הס״ק הצדיק אבד הוא מדת היסוד משל לאדם שאבדה לו אבידה זו בבית ישראל שכינת״ו היתה הולכת מאתו ואין איש זה הקב״ה שם על לב והיינו לא שם לוחה על לבו בענין שבא מר שימני כחותם על לבך אז ואנשי חסד אלו לבו בענין שבא מר שימני כחותם על לבך אז ואנשי חסד אלו המתחברים עם קונם וכל כוונתם לתקון השכינה נאספים לגבי השכינה באין מבין כי מפני הרעה שהיתה בעטירת ז״ אלהים חשבה לעובה כי עי״ז נאסף הצדיק הוא היסוד נאסף אל ניתו וז״ש יבא שלום הוא היסוד הנקרא כן יבא אל ניתו ביאת מקדש ואז ינוחו על משכבותם הם הצדיקים אנשי חסד שם מקדש ואז ינוחו אל המקום שנאמרה בו שכינה ואז וקם הנית זה ניח אל המקום אנוחו אל המקום שנאמרה בו שכינה ואז וקם הנית זה ניח המקדש הולך נכוחו נוכח ר״ הוא הקדוש ע״ד שנאמר עזר כנגדו ודוק כי עוב הוא •

ויצא מלך סדום לקראתו אחרי שובו מהכות את כדרלעומר ואת המלכים אשר אתו אל עמק שוה הוא עמק המלך וי״ל מה בא ללמדינו הכתוב שיצא מלך סדום לקראת אברהם אחרי שובו מהכות את המלכים אחרי בבר מבואר בכתובים שלמעלה ממנו שהכה את המלכים ויצא אל הרכוש ואת הנשים ואת העם ואח״כ אמר המלכים ויצא מלך סדום לקראתו וא״כ ממילא הייתי יודע שאחרי שובו מן המלכים יצא לקראתו ועוד דלמאי נ״מ בא להשמיענו זה והרי הוא שפת יתר ולא נפרכא אמנם הענין יובן בהקדים מה שדרשו רז״ל במדרש וז״ל ויצא מלך סדום לקראתו רבי אבא בר כהנא אמר התחיל לקשקש לו בזנבו מה אתה ירדת לכבשן האש וינולת אף אני ירדתי לאור ונצלתי ע״כ והקשה הריב״ת איך מדמה עצמו לאברהם הרי אברהם נצח את המלכים והוא לא נצח את המלכים כאשר אמר ותיר׳ דזכות המלכים גדולה משלו לפיכך לא יכול עליהם אבל זכות

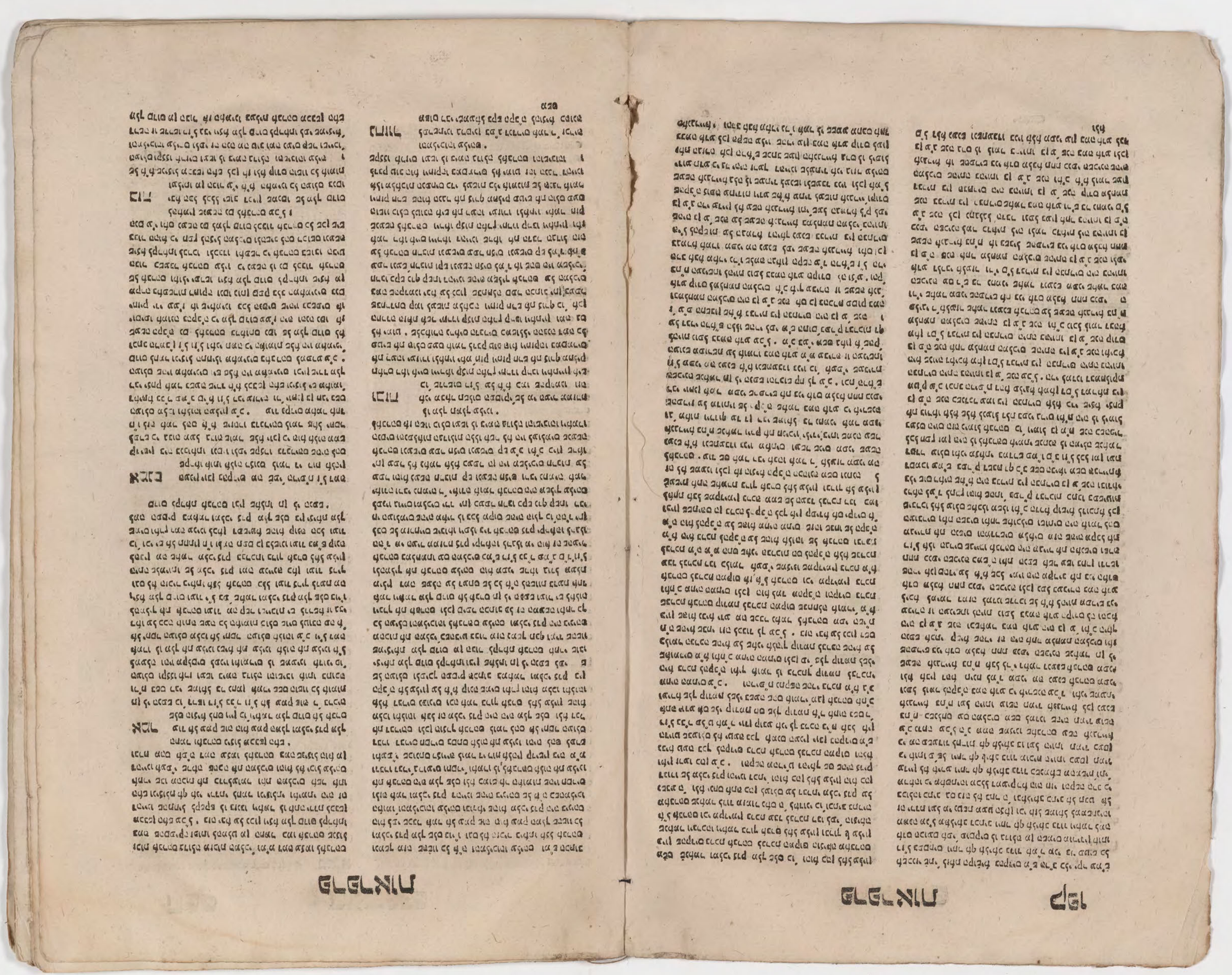

ולא קדם לו שום עון אשר אשמ׳ •

והנה נחזור לדברי הרא״ש משמע מי׳ דבריו דנתקשה דמה זו שלא שזולל רבי אלעזר מפני מה נענש אברהם אע״ה ונשתעבדו בניו ומה תשיב מפני שעשה אנגריא הרי מקרא מפורש שהוא שלא״ בתה אדע ולזה חידש הר״ק מפני מה נענש דהיינו שקדם לו עון אחר חטא קטן עד שנפל בזה העון הגדול שאחר בתה אדע ומזה נשתעבדו בניו ואמר מפני שעשה אנגריא ואימה א״כ שזו היא שאלתו של ר״ל פס מוסיים בגמרא ר״ש בר נחמני אמר מפני שהפריע על מדותיו של הקב״ה שאחר בתה אדע כי אירשנה הא ר״ל שאל מה עון קטן קדם לו עד שנא לידו העון הגדול הזה שאחר בתה אדע מה זו תשובה משיב לו מפני שאחר בתה אדע וע״ש •

נ״ראי לו לפרש דמאלי פליגי שני האמוראים ר״ל שאחר בתה אדע אברהם לפי שעשה אנגריא בת״ח עם ר״י שאחר מפני שהפריע בני אדם מלבא תחת כנפי השכינה ולמה מר לא אמר כמר ומר לא אמר כמר פירשה לע״ד בהקדים מ״ש שם סמוך ונראה לזה ז״ל ויראק לת מיכיו רב ושמואל חד אמר אדם יקו בחורה וחד אמר שהריקן נזהב עכ״ל • ופירש״י ז״ל שהריקן בחורה זריזן בחורה ובינינלא נגח במלחמה הריקן נזהב כ״כתיב בירקרק חרון הייתו זהב כלומר שנתן לרש זהב הרבה כדי שילכו ע״כ • עוד נקרים מ״ש בבר מ״ג ס״ה ויעב לת כל הרכוש וגם לת לוט לחיו ורכושו השיב וגם לת הנשים ולת העם רבי יוחן אמר לנשים ונשים השיב וטף לא החזיר עמדו ונתנישרו כו׳ ע״כ • וכתב הריש״ת אבל הלנשים ונכשים מסתמא שאל להם ולא רצו להתגייר ומי עוד דהשבה זו בהשבתם לידי מלבם מיירי ואע״ב דפשטיה דקרא בהשבתם מיד השבאים דומיא דגם לת לוט השיב ועוד דבתריה ויצא מלך סדום לקראתו ויאמר לו תן לי הנפש דמשמע שעיין לא החזירם מפרש הר״ק ויעב לת כל הרכוש לבעליו וקא מפרש היינו דבתחלה יצא מלך סדום ויאמר לו תן לי הנפש ואין התנדב להחזירם ע״כ • הרי למדנו דאיכא תלוי דס״ל שרצה ביירם והלנשים והנשים שאל להם ולא רצו להתגייר ולכן החזירם ולפי״ז אברהם אין ביזו עון שהם לא רצו להתגייר •

כזה א״ש דר״א ס״ל שפי׳ ויראק לת מיכיו שהריקן בתור״ ומ״כ שהיו ת״ח לכן נענש עליהן שהוליכן למלחמה ועשה אנגריא בהם ומה שלא אמר אמר נענש מפני שהפריע בני אדם מלבא תחת כנפי השכינה מהוס שם ס״ל כסברת המדרש שהקשה ביירם והלנשים ונכשים ונכשים שלו להם ולא רצו להתגייר ולכן החזירם ומ״כ אין ביזו עון בזה ור״ש ס״ל שפי׳ ויראק ש שהריקן בזהב דהיינו שכתן לו״ש זהב הרבה ומ״כ אין לו לינענש על שהולכן לתלמה אע״פי שהיו ת״ח שאין זו אנגריא שהרי נתן להם שכר משלם והזהר ולכן אמר מפני שהפריע בני אדם מלבא תחת כנפי השכינה ולא ס״ל כסברת המדרש שאל לרש ולא רצו להתגייר •

אע״ג יש לומר דמ״ש עוד שם שמנה עשר וב׳ מלות ר״ר אמר בר אבא ואליעזר כנגד כולם ומ״ר זה אליעזר אליעזר מישמעיל הכי הוי ע״כ • נזה פליגי ר״א ס״ל ששמונה עשר וב׳ מלות לנשים לקח עמו ולכן אמר שנענש מפני שעשה אנגריא עם שהיו ת״ח ור״ס״ל שאליעזר לבדו היה ולא הוליך עמו לנשים אחרים ואליעזר היה עבדו ולכן לא רצה לומר שמפני שעשה אנגריא בת״ח נענש שהרי לא היה שם כ״א אליעזר והוא היה עבדו אלא מפני שהפריע בני אדם מלבא תחת כנפי השכינה •

גרסינן

גרסינן בגמרא ואמרת לים זה אלשה אשר מקריבו לה׳ לא שניהם בנת אחת אלא אם הכבש ת״ל תעשה בנקר ואת הכבש השני בין הערבים עכ״ל • הנה המאמר הזה אינו אלא מן המתמיהין דמי שקראל פסוק אחר שפיל לשיפיה פסוק כ״ אם הכבש ת״ל תעשה בנקר ואת הכבש הב׳ תעשה בין הערבים וא״כ מה בא ללמדינו שהוסיף לא שניהם בנת אחת •

ולעד נראה דהענין יוצן בהקריים מלאי דברסי׳ בגאנחות דף ז׳ והכי קתני לא הקריבו כבש בנקר לא יקרינו בין הערבים בד״א בשלא נתחנך המזבח אבל נתחנך המזבח יקרינו בין הערבים • וכתבו התוספות נתחנך המזבח יקרינו בין הערבים כבש אחר דוקא ואם ב׳ מדאלא קרבי ושנים היו קרבין עכ״ל • ובזה יבא על נכון דה״ק לא שניהם בנת אחת דהיינו לעולם לא תקריב שניהם בנת אחת ואף שלפעמים תירע שלא הקריבו כבש בנקר אל תאמר יקרינו שניהם בנת אחת בלילה אלא אם הכבש הא׳ תעשה בנקר ואת הכבש הב׳ תעשה בין הערבים •

ראן עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל וצ״ל כפל אני אני כ״פ ומור דאלי קרא לאו ריבוי הוא ולאו סיפיה ריבוי דבריהא. קאמר להו לישראל ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי הייני אלא אני אלוה על הכל ומלי אלי דקאמר להו אע״כ אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל הא פשיטא שאין מי שימחה בידו על זה שהרי הוא אלוה על הכל ואם הוא תפלוה הענין לואין אלהים עמדי הייני שהוא ימית ויחיה ואין בעבדו אלהים שיעשה זה א״כ לא הו״ל למימר ואין מידי מציל אלא אמר אין אלהים זולתי •

אמנם הענין יוצן במאי דתניא בר״פ דאורין כ״ו שנהדרין שראו בא׳ שהרג את הנפש מקצתם נעשים עדים ומקצתם נעשים דיינים דברי ר״ע רע״א כולם נעשים עדים ואין עד נעשה דיין דהיינו מי שראוי להיות עד בדבר כגון שראה המעשה אינו יכול להיות דיין בדבר ואף שיצאו עדים אחרים ויעידו לבניו ולכן הסנהדרין שראו באחר שהרג את הנפש אין יכולין לדון אותו ואמרינן גמרא דע״כ לא קאמר ר״מ דאין עד הראוה נעשה דיין אלא דוקא בדיני נפשות אבל בשאר דינים עד הראוה נעשה דיין וכתבו התוס׳ דדין הוב׳ בחבירו כדיני נפשות דייענן להו • עוד הבן במסכת אבות הוא הדיין היא העד הוא נע״ד וא״כ מצינו ש״ף הב״ה אין נשתר מנגד עיניו אם יסתר איש במסתרים ויודע ורואה מ״ מחשבות אדם והחבולותיו וא״כ הו״ל כסנהדרין שראו באחר שהרג את הנפש דאליבא דר״ע דהאכתא כוותיה אין יכולין לדון אותו אע״פ שאני קב״ה דרך גוברים ורב חיליה דל״מ דהוא נעשה דיין אף שהוא עד הראוה אלא ג״כ הוא מעיד ואין צריך להביא עדים וא״כ נראה שלזה רמז הכתוב באומרו ראו עתה כי אני אני הוא כלומר אני הוא העד שאני רואה כל מעשה האדם ואע״פ אני נעשה דיין לדון ואין אלהים עמדי ואין אלהים האמור כאן אלא דיין כלומר אין דיין אחר עמדי אלא אף בדיני נפשות וחבולות אני הוא שדן אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל אנ״ל נהקדים מאי דנרסינן פ״אד״מ א״ל קיסר לר״ג מי שברא הרים לא ברא רוח ומי שברא רוח לא ברא הרים שנאמר יוצר הרים ובורא רוח אלא מעשה בני אדם דכתיב ויברא ויצר ה״נ מי שברא זה לא ברא זה עשה על עצמם בו בחום וב׳ נקבים יש

בו מי שברא זה לא ברא זה שנאמר הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט ת״ל אין א״ל ובטע׳ מיתה כולם נחפייסו וז״ל ראו עתה כי אני אני הוא״ אני הוא האיצר אני הוא הנורא ואין אלהים עמדי שהרי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל ואלו היה אלהים עמדי לא היה מתפייס ע״ז ורז״ל דרשו מזה הפסוק אני אמית ואחיה יכול מיתה בא״ וחיים בא׳ כו׳ מכאן אמ״ה אין התוי״ה •

ובזה אני אומר שלזה כיון הכתו׳ בהוסב מי״ל באומרו לכו ונשובה אל ה׳ כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו יחיינו מיומים ביום הג׳ יקימנו ונחיה לפניו ודז״ל דרשו יחיינו מיומים על ת״ה דגרסינן בס״ד דר״ה אר קטינא אית אלאי שני הוי עלאל ואר חרוב שנאמ׳ ונשבב ה׳ לבדו ביום ההוא אלאי אמר תרי חרוב שנא׳ יחיינו מיומים ע״כ וז״ש כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו דהיינו מכה ורפואה בא״משם אנו יודעים מיומים ובזה ג׳ יקימנו ויחייה לפניו דמכלן לת״ה •

לפרשת תולדות

במדרש ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו לת רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי אמ״ר יצחק אם ללמד שהיא מארם נהריים והלא כבר נאמר מפדן ארם אמ״ל הארמי • בת בתואל הארמי • מת״ל אחות לבן הארמי • אלא ללמדך שהיא רמאי ואחיה רמאי ואף אבי מקומה כן והנדקת הזו שהיא יוצאה מביניהם למה היא דומה לשושנה בין החוחים עכ״ל •

והקשה הרב מהר״ם יפה דכיון דבתואל הארמי כתוב בתחלה הי״ל להקשות והלא כבר נאמר בתואל הארמי ומת״ל מפדן ארם ואחות לבן הארמי ולא בספך ?

ונראה לע״ד לתרץ שמה שלא הקשה כן הוא לפי שזו אינה קושיא דאם רוצה הכתוב ללמדנו שהיא מארם נהריים אבי״ אם יאמר בת בתואל הארמי אבתי לא ידעינן שהיא מא״ם נהריים דאיכא למימ״ דבתואל מארם נהריים והיא אינה מארם נהריים אלא נעיר אחרת בולדה לפיכך הוצרך לומר מפדן ארם ללמד שהיא מארם נהריים ולכן הקשה אם ללמד שהיא מארם נהריים והלא כבר נאמר מפדן ארם מת״ל הארמי דהיינו בת בתואל הארמי ובזה ליכא למימ״ דכתב בת בתואל הארמי ללמד שגם אביה היה מארם דמה לנו ולאביה מהיכן היה • עוד הקשה הרב הנז׳ דמפדן ארם נמי יתי הוא דהא כבר שמענו שהיא מארם נהריים מדכתיב ויצא אל ארם נהריים אל עיר נחור •

ונראה לע״ד לתרץ דאכתי לא ידעינן דמארם נהריים היא דהיינו אבולדה שם דילמא ברים היו בארץ ועי״ל דזהו מה שהקשה בשל המדרש ופסיק טעמי של המאמר הכי הוי אם ללמד שהיא מארם נהריים והלא כבר נאמר מפדן ארם מה ת״ל הארמי וה״ם והלא כבר נאמר דהיינו שכבר אמר הכתוב ויצא אל ארם נהריים אל עיר נחור וא״כ מת״ל מפדן ארם • מפדן ארם מת״ל בת בתואל הארמי והו הא דומיא דסיפא עדיין קשה מת״ל בת בתואל הארמי מת״ל אחות לבן הארמי דמובארת הוא דקא״ר בת בתואל הארמי מת״ל אחות לבן הארמי ולא בספך שפירושא הוא כמו שפירשנו • עוד הקשה הרב הנז׳ מ״ם מת״ל הארמי דלמה לא הקשה בשל המאמר על הזכרת בתואל ולכן אבל תואר הארמי כי כבר ידענו שהיא בת בתואל ומה בא פה

להודיענו וכמו שכן הקשה רש״י ז״ל בפירוש החומש וז״ל בת בתואל מפדן ארם אחות לבן וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם אלא להגיד שנתן שהיתה בת רשע ואחות רשע והקומה לכבי רשע ולא למדה ממעשיהם עכ״ל •

ונראה לע״ד לתרץ בהקדים מ״ש הרא״ש ז״ל ות״ל בלא יתורא דהני קראי תיבוק לי מקראי קמאי דלף על גב דאלטעריכו לגופייהו מ״מ כיון דשמעינן מינייהו שהיתה בת בתואל הרשע ואחות לבן הרשע ומפדן ארם שהוא מקום רשע למדנו שבחה של זו שלא למדה ממעשיהם ולכא למימר דלי לאו קראי ייתרי ה״א שלא היו רשעי׳ לא שלמדה ממעשיהם דה״כ השתא נמי נימא הכי דהא מיתורא דהני קראי לא מ״ מ משתמע לא שבת ולא בנאי ועוד דשבחן של אלו ונדקת של רבקה לא מיתורא דהני קראי למדום עכ״ל • ונראה לתרץ לקושית הרא״ם הא׳ דלעולם אימא לך דלי לאו קראי יתירי ה״א שלא היו רשעים וב״ת השתא נמי נימא הכי איכא למימר דמכתיב בכל אחד אחרי מעינן שהיו רשעים דאחרי ר״ל דאלי בסרום האותיות כמ״ם מהר״ם יפה יפ״ם ולקושית ב״ לא ידענא מל״ל לרא״ם שרשעתם של אלו לא מהני קראי למדום •

ובזה יבא לכלל יפוב מה שהקש״ מהר״ם יפה דאה״נ שהיה יכול להקשות בעל המאמר על הזכרת בתואל ולבן מלבד תאדי אחרי דכבר ידענו שהיתה בת בתואל ואחות לבן ומה שהקשה מאלת אחרי לבד לומר דמאלת אחרי דכתי׳ בכל אחד למדנו שהיו רשעים דאחרי עיינו רמאי אבל מ״ הזכרת בתואל ולבן לבד אכתי לא משתמע שהיו רשעים וכיון דהוצרך להזכיר אחרי למדנו שהיו רשעים לכן הוצרך להזכיר בתואל ולבן ולא אפשר הא בלא הא •

אמנם הרא״ם תי׳ למה שהקשה ות״ל ודאי לאו קראי יתירי נהי דהוה שמעינן שרבקה הנדקת היתה בת רשע ואחות רשע ולא למדה ממעשיהם מ״מ לא הוה ידעי׳ שהכתוב ספר בשבחה על זה אבל השתא דאתו קראי יתירי שמעינן מינייהו שלא כתבו אלא כדי להודיענו שבחה של זו וכה״ג בני פנחס בן אלעזר בן אהרן שלא היה צריך לכותבו שנית שכבר כתב למעלה וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ורז״ל ואמרו שאפשי שהיו השבטים מבזים אותו בא הכתו׳ ליחסו אחר אהרן דאע״ב דשמעי׳ שפיר מקרא דוירא פנחס בן אלעזר בן אהרן שיחסו הוא אחר אהרן מ״מ לא הוה שמעינן שהכתו׳ בא לשבחו הפך המבזים אותו אלא מיתורא דקרא שכתבו פעם שנית שזהו הפירוש הנכון אצלי בב׳ מאמרים הללו •

ובזה אני מבין מ״ש רש״י ז״ל על פסוק ואבדם בן שמוני שנה ושש שנים בלות הבר את ישמעאל וז״ל לשנאה של ישמעאל נכתב להודיע שהיה בן י״ב שנה כשנמול ולא עכב עכ״ל דהיינו שהיה אברהם בן ג״ט שנה כשמל אותו וכשנולד היה בן פ״ו שנה ולאחרה הוא תמוה שהרי זיל קרי בי רב הוא דכתיב קרא בהדיא וישמעאל בנו בן שש עשרה שנה בהמלות בשר ערלתו א״כ כבר למדנו שבחו ותפארתו של ישמעאל ולמאי אצטריך קאי קרא לאשמועינן הא מכללא ע״פ החשבון

אכן במה שהקדמנו יבא על נכון ודאי לאו הכי קרא לא הוה שמעינן שהכתוב ספר בשבחו על זה אבל השתא דכתיב אלא להגיד שבחו של ישמעאל וז״ש לשבחו של ישמעאל

נכתב • איתא

נד א

איתא בילקוט בשם המכילתא ויצוום אל בני ישראל שצוום לפרוש מע"ז ר"י בן נחיליה אומר מרי הוא אומר ולא שמעו אל משה מקומר רוח וכי יש לך אדם שמתגאר בשורה טובה ואינו שמח טובה לך בן זכר רבך מוציאך לחירות ואינו שמח ח"כ מה ת"ל ולא שמעו אל משה שהיה קשה בעיניהם לפרוש מע"ז וכה"ג ואומר אליהם אים שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו ואמרו בני ולא אנו שמועב בקולי וכה"ל משכו וקחו לכם משכו ידיכם מע"ז והדבקו במצוות ויצוום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים לשון לחלוק כבוד למלכות עכ"ל ודקדק הרב הרי"ף בספר כסף נבחר בפרשתינו זאת דמאי בינייהו דהא ח"ק סגר שצוום לפרוש מע"ז ורבי יהודה נמי לא פליג בהא שכך הוא אומר שהיה קשה בעיניהם לפרוש מע"ז והזכיחו מיחזקאל שאמר ואומר אליהם אים שקוצי עיניו השליכו כו' הרי שצוום לפרוש מע"ז ועוד צריך להבין שהביא ב' פסוקים אחרים ואומר אליהם אים שקוצי עיניו כו' ואומר משכו וקחו לכם ולא זו היא קושיא הנהוגה בגמרא מאי ואומר וע"ק שהיה ראוי להביא פסוק משכו וקחו קודם שהוא פסוק מן התורה ואח"כ פסוק מהנביאים. ועוד קשה מ"ש אח"כ ויצוום אל בני ישראל שצוום לחלוק כבוד למלכות שאם היה דרשה אחת בפסוק הו"ל ר"ח ואם היה דרשה אחרת איך הוא מחייבם למ"ש קודם יע"ש מה שחי'.

ונראה לע"ד לתרץ והוא דר"י בן בתירא לא פליג אח"ק ואר אחר אחר ואר אחר חדא ולא פליגי אלא ר"י היה קשה בעיניו ב' וג' קראי הנ"ל וכשאומר ח"ק יצוום אל בני ישראל צוום לפרוש מע"ז אז ואינו אלא הראשון קרא דולא שמעו אל משה דאיך אפשר אלא שמעו אל משה אדם מתגאר בשורה טובה ואינו שמח תלא בן זכר רבך מוציאך לחירות ואינו שמח אלא בז"ש ח"ק צוום לפרוש מע"ז ובא על נכון ולביאך לא שמעו אל משה שהיה קשה בעיניהם לפרוש מע"ז והוא רדייק בלשון ר"י לשון הזהב הרי הוא אומר ולא שמעו אל משה דאיך הייתי אומר שלא שמעו אל משה אפשר שאדם מתגאר בשורה טובה ואינו שמח אלא בז"ש ח"ק צוום לפרוש מע"ז אבל כן הוא אומר ואומר שלהם אים שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו ואמרו בני ולא אנו שמועב בקולי הייתי בא שמרו אל תטמאו ואמרו בני ולא אנו שמועב בקולי הייתי בא שמרו אל משה שהיה קשה בעיניהם לפרוש מע"ז וש"ה שלא אנו לשאול לפרוש מע"ז שלא מצינו זה שסוכיחם על בלולי מצרים אלא בזה יבא על נכון שהרי מצינו מקרא אלא אמר עוד וכה"ל משכו וקחו כו' דהייתי יודע פסיק משכו וקחו לכם אין אלכחורה אין לו מובן שהי"ל לומר קחו לכם אין מהו משכו אבל מ"ש שהיו עע"ז א"ש הה"ק משכו ידיכם מע"ז והדבקו במצוות ומה שקרבים ב' הנביאים תורה הוא משום דב' הנביאי מפורש יותר ועוד דהוי דומיא דולא שמעו אל משה ממש והנה אחר שדרש כל אלו הפ' אל ב' ויצוום אל בני ישראל בא לבאר חצוום רפ' שאמר ואל פרעה מלך מצרים דמהו הצווי שצוום השי"ת למשה ולאהרן על פרעה מלך מצרים ואמר שצוום לחלוק כבוד למלכות ותו לא מידי.

גרשת ויצא והקנא רחל נאחותה כו' הנה לי בנים ואם אין מתם אוכי א"ל דאיך הא נהא חליא ראם אין לה בנים מתם היא ואם היא ממיתה עצמה חלילה אומר כן איזהו דברים אלו מן הנוקבא הזאת. אמנם כבר ידוע טעמא דרותר ליעקב לשאת שתי אחיות משום ד' ריש טעמים וקרא וקרא כתיב ואשה אל אחיתה לא תקח לצרור והי' הזכא שהם צרות זו לזו והיינה צרורות אבל אם מתבטלין זא"ז אותרין שם והא אשבתנא ברחל

שמפרש שיאמרין לאחותה מתאת בושה בלהבתם אותה בזה א"ש כמין חומר ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה וא"כ כבר נעשה ביניהם קנאה ושנאה ותחרות וא"כ מוכרח הוא למות אחת מהנה כדי שלא יעמוד אותו מדיק באיסור ב' אחיות ולזה נשאת ראשונה ואחל אחרונה וגם שלאה היא אם הבנים שמתה ורחל עקרה והיא מתיה מפני לאה ולכן ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין אם אינכם שנאה ביני ובין אחותי ומוכרח מתה אנכי שלא לעמוד באיסור ב' אחיות ווזק כי נוזק הוא?

פרק דסוטה אנה נתחכמה לו נתחכם לאופיען של ישראל נדונן בלא כי בחא ה' נשמע נדונם בחרב ובחרבו לת כל בשר מדונם בחיים שבבר נשמע שלא יניח מנוח כו' הקשה מוהר"ח אלבעפייש ז"ל בספר עץ החיים דהבה נתחכמה לא היה על השלכת היאור כש"ס ג' גזירות גזר ה' אם בן הוא והמתן אותו ב' כל הבן היולד ב' אף על עמו גזר בם מבני מושיען של ישראל גזר כל הבן ואיך א"ר חכינא ונתייראו אלא יוונים מדה כנגד מדה דנוס מה"ה במים ולא מפני שאמרו לו אונטנגיניו שפושיען של ישראל נוקה במים גזר כל הבן היאור היאורה תשליכוהו. בם קשה לזה לא גזר תחילה שישליכום ליאור ונזה לאילות מימיתום עכ"ל.

ולדידי אני עני יש להשיב והוא הקדים מ"ש רש"י ז"ל על הא דאמרינן בגמרא ג' גזירות גזר ה"ל בתחלה והמיתן אותו לא הושיב שומרי אלא סתם על המילות ואח"כ היאורה תשליכוהו הושיב שומרי וקסדרין לדבר ולבסוף אף עמו כו' עכ"ל. והדוחה ירחה מדברי רש"י הללו דאמאי דאיכא ביניהו בין גזרה לגזרה דקמייתא בלא שומרי ובתרייתא בשומרים ובאמת לכאורה נראה דמלתא אחריתא הוה ביניהו דקמייתא המילות הם המיתים ובתרייתא נדונים במים היאורה תשליכוהו אבן מוכרח לדברי רש"י הללו דבור המילות נמי הוא ע"י השלכת היאור דהייתו שסתם על המילות שהם יקחו את הילדים ויטליכום ליאור כדי שלא יחייאו אותם אמותיהם ומאי דקאמר בגמרא טימן בדול מסר להם בשעת שכורעת ליד ירכותיה מצטנגות כאבני לאו למימרא שיהרגו אותם קודם שיצאו לאויר העולם שא"ה היינו לומר כדי שלא תעלנו הלם ותחביאנו הלם ותאמר נקבה היתה וא"כ לפי זה בזרה ראשונה ב"ב היתה ע"י השלכת ליאור גם מ"ש רש"ל שראו לטנגיני מדעה שמושיען של ישראל נמים הוא לוקה אמרו כל הבן היאור היינו בשניל גזרה שלישית שגזר אף על עמו וכדאיתא בש"ר תמוזאל והניאו רש"י בגמרא יע"ש ודבריהם ברורים הם ודוק.

מאמר דבר נא נאזני העם שלא יאמר אותו צדיק כו' ומשמע בלא תרעומת של אותן צדיק לא היה עושה כן. יוכן

הענין בא"ש הרב אבא מארי בר"ר בשם רמ"ר ז"ל שלא בלו יש למדרים אלא כדי לנקע ניצוצות הקדושה שנתפזרו בין הסומות והיינו שאר"ל לא מזר הקב"ה לא ישראל לבין סלומות אלא כדי שיתום בו עליהם ברים ע"כ ואפשר לע"ד שלזה כוון הקב"ה באומרו לא"ל ואחרי כן יצאו ברכוש גדול והוא על ניצוצות הקדושה

הקדושה אמנם כדי שלא יאמר אותו צדיק ועבדוה ועבדוה אותה קייס בשם ממש נבוכן ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קייס בהם ממש אלא ע"י שבתוכם ועליהם גרים?

ותענינה הנשים המשחקות ותאמרן הכה שאול באלפיו ורוד ברבבותיו ויחר לשאול מאד וירע בעיניו על הדבר הזה ויאמר לדוד נתנו רבבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה אין מבין מאי קא מכוין ועוד למאי אני בדבריה שאול המלך ממאי דקאמרי הני כמי דאינהו מדברין ומשחקין בריאה לשאול באלפיו ואיהו קא מיפסר פדרא ובדרך פשוטה יאמר נא דשאול המלך חבבה לדעה דמתן של נשים שהיתה לתת לדוד האלפים והרבבות דלגרמייה הוא דעבד לכולא מלאכת אמנם משום יקרא דני נשיא לחלוק כבוד למלכות נתנו לשאול האלפים אבל ממה שאמרו ונתנו לדוד הרבבות ולו האלפים לא קפיד כולי האי אבן ממה דנפיק מיניהו מהני מילי חיה לו עד מאד וש"ל ויחר לשאול מאד דהיינו לפי שירד לסוף דעתם של נשים כ' בדאמרי אבל על דברי נשים כאשתמען וירע בעיניו על הדבר הזה מענו קע והיינו דקא"ל הזה דאיכ' אחריתי רבתי ויאמר לדוד נתנו רבבות ולו נתנו האלפים דהיינו בלשון אמרו אלפי אלפים כל הרבבות של דוד כי בכלל מחתים מנה ומש"ה הפך הסדר לומ' דמרובה מחזיק המועט וז"ש ועוד לו דהיינו קושיא קאי הכל שלו ועוד שהזכירו האלפים הס ב"כ לו אך המלוכה דין גרמא לה ליתן לי האלפים.

אן נאמר דרך אחרת בהקדים מאי דבריסי בגמרא פרק הערל דה"ק ליה שאול לאבנר זיל שאיל עליה לי מפרק לי מזרח אחי לי מפרק אחי מלכא הוי שהמלך פורק לעשות לו דרך ואין מוחין ביניו לי מזרח אחי אשיבא בגלמא הוי מ"ש ל"ל שאיל עליה מסיס מאניה דכתיב ואלבש את דוד מדיו מאי מדיו כמדתו וכתיב ביה בשאול משכמו ומעלה גבוה מכל העם מאי הוי דאתרמו ליה ש"מ מלכא הוי אמ"ל דולג עד שאתה שואל עליו אם הבן הוא למלכו שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו כו' ולא איפסיק עיין בשאול דקא מספקא ליה לי מפרק אחי ומלכא הוי לי מזרח אחי אשיבא בגלמא הוי והשתא כיון דהזא אשר לו יענו בחקולות הכה דוד ברבבותיו ולשאול באלפיו מיתר אמר איפסיק בעיין דמלכא הוי וש"ל ויחר לשאול מאד משום דמהכ' לאפיק המלכא הוי וירע בעיניו על הדבר הזה אשר דברו ונתנו לשאול האלפים ולדוד הרבבות מעט מזער לא כ"כ ויאמר לדוד נתנו הרבבות ולי נתנו האלפים אל"כ כ"מ דמאי דקא מספקא לי על העתיד מה לעשו לו והיינו דקאמר ועוד לו דהיינו עוד לו דבר טוב דקא אמינא מרחש ומקדם מוכרח הוא דאין עוד זולת המלוכה וש"ש אך המלוכה?

גרסינן נברך הנא על יבמתו בן עזאי אומר כל מי שאינו עוסק בפו"ר כאלו חוטף דמים ומעבר את הדמות א"ל גב' יש פלה דורש ונלה מקיים ואחה נלה דורש זאין נלה מקיים א"ל דמה לעשה שנעשי חקקה בתורה לאפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים וכתבו החוס' לאפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים אע"ב דאמרינ נברך הנא אע"י שנשא אשה נחו של ר"ע דקאמר התם בריתיה דר"ע עבדיה ליה לב"ע הכי אמרינן בפ"ק דסוטה דר"ל דאמאי התו הקשה מהרש"א בת"ל דאמאי התו הקשו קושייתם בתי"כ"ע דהיכי אמר לאפשר לעולם כו' ואתם אמרי' דמיב ולא חפסו קושייתם בתה שאלו לו ואתה אין נולם מקיים דהא ליתא דאשבחן התם דנסיב. וי"ל מעוס דאיכא לאחרוני דמעקרא לא הוה בעי למינסב וכשהקשו לו חבמי הורה לדבריהם ונסיב בריתיה דר"ע אבל לפי חתי' פריך שפיר דהכא הוינן שלא הורה לדבריהם עכ"ל. וקשה ע"ד סברי ב"ע כשלא לאו תורה עדיין נשא אשה וכמ"ש בריתיה דר"ע עבדיה ליה לב"ע הכי והיינו כאמר בתה כתו שעשתה אמה לר"ע שנשאתו כדי שילך וילמוד תורה ה"נ בריתא אבריה לב"ע שנשאתו כדי שילמוד תורה ואם כן היכי חיסק אדעתין שאחר שדרשה ב"ע לאחי מתניתא והקשו עליו הורה לדבריהם ונסיב בריתיה דר"ע

אמנם איכא למימר דל"ק להו לחוס' על השאלה שא"ל ואתה אין נאה מקיים משום דדייקינן בה דמאי הוי דקאמרי ליה ואין נאה דא"ל אומר ואין מקיים מאי נאה דמאי מעליותא איכא אלא ודאי דב"ע נשא אשה ולא ילדה לו בנים ואפ"ה לא נשא אשה אחרת עליה לקיים מצות פו"ר שפיר ולא הא קאמר ואין נאה מקיים דהיינו מקיים אבל לאו מקיים שפיר לפי שלא בא המצוה אמנם על התשובה דקאמר אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרי' משמע שלא קיים כלל ועיקר ושרוי בלא אשה ומש"ה אהא קשיא לה ומאני דנשאה וברשה?

גרסינן בפר"ק דר"ה חניא הכל נדונין ער"ה וגז"ד שלהם נחתם ביום"ך דברי ר"מ ר' יהודה אומר הכל נדונין בר"ה ובזר דין שלהם נחתם כל אחד ואחד בזמנו בפסח על התבואה ובעצרת על פירות האילן בחג נידונין על המים ואדם נידון בר"ה ובז"ד שלו נחתם ביום"כ רבי יוסי אומר אדם נדון בכל יום שנאמר ותפקדנו לבקרים רבי נתן אומר אדם נדון בכל שעה שנאמר לרגעים תבחננו ובחר הכי גרסינן אמ"ר יוסף כמאן דאמרינן האידנא אקסירי ואמרינ כמאן כרבי יוסי דהיינו לפי שם"ל אדם נדון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסו עליו מיתה דאי כרבנן דאמרי אין נדון אלא בר"ה אדי כבר נקנסה עליו מיתה ואח"ל כרבי יצחק דאמ"ר יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד ע"כ. וכתב הר"ב פרשת דרכים וז"ל ודע דבפרק י"ד דשבת איתא אמ"ר יהודה א"ר י"ב שעות הוי היום ב' שעות דאשונות כו' שניות יושב ודן את כל העולם כולו ז"ל ובפר"ק דר"ה אמרינן כמאן דאמרינן האידנא אקסירי ואמרינ כמאן כר"י וא"כ פנרת רב אלו דבשניות יושב ודן היא דוקא אלינא דר"י וה דוחק ואולי רב סבר כר"יצחק דאמרי יפה צעקה לאדם בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד ומה שיושב ודן יפה צעקה לאדם הטובה לקרוב גזר דינו א"נ דאפשר שאינו דן בשניות את היחיד אלא לרבים דגז"ד דרבים אלינא דכ"ע נקרע כמנאחר ומוביא דר"ה הנז'. שוב ראיתי לרש"י בפר"ק דע"ז שבחב וז"ל שניות יושב ודן כר"י דאמר במסכת ר"ה אדם נדון בכל יום דכתיב דבר יום ביומו ע"כ וקשה דאמאי לא אוקמה כרי"ק וכל"ע כדכתיבנא לעיל.

ותמיהא לי מלתא דרב לפי דבריו דקאמר ומה שיושב ודן הוא במי שעושה תשובה לקרוב הגז"ד אבל א"כ הא דיושב ודן היינו דוקא לעובה לקרוב הגז"ד אבל אינו נדון לרעה אם עשה שום דבר להחייב בדין ותימה הלא ה"ל התם בפר"ק דע"ז שניות יושב ודן את העולם כולו כיון

ברוחה העולם כולו מתחייב בדין עומד מעל כסא דין ויושב
על כסא רחמים • הרי לך בהדיא דלרבה נמי בכל יום ויום
הקב"ה יושב על כסא דין לדון את כל בני העולם לפי מעשיהם
של אותה שעה הטובה היא אם רעה ולכן רש"י ז"ל לא אוקמה
לה דשניות יושב ודן אלא אליבא דר"י דאמר אדם נדון בכל
יום ולא מתוקמא אלא אליבא אבל לרבנן דס"ל דאדם נדון
בר"ה וגו"ר שו נחתם ביום"כ לא מתוקמא דאף דס"ל כר"י ויפה
נעקה לאדם בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד היינו אשם עשה
תשובה קורעין גז"ד אבל אין דנין אותו אם עבר שוב עבירה
לחייבו בדין דזה דוקא נדון בר"ה והכא קאמר דבכל יום ויום
הקב"ה יושב ודן אף בענין הדעה לחייבו בדין ולכן דברי הרב
ז"ל נכונים ומתני' ולע"ע • עוד כתב וז"ל ורבותי להרב יפה
בספר יפה מראה בפ"ק דע"ז סימן ו אחת דאמרינן התם ר"
יצחק רבה בשם רבי אלעזר נידונין בכל יום שכתוב"ז"ל מלך
דבנבר וס"ל דאדם חייב נידון אבל בר"ה ומ"מ מלך וגבור ל
לחשיבותם נדונין בכל יום וכ"מ דאי אינו זכו בכל יום תתפסך בזרתם
מש"כ ניחודים שבגזר דינם בר"ה ואחר שנתחם אין להשיב
דמצינו אחת אקצירי ואמרינן הא אמרינן דסוי דוקא כר"
ואע"ג דאמרי' ואב"ח לעולם כרבנן וכרי"ן אפשר דרבי נמי ס"ל
הכי ע"ל • משמע דס"ל דרבי נמי סבר כרי"ן בחי ס"ל
כר"ן אחי אדריאל אלף ובגבור אפי' יחיד נמי אלא ורבותי ס"ל
כרי"ן ולא ידעתי איך יתכן לומר דבר זה דלרי"ן אדם נדון
בכל יום והא נמרינן אמרינן לעולם כרבנן וכרי"ן והניחו הרב
ז"ל הרי דאף דבנן דס"ל דאדם נדון בר"ה מנו סברי כרי"ן
דאית ליה יפה נעקה ולכן דברי הרב ז"ל נראים לי תלמוד
ע"ל • ואני הפעוט אחרי לחיכה עפר כפות רגליו שמעתי
זלא אבין מאי קא מקשה על מהר"ם יפה דודאי אה"נ דרבנן
דס"ל אדם נדון בר"ה ורי"ן ואחר יפה נעקה אדם ורעים נינו
ומר אמר מרא ומר אמר חדא ולא סליגי כדאיתא בגמרא
להדיא •

אמנם מהר"ם יפה נתקשה קושיא אחת בדברי ר"אמ"
אלף ובגבור נדונים בכל יום דמאי רבותייהו ומה
מעלה היא זו לאלף ובגבור דאחתי לאעליותא להיות נדונים
בכל יום ולא פי' דנ"מ דאי זכו בכל יום תתפסך בזרתם מש
שאין כן ניחודים שבגזר דינם בר"ה ואחר שנתחם אין להשיב
ולא"כ נפקא לן מהני מילי מעליתא דרבי לא ס"ל כרי"ן דאמ"
יפה נעקה לאדם בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד לא ניחוד שהרי
הני מחלק בין יחיד לגבור דבגבור נדונים בכל יום דאם זכו
תתפסך בזרתם וביחיד אין נדון אלא בר"ה ולאחר גז"ד אין
להשיב ולכן כתב דהא דמצינו אמרינן אקצירי ואמרינן הא
דאמרינן דאדם דינו דסוי דוקא כר"י ואע"ג דאמרינן ואב"ח
דרבנן וכרי"ן אפשר דרבי לא ס"ל הכי ע"כ לפי דלא מני סבר
כרי"ן ואיהו ס"ל דלאחר גז"ד ביחיד אין להשיב ואינה יפה אם
הנעקה וא"כ דברי מהר"ם יפה ברור אלא לע"ד •

כתיב כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן
אנכי מצוך לאמר פתוח תפתח את ידך
לאחיך לעניך ולאביונך בארצך • אדם
ירחה לעניים אלי קרא דקשה ההכנה לכאורה דמאי אלי
עצמא דקא יהיב למיליהיה כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על
כן אנכי מצוך לאמר פתוח תפתח • אמנם הענין יובן בהקדי
מאי דגרסינן בפ"ק דב"ב שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע
אם אלהיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסן אמ"ל כדי
להגאל אני בהם מדינה של גהינם אמר לו אדרבא זו מהיינתם
אמשול לך משל למה"ד למלך ב"ו שכעס על עבדו והכאו בגיות

פאשורי ונזר עליו שלא לאכילו ושלא להשקותו ולהלך אדם אחד
והאכילו והשקהו לכשמע המלך הלא כועס עליו ואחס
קרוביו עבדים שיאמר כי לי בני ישראל עבדים אמ"ל ר"עקיבא
אמשול לך משל למה"ד למלך שכעס על בנו ונזר עליו שלא
להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם והאכילו והשקהו לכשמע
המלך משגר לו דורון ואנו קרוביו כנים שנאמר בנים אתם לה"
אלהיכם אמ"ל אחם קרוביים בנים ובזמן שאין אחם עושים
רצונו של מקום קרוביים עבדים ובזמן שאין אחם עושים
רצונו של מקום ס"ל הרי הוא אומר הלא פרוס לרעב לחמך ובניים
מרודים תביא בית בזמן הזה וקאמר הלא פרוס לרעב לחמך
ע"כ • עוד נקדים מאי דאיתא בספרי פרש ראה כי לא יחדל
אביון מקרב הארץ ולהלן הוא אומר כי לא יהיה בך אביון כיצד
יתקיימו ב' כתובים הללו בזמן שאין אחם עושים רצונו של מקום
אביונים בלחרים ובזמן שאין אחם עושים רצונו של מקום
אביונים בכם וכן אתה בפסיקתא כי לא יחדל אביון מקרב
הארץ בזמן שאין עושי רצון אביהם שבשמים אבל בזמן שעושי
רצונו לא יהיה בך אביון ע"כ • נזה יע"ן כי לא יחדל אביון
מקרב הארץ והיינו בזמן שאין עושין רצונו של מקום שאז
תעלה על דעתך נימים הם ובאותו זמן הצדקה היא אמלת
לבי אלו קרוביו עבדים ומשל למה"ד למלך שכעס על עבדו
ונזר עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם א והאכילו
והשקהו לכשמע המלך כועס עליו כסברת טורנוסרופוס
הרשע על כן אנכי מצוך פתוח תפתח את ידך לעניך הף
בזמן שאין עושים רצונו של מקום •

צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ
אשר ה' אלהיך נתן לך י"ל כפל צדק צדק
ולמאי אחיא דדיפה אמנם הענין יובן
בהקדים מאי דאתן התם במסכת תענית גלות בא לעולם בעון
עבודת הדין ועבודת הדין הו גרסינן בפרק כ"מ בעון עבודת הדין
ועבודת הדין חרב ודבר בא לעולם ופי' רש"י ז"ל עבודת הדין
שיודעו ומכירו ומלינו עד למחר ז"ל צדק קמא לעבודת הדין
הוא דאתא וצדק בתרא לעבודת הדין ולכן קאמר בו רדיפה
דהיינו שלא יענהו ובאחר מה שכרו למען תחיה כנגד החרב
והדבר וירשת את הארץ כנגד גלות ודוק •

אנ י"ל בהקדים מאי דאמרינן בפרק ד' דסוכה אין
הצדקה משתלמת אלא לפי ג"ח שנה שנאמר זרעו
לכם לצדקה וקנרו לפי חסד ופירש"י הצדק היא המצות שבתן
והחסד שנה כגון מוליכה לביתו לזה ראוי צדק קמא למצות
הצדקה הוא דאתא וצדק בתרא לג"ח שנה ונאמרה בה רדיפה
לפי שהוא רודף ומוליכה לביתו ובאחר בשכר למען תחיה
וירשת את הארץ אמאי דסליק מיניה שאין הצדקה משתלמת
אלא לפי ג"ח שנה ועוד תנן אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם
בעולם הזה והקרן קיימת לעה"ב וקא מני בהדייהו ג"ח וזהו
למען תחיה בעה"ז וירשת לעה"ב • עוד ירמוז למאי דאמרינן
בכתובות די מחסורו אשר יחסר לו לפי' סוס לרכוב עליו
ועבד לרוץ לפניו ולזה דמז הב' צדקות הללו ונאמרה בהם
רדיפה ששני דברים הללו ירדוף בהם אדם הסוס ועבד לרוץ
לפניו • או ירמוז למאי דאמרינן בהיא דמר עוקבא דהוא
שדי אלבא זוזי בגנורא דדאי לענני אשר
יום אחר ראהו ורדף
מר עוקבא
כדי שלא
יתקייים •

כתב רש"י ויעתר לו לא אלא לאחר דומה תפלת
צדיק כן צדיק לתפלת צדיק כן רצה לפיכך
לו ולא לה עכ"ל • כל הצולם נתקנו בזה
דמאי קא נעי רש"י בהאי לפיכך כו' דקאמר והא דאיתירא
ויתרגם ועת וירלה לי בהקריש מאי דברסינן בגמרא מ"
דיבאות דף ס"ד אל"ר יצחק יצחק אבינו עקור היה שנאמר ויעתר
יצחק לה' לנוכח אשתו על אשתו לא נאמר אלא לנוכח מלך
משנאמר עקורים היו מ"ה ויעתר לו ויעתר להם מנעני ליה לפי
שאינו דומה תפלת צדיק כן צדיק לתפלת צדיק כן רצה ע"כ
ופי' רש"י ז"ל ויעתר להם מ"ל בשלמא אי אחרת תפלת יצחק
על אשתו היתה היינו דכתיב ויעתר לו כתו אבים מתפלל עליה
ואחר רבקה אשתו אלא אי אחרת על עצמו היה מתפלל
ונוכח אשתו משמע שבניהם היו נוגעים זה מול זה ויעתר
להם מ"ל לפי שאין דומה תפלתו שהוא היה צדיק בן צדיק
לתפלתה שהיתה צדקת בת רשע לפיכך תלה בו הכתוב עכ"ל
נקטינן מהני מילי מעליתא ורש"י והקושיא שמקשה בגמרא
איך דכיון שכל מ"ה היה מתפלל על עצמו היכי קאמר שתקבלה
תפלתו דמשמע ולא תפלתה ואלא שמהם היו מתפללים כ"ל
על עצמו וכיון שהיא הרתה הא ודאי שנתקבלה תפלתה ג"כ
ולזה אי' ודאמרת כן הוא אמנם אלה בו הכתוב אליה נעלמת
לפי שאין דומה כו' ולזה כיון רש"י בפי' החומש נאמרו לו
ולא לה שהרי ודאי מש"ה ותהר רבקה אשתו הוא מחמת
תפלתה ולא תפלתו כיון שכ"ל התפלל על עצמו ול"כ לדרבא
הול"ל לה ולזה אי' שאין דומה כו' לפיכך לו ולא לה והיינו
דאמר קרא לו ולא לה ואלה בו אליה בעלמא ולכן כפל דבריו
לפי' לו ולא לה לומר לך דבשביל זה הטעם לבד קאמר לו
ולא לה ולא שאמת כן ודוק היטב •

ויחרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה
זה אנכי יש להבין מאי דקאמר
למה זה אנכי בב הא דקאמר
ס"כ למנם יובן הענין בהקדים מה שמצאתי בשם המפרשים
דעצמא מאי נולד ליצחק שני בנים א' צדיק וא' רשע והם
אמרו מפני שהיה יצחק צדיק בן צדיק הוליד יעקב שהיה צדיק
ורבקה שהיתה צדקת בת רשע ילדה לה עשו והנה אמת דקשה
לזה תיכף דבשביל שהיה יצחק צדיק בן צדיק יגלו יעקב צדיק
במור אבל רבקה שהיתה צדקת בת רשע למה נולד בשבילה
עשו רשע בעור מי"ל להיות ביניהם זו הוא הקושיא שהיתה
מתקשה רבקה דבתחלה קאמר ויתרוצצו הבנים בקרבה והיינו
כאור שדרשו רז"ל כשהיתה עוברת על פתחי ב"ש וב"ה יעקב רץ
ומפרכם לצאת וכשהיתה עוברת על פתחי ע"ז עשו רץ ומפרכם
לצאת ואמאי מ"כ הא' ג"ב שאני מרחם הוא רץ לצאת ל
לקראת פתחי תורה והא' רשע בעור שהרי רץ לקראת פתחי
ע"ז למה זה אנכי דהיינו למה זה הרשע בשבילי למה אברע
אנכי מאיזה דשביל שיצחק צדיק בן צדיק יגלו יעקב צדיק בעור
וזה אנכי צדקת ולא הועלתי כלום לריק יגעתי דלא שאני בת
רשע מ"מ הי"ל להיות ביניהם מחנה זכיות בשבילי ומחנה עונות
בשבילו אבל אנכי ולכך לדרוש את ה' על הדבר הזה • ואמר ה'
לה שני גוים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו וא"ל למה
כבל דעדיין שני גוים בבטנך ואחר ולאמר ושני לאומים ממעיך
יפרדו ועוד יש להבין כונת הכתוב בא"ל ממעיך יפרדו אמנם
הענין יובן במה שהקדמנו דה"ק לה קב"ה לרבקה שני גוים
בבטנך דהיינו כמו שדרשו רז"ל ביים כתיב אלו אמעוניים ורבי
אדני בל מיעקב ואמעוניים כל מעשו שבהם היו צדיקים
ונגלויות בפרק דע"ז וא"כ הרי תשובה לשאלתך דאת הוא
דגרמת שאת אמעוניים מעבר לפי שאת צדקת ואחה מעשיך
נגרים בשביל אמעוניים ואחנו משעבד על אביך שהיה רצה
שיאת עשו רשע לחבר עוד וכן לאומים מעשיך ומרבה לחמת
שאלו הבני לאומים מעשיך ויקרא הם נתרחים זה לרשעו וזה
לחנוה אמנם אפי עשו הרשע עחיד לנאת ממנו אמעוניים
הנגים •

אלדנא אמ"ר ותלך לדרוש את ה' וכי בתי בגשיות
נבחי מדרשות היו בלתם ריקמה ומלא לא
הלכה אלא למדרשו של עבר אלא ללמוד
כל הנקבל פני שכן בלתי מקבל פני שכינה • כל מכמ"ב
יחתנו בזה המאמר כי לא ידעו תהו ולא יבעי מאי קאמרי
דבנן דמשמע דאלו היו ב"כ ובתי מדרשות חוץ מבל עבר הוא
ניחא ליה מ"ב ותלך לדרוש את ה' והשתא אריך לומר שהיו
מדרשו של עבר ל"ל ועלי ריצותיה של מדרשו של עבר שלא
יצדק בו לומר לדרוש את ה' • ונראה לבאר לתבון באלא
דקשיא לי תו דבבי הארדש בתלי דקאמר אלא ללמוד דאלא
אלא ולא קאמר וקשיא ל' מתרגל חברתה בבעל המרדש קשיא
ליה כמאי דכתיב ויתרוצצו הבנים בקרבה דהיינו בשעה שהיתה
עוברת על פתחי ב"ש ובתי מדרשות היה יעקב רץ ומפרכם
לצאת ובשעה שהיתה עוברת על פתחי ע"ז רץ עשו ומפרכם
לצאת ואמ"כ קאמר קרא ותלך לדרוש את ה' דמשמע אותה
שהיתה עוברת על פתחים אלו מעם היתה הולכת לבקש את
ה' בבית מדרש לתל חוץ מאלו אבל אחו אמקבה ובי ב"כ ובתי
מדרשות היו בלתם הנים בהיינו חוץ מבית מדרשו של עם
ועבר והרי לא הלכה אלא למדרשות אלו ולזה אי' אלא ללמוד
כו' והכונה היא דאמת הוא דלא הלכה לבקש לעקומות אחרים
ומש"ה ותלך לדרוש את ה' דמקאמר ותלך משמע שהלכה
למקומות אחרים חוץ מאלו הנ"ל לא קאמר סבי אלא ללמוד
ולא בן האמת ודוק •

ויאמר יצחק בן חמשים שנה נקחתו את רבקה בת
בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו
לאשה • העולם מקשים דאמאי קא מקשים לה קרא לפדן ארם
לבית"י בית בתואל ובן בתואל ובן • ויראה לי עם מאי דאיתא שהם
אלו מוכרים דמ"ת לעשו ימכור ארם כל מה שיש לו ויש לו
בת ת"ח שאם מת אז בולה מוכנה לו שבנו ת"ח ושל יצחק בת ע"ה
שאם מת לו גולה בניו ע"ה ע"כ והיינו שנקחתו שאם חאיו ת"ת
ילמוד לבניו תורה ויהיו ת"ח ואם הוא ע"ה אינו מלמד לבניו
תורה ויהיו ע"ה • בזה יע"ן דה"ק נקחתו את רבקה בת בתואל
הארמי דהיינו שהיתה בת רשע ולא"ן נתקשה דהא חניא יתכוני
ארם כו' ואשא ב"ת כו' ואל יאשא בת ע"ה ולזה אי' מפדן ארם שאין
לאחו מעירו וכיון שאינה מעירו אין קפידא אם יאשא בת ע"ה
דמידי הוא נעמא אלא משום כדי שיהיו בניו ת"ח ולא ע"ה אלו
עעמא לא שייך לא כשהוא ואחיו דרים בעיר אחת שאז מלמד
לבניו איזהו דרך ישרה ואיזו היא דרך רעה אבל כשהוא בעיר
אחת ואחיו בעיר אחרת לא שייכא הא ואין קפידא ודוק •

ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה
הכושית אשר לקח כי אשה כושית לקח
הנה דבור זה קשה דמאי קאמר על
אודות האשה הכושית אשר לקח וכי עכשיו לקחה והלא מבנים
קדמונות זו אשתו ור"ל דרשו על שפירש ממנה ותאיה מלאת
בת לא דהא

דהא מקרא מלא דבר הכתוב אשר לקח ואין זה כריתות אלא
אחרנא נמר קיחה קיחה אמנם יובן הענין בהקדים מלי דאית
בפרק הנשרפין שבת זמרי אצל משה והביאה לבזבי אמ"ל כן
עמרם זו אסורה או מותרת א"ת אסורה נא יתרו מי התירה
לך כו' עד שבא פנחס וא"ל לא כך למדתנו ברודתך מהר סיני
הנועל ארמית קנאין פוגעין בו כו' ולכאורה הדבר קשה דנר"
באמת דדינא קא תנא ומרי דבת יתרו מי התירה למשה והביא
הרב אם דת בפרשת שלח לך ריש מי שפי' שזהו מה שהשיב פנחס
לא כך למדתנו ברודתך מהר סיני דהיינו כיון שמ"ר נשאה קוד"
מת"ת שעדיין לא נתחדש הלכה הנועל ארמית ולכך היה מותר
עה עכ"ד:

ובאמת ואחכתי לא הונח לנו שהרי האבות קיימו את
התורה עד שלא נתנה וכמ"ש הרא"ש בפ' שמות
בני משה שנתעסק באלון הבלה הן אמת דלהרמב"ן שכתב
דבת"ל לא היו מקיימין א"ש מ"מ אין זה מוסכם ולכן כדי
ליצא זה מוכרח לומר שביארה נעת שנשאה ואח"ל מהקריאה
ארמית הנה כי כן היינו ספיקא שנסתפקו אהרן ומרים בשעה
ששמעו שפירש מן האשה מעת מת"ת וכמ"ש ז"ל והיינו דהוו
שקלי וטרו בנפשייהו מלי דעתיה דמשה שפיר מן האשה מעת
מת"ת ואי"ל אם נאמר משום שהיא נאסרה עליו בשעת מת"ת
שהנועל ארמית קנאין פוגעין בו אם כן מעקרא מלי סבר
שלקחה ואלא קיימו האבות את התורה עד שלא נתנה ואפי'
עירובי חבשילין ומצינו שאמרו רבא על עשו שעבר ה' עבירות
ואר מנייהו שבא על נערה מאורשה שבתידה תורה לאסור ו"ש
ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אחר לקח
דמלי סבר בשעה שלקחה בתחלה אלא מלי אית לך למימר
שביארה נעת שנשאה וז"ש כי לשה כושית לקח ודרשו רז"ל דמה
ת"ל אלא מה כושי משונה בעורו אף נצורה משונה במעשיה
דהיינו שבתביארה ושתה במעשיה נעת שלקחה והאי כי פי' הוא
אלא אחד מד' לשונות של כי וז"ק אלא ואי מה שלקחה הוא
שביארה ונשתנית במעשיה וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דמה עשה
פירש ממנה אלא ודאי משום שמדבר עמו ה' ואז ויאמרו הרק
אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר:

צרסינן

בפרק שלשה שאכלו כשהוציאו לר"ע
להריגה זמן ק"ש היה והיה מקבל עליו
עול מ"מ אמרו לו תלמידיו ע"כ אמר
להם כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה ובכל נפשך ועכשיו
שבא בידי לא אקיימנו ע"כ הקשה מהרא"ל וכי תלמידיו נעלם
מהם זה הפסוק ובכל נפשך:

ונראה לע"ד לומר במלי דאיכא מלונתא בסנהדרי דר"י
ס"ל דאפי' בע"ז ב"ע וג"ר אם אמרו לו לאדם
עבור ואם לאו הורגוהו אותך יעבור ואל יהרג ורבנן ס"ל
דבג' עבירות אלו יהרג ואל יעבור:

עתה תלמידי ר"ע חשבו שהדין הוא כר"י דיעבור ואל
יהרג בשביל זה אמרו לו ע"כ אמר לס כל ימי
הייתי מצטער על הפסוק הזה ובכל נפשך כדי שארלה לגריות
שהדין הוא כרבנן ועכשיו שבא בידי לא אקיימנו:

תהלים

סימן ק"ה ויך כל בכור בארצם ראשי
לכל אונם ויוציאם בכסף וזהב ואין
בשבטיו כושל ע"כ אמ"ל מה קשר
ושייכות יש ואין בשבטיו כושל ליוציאם בכסף וזהב וגרא"ל לומר
במ"ש הרב מהרא"ל בספר עץ החיים בפרש"נא שבאיזה שעבוד

לקחו מה שהאילום מצרים וכי בזלנים הם ואחיך הדב הנ"
במ"ש בגמרא לא היה סקריקון ביאורה דאגב אונסא נמר
ומקנה הבא בתי בשביל מכת בכורות במדי והקנו כי אמרו
כולנו מתים:

בזה אחי שביר ויך כל בכור בארצם ראשית לכל אונם
בשביל זה אפי' שייציאם בכסף וזהב אפי' הכי ואין
בשבטיו כושל שאין בהם חשש בזל לפי דאגב אונסא דמכת
בכורות במדי ומק"ו:

ועברתי

בארץ מצרים כו' והכיתי כל בכור כו'
ובכל אלהי מצרים אעשה שפטי אני
ה' והיה הדם לכם לאות על הבתים
אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ע"כ אי"ל
דבתחלה אמר וראיתי את הדם לכם לאות משמע שהאות הוא לישראל
ואח"כ אמר וראיתי את הדם משמע שהאות הוא להקב"ה ועוד
מה קבר ושייכות יש לפי ה' להיות הדם וראיה לומר בתוך אשר
במורש שהדם היו נותנים לאותו מבפנים והקב"ה רואה לאותו:

בזה א"ש ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה' ולא
אחר תרע שאני ה' שהרי היה הדם לכם לאות
דהיינו שהדם היה מבפנים על הבתים אשר אתם שם ואפי' הכי
וראיתי הדם ומי יכול לעשות זה בודאי הבמור שאני ה' ולא
אחר:

דברו

אל כל עדת בני ישראל ויקחו להם איש שה
לבית אבות שה לבית ואם ימעט הבית
מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אל בתו
א"ל דהו"ל למימר ויקח הוא ושכנו דולקח הוא לשון עבר ומשמ"
ונראה לומר במ"ש במדרש שיש מחלוקת רחב אמר שצריך שלא
יניחו השה בלא בעלים וצריך שמתבורה אחת יאחר לפחות איש
אחד ואל אמר אינו צריך שיאחר שום אדם מתבורה א"אבל כ"ש
מודו שלא יניחו אותו בלא בעלים:

בזה א"ש ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית ואם
ימעט הבית מהיות משה דהיינו אם אתמעטו בני
אבורה וימשכו ידיהם אז צריך שקודם שימשכו ידיהם אז יהיה
כבר ולקח הוא ושכנו אלינא דאמרן דאמר צריך שיאחר מ
מתבורה א"אפי' הפסוק כפשטיה צריך שולקח הוא ושכנו ואינא
דמ"ד אין צריך שיאחר מתבורה א' נוכל לומר ולקח הוא אז
שכנו:

מכילתא

ובשל אין ובשל אלא אני שנאמר
ובשלתם ואכלת ואומר ובשלו
את הפסח במשפט מכאן אמר
ר' יאשיה הנודר מן הבשל אסור בבני עכ"ל: וקשה והרי
מפיים הכתוב כ"א אני אש ואיך אומר אין ובשל אלא אני וכ"ל
לתרץ מה שאמרו עוד במכילתא כי אם אני אש למה נאמר
הייתי אומר הראוי ליצלות יצלה הראוי לבשל יבשל א"כ אם אני
אש עכ"ל: נזה אפי' שביר דבר פי' ובשל אין ובשל אלא אני
וה"ק הפסוק אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל דהיינו ובשל
הראוי ליצלות מבושל הראוי ליבשל כ"א אני אש דוקא:

אי נאמר בדרך אחרת במ"ש עוד במכילתא במים אין לי
אלא במים שאר משקין מנין תמרת ק' ומה מים שאין
מפיגין שעתן אסורים שאר משקין לא כ"ש ר"א אין לי אלא
במים שאר משקין מנין ת"ל ובשל מבושל מ"מ מ"ב א"נ אני
קורא

גרסינן ניחוש לתי דתעניתא ריש סדר ק' תעניו
אלו אמ"ר זעירא מה יעשו בדורי הדור
ואין הנבור נדון אלא אחר רובו שכן
מצינו שאלמלא אמרו ישראל בהר הכרמל ה' הוא האלהים לא
ירדה אש מן השמים ושרפה את הקרבנות ע"כ: הקושיא
מנו אחרת אל עין הקורא דמה הוא זה שאמר אלמלא אמרו
ישראל ה' הוא האלהים לא ירדה אש מן השמים ושרפה את
הקרבנות שאם תפרש מלת אלמלא אלו לא היה קשה שהרי לא
אמרו ישראל ה' הוא האלהים אלא אחר שירדה אש מן השמים
ושרפה את הקרבנות אבל אם נפרש מלת אלמלא שלא אלו היה אתי
שביר דנוכל לפרש הכי אלמלא אמרו ישראל בתחלה ה' הוא
האלהים לא ירדה אש מן השמים ושרפה לפי שאינאו הקריב
בבמה בשעת איסור הבמות:

אמנם כתבו התוספות במגילה ריש פרק הקורא עומד
וז"ל יש אלמלא שהוא כמו אלו לא ויש אלמלא
שהוא כמו אלו היה ואומר ר"ת דהיכא שכתוב אלמלא בא הוי
כמו אל ולא והיכא שכתוב אלמלי ביו"ד הוי כמו אלו היה עכ"ל
והכא כתיבה בא' וא"כ לא נוכל לפרשה כמו אלו היה אלא כמו
אלו לא ואדרא קושיא לדוכתא ונראה לע"ד לומר דה"ק אלמלא
דהיינו שהקב"ה נוסף עתידות ויודע שבשחרר אם ותשרוף את
הקרבנות יאמרו ישראל ה' הוא האלהים ואלמלא שעתידין
שיאמרו כך לא היתה יורדת אש כו' זהו מה שנראה לע"ד:

איוב

סימן י"ד אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע
רוגז כציץ יצא וימל ויברח כצל ולא יעמוד
אף על זה פקחת עיניך ואותי תביא במשפט
עמך מי יתן טהור מטמא לא אחד אלף ז"ל זו מן התוכחות ד
דמוכחת מלתא יתירא הוא גם מלי במשפט עמך היתכן לומר
שיעמדו שניהם במשפט עכד מלך ומלך והו"ל למימר ואותי
תביא במשפט לפניך שהוא הענד הוא הדיין הוא הנע"ד: ומי
לא ידע בכל אלה שה' הוא האלהים הוא אחד מטמא ומטהר
ואין עוד מלבדו עד שבא להשמענו מי יתן טהור מטמא:
ודרכו של איש לקד"ס מלי דאיתמר בפ' השוכר את הפועלים
במציעא דרבה בר נחמני אגב שמדא נח נפשיה שהלכו בני
רוכל ולשנו עליו למלכא ערק ואזל מעיר לעיר ושב באמא
על גוצ רקל קנון וקא בריש קפלבי בתיבתא דרקיעא אם
בהרת קודמ"לשער לבן טמא ואם שער לבן קדם לבהרת טהור
ספק הקב"ה אמ"טהור וכל מתיבתא דרקיע אמרי טמא אמרי
מאן מוכח נוכח רבה בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אני יחיד
בנבעים אני יחיד באהלות שדרו שליחא אנתריה לא הוה מני
מלאך המות למקרב ליה דלא הוה פסיק פוטיה מגירם לדהכי
נשב זיק ואוושא בני קני סבר בונדא דפרסי הוא אחר תינח
נפשיה דהוא בגרא ולא ימסר כידא דמלכותא כי הוה קא
ניחא נפשיה אמר טהור שהור יפלת בת קול ואמרה לאריך
רבה בר נחמני שנופך טהור ונלא נשמתך נטהור כו' עכ"ל:
ועפ"ז ז"ש חיוב אדם לזור אשה קרי ימיו ושנע רוגז דהיינו
שהקציר הקב"ה ימי עלומיו של אדם ימיו בכל עובר ינם היה
כעשב החרץ ובל כל זה מלבד שסוף קצר ימים אף ע"ז פקחת
עיניך לקחת אותו מן העולם קודם זמנו הקצור קצר כי תביא
במשפט עמך לדון ולחורות להיכן הדין נוטה וזהו דדייק עמך
וכעונדא דרבה בר נחמני שאמרו מלן מוכח ז"ש מי יתן טהור
מטמא דהיינו מלן מוכח שמא מטהור לא אחד אותו שאמר
אני יחיד בנבעים אני יחיד באהלות והוא הוא דבה בר נחמני
אז מי יתן טמא מטהור דהיינו מי יכריע אם טהור ואם טמא
לא אחד לא מי שהוא יחיד בעולמו הקב"ה אלא נתן הסברעה

לנני

קורה עכ"ל ופי' כנ"ל: אז נאמר באופן אחר עמ"ש עוד
במכילתא יכול בלאו כל ברכו יהא חייב ת"ל ובשל מבושל בשל
מבושל אמרתי לך ולא שבלתו כל ברכו ה"ד דשוי תרוכה יכול
יהא תוחר ת"ל כ"א בלי אש ע"כ ופי' כנ"ל:

ואכלו

את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על
מרורים יאכלוהו אל תאכלו ממנו נא
ובשל מבושל במים כ"א כו' לא תותירו
ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו א"ל אומרו
צלי אש ומצות על מרורים אז היה לו לומר על מצות ומרורים
כמ"ש בפ"ב אז הי' ל לומר צלי אש ומצות ומרורים עוד יאכלוהו
יתר ושפל ודחיק ליה עלמא עוד למה שנא מזה לפ"ב שנזה
אמר ומצות על מרורים ובפ"ב אמר על מצות ומרורים עוד
אומרו ממנו ממנו ב"ו בעמים:

ויראה אומרו ומצות על מרורים עיין ביוסף לקח אז
נאמר באופן אחר עמ"ש במכילתא צלי אש ומצות
ומצין אתה אומ"שאם אין לכם מצה ומרור הם יוצאי"ח בפסח
ת"ל יאכלוהו אין לי אלא בזמן שאין להם מצה ומרור יצא י"ח
בפסח יכול כך אם אין להם פסח אין יוצאי' במצה ומרור הרי
אתה בן הוציל והפסח מצות עשה ומצה ומרור מצות עשה הא
למדת כמו שאם אין להם מצה ומרור יוצאים י"ח בפסח כך אם
אין להם פסח יוצאים במצה ומרור עכ"ל ז"ל ואכלו את הבשר
בלילה הזה צלי אש ומצות כו' והוי כמי שפסקיה בסכינה חריפא
דהיינו ומצות על מרורים לחודייהו יאכלוהו אם לא יש שלא מצה
ומרור ועוד לא"ש במכילתא ואחיך מיבעי ליה למי שהיה עמא
אז בדרך רחוקה סל"ל הוציל ופסח לא אכיל מצה ומרור נמי
לא ליכול קא"ל ובזה תתיישב ג"כ קושית פ"ב:

גרסינן

בפרק ב' דמגילה ומה ראו לומ"תשובה
אחר בינה דכתיב ולבבו יבין ושב ורפא
לו ל"ה לימא רפואה בתר תשובה לא
ס"ר דכתיב ושב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח
ומאי חזית דסמכת אהא סמוך אהא כתיב קרא אחרינא הסולח
לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי למימרא דבזאולה ורפואה
בתר פליחה והכתיב ושב ורפא לו ההוא לאו רפואה דתחלואים
היא אלא רפואה דסליחה ומה ראו לומר ג' אולה נז' א"ר מחוך
שעתידין לגאל נז' לפיכך קבעוה נז' ומה ראו לומר רפואה
בח' ר' אחא מתוך שהתנה מילה בח' שנריכה רפואה לפיכך
קבעוה בח' עכ"ל:

וקשיא לי דהו"ל למימר רפואה בתר סליחה כמ"ש הכתוב
הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי ואי
מעמא דמתוך שעתידין כו' זה אינו מכריח לומר הגאולה
נז' ולהכי טעמא דקרא דאדרבא טעמא דקרא טפי עדיף
למסמך רפואה לסליחה והנה הרב מהרש"א בכלל דבריו תי'
לזאת הקושיא דכיון דאיכא תרי טעמי וא"כ הו"ל תרי מכריעים
אחר לוא רפואה בח' וא"כ הו"ל תרי טעמי וא"כ ודאי מכריעים
שלא לסמכה לסליחה זהו תורף דבריו אבל עדיין הדבר קשה
דודאי טעמא דקרא טפי עדיף אפי' מתרי טעמיה שהזכרו
ועוד דאכתי אפי' אם נאמר דאלו תרי טעמיה מכריעי כנגד
טעמא דקרא אכתי קשה מאי עדיר בטעמא דקרא דהא לעיל
אף שתי' כתיב קרא אחרינא חזר והקשה למימרא כו' והכתיב
ושב ורפא לו עד שתי' ההיא רפואה דסליחה א"כ גם כאן ק'
והכתיב הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי וי"ל בדוחק
וצ"ע:

לבני אדם המשובחים וכסף דרכה בל נחמני ׃

אן מי יתן עהור מעמת והוא בהקדים פסקו של הרמב"ם שפסק בפ"ב בהל' ע"ז פסק שאר לבן קודם פ"ק בהרת קדמה עמה ע"כ וכנגד דברי הראב"ם הללו התריסו רבים וגדולים רה"ילף פסק הוא ז"ל הסך הפרת רבם מדעתו מכרעת בדעת קונו וכל חד מנייהו מצא לו להראב"ם ז"ל מקום עפור ומגת חלקי אמרה נפשי והוא הרמב"ם ז"ל לדידיה קשיא דברי הגמרא נעובדא דרבא בר נחמני דהנם ממה שנאמר כי הוא קל ניתא נפשיה אמר עהור עהור מסתע מעשה הרבני שהיה היה ההכרעה אחר נקבו מירו בחיבתא דרקיעא והרי זה סותר הנמשך לחריו מה שיאמת בת קול ואחרה אחריך רבם בר נחמני שביעך עהור וינאת כשמחך בעהור דמב"ל דבר זה דבשלמא אם לא היה צריך לומר עהור ויקר ויקרהו שאמר כן הנה מה עוב ומה נעים שיש לחוכיח שבוטו עהור אבל כיון שמצאנו דמה שאמר עהור הוא לחיות מכריע בדבר א"כ מהיכן אנו לומדים שבוטו עהור׃ ועוה דייק לה הרמב"ם דהני עדיין לא נשאל רבה בר נחמני ע"ז עד שיאמר עהור כיון שלא מצאנו כן בגמרא הנה כי כן הרמב"ם ס"ל דכיון שהבת קול אמרה שהוא עהור ודאי שכך אמרה שאמר כן לפי דרכו מבלי שום הכרח ענן שבוטו עהור כפי שחנא נפשו נעשרה ונעוולם שלא הכריע עדיין בין המקום ובין המלאכים ושם שם לו ביאור׳ל מעלה הכריע ולא חיקנה ודע מה שם הקוף הכריע שם עהור ואם שאת׃ ולפי"ז יפה כתה של הקב"ה כיון שעדיין לא שאלו מאנו עד שיאמר עהור עהור וא"כ למה אמר עהור עהור מבלי טעם ודיה אלא ודאי שאפל נפשו כן יצן שבוטו עהור נמצא שהרמב"ם ז"ל לא נסק נגד הכרעת רבם בר נחמני ׃

ובדרך חריף יאמר בא עהור עהור ר"ל כיון שבעצם שבוטו זיקא ואוזאל בינו קני חבב בדעתו רבה בר נחמני דגונרא ודפרשי הוא ואמר תיבת נפשיה דהוא בגדול ואליאסר בידא דמלכותא וכן כעבה והוא קל ניחא נפשיה בלותה שנה אמר עהור עהור דהיינו שבא עהור ונתעסק בעהור דהיינו שלקח נפשו מלאך ולא שבעבר בו בני מלכא׃ אלא פיון דשדרו שליחא לחבריה להוליכו לגיהנם של מעלה היה קשה הדבר בעיניו ואמר עהור עהור דהיינו שבוטו הוא עהור א"כ למה לא יאות בכשיקה כשאר בדיקי וחמירי וכא"ם כמשה ואהרן עפ"י ה' שבכשיקה מתו כמ"ש ז"ל ואף שרים בכשיקה מתה וא"כ מה נחתנ הוא משאר חכמים שבעריים אחר שדרה ליה מ"ם׃

איך שהיה מרן בא"מ יפה דברי הרמב"ם והוא דמ"ש הקב"ה עהור כי לא נשאים היא ודבה בר נחמני כיון דנשעת יציאת נשמה הוא דקאמר עהור הוי בכלל לא נשאים היא ע"כ ולא היא הכרעה וזהו שאמר כיון שחביא מתפסע עמך דהיינו שחביא אחור להורות את דבר המשפט עמך ממחיכתך נשאים ושמי השמים ולא שאלו ממנו להיכן הדין נוטה הן בעודינותי א"כ מי יחן שהור מטמא דהיינו מי יכריע לם עהור ואם שמא לא אחד לע"פי שהוא יחיד בנגעים יחיד באהלות ואם דדייק מלת לא והטעם כי לא נשאים היא ובתירון מדן הב"מ׃

כתב הרא"ש בפ"ב רש"י ז"ל אמר דבי חזא בר חניא יום שלישי למילתו היה לא הקב"ה ושאל בו עכ"ל׃ כתב הרא"ש ז"ל ל"ק מהגיא דב"ר דקאמרי לושי ופשי עונות הדא אמרה ערב פסח היה וכן אמרו בני ומצות אפה ואכלו פסח היה והכיצו בם

רש"י כדלקמן שזה מוחר לפנינו דר"ל בר חנילא דאמר לאיתו היה שאם לוחו יום חיים ערב פסח היה מילתו לניסן ויקוייב שהיה בם לידתו של יצחק בי"ב לניסן שהרי לאברהם נאמר ביום מילו לאמר אלה לך שרה למועד הזה בשנה האחרת וברז"ל שפרש לו פריעה ובכתל דלשנה אחרת כשהגיע אתה לכאן תלד שרה וא"ל זה שהרי במכילתא ובסוד עולם אמרי בהדיא שבם"ו בניסן נולד יצחק ותניא נמי בפר"ק דר"ח דניסן לר"ח דבין לר"ל בבשה נולד יצחק וכן כת' רש"י לקמן בני בעת חיה בסח חיה ובבשה הכא נולד יצחק ואם כן בכ"ל דהא דר"ח בר חנילא דאמר ביום ב' למילתו היה שנולד אבל וקובר שביום ב' למילתו בי"ז בניסן הוה ובו היה הביקור והבל סובר שביום המילה עצמו שהוא בע"ו בניסן דהיינו דערב פסח מו' שעות ולמעלה היה הביקור עכ"ל׃ וכתב עליו מהרש"א בספר שיעב שלמה פרשה ויירא זו"ל הר"ע דכיון דבעית לאיתוי דר"ח פליב אבל מי דוחקו לומר שסובר ר"ח דב' למילתו בי"ז בניסן דכבי זה כשנולד יצחק בשנה האחרת היה בי"ז בניסן בלו שאז"ל שרה לו בכתל ואמ"ל לשנה אחרת כשביב תתה לכאן ועפ"ז חולק ר"ח לף לחבריתא דס"ע ותניא בע"ו בניסן נולד יצחק ופשיטא ל"ל לבגלון לאיתר דר"ח חולק אב"ר ומבר כסוגי' דר"ה דקאמר דבתרי היתה מילת אברהם ונולד יצחק בע"ו בניסן ואתיא הכא פ"ב ניסן בחרייתא דס"ע עכ"ל ומתי דאברהם לא נלא יודענא מאי ק"מר דתי זה אמר ותהי שרה מ"ל בכתל סובר דס"ל לר"ח דבי"ז בניסן נולד יצחק וא"כ פליב אחרייתא דס"ע דקתני בע"ו בניסן נולד יצחק ואי משום שבתב דאליבא דר"ח בי"ז בניסן היה הבקור ואז"ל שפרש לו פריעה דכתיב מה לכאן תלד שרה׃ הרי להדיא משמע מדברי הרא"ש דמה שאז"ל שפרש לו פריעה הוא ביום המילה שהוא בע"ו בניסן שהרי אמרו לו פריעה בעת הבקור ומילתו היה ביום המילה שהוא בע"ו בניסן בעת הבקור ומה שאמר לה שוב אשוב אליך כעת חיה כתב רש"י בסח חיה ובבשה הכא נולד יצחק וכתב עליו מהרש"ם בסח חיה פירוש בי"ז בניסן כדר"ח דאמר ב' למילתו היה שהוא בסח שהרי מילתו היתה בע"ו בניסן כדבתי לקמן בשנה אחרת שפרש לו פריעה בכתל וכו' ויצחק נולד בע"ו בניסן כדאיתא במכילתא ובס"ע ומה שאמר בסח נולד יצחק פי' בע"ו בניסן שהוא היום הא' של פסח עכ"ל׃ הרי לך בהדיא שכתב דס"ל לר"ח שהפריעה היתה ביום המילה שהוא בע"ו בניסן ונולד יצחק ב"כ בע"ו בניסן כבתייתא דס"ע ומ"ש עוד מהרש"ם על דברי הרא"ש וטפי הו"ל לגלוון לאיתר דס"ל לר"ח כסוגי' דפ"ק דר"ה דבתרי היתה מילת אברהם ונולד יצחק בע"ו בניסן גם בזה דבריו תמוהים מאד דהודאי ר"ח לאודיה שאמר ב' למילתו היה מני אתי כסוגי' דבר"ל דר"ה דבתרי היה מילת אברהם אבל רש"י ז"ל שכתבה להיא דר"ח דבב' למילתו היה הבקור ובלו המלאכים וכתב ב"כ בני ומצות אפה ואכלו פסח היה וכן בני כעת חיה כתב פסח היה קשה לוווגי עם ההיא דפר"ק דר"ה דבתרי נאמר אברהם שהרי כתב דבב' למילה שהוא ביום מילת המלאכים פסח היה וכמו שכתב הרא"ש ב"כ לקמן דרש"י לא מני אתי כסוגי' דפר"ק דר"ה לפי שהוא פי' כל הני קראי דלינא דא"ר פסח היה וא"כ לעיכך לא כתב כן הרא"ש דר"ח סבר כסוגי' דפר"ק דר"ה לבי שהוא ריצה לפרש סברת ר"ח דלינא דרש"י ורש"י לא מני אתי כסוגי' דהתם סוף דבר דבריו הרש"ל

הרשב"ל פגלו ממני אבל אי קשיא לי בדברי הרא"ש הא קשיא בא"ש אלינא דרש"י בשני המקומות שהבאתו דא"ש דז"ל שפרש לו פריעה כו׳ היה ביום המילה כשאמר לו אחר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת שהרי כתב רש"י לקמן בפסוק ותלד שרה לאברהם בן זקונו למועד אשר דבר אתו אלהים דבר אותו דמגיל יתיה לת המועד דבר וקבע כשאמר למועד אשוב אליך שרה לו פריעה בכתל ואמר לו כשתגיע תתה לפריעה בשנה האחרת תלד נמצא דס"ל לרש"י ז"ל דהפריעה היתה אחרי בשורת המלאכים כשנאמר לו למועד אשוב אליך שהוא יום ב' למילה׃ עוד כתב הרא"ש בא"ש רש"י ז"ל לקמן בפסוק למועד אשוב אליך לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך לחתול לאותו בשנה האחרת והקשה הרא"ש ע"ז ובני בעת חיה של בשור המלאך פרש"י בעת הזאת בשנה האחרת ופסח היה ובפסח הבא נולד יצחק וכיון דזה הפסוק למועד א"ו אליך שאמר לו הקב"ה אחר בשורת המלאך ופסוק בעת חיה שנאמר לו בבריתת המלאך שיש הם ביום ב' למילה ולא ביום המילה עצמו למה בפסוק למועד אשוב אליך הוצרך לפרש לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך לחתול ובני בעת חיה לא פי' ב"כ בעת שקבעתי לך לחתול ולכאו לאיתר דבשורת המלאך לשרה לשון אליך לשנה הבאה היה ביום א' דהיינו ביום המילה ולאותו יום שאמר הש"ם לאברהם לאועד אשוב אליך היה בעוד לא נשרו המלאך אלא בשם הב"ה וכתב הרמב"ן כי הוצרך הרב לומר כן מפני שהקב"ה א"ל בכאן למועד אשוב אליך עכ"ל ולא ידענא מאי ק"ל מהא דכת' רש"י לא בשרו המלאך אלא בשם הקב"ה וכתב הרמב"ן ז"ל דכתב כן רש"י לפי שהקב"ה אמ"ל בכאן למועד אשוב רפי' דברי הרמב"ן כך הוא דכיון שהקב"ה א"ל בכאן למה זה נחקה שרה כו׳ היפלא מה' דבר למועד אשוב אליך ואם בשרו המלאך אלא בשם הקב"ה מאי קאמר ליה היפלא מה' דבר והלא לא הקב"ה א"ל כן אלא המלאך אלא ודאי מה שבשרו המלאך בשם הקב"ה הוא ולעולם לית"ל דמה שבשרו היה ביום מילתו ומה שא"ל הקב"ה למועד אשוב היה ביום ב' למילה ועפי הו"ל לרא"ם להקשות על זה מהא דכתב רש"י בתחלת הפרשה וירא אליו לבקר את החולה ואמר רחב"ח יום ב' למילתו היה ובא הקב"ה ושאל בו עכ"ל׃ באותו יום בא המלאכי שרי המתין לו הקב"ה עד שהאכילם והשקם ונווה אותם ואח"כ דבר עמו כמ"ש רש"י ואי"כ איך אפשר לומר דבשורת המלאך היתה ביום המילה ודוק׃

אחריתי דנפיק מזה שנתנו לו הרבנות לדוד ודוק׃

הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי ואל׳ דמאי קאמר בלשון עתיד והוה אשנא ואתקוטט הי׳ל שנאתי ועוד דקא מסיים בלשון עבר שנאתים והיו לי ועוד מאי קא תכלית שנאה שנאתים ועוד לאויבים היו לי כ"ז דריך ביאור לאנס יש אדם שמעקרו אינו אוהבו ויש אדם שמתחל היה אוהבו ואח"כ שנאו ע"י דבר מה והא ודאי שאותו שונא ומעקרא יש לו עמו שנאה גדולה יותר מאותו שהיה אוהבו בתחלה ושנאה ע"י דבר בזה יוצן רה"ק הלא משנאיך ה' אשנא דהיינו מתחלה היו אוהבים לי וכיון שאני מעיר בהם שהם משנאיך אשנא אותם אותם ואתקוטט עמהם׃ ועוד היתה יתירה תכלית שנאה שנאתים דהיינו שנאתים עד קצה אחרון עד שלאויבים היו לי׃ דהיינו כאלו מקום קומתא לאויבים היו לי׃

איתא בירדש ישלם ה' פעלך א"ר חסא אשר נתת לחסות תחת כנפיו עכ"ל׃ י"ל בב׳ דרכים לפי פשוטן של דברים ראשון הוא משום דיש לפרש מאמר הכתוב אשר נתת לחסות בב' אופנים אם דקא היה שמא למלחא קמייתא לצבון התשלומין הק' אם ישלם פעלך ותהי משכורתך שלימה׳ נעד אשר נתת לחסות תחת כנפיו אז דלא קאי אלאני פניו כ"א אלאני הוא ה' אלהי ישראל ומי הוא זה מלך הכבוד אשר בתת לחסות תחת כנפיו ולאחפוקי מהאי פירושא נתרא לחא למדרש סמוכין ישלם ה' פעלך עם אשר נתת לחסות תחת כנפיו ומריעים לסיפיה מדריש הדרך השני קרוב הוא דל"ת ויקא סיפיה דקרא אשר נתת לחסות הוא הטעם לותהי משכורתך שלימה גלגל אלא דגם קאי אלאני ולאני ישלם ה' ואם קרא כנון סופו בתחלתו וה"ט משום דעקר התשלומין ב"כ הוא לפי שבתת לחסות תחת כנפיו משום דבנים לית להו תשלומין ולא אז׳ מצות דיהו ובדאמרינן בגמרא אלא אף אם מקיימין אותם אין מקבלים עליהם שכר והכן׃

איתא בא"ר תנחומא הובא בספר יד יוסף בפרשת אחר ובחקותי דרוש ב' דז"ל ע"פ ישב עולם לפני אלהים אמר דוד לפני הקב"ה ישב עולמך בשוה העניים והעשירים אמר ליה הקב"ה חבר ואמת מן יצרוהו עכ"ל׃ והדברים מתמיהין בלון מבין מאי קאמר ואת זה ראיתי להר"ב ס"ם הנז שחבין בדרך פשוטה הכונה היא דלמה יהיו העניים בעולם ישבו כולם העניים והעשירים בשוה דהיינו דלייהו כולהו עתירי וע"ר שאלת עורנו הרשע שאל אם אלהיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם וע"ז השיב חסד ואמת מן יצרוהו דהיינו שהחסד יש לעולם פורך בו ולכן צריך שיהיו עניים בעולם׃ ועכ"ז יקשה דאיתא בגמרא חסר בין לעניים בין לעשירים ואם כן אף שיהיו כולם עשירים לחכתי קאי חסד בעולם ויישב לפי דרכו והן אני עני אלכה לי ואשובה בדרך אחרת ביאור מאמר הלא והוא על פי מאי דגרסינן בפ"ח דערובין דף י"ז נוטיים בן נוטיים אחא לקמיה דר׳ אמר פנו מקום לבן מלה מנה אתא לתא אינש אחריתא אמר פנו מקום לבן מאתים מנה ופרש"י ז"ל פנו מקום כלומר מקום אבו פנו מקום לבן מאתים מנה כלומר מקום אבו יותר בין הגדולי לפי עשרו ואיתא תו אתם רבי מכבד העשיר׃

שמואל ל"ל ויקי בבוקר בשוב דוד מהכות את הפלשתי ותצאנה הנשים מכל ערי ישראל לשיר והמחולות לקראת שאול המלך כו׳ ותענינה הנשים המשחקות ותאמרנה הכה שאול באלפיו ורוב ברבבותיו ויחר לשאול מאד וירע בעיניו הדבר הזה ויאמר לדוד נתנו רבבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה ל"ל מאי דקאמר הדבר הזה מכלל דאיכא אחריתי ועוד הא דקאמר ועוד לו אך המלוכה מאי קאמר דמי זה אמר ותהי שעוד יחנו לו המלוכה אמנם הענין יובן בהקדים מאי דאמרו רז"ל אומרים מקנא שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו והמפרשים נתעוררו בזה ודרשי ליה לקרא מכי בהקדים מאמר זה אבן זה חזיתי כי לא דרכי דרכיהם ואני בעוניי מכי קאמינא ויאמר לדוד נתנו רבבות ולי נתנו השבים ועוד לו דהיינו שודאי כיון שנתנו לו הרבבות בפניו הא ודאי ועוד שלא בפניו יאמרו לו עוד דבר אחר ומאי איכא תו ל׳ ערבוי דבר אחר אך המלוכה דהיינו לא נשאר לך המלוכה פיתנו לו אלא בפניו וזהו וירע בעיניו הדבר הזה מכלל דאיכא

אחריתי דנפיק מזה שנתנו לו הרבנות לדוד ודוק׃

הוה ר"ע מכבד עשירים כדדרש רבא בר מחלי מאי דכתי' ויסב
עולם לפני אלהים חסד ואמת מן יגרוהו אימתי יסב עולם
לפני אלהים בזמן שחסד ואמת מן יגרוהו ופרש"י ז"ל אימתי
יסב עולם בזמן שיש בו עשירים שנושאים חסדים ומתיגין
מזונות לעניים הם יגרוהו מן לשון מזונות נפקא מינה מהלי
שמעתא דרבי מכבד עשירים הוה ומוסיפן ברלש כדקאמר פמו
מקום פמו מקום כל אחד לפי עשרו משום הא דדרש רבא בר
מרי שהחסד ואמת הם יגרוהו לעולם והיינו העשירים שנושאין
חסד ובזה יבא המאמר כאין אומר דה"ק דוד לפני הקב"ה יסב
עולמך בשוה העניים והעשירים דהיינו אמאי נריכי אנו לכבד
העשירים ולפנות להם מקום ולהושיבן בראש כדעביד רבי מן
הראוי היה שישבו העניים והעשירים בשוה ולא העשיר בראש
והעני למטה ועל זה השיב לו הקב"ה חסד ואמת מן יגרוהו
לעולם והיינו העשירים שהם גומלי חסדים ולכן אנו צריכים
לכבדם ולהושיבם בראש כפתור ופרח:

איתא בספר אש דת שלהי פרשת מסעי שדרשו
רז"ל על פסוק אין שלום אמר ה' לרשעים
מכאן שהקב"ה אוהב את הרשעים כו'
והדבר חמוה דגדולה שנאה היא ע"ז ואת אהבה שאם אין שלום
אין כל: אמנם הענין יובן במאי דאיתא בפ"ר הובא בילקוט
תהלים ע"פ חסד ואמת נפגשו ר"ר סימון בשם בנו הקב"ה
לברוא את האדם נעשו המלאכים כתות מהם אומרים יברא
מהם אומרים אל יברא חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים
אמת אומר אל יברא שכולו מלא שקרים צדק אומר יברא
שהוא מלא צדקות ושלום אומר אל יברא דכולה קשטה מה
עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ אמרו מ"ה לפני הקב"ה
רבש"ע מה את מנזה חסדים לאמתסון שלך תעלה אמת מן
הארץ הדה"ד אמת מארץ תצמח עכ"ל: נמצא לפ"ז דגלא
בשאר מקערב בבריאת האדם אלא השלום והיינו ודאי על
הרשעים דלצדיקים הם ג"כ מקיימים את דברי שלום ובזה יבא
המאמר כאין אומר דהיינו האי דקאמר אין שלום אמר ה'
לרשעים לומר שהקב"ה דוחה את השלום מפני הרשעים כאשר
עשה באמת וא"כ מכאן מודע רבא שהקב"ה אוהב את הרשעי'
ולכן דוחה מפניהם את השלום שהוא מקערב עליהם וגדולה
להבנם זו:

פרשת נצנים כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך
היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה
היא לא בשמים היא כו' ולא מעבר לים
היא לאמר כו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו
ופריכים אנו למורע' דמה ענין זה מקרא נדרש לפניו במקום
שבעלי תשובה עומדים ומה טעם קאמר בה בכי יותן באומרו
כי המצוה הזאת אמנם הענין יובן בהקדים מ"ש הר"ב את ודין
בפרשת ויקרא לתת טוב טעם ודעת דהילך ישראל שעבדו ע"ז
ונדחו חוצה לארץ והלא קי"ל דבר שנראה ונדחה שוב אינו
חוזר ונראה ויש לזה עפ"י דברי התו' בזבחים דל"ם דכל שבידו
לתקן לא מיקרי דחוי א"כ איפוא אף שעבדו ע"ז לא מפני זה
יקרא דחיין דכיון דבידם לחזור בתשובה ולתקן את אשר
עוותו נעבדם הע"ז לא הוי דחוי מידי דהוי למחוסר זמן בגופו
ובבגדים ומידי דהוי למזנח הנפש דכיון דבידו לתקן המזנח
ואת נראה כשהמזנח נטוי ומחוקן עכ"ר: בזה יבואו הכתובים
כאין אומר דלתת קרא למעוטי שמא יאמר אדם דהילך ישראל
שעבדו ע"ז ונדחו יהיו חוצה לארץ ונראים ונראה ונדחה שוב אינו חוזר ונראה וכלפי זה השיב כי המצוה הזאת

אשר אנכי מצוך זו מצות התשובה לא נפלאת היא ממך ולא
רחוקה לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו
כו' ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבור לנו כו' וא"כ מ"ו כיון
דאיתי אודתי כיון שאין בידו לתקן אלא צריך לאחרים לקבל
אותה מעבר ליש ומאת ה' מן השמים אל כי קרוב אליך הדבר
מאד בפיך ובלבבך לעשותו וכיון דבידו לתקן בקל לא הוי בחוי
ויעלה וירקה את פני האדון ה' נבאות:

ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו: הקושי
מבואר בו דקשיא מריש לסיפיה דבריש קא"
כי חסד הוא ולפסוק קאמר כי אתה תשלם לאיש
כמעשהו והלא זה תרגו חסד אלא אמת הענין יובן בהקדים מאי
דברסינן במנחות ריש פרק ר' ישמעאל לא שמע שטבע תיוק
ליס ופרש מנוה להעלות דגים והעלה תיוק ודגים רבה אמר
פטור ורבא אמר חייב רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו ורבא
אמר חייב זיל בתר מחשבתו ע"כ ופסק הרמב"ם כמ"ד פטור
וז"ל בפרק ב' מהלכות שבת נתכוון להעלות דגים והעלה דגים
ותיוק אחר' לא שמע שטבע הואיל והעלה תיוק עם דגים
פטור ע"כ: ובזה הדבר מבואר דהק"ק יוק"ר ה' חסד כי אתה
תשלם לאיש כמעשהו דהיינו חסד גדול הוא זה שאתה משלם
לאיש כפי מעשיו היכא שמעשיו יצאו ריעה ומחשבתו לרעה
היתה ונמצא גרגר שנתכוון לנוד דגים ועלה בידו תיוק ומאי
דקאמר אתה היינו לפי שאין מכיר בזה אלא הקב"ה אבל לבני
אדם יכול הוא לומר לדידי שמיצא לי שטבע תיוק והיה דעתי
עליו ג"כ אבל בוחן לבות וכליות אלהים צדיק ולא שמע ולא
מכוון ואחר' הכי אזיל בתר מעשיו היינו דביתי"ה רב חסד:

יגמרני ה' כצדקי כבור ידי ישיב לי כי שמרתי
דרכי ה' ולא רשעתי מאלהי כי כל
משפטיו לנגדי וחוקותיו לא אסיר ממני
ואהי תמים עמו ואשתמרה מעוני וישב ה' לי כצדקי כבור ידי
לנגד עיניו: אלו מקראות יש בהם מן הריוק כמה דקרוקים
דאמונה נמה שאמר יגמלני ה' כצדקי בכף הדמיון דמשמע כאו
עשיתי ערק וכן י"ל במ"ש כבור ידי ישיב לי וגם הדברים נאו
פעולים במלות שונות גם מ"ש כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי
מאלהי תיבת מאלהי אין לו מובן גם מ"ש כי כל משפטיו
לנגדי כו' אין מבין מאי קאמר ובס הוא כפול שכבר נאמ' כי
שמרתי דרכי ה' וגם מכונל באומרו עוד ואהי תמים עמו
ואשתמרה מעוני גם תיבת עמו דחיק לה עלמ"ג שנה הכתו'
וישב ה' לי כצדקי כו' וקמסיים בחתימה מעין הפתיחה והא
תנ"א ליה ריש:

אמנם הענין יובן בהקדים מאי דברסי' בפר"ק דקדושין
דמי ליה רב טוביה בר רב קיסנא לרבא תנן כל
המעשה מצוה אחת מעיניו לו ומאריכין לו ימיו כו' עשה אין לא
עשה לה ורמינהי יבא אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר
כעושה מצוה אמ"ל התם כגון שבא דבר עבירה לידו ופירש
ממנה ע"כ: וכיונא בדבר איתא ביומא פרק יום"כ ה"ר בעל
תשובה כגון שבא לידו דבר עבירה פעם אחת וב' ופירש ממנה
מחוי ר"י באותה לשה ובאותו מקום ובאותו פרק ע"כ ופירשה
הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות תשובה איזהו תשובה גמורה זה
שבא בידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה
מפני התשובה לא מירא ולא מכשלון כח כיצר הרי שכא על
אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא עומד באותבתו בס
ובכח גופו כו' ופירש ולא עבר זהו בעל תשובה גמורה עכ"ל
הוא

הוא הדבר אשר דברו דוד מלך ישראל יגמלני ה' כצדקי דהיינו
שהקב"ה ישלם לי גמולי כאלו אני עושה מצוה וה"ע כבור ידי
ישיב לי לפי שישבתי ולא עברתי עבירה וכמ"ש ישב אדם ולא
עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה שמ"ת דילמא מה
שלא עברת ה"ע לפי שלא היה אפשר לך לעשו' העבירו' מירלה
לו מכשלון כח לו שלא בא דבר עבירה ביוך לו מאמת דבר
אחר לו"א כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלהי דהיינו מ"ה
שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי הוא מאלהי מושם כאשר צוני ה'
אלהי ולא משום טעמה אחרת שהרי כי כל משפטיו לנגדי
וחוקותיו לא אסיר מני דהיינו שבידי ובכחי לעבור עליהם ואין
הדבר שימנעני אלף ורק ואחי תמים עמו משום צוויו יחברך
ובשביל זה ואשתמר מעוני ולכן מן הראוי הוא וישב ה' לי כצדקי
כבור ידי לנגד עיניו דהיינו אחי' שמנעתי מן העבירה לגד
ולא עשיתי מצוה יתן לי שכרי כעושה מצוה:

תנן החש בפרק יוה"ך האומר אחטא ואשוב אחטא
ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא
ויוה"ך מכפר אין יוה"ך מכפר והרמב"ם פסקה
בפ"ד מה' תשובה אך לא כתב אלא האומר אחטא ואשוב חדא
זמנא דנחה סבי ותמהו עליו רבים דהא במתני' משמע דבעי
שיאמר תרי זמני הוא שאין מספיקין בידו וה"א בגמרא דפריך
למה ליה למימר אחטא ואשוב תרי זימניה ומשני כדרב הונא
דאר"ש כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו ס"ד אלא
אימא נעשית לו כהיתר ופירש"י ז"ל כדר"ש דכיון שחטא תרי
זימני שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה לפי שהעבירה
דומה עליו כהיתר הרי לך בהדיא "שנעשי"
לו כהיתר:

ונראה לע"ד לומר
כפירש"י ל
האמועה והוא משום ד
שנה נחטא ונע
לעשות תשובה
לחטא ואשוב דר
חיפוק לי משום
כהיתר ואע"ג דל
שחטא ושב וחטא
שחטא ב"פ ולא שב
לו כהיתר אבל השב
כהיתר ועוד דאם אומר אחטא ואשוב ו
שאינו אומר ב"פ אשמע דאין מספיקין דו
אחטא ויוה"ך מכפר ואפי' בחדא זמנא אין
שסומך על יוה"ך וה"נ דכוותא כשסומך על
בחדא זימנא נמי לכן הרמב"ם כתב לו דרך א
בגמ' כדר"ה לאו למימרא דמתני' הוי כדר"ה אלא לומ
דר"ה קאמר דמי שנה בחטא נעשית לו כהיתר א"כ סד"א דנ
אם שב בנתים נעשית לו כהיתר לזה בא התנא ללמדנו דאם שב
בנתים אינה נעשית לו כהיתר אלא דוקא אם הוא טומך מ
מתחלה על התשובה ואומר אחטא ואשוב ב"פ והא מלתא
קמ"ל מתניתין לגב אורחיה ועקרא דמלתא בעי למימר
מתניתין דמי שסומך על התשובה אין מספיקין ונעול' אימא
לך דחדא זימנא נמי האומר אחטא ואשוב אין מספיקין דומי'
דאומר אחטא ויוה"ך מכפר דבחדא זמנא סבי ולכן הר"ם
בפז"ל לא הביא אלא האומר אחטא ואשוב פ"א ולא אינטריך
לאשמועינו דאם שב בנתים אין נעשית לו כהיתר דעקרא
דמלתא דר"ה לא אייתי לה הרמב"ם והיינו טעמא משום דלאו

מקום שיש ח"ה אין חולקים כבוד לרב ומרן בכ"מ בני המזלזל בד"ס פי' להא דרבינא שלא נהגו מעולם איסור שבות אלא לפי שזלזל בכבודו דרבינא משום דדמא ביה קלא ולא אשגח ביה נמצא דמי שמזלזל בכבוד ח"ת סרי הוא בכלל ח"ה ואח"ה קאמר עלה במקום שיש ח"ה אין חולקין כבוד לרב ואלו קי"ל בעון ח"ה שאין כח בתשובה לתלות ולא ניו"ה לכפר ולא ניסורין למרק אלא כולם חולין ומיתה ממרקת שנאמר אם יכופר להם העון הזה עד ימותון וכמ"ש בגמרא בפרק יום"כ בזה מ"ש מ"ש כל המבזה ת"ח אין רפואה למכתו לפי שאין כח בתשובה לתלות ולא ביום"כ לכפר ולא ניסורין למרק אלא עד יום המיתה •

אן נאמר באופן אחר על פי מאי דגרסינן בפרק אחרון דכתובות אמר רבי אלעזר עמי הארץ אינם חיים שנא' מתים בל יחיו רפאים בל יקומו כו' במרפה עצמו מו"ת הכתוב מדבר אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא לאבייהו דאמרת עלייהו הכי ההוא במרפה עצמו לע"ז הוא דכתיב אמ"ל רבי מקרא אני דורש כי מל אורות עליך ואדרש רפאים תפיל כו' כל המשתמש באור חורם אור חורם מחייהו וכל שאין משתמש באור חורם אין אור חורם מחייהו כיון דחזייה דקא מצטער אמר ליה רבי מצאתי להם רפואה מן התורה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום וכי אפשר לדבוקי בשכינה והכתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא אלא כל המקיים ביחו לה"ת והעוסק פרקמטייא לתלמיד חכם תלמידי חכמים מעכביו מעלה עליו הכתו' כאלו מדבק בשכינה עכ"ל •

ועל פי זה מה טובו ומה נעים לומרם ז"ל המבזה ת"ה אין רפואה למכתו שהרי ע"ה מנאו להם רפואה על ידי שמהנים תלמידי חכמי' מנכסיהם ועוסים פרקמטייא ולפי כן זה המבזה תלמידי חכמים ואינו מהני לוחש מנכסיו אין רפואה למכתו • ועל פי זה יתבאר קרא דכתיב דהיינו ביה אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע כו' דהיינו על פי מה שכתב רש"י ז"ל ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום ע"י דבוקן יזכו לחיות ע"כ • וכתב מהרש"א כאלו מדבק בשכינה על פי מ"ש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמיד חכם הבזה מורהו למקיים ע"כ • נמצינו למדין דמ"ש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמיד חכם משם הוראה יוצאה שהמדבק בתלמיד חכם כאלו מדבק בשכינה וזהו שאמר הכתוב אל תהי חכם בעיניך ועל ידי זה לא תדבק בתלמיד חכם אלא ירא את ה' וסור מרע דהיינו ע"ד את ה' אלהיך לרבות ת"ח הרי שהבזה הכתו' מורהו למורה המקום ומשם מוראה יוצאה שהדבק בהם כאלו דבק בשכינה ועל ידי זה תהיה סר מרע את אשר יקרא לעמי הארץ באחרית הימי' שאינם חיים בת"ה והיינו דקמטייס

רפאות תהי לשרך דהיינו שבזה יהיה לך
רפואה מן החור' ושקוי לעצמותיך
דהיינו שתחיינה העצמו'
הלא בחיית
המתים ?

זה שייך לדרוש ח' של ר"ה קורס פסקת נפור לרישא

ודהנה מרן ז"ל כתב בדרשותיו וז"ל ועפ"י דרכו של הרב מהרלב"ח בדברי פחוס אני מחדש קושיא ח' עצומה איש להקשות במה שמסיים באמאר ל"ר אבהו מאי קרא ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו ימחו מספר זה ספרן של רשעים גמורים חיים זה ספרן של צדיקים גמורים ועם צדיקים אל יכתבו זה ספרן של בינוניים ר"נ בר יצחק אמר מהכא ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת מחני נא זה ספרן של רשעים גמורים מספרך זה ספרן של צדיקים גמורי' אשר כתבת זה ספרן של בינוניים עכ"ל ומנה מה שיש להקשות בזה האמאר במאי דקאמר ימחו מספר זה ספרן של רשעים גמורים דמה זו קללה שמקללן דוד המלך שימחו מספר רשעים והלא זאת היא ברכה ולא קללה ואדרב' הי"ל לקללם שיכתבו בספר רשעים גמורים וכן ב"כ משה רע"ה דקאמר מחני נא זה ספרן של רשעי הגם כוונתו היתה שהקב"ה כ"ב יכול יעשה לו זאת הרעה אם לא ישא חטאתם ח"כ מהו זה שאמר מחני זה ספרן של רשעים •

אמנם על פי דרכו של הרב מהרלב"ח ז"ל בחוספות יבא ע"ג והוא ספירש דמאי דקאמר נכתבין לחיים ולמיתה הוא לעזה"ב ומה שהוצרך דין זה בר"ה בכל שנה ושנה הוא כדי לראות מי הוא שנכתב לחיים לעה"ב כדי לתת לו כתר"ן עונש על חיטוא עונות שבידו ומי הוא אשר נכתב למיתה לעה"ב כדי שיתנו לו מיטוא שכרו שיש לו העולם הזה •

כזה יבא על נכון כי דוד המלך ע"ה היה מקבל שונאיו שלא יהיה להם אנותה לא בעה"ז ולא לעה"ב ואם יהיו גם רשעים יפסקו להם טובות בעה"ז מיטוא מעשיהם הטובים ואם יהיו בספר צדיקים יפסקו להם טובות לעולם הבא לפיכך קלל לוחם שימחו מספר רשעים ג"כ ומספר צדיקים גמורים כדי שלא יהיה להם מנוחה בעולם הזה ובעולם הבא •

ואנכי בעניי נראה לע"ד לומר על קושיא זו שהקשה הרב ח"מ והוא במה שי"ל עוד במ"ש בגמרא ימחו מס' זה ספרן של רשעים גמורים חיים זה ספרן של צדיקים גמורי' דאלין פלג להו לאפסוקי לקרא לתרתי בני ימחו מספר הנה נדרש לעצמו דמיירי בספרן של רשעים גמורים ותיכף חיים לתוריה קאי דמיירי בספרן של צדיקים גמורים והלא מספר חיים חדא מלתא היא ושניהם כאחד עונים חיבת מספר וחיבת חיים מיירי בספרן של צדיקים גמורים ואנ"ל לאפוקי לקרא המשמעותיה ולדרשו זה לעצמו וזה לעצמו ויותר יגדל התימה במ"ש מחני נא זה ספרן של רשעים גמורי' מספרך זה ספרן של צ"ג דהיינו נדרש זה לעצמו מחני נא שימחה מספר רשעים גמורים והלא קרא קאמרים מחני נא מספרך זה ספרן של צ"ג

ודהנה לכאורה יש להשיב ע"ז בדרך פשוטה בהקדי' מאי דגרסי' בפ"ז דמציעא ואל הנקר רק אנרהם ויקח בן בקר רך וטוב אמ"ר יהודה אמ"ר בן בקר א' רך ב' וטוב ג' ואימא חד כדאמרי אינשי דכיף ועב א"כ ליתא קרא רך טוב מאי וטוב ש"מ לדרשא ואימא תרי מדוטוב לדרשא רך נמי לדרשא • ופש"ז תשובה מוכנת למאמרנו דהנה קרא כתיב ימחו מספר חיים ועם צדיק • אל יכתבו דקרא יתירא הוא דכיון שכבר נאמר ימחו מספר חיים למה שנם עליו הכתו' ועם צדיקים אל יכתבו אלא מוכרח הדבר לומר דעם צדיקים אל יכתבו לדרשא קאתי לימ"ה ספרן של בינוניים ומדעם צדיקי' אל יכתבו לדרשא ס"נ מספר חיים לדרשא קאתי ולמימר

תלמידי חכמים מעכביו מעלה עליו הכתו' כאלו מדבק בשכינה עכ"ל •

ועל פי זה מה טובו ומה נעים לומרם ז"ל המבזה ת"ה אין רפואה למכתו שהרי ע"ה מנאו להם רפואה על ידי שמהנים תלמידי חכמי' מנכסיהם ועוסים פרקמטייא ולפי כן זה המבזה תלמידי חכמים ואינו מהני לוחש מנכסיו אין רפואה למכתו • ועל פי זה יתבאר קרא דכתיב דהיינו ביה אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע כו' דהיינו על פי מה שכתב רש"י ז"ל ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום ע"י דבוקן יזכו לחיות ע"כ • וכתב מהרש"א כאלו מדבק בשכינה על פי מ"ש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמיד חכם הבזה מורהו למקיים ע"כ • נמצינו למדין דמ"ש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמיד חכם משם הוראה יוצאה שהמדבק בתלמיד חכם כאלו מדבק בשכינה וזהו שאמר הכתוב אל תהי חכם בעיניך ועל ידי זה לא תדבק בתלמיד חכם אלא ירא את ה' וסור מרע דהיינו ע"ד את ה' אלהיך לרבות ת"ח הרי שהבזה הכתו' מורהו למורה המקום ומשם מוראה יוצאה שהדבק בהם כאלו דבק בשכינה ועל ידי זה תהיה סר מרע את אשר יקרא לעמי הארץ באחרית הימי' שאינם חיים בת"ה והיינו דקמטייס

רפאות תהי לשרך דהיינו שבזה יהיה לך
רפואה מן החור' ושקוי לעצמותיך
דהיינו שתחיינה העצמו'
הלא בחיית
המתים ?

זה שייך לדרוש ח' לשבת הגדול בפסקת נחזור למאמר

דבר נא נאמר באופן אחר והוא על פי הקדמה שהביא מרן ז"ל בשם האר"י זלה"ה והוא דע"י עון אדה"ר נפלו לתוך הקליפה ניצוצות קדושות ולכן בלו ישראל ד' גליות כדי ללקט אותם הנשמות ובבבל ומדי ויון לא היתה גאולה שלמה ונשארו שם קצת ניצוצות אך בגאולת מצרים היתה שלמה כי וינצלו את מצרים ולכן אחר זירת מצרים גם כיחד מרן בזה מ"ש רז"ל לא פיזר הקב"ה לבני האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים דהיינו אותם נשמות שהיו עשוקים ביד הקליפות נאצינו למדים כי מה שנאמר וינצלו את מצרים הוא על אותם ניצוצות הקדושים שהיו עשוקים בקליפה ביד מצרים עוד נקדים מ"ש בספרי וגם ערב רב עלה אם כאן ובאן ובקר כו' כאן נתקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ע"כ • והדבר תמוה שהרי כבר נתקיים זה במה שנטלו כסף וזהב • אמנם יובן הענין במה שהנאתי עוד בשם האור המופלא האר"י ז"ל בספר ילקוט חדש סימן ק' בערך גלות שאותם ניצוצות שהוציאו ממצרים הן הם הערב רב ע"כ א"כ לפי זה אפשר לומר שהמאמר של ספרי ס"ל דפסו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול הרי זה נאמר על אותם נשמות שהוציאו מיד הקליפה והם הערב רב ולכן אמרו בספרי וגם ערב רב עלה אם כאן נתקיים ואח"כ יצאו ברכוש גדול ועל פי זה יבא מאמרינו על נכון דהנה קב"ה הוסיף ס"ל דואחרי כן יצאו ברכוש גדול יתקיים ע"י הוצאת אותם הנשמו' מעמקי הקליפה ולכן נאמר דבר בחזקי הצם ויאצלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב כו' ואמרי דבי רבי יגאי אמר הקדוש ב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב כדי שלא יאמר אותו צדיק כו' דבאמת הבטחה זו תתקיים ע"י הוצאת הערב רב אמנם כדי שלא יאמר אותו צדיק ועבדוה ועבדוה אותם קיים בהם ממש בגופם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם ממש כ"א על ידי שנתוספו עליהם גרים אלו הערב רב לכן צריך שישאלו כלי כסף וכלי זהב מפני תרשומתו של צדיק •

ועל פי הקדמה זו נבאר מאמר מ' דאיתא במכילתא וז"ל וינצלו את מצרים מלמד שע"ז שלהם נתכת ונעלה וחזרה לתחלתה עכ"ל • והמאמר

מספר ז"ס של ר"ג ואיש ז"ס של ר"ג • וכיונא נזה איכא לתירוץ בקרא דכתיב מחני נא מספרך אחר כתבת דאחר בתבת מלתא יחידתא היא אלא ודאי לדרשא קאתי לתיתר ז"ס של בינוניים ומדסא לדרשא ה"נ דרשינן מחני נא לאוריה קאי ומספרך לאוריה קאי דשנים הם זה ספרן של ר"ג וז"ס של ר"ג אמנם באמת אין אנו צריכים לכל זה והוא דמאי דקא"נ נגמרא ימחו מספר ז"ס של ר"ג אינו ר"ל דבני מספר זהו ספרן של ר"ג אלא הכונה היא שדוד המלך ע"ה היה מקלל את אויביו שיאמחו מספר חיים דהיינו ספרן של צ"ג ויכתבו בספר ר"ג וז"ס ימחו מספר ז"ס של ר"ג דהיינו ספרן של רשעים גמורים הוא מחוי מספר חיים שהוא של צ"ג וכן ב"כ במ"ש מחני נא ז"ס של ר"ג היינו לומר שיכתב בספר ר"ג שהוא מחוי מספר צ"ג וכ"ת דא"כ מנא הא מלתא דאמור רבנן שיש ספר לרשעים היינו דכיון דמצינו שיש ספר לצדיקים ולבינוניים ממילא שמענו דאיכא ספר לרשעים וכזה תו לקו"ס מאי דהקשה מרן ז"ל דהיאך דוד המלך ע"ה מקלל את אויביו וכן מרע"ה מקלל את עצמו שימחו מספר רשעים כי ע"פ דרכינו א"ש דהם מקללים שיכתבו בספר רשעים המחוי מספר צדיקים •

זה שייך לדרוש ר' לשבת הגדול בפסקת נחזור למאמר

דבר נא נאמר באופן אחר והוא על פי הקדמה שהביא מרן ז"ל בשם האר"י זלה"ה והוא דע"י עון אדה"ר נפלו לתוך הקליפה ניצוצות קדושות ולכן בלו ישראל ד' גליות כדי ללקט אותם הנשמות ובבבל ומדי ויון לא היתה גאולה שלמה ונשארו שם קצת ניצוצות אך בגאולת מצרים היתה שלמה כי וינצלו את מצרים ולכן אחר זירת מצרים גם כיחד מרן בזה מ"ש רז"ל לא פיזר הקב"ה לבני האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים דהיינו אותם נשמות שהיו עשוקים ביד הקליפות נאצינו למדים כי מה שנאמר וינצלו את מצרים הוא על אותם ניצוצות הקדושים שהיו עשוקים בקליפה ביד מצרים עוד נקדים מ"ש בספרי וגם ערב רב עלה אם כאן ובאן ובקר כו' כאן נתקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ע"כ • והדבר תמוה שהרי כבר נתקיים זה במה שנטלו כסף וזהב • אמנם יובן הענין במה שהנאתי עוד בשם האור המופלא האר"י ז"ל בספר ילקוט חדש סימן ק' בערך גלות שאותם ניצוצות שהוציאו ממצרים הן הם הערב רב ע"כ א"כ לפי זה אפשר לומר שהמאמר של ספרי ס"ל דפסו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול הרי זה נאמר על אותם נשמות שהוציאו מיד הקליפה והם הערב רב ולכן אמרו בספרי וגם ערב רב עלה אם כאן נתקיים ואח"כ יצאו ברכוש גדול ועל פי זה יבא מאמרינו על נכון דהנה קב"ה הוסיף ס"ל דואחרי כן יצאו ברכוש גדול יתקיים ע"י הוצאת אותם הנשמו' מעמקי הקליפה ולכן נאמר דבר בחזקי הצם ויאצלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב כו' ואמרי דבי רבי יגאי אמר הקדוש ב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב כדי שלא יאמר אותו צדיק כו' דבאמת הבטחה זו תתקיים ע"י הוצאת הערב רב אמנם כדי שלא יאמר אותו צדיק ועבדוה ועבדוה אותם קיים בהם ממש בגופם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם ממש כ"א על ידי שנתוספו עליהם גרים אלו הערב רב לכן צריך שישאלו כלי כסף וכלי זהב מפני תרשומתו של צדיק •

ועל פי הקדמה זו נבאר מאמר מ' דאיתא במכילתא וז"ל וינצלו את מצרים מלמד שע"ז שלהם נתכת ונעלה וחזרה לתחלתה עכ"ל • והמאמר

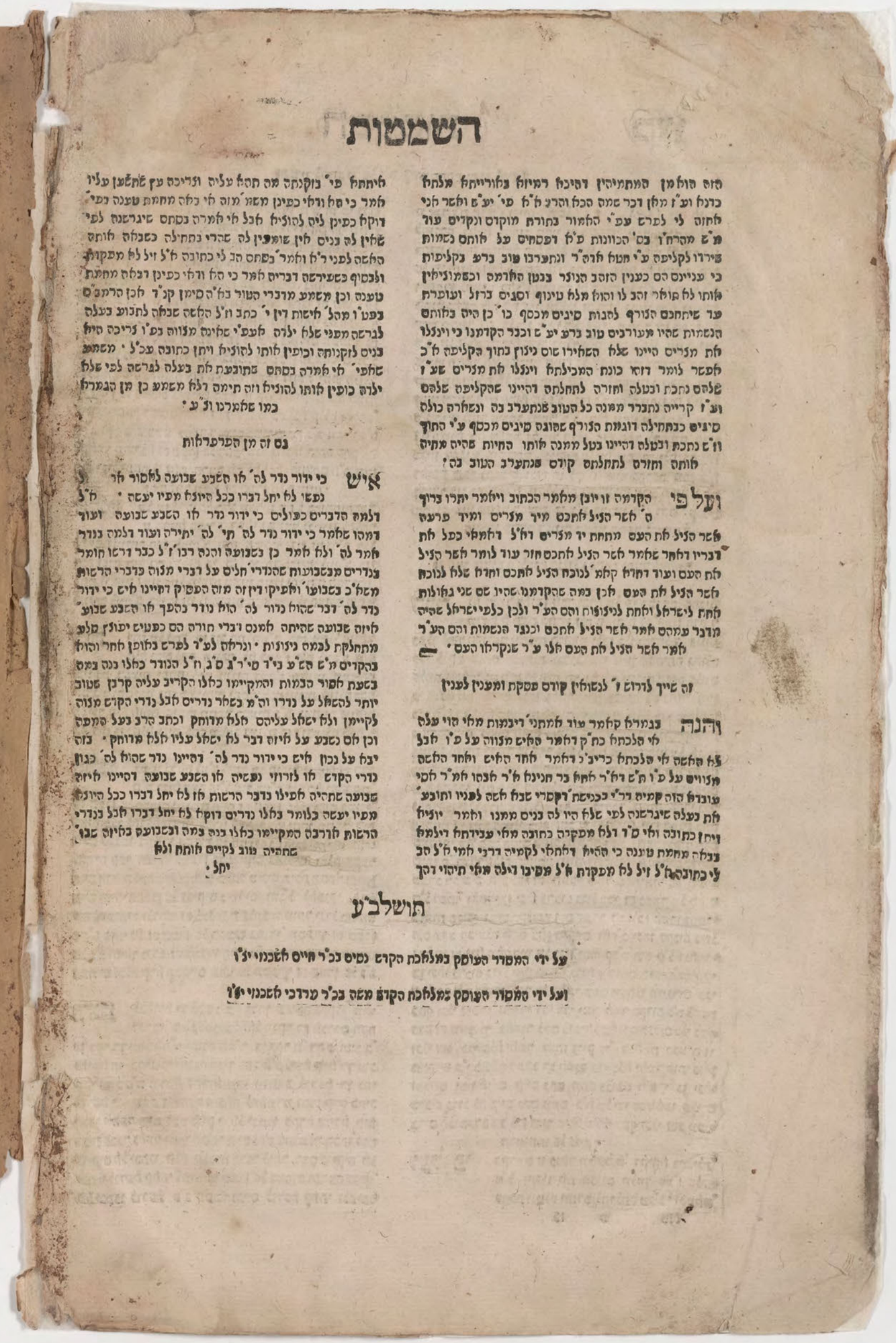

השמטות

הזה הולמן המתמיהין דהיכא רמיזא בלוריתא אלתא
כדנא וע"ז מלן דכר שמה הכא והרע ל"ל פי' יע"ש ואשר לכי
לחזה לי לפרש עפ"י האמור בתורת מוקדש ונקדיש עוד
מ"ש מהרח"ו בס' הכוונות פ"ל דפסחים על לותם נשמות
פירדו לקליפה ע"י חטא אדה"ר ונתערבו עוב ברע עי"ש נקליפות
כי עניינם הם כענין הזהב הנוצר בגנון האדמה וכשמוציאין
אותו לא מוצר זהב לו והוא מלא טינוף וסגים ברזל ועופרת
עד שיחכמם הצורף להנות סיגים מכסף כו' כן היה בלותם
הנשמות שהיו מעורבים עוב ברע יע"ש וכבר הקדמנו כי וינצלו
את מצרים היינו שלא השאירו שום ניצוץ בתוך הקליפה ל"כ
אפשר לומר דזה כונת המכילתא וינצלו את מצרים שע"ז
שלהם נחכת ובעלה והזרה לתחלתה דהיינו שהקליפה שלהם
וע"ז קרייה נתברר מאנה כל הטוב שנתערב בה ונשארה כולם
סיגים כבתחילה דוגמת הצורף שמוציא סיגים מכסף ע"י החוך
וז"ש נחכת ובעלה דהיינו בטל ממנה אותו החיות שהיה מתיה
אותה והזרה לתחלתה קודם שנתערב הטוב בה:

ועל פי הקדמה זו יובן מאמר הכתוב ויאמר יתרו ברוך
ה' אשר הציל את העם מתחת יד מצרים דא"ל דאמאי כפל את
דבריו דאחר שאמר אשר הציל אתכם חזר עוד לומר אשר הציל
את העם ועוד דחדא קאמ' לנוכח הציל אתכם וחדא שלא לנוכח
אשר הציל את העם אכן באה שהקדמנו שהיו שם שני גאולות
אחת לישראל ואחת לנינוה והם הע"ר ולכן כלפי ישראל שהיה
מדבר עמהם אמר אשר הציל אתכם וכנגד הנשמות והם הע"ר
אמר אשר הציל את העם אלו ע"ר שנקראו העם:

זה שייך לדרוש ז' לנשואין קודם פסקת ומענין לענין

והנה בגמרא קאמר טוב אמתני דיבמות מאי הוי עלה
מי הלכתא כת"ק דאמר אחים מצוה על פ"ו אבל
לא האשה מי הלכתא כריב"נ דאמר אחד האיש ואחד האשה
מצוים על פ"ו ת"ש דא"ר אחא בר חנינא א"ר אבהו אמ"ר אמי
עובדא הוה קמיה דר"י בכיתת דקסרי שבא אשה לפניו ואומרת
אין נעלה שיגרשנה לפי שלא היו לה בנים ממנו ואמר יוניא
ויחן כתובה ואי ס"ד דלא מפקינה כתובה מאי עבידתא דילמא
נבלה מחמת טינה כי ההיא דאמאי לקמיה דרבי אמי א"ל הב
לי כתובה א"ל זיל לא מפקת א"ל מפיבו דילה מאי תיהוי דהך
איתתא פי' בוקנתה מה תהא עליה ותריכה עץ שתשען עליו
אמר כי הא דאמי דאמי כפינן מאמ' מזה אי בלה מחמת טענה כפי'
דוקא כפינן ליה להוציא אבל אי אמרה נפתם שיגרשנה לפי
שאין לה בנים אין שומעין לה שהרי נתחילה כשבאה אותה
האשה לפני ר"א ואמר בפתם הב לי כתובה א"ל זיל לא מפקת
ולבסוף כשפירשה דבריה אמר כי הא דאמי כפינן דבלה מחמת
טענה וכן משמע מדברי הטור בא"ה סימן קנ"ד אבן הרמב"ם
בפט"ו מהל' אישות דין י' כתב וז"ל האשה שבאה לתבוע בעלה
לגרשה מפני שלא ילדה אעפ"י שאינה מצווה בפ"ו צריכה היא
בנים לזקנותה וכופין אותו להוציא ויתן כתובה עכ"ל. משמע
שאפי' אי אמרה בפתם שתובעת את בעלה לגרשה לפי שלא
ילדה כופין אותו להוציא וזה תימה דלא משמע כן מן הגמרא
כמו שאמרנו ע"ש:

נס זה מן הפרפראות

אישׁ כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר
נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה: ל"ל
דלמה הדבריס כפולים כי ידור נדר או השבע שבועה ועוד
דמהו שאמר כי ידור נדר לה' תי' לה' יתירה ועוד דלמה בנדר
אמר לה' ולא אמר כן בשבועה והנה רבו"ל כבר דרשו חומר
בנדרים מבשבועות שהנדרי חלים על דברי מצוה בדברי הרשות
משא"כ בשבועו' ואפיקו דין זה מזה הפסיק דהיינו אים כי ידור
נדר לה' דבר שהוא נדור לה' הוא נודר בהפך או השבע שבוע'
איזה שבועה שהיתה אמנם ובדברי תורה הם כפעים יבואן בלע
מתחלקת לבמה מינונות. ונראה לע"ד לפרש באופן אחר והוא
בהקדים מ"ש הש"ע בי"ד סי' ר"ג ס"ב וז"ל הנודר כאלו בנה במה
בשעת אסור הבמות והמקיימו כאלו הקריב עליה קרבן שטוב
יותר להשאל על נדרו וה"מ בשאר נדרים אבל נדרי הקדש מצוה
לקיימן ולא ישאל עליהם אלא מדוחק וכתב הרב בעל המעם
וכן אם נשבע על איזה דבר לא ישאל עליו אלא מדוחק. בזה
יבא על נכון אים כי ידור נדר לה' דהיינו נדר שהוא לה' כגון
נדרי הקדש או לזרוזי נפשיה או השבע שבועה דהיינו איזה
שבועה שתהיה אפילו בדבר הרשות אז לא יחל דברו ככל היוצא
מפיו יעשה כלומר באלו נדרים דוקא לא יחל דברו אבל בנדרי
הרשות אורבה המקיימו כאלו בנה במה ובשבועה באיזה שבו'
שתהיה טוב לקיים אותה ולא
יחל.

תושלב"ע

על ידי המסדר העוסק במלאכת הקדש נסים בכ"ר חיים אשכנזי יצ"ו

ועל ידי המסור העוסק במלאכת הקדש משה בכ"ר מרדכי אשכנזי יצ"ו

visible fragment from bookbinding قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ

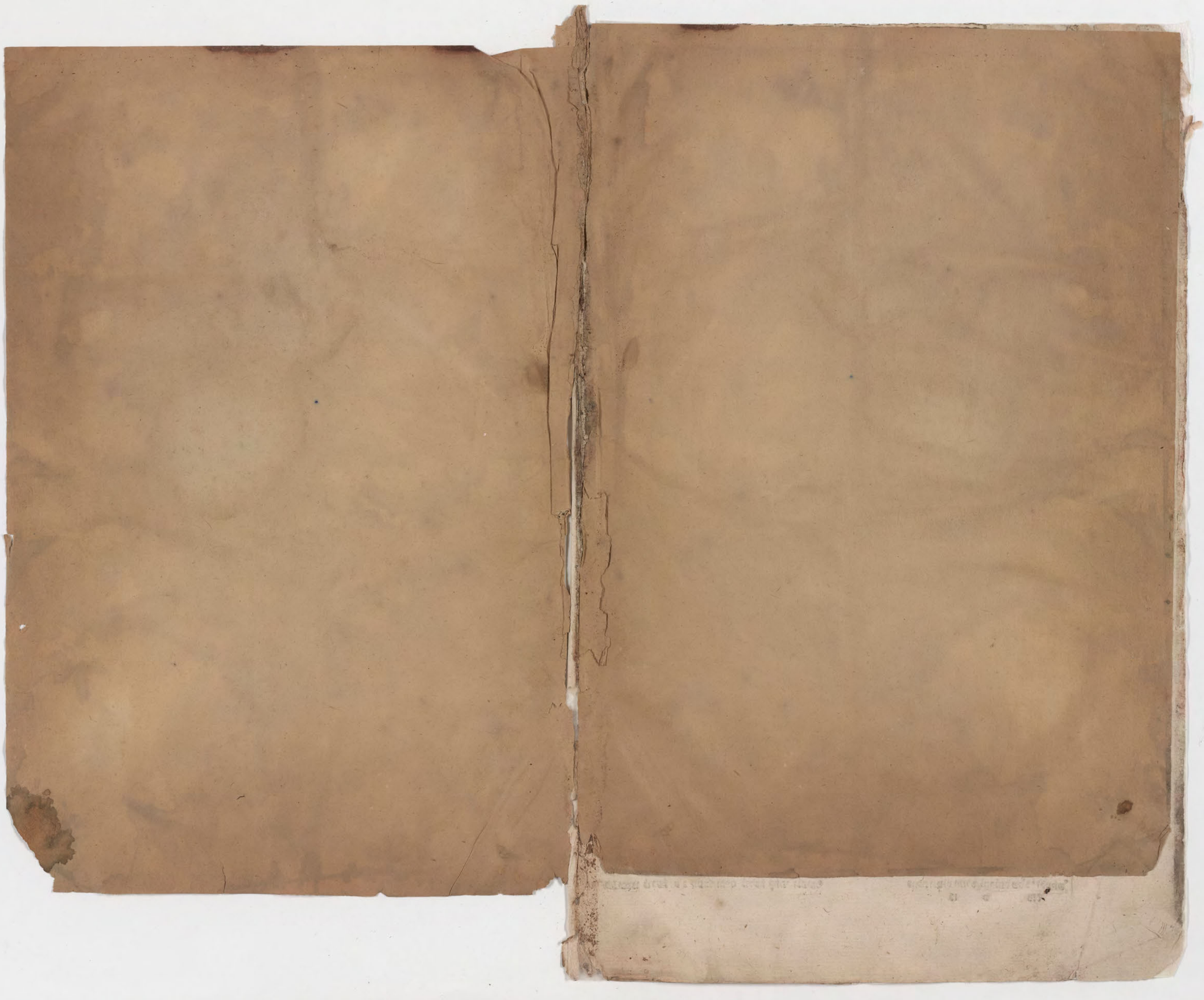

visible fragment from bookbinding قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ

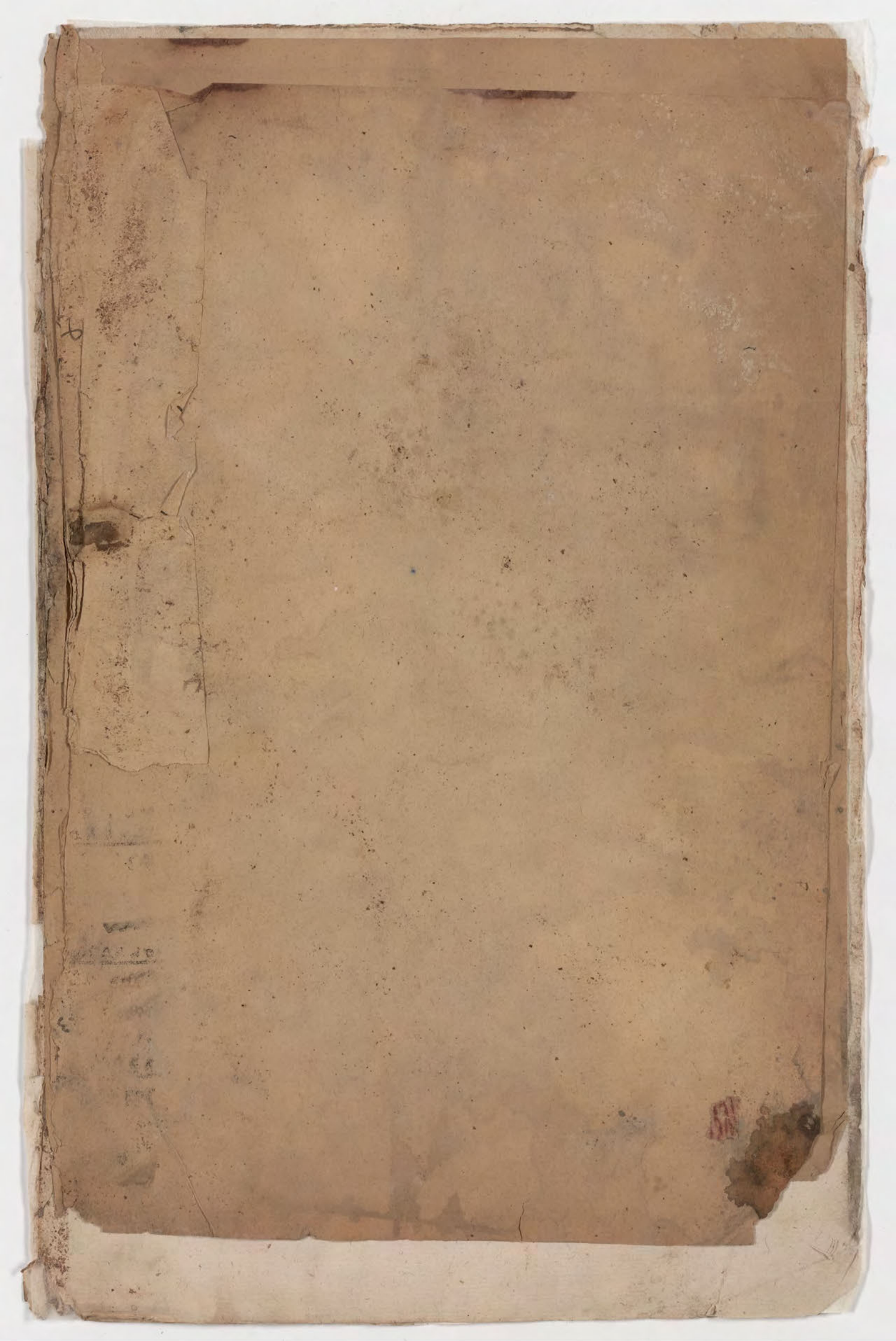

قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ visible fragment from bookbinding